

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta

Habilitační práce

**CENTRUM PLATĚNICKÉ
A BÝVALÉ PLATĚNICKÉ SKUPINY
VÝCHODOHALŠTATSKÉ KULTURY
NA MORAVĚ**

Olomouc 2020

Mgr. Martin Golec, Ph.D.

Rukopis byl přijat do tisku v ediční řadě Archaeologica Olomucensia, vydávané Univerzitou Palackého v Olomouci.

Spoluautoři textů jsou: Petr Bednář, Pavel Fojtík, Martin Holub, Jiří Kala, Anita Kozubová, Lukáš Kučera, Peter Laučík, Jan Martínek, Peter Milo, Zuzana Mírová, Jaroslav Peška, Klára Sovová, Tomáš Tencer, Michal Vágner.

Recenzenti: doc. Mgr. Ondřej Chvojka, Ph.D.
PhDr. Miloslav Chytráček, Ph.D.

Zpracování rukopisu bylo umožněno díky finančním podporám: Fond podpory vědecké činnosti UPOL č. SPP 452101031/30; Grantová agentura ČR (17-17346S); kapitola Centrum horákovské a platěnické skupiny na Moravě – elity a sociální model vznikla za podpory MŠMT ČR udělené UP v Olomouci (IGA_FF_2018_006), Společnost v historickém vývoji od pravěku po moderní věk IV.“; kapitola Vůz a koňský postroj vznikla za podpory MŠMT udělené UP v Olomouci (IGA_FF_2019_011 a IGA_FF_2018_006), Společnost v historickém vývoji od pravěku a středověku po moderní věk IV.–V.

Autoři by rádi poděkovali lidem, bez jejichž práce by rukopis nemohl v této podobě vzniknout. Jsou to: Jaroslav Bartík, Martina Holemá, Petr Kos, Zuzana Mírová, Jitka Molčíková, Miroslav Popelka, Veronika Šmatláková, Miroslav Šmíd, Antonie Štrofová, Dana Vitulová a Hana Vymětalová.

OBSAH¹

1. ÚVOD.....	6
2. CÍLE A METODIKA	6
3. TERMINOLOGIE.....	9
4. REGIONÁLNÍ PODSKUPINY HORÁKOVSKÉ A PLATĚNICKÉ SKUPINY/BÝVALÉ HORÁKOVSKÉ A PLATĚNICKÉ SKUPINY NA MORAVĚ	12
5. DĚJINY VÝZKUMU PLATĚNICKÉ SKUPINY/BÝVALÉ PLATĚNICKÉ SKUPINY NA MORAVĚ.....	15
6. CHRONOLOGIE	20
7. PŘÍRODOVĚDNÉ VYMEZENÍ CENTRA PLATĚNICKÉ/BÝVALÉ PLATĚNICKÉ SKUPINY NA MORAVĚ (Pavel Fojtík).....	24
7.1 GEOMORFOLOGICKÉ A VÝŠKOPISNÉ POMĚRY.....	24
7.2 GEOLOGICKÉ POMĚRY.....	29
7.3 HYDROLOGICKÉ POMĚRY	30
7.4 KLIMATICKÉ POMĚRY	31
7.5 GEOBOTANICKÉ POMĚRY.....	31
7.6 PEDOLOGICKÉ POMĚRY.....	32
8. DÁLKOVÉ KOMUNIKACE MORAVSKÉHO HALŠTATU (Jan Martínek – Martin Golec).....	33
8.1 KATALOG INFORMAČNĚ VÝZNAMNÝCH HALŠTATSKÝCH LOKALIT	33
8.2 DÁLKOVÉ KOMUNIKACE V DOBĚ HALŠTATSKÉ NA MORAVĚ.....	48
8.2.1 Úvod do studia halštatských dálkových komunikací.....	48
8.2.2 Halštatské dálkové komunikace „prvního řádu“ a dopravní uzly.....	49
8.2.3 Napojení moravských halštatských komunikací na sousední regiony.....	51
9. CENTRUM HORÁKOVSKÉ A PLATĚNICKÉ SKUPINY/BÝVALÉ HORÁKOVSKÉ A PLATĚNICKÉ SKUPINY NA MORAVĚ – ELITY A SOCIÁLNÍ MODEL (Zuzana Mírová – Martin Golec)	51
9.1 IDENTIFIKACE ELIT	51
9.2 STATISTIKA	65
9.3 VÝSLEDNÝ MODEL A CENTRALIZACE	74
10. POHŘEBIŠTĚ V SELOUTKÁCH – „NA ŠŤASTNÝCH“ V KONTEXTU MORAVY.....	78
10.1 POHŘEBNÍ ZVYKLOSTI PLATĚNICKÉ SKUPINY/BÝVALÉ PLATĚNICKÉ SKUPINY	79
10.1.1 Velikost, tvar, orientace hrobové jámy/komory	79
10.1.2 Kamenná úprava hrobové jámy.....	87
10.1.3 Kruhový žlábek/příkop	91
10.1.4 Konstrukce komorového hrobu	93
10.1.5 Velmožské hroby/mohyly	95
10.1.6 Monumentalita jako odraz sociální stratifikace (Zuzana Mírová).....	96
10.1.7 Uspořádání pohřebišť.....	100
10.2 ANALÝZA INVENTÁŘE V KONTEXTU MORAVY	104
10.2.1 Bronz a železo.....	104
• <i>Vůz a koňský postroj</i> (Zuzana Mírová).....	104
• <i>Spony</i>	114
• <i>Jehlice</i>	121
• <i>Náramky/nápažníky</i>	129
• <i>Opasky</i>	141
• <i>Náušnice/záušnice, ozdoby copu/drdolu a prsteny</i>	149
• <i>Nože/břítvy/srpy</i>	151
10.2.2 Sklo.....	153

¹ Není-li uvedeno jinak, autorem textů je Martin Golec.

10.2.3 Jantar	156
10.2.4 Kámen	159
10.2.5 Keramické tvary	159
• <i>Amforovité zásobnice</i>	164
• <i>Amfory/osudí</i>	164
• <i>Šálky</i>	167
• <i>Mísy</i>	169
• <i>Hrnce a hrncovité zásobnice</i>	171
• <i>Podložky a pokličky</i>	172
• <i>Ostatní nádoby – miniaturní, dvojité, trojitě, zoomorfní nádoby, pící rohy a závěsné nádoby</i>	172
• <i>Přesleny, závaží, drobná plastika, drobné závěsky, štěrchátka, měsíčovité idoly, technická keramika</i>	175
10.2.6 Výzdoba keramiky	177
• <i>Rýsování, rýhování, rastrování</i>	178
• <i>Jemně vtlačovaná výzdoba, kolkování</i>	179
• <i>Kombinace rýsování/rýhování a vtlačované výzdoby</i>	180
• <i>Hrubá vtlačovaná výzdoba</i>	181
• <i>Žlábkování</i>	181
• <i>Tuhování, vtuhování</i>	183
• <i>Vlešťování</i>	183
• <i>Malování</i>	184
• <i>Plastická výzdoba</i>	186
11. PŘÍRODOVĚDNÉ METODY A ANALÝZY	188
11.1 ANTROPOLOGIE Z POHŘEBIŠTĚ V SELOUTKÁCH – „NA ŠŤASTNÝCH“ Z LET 2012 a 2017 (Jiří Kala – Martin Golec)	188
11.1.2 Pohřební ritus platěnické skupiny/bývalé platěnické skupiny (Martin Golec)	201
11.2 ZOOLOGIE Z POHŘEBIŠTĚ V SELOUTKÁCH – „NA ŠŤASTNÝCH“ Z LET 2012 a 2017 (Martin Holub – Martin Golec)	202
11.3 CHEMICKÉ ANALÝZY PROSA A TUKU Z DOBY HALŠTATSKÉ NA MORAVĚ (Lukáš Kučera – Petr Bednář – Martin Golec – Pavel Fojtík)	207
11.4 GEOMAGNETICKÝ PRŮZKUM V SELOUTKÁCH – „NA ŠŤASTNÝCH“ V ROKU 2019 (Peter Milo – Tomáš Tencer – Michal Vágner – Jaroslav Peška)	215
12. PROSTĚJOVSKÁ KOTLINA V DOBĚ HALŠTATSKÉ	218
12.1 SÍDELNÍ AGLOMERACE KRALICE NA HANĚ	224
13. CENTRUM PLATĚNICKÉ SKUPINY/BÝVALÉ PLATĚNICKÉ SKUPINY V KONTEXTU MORAVY	226
13.1 HRADIŠTĚ VS. DVORCE	226
13.2 DEPOTY	232
13.3 SPECIALIZOVANÉ ŘEMESLO	237
13.3.1 Zpracování bronzu	239
13.3.2 Zpracování jantaru	239
13.3.3 Zpracování železa	241
13.4 PŘEDMĚTY VEKERZUGSKÉ KULTURY A PŘEDMĚTY VÝCHODNÍHO TYPU NA MORAVĚ (Anita Kozubová – Martin Golec)	245
14. ZÁVĚR A DISKUZE	257

15. POHLED ETNOLOGIE – POUTNICTVÍ JAKO KRAJINNÝ ARCHETYP (Martin Golec – Klára Sovová).....	263
16. POHLED RELIGIONISTIKY – ÚVOD DO STUDIA SYMBOLŮ, SYMBOLISMUS MALOVANÉ MÍSY Z NĚMČIC NAD HANOU (Peter Laučík).....	268
16.1 ÚVOD	268
16.2 SYMETRICKÝ PŘÍSTUP PŘI ZKOUMÁNÍ VÍCEVRSTVOVÉHO SYMBOLISMU ARCHEOLOGICKÝCH KULTUR	269
16.3 SYMBOL A RŮZNÉ ÚROVNĚ JEHO PERCEPCE	270
16.4 ARTEFAKT JAKO SYMBOL – NÁDOBA, ROHY, VŮZ, LOŽ, MĚSÍC, SRP A SLUNEČNÍ PTÁK	276
16.5 OBSAH NÁDOBY Z NĚMČIC NAD HANOU – POTRAVA A OBĚŤ BOHA	278
16.6 SYMBOL JAKO ARTEFAKT – KONEČNĚ „MALŮVKY“, MANDALA.....	280
16.7 TROJÚHELNÍK A TROJNOST.....	281
16.8 DESÍTKA VE ČTVERNOSTI – POSVÁTNÝ TETRAKTYS PYTHAGOREJCŮ	284
16.9 ČTEVRNOST KOSMU – ČTYŘI ŽIVLY A MULTIDIMENZIONALITA BYTÍ	287
16.10 ČTVERNOST LIDSKÉ SPOLEČNOSTI	289
16.11 SU-UASTI – DOBRÉ BYTÍ.....	291
16.12 ČTVERNOST ČASU – TETRAKTYS A SVASTIKA.....	295
16.13 ŽÁROVÉ POHŘBY, GEOMETRIZACE KOMOROVÝCH HROBŮ PLATĚNICKÉ SKUPINY.....	295
16.14 ZÁVĚR	301
17. LITERATURA A ZDROJE	303
18. SUMMARY	330
19. KATALOGY	344
20. KRESEBNÉ PŘÍLOHY	289
21. FOTOGRAFICKÉ PŘÍLOHY.....	501

1. ÚVOD

V předkládané práci Martin Golec a Pavel Fojtík společně s přizvanými hosty řeší aktuální otázky doby halštatské (800–450 př. Kr.) na Moravě, zejména pak v prostoru platěnické skupiny (dále PS, tj. 800–550 př. Kr.) a bývalé platěnické skupiny v pozdní době halštatské (dále bývalé PS, tj. 550–450 př. Kr.) východohalštatské kultury na střední Moravě (**obr. 1**). Představují nové prameny z pohřebišť v Prostějovské kotlině, z nichž zásadní část reprezentuje významné pohřebiště Seloutky – „Na Šťastných“ (okr. Prostějov) zkoumané poprvé ve 20. a 30. let 20. století. Nové odkryvy z let 2012 a 2017² skýtají značný posun v poznání tématu. Autoři také revidují některé starší soubory z pohřebišť v této oblasti a další nashromážděné prameny. Výběr zkoumaného území není náhodný. Na základě nových poznatků se v subfázích Ha D1b–D2a (Parzinger 6–7a; 575–525 př. Kr.) na Moravě zintenzivňují centralizační procesy, během kterých se v platěnické a horákovské skupině (dále HS) a bývalé horákovské skupině v pozdní době halštatské (dále bývalé HS) východohalštatské kultury (**obr. 1**) zformovala dvě výrazná centralizační jádra (**obr. 12, 22, 61, 69**) na Brněnsku a právě na Prostějovsku, v nich evidujeme největší koncentrace dokladů po elitách (*Mírová – Golec 2018*, Fig. 18). Tato centra považujeme pro posouzení sociálně-politického, ekonomického a kulturního aspektu doby halštatské na Moravě za zásadní. Výzkum doby halštatské je dle těchto poznatků nutné soustředit do predikovaných center. Autoři objasňují halštatský vývoj v centru PS/bývalé PS na střední Moravě a porovnávají jej souběžně s vývojem v HS/bývalé HS (**obr. 69**). Stěžejním pramenem se staly hrobové celky a depoty s jejich kovovou a skleněnou komponentou (**obr. 68**).

2. CÍLE A METODIKA

Cíle – archeologický výzkum PS/bývalé PS na Moravě zahrnuje zájem o základní prameny s cílem představení komplexního názoru o PS/bývalé PS. Systematický zájem se zaměřuje zejména na významné funerální komponenty sídelních areálů v centru PS/bývalé PS v Prostějovské kotlině (zejména v širší oblasti Prostějova). Tyto prameny jsou zahrnuty mezi „strategické“ okruhy pramenů PS a HS/bývalé PS a HS na Moravě (**kap. 8.1**). Pod tímto termínem uvádíme všeobecné informace o významných hrobových celcích konfrontovaných s informacemi o elitách, hradištích, dvorcích, depotech, vybraných řemeslech, pramenech o migrační vekerzugské a jiných východních kulturách na Moravě a vybranými skupinami kovových předmětů.

Halštatská společnost dosáhla stadia jednoduchého náčelnictví (*Mírová – Golec 2018*, 94, 96; *Service 1975*). Náčelnictví je regionální společenský řád, který soustředí moc v rukou společensky nadřazeného jedince (*Carneiro 1981*). Takové nastavení odráží již značně diferenciovanou společnost. Jejimi základními aspekty je nerovnoměrné rozložení pramenů jak uvnitř základních významných sídelních areálů, tak v širší krajině. Nelze tak očekávat stejnoměrné zastoupení pramenů kdekoli v PS a HS/bývalé PS a HS. Zásadní je monitorování elit, které představovaly vůdčí složky společnosti koncentrující politickou a ekonomickou moc. Autoři práce se cíleně zaměřili na Prostějovsko, kde se projevila významná koncentrace dokladů po elitách. Práce vychází z predikce *modelu politicko-ekonomického centra PS/bývalé PS*, který autoři monitorují a testují (**obr. 12, 22, 61, 69**).

² Dva nejnovější komorové hroby Seloutky H1–H2/2019 – „Na Šťastných“ již nejsou obsahem této publikace, informace o nich se objeví v předkládané práci jen okrajově.

Nastavení halštatské společnosti je pro zvolený výzkum výhodné díky své „lineárnosti“. Sídlištní a funerální prameny poměrně dobře odrážejí sociálně-politické zvrstvení společnosti a lze je díky řadě nových pramenů studovat hlouběji než v období předešlých kultur popelnicových polí. Novou výhodou jsou velmožské a další bohaté hroby, které díky aspektu „monumentálnosti a reprezentativnosti“ odrážejí postavení mnohých jedinců v tehdejší společnosti (cf. *Renfrew 1974; Earle 1977*, 155–158). Autoři si kladou za cíl zkoumat moravské halštatské kultury jako průmět: 1 – **socio-politických**; 2 – **ekonomických**; 3 – **kulturních aspektů**. Zásadním pramenem sledávají hroby, neboť ty jsou pramenem k interpretaci podoby sociální organizace (statusu a role individua či celých komunit. Některé motivace k uložení předmětů sice vykazují spíše tradici či náboženský akt (cf. *Ježek 2017*), ale výskyt luxusních a statusově typických předmětů souvisí se soutěží o sociální moc (*Childe 1948*). Výhodou tohoto pramene je množství informací, které zahrnují data reflektující myšlení, náboženství a sociální ideologii společnosti – mnohdy nákladné stavební techniky, pestrý mobiliář, rozdílná pohřební pravidla. Významná jsou i data funkční – např. antropologické a osteologické pozůstatky, která skýtají informace o životě a prostředí jedince (*Härke 1993*). Data tedy sice nutně nemusí přímo odrážet sociální postavení jedince, ale kvantitativní a kvalitativní výběr hrobové výbavy pohřbívací společností je ovlivněn tehdejšími společenskými normami. Důsledným studiem všech složek (včetně studia ekofaktů) a jejich selekcí můžeme získat poměrně přesnou reflexi o sociální úrovni nejen jedince, ale i celé komunity. Autoři se v předkládané práci zaměřují na posouzení výrazné koncentrace pohřebišť s kamennou architekturou (kamennými obložení komor) v oblasti Prostějova (**obr. 27, 28:2, foto 33–34**), pokoušejí se zodpovědět otázku původu, existence a sociálně-politického významu tohoto jevu. Výzkum je cílen ke dvěma prvorepublikovým lokalitám zkoumaných již Antonínem Gottwaldem a Karlem Dobešem. Stěžejní je pohřebiště v **Seloutkách – „Na Šťastných“** a pak komorový hrob v Mostkovicích H2 – „Předních dílech“. Revize v Určicích – „Hájových“ a Určicích – „Kumberkách“ však již z kapacitních důvodů v práci není zahrnuta (*Gottwald 1931a*, 92–96). Pro rozvoj poznání PS získané prameny zužitkoval již samotný Antonín Gottwald. K sekundárnímu využití došlo znovu od 60. let 20. století, kdy pomocí nich formovali Vladimír Podborský (*Podborský 1970b*, Abb. 1) a Jindra Nekvasil (*Nekvasil 1993*, 351–359) další významné postoje o PS. Autoři zužitkovávají Podborského revize pohřebiště v Určicích – „Kumberkách“, kde byl zachycen přechod od pozdní doby bronzové v časnou dobu halštatskou (*Podborský 1970b*, 186, 191–192, Taf. 22:13–16, 23:1–9, 24, 48:8–10, 49, 56:8–13, 63). Autoři tuto halštatskou vývojovou fázi kladou jako předchozí k vývoji v Seloutkách – „Na Šťastných“. Právě na této nekropoli došlo k novému impulsu v poznání tématu hrobové kamenné architektury v oblasti Prostějova, a to ve třech výzkumných sezónách v letech 2012, 2017 a 2019. Obdobně také na blízkém pohřebišti v Prostějově-Domamyslicích – „V Loučkách, ul. Olšová“ v roce 2016 (*Fojtík 2016; Kos – Přichystal 2018*, 82–85).

Nové poznatky autoři vyhodnocují a porovnávají se staršími daty o PS/bývalé PS a postupně je zařazují mezi významné poznatky o době halštatské na Moravě. Na jejich bázi formulují teze o: 1 – **pohřebních zvyklostech v Seloutkách – „Na Šťastných“**; 2 – **centru PS/bývalé PS v Prostějovské kotlině**; 3 – **kulturních shodách a rozdílech PS s HS/bývalé PS a HS na Moravě v rámci východohalštatské kultury**.

Metodika – hroby PS/bývalé PS jsou zásadními prameny pro studium starší doby železné na Moravě. Jsou také velmi důležitými komponentami sídelních areálů. Jejich krajinné umístění, vzájemné vztahy jednotlivých hrobů, tvar, orientace, úprava, výbava a přírodovědná fakta mají vysokou výpovědní hodnotu nejen o jednotlivcích, ale také o

societách PS/bývalé PS. V detailnějším pohledu se autoři zaměřují na typologicko-chronologický aspekt mobiliářů hrobů, zejména pak na **kovové** a **skleněné artefakty**, které jsou stěžejními datovacími prvky v mnoha dalších pracích (pro Moravu např. Podborský 1974; Říhovský 1979; 1992; 1993; 1996; Torbrügge 1992; Nekvasil – Podborský 1991; Stegmann-Rajtár 1992a; Nekvasil 1993; Parzinger – Nekvasil – Barth 1995; Pare 1998; 1999; Trachsel 2004; Kos 2004; 2014; 2016; Golec 2005b; Čižmář – Čižmářová 2014; Bartík et al. 2017; Goláňová 2018; Mírová 2019b; Golec – Kos 2020; Golec – Mírová 2020a; ad.). Jejich komplexní monitorování v celé PS a HS/bývalé PS a HS vytváří rámec chronologický (**obr. 68**), do kterého jsou zařazeny hroby z pohřebiště Seloutky – „Na Šťastných“. Začleněním nových významných dat do širších prostorových struktur odhalují souvislosti nejen o jádru PS/bývalé PS poblíž Prostějova, ale i pozice celé PS/bývalé PS na Moravě. V práci je využívána zejména komparační metoda využívající typologických kvalit pramenů. Zájem o tyto prameny je oprávněný. Z hlediska dlouhého časového rozmezí zemědělského pravěku od neolitu pro dobu laténskou, náleží hroby velmožské a střední vrstvy PS/bývalé PS svojí nemovitou a movitou složkou dokonce k těm vůbec nejbohatším a dokonce i nejrozměrnějším funerálním stavbám. Jsou nositeli velkého množství jak archeologických, tak přírodovědných dat. Nová pohřebiště východně od Prostějova byla prozkoumána a soudobými metodami zdokumentována na vysoké úrovni, obdobně i konzervace dosáhla doposud jen zřídka dosažené úrovně. Uvedené parametry jsou zásadní pro studium těchto nových pramenů. Kniha se snaží přinést multidisciplinární přístup, využívá metod a přístupů antropologie, osteologie, stibologie, etnografie a religionistiky a dalších příbuzných věd. Zvláštní postavení má v práci **kap. 9** využívající k objasnění modelu center PS a HS/bývalé PS a HS korespondenční a shlukové analýzy.

Přístupy – Autoři si vytyčili pro osvětlení zkoumaného tématu tyto základní metodické přístupy:

Aspekt prostorový

- Zhodnocení dat z pohřebišť v Seloutkách „Na Šťastných“ a Prostějově-Domamyslicích – „V Loučkách, ul. Olšová“ společně s dalšími hroby v nedalekém okolí Prostějova.
- Evaluace nekropolí v okolí Prostějova jako součásti jádra PS/bývalé PS s významnými doklady elit na Prostějovsku.
- Posouzení centra PS/bývalé PS na Prostějovsku v kontextu doby halštatské na Moravě.

Aspekt časový

- Studium nových dat slouží pro stavbu chronologie PS/bývalé PS v rámci halštatské Moravy.

Aspekt kulturní

- Porovnání nově shromážděných dat z hlediska sociálně-politických a ekonomických principů PS/bývalé PS v rámci halštatské Moravy.

Aspekt mezioborový

- Pohřebiště v Seloutkách – „Na Šťastných“ poskytují významné antropologické a osteologické informace.
- Hrob muže vyšší střední vrstvy ze Seloutek H4/2017 – „Na Šťastných“ nabízí geochemická data o obsahu nádob.
- Prostorová data centra PS/bývalé PS na Prostějovsku jsou hodnocena přístupem statistickým a stibologickým v rámci halštatské Moravy.

- Centrum PS/bývalé PS na Prostějovsku konfrontuje nová data o zázemí nadkulturní jeskynní svatyni v Habrůvce – „Býčí skále“. Její poutní povaha je posuzována pohledem etnologie.
- Unikátní geometrická výzdoba mísy z Němčic nad Hanou – „Nad Hliníkem“ se stala výchozím bodem pohledu religionistického – studia symbolů.

3. TERMINOLOGIE

Terminologie moravského halštatku kvůli výpadku systematického bádání tohoto období od 80. let. 20. století stagnuje, chybí mezinárodní diskuze a reflexe trendů, místy zastarala a zasluhuje si tak úpravy. Kritické korekce či zřetelnější zaujetí postoje k nim vyžadují problematické termíny: 1 – východohalštatský kulturní okruh; horákovská, platěnická (popřípadě slezskoplatěnická) a kalenderberská kultura; 2 – horákovská kultura jako fáze nebo podskupina středodunajského kulturního okruhu a platěnická kultura, fáze nebo podskupina lužických popelnicových polí; 3 – typ Jaroměřice-Střelice a slatinský typ:

1–2 – *platěnická a horákovská skupina východohalštatské kultury* – na Moravě jsou rozšířeny dvě halštatské kultury – v tradičním pojetí horákovská kultura na jižní Moravě a platěnická kultura na střední a východní Moravě (**obr. 1**). Navrhujeme terminologický posun, chápeme je nově jako regionální skupiny východohalštatské kultury. Pro sjednocení a zpřehlednění terminologie mimo území Moravy přistupujeme k jejich přiřazení k *východohalštatské kultuře* (např. *Egg – Kramer 2005*, Abb. 2), navrhujeme tedy jejich přejmenování na *horákovskou a platěnickou skupinu* (**obr. 1**). Termín východohalštatská kultura (*Osthallstattkultur, East Hallstatt culture*) doposud na Moravě nezdolal, tradičně se stále užívá termín východohalštatský kulturní okruh (*Osthallstattkreis, East Hallstatt complex*; např. *Torbrügge 1992*, Abb. 44; *Kuckenburg 2004*, obr. na str. 10; ad.). Obdobný problém obnáší také zažitý termín kalenderberská kultura, rozšířená zejména v Dolním Rakousku, Burgenlandu a na JZ Slovensku, která je tradičně opět řazena do východohalštatského kulturního okruhu (*Torbrügge 1992*, Abb. 44). Markus Egg a Diether Kramer ji zařadili do východohalštatské kultury, ale na skupinu ji nepřejmenovali (*Egg – Kramer 2005*, Abb. 2), i když fakticky nyní o skupinu východohalštatské kultury jde. Kalenderberská kultura zasahuje na území Moravy malým územím na Břeclavsku v JV části Moravy. Pro sjednocení názvosloví navrhujeme i nyní termín *kalenderberská skupina* (**obr. 1–2**).

Dalším problémem moravského halštatku je zařazení pouze HS/bývalé HS do východohalštatské kultury a vyloučení PS/bývalé PS mimo ni. V tradici moravské vědy náleží HS/bývalá HS do jejího rámce, zatímco PS/bývalá PS kulturně spadá mimo něj, do okruhu, skupiny či kultury lužických popelnicových polí, jehož má být halštatským stupněm (*Dohnal 1977*, 7) nebo platěnickou fází (*Štrof 1993*, 312); či jde o halštatské období (severomoravské skupiny) lužické kultury (*Nekvasil 1961a*, 27; 1993, 351). Postupně zde však vznikl rozpor se zahraničními pracemi, které se zajímaly o širší území. Vlivem útlumu o toto téma u domácích badatelů se situace zkomplikovala. Nejen PS/bývalá, ale i HS/bývalá HS postupně v pojetí německých autorů z východohalštatské kultury zcela vypadly (*Egg – Kramer 2005*, Abb. 2). Proti tomu nacházíme také rozdílné pojetí. HS i PS/bývalé HS i PS nacházíme včleněné do východohalštatského okruhu (nyní východohalštatské kultury) včetně oblastí v jižním a středním Polsku (*Torbrügge 1992*, Abb. 44). Obdobné pojetí shledáváme také v nejnovějším přístupu polské archeologie, které polské regiony nazývá dokonce nově jako *severovýchodní halštatská kultura* (*Gediga 2011*, 110; 2012, Abb. 4; *Gediga – Łaciak – Łydźba-Kopczyńska –*

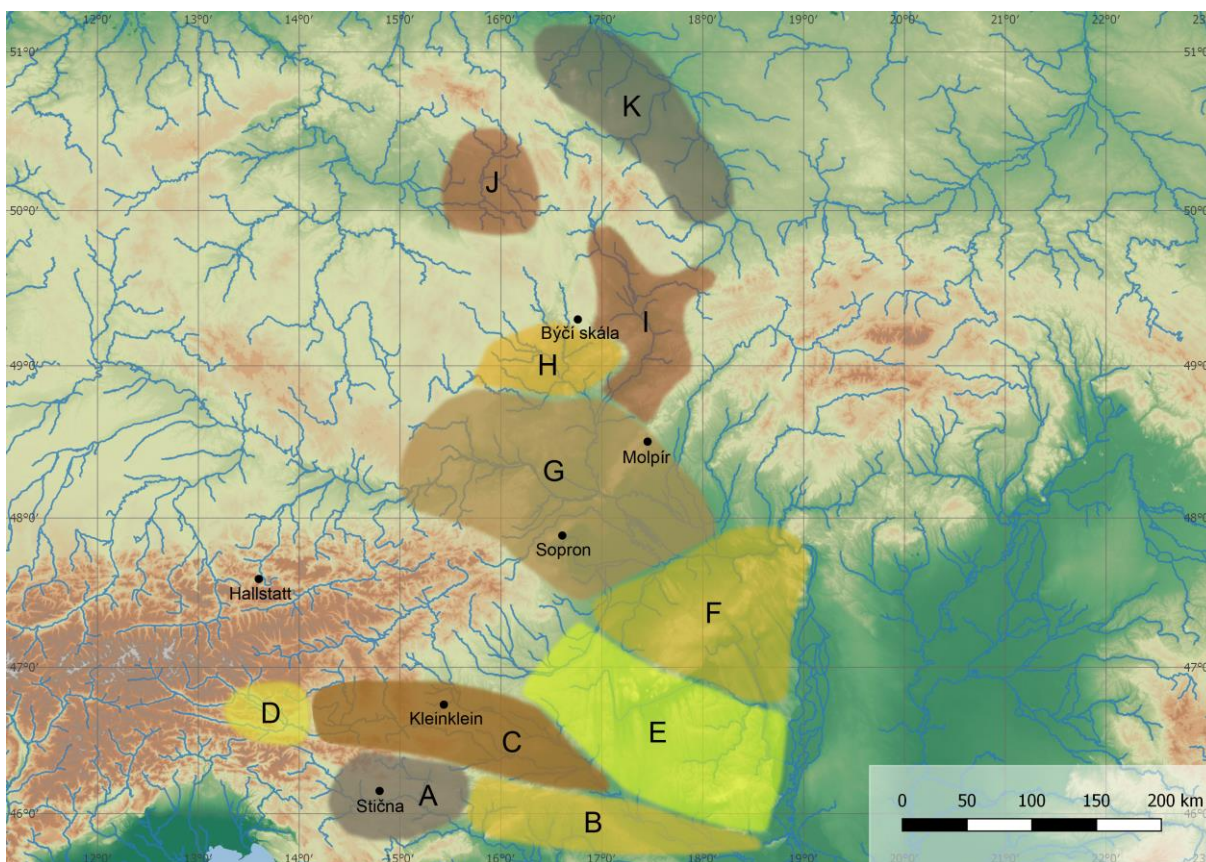
Markiewicz 2017, plan 1; Gediga 2018, 109). Morava se tak ocitla mezi dvěma velmi odlišnými koncepty a nyní je nutné na situaci reagovat. S tímto pojetím se dobře slučují také nejnovější názory na zařazení východočeské slezskoplatěnické kultury a středočeské bylanské kultury do širších kulturních souvislostí. Slezskoplatěnická kultura (Vokolek 2008, 84–97) je nejnověji řazena do východohalštatské kultury (Čiřtáková – Chytráček 2018, 28) zatímco bylanská kultura již do okruhu západohalštatské kultury (Koutecký 2002, 137; Venclová ed. 2008, 11; Čiřtáková – Chytráček 2018, 28). Zasazení obou moravských halštatských skupin do kulturně-geografického rámce východohalštatské kultury pokládáme za opodstatněné. Opačný názor, u nás zastávaný pro PS/bývalou PS ve výše uvedených pracích v 90. letech 20. století, bude muset být znovu osvětlen.

Tradiční pojetí moravského halštatu vychází z hluboce zakořeněného (kulturně-historického) konceptu, že HS/bývalá HS je vývojově vyspělejší než PS/bývalá PS (Nekvasil 1993, 351, 353). Tento názor přímo vybízí k diskuzi a autoři této práce jej odmítají jako neopodstatněný. Nedorozumění vzniká v samotném pohledu na „archeologickou kulturu“. Mechanizmy jejího fungování formují víceproudé principy sociálně-politické, ekonomické a kulturní. Pro zmíněné starší pojetí HS/bývalé HS vs. PS/bývalé PS byly preferovány zejména principy kulturní. S tradičními kulturami bylo nakládáno jako s politickými/vojenskými (v pozadí i etnickými) bloky, které sváděly po staletí zápas o území (Nekvasil 1993, 337). Takové pojetí vysvětlovalo změnu kulturního nastavení u sousedů, což je dnes postoj neudržitelný. Odlišné kulturní nastavení PS/bývalé PS zrcadlil a dodnes zrcadlí zejména termín *platěnická fáze kultury lužických popelnicových polí*. Termín je nevhodný, přísluší mladší a pozdní době bronzové, nikoliv však již rané doby železné. Pojetím jakékoliv skupiny doby halštatské je její originální kulturní vzorec, který zrcadlí progresivní a tradiční aspekty toho či onoho regionu, ty jsou pak totožné nebo rozdílné s jejími sousedy. V minulosti byl jako kulturní charakteristika u PS/bývalé PS výrazně komentován její pohřební ritus, který zůstal přísně žárový, zatímco u HS/bývalé HS došlo k převzetí také kostrového ritu, a tedy aplikování birituálního pohřbívání. Přitom v dalších jižněji od HS/bývalé HS položených halštatských skupinách je běžný výskyt převažujícího nebo dokonce úplného žárového ritu. U PS/bývalé PS však nejde o prvek „retardace“, na což bylo opakovaně poukazováno, ale pouze o jeden kulturní aspekt z celkové množiny. Přitom jiné důležité aspekty poukazují na opak „retardace“ (obchod s jantarem, specializovaná řemeslná výroba, směna luxusu/importů, stavba dvorců, stavba hradišť s akropolí, kamenná architektura v hrobech, budování rozměrných velmožských mohyl). Jako výchozí termín užíváme platěnická skupina³ východohalštatské kultury, která je rozšířená na střední a východní Moravě.⁴ Důvodů proč řadit PS/bývalou PS do východohalštatské kultury je celá řada, jde o progresivní znaky, které jsou identické se sousední HS/bývalou HS a dalšími skupinami východohalštatské kultury. Dříve silné lužické kulturní tradice rychle mizí a obecné trendy halštattizace (*Hallstattisierung, hallstattisation*) v halštatském stylu (*Hallstatt-Stil, Hallstatt*

³ V porevolučním období některé práce začaly užívat termín slezskoplatěnická kultura (např. Sedláček 2005, 49–50; Vránová 2013, 27). Jde o termín problematický, zahrnující opět vývoj pozdní doby bronzové a doby halštatské. Jeho nevýhodou je fakt, že čtenář bez dalšího vysvětlení neví, zdali jde o slezskou či platěnickou etapu. Autoři termín neužívají a odmítají jej. Z hlediska historiografie jde o termín „nekonceptně převzatý“ z východních Čech, od počátků formování názvosloví na Moravě se užíval termín platěnická, přesněji dobově plátenická (Gottwald 1924, 94; 1928, 11; 1931a, 87), nikoliv slezskoplatěnická či slezsko-platěnická kultura.

⁴ Dříve se běžně uváděl termín severní Morava (Nekvasil 1960a; 1961), který byl poplatný politickému dělení Moravy na severní (severomoravský kraj) a jižní (jihomoravský kraj). Prioritně zkoumanou oblast Prostějovska a jižního Olomoucka klademe dnes na střední Moravu.

style) se rychle prosazují a od Ha D2 (pozdní doby halštatské) lužické znaky *de facto* nenajdeme.

Obr. 1: Skupiny východohalštatské kultury: A – dolnokraňská; B – kaptolská; C – sulmtálská; D – Frög; E – jihozápadopanonská; F – severovýchodopanonská; G – kalenderberská; H – horákovská; I – platěnická; J – slezskoplatěnická (platěnická část); K – severovýchodní (A–G podle Egg – Kramer 2005, Abb. 2; K podle Gediga – Łaciak – Łydźba-Kopczyńska – Markiewicz 2017, plan 1; J – podle Venclová ed. 2008, obr. 1 a Čiřtáková – Chytráček 2018, 28; H–I podle M. Golec).

3 – *pozdní doba halštatská* – v pojetí moravské doby halštatské byl doposud nedostatečným způsobem osvětlen důležitý termín *pozdní doba halštatská* (*Späthallstattzeit, Late Hallstatt Period*), který zahrnuje rozmezí Ha D2–D3 (též v práci období bývalé HS a PS). V pojetí Pravěkých dějin Moravy z roku 1993 byl sice uveden, ale jeho náplň je zatížena nejasnými termíny, špatně zařazenými lokalitami a zastaralou a tím i chybnou chronologií. Autor příslušné kapitoly Jindra Nekvasil ji uvozuje tvrzením, že jde o „vrcholné stadium moravského halštatu“ (Nekvasil 1993, 367), což je model, který zasluhuje revizi především. Ve vývoji moravského halštatu došlo k silným centralizačním procesům elit v HS a PS/bývalé HS a PS na Brněnsku a Prostějovsku (obr. 12, 22, 61, 69) již dříve v Ha D1–D2 (Parzinger 5–7). V tomto období zaznamenáváme intenzivní obchod s jantarem, ukládání luxusu/importů ve velmožských hrobech HS/bývalé HS a depotech PS/bývalé PS, stavbu dvorců a hradišť s dvorci nebo akropolemi, využívání centrální moravské svatyně v Habrůvce – „Býčí skále“ v Ha D1b–D3 (Parzinger 6–8), ad. Díky této lokalitě víme o existenci elit v rozsahu celé pozdní doby halštatské. V tomto období se na Moravě vyskytují předměty vekerzugského a dalšího východního původu (viz kap. 13.4; Golec – Čermáková – Fojtík 2016; Bartík et al. 2017) což bude předmětem další diskuze, jakou roli sehráli. Nekvasilovo pojetí „vrcholného období“ tak shledáváme již značně odlišným způsobem.

V pozdní době halštatské na Moravě proběhly zásadní kulturní změny s přispěním centralizačních procesů nejpozději již od Ha D1, které bývalé HS a PS přednastavily do systému, kdy je od sebe již *de facto* nelze možné odlišit ani na keramice. Tyto „panhalštatské“ principy probíhaly ve všech regionech (skupinách východohalštatské a západohalštatské kultury). V sousedních oblastech ve středních, J a Z Čechách a také na JZ Slovensku byla situace terminologicky vyřešena nahrazením starších názvů kultur (v předkládaném pojetí již skupin) bylanská, halštatská mohylová kultura (Venclová ed. 2008, 100) a kalenderberská kultura (Romsauer 1996; Studeníková 2011; Müller 2012; Stegmann-Rajtár 2017) za kulturně jednotící termín pozdní doba halštatská.⁵ Autoři navrhují identický koncept také pro fáze Ha D2–D3 na území Moravy, kde termíny *horákovská a platěnická skupina již nejsou vhodné*. K jednotícímu termínu pozdní doba halštatská bude nutné nově připojovat geografické identifikátory (např. pozdní doba halštatská na Brněnsku, jižní Moravě, ad.). Náplň Ha D2b–D3 zatím činí díky vymizení elit značné obtíž a řadíme sem mnohem méně pramenů než do vývoje v předcházejících stupních. Fáze Ha D3 pak plynule přechází v *časnou dobu laténskou – stupeň LT A* (Goláňová 2013, 242–244; 2018, 185–188; Fig. 83), který charakterizuje nový časně laténský styl, který lze však nalézt v porovnání s některými Z a J regiony zatím jen na malém množství předmětů nekeramické povahy a díky keramice vyráběné na hrnčířském kruhu, majoritní část je však ještě vyráběná v ruce a velmi často splývá s obdobím Ha D2b–D3. Na Moravě se v minulosti objevil také termín halštato-laténská kultura (či jiné alternativy tohoto pojmu), který považujeme za zbytečné.

4. REGIONÁLNÍ PODSKUPINY HORÁKOVSKÉ A PLATĚNICKÉ SKUPINY/BÝVALÉ HORÁKOVSKÉ A PLATĚNICKÉ SKUPINY NA MORAVĚ

Halštatské osídlení HS a PS a dále bývalé HS a PS zabírá na Moravě značná území, avšak velké části zůstaly, obdobně jako v periodách předešlých, trvale neosídleny (**obr. 12**). Osídlené oblasti obou skupin lze formálně rozdělit na základě geografických údajů do lokálních podskupin. Některé osídlené regiony spolu přímo sousedí a bezprostředně na sebe navazují bez výraznější přírodní překážky či identifikovatelné hranice, jindy jsou odděleny větším potokem či řekou, dělícím některých oblastí jsou však neosídlené úseky zejména vrchovin.

Vydělení lokálních podskupin na jižní Moravě představil Vladimír Podborský v 60. – 80. letech 20. století, nejdříve šlo o čtyři (Podborský 1966, 2; 1974, 372; 1980b, 49, 51, obr. 1; též Nekvasil 1966, 2) a později pět regionálních podskupin HS (**obr. 2**; Podborský 1980a, 96–97). Toto pomocné geografické dělení se ujalo a pomáhá pro orientaci v širším prostoru HS (Golec 2005b, tab. 3; Kos 2016, 73). Vladimír Podborský podskupiny s koncentracemi lokalit blíže nedefinoval, nechápal je jako politické, ekonomické ani etnické celky halštatských společenstev, i když poznamenal, že jimi samozřejmě být mohly. Jako důležitý považujeme Podborského názor o Brněnské podskupině, kterou považoval za nejvýznamnější. Uvedl, že není vyloučeno, že jde o „centrální kmenové území“ HS (Podborský 1980a, 97). Na základě nových dat se skutečně ukazuje, že oblast Brněnska se v podstatě kryje s identifikovaným centrem s významnou koncentrací dokladů po elitách v Ha D1–D2a, obdobné centrum PS a bývalé PS pak leží na Prostějovsku (**obr. 12, 22, 61, 69, kap. 9**).

⁵ Do sféry pozdní doby halštatské spadaly dva termíny. Typ Jaroměřice-Střelice (naposledy v neaktualizovaných, ale opakovaně nově vrocených skriptech; např. Podborský 2008, 196), jehož podstata vyvanula a plně jej nahrazuje termín pozdní doba halštatská. Geneze termínu slatinský typ byla dostatečně popsána (Přichystal 2007b), v tomto případě jde o záměnu raně středověkých hrobů za halštatské. Oba termíny autoři této publikace již nepoužívají.

- 1 – *brněnská podskupina HS (H1)* – Brněnsko. Nachází se v povodí střední a dolní Svratky, dolní Svitavy, povodí Říčky, Bobravy, Šatavy, dolní Litavy až k dolní Jihlavě. Na S sahá ke Kuřimí, na J k Pohořelicím, na Z ke Krumlovskému lesu, na V k Prateckému kopci.
- 2 – *žďánická podskupina HS (H2)* – J Vyškovsko a S Břeclavsko. Vyplňuje horní a střední tok řeky Litavy a horní tok Trkmanky. Na S sahá ke Slavkovu u Brna a Bučovicím, na J k Hustopečím, na V k Prateckému kopci a na Z k Ždánicím.
- 3 – *mikulovská podskupina HS (H3)* – Mikulovsko, tj. Z Břeclavsko. Zabírá část dolní Dyje v oblasti Pálavy.
- 4 – *znojemská podskupina HS (H4)* – Znojemsko. Nachází se na levém břehu středního toku Dyje a v povodí Jevišovky. Na S sahá k Rokytné, na J ke Znojmu a kopíruje státní hranici s Rakouskem, na Z k Moravským Budějovicím a na V k Hrušovanům nad Jevišovkou.
- 5 – *krumlovsko-oslavanská podskupina HS (H5)* – Moravskokrumlovsko, Oslavansko. Zabírá střední tok Jihlavy a dolní toky Rokytné a Oslavy. Na S sahá k Rosicím, na J k Moravskému Krumlovu, na Z k Třebíči a na V ke Krumlovskému lesu.

Pro pozdní dobu halštatskou užíváme pro zmíněné podskupiny termín *bývalá podskupina HS*.

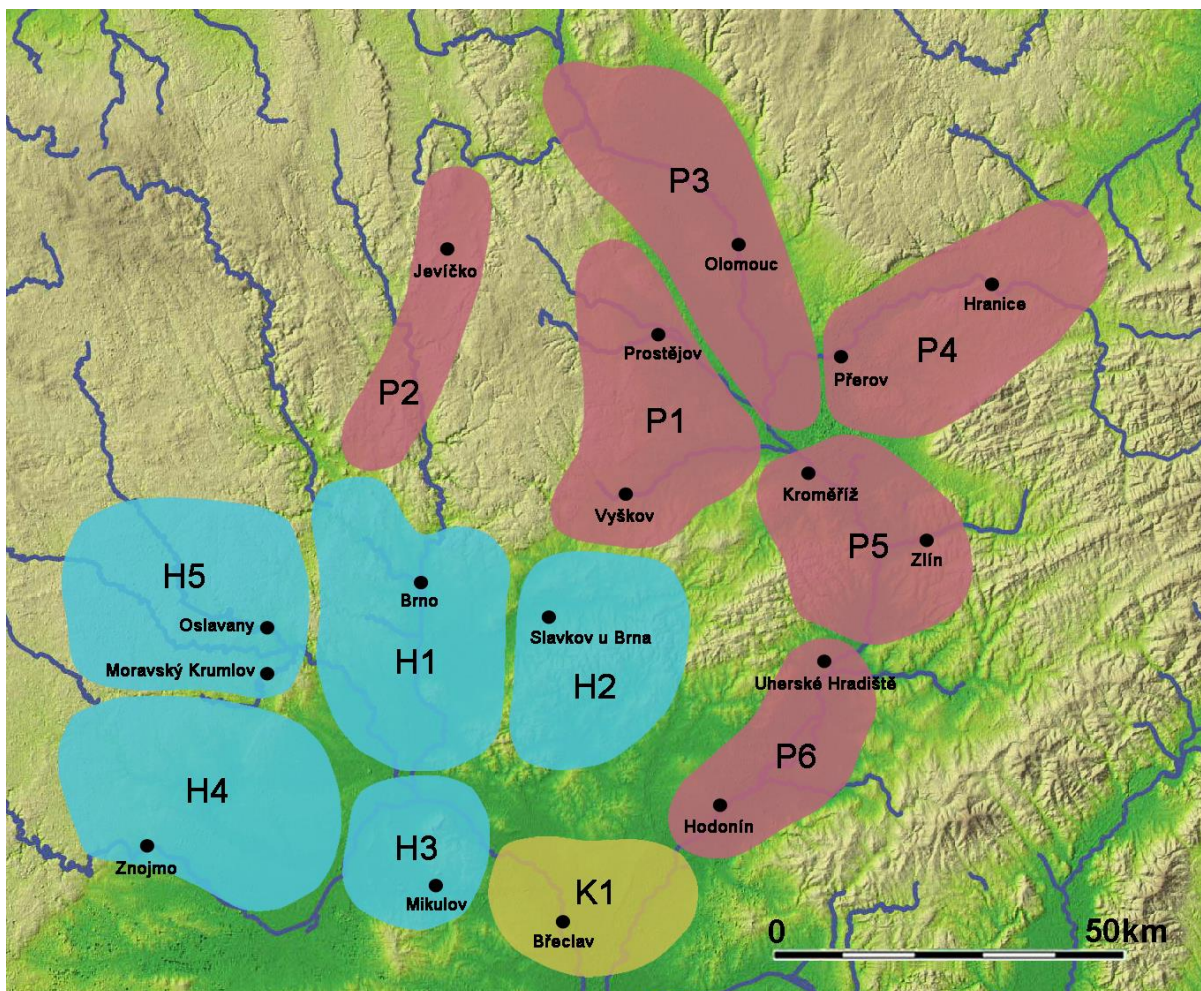
Podskupiny PS nebyly doposud definovány. V předložené práci navrhuje pro osídlené oblasti PS na základě geografických údajů *šest regionálních podskupin PS (obr. 2)*.

- 1 – *prostějovsko-vyškovská podskupina PS (P1)* – Prostějovsko, S Vyškovsko, Z Přerovsko. Nachází se ve Vyškovské bráně a Prostějovské kotlině, zabírá střední a dolní tok Hané, povodí Hloučely, Romže a Valové, nachází se na levém břehu Blaty. Na S sahá k říčce Šumici, na J k Rousínovu, na Z k Dražanské a Zábřežské vrchovině a na V k toku Blaty.
- 2 – *podskupina PS Boskovická brázda (P2)* – S Boskovická brázda. Nachází se v severní části Boskovické brázdy. Na S sahá k Městečku Trnávka, na J k Tišnovu a Blansku, na Z k Svitavské pahorkatině a Hornosvratecké vrchovině a na V k Dražanské a Zábřežské vrchovině.
- 3 – *olomoucká podskupina PS (P3)* – Olomoucko, J Šumpersko. Nachází se v Hornomoravském úvalu, zabírá horní tok Moravy (na Moravě), levý břeh Blaty, dolní tok Bečvy po Přerov. Na S sahá k Šumperku, na J k Chropyni, na Z k Zábřežské vrchovině a toku Blaty a na Z k Nížkému Jeseníku a Oderským vrchům.
- 4 – *podskupina PS Moravská brána (P4)* – Přerovsko, Novojičínsko. Nachází se v Moravské bráně, pokrývá dolní tok Bečvy po Přerov, dosahuje tok horní Odry. Na SV sahá k Novému Jičínu, na JZ k Přerovu, na SZ k Oderským vrchům a na JV k Hostýnsko-vsetínské hornatině.
- 5 – *kroměřížsko-zlínská podskupina PS (P5)* – Kroměřížsko, Zlínsko. Nachází se na středním toku Moravy (na Moravě), od ústí Hané do Moravy, v povodí Dřevnice, na jihu po Napajedelskou bránu. Na SV sahá ke Kroměříži, na J k Napajedlům, na Z k Chřibům a na V zasahuje do Vizovické vrchoviny.
- 6 – *Hradištsko-hodonínská podskupina PS (P6)* – Uherskohradištsko, Hodonínsko. Nachází se na dolním toku Moravy (na Moravě) s přítoky Olšavy, Veličky a Prušánky, leží v S a středním Dolnomoravském úvalu. Na S sahá k Uherskému Hradišti, na J k Hodonínu, na Z k Chřibům a Kyjovské pahorkatině a na V k Vizovické vrchovině a Bílým Karpatům.

Kalenderberská skupina – její existenci na JV Moravě naposledy vymezil Vladimír Podborský jejím oddělením od horákovské kultury (**obr. 2; Podborský 1980a, 96**). Jde o SV okraj kalenderberské skupiny (KS) překračující Dyji S směrem, dále rozšířené na velkém území Dolního Rakouska, Burgenlandu a JZ Slovenska (*Egg – Kramer 2005, Abb. 2*). Na Moravě tedy identifikujeme *jednu podskupinu KS*.

- 1 – *břeclavská podskupina KS (K1)* – J a V Břeclavsko. Zabírá část dolního toku Dyje, Kyjovky a Moravy (na Moravě), dolní část Dolnomoravského úvalu. Na S leží hranice J od Hodonína, na

J sahá KS k státním hranicím, navazuje na kalenderberské rozšíření v Dolním Rakousku, na Z leží hranice V od Mikulova, na V dosahuje KS k státním hranicím, navazuje na kalenderberské rozšíření na JZ Slovensku.

Obr. 2: Regionální podskupiny horákovské (H1–H5), platěnické (P1–P6) a kalenderberské (K1) skupiny na Moravě v Ha C–D1, v Ha D2–D3 jde o bývalé podskupiny HS, PS a KS: H1 – brněnská; H2 – ždánická; H3 – mikulovská; H4 – znojenská; H5 – krumlovsko-oslavanská; K1 – břeclavská (podle: Podborský 1980a, 96–97; 1980b, 49, 51, obr. 1); P1 – prostějovsko-vyškovská; P2 – Boskovičská brázda; P3 – olomoucká; P4 – Moravská brána; P5 – kroměřížsko-zlínská; P6 – hradištsko-hodonínská (podle: M. Golec).

Pro pozdní dobu halštatskou užíváme pro zmíněné podskupiny PS a KS termín *bývalá podskupina PS a KS*.

Vyčlenění regionálních podskupin H1–H5, P1–P6 a K1 a bývalých podskupin HS, PS a KS (**obr. 2**) na základě geografických parametrů autoři chápou jako pomocné. Jejich využití spatřujeme zejména pro organizaci práce s prameny z území Moravy, které je značně rozlehlé. V budoucnu mohou pomoci k formulování názorů na shody a rozdíly mezi jednotlivými regionálními podskupinami. V žádném ohledu je nepovažujeme za kulturní odraz halštatského vývoje v sociálně-politickém nebo ekonomickém aspektu. Jejich prostřednictvím chtějí autoři napomoci čtenářům v hlubší orientaci na halštatské Moravě. Jejich potřeba se nyní vynořuje pro důležitý aspekt této publikace, totiž práci s modelem center elit, které se nacházejí, dle nynějších znalostí, pouze v některých oblastech jako je pro HS/bývalou HS podskupina H1/bývalá H1 a pro PS/bývalou PS podskupina P1/bývalá P1 (**obr. 12, 22, 61, 69**). Základní konfrontace predikovaných sociálně-politických center s celkovým

osídleným územím vydává významná data o nerovnoměrném zastoupení elit v krajině. Centra se nacházejí zatím ve 2 z 12 rovnoměrně geograficky vymezených podskupin (což činí přibližně jen 15 % ze všech osídlených území). *Předkládaná práce cílí zejména na podskupinu P1, v níž se nachází jedno z predikovaných center elit.*

Vyčlenění regionálních podskupin, dle vytýčené koncepce, lze sledovat pouze do konce Ha D1, popřípadě Ha D2a, kdy dochází k výrazné kulturní transformaci a lokálně zabarvené prameny mizí. Stírají se dokonce i rozdíly mezi HS a PS, popřípadě KS. Nejpozději od Ha D2b tak podskupiny HS (H1–H5), PS (P1–P6) a KS (K1) již sledovat nelze. Pro úsek Ha D2–D3 do nástupu LT A nabízíme termíny bývalé podskupiny HS, PS a KS (popřípadě obecněji: pozdní doba halštatská na Brněnsku, Prostějovsku, ad.).

5. DĚJINY VÝZKUMU PLATĚNICKÉ SKUPINY/BÝVALÉ PLATĚNICKÉ SKUPINY NA MORAVĚ

Dějiny výzkumu PS/bývalé PS⁶ sahají k samým kořenům archeologie na Moravě. Jejím prvním badatelem se stal Heinrich (Jindřich) Wankel, který prozkoumal zejména v roce 1872 jeskynní lokalitu Habrůvka – „Býčí skála“ ve střední části Moravském krasu (*Wankel 1882; Parzinger – Nekvasil – Barth 1995; Golec 2017*). Jak bude popsáno níže, jejími tvůrci a majiteli byly society pocházející jak z HS, tak i PS a tato významná nadkulturní svatyně se nacházela na hranicích obou kultur. V roce 1878 Moritz Trapp a později v roce 1898 Inocenc Ladislav Červinka zkoumali pohřebiště s platěnickými hroby ve Zlíně-Loukách – „Kamenných dílcích“ (*Trapp 1979, CVII–CIX, Fig. 3–7; Červinka 1902, 256, obr. 123–124; Stegmann-Rajtár 1992a, 43, Taf. 85:1–4*). Wankelovy výzkumy zasáhly již na konci 70. let 19. století také do poznání PS přímo v jejím středu, konkrétněji na Olomoucku. Roku 1880 prozkoumal velmožskou mohylu se dvěma pohřebními komorami v Ústíně (dříve Těšeticích) – „Královském kopci“ (*Wankel 1885; Červinka 1902, 157*), tato významná památka je dodnes uváděna nesprávně pod katastrem sousedních Těšetic (též Královský kopec u Těšetic). Nedlouho na to měl „otec moravské prehistorie“ opět badatelské štěstí v Nákle – „Za Kostelem“, kde jednak zachytil zprávu o zničené rozměrné velmožské mohyle z pol. 50. let 19. století, kdy ji některé dochované detaily popisu mohou řadit k halštatským památkám (*Wankel 1889, 51; Červinka 1902, 157*). Významný objev pochází také z roku 1883 z Nákla – „Pod Dědinou“ z prostoru zakládaného rybníka „Podkova“ (*Wankel 1889, 55, obr. na str. 52–53*). Dodnes jde asi o nejnámější depot PS, v bronzové žebrované cistě bylo uloženo osm bronzových šálků. Nákelský depot dodnes zastává roli ikonického nálezu PS; soubor se stal velmi častým publikačním námětem (*Červinka 1902, 258, obr. 126–127; Šimek 1915; Podborský 1960, 49–50, tab. IX; Nekvasil – Podborský 1991, 19, 23–25, Taf. 9:37, 13:47–50, 14:51–53; Nekvasil 1993, 359, obr. 237–238; Peška 2001, 89, obr. 3; Vitula 2001, 31–32, obr. 34–35*). V roce 1890 byl nalezen při polních pracích v Šarovech – „Hlubočku“ na Zlínsku další depot, v keramické míse byly nalezeny bronzové náramky, jantarové a skleněné korálky (*Červinka 1902, 256; Dohnal 1977, 59, obr. 973–974; Nekvasil 1993, 359; Čižmář – Čižmářová 2014, 53*). Roku 1902 Inocenc Ladislav Červinka publikoval ve své Moravě za pravěku informace o kultuře „hallstattské“, ke které správně přiřadil řadu lokalit pozdější PS (*Červinka 1902, 242–259*). V roce 1911 opět jmenuje kulturu „hallstattskou“, ale již plátenický ráz (*Červinka 1911, 44–52*). V roce 1909 publikoval František Černý práci Popelníková pole na Moravě, kde pro dobu halštatskou na Moravě užil termín bylanská kultura (v závorce však již plátenická), ke které řadil např. nálezy z Němčic nad Hanou nebo Horky nad Moravou (*Černý*

⁶ V této kapitole dále neuvádíme termín bývalá PS, protože dřívější pojetí PS zahrnovalo i časový úsek bývalé PS až do přechodu k LT A.

1909, 13–14, tab. IV). Termín bylanská kultura užíval v období před první světovou válkou také Antonín Gottwald (*Gottwald 1914*, 25, obr. na str. 27), který posléze přešel k názvu plátenická kultura. Roku 1909 Inocenc Ladislav Červinka prozkoumal rozměrnou asi vykradenou mohylu s kostrovým pohřbem bez typického inventáře ve Vitčicích – „Vitčickém lese“, jež je dodnes řazena mezi halštatské památky (*Červinka 1911*, 43; *nedatováno*, 49; *Nekvasil 1962*, 147), neboť nejvíce na dobu halštatskou poukazuje průměr samotné mohyly, který činí 35 m. V minulosti byla Jindrou Nekvasilem prezentována jako příklad „expandující“ HS do oblasti J PS (*Nekvasil 1962*, 147, obr. 1–2; *1963*, 53), což dnes již nepovažujeme za nosný koncept moravské doby halštatské. Kolem roku 1910 Inocenc Ladislav Červinka shromáždil rozcházený mobiliář z komorového nejspíše mužského a ženského hrobu v Dobřicích – „Kamenci“ na Přerovsku (*Červinka 1938*). Nejznámější částí mobiliáře je velmi často publikovaný picí roh s rytinou zápřahu a čtyřkolového vozu (*Nekvasil 1993*, obr. 246:1; *Podborský 2006*, obr. 88:7; *Drechsler 2010*, 73, obr. na str. 73; *Mírová 2019b*, Pl. 28:18). Z roku 1941 pochází nepublikovaný rukopis Inocence Ladislava Červinky o Prostějovsku, obsahuje rešerše Gottwaldových publikovaných výzkumů (*Červinka 1941*). Od přelomu století bylo zkoumáno pohřebiště v Horce nad Moravou – „Nad Skalkou“ (*Podborský 1956*, 25; *Nekvasil 1993*, 334; *Procházková 2001*, 30). Od této lokality někteří německy píšící autoři odvozovali název pro dobu halštatskou na Moravě – horecká kultura, typ nebo stupeň (*Horkauer Kultur, Typus, Stufe*), užívali je německy píšící autoři v 1. polovině 20. století, v Brně Anton Rzehak (*Rzehak 1910*), ve Vídni Oswald Menghin (*Menghin 1926*, 77, 79–80) nebo na střední Moravě Karl Schirmeisen (*Schirmeisen 1931*, 115). Řadili pod něj také jižní Moravu s tehdy ještě nezavedeným pojmem horákovská skupina, který spadá až do období druhé světové války (*Böhm 1941*, 367). Dosud se pro období halštatu užíval ještě název podolský typ či skupina, jehož konečné zařazení do pozdní doby bronzové Jiřím Říhovským spadá až do poválečného období. Horecká kultura byla alternativou termínu platěnická kultura, který se v meziválečném období užíval mezi českými archeology. Náležel k nim např. Antonín Gottwald působící na Prostějovsku (*Gottwald 1924*, 94; *1931a*, 87), který ve svých starších pracích užíval ještě termín bylanská kultura. Tento výzkumně velmi aktivní badatel se svými spolupracovníky Karlem Dobešem a Františkem Trčalou systematicky zkoumal pohřebiště popelnicových polí v okolí Prostějova, kam náležela řada hrobů náležejících také k PS. Pracoval v Mostkovicích – „Předních dílech“ – 2 hroby, Seloutkách – „Na Šťastných“ – 26 hrobů, Určicích – „Hájových“ – 23 hrobů a Určicích – „Kumberkách“ – 14 hrobů (např. *Gottwald 1931a*, 93–95; *1931b*; *Nekvasil 1961a*, 66), které se staly významnými prameny k poznání PS v druhé polovině 20. století. V letech 1933–1935 Antonín Gottwald a Karel Dobeš prozkoumali rozsáhlé pohřebiště popelnicových polí ve Slatinkách – „Nivkách“ se 103 halštatskými hroby (*Gottwald 1935*; *Nekvasil 1961a*, 75), které ve své magisterské diplomové práci revidoval Michal Přichystal (*Přichystal 2003*). V roce 1939 prozkoumal Hans Freising v oblasti Boskovické brázdy při stavbě dálnice Vídeň – Vratislav dva rozměrné velmožské hroby s dřevo-kamennou architekturou Jevičko III, A/39 a B/39 – „Na Panském“ (*Mackerle 1948*, 17–18), které ač byly v literatuře opakovaně uváděny (*Smrž 1975*, 32–33, tab. 1; *Štrof 1990*, 141–142, tab. 241–244; *Jarůšková – Štrof eds. a kol. 2014*, 161–162, obr. 62–64), nebyly dodnes souborně publikovány. V roce 1940 prokopoval Vilém Hrubý pohřebiště PS s 26 hroby v Nedakonicích na Uherskohradištsku (*Hrubý 1942*). Nejbohatěji čerpali z nového moravského materiálu Jaroslav Böhm a Jan Filip, kteří systematicky prohlubovali znalosti o popelnicových polích s přesahem do halštatského období na území Československa a významně ovlivnili novou poválečnou generaci archeologů (*Böhm 1936–1937*; *1941*; *Filip 1936–1938*). Jaroslav Böhm užíval pro Moravu termín platěnická kultura (*Böhm 1941*, 326). Jan Filip v tomto

období použil pro severní polovinu Moravy termín slezsko-platěnická či slezskoplatěnická kultura, nicméně pro třetí a čtvrtý stupeň, tedy dobu halštatskou, výslovně použil pouze termín platěnická kultura (*Filip 1948*, 226, 231, 234). Rozdílný termín slezskoplatěnická kultura (platěnická fáze) použila později pro Moravu Jitka Hralová (*Hralová 1960*, 266), avšak bez citační odezvy domácích badatelů.

Nový komplexní výzkum moravského halštatů se začal odvíjet v poválečném období. Badatelem se systematickým přístupem se stal Jindra Nekvasil, který nejdříve započal s výzkumem HS v 50. letech 20. století a později přešel k PS. Souhrn dosavadních poznatků o sídlištích a pohřebištích na počátku 60. let založil na komplexní revizi muzejních sbírek; s tématem Severní Morava v době halštatské obhájil také svoji kandidátskou dizertaci (*Nekvasil 1960a; 1961a; 1961b*). Je škoda, že tato rozsáhlá třísvazková práce nikdy nevyšla knižně. Již od poloviny 50. let 20. století se o PS zajímal také Vladimír Podborský, jenž publikoval některá vybraná témata, jako například práce o plastické vlnici na keramice nebo malované keramice (*Podborský 1957; 1960; 1963*). Předkládaná práce ideově navazuje na jeho souhrnné práce o PS, kde monitoroval chronologické pozice významných lokalit lužické, slezské a platěnické fáze lužických popelnicových polí, z nichž notná část ležela na Prostějovsku (*Podborský 1956; 1970b*). Systematický výzkum PS rozvíjel hlavně Jindra Nekvasil v řadě dílčích prací, ale i přehledných shrnutí až do počátku 90. let 20. století (*Nekvasil 1974; 1987a; 1987b; 1993*, 351–359, 367–372). Svůj zájem o PS postupně soustředil zejména na výzkumy na Mohelnicku a Šumpersku (*Nekvasil 1973; 1974*). Největší pozornost věnoval průzkumu dodnes největšího platěnického pohřebiště na Moravě v Moravičanech – „Dílečkách“ zkoumaného v letech 1953–1968. Zde odkryl pohřebiště z období popelnicových polí a doby halštatské s 1250 hroby, z nichž 330 náleží do PS; získané výsledky však publikoval pouze formou katalogu (*Nekvasil 1982*). Pohřebiště v nedávné době revidovala ve své dizertační práci Erika Makarová, ve které se zaměřila na revizi kovového inventáře a antropologii z tohoto dodnes největšího pohřebiště PS (*Makarová 2017a*). V roce 1979 vydal Jiří Říhovský souhrn moravských bronzových jehlic, kam zahrnul také halštatské exempláře (*Říhovský 1979*). Od 60. let 20. století se postupně vžil Jindrou Nekvasilem nově zavedený termín slatinský typ pro závěrečné stadium PS (*Nekvasil 1960a*, 16; *1961a*, 141, 184–185; *1993*, 372). Nový pojem ideově zrcadlil obdobný název zavedený Milošem Šollem již v 50. letech 20. století na jižní Moravě – typ Jaroměřice-Střelice, jež řešil otázku dobově uznávaného konceptu paralelního přežívání doby halštatské hluboko do doby laténské. Slatinský typ byl však vymezen na pohřebišti ve Slatinkách – „Nivkách“ na základě chybného přiřazení raně středověkých hrobů pražského typu k době halštatské a jejich typologickému odvození od skutečně halštatských hrobů na této lokalitě (*Nekvasil 1960b*). Po podrobné kritice představené Michalem Přichystalem však termín již nadobro ztratil svoji opodstatněnost (*Přichystal 2003; 2007b*). Dlouhodobě rozvíjeným tématem Jindry Nekvasila bylo mocenské pronikání HS do PS (*Nekvasil 1962*, obr. 1), které se stalo leitmotivem jeho vědecké práce. Nacházíme jej také v práci Vladimíra Podborského (*Podborský 1980b*, 51). Takové pojetí vzniku změn v materiální kultuře PS ve Vyškovské bráně (v kulturně historickém pojetí) ještě v nedávné době, s negativními výsledky, testovala Zuzana Holubová (roz. Baarová) – konstatovala, že míra cizorodé složky HS v PS poukazuje na „infiltraci, nikoliv invazi“ (*Holubová 2011*). Na sklonku své aktivní badatelské činnosti se Jindra Nekvasil věnoval bronzovým nádobám na Moravě (*Nekvasil – Podborský 1991*), mezi nimi depotu z Nákla – „Pod Dědinou“ a speciálně Habrůvce – „Býčí skále“, dnes náležející vedle HS i PS, které věnoval kontinuální pozornost již od pozdních 60. let 20. století (*Nekvasil 1969; 1981; 1985; 1993*, 359–367, obr. 239–243; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995; Stloukal – Nekvasil*

2015). Systematický zájem o rozsáhlou oblast východní Moravy v období popelnicových polí zúročil v roce 1977 Vít Dohnal, zahrnuty byly také lokality PS (*Dohnal 1977*). O desetiletí později tento badatel představil další syntetický výstup zahrnující opevněné výšinné lokality z období popelnicových polí a doby halštatské na Moravě (*Dohnal 1988*), práce se stala až do publikování syntézy o hradištích Miloše Čížmáře hlavním pramenem poznání této problematiky v době halštatské (*Čížmář 2004a*).

Zvýšený nárůst badatelské činnosti v oblasti PS evidujeme až po roce 1989. Shrnutí svých dlouholetých teoretických znalostí o PS sepsal Jindra Nekvasil v *Pravěkých dějinách Moravy*, stať završuje jeho celoživotní výzkumnou činnost (*Nekvasil 1993*, 351–359). Ve stejném období vydala katalog hrobů HS Suzanne Stegmann-Rajtár, který se cituje dodnes. Zahrnul také hroby z Břeclavska, Hodonínska a Zlínska, které dnes řadíme do PS nebo KS (*Stegmann-Rajtár 1992a*). Proti tomu její dizertační práce obsahující chronologické vyhodnocení horákovských hrobů se svým pojetím u domácích badatelů neujalo. Koncept nepočítá s hroby pozdní doby halštatské, což je chybné. V širším přehledu byly zmíněny Moravičany – „Dílečky“ (*Stegmann-Rajtár 1992b*, 123, Abb. 45–46, 63). Halštatské spony k roku 1993 sumarizoval Jiří Říhovský (*Říhovský 1993*), pramenný fond později doplnil Miloš Čížmář (*Čížmář 2004b*), obdobně i z LT A (*Čížmář 2012b*). V roce 1997 byl prozkoumán fragment pohřebiště v Kostelci – „Prostředních pololánech“ (*Čížmář – Šmíd 1995–1996; Štrof 2000*, obr. 36). V roce 2003 uveřejnil Vít Dohnal souhrn poznatků o nejsevernější lokalitě KS na Moravě – o hradišti Kněždub – „Šumárník“ na Hodonínsku zkoumaném v letech 1960–1964, a dvou pohřebištích, jedno z nich v Tvarožné Lhotě – „Na lučině“ zkoumané v letech 1960–1961 vydalo 7 hrobů, druhé v Tvarožné Lhotě – „Traviskách“ bylo bohužel zničené, avšak dokládá zřídka zastoupenou fázi Ha D3 (*Dohnal 2003*). Ve stejném roce Michal Přichystal revidoval v magisterské diplomové práci pohřebiště Slatinky – „Nivky“ (*Přichystal 2003*); autor se návazně kriticky vyjádřil k tématu slatinského typu, který shledal jako neopodstatněný (*Přichystal 2007b*). V letech 2003–2020 (výzkum stále probíhá) byla prozkoumána na V okraji Prostějova rozsáhlá sídliště s ústředním dvorcem na ploše asi 57 ha navazující na osídlení v Prostějově – „Za Tržištěm“ a v Prostějově-Čechůvkách – „Kopaninách“. Byly zde vyzvednuty dva depoty, z toho velmožský v Kralicích – „Kralickém háji a dále v Prostějově – „Kopaninách“ (*Šmíd 2003a; Fojtík 2005a; 2006; 2007a; 2007b; 2008; Fojtík – Šmíd 2003a; 2003b; Čížmář – Geislerová eds. 2006*, 209, 258–259; *Přichystal – Kos 2006*, 49–50; *Geislerová – Parma eds. 2013*, 247; *Golec et al. v tisku*; ad.). V roce 2004 Stanislav Stuchlík uveřejnil revizi pohřebiště v Mohelnici na Šumpersku zkoumaného v letech 1953–1971 (*Stuchlík 2004*), známé nálezem bronzové figurky/závěsku podoby beránka (*Podborský 1993*, obr. 249:1). Ve stejném období Arkadiusz Tajer uveřejnil výsledky z výzkumu pohřebiště PS v Blatci – „Za Nádražím“ zkoumané v roce 2001 (*Tajer 2003; 2005*). V roce 2004 zahrnul Martin Trachsel některé lokality PS s koňskou problematikou do uceleného chronologického systému (*Trachsel 2004*), rozvinutím tohoto tématu je práce Zuzany Mírové (*Mírová 2019a; 2019b*). Shrnující souborná stať o výzkumech lokalit PS ÚAPP Brno z let 1999–2004 vyšla v roce 2006 (*Přichystal – Kos 2006*, 49–51). Lokality a předměty s náboženskou tematikou shrnul Vladimír Podborský (*Podborský 2006*, tab. 86, obr. 105). Významným způsobem přispěla k poznání nejjihnější části PS Zuzana Holubová, která připravila do tisku několik významných lokalit ve Vyškovské bráně; platěnické pohřebiště s 12 hroby v Drnovicích – „U Propasti“ z roku 1996 (*Baarová – Mikulková 2004*), následovala revize fragmentu nekropole v Pustiměři – „Pod Grefty“ (*Baarová 2007*). Dalším počinem se stalo shrnutí výzkumů z hradiště s vyvinutým pozdně halštatským sídlištním horizontem v Radslavicích – „Zelené hoře“ z let 1963–1964 (*Holubová 2007*). Obdobně revidovala hradiště

v nejsevernější části HS Křižanovice – „Zámeček“ s přilehlým pohřebištěm (Baarová 2004a; 2004c; 2004d; 2005). Zuzana Holubová na základě svých výzkumů ve Vyškovské bráně přešla ke znovu zodpovídání otázky globálního charakteru řešené v minulosti Jindrou Nekvasilem – „expanzi HS do PS“, kterou shledala jako neopodstatněnou (Baarová 2004b; Holubová 2011). V identické oblasti byl publikován doposud nezvyklý soubor železných předmětů z hradiště Podivice 1 – „Na Valech“ na Vyškovsku, který náleží k nejstarším projevům PS v Ha C1 (Fojtík – Golec 2006; 2007). V roce 2008–2009 bylo prozkoumáno rozsáhlé pohřebiště s 58 hroby v Orlovicích – „Na kopci“ na Vyškovsku, které zatím čeká na své zpracování (Kos – Přichystal 2013, 80–82). Publikován byl také stručný přehled vývoje PS na Přerovsku (Dresler 2010, 71–75). Záchranné práce v blízkosti hradiště Křenovice – „Hradisko“ přinesly poznatky o jeho zázemí v poloze Křenovice – „Vinohrady“ (Tajer – Vránová 2011; Tajer 2011). Komplexní revizí pramenů s vývojovou fází PS z hradiště Chvalčov – „Hostýn“ se zabýval David Parma (Parma 2012a, 24–31; 2012b, 69–73, 84, obr. 29); pro halštatskou keramiku poprvé modifikoval deskripční systém aplikovaný Dagmarou Dreslerovou z roku 1995 (Dreslerová – Beech 1995). V tomto období bylo prozkoumáno sídliště PS v Medlově – „Za Školou“ (Tajer 2012). V roce 2012 a později v roce 2017 byly zkoumány hroby PS v Seloutkách – „Na Šťastných“ (Fojtík 2012; 2017a; Kos – Přichystal 2018, obr. 6.16–6.22), které se staly výchozím tématem této práce. Shrnující kapitola výzkumů o PS pod ÚAPP Brno z let 2005–2010 vyšla v roce 2013 (Kos – Přichystal 2013, 75–83). Vývojem sídelních areálů popelnicových polí, doby halštatské a časně laténské v širším okolí Olomouce se zabývala ve své dizertační práci Vendula Vránová. Archeologická data konfrontuje s georeliéfem, hydrologií a pedologií; představuje krajinné kulturní změny v nerovnoměrně osídlené krajině Hané ve třech návazných časových úsecích (Vránová 2013, 26–31, 37–39, obr. 22, 25–26). Revizi hradiště PS z Velkých Opatovic – „Hradiště“ na Blanensku představil ve své publikované diplomové bakalářské práci Marek Novák (Novák 2013). V tomto období byly odkryté hroby na pohřebišti PS v Drahanovicích – „Za Kapličkou“ (Tajer 2014; Fojtík 2014a; 2014b). Shrnutí dosavadních znalostí o halštatských depotech na Moravě dal impuls nález ženského opasku složeného v keramické míse v Bohdalicích-Pavlovicích – „Ve Žlebcách“, jde o významný projev ženské elity PS (Čižmář – Čižmářová 2014). Stav poznání PS na Boskovicku představila dvojice Zuzana Jarůšková a Antonín Štrof, pro poznání elit PS je stať o velmožských hrobech Jevíčko III, A/39 a B/39 – „Na Panském“ (Jarůšková – Štrof eds. a kol. 2014, 123–178, mapa 9). Ve stejném roku vyšel obdobný přehled PS na Valašsku (Čermáková 2014, 34–53). Revizi opevněného hradiště popelnicových polí a PS na hradišti Krhov – „Malý Chlum“ se zázemím představil ve své publikované diplomové magisterské práci Marek Novák (Novák 2015). Keramiku v této studii zpracoval za pomoci převzatého popisného systému Dagmar Dreslerové, na který navazují i autoři této publikace. V roce 2016 vyšel ucelený přehled záchranných výzkumů Archeologického centra Olomouc z let 1995–2015 s lokalitami PS (Peška – Vránová eds. 2016, 198–211). Arkadiusz Tajer v publikaci uvádí informace o v celém rozsahu prozkoumaného pohřebiště PS se 71 hroby z roku 2013 v Lipníku nad Bečvou VII-Trnávce – „Zadní“ (Peška – Vránová eds. 2016, 114–117; Tajer – Šín 2016). V roce 2016 byly prozkoumány hroby PS v Prostějově-Domamyslicích – „V Loučkách, ul. Olšová“, které jsou součástí předkládané práce (Fojtík 2016; Kos – Přichystal 2018, obr. 6.11–6.15). Sylva Bambasová (nyní Tichá Bambasová) představila ve své diplomové bakalářské a magisterské práci koncept sídelní aglomerace Křenovice – „aglomerace“ PS a pozdní době halštatské s ústředím hradištěm v Křenovicích – „Hradisku“, zázemím v Křenovicích – „Vinici“ s nejspíše i v zničeném „Korábu“ (Bambasová 2016; 2019; Tichá Bambasová 2019). V roce 2018 byly shromážděny širším týmem pod vedením Martina Golce

prameny o předmětech vekerzugské a další východní provenience na Moravě (*Bartík et al. 2017*). Seznam doplňuje dvě kolekce obdobných nálezů ze Štramberka – „Kotouče“ na Novojičínsku a přilehlého okolí (*Janák 2017*) a dnes nejpočetnějšího souboru východních militárií na Moravě z Provodova – „Rysova“ na Zlínsku (*Novák 2017; 2020*). Militáriemi tohoto období na Moravě se v diplomové bakalářské a magisterské práci věnoval Ondřej Klápa (*Klápa 2006; 2017; 2019*). Koncepti pozdní doby halštatské na Moravě s využitím nových dat o vekerzugské a dalších východních kulturách představila trojice autorů (*Golec – Čermáková – Fojtík 2017*). Revizi pohřebiště PS ve své dizertační práci částečně revidovala Erika Makarová včetně předchozích prací o hrobech PS a následných prací diskutující vybraná témata z Moravičan – „Dílečků“ (*Makarová 2013; 2017a; 2017b; 2019; 2020; Makarová – Hložek 2017*). Hodnotné depoty zejména šperků pocházejí z Podomí – „Zajbotu“ na Vyškovsku (*Golec – Fojtík – Rybářová 2018*), Roštína – „Vlčáku“ na Kroměřížsku (*Golec – Kos 2020*) a z Bánova – „Skalek“ na Uherskohradištsku (nepublikováno). Shrnutí nových poznatků z výzkumů ÚAPP Brno o PS z let 2011–2016 pochází z roku 2018 (*Kos – Přichystal 2018, 79–85*). Vozy, jhy a koňskými postroji (nejen) v PS se zabývala ve své magisterské práci Zuzana Mírová (*Mírová 2019a; 2019b*). Výjimečným předmětem v prostředí PS je měděná plaketa obloukovitého tvaru se zobrazením pěti postav z Doloplazů – „Roviny“ na Prostějovsku. Jde i etruskou „předsitulovou“ produkci ze 7. stol. př. Kr., která nese ještě silné znaky ovlivnění orientalizujícím uměním Předního východu z oblasti Urartu nebo Asýrie (*Chytráček et al. 2019*). Problematiku datování moravských hradišť a militárií východního typu s nimi spojených představil Marek Novák (*Novák 2020*). Přehledem elit na celém území Moravy se zabývali Zuzana Mírová a Martin Golec, téma dále rozvíjejí (*Golec – Mírová 2020a; 2020b*). Autoři představili model dvou územních koncentrací elit – HS na Brněnsku a PS na Prostějovsku (**obr. 12, 22, 69; Mírová – Golec 2018**), který se stal ideovým pozadím předkládané práce.

6. CHRONOLOGIE

Chronologie je jedna z částí výzkumu PS a bývalé PS, kde v minulosti pokročil jen velmi málo kupředu, dodnes není zcela ustálená a jednotná. Jde tedy o velmi aktuální téma. Výchozím bodem je nám stále příslušná stať v Pravěkých dějinách Moravy, kde Antonín Štrof (*Štrof 1993, 312*) kulturu lužických popelnicových polí dělí na tři fáze – lužickou (B D–Ha A1), slezskou (Ha A2–B) a platěnickou (Ha C–D). Toto dělení je dodnes běžně užíváno mnoha autory pro základní chronologické dělení slezské a platěnické fáze s rozdílem, kde slezská fáze zabírá jen fáze Ha B1–B3 (*Salaš 2005, obr. 1*). Kritiku nevhodnosti termínu „popelnicová pole“ pro úsek doby halštatské jsme popsali výše (**kap. 3**). Řazením PS/bývalé PS pod kulturu lužických popelnicových polí vzniká ještě další problém, a to interpretační. Navozuje dojem, že PS/bývalá PS dosáhla v porovnání s jižním sousedem HS/bývalou HS nízkého podílu halštaticizace a tím nenáleží mezi skupiny východohalštatské kultury. Taková představa však neodpovídá skutečnému stavu kulturního nastavení PS/bývalé PS a autoři zastávají názor, že míra globální halštaticizace je naopak velmi vysoká, rychle narůstá a od fáze Ha D2 zcela převládá nad tradičními keramickými lužickými specifiky (**kap. 3**). Nelze uvést důvody, proč by měla být chronologie PS/bývalé PS vůči okolním skupinám východohalštatské kultury odlišná, PS/bývalá PS je její integrovanou součástí včetně rytmu reflexe základních vývojových změn zjištěných v materiální složce. Ve stejné publikaci Pravěké dějiny Moravy prosazoval Jindra Nekvasil svůj termín uvedený poprvé v 60. letech 20. století – „halštatské období lužické kultury“ (*Nekvasil 1961a, 27; 1993, 351*). Její chronologickou náplň, námi

chápanou jako PS/bývalou PS, vyjádřil ve sledu Reineckových fází, k nimž přiřadil alternativní termíny – počáteční stadium Ha C1, klasické a vrcholné stadium Ha C2–D1, vrcholné a pozdní stadium Ha D2 a zánikové stadium Ha D3 (Nekvasil 1993, 335, 337).⁷ K tomuto dělení Jindra Nekvasil dospěl až v 90. letech, přičemž ještě v 70. a 80. letech, kdy se již na jižní Moravě publikovaly Reineckovy chronologické systémy pro HS/bývalou HS a částečně i PS/bývalou PS (cf. Podborský 1970b, Abb. 1; 1972, obr. 42; 1974, Tab. II) komplexní periodizaci PS/bývalé PS nepublikoval. Ač to pro fáze Ha D1–D3 uvedl (Nekvasil 1973, 70); celkově zastával názor, že pro včlenění fází PS/bývalé PS do Reineckovy periodizace nemáme žádnou oporu (Nekvasil 1974, 305; 1987b).⁸ V rámci HS/bývalé HS je situace lepší, modernizace neaktuální periodizace již proběhla (cf. Golec 2005a, obr. na str. 206; 2005b, tab. 258; 2005c), která je na Moravě používána již ve shodném pojetí, např. v pracích Petra Kose (cf. Kos 2014a; 2014c; 2015; 2016) a jinde. Tento fakt nás dodnes může stavět před problém nevyjasněné chronologie PS/bývalé PS.

Užívání Reineckovy periodizace umožňují zejména kovové artefakty, které lze porovnávat s dalšími regiony halštatské Evropy. S tímto faktem pracuje také předložená práce. Autoři v ní užívají ustálenou periodizaci západohalštatské a východohalštatské kultury vyjadřující kromě Reineckových úseků také absolutní dataci. V ČR byla představena v roce 2008 v Archeologii pravěkých Čech, a to i pro halštatskou (platěnickou) fázi slezskoplatěnické skupiny (Venclová ed. 2008, tab. 1), zahrnuje šest následných fází – Ha C1a (800–725 př. Kr.), Ha C1b (725–675 př. Kr.), Ha C2 (675–625 př. Kr.), Ha D1 (625–550 př. Kr.), Ha D2 (550–500 př. Kr.) a Ha D3 (500–450 př. Kr.). Moravská doba halštatská zpřesňující dendrochronologická data doposud neposkytla a diskuze o absolutní dataci se zatím nezúčastňuje (obr. 3).

Výrazný impuls halštatské archeologie na Moravě přišel v polovině 90. let. 20. stol. s prací o jeskynní lokalitě Habrůvka – „Býčí skála“ pod vedením Hermanna Parzingera (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Abb. 1) s předchozí chronologickou koncepcí osmi horizontů pro stupně Ha C–D (obr. 3; Parzinger 1988). Autor představil modifikaci Reineckovy chronologie na dělení jednotlivých fází s odlišnou náplní kovových artefaktů. Parzingerův datační postup nezůstal na Moravě bez odezvy. Reakce lze najít u několika badatelů, patří mezi ně i autoři této publikace. Jako příklad uveďme přístup Miloše Čižmáře, který se v rámci HS/bývalé HS zaměřil na chronologicky významné spony stupně Ha D a rozřadil je do Reineckových i Parzingerových (sub)fází od Ha D1b do LT A = Parzinger 6–10 (Čižmář 2004c, 450). Předložil dělení do tří následných fází: Jaroměřice – Býčí skála – Uničov (Ha D1a–D2 = Parzinger 6–7), Střelice – Malhostovice – Mohelnice (Ha D3 = Parzinger 8) a sídliště s kolkovanou keramikou (LT A = Parzinger 9–10). S tímto navrženým tříděním lze souhlasit. Diskuzi zasluhuje otázka, zda vyjádření pomocí typických lokalit není již anachronní. Ve svém systému Miloš Čižmář představil průmět mezi charakteristickými lokalitami, které postupně uveřejnili ve svých pracích Vladimír Podborský (Podborský 1972, obr. 42; 1974, Abb. 1), Jindra Nekvasil (Nekvasil 1974, 307) a Hermann Parzinger (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Abb. 1). Začlenění Nekvasilem shrnutých lokalit s keramickou náplní

⁷ V roce 1992 se v rámci svého chronologického systému halštatu střední Evropy krátce vyjádřila k lokalitě Moravičany – „Dílečky“ Susanne Stegmann-Rajtár. Její vývoj zařadila do dvou následných horizontů I a II (Stegmann-Rajtár 1992b, Abb. 63). Chronologický systém PS založený na krátkém komentáři jedné lokality nelze akceptovat. Navržená chronologie je chybná, tato lokalita se dožívá konce doby halštatské fáze Ha D3 (cf. obr. 68), badatelka přitom s vývojem v pozdní době halštatské nepočítá.

⁸ V roce 1973 Jindra Nekvasil uveřejnil svoje dělení platěnické keramiky podle stylu výzdoby do pěti fází – halštatisující, klasická, doplňující, ozdobná a rozvinutá. Reineckovy stupně k nim však nepřičítal, uvedl pouze, že fáze halštatisující navazuje na Ha B2–B3 a fáze rozvinutá náleží do stupně Ha D2 do období trvání Habrůvky – „Býčí skály“ (Nekvasil 1983, 78). Ve své podstatě ale o chronologický systém nejde, nelze podle něho datovat.

na Uničovsku a Mohelnicku Milošem Čižmářem do svého chronologického je sice rámcově správné, ale spíše než chronologickou oporu, nám ukazuje směr výzkumu zasluhující novou revizi. Stav poznání chronologie PS/bývalé PS není v porovnání s HS/bývalou HS nijak uspokojivý a jeho objasnění zejména na kovových artefaktech je významnou prioritou.

Parzingerova chronologická škála je založena na dělení Reineckových dvou stupňů Ha C a D na 8 fází (Parzinger 1–8). Možnost podrobného dělení nabývá na aktuálnosti s postupujícím časem, kdy přibývá kovových předmětů, a to hlavně ve stupni Ha D na fáze: Ha D1a = Parzinger 5, Ha D1b = Parzinger 6, Ha D2a = Parzinger 7a, Ha D2b = Parzinger 7b/c, Ha D3 = Parzinger 8. Závěr moravského halštatu se kryje s výzkumným zájmem Petry Goláňové, která svůj hlavní zájem klade do časné doby laténské (**obr. 3**). Při výrazné absenci hrobů již od pozdní doby halštatské představila chronologii sídlišť, která rozdělila na 1 pozdně halštatský a 3 časně laténské horizonty – pozdně halštatský horizont = Ha D3, starší časně laténský horizont = LT A1, mladší časně laténský horizont = LT A2 a pozdní časně laténský („postbraubašský“ horizont) LT A/B (Goláňová 2013, 242–244; 2018, 185–188; Fig. 83). Dosažené závěry prokázaly, že i dělení stupně LT A na dílčí části je při vhodných pramenech možné, a tedy i z hlediska současného výzkumu aktuální.

Chronologie HS, PS a bývalé HS a PS na Moravě byla a je závislá na pojetí přicházejícím ze zahraničí. Zahraniční systémy jsou následně používány, přebírány a zpřesňovány moravskými badateli či badateli s moravskými prameny pracujícími. Výsledkem je pak průmět obou zdrojů. Celkovou chronologii můžeme rozdělit na tři časové okruhy A–C, které zaujímají často odlišnou skupinu zájemců a vycházející z odlišné pramenné základny – A – *rozhraní doby bronzové v halštatskou* (Ha B2–C1a), B – *střední část doby halštatské* (Ha C1b–D1), C – *pozdní doba halštatská a přechod do časné doby laténské* (Ha D2–LT A). Řešení okruhu A není sice ambicí této práce, nicméně jej krátce komentujeme, má značný význam pro řešení okruhů B a C. Posouzení okruhu A závisí na správném porozumění pramenů z obou následných epoch, což se v osobě jednoho badatele stává spíše výjimkou. Téma je doposud rozporuplné, ale protože narůstá pramenný fond, mělo by být v blízké budoucnosti znovu diskutováno. Nejlépe v kombinaci více zdrojů (hroby, depoty a sídliště všech typů).

Mezi okruhy A a B došlo k zásadní proměně krajiny (decentralizaci) – vůdčí lokality jako rozlehlé hradiště Brno-Obřany 1 – „Hradisko“ s přílehlým pohřebištěm na Brněnsku je jako společenské centrum opuštěno a elity se přesouvají do nových regionů, do nížinných lokalit, jsou založena nová pohřebiště. Posunutím počátku doby halštatské z dříve ustáleného roku 750 k 800 př. Kr. vznikl značně dlouhý časový interval, kterému se již několik badatelů pokusilo přiřadit pramennou náplň. Na Moravě jsou „*zástupci tohoto otevřeného problému*“ dva časově blízké, bohužel ne příliš kvalitně zdokumentované hroby: ženský – H140 a mužský – H169 z Brna-Obřan – „Široké“. Druhý z nich řadíme jako velmožský. Jejich správné časové zařazení je zásadní. V minulosti převládl názor, zejména u H169, že jde o hroby fáze Ha B3, tj. z 2. pol. 9. stol. (např. *Podborský 1970b*, 192, Taf. 58–59; *1980b*, 47; *1994*, 210, obr. 9; *Stegmann-Rajtár 1986*, 216; *1992b*, 41–42, Abb. 2; *1994*, 324, 326–328; *Salaš 1993*, 299, obr. 200; *Stuchlík – Salaš 2011*, 302, obr. 105–106; *Parma – Stegmann-Rajtár, 2019*, 392). Některý z uvedených hrobů byl zařazen též na přechod obou epoch (*Kimig 1981*, 103, 112, Abb. 5). Při hodnocení obou celků hrála mnohdy zásadní roli keramika podolské tradice, nicméně datační význam obou hrobů nese složka nekeramická, která oba hroby spolehlivě datuje již do „smíšeného horizontu“ Ha C1a. Na skutečnost již upozornilo více badatelů a není náhodný jejich zájem o kovovou složku (*Říhovský 1960*, 234; *Pare 1998*, 388, 391, Taf. 5; *Bouzek 2002*, 38; *Golec 2005b*, 38–43, 471–472, tab. 259; *Mírová 2019a*, 96, 98, 258–259; *2019b*, 109, 121, Fig. 61, 64, 67). Zásadní otázkou okruhu A je

rozdělení fáze Ha C1 na subfáze Ha C1a a Ha C1b, což činí asi 125 roků (800–675 př. Kr.). V posledních letech se otázce napojení okruhů A a B věnoval Petr Kos, který se ve svých pracích systematicky věnuje chronologii hrobů HS díky přirůstajícímu fondu hrobů na Brněnsku. Napojení Ha C2 k předchozí fázi Ha C1b a ještě starší fázi C1a provedl při citelné absenci kovových artefaktů za pomoci keramiky, H140 a H169 včlenil (rozsahově nejednotně) do Ha B3/C1a či Ha B3–C1a (Kos 2014b, obr. 2, 6). Petr Kos využívá potenciál hrobů největšího doposud prozkoumaného pohřebiště HS v Modřicích – „Sádkách“ a „Rybníkách“ (doposud jen výběrově publikovaného). Z jeho stanovení pozice obou obřanských hrobů vyplývá, že „zaplnuje“ úsek Ha C1a–C1b o délce 125 roků. Proti tomu autoři této práce se domnívají, že úsek, pro který je nutné hledat náplň na nových pohřebištích mimo stará opevněná centra je výrazně kratší a jde jen o fázi Ha C1b o délce 50 roků⁹ (725–675 př. Kr.). Náplní Ha C1a (800–725 př. Kr.) jsou právě Brno-Obřany H140 a H169 – „Široké“. Toto období může být nejspíše ještě charakteristické dožívajícími depoty, kterým bude nutné věnovat v budoucnu cílenou pozornost.

Absolutní data př. Kr.	stupně Reinecke	stupně Parzinger	vývojová fáze
800	Ha C1a	1	horákovská skupina platěnická skupina
725	Ha C1b	2	
675	Ha C2 ^a	<u>3</u>	
	^b	4	
625	Ha D1 ^a	<u>5</u>	
	^b	6	
550	Ha D2 ^a	<u>7a</u>	pozdní doba halštatská (bývalá HS a PS)
500	^b	7b/c	
450	Ha D3	8	
	LT A ¹	<u>9</u>	časná doba laténská
370	²	10	

Obr. 3: Periodizační systém doby halštatské a časně laténské na Moravě (podle: M. Golec).

Od fáze – spadající do okruhů B a C – tj. Ha C2 až do Ha D3, obdobně i stupeň LT A pak chronologie již zásadní rozpory jak u HS, tak PS/bývalé HS a PS nečiní. Od fáze Ha C2 se znovu začínají ukládat četné kovové a později i skleněné předměty do hrobů a od Ha D1 také

⁹ Který již zaujímají např. hrob z Trstěnic H3 – „Rybníků“ a pravděpodobně také hroby Slatinky PHbez kontextu – „Nivky“, Bošovice H2 – „U Dvou závor“; Dobelice – „čp. 67“; Slatinky PH172 – „Nivky“ (cf. obr. 68).

do depotů. Pro vývoj na Moravě má zvláště značný význam soubor s velkým zastoupením elitních předmětů a kontextů z jeskyně Habruvka – „Byčí skála“ odpovídající Ha D1b–D3 (575–450 př. Kr.). Díky vzrůstající pramenné základně se daří rozřazovat uspokojivý počet celků do chronologického systému. Výsledný bod této práce – **obr. 68** – představuje právě rozřazení uzavřených celků (hrobů/pohřbů a depotů) z HS a PS/bývalé HS a PS s obsahem kovového a skleněného inventáře do navržené chronologické tabulky na **obr. 3**.

7. PŘÍRODOVĚDNÉ VYMEZENÍ CENTRA PLATĚNICKÉ SKUPINY/BÝVALÉ PLATĚNICKÉ SKUPINY NA MORAVĚ (Pavel Fojtík)

Následné přírodovědné vymezení zahrnuje především oblast, která je uvedena v názvu práce jako *Centrum platěnické a bývalé platěnické skupiny východohalštatské kultury na Moravě*. Geograficky se kryje s Prostějovskou kotlinou (Hanák 2017, 12–13) s Prostějovskem v jejím jádru. Formálně ji řadíme do S části prostějovsko-vyškovské podskupiny PS/bývalé PS (P1/bývalé P1). V J části prostějovsko-vyškovské podskupiny PS/bývalé PS (P1/bývalé P1) monitorujeme další koncentraci lokalit PS a bývalé PS zpracovaných v knize, nachází se však mimo predikované centrum elit PS/bývalé PS. Obdobně tak chápeme za nynějšího stavu výzkumu i další podskupiny, jako jsou sousední P2, S část P3 a P4–P6, obdobně i v pozdní době halštatské jako bývalé podskupiny PS (viz **kap. 9**).

Jádro zájmového území předložené práce se nachází v dřívějším okrese Prostějov (k jeho administrativnímu vývoji a současné podobě; cf. Marek 1990, 17–33) – při pohledu na mapu Moravy je však zřejmá i jeho oprávněnost geografická. Z tohoto hlediska jej můžeme velmi dobře definovat pomocí vodních toků, tj. s ohledem na příznačnou stromovitou strukturu moravských řek a říček (cf. Vlček 1992, 156, obr. 84). Hranici sledovaného prostoru tak tvoří řeka Blata, jádrem a zároveň přirozenou osou oblasti je povodí Romže s jejími významnějšími přítoky a jižní hranicí je pak tok Hané. Ve své podstatě se tedy práce věnuje PS na území odvodňovaném pravostrannými přítoky středního toku řeky Moravy, tj. ve vlastním srdci geografické oblasti etnograficky označované jako Haná.

Ač budeme v případě centra PS/bývalé PS hovořit především o regionu Prostějovska, z hlediska velikosti můžeme sledovanou oblast o rozloze zhruba 770 km² na základě dělení Jana Rulfa (Rulf 1983, 37) označit spíše jako *mezostruktura*, tj. s rozsahem řádově ve stovkách km². Tento termín přibližně ztotožňujeme s vydělenými skupinami pro PS a HS/bývalé PS a HS (viz **kap. 4**). Právě práce s výrazně většími výseky krajiny, než představuje sídelní areál a mikrostruktura/mikroregion, považujeme pro teoretický rozvoj poznání doby halštatské (sociální krajiny) za zásadní (viz **kap. 12**).

Jak nejlépe a co možná nejstručněji charakterizovat Prostějovsko? Jde o oblast v samotném geografickém středu Moravy, rozkládající se na ploše 770 km² s populací asi 110 tisíc obyvatel. Jde o území dvou základních protikladů – úrodných rovin Hané a zvlněného terénu Dražanské vrchoviny a jejího předhůří.

7.1 GEOMORFOLOGICKÉ A VÝŠKOPISNÉ POMĚRY

Klasické horopisné členění (Bína – Demek 2012; Demek a kol. 1987; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006) na vyšší a nižší jednotky – od provincií, subprovincií, přes oblasti či podoblasti, až k celkům, podcelkům a okrskům – zahrnuje, s ohledem na geomorfologickou příslušnost okresu Prostějov k subprovinciím Českomoravské vrchoviny a Západních Karpat, hned 17 dílčích okrsků:

Drahanská vrchovina jako tzv. celek oblasti Brněnské vrchoviny se dále dělí na podcelky Adamovskou vrchovinu, Moravský kras a Konickou vrchovinu. Konická vrchovina, která zaujímá prostějovskou část Drahanské vrchoviny, je dále geomorfologicky členěna na několik okrsků:

1 – Protivanovská planina (*Demek a kol. 1987, 421; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 363*) – tvoří západní část Drahanské vrchoviny. Plošinatý, stupňovitě se zvedající terén je rozčleněn plochými hřbety a úvalovitými údolími při V a Z okraji klenbovitě prohnutými. Na povrch vystupují izolovaná skaliska. Nejvyšším vrcholem jsou Skalky (735 m n. m.), k významným vrcholům lze počítat i Paprč (721 m n. m.) a Kudlinku (638 m n. m.). Protivanovská planina je nerovnoměrně zalesněná. Jde o nejrozsáhlejší část vrcholové plošiny Drahanské vrchoviny jdoucí od Protivanova k Drahanům a Rozstání.

2 – Štěpánovská planina (*Demek a kol. 1987, 501; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 445*) – plochá vrcholová část Drahanské vrchoviny táhnoucí se přibližně od říčky Hloučely (Okluky) S ke Konici a Dzbelu. Nejvyšším bodem je Babylon (677 m n. m.). Okrsek je zalesněn jen na Z. U Skřípova jsou zbytky rašelinišť.

3 – Plumlovská sníženina (*Demek a kol. 1987, 407; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 350*) – pahorkatinný reliéf překrytý místy pleistocenními sprašemi. Nezalesněný okrsek se táhne ve směru SZ–JV. Je poměrně malý, leží zhruba od Plumlova ke Ptení.

4 – Zdětínská plošina (*Demek a kol. 1987, 569; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 517*) – členitá pahorkatina, pokrytá z větší části sprašemi. Nepatrně zalesněná. Pro zbytky stepní květeny zde byly vyhlášeny přírodní rezervace Brániska, Čubernice a Za Hrnčířkou. Významným bodem je Horka (354 m n. m.). Nevelký okrsek se táhne od Plumlova ke Zdětinu.

5 – Myslejovický hřbet (*Demek a kol. 1987, 365; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 306*) – V část Drahanské vrchoviny hraničící s Hornomoravským úvalem jdoucí od S k J – od Mostkovic k Alojzovu a Myslejovicím. Nejvyšším bodem je Vojenská (442 m n. m.). Středně zalesněný okrsek má velký význam pro rekreaci obyvatel města Prostějova. Okolí Chlumu (412 m n. m.) je označováno jako Prostějovské Záhoří.

6 – Zelenohorský les (*Demek a kol. 1987, 570*); nověji jako *Bousínský les* (*Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 80*) – okrsek se převážně nachází na Vyškovsku. Zasahuje však klínovitě mezi Protivanovskou planinu na jedné straně a Plumlovskou sníženinu na straně druhé. Okrsek tvořící tak jakýsi svah je silně zalesněný a neobyčejně členitý četnými údolími zvanými žleby. Území jde linií Stínava, Vícov a Stražisko.

Zábřežská vrchovina je oddělena od Drahanské vrchoviny řekou Romží. I na novějších mapách však bývá poněkud stereotypně označována právě za Drahanskou vrchovinu. Má tři podcelky, z nichž Bouzovská vrchovina vyplňuje S část Prostějovska ve třech okrscích:

1 – Ludmírovská vrchovina (*Demek a kol. 1987, 330; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 277*) – Ludmírovská vrchovina tvoří SZ část okresu. Plochý povrch je prořezaný hlubokými údolími s vodními toky. Zvláštní ráz jí dávají ostrůvky devonského vápence. Zkrasovatělý vápenec tvoří krátké hřbety a vrcholy se skalnatými svahy. Nejvýraznějším vrchem je Průchodnice (536 m n. m.), nejvyšším však Rudka (589 m n. m.; nověji uváděny Zahálkovy skály 610 m n. m.). Rozlohou jde o poměrně velký okresek táhnoucí se od linie Konice, Jesenec, Dzbel, S až k Třebůvce a Moravě.

2 – Přemyslovická pahorkatina (*Demek a kol. 1987, 424*); nověji jako Přemyslovická vrchovina (*Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 277*) – pahorkatina tvoří pruh nižšího terénu v pokračování tektonické sníženiny Prostějovské kotliny směrem k Přemyslovicím. Ve střední části plošiny terén rozbrázděn údolími vodních toků. Krytá je roztroušenou zelení.

3 – Velký Kosíř (*Demek a kol. 1987, 538; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 365*) –

Malý, ale výrazný okrsek Bouzovské vrchoviny se srázovitými JZ zlomovitými svahy. Zalesněný vrch Velkého Kosíře (442 m n. m.) je nejvyšším bodem, je tvořen spodnokarbonskými drobnými, slepenci a břidlicemi. Paleontologicky velmi významným je okrsek devonského vápence na východních svazích. U veřejnosti však stále přežívá hluboce zakořeněná pověst o údajném sopečném původu Kosíře, jež je z geologického hlediska zcela nesmyslná.

Hornomoravský úval je geomorfologickým celkem majícím čtyři podcelky. Prostějovsko leží v jednom z nich, nazvaném příznačně Prostějovská pahorkatina. Jde o krajinu mírně zvlněnou, dosahující rozlohy 542 km² a střední nadmořské výšky 232,9 m n. m. Krajina je téměř zcela zemědělsky využívána a je dělena na řadu okrsků:

1 – Křelovská pahorkatina (*Demek a kol. 1987, 303; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 253*) – zaujímá S část Prostějovské pahorkatiny – oblast mezi Romží a Moravou, v podstatě od Prostějova až k Olomouci a Litovli. V prostějovském okrese jde o území v okolí Smržic a Čelechovic na Hané. Nejvyšším bodem je Stráž (288 m n. m.).

2 – Blatská niva (*Demek a kol. 1987, 112; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 72*) – okrsek Prostějovské pahorkatiny tvoří nevelká akumulární niva podél řeky Blaty. Klínovitě vniká do Křelovské pahorkatiny, která jí zcela obklopuje.

3 – Romžská niva (*Demek a kol. 1987, 438; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 380*) – okrsek táhnoucí se od soutoku Romže s Moravou proti proudu Romže směrem do Prostějovské kotliny (tj. rozšířené části její akumulární roviny; viz též *Švécarová 2000, 18*). Převážnou část tvoří urbanizované území města Prostějova, zbytek jsou pole.

4 – Kojetínská pahorkatina (*Demek a kol. 1987, 277; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 229*) – nížinná pahorkatina jihu Prostějovské pahorkatiny s nejvyšším bodem Předinou (312 m n. m.), která je zároveň nejvyšším bodem celé Prostějovské pahorkatiny. Jde o převážně zemědělskou krajinu. Vyplňuje celý jih okresu zhruba mezi řekami Romží a Hanou.

5 – Hanácká niva (*Demek a kol. 1987, 187; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 142*) – Velmi malý okrsek tvořený akumulární rovinnou kolem řeky Hané. Jde tedy zejména o okolí Němčic nad Hanou a Nezamyslic.

Vyškovská brána je horopisný celek zasahující do sledovaného okresu jen úzkým pruhem v okolí Želče označovaným jako Ivanovická brána (*Demek a kol. 1987, 233; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 186*).

JV cíp prostějovského okresu pak náleží geomorfologicky ke zcela odlišné podoblasti, totiž do Středomoravských Karpat, které zde v celku Litenčické pahorkatiny, podcelku Bučovické pahorkatiny, zastupují dva okrsky. Západnější se nazývá Tištinácká pahorkatina (*Demek a kol. 1987, 512; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 454*), východnější Dřínovská pahorkatina (*Demek a kol. 1987, 172; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006, 129*). Zemědělská krajina je doplněna lesním celkem „Vitčického lesa“. Krajina je dosti plochá s nevýraznými vyvýšeninami.

Takto podrobné dělení povrchu sledovaného území by však způsobilo jeho značnou roztříštěnost a ztížilo by případné pokusy o vyhodnocení vývoje osídlení ve vztahu ke krajině. V charakteristice přírodního prostředí námi sledovaného regionu se však můžeme pevně opřít o studii Petra Albrechta (*Albrecht 1998*), který podává zasvěcený popis krajinných typů bývalého politického okresu Prostějov. Autor zde odlišuje nivy větších přítoků řeky Moravy, Hanáckou pahorkatinu, městskou krajinu Prostějova, podhůří Dražanské vrchoviny, Velký Kosíř, východní svahy Dražanské vrchoviny, planiny Dražanské vrchoviny, Kladecko, jižní okraj Zábřežské vrchoviny a severní výběžky Litenčické pahorkatiny. Za kritéria pro vymezení samostatné krajinné komponenty bylo užito struktury uspořádání plošek (tj. konkrétních

stejnorodých ploch povrchu lišících se vzhledem od svého okolí), dostatečná velikost v rámci zvoleného měřítka (řádově několik kilometrů jako nejmenší rozměr krajinného typu), charakter abiotických a biotických faktorů, charakter osídlení od pravěku až po současné využití krajiny (Albrecht 1998, 51). Ač některé krajinné celky hodnoceného geografického prostoru postrádají hroby a pohřebiště spadající do sledovaného období či spíše výraznější stopy trvalejšího pravěkého a časně historického osídlení obecněji – zejména východní svahy a planiny Dražanské vrchoviny, Kladecko a jižní cíp Zábřežské vrchoviny (např. Skutil 1928; Vích 2000; Moš 2002) – jsou zde z důvodu podání ucelenějšího pohledu na charakter krajiny Prostějovska a jeho výjimečně rozmanitých přírodních partií též stručně pojednány:

Nivy větších přítoků řeky Moravy – tento typ zahrnuje výběžky Hornomoravského úvalu podél větších řek a říček (Blata, Valová, Český potok, Romže, Hloučela, Brodečka, Haná) v nížinné části okresu, jejich převládající směr toku je Z–V či SZ–JV. Výběžky niv (široké asi 2 km) pravostranných přítoků Moravy vybíhají z nivy Moravy, pronikají zvlněnou krajinou Hanácké pahorkatiny. Na geologickém podloží tvořeném mladými uloženinami přítoků Moravy jsou vyvinuty půdy typu černice a pro nivu řeky Blaty jsou navíc typické organozemě typu slatin (Hablov, Štětovice, Hrdibořice, Biskupice). Tato krajina je extrémně plochá, typická výšková členitost (tj. výškové rozdíly na 1 km vzdálenosti) je menší než 10 m, nadmořská výška kolem 200–220 m n. m.

Hanácká pahorkatina – krajina Hanácké pahorkatiny se rozkládá na většině plochy jihovýchodní části okresu Prostějov, nad nivami říček v mírně zvlněném terénu. Reliéf krajiny s oblými tvary je tvořen vápenitými mořskými sedimenty a jednotlivými kopci kulmských hornin. Obě složky hlubšího podloží jsou téměř úplně kryty spraší. Půdy jsou převážně typické černozemě na spraši. Svahy jsou mírné (výjimku představují erozní strže ve spraši, které jsou někdy hluboké i několik metrů), výšková členitost nejvýše 50 m, nadmořská výška 210–250 m n. m.

Městská krajina Prostějova – přesto, že území města Prostějova náleží charakterem anorganické, tj. „neživé“ přírody k předchozím dvěma typům krajiny, vzhledem k rozsahu města, které se ve všech ostatních charakteristikách výrazně odlišuje od svého okolí, je uvedeno v tomto výčtu samostatně – vydělení je však opodstatněné zejména z pohledu krajinné ekologie a nezdá se nutným pro potřeby předložené práce. Území, ve kterém převládá současná souvislejší zástavba města, má oválný tvar s delším rozměrem ve směru orientovaném od Z k V, délky cca 9 km a šířky v rozmezí od 2 do 5 km. Jeho přírodní abiotické faktory jsou stejné jako u první krajiny – všechny dosud známé archeologické lokality v prostoru města Prostějova a jeho integrovaných částí jsou tedy přiřaditelné ke krajinnému celku niv větších přítoků řeky Moravy, některé pak i na jeho hranici s tzv. Hanáckou pahorkatinou.

Podhůří Dražanské vrchoviny – z nížiny Hané se v západní polovině okresu zvedá Dražanská vrchovina, jejíž podhůří se odlišuje nejen od Hané, ale výrazně také od vyšších partií vrchoviny. Do území prostějovského okresu vstupuje u Ondratíc a v užitém členění Petra Albrechta jí ukončuje oblast Velkého Kosíře. Podloží podhůří Dražanské vrchoviny je budováno horninami spodního karbonu (kulmu), které je na rozdíl od vyšších částí pohoří místy ještě částečně kryté spraší. Členitost terénu je výrazně větší oproti předchozím typům krajiny, činí až 100–150 m n. m. Jsou zde často prudké svahy s minerálně chudou mateční horninou (břidlice, droby) vystupující na povrch někdy na poměrně velkých plochách zřejmě i díky dřívějšímu způsobu využití, kdy odlesnění a pastva zesilovaly erozi půdy. Charakteristickým tvarem reliéfu jsou značně sklonité svahy s vystupujícím podložím, často orientované k jihu. Pro celou oblast je typický srážkový stín na východním okraji vrchoviny,

který zesiluje vliv vysychavých stanovišť a mělkých půd. Nadmořské výšky se pohybují v rozmezí od 250 do 350 m n. m.

Velký Kosíř – do Hanácké pahorkatiny vybíhá z podhůří vrchoviny S od Kostelce na Hané velmi výrazný vrch Velkého Kosíře (vrchol 442 m n. m.). Kopec je přirozenou dominantou širokého okolí, je význačný také geologickou odlišností, která nemá v rámci podhůří analogií, a je jedinečný i mimořádnými druhy organismů. Kosíř tvoří přirozené biocentrum mimořádného významu, což podmiňuje pestrá geologická stavba a zřejmě také reliéf, který ovlivňuje klima širokého okolí. Hlavní část masivu Kosíře leží v okrese Prostějov, S část v okrese Olomouc (Malý Kosíř). Výrazný tvar kopce, protáhlého přibližně ve směru Z–V, s nápadným svahem s jižní orientací dala kopci zlomová linie, podél které poklesla krajina J od kopce. V JV části Kosíře vystupuje k povrchu vápenec z období středního devonu, vyskytují se i další, pro Prostějovsko neobvyklé horniny (žula, rula, fylity). Členitost je dána převýšením kopce oproti okolní krajině, činí 220 m. Vápenec je kryt rendzinou.

Východní svahy Dražanské vrchoviny – vyšší partie Dražanské vrchoviny, ve velmi členitém terénu, se rozkládají mezi odlesněnou a osídlenou oblastí podhůří na východě a mezi zarovnaným povrchem nejvyšších částí vrchoviny na Z. Velká oblast svahu vrchoviny je téměř souvisle zalesněna. V svahy Dražanské vrchoviny, v nadmořských výškách od cca 350 do cca 550 m n. m., se zvolna sklánějí k V. Jsou rozčleněny hlubokými a úzkými údolními, které potoky vymodelovaly podél linií geologických zlomů (dobře patrné ve tvaru žlebů u Okluk a Malého Hradiska). Údolí jsou tak charakteristická, že získala místní název – žleby. Členitost terénu je mimořádně vysoká (převýšení na malé vzdálenosti činí až 200 m), sklon svahů je také mimořádný, místy ve svazích skalkami vystupuje prakticky jediný typ podloží v podobě kulmské horniny.

Planiny Dražanské vrchoviny – Nejvyšší části Dražanské vrchoviny, rozkládající se v Z části okresu, pokrývají planiny Dražanské vrchoviny. Typ krajiny přesahuje do sousedního okresu Blansko, odkud Dražanská vrchovina prudce spadá do úvalů Malé Hané. Planinou probíhá rozvodnice povodí pravostranných přítoků Moravy (Romže, Hloučela, Brodečka, Velká Haná) a povodí Svitavy (Bělá, Bílá Voda). Geologický podklad je tvořen také zde kulmskými sedimenty, na nich se vyvinuly půdy typu hnědozemě a pseudogleje. Pro vodu málo propustné podloží spolu s rovinným terénem a chladnějším a vlhčím klimatem působí, že se zde vyskytovaly a místy někde ještě i vyskytují rozsáhlé mokřiny podél rozvodí, a to v bezodtokých nebo špatně odvodněných depresích. Nadmořská výška planiny se pohybuje v rozmezí od asi 550 do 735 m n. m. (Skalky, tj. nejvyšší bod Dražanské vrchoviny), výšková členitost je menší než 100 m, svahy jsou mírné, údolí pramenných úseků potoků mělká.

Kladecko – krajina SZ cípu okresu Prostějov vyznačující se velmi pestrá geologickou stavbou, členitým povrchem a místy ještě tradičním využitím pozemků (louky, drobná zemědělská výroba). Oblast je součástí pásu s vápenci, fylity a bazálními křemenci od Mladče u Litovle přes Javoříčský kras k Jesenci. Těžiště tohoto krajinného typu je v okrese Olomouc, na Prostějovsko zasahuje pouze jeho JZ cíp. Velký význam pro utváření krajiny mají oblasti výskytu vápence, ve kterém jsou vyvinuty charakteristické krasové útvary jako jeskyně (největší jsou za hranicí okresu u obce Javoříčko), vápencové skály, náznaky škrapových polí (v okolí Ludmírova). Geologické podloží doplňují fylity, diabasy a další vulkanické horniny s vrstvami magnetit-hematitových rud, jako jinde v okolí jsou také přítomny kulmské břidlice a droby. Typické půdy na vápenci jsou rendziny. Členitost terénu je sice malá (kolem 100 m), ale zato se zde vyskytují i velmi prudké svahy, obnažené skály, jeskyně apod. Nejvyšším bodem je vrch Džbel (604 m n. m.). Potoky náležejí k povodí říčky Třebůvky.

Jižní okraj Zábřežské vrchoviny – krajina severně od údolí Romže je geograficky oddělována od celku Dražanská vrchovina (Zábřežská vrchovina), a to patrně zejména s ohledem na její poněkud odlišný geomorfologický charakter. Geologický podklad je jednotvárný, tvořený horninami kulmu a ojedinele i břidlicemi. Krajina zde není ani tak zarovnaná jako planiny Dražanské vrchoviny, ani dramaticky členitá (neopakují se tu pravidelně typické žleby) jako u východních svahů Dražanské vrchoviny. Terén od vyšších částí zvolna stupňovitě spadá k východu, většina území je odvodňována říčkou Šumicí. Převládající nadmořská výška je nižší než u obou sousedních typů krajiny Dražanské vrchoviny (typicky do 500 m n. m.). V části u Konice (Budětsko, Bohuslavice) je terén vyšší, se zarovnanými částmi, které poněkud připomínají planiny Dražanské vrchoviny.

Severní výběžky Litenčické pahorkatiny – karpatská podprovincie je na území okresu Prostějov zastoupena nejméně, ne však zanedbatelně. Přibližně lze říci, že zabírá území JV cípu okresu, jeho S hranici tvoří okraj nivy řeky Hané. Geologické podloží představují málo pevné až nesoudržné vápenité sedimenty. Ty předurčují mírné, oblé tvary reliéfu. Maximální sklony jsou mírné, s výjimkou kolmých svahů erozních rýh ve spraši. Půdy jsou jednak černozemě, v lesních celcích jsou přítomny kambizemní pararendziny.

7.2 GEOLOGICKÉ POMĚRY

Celkový ráz krajiny Prostějovska je tedy předurčen skutečností, že oblast leží na rozhraní dvou velkých geomorfologických celků se zcela odlišnou geologickou minulostí (*Jašková – Lehotský 2010, 4–7*) – Českého masivu a Karpatské soustavy. Starší jednotkou je Český masiv, který byl naposledy zvrátněn a zpevněn při variském vrátnění v mladších prvohorách a od té doby působil jako pevný blok odolávající náporům pozdějších horotvorných pochodů. Prostějovsko, ležící při jeho V okraji, bylo ovšem výrazně ovlivňováno i oblastí karpatskou. Zde se horotvorné procesy odehrály mnohem později, během druhohor a třetihor. Ze Západních Karpat se v mladších třetihorách rozšířilo do bližšího okolí Prostějova mělké moře karpatské předhlubně. K nejstarším horninám z předprvohorních období patří drobné ostrůvky vyvrěných hornin žulového charakteru (granodiority) – známe je od Třebčína, Kaple a Studence. U Kladek se zase vyskytují horniny přeměněné, tj. fylity. Z období prvohor jsou na Prostějovsku známy usazeniny tří geologických útvarů: siluru, devonu a spodního karbonu. Jediný paleontologicky doložený výskyt silurských hornin na Moravě je v Repešském žlebu u Stínavy. Spodní karbon je ve sledované oblasti značně rozšířen a mohutná souvrství drob, břidlic a slepenců budují celou Dražanskou vrchovinu. Devonského stáří jsou proslulé vápence s hojnými zkamenělinami u Čelechovic na Hané a horniny stejného stáří se vyskytují také v okolí Konice, zde označované za konicko-mladečský devon; podmořskou sopečnou činností vznikaly paleobazalty s ložisky železných rud u Stínavy a v okolí Konice – tyto patrně podpořily i vlastní počátky metalurgie železa, kterou v oblasti můžeme na základě archeologických zjištění předpokládat v době halštatské (např. *Salaš 1991; Fojtík – Golec 2006; 2007; aj.*) a bezpečně pak doložit v období středověkém (např. *Goliáš – Prudká 1999; Šlézar 2002, 18–24, 65–77; aj.*). Z období druhohor a starších třetihor nebyly na Prostějovsku nalezeny žádné horniny, z čehož je usuzováno, že oblast byla v této době souší. Moře se sem vrátilo teprve v mladších třetihorách (neogénu) a uložilo zde řadu typů hornin jako písky, jíly, pískovce a vápence (písky u Ondratic, Želče a Skalky, jíly s lasturami ústřic u Lutotína, Myslejovic a Laškova, pískovce či slepence se zkamenělinami u Seloutek nebo Určic, aj.). Z nejmladšího geologického útvaru, kterým jsou čtvrthory, pocházejí místy mohutné vrstvy spraší. Právě spraše jsou typické pro celou Moravu a

v minulosti se na Prostějovsku těžily v četných, dnes již opuštěných cihelnách jako žluté cihlářské hlíny; „druhotným produktem“ tohoto počínání byly pak více či méně šťastné objevy archeologických památek mnohdy nadregionálního vědeckého významu (Prostějov, Smržice, Vrahovice, Držovice, Kostelec na Hané, aj.).

Na sledovaném území prostějovsko-vyškovské skupiny PS/bývalé PS monitorujeme některé přírodní zdroje, které byly v době halštatské využity jako surovina. Zajímavou problematikou je původ kamenů pro konstrukci hrobů na pohřebišti Seloutky – „Na Šťastných“ (**obr. 27**), které pocházejí z lokálních lomů při nejvýchodnějším okraji svahů Dražanské vrchoviny v poloze Seloutky – „Vinohrady“, vzdálené od pohřebiště asi 1 km Z směrem (**obr. 61**, viz **kap. 10.1.2, 10.1.6**). Obdobný lom Dětkovice – „Skalice“ byl využíván pro blízké pohřebiště Určice – „Hájové“ (**obr. 27, 61**, viz **kap. 10.1.2**).

Druhým typem lokální suroviny, jež mohla být dobývána v době halštatské, je železná ruda. Potencionální výchozy se nacházejí ve V části Dražanské vrchoviny v prostoru Stínava – „Repešský žleb“ mezi halštatskými hradišti Stínava – „Ježův hrad“ a Malé Hradisko – „Staré Hradisko“ (**obr. 61**). Přímé doklady dolování však scházejí. Nepřímou indicií mohou být hutnické pece prozkoumané v Určicích – „Zelené zmole“ (**obr. 66**, viz **kap. 13.3.3**), které se nachází od Stínavy – „Repešského žlebu“ ve vzdálenosti 8 km vzdušnou čarou či přibližně 15 km po místních stezkách V směrem. Druhou indicií představuje zmíněná hradištní struktura v souvisle neosídlené krajině plnicí kontrolní úlohy na dálkových trasách. Není vyloučeno, že pomáhala při kontrole vlastnictví rudonosné oblasti se strategickou surovinou.

7.3 HYDROLOGICKÉ POMĚRY

Jedním z limitujících faktorů lidské existence je bezesporu voda, proto je nutné pozastavit se též nad základními prvky vodní sítě sledovaného geografického prostoru. Území Moravy je odvodňováno do tří moří, a to řekami povodí Dunaje do Černého moře, řekami povodí Odry do Baltického moře a řekami povodí Labe do Severního moře. Nejvýznamnější je zde řeka Morava, jejíž povodí pokrývá celých 89,14 % moravského území (*Vlček 1992, 158*). Prostějovsko je tak pokryto vodotečemi tvořícími přítoky řeky Moravy situovanými v oblasti mezi Bečvou a Djjí, kdy hlavními toky jsou řeky:

1 – *Blata* (*Vlček 1992, 160–161*) – říčka je prvním větším vodohospodářsky významným přítokem Moravy pod Bečvou. Vlévá se do Moravy u Lobodic ve výšce 193 m n. m. Blata pramení severně od Vilémova, má plochu povodí 305,6 km² a délku toku 45,1 km. Blata má většinu povodí v Hornomoravském úvalu a zprava přijímá Šumici přitékající z Bouzovské vrchoviny. Šumice pramení v obci Luká ve výšce 485 m n. m. a ústí u Těšetic v 225 m n. m.; plocha jejího povodí je 83,5 km² a délka toku 23 km.

2 – *Romže* (*Vlček 1992, 161*) – říčka je dalším významným pravým přítokem Moravy, který odvodňuje část Prostějovské pahorkatiny a Konické vrchoviny. Pramení ve Dzbeli (492 m n. m.) a ústí u Uhřic ve výšce 192 m n. m. Má plochu povodí 456,4 km² a délku toku 31,5 km. Pod soutokem s Hloučelou bývá nazývána jako Valová. Hloučela pramení 2 km severně od Bukové ve výšce 578 m n. m. a do Romže se vlévá u Prostějova v 215 m n. m. Plocha povodí činí 146,5 km² a délka toku 27,5 km. Na jejím vodohospodářsky významném toku je nádrž Plumlov. Dalším podstatnějším tokem je Český potok, který se vlévá do Romže zleva u Polkovic v 192 m n. m. Pramení u Hrubčic v 217 m n. m., plocha jeho povodí je 56,2 km² a délka toku 9,2 km. Vřesůvka je pravostranný přítok Romže s povodím 63,1 km², délkou toku 13,3 km, pramenícím u Alojzova v 380 m n. m. a ústícím u Otonovic ve výšce 193 m n. m.

3 – *Haná* (Vlček 1992, 161) – řeka odvodňuje Vyškovskou bránu, přilehlou část Dražanské vrchoviny a Litenčické pahorkatiny. Tento vodohospodářsky významný pravostranný přítok Moravy vzniká soutokem Velké a Malé Hané u Hamilton (260 m n. m.) a ústí v Hornomoravském úvalu u Kroměříže-Hradiska. Má plochu povodí 607,8 km² a délku toku 57,1 km. Zdrojnice Velká Haná pramení v Drahanech ve výšce 630 m n. m. a spojuje se s Malou Hanou zleva. Má plochu povodí 50,4 km² a délku toku 21,2 km. Malá Haná pramení u Kulířova v 545 m n. m., dlouhá je 16,3 km s povodím 48,6 km². Jde o vodárenské povodí s nádrží Opatovice. Pod soutokem zdrojnic Haná přijímá tři významnější přítoky – Rostěnický potok, Tištiný potok a Brodečku. Rostěnický potok pramení u Bohdalic-Pavlovic ve výšce 344 m n. m., ústí zprava do Hané u Vyškova (240 m n. m.). Plocha povodí je 73,3 km² a délka toku 14,6 km. Tištiný potok neboli Tištínka pramení na SV svazích Kleštence ve výšce 420 m n. m. a ústí zprava do Hané u Dřevnovic (210 m n. m.). Plocha povodí činí 83,8 km² a délka toku 16,4 km. Významná je i Brodečka (Dražanský potok) pramenící jihovýchodně od Drahan ve výšce 595 m n. m., ústí zleva do Hané u Mořic v 205 m n. m., má plochu povodí 125,9 km² a délku toku 33,2 km.

Spíše okrajově musíme na Prostějovsku zmínit též výskyt minerálních vod – vody chlorido-hydrogenuhličitanového typu vyvěrající u obce Skalka, voda s vyšším obsahem sodíku a chloridů v Kralicích na Hané nebo sirovodíkovou vodu o teplotě 25 °C navrtanou 360 m hlubokým vrtem pro bedihoštský cukrovar v roce 1933 (např. *Jašková – Lehotský 2010*, 54–55). Obecněji známým je pak minerální pramen přírodní sirné vody využívaný lázněmi ve Slatinicích, okr. Olomouc, kde se lečí především choroby pohybového ústrojí – historie zdejších lázní sahá až do 16. století – již v roce 1580 je proslulý moravský lékař Tomáš Jordán z Klauznburku ve své knize s názvem „*Knihy o vodách hojitedlných neb teplotech moravských*“ uvedl jako léčebné (např. *Janoušek 1935*).

7.4 KLIMATICKÉ POMĚRY

Oblast Prostějovska leží v mírné klimatické oblasti (*Švécarová 2000*, 18–19; klimatická jednotka T2 podle *Quitt – Tolasz 1992*, 147–148, obr. 81). Léto je zde dlouhé, teplé a suché, přechodné období je krátké s teplým jarem a podzimem, zima je krátká, mírně teplá a suchá, s krátkým trváním sněhové pokrývky. Roční průměrná teplota je v Prostějově 8,5 °C. Nejteplejší měsíc je červenec s průměrnou teplotou 18,7 °C a nejchladnější leden s průměrnou teplotou -2,4 °C. Průměrná denní maxima vystupují v červenci nad 25 °C a více, nejteplejší den v červenci a srpnu může mít i teplotu nad 35 °C. V zimních měsících stoupá teplota nejvýš na 14 °C, ale už v březnu je to 22 °C a každý další měsíc do léta činí vzestup teploty 5 °C. Mrazových dnů v roce je 105–115. Jasných dnů (menší oblačnost než dvě desetiny pokrytí oblohy) je v Prostějově 45 za rok. Počet dnů s mlhou (dohlednost pod 1 km) je za rok průměrně 54, s maximem v prosinci. Průměrné srážky jsou 577 mm za rok, nejvíce srážek spadne v červenci (84 mm), nejméně pak v lednu (26 mm). Počet dnů se srážkami se v Prostějově pohybuje kolem 147 ročně, počet dnů se sněžením průměrně 34 ročně.

7.5 GEOBOTANICKÉ POMĚRY

Pro naše zájmové území bohužel postrádáme korektnější informace získané případným paleobotanickým výzkumem, což nás omezuje pouze na obecnější závěry opřené především o regionální fyto geografické členění (*Hejný – Slavík eds. 1988–1997*) a rekonstrukční geobotanické mapy (*Neuhäuslová a kol. 1998*). Nivy větších přítoků řeky Moravy jsou oblastí

teplomilné květeny – termofytikum; v okolí vodních toků jsou přirozenými společenstvy bažinné olšiny, na loukách se v minulosti vyskytovala společenstva vlhkých luk a mokřadů slatinného typu. V Hanácké pahorkatině, která je další oblastí teplomilné květeny, jsou v přirozené vegetaci předpokládána dnes chybějící společenstva dubohabřin. Přirozenou vegetací podhůří Dražanské vrchoviny jsou zejména společenstva doubrav a habřiny; na východních svazích vrchoviny jsou dochovány bučiny a na prudších svazích pak suťové lesy; planiny Dražanské vrchoviny náleží k submontánnímu stupni vegetace, kde byl v zřejmě v bučinách zcela přirozeně přimíšen smrk a častá byla i přítomnost podmáčených lesů s olší. Velký Kosíř pokrývala dodnes dochovaná společenstva doubrav; na Kladecku byly zejména bučiny a J okraj Zábřežské vrchoviny se i porostem podobal svahům Dražanské vrchoviny. Přirozenou lesní vegetaci výběžků Litenčické pahorkatiny tvoří dubohabřiny a kolem vodních toků především olšiny.

7.6 PEDOLOGICKÉ POMĚRY

Pedologické poměry posloužily za jeden z faktorů vedoucích k vydělení v regionu zastoupených krajinných typů (*Albrecht 1998*) a byly již přiblíženy výše. Následující sumarizace je tak uvedena s důrazem na jejich obecnější provázanost s povahou pravěkého i časně historického využití určitého místa – do jisté míry jde tedy o univerzální „zákonitost“ v prehistorii Prostějovska, jejíž platnost bude dále prověřována.

Prostějovsko je díky své poloze a vhodným přírodním podmínkám klasickým příkladem „staré sídelní oblasti“ provázené velmi intenzivním a do značné míry i kontinuálním osídlením počínajícím již ve starém neolitu – v akumulacích terénech podél vodních toků je totiž podloží zpravidla tvořeno mladými uloženinami přítoků řeky Moravy pokrytými půdami typu černice a v nivě řeky Blatý pak také organozeměmi typu slatin; nad nivy říček se zvedají mírně zvlněné terény téměř vždy kryté příznačnými černozeměmi na spraši. S postupným nástupem mělkých kyselých půd v podhůří Dražanské vrchoviny zřetelně ubývá výraznějších dokladů pravěkých a raně historických lidských aktivit – oblast tak tvoří pomyslnou hranici kompaktnějšího prehistorického osídlení, které se dále k západu omezuje spíše jen na strategické polohy čtyř výšinných opevněných hradišť kultury popelnicových polí využívaných jako hradiště též v době halštatské – Dražany – „Starý Plumlov“ (*Blekta 1934; Čížmář 2004a, 114–115*), Plumlov-Žárovice/Hamry – „Brněnka“ (*Blekta 1935; Čížmář 2004a, 270*), Stínava – „Ježův hrad“ (*Blekta 1936; Čížmář 2004a, 234–235*) a pozdější keltské oppidum Malé Hradisko – „Staré Hradisko“ (např. *Čížmář 2002a; 2004a, 174–175; Čížmář et al. 2018*). Charakter a intenzita využívání východních svahů Dražanské vrchoviny, provázených minerálně chudým půdním krytem (hnědozemě a pseudogleje), se pak mění až mnohem později, ve 13. až 14. století, a to v souvislosti s kolonizací, která pozvolna utvářela strukturu dnešních lidských sídel v této části sledovaného regionu. Specifikem zůstává vrch Velkého Kosíře, jehož úbočí ještě poskytují relativní dostatek kvalitních zemědělských půd na sprašových podkladech – jejich archeologický potenciál je tudíž srovnatelný s nížinnou Hanou, ale v jeho vyšších partiích vystupuje na povrch různorodé podloží kryté zpravidla rendzinou a je doprovázeno pravěkými památkami spíše jen ojediněle (cf. např. *Přichystal 2009*). Oblast Kladecka, s typickými rendzinami na vápencovém podloží, je z pohledu archeologického téměř sterilní (cf. např. *Vích 2000*); jižní okraj Zábřežské vrchoviny při svých úpatích navazuje na oblast tradičního starého osídlení, ve svých vyšších polohách však vykazuje příbuznost s výše položenými oblastmi Dražanské vrchoviny a poskytuje pravěké artefakty jen ojediněle; k severním výběžkům Litenčické pahorkatiny náleží jen několik vesnic

jihovýchodního cípu prostějovského okresu a bylo by nepochybně vhodnější četnější doklady dávného osídlení černozeří kryjících zde nesourodé vápenaté podloží hodnotit spíše v kontextu geografického regionu Kroměřížska.

8. DÁLKOVÉ KOMUNIKACE MORAVSKÉHO HALŠTATU (Jan Martínek – Martin Golec)

Kulturní krajinu chápeme jako jeviště interakcí mezi lidmi a jejich společenstvími, které vytvářejí struktury sociálních sítí. Dochází dokonce k „zhmotnění sítě“, za něž lze považovat komunikace. Jde o dynamický proces. Na jedné straně vždy stojí nějaké kulturní a přírodní nabídky, které „se nabízejí“ a jiné osoby a společenstva na ně reagují (Golec 2017, 21). Člověk tak reaguje na jiného člověka, jeho výtvar nebo na nějakou nabídku z přírodní podstaty svého životního prostoru, jako je dostupnost zdrojů surovin, vody, kvalitní půda, nebo výhodná poloha z širokého georeliéfu svého obytného prostoru (**kap. 7**). Často vyhledávanou nabídkou z kulturního světa jsou komunikace, které formují polohy a podoby lidských sídel. Lidé naopak neustále re-modelují komunikační síť mezi svými sídly podle aktuálních potřeb. Komunikace jsou tedy objekty dokonale srostlé s georeliéfem. V následující kapitole autoři poukazují na potřebnost výzkumu (halštatských) komunikací, jako jednoho z nejdůležitějších jevů zásadně podporujících nastavení kultury.

V předkládané práci autoři konfrontují komunikační síť Moravy systematicky modelovanou od roku 2011 na základě dat z pravěku, protohistorie, středověku a novověku (Martínek a kol. 2013; 2019). Pro potřeby detailního studia reliéfu krajiny a v něm obsažených antropogenních objektů včetně cest se jako vhodný prostředek nejvíce osvědčila data z leteckého laserového skenování (LLS). Pomocí této metody dálkového průzkumu Země je možné vytvářet 3D modely zemského povrchu. K tomuto účelu byl shromážděn seznam pramenů doby halštatské (z HS a PS/bývalé HS a PS), které považujeme pro představení problematiky za strategické (**obr. 4**). Tyto prameny pomáhají objasňovat důležitá, doposud neznámá nebo jen částečně známá fakta.

8.1 KATALOG INFORMAČNĚ VÝZNAMNÝCH HALŠTATSKÝCH LOKALIT

Seznam 312 lokalit/případů zahrnuje devět významných skupin pramenů, které byly monitorovány po celém území Moravy: 1 – *nemovité případy elit*; 2 – *movité mužské případy elit*; 3 – *movité ženské případy elit*; 4 – *rondely a kruhové žlaby/přikopy kolem hrobů*; 5 – *depoty*; 6 – *doklady zpracování železa (hutnictví), bronzu a jantaru*; 7 – *hradiště*; 8 – *spony*; 9 – *předměty vekerzugské kultury a kultur východního typu*. U každé položky je uveden katastr, trať, popřípadě další identifikátor (např. kontext), informace, o jaký druh lokality či předmětu jde, kulturní rozřazení do HS, PS či bývalých HS (zkráceně BHS) a PS (zkráceně BPS) a odkaz na základní zdroje (**obr. 4**).

1. Bánov – „Skalky“, okr. Uherské Hradiště. Velmožský depot, jantarový set nad 1000 kusů¹⁰ (**obr. 4:1, 7–8, 11:1, 12:1, 64:1, 68–69**; předběžně *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21; *Golec – Kos 2020*); spona – PS (**obr. 4:1, 34:1, 68**; nepublikováno).
2. Bezkov – „Skalka“, okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:2, 63:2**; *Čížmář 2004a*, 79).
3. Bezkov – „Záhumeničky“, okr. Znojmo. Bronzařská dílna – HS (**obr. 4:3, 65:3**; *Podborský 1965b*, 137, 139, obr. 5, tab. IV; 1972, 30; *Čížmář, M. 2007*, 385, 389; *Zeman 2011*, 25, tab. XV:3, XXVI:A–B, XXXVI–XLII).
4. Bílovice-Lutotín – „Hrad“ (též Bílovice), okr. Prostějov. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:4, 63:4**; *Čížmář 2004a*, 79–80).

¹⁰ Za informaci laskavě děkujeme Jaroslavu Bartíkovi.

5. Bílovice-Lutotín – „Zadní hony“ (též Lutotín), okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:5, 35:5**; *Kos – Přichystal 2018*, obr. 6:23); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:5, 67:5**; *Bartík et al. 2017*, 52, Fig. 4:105–106).
6. Biskupice, okr. Prostějov. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:6, 67:6**; *Bartík et al. 2017*, 43, Fig. 2:1).
7. Biskupice – „Hrubé kolo“, okr. Svitavy. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:7, 63:7**; *Čižmář 2004a*, 81–82).
8. Blatec – „Kocanda“, okr. Olomouc. Velmožský depot, vůz – PS/BPS (**obr. 4:8, 7–8, 10:8, 11:8, 12:8, 64:8, 68–69**; *Skutil 1946*, 141; *Nekvasil 1974*, 301–302; *Pare 1992*, 215, Fig. 155; *Tajer 2004*, 56–57; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21; *Mírová 2019a*, 58–59, 249, obr. 20; *2019b*, 75, 247, Pl. 24:8; *Golec – Kos 2020*).
9. Blučina – „Cezavy“, okr. Brno-venkov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:9, 63:9**; *Čižmář 2004a*, 83–85); předmět východního typu – BHS (**obr. 4:9, 67:9**; *Říhovský 1996*, 147–148, Taf. 28:497; *Bartík et al. 2017*, 43, Fig. 2:2; *Novák 2020*, 154, tab. II:B11).
10. Bohdalice-Pavlovice – Ve Žlebčách“ (též Pavlovice), okr. Vyškov. Velmožský depot, velmožský opasek – PS (**obr. 4:10, 7–8, 11:10, 12:10, 42:1, 43:1, 64:10, 68–69**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, 35–45, obr. 1–7; *Mírová – Golec 2018*, 98, Fig. 18–21; *Golec – Kos 2020*).
11. Boršice u Blatnice – „Hradištko/Lipinka“,¹¹ okr. Uherské Hradiště. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:11, 63:11**; *Čižmář 2004a*, 86–87); předmět východního typu – BPS (**obr. 67:11**; *Bartík et al. 2017*, 43, Fig. 2:3–5; *Novák 2020*, 152, tab. II:Bo1–3).
12. Boskovice 2 – „Hradní kopec“, okr. Blansko. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:12, 63:12**; *Čižmář 2004a*, 87–88).
13. Bošovice H1 – „U Dvou závor“, okr. Vyškov. Velmožská mohyla, dýka – HS (**obr. 4:13, 7–8, 9:13, 10:13, 12:13, 68–69**; *Podborský 1974*, Abb. 7:1; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 46, Taf. 91:1; *Čižmář 2014*, 28–29, obr. 17–19, 26:1; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21).
14. Bratčice – „Mělčanská“, okr. Brno-venkov. Velmožský hrob, vůz, bronzová nádoba, rožeň – HS (**obr. 4:14, 7–8, 9:14, 10:14, 12:14, 68–69**; *Kos 1995–1996*; *Čižmář – Geislerová – Unger eds. 2000*, 130–131, obr. 104; *Štrof 2000*, 42, 44, obr. 40; *Podborský 2002*, obr. 1–2b; *2006*, 336, obr. 115; *Golec 2003–2004*, 105, obr. 1:3, 2:1; *2005b*, 93–140, 319–325, 358, tab. 46–54, 56–57, 59a:1, 65–66, 67:1, 68–69, 199, 200:1, 227, 231; *Kos 2014a*, 21–39, obr. 13–19, 156–157, 162, 208–218, 220; *Golec 2017*, 87, Fig. 79, 82; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21; *Mírová 2019a*, 250–251, obr. 20; *2019b*, 248, Pl. 24:15–16).
15. Brno-Bosonohy – „Hradisko“, okr. Brno-město. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:15, 63:15**; *Čižmář 2004a*, 89–90).
16. Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“, okr. Brno-město. Velmožská mohyla/hrob, vůz, zlato, meč, bronzová nádoba – HS (**obr. 4:16, 7–8, 9:16, 10:16, 11:16, 12:16, 68–69**; *Červinka 1948*, 16, obr. 8:1; *Podborský 1974*, Abb. 5:12, 6:B1; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 9–10, Taf. 1:1, 5:10–12; *Nekvasil 1993*, 350–351, obr. 230:A,24,26; *Golec 2005b*, 358, tab. 227, 230; *Čižmářová – Holubová 2011*, 354, obr. 130, 131:1,4,9; *Mírová – Golec 2018*, 96, 98, Fig. 18–21; *Mírová 2019a*, 251–252, 254–255, obr. 20; *2019b*, 248–249, Pl. 24:17–55, 25:25:1–3).
17. Brno-Holásky H2 – „U Tuřan“, okr. Brno-město. Velmožská mohyla/hrob, vůz, jho, bronzová nádoba, rožeň – HS (**obr. 4:17, 7–8, 9:17, 10:17, 12:17, 68–69**; *Červinka 1948*, 16–17, obr. 9, 10:4,6; *Podborský 1974*, Abb. 5:10, 6:B9; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 9–10, Taf. 3:2, 4:1–2, 5:10–12; *Nekvasil 1993*, 351, obr. 230:11,14,26–27; *Golec 2005b*, 319–325, 358, tab. 199, 200:3–4, 227, 230; *Čižmářová – Holubová 2011*, 354, 357, obr. 130, 131:3–4,6,9; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21; *Mírová 2019a*, 252–255, obr. 20; *2019b*, 249–250, Pl. 24:56–64, 26:1–40, 42–52).
18. Brno-Holásky H3 – „U Tuřan“, okr. Brno-město. Velmožská mohyla – HS (**obr. 4:18, 7–8, 9:18, 12:18, 68–69**; *Červinka 1948*, 17; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 10; *Čižmářová – Holubová 2011*, 357; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21; *Mírová 2019a*, 255–256, obr. 20; *2019b*, 251, Pl. 28:1–2).
19. Brno-Horní Heršpice obj. 6 – „ul. Kšírova“, okr. Brno-město. Bronzařská dílna – HS (**obr. 4:19, 65:19**; *Čižmář, M. 2007*, 385–387, 389, obr. 1–3; *Zeman 2011*, 25, 47–48, tab. XIII:9, XIV:B, XXII:2, XXV:A, XXXVI–XLII).
20. Brno-Horní Heršpice H3 – „Na Široké, ul. Kšírova“, okr. Brno-město. Velmožský hrob, vůz, meč – HS (**obr. 4:20, 7–8, 9:20, 10:20, 12:20, 68–69**; *Čižmářová – Geislerová 1987*; *Nekvasil 1993*, obr. 236:2; *Golec 2005b*, 358, 419–420, tab. 227–228, 278; *Čižmářová – Holubová 2011*, 357, obr. 129, 134; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21; *Mírová 2019a*, 256, obr. 20; *2019b*, 251–252; *Holubová, Z. et al. 2020*, 41, 44, obr. 6:H3, 7:2, 8, 12–13).
21. Brno-Chrlice H1 – „Za Dvorem“, okr. Brno-město. Velmožská mohyla – HS (**obr. 4:21, 7–8, 9:21, 12:21**; *Červinka 1948*, 17; *Mírová – Golec 2018*, 100–101; *Mírová – Furugláš 2018*, 59, obr. 1).

¹¹ Nejasná je halštatská příslušnost lokality Borkovany – „Hradisko“ (*Čižmář 2004a*, 85–86; *Plaček 2014*).

22. Brno-Ivanovice – „Na Dílech“, okr. Brno-město. Jantarová dílna – HS (**obr. 4:22, 65:22**; *Přichystal 2011*; *Chytráček et al. 2017*, 150, 208, obr. 13:42, tab. 12:42).
23. Brno-Královo Pole – „Zadní žleby“, okr. Brno-město. Bronzařská dílna – HS (**obr. 4:23, 65:23**; *Nekvasil 1979*, 10–21, tab. 27:3, 32:2; *Čižmář, M. 2007*, 384–385, 389; *Zeman 2011*, 25, 47–48, tab. XV:4, XXVI:C, XXXVI–XLII).
24. Brno-Obřany – „V Domovních a Širokých“, okr. Brno-město. Spona – HS/BHS (**obr. 4:24, 34:24**; *Nekvasil 1993*, obr. 234:12; *Říhovský 1993*, 55, 87, 89, 96, 101, 115, Taf. 8:79, 14:136, 15:160, 16:188, 24:136; *Čižmář 2004b*, 365, obr. 1:2; *Mírová 2019b*, 140, 253, Fig. 53:9, 66, Pl. 28:5; *Novák 2020*, 148, tab. I:14).
25. Brno-Obřany H140 – „V Širokých“, okr. Brno-město. Spona – HS (**obr. 4:25, 34:25, 68**; *Adámek 1961*, tab. CXXIX:8–10; *Podborský 1970b*, Taf. 58:7,12).
26. Brno-Obřany obj. XLV – „V Domovních“, okr. Brno-město. Spona – HS (**obr. 4:26, 34:26**; *Adámek 1961*, XXVII:3; *Říhovský 1993*, 84, Taf. 14:131, 24:131; *Novák 2020*, 148, tab. I:3).
27. Brno-Obřany 1 – „Hradisko“, okr. Brno-město. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:27, 63:27**; *Adámek 1961*; *Čižmář 2004a*, 95–97; *Salaš – Stuchlík 2011*, 297–306, obr. 100–102).
28. Brno-Obřany 2 – „Skály“, okr. Brno-město. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:28, 63:28**; *Čižmář 2004a*, 97–98).
29. Brno-Řečkovice – „vojenský objekt“, okr. Brno-město. Bronzařská dílna – HS (**obr. 4:29, 65:29**; *Tichý 1969*, 169–174, obr. 5; *Čižmář, M. 2007*, 385, 389; *Zeman 2011*, 26, 45–47, tab. VII, VIII:1–11, IX:A–B, XX:4, XXI:3–4, XXV:B–C, XXXVI–XLII); jantarová dílna – HS (**obr. 65:29**; *Tichý 1969*, 172–174; *Zeman 2011*, 26, 45–47, tab. XX:2–3, XXV:B–C, XXXVI–XLI; *Chytráček et al. 2017*, 150–151, 208, obr. 13:44, tab. 12:44).
30. Brno-Zábřdovice H214/19, pohřeb I – „ul. Příkop“, okr. Brno-město. Velmožský opasek – HS (**obr. 4:30, 7–8, 11:30, 12:30, 42:2–3, 68–69**; *Vitula 1995*, 57, 59, obr. 2; *Vitula 1995–1996*; *Štrof 2000*, 44, obr. 41; *Čižmář – Geislerová – Unger eds. 2000*, 146, obr. 113; *Podborský 2002*, obr. 3:3; *Kos 2004*, 289; *Golec 2005b*, 325–331, 419–420, tab. 201:2, 205, 275; *Čižmářová – Holubová 2011*, 357, obr. 125:8, 135–136, barevné obr. 69–70; *Golec 2017*, 89, Fig. 81:b, 82; *Mírová – Golec 2018*, 98, Fig. 18–21; *Golec – Kos 2020*).
31. Brno-Židenice H1 – „kasárna“ (též „ul. Svatoplukova“), okr. Brno-město. Velmožský opasek – HS (**obr. 4:31, 7–8, 11:31, 12:12, 42:4, 68–69**; *Červinka 1927*; *Hrubý 1959*, 35–36; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 14; *Kos 2004*, 289; *Golec 2005b*, 325–331, tab. 204; *Čižmářová – Holubová 2011*, 330, obr. 117:12; *Golec 2017*, 89, Fig. 82; *Mírová – Golec 2018*, 98, Fig. 18–21; *Golec – Kos 2020*).
32. Brno-Židenice H2 – „kasárna“, okr. Brno-město. Spona – HS (**obr. 4:32, 34:32**; *Nekvasil 1993*, obr. 234:11; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 14, Taf. 15:14; *Čižmářová – Holubová 2011*, obr. 117:10).
33. Brusné – „Křídlo“, okr. Kroměříž. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:33, 63:33**; *Čižmář 2004a*, 99); depot – PS/BPS (**obr. 4:33, 64:33, 68–69**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, 45, 53, obr. 8:1–9; *Golec – Kos 2020*); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:33, 67:33**; *Bartík et al. 2017*, 43, Fig. 2:6–8; *Novák 2020*, tab. II:Br1–3).
34. Bučovice, okr. Vyškov. Spona – HS (**obr. 4:34, 34:34**; *Říhovský 1993*, Taf. 97, 100–103, 15:162).
35. Bučovice-Marefy H15 – „Člupy“ (též Marefy), okr. Vyškov. Spona – HS (**obr. 4:35, 34:35, 68–69**; *Říhovský 1993*, 88, Taf. 14:145; *Baarová 2004a*, 351, tab. 3:10).
36. Bučovice-Marefy H20 – „Člupy“ (též Marefy), okr. Vyškov. Spona – HS/BHS (**obr. 4:36, 34:36, 68–69**; *Podborský 1974*, Abb. 7:B1; *Říhovský 1993*, 88–89, Taf. 14:146–147, 15:148–150, 24:149; *Baarová 2004a*, 352, Taf. 3:11–14).
37. Buchlovice – „Holý kopec“, okr. Uherské Hradiště. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:37, 63:37**; *Čižmář 2004a*, 103).
38. Bulhary – „Burgstall“, okr. Břeclav. Hradiště – KS/BKS (**obr. 4:38, 63:38**; *Čižmář 2004a*, 105–106).
39. Bystřice pod Hostýnem-Bílavsko – „Chlum“ (též Bílavsko), okr. Kroměříž. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:39, 63:39**; *Čižmář 2004a*, 79).
40. Bystřička – „Klenov“, okr. Vsetín. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:40, 63:40**; *Čižmář 2004a*, 106).
41. Čejč¹² – „Špidlák“, okr. Hodonín. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:41, 63:41**; *Čižmář 2004a*, 107–108).
42. Diváky¹³ – „Burberk“, okr. Břeclav. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:42, 63:42**; *Čižmář 2004a*, 111); depot – HS/BHS (**obr. 4:42, 64:42, 68–69**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, 53; *Golec – Kos 2020*).
43. Diváky – „Nedánov“, okr. Břeclav. Předmět východního typu – BHS (**obr. 4:43, 67:43**; *Bartík et al. 2017*, 43, Fig. 5:9).
44. Dobročkovice, okr. Vyškov. Spona – HS (**obr. 4:44, 34:44**; *Říhovský 1993*, Taf. 84, 14:132).

¹² V době dokončování této práce byla publikována nová lokalita Čechy pod Kosířem – „Na Hrádkách“, pochází z ní předměty východního typu (*Fojtík – Novák – Popelka 2019a*).

¹³ V době dokončování této práce byla publikována nová lokalita Dambořice – „Spálený“, pochází z ní spona (*Kos – Přichystal 2018*, obr. 6:7; *Geislerová – Parma a kol. 2018*, 214).

45. Dobšice, okr. Znojmo. Spona – HS (**obr. 4:45, 34:45, 68**; *Nekvasil 1993*, obr. 245:17; *Říhovský 1993*, Taf. 78, 14:125, 23:C1, 24:125).
46. Dolní Kounice – „V Troskách“, okr. Brno-venkov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:46, 63:46**; *Čižmář 2004a*, 111–113).
47. Doloplazy¹⁴ – „Rovina“, okr. Prostějov. Měděný plech – PS (**obr. 4:47, 7–8, 10:47, 11:47, 12:47**; *Mírová – Golec 2018*, 98, Fig. 18–21; *Chytráček et al. 2019*).
48. Drahanovice, okr. Olomouc. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:48, 67:48**; *Bartík et al. 2017*, 44, Fig. 2:13).
49. Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“, okr. Olomouc. Spona – PS (**obr. 4:49, 34:49, tab. 2:16**; nepublikováno).
50. Drahaný – „Starý Plumlov“, okr. Prostějov. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:50, 63:50**; *Čižmář 2004a*, 114–115).
51. Drysice – „Melice“, okr. Vyškov. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:51, 63:51**; *Čižmář 2004a*, 115).
52. Držovice – „Díly odvahoviční“, okr. Prostějov. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:52, 67:52**; *Bartík et al. 2017*, 44, Fig. 2:17).
53. Držovice – „Horka“, okr. Prostějov. Spona – BPS (**obr. 4:53, 34:53, 35:3–4**; nepublikováno); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:53, 67:53**; *Bartík et al. 2017*, 44, Fig. 2:15–16, 5:14; *Fojtík – Novák – Popelka 2019b*).
54. Dyje – „Načeraticko“, okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:54, 63:54**; *Čižmář 2004a*, 115).
55. Francova Lhota – „Pulčínské skály“, okr. Vsetín. Spona – PS (**obr. 4:55, 34:55**; *Čermáková 2014*, tab. III:1; *Novák 2020*, 149, tab. I:6).
56. Habrůvka – „Býčí skála“, okr. Blansko. Jeskynní svatyně – „kamenný dům“ – HS a PS/BHS a BPS (**obr. 4:56, 9:56, 68–69**; *Golec 2017*, 76–77; *2019*, 102–103; *Mírová – Golec 2018*, 96; *Golec – Mírová 2020a*).
57. Habrůvka – „Býčí skála“ 1, okr. Blansko. Velmožský opasek (na kostře situovaný „Wankelův bederní závěs“, kostra ležela bezprostředně nad „Wankelovou princeznou“, tj. Habrůvka – „Býčí skála“ 3, „bederní závěs“ v NHM souhrnně pod inv.č. v NHM Wien 11578/1–16, později rozdělený na části) – HS a PS (**obr. 4:57, 7–8, 11:57, 12:57, 42:5, 68–69**; *Wankel 1875*, 174; *1882*, 402–403, obr. na str. 402; *Červinka 1902*, obr. 113; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 50–55, 59–61, 69–71, Abb. 19, Taf. 20:218–219, asi 21:245–246, 22:250, 25:291 (bronzový kruhový plech se soustřednými žebry chybně určený jako kardiofylax), 31:323–324, 69, 70:324, asi 71, 72:291; *Golec 2005b*, 325–331, tab. 203; *2017*, 89, Fig. 68:4, 81a; *2019*, 120–121, obr. 37:a; *Mírová – Golec 2018*, 98, Fig. 18–21; *Golec – Kos 2020*).
58. Habrůvka – „Býčí skála“ 2, okr. Blansko. Zlato (2 prsteny na sekundárně odlomených rukou na „oltáři“ sestávajícího se ze tří třecích podložek (dříve znotěrek; prsteny dnes ztracené) – HS a PS/BHS a BPS (**obr. 4:58, 7–8, 11:58, 12:58, 68–69**; *Wankel 1875*, 174; *1882*, 385; *Skutil 1972*, 103–104; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 85; *Golec 2017*, 98, 100, Fig. 68:1, 90:1; *2019*, 132, 134, obr. 39:1; *Mírová – Golec 2018*, Fig. 18–21).
59. Habrůvka – „Býčí skála“ 3, okr. Blansko. Zlato (nejméně 2 náušnice/záušnice pod lebkou kostry – „Wankelovy princezny“, chybně určené jako diadémy) – HS a PS/BHS a BPS (**obr. 4:59, 7–8, 11:59, 12:59, 68–69**; *Wankel 1875*, 174; *Skutil 1972*, 103–104; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 46–49, Taf. 19:210–212; *Stuchlík 1997*, 299, Taf. 53:M83–85; *Golec 2017*, Fig. 67:1, 68:3; *2019*, obr. 26:2b, 29:1; *Mírová – Golec 2018*, Fig. 18–21).
60. Habrůvka – „Býčí skála“ 4, okr. Blansko. Zlato (2 náušnice/záušnice pod lebkou jiné kostry, než „Wankelovy princezny“, chybně určené jako diadémy) – HS a PS/BHS a BPS (**obr. 4:60, 7–8, 11:60, 12:60, 68–69**; *Wankel 1875*, 174; *Skutil 1972*, 103–104; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 46–49, Taf. 19:210–212; *Golec 2017*, Fig. 67:1, 68:5; *2019*, obr. 29:1; *Mírová – Golec 2018*, Fig. 18–21).
61. Habrůvka – „Býčí skála“ 5, okr. Blansko. Velmožská dýka (u Wankela krátký mečík, uložený na kostře muže) – HS a PS/BHS a BPS (**obr. 4:61, 7–8, 10:61, 12:61, 68–69**; *Wankel 1882*, 408, obr. na str. 410; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 61, Taf. 27:295; *Urban – Golec – Tvrdý 2009*, 181; *Golec 2017*, Fig. 66:6; *2019*, obr. 28:6; *Mírová – Golec 2018*, Fig. 18–21).
62. Habrůvka – „Býčí skála“ 6, okr. Blansko. Vůz, zlato, bronzová helma, železná dýka/dýkovitý nůž, bronzová nádoba, jantarový set nad 1000 ks, skleněný set nad 1000 kusů (luxusní předměty bez známých kontextů v Předsíni jeskyně Býčí skála) – HS a PS/BHS a BPS (**obr. 4:62, 7–8, 10:62, 11:62, 12:62, 36:17–18, 38:3–10, 39:4–11, 40:2–11, 41:7, 43:2–4, 45:1–4, 68–69**; *Wankel 1875*, 174; *1882*,

¹⁴ Na katastru Doloplazů v neznámé trati uvádí Inocenc Ladislav Červinka žárový hrob s „úlomky seškvařené bronzové nádoby, kus rukojeti, dýka s nýty v (ulomeném) delším řapu a jehlice s labuťkovitým krčkem“ (*Červinka nedatováno*, 54; *Nekvasil 1962*, 159). Neověřitelný soubor není do seznamu zahrnutý. Jehlice s labuťkovitým krčkem je však z Doloplazů známa (*Říhovský 1979*, 225–228, Taf. 67:1856).

- 384–386, 393, 398, 402–403, 406, 408–410, obr. na str. 397, 402, 408–410; *Skutil 1972; Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 42, Taf. 13:121 (zlatý náramek/nápažník, dle Wankela původně 2 exempláře, dnes 1 ztracený; též *Stuchlík 1997*, 299, Taf. 53:M86), 46–49, Taf. 19:210–212, 68:210–212 (zlaté náušnice/záušnice, dle Wankela původně 8 exemplářů, kryje se částečně s Habrůvkou – „Býčí skála“ 3–4, dnes je až 6 ztracených, v NHM Wien jsou uloženy stylově podobné další kusy bez lokalizace), (dle Wankela původně 8 exemplářů zlatých prstenů, kryje se částečně s Habrůvkou – „Býčí skála“ 2, dnes všechny ztracené), 50–55, 59–61, 69–71, Abb. 19, Taf. 20:218–219, 21:245–246, 22:250, 25:291, 26, 31:323–324, 69, 70:324, 71, 72:291–292 (bronzové skládané opasky, kryje se částečně s Habrůvkou – „Býčí skála“ 1), 97–115, Taf. 21:231, 42, 43:377–387, 44:399, 46:414,416, 50:445, 86–112 (bronzové, bimetalické a železné díly z vozu), 59, Taf. 25:290 (bronzová helma), 61, Taf. 27:295 (železná dýka v železné pochvě), 61, Taf. 27:296 (železný dýkovitý nůž s bronzovou rukojetí), 32–39, Taf. 40:349,365–367, 41:350–351, 73–76 (bronzové nádoby); *Golec 2017*, 71, Fig. 66:1,6,9–11, 67:1,4,7; 2019, 97, obr. 28:1,6,9–11, 29:1,4,7; *Mírová – Golec 2018*, Fig. 18–21; *Mírová 2019a*, 70–75, 261–266, tab. 29–43, 44:1–13; 2019b, 88–96, 255–258, Fig. 26–33, Pl. 29–43, 44:1–12 (vozy); depot/depoty – PS/BPS (**obr. 4:62, 7–8, 64:62, 68–69**; *Golec 2017*, 76, Fig. 87; 2019, 103; *Mírová – Golec 2018*, Fig. 18–21; *Golec – Kos 2020*); spona – HS a PS/BHS a BPS (**obr. 4:62, 34:62**; *Nekvasil 1993*, obr. 240:1–6,11,16; *Říhovský 1993*, 73–76, 88–92, 95–106, Taf. 13:117,124, 14:142–143, 15:156–159,163–169, 16:170–172,175–177,181, 24:117,124,157–159; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 16–24, Taf. 1, 2:21–22); předmět východního typu – HS a PS/BHS a BPS (**obr. 4:62, 67:62**; *Skutil 1943*, Abb. 1:1–8; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 61–66, 71, Taf. 27:299–306, 29:314–315, 31:325,327; *Říhovský 1996*, 138–142, 144–147, Taf. 28:477–478,480–481,485,490–492; *Bartík et al. 2017*, 44–45, Fig. 2:18–25, 5:29, 6:26–28,30).
63. Habrůvka – „Býčí skála“ 7, okr. Blansko.¹⁵ (inventář „Wankelovy kovárny“, jde o pozůstatky specializované výroby několika materiálů v Předšíni jeskyně Býčí skála). Bronzařská dílna (bronzový polotovar/odpad/zmetek, kadluby na bronzové předměty) – HS a PS/BHS a BPS (**obr. 4:63, 65:63**; *Wankel 1882*, 415–416, obr. na str. 416; *Drescher 1980*, 54; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 26–29, Taf. 4:43 (bronzový odpad/zmetek z melounovitého náramku/nápažníku), 57, Taf. 23, 24:285, 70:285 (asi bronzový polotovar celokovového opasku, nenese žádnou výzdobu), 77–79, Taf. 42:376 (bronzový polotovar/odpad/zmetek z korby vozu), 77–79, Taf. 43:378 (bronzový odpad/zmetek z melounovitého náramku), 77–79, Taf. 44:394 (bronzový polotovar/odpad/zmetek z turbanu), 80, Taf. 44:401–402 (asi bronzový polotovar/odpad/zmetek z jiného předmětu), 84–85, Taf. 53:475–476 (kadluby); *Čížmář, M. 2007*, 385, 389; *Zeman 2011*, 26, 110, obr. 16, tab. XIV:C, XXXVI–XLII; *Golec 2017*, 74, Fig. 64:3, 69–70; 2019, 97, obr. 26:3, 30–31; *Mírová 2019a*, 266, tab. 44:13–15, 45:1; 2019b, 258, Pl. 44:13–15, 45:1 (součásti vozů a strojů); kovářská dílna (asi s využitím „platněřské“ techniky) – HS a PS/BHS a BPS (**obr. 4:63, 65:63**; *Wankel 1882*, 415–416; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 81, Taf. 46:415 (železná kleště), 81, Taf. 47:418,420–421, 48:423–424 (železná dláto nebo rydlo), 82, Taf. 47:419,422, 49 (železná kladivo a kovadlina), 83, Taf. 51:461–463 (železný polotovar/ingot), 83, Taf. 51:464 (železný polotovar/výrobní pomůcka); *Pleiner 1958*, 86–90, obr. 13; 2000, 30; *Heinrich 2000*; *Golec 2017*, 74, Fig. 64:3, 69; 2019, 97, obr. 26:3, 30); jantarová dílna – HS a PS/BHS a BPS (**obr. 4:63, 65:63**; *Chytráček et al. 2017*, 151–152, 210, obr. 6:77–78, 13:52, 14:13–15, tab. 12:52).
64. Habrůvka-Josefov – „vývěr Jedovnického potoka“, okr. Blansko. Vůz – HS a PS/BHS a BPS (**obr. 4:64, 7–8, 10:64, 11:64, 12:64, 68–69**; *Mírová 2019a*, 266–267, obr. 27:24, tab. 45:2; 2019b, 258, Pl. 45:2).
65. Hněvotín – „Špitálky“, okr. Olomouc. Velmožská mohyla/hrob – PS (**obr. 4:65, 7–8, 9:65, 12:65, 30:7**; nepublikováno); kruhový žlábek/příkop kolem hrobu – PS (**obr. 4:65, 29:65, 30:7**; nepublikováno).
66. Hornice – „Turecký kopec“, okr. Třebíč. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:66, 63:66**; *Čížmář 2004a*, 120–121).
67. Hovorany – „Konopiska na Pískách“, okr. Hodonín. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:67, 67:67**; *Bartík et al. 2017*, 48, Fig. 5:57).
68. Hrubá Vrbka – „Za Bařinou“, okr. Hodonín. Spona – PS (**obr. 4:68, 34:68**; nepublikováno).
69. Hrubčice – „Ostrov“, okr. Prostějov. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:69, 67:69**; *Bartík et al. 2017*, 48, 3:58, 5:59).
70. Hrušovany u Brna H1 – „U Tří mostů“, okr. Brno-venkov. Velmožský hrob, vůz, jho – HS (**obr. 4:70, 7–8, 9:70, 10:70, 11:70, 12:70, 68–69**; *Kos – Přichystal 2013*, 88–90, obr. na str. 86–89; *Geislerová – Parma eds. 2013*, 239–240; *Kos 2011*, 173, 176–182, obr. 1, 3; 2014, 40–41, 43–48, 50–51, 56–61, 88–90, 94–95, 107–112, 115, obr. 22–25, 27–28, 30–34, 37–43, 47–48, 50, 55–56, 61, 158, 160, 180–190,

¹⁵ Nový rozbor Zuzany Mírové (*Mírová 2019a*, 70–75, obr. 30; 2019b, 88–96, Fig. 26–33) stanovil počet sedmi vozů z Habrůvky – „Býčí skály“ – Habrůvka „Býčí skála“ V1–V7 (**obr. 68–69**). Nejsou obsahem této práce.

- 195–207; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21; *Mírová 2019a*, 267–269, obr. 40, tab. 45:3–19, 46; *2019b*, 259–260, Pl. 45:3–19, 46).
71. Hrušovany u Brna H2 – „U Tří mostů“, okr. Brno-venkov. Velmožský hrob – HS (**obr. 4:71, 7–8, 9:71, 12:71, 68–69**); *Kos 2011*, 176–182, obr. 2, 4; *2014*, 41–42, 48–50, 55–56, 61–78, 80–82, 90–95, 107–112, 115, obr. 23, 26, 29, 35–36, 159, 161, 174–179, 191–194; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21; *Mírová 2019a*, 269–270, tab. 47, 48:1–7; *2019b*, 260–261, Pl. 47, 48:1–7).
 72. Hukvaldy – „Hrad“, okr. Frýdek-Místek. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:72, 63:72**; *Čižmář 2004a*, 125).
 73. Hulín-Pravčice 2¹⁶ – „Višňovce“, okr. Kroměříž. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:73, 67:73**; *Bartík et al. 2017*, 48, Fig. 6:60–61).
 74. Chornice 2c, okr. Svitavy. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:74, 67:74**; *Bartík et al. 2017*, 48, Fig. 3:62).
 75. Chvalčov – „Hostýn“, okr. Kroměříž. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:75, 63:75**; *Čižmář 2004a*, 127–129; *Parma 2012b*, 69, 71–73, obr. 29); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:75, 67:75**; *Čižmář, M. 1995*, 210, Abb. 1:2; *Parma 2012b*, tab. 105:1; *Bartík et al. 2017*, 48, Fig. 3:63; *Novák 2020*, tab. II:Ch).
 76. Ivančice – „Panovského cihelna“, okr. Brno-venkov. Předmět východního typu – BHS (**obr. 4:76, 67:76**; *Skutil 1943*, Abb. 1:9; *Říhovský 1996*, 148; *Bartík et al. 2017*, 48–49, Fig. 5:64).
 77. Ivančice-Budkovice – „Knotkova zahrada“ (též Budkovice), okr. Brno-venkov. Spona – BHS (**obr. 4:77, 34:77, 68–69**; *Nekvasil 1991*, obr. 1:1–3,6,8–9; *1993*, obr. 245:20; *Říhovský 1993*, 76, Taf. 13:119–121, 24:119).
 78. Ivančice-Budkovice 1 – „Myslivárna“ (též Budkovice), okr. Brno-venkov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:78, 63:78**; *Čižmář 2004a*, 101–102).
 79. Ivančice-Budkovice 2 (též Budkovice), okr. Brno-venkov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:79, 63:79**; *Čižmář 2004a*, 102–103).
 80. Jamolice – „Čertova hráz“, okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:80, 63:80**; *Čižmář 2004a*, 133); předmět východního typu (**obr. 4:80, 67:80**; *Bartík et al. 2017*, 49, Fig. 6:67).
 81. Jankovice – „Komínky“, okr. Uherské Hradiště. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:81, 63:81**; *Čižmář 2004a*, 133).
 82. Jaroměřice nad Rokytnou, okr. Třebíč. Předmět východního typu – BHS (**obr. 4:82, 67:82**; *Říhovský 1996*, 143, 145–147, Taf. 28:487,494,496; *Bartík et al. 2017*, 49, Fig. 3:68–70).
 83. Jaroměřice nad Rokytnou – „Hradisko“, okr. Třebíč. Hradiště HS/BHS (**obr. 4:83, 63:83**; *Čižmář 2004a*, 133–135); bronzářská dílna – HS/BHS (**obr. 4:83, 65:83**; *Podborský 1970a*, 100, tab. XIX:14–15; *1972*, 36–37, tab. II:2–9; *Čižmář, M. 2007*, 383, 389; *Zeman 2011*, 26–27, tab. XIII:8, XIV:D, XXXVI–XLII); spona – HS/BHS (**obr. 4:83, 34:83**; *Podborský 1972*, 5, 8–9, tab. 40:6–13; *1974*, Taf. XII:2,4–7; *Nekvasil 1993*, obr. 245:14,19; *Říhovský 1993*, 82, 88–92, Taf. 14:129,144, 15:161, 24:129,161; *Novák 2020*, 148–151, tab. I:2,11,21,24).
 84. Javorník – „Hradisko“, okr. Hodonín. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:84, 63:84**; *Čižmář 2004a*, 135–136).
 85. Jevíčko, okr. Svitavy. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:85, 67:85**; *Bartík et al. 2017*, 49).
 86. Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“, okr. Svitavy. Velmožský hrob, kamenná architektura ve velmožském hrobě, zlato, bronzová nádoba – PS (**obr. 4:86, 7–8, 9:86, 10:86, 11:86, 12:86, 68–69**; *Mackerle 1948*, 17–18; *Smrž 1975*, 32–33, tab. 1:A; *Štrof 1990*, 141–142, tab. 241:2, 242:2; *Nekvasil 1993*, 357; *Jarůšková – Štrof eds. a kol. 2014*, 161–162, obr. 62, 64; *Mírová – Golec 2018*, 96, 98, Fig. 18–21).
 87. Jevíčko III, B/39 – „Na Panském“, okr. Svitavy. Zlato – PS/BPS (**obr. 4:87, 7–8, 11:87, 12:87, 68–69**; *Mackerle 1948*, 17–18, tab. 1:B; *Smrž 1975*, 33; *Štrof 1990*, 141–142, tab. 241:1,3, 242:1, 243–244; *Jarůšková – Štrof eds. a kol. 2014*, 161–162, obr. 62–63; *Mírová – Golec 2018*, 96, 98, Fig. 18–21).
 88. Ježkovice – „Černov“, okr. Vyškov. Spona – PS (**obr. 4:88, 34:88, 35:5**; nepublikováno).
 89. Jívová – „Tepenec“, okr. Olomouc. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:89, 63:88**; *Čižmář 2004a*, 142–143; *Vránová – Vrána 2016*, 29–30, obr. 18); spona – PS (**obr. 4:89, 34:89**; *Novák 2020*, 147–148, 150, tab. I:1,2,3).
 90. Klentnice – „Mezi Vinohrady“, okr. Břeclav. Spona – HS (**obr. 4:90, 34:90**; nepublikováno).
 91. Klopotovice, okr. Prostějov. Spona – PS/BPS (**obr. 4:91, 34:91, 35:6**; nepublikováno).
 92. Kněždub – „Šumárník“, okr. Hodonín. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:92, 63:92**; *Dohnal 1988*, 43–44, tab. 24–25; *2003*; *Čižmář 2004a*, 145–146); spona – PS (**obr. 4:92, 34:92**; *Dohnal 1988*, 44, tab. 24:5; *Říhovský 1993*, 105–106, Taf. 16:178; *Novák 2020*, 149, tab. I:20).
 93. Kobylnice – „Rybníky“, okr. Brno-venkov. Dvorec – HS (**obr. 4:93, 7–8, 9:93, 12:93**; *Kos 2017*; *Geislerová – Parma a kol. 2018*, 76–77; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 19–20, 21).

¹⁶ V době dokončování této práce byla publikována nová lokalita Chomýž – „Podhradí“, pochází z ní předměty východního typu (*Fojtík – Novák – Popelka 2019c*).

94. Kojetín – „Babiny“, okr. Přerov. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:94, 67:94**; *Bartík et al. 2017*, 49, Fig. 3:73–77).
95. Kokory – „Hradisko“, okr. Přerov. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:95, 63:95**; *Peška 2002*, 35–36, obr. 3, 11–15; *Čižmář 2004a*, 148–150).
96. Koryčany – „Debrecín“, okr. Kroměříž. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:96, 67:96**; *Bartík et al. 2017*, 49–50, Fig. 3:78).
97. Kostelec na Hané – „Dolní smoluse“, okr. Prostějov. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:97, 67:97**; *Bartík et al. 2017*, 50, Fig. 5:79).
98. Kostelec na Hané – „Trněnka“, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:98, 34:98, 35:7**; *Kos – Přichystal 2018*, obr. 6:8); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:98, 67:98**; *Bartík et al. 2017*, 50, Fig. 3:81, 5:80).
99. Kostelec u Holešova – „Na Hradě“, okr. Kroměříž. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:99, 63:99**; *Čižmář 2004a*, 150).
100. Kralice na Hané – „Kralický háj“, okr. Prostějov. Dvorec – PS/BPS (**obr. 4:100, 7–8, 9:100, 12:100, 62:A3**; *Přichystal – Kos 2006*, 50; *Přichystal 2007a*; *Geislerová – Parma eds. 2013*, 247; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–19, 21; *Fojtík 2019a*); spona – BPS (**obr. 4:100, 34:100, 35:8**; *Fojtík 2019a*, obr. 8); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:100, 67:100**; *Fojtík 2019a*).
101. Kralice na Hané – „Kralický háj“, okr. Prostějov.¹⁷ Jantarová dílna – PS/BPS (**obr. 4:101, 62:A5–6**; *Přichystal 2007c*; *Chytráček et al. 2017*, 150–151, 207–208, obr. 6:1–55, 13:39, tab. 12:39).
102. Kralice na Hané – „Kralický háj“, okr. Prostějov. Velmožský depot, bronzová nádoba, rožeň, závěsné zařízení na kotel – PS/BPS (**obr. 4:102, 7–8, 10:102, 12:102, 62:A4, 59–60, 64:102, 68–69**; *Čižmář – Geislerová eds. 2006*, 209, obr. na str. 209; *Přichystal – Kos 2006*, 50; *Golec 2005b*, tab. 66; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21; *Golec – Kos 2020*; *Golec et al. v tisku*).
103. Kralice na Hané H1 – „Staré olší“, okr. Prostějov. Velmožská mohyla/hrob – PS/BPS (**obr. 4:103, 7–8, 9:103, 12:103, 62:A2, 62:B**; nepublikováno); kruhový žlábek/příkop kolem hrobu – PS/BPS (**obr. 4:103, 29:103**; nepublikováno).
104. Kramolín – „Hradisko“, okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:104, 63:104**; *Čižmář 2004a*, 151–153).
105. Krhov – „Malý Chlum“ (též Obora – „Pod Chlumem“), okr. Blansko. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:105, 63:105**; *Čižmář 2004a*, 153–154; *Novák 2015*, 106–108); bronzářská dílna – PS (**obr. 4:105, 65:105**; *Štrof 1985*, 56, tab. 1:2; *Čižmář, M. 2007*, 387, 389; *Zeman 2011*, 27, 36–41, tab. I–III, XXVIII, XXXVI–XLII; *Novák 2015*, 48–49, obr. 24); spona – PS/BPS (**obr. 4:105, 34:105**; *Novák 2015*, 90–92, obr. 41, tab. 34:8–9, 35:11–12; *Novák 2020*, 149, tab. I:10,16).
106. Kroměříž-Hradisko – „Hradisko“ (též Hradisko), okr. Kroměříž. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:106, 63:106**; *Čižmář 2004a*, 122–124).
107. Kroměříž-Kotojedy – „Obora“ (též Kotojedy), okr. Kroměříž. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:107, 63:107**; *Čižmář 2004a*, 151).
108. Křenov – „Pohledy“, okr. Svitavy. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:108, 67:108**; *Bartík et al. 2017*, 50, Fig. 6:82).
109. Křenovice – „Hradisko“, okr. Přerov. Hradiště s akropolí – PS/BPS (**obr. 4:109, 7–8, 9:109, 12:109, 63:109**; *Nekvasil 1962*, 144–145, 147, obr. 6–7, 11; *Peška 2002*, 36–37, obr. 3, 16–18; *Čižmář 2004a*, 157–158; *Tajer – Vránová 2011*; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 19–21; *Bambasová 2019*; *Tichá Bambasová 2019*); spona – BPS (**obr. 4:109, 34:109, 35:9–10**; *Podborský 1972*, 8, obr. 40:3–4; 1974, Taf. XII:3; *Nekvasil 1993*, obr. 245:13,15; *Říhovský 1993*, 82–83, 109, Taf. 14:130, 16:183, 24:130,183; *Novák 2020*, 150, tab. I:25); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:109, 67:109**; *Říhovský 1996*, 140–147, Taf. 28:484,486; *Hlava 2002*, obr. 1:1–13; *Bartík et al. 2017*, 50–51, Fig. 3:81–90, 4:91–101; *Novák 2020*, 152–153, tab. II:K1–19).
110. Křenovice – „Vinice“, okr. Přerov. Bronzářská dílna – PS (**obr. 4:110, 65:110**; *Zeman 2011*, 51–54, tab. XIII:1–5, XVI–XVII, XXII:3–5, XXVII, XXXVI–XLII).
111. Křepice – „Hradisko“, okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:111, 63:111**; *Čižmář 2004a*, 158–159); spona – HS (**obr. 4:111, 34:111**; *Podborský 1972*, 8, obr. 40:1; *Nekvasil 1993*, obr. 234:10; *Říhovský 1993*, 87, 91, Taf. 14:139, 24:139; *Novák 2020*, 149, 151, tab. I:5,28); předmět východního typu – BHS (**obr. 4:111, 67:111**; *Říhovský 1996*, 139–147, Taf. 28:479,488–489; *Bartík et al. 2017*, 51–52, Fig. 4:102–104; *Novák 2020*, 153–154, tab. II:Kř1–3).
112. Křižanovice – „Zámeček“, okr. Vyškov. Hradiště s dvorcem – HS/BHS (**obr. 4:112, 7–8, 9:112, 12:112, 63:112**; *Stuchlík 1999*; *Křivánek 2000*, 496–497, obr. 2; *Čižmář 2004a*, 159–161, obr. na str. 29; *Baarová*

¹⁷ K této lokalitě náleží také nedávný nález Prostějov obj. 541/2017 – „Za Tržištěm“ nacházející se v sousedství.

- 2005; Mírová – Golec 2018, 96, Fig. 18–19, 21); rondel – HS/BHS (**obr. 4:112, 29:112**; Stuchlík 1999; Baarová 2005, 398–399).
113. Kuřim – „Díly za sv. Janem“, okr. Brno-venkov. Velmožská mohyla – HS (**obr. 4:113, 7–8, 9:113, 12:113**; nepublikováno).
114. Kuřim – „Pod Toskou“, okr. Brno-venkov. Dvorec – HS (**obr. 4:114, 7–8, 9:114, 12:144**; Čížmář, Z. 1995; Zeman 2011, 27, tab. X–XII, XXIII–XIV, XXIX–XXXIV, XXXVI–XLII; 2015; Mírová – Golec 2018, 96, Fig. 18–19, 21); rondel – HS (**obr. 4:114, 29:114**; Čížmář, Z. 1995, 233–234, Abb. 2, 10; 1999a; Golec 2005b, 456–458, tab. 285; Zeman 2015, 164–175); bronzářská dílna – HS (**obr. 4:114, 65:114**; Čížmář, Z. 1995, 235, Abb. 15:3–8; Čížmář, M. 2007, 385, 389; Zeman 2011, 27, 48–51, obr. 17, tab. X–XII, XXIII–XXIV, XXXVI–XLII; 2015, 116–121, obr. 54–55, tab. 90–91, 94–95); jantarová dílna – HS (**obr. 4:114, 65:114**; Čížmář, Z. 1995, 235–236; 1997; Kovaříková 2007; Zeman 2015, 96–99, obr. 40–43, tab. 88–89, 93:4; Chytráček et al. 2017, 150–151, 209, obr. 6:56–76, 13:47, 15:1–18; tab. 12:47).
115. Kuřim – „ul. Školní“, okr. Brno-venkov. Spona – BHS (**obr. 4:115, 34:115, 68–69**; Nekvasil 1952, tab. 81:l/3; 1993, obr. 245:16; Říhovský 1993, 85, 14:134, 24:134; Zeman 2015, tab. 103:1,3).
116. Kuřim – „Záruba“, okr. Brno-venkov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:116, 63:116**; Čížmář 2004a, 162).
117. Lednice-Nejdek, okr. Břeclav. Spona – KS (**obr. 4:117, 34:117**; Říhovský 1993, 78–79, Taf. 14:126, 24:126).
118. Lešany – „Dluhoštica“, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:118, 34:118, 35:11**; nepublikováno).
119. Lešany – „švestkový sad“, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:119, 34:119**; **obr. 35:12**; nepublikováno).
120. Lidečko 2 – „Vrchkopec“, okr. Vsetín. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:120, 63:120**; Čížmář 2004a, 166).
121. Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 – „Zadní“, okr. Přerov. Kruhový žlábek kolem hrobu – PS (**obr. 4:121, 29:121**; Peška – Vránová eds. 2016, 114, obr. 139–140; Tajer – Šín 2016, 120, obr. 2; Kršová 2017, obr. VI); spona – PS (**obr. 4:121, 34:121, 68**; Peška – Vránová eds. 2016, 115; Tajer – Šín 2016, 124).
122. Litostrov, okr. Brno-venkov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:122, 63:122**; Čížmář 2004a, 166–167).
123. Loučka – „Doubrava“, okr. Zlín. Depot – PS/BPS (**obr. 4:123, 64:123, 40:12–15, 68–69**; Čížmář – Čížmářová 2014, 49, 53, obr. 8:10–12, 9:1; Golec – Kos 2020).
124. Malé Hradisko – „Staré Hradisko“, okr. Prostějov. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:124, 63:124**; Čížmář 2004a, 174–175; Čížmář – Parma 2006, 61–66, obr. 4, obr. 5:1,3–9); spona – PS (**obr. 4:124, 34:124, 35:13–14**; Říhovský 1993, 93–95, Taf. 15:155; Čížmář – Parma 2006, 64, obr. 5:3–4; Novák 2020, 149–150, tab. I:17,19); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:124, 67:124**; Říhovský 1996, 137–143, Taf. 28:473; Čížmář – Parma 2006, obr. 5:5; Bartík et al. 2017, 52, Fig. 4:107; Novák 2020, tab. II:M1).
125. Malhostovice obj. 3/86 – „U Brabinky“, okr. Brno-venkov. Spona – BHS (**obr. 4:125, 34:125**; Nekvasil 1993, obr. 245:18; Čížmář 2004b, 365, obr. 1:1; 2004c, obr. 3:1,5; Zeman 2015, tab. 108:2–3; Goláňová 2018, Fig. 84:8,12; Mírová 2019b, 140, 262, Fig. 53.10, 66, Pl. 48:16).
126. Medlov-Králová – „cihelna Hlivice“ (též Králová nebo Hlivice), okr. Olomouc. Hutnická dílna – PS (**obr. 4:126, 65:126**; Pleiner 1958, 81–82; 2000, 32; Nekvasil 1961b, 88–89; 1974, 277, 286).
127. Měnin, okr. Brno-venkov. Spona – HS (**obr. 4:127, 34:127**; Říhovský 1993, Taf. 89–92, 15:150).
128. Měřovice nad Hanou – „Babiny“, okr. Přerov. Spona – PS (**obr. 4:128, 34:128, 35:15**; nepublikováno); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:128, 67:128**; Bartík et al. 2017, 52, Fig. 4:110, 5:108–109, 111–112).
129. Modřice – „Rybničky“, okr. Brno-venkov. Dvorec – HS (**obr. 4:129, 7–8, 9:129, 12:129**; Geislerová – Parma a kol. 2018, 257; Kos – Přichystal 2018, 78; Mírová – Golec 2018, 96, Fig. 18–19, 21); rondel – HS (**obr. 4:129, 29:129**; Geislerová – Parma a kol. 2018, 257; Kos – Přichystal 2018, 77).
130. Modřice H3815 – „Rybničky“, okr. Brno-venkov. Velmožský hrob, vůz, jho – HS (**obr. 4:130, 7–8, 9:130, 10:130, 11:130, 12:130, 68–69**; Kos – Přichystal 2013, 85–87, obr. na str. 81; Geislerová – Parma eds. 2013, 257, obr. na str. 257; Kos 2014a, obr. 81; 2015, 49–58; Mírová – Golec 2018, 96, Fig. 18–21; Mírová 2019a, 274, tab. 48:17–28; 2019b, 264, Pl. 48:18–29).
131. Modřice – „Sádky“, okr. Brno-venkov. Rondel – HS (**obr. 4:131, 29:131**; Kos 2004, obr. 8; Golec 2005b, 456, tab. 277, 284; Čížmář – Geislerová eds. 2006, 225, obr. na str. 225; Přichystal – Kos 2006, 53; Kos 2009a, obr. 1; Kos – Golec 2017; 2019; Kršová 2017, obr. I, X).
132. Modřice H801 – „Sádky“, okr. Brno-venkov. Spona – HS (**obr. 4:132, 34:132**; Kos 2015, 12–13).
133. Modřice H816 – „Sádky“, okr. Brno-venkov. Spona – HS (**obr. 4:133, 34:133**; Kos 2004, 275, obr. 3:4, 10:2; Přichystal – Kos 2006, obr. na str. 51; Kos 2015, 17).
134. Modřice H818 – „Sádky“, okr. Brno-venkov. Velmožský hrob, opasek – HS (**obr. 4:134, 7–8, 11:134, 12:134, 42:6, 68–69**; Kos 2004, 276, 278–280, 283, 289, obr. 3:3, 5:8–10, 7, 12; Golec 2005b, 325–331, 419–420, tab. 202, 277; Přichystal – Kos 2006, 51, 53, obr. na str. 52; Kos 2014a, obr. 219; 2015, 17–19;

- Golec 2017*, 89, Fig. 81:c, 82; *Mírová – Golec 2018*, 98, Fig. 18–21; *Golec – Kos 2020*); spona – HS (**obr. 4:134, 34:134**; *Kos 2004*, 279, obr. 3:3, 5:4,7, 7–8; *2015*, 17–18; *Golec – Kos 2020*).
135. Modřice H827 – „Sádky“, okr. Brno-venkov. Velmožský hrob, rubáš – HS (**obr. 4:135, 7–8, 9:135, 11:135, 12:135, 68–69**; *Přichystal – Kos 2006*, 52; *Kos 2004*, 285, obr. 2:1, 8, 10:1; *Golec 2005b*, tab. 277; *Kos 2015*, 21–22; *Mírová – Golec 2018*, 98, Fig. 18–21).
 136. Modřice H835 – „Sádky“, okr. Brno-venkov. Spona – HS (**obr. 4:136, 34:136**; *Kos 2004*, 275, obr. 3:2; *Kos – Přichystal 2007*, obr. na str. 51; *Kos 2015*, 26).
 137. Modřice H878 – „Sádky“, okr. Brno-venkov. Spona – HS (**obr. 4:137, 34:137**; *Kos 2004*, 275, obr. 2:2, 11:1; *Kos 2015*, 29).
 138. Modřice H1800 – „Sádky“, okr. Brno-venkov. Spona – HS (**obr. 4:138, 34:138, 68–69**; *Kos 2015*, 31–32).
 139. Modřice H1801 – „Sádky“, okr. Brno-venkov. Spona – HS (**obr. 4:139, 34:139, 68–69**; *Kos 2004*, 280, obr. 3:1, 11:2; *Kos 2015*, 32–33).
 140. Modřice H1865 – „Sádky“, okr. Brno-venkov. Spona – HS (**obr. 4:140, 34:140**; *Kos 2015*, 37).
 141. Mohelnice – „Mýto“, okr. Šumperk. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:141, 67:141**; *Bartík et al. 2017*, 52–53, Fig. 4:113–114).
 142. Mohelno – „Skřipina“, okr. Třebíč. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:142, 63:142**; *Čížmář 2004a*, 181).
 143. Mohelno – „sv. Antoníček“, okr. Třebíč. Velmožská mohyla – HS (**obr. 4:143, 7–8, 9:143, 12:143**; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 44–45); spona – HS (**obr. 4:143, 34:143**; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 45, Taf. 90:2).
 144. Mokrý-Horákov – „Čtvrtek“, okr. Brno-venkov. Bronzařská dílna – HS (**obr. 4:144, 65:144**; *Kos – Přichystal 2013*, 93, obr. na str. 93; *Zeman 2011*, 28, tab. XXXVI–XLII; *2015*, obr. 112).
 145. Mokrý-Horákov – „Hlásnica“ (též Horákov), okr. Brno-venkov. Velmožská mohyla, jho, zlato, bronzová nádoba, rožeň – HS (**obr. 4:145, 7–8, 9:145, 10:145, 11:145, 12:145, 68–69**; *Červinka 1902*, 251; *1911*, 43; *Skutil 1937*; *Podborský 1974*, Abb. 10–11; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 16–17, Taf. 20:10–11; *Golec 2005b*, 319–325, 358, tab. 199, 200:2, 227, 229; *Mírová – Golec 2018*, 96, 98, Fig. 18–21).
 146. Mokrý-Horákov – „Velatická hranice“ (též Horákov), okr. Brno-venkov. Spona – HS (**obr. 4:146, 34:146**; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 18, Taf. 17:8; *Nekvasil 1993*, obr. 234:8; *Říhovský 1993*, 93–95, Taf. 15:153, 24:153).
 147. Mokrý-Horákov 2 – „Horákovský hrad“ (též Horákov), okr. Brno-venkov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:147, 63:147**; *Čížmář 2004a*, 119–120); velmožská dýka/akinak – HS/BHS (**obr. 4:147, 10:147**; *Topal – Golec 2017*); předmět východního typu – BHS (též Mokrý-Horákov – „Mordovny“; **obr. 4:147, 67:147**; *Bartík et al. 2017*, 45–48, Fig. 2:31–42, 3:43–56; *Novák 2020*, 151–152, 154, tab. II:H1–37).
 148. Morašice H1 – „U Mohyly“, okr. Znojmo. Velmožská mohyla/hrob, kamenná architektura ve velmožském hrobě, bronzová nádoba, meč? – HS (**obr. 4:148, 7–8, 9:148, 10:148, 12:148, 68–69**; *Říhovský 1956*; *Podborský – Vildomec 1972*, obr. 31:21; *Podborský 1974*, Abb. 5:14, 12:21; *Nekvasil – Podborský 1991*, 16–18, Taf. 7:33–34, 8:36; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 52–53, Taf. 106:1–8, 107:12; *Golec 2005b*, 71–92, tab. 35–42, 43:1–3, 26, 45, 243; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21).
 149. Morašice H2 – „U Mohyly“, okr. Znojmo. Velmožská mohyla – HS (**obr. 4:149, 7–8, 9:149, 12:149**; nepublikováno).
 150. Morašice H3 – „U Mohyly“, okr. Znojmo. Velmožská mohyla – HS (**obr. 4:150, 7–8, 9:150, 12:150**; nepublikováno).
 151. Morašice H4 – „U Mohyly“, okr. Znojmo. Velmožská mohyla – HS (**obr. 4:151, 7–8, 9:151, 12:151**; nepublikováno).
 152. Moravičany H66 – „Dílečky“, okr. Šumperk. Spona – PS (**obr. 4:152, 34:152**; *Nekvasil 1982*, 35, tab. 21:66/1; *Makarová 2017a*, tabela II:3, tab. 12:66/5).
 153. Moravičany H271 – „Dílečky“, okr. Šumperk. Spona – PS (**obr. 4:153, 34:153**; *Nekvasil 1982*, 93–94, tab. 79:271/7; *Makarová 2017a*, tabela II:4, tab. 19:271/8).
 154. Moravičany H966 – „Dílečky“, okr. Šumperk. Spona – PS (**obr. 4:154, 34:154**; *Nekvasil 1982*, 267–268, tab. 261:966/2; *Makarová 2017a*, tabela II:6, tab. 24:966/7).
 155. Moravičany H973 – „Dílečky“, okr. Šumperk. Spona – PS (**obr. 4:155, 34:155**; *Nekvasil 1982*, 271–272, tab. 264:973/13; *Makarová 2017a*, tabela II:6, tab. 26:973/2a).
 156. Moravičany H1000 – „Dílečky“, okr. Šumperk. Kruhový žlábek kolem hrobu – PS (**obr. 4:156, 29:156**; *Nekvasil 1982*, 284–285; *Makarová 2017a*, 137).
 157. Moravičany H1100 – „Dílečky“, okr. Šumperk. Kruhový žlábek kolem hrobu – PS (**obr. 4:157, 29:157**; *Nekvasil 1982*, 319–320; *Makarová 2017a*, 137, obr. 13:1100, 53:1100, 57:1100).
 158. Moravičany H1145 – „Dílečky“, okr. Šumperk. Kruhový žlábek kolem hrobu – PS (**obr. 4:158, 29:158, 30:3**; *Nekvasil 1974*, Abb. 24, 26; *1982*, 339–341; *Makarová 2017a*, 137, obr. 13:1145, 50:1, 60:2).

159. Moravičany H1146 – „Dílečky“, okr. Šumperk. Kruhový žlábek kolem hrobu – PS (**obr. 4:159, 29:159**; *Nekvasil 1974*, Abb. 24; *1982*, 341–342; *Makarová 2017a*, 137).
160. Moravičany H1147 – „Dílečky“, okr. Šumperk. Kruhový žlábek kolem hrobu – PS (**obr. 4:160, 29:160**; *Nekvasil 1974*, Abb. 24–26; *1982*, 342–344; *Makarová 2017a*, 137, obr. 50:1–2, 57:1147).
161. Moravičany H1150 – „Dílečky“, okr. Šumperk. Kruhový žlábek kolem hrobu – PS (**obr. 4:161, 29:161**; *Nekvasil 1974*, Abb. 24, 26; *1982*, 344–345; *Makarová 2017a*, 137, obr. 50:1).
162. Moravičany H1169 – „Dílečky“, okr. Šumperk (kruhový žlábek kolem hrobu – PS (**obr. 4:162, 29:162**; *Nekvasil 1974*, Abb. 24; *Nekvasil 1982*, 350–351; *Makarová 2017a*, 137).
163. Moravičany H1247 – „Dílečky“, okr. Šumperk. Spona – BPS (**obr. 4:163, 34:163, 68–69**; *Říhovský 1993*, 104–106, Taf. 16:174, 24:174; *Nekvasil 1982*, 375, tab. 338:1247/22; *Makarová 2017a*, tabula II:15).
164. Moravičany-Doubravice (též Doubravice), okr. Šumperk. Spona – BPS (**obr. 4:164, 34:164**; *Říhovský 1993*, 110–112, Taf. 16:187, 24:187).
165. Moravičany-Doubravice – „Kouřilka“ (též Doubravice), okr. Šumperk. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:165, 67:165**; *Bartík et al. 2017*, 43–44, Fig. 2:10–12).
166. Moravský Krumlov, okr. Znojmo. Spona – BHS (**obr. 4:166, 34:166**; *Čižmář 2004b*, 365, obr. 1:7).
167. Moravský Krumlov – „Mokry žleb“ (též Vedrovice), okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:167, 63:167**; *Čižmář 2004a*, 256).
168. Morkůvky – „Hrádek“, okr. Břeclav. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:168, 63:168**; *Čižmář 2004a*, 182–183).
169. Mutěnice, okr. Hodonín. Spona – PS (**obr. 4:169, 34:169**; *Říhovský 1993*, 75–77, Taf. 13:122–123).
170. Náklo, okr. Olomouc. Bronzařská dílna – PS (**obr. 4:170, 65:170**; *Čižmář 2002b*, 246–247, obr. 3:3–5; *Čižmář, M. 2007*, 383, 389; *Zeman 2011*, 28, 51–54, tab. XIV:A, XXXVI–XLII); spona – PS (**obr. 4:170, 34:170**; *Říhovský 1993*, 107–108, Taf. 16:182, 24:182).
171. Náklo – „Pod Dědinou“, okr. Olomouc. Velmožský depot, bronzová nádoba – PS/BPS (**obr. 4:171, 7–8, 10:171, 12:171, 64:171, 68–69**; *Wankel 1889*, 55–57, obr. na str. 52–53; *Červinka 1902*, 258, obr. 126–127; *Nekvasil – Podborský 1991*, 19, 23–25, Taf. 9:37, 13:47–50, 14:51–53; *Nekvasil 1993*, 359, obr. 237–238; *Peška 2001*, 89, obr. na str. 103; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21; *Golec – Kos 2020*).
172. Náklo H1 – „Zahrady u kostela“, okr. Olomouc. Velmožská mohyla? – PS (**obr. 4:172, 7–8, 9:172, 12:172**; *Wankel 1889*, 51; *Peška 2001*, 86–88, obr. na str. 103; *Mírová – Golec 2018*, Fig. 18–21).
173. Náklo H2 – „dům č. 246“, okr. Olomouc. Velmožská mohyla – PS (**obr. 4:173, 7–8, 9:173, 12:173**; nepublikováno).
174. Náměšť na Hané – „Rmíz“, okr. Olomouc. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:174, 63:174**; *Čižmář 2004a*, 186–188).
175. Náměšť na Hané – „Za Hřbitovem“, okr. Olomouc. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:175, 67:175**; *Bartík et al. 2017*, 53, Fig. 4:115).
176. Nemojany – „Blatice“, okr. Vyškov. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:176, 63:176**; *Čižmář 2004a*, 189–190).
177. Nevojice – „Strašník“, okr. Vyškov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:177, 63:177**; *Čižmář 2004a*, 190–191).
178. Nezamyslice¹⁸ – „Končiny“?, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:178, 34:178, 35:17**; *Říhovský 1993*, 87, 89–92, Taf. 14:137); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:178, 67:178**; *Bartík et al. 2017*, 53, Fig. 4:117).
179. Nová Hradečná – „Hradisko“, okr. Olomouc. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:179, 63:179**; *Čižmář 2004a*, 191).
180. Nová Ves – „Roveň“, okr. Brno-venkov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:180, 63:180**; *Čižmář 2004a*, 191–192).
181. Olbramovice – „Leskoun“, okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:181, 63:181**; *Čižmář 2004a*, 193–194); spona – HS (**obr. 4:181, 34:181**; *Podborský 1972*, 8, obr. 40:2; *Nekvasil 1993*, obr. 234:9; *Říhovský 1993*, 93–95, Taf. 15:154; *Novák 2020*, 149, tab. I:15); předmět východního typu – BHS (**obr. 4:181, 67:181**; *Říhovský 1996*, 148; *Bartík et al. 2017*, 53).
182. Oleksovice, okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:182, 63:182**; *Čižmář 2004a*, 194–195).
183. Olomouc 1 – „Dómské návrší“, okr. Olomouc. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:183, 63:183**; *Čižmář 2004a*, 195–196).
184. Olomouc-Nemilany – „ul. Bylinková“, okr. Olomouc. Předmět východního typu? – BPS (**obr. 4:184, 67:184**; *Bartík et al. 2017*, 53, Fig. 6:118).
185. Olomouc-Slavonín (více hrobů) – „ul. Hajnova“, okr. Olomouc. Kruhový žlábek kolem hrobu – PS (**obr. 4:185, 29:185**; nepublikováno).¹⁹

¹⁸ V Muzeu Komenského v Přerově jsou pod inv.č. 5577 a 5583 katalogizovány dva fragmenty bronzové nádoby/nádob pocházejících možná z halštatského hrobu. Neověřitelný soubor není do seznamu zahrnutý.

¹⁹ Za informaci laskavě děkujeme Markovi Kalábkovci.

186. Orlovice – „Lysá hora“, okr. Vyškov. Spona – PS (**obr. 4:186, 34:186**; *Kos – Přichystal 2013*, obr. na str. 80).
187. Orlovice H842 – „Lysá hora“, okr. Vyškov. Kruhový žlábek kolem hrobu – PS (**obr. 4:187, 29:187, 30:4**; *Mikulková 2009*; *Geislerová – Parma eds. 2013*, 268–269; *Kos – Přichystal 2013*, 81, obr. na str. 78; *Makarová 2017*, obr. 60:5).
188. Orlovice – „Žešov“, okr. Vyškov. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:188, 63:188**; *Čížmář 2004a*, 196–197).
189. Oslavany, okr. Brno-venkov (též Uherčice). Spona – BHS (**obr. 4:189, 34:189**; *Říhovský 1993*, 117–119, 16:192, 24:192; *Čížmář 2004b*, 365–366, obr. 1:5).
190. Oslavany 2 – „Náporky“, okr. Brno-venkov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:190, 63:190**; *Čížmář 2004a*, 199–200); bronzářská dílna – HS (**obr. 4:190, 65:190**; *Podborský 1970a*, obr. 32:2; *Čížmář, M. 2007*, 385, 389; *Zeman 2011*, 28–29, tab. XXXVI–XLII); předmět východního typu – BHS (**obr. 4:190, 67:190**; *Skutil 1957*, 120, obr. na str. 120; *Podborský 1970a*, obr. 32:9; 1974, Taf. XI:14; *Říhovský 1996*, 144–147, Taf. 28:493; *Bartík et al. 2017*, 53, Fig. 4:120, 6:121; *Novák 2020*, tab. II:Os1).
191. Oslavany H1 – „Kukla“, okr. Brno-venkov. Spona – HS (**obr. 4:191, 34:191, 68–69**; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 24–25, Taf. 149).
192. Ostrožská Lhota – „vrch Hájek“, okr. Uherské Hradiště. Spona – BPS (**obr. 4:192, 34:192**; nepublikováno).
193. Ostrožská Nová Ves, okr. Uherské Hradiště. Spona – BPS (**obr. 4:193, 34:193**; *Říhovský 1993*, 117–119, Taf. 16:191, 24:191).
194. Ostrožská Nová Ves – „Padělky“, okr. Uherské Hradiště. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:194, 67:194**; *Bartík et al. 2017*, 53, Fig. 4:122, 5:123).
195. Paršovice – „Gabrielka“, okr. Přerov. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:195, 63:195**; *Peška 2002*, 37; *Čížmář 2004a*, 205).
196. Pavlov – „Děvín“, okr. Břeclav. Spona – HS (**obr. 4:196, 34:196**; nepublikováno).
197. Pavlov-Lechovice – „Obersko“ (též Lechovice), okr. Šumperk. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:197, 63:197**; *Čížmář 2004a*, 164–165); spona – PS (**obr. 4:197, 34:197**; *Novák 2020*, tab. I:9).
198. Petrovice – „Na Širokých“, okr. Znojmo. Spona – HS (**obr. 4:198, 34:198**; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 54, Taf. 112:6).
199. Plaveč – „Šance“, okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:199, 63:199**; *Čížmář 2004a*, 207–208).
200. Podivice 1 – „Na Valech“, okr. Vyškov. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:200, 63:200**; *Čížmář 2004a*, 208); spona – PS (**obr. 4:200, 34:200, 35:18**; *Fojtík – Golec 2006*, 47–49, obr. 5; 2007, 77, obr. 2:11).
201. Podivín obj. 1 – „Kopce“, okr. Břeclav. Spona – KS (**obr. 4:201, 34:201**; *Nekvasil 1993*, obr. 234:7; *Říhovský 1993*, 73–74, Taf. 13:118).
202. Podmolí – „Šobes“, okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:202, 63:202**; *Čížmář 2004a*, 209).
203. Podolí H2/1899 – „Palouk“, okr. Brno-venkov. Spona – BHS (**obr. 4:203, 34:203, 68–69**; *Podborský 1974*, Abb. 7:B3; *Říhovský 1993*, 116–119, Taf. 16:190, 23:A1, 24:190).
204. Podomí – „Zajbot“, okr. Vyškov. Depot – PS/BPS (**obr. 4:204, 38:16–17, 64:204, 68–69**; *Golec – Fojtík – Rybářová 2018*; *Golec – Kos 2020*).
205. Polešovice – „Nivy“, okr. Uherské Hradiště. Spona – PS (**obr. 4:205, 34:205**; nepublikováno).
206. Polešovice obj. P66–59 – „Nivy“, okr. Uherské Hradiště. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:206, 67:206**; *Goláňová-Vlasatíková 2005–2006*, 150–152, obr. 2:1; *Bartík et al. 2017*, 53, Fig. 6:124).
207. Polkovice – „Ostrov“, okr. Přerov. Spona – PS/BPS (**obr. 4:207, 34:207, 35:19–25**); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:207, 67:207**; *Čížmář – Čížmářová – Kejzlar – Kolníková 2008*, 126, obr. 4:7; *Bartík et al. 2017*, 53, Fig. 4:125–126; *Fojtík – Novák – Popelka 2019d*, 202–203).
208. Pozořice 2 – „Hrádek“, okr. Brno-venkov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:208, 63:208**; *Čížmář 2004a*, 210–211).
209. Prace, okr. Brno-venkov. Spona – HS (**obr. 4:209, 34:209**; *Říhovský 1993*, 84–85, Taf. 14:133, 24:133).
210. Práče – „U Prosiměřic“, okr. Znojmo. Předmět východního typu – BHS (**obr. 4:210, 67:210**; *Bartík et al. 2017*, 54, Fig. 5:127).
211. Prosenice, okr. Přerov. Depot – PS/BPS (**obr. 4:211, 40:22–23, 64:211, 68–69**; *Nekvasil 1993*, obr. 234:24–25; *Drechsler 2010*, 74, obr. na str. 74; *Golec – Kos 2020*).
212. Prosiměřice – „U Kyjovic“, okr. Znojmo. Předmět východního typu – BHS (**obr. 4:212, 67:212**; *Bartík et al. 2017*, 54, Fig. 4:128).
213. Prostějov-Čechůvky – „Kopaniny“, okr. Prostějov. Depot – PS/BPS (**obr. 4:213, 39:22–23, 40:17–19, 62:A1, 68–69**; *Čížmář – Geislerová eds. 2006*, 259, obr. na str. 258; *Přichystal – Kos 2006*, 50, obr. na str. 50; *Golec – Kos 2020*; *Golec et al. v tisku*).
214. Prostějov-Domamyslice – „Vinohrádky“, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:214, 34:214, 35:26**; nepublikováno).

215. Provodov – „Rysov“ (též Provodov -Ludkovice), okr. Zlín. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:215, 63:215**; *Čižmář 2004a*, 214); spona – BPS (**obr. 4:215, 34:215**; *Novák 2017*, 190, 194–197, tab. 1:1–6; *Novák 2020*, 149–150, tab. I:4,7–8,12,22,26–27); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:215, 67:215**; *Bartík et al. 2017*, 54, Fig. 4:129–131; *Novák 2017*, 197–208, tab. 2–3; *Novák 2020*, 151–155, tab. II:P1–49).
216. Provodov – „Rysov“ 1 (též Ludkovice/Provodov), okr. Zlín. Depot – PS/BPS (**obr. 4:216, 64:216, 68–69**; *Čižmář 2012a*; *Golec – Kos 2020*).
217. Provodov – „Rysov“ 2 (též Ludkovice/Provodov), okr. Zlín. Depot – PS/BPS (**obr. 4:217, 39:18–21, 40:25–28, 64:217, 68–69**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, 49–50, 53, obr. 9:2–28, 10–11; *Golec – Kos 2020*).
218. Prštice – „Horka“, okr. Brno-venkov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:218, 63:218**; *Čižmář 2004a*, 215).
219. Přerov II-Předmostí 7, obj. 193 – „Malé Předmostí“, okr. Brno-venkov. Spona – PS (**obr. 4:219, 34:219**; nepublikováno).²⁰
220. Přerov VII-Čekyně – „Hradisko“ (též Čekyně I), okr. Přerov. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:220, 63:220**; *Peška 2002*, 33–34; *Čižmář 2004a*, 109).
221. Pustiměř – „Farské“, okr. Vyškov. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:221, 67:221**; *Bartík et al. 2017*, 54, Fig. 5:132).
222. Pustiměř H2/84 – „Pod Grefty“, okr. Vyškov. Spona – PS (**obr. 4:222, 34:222**; *Baarová 2007*, 15–16, obr. 8:7–8).
223. Pustiměř H1/85 – „Pod Grefty“, okr. Vyškov. Spona – PS (**obr. 4:223, 34:223**; *Baarová 2007*, 17, obr. 13:2).
224. Radslavice – „Štamperky“, okr. Vyškov. Bronzařská dílna – PS (**obr. 4:224, 65:224**; *Janák 1982*; *Čižmář, M. 2007*, 383, 389; *Zeman 2011*, 29, 43–44, tab. IV–VI, XVIII–XIX, XXXVI–XLII).
225. Radslavice – „Zelená hora“ (též Zelená Hora), okr. Vyškov. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:225, 63:225**; *Čižmář 2004a*, 221; *Holubová 2007*); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:225, 67:225**; *Řihovský 1996*, 138–143, Taf. 28:476; *Holubová 2007*, 363–365, obr. 2; *Zeman 2011*, 90, obr. 10:2; *Bartík et al. 2017*, 54, Fig. 4:133; *Novák 2020*, tab. II:R1).
226. Roštín – „Vlčák“, okr. Kroměříž. Depot – PS/BPS (**obr. 4:226, 64:226, 68–69**; *Golec – Kos 2020*).
227. Roštín 1 – „Brdó“, okr. Kroměříž. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:227, 63:227**; *Čižmář 2004a*, 223–224).
228. Roštín 2 – „Hradisko“, okr. Kroměříž. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:228, 63:228**; *Čižmář 2004a*, 224–225).
229. Rouchovany-Šemíkovice (též Šemíkovice), okr. Třebíč. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:229, 63:229**; *Čižmář 2004a*, 243).
230. Rymice – „Újezdy“, okr. Kroměříž. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:230, 67:230**; *Bartík et al. 2017*, 54, Fig. 5:134).
231. Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“, okr. Prostějov. Velmožská mohyla/hrob, kamenná architektura ve velmožském hrobě, vůz/jho – PS (**obr. 4:231, 7–8, 9:231, 10:231, 11:231, 12:231, 33, 68–69**; *Mírová 2019a*, 282–284; tab. 51:11–13,22–23; *2019b*, 269–271, Pl. 51:12–24, 52:1–20).
232. Seloutky H3/1926 – „Na Šťastných“, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:232, 34:232, tab. 31:A1,3–4**; nepublikováno).
233. Seloutky H5/1926 – „Na Šťastných“, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:233, 34:233, tab. 33:A10**; nepublikováno).
234. Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“, okr. Prostějov. Kruhový žlábek kolem hrobu (**obr. 4:234, 29:234, tab. 46, 110**; nepublikováno); spona – PS (**obr. 4:234, 34:234, tab. 49:22a,28**; nepublikováno).
235. Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:235, 34:235, tab. 67:23**; nepublikováno).
236. Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:236, 34:236, tab. 82:40**; nepublikováno).
237. Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:237, 34:237, tab. 93:1b,4**; nepublikováno).
238. Senorady – „Velká skála“, okr. Brno-venkov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:238, 63:238**; *Čižmář 2004a*, 227–228).
239. Skalice nad Svitavou – „Hradisko“, okr. Blansko. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:239, 63:239**; *Čižmář 2004a*, 228).
240. Skrbeň – „Hradisko“, okr. Olomouc. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:240, 63:240**; *Čižmář 2004a*, 228–229).
241. Slatinice – „Na Stráži“, okr. Olomouc. Spona – PS/BPS (**obr. 4:241, 34:241, 35:27–29**; nepublikováno); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:241, 67:241**; *Bartík et al. 2017*, 54, Fig. 4:135–136, 6:137).
242. Slatinice – „U Vodárny“, okr. Olomouc. Spona – BPS (**obr. 4:242, 34:242, 35:30**; nepublikováno).

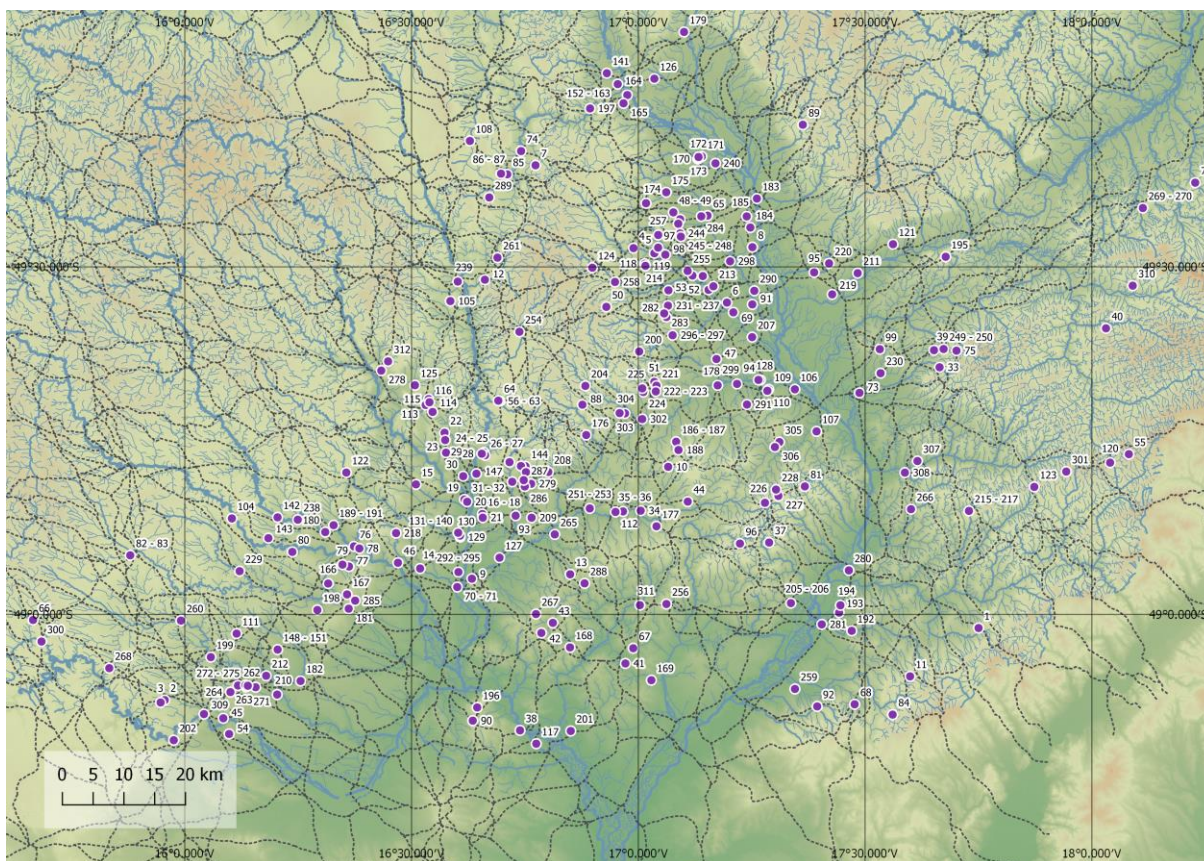
²⁰ Za informaci laskavě děkujeme Vítovi Hadravovi.

243. Slatinice – „Vrchy“, okr. Olomouc. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:243, 67:243**; *Bartík et al. 2017*, 54, Fig. 4:135–136, 6:137).
244. Slatinky – „Močilky“, okr. Prostějov. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:244, 67:244**; *Bartík et al. 2017*, 55, Fig. 6:139).
245. Slatinky PH5 – „Nivky“, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:245, 34:245**; *Nekvasil 1993*, obr. 245:10 – chybně určená jako ještěrkovitá „jehlička“; *Přichystal 2003*, 74, 123, tab. IV:PH5/1).
246. Slatinky PH18 – „Nivky“, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:246, 34:246, 35:31**; *Říhovský 1993*, 105–106, Taf. 16:180, 23:B3; *Přichystal 2003*, 75, 124–125, tab. V:PH18/1).
247. Slatinky PH106 – „Nivky“, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:247, 34:247, 35:32, 68–69**; *Říhovský 1993*, 87, 89–92, Taf. 14:138; *Přichystal 2003*, 73–75, 137, tab. XXVIII:PH106/14).
248. Slatinky PH165 – „Nivky“, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:248, 34:248**; *Přichystal 2003*, 145–146, tab. XLI:PH165/8).
249. Slavkov pod Hostýnem – „Homole“, okr. Kroměříž. Depot – PS/BPS (**obr. 4:249, 38:22, 64:249, 68–69**; *Dohnal 1977*, 55–56, obr. 122–123 na str. 114, 972 na str. 163; *Čížmář – Čížmářová 2014*, 53; *Golec – Kos 2020*).
250. Slavkov pod Hostýnem – „Homole“, okr. Kroměříž. Velmožská mohyla – PS (**obr. 4:250, 7–8, 9:250, 12:250**; nepublikováno).
251. Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“, okr. Vyškov. Kamenná architektura ve velmožském hrobě – HS (**obr. 4:251, 7–8, 9:251, 11:251, 12:251, 45:7**; *Dobisíková et al. 2010*, 60, obr. 12; *Kos 2016*, 73, obr. 1); velmožský opasek – HS (**obr. 4:251, 7–8, 9:251, 11:251, 12:251, 45:7, 68–69**; *Kos 2004*, 289; *Přichystal – Kos 2006*, 53–54, obr. na str. 54; *Dobisíková et al. 2010*, 60–62, 64, 66, obr. 10–12, 13:1–4; *Kos 2016*, obr. 1, 2:1, 7:1–4, 8:11; *Mírová – Golec 2018*, 98, Fig. 18–21; *Golec – Kos 2020*); spona – HS (**obr. 4:251, 34:251**; *Dobisíková et al. 2010*, 60–61, 88, obr. 13:5,11; *Kos 2016*, 83, obr. 7:5,11).
252. Slavkov u Brna H3 – „Rauscher“, okr. Vyškov. Spona – HS (**obr. 4:252, 34:252**; *Dobisíková et al. 2010*, 73, 88, obr. 21:23b; *Kos 2016*, 83, obr. 7:23b).
253. Slavkov u Brna H6 – „Rauscher“, okr. Vyškov. Spona – HS (**obr. 4:253, 34:253**; *Dobisíková et al. 2010*, 77, 88, obr. 24:18; *Kos 2016*, 83, obr. 7:18).
254. Sloup – „Kůlna“, okr. Blansko. Spona – PS (**obr. 4:254, 34:254**; *Říhovský 1993*, 89–92, Taf. 15:152).
255. Smržice²¹ – „Trávníky u Ostrova“, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:255, 34:255, 35:33**; nepublikováno); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:255, 67:255**; *Bartík et al. 2017*, 55, Fig. 5:142–144; *Fojtík – Novák – Popelka 2019e*).
256. Sobůlky – „Veselá hora“, okr. Hodonín. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:256, 63:256**; *Čížmář 2004a*, 230–231).
257. Stařechovice-Služín – „Planý“ (též Služín), okr. Prostějov. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:257, 67:257**; *Bartík et al. 2017*, 55, Fig. 5:140–141).
258. Stínava – „Ježův hrad“, okr. Prostějov. Hradiště – PS/BPS/LT A (**obr. 4:258, 63:258**; *Čížmář 2004a*, 234–235).
259. Strážnice – „Patery hony“, okr. Hodonín. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:259, 67:259**; *Bartík et al. 2017*, 55, Fig. 5:145).
260. Střelice – „Střelický hrad“ (též Jevišovice), okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:260, 63:260**; *Čížmář 2004a*, 136–138).
261. Sudice 1 – „Zadní Vejstice“, okr. Blansko. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:261, 63:261**; *Čížmář 2004a*, 237).
262. Suchohrdly – „Nad Přehradou“ II, okr. Znojmo. Předmět východního typu – BHS (**obr. 4:262, 67:262**; *Bartík et al. 2017*, 55, Fig. 5:146).
263. Suchohrdly 1 – „Starý zámek“, okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:263, 63:263**; *Čížmář 2004a*, 240); velmožská mohyla/hrob (Suchohrdly H1 – „Starý zámek“) – HS (**obr. 4:263, 7–8, 9:263, 12:263**; *Podborský 1970a*, obr. 2, 21; 1972, 46–47; *Podborský – Vildomec 1972*, obr. 30; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 57–58, Taf. 118; *Golec 2005b*, 293, tab. 179, 182; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21); spona – HS (*Novák 2020*, 150, tab. I:18); předmět východního typu – BHS (**obr. 4:262, 67:262**; *Novák 2020*, 154, tab. II:51).
264. Suchohrdly 2 – „Deblínek“, okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:264, 63:264**; *Čížmář 2004a*, 240–241).
265. Šaratice – „Kopeček“, okr. Vyškov. Velmožská mohyla – HS (**obr. 4:265, 7–8, 9:265, 12:265**; *Wankel 1891*; *Červinka 1902*, 251; 1911, 43; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–19, 21).

²¹ V době dokončování této práce byla publikována nová lokalita Smržice – „Rybník“, pochází z ní předmět východního typu (*Fojtík – Novák – Popelka 2019e*).

266. Šarovy – „Hluboček“, okr. Zlín. Depot – PS/BPS (**obr. 4:266, 40:20–21, 64:266, 68–69**; *Dohnal 1977*, 59, obr. 973–974 na str. 163; *Čížmář – Čížmářová 2014*, 53; *Golec – Kos 2020*).
267. Šitbořice 1 – „Prostřední Torhety“, okr. Břeclav. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:267, 63:267**; *Čížmář 2004a*, 243–244).
268. Štítary, okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:268, 63:268**; *Čížmář 2004a*, 245).
269. Štramberk – „Čertova díra“, okr. Nový Jičín. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:269, 67:269**; *Říhovský 1996*, 137, 140–143, Taf. 28:471–472,482–483; *Bartík et al. 2017*, 55–56, Fig. 5:148–150; *Janák 2017*; *Novák 2020*, 152, tab. II:Š1–4,16).
270. Štramberk – „Kotouč“, okr. Nový Jičín. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:270, 63:270**; *Čížmář 2004a*, 245–246); předmět východního typu – BPS (**obr. 4:270, 67:270**; *Říhovský 1996*, 138–143, 145–147, Taf. 28:474,495; *Bartík et al. 2017*, 56, Fig. 5:151–152; *Janák 2017*; *Novák 2020*, 152, tab. II:Š5–15).
271. Těšetice H3 – „Vinohrady“ (též Těšetice), okr. Znojmo. Spona – HS (**obr. 4:271, 34:271**; *Podborský 1972*, 5, obr. 40:5; *1974*, Taf. XII:1; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 59, Taf. 122:9).
272. Těšetice obj. 10 – „Sutny“, okr. Znojmo. Bronzařská dílna – HS (**obr. 4:272, 65:272**; *Golec 2003*, obr. 10/33 na str. 344; *Čížmář, M. 2007*, 385, 389; *Zeman 2011*, 29, tab. XV:2, XXXVI–XLIII).
273. Těšetice-Kyjovice obj. 264 – „Sutny“, okr. Znojmo. Spona – HS (**obr. 4:273, 34:273**; *Golec 2003*, 321, obr. 264/10 na str. 359).
274. Těšetice-Kyjovice obj. 1511, 1525, 1564 a 1640 – „Sutny“, okr. Znojmo. Předmět východního typu – BHS (**obr. 4:275, 67:275**; *Golec 2003*, obr. 1640/22 na str. 391; *2004*; *Bartík et al. 2017*, 56, Fig. 6:153).
275. Těšetice-Kyjovice obj. 1626 – „Sutny“, okr. Znojmo. Předmět východního typu – BHS (**obr. 4:274, 67:274**; nepublikováno).
276. Těšetice-Kyjovice obj. 1691 – „Sutny“, okr. Znojmo. Rondel – HS (**obr. 4:276, 29:276**; *Podborský 1999*; *Golec 2005a*, 204, obr. 183; *2005b*, 286, tab. 175).
277. Těšetice-Kyjovice obj. 1692 – „Sutny“, okr. Znojmo. Rondel – HS (**obr. 4:277, 29:277**; *Podborský 1999*; *Golec 2005a*, 204, obr. 183).
278. Tišnov – „ul. Dlouhá“, okr. Brno-venkov. Jantarová dílna – HS/PS (**obr. 4:278, 65:278**; *Chytráček et al. 2017*, 150; *Přichystal 2018*).
279. Tvarožná – „Santon“, okr. Brno-venkov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:279, 63:279**; *Čížmář 2004a*, 248–249).
280. Uherské Hradiště, okr. Uherské Hradiště (dříve Uherské Hradiště, dnes bez lokalizace). Depot – PS/BPS (**obr. 4:280, 68–69**; *Čížmář 2012a*; *Hlava 2017*, 247, obr. 2; *Golec – Kos 2020*).
281. Uherský Ostroh, okr. Uherské Hradiště. Spona – PS (**obr. 4:281, 34:281**; *Říhovský 1993*, 105–106, Taf. 16:179).
282. Určice – „Kluče“, okr. Prostějov. Spona – BPS (**obr. 4:282, 34:282, 35:34**; *Čížmář 2004b*, 367, obr. 1:8).
283. Určice – „Zelená zmola“, okr. Prostějov. Hutnická dílna – PS (**obr. 4:283, 65:283, 66**; *Gottwald 1931a*, 91; *Nekvasil 1974*, 297–298, 301, Abb. 21:1,3).
284. Ústín – „Královský kopec“ (též Těšetice), okr. Olomouc. Velmožská mohyla – PS (**obr. 4:284, 7–8, 9:284, 12:284, 30:9**; *Wankel 1885*; *Červinka 1911*, 43; *Říhovský 1992*, 247, Taf. 69:978; *Nekvasil 1961b*, 239; *1993*, 357, obr. 219; *Čížmář 2006*, obr. na str. 82; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21); kruhový žlábek/příkop kolem hrobu – PS (**obr. 4:284, 29:284, 30:9**; nepublikováno).
285. Vedrovice (též Zábřdovice), okr. Znojmo. Spona – HS (**obr. 4:285, 34:285**; *Říhovský 1993*, 73–74, Taf. 13:116, 24:116).
286. Velatice – „Maxlůvka“, okr. Brno-venkov. Velmožský hrob, kamenná architektura ve velmožském hrobě – HS (**obr. 4:286, 7–8, 9:286, 12:286**; *Poulik 1947*; *Podborský 1974*, Abb. 5:11; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–19, 21).
287. Velatice – „Půllány“, okr. Brno-venkov. Hutnická dílna – HS (**obr. 4:287, 65:287**; *Podborský 1972*, 49).
288. Velké Hostěrádky H12 – „Skřípov“, okr. Břeclav. Spona – HS (**obr. 4:288, 34:288**; *Říhovský 1993*, 65, Taf. 12:103–105; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 41–42, Taf. 84:6–9,15,17–22).
289. Velké Opatovice – „Hradisko“, okr. Blansko. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:289, 63:289**; *Čížmář 2004a*, 257–258; *Novák 2013*; *2020*, tab. I:13).
290. Věrovany – „Zadní celky“, okr. Olomouc. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:290, 67:290**; *Bartík et al. 2017*, 56, Fig. 5:154).
291. Vitčice – „Vitčický les“, okr. Prostějov. Velmožská mohyla – PS (**obr. 4:291, 7–8, 9:291, 12:291**; *Červinka 1911*, 43; *Nekvasil 1962*, 147, mapa 2:9; *1963*, 53–54; *Tichá Bambasová 2019*, 12–13, obr. 3:17).
292. Vojkovic H7 – „Vojkovické nivy“, okr. Brno-venkov. Spona – HS (**obr. 4:292, 34:292**; *Golec 2005b*, 147, 166, tab. 76, 103:H7/4–5).
293. Vojkovic H111 – „Vojkovické nivy“, okr. Brno-venkov. Velmožský opasek (**obr. 4:293, 7–8, 11:293, 12:293, 42:9, 68–69**; *Štřof 1995*, 204, Abb. 1; *2000*, 44, obr. 42:1–2; *Kos 2004*, 289; *Golec 2005b*, 159,

- 167, 172–173, 179, 325–331, 419–420, tab. 88, 102:111, 105:7,9,11, 167:111, 201:1, 205, 226:111; *Kos 2014a*, 145–146, obr. 121, 164–166, 169–173, 221; *Golec 2017*, 89, Fig. 80, 82; *Mírová – Golec 2018*, 98, Fig. 18–21; *Golec – Kos 2020*); spona – HS (**obr. 4:293, 34:293**; *Golec 2005b*, 167, tab. 105:H111/2; *Kos 2014a*, obr. 121, 124:2).
294. Vojkovice H117 – „Vojkovické nivy“, okr. Brno-venkov. Předmět východního typu – BHS (**obr. 4:294, 67:294**; *Čížmář, M. 1995*, 210, Abb. 1:1; *Štrof 1995*, 205, Abb. 2; *Golec 2005b*, 160, tab. 89, 106:117/8; *Bartík et al. 2017*, 56, Fig. 6:155).
295. Vojkovice H119 – „Vojkovické nivy“, okr. Brno-venkov. Spona – HS (**obr. 4:295, 34:295**; *Golec 2005b*, 161, 168, tab. 90, 106:H119/21,28).
296. Vranovice-Kelčice – „Háj“ (též Vranovice), okr. Prostějov. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:296, 67:296**; *Bartík et al. 2017*, 56, Fig. 5:156).
297. Vranovice-Kelčice – „Vranovský les“ (též Vranovice), okr. Prostějov. Spony – PS/BPS (**obr. 4:297, 34:297, 35:35–36**; *Kos – Přichystal 2018*, obr. 6:23).
298. Vrbátky, okr. Prostějov. Spona – PS (**obr. 4:298, 34:298, 35:37**; *Říhovský 1993*, 87–92, Taf. 14:140).
299. Vrchoslavice, okr. Prostějov. Spona – BPS (**obr. 4:299, 34:299, 35:38**; *Čížmář 2004b*, 367, obr. 1:9).
300. Vysočany – „Paliardiho hradisko“, okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:300, 63:300**; *Čížmář 2004a*, 265).
301. Vysoké Pole – „Kláštov“, okr. Zlín. Hradiště – PS/BPS (**obr. 4:301, 63:301**; *Čížmář 2004a*, 265–266).
302. Vyškov obj. 1/87 – „Markova cihelna“, okr. Vyškov. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:302, 67:302**; *Čížmář, M. 1995*, 210, Abb. 2:4; *Bartík et al. 2017*, 56, Fig. 6:157).
303. Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“, okr. Vyškov. Velmožská mohyla – PS (**obr. 4:303, 7–8, 9:303, 12:303, 30:8**; *Šedo 1988*; *Mírová – Golec 2018*, Fig. 18–19, 21); kruhový žlábek/příkop kolem hrobu – PS (**obr. 4:303, 29:303, 30:8**; nepublikováno).
304. Vyškov-Opatovice – „Díly“, okr. Vyškov. Velmožská mohyla – PS (**obr. 4:304, 7–8, 9:304, 12:304**; nepublikováno).
305. Zdounky-Nětčice (též Nětčice), okr. Kroměříž. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:305, 67:305**; *Bartík et al. 2017*, 53, Fig. 4:116).
306. Zdounky-Nětčice – „U Trati“, okr. Kroměříž. Spona – PS/BPS (**obr. 4:306, 34:306, 35:39–40**; nepublikováno).
307. Zlín-Louky – „Kamenné dílce“ (též Gottwaldov), okr. Zlín. Velmožský meč (dýka?) – PS (**obr. 4:307, 7–8, 10:307, 12:307, 68–69**; *Trapp 1879*, Fig. 7; *Červinka 1902*, 256, obr. 124; 1911, obr. 15:6; *Dohnal 1977*, 22–23, obr. 982 na str. 164; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 43, Taf. 85:3–4; *Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 18–21).
308. Zlín-Malenovice – „Lutz“, okr. Zlín. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:308, 67:308**; *Bartík et al. 2017*, 56, Fig. 5:158).
309. Znojmo 1 – „Hrad“, okr. Znojmo. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:309, 63:309**; *Čížmář 2004a*, 267–268).
310. Zubří – „Dropávka“, okr. Vsetín. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:310, 67:310**; *Bartík et al. 2017*, 56, 5:159–160).
311. Želetice – „Roviny“, okr. Hodonín. Předmět východního typu – BPS (**obr. 4:311, 67:311**; *Bartík et al. 2017*, 56, Fig. 5:161).
312. Železná – „Hradisko“, okr. Brno-venkov. Hradiště – HS/BHS (**obr. 4:312, 63:312**; *Čížmář 2004a*, 270–271).

Obr. 4: Informačně významné lokality/celky horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny na Moravě využité v práci. Seznam monitoruje zejména nemovité a movité doklady po elitách a další zdroje (podle: **kap. 8.1**).

8.2 DÁLKOVÉ KOMUNIKACE V DOBĚ HALŠTATSKÉ NA MORAVĚ

8.2.1 Úvod do studia halštatských dálkových komunikací

Stopy v krajině zanechávali lidé již odnepaměti, ať organizovaně či spontánně. Nejvíce těchto stop se dochovalo ve formě terénních nerovností především v lesní krajině, ve které nedocházelo v pozdějších letech k tak zásadním terénním úpravám, jako tomu bylo v případě zemědělských ploch. Právě díky vysokému stupni zalesnění se až do současnosti zachovalo na moravském území velké množství reliktních různých stáří a významu. Rozpoznat tyto objekty ovšem není vždy snadné. V některých případech mohou být tak nepatrné, že je pouhým okem nezaregistrujeme. Jindy zase bývají zahaleny pod vrstvou husté vegetace, která znemožňuje přístup k lokalitě. S nástupem nových metod topografického mapování se však tyto problémy postupně stírají, díky čemuž jsme schopni stále přesněji určovat jak genezi, tak i vývoj jednotlivých objektů. V letech 2011–2014 byla metoda LLS úspěšně použita také v rámci řešení projektu „Výzkum historických cest v oblasti severozápadní Moravy a východních Čech“ (NAKI-I). Cílem tohoto projektu bylo zmapovat síť starých cest, které zajišťovaly dopravní spojení mezi historickými oblastmi Čech a Moravy s návazností na Slezsko. Díky metodě LLS bylo v terénu identifikováno několik desítek tisíc reliktních starých cest různého stáří a rozsahu.

Mimo dopravní tvary byly sledovány také další objekty jako např. struktury záhonů zaniklých plužin, základy zaniklých vesnic, středověká opevnění v podobě valů, příkopů, jam,

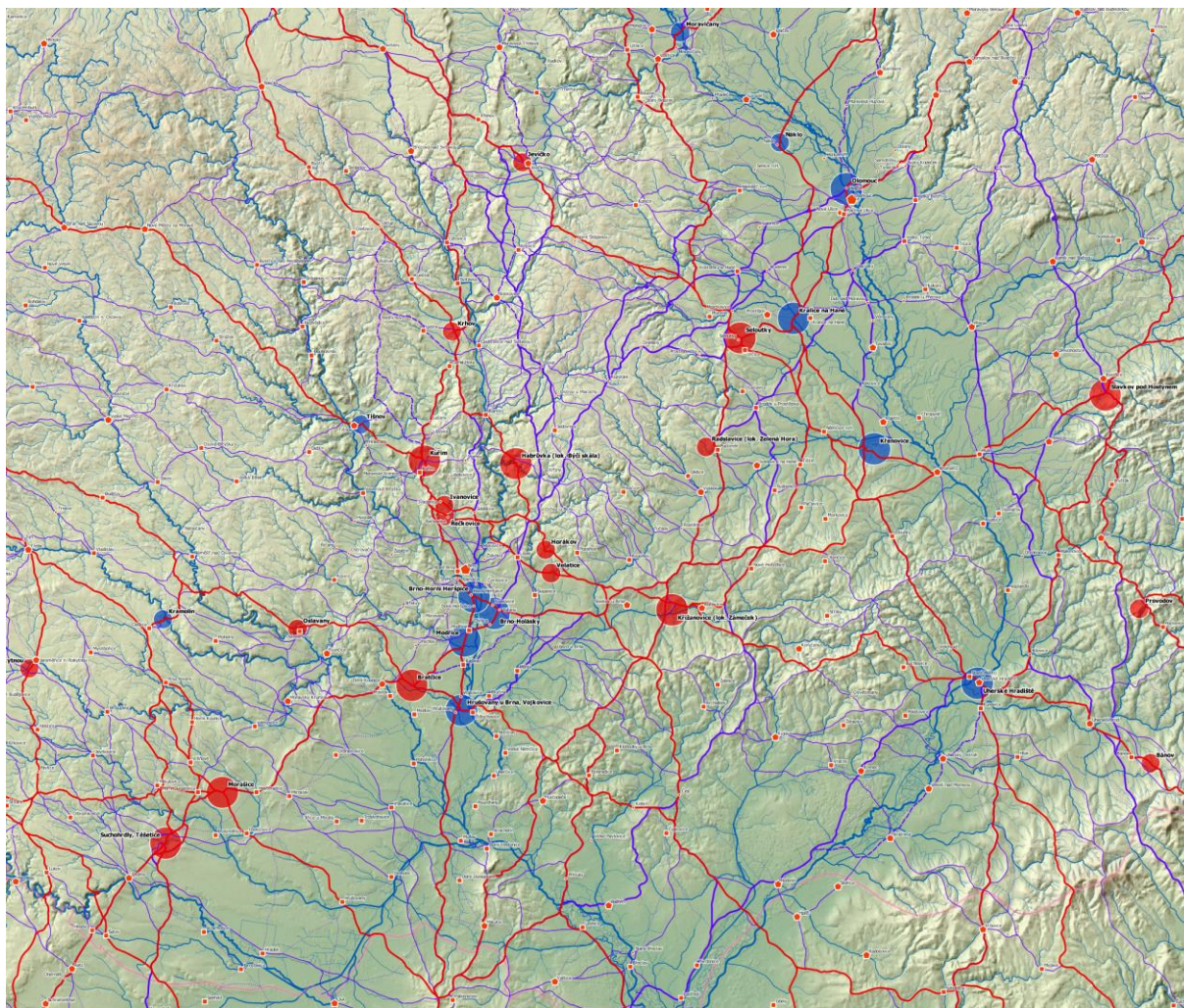
zřícenin budov atd. Samostatnou kapitolu pak tvoří pravěké objekty, především mohylová pohřebiště a pravěká hradiště. Přestože pravěké objekty původně nebyly předmětem výzkumu, bylo později zjištěno, že i tyto se velmi často nacházejí v těsné blízkosti úvozových cest na strategicky důležitých lokalitách, což může poukazovat na využívání některých cest již hluboko v minulosti – v pravěku. Tento názor potvrzují také četné archeologické nálezy nově učiněné v rámci řešení projektů NAKI-I a NAKI-II přímo v prostoru úvozových cest. Jedná se již o stovky kusů. Kromě studia LLS dat byly zkoumány také příznaky cest na leteckých snímcích, dále průběhy cest na starých mapách, archeologické nálezy z cest (nové i stávající) a další vstupní data, na základě nichž byly následně rekonstruovány s pomocí GIS analýz průběhy regionálních a dálkových cest (Martínek a kol. 2013; Martínek et al. 2011–2014; Martínek 2019).

První aplikovaným výstupem konfrontujícím dálkové komunikace s halštatskými daty bylo objasnění komunikační sítě v širším okolí jeskynní svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ v oblasti jižní části Dražanské vrchoviny, jejichž výsledkem je tvrzení, že tato ústřední lokalita související s elitami HS a PS/bývalé HS a PS se nachází poblíž významného dopravního uzlu dálkových komunikací (**obr. 5**; Martínek 2017, 34–39).

8.2.2 Halštatské dálkové komunikace „prvního řádu“ a dopravní uzly

Pro studium doby halštatské jsou zásadní elity. Pracujeme s předpokladem jejich nerovnoměrného zastoupení v osídlené krajině, což dokladují autoři v souhrnné práci zaměřené na tuto tematiku (**obr. 6**; Mírová – Golec 2018, 90–99). Mezi základními daty, která konfrontujeme s komunikacemi, jsou tak prameny spojené v první řadě právě s nimi. Na **obr. 5** představujeme základní komunikační síť „prvního řádu“ v době halštatské na Moravě. Výsledkem je konstatování, že časový úsek doby halštatské velmi dobře zapadá mezi již popsanou komunikační síť z jiných studovaných period.

V rozpoznané síti se nacházejí významné halštatské lokality buď: 1 – na linii spojující jiné dvě významné lokality; 2 – na křižovatkách nejméně dvou dálkových komunikací odlišných směrů. Pro lepší identifikaci hlavních sociálních struktur považujeme druhou skupinu za mnohem významnější. Politicko-ekonomický systém starší doby železné nemohl fungovat bez ovládnutí (vlastnění) komunikační sítě, ve které se pohybovali lidé a zboží, jež systém modelují. Ovládnutí křižovatek tak bylo strategické. Autoři identifikovali 16 hlavních komunikačních uzlů, které považují za nejvýznamnější – 9 z nich se nachází v HS/bývalé HS, nadkulturní svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ spadá jak do HS i PS/bývalé HS a PS, a 6 v PS/bývalé PS (**obr. 5**). 14 z 16 uzlů je významnými halštatskými lokalitami. U mnohých z nich se i zrcadlí princip dálkových, nadregionálních kontaktů (luxusní zboží/importy) přesahující samotnou HS a PS/bývalou HS a PS (od jihu) – 1 – Suchohrdly – „Starý zámek“ a Těšetice-Kyjovice – „Sutny“ (HS/bývalá HS); 2 – Morašice – „U Mohyly“ (HS); 3 – Bratčice – „Mělčanská“ (HS); 4 – Hrušovany u Brna – „U Tří mostů“ a Vojkovice – „Vojkovické nivy“ (HS/bývalá HS); 5 – Modřice – „Rybníky a Sádky“ (HS/bývalá HS); 6 – Brno-Holásky – U Tuřan“ (HS); 7 – Brno-Horní Heršpice – „Na Široké, ul. Kšírova“ (HS); 8 – Kuřim – „Pod Toskou“ (HS); 9 – Křižanovice – „Zámeček“ (HS/bývalá HS); 10 – Habrůvka – „Býčí skála“ (HS a PS/bývalá HS a PS); 11 – Seloutky – „Na Šťastných“ (PS/bývalá PS); 12 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (PS/bývalá PS); 13 – oblast Olomouce (PS/bývalá PS); 14 – Křenovice – „Hradisko“ (PS/bývalá PS); 15 – Slavkov pod Hostýnem – „Homole“ (PS/bývalá PS); 16 – oblast Uherského Hradiště (PS/bývalá PS).

Obr. 5: Halštatská komunikační síť „prvního řádu“ na Moravě: velká modrá a červená kolečka – 16 hlavních halštatských komunikačních uzlů; střední modrá a červená kolečka – významné lokality na komunikacích mimo hlavní uzly; malá červená kolečka – další halštatské lokality; modrá barva indikuje uzly kontrolující brody/přivozy (podle: J. Martínek a M. Golec).

Mezi 16 identifikovanými dopravními zcela převládají nížinné lokality. Naopak výšinné lokality zatím velmožskou složku společnosti prezentují jen zcela výjimečně. Chybí zejména přesvědčivé movité identifikátory. Přidanou hodnotou identifikovaných uzlů je poloha umožňující *monitorování brodů přes velké vodní toky*. Z 16 uzlů k nim patří sedm – 1 – Hrušovany u Brna – „U Tří mostů“ a Vojkovice – „Vojkovické nivy“; 2 – Modřice – „Rybníky a Sádky“; 3 – Brno-Holásky – U Tuřan“; 4 – Brno-Horní Heršpice – „Na Široké, ul. Kšírova“; 5 – Kralice na Hané – „Kralický háj“; 6 – oblast Olomouce; 7 – oblast Uherského Hradiště. Dva posledně jmenované uzly v oblasti Olomouce a Uherského hradiště nejsou doposud signovány žádnou významnou halštatskou lokalitou,²² nicméně samotné polohy význam predikují. Zřetelným zjištěním je fakt, že řeka Morava je v době halštatské spíše prosta halštatských nálezů, osídlení a zejména sociálně důležité krajinné body se strukturují mimo ni (**obr. 4**). Pouze intuitivní a v literatuře mnohokrát uváděný fakt jejího významu pro S–J

²² Na význam olomouckého uzlu poukazuje také nález hlavičky šelmy z Olomouce-Nemilan – „ul. Bylinkové“ (Bartík et al. 2017, 53, Fig 6:118), který by mohl sloužit jako ozdoba korby vozu (typ M WB11 dle Mírová 2019b, 86) a depot z Blatce – „Kocandy“ (Pare 1992, 215, Fig. 155:4) obsahující dva železné kulovité ingoty a kování náboje kola (typ M WN2 dle Mírová 2019b, 75). Z následujícího období LT A pochází železářská aglomerace v Olomouci-Neředíně – „Mýlině“ (Goláňová – Malý 2009; Goláňová 2018, 83–85).

dálkové (pozemní) spojení je „neoprávněný mýtus“. Velkým řekám se dálkové komunikace pro přílišné zvodnění a rychlý růst vegetace naopak pravidelně vyhýbají. Proti tomu místa jejich křížení – brody/přivozy hrály významnou roli. Takovou úlohu asi zabezpečovaly např. komunity pohřbívací v Moravičanech – „Dílečkách“ nebo vlastníci bronzové nádoby uložené v depotu v Nákle – „Pod Dědinou“ (**obr. 5, 64**). Po směru toku Moravy to pak jsou predikované brody/přivozy u Olomouce, Dubu nad Moravou, Kroměříže, Uherského Hradiště nebo Mikulčic. Velikou a zatím nezodpovězenou otázkou je samotná splavnost řek, kupříkladu Moravy, pro dálkovou komunikaci.

Všech sedm diskutovaných dopravních uzlů monitorujících také brody/přivozy u velkých řek jsou klíčové na dálkových spojnicích větví Jantarové stezky procházející Moravou i v dalších časových periodách (**obr. 5** – trasy a uzly označeny fialově). Další významné uzly (**obr. 5** – trasy a uzly označeny červeně) pak vždy kontrolují jiné křižovatky dálkových a lokálních komunikací mimo velké vodní toky.

8.2.3 Napojení moravských halštatských komunikací na sousední regiony

Základní dálkové komunikace procházející Moravou nejčastěji dodržují směry „pravidla X“. Hlavní směr z Polska přes Moravu do Rakouska směřuje ze SV na JZ v linii od oblasti Kietrze dále na Olomouc – Kralice na Hané/Seloutky – Brno-Holásky – Modřice – Bratčice – Morašice – Suchohrdly a Těšetice-Kyjovice a dále k Dunaji na oblast Krems an der Donau. Zatím nejasný je směr na oblast hradiště Niederfellabrunn – „Praunsberg“ a k Vídni. Tuto trasu *Jantarové stezky* křížuje trasa *Panonsko-labské stezky* od JV k SZ od Smolenic – „Molpíru“ buď po ose přes PS/bývalou PS na Uherské Hradiště – Křenovice – Kralice na Hané/Seloutky – Jevíčko a dále na Pardubicko nebo po ose přes HS/bývalou HS od Smolenic – „Molpíru“ některý k uzlům Brno-Holásky/Brno-Horní Heršpice/Modřice/Hrušovany u Brna a Vojkovice – Kuřim nebo Habrůvka – „Býcí skála“ a dále na Pardubicko nebo Kolínsko (**obr. 22**).

9. CENTRUM HORÁKOVSKÉ A PLATĚNICKÉ SKUPINY/BÝVALÉ PLATĚNICKÉ SKUPINY NA MORAVĚ – ELITY A SOCIÁLNÍ MODEL (Zuzana Mírová – Martin Golec)

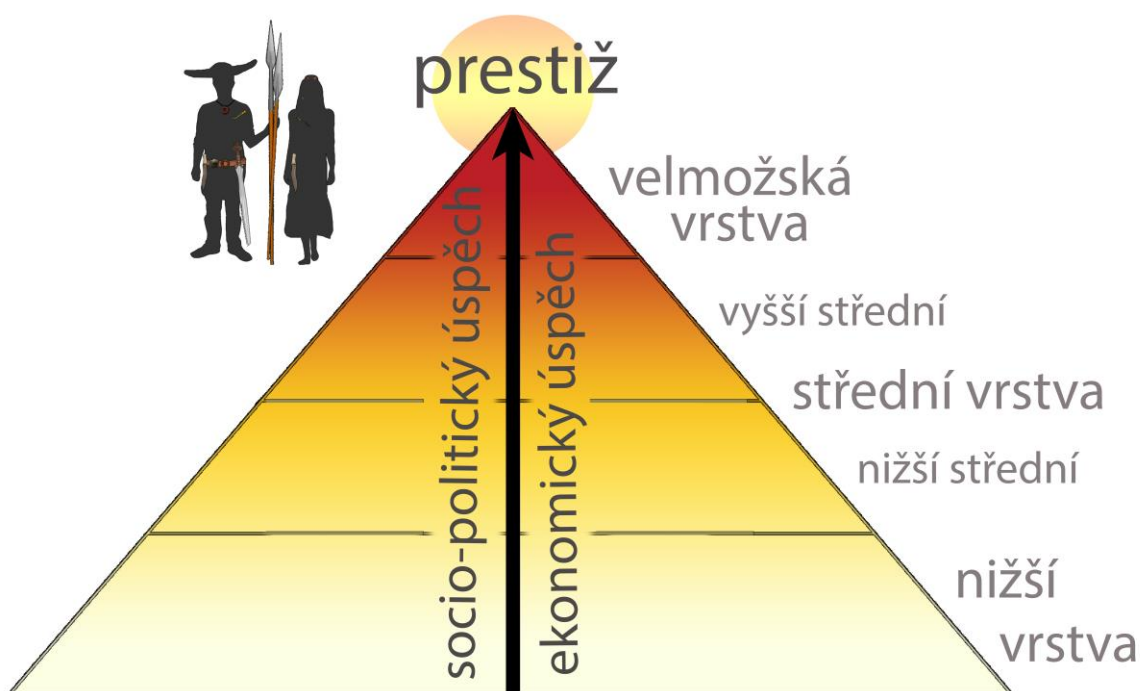
9.1 IDENTIFIKACE ELIT

Cílem následující kapitoly je prohloubení našich znalostí o platěnické společnosti na Moravě. Autoři práce vycházejí z nedávno navrženého třístupňového modelu, odvozeného na základě komplexního monitorování elit PS a HS/bývalé PS a HS na Moravě, obdobně zde i v pozdní době halštatské (**obr. 6; Mírová – Golec 2018, Fig. 23**): 1 – *velmožská vrstva*; 2a – *vyšší střední vrstva*; 2b – *nižší střední vrstva*; 3 – *nižší vrstva*. Tímto směrem se ubírá rovněž tato stať, která cílí do centra PS/bývalé PS na Moravě do oblasti Prostějovska. Zdejší lokality, zejména bohaté hroby, se staly novými prameny, které posouvají výzkum kupředu. Základním stavebním kamenem výzkumu sociálního modelu společnosti je tedy *hrob, jako odraz sociálního statutu individua. Nejdůležitějším pramenem jsou komorové hroby, které náleží velmožské a střední vrstvě, a jsou objemnými soubory nemovitých, movitých a přírodovědných (pokud jsou zjišťovány) informací o lidech doby halštatské.*

Největším potenciálem studia elit disponují hroby. Dosavadní znalosti o PS/bývalé PS o nich mnoho říci neuměly, v porovnání s HS/bývalou HS se je nedařilo prozkoumat. Situace navozovala dojem, že zde (jako v „lužické oblasti“) chybějí. Toto tvrzení se ovšem díky revizi a novému zhodnocení pohřebiště v Seloutkách – „Na šťastných“ a systematickému

monitoringu dalších lokalit zdařilo překonat a *některé hroby PS/bývalé PS tak nejvyšší vrstvě náležejí* (viz **kap. 10**). Vysoký potenciál skrývají také hroby vyšší střední vrstvy, z nich některé stojí na hranici zařazení mezi hroby velmožské. Proti tomu je největší množství hrobů nejnižší vrstvy, ty jsou však nositeli malého množství informací.

V následující kapitole jsou podrobně rozebrány movité i nemovité parametry příslušnosti k elitní vrstvě, jakožto definovány i parametry vrstev nižších. Takto sesbíraná data jsou studována a vyhodnocena komplexně nejen v rámci PS/bývalé PS, ale společně s HS/bývalou HS. Autoři s daty nepracují pouze intuitivně a na základě analogií, ale využívají i statistických analýz, zejména shlukové analýzy (*cluster analysis*) a korespondenční analýzy (*correspondence analysis*), na základě kterých stanovují nejen elitní vrstvu v PS/bývalé PS, ale také poukazují na podobné parametry elit v PS i HS/bývalé HS i PS, pokud jsou vyhodnocovány na základě vybraných parametrů.

Obr. 6: Dělení společnosti moravské doby halštatské na základě socio-politických a ekonomických kritérií na tři vrstvy obyvatel na základě rozboru nemovité a movité složky hrobů horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny na Moravě (podle: *Mírová – Golec 2018, Fig. 23*).

Systematický zájem o elity je pro pochopení zkoumané doby zásadní. Doba halštatská náleží ke šťastným vývojovým úsekům pravěku, kdy lze sledovat výraznou stratifikaci společnosti, identifikaci elit pak můžeme studovat na mnoha pramenech. Individuální sebe prezentace s cílem posilování sociálního statusu jedince nám dovoluje elity dobře rozpoznat (např. *Renfrew 1974; Earle 1997*). Protože tématu elit, nejvyšší sociální vrstvy, nebyla v minulosti věnována dostatečná systematická pozornost, došlo k novému představení parametrů pro jejich identifikaci a oddělení od střední vrstvy až nedávno (*Mírová – Golec 2018, 92–99*). Autoři shromáždili všechny dostupné prameny k elitám halštatu Moravy a rozdělili je na doklady nemovité a movité. U nemovitých případů stanovili umělou hranici, které je oddělují od případů, které již mezi elity nespádají. Movitá složka souvisí s monumentalitou, vůlí elit prezentovat se pomocí architektury, k jejímuž budování je zapotřebí množství lidské práce (např. *Osborne ed. 2014*). Mezi movitými předměty

představili ty předměty, které považují za luxus/importy a považují je za případy (předměty) výjimečné. Výskyt statusových a luxusních předmětů pak souvisí s bojem o sociální moc (např. *Childe 1948*). Toto vymezení transparentně odděluje významné a mnohdy málo zastoupené případy od předmětů vyskytujících se v kontextech (nejčastěji hrobech) střední vrstvy. V tomto bodě docházelo v minulosti k velké diverzifikaci názorů mezi jednotlivými badateli. Mnohdy byly za doklady elit chápány případy, které k nim nepatří. Je tedy zcela zásadní vždy přesně uvést, co za doklady elit považujeme a co již nikoliv (**obr. 7–8**).

Nemovitě případy elit HS a PS/bývalé HS a PS v Ha C2–D2 Moravě: A – dvorec: 93 – Kobylnice – „Rybníky“ (HS/BHS); 100 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (PS/BPS); 114 – Kuřim – „Pod Toskou“ (HS/BHS); 129 – Modřice – „Rybníky“ (HS/BHS); B – dvorec na hradišti: 112 – Křižanovice – „Zámeček“ (HS/BHS); oddělená akropole a suburbium na hradišti: 109 – Křenovice – „Hradisko“ (PS/BPS); C – rozměrný tumulus mohyly o \varnothing 20–80 m: 13 – Bošovice H1 – „U Dvou závor“ (HS); 16–18 – Brno-Holásky H1–H3 – „U Tuřan“ (HS); 21 – Brno-Chrlice H1 – „Za Dvorem“ (HS); 65 – Hněvotín – „Špitálky“ (PS); 103 – Kralice na Hané H1 – „Staré olší“ (PS/BPS); 113 – Kuřim – „Díly za sv. Janem“ (HS); 143 – Mohelno – „sv. Antoníček“ (HS); 145 – Mokrý-Horákov – „Hlásnica“ (HS); 148–151 – Morašice H1–H4 – „U Mohyly“ (HS); 172 – Náklo H1 – „Zahrady u kostela“? (PS); 173 – Náklo H2 – „dům č. 246“ (PS); 250 – Slavkov pod Hostýnem – „Homole“ (PS); 263 – Suchohrdly H1 – „Starý zámek“ (HS); 265 – Šaratice – „Kopeček“ (HS); 284 – Ústín – „Královský kopec“ (PS); 291 – Vitčice – „Vitčický les“ (PS); 303 – Vyškov-Dědice – „Padělký na Letním poli“ (PS); 304 – Vyškov-Opatovice – „Díly“ (PS); D – jeskynní svatyně jako „kamenný dům“: 56 – Habrůvka – „Býčí skála“ (HS a PS/BHS a BPS); E – hrobová (velmožská) komora/jáma/konstrukce délky od 3,5 do 6,5 m: 14 – Bratčice – „Mělčanská“ (HS); 16–17 – Brno-Holásky H1–H2 – „U Tuřan“ (HS); 20 – Brno-Horní Heršpice H3 – „Na Široké, ul. Kšírova“ (HS); 65 – Hněvotín – „Špitálky“ (HS); 70–71 – Hrušovany u Brna H1–H2 – „U Tří mostů“ (HS); 86 – Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“ (PS/BPS); 135 – Modřice H827 – „Sádky“ (HS); 130 – Modřice H3815 – „Sádky“ (HS); 148 – Morašice H1 – „U Mohyly“ (HS); 263 – Suchohrdly H1 – „Starý zámek“ (HS); 284 – Ústín – „Královský kopec“ (PS); 286 – Velatice – „Maxlůvka“ (HS); 303 – Vyškov-Dědice – „Padělký na Letním poli“ (PS); F – kamenná architektura velmožského hrobu s délkou komory od 3,5 do 6,5 m nebo s jiným movitým parametrem elit: 86 – Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“ (PS/BPS); 148 – Morašice H1 – „U Mohyly“ (HS); 231 – Seloutky H2/1926 – Na Šťastných (PS); 251 – Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“ (HS); 286 – Velatice – „Maxlůvka“ (HS).

Movitě případy mužských elit HS a PS/bývalé HS a PS v Ha C2–D2 na Moravě: A – čtyřkolový vůz: 8 – Blatec – „Kocanda“ (PS/BPS); 14 – Bratčice – „Mělčanská“ (HS); 16–17 – Brno-Holásky H1–H2 – „U Tuřan“ (HS); 20 – Brno-Horní Heršpice H3 – „Na Široké, ul. Kšírova“ (HS); 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS);²³ 64 – Habrůvka-Josefov – „vývěr Jedovnického potoka“ (HS a PS/BHS a BPS); 70 – Hrušovany u Brna H1 – „U Tří mostů“ (HS); 130 – Modřice H3815 – „Rybníky“ (HS); 231 – Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ (PS); B – jho: 17 – Brno-Holásky H2 – „U Tuřan“ (HS); 70 – Hrušovany u Brna H1 – „U Tří mostů“ (HS); 130 – Modřice H3815 – „Rybníky“ (HS); 145 – Mokrý-Horákov – „Hlásnica“ (HS); C – železný meč: 16. Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“ (HS); 20 – Brno-Horní Heršpice H3 – „Na Široké, ul. Kšírova“ (HS); 148 – Morašice H1 – „U Mohyly“? (HS); 307 – Zlín-Louky – „Kamenné dílce“ (PS); D – železná/bimetalická dýka: 13 – Bošovice H1 – „U Dvou závor“ (HS); 61–62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 5–6 (HS a PS/BHS a BPS); 147 – Mokrý-Horákov 2 – „Horákovský hrad“ (HS); E – bronzová helma: 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); F – bronzová nádoba: 14 – Bratčice – „Mělčanská“ (HS); 16–17 – Brno-Holásky H1–H2 – „U Tuřan“ (HS); 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); 86 – Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“ (PS/BPS); 102 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (PS/BPS); 145 – Mokrý-Horákov – „Hlásnica“ (HS); 148 – Morašice H1 – „U Mohyly“ (HS); 171 – Náklo – „Pod Dědinou“ (PS/BPS);²⁴ G – železný rožeň: 14 – Bratčice – „Mělčanská“ (HS); 17 – Brno-Holásky H2 – „U Tuřan“ (HS); 102 –

²³ Z původní položky Habrůvka – „Býčí skála“ 6 byla Zuzanou Mírovou (*Mírová 2019a*, 70–75, obr. 30; *2019b*, 88–96, Fig. 26–33) vyděleno sedm souborů kovových částí, které původně tvořily samostatné vozy, které jsou nově označeny samostatně jako Habrůvka – „Býčí skála“ V1–V7. V kontextu Habrůvky – „Býčí skála“ V1 byla nalezeny lidské kosti (*Wankel 1882*, 384), které lze označit jako pohřeb (muže/ženy?) obdobně jako další pohřby Habrůvka – „Býčí skála“ 1–4 náležející ženám a Habrůvka – „Býčí skála“ 5 náležející muži (**obr. 7**; *Mírová – Golec 2018*, Fig. 19). Ve statistice není s kontexty V1–V7 pracováno.

²⁴ Z Hrušovany u Brna H1 – „U tří mostů“ pochází bronzové ucho, původně aplikované na dřevěnou nádobu, tvořící dohromady šálek (*Kos 2011*, obr. 3:20). Dřevěnou misku zdobila železná ataše s býčími rohy z hrobu z Bratčice – „Mělčanské“ (*Golec 2005b*, tab. 68:28).

Kralice na Hané – „Kralický háj“ (PS/BPS); 145 – Mokrý-Horákov – „Hlásnica“ (HS); H – železný závěs na kotel: 102 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (PS/BPS); I – měděná plaketa s (před)situlovým uměním: 47 – Doloplazy – „Rovina“ (PS).²⁵

Movité případy ženských elit HS a PS/bývalé HS a PS v Ha C2–D2 na Moravě: A – čtyřkolový vůz: 8 – Blatec – „Kocanda“ (PS/BPS); 16 – Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“ (HS); 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); 64 – Habrůvka-Josefov – „vývěr Jedovnického potoka“ (HS a PS/BHS a BPS); 130 – Modřice H3815 – „Rybníky“ (HS); 231 – Seloutky H2/1926 – „Na šťastných“ (PS); B – jho: 16 – Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“ (HS); 70 – Hrušovany u Brna H1 – „U Tří mostů“ (HS); 130 – Modřice H3815 – „Rybníky“ (HS); 145 – Mokrý-Horákov – „Hlásnica“ (HS); C – jantarový set nad 1000 ks: 1 – Bánov – „Skalky“ (PS); 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); D – skleněný set nad 1000 ks: 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); E – skládaný opasek: 10 – Bohdalice-Pavlovice – „Ve žlebčách“ (PS); 30 – Brno-Zábřovice H214/19, pohřeb I – „ul. Příkop“ (HS); 31 – Brno-Židenice H1 – „kasárna“ (HS); 57 – Habrůvka – „Býčí skála“ 1 (HS a PS); 134 – Modřice H818 – „Sádky“ (HS); 251 – Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“ (HS); 293 – Vojkovice H111 – „Vojkovické nivy“ (HS); F – pohřební rubáš s bronzovými kroužky: 135 – Modřice H827 – „Sádky“ (HS); G – zlatá náušnice/záušnice: 16 – Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“ (HS a PS/BHS a BPS); 59–60, 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 3–4, 6 (HS a PS/BHS a BPS); 145 – Mokrý-Horákov – „Hlásnica“ (HS); H – zlatý náramek: 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); I – zlatý prsten: 58, 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 2 a 6 (HS a PS/BHS a BPS); 86–87 – Jevíčko III, A/39 a B/39 – „Na Panském“ (PS/BPS); J – měděná plaketa s (před)situlovým uměním: 47 – Doloplazy – „Rovina“ (PS).

Genderově nejasné movité případy elit PS Ha C2–D2: 46 – měděná plaketa s (před)situlovým uměním: 47 – Doloplazy – „Rovina“ (PS).

²⁵ Významnými předměty doby halštatské stojícími na hranici luxusu byly také: 1 – picí rohy – Dobřice – „Kamenec“, okr. Přerov (Nekvasil 1993, obr. 246:1); asi tzv. žezlo z Habrůvky – „Býčí skály“, okr. Blansko (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 21:226–227); Popovice H1, okr. Brno-město (Stegmann–Rajtár 1992a, Taf. 54:1); 2 – bronzová zoomorfí plastika – kůň z Brna-Obřan H6 – „V širokých“, okr. Brno-město, dříve nesprávně datovaný již do Ha B (např. Salaš 1993, obr. 185:1), správně datovaný do Ha C1 (Adámek 1961, 83, tab. CXVIII:1; Mírová 2019a, 108; Mírová 2019b, 137, 139, 253, Fig. 53:5, 66, Pl. 28:11); záměrně rozlomený býk z Habrůvky – „Býčí skály“ (Nekvasil 1993, obr. 241:1; Podborský 1993, obr. 249:2; Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 41:369); záměrně rozlomený závěsek koně bez hlavy z Modřic H1800 – „Sádek“, okr. Brno-venkov (Čížmář – Geislerová eds. 2006, obr. na str. 226); závěsek tzv. berana z Mohelnice – „cukrovaru“, okr. Šumperk (Podborský 1993, obr. 249:1); figurka jezdce na koni ze Strážnice 2 (?) nebo Tvarožné Lhoty – „Šumárníku“ (?), okr. Hodonín (Čížmář 1992, obr. 7:2; Golec – Čermáková – Fojtík 2016, 189, obr. 7:6; Mírová 2019b, 139–140, 272–273, Fig. 53:8, 66, Pl. 53:3).

lokality	kontext	skupina	ø mohyly (dnes)	rozměry komory	plocha komory	kamenná architektura	hlavní pohřeb (k = kostrový, ž = žárový)	přídavný pohřeb (k = kostrový, ž = žárový)
Bánov – „Skalky“	depot	PS						
Blatec – „Kocanda“	depot	PS/BPS						
Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebčách“	depot	PS/BPS						
Bošovice H1 – „U Dvou závor“	hrob	HS	-	-	-	-	-	-
Bratčice – „Měččanská“	hrob	HS		5,3 x 4,6 m	24,38 m ²	-	muž k	žena ž
Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“	hrob	HS	70 m	5,3 x 5,3 m	27,83 m ²	-	muž k + žena k	-
Brno-Holásky H2 – „U Tuřan“	hrob	HS	70 m	5 x 5 m	25 m ²	-	muž k	-
Brno-Holásky H3 – „U Tuřan“	hrob	HS	70 m	-	-	-	-	-
Brno-Horní Heršpice H3 – „Na Široké, ul. Kšírova“	hrob	HS	-	5,5 x 4,8 m	26,4 m ²	-	muž k	-
Brno-Chrlice H1 – „Za Dvorem“	hrob	HS	50 m	-	-	-	-	-
Brno-Zábrdovice H214/19, pohřeb I-II – „ul. Příkop“	hrob	HS	-	3,4 x 2,8 m	9,52 m ²	-	2 ženy k	muž ž
Brno-Židenice H1 – „kasárna“	hrob	HS	-	-	-	-	žena k	-
Doloplazy – „Rovina“	náhodný nález	PS						
Habrůvka – „Býčí skála“ 1	pohřeb ve svatyni	HS a PS/BHS a BPS	-	-	-	-	žena k	-
Habrůvka – „Býčí skála“ 2	pohřeb ve svatyni	HS a PS/BHS a BPS	-	-	-	-	žena k	-
Habrůvka – „Býčí skála“ 3	pohřeb ve svatyni	HS a PS/BHS a BPS	-	-	-	-	žena k	-
Habrůvka – „Býčí skála“ 4	pohřeb ve svatyni	HS a PS/BHS a BPS	-	-	-	-	žena k	-
Habrůvka – „Býčí skála“ 5	pohřeb ve svatyni	HS a PS/BHS a BPS	-	-	-	-	muž k	-
Habrůvka – „Býčí skála“ 6	depoty/pohřby	HS a PS/BHS a BPS						
Habrůvka-Josefov – „vývěř Jedovnického potoka“	náhodný nález	HS a PS/BHS a BPS						
Hněvotín – „Špitálky“	hrob	PS	60 m	-	-	-	-	-
Hrušovany u Brna H1 – „U Tří mostů“	hrob	HS	-	5,5 x 4 m	22 m ²	-	muž k	-
Hrušovany u Brna H2 – „U Tří mostů“	hrob	HS	-	4 x 3 m	12 m ²	-	muž k	-
Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“	hrob	PS	-	4,5 x 4,3 m	19,35 m ²	ano	ž	-
Jevíčko III, B/39 – „Na Panském“	hrob	PS/BPS	-	3,3 x 3,3 m	10,89 m ²	ano	ž	-
Kobylnice – „Rybníky“	dvorec	HS/BHS						
Kralice na Hané – „Kralický háj“	dvorec	PS/BPS						
Kralice na Hané – „Kralický háj“	depot	PS/BPS	-	1,7 x 1,3 m	2,21 m ²			
Kralice na Hané H1 – „Staré olší“	hrob	PS/BPS	40 m	-	-	-	-	-
Křenovice – „Hradisko“	hradiště s akropolí	PS/BPS						
Křižanovice – „Zámeček“	dvorec na hradišti	HS/BHS						

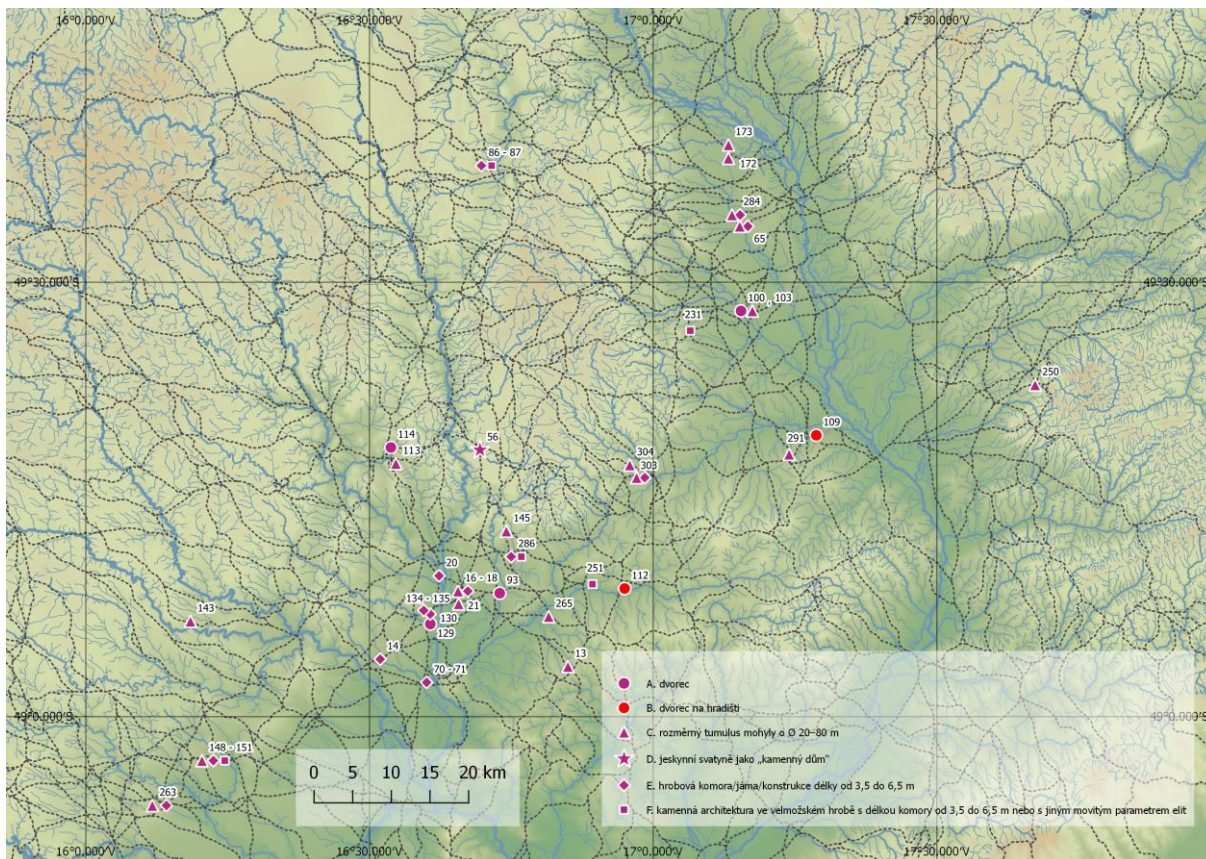
Kuřim – „Díly za sv. Janem“	hrob	HS	60 m	-	-	-	-	-
Kuřim – „Pod Toskou“	dvorec	HS/BHS						
Modřice – „Rybníky“	dvorec	HS/BHS						
Modřice H3815 – „Rybníky“	hrob	HS	-	6 x 4 m	24 m ²	-	muž k + žena k	ž
Modřice H818 – „Sádky“	hrob	HS	-	2,9 x 2,1 m	5,96 m ²	-	žena k	-
Modřice H827 – „Sádky“	hrob	HS	-	4,2 x 3,8 m	15,96 m ²	-	žena k	ž + lebka
Mohelno – „Sv. Antoníček“	hrob	HS	35 m	-	-	-	-	-
Mokrá-Horákov – „Hlásnice“	hrob	HS	40 m	-	-	-	muž k?	žena ž
Morašice H1 – „U Mohyly“	hrob	HS	70 m	6,5 x 6,2 m	40,3 m ²	ano	muž?	žena?
Morašice H2 – „U Mohyly“	hrob	HS	70 m	-	-	-	-	-
Morašice H3 – „U Mohyly“	hrob	HS	70 m	-	-	-	-	-
Morašice H4 – „U Mohyly“	hrob	HS	70 m	-	-	-	-	-
Náklo – „Pod Dědinou“	depot	PS/BPS						
Náklo H1 – „Zahrady u Kostela“	hrob	PS	-	-	-	-	-	-
Náklo H2 – „dům 246“	hrob	PS	35 m	-	-	-	-	-
Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“	hrob	PS	-	-	-	2 m ³	muž ž + žena ž	-
Slavkov pod Hostýnem – „Homole“	hrob	PS	70 m	-	-	-	-	-
Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“	hrob	HS	-	3 x 1,9 m	5,7 m ²	ano	žena k	ž
Suchohrdly H1 – „Starý zámek“	hrob	HS	22 m	5,5 x 5,5 m	30,25 m ²	-	muž k	žena ž
Šaratice – „Kopeček“	hrob	HS	40 m	-	-	-	-	-
Ústín – „Královský kopec“	hrob	PS	40 m	-	-	-	-	-
Velatice – „Maxlůvka“	hrob	HS	-	6 x 5,5 m	33 m ²	ano	ž	-
Vitčice – „Vitčický les“	hrob	PS	35 m	-	-	-	k	-
Vojkovice H111 – „Vojkovické nivy“	hrob	HS	-	2,2 x 1,8 m	3,85 m ²	-	žena k	ž
Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“	hrob	PS	80 m	-	-	-	-	-
Vyškov-Opatovice – „Díly“	hrob	PS	50 m	-	-	-	-	-
Zlín-Louky – „Kamenné dílce“	hrob	PS	-	-	-	-	muž ž	-

Obr. 7: Přehled všech projevů elit v hrobech, depotech, na dvorcích, hradištích a v náhodných nálezích v horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny na Moravě v Ha C2–D3. k – kostrový (pohřeb); ž – žárový (pohřeb) (podle: **kap. 8.1**).

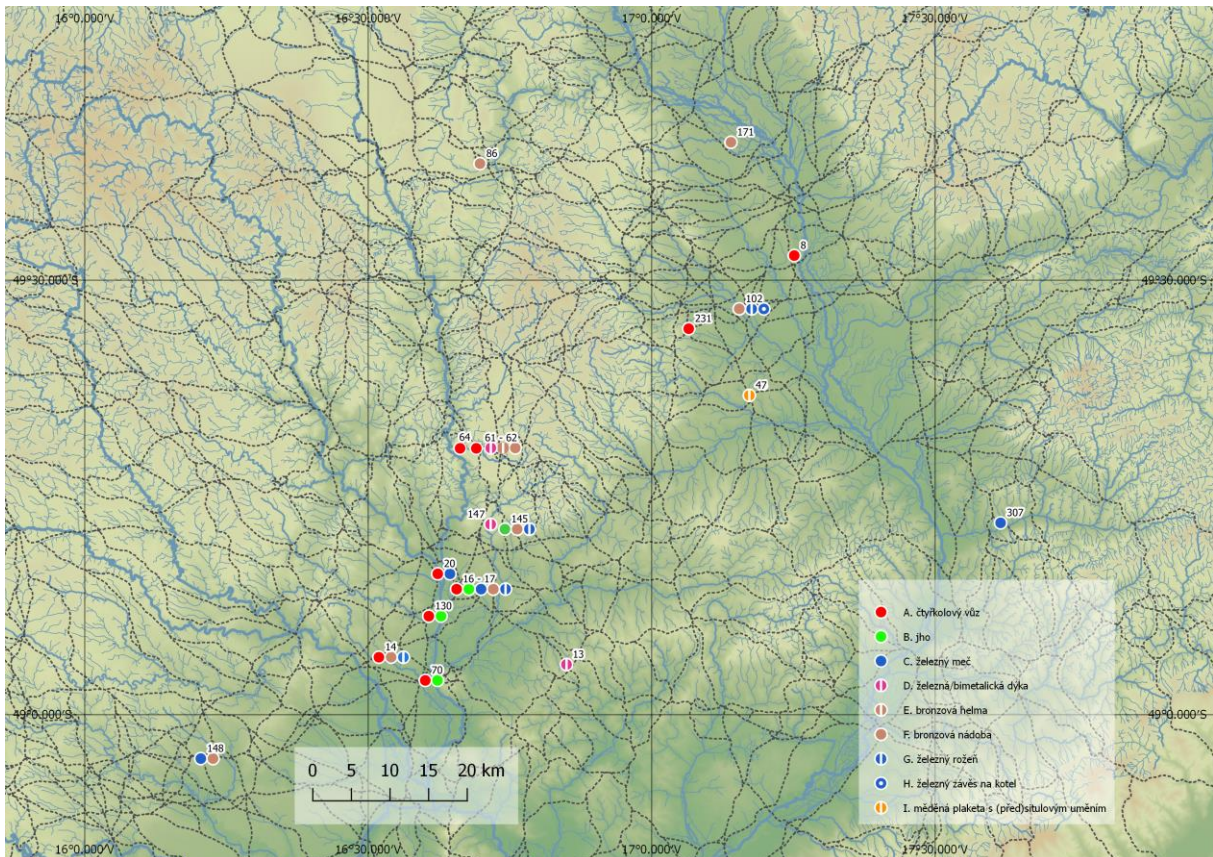
lokality	vůz	jho	meč/dýka/dýkovitý nůž	helma	nádoba	talířovitá mísa	naběračka	situla	šálek	mísa	cista	vědro	kotlík s křížovými atašemi	síto	nádoba s výzdobou	plaketa s výzdobou	rožeň	závěsné zařízení na kotel	skládaný opasek	set skleněných korálků (nad 1 tis.)	set jantarových korálků (nad 1 tis.)	rubáš	zlaté náušnice/záušnice	zlatý náramek/nápažník	zlatý prsten
Bánov – „Skalky“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Blatec – „Kocanda“	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebcách“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Bošovice H1 – „U Dvou závor“	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bratčice – „Mělčanská“	1	-	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“	1	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Brno-Holásky H2 – „U Tuřan“	1	1	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Brno-Holásky H3 – „U Tuřan“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Brno-Horní Heršpice H3 – „Na Široké, ul. Kšírova“	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Brno-Chrlice H1 – „Za Dvorem“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Brno-Zábrdovice H214/19, pohřeb I-II – „ul. Příkop“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Brno-Židenice H1 – „kasárna“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Doloplazy – „Rovina“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Habrůvka – „Býčí skála“ 1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Habrůvka – „Býčí skála“ 2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Habrůvka – „Býčí skála“ 3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Habrůvka – „Býčí skála“ 4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Habrůvka – „Býčí skála“ 5	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Habrůvka – „Býčí skála“ 6	3	-	1	1	-	-	-	3	-	-	4	2	1	1	1	-	-	-	1	4	2	-	4	2	6
Habrůvka-Josefov – „vývěř Jedovnického potoka“	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hněvotín – „Špitálky“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hrušovany u Brna H1 – „U Tří mostů“	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hrušovany u Brna H2 – „U Třímostů“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Jevíčko III, B/39 – „Na Panském“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Kobylnice – „Rybníky“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kralice na Hané – „Kralický háj“ (depot)	-	-	-	-	-	-	3	-	1	3	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-
Kralice na Hané – „Kralický háj“ (dvorec)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Kralice na Hané H1 – „Staré olší“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Křenovice – „Hradisko“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Křižanovice – „Zámeček“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuřim – „Díly za sv. Janem“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuřim – „Pod Toskou“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Modřice – „Rybníky“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Modřice H3815 – „Rybníky“ (dvorec)	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Modřice H818 – „Sádky“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Modřice H827 – „Sádky“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Mohelno – „Sv. Antoníček“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mokrá-Horákov – „Hlásnice“	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-
Morašice H1 – „U Mohyly“	-	-	1	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Morašice H2 – „U Mohyly“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Morašice H3 – „U Mohyly“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Morašice H4 – „U Mohyly“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Náklo – „Pod Dědinou“	-	-	-	-	-	-	-	8	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Náklo H1 – „Zahrady u Kostela“	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Náklo H2 – „dům 246“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Slavkov pod Hostýnem – „Homole“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Suchohrdly H1 – „Starý zámek“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Šaratice – „Kopeček“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ústín – „Královský kopec“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Velatice – „Maxlůvka“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vitčice – „Vitčický les“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vojkovice H111 – „Vojkovičky nívy“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vyškov-Opatovice – „Díly“	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zlín-Louky – „Kamenné dílce“	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

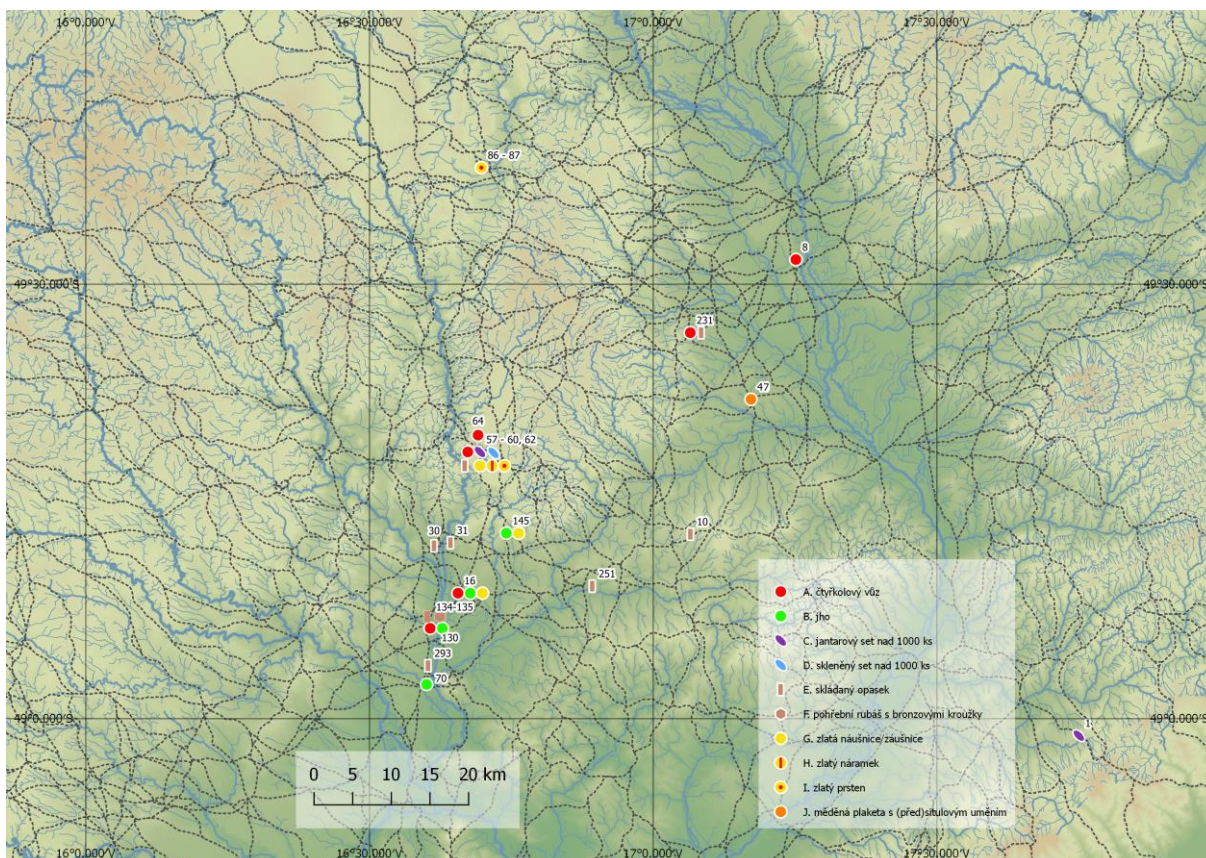
Obr. 8: Luxusní movité předměty/importy elit a další prestižní předměty v hrobech, depotech a náhodných nálezích horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny na Moravě v Ha C2–D3 (podle: **kap. 8.1**).

Obr. 9: Nemovitě případy elit horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny v Ha C2–D2 Moravě: A – dvorec: 93 – Kobylnice – „Rybníky“ (HS/BHS); 100 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (PS/BPS); 114 – Kuřim – „Pod Toskou“ (HS/BHS); 129 – Modřice – „Rybníky“ (HS); B – dvorec na hradišti: 112 – Křižanovice – „Zámeček“ (HS/BHS) nebo oddělená akropole a suburbium na hradišti: 109 – Křenovice – „Hradisko“ (PS/BPS); C – rozměrný tumulus mohyly o \varnothing 20–80 m: 13 – Bošovice H1 – „U Dvou závor“ (HS); 16–18 – Brno-Holásky H1–H3 – „U Tuřan“ (HS); 21 – Brno-Chrlice H1 – „Za Dvorem“ (HS); 65 – Hněvotín – „Špitálky“ (PS); 103 – Kralice na Hané H1 – „Staré olší“ (PS/BPS); 113 – Kuřim – „Díly za sv. Janem“ (HS); 143 – Mohelno – „sv. Antoníček“ (HS); 145 – Mokrá-Horákov – „Hlásnica“ (HS); 148–151 – Morašice H1–H4 – „U Mohyly“ (HS); 172 – Náklo H1 – „Zahrady u kostela“? (PS); 173 – Náklo H2 – „dům č. 246“ (PS); 250 – Slavkov pod Hostýnem – „Homole“ (PS); 263 – Suchohrdly H1 – „Starý zámek“ (HS); 265 – Šaratice – „Kopeček“ (HS); 284 – Ústín – „Královský kopec“ (PS); 291 – Vitčice – „Vitčický les“ (PS); 303 – Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“ (PS); 304 – Vyškov-Opatovice – „Díly“ (PS); D – jeskynní svatyně jako „kamenný dům“: 56 – Habrůvka – „Býčí skála“ (HS a PS/BHS a BPS); E – hrobová komora/jáma/konstrukce délky od 3,5 do 6,5 m: 14 – Bratčice – „Mělčanská“ (HS); 16–17 – Brno-Holásky H1–H2 – „U Tuřan“ (HS); 20 – Brno-Horní Heršpice H3 – „Na Široké, ul. Kšírova“ (HS); 65 – Hněvotín – „Špitálky“ (HS); 70–71 – Hrušovany u Brna H1–H2 – „U Tří mostů“ (HS); 86 – Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“ (PS/BPS); 130 – Modřice H3815 – „Rybníky“ (HS); 134 – Modřice H818 – „Sádky“ (HS); 135 – Modřice H827 – „Sádky“ (HS); 148 – Morašice H1 – „U Mohyly“ (HS); 263 – Suchohrdly H1 – „Starý zámek“ (HS); 284 – Ústín – „Královský kopec“ (PS); 286 – Velatice – „Maxlůvka“ (HS); 303 – Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“ (PS); F – kamenná architektura ve velmožském hrobě s délkou komory od 3,5 do 6,5 m nebo s jiným movitým parametrem elit: 86 – Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“ (PS/BPS); 148 – Morašice H1 – „U Mohyly“ (HS); 231 – Seloutky H2/1926 – Na Šťastných (PS); 251 – Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“ (HS); 286 – Velatice – „Maxlůvka“ (HS) (podle: **kap. 8.1**).

Obr. 10: Movité případy mužských elit horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny v Ha C2–D2 na Moravě: A – čtyřkolový vůz: 8 – Blatec – „Kocanda“ (PS/BPS); 14 – Bratčice – „Mělčanská“ (HS); 16–17 – Brno-Holásky H1–H2 – „U Tuřan“ (HS); 20 – Brno-Horní Heršpice H3 – „Na Široké, ul. Kšírova“ (HS); 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); 64 – Habrůvka-Josefov – „vůvěr Jedovnického potoka“ (HS a PS/BHS a BPS); 70 – Hrušovany u Brna H1 – „U Tří mostů“ (HS); 130 – Modřice H3815 – „Rybníky“ (HS); 231 – Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ (PS); B – jho: 17 – Brno-Holásky H2 – „U Tuřan“ (HS); 70 – Hrušovany u Brna H1 – „U Tří mostů“ (HS); 130 – Modřice H3815 – „Rybníky“ (HS); 145 – Mokrá-Horákov – „Hlásnica“ (HS); C – železný meč: 16 – Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“ (HS); 20 – Brno-Horní Heršpice H3 – „Na Široké, ul. Kšírova“ (HS); 148 – Morašice H1 – „U Mohyly“? (HS); 307 – Zlín-Louky – „Kamenné dílce“ (PS); D – železná/bimetalická dýka: 13 – Bošovice H1 – „U Dvou závor“ (HS); 61–62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 5–6 (HS a PS/BHS a BPS); 147 – Mokrá-Horákov 2 – „Horákovský hrad“ (HS); E – bronzová helma: 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); F – bronzová nádoba: 14 – Bratčice – „Mělčanská“ (HS); 16–17 – Brno-Holásky H1–H2 – „U Tuřan“ (HS); 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); 86 – Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“ (PS/BPS); 102 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (PS/BPS); 145 – Mokrá-Horákov – „Hlásnica“ (HS); 148 – Morašice H1 – „U Mohyly“ (HS); 171 – Náklo – „Pod Dědinou“ (PS/BPS); G – železný rožeň: 14 – Bratčice – „Mělčanská“ (HS); 17 – Brno-Holásky H2 – „U Tuřan“ (HS); 102 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (PS/BPS); 145 – Mokrá-Horákov – „Hlásnica“ (HS); H – železný závěs na kotel: 102 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (PS/BPS); I – měděná plaketa s (před)situlovým uměním: 47 – Doloplazy – „Rovina“ (PS) (podle: **kap. 8.1**).

Obr. 11: Movité případy ženských elit horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny v Ha C2–D2 na Moravě: A – čtyřkolový vůz: 8 – Blatec – „Kocanda“ (PS/BPS); 16 – Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“ (HS); 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); 64 – Habrůvka-Josefov – „vývěr Jedovnického potoka“ (HS a PS/BHS a BPS); 130 – Modřice H3815 – „Rybníky“ (HS); 231 – Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ (PS); B – jho: 16 – Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“ (HS); 70 – Hrušovany u Brna H1 – „U Tří mostů“ (HS); 130 – Modřice H3815 – „Rybníky“ (HS); 145 – Mokrý-Horákov – „Hlásnica“ (HS); C – jantarový set nad 1000 ks: 1 – Bánov – „Skalky“ (PS); 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); D – skleněný set nad 1000 ks: 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); E – skládaný opasek: 10 – Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebách“ (PS); 30 – Brno-Zábrdovice H214/19, pohřeb I – „ul. Příkop“ (HS); 31 – Brno-Židenice H1 – „kasárna“ (HS); 57 – Habrůvka – „Býčí skála“ 1 (HS a PS/BHS a BPS); 134 – Modřice H818 – „Sádky“ (HS); 251 – Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“ (HS); 293 – Vojkovice H111 – „Vojkovické nivy“ (HS); F – pohřební rubáš s bronzovými kroužky: 135 – Modřice H827 – „Sádky“ (HS); G – zlatá náušnice/záušnice: 16 – Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“ (HS); 59–60, 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 3–4, 6 (HS a PS/BHS a BPS); 145 – Mokrý-Horákov – „Hlásnica“ (HS); H – zlatý náramek: 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); I – zlatý prsten: 58, 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 2 a 6 (HS a PS/BHS a BPS); 86–87 – Jevíčko III, A/39 a B/39 – „Na Panském“ (PS/BPS); J – měděná plaketa s (před)stulovým uměním: 47 – Doloplazy – „Rovina“ (PS) (podle: **kap. 8.1**).

Výchozí teze k identifikaci elit byly na Moravě představeny v 70. letech 20. století (*Podborský 1974*) a byly rozvíjeny i později (*Podborský 1993; 2006; Kolář 2007; Golec 2005b; Mírová – Golec 2018; Golec – Mírová 2020a*). K identifikaci nejvyšších společenských jednotek – elit na halštatské Moravě v Ha C2–D2 slouží studium velmožských projevů. Tyto projevy byly autory stanoveny a shrnuty na **obr. 7–11**. Obecně jsou elity identifikovány na základě existence tří složek: 1 – *sídlíšť* (**obr. 7**); 2 – *velmožských hrobů* (**obr. 7**); 3 – *luxusních předmětů/importů* (**obr. 8–11**). Nemovité a movité prameny známe z 58 případů na 37 lokalitách, které splňují jeden či více parametrů „příslušnosti elitám“. Nejčastěji evidujeme

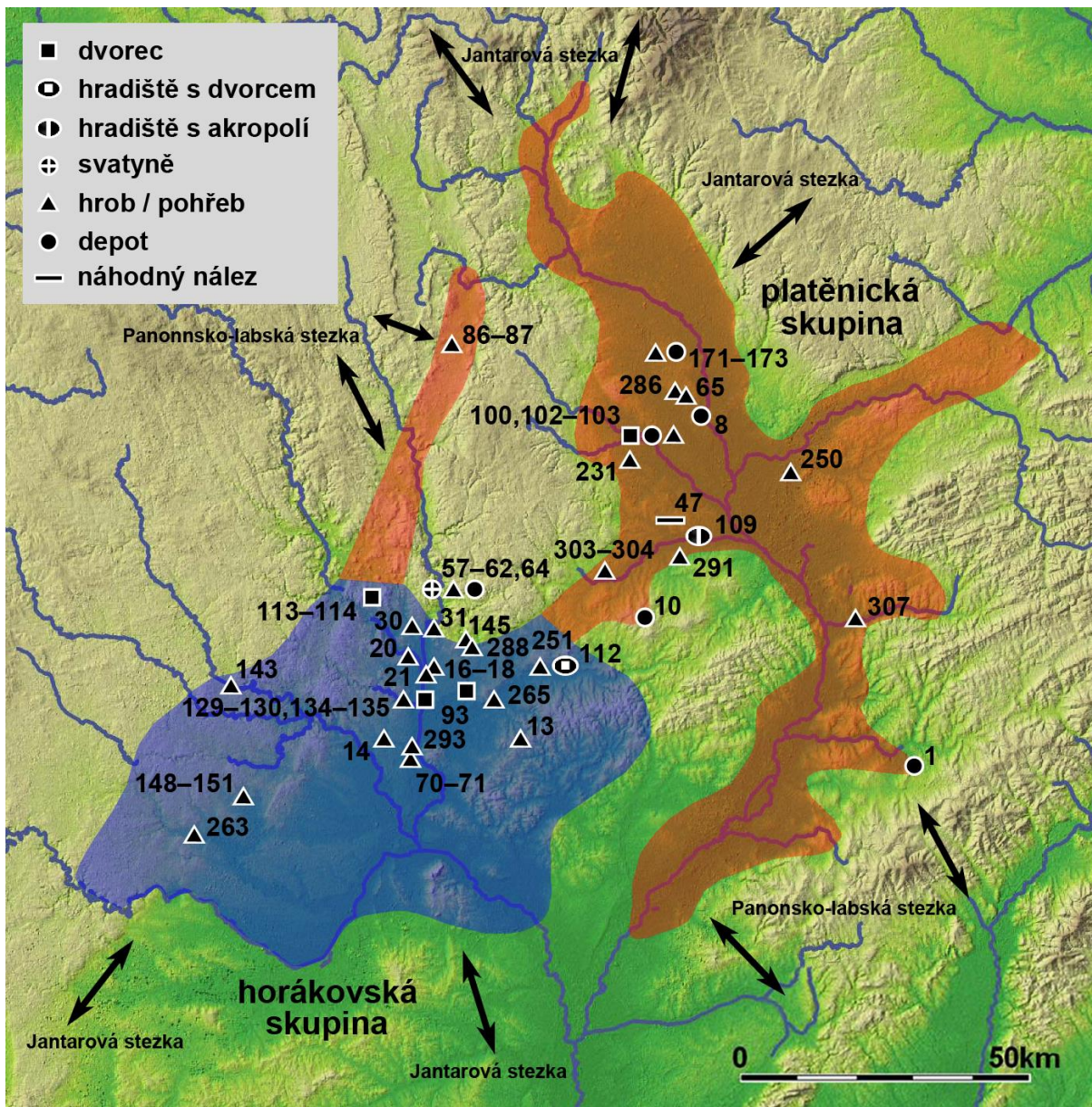
hroby velmožů/velmožek, které identifikují: 1 – *mohyly o \varnothing 20–80 m²⁶* (26 případů na 19 lokalitách), z nichž pouze 1 lokalita, Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“, náleží muži i ženě; 2 – *rozměrné hrobové komory o délce 3,5–6,5 m* u mužů (5 případů na 4 lokalitách), žen (1 lokalita), mužů i žen (2 lokality, pravděpodobně 3)²⁷ a genderově neurčitelné (2 lokality); 3 – *kamenná stavební architektura komor hrobů* (4 případy na 3 lokalitách); 4 – *luxusní předměty/importy* (**obr. 7–8**; 114 případů na 20 lokalitách). V některých hrobových kontextech není luxusní mobiliář k dispozici, supluje jej ale přítomnost rozměrné mohyly nebo geofyzikální prospekci zjištěná rozměrná hrobová komora. V kategorii movitých předmětů nacházíme „identifikátory elit“ také v samostatných *depotech* (6 lokalit). Výjimečná lokalita Habrůvka – „Býčí skála“ je v kategorii movitých předmětů zcela ojedinělá kvantitou 44 případů (**obr. 7–8**). V této *jeskynní svatyni* jen malá část náleží k hrobům (5 případů na 1 lokalitě). Většina jejích movitých předmětů elit má neznámý kontext a mnohé z nich pravděpodobně náležely k pohřbům/depotům. 44 případů na jedné lokalitě představuje, vedle 70 případů luxusních předmětů/importů ze všech ostatních moravských lokalit, téměř 40 % (přesně 38,6 %) všech případů, což poukazuje na abnormální zájem elit o tuto svatyni (*Mírová – Golec 2018*, Fig. 21). Za výjimečný lze považovat i depot v Kralicích na Hané – „Kralickém háji“. Luxusní předměty zde pocházejí z kontextu depotu v blízkosti dvorce na sídlištní aglomeraci, což naznačuje, že tyto stavby za velmožské projevy považovat lze, a řadíme je tak k identifikátorům elit (5 lokalit). Identifikace elit na sídlištních je zcela zásadní. Luxusní předměty/importy zde v zásadě chybí, a tak sledujeme znaky na samotných kontextech. Přítomnost elit na hradištích dokládá *oddělení akropole a suburbia* (**obr. 7, 9**). Z dnes známých asi 90–100 opevněných výšinných hradišť na Moravě (*Čížmář 2004a*) byl pouze v Křižanovicích – „Zámečku“ geofyzikálním měřením zjištěn *ohrazený dvorec* (*Baarová 2005*, 398–400, **obr. 2**); již dříve zde byl na konci ostrožny prozkoumán také sakrální okrsek

²⁶ Zvolená hranice velikosti mohylových naspů nebyla zvolena náhodně. Pokud pracujeme s tezí, že dnešní \varnothing mohylového naspu odpovídá cca 150–160 % původní velikosti mohyly, nejmenší mohyly stanovené touto hranicí musely mít původně \varnothing 13–15 m a objem přes 100 m³. Takovýto tumulus mohyly by pak 33 lidí budovalo 1 den. Samozřejmě, že s objemem mohyly roste i objem lidské práce. Koeficient 150–160 % byl spočítán na základě např. velikosti mohylového naspu v Morašicích H1 – „U Mohyly“. Zde byla prozkoumána mohyla, která měla před výzkumem \varnothing 50 m, při výzkumu byl zjištěn kruhový žlab, nejspíše ohraničující původní okraj mohyly, o \varnothing 26 m. Původní mohyla byla tedy rozhodně vyšší. Obdobně evidujeme mohylu Vyškov-Dědice – „Padělký na Letním poli“, jejíž dnešní \varnothing dosahuje velikosti 60–80 m, průměrně tedy 70 m, a kde byl geofyzikálním měřením zjištěn žlab široký 3 m ohraničující pravděpodobně původní násep o \varnothing 42 m. Pokud objem mohyl považujeme za dodnes nezměněný (opomineme-li erozní faktory jako udusání či rozvezení zeminy z mohyly do okolí), můžeme jej spočítat jako objem úseče koule, nebo, uvažujeme-li spíše nad vyšším tvarem mohyl připomínajícím zaoblené „pyramidy“, jako objem kuželu. Známe-li objem a původní průměr, respektive poloměr mohyly, lze pak snadno dopočítat teoretickou výšku původní mohyly. Pro Morašice H1 – „U Mohyly“ byl objem spočítán na 1474 m³, pro Vyškov-Dědice – „Padělký na Letním poli“ 3853 m³. Pokud spočítáme původní výšku mohyly pomocí vzorce pracujícího s tvarem úseče koule, pak by původní výška mohyly v Morašicích H1 – „U Mohyly“ byla 1,8 m, ve Vyškově-Dědicích – „Padělkách na Letním poli“ pak 5,5 m, pokud bychom pracovali s tvarem kuželu, výška mohyly v Morašicích H1 – „U Mohyly“ by byla 5,5 m, ve Vyškově-Dědicích – „Padělkách na Letním poli“ pak 5,6 m. Příkladíme se tedy spíše k druhému výpočtu. Je však možné, že i téměř polovina materiálu z tumulu mohyl byla erodována. Příkladem může být dodnes stojící mohyla v Großmuglu v Dolním Rakousku. Dnes dosahuje \varnothing cca 50 m a výšky 16 m, mohla být vysoká až 20 m a široká i téměř 80 m. Tato mohyla však může být výjimkou. Zůstaneme-li u příkladu Morašic H1 – „U Mohyly“ (objem 1474 m³), pak by takovouto mohylu hypoteticky zbudovalo, uvažujíc, že 1 člověk je schopný za 1 den vykopat, přenést a navršit zhruba 3 m², za 1 den 491 lidí, za dva dny pak už jen 245 lidí, za 4 dny 123 lidí a tak dále. Nejsme bohužel schopni, byť jen odhadnout, kolik lidí/jak dlouho tumulus mohyly mohlo vršit. Přesnější odhady jsou uvedeny v **kap. 10.1.6**. Jisté však je, že takovýto objem tumulu vyžadoval ke svému zhotovení obrovský objem lidské práce, kterou si nemohl dovolit investovat každý.

²⁷ V Morašicích H1 – „U Mohyly“ byl zdokumentován inventář náležící jak muži, tak ženě.

s kruhovým rondelem o \varnothing 6,5–7,1 m (Stuchlík 1999, obr. 2, tab. 2:2). Geofyzikálním měřením byla zjištěna vnitřním příkopem oddělená akropole od suburbia na hradišti Křenovice – „Hradisko“ (Bambasová 2019; Tichá Bambasová 2019). Také na čtyřech nížinných sídlišťích identifikujeme palisádou vymezený dvorec (Kobylnice – „Rybníky“, Kralice na Hané – „Kralický háj“, Kuřim – „Pod Toskou“, Modřice – „Rybničky“), z nichž pouze Kuřim byla dosud komplexně vyhodnocena (Čižmář, Z. 1995; Zeman 2017; 2019). Zde byl zachycen (společenský) dům majitele dvorce s přilehlým výrobním areálem a také oddělený sakrální okrsek s oválným rondeloidem o rozměrech 22 x 17 m (Čižmář, Z. 1995, Abb. 2:K, 10). Celkově na Moravě evidujeme 17²⁸ lokalit s halštatskými depoty (**obr. 7–8, 10–11, 64, kap. 13.2**; souhrnně Golec – Fojtík – Rybářová 2018, 46–47; Golec – Kos 2020), z nichž pouze 7 obsahuje luxusní předměty/importy. Ze sídlištní lokality Blatec – „Kocanda“ pochází depot se železným nábojem z kola vozu a 2 kusy železných kulovitých polotovarů/ingotů (obr. 17–19; Pare 1992, 215, Fig. 155). Na sídlištní aglomeraci v Kralicích na Hané – „Kralickém háji“ byl nalezen depot 10 kusů luxusních předmětů/importů (**obr. 7–8, 10–11, 59–60, 62:A4, 64, kap. 13.2**; 3 bronzové misky, 3 bronzové naběračky, bronzový šálek, 2 železné rožně a železné závěsné zařízení na kotel) v blízkosti dvorce (Golec et al. v tisku). Z kontextu původně bažinatého terénu pochází depot 9 kusů bronzových nádob Náklo – „Pod Dědinou“ (Nekvasil – Podborský 1991, 19, 23–25, Taf. 9, 13–14). Z depotu z Bánova – „Skalek“ pochází soubor ženských šperků, z něhož vyniká soubor asi 1500–2000 kusů jantarových korálek (**kap. 10.2.3**; nepublikováno; přehled v Golec – Fojtík – Rybářová 2018, 46–47; Golec – Kos 2020). Skládaný opasek pochází z depotu z Bohdalic-Pavlovic – „Ve Žlebách“ (**obr. 7–8, 11, 42:1, 64, kap. 13.2**; Čižmář – Čižmářová 2014, 35–45, obr. 4:2, 5–7; Golec 2017, Fig. 81:d). Z jeskynní svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ 1–6 pochází 36 kontextů luxusních předmětů/importů (**obr. 7–11**) – čtyřkolové vozy (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 86–112; Mírová 2019b, 88–96, Fig. 26–33), zlaté předměty (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 13:121, 19:210–212, 68:210–212), bronzové nádoby (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 32–39, 40:349,365–367, 41:350–351, 73–76), železné/bimetalické dýky (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 27:295–296), bronzová helma (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 25:290), skládané opasky z bronzových dílů (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 20:218–219, 21:245–246, 25:291, 26, 31:323–324, 69, 70:324, 71, 72:291–292), (pravděpodobně původně související) souprava/soupravy jantarových korálek o celkovém množství 1814 kusů (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, 79:265a,266a, 80) a (pravděpodobně původně související) souprava/soupravy skleněných korálek o celkovém množství 4500 kusů (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 77–78, 81–84). U těchto kontextů nelze vždy rozhodnout, zda patřily ke kostrám (**obr. 7–8**; kontexty související s kostrami jsou jen Habrůvka – „Býčí skála“ 1–5), byly uloženy v depotech, nebo je kontext nejasný (**obr. 7–8**; kontexty uváděny jako Habrůvka – „Býčí skála“ 6). S lokalitou Habrůvka – „Býčí skála“ také souvisí nález zákolníku, tedy součásti vozu, z lokality Habrůvka-Josefov – „vývěr Jedovnického potoka“, která je vlastně téměř u vstupu/na cestě do jeskynní svatyně. Z lokality Doloplazy pochází náhodný povrchový nález měděné plakety s figurálním (předsitulovým) uměním etruského původu (Chytráček et al. 2019).

²⁸ K roku 2020 evidujeme již 18 lokalit s 19 depoty (Golec – Kos 2020, 72, 74–75).

Obr. 12: Mapa lokalit se všemi mužskými a ženskými projevy elit horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny na Moravě (hroby/pohřby, dvorce, hradiště s akropolí, depoty, svatyně a luxusní předměty/importy) Ha C2–D2 na Moravě: 1 – Bánov – „Skalky“ (depot); 8 – Blatec – „Kocanda“ (depot); 10 – Bohdalice-Pavlovice (depot); 13 – Bošovice H1 – „U Dvou závor“ (hrob); 14 – Bratčice – „Mělčanská“ (hrob); 16–18 – Brno-Holásky H1–H3 – „U Tuřan“ (3 hroby); 20 – Brno-Horní Heršpice H3 – „Na Široké, ul. Kšírova“ (hrob); 21 – Brno-Chrlice H1 – „Za Dvorem“; 30 – Brno-Zábrdovice H214/19, pohřeb I – „ul. Příkop“ (hrob); 31 – Brno-Židenice H1 – „kasárna“ (hrob); 47 – Doloplazy – „Rovina“ (neznámý kontext); 57–62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 1–6 (5 pohřbů a depot/depoty v pohřebně-obětní svatyni); 64 – Habrůvka-Josefov – „vývěr Jedovnického potoka“; 65 – Hněvotín – „Špitálky“; 70–71 – Hrušovany u Brna H1–H2 – „U Tří mostů“ (hroby); 86–87 – Jevíčko III, A/39 a B/39 – „Na Panském“ (hroby); 93 – Kobylnice – „Rybníky“ (dvorec); 100, 102 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (dvorec, depot); 103 – Kralice na Hané H1 – „Staré olší“ (hrob); 109 – Křenovice – „Hradisko“ (akropole a suburbium na hradišti); 112 – Křižanovice – „Zámeček“ (dvorec na hradišti); 113 – Kuřim – „Díly za sv. Janem“; 114 – Kuřim – „Pod Toskou“ (dvorec); 129 – Modřice – „Rybníky“ (dvorec); 130 – Modřice H3815 – „Rybníky“ (hrob); 134–135 – Modřice H818 a H827 – „Sádky“ (hroby); 143 – Mohelno – „sv. Antoníček“; 145 – Mokrý-Horákov – „Hlásnica“ (hrob); 148–151 – Morašice H1–H4 – „U Mohyly“ (hroby); 171 – Náklo – „Pod Dědinou“ (depot); 172 – Náklo H1 – „Zahrady u kostela“ (hrob?); 173 – Náklo H2 – „dům č. 246“; 231 – Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ (hrob); 250 – Slavkov pod Hostýnem – „Homole“; 251 – Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“ (hrob); 263 – Suchohrdly H1 – „Starý zámek“ (hrob); 265 – Šaratice – „Kopeček“ (hrob); 286 – Ústín – „Královský kopec“ (hrob); 288 – Velatice – „Maxlůvka“ (hrob); 291 – Vitčice – „Vitčický les“; 293 – Vojkovice H111 – „Vojkovické nivy“ (hrob); 303 – Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“ (hrob); 304 – Vyškov-Opatovice – „Díly“; 307 – Zlín-Louky – „Kamenné dílce“ (hrob) (podle: **kap. 8.1**).

U elit je potřebné monitorovat některé zvyky, jež jsou pro ně specifické, a to např. tzv. přídavné pohřby (*Totenfolge* nebo *Totenopfer*). Žárové přídavné pohřby byly rozpoznány v kostrových hrobech elit – mužů (3 lokality – přídavným pohřbem jsou ženy) i žen (3 lokality – 1 přídavný pohřeb muž, 3 přídavné pohřby neurčené kremace + 1 lebka) – v HS v okolí Brna (**obr. 7**; *Nekvasil 1963*, 52–55), pro kterou je typická biritualita. Kostrový ritus indikuje významnějšího jedince, v některých případech pohřbeného na voze. Za *Totenfolge* nepovažujeme případy následných (sekundárních) kostrových pohřbů do jedné hrobové jámy, jako je tomu v Brně-Holáskách H1 – „U Tuřan“ a Modřicích H3815 – „Rybníky“. Sporný je případ Morašic H1 – „U Mohyly“, kdy předměty odpovídají jak muži, tak ženě a antropologicky ani jinak není zjištěn hlavní pohřeb, stejně jako v Seloutkách H2/1926 – „Na Šťastných“.

Důležitým úkolem výzkumu elit na Moravě je cíleně vyhodnocovat pramennou bázi a rozpoznat časový rámeček všech tří vymezených složek elit. Ty jsou zastoupeny nerovnoměrně a v rozmezí Ha C2–D2 se proměňují. Systematický zájem má odpovědět na doposud neřešené otázky výzkumu doby halštatské na Moravě, zda a jakým způsobem probíhaly centralizační a decentralizační procesy v HS a PS/bývalé HS a PS. Zásadním pro výzkum elit je zaměřit se a systematicky zkoumat sídelní jádro společnosti, tedy *centrum*. Toto centrum či centra, samozřejmě, na základě identifikátorů elit vynesných v mapě, cítíme intuitivně (**obr. 12, 22, 61, 69**), ale dokládáme také exaktně.

9.2 STATISTIKA

Autoři se však, na základě studia hmotných a nehmotných pramenů, rozhodli data navíc zpracovat pomocí statistických analýz, které mají za úkol definovat centra exaktními metodami. Statistické analýzy slouží ke zjednodušení komplexních souborů dat a také ke snazší interpretaci. Jde o netypologický přístup, známý také jako kvantitativní klasifikace. Na základě těchto analýz sledujeme výskyt určitých deskriptorů a jednotlivé příbuzné typy vyjdou sami v syntéze. Statistika ovšem ukáže určité struktury v datech, ale jejich interpretaci činí archeolog.

Rozvoj užití matematických, resp. statistických metod v archeologii můžeme sledovat již od 80. let minulého století. Ze zásadních publikací jmenujme alespoň např. *Mathematics in Archaeology* (*Orton 1980*); *Mathematics and Computers in Archaeology* (*Doran – Hodson 1975*); *Quantitative Research in Archaeology: Progress and Prospects* (*Aldenderfer ed. 1897*); *Quantifying Archaeology* (*Shennan 1988*); z novějších publikací pak např. *Statistics in Archaeology* (*Baxter 2003*); *Digging Numbers: Elementary Statistics for Archaeologists* (*Fletcher – Lock 2005*) či *Statistics for Archaeologists* (*Drennan 2009*). Současná archeologie užívá mnoha různých statistických analýz, např. indexovou analýzu, metody lineární regrese, síťovou (social network analysis), vektorové analýzy, multivariantní analýzy, ad. Autoři využili dvě různé multivariantní (vícerozměrné) statistické metody: 1 – *shlukovou analýzu* (cluster analysis); 2 – *korespondenční analýzu* (correspondence analysis). Autoři data zpracovali ve freeware programu PAST (PAleontological STatistics, program původně navržený pro paleontology, autorem je Øyvind Hammer z Natural History Museum, University of Oslo).

Shluková analýza patří k metodám numerických klasifikací. Klasifikace spočívá ve stanovení skupin objektů na základě podobnosti. Jde o zjednodušení složitých struktur v datech a patří pod skupiny explorativních (zjišťovacích) statistických analýz. Datový set je na základě podobných parametrů rozčleněn do skupin, shluků (clusterů), které vycházejí z hypotézy, že některá data jsou si více podobná než jiná, a vyjadřují interní soudržnost a

externí izolaci (Shennan 1988, 195–196). Pro shlukovou analýzu je nutné stanovit vztahy mezi jedinci, což se děje na základě hledání podobnosti (similarity) či vzdálenosti (distances). Podobnost/vzdálenost se vypočítává různými metodami, v našem případě automaticky v programu PAST na základě výpočtu eukleidovské vzdálenosti. Použitou metodou hledání shluků je pak hierarchické shlukování, jde o větvení, zjemnění klasifikace, metodou párovaných skupin (paired groups). Výsledkem analýzy je dendrogram (graf) ukazující struktury na základě vzdálenosti. Zobrazené struktury v něm pak mohou být výsledkem chronologických, sociálních, případně jiných faktorů.

Korespondenční analýza je další exploratorní multivariantní statistickou analýzou. Slouží ke zjištění a zobrazení určitých struktur v datech, má za úkol redukovat dimenzionalitu. Principem je výpočet reziduálů na základě řádkových a sloupcových zátěží profilů z kontingenční tabulky, výsledkem jsou pak hodnoty, které jsou opět zobrazeny v diagramu – tzv. korespondenční mapě (diagramu, scatter plot). Z ní lze číst, které případy se podobají kterým, a to na základě objektů i proměnných (Shennan 1988, 283–284).

Pro užití statistických analýz je nutná *úprava dat*. Pro snadnější čtení v diagramech nejsou zobrazeny celé názvy lokalit, pouze jejich části, dle kterých je v diagramu lépe identifikujeme (např. Habrůvka, Horákov, ad.). Pro redukci objektů bylo přistoupeno ke *sjednocení veškerých případů na jedné lokalitě* (či na lokalitách v bezprostřední blízkosti), tyto případy budou posuzovány společně. *Seznam sloučených lokalit*: 57–62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 1–6; 63 – Habrůvka-Josefov – „vývěr Jedovnického potoka“ (dále jen Habrůvka); 16–18 – Brno-Holásky H1–H3 – „U Tuřan“; 21 – Brno-Chrlice H1 – „Za Dvorem“ (Brno-Hol. – Chr.); 70–71 – Hrušovany u Brna H1–H2 – „U Tří mostů“ (Hrušovany u B.); 86 – Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“; 87 – Jevíčko III, B/39 – „Na Panském“ (Jevíčko); 100, 102 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (Kralice n. H.); 103 – Kralice na Hané H1 – „Staré olší“ (Kralice n. H.); 113 – Kuřim – „Díly za sv. Janem“; 114 – Kuřim – „Pod Toskou“ (Kuřim); 130 – Modřice H3815 – „Rybníky“; 134 – Modřice H818 – „Sádky“; 135 – Modřice H827 – „Sádky“; 129 – Modřice – „Rybníky“ (Modřice), 148–151 – Morašice H1–H4 – „U Mohyly“ (Morašice); 171 – Náklo – „Pod Dědinou“ (Náklo); 172 – Náklo H1 – „Zahrady u kostela“?; 173 – Náklo H2 – „dům 246“; 284 – Ústín – „Královský kopec“; 65 – Hněvotín – „Špitálky“ (Ústín – Hně.); 303 – Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“; 304 – Vyškov-Opatovice – „Díly“ (Vyškov). U nemovitých památek byly užity zkratky (vycházející z anglické terminologie) popisující případy (**obr. 13**): *Gra* – pohřeb (grave), *Ho* – depot (hoard), *San* – pohřeb ve svatyni (grave in sanctuary), *Hom* – dvorec (homestead), *Mou* – průměr mohyly (diametr of the mound), *Cha* – plocha hrobové komory (area of the chamber), *Sto* – kamenná architektura (stone architecture), *Add* – přídatný pohřeb (additional funeral). U movitých památek: *Wag* – vůz či jho (wagon, yoke), *Wea* – zbraně a výstroj (weapons and equipment), *Tor* – toreutika, příprava jídla a servírování (toreutics – food preparation and serving), *Jew* – šperky (jewel). U movitých památek tzv. druhé kategorie, které ještě nedosahují parametru elit, ale jsou zde často nacházeny: *Wed* – zbraně druhé kategorie (weapons of second category), *Hor* – koňský postroj (horse set), *Jed* – šperk druhé kategorie (jewelry of second category). Dále bylo nutné *redukovat počet proměnných*, deskriptorů. U movitých památek byly sloučeny kategorie: *Wag* – vůz, jho (wagon, yoke), *Wea* – meč/dýka, helma (sword/dagger, helmet), *Tor* – nádoba, mísy se širokým okrajem, naběračka, situla, šálek, mísa, cista, vědro typu Kurd, kotlík s křížovými atašemi, cedník, nádoba s dekorací, rožeň, závěs na kotel (vessel, bowl w. rim, Ladle, Situla, Cup, bowl, ziste, situla Kurd, kettle w. X att., sieve, vessel w. deco., spit; pot hook), *Jew* – skládaný opasek, skleněný set, jantarový set, pohřební rubáš, zlatá náušnice, zlatý náramek, zlatý prsten (compound bell, glass set (1K), amber set (1K), grave-clothes,

gold sarin, gold bracelet, gold ring). U movitých památek druhé kategorie: Wed – kopí, sekera (spear, axe), Jew – jantarová jehlice, jantarový korál (amber headpin, big bead). Do statistiky nebyla, kvůli své specifičnosti, zahrnuta lokalita Doloplazy – „Rovina“ (bronzový plech, Plague w. deco.). Aby bylo možné vyhodnotit movité případy společně s nemovitými, bylo přistoupeno k přiřazení určitých skóre k jednotlivým deskriptorům. U kategorie Mou, tedy mohyl, bylo skóre přiřazováno na základě jejich přítomnosti a \emptyset . Skóre: 1 – prezenze mohyly, 0–20 m; 2 – 21–40 m; 3 – 41–60 m; 4 – 61–80 m. U deskriptoru Cha, plochy hrobové komory, bylo skóre přiřazeno na základě prezenze a velikosti plochy. Skóre: 1 – 0–10 m²; 2 – 11–20 m²; 3 – 21–30 m²; 4 – 31–x m². U ostatních deskriptorů bylo přiřazeno skóre: 0 – absence, 1–x – počet případů.

Vyhodnocení nemovitých případů na základě shlukové analýzy (obr. 14). Nemovité parametry – počet pohřbů, depot, pohřeb ve svatyni, dvorec, průměr mohyly, plocha hrobové komory, kamenná architektura a přídatný pohřeb byly vyhodnoceny společně (viz obr. 7) a výsledné shluky shrnuje dendrogram. Čím podobnější si lokality na základě výskytu daných parametrů jsou, tím kratší mají v dendrogramu vzdálenost. Lokality vykazující nejnižší vzdálenost jsou téměř totožné (Slavkov u B., Vojkovice – hroby s přídatným pohřbem; Bánov, Blatec, Pavlovice – zde jde o depoty; Kobylnice, Křižanovice, Křenovice – dvorce; Mohelno, Bošovice, Šaratice, Vitčice – mohyly). Shlukem vyššího řádu (vzdálenost 1) je pak Brno-Zábr., Seloutky, Brno-Žid. Slavkov u Brna, Vojkovice. Za povšimnutí stojí fakt, že jde ve všech případech o bohaté hroby žen, vyjma lokality Seloutky, kde je pravděpodobně pohřben muž i žena, přitom s genderem nebylo v případě nemovitých parametrů vůbec pracováno. Shluk poukazuje na fakt, že bohaté hroby žen jsou charakteristické hrobovou komorou menší velikosti a často buď dvojitým pohřbem, nebo přídatným pohřbem. Dalším výrazným shlukem vyššího řádu je pak Horákov – Zlín (vzdálenost 1), který je charakteristický zejména mohylami velkých rozměrů. K tomuto shluku se pak přidávají lokality Kralice n. H. – Suchohrdly (vzdálenost 3). Tento shluk je již rozrůzně, nacházejí se zde lokality s velkými mohylami, dvorci a/nebo depoty. Shluk Hrušovany u B. – Jevíčko (vzdálenost 1–3) pak tvoří bohaté hroby s velkými hrobovými komorami, většinou bez mohyly a ve dvou případech s kamennou architekturou. Stejně jako u shluku Brno-Zábr. – Vojkovice, jedná se o kategorii bohatých hrobů, nyní ovšem ryze mužských. Shluky Ústín – Hně. – Vyškov (vzdálenost 2) a Brno-Hol. – Chr. (vzdálenost 2) jsou charakteristické rozměrnými mohylami, ve druhém případě jde pak o pohřební mohylový areál. Lokalita Modřice stojí víceméně osamoceně, nacházejí se zde jak velmožské hroby žen, tak mužů, ovšem bez prokázaných mohylových naspů, a také dvorec. Lokalita Habrůvka je pak specifická svým výskytem depotů v kombinaci s pohřby ve svatyni.

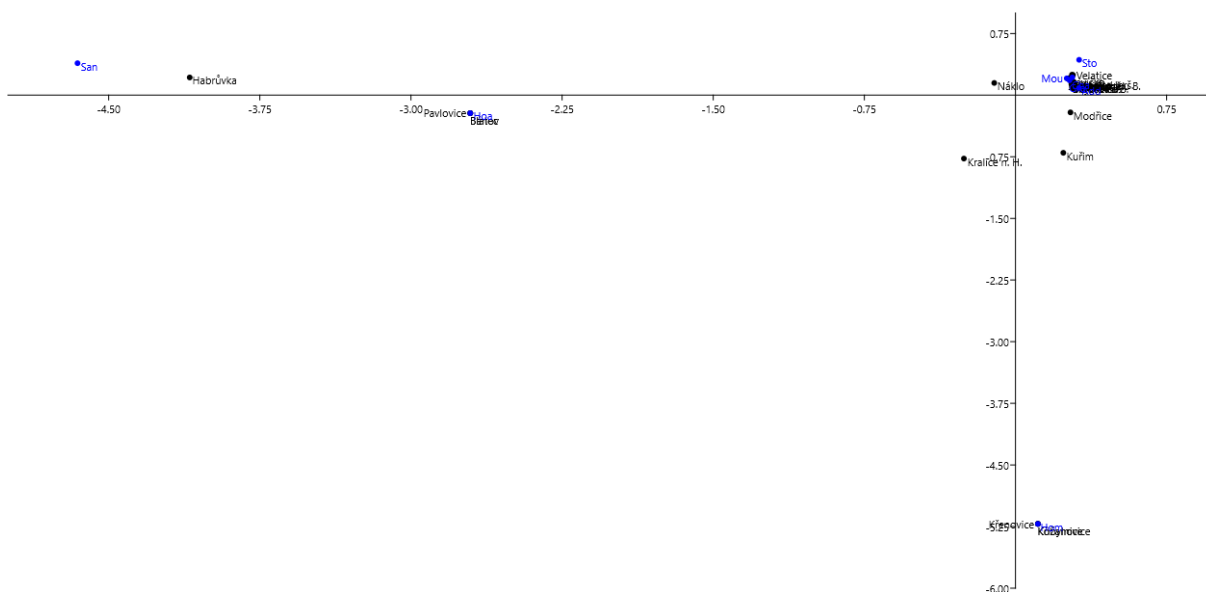
Site	Gra	Hoa	San	Hom	Mou	Cha	Sto	Add	Sum
Bošovice	1	0	0	0	2	1	0	0	4
Bratčice	1	0	0	0	0	3	0	1	5
Brno-Holásky – Chrlice	5	0	0	0	15	8	0	0	28
Brno-Horní Heršpice	1	0	0	0	0	3	0	0	4
Brno-Zábrdovice	2	0	0	0	0	1	0	1	4
Brno-Židenice	1	0	0	0	0	1	0	0	2
Habrůvka – „Býčí skála“	0	2	5	0	0	0	0	0	7
Horákov	1	0	0	0	2	1	0	1	5
Hrušovany u Brna	2	0	0	0	0	5	0	0	7
Jevíčko	2	0	0	0	2	4	2	0	10
Kralice na Hané	1	1	0	1	2	1	0	0	6
Kuřim	1	0	0	1	3	1	0	0	6
Modřice	4	0	0	1	0	6	0	3	14
Mohelno	1	0	0	0	2	1	0	0	4
Morašice	4	0	0	0	16	7	1	1	29
Náklo	2	1	0	0	3	2	0	0	8
Seloutky	2	0	0	0	0	1	0	0	3
Slavkov pod Hostýnem	1	0	0	0	4	1	0	0	6
Slavkov u Brna	1	0	0	0	0	1	0	1	3
Suchohrdly	1	0	0	0	2	3	0	1	7
Šaratice	1	0	0	0	2	1	0	0	4
Ústín – Hněvotín	2	0	0	0	5	2	0	0	9
Velatice	1	0	0	0	0	4	1	0	6
Vitčice	1	0	0	0	2	1	0	0	4
Vojkovice	1	0	0	0	0	1	0	1	3
Vyškov	2	0	0	0	7	2	0	0	11
Zlín	1	0	0	0	1	1	0	0	3
Bánov	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Blatec	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Pavlovice	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Kobylnice	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Křižanovice	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Křenovice	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Sum	43	7	5	6	70	63	4	10	208

Obr. 13: Datová tabulka s hodnotami nemovitých případů elit horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny na Moravě (podle: Z. Mírová).

Obr. 14: Shluková analýza nemovitých případů elit horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny na Moravě (podle: Z. Mírová).

Vyhodnocení nemovitých případů na základě korespondenční analýzy (obr. 15). Korespondenční analýza provedená na nemovitých parametrech má v našem případě zobrazovat vztahy lokalit (**obr. 15 černě**), tedy objektů mezi sebou a to základě deskriptorů (**obr. 15 – modře**: Gra, Hoa, San, Hom, Mou, Cha, Sto, Add). Proto bylo zvoleno zobrazení os jako hlavních (row principal), jsou zde vyneseny lokality, okolo nich se pak koncentrují deskriptory. Z diagramu pak lze číst asociace mezi lokalitami navzájem. Osa 1 (x) a 2 (y) dohromady dosahují inerce 60,77 %. Při korespondenční analýze jsou nejsignifikantnější objekty a deskriptory, stojící mimo průnik vertikální (x) a horizontální osy (y). Pro nemovité případy je to lokalita Habrůvka s deskriptorem San, blíže pak Bánov, Blatec a Pavlovice s deskriptorem Hoa. Na ose y stojí pak nejdále lokality Křenovice, Kobylnice a Křižanovice s deskriptorem Hom. S analýzy jasně vyplývá charakteristické postavení Habrůvky, kde se vyskytly jak depoty, tak pohřby ve svatyni. Specifické jsou také lokality, kde se vyskytly pouze solitérní depoty, stejně jako samostatné dvorce. Pro interpretaci a definici center jsou klíčové tyto lokality zobrazené v diagramu: Náklo, Kralice n. H., Kuřim, Modřice. Náklo je charakteristické depotem a mohylami, Modřice pak bohatými pohřby a dvorcem, Kuřim mohylami a dvorcem, Kralice n. H. depotem, mohylou a dvorcem. Tyto lokality se od shluku v průniku os oddělují a prokazují výskyt několika velmožských projevů různých typů současně. V okolí těchto lokalit autoři také *uvážují (epi)centra* (Kralice n. H. – PS/bývalá PS, Modřice – HS/bývalá HS), nač poukazuje i provedená korespondenční analýza.

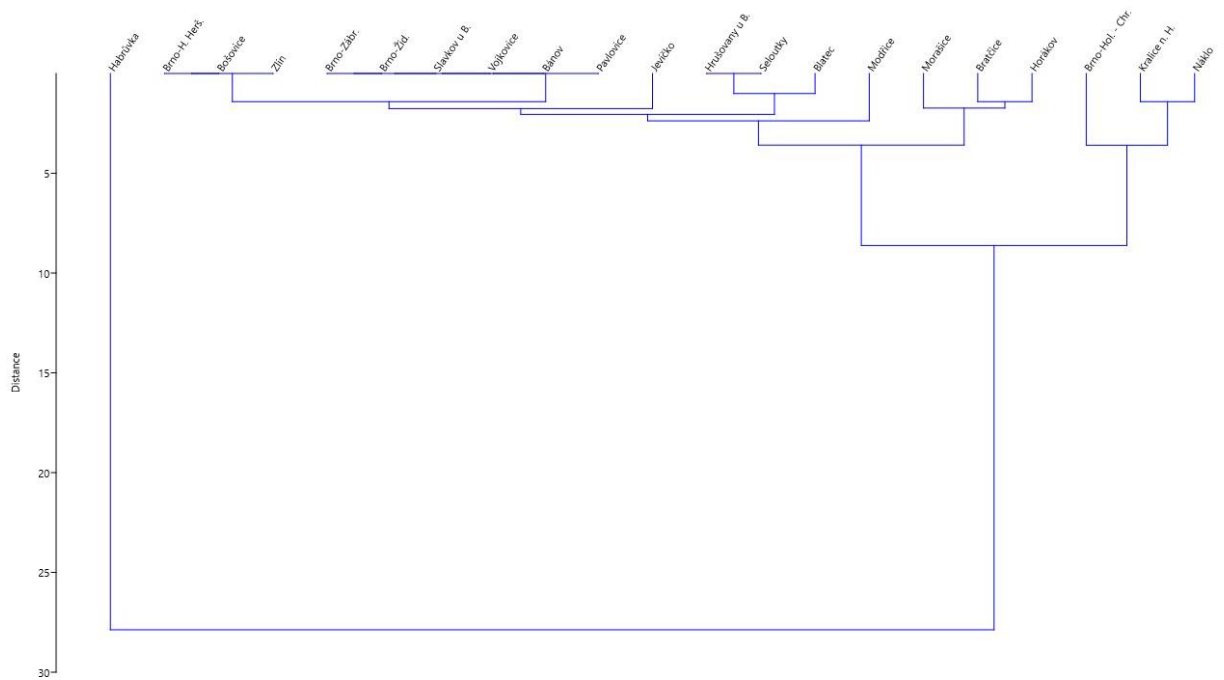
Obr. 15: Diagram korespondenční analýzy nemovitých předmětů elit horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny na Moravě (podle: Z. Mírová).

Vyhodnocení movitých případů na základě shlukové analýzy (obr. 17). Movité parametry – vozy, zbraně, picí a jídelní servis, šperky, byly vyhodnoceny společně (**obr. 16**). V případě shlukové analýzy movitých případů bylo nutné přistoupit k redukci nulových hodnot, tedy ze statistiky vyloučit lokality, kde nebyly nalezeny žádné movité doklady elit (Kuřim, Slavkov p. H., Suchohrdly, Šaratice, Ústín – Hně., Velatice, Vitčice, Vyškov, Kobylnice, Křižanovice, Křenovice). První shluk Brno-H. Herš. – Zlín zobrazuje lokality propojené na základě výskytu zbraní. Druhý shluk Brno-Zábr. – Pavlovice lokality s výskytem ženského šperku. Důležitý je shluk Hrušovany u B. – Seloutky, který propojuje dva významné velmožské hroby HS a PS na základě přítomnosti vozu. Významný je i shluk Kralice n. H. – Náklo, tvořený na základě vysokého výskytu picího a jídelního servisu. Zcela samostatně pak stojí lokalita Habrůvka,

kteřá se svým výskytem 45 luxusních importovaných předmětů naprosto vymyká a obsahuje předměty všech kategorií a to jak z HS i PS/bývalé HS i PS. Z grafu jednoznačně vyplývá, že lokality tvoří koncentrace na základě předmětů a nikoli na základě příslušnosti k HS a PS/bývalé HS a PS, pokud není dané, z jakého kontextu předměty pochází. *HS i PS/bývalá HS i PS užívají luxusní/importované předměty a to stejnou měrou.*

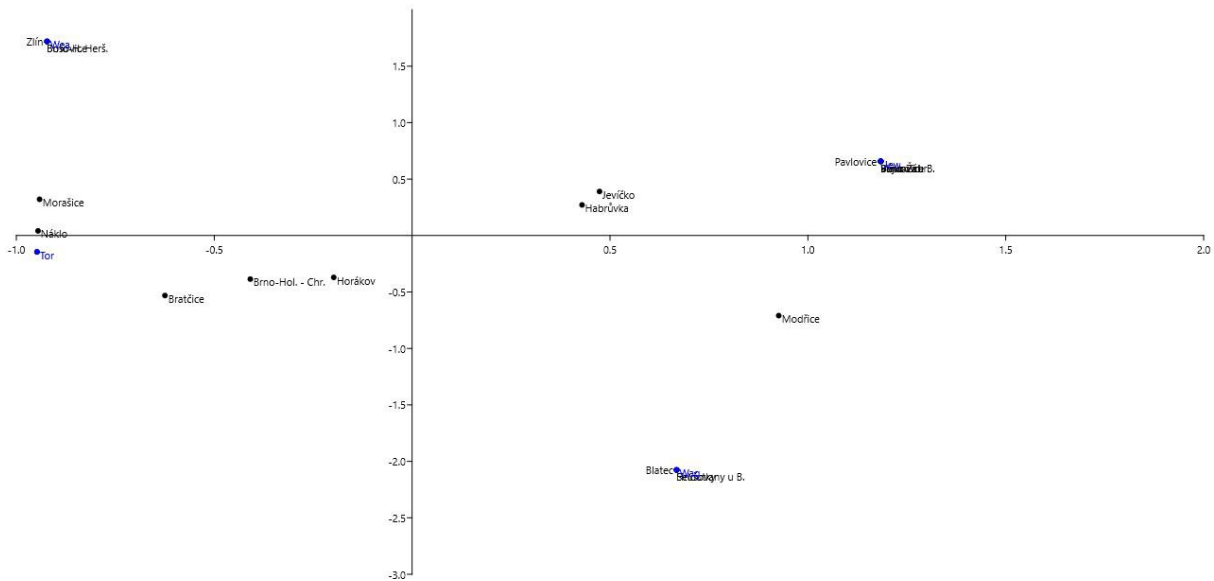
Site	Wag	Wea	Tor	Jew	Sum
Bošovice	0	1	0	0	1
Bratčice	1	0	4	0	5
Brno-Holásky – Chrlice	3	1	8	1	13
Brno-Horní Heršpice	0	1	0	0	1
Brno-Zábrdovice	0	0	0	1	1
Brno-Židenice	0	0	0	1	1
Habrůvka – „Býčí skála“	4	3	12	26	45
Horákov	1	0	3	1	5
Hrušovany u Brna	2	0	0	0	2
Jevíčko	0	0	1	2	3
Kralice na Hané	0	0	10	0	10
Kuřim	0	0	0	0	0
Modřice	2	0	0	2	4
Mohelno	0	0	0	0	0
Morašice	0	1	3	0	4
Náklo	0	1	9	0	10
Seloutky	2	0	0	0	2
Slavkov pod Hostýnem	0	0	0	0	0
Slavkov u Brna	0	0	0	1	1
Suchohrdly	0	0	0	0	0
Šaratice	0	0	0	0	0
Ústín – Hněvotín	0	0	0	0	0
Velatice	0	0	0	0	0
Vitčice	0	0	0	0	0
Vojkovice	0	0	0	1	1
Vyškov	0	0	0	0	0
Zlín	0	1	0	0	1
Bánov	0	0	0	1	1
Blatec	1	0	0	0	1
Pavlovice	0	0	0	1	1
Kobylnice	0	0	0	0	0
Křižanovice	0	0	0	0	0
Křenovice	0	0	0	0	0
Sum	16	9	50	38	113

Obr. 16: Datová tabulka s hodnotami movitých případů horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny na Moravě (podle: Z. Mírová).

Obr. 17: Shluková analýza movitých případů elit horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny na Moravě (podle: Z. Mírová).

Vyhodnocení movitých případů na základě korespondenční analýzy (obr. 18). Korespondenční analýza movitých případů zobrazuje vztahy lokalit (**obr. 18 černě**) na základě přítomnosti movitých předmětů, tedy deskriptorů (**obr. 18 modře**: Wag, We, Tor, Jew). Znovu bylo třeba přistoupit k redukci nulových hodnot, tedy ze statistiky vyloučit lokality, kde nebyly nalezeny žádné movité doklady elit (Kuřim, Slavkov p. H., Suchohrdly, Šaratice, Ústín – Hně., Velatice, Vitčice, Vyškov, Kobylnice, Křižanovice, Křenovice). Opět bylo zvoleno zobrazení os jako hlavních (row principal), jsou zde vyneseny lokality, okolo nich se pak koncentrují deskriptory. Z diagramu pak lze číst asociace mezi lokalitami navzájem. Osa x a y dohromady dosahují inerce 71,938 %. Lokality Zlín, Bošovice a Brno-Herš. stojí samostatně na základě deskriptoru Wea, tedy přítomnosti zbraně. Obdobně i lokality Brno-Zábr., Brno-Žid., Slavkov u B. Vojkovice, Bánov a Pavlovice s deskriptorem Jew, tedy ženským šperkem. Lokality Blatec, Hrušovany u Brna a Seloutky pak stojí ve třetím kvadrantu na základě přítomnosti vozů/jha. Lokalita Náklo je pak charakteristická Tor, toreutikou. Morašice se vyznačují jak přítomností zbraně, tak toreutiky. Bratčice, Brno-Hol. – Chr. a Horákov tvoří koncentraci vyznačující se toreutikou a přítomností vozů, Modřice pak vozů a ženského šperku. Lokality Jevíčko a Habruvka pak stojí samostatně blíže středu na základě Tor a Jew. Z diagramu je opět patrné, že lokality tvoří koncentrace na základě movitých předmětů a nikoli na základě příslušnosti ke skupinám. Lokalita Habruvka, stojící nejbližší protnutí os, se pak vyznačuje výskytem předmětů všech kategorií ve velké koncentraci, což ale z diagramu není příliš zřejmé. Lokalita Jevíčko je geografickým outlayerem, přesto z korespondenční analýzy vyplývá její význam. Důležité jsou samostatně stojící lokality Bratčice, Brno-Hol. – Chr., Horákov, Modřice, které autoři přisuzují centru HS/bývalé HS. Z diagramu centrum PS/bývalé PS patrné není.

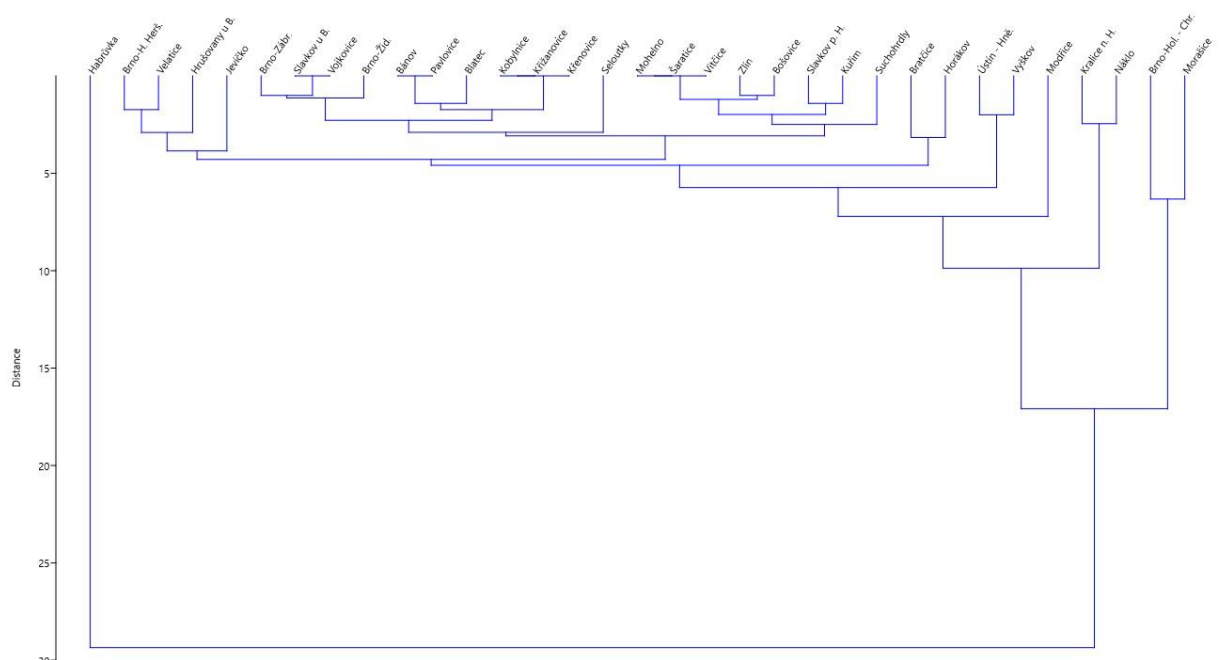

Obr. 18: Diagram korespondenční analýzy movitých případů elit horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny na Moravě (podle: Z. Mírová).

Vyhodnocení nemovitých a movitých případů na základě shlukové analýzy (obr. 20). Nemovité a movité případy byly vyhodnoceny společně (obr. 19). První větší shluk Brno-H. Herš. – Jevíčko zobrazuje lokality velkou hrobovou komorou, ve dvou případech kamennou architekturou a poměrně nízkým výskytem movitých předmětů. Jde o mužské hroby elit. Druhý shluk Brno-Zábr. – Brno-Žid. poukazuje na lokality s výskytem ženského šperku v hrobovém kontextu. Shluk Bánov – Blatce tvoří depoty, Kobylnice – Křenovice dvorce. Shluk Mohelno – Suchohrdly je pak převážně tvořen přítomností rozměrných mohyl, stejně jako Ústín – Hně. – Vyškov. Bratčice – Horákov tvoří shluk charakteristický zejména přítomností picího a jídelního v hrobovém kontextu. Podobný shluk tvoří i Kralice n. H. – Náklo, ovšem na základě přítomnosti v depotech a také přítomnosti rozměrných mohyl. Brno-Hol. – Chr. a Morašice pak tvoří důležitou koncentraci velkého počtu rozměrných velmožských mohyl. Poměrně zajímavé je postavení lokality Seloutky, která je připojena spíš k ženským hrobům a depotům. Téměř samostatně pak stojí Modřice s dvorcem a pohřebištěm. Nejvíce se vymyká opět lokalita Habrůvka, která stojí nejdále od všech shluků, což jen podtrhuje její význam a výjimečnost. Z grafu vyplývá nejen zcela neobvyklé postavení lokality Habrůvka (HS a PS/bývalá HS a PS), ale také význam koncentrací Ústín – Hně. – Vyškov (PS), Modřice (HS/bývalá HS), Kralice n. H. – Náklo (PS/bývalá PS), Brno-Hol. – Chr. a Morašice (HS). Lokality Modřice a Brno-Hol. – Chr. leží v uvažovaném centru HS/bývalé HS, Kralice n. H. pak v centru PS/bývalé PS. Morašice jsou významným očekávaným satelitním centrem – outlayerem HS, Ústín – Hně. – Vyškov a Náklo outlayerem PS, lokality Habrůvka spojuje obě centra dohromady a leží na jejich hranici či středu.

Site	Gra	Hoa	San	Hom	Mou	Cha	Sto	Add	Wag	Wea	Tor	Jew	Sum
Bošovice	1	0	0	0	2	1	0	0	0	1	0	0	5
Bratčice	1	0	0	0	0	3	0	1	1	0	4	0	10
Brno-Holásky – Chrlice	5	0	0	0	15	8	0	0	3	1	8	1	41
Brno-Horní Heřpice	1	0	0	0	0	3	0	0	0	1	0	0	5
Brno-Zábrdovice	2	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	5
Brno-Židenice	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	3
Habrůvka – „Býčí skála“	0	2	5	0	0	0	0	0	4	3	12	26	52
Horákov	1	0	0	0	2	1	0	1	1	0	3	1	10
Hrušovany u Brna	2	0	0	0	0	5	0	0	2	0	0	0	9
Jevíčko	2	0	0	0	2	4	2	0	0	0	1	2	13
Kralice na Hané	1	1	0	1	2	1	0	0	0	0	10	0	16
Kuřim	1	0	0	1	3	1	0	0	0	0	0	0	6
Modřice	4	0	0	1	0	6	0	3	2	0	0	2	18
Mohelno	1	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	4
Morašice	4	0	0	0	16	7	1	1	0	1	3	0	33
Náklo	2	1	0	0	3	2	0	0	0	1	9	0	18
Seloutky	2	0	0	0	0	1	0	0	2	0	0	0	5
Slavkov pod Hostýnem	1	0	0	0	4	1	0	0	0	0	0	0	6
Slavkov u Brna	1	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	4
Suchohrdly	1	0	0	0	2	3	0	1	0	0	0	0	7
Šarátice	1	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	4
Ústín – Hněvotín	2	0	0	0	5	2	0	0	0	0	0	0	9
Velatice	1	0	0	0	0	4	1	0	0	0	0	0	6
Vitčice	1	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	4
Vojkovice	1	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	4
Vyškov	2	0	0	0	7	2	0	0	0	0	0	0	11
Zlín	1	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0	0	4
Bánov	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
Blatec	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2
Pavlovice	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
Kobylnice	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Křižanovice	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Křenovice	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Sum	43	7	5	6	70	63	4	10	16	9	50	38	321

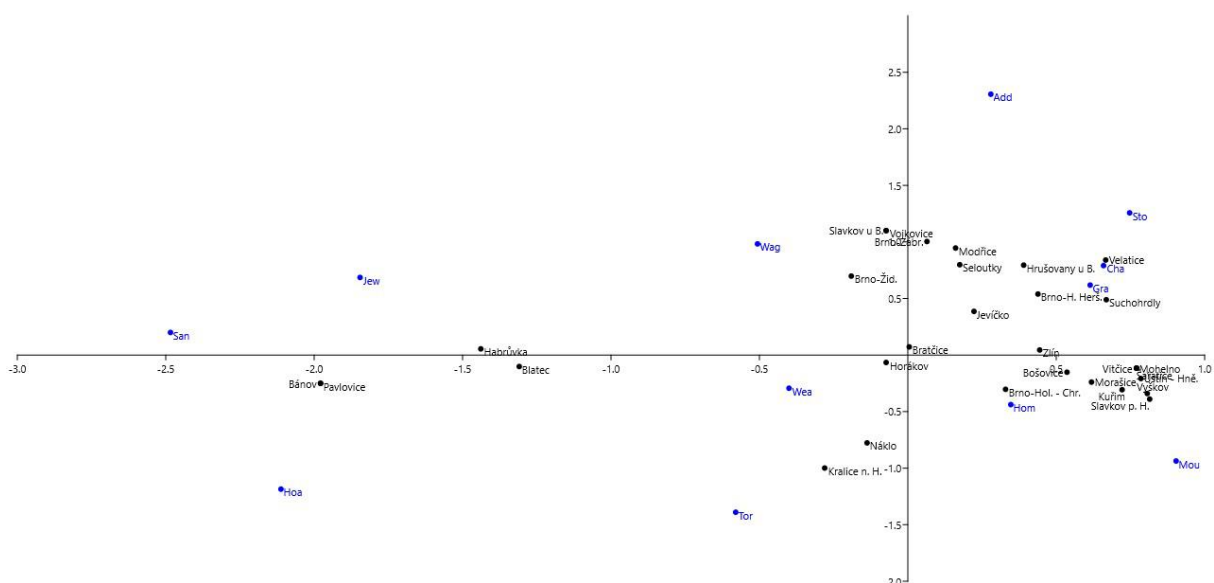
Obr. 19: Datová tabulka s hodnotami nemovitých a movitých případů elit horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny (podle: Z. Mírová).

Obr. 20: Shluková analýza nemovitých a movitých případů elit horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny na Moravě (podle: Z. Mírová).

Vyhodnocení nemovitých a movitých případů na základě korespondenční analýzy (obr. 21). Korespondenční analýza nemovitých a movitých případů zobrazuje vztahy lokalit (obr. 21 černě) na základě přítomnosti nemovitých a movitých případů, tedy deskriptorů (obr. 21 modře). Z analýzy byly vyloučeny objekty zastoupené pouze jedním deskriptorem: Kobylnice, Křižanovice, Křenovice (dvorce). Opět bylo zvoleno zobrazení row principal. Osa 1x a y

dohromady dosahují inerce 49,872 %. Pro interpretaci mají význam Bánov a Pavlovice, které stojí nejdále na základě přítomnosti šperků a depotů. Podobně stojí i Habruvka a Blatec, jde o kombinaci depotů a vozů. Můžeme sledovat silné koncentrace ženských velmožských hrobů Slavkov u B., Vojkovice, Brno-Zábr., Brno-Žid., i koncentrace mužských velmožských hrobů – Hrušovany u B., Velatice, Suchohrdly, Brno-H. Herš. Lokality charakteristické zejména rozsáhlými mohylami – Vitčice, Vyškov, ad., tvoří rozsáhlý shluk také. Významná je blízkost lokalit Seloutky a Modřice. Jde, mimo další parametry, o dvojité hroby muže a ženy s vozem, a stojí za povšimnutí, že *obě lokality leží v předpokládaných centrech* (Seloutky – PS/bývalá PS, Modřice – HS/bývalá HS). Náklo a Kralice n. H. pak díky velkému počtu toreutiky v depotu stojí samostatně, což podtrhuje jejich význam.

Obr. 21: Diagram korespondenční analýzy nemovitých a movitých případů elit horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny na Moravě (podle: Z. Mírová).

9.3 VÝSLEDNÝ MODEL A CENTRALIZACE

Pro studium elit je nutné stanovit teoretická východiska: 1 – *sociální a politický model* – v sociální a politické organizaci společnosti dle Elmana R. Service náleží doba halštatská stupni náčelnictví s privilegovaným náčelníkem a jeho rodinou (Service 1975; Kolář 2007). V Ha D je nutné se zabývat otázkou centralizačních procesů v západohalštatské i východohalštatské kultuře. Mnohem lépe jsou popsány procesy západní části (Wolfgang Kimmig, Hartwig Zürn, Konrad Spindler, Jörg Biel, Manfred K. H. Eggert, Christopher Pare, Hermann Parzinger, Wolfram Schier, Christoph Huth aj.; nejnověji Krausse – Beilharz Hrsg. 2010; Sievers – Schönfelder Hrsg. 2012; Fernández-Götz – Krausse 2013; Schumann 2015; Fernández-Götz – Ralston 2017; pro Čechy – západní část České republiky – téma rozvádějí např. Chytráček et al. 2010; Čiřtáková – Chytráček 2018). Nejen v západní části halštatské Evropy probíhaly centralizační procesy (knížecí sídla – *Fürstensitze*, knížecí hroby – *Fürstengräber*), sledujeme je i v části střední, v Bavorsku a Čechách. Zde vznikaly paralelně panské dvorce (*Herrenhöfe*; Kas – Schußmann 1998; Bambasová 2019) a centrální výšinné lokality (Marienberg ve Würzburgu – Schußmann 2012; Závist, Vladař a Minice – Drda – Chytráček 2005; Chytráček et al. 2010; Chytráček 2012a; 2012b). Zatímco panské dvorce lze na Moravě doložit, panská sídla zatím nikoliv. 2 – *kulturní a ekonomický model* – do problematiky elit vstupuje ekonomický prvek, nakládání s materiálními zdroji je nutné k udržování sociálního statusu

elit (*Polanyi 1975; Murphy 2008*). Společnosti se chovají podle určitého systému, zajišťujícího chod hospodářství (*Dalton 1975*). Střední a východní část halštatských kultur nebyla tak silně napojena na obchod se Středomořím jako západní část, což ovlivnilo procesy, jež v ní probíhaly. 3 – *středomořský model* – „homérská společnost“ je vhodným východiskem pro model halštatské společnosti. Aristokracii řeckých basileů a její zvyky můžeme ztotožnit s halštatskými elitami (*Kolář 2007; Bouzek 2011*). Obdobné tradice pak evidujeme také z Etrurie (*Bouzek 2003*) a z ikonografických pramenů halštatského titulového umění severní Itálie a východního Pňialpí (*Kern et al. 2009a*). Kromě samotného monitorování luxusu/importů je důležité stanovit možné protihodnoty poskytovatelům luxusního zboží/importů a řešit otázku dálkového obchodu a jeho agentů – obchodníků, řemesel a řemeslníků.

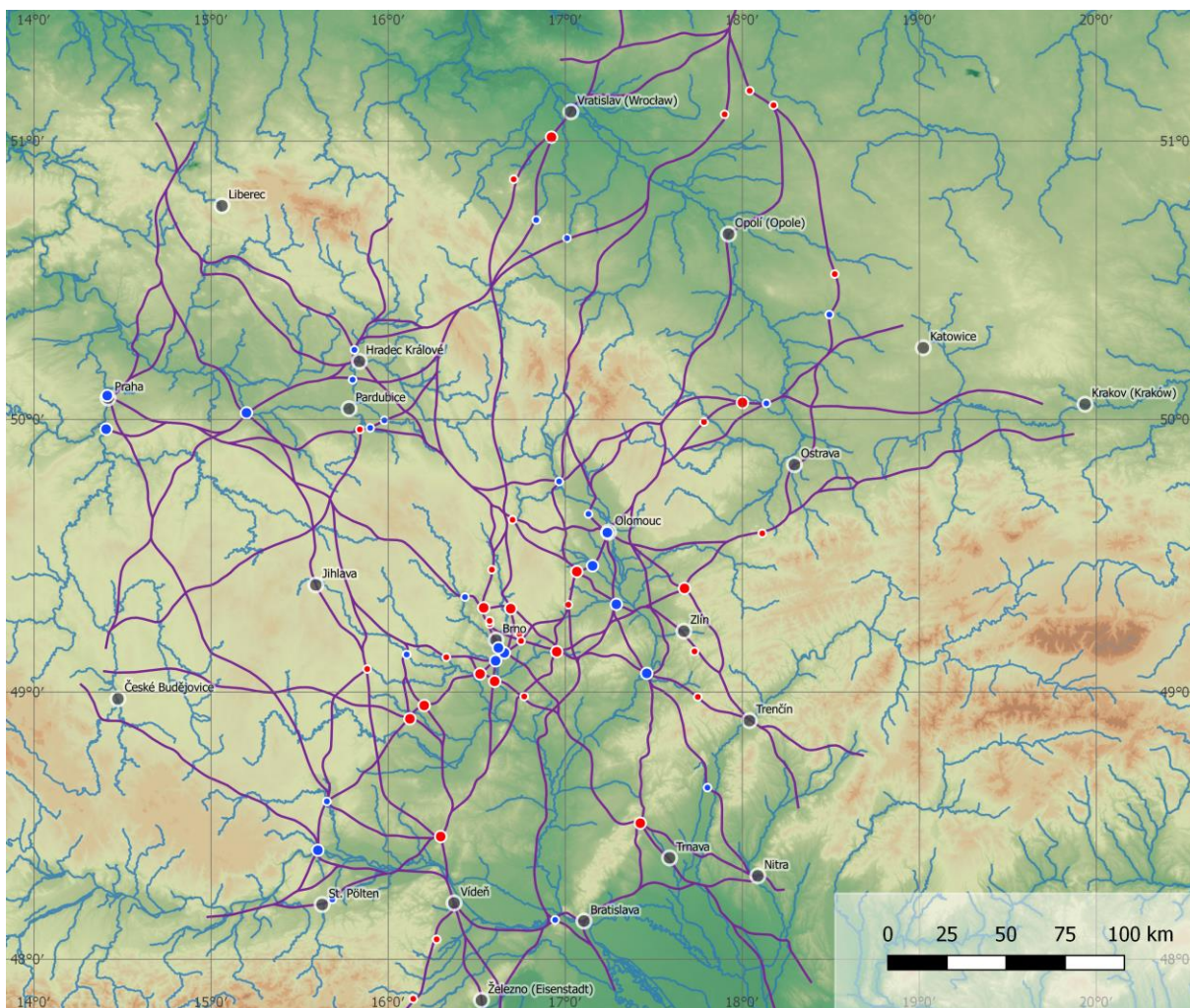
Centrální postavení brněnské podskupiny (H1) na území HS/bývalé HS predikoval již Vladimír Podborský (*Podborský 1980b*, 49), význam této teze lze plně docenit až po 40 letech, kdy pramenný fond na Moravě výrazně vzrostl. Nyní již dokládáme dvě centralizační jádra (viz níže). Moravská doba halštatská dosáhla v Ha D1–D2a rozvinuté formy náčelnictví, nikoliv však její závěrečné fáze, kdy společenský model přecházel do úrovně raného státu. Ve východohalštatské kultuře je tento stupeň, doprovázený výraznými formami centralizace s doklady sídel a pohřbů elit, diskutován pro jižněji položené regiony, např. sulmtálskou skupinu ve Štýrsku (*Egg 1996*, 83–84). Tyto centralizační a následně decentralizační procesy se na Moravě ještě několikrát zopakovaly v době laténské, římské, stěhování národů a v raném středověku, než společnost přešla ve středověký stát. Asi k nejlépe popsanému procesu přechodu od rozvinutého do závěrečného stadia náčelnictví/raného státu došlo v 8. a 9. století při formování a existenci Velké Moravy a vstupu Moravy do stupně státu v 11. století (*Macháček 2005*, 131–132). HS a PS/bývalá HS a PS v Ha D1–D2a (poslední čtvrtina 7.–1. pol. 6. století př. Kr.) dospěly v porovnání s tímto referenčním společenským modelem do předvelkomoravského období 8. a 1. třetiny 9. století, ale velkomoravského období od 2. třetiny 9. století již nedosáhly.

Systematický výzkum elit doby halštatské má na Moravě proti jiným regionům halštatské Evropy výrazné zpoždění (např. workshop *Connected Elites and Regions in the Early Hallstatt Period*, 2015). Elity jsou významné, protože u nich předpokládáme hlavní a intenzivní proud přejímání progresivních prvků z okolních regionů (na základě předpokládané tendence elit k rychlému přejímání a výměně módy, které vede k unikátnímu statusu ve společnosti; např. *Simmel 1957*). Společenské styky elit, jejichž součástí byl i dálkový obchod, se stal základním stavebním kamenem šířící se *halštaticizace* (halštatského stylu), která na Moravě vrcholila v centralizačních jádrech HS a PS/bývalé HS a PS ve fázích Ha D1–D2. Halštaticizací máme na mysli souborem progresivních vzorců chování, díky kterým můžeme obě moravské halštatské skupiny porovnávat s jinými regiony – staly se součástí globalizující východohalštatské kultury, potažmo celé halštatské kultury. Důležitým principem halštaticizace je výrazné otevření elit vůči sousedům a ochotou přebírat čtené dobové trendy. Na Moravě se v průběhu 20. století stalo populárním shledávat tento kulturní přenos jako „ovlivnění či dokonce častěji expanzí HS do PS/bývalé HS do bývalé PS“. Kořeny hledáme v samotném modelovém řešení jakékoliv změny v archeologické kultuře. Ta byla vysvětlována, obsazením či v mírnějším případě pouze ovlivněním. Jako zásadní byly dlouhodobě shledány změny přicházející z jihu, které opravdu korespondují s novými trendy přicházejícími podél Jantarové stezky od severní Itálie, ať již mají jakoukoliv podobu. Evidujeme ji již od počátku formování názorů na PS/bývalé PS: „*Morava, podléhající hlavně silným proudům jižním, nemá čistého stupně plátenického*“ (*Gottwald 1924*, 95). Téma se

stalo celoživotním leitmotivem Jindry Nekvasila, který sledoval kulturní poměry na hranici mezi HS a PS (Nekvasil 1962; 1963; 1966; 1967; 1969; 1987a; 1987b). Za hranicí souvislého horákovského osídlení identifikoval několik horákovských lokalit (např. Vitčice – „Vitčický les“, Křenovice – „Hradisko“, na jejichž základě pak formuloval teorii o expanzi HS do prostředí PS. Jako jednu z příčin pohybu HS na S uvádí dokonce vpád „Skytů“ do Podunají (Nekvasil 1962, 162, obr. 1). S náparem HS pak dává do souvislosti veškeré změny, které se v hmotné kultuře i pohřebním ritu PS na střední Moravě udály (Nekvasil 1967, 166). Druhým okruhem dokladů horákovských vlivů byly pro Jindru Nekvasila určité projevy pohřebního ritu – přeměna jámového hrobu v hrob komorový, úpravy hrobových jam v podobě kamenných konstrukcí a vkládání amforovitých zásobnic do hrobů. Jako exemplární případ uvádí komorový hrob s kamennou konstrukcí v Drysicích H1 – „Čtvrtě za školou“. Identický kulturní model se pak objevoval u dalších badatelů: Zbigniew Bukowski (Bukowski 1969), Vladimír Podborský (Podborský 1980b, 51) a naposledy Susanne Stegmann-Rajtár (Stegmann-Rajtár 1993, 454). Obdobný model odmítl při zpracování HS Martin Golec (Golec 2005b). Autoři kapitoly prokázali, že PS/bývalá PS není v žádném případě vůči HS/bývalé HS zaostalá a přijímá halštatické změny v plném rozsahu.

Testováním tohoto starého kulturně-historického modelu se nedávno zabývala Z. Holubová a to na stykové zóně obou skupin ve Vyškovské bráně. V rozporu s Nekvasilovou koncepcí ale nenašla v prostoru Vyškovské brány žádnou čistě horákovskou lokalitu, která by podporovala tezi o expanzi HS do PS/bývalé HS do bývalé PS. Vlivy HS/bývalé HS se projevil v běžném sídlištním materiálu, méně v hrobové keramice, na vlivy z J ukazují úpravy hrobových jam, ale jednoznačně s nimi nemůžeme spojovat používání kamenných konstrukcí (Holubová 2011, 63). PS/bývalá PS reflektovala silné halštatské vlivy z jihu, aniž by nutně docházelo k fyzické expanzi (Holubová 2011, 63). Badatelka dodala, že kulturní vlivy ovšem neproudily jenom jedním směrem, pozorovatelný je i vliv PS/bývalé PS na HS/bývalou HS. Na řadě nejsevernějších horákovských lokalit na Slavkovsku a Bučovicku se vyskytují keramické tvary i způsob výzdoby obvyklý v sousední PS/bývalé PS (hrob Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“; Kos 2016; hradiště Křižanovice – „Zámeček“; Baarová 2007; Holubová 2011, 63).

Analýza a kritika Nekvasilova modelu „expanze HS do PS“ přenosu kulturních změn (halštatické) v rámci vznikající dizertace Zuzany Holubové jasně poukázala na chybnou konstrukci. Nicméně i ona nepřešla k objasnění zcela evidentně probíhajícího kulturního přenosu a nenabídla model nový. Autoři se domnívají, že teprve systematický zájem o elity – primární hybatele na dálkových komunikacích a distributory kulturních změn do nitra kultur je možné přenosy vysvětlit (v redistributivní společnosti, která bazíruje na kontrole a přerozdělování zdrojů; např. Service 1962; Polanyi 1975; Smith 2004; Murphy 2008). Nabízejí přechod od „modelu expanze“ k „modelu centralizace“. Zuzana Holubová však výběrem oblasti zájmu ve Vyškovské bráně k novému modelu přejít nemůže, nachází se mezi oběma krystalizačními jádry s majoritní kumulací elit na Brněnsku a Prostějovsku. Obdobný problém shledáváme také v obhájených dizertacích Venduly Vránové (Vránová 2013) a Eriky Makarové (Makarová 2017a), které položením témat do území mimo krystalizační jádro PS/bývalé PS nemohly přejít k nabídce nového (predikčního) modelu.

Obr. 22: Napojení halštatských center horákovské a platěnické skupiny/bývalé horákovské a platěnické skupiny na Moravě na dálkových komunikacích se sousedními regiony v Čechách, Dolním Rakousku, JZ Slovensku a polském Slezsku (podle: M. Golec, Z. Mírová a J. Martínek).

Na problém se snaží poukázat práce předkládaná kniha s názvem *Centrum platěnické a bývalé platěnické skupiny východohalštatské kultury na Moravě*, objasňující, že *doklady po elitách jsou na Moravě rozloženy velmi nerovnoměrně*, což doposud unikalo pozornosti. Tímto úhlem pohledu pak nelze halštatské kultury studovat kdekoli, rozhodně ne bez znalostí elit a identifikovaných center. Šlo by o podobnou chybu, jako studovat sociálně-politické aspekty (jiné etapy doby železné) Velké Moravy bez hlavních opevněných center v Mikulčicích nebo na Pohansku u Břeclavi a jejich blízkého zázemí.

Dvě nápadné koncentrace projevů elit na Brněnsku a Prostějovsku (**obr. 12, 22, 61, 69**) potvrzují, že nejpozději ve stupních Ha D1–D2a, obdobně jako v některých regionech západohalštatské a východohalštatské kultury, probíhaly silné *centralizační procesy*. Výrazně se objevují v územních jádrech HS i PS/bývalé HS i PS, zatímco na okrajích těchto skupin projevy elit výrazně mizí nebo se „řadí“.

Statistické multivariantní analýzy zcela jednoznačně prokázaly výjimečné postavení lokalit Modřice, Brno-Holásky – Chrlice, Morašice, Náklo, Kralice na Hané, Kuřim a Habrůvka. Náklo, Kuřim, Kralice na Hané a Modřice prokazují výskyt několika velmožských projevů různých typů současně. V okolí těchto lokalit autoři také uvažují centra (Kralice na Hané – PS/bývalá PS, Modřice – HS/bývalá HS), nač poukazují provedené analýzy. Autoři pomocí analýz prokázali, že lokality tvoří společné koncentrace na základě pramenů a nikoli na

základě příslušnosti k HS a PS/bývalé HS a PS, pokud není dané, z jakého kontextu předměty pochází. HS i PS/bývalá HS i PS užívají luxusní/importované předměty a to stejnou měrou, elity se tedy v obou skupinách vyskytují a to rovnoměrně. Lokalita Habrůvka, kde autoři uvažují průnik/střetávací zónu HS i PS/bývalé HS i PS, je ve všech provedených analýzách jedinečná, definovaná výskytem vysoké koncentrace movitých předmětů (45 případů) i specifických nemovitých případů (pohřby ve svatyni společně s depoty).

Autoři tedy nikoliv intuitivně, ale i na základě provedených analýz definují následující centra elit: 1 – *HS/bývalá HS na Brněnsku* v blízkosti lokality Modřice; 2 – *PS/bývalá PS na Prostějovsku* v blízkosti lokalit Kralice nad Hanou. Lokalita Habrůvka představuje hraniční průnik/střed obou predikovaných center (**obr. 12, 22, 61, 69**). Dosažené výsledky se staly autorům této práce *predikčním modelem* pro zkoumání halštatské krajiny s výrazně nerovnoměrnou koncentrací elit na Moravě.

10. POHŘEBIŠŤE V SELOUTKÁCH – „NA ŠŤASTNÝCH“ V KONTEXTU MORAVY

Významnou částí předkládané práce je vyhodnocení pohřebiště v Seloutkách – „Na Šťastných“ v rámci: 1 – centra PS/bývalé PS v Prostějovské kotlině; 2 – prostějovsko-vyškovské podskupiny PS/bývalé PS; a v některých aspektech také v rámci Moravy. V jednotlivých odstavcích autoři pracují se stěžejními funerálními lokalitami PS a HS/bývalé PS a HS, ke kterým výběrově uvádíme hlavní zdroje, ve kterých se autoři vyjadřují zejména k nemovitým parametrům hrobů nebo shrnují a odkazují na další zdroje (viz též **kap. 8.1**):

1. Blatec – „Za Nádražím“, okr. Olomouc (*Bém 1997; Peška – Vitula – Bém 1997–1998; Bém et al. 2001, 102–106, obr. 126–129; Tajer 2002; 2003; 2004, 54–55, 61–62, obr. na str. 68–69; 2005*).
2. Dolní Újezd – „Spálová“, okr. Přerov (*Vitula – Kalábek 1995–1996; Drechsler 2010, 73–74, obr. na str. 74*).
3. Drahanovice – „Za Kapličkou“, okr. Olomouc (*Fojtík 2014a; 2014b; Tajer 2014*).
4. Drnovice – „U Propasti“, okr. Vyškov (*Mikulková 1995–1996; Baarová – Mikulková 2004*).
5. Drysice – „Čtvrtě za školou“, okr. Vyškov (*Nekvasil 1959; 1961b, 54–55; Říhovský 1979, Taf. 85:B; Holubová 2011, obr. 6:1*).
6. Hněvotín – „Špitálky“, okr. Olomouc (geofyzikální měření Andreas Northe v roce 2017; **obr. 30:7**; nepublikováno).
7. Kostelec na Hané – „Prostřední pololány“, okr. Prostějov (*Čížmář – Šmíd 1995–1996; Čížmář – Geislerová – Unger eds. 2000, 170; Štrof 2000, obr. 36; Šmíd 2004, obr. na str. 90:12; Kos 2009a, obr. 8*).
8. Kralice na Hané – „Staré olší“, okr. Prostějov (**obr. 62:A2,B**; nepublikováno).
9. Jevíčko III – „Na Panském“, okr. Svitavy (*Mackerle 1948, 17–18; Smrž 1975, 32–33, tab. 1; Štrof 1990, 141–142, tab. 241:1–3, 242–244; Nekvasil 1993, 357; Jarůšková – Štrof (eds.) a kol. 2014, 161–162, obr. 62–64; Mírová – Golec 2018, 96, 98, Fig. 18–21*).
10. Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 – „Zadní“ (*Peška – Vránová eds. 2016, 114, obr. 139–140; Tajer – Šin 2016*).
11. Luleč – „nová silnice“, okr. Vyškov (*Šedo 1982; Holubová 2011, obr. 6:3*).
12. Moravičany – „Dílečky“, okr. Šumperk (*Stloukal 1968; Nekvasil 1982; 1983; 1993, 356, obr. 235; Makarová 2017a*).
13. Mohelnice – „cukrovar“, okr. Šumperk (*Nekvasil 1961b, 113–119; Stuchlík 2004*).
14. Mostkovice – „Přední díly“, okr. Prostějov (*Gottwald 1924, 104; 1931a, 93, obr. 103–105; Nekvasil 1961b, 151–152; Podborský 1963, 29, tab. XI; Nekvasil 1993, 357, obr. 232:1*).
15. Náklo – „dům 246“, okr. Olomouc (nepublikováno).
16. Nemojany – „Kamenné“, okr. Vyškov (*Křivánek 1968*).
17. Orlovice – „Lysá hora“, okr. Vyškov (*Mikulková 2008; 2009; Geislerová – Parma eds. 2013, 268–269, obr. na str. 268; Kos – Přichystal 2013, 80–82, obr. na str. 78–80*).
18. Prostějov-Domamyslice – „V Loučkách“, ul. Olšová“, okr. Prostějov (*Fojtík 2016*).
19. Prostějov – „ul. Újezd“, okr. Prostějov (*Šiška 1983*).

20. Pustiměř – „Pod Grefty“, okr. Vyškov (Nekvasil 1977; 1980; Kostelníková 1990; Baarová 2007).
21. Seloutky – „Na Šťastných“, okr. Prostějov (Gottwald 1924, 104–105; 1928; 1931a, 93–95, tab. XXVI–XXVIII; 1939, 5–7; Nekvasil 1961b, 194–202; 1983, 76, ryc. 13; Nekvasil 1993, 357; Podborský 1956, 29, obr. 3; Konečná 2005; Fojtík 2012; 2017; Fojtík et al. 2019).
22. Slavkov u Brna – „Auto Bayer“ a „Rauscher“, okr. Vyškov (Dobisíková et al. 2010; Kos 2016).
23. Slatinky – „Nivky“, okr. Prostějov (Gottwald 1935; Nekvasil 1961b, 210–232; Přichystal 2003; 2007a).
24. Určice – „Hájové“, okr. Prostějov (Gottwald 1924, 105; 1930, 37, tab. III; 1931a, 95, obr. 106, tab. XXIX; 1931b, 205–208, tab. I; 1932, 25–26; Podborský 1956, 29, obr. 3; 1970b, Taf. 64; Nekvasil 1961b, 254–258; 1983, 75, ryc. 6:a).
25. Určice – „Kumberky“, okr. Prostějov (Gottwald 1914, 333–335, obr. na str. 27, tab. VI; 1924, 105; 1931a, 95, tab. XXV; Podborský 1956, 29, obr. 3; Nekvasil 1961b, 260–263; 1970, 72, 74, 79, obr. 13:1–8,10–27; 1983, 65, 75, ryc. 6:b–j, 12:i–n).
26. Ústín – „Královský kopec“, okr. Olomouc (Wankel 1885; Červinka 1911, 43; Nekvasil 1961b, 239; 1993, 334–335, 357, obr. 219; Říhový 1992, 247, Taf. 69:978; geofyzikální měření Andreas Northe v roce 2017; **obr. 30:9**).
27. Vitčice – „Vitčický les“, okr. Prostějov (Červinka 1911, 43; Nekvasil 1961b, 275–276; 1962, 147, mapa 2:9; 1963, 53–54; Tichá Bambasová 2019, 12–13, obr. 3:17).
28. Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“, okr. Vyškov (Šedo 1988; geofyzikální měření Andreas Northe v roce 2017; **obr. 30:8**).
29. Vyškov-Opatovice – „Díly“, okr. Vyškov (nepublikováno).

10.1 POHŘEBNÍ ZVYKLOSTI PLATĚNICKÉ SKUPINY/BÝVALÉ PLATĚNICKÉ SKUPINY

V době halštatské se v PS, popř. bývalé PS vedle jamkových hrobů, do kterých se pohřbívá v pozdní době bronzové v Ha B, postupně začne pohřbívát také do *komorových hrobů*. Ty využívaly sociálně významné velmožské a střední vrstvy, zatímco *jámové hroby* náleží nižší vrstvě (**obr. 6**). Zájem o komorový hrob je prioritou, je nositelem největšího množství informací a byly do něj často ukládány četné předměty nekeramické povahy. U komorových hrobů PS/bývalé PS sledujeme nejvýznamnější znaky: 1 – samotná existence komorového hrobu; 2 – druh stavební techniky dřevěné komory; 3 – kamenné obložení komory; 4 – existence kruhového žlábků/příkopu kolem komory; 5 – orientace komory podle světových stran; 6 – poloha komorových a jamkových hrobů vůči sobě na pohřebišti.

Jamkové a jámové hroby jsou stavebně značně jednoduché – mají pouze hrobovou jámu. Protiváhou jsou mnohem méně zastoupené hroby komorové. Jejich stavební postup se skládá z těchto fází/složek: 1 – *hrobová komora*; 2 – *hrobová jáma*; 3 – *kamenná kvadratická konstrukce* v a nad hrobovou jámou; 4 – *obvodový žlábek*; 5 – *mohylový násep*. Tyto složky se nemusí projevit u všech hrobů současně. Zpravidla nacházíme ale společné informace o hrobové komoře a jámě.

10.1.1 Velikost, tvar, orientace hrobové jámy/komory

Hrobová komora obsahuje mobiliář hrobu a byla konstruována ve tvaru malého srubu s přečnávajícími konci dřevěných dílů v rozích. Ojedinele byly dokumentovány negativy dřev – Drysice H1 – „Čtvrtě za školou“ a Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 23–24**). V mnoha dalších případech můžeme bývalou komoru identifikovat podle rozestavení nádob (**obr. 23–24**), zde je však nutné brát v potaz, že původní srub byl v obou směrech o něco rozměrnější. Velice důležitý je rozměr hrobové jámy, který bývá zpravidla větší, než hrobová komora (**obr. 23–24**). V mnoha případech mnohem rozměrnější, což nedokážeme spolehlivě vysvětlit. V mnoha případech byly tyto větší komory vyskládány kameny (**obr. 27**). Většinou kameny respektují vnější rozměry jámy, ale u některých hrobů je výměra jiná, než u komory pod ní. V jednom případě byla dokonce zjištěna rozměrnější komora pro kamennou výplň,

přičemž pod ní se nacházela jáma pouze s 2/3 výměrou – Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“ (obr. 23, tab. 74–76, foto 22–24). Můžeme tedy naznačit, že stavební úpravy největších hrobů byly složitější, než u hrobů menších. Řídily se složitými předpisy, jejichž hlubší smysl nedokážeme v současné době úplně posoudit a interpretovat.

lokality	druh hrobu	rozměry kamenné výplně/jámy	plocha jámy	plocha komory podle rozložení nádob*/plocha komory podle otisků základových trámů***	plocha komory	hloubka s nadloží ^{oo} /hloubka bez nadloží ^{oo}	kameny	orientace
Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“	komorový	1 x 1 m	1 m ²	-	-	0,6 m ^o	-	+
Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“	komorový	4,5 x 4,3 m	19,35 m ²	-	-	1,5 m ^{oo}	ano	+
Jevíčko III, B/39 – „Na Panském“	komorový	3,3 x 3,3 m	10,89 m ²	-	-	0,5 m ^{oo}	ano	+
Mostkovice H2 – „Přední díly“	komorový?	-	-	-	-	-	ano	+
Prostějov-Domamyslice H1/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“	komorový	2,5 x 1,4? m	3,5? m ²	1,5 x 1,2 m*	1,8 m ²	1,1 m ^o	ano	+
Prostějov-Domamyslice H2/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“	komorový	2,8? x 1,7? m	4,76? m ²	1,4 x 1,3 m*	1,82 m ²	1,33 m ^o	ano	+
Prostějov-Domamyslice H3/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“	komorový	2,2 x 2,2? m	4,84? m ²	1,4 x 1,2 m*	1,68 m ²	1,08 m ^o	ano	+
Prostějov-Domamyslice H4/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“	komorový	1,8 x 1,2? m	2,16? m ²	-	-	0,68 m ^o	ano	-
Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“	komorový?	-	-	-	-	-	ano	-
Seloutky H5/1926 – „Na Šťastných“	komorový?	-	-	-	-	-	ano	-
Seloutky H24/1934 – „Na Šťastných“	komorový	2,7 x 2,2 m	5,94 m ²	-	-	2 m ^o	ano	J–S
Seloutky H26/1934 – „Na Šťastných“	komorový	4 x 4 m/ 3 x 3 m	9 m ²	-	-	1,2 m ^o	ano	-
Seloutky H1/2012	komorový	2,7 x 2,5 m/	6,5 m ²	-	-	0,9 m ^o	ano	J–S

Kašina – „Na šťastných“		2,6 x 2,5 m						
Seloutky H1/2012 – „Na šťastných“	jamkový (kruh)	∅ 0,8 m	0,5 m ²	-	-	0,45 m°	-	-
Seloutky H2/2012 – „Na šťastných“	jamkový	-	-	-	-	0,3 m°	-	-
Seloutky H3/2012 – „Na šťastných“	jamkový	-	-	-	-	0,3 m°	-	-
Seloutky H4/2012 – „Na šťastných“	jámový (ovál)	1,4 x 1,15 m	cca 1,26 m ²	-	-	0,6 m°	-	V-Z
Seloutky H5/2012 – „Na šťastných“	jamkový (ovál)	1,15 x 0,9 m	cca 0,8 m ²	-	-	0,3 m°	-	V-Z
Seloutky H6/2012 – „Na šťastných“	komorový	2,3 x 2 m/ 2,5 x 2,3 m	5,75 m ²	1,4 x 1,4 m*	1,96 m ²	1,1 m°	ano	+
Seloutky H7/2012 – „Na šťastných“	jamkový (ovál)	0,8 x 0,6 m	cca 0,38 m ²	-	-	0,3 m°	-	V-Z
Seloutky H8/2012 – „Na šťastných“	komorový	2,1 x 2,1 m/ 2,5 x 2,3 m	5,75 m ²	1,4 x 1,1 m*	1,54 m ²	0,95 m°	ano	+
Seloutky H9/2012 – „Na šťastných“	jamkový	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H10/2012 – „Na šťastných“	komorový	3,2 x 2,8 m/ 3,2 x 2,2 m/ 2,5 x 2 m	7,04 m ²	1,8 x 1,6 m*	2,88 m ²	0,65 m°	ano	J-S
Seloutky H1/2017 – „Na šťastných“	komorový	3,2 x 2,8 m/ 2,8 x 2,5 m	7 m ²	1,4 x 1,1 m*	1,54 m ²	1,6 m°	ano	J-S
Seloutky H2/2017 – „Na šťastných“	komorový	3 x 2,4 m/ 3 x 2,4 m	7,2 m ²	1,4 x 1,4 m*	1,96 m ²	1,3 m°	ano	J-S
Seloutky H3/2017 – „Na šťastných“	komorový	2,8 x 1,9 m/ 3 x 2,9 m	8,7 m ²	1,6 x 1,4 m*	2,24 m ²	1,45 m°	ano	J-S
Seloutky H4/2017 – „Na šťastných“	komorový	3,2 x 2,3 m/ 2,9 x 2,9 m	8,41 m ²	1,9 x 1,8 m**	3,42 m ²	1,75 m°	ano	J-S
Seloutky H5/2017 – „Na šťastných“	jamkový	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H6/2017 – „Na šťastných“	jamkový	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H7/2017 – „Na šťastných“	jamkový	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H8/2017 – „Na šťastných“	jamkový	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H9/2017 – „Na šťastných“	jamkový	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H10/2017 – „Na šťastných“	jámový?	-	-	-	-	-	-	-

Obr. 23: Parametry hrobů platěnické skupiny/bývalé platěnické skupiny na Moravě v práci nově publikovaných nebo revidovaných. * – rozměr komory podle rozložení nádob; ** – rozměr komory podle otisků základových trámů; ° – hloubka hrobu s nadložím; °° – hloubka hrobu bez nadloží; + – orientace jámy/komory podle světových stran; x – orientace jámy/komory výrazně mimo světové strany (lokality podle **kap. 19**; sestavili: M. Golec a P. Fojtík).

lokality	druh hrobu	rozměry kamenné výplně/jámy	plocha jámy	rozměry komory podle rozložení nádob*/rozměry komory podle otisků základových trámů**	plocha komory	hloubka s nadložím°/bez nadloží°	kameny	orientace
Blatec H3/2001 – „Za Nádražím“	komorový	2 x 1,7 m	3,4 m ²	-	-	1,3 m°	-	+
Dolní Újezd H3/1996 – „Spálová“	komorový	2,5 x 2,5 m	6,25 m ²	-	-	-	ano	-
Drahanovice H1/2013 – „Za Kapličkou“	jámový	1,2 x 1,2? m	1,44 m ²	-	-	0,5 m°	-	x
Drnovice H1/96 – „U Propasti“	komorový	1,84 x 1,76 m	3,24 m ²	1,4 x 1 m*	1,4 m ²	1,1 m°	ano	x
Drnovice H3/96 – „U Propasti“	jamkový	ø 0,4 m	0,13 m ²	-	-	-	-	-
Drnovice H4/96 – „U Propasti“	jamkový	ø 0,4 m	0,13 m ²	-	-	0,21 m°°	-	-
Drnovice H5/96 – „U Propasti“	komorový	2 x 1,5 m	3 m ²	1,43 x 0,9 m*	1,29 m ²	0,16 m°°	-	J-S
Drnovice H6/96 – „U Propasti“	komorový	1,8 x 1,8 m ²⁹	3,24 m ²	1,25 x 1,25 m*	1,56 m ²	0,84 m°°	ano	J-S
Drnovice H8/96 – „U Propasti“	komorový	1,95 x 1,52 m	2,96 m ²	1 x 0,9 m*	0,9 m ²	-	-	x
Drnovice H9/96 – „U Propasti“	jámový	1,3 x 1,2 m	1,56 m ²	-	-	0,18 m°°	-	+
Drnovice H10/96 – „U Propasti“	komorový/ jámový	1 x 1 m	1 m ²	-	-	0,18 m°°	-	x
Drnovice H11/96 – „U Propasti“	komorový	1,5 x 1,3 m	1,95 m ²	0,9 x 0,86 m*	0,77 m ²	0,1 m°°	-	x
Drnovice H12/96 – „U Propasti“	komorový	1,24 x 1,2 m	1,49 m ²	-	-	-	-	x
Drnovice H13/96 – „U Propasti“	komorový	1,38 x 1,36 m	1,88 m ²	1 x 0,7 m*	0,7 m ²	0,36 m°°	-	+
Drnovice H14/96 – „U Propasti“	komorový	1,2 x 1,15 m	1,38 m ²	0,9 x 0,8 m*	0,72 m ²	0,32 m°°	ano	+
Drystice H1 – „Čtvrtě za školou“	komorový	2,2 x 2,1 m	4,62 m ²	1 x 0,95 m ^{2**}	0,95 m ²	-	ano	-

²⁹ Pro hrob Drnovice H6/96 – „U Propasti“ je uvedena velikost jámy 3,2 x 2 m, což činí 6,4 m² (Baarová – Mikulková 2004, 292, obr. 5), podle plánu je ale velikost výrazně menší, na což poukazuje rozložení keramiky. Hrob byl u J strany výrazně „překopán“.

Kostelec na Hané H2/1996 – „Prostřední pololány“	jamkový	ø 0,35 m	0,1 m ²	-	-	-	-	-
Kostelec na Hané H4/1996 – „Prostřední pololány“	jámový	1 x 1? m	1 m ²	-	-	0,6 m°	-	x
Luleč H3 – „nová silnice“	komorový	3,1 x 1,76 m (3,1 x 2? m)	5,46 m ² (6,2 m ²)	-	-	0,6 m°°	ano	-
Mohelnice H5 – „cukrovar“	jamkový?	ø 2 m	3,14 m	-	-	-	-	-
Moravičany H1000 – „Dílečky“	komorový	2 x 1,7 m	3,4 m ²	-	-	0,25 m°°	-	x
Moravičany H1100 – „Dílečky“	komorový	-	-	1,2 x 1,2 m	1,44 m ²	-	-	x
Moravičany H1144 – „Dílečky“	komorový	2,3 x 2,25 m	5,18 m ²	-	-	0,80 m°°	-	x
Moravičany H1145 – „Dílečky“	komorový	2,1 x 1,7 m	3,57 m ²	-	-	0,2 m°°	-	x
Moravičany H1147 – „Dílečky“	komorový	1,8 x 1,75 m	3,15 m ²	-	-	0,1 m°°	-	x
Moravičany H1150 – „Dílečky“	komorový	1,9 x 1,65 m	3,14 m ²	-	-	0,2 m°°	-	x
Moravičany H1169 – „Dílečky“	komorový	0,75 x 0,7 m	0,53 m ²	-	-	0,25 m°°	-	x
Orlovice H842 – „Lysá hora“	komorové	2,5 x 2,15 m	5,37 m ²	1,4 x 1,3 m*	1,82 m ²	0,1–0,5 m°°	-	-
Pustiměř H2/84 – „Pod Grefty“	komorový	1,25 x 0,83 m	1 m ²	1 x 0,6 m*	0,6 m ²	1,4 m°	ano	JZ–S V
Pustiměř H4/84 – „Pod Grefty“	komorový	2 x 2 m	4 m ²	1,4 x 1,2 m*	1,68 m ²	1,2 m°	ano	x
Slatinky PH106 – „Nivky“	komorový	3 x 2 m	6 m ²	-	-	1 m°	ano	-

Obr. 24: Parametry vybraných hrobů platěnické skupiny/bývalé platěnické skupiny na Moravě převzaté z jiných zdrojů. * – rozměr komory podle rozložení nádob; ** – rozměr komory podle otisků základových trámů; ° – hloubka hrobu s nadložím; °° – hloubka hrobu bez nadloží; + – orientace jámy/komory podle světových stran; x – orientace jámy/komory výrazně mimo světové strany (Blatec – „Za Nádražím“ podle *Tajer 2005*; Dolní Újezd – „Spálová“ podle *Vitula – Kalábek 1995–1996*; Drahanovice – „Za Kapličkou“ podle *Tajer 2014*; Drnovice – „U Propasti“ podle *Baarová – Mikulková 2004*; Kostelec na Hané – „Prostřední pololány“ podle *Čižmář – Šmíd 1995–1996*; Luleč – „nová silnice“ podle *Šedo 1982*; Mohelnice – „cukrovar“ podle *Stuchlík 2004*; Moravičany – „Dílečky“ podle *Nekvasil 1982*; Orlovice – „Lysá hora“ podle *Mikulková 2009*; Pustiměř – „Pod Grefty“ podle *Baarová 2007*; Slatinky – „Nivky“ podle *Přichystal 2003*; sestavili: M. Golec a P. Fojtík).

lokality	druh hrobu	průměr mohyly dnes	průměr původní mohyly	velikost jámy/komory	plocha komory
Hněvotín – „Špitálky“	komorový	60 m	35 m	8,5 x 8,5 m	72,25 m ²
Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“	komorový	-	-	4,5 x 4,3 m	19,35 m ²
Jevíčko III, B/39 – „Na Panském“	komorový	-	-	3,3 x 3,3 m	10,89 m ²
Kralice na Hané H1 – „Staré olší“	komorový	40 m	-	-	-
Náklo H2 – „dům č. 246“	-	35 m	-	-	-
Slavkov pod Hostýnem – „Homole“	-	70 m	-	-	-
Ústín – „Královský kopec“	2 komorové	40 m	40 m	-	-
Vitčice – „Vitčický les“	-	35 m	-	-	-
Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“	komorový	60–80 m	42 m	9 x 5 m	45 m ²
Vyškov-Opatovice – „Díly“	-	50 m	-	-	-

Obr. 25: Parametry velmožských hrobů/mohyl platěnické skupiny/bývalé platěnické skupiny na Moravě (Hněvotín – „Špitálky“ podle **obr. 30:7**; Jevíčko III – „Na Panském“ podle *Jarůšková – Štrof eds. a kol. 2014*; Kralice na Hané – „Staré olší“ – nepublikováno; Náklo H2 – „dům č. 246“ – nepublikováno; Slavkov pod Hostýnem – „Homole“ – nepublikováno; Ústín – „Královský kopec“ podle *Wankel 1885*; Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“ podle **obr. 30:8**, *Mírová – Golec 2018*; Vyškov-Opatovice – „Díly“ – nepublikováno; sestavili: M. Golec a P. Fojtík).

Tvar jam komorových hrobů je vždy kvadratický, dělíme jej na dvě varianty: 1 – čtvercové; 2 – obdélníkové (**obr. 23–25**). Čtvercové tvary komor převládají, obdélníkových je menšina. Tento problém je však složitější. Evidujeme jasný případ, kdy je hrobová jáma čtvercová, přičemž konstrukce kamenů situovaná směrem k povrchu je obdélníková – Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (**tab. 104–105, foto 31–32**).

Velikost hrobových jam považujeme za zásadní, je značně variabilní a využíváme ji pro třídění komorových hrobů nově do šesti pásem dle výměry plochy: 1 – 0,5–1 m²; 2 – 1–3 m²; 3 – 3–6 m²; 4 – 6–10 m²; 5 – 10–20 m²; 6 – 20–80 m² (**obr. 23–25**). Pásma 1–4 jsou zastoupena na pohřebištích PS/bývalé PS, pásma 5–6 jsou známá pouze z kontextů osamocených hrobů/mohyl, kde jejich okolí není známo. Do 5. pásma náleží – Jevíčko III, A39 a B/39 – „Na Panském“ (19,39 a 10,89 m²; **obr. 25**). Do 6. pásma náleží podle geofyzikálního měření dvě možné lokality PS – Hněvotín – „Špitálky“ (72,25 m²) a Vyškov – „Padělky na Letním poli“ (45 m²) (**obr. 25**). Hroby s největšími jámami na pohřebištích PS/bývalé PS spadají do 4. pásma. Překvapivé a výjimečné výsledky přináší právě nejnovější poznatky ze Seloutek – „Na Šťastných“. Zde bylo zachyceno 8 hrobů (Seloutky H24/1934, H26/1934, H1/2012 Kašina, H10/2012, H1–H4/2017 – „Na Šťastných“) s výměrou od 6 do 9 m² (**obr. 23**; náleží sem asi také hrob H2/1926 – viz **kap. 10.1.2**). Do 4. pásma hrobových jam náleží z jiných pohřebišť celé PS/bývalé PS již jen 3 hroby – Dolní Újezd H3/1996 – „Spálová“; Luleč H3 – „nová silnice“ a Slatinky PH106 – „Nivky“ (**obr. 24**). Nejasná je zatím situace u nepublikované lokality Orlovice – „Lysá hora“, kde jsou udávány velikosti hrobů 2,4–2,9 x 2,2 x 2,6 m (*Přichystal – Kos 2013*, 80), některé hroby mohou spadat do 4. pásma, což s nepublikovanými údaji nelze rozhodnout. Z uceleného přehledu vyplývá, že v současné době bylo zachyceno v Seloutkách – „Na Šťastných“ 2/3 nejrozměrnějších hrobů 4. pásma zachycených na pohřebištích celé PS/bývalé PS. Toto zjištění je značně překvapivé a taková koncentrace je mezi jinými pohřebišti PS/bývalé PS unikátní. Větší hrobové jámy pásma 5–6 pak evidujeme jen z hrobů zachycených mimo běžná pohřebišť PS/bývalé PS (**obr. 25**). Tímto faktem se tato lokalita stává za současného stavu poznání výjimečnou a ostatní pohřebišť jejich parametrů nedosahují. Teprve až menší komorové (výjimečně jámové) hroby 3. pásma lze najít rovnoměrněji zastoupené i na dalších pohřebištích i mimo centrum elit PS/bývalé PS na Prostějovsku, známe jich celkem 18 – Blatec – „Za Nádražím“, 1 hrob

(H3/2001); Drnovice – „U Propasti“, 3 hroby (H1/96, H5/96, H6/96); Drysice – „Čtvrtě za školou“, 1 hrob (H1); Mohelnice – „cukrovar“, 1 hrob (H5); Moravičany – „Dílečky“, 5 hrobů (H1000, H1144, H1145, H1147, H1150); Orlovice – „Lysá hora“, 1 hrob (Orlovice H842); Prostějov-Domamyslice – „V Loučkách“, ul. Olšová“, 3 hroby (H1/2016, H2/2016, H3/2016); Pustiměř – „cihelna“, 1 hrob (H4/84); Seloutky – „Na Šťastných“, 2 hroby (H6/2012, H8/2012). U všech hrobů PS/bývalé PS pásem 6 až 3 můžeme deklarovat vzestupnou (pyramidální) tendenci – 2, 3, 12 a 18 hrobů. Hroby 6. a 5. pásma náleží elitám (nejvyšší vrstva). Hroby 4. pásma (nejrozměrnější hroby, které byly ukládány na pohřebištích společně s jinými hroby 3. až 1. pásma) chápeme jako přechodné mezi nejvyšší vrstvou a střední vrstvou. Hroby 3. pásma náleží střední vrstvě. 2. pásmo chápeme jako přechodné mezi střední a nejnižší vrstvou a hroby 1. pásma náleží nejnižší vrstvě (**obr. 6**). Výjimečnost hrobů 6. až 4. pásma vyvstává konfrontací s nižšími pásmy (**obr. 26**). Předkládáme základní údaje z 10 pohřebišť s množstvím prozkoumaných hrobů od 12 do 330 hrobů (**obr. 26**).

lokality	počet prozkoumaných hrobů	4. pásmo hrobových jam	podíl hrobů 4. pásma hrobových jam na pohřebišti	3. pásmo hrobových jam	podíl hrobů 3. pásma hrobových jam na pohřebišti
Blatec – „Za Nádražím“	20	?	?	nejméně 1	nejméně 5 %
Drnovice – „U Propasti“	12	0	0 %	4	33,33 %
Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 – „Zadní“	71	?	?	?	?
Mohelnice – „cukrovar“	42	?	?	nejméně 1	nejméně 2,38 %
Moravičany – „Dílečky“	330	0	0 %	nejméně 5	nejméně 1,5 %
Orlovice – „Lysá hora“	58	?	?	nejméně 1	nejméně 1,7 %
Seloutky – „Na Šťastných“	48 ³⁰	8	16,7 %	2	4,2 %
Slatinky – „Nivky“	192	nejméně 1	nejméně 0,5 %	?	?
Určice – „Hájové“	19	?	?	?	?
Určice – „Kumberky“	16	?	?	?	?

Obr. 26: Pohřebišť platěnické skupiny/bývalé platěnické skupiny na Moravě s celkovým počtem prozkoumaných hrobů (nad 10 hrobů) a s podíly hrobů s velikostmi hrobových jam 4. a 3. pásma (Blatec – „Za Nádražím“ podle *Tajer 2005*; Drnovice – „U Propasti“ podle *Baarová – Mikulková 2004*; Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 – „Zadní“ podle *Peška – Vránová eds. 2016*; Moravičany – „Dílečky“ podle *Makarová 2017*; Orlovice – „Lysá hora“ podle *Kos – Přichystal 2013*; Seloutky – „Na Šťastných“ podle **kap. 19**; Slatinky – „Nivky“ podle *Přichystal 2003*; Určice – „Hájové“ podle *Gottwald 1931b* a *Nekvasil 1961a*; Určice – „Kumberky“ podle *Gottwald 1914* a *Nekvasil 1961a*; pásma hrobových jam podle **obr. 23–24**; sestavili: M. Golec a P. Fojtík).

Z 10 pohřebišť známe pouze 3 lokality s výskytem hrobů 4. pásma a 6 lokalit s hroby 3. pásma (**obr. 26**). Bohužel tyto údaje jsou zatíženy chybou, která je založena na některých faktorech, zejména na starých, nedostatečných a nepublikovaných podkladech. Statistiku dále zpřesňuje fakt častého neprozkoumání nejmenších hrobů zejména 1. pásma. Údaje nicméně poukazují na dva fakty – 1. hroby 4. a 3. pásma se vyskytují na pohřebištích velmi zřídka; 2. výjimečnou lokalitou se za nynějšího stavu poznání staly Seloutky – „Na Šťastných“ s 10 hroby ze 48, což činí 20,83 % ze všech hrobů na nekropoli.

³⁰ V roce 2019 narostl díky průzkumu H1–H2/2019 počet hrobů na 50. Geomagnetická prospekce na lokalitě prokázala 37 komorových hrobů (viz **kap. 11.4**). Celkový počet prozkoumaných a měřením detekovaných hrobů tak vzrostl na 87.

Velikost hrobových komor je v porovnání s velikostí hrobových jam mnohem méně variabilní. V první řadě uvádíme, že jejich velikost je stanovena na základě zachování stop po dřevěných dílech pouze u dvou hrobů – Drysice H1 – „Čtvrtě za školou“ a Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 23–24, 30:6**). Zachovalé negativy dřeva komory jsou patrné na fotografii z Dolního Újezdu H3/1996 – „Spálové“ (*Drechsler 2010, 73–74, obr. na str. 74*), který je dodnes nepublikován. Ostatní uváděné údaje na **obr. 23 a 24** jsou změřeny podle rozložení nádob v komoře. Tento údaj se však příliš neliší od předpokládané výměry komory, jak dokládají právě Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“. Nádoby těsně přiléhají k negativům po dřevěch komory (**tab. 105, foto 32**). *Velikost plochy komory hrobů s velikostí hrobových jam 4. a 3. pásma dělíme do 4 pásem: 4. nad 3 m²; 3. 3–2 m²; 2. 2–1 m²; 1. pod 1 m²*. Do 4. pásma nezapadají žádné komory z pohřebišť měřené podle rozložení nádob, pouze hrob Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“ s plochou 3,42 m², s výměrou podle stop negativů dřev. Do 3. a 2. pásma řadíme celkem 15 hrobů z pohřebišť PS/bývalé PS (**obr. 23–24**). Variabilnost hrobových komor je mnohem menší než u hrobových jam, nacházíme je v rozmezí 2,88–1,29 m². Ve 3. pásmu velikosti hrobových komor se nachází pouze čtyři hroby v Seloutkách H6/2010, H10/2012 a H2–H3/2017 – „Na Šťastných“ s výměrami 1,96 m², 2,88 m², 2,24 m² a 1,96 m². Ostatních 11 hrobů náleží do 2. pásma velikosti hrobových komor v rozmezí 1,82–1,29 m² (**obr. 23–24**). Střední hodnota velikosti hrobových komor 2. pásma je 1,6 m². Čtyři z pěti selouteckých hrobů s největšími výměrami, tedy 4. a 3. pásma hrobových komor, zároveň náleží do 4. pásma velikosti hrobových jam. Z 11 hrobů v 2. pásmu hrobových komor náleží pouze 1 hrob do 4. pásma hrobových jam (Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“), ostatní náleží do 3. pásma hrobových jam. Můžeme tedy potvrdit fakt, že *velikost hrobových komor je v porovnání s hrobovými jámami značně konstantní* a řídí se jinými pravidly. Potvrzuje ale také, že zjištěný menší rozptyl velikostí dobře koreluje s vymezenými škálami velikostí hrobových jam. *Největší komory se vyskytly společně u největších jam.*

Tvar *hrobové jámy a komory* u hrobových jam 6. až 3. pásma a hrobových komor 4. až 2. pásma má *dvě podoby: 1 – čtvercový; 2 – obdélný*. Užitečné je na tomto místě zamyšlení nad často používaným termínem „komorový hrob“. Nacházíme komorové hroby, kde se kryje jáma s komorou, a mobiliář je postaven až k okrajům hrobové jámy/komory. Proti tomu existují hroby, kde jsou hrobová jáma a komora velikostně rozdílné. Vždy jsou však oba parametry kvadratické, tedy komorové. Komorový hrob tak může identifikovat jak kvadratická hrobová jáma, tak hrobová komora, nebo oba údaje dohromady. Hrobová komora je dle našich znalostí vždy více méně čtvercová. Oproti tomu hrobová jáma může nabýt obou vydělených tvarů. U hrobů PS/bývalé PS převládá tvar čtvercový, obdélná jáma je pak vždy s výrazně odlišnou delší stranou před kratší – blížíci se poměru 3:2 (o 1/3 větší) až 4:3 (o 1/4 větší). Uvádíme zde komorové hroby, kde jedna strana převážila alespoň o 1/4 stranu nad druhou, známe pouze čtyři (**obr. 23–24**) – Drnovice H5/96 – „U Propasti“ (2 x 1,5 m), Luleč H3 – „nová silnice“ (3,1 x 2? m), Slatinky PH106 – „Nivky“ (3 x 2 m), Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (u kamenného závalu nad čtvercovou hrobovou jámou 3,2 x 2,3 m). Ve třech případech šlo o hroby 4. pásma hrobové jámy, jde tedy o hroby vyšší střední vrstvy. Dalším faktem je, že značné množství komorových hrobů PS/bývalé PS má jednu stranu „o decimetry“ větší, ale jako obdélnou jámu ji zatím nedefinujeme. Zda tak činili stavitelé záměrně, nedokážeme rozhodnout.

Orientace podle světových stran je u mnoha hrobů PS/bývalé PS evidentní. Jiné jsou od tohoto pravidla odchýleny mírně a další pak značně. Naším zájmem je však stanovit, zda některý ze směrů nepřevažuje, kupříkladu sousední HS/bývalé HS preferuje jižní stranu, kam u nejbohatších hrobů směřují i čtyřkolové vozy se zemřelými na korbách hlavou k J (*Kos*

2011, obr. 1; 2014, obr. 81; Kos – Přichystal 2013, obr. str. na 89; Mírová – Golec 2018, Fig. 5, 7). Podle těchto pravidel můžeme tvrdit, že delší strana obdélného komorového hrobu je důležitější. Žárový pohřební ritus PS/bývalé PS však taková pozorování nedovoluje. Nicméně i zde se mezi dominujícími čtvercovými hrobovými jámami objevují i obdélné. Zde je však nutné poznamenat, že vnitřní hrobové komory jsou vždy čtvercové a ty nám ke studiu nepomáhají. U čtyř jmenovaných hrobů s evidentně obdélným tvarem můžeme uvést, že tři byly jasně orientovány v ose J–S (Drnovice H5/96 – „U Propasti“, Luleč H3 – „nová silnice“, Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“) u hrobu Slatinky PH106 – „Nivky“ se informace nedochovaly (**obr. 23–24**). I když bezpečně nevíme, která ze dvou stran preferované osy byla ta hlavní, lze předpokládat, že základní světónázor o lokalizaci záhrobí měly sídelní skupiny napříč rozsáhlému halštatskému teritoriu obdobný a preferovaná strana byla jižní. Tuto osu potvrzují i další rozměrné komorové hroby na pohřebišti Seloutky – „Na Šťastných“ H24/1934, H1/2012 Kašina, H10/2012 a H1–H4/2017, které vykazují obdélnost (menší než poměr 3:2 nebo 4:3) hrobové jámy (**obr. 23**). O promyšlené orientaci vůči světovým stranám svědčí také oba prozkoumané velmožské hroby Jevíčko III, A/39 a B/39 – „Na Panském“ (**obr. 25, 30:1–2**), nicméně jejich čtvercový půdorys nedovoluje stanovit preferovanou stranu. Na toto pravidlo poukazují i geofyzikálně zaměřené velmožské hroby Hněvotín – „Špitálky“ a Vyškov-Dědice – „Padělký na Letním poli“ (**obr. 30:7–8**). Přesná orientace k jihu ale není na všech lokalitách dodržována, někde se hroby od osy J–S odchylojí k některému směru, často např. k JZ nebo JV. Domníváme se, že preferovaným božstvem v pohřebních úkonech je slunce. To vytváří při denní fázi oblouk od V k Z. Je pravděpodobné, že lokální komunity preferovaly nějaké konkrétní zaměření (kupříkladu ve směru „odchodu slunce přes horizont do podzemí“), které se od přesné osy J–S odchylojí. Každopádně na dané lokalitě komorové hroby společně dodržují tento vytýčený směr. Příkladem může být např. pohřebiště v Moravičanech – „Dílečkách“ s orientací komorových hrobů k JV (**obr. 32**). S uvedenou orientací komorových hrobů krátce zhodnotíme korelaci s žárovým pohřebním ritem. Na základě uvedených souvislostí o PS/bývalé PS se domníváme, že orientace s typem pohřebního ritu nespoisí. Kupříkladu vedlejší HS/bývalá HS se svým birituálním (u elit nesporně kostrovým) ritem dodržuje stejná orientační pravidla. Pohřební ritus bude spíše odkazovat na představy o způsobu proměny duše a formě záhrobního života. Orientace pak odkazuje na představy o *umístění samotného záhrobí*. Důvod vyměření komorových hrobů v kosmologickém řádu spatřujeme tedy v rovině náboženské a není náhodou, že jej nacházíme u hrobů elit a střední společenské vrstvy. U nich předpokládáme asistenci náboženských specialistů zabezpečujících složitý postup pohřebních úkonů. U menších (jámových oválných a kruhových) hrobů, náležejících nižší střední a nejnižší vrstvě, taková pravidla při výstavbě hrobů dodržována nebyla.

10.1.2 Kamenná úprava hrobové jámy

Pro poznání užití kamene – *kamenná architektura (zával/konstrukce)* – u komorových hrobů PS/bývalé PS jsou nové podklady z Prostějova-Domamyslic – „V Loučkách“, ul. Olšová“ (H1–H4/2016; **foto 3–10**) a Seloutek – „Na Šťastných“ (H1/2012 Kašina – **foto 11–12**; H6/2012 – **foto 18–19**; H8/2012 – **foto 20–21**; H10/2012 – **foto 22–23**; H1/2017 – **foto 25–26**; H2/2017 – **foto 27–28**; H3/2017 – **foto 29**; H4/2017 – **foto 31**; H1–H4/2017 – **obr. 28:2, foto 33–34**) významným pokrokem. Obdobné údaje o množství použitých kamenů doposud chyběly. Antonín Gottwald a u meziválečných výzkumů zanechal pouze informaci o hrobu H2/1926, kde mělo být užito 2 m³ kamene. Z ostatních hrobů míry chybějí, vděční

jsme za informace z Určic – „Kumberků“, Slatinek – „Nivek“ a Seloutek – „Na Šťastných“, kde bylo popsáno u některých hrobů použití „mnoha nebo spousty“ kamení, v hrobech se objevoval „kamenný věnec nebo kamenné obložení“ nebo byl hrob „obklopený a krytý kamením“ (**obr. 27**). I když jde o nekonkrétní údaje, uvedli jsme je v přehledu komorových hrobů s kameny, které je tímto parametrem odlišují od těch, kde kámen užit nebyl, a dále těch, kde bylo složeno jen několik jednotlivých kamenů. Bohužel i u výzkumů posledních desetiletí autoři přesné údaje o kvantitě neudávají, základní informace tak čerpáme z popisů hrobů a jejich plánů (**obr. 27**). U nově představených lokalit v Seloutkách a Prostějově-Domamyslicích známe přesné údaje o 6 hrobech, z Prostějova-Domamyslic H1/2016 a H2/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“ a ze Seloutek H1–H4 – „Na Šťastných“. Z údajů je zřejmé, že množství závisí na velikosti hrobové jámy (**obr. 23, 27**). V Prostějově-Domamyslicích v H1–H2 – „V Loučkách“, ul. Olšová“ měly (z větší části prozkoumané) komory výměru 3,5 a 4,75 m² a kubatury kamenů dosáhly 1,2 a 0,8 m³. Mnohem větší komory v Seloutkách H1–H4/2017 – „Na Šťastných“ o rozměrech ploch jam 7 m² – 7,2 m² – 8,7 m² a 8,41 m² obsahovaly kubatury kamenů 4,5 m³ – 2,5 m³ – 1,5 m³ a 4,5 m³ (**obr. 23, 27**). Např. hrob H4/2017 tak obsahoval ve 4. pásmu velikosti hrobových 4,5 m³ kamenů (**foto 31, 33–34**).³¹ Průměrná kubatura kamenů těchto čtyř rozměrných hrobů je 3,25 m³. Na základě těchto zjištění se domníváme, že Antonínem Gottwaldem popsaná kubatura 2 m³ u hrobu Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ může přibližně odpovídat obdobnému komorovému hrobu. Díky tomuto zjištění jej můžeme přiřadit k hrobům 4. pásma hrobových jam, kterých tak nyní evidujeme na této lokalitě devět (**obr. 23**; H2/1926, H24/1934, H26/1934, H1/2012 Kašina, H10/2012, H1–H4/2017). Důkladná revize hrobu Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ je pro celkové vyhodnocení selouteckého pohřebiště důležitá dále zejména z hlediska jeho inventáře, zbytky spáleného čtyřkolového vozu jej řadí mezi hroby velmožské (viz **kap. 10.2.1**).

Seloutecké hroby s kamennými závaly dosahují 4. pásma velikosti hrobových jam (**obr. 28:2**). Archeologicky prozkoumané hrobové jámy 5. pásma s použitím kamene známe dále jen z Jevíčka III, A/39 – „Na Panském“ o rozměrech 4,5 x 4,3 m (**obr. 23, 25, 27**). Množství kamene neznáme, ale vzhledem k velikosti jámy a komory musela být kubatura značná hlavně díky hloubce (bez nadloží) 1,4 m, jak dokládá také dochovaná fotografie (**obr. 28:1**). O menší komoře Jevíčko III, B/39 – „Na Panském“ rozměrů 3,3 x 3,3 m víme jen, že obsahovala kameny také, množství muselo být ale podstatně menší při hloubce (bez nadloží) 0,5 m. Velmožskou mohylou je Ústín – „Královský kopec“ (**obr. 30:9**), o které od Heinricha Wankela víme o použití kamene. Výzkum uprostřed zachytil kamenný kruh o \varnothing 6 m v němž se nacházely dva komorové hroby. Ty v roce 2017 zachytilo také geofyzikální měření Andrease Northeho (**obr. 30:9**). U velmožských hrobů 6. pásma velikosti hrobových jam z Hněvotína – „Špitálek“ s orientační velikostí jámy 8,5 x 8,5 m (**obr. 25, 30:7**) a Vyškova – „Padělků na Letním poli“ s orientační velikostí hrobové jámy 9 x 5 m (**obr. 25, 30:8**), které nebyly archeologicky zkoumány, nemůžeme kamenné konstrukce potvrdit. Dle dosavadních poznatků o velmožských hrobech PS a HS/bývalé HS a PS to lze předpokládat. Právě některé hroby HS, které odpovídají 6. pásmu hrobových jam v HS takovou kamennou architekturu vykazují, jde o Morašice H1 – „U Mohyly“ o rozměrech hrobové jámy 6,5 x 6,2 m (**obr. 27, 28:3**) a Velatice – „Maxlůvka“ s výměrou hrobové jámy 6 x 5,5 m (**obr. 27, 28:4**). Tento stavební postup je v oblasti HS zatím znám pouze u některých případů, u většiny hrobů 6. pásma, zejména na Brněnsku (Bratčice – „Měličanská“; Brno-Holásky H1–H3 – „U Tuřan“; Brno-Heršpice H3 – „ul. Kšírova“; Hrušovany u Brna H1–H2 – „U Tří mostů“; Modřice H3815

³¹ Hrob Seloutky H2/2019 – „Na Šťastných“ (**tab. 110**) dosáhl kubaturu kamenů 7 m³.

– „Rybníky“) jej vůbec neznáme. Užití velkého množství kamenů evidujeme v horákovském velmožském ženském hrobu (částečně zničený hrob 2,5 x 2 m náleží přibližně do 4. až 3. pásma hrobových jam) poblíž jižní hranice HS a PS ve Slavkově u Brna H1 – „Auto Bayer“ (Kos 2016, obr. 1). Množství kamenů bylo zachyceno také v platěnických hrobu 4. pásma hrobových jam v Lulči H2 – „nové silnici“, u hrobu Luleč H3 na stejné lokalitě byly kameny pozorovány na ploše 6 x 4 m, ale hrob nebyl zkoumán (obr. 24, 27). Severněji známe kamenné konstrukce z hrobů 4. a 3. pásma hrobových jam z Drnovic H1/96 a 6/96 – „U Propasti“; ke stejnému pásmu náleží hrob z Pustiměře H4/84 – „cihelna“, Drysice H1 – „Čtvrtě za školou“, Slatinky PH106 – „Nivky“ a již výše popsané hroby z Prostějova-Domamyslic H1–H4/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“ a Seloutek – „Na Šťastných“ (obr. 24–25, 27).

Prostějovsko-vyškovská podskupina je jádrem tohoto fenoménu v rámci PS/bývalé PS na Moravě. Nicméně jev se objevuje i v jiných regionech, jak dokládají oba velmožské hroby Jevíčko III, A/39 a B/39 – „Na Panském“ nebo hrob 3. pásma hrobových jam v Dolním Újezdě – „Spálové“. Zde jsou však za nynějšího stavu poznání výjimkou. Severně od Prostějova hranice rozšíření kamenné hrobové architektury vyznívá v oblasti Velkého Kosíře. Na největším platěnickém pohřebišti v Moravičanech – „Dílečkách“ se jev v 8 komorových hrobech (H1000, H1100, H1144–1147, H1150 a H1169) neobjevil, pouze u hrobů H1000 a H1144 byly umístěny kameny nad hrobovou jámu.

K původu lámaných kamenů na pohřebišti Určice – „Hájové“ Antonín Gottwald uvedl, že byly doneseny z nedaleké „Skalice“ (Gottwald 1931b, 207), což je lokalita dnes vedená pod vedlejší katastrem jako Dětkovice – „Skalice“ (obr. 61:5). U hrobu Seloutky H24/1934 – „Na Šťastných“ Antonín Gottwald připsal – „Kamení, jímž hrob byl zaházen, pocházelo ze svahu nad kapličkou ve vinohradech, kde před mnoha lety byl otevřen lom, ze kterého se doposud vydatně těží kulmová droba.“ (obr. 61:53; Gottwald 1939, 7). V obou případech Dětkovicích – „Skalici“ nedaleko Určic – „Hájových“ a v Seloutkách – „Vinohradech“ nedaleko Seloutek – „Na Šťastných“ jde o zdroje při V okraji Dražanské vrchoviny, které leží asi 0,5 až 1 km od pohřebišť. Prostějov-Domamyslice – „V Loučkách“, ul. Olšová“ byl vedle lámaného kamene doposud z neznámého zdroje pozorován větší výskyt sbíraných potočních ohlazených valounů z oblasti přilehlé říčky Hloučela.

lokality	3.–4. pásmo hrobových jam	objem kamenů	5.–6. pásmo hrobových jam
Dolní Újezd H3/1996 – „Spálová“	2,5 x 2,5 m	-	-
Drnovice H1/96 – „U Propasti“	1,84 x 1,76 m	-	-
Drnovice H6/96 – „U Propasti“	1,8 x 1,8 m	-	-
Drysice H1 – „Čtvrtě za školou“	2,2 x 2,1 m	-	-
Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“	-	-	4,5 x 4,3 m
Jevíčko III, B/39 – „Na Panském“	-	-	3,3 x 3,3 m
Luleč H2 – „nová silnice“	-	kameny na ploše 6 x 4 m	-
Luleč H3 – „nová silnice“	3,1 x 1,76 (2?) m	vrstva kamenů	-
Morašice H1 – „U Mohyly“	-	kamenná zeď v ploše komory 6,5 x 6,2m	6,5 x 6,2 m
Prostějov-Domamyslice H1/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“	2,5 x 1,4? m	1,2 m ³	-
Prostějov-Domamyslice H2/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“	2,8? x 1,7? m	0,8 m ³	-
Prostějov-Domamyslice H3/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“	2,2 x 2,2? m	-	-
Prostějov-Domamyslice H4/2016 –	1,8 x 1,2? m	-	-

„V Loučkách“, ul. Olšová“			
Pustiměř H4/84 – „Pod Grefty“	2 x 2 m	-	-
Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“	-	2 m ³	-
Seloutky H5/1926 – „Na Šťastných“	-	obklopený a krytý kameny	-
Seloutky H24/1934 – „Na Šťastných“	2,7 x 2,2 m	-	-
Seloutky H26/1934 – „Na Šťastných“	3 x 3 m	-	-
Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“	2,6 x 2,5 m	3 m ³	-
Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“	2,5 x 2,3 m	2,8 m ³	-
Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“	2,5 x 2,3 m	1,8 m ³	-
Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“	2,5 x 2 m	3,5 m ³	-
Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“	2,8 x 2,5 m	4,5 m ³	-
Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“	3 x 2,4 m	2,5 m ³	-
Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“	3 x 2,9 m	1,5 m ³	-
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	2,9 x 2,9 m	4,5 m ³	-
Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“	2,2? x 2 m	kamenný zával	-
Slatinky PH1 – „Nivky“	-	mnoho kamenů	-
Slatinky PH47 – „Nivky“	-	věvec kamenů	-
Slatinky PH99 – „Nivky“	-	množství kamenů	-
Slatinky PH106 – „Nivky“	3 x 2 m	překryt kameny	-
Slatinky PH192 – „Nivky“	-	obložení kameny	-
Určice H1 – „Hájové“	-	mnoho kamenů	-
Určice H4 – „Hájové“	-	spousta kamení	-
Určice H18 – „Hájové“	-	kamenný věvec	-
Ústín – „Královský kopec“	-	veliké kamení složené do kruhu průměrem asi 6 m	-
Velatice – „Maxlůvka“	-	kamenný věvec 6 x 5,5 m	4,9 x 3,8 m

Obr. 27: Přehled hrobů platěnické a horákovské skupiny/bývalé platěnické a horákovské skupiny 3. až 6. pásma hrobových jam s kamennou úpravou komory na Moravě (Dolní Újezd – „Spálová“ podle Vitula – Kalábek 1995–1996; Drnovice – „U Propasti“ podle Baarová – Mikulková 2004; Drysice – „Čtvrtě za školou“ podle Nekvasil 1959; Jevíčko III – „Na Panském“; Luleč – „nová silnice“ podle Šedo 1982; Morašice – „U Mohyly“ podle Říhový 1956; Prostějov-Domamyslice – „V Loučkách“, ul. Olšová“ podle **kap. 19**; Pustiměř – „Pod Grefty“ podle Baarová 2007; Seloutky – „Na Šťastných“ podle **kap. 19**; Slavkov u Brna – „Auto Bayer“ podle Dobisíková et al. 2010; Slatinky – „Nivky“ podle Přichystal 2003; Určice – „Hájové“ podle Gottwald 1931b a Nekvasil 1961a; Ústín – „Královský kopec“ podle Wankel 1885; Velatice – „Maxlůvka“ podle Poulík 1947; sestavili: M. Golec a P. Fojtík).

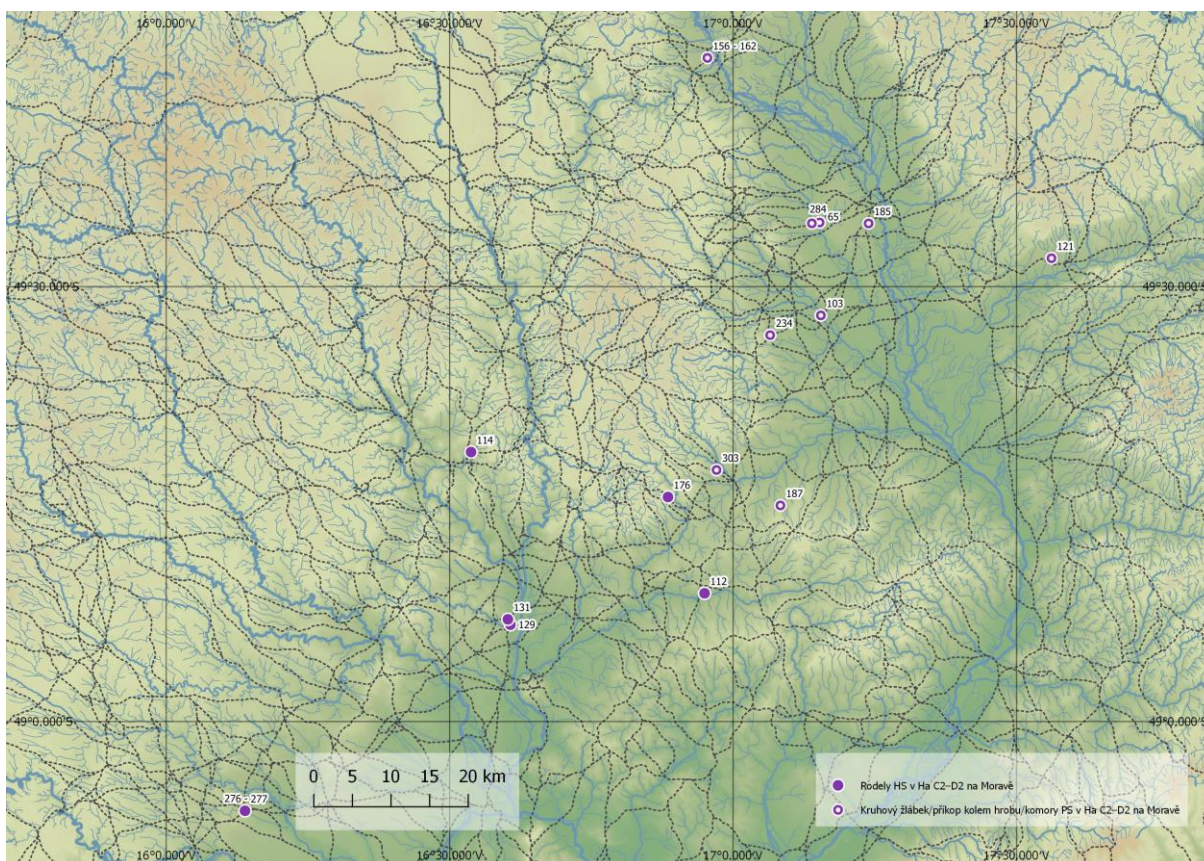
Obr. 28: Kamenná architektura/závaly horákovské a platěnické skupiny/bývalé platěnické skupiny na Moravě: 1 – Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“ (PS/BPS); 2 – Seloutky H1–H4/2017 – „Na Šťastných“ (PS); 3 – Morašice – „U Mohyly“ (HS); 4 – Velatice – „Maxlůvka“ (HS) (podle: M. Golec a P. Fojtík; 1 – *Jarůšková – Štrof eds. a kol. 2014*, obr. 64; foto: P. Fojtík; 3 – negativ z archivu AÚ AV ČR Brno č. 5127; 4 – *Poulik 1947*, obr. 2).

10.1.3 Kruhový žlábek/příkop

V PS a v bývalé PS se na Moravě rozšířil na některých funerálních lokalitách jev ohraničování komorových hrobů kruhovými žlábkami. Doposud evidujeme 5 lokalit (**obr. 29**) – Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 – „Zadní“ (5 hrobů se žlábkami a 3 žlábkami bez komor); Moravičany H1000, H1100, H1145–H1147 (**obr. 30:3**), H1150, H1169 – „Dílečky“; Olomouc-Slavonín – „ul. Hajnova“ (5 hrobů; nepublikováno); Orlovice H842 – „Lysá hora“ (**obr. 30:4**); Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“.³² Jejich celkový průměr závisí na velikosti hrobové jámy. Pokud jsou z lokalit informace, šlo o značně mělký žlábek a jeho nalezení závisí na vhodných pedologických podmínkách, v řadě případů mohl uniknout pozornosti při terénním výzkumu. Jinou variantou téhož fenoménu jsou již nikoliv žlábkami, ale kruhové velké příkopy kolem velmožských mohyl – Hněvotín – „Špitálky“ (**obr. 30:7**), Kralice na Hané H1 – „Staré olší“, Ústín – „Královský kopec“ (**obr. 30:9**) a Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“ (**obr. 29, 30:8**). Ani v jednom případě však nebyl příkop archeologicky zkoumán a jde tedy pouze o geofyzikální pozorování. Domníváme se, že z těchto příkopů byly vršeny rozměrné mohyly. V Hněvotíně – „Špitálkách“, Ústíně – „Královském kopci“ a Vyškově-Dědicích – „Padělkách na Letním poli“ jsou tumuly dodnes patrné, zatímco u mohyly Kralice na Hané H1 – „Staré olší“

³² Žlábek kolem hrobu byl nalezen také kolem hrobu Seloutky H2/2019 – „Na Šťastných“ (**tab. 110**).

již tumulus vizuálně nalézt nelze, popřípadě s největší obtíží. V prostředí PS je výjimkou Hněvotín – „Špitálky“ (**obr. 30:7**), který byl obkroužen trojitým žlábkem/příkopem. Podobná konstrukce je na Moravě zatím ojedinělá, analogii spatřujeme v Dolním Rakousku na mohyle \varnothing 50 m Gemeinlebar I, okr. Sankt Pölten-venkov (*Neugebauer 1997, Abb. 64*) a na JZ Slovensku na lokalitě Biely Kostol, okr. Trnava (nepublikováno; ústní informace Michal Felčan). V rámci této problematiky také uvádíme kamenný kruh o \varnothing 6 m, který uvádí Heinrich Wankel u Ústína – „Královského kopce“, který se však nekryje s celkovou velikostí mohyly, která dosáhla \varnothing 40 m (**obr. 30:9**).

Obr. 29: Rondely horákovské skupiny/bývalé horákovské skupiny v Ha C2–D2 na Moravě: 112 – Křižanovice – „Zámeček“ (HS/BHS); 114 – Kuřim – „Pod Toskou“ (HS/BHS); 129 – Modřice – „Rybničky“ (HS/BHS); 131 – Modřice – „Sádky“ (HS/BHS); 276–277 – Těšetice-Kyjovice obj. 1691–1692 – „Sutny“ (HS/BHS); kruhový žlábek/příkop kolem hrobu/komory platěnické skupiny/bývalé platěnické skupiny v Ha C2–D2 na Moravě: 65 – Hněvotín – „Špitálky“ (PS); 103 – Kralice na Hané H1 – „Staré olší“ (PS/BPS); 121 – Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 – „Zadní“ (PS); 156–162 – Moravičany H1000, H1100, H1145–H1147, H1150, H1169 – „Dílečky“ (PS); 185 – Olomouc-Slavonín – „ul. Hajnova“ (PS); 187 – Orlovice H842 – „Lysá hora“ (PS); 234 – Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Štastných“ (PS); 284 – Ústín – „Královský kopec“ (PS); 303 – Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“ (PS) (podle: **kap. 8.1**).

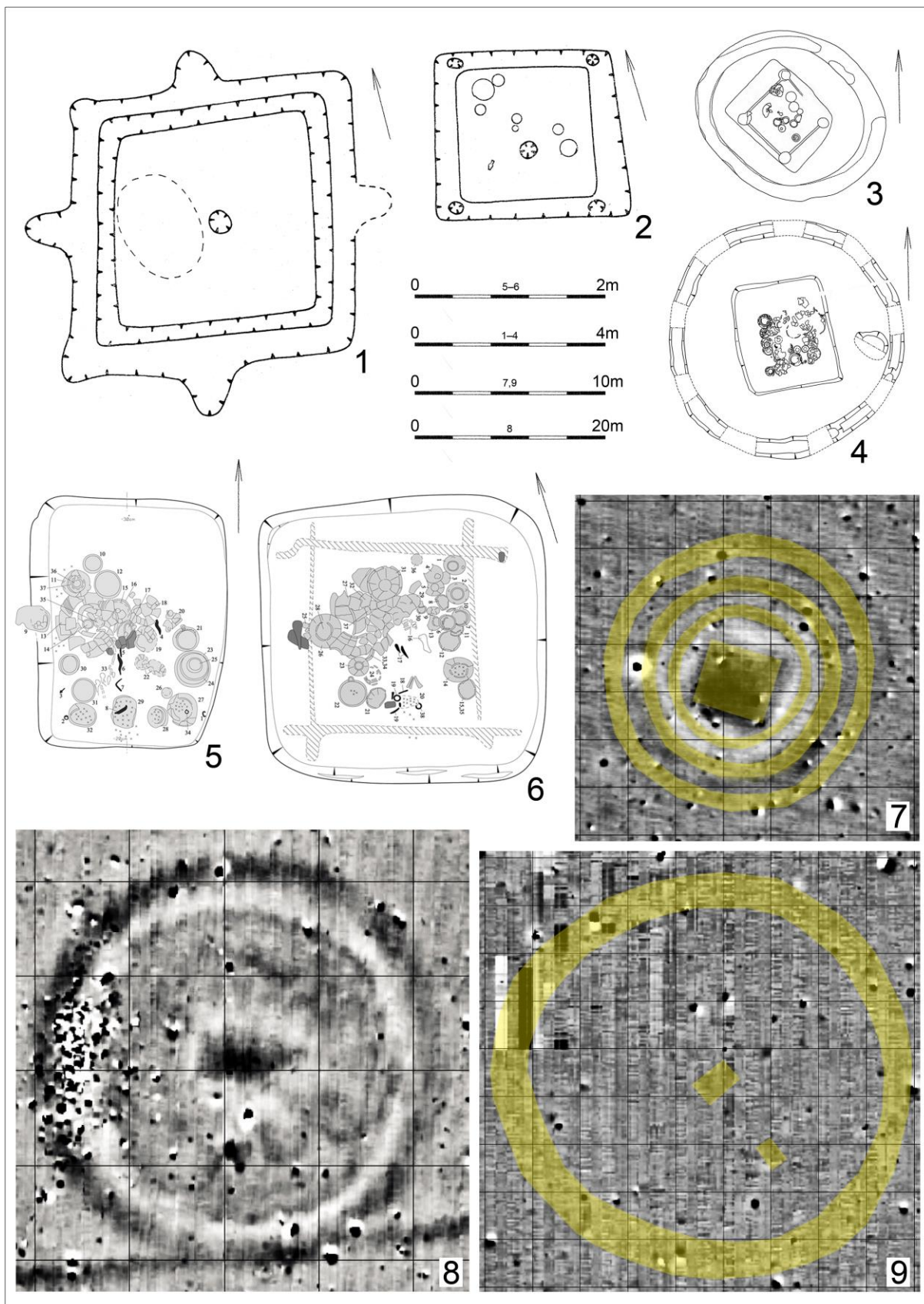
Funkční ani symbolický význam kruhových žlábků u hrobů do 4. pásma hrobové jámy nedokážeme vysvětlit. Nelze se také domnívat, že byly hloubeny pro získání hlíny na tumuly mohyl. Ty nedokážeme u hrobů tohoto pásma např. v zemědělsky exponovaných rovinách Hané vůbec odhalit. Naproti tomu u hlubších příkopů by tomu tak být mohlo. Existence kruhových žlábků kolem komor hrobů zatím spatřujeme spíše v rovině symbolické, není také náhodou, že se objevují u rozměrnějších, tedy významnějších hrobů. Nicméně převažující množství hrobů 4. pásma hrobových jam je doložené nemá. Nedokážeme také vysvětlit, proč

se kruhový žlábek objevil pouze u dvou hrobů v Seloutkách H1/2012 Kašina a H2/2019 – „Na Šťastných“ (**tab. 110**).

Kruhové konstrukce kolem komorových hrobů jsou jevem PS/bývalé PS, zatímco v HS/bývalé HS nebyl zatím zjištěn ani u jednoho hrobu. Je otázkou zda protiváhou stejného fenoménu mohou být kruhové (v jednom případě v Kuřimi – „Pod Toskou“ oválné) rondely, které se vyskytly v HS/bývalé HS v různých kontextech – na sídlištích (Modřice – „Rybníky“, Těšetice-Kyjovice – „Sutný“), dvorci (Kuřim – „Pod Toskou“), hradišti (Křižanovice – „Zámeček“) a také na pohřebišti v Modřicích – „Sádkách“ (**obr. 29**). Zde jsme poznali tři kruhy, které byly situovány v J části nekropole. Interpretačně nejvýznamnější je rondel s dvojitou bránou situovanou k JZ, v jejímž kontextu se nacházely 3 pohřby, jeden anomální kostrový přímo v jeho vchodu (*Golec 2017*, Fig. 88). Otázkou je, pokud tyto kruhy u HS/bývalé HS chápeme jako (zádušní) svatyně spojené s náboženskými praktikami funerálních procesů, co jsou kruhy v PS/bývalé PS, jejichž středem je komorový hrob. Můžeme tak interpretovat i kruhy v PS/bývalé PS či jde pouze o symbolický aspekt významných hrobů?

10.1.4 Konstrukce komorového hrobu

Jak bylo uvedeno výše, komorový hrob mohou identifikovat dva parametry, kvadratická hrobová jáma a kvadratická hrobová komora. V některých případech jsou archeologicky zachyceny obě složky, v mnoha případech není doložena hlavně původně dřevěná komora. Na tu pak poukazují detaily kamenných konstrukcí a také rozestavění mobiliáře, hlavně keramických nádob. Hrobová komora v PS nebo bývalé PS na Moravě vykazuje dva základní typy: 1 – *srubová s horizontálními díly* (např. **obr. 30:6**); 2 – *srubová s horizontálními a vertikálními díly* (např. **obr. 30:1–3**). Sledovaná oblast v této práci – prostějovsko-vyškovská podskupina PS či bývalé PS vykazuje pouze typ 1. Typ 2 se vyskytuje až S nebo Z od tohoto území, tj. v Moravičanech – „Dílečkách“ a Jevíčku III – „Na Panském“). Domníváme se, že právě situace v centru PS/bývalé PS na Prostějovsku odráží fakt, že hlavní stavební technikou je typ 1, zatímco typ 2 je podobný zvyklostem v Čechách, se kterými byly S část olomoucké podskupiny a podskupina Boskovická brázda PS a bývalé PS ve větším kontaktu (*Vokolek 2008*, obr. 52:4). Jde však o podobnost v tomto konkrétním parametru, přičemž kupříkladu poměr stran hrobů se pohybuje často v poměru až 2:1, což v PS popř. bývalé PS na Moravě s preferencí poměrů 1:1, 3:2 nebo 4:3 neznáme. Obdobné konstrukce typu 2 nacházíme také v bylanské kultuře ve středních Čechách (*Koutecký 2008*, obr. 25:2, 26:1,3).

Obr. 30: Komerové hroby platěnické skupiny/bývalé platěnické skupiny na Moravě: 1 – Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“; 2 – Jevíčko III, B/39 – „Na Panském“; 3 – Moravičany H1145 – „Dílečky“; 4 – Orlovice H842 – „Lysá hora“; 5–6 – Seloutky H10/2012 a H4/2017 – „Na Šťastných“; 7 – Hněvotín – „Špitálky“; 8 – Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“; 9 – Ústín – „Královský kopec“ (podle: **kap. 8.1**).

10.1.5 Velmožské hroby/mohyly

Halštatské mohyly HS a PS, popř. i bývalé PS a HS jsou největšími funerálními monumenty všech epoch pravěku, protohistorie, středověku a novověku na území Moravy dosahující ještě dnes rozměrů 35–80 m (**obr. 7, 25, kap. 9**). Jejich rozměrů dosáhla výjimečně jen herulská královská mohyla/mauzoleum z doby stěhování národů z Podolí – „Žuráně“ z 2. pol. 5. stol. na jižní Moravě (*Tejral 1993*, 494, obr. 319:2). Na střední Moravě takovou lokalitu neregistrujeme. Paradoxem těchto rozměrných mohyl je fakt, že o nich víme jen velice málo. Každopádně jasně dokládají, že politické špičky PS/bývalé PS jsou pochovávány pod mohylami. Tento fakt se nám doposud nepodařilo prokázat u hrobů 4. pásma hrobových komor na pohřebištích PS/bývalé PS, např. na výjimečné lokalitě tohoto pásma s 2/3 zjištěných případů v Seloutkách – „Na Šťastných“.

V PS/bývalé PS evidujeme 10 mohyl nebo hrobů, které spadají do 5. a 6. pásma hrobových komor. Oba hroby z Jevíčka III, A39 a B39 – „Na Panském“ řadíme do 5. pásma (**obr. 28:1**). Jestli byly nad hroby tumuly je velice sporné a nelze je dle publikovaných podkladů potvrdit. Oba hroby byly od sebe navíc vzdáleny jen 20 m, což poukazuje na fakt, že případné mohyly musely být max. do \varnothing 10 m. Případy se velice podobají situaci zjištěné u hrobů 4. pásma hrobových jam v Seloutkách – „Na Šťastných“. Nadzemní řešení hrobů je otevřené, pokud byly navrženy mohyly, přesahovaly při husté koncentraci na lokalitě (**tab. 110**) hrobové jámy max. o několik metrů. Domníváme se tak na základě „typizovaných“ rozestupů mezi hroby (**obr. 28:2, foto 33–34**). Zda byly nadzemní části hrobů řešeny ještě jiným způsobem, kupříkladu nějakou menší stavbou, nedokážeme potvrdit, k tomu nám chybí podklady.

Lokalit s mohylovými náspy evidujeme osm, dokážeme je dokonce dodnes pozorovat v terénu, nebo lidarovými podklady. Zaslouhují kritický přístup, šest z nich nebylo zkoumáno a poukazují na ně pouze dílčí prameny. Jedinou zkoumanou rozměrnou mohylou je Ústín – „Královský kopec“. V roce 1880 Heinrich Wankel nechal prozkoumat asi 10 m vysokou mohylu o \varnothing 40 m (**obr. 25, 30:9; Wankel 1885**). Její výška je dnes mnohem nižší a dosahuje max. 2 m. Obě výzkumem zjištěné excentricky umístěné komory byly detekovány také v roce 2017 geofyzikálním měřením provedeným Andreasem Northem. Kamenný kruh o \varnothing 6 m zakreslený Heinrichem Wankelem již zjištěn nebyl. Bohužel obě komory nevydaly žádné doklady po velmožské vrstvě, byly zřejmě již dříve sekundárně otevřeny. Mezi hroby elit tento rozměrný hrob řadí \varnothing tumulu stanovený Zuzanou Mírovou a Martinem Golcem nad 20 m (*Mírová – Golec 2018*, 96, Fig. 19). Inventář z mohyly, kromě unikátní zdobené bronzové sekery (*Říhovský 1992*, Taf. 69:978; *Nekvasil 1993*, obr. 219), nebyl nikdy publikován. Druhá, v terénu dodnes dobře patrná mohyla se nachází ve Vitčicích – „Vitčickém lese“, byla prozkoumána Inocencem Ladislavem Červinkou v roce 1909. Její datování doby halštatské je již „tradiční“, ač chybí jakýkoliv inventář a víme jen o lidské kostře orientované (pro dobu halštatskou nezvykle) v ose V–Z a místo hlavy se mělo nacházet spáleniště. Dochované údaje jsou natolik nezřetelné, že s nimi nelze více pracovat. Pokud se jedná o halštatskou mohylu, řadíme ji tam zase pouze na základě rozměru tumulu o \varnothing 35 m (**obr. 25**). Tento nemovitý parametr společně s velikostí délky hrobové jámy nad 3,5 m byl v PS detekován u několika dalších kandidátů (**obr. 25**) – Hněvotín – „Špitálky“ (\varnothing 60 m, velikost jámy/komory 8,5 x 8,5 m), Kralice na Hané H1 – „Staré olší“ (\varnothing 40 m), Náklo – „dům 246“ (\varnothing 35 m), Slavkov pod Hostýnem – „Homole“ (\varnothing 70 m), Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“ (\varnothing 60–80 m) a Vyškov-Opatovice – „Díly“ (\varnothing 50 m). Tři z tumulů byly zaměřeny geofyzikálně Andreasem Northem (Hněvotín – „Špitálky“ – **obr. 30:7**; Kralice na Hané H1 – „Staré olší“ – **obr. 62:A2,B**

a Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“ – **obr. 30:8**). Každá z těchto lokalit obsahuje nějakou další indicii, která je řadí do doby halštatské. Z mohyly Kralice na Hané H1 – „Staré olší“ získali Miroslav Šmíd a Pavel Fojtík zjišťovací sondáží (80 x 80 cm a hloubka 50 cm) halštatskou keramiku, která ji průkazně datuje do fází Ha D1–D2 (**obr. 62:B**), ačkoliv může jít o následný akt a samotná komora může být starší. Obdobnou zjišťovací sondu (20 x 20 cm a hloubka 50 cm) provedl Martin Golec s Miroslavem Daňkem do temena mohyly v místě staršího vkopu ve Vyškově-Dědicích – „Padělcích na Letním poli“ v roce 1994. Byla získána halštatská keramika z amforovité zásobnice. Mohyla Hněvotín – „Špitálky“ nevydala obdobné podklady, nicméně geofyzikální měření poskytlo informace o trojitým ohrazení hrobu (**obr. 30:7**), což poukazuje na halštatské zvyklosti ve vzdálenějších regionech východohalštatské kultury. V jejím případě pozorujeme „zdvojení“ s Ústínem – „Královským kopcem“, které od sebe leží 900 m. Obdobná situace nastala také u obou hrobů ve Vyškově-Dědicích – „Padělcích na Letním poli“ a Vyškově-Opatovicích – „Dílech“, které od sebe leží 700 m. V obou případech přibližně v ose V–Z. Taková pozorování kupení velkých tumulů na jedné lokalitě/oblasti známe také v HS (na Brněnsku Brno-Holásky H1–H3 – „U Tuřan“ a blízké Brno-Chrlice H1 – „Za Dvorem“ nebo na Znojemsku Morašice H1–H4 – „U Mohyly“). Další možnou dvojicí velmožských rozměrných mohyl mohou být Náklo – „Zahrady u kostela“ a „dům 256“. V tomto případě se v blízkosti také našel velmožský depot z Ha D1–D2 Náklo – „Pod Dědinou“ (**obr. 64**). V případě Slavkova pod Hostýnem – „Homole“, do jehož pláště byl zapuštěn depot dvou halštatských náramků stupně Ha D1–D2 (**obr. 64**) a tumulus je tak starší (Čižmář – Čižmářová 2014, 53). Podle geofyzikálního měření můžeme pozorovat přítomnost hrobových jam 6. pásma u Hněvotína – „Špitálek“ (asi 8,8 x 8,5 m; 72 m²) a Vyškova-Dědic – „Padělků na Letním poli“ (asi 9 x 5 m; 45 m²). Šlo by vůbec o největší detekované komory v prostoru PS.

Poznání největších (velmožských) mohyl PS/bývalé PS je trvalou výzvou moravské halštatské archeologie, nicméně jejich poznání bude z finančních důvodů značně komplikované. Jejich vědecký význam tkví zejména v širokém spektru interpretací sociálního aspektu pohřbených. Vůbec jejich existence již napovídá míře integrace nositelů PS/bývalé PS v rámci východohalštatské kultury. Téma si zasluhuje budoucí systematický zájem.

10.1.6 Monumentalita jako odraz sociální stratifikace (Zuzana Mírová)

Základním stavebním kamenem výzkumu společnosti nejen doby halštatské je hrob jako odraz sociálního statutu individua. Dle Heinricha Härkeho hrob obsahuje tři základní druhy dat: 1 – záměrná archeologická data – reflektující myšlení, náboženství a sociální ideologii společnosti (typ pohřbu, konstrukce a zejména výbava); 2 – funkční archeologická data – sdělují informace o životě a prostředí člověka, (antropologické pozůstatky); 3 – environmentální data – na pomezí 1 a 2 (Härke 1993). Syntézou všech složek a selekcí můžeme získat poměrně přesnou reflexi o sociální úrovni nejen daného jedince, ale i celé komunity. Jak již bylo řečeno výše, náčelnictví je regionální společenský řád, který soustředí moc v ruku společensky nadřazeného jedince (Carneiro 1981). Právě záměrná archeologická data – hrobová architektura (zejména monumentální) a hrobový inventář (zastoupený především luxusními/importovanými předměty), mohou pomoci studovat míru sociální stratifikace (např. Renfrew 1974; Earle 1997). Hrobovému inventáři je při studiu společnosti věnována nejvýraznější pozornost (např. Keller 2015; Schumann 2015). Studium pohřební architektury, jak již bylo demonstrováno výše, však může být významným doplňujícím faktorem studia společnosti, případně může poskytnout významné informace pro celky, kde

není k dispozici hrobový inventář. Pohřební monumentální architektura odráží nejen společenské postavení zemřelého, ale i sociální vztahy pohřbívací komunity a zesnulého (Soós 2017, 1). Tato subkapitola se snaží testovat význam architektury hrobových komor a *objemu lidské práce* použité k jejich konstrukci v rámci sociální stratifikace společnosti.

Hrobové architektuře (tj. konstrukci hrobu – velikosti hrobové jámy, přítomnosti hrobové komory, užití kamene, přítomnosti kruhového žlabu/příkopu, navržení mohylového náspu), respektive významu hrobové architektury pro pochopení sociálního statutu jedince, se v prostřední archeologii Moravy a Čech zabývalo jen málo badatelů. Významná a dodnes citovaná je práce Drahomíra Kouteckého (*Koutecký 1968*), který rozděluje bohaté hroby bylanské kultury na kombinační skupiny I-1–I-3 a II-1–II-2 na základě: 1 – architektury hrobu – konstrukce, rozměrů, plochy, tvaru a orientace komor; 2 – obsahu hrobu – pohřbů, hrobové výbavy. Kombinační skupinu I z hlediska architektonického tvoří hroby s delší stěnou o velikosti 3–5,6 m a plochou 5,4–25,6 m², milodary tvoří součásti vozů, postrojů, zbraně, ozdoby a keramika. Také Zuzana Mírová a Martin Golec považují hroby s minimálně jednou stěnou hrobové komory nad délkou 3,5 m za elitní (viz **kap. 9**; *Mírová – Golec 2018*, 92–101). Za povšimnutí stojí i fakt, že kombinační skupiny I-1 a I-2 se fakticky shodují se skupinami 3–6 vydělenými Martinem Golcem v **kapitole 10.1.1**. Kouteckého kombinační skupina II je pak zastoupena hroby s delší stěnou 0,8–3 m a plochou 0,4–10 m². Hroby neobsahují vozy, zbraně ani koňský postroj, pouze drobnější milodary. Kombinační skupiny pak dále jemněji vyděluje na základě stran hrobové komory, plochy hrobu a milodarů, velikost keramického inventáře dle něj není rozhodujícím faktorem. Tyto kombinační skupiny pak přiřazuje různým sociálním vrstvám, např. I-1 – vládnoucí vrstva – správcové kmenového území, náčelníci, nejvyšší společenští činitelé, vojevůdcové; I-2 – válečníci na koních – *equites* (*Koutecký 1968*). K sociálnímu statusu pohřbených v komorových hrobech se nedávno vyjádřila také Erika Makarová (*Makarová 2013*). Ta vyděluje komorové hroby na 3 skupiny: 1 – skupina je reprezentována vyšším počtem zbraní, komponentami koňského postroje a často také unikátními předměty, hrob má být *větších rozměrů* a patří mužům s nejvyšším sociálním statutem v rámci PS/bývalé PS; 2 – skupina je charakterizována hroby *středních rozměrů*, 10–30 nádobami a vyšším počtem kovových předmětů, pohřbené osoby mají vyšší sociální status; 3 – skupina je vydělena na základě *malých rozměrů*, malého počtu nádob a často absence akeramických milodarů, patří pak pravděpodobně střední třídě (*Makarová 2013*, 103–104). Problematická je však absence metodiky a přesné definice velikosti daných hrobových skupin, dle autorčina dělení lze velikost hrobů třídit pouze intuitivně, nevytváří ani netestuje konkrétní model, s dělením tedy nebude dále pracováno.

Vraťme se nyní k výpočtům objemu lidské práce při konstrukci hrobové architektury. Práce se pro výpočet objemu lidské práce, přidržuje především metodiky nedávno aplikované a rozšířené Bencem Soósem (*Soós 2017*). Výsledky výpočtů jsou pak uváděny v jednotce osoba-hodina (ph; *person-hour* = „osobohodina“) – což znamená v podstatě hodina lidské práce, výsledek je pak např. 6 ph (tedy jednomu člověku trvalo 6 hodin dokončit úkol). K tomuto výpočtu potřebujeme 2 údaje: typ a kvantitu použitého materiálu ke konstrukci (např. 5 m³ lomového kamene) a dobu trvání jednotlivých úkolů v ph (tedy např. za jak dlouho 1 člověk vytěží určité množství kamene). Pro naše výpočty budou stěžejní data převzata ze *Soós 2017*, Tab. 1 (s odkazy na další literaturu): Vytěžení zeminy: 0,76–0,9 m³/ph; těžba kamene: 0,19 m³/ph; nakládání materiálu: 0,83 m³/ph, transport vozem: 107 kg/ph/km; konstrukce z nasucho kladených kamenů: 0,42 m³/ph. Tyto koeficienty využijeme níže.

Pro ilustraci nyní uvedeme dva příklady výpočtu objemu lidské práce pro zbudování mohyl a mohylových náspů: v Morašicích H1 – „U Mohyly“ byla prozkoumána mohyla, která měla před výzkumem \varnothing 50 m a výšku 1,5 m, při výzkumu byl zjištěn kruhový žlab, nejspíše ohraničující původní okraj mohyly, o \varnothing 26 m. Původní mohyla byla tedy rozhodně vyšší. Obdobně evidujeme mohylu Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“, jejíž dnešní \varnothing dosahuje velikosti 60–80 m, průměrně tedy 70 m, současná výška je cca 2 m, a kde byl geofyzikálním měřením zjištěn žlab široký 3 m ohraničující pravděpodobně původní násep o \varnothing 42 m. Pokud objem mohyl považujeme za dodnes nezměněný (opomineme-li erozní faktory jako udusání či rozvezení zeminy z mohyly do okolí), můžeme jej spočítat jako objem úseče koule, nebo, uvažujeme-li spíše nad vyšším tvarem mohyl připomínajícím zaoblené „pyramidy“, jako objem kuželu.

Známe-li objem a původní průměr, respektive poloměr mohyly, lze pak snadno dopočítat teoretickou výšku původní mohyly. Pro Morašice H1 – „U Mohyly“ byl objem spočítán na 1474 m³, respektive 982 m³. Pro Vyškov-Dědice – „Padělky na Letním poli“ 3853 m³, respektive 2566 m³. Pokud spočítáme původní výšku Mohyly pomocí vzorce pracujícího s tvarem úseče koule, pak by původní výška mohyly v Morašicích H1 – „U Mohyly“ byla 1,8 m, ve Vyškově-Dědicích – „Padělkách na Letním poli“ pak 5,4 m, pokud bychom pracovali s tvarem kuželu, výška mohyly v Morašicích H1 – „U Mohyly“ by byla 5,5 m, ve Vyškově-Dědicích – „Padělkách na Letním poli“ pak 5,6 m.

Pro přesnější výsledky však můžeme pracovat s vzorcem, který tyto faktory snoubí: $V = \frac{c+es}{e+1}$; přičemž $e = \frac{r}{h}$; s = objem vypočítaný úseče koule; c = objem vypočítaný kuželu.

Pro výšku a průměr mohyly Morašice H1 před výzkumem byl objem materiálu spočítán na 1 446 m³, s dopočítanou výškou možné původní velikosti a původním průměrem pak 1414 m³, respektive 1883 m³. Pro mohylu Vyškov-Dědice byl objem materiálu pro současný stav spočítán na 3 783 m³, s dopočítanou výškou možné původní velikosti a původním průměrem pak 3590 m³, respektive 3582 m³.

Pro Morašice H1 známe také velikost hrobové jámy – 6,5 x 6,2 x 1,3 m, obsah dna hrobové jámy je tedy 40,3 m², objem hrobové jámy je tedy 52,4 m³, nicméně víme také, že uvnitř byla ještě umístěna stěna z kamenů kolem komory široká cca 1 m, na dně byly také nalezeny obrysy hrobové komory o velikosti 4,4 x 4,4 m. Obsah dna hrobové jámy je tedy 19,3 m² a objem kamene 25,7 m³. Objem kamenného obložení komory tedy činí 26,7 m³.

Pro mohylu Vyškov-Dědice byla geofyzikálním měřením zjištěna hrobová komora o velikosti 8 x 6 m, její hloubku bohužel neznáme, ale můžeme na základě jiných obdobných mohyl počítat s hloubkou cca 1,5 m. Pak by byl obsah hrobové komory 48 m², objem tedy činí zhruba 72 m³. O vnitřním členění hrobové komory zatím mnoho nevíme. U obou hrobů také nevíme, z jaké vzdálenosti byla transportována hlína či kameny, předpokládejme však pro ilustraci průměrnou maximální vzdálenost 1 km. Tento údaj byl zjištěn u pohřebiště Seloutky – „Na Šťastných“, kam byl transportován lomový kámen z polohy Seloutky – „Vinohrady“ (obr. 61:53).

Nyní můžeme přistoupit k finálním výpočtům objemu lidské práce. Pro hrobovou jámu mohyly Morašice H1 muselo být vytěženo 52,4 m³ hlíny, při tempu 0,5 m³ hlíny/ph to tedy trvalo 104,8 ph. Dále muselo být vytěženo 26,7 m³ kamene, při tempu cca 0,19 m³/ph to tedy zabralo 140,5 ph. Tyto kameny musely být naloženy, přemístěny, vyloženy a uloženy do hrobu. Hodnota nakládání se udává jako 0,83m³/ph, to tedy mohlo v našem případě trvat 32,2 ph. Přemístění pro 1 km je 107 kg/ph. 1 m³ lomového kamene má hmotnost cca 1800 kg. 1 m³ kamenů by tedy stavitelé přepravovali 16,8 ph, celkový objem dohromady činí 449 ph. Vykládání by trvalo stejnou dobu – 32,2 ph. Stavba z nasucho kladených kamenů trvá cca

0,42 m³/ph, samotná konstrukce kamenného obalu pak mohla vzít cca 63 ph. Muselo také dojít k pokácení stromů na hrobovou komoru, jejich opracování, transport a stavbu hrobové komory. Tyto faktory však tentokrát vynecháme. Zaplnění hrobové komory, respektive zbytku objemu, pak trvalo 38,6 ph. Konstrukce samotného hrobu tedy trvala 821,7 ph. Těžba hlíny pro stavbu mohyly mohla trvat 2892 ph, její nakládání 1742 ph, přemístění považujeme za zanedbatelné. Vykládání = navršování trvalo 1742 ph. Celkový odhadovaný objem lidské práce pro konstrukci hrobové komory a mohyly pak činí 7236 ph.

Pro hrobovou jámu/komoru Vyškov-Dědice můžeme pouze spočítat její vytěžení a zaplnění, tj. 288 ph. Vytěžení hlíny ke stavbě mohyly mohlo pak trvat 7566 ph, nakládání a navršování pak 4558 x 2, tj. 9116 ph. Orientační objem lidské práce pro mohyly Vyškov-Dědice tedy uvažujeme 16 970 ph. Oba hroby jsme již před tímto výpočtem přitom svými movitými a nemovitými parametry považovali za elitní (viz **kap. 9**).

Pro srovnání nyní ještě vypočítáme objem práce komory hrobu, jež řadíme mezi hroby vyšší střední vrstvy (na základě parametrů uvedených v předcházejících kapitolách). Modelovým hrobem se nám stávají Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“. Hrobová jáma je velká 3,2 x 2,3 x 1,75 m, objem hrobové komory činí 12,88 m³. Uvnitř se nacházel kamenný zával o objemu 4,5 m³, víme také, že kameny byly těženy asi ve vzdálenosti 1 km od pohřebiště v poloze Seloutky – „Vinohrady“. Těžba kamenů, jejich naložení, transport, vyložení a konstrukce kamenné komory pak dle výše uvedených koeficientů mohly trvat: 23,4 + 5,4 + 75,7 + 5,4 + 10,7 = 120 ph. Vytěžení prostoru hrobové komory pak trvalo pravděpodobně 25,8 h, zaplnění pak neuvažujeme, neboť jáma byla vyplněna kameny. Objem lidské práce pro Seloutky H4/2017 pak stanovujeme prozatím na 145,8 ph.

Při uvažování desetihodinové pracovní doby na osobu by Morašice H1 budovalo 724 lidí jeden den, mohyly Vyškov-Dědice pak 1697 lidí jeden den a Seloutky H4/2017 pak 146 lidí jeden den. S násobením počtu pracujících klesá doba stavby. Pokud uvažujeme např. maximálně 50 lidí pracujících na konstrukci, tak by Morašice H1 vzniknul za 14 a půl dne, Vyškov-Dědice za 34 dní a Seloutky H4/2017 za 3 dny. Tito lidé by se však práci museli věnovat intenzivně a nemohli by např. zajišťovat chod hospodářství. Z tohoto faktu vyplývá, že na jiných kritériích definovaných elitních hrobů pracovalo po dlouhou dobu velké množství lidí. Tento fakt poukazuje na sociální význam zemřelého – je evidentní, že námi stanovené dělení hrobů/mohyl na elitní a neelitní se z hlediska odvedené práce opět velmi liší. Konstatujeme, že mohylový násep je vůbec nejnákladnějším prvkem celé architektury.

Nyní si ještě otestujeme touto metodou hrobové skupiny stanovené Drahomírem Kouteckým. Jako příklad skupiny I-1 poslouží jeden z nejbohatších hrobů bylanské kultury – H24 z Hradenína, okr. Kolín. Tento hrob obsahoval četný kovový i keramický inventář – čtyřkolový vůz, železný meč, jho, 3 železná udidla, nůž a další drobnější kovové předměty, z keramického inventáře pak celkem 70 nádob (Koutecký 1968, 413–414). Rozměry hrobu jsou 5,2 x 3,4 m, hrobová jáma byla pak 1,8 m hluboká. Hrob mj. obsahoval i kůlové jamky v rozích, které svědčí o podobě dřevěné konstrukce hrobu. Za příklad skupiny I-2 pak uvedeme hrob H3 z Hradenína, který se svými parametry podobá hrobu H4/2017 v Seloutkách. Z milodarů obsahoval nůž, 2 železná udidla, drobné ozdoby postrojů a keramický inventář 17 nádob. Dosahoval rozměrů 3,56 x 2,5 m, jáma byla hluboká 0,9 m (Koutecký 1968, 410–411). Mohylové násypy lze sice předpokládat, ani u jednoho z hrobů však nebyly doloženy. Objem hrobu H24 z Hradenína činí 31,82 m³, objem H3 pak 8 m³. Vytěžení a zaplnění hrobové jámy u H24 stanovujeme na 129,28 ph, u H3 pak na pouhých 32 ph.

Z výše uvedených výpočtů vyplývají následující fakty: 1 – objem lidské práce je nejvyšší u výstavby *mohylových naspů* (tisíce ph); 2 – u kombinace hrobu *s komorou a kamennou konstrukcí* jde spíše o desítky až stovky hodin v případě elitních hrobů; 3 – samotná *konstrukce hrobu* (vytěžení hlíny, zavezení hrobu) pak trvá spíše desítky hodin. Pokud srovnáme pouze elitní hrobové jámy z Vyškova-Dědic (288 ph) a H24 z Hradenína (129 ph), prozatím se jeví, že konstrukce hrobové jámy (bez mohyly a kamenného závalu) dosahuje stovek hodin u elitních hrobů, zatímco u neelitních (respektive hrobů vyšší střední vrstvy) spíše desítek hodin (32 ph u hrobu H3 z Hradenína). Pokud srovnáme pracovní čas dvou hrobů vyšší střední vrstvy, H3 z Hradenína (32 ph) a H4/2017 ze Seloutek s kamennou architekturou (146 ph), případně u elitního hrobu Morašice H1 (721 ph), je evidentní, že *konstrukce kamenné architektury je významným prvkem zabírajícím velké množství času* (např. H4/2017, jakožto hrob vyšší střední vrstvy dle dělení Zuzany Mírové a Martina Golce, bylo nutné budovat déle než jeden z největších a nejbohatších hrobů bylanské kultury!). Rozdíl pak shledáváme naopak v mobiliáři. Zjištění je nutné brát v budoucnosti v potaz pro rozřazování hrobů do jednotlivých kategorií. Jejich rozsah na základě výpočtů ph, tedy pracovních hodin, však bude na základě tohoto nového zjištění potřeba dále stanovit a rozpracovat metodiku.

10.1.7 Uspořádání pohřebišť

Vedle dílčích problematik spojených s nemovitými parametry hrobů nás zajímají obecné otázky pohřebišť. Z prozkoumaných a doposud publikovaných deseti pohřebišť (**obr. 26**) máme k dispozici plány jen v některých případech, ty však naznačují zajímavé prostorové souvislosti. Plán není známý u Blatce – „Za Nádražím“, Mohelnice – „cukrovaru“, Orlovic – „Lysé hory“ a Určic – „Hájových“. V Drnovicích – „U Propasti“ nevíme, jak velká část pohřebišť byla prozkoumána a nelze s ní tak pracovat. Plán známe u čtyř pohřebišť – Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 – „Zadní“, Moravičany – „Dílečky“ (**obr. 32**), Slatinky – „Nivky“ a Určice – „Kumberky“ (**obr. 31**). Kromě Slatinek – „Nivek“ se domníváme, že pohřebišť byla buď prozkoumána celá, nebo jejich převážná většina a pro naše zhodnocení jsou nám tak nejcennější. Nově připojujeme poznatky z pátého pohřebišť v Seloutkách – „Na Šťastných“ (**tab. 110, 112**), u nich si však jsme jisti, že došlo k prozkoumání jen jedné z několika geomagneticky zjištěných separovaných skupin rozlehlé nekropole.

Na pohřebišťích PS/bývalé PS sledujeme tyto významné charakteristiky: 1 – *kulturní kontinuita* – umístění platěnického pohřebišť v místě předchozích vývojových fází popelnicových polí; 2 – *separace prestižních hrobů* – na pohřebišťi vzniká separovaná skupina jiných společensky významnějších hrobů; 3 – *skupiny na pohřebišťích* – pohřebišťe je kompaktní nebo vykazuje samostatné oddělené skupiny; 4 – *orientace pohřebišťe* – jaký tvar pohřebišťe preferuje, jak je orientována osa pohřebišťe vůči světovým stranám.

Kulturní kontinuita – pohřebišťe PS/bývalé PS vykazují silnou návaznost na lužickou a slezskou fázi KLPP. Z 10 monitorovaných lokalit (**obr. 26**) se na platěnickém pohřebišťi vyskytla lužická fáze KLPP v 5 případech – v Drnovicích – „U Propasti“, Moravičanech – „Dílečkách“, Seloutkách – „Na Šťastných“, Slatinkách – „Nivkách“, Určicích – „Kumberkách“. Slezská fáze KLPP se vyskytla ve 2 případech – v Slatinkách – „Nivkách“ a Určicích – „Kumberkách“, obě pohřebišťe jsou také jediná, která doložila posloupnost obou fází KLPP a PS/bývalé PS. Bez zjištěné návaznosti na nějakou ze dvou fází KLPP je 5 pohřebišť – Blatec – „Za Nádražím“, Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 – „Zadní“, Mohelnice – „cukrovar“, Orlovice

– „Lysá hora“ a Určice – „Hájové“. Ani v jednom případě nemůžeme doložit kontinuum platěnického a pozdně platěnického pohřebiště s časně latěnským obdobím.

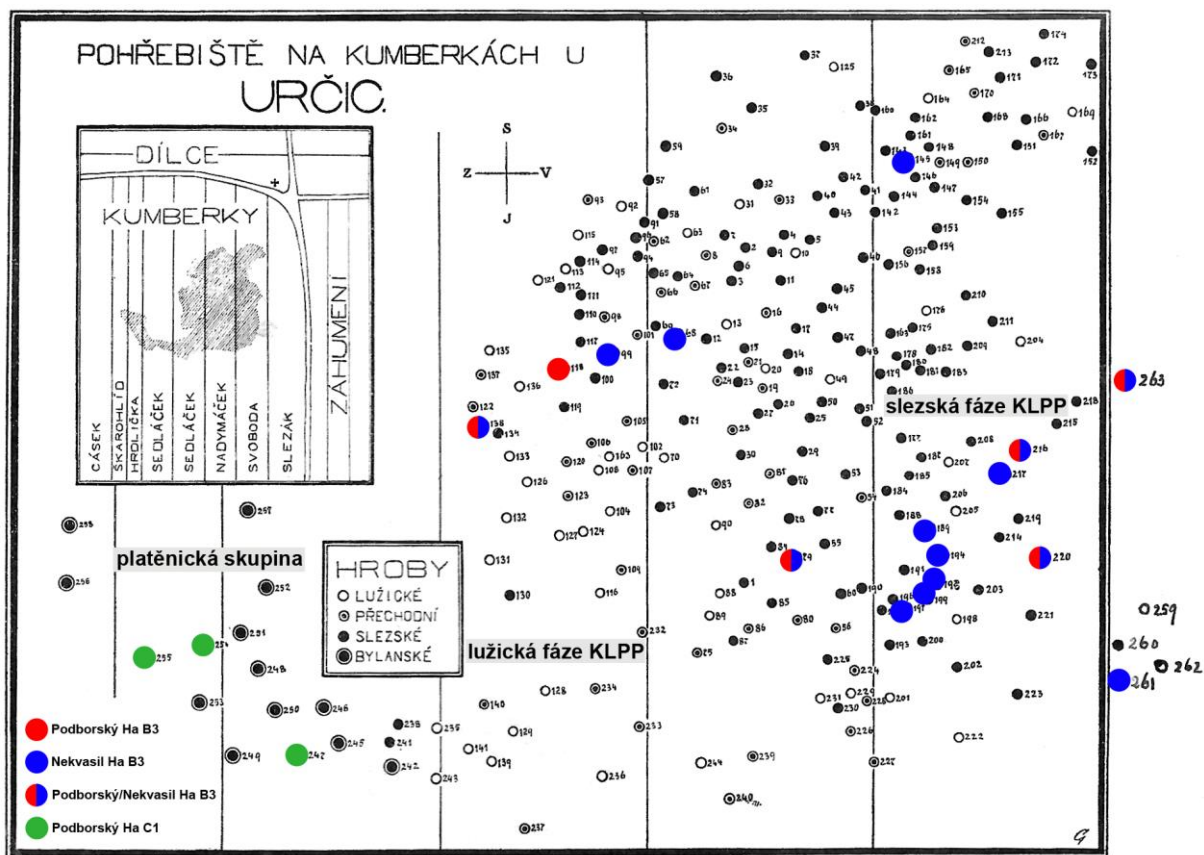
Separace prestižních hrobů – platěnická pohřebiště opakovaně poskytla informace o sociálním vydělení některých hrobů od ostatních díky svým parametrům, jako je tvar (komorový hrob) a velikost hrobu, kamenná architektura nebo kruhový žlábek kolem hrobu, případně hrobový inventář. Pro dobu halštatskou jsme si jisti, že šlo o sociálně významné členy komunit, kteří dosáhli vyššího sociálního statusu než ostatní. Existence této skupiny indikuje *lokální (komunitní) lídry*, nenazýváme je však automaticky elitami. Tento termín používáme u nemovitých a movitých indikátorů projevených kontextů, v jejichž pozadí predikujeme osoby přesahující vliv z lokální komunity do většího prostoru sociální krajiny. Lokální lídři tak nejspíše hráli roli *vazalů elit*. Takto projevenou separaci nacházíme u 9 hrobů s kruhovými žlábkem z celkových 71 v Lipníku nad Bečvou VII-Trnávce 5 – „Zadní“, u 5 komorových hrobů z toho 1 s kruhovým žlábkem z celkových 58 hrobů v Orlovicích – „Lysé hoře“ nebo 8 komorových hrobů z toho 7 s kruhovými žlábkem z celkových 330 hrobů v Moravičanech – „Dílečkách“ (**obr. 32**). Seloutky – „Na Šťastných“ jsou v platěnickém prostředí jistou výjimkou. Místo kompaktního pohřebiště byla zachycena jedna z několika separovaných skupin. Počet 8 komorových hrobů 4. pásma a další menší komorové hroby z celkového počtu 50 je značně vysoký (**obr. 26**) a u všech (nově zdokumentovaných v letech 2012, 2017 a 2019) máme přítomné mocné kamenné obložení komor (**obr. 27**), což je *de facto* epicentrum tohoto jevu v PS/bývalé PS. Na dalších lokalitách je tomu tak pouze u některých hrobů. U staršího hrobu Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ víme, že náležel elitě. Tyto značné odlišnosti připisujeme skutečnosti, že členové této komunity stáli sociálně mnohem výše ve struktuře širší sociální krajiny a jejich zvyky se od ostatních pohřebišť popsanými parametry výrazně odlišovaly.

Skupiny na pohřebištích – z prostorově kompaktních pohřebišť, reflektujících ještě zvyky z období doby bronzové, se pohřebiště v Seloutkách – „Na Šťastných“ odlišuje. Výzkum a geomagnetické měření (**tab. 110–112**) prokázalo jiný typ organizování nekropole. Taková struktura se nepodobá platěnickým zvykům, ale spíše oblasti HS/bývalé HS na Brněnsku. V centru HS/bývalé HS uvádíme jako vhodný příklad největší známé nekropole Modřice – „Sádky“ a „Rybníky“, které je organizované právě v separovaných skupinách (*Golec 2005b*, tab. 277; *Kos 2009a*, obr. 1; *Krřová 2017*, obr. I). Takové podklady jsou však i v HS/bývalé HS výjimečné a separované skupiny na nekropolích zatím jinde neznáme. Další pohřebiště jsou opět kompaktní – jako příklad uvádíme Vojkovice – „Vojkovické nivy“ nebo Brno-Zábřovice – „ul. Příkop“ (*Golec 2005b*, tab. 275–276). Existenci *skupinových pohřebišť* vysvětlujeme jejich umístěním v centrech HS a PS/bývalé HS a PS. Jednotlivé skupiny mohou zastupovat jinak separovaná pohřebiště a muselo tak dojít ke společenské centralizaci, která jinde nevznikla. V Seloutkách – „Na Šťastných“ se nacházíme v centru sídelní kumulace Dětkovice – Lešany (zóna B), která se nachází v centru Prostějovské kotliny v dostupné vzdálenosti od dominující elitní zóny A (**obr. 61**).

Orientace pohřebiště – důležité informace vydaly plány platěnických pohřebišť ve vztahu k světovým stranám. Informace čerpáme ze 4 pohřebišť. Nápadná je obliba pohřebišť v podobě obdélníků/pásů v ose S–J. Patrné je to na pohřebišti Orlovice – „Lysá hora“, kde se hroby táhnou v ose S–J v pásu 115 x 35 m. Obdobná situace je zjištěna v Moravičanech – „Dílečkách“, ty se rozkládají v ose S–J v obdélníku asi 100 x 50 m. Zde došlo v průběhu staletí ke změně preferované směru, osa lužické fáze leží ve směru JZ–SV, v době halštatské došlo k evidentní změně na S–J (**obr. 32**). Obdélný tvar pohřebiště o velikosti asi 50 x 40 m nacházíme také Lipníku nad Bečvou VII-Trnávka 5 – „Zadní“ a je orientováno opět ve směru

S–J. V Seloutkách – „Na Šťastných“ se podařilo prozkoumat jednu ze skupin většího pohřebiště, která je opět zachycena u nově prozkoumaných hrobů z let 2012, 2017 a 2019 v pásu 50 x 20 m ve směru S–J (**tab. 110, 112**). Tato skupina reflektuje parametry jiných menších celistvě prozkoumaných pohřebišť, jako jsou Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 – „Zadní“ nebo Orlovice – „Lysá hora“. Nedokážeme však bez detailních chronologických podkladů stanovit směr ukládání hrobů, zda pohřebiště přibývala od S k J nebo od J k S. Není však vyloučeno, že pohřebiště se chronologicky vyvíjela podle jiných pravidel, a to souběžně v různých částech nekropolí. Díky chronologickým poznatkům víme, že přesně takto se vyvíjela prozkoumaná skupina v Seloutkách – „Na Šťastných“, která vykazuje „promísení“ hrobů v Ha C2 a Ha D1. Zajímavé podklady vykazují čtyři pohřebiště, kde byla zachycena návaznost starších fází KLPP a PS/bývalé PS. V Moravičanech – „Dílečkách“ ležely lužické hroby JZ od platěnických. Rozšiřování od J k S vykazuje pohřebiště Slatinky – „Nivky“, kde slezské hroby leží J od platěnických. Výsek rozsáhlé nekropole byl prozkoumán na ploše přibližně 90 x 60 m. V Seloutkách – „Na Šťastných“ se lužické hroby nacházejí naopak na S prozkoumané skupiny a platěnické hroby se posunuly k J. Odlišně nahlížíme na Určice – „Kumberky“, pohřebiště zde narůstá v ose SV–JZ. Od lužického středu nekropole se pohřbívá v slezské fázi v SV části, platěnické a pozdně platěnické hroby však leží na opačném konci osy na JZ (**obr. 31**).

S orientace archeologických struktur v PS/bývalé PS má své širší zákonitosti, které by zasloužily speciální přístup, což již přesahuje obsah tohoto textu. Takové zákonitosti shledáváme ve více kategoriích. Jako preferovanou shledáváme zejména osu S–J, což je evidentní u komorových hrobů nebo orientace platěnických pohřebišť. Další preferencí obdobného typu nacházíme u dvou archeologicky zdokumentovaných depotů z Prostějovské kotliny z Kralic na Hané – „Kralického háje“ (**obr. 60, 62:A4, kap. 13.2**), kde byla kvadratická obdélná jáma opět orientována S–J, přičemž uložené předměty byly u S strany. Totéž bylo prokázáno u depotu v Prostějově-Čechůvkách – „Kopaninách“ (**obr. 62:A1, kap. 13.2**), kde byly v jámě opět předměty uložené u severní strany. Proti tomu při ukládání popela zemřelých do hrobů je klíčová J strana. Toto zjištění koreluje s ukládáním nespálených těl zemřelých u HS/bývalé HS hlavou k J (viz **kap. 11.1**). Konečně orientace vůči hlavním směrům světových stran byla zaznamenána také u dvorce v Kralicích na Hané – „Kralickém háji“ (**obr. 62:A3–4**), přičemž uložený velmožský depot v téže trati ležel při S straně. Hlubší religionistické zamyšlení nad symbolikou „*geometrického myšlení*“ najdeme v **kap. 16**. Z makrostruktur se zde posunujeme též k mikrostrukturám, jako je geometrická výzdoba keramiky, zahrnující rozsáhlé symbolické pozadí.

Obr. 31: Určice – „Kumberky“, plán pohřebiště lužické a slezské fáze kultury lužických popelnicových polí s vývojem do platěnické skupiny (hroby označeny ještě jako bylanské). Hroby H259–H263 zakreslil do Gottwaldova publikovaného plánu František Trčala. Barevně označeny hroby datované Vladimírem Podborským a Jindrou Nekvasilem (Gottwald 1914, obr. na str. 27; doplnil: M. Golec).

Obr. 32: Plán pohřebiště platěnické skupiny/bývalé platěnické skupiny Moravičany – „Dílečky“: 1–4 – lužická fáze kultury lužických popelnicových polí; 5 – platěnický popelnicový hrob; 6 – platěnický žárový hrob s amforou; 7 – platěnický komorový hrob, z nichž sedm mělo kruhový žlábek (Nekvasil 1993, obr. 235; doplnil: M. Golec).

10.2 ANALÝZA INVENTÁŘE V KONTEXTU MORAVY

Pohřebiště Seloutky – „Na Šťastných“ poskytlo velké množství mobiliáře, které představujeme v přehledně sestavených oddílech dělených nejdříve podle materiálu – bronz a železo, sklo, jantar, kámen a keramika. Následným dělícím kritériem je druh a typ předmětů. Předložené zhodnocení zahrnuje typologický a chronologický obsah. Autoři se jej snaží zahrnout zejména mezi významné analogie z oblasti prostějovsko-vyškovské podskupiny PS a bývalé PS a významné případy v rámci celé Moravy. *Prioritou je propojení s významnými lokalitami v HS a bývalé HS (viz obr. 68)*. Cílem práce naopak není kvůli rozsahu provázání k dalším regionům obou halštatských kultur. Morava by v následném výzkumu měla být porovnáována jako celek – tj. struktura či systém (viz obr. 68), nikoliv jen jako soubor jednotlivostí a k nim hledaných analogií. Na Moravě vyzdvihujeme zejména ty hroby, ve kterých se potkávají významné kovové předměty společně a vytvářejí chronologická propojení.

10.2.1 Bronz a železo

Vůz a koňský postroj (Zuzana Mírová) – hrob Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ je v PS na Moravě výjimečný díky svému mobiliáři. Jeho revize přinesla poznatky o doposud nerozpoznaných částech čtyřkolového vozu a koňského postroje/jha – části železného zákolníku se dvěma závěsnými kruhovými ozdobami (obr. 33:1, tab. 29:5m), hlavicemi železných hřebů (obr. 33:2, tab. 29:5r,43), částech železného ráfku kola i s hlavicemi železných hřebů (obr. 33:3–4, tab. 30:33,35) a železných částí z koňského postroje/jha (obr. 33:5–7, tab. 29:5g,5l,5n–q,5s–t,17,30–31,48a–f). Jeho význam pro chronologické a společenské otázky tohoto pohřebiště, ale i PS na Moravě je značný. Je jediným hrobem, který dosahuje zařazení mezi velmožské hroby (dle vymezení in Mírová – Golec 2018, 96, 98). Tento fakt doposud unikal pozornosti. Svoji roli zde sehrál žárový pohřební ritus, kterým se PS liší od HS, kde byly čtyřkolové vozy ukládány do rozměrných hrobů a nespálený mobiliář mnohem lépe vynikal (Kos 2011, obr. 1; 2014, obr. 81; Kos – Přichystal 2013, obr. na str. 89; Mírová – Golec 2018, Fig. 5, 7).

Hrob Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ přináší dva druhy poznatků: 1 – společenské; 2 – chronologické. Nejvyššího velmožského zařazení nedosahuje v celé PS/bývalé PS na Moravě svým mobiliářem již žádný jiný hrob, který se nachází na pohřebišti mezi hroby nižších společenských vrstev. Tam náleží pak jen velmožské hroby/mohyly 5. a 6. pásma hrobových jam, ty však na pohřebištích prokázány nejsou a stojí dle našich současných znalostí soliterně. Bohužel u hrobu Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ neznáme informace o hrobové jámě. Víme jen, že obsahoval 2 m³ kamenů (obr. 27), což přibližně odpovídá parametrům dalších 8 hrobů 4. pásma hrobových jam v Seloutkách – „Na Šťastných“. Movitá složka tohoto hrobu ostatní převyšuje a řadí jej k velmožským, zatímco další hroby 4. pásma hrobových jam náleží pouze k hrobům vyšší střední vrstvy (obr. 6). Pokud porovnáme Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ s hroby HS (Mírová – Golec 2018, 96, 98) vzniká nesoulad, tamní velmožské hroby s vozy dosahují již samy o sobě rozměrů jam, které je mezi ně řadí. Kompletní porovnání Seloutek H2/1926 – „Na Šťastných“ s nimi tak můžeme učinit pouze na základě movité složky. V prostoru PS/bývalé PS lze další porovnání Seloutek H2/1926 – „Na Šťastných“ provést až s hroby 5. a 6. pásma hrobových jam, kde spatřujeme sociálně rovné jedince. Bohužel naše znalosti o mobiliáři 9 hrobů, které sem spadají (obr. 25) jsou velmi nízké. Pouze v obou hrobech z Jevíčka III, A/39 a B/39 – „Na

Panském“ byly umístěny zlaté předměty nebo bronzová nádoba (*Jarůšková – Štrof eds. a kol. 2014*, 161–162, obr. 62–64).

Chronologické hledisko považujeme za neméně důležité, tento hrob náleží mezi základní opory v PS v Ha C2b (**obr. 68**). Existenci čtyřkolových vozů se na Moravě podařilo prokázat teprve nedávno (*Mírová – Golec 2018*) na základě existence kování nábojů kol/zakončení oje, kování paprsků, svorek kol, výztuh náprav, kování korby, koncovek nábojů, zákolníků, železných ráfků kol, dlouhých hřebů a dalších součástí. Zuzana Mírová prokázala pro Moravu existenci 12 kontextů s komponentami nejméně 18 vozů, z oblasti PS/bývalé PS je to pouze depot z Blatce – „Kocandy“ (kování náboje kola) a objekt č. 30 z Olomouce-Nemilan – „ul. Bylinkové“ (koncová ozdoba vozu). Příslušnost šesti vozů a pozůstatků po dílně k jejich výrobě z Habrůvky – „Býčí skály“ 7 k HS nebo PS/bývalé HS nebo PS zatím nelze spolehlivě určit (*Mírová 2019a*, obr. 30; *Mírová 2019b*, Fig. 26–33). V Seloutkách H2/1926 – „Na Šťastných“ lze vůz prokázat na základě existence tří předmětů: 1 – železného zákolníku; 2 – železných ráfků kol s hřebem; 3 – železné hlavice hřebu.

Výskyt mobiliáře souvisejícího s tematikou koně v PS/bývalé PS je důležitý z hlediska sociálního a typologicko-chronologického. Evidujeme zejména součásti vozů, jha a koňských strojů, celkově jde o 15 lokalit/kontextů. Díky preciznímu třídění lze některé předměty datovat až na subfáze. Důležité je pak sledování komponent v rámci kontextů. Seznam lokalit/kontextů s předměty s tematikou koně z PS/bývalé PS (dle *Mírová 2019a; 2019b*):

1. Blatce – „Kocanda“, okr. Olomouc (*Pare 1992*, 115, Fig. 155:4; *Mírová – Golec 2018*, 58, 96, Fig. 18:2; *Mírová 2019a*, 249, tab. 24:2; *2019b*, 247, Pl. 24:8).
2. Čechy pod Kosířem – „Havířovy díry“, okr. Prostějov (*Mírová 2019a*, 260, tab. 28:13; *2019b*, 254, Pl. 28:12).
3. Dobruška – „Kamenec“, okr. Přerov (*Drechsler 2010*, 73, obr. na str. 73; *Mírová 2019a*, 261, 28:17–19; *2019b*, 255, Pl. 28:17–19).
4. Křenovice – „aglomerace“ (= Křenovice – „Hradisko“, „Koráb“ a „Vinice“), okr. Přerov (*Hlava 2002*, obr. 2:1; *Tichá Bambasová 2019*, obr. 16–18; *Mírová 2019b*, 261–262, Pl. 48:9–12).
5. Náklo – „Prostřední traty“, okr. Olomouc (*Mírová 2019a*, 279, tab. 51:1; *2019b*, 267, Pl. 51:1).
6. Náměšť na Hané-Biskupství – „Vrchy“, okr. Olomouc (*Červinka 1902*, 253, obr. 122; *Nekvasil 1961b*, 10–11; *Mírová 2019a*, 279–280, tab. 51:2–6; *2019b*, 267–268, Pl. 51:2–6).
7. Olomouc-Nemilany – „ul. Bylinková“, okr. Olomouc (*Vránová 2013*, 30, obr. 18; *Bartík et al. 2017*, 53, Fig. 6:118; *Mírová 2019a*, 68–69, obr. 28; *2019b*, 268, Pl. 51:9).
8. Pavlov-Lechovice – „Obersko“, okr. Šumperk (*Mírová 2019a*, 280–281, tab. 51:8; *2019b*, 268–269, Pl. 51:8).
9. Podivice 1 – „Na Valech“, okr. Vyškov (*Fojtík – Golec 2006*, 50–52, obr. 6; *Mírová 2019a*, 281, tab. 51:9; *2019b*, 269, Pl. 51:10).
10. Polkovice, okr. Prostějov (*Čižmář – Čižmářová – Kejzlar 2011*, 88, obr. 4:2; *Mírová 2019a*, 281–282, tab. 51:10; *2019b*, 269, Pl. 51:11).
11. Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“, okr. Prostějov (**obr. 33, tab. 29:5g,5l–q,5s–t,16–17,30–31,43,48a–f; 30:33,35**; *Mírová 2019b*, 269–271, Pl. 51:12–24, 52:1–20).
12. Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“, okr. Prostějov (**tab. 100:38**; *Mírová 2019b*, 271, Pl. 52:21).
13. Slatinky PH172 – „Nivky“, okr. Prostějov (*Přichystal 2003*, tab. XLIII:PH172/4; *Mírová 2019a*, 285, tab. 52:22–24; *2019b*, 271–272, Pl. 52:22–24).
14. Slatinky PHbez kontextu – „Nivky“, okr. Prostějov (*Přichystal 2003*, tab. LXVI:22; *Mírová 2019a*, 286, tab. 53:1; *2019b*, 272, Pl. 52:25).
15. Určice H6 – „Hájové“, okr. Prostějov (*Gottwald 1931a*, 95, obr. 106:4–5; *1931b*, 206–207, obr. 1:4–5; *Mírová 2019a*, 289, tab. 53:11; *2019b*, 275, Pl. 53:16).
16. Zlín-Louky – „Kamenné dílce“, okr. Zlín (*Stegmann-Rajtár 1992a*, 43, Taf. 85:2; *Mírová 2019a*, 290, tab. 53:1; *2019b*, 275–276, Pl. 53:15).

Do HS nebo PS/bývalé HS nebo PS lze ještě řadit tyto kontexty:

17. Habrůvka – „Býčí skála“ 6, okr. Blansko (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 97–115, Taf. 21:231, 42:370–375, 43:377–387, 44:399, 46:414,416, 50:445, 86–112; *Golec 2017*, 71, Fig. 66:1,6,9–11, 67:1,4,7; *2019*, 97, obr. 28:1,6,9–11, 29:1,4,7; *Mírová – Golec 2018*, Fig. 18–21; *Mírová 2019a*, 70–75, 261–266, tab. 29–43, 44:1–13; *2019b*, 88–96, 255–258, Fig. 26–33, Pl. 29–43, 44:1–12).
18. Habrůvka – „Býčí skála“ 7, okr. Blansko (*Parzinger – Nekvasil – Bart 1995*, 77–79, Taf. 42:376; *Mírová 2019a*, 266, tab. 44:13–15, 45:11; *2019b*, 258, Pl. 44: 13–15, 45:1).
19. Habrůvka-Josefov – „vývěr Jedovnického potoka“, okr. Blansko (*Mírová 2019a*; 266–267, tab. 45:12; *2019b*, 258, Pl. 45:2).
20. Neznámá lokalita, dříve vedeno jako Uherské Hradiště (*Čížmář 2012a*, obr. 2:8; *Hlava 2017*, 247, obr. 2:8; *Mírová 2019a*, obr. 68–69; *2019b*, 276, Pl. 53:9).

Z hlediska četnosti výskytu předmětů jsou nejhojněji zastoupeny hroby, celkově jde o osm kontextů (Dobrčice – „Kamenec“; Náměšť na Hané-Biskupství – „Vrchy“; Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“; Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“; Slatinky PH172 – „Nivky“; Slatinky – „Nivky“; Určice H6 – „Hájové“; Zlín-Louky – „Kamenné dílce“). Poměrně četně jsou předměty zastoupeny na výšinných sídlištích (Křenovice – „aglomerace“; Pavlov-Lechovice – „Obersko“; Podivice 1 – „Na Valech“), pouze v jednom případě v depotech (Blatec – „Kocanda“), množství je i prozatím ojedinělých nálezů (Čechy pod Kosířem – „Havířovy díry“; Náklo – „Prostřední traty“; Polkovice), ojedinělým nálezem je pak i zákolník z Habrůvky-Josefova – „vývěru Jedovnického potoka“, kde nelze určit příslušnost k HS nebo PS či bývalé HS nebo PS; podobně lze uvažovat i o jeskynní svatyni Habrůvka – „Býčí skála“ 6 a dílně Habrůvka – „Býčí skála“ 6.

*Přehled typologicko-chronologického vývoje vozů, jha a součástí postrůjů v PS/bývalé PS – za jeden z nejstarších nálezů součástí koňského postroje v PS lze považovat nález ze Slatinek PHbez kontextu – „Nivek“ (obr. 68; Mírová 2019a, 286, tab. 52:25; Mírová 2019b, 272, Pl. 52:25). Podařilo se získat bronzový čtyřhranný knoflík ve tvaru čtyřlístku. Jde o typ *Gemeinlebern* (KNO 15a dle *Trachsel 2004*; M BDk3 dle *Mírová 2019b*), který lze datovat do Ha C1.*

Významný je i železný roubík s vývalky s oválným středovým otvorem z Podivice 1 – „Na Valech“ (*Mírová 2019a*, 281; tab. 51:9; *Mírová 2019b*, 269, Pl. 51:10). Jde o *roubík typu Podivice* (M BT2 dle *Mírová 2019b*), který lze prozatím díky charakteristické výzdobě datovat do Ha C1b–C2a.

Z lokality Náklo – „Prostřední traty“ (*Mírová 2019a*, 279, Tab. 51:1; *Mírová 2019b*, 267, Pl. 51:1) pochází bronzový *roubík* (tj. spínací komponenta pravděpodobně jha) *typu Plaňany* (KNE 05a dle *Trachsel 2004*; M YT1 dle *Mírová 2019b*) který je na Moravě unikátem. Datován je pak do Ha C1b–C2a. Čistě do období Ha C2a spadá ojedinělý nález roubíku typu *Annelöv* (KNE 05b dle *Trachsel 2004*, M YT2 dle *Mírová 2019b*), z lokality Čechy pod Kosířem – „Havířovy díry“ (*Mírová 2019a*, 260, tab. 28:13; *Mírová 2019b*, 254, Pl. 28:12).

Z Polkovic (*Mírová 2019a*, 281–282, tab. 51:10; *Mírová 2019b*, 269, Pl. 51:11) pochází bronzový polokulovitý *knoflík typu Beratzhausen* (KNO 01d dle *Trachsel 2004*; MBDk7 dle *2019b*), který je datován do Ha C1a–C2a a vyskytuje se na Moravě hojně.

Z komorového žárového hrobu Slatinek PH172 – „Nivek“ (obr. 68; *Mírová 2019a*, 285, tab. 52:22–25; *Mírová 2019b*, 171–172, Pl. 52:22–24) evidujeme bronzovou otevřenou průvlečku s polokulovitou hlavicí a s křížovým provlékacím kroužkem a 3 bronzové kroužky. Jde o *průvlečku typu Lhotka* (RFK 05b dle *Trachsel 2004*; M BDd10 dle *Mírová 2019b*), která je datována do Ha C1b–C2, v Ha C2b spíše vyznívá.

Z hrobu z Náměšti na Hané-Biskupství – „Vrchů“ (**obr. 68**; *Mírová 2019a*, 279–280, 51:2–4; *Mírová 2019b*, 267–268, Pl. 51:2–6) pochází tři důležité komponenty koňského postroje – bronzový roubík s oválným středovým otvorem a dvě železná dvoučláneková udidla s hladkými udítky. *Roubík* lze s jistou dávkou opatrnosti přiřadit k *typu Annelöv* (KNE 05b dle *Trachsel 2004*, M BT3 *Mírová 2019b*), datování pro Moravu odpovídá prokazatelně zatím spíše Ha C2a. Udidla jsou pak řazena k *typu Kameniec* (MST 09x dle *Trachsel 2004*; MBB7 dle *Mírová 2019b*), pro Moravu jejich datování odpovídá Ha C2.

Vyšinná lokalita/hradiště Pavlov-Lechovice – „Obersko“ (*Mírová 2019a*, 280–281, tab. 51:8; *Mírová 2019b*, 268–269, Pl. 51:8) poskytla železné dvoučlánekové *udidlo typu Grosseibstadt* (MST 12b dle *Trachsel 2004*; M BB8 dle *Mírová 2019b*), jeho datace odpovídá Ha C2b.

V komorovém hrobě ze Zlína-Louk – „Kamenných dílců“ (**obr. 68**; *Mírová 2019a*, 290, tab. 53:13; *Mírová 2019b*, 275–276, Pl. 53:15) známe bronzovou *průvlečku* pravděpodobně *typu Solany* (RFK 10c dle *Trachsel 2004*; MBDd7 dle *Mírová 2019b*), jejíž datování pro Moravu odpovídá Ha C2b.

Do Ha C2b–D1a lze řadit hrobový celek z Dobřčic – „Kamence“ (**obr. 68**; *Mírová 2019a*, 261, Tab. 17–19; *2019b*, 255, Pl. 28:17–19) datovaný dle nálezu železného dvoučlánekového *Udidla* s hladkými udítky *typu Unterregesberg* (MST 13 dle *Trachsel 2004*, M BB9 dle *Mírová 2019b*).

Z Křenovic – „aglomerace“ (souhrnné označení tratí „Hradisko“, „Koráb“ a „Vinice“ užitě v práci Zuzany Mírové; *Mírová 2019a*, 271, tab. 48:8–10; *Mírová 2019b*, 261–262, Pl. 48:9–12) pochází čtyři předměty s koňskou tematikou – železné dvoučlánekové udidlo s tordovanými udítky, kostěný/parohový *roubík typu Býčí skála* (M YT4 dle *Mírová 2019b*), kostěná/parohová postranice koňského udidla ve tvaru koníka *typu Křenovice* (M BC14) dle *Mírová 2019b*) a kostěná/parohová objímka, z jezdeckého bičíku, která je na našem území unikátem. Udidlo se typologicky vymyká – svou délkou, velikostí postranních kroužků, slabým tordováním/rýžkováním? a jeho určení je pak problematické. Pokud by šlo o udidlo tordované, datování by odpovídalo spíše Ha C2, pokud o hladké s rýhováním, lze uvažovat i o Ha D1. Postranice *typu Býčí skála* je datována do Ha D1b–D3. Zbylé předměty lze řadit k předmětům tzv. východního typu a jejich datování odpovídá Ha D1b–D2.

Z Blatce – „Kocandy“ pochází z depotu železné *kování náboje kola typu Blatec* (MBS 09 dle *Trachsel 2004*; M WN2 dle *Mírová 2019b*) datované do Ha D2–D3 (**obr. 68**; *Mírová 2019a*, 249, tab. 24:2; *Mírová 2019b*, 247, Pl. 24:8).

Z hrobu z Určic H6 – „Hájových“ (*Mírová 2019a*, 289, tab. 53:11; *Mírová 2019b*, 275, Pl. 53:16) známe bronzovou prolamovanou faléru zdobenou čtyřmi prolamovanými otvory a čtyřmi svazky koncentrických kružnic, která je však unikátní a její datování tudíž problematické.

Z lokality Habrůvka – „Býčí skála“ 6, která lze řadit k HS/PS nebo bývalé HS/PS, pochází 276 kusů součástí vozů z pravděpodobně 6 celých vozů a dílny na jejich výrobu (*Mírová 2019a*, 70–75, 261–266, tab. 29–44:12; *Mírová 2019b*, Pl. 29–43, 44:1–12). Pět vozů a dílnu lze datovat do Ha D1b–D2, evidujeme i vůz z Ha D3. Z jeskynní svatyně pak pochází i závěs jha, roubík, kostěná/parohová postranice udidla, dvě křížové průvlečky, knoflík ve tvaru tlapy šelmy, faléry a kroužky. Všechny předměty jsou datovány zejména do Ha D1b–D2a, některé faléry pak i do Ha D2b–D3 (**obr. 68**). Z Habrůvky – „Býčí skály“ 7 (**obr. 68**; *Mírová 2019a*, 266, tab. 44:13–15, 45:11; *Mírová 2019b*, 258, Pl. 44: 13–15, 45:1) evidujeme kostěné/parohové roubíky a bronzový kadlub na průvlečku *typu Lhotka* (RFK 05b dle *Trachsel 2004*; M BDD10 dle *Mírová 2019b*), která je datována do Ha C1–C2, jde

pravděpodobně o vůbec nejstarší artefakt související s postrojem na této lokalitě. Z okolí, tedy z lokality Habrůvka-Josefov – „vývěr Jedovnického potoka“ (Mírová 2019a, 266–267, tab. 45:12; Mírová 2019b, 258, Pl. 45:2) pochází bronzový *zákolník typu Seloutky* (M WL1 dle Mírová 2019b), který je charakteristický pro Moravu a zatím jej lze rámcově datovat do Ha C2–D2).

Z neznámé lokality, dříve uváděné jako Uherské Hradiště (Mírová 2019b, 276, Pl. 53:9), pochází bronzová koncová ozdoba vozu s balustrádovým typem korby (M WB11 dle Mírová 2019b). Tyto předměty se v době halštatské udržují pouze v oblasti Itálie, známe je z Praeneste, Chiusi nebo Ca'Morta, datování odpovídá 7.–6./5. stol. př. Kr. (Woytowitsch 1978, 34, 45–46, 53, Taf. 8:9,70–71, 20:118; Mírová 2019a, 68–69; Mírová 2019b).

Pro stanovení kompletního chronologického rámce a provázání chronologického systému PS a HS je nutné ještě zmínit některé lokality/celky HS stěžejní pro datování.

Z lokality Bošovice H2 – „U Dvou závor“ (Stegmann-Rajtár 1992a, 46, Taf. 92:5–8, 93:1–2; Mírová 2019a, 249–250, tab. 24:3–4; Mírová 2019b, 247–248, Pl. 24:2–7,9–14) známe dvě bronzová dvoučlanková udidla s tordovanými udítky, podle nich dokonce Martin Trachsel (Trachsel 2004, 484–485) vydělil typ Bošovice. Datování těchto udidel odpovídá Ha C1b–C2a.³³ V hrobě se ještě vyskytly čtyři vyklenuté průvlečky typu Lhotka (RFK 05b dle Trachsel 2004; M BDd10 dle Mírová 2019b), které mají taktéž datování Ha C1–C2a (**obr. 68**).

V Bratčicích – „Mělčanské“ (Golec 2005b, tab. 68:26; Kos 1995–1996; 2014a, 23, obr. 19:26, 209; Mírová 2019a, 250–251, tab. 24:15–16; Mírová 2019b, 248, Pl. 24:15–16) byly zjištěny dvě železné svorky loukotí kol vozu typu Bratčice (M WCL1 dle Mírová 2019b). Analogie mají až v italském prostředí, kde jejich datování spadá do Ha C2–D1a, což neodporuje celkovému datování hrobu do Ha D1a (**obr. 68**; Mírová 2019a, 65; Mírová 2019b, 82, Fig. 56).

Chronologicky významné jsou i celky Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“, okr. Brno-město (Mírová – Golec 2018; Mírová 2019a, 251–252, tab. 24:17–55, 25; Mírová 2019b, 248–249, Pl. 24:17–55, 25), Brno-Holásky H2 – „U Tuřan“ (Mírová – Golec 2018; Mírová 2019a, 252–253, tab. 24:56–63, 26:1–51; Mírová 2019b, 249–250, Pl. 24:56–64, 26:1–40,42–52), jejich smíchaný nerozlišitelný inventář označený jako kontext Brno-Holásky H1 nebo H2 – „U Tuřan“ (Mírová – Golec 2018; Mírová 2019a, 254–255, tab. 26:52–60, 27:1–34; Mírová 2019b, 250–251, Pl. 26:41, 53–60, 27) a Brno-Holásky H3 – „U Tuřan“, okr. Brno-město (Mírová – Golec 2018; Mírová 2019a, 255–256, tab. 28:1–2; Mírová 2019b, 251, Pl. 28:1–2). V Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“ byla objevena tři železná tordovaná udidla, železný roubík pravděpodobně ze jha, různé knoflíky, průvlečky a pukličky. V Brno-Holáskách H2 – „U Tuřan“ můžeme rozlišit železné ráfky kol vozu, hřeby kol, hřebíčky ze jha, železná tordovaná udidla, různé ozdoby a kožené řemínky. Oba celky pak na základě typologické analýzy nálezů spadají do Ha C2a (**obr. 68**). Brno-Holásky H3 – „U Tuřan“ obsahuje pouze jeden chronologicky citlivý předmět a tím je *roubík typu Annelöv*, zde jde však o menší exemplář tedy pravděpodobně náležející k postroji. Typ je datován spíše do Ha C1 (Trachsel 2004, 466), na Moravě se však vyskytuje i v Ha C2a (**obr. 68**; M BT3; Mírová 2019a, 96–97; Mírová 2019b, 103–104, Fig. 61).

Lokalita Brno-Horní Heršpice H3 – „Na Široké, ul. Kšírova“ (Mírová 2019a, 256; Mírová 2019b, 251–252) poskytla soupravu tří koňských udidel, knoflíky a průvlečky,³⁴ taková souprava s jistou dávkou opatrnosti odpovídá ostatním hrobům v Ha C2.

³³ V tomto hrobě byla nalezena i opasková zápona ve tvaru T (Stegmann-Rajtár 1992a, Taf. 93:9), která však mohla být přimíchána např. z Bošovic H1 – „U Dvou závor“, chronologicky k souboru evidentně nepatří.

³⁴ Inventář je připravován k publikaci, a proto zatím není k dispozici k detailnějšímu rozboru.

Pohřebiště v Brně-Obřanech – „V Širokých“ vykazuje některé hrobové celky klíčové pro poznání fáze Ha C1 na Moravě. V Brně-Obřanech H6 – „V Širokých“ (Adámek 1961, 83, CXVIII:1; Mírová 2019a, 258, tab. 28:7; Mírová 2019b, 253, Pl. 28:11) byla objevena bronzová figurka koně, jejíž datování odpovídá spíše Ha C1. Žárový hrob Brno-Obřany H140 – „V Širokých“ (Adámek 1961, 91, tab. CXXXIX:11; Mírová 2019a, 258–259, tab. 28:8–10; Mírová 2019b, 253, Pl. 28:6–8) sice vykazuje zejména inventář s pozdní doby bronzové (nákrčník, spony), ale vedle nich přinesl i železný nůž a tři bronzové *knoflíky s polokulovitou hlavicí typu Beratzhausen* (KNO 01d dle Trachsel 2004, M BDK7 dle Mírová 2019b), které jsou charakteristické již pro Ha C1a, objevují se hojně ještě v Ha C2a. Vzhledem ke kombinaci inventáře lze v tomto případě uvažovat o „smíchaném“ přechodném pozdně bronzovém a časně halštatském horizontu Ha C1a (**obr. 68**). Hrob Obřany H169 – „V Širokých“ (Adámek 1961, 95–96, obr. 99, tab. CXXXIII:4; Mírová 2019a, 259, tab. 28:11; Mírová 2019b, 254, Pl. 28:16), dosahující svými parametry již velmožské úrovně, poskytl mimo hojného železného inventáře (meč, kopí, nůž, sekera) *postranici udidla typu Brno-Obřany* (M BC13 dle Mírová 2019b). Celkově však hrob kombinací inventáře odpovídá také spíše Ha C1a (**obr. 68**, starší datování hrobu Brno-Obřany H169 – „V Širokých“ do Ha B3 cf. Stegmann-Rajtár 1986).

Z Dobelic – „č.p. 67“ (Stegmann-Rajtár 1992a, 50, Taf. 100:1–3; Mírová 2019a, 260–261, tab. 28:14–16; Mírová 2019b, 254–255, Pl. 28:13–15) pochází chronologicky citlivé bronzové *udidlo* s tordovanými *udítky typu Bošovice* (MST 07b dle Trachsel 2004; M BB5 dle Mírová 2019b), které se vyskytuje od Ha C1b do Ha C2a (**obr. 68**), již v tomto stupni je však postupně nahrazováno *udidly železnými*. Dále se zde vyskytl *knoflík s polokulovitou hlavicí typu Beratzhausen* (KNO 01d dle Trachsel 2004, M BDK7 dle Mírová 2019b), datovaný obdobně do Ha C1b–C2a.

Hrobové celky Hrušovany u Brna H1 – „U Tří mostů“ (Kos 2011, obr. 1, 3:2,15–18,24, 26,30,–33,35–46; 2014a, 43–46, obr. 37–43, 61, 158:2,15–18,24,26,30–33,35–46, 160, 197, 199–207; Kos – Přichystal 2013, 88–90, 239–240, obr. na str. 86, 87–89; Mírová 2019a, 267–268, tab. 45:3–19, 46:1–8; Mírová 2019b, 259–260, Pl. 45:3–19, 46) a Hrušovany u Brna H2 – „U Tří mostů“ (Kos 2011, obr. 2, 4:10,11b,14–15,23a,23j; 2014a, 48–49, 159:10,11b,14–15,23a,23j, 162; Kos – Přichystal 2013, 88–89, 239–240; Mírová 2019a, 269–270, tab. 47, 48:1–7; Mírová 2019b, 260–261, Pl. 47, 48:1–7) poskytly bohatý soubor předmětů souvisejících s vozem, jhem a postroji. V Hrušovanech u Brna H1 – „U Tuřan“ se podařilo zjistit dřevěné jho bohatě zdobené bronzovými plíšky, pukličkami a hřebíčky, opatřeno bylo i čtyřmi spínacími *roubíky typu Lhotka* (KNE 05c dle Trachsel 2004; M YT3 dle Mírová 2019b), které se vyskytují od Ha C1b, na Moravě spíše Ha C2a i Ha C2b. Dále byly zjištěny tři koňské postroje, dva sestávající z tordovaných *udidel typu Brno-Holásky* (MST 09a dle Trachsel 2004; M BB6 dle Mírová 2019b) a jeden z tordovaného *udidla typu Kameniec* (MST 09x dle Trachsel 2004; M BB7 dle Mírová 2019b), na Moravě datovaného do Ha C2. Důležité jsou i bronzové *tutulovité knoflíky s osmi očky po stranách typu Gendorf* (TUT 01b dle Trachsel 2004; M BDK6 dle Mírová 2019b), který je datován do Ha C1b–C2. Brno-Holásky H2 – „U Tuřan“ obsahoval taktéž tři postroje sestávající ze tří hladkých *udidel typu Grosseibstadt* (MST 12b dle Trachsel 2004; M BB8 dle Mírová 2019b) datovaná do Ha C2b (**obr. 68**). Významné jsou i ozdoby postroje – bronzové *knoflíky s polokulovitou hlavicí typu Beratzhausen* (KNO 01d dle Trachsel 2004; M BDK7 dle Mírová 2019b) datované Ha C1a–C2 a bronzové *průvlečky s otevřeným křížovým provlékacím kroužkem a šikmou ploškou a polokulovým výstupkem typu Solany* (RFK 10c dle Trachsel 2004; M BDd7 dle Mírová 2019b) datované Ha C2b (**obr. 68**).

Z Modřic H1800 – „Sádek“ (*Kos 2009a*, 134, obr. 6:11,13–14; 2015, 31–32; *Mírová 2019a*, 272–273, tab. 48:13–16; *Mírová 2019b*, 263, Pl. 48: 13–15,17) pochází dva bronzové knoflíky s polokulovitou hlavicí *typu Beratzhausen* (KNO 01d dle *Trachsel 2004*; M BDK7 dle *Mírová 2019b*) datované Ha C1a–C2 (**obr. 68**).

Hrob Modřice H3815 – „Rybníky“ (*Kos – Přichystal 2013*, 85–87, 257–258, obr. na str. 83; *Kos 2014a*, obr. 81; 2015, 49–55; *Mírová 2019a*, 274, tab. 48:17–28; *Mírová 2019b*, 264, Pl. 48:18–29) obsahoval pravděpodobně celodřevěný vůz, po kterém zůstaly dva zážlaby pro kola, dále součásti jha a koňského postroje. Jde o dvě *udidla typu Brno-Holásky* (MST 09a dle *Trachsel 2004*; M BB6 dle *Mírová 2019b*), vyklenuté *průvlečky typu Lhotka* (RFK 05b dle *Trachsel 2004*; M BDd10 dle *Mírová 2019b*) a *průvlečky typu Mitterkirchen* (KNO 03d dle *Trachsel 2004*; M BD11 dle *Mírová 2019b*). Na základě těchto datování celku odpovídá spíše Ha C2(a) (**obr. 68**).

Z mnohokrát citované mohyly Mokrá-Horákov – „Hlásnica“ (*Skutil 1937*; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 16–17, Taf. 18:4–6, 19:1,5–6,9–25,27, 21:12–13; *Golec 2005b*, 66, tab. 229; *Mírová 2019a*, 276–278, tab. 49, 50:1–25; *Mírová 2019b*, 265–266, Pl. 49, 50:1–25) pochází další rozsáhlý soubor předmětů. Nacházelo se zde pravděpodobně honosné jho tvořené stovkami kusů drobných pukliček, pět udidel – jeden exemplář *typu Brno-Holásky* (MST 09a dle *Trachsel 2004*; M BB6 dle *Mírová 2019b*) a čtyři exempláře *typu Kameniec* (MST 09x dle *Trachsel 2019*; M BB7 dle *Mírová 2019b*), 57 kusů knoflíků *typu Beratzhausen* (KNO 01d dle *Trachsel 2004*; M BDK7 dle *Mírová 2019b*), *průvlečky typu Niederfellabrunn* (RFK 08 dle *Trachsel 2004*; M BDd6 dle *Mírová 2019b*) a *průvlečky typu Lhotka* (RFK 05b dle *Trachsel 2004*; M BDd10 dle *Mírová 2019b*). Na základě těchto předmětů je hrob rámcově možné datovat do Ha C2 (**obr. 68**).

Z lokality Morašice H1 – „U Mohyly“ (*Stegmann-Rajtár 1992a*, 52–53, Taf. 106:9,12,15, 107:1–10; *Mírová 2019a*, 277–278; *Mírová 2019b*, 266–267, Pl. 50:26–38) pochází soubor ozdob koňského postroje – knoflíky *typu Beratzhausen* (KNO 01d dle *Trachsel 2004*; M BDK7 dle *Mírová 2019b*), tutulovité knoflíky s osmi očky po stranách *typu Gendorf* (TUT 01b dle *Trachsel 2004*; M BDK6 dle *Mírová 2019b*) a tutulovité knoflíky s jedním provlékačím kroužkem *typu Morašice* (TUT 02c dle *Trachsel 2004*; M BDK5 dle *Mírová 2019b*), datování předmětů odpovídá spíše Ha C2(a) (**obr. 68**).

Ze Slavkova u Brna H2 – „Rauscheru“ (*Geisler 2001*; *Dobisíková et al. 2010*, 66, 71, obr. 1, 9:23; *Kos 2016*, 88, obr. 3:23; *Mírová 2019a*, 285, tab. 53:1; *Mírová 2019b*, 272, Pl. 53:1) evidujeme udidlo *typu Grosseibstadt* (MST 12b dle *Trachsel 2004*; M BB8 dle *Mírová 2019b*), které lze datovat do Ha C2b (**obr. 68**).

Z hrobu Těšetice H1 – „Pískovna“ (*Koštuřík – Palátová 1982*; 1984; *Mírová 2019a*, 288, tab. 53:5; *Mírová 2019b*, 274, Pl. 53:7) pochází železné dvoučlánekové udidlo s jedním tordovaným a jedním dvojitým udítkem *typu Brno-Holásky* (MST 09a dle *Trachsel 2004*; M BB6 dle *Mírová 2019b*) které je datované do Ha C2 (**obr. 68**).

Významný je celek Trstěnice H3 – „Rybník“ (*Stegmann-Rajtár 1992a*, 62–63, Taf. 135:10,12–15; *Mírová 2019a*, 288–299, tab. 53:6–10; *Mírová 2019b*, 274–275, Pl. 53:10–14), který obsahoval bronzový čtyřhranný páskový knoflík *typu Obernricht* (KNO 11b dle *Trachsel 2004*; M BDK9 dle *Mírová 2019b*), bronzový křížový knoflík *typu Gemeinlebarn* (KNO 15a dle *Trachsel 2004*; M BDK5 dle *Mírová 2019b*) a bronzovou falérku *typu Kuřim* (M BDF1 dle *Mírová 2019b*). Soubor lze na základě těchto předmětů datovat do Ha C1b (**obr. 68**).

Detailní rozbor součástí vozu/jha a koňského postroje ze Seloutek – „Na Šťastných“ – železný zákolník *typu Seloutky* (**obr. 33:1, tab. 29:5m**; M WL1 dle *Mírová 2019b*) spadá do kategorie tyčinkovitých zákolníků, je opatřen jednoduchým očkem zdobeným třemi kruhy. Ty

sloužily primárně jako ozdoba a měly za úkol při jízdě vydávat zvuk. Železný zákolník je moravským unikátem, evidujeme pouze bronzový exemplář z lokality Habrůvka-Josefov – „vývěr Jedovnického potoka“, také zdobený třemi kruhy. Martin Trachsel (*Trachsel 2004*, 533–535) vyděluje 5 typů zákolníků, v Čechách dominuje typ Kolín (např. Hradenín H5, Nehvizdky H1/1977, Plaňany, Rvenice, ad.) s tyčinkou rozdělenou na dvě části svinutou ve dvě očka tvořící osmičku. Jedinou známou analogií tyčinkovitého zákolníku je H4 z Oberweisenackeru (*Kossack 1954*, Abb. 27:10), kdy jde o stejný typ s očkem a třemi volnými kruhy, hrob lze rámcově datovat do Ha C2. Pro Moravu v této době také není vyloučena existence dřevěných zákolníků. Exemplář ze Seloutek H2/1926 – „Na Šťastných“ má jednoduché očko, stejně jako bronzový kus z Habrůvky-Josefova – „vývěr Jedovnického potoka“. Užití zákolníku typu Seloutky lze zatím rámcově usuzovat od Ha C2a do Ha D2a (*Mírová 2019b*, 82–83, Fig. 56).

Železné ráfky kol typu Brno-Holásky (**obr. 33:3–4, tab. 30:33,35**; M WT1 dle *Mírová 2019b*), 1 kus s dochovanou hlavicí hřebu a druhý bez, má na Moravě analogie v Brně-Holáskách H2 – „U Tuřan“ (*Mírová – Golec 2018*, 61, Tab. 21:30,32–37) a v Brně-Holáskách H1 nebo H2 – „U Tuřan“ (*Mírová – Golec 2018*, 61, Tab. 24:41–44, 25:7–15,78–88,90). Kování typu Brno-Holásky je moravským specifíkem, definován je rovným ráfkem bez okrajů s šířkou do 3 cm a hřeby se zploštělou polokulovitou hlavicí. Typ je datován do Ha C2 (*Mírová 2019b*, 81, Fig. 56). Nejbližší analogie plochých ráfků z celků datovaných do Ha C2–D1, známe až z italského prostředí, nalezeny byly v Capeně (*Woytowitsch 1978*, Taf. 5:15b), Narce (*Woytowitsch 1978*, Taf. 5:23) nebo Campovalanu (*Woytowitsch 1978*, Taf. 18:89).

Železná polokulovitá hlavice hřebu (**obr. 33:2, tab. 29:5r**) je dalším charakteristickým předmětem v hrobových celcích s vozy. Hřeby sloužily buď k přichycení loukotí kol k dřevěným kolům a železným ráfkům nebo jako součásti korby vozu. Nacházejí se hojně na lokalitách s vozy, např. Brno-Holásky H2 – „U Tuřan“ (*Mírová – Golec 2018*, 61, Tab. 21:31), H1 nebo H2 (*Mírová – Golec 2018*, 61, Fig. 10:1, Tab. 25:16–26,28,32–33,41–42,44–45,48,50–62,69,72), Praha-Bubeneč H1 (*Fridrichová – Koutecký – Slabina 1996*, Abb. 11:3), Nymburk (*Filip 1932*, obr. 39:1), Lovosice (*Půlpán 2012*, 100–101, tab. 45:30–32,41–43, 46:51–54), ad. Chronologicky nejsou citlivé, masivně se vyskytují od Ha C2. V hrobech bez jiných prokazatelných součástí vozu mohly eventuelně sloužit i jako spojení jiných dřevěných předmětů, např. nábytku.

Železné osově kolíky typu Schlesendorf (**obr. 33:5–6, tab. 29:5o–p,16**; OES 02a dle *Trachsel 2004*) jsou dokladem buď koňského postroje, kdy sloužily jako závěsek koňského udidla nebo souvisí s vozem či jhem. Z doby laténské je evidujeme jako součást spodní platformy vozu držící korbu (*Schönfelder 2002*, 188, Abb. 188) či jha. Na Moravě byly nalezeny na lokalitě Hrušovany u Brna H2 – „U Tří mostů“ (*Kos 2011*, obr. 4:15). Jejich výskyt není chronologicky citlivý, poprvé se objevují v Ha C2.

Železná omegovitá svorka (**tab. 29:17,31**; OES 01a dle *Trachsel 2004*) je podobně polyfunkčním předmětem, bývá dávána jak do souvislosti s vozem/jhem (*Trachsel 2004*, 512–513), tak i s udidly. Přímo v Seloutkách H2/1926 – „Na Šťastných“ byl jeden kus nalezen na udidle. Paralely nacházíme zejména na tordovaných udidlech HS (Brno-Holásky H1–H2 – „U Tuřan“ (*Mírová – Golec 2018*, Tab. 12, 13:1); Hrušovany u Brna H1 – „U Tří mostů“ (*Kos 2011*, obr. 3:32–33); Mokrý-Horákov – „Hlásnica“ (*Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 18:5), všechna udidla potom chronologicky spadají do Ha C2 (*Mírová 2019a*, 94; *2019b*, 119). Chronologicky svorky spadají do Ha C1a–C2b.

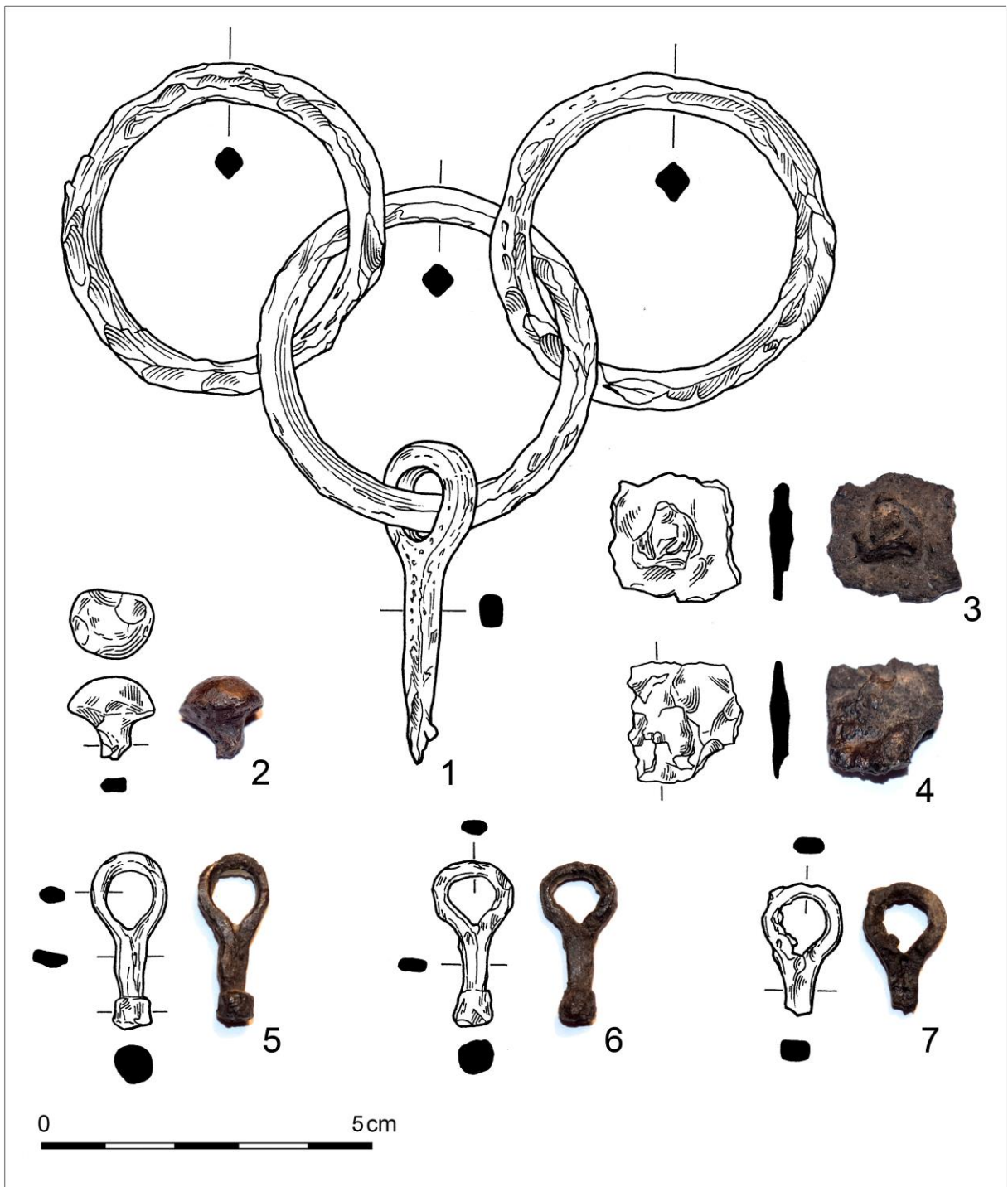
Železná hladká *udidla typu Grosseibstadt* (**tab. 29:5g,5l,5n**; MST 12b dle *Trachsel 2004*; M BB8 dle *Mírová 2019b*) byla nalezena v Seloutkách H2/1926 – „Na Šťastných“ v počtu tří kusů a jedna polovina v Seloutkách H4/2017 – „Na Šťastných“. Typologicky jde o udidla s hladkými udidly bez postranních kroužků, v jednom případě s postranním kolíkem, v Seloutkách H4/2017 – „Na Šťastných“ jde o udidlo s hladkým udítkem a postranním kroužkem. Hladká udidla jsou na Moravě specialitou PS – Dobřčice – „Kamenec“ (*Drechsler 2010*, obr. na str. 73; *Mírová 2019a*, 261; *Mírová 2019b*, 255, Pl. 28:17); Náměšť na Hané-Biskupství – „Vrchy“ (*Mírová 2019a*, 279–280; *Mírová 2019b*, 267–268, Pl. Pl. 51:3,6); Pavlov-Lechovice – „Obersko“ (*Mírová 2019a*, 280–281; *Mírová 2019b*, 268–269, Pl. 51:8), známe je vzácně i z HS – Slavkov u Brna H2 – „Rauscher“ (*Kos 2016*, obr. 3:23; *Mírová 2019a*, 286; *Mírová 2019b*, 272, Pl. 53:1); Hrušovany u Brna H1 – „U Tří mostů“ (*Kos 2011*, obr. 3:39; *Mírová 2019a*, 267–269; *Mírová 2019b*, 259–260, Pl. 46:1–2,5,7–8); Hrušovany u Brna H2 – „U Tří mostů“ (*Kos 2011*, obr. 4:15m–n,23; *Mírová 2019a*, 269–270; *Mírová 2019b*, 260–261, Pl. 47:1–2,6). Tyčinkovitý postranní kolík se na tordovaném udidle vyskytl na lokalitě Mokrý-Horákov – „Hlásnica“ (*Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 18:4; *Mírová 2019b*, 265–266, Pl. 49:1). Jádru výskytu udidel typu *Grosseibstadt* evidujeme v Bavorsku (*Grosseibstadt*, Leipzig), vyskytuje se i v Rakousku (*Mitterkirchen*, *Strettweg*) a Čechách (*Hradenín*, *Nehvizdky*), typ *Martin Trachsel* datuje do středního až pozdního Ha C2 (Ha C2b), s jeho datováním se výskyt moravských exemplářů shoduje (*Mírová 2019b*, 121, Fig. 61).

Bronzový *knoflík* s polokulovitou hlavicí *typu Beratzhausen* (**tab. 29:5s–t**; KNO 01d dle *Trachsel 2004*; M BDk7 dle *Mírová 2019b*). Z Moravy jej známe z lokalit Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“, Brno-Holásky H2 – „U Tuřan“, Břeclav – „Žleby“, Dobelice – „č.p. 67“, Hrušovany u Brna H2 – „U Tří mostů“, Modřice H1800 – „Sádky“, Mokrý-Horákov, Mokrý-Horákov – „Hlásnica“, Morašice – „U Mohyly“, Polkovice (*Mírová 2019b*, 125, Fig. 64). Vyskytuje se prakticky v celé Evropě a je datován do Ha C1a–C2a (*Trachsel 2004*, 468).

Bronzová *průvlečka* s otevřeným křížovým provlékacím kroužkem a šikmou ploškou a polokulovým výstupkem *typu Solany* (**tab. 29:48a–f**; RFK 10c dle *Trachsel 2004*; M BDd7 dle *Mírová 2019b*). Doložit se je na Moravě podařilo dále pouze v Hrušovanech u Brna H2 – „U Tří mostů“. Jde o málo zastoupený typ vyskytující se spíše v Čechách (*Kyšice*, *Rvenice*), datovaný je pak do středního Ha C2 (*Trachsel 2004*, 529), v kontextu Moravy pak prokazatelně Ha C2b (*Mírová 2019b*, 126, Fig. 64).

Na základě součástí vozu a koňského postroje lze hrob Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ spolehlivě datovat do Ha C2b (**obr. 68**), přičemž analogickým a stejně datovaným hrobovým celkem na Moravě s podobným koňským postrojem (udidla, knoflík, průvlečky) jsou Hrušovany u Brna H2 – „U Tří mostů“ v HS.

Archeologicky potvrzený kontext kostí koně známe ze sídliště Seloutky obj. 513 – „U Planičky“. V halštatském objektu byla vedle keramiky a Fe kroužku nalezena koňská lebka a 2 lebky psa (*Čižmář 1999b*).

Obr. 33: Železné díly vozu a jha/koňského postroje ze Seloutek H2/1926 – „Na Šťastných“: 1 – zákolník; 2 – hlavice hřebu; 3–4 – části ráfků, u č. 3 s hlavicí hřebu; 5–6 – části koňského postroje/jha (kresba: J. Molčíková; foto: Z. Mírová).

Spony – spony³⁵ v HS a PS a bývalé HS a PS známe na Moravě ze 79³⁶ (**obr. 34; kap. 8.1**) lokalit na 75 katastrech (či městských částech). V prostějovsko-vyškovské podskupině PS a bývalé PS je známe z 29 lokalit na 27 katastrech. Počet lokalit v této podskupině odpovídá 33 % lokalit na Moravě. Tato skutečnost společně s jinými údaji uvedenými v předkládané práci podporuje názor o významnosti zkoumaného území v rámci Moravy se 12 podskupinami (**obr. 2**). Halštatským sponám se na Moravě systematicky věnoval Jiří Říhovský (*Říhovský 1993*), nicméně pramenný fond od této doby narostl. Z prostějovsko-vyškovské podskupiny PS a bývalé PS evidujeme 51 spon na 27 katastrech:

1. Bílovice-Lutotín – „Zadní hony“ 1; sídliště (sběr), bronzová loďkovitá spona typu Šmarjeta (**obr. 34:5, 35:1; Kos – Přichystal 2018**, obr. 6:23/nahoře)
2. Bílovice-Lutotín – „Zadní hony“ 2; sídliště (sběr), bronzová loďkovitá spona s plošně klenutým lučičkem s výzdobou 5 (**obr. 34:5, 35:2; Kos – Přichystal 2018**, obr. 6:23/nahoře)
3. Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“ 1; hrob, železná harfovité spona (**obr. 34:49; tab. 2:16**; nepublikováno)
4. Držovice – „Horka“ 1; sídliště (sběr), bronzová spona se zdobenou kulovitou patkou typu Wicina (**obr. 34:53, 35:3**; nepublikováno; poskytl M. Popelka)
5. Držovice – „Horka“ 2; sídliště (sběr); bronzová obloukovitá spona s hladkým lučičkem (**obr. 34:53, 35:4**; nepublikováno; poskytl M. Popelka)
6. Ježkovice – „Černov“ 1; hradiště (sběr); bronzová loďkovitá spona s rytou příčnou lištou a dvěma postranními knoflíky (**obr. 34:88, 35:5**; nepublikováno; poskytl I. Čižmář)
7. Klopotovice 1; sídliště (sběr), bronzová loďkovitá spona s plošně klenutým zdobeným lučičkem (napodobující typ Šmarjeta) a krátkým zachycovačem s kónickým zdobením nožky (**obr. 34:95, 35:6**; nepublikováno; poskytl I. Čižmář)
8. Kostelec na Hané – „Trněnka“ 1; sídliště (sběr), bronzová loďkovitá spona se třemi číškovitými knoflíky a soustřednými oky na lučičku (**obr. 34:98, 35:7**; nepublikováno; poskytl P. Fojtík)
9. Kralice na Hané – „Kralický háj“; sídliště (sběr), bronzová spona se zdobenou číškovitou patkou a samostřílovým vinutím (**obr. 35:8**; nepublikováno; poskytl P. Fojtík)
10. Křenovice – „Hradisko“ 1; hradiště (sběr), bronzová loďkovitá spona s podélnou středovou lištou na lučičku, krátkým zachycovačem s profilovaným knoflíkem na nožce a samostřílovým vinutím (**obr. 34:109, 35:9; Říhovský 1993**, Taf. 14:130)
11. Křenovice – „Hradisko“ 2; hradiště (sběr), bronzová loďkovitá spona se zdobeným kolínkovitým lučičkem, dlouhým zachycovačem, jemně profilovaným knoflíkem na nožce a samostřílovým vinutím (**obr. 34:109, 35:10; Říhovský 1993**, Taf. 16:183)
12. Lešany – „Dluhoštica“ 1; sídliště (sběr), bronzová loďkovitá spona se zdobeným lučičkem a krátkým zachycovačem s jemně profilovaným knoflíkem na nožce (**obr. 34:118, 35:11**; nepublikováno; poskytl P. Fojtík)
13. Lešany – „švestkový sad“ 2; sídliště (sběr), bronzová loďkovitá nezdobená spona s plošně klenutým lučičkem (**obr. 34:119, 35:12**; nepublikováno; poskytl P. Fojtík)
14. Malé Hradisko – „Staré Hradisko“ 1; hradiště (sběr), bronzová loďkovitá spona s příčnými rýsovanými svazky na koncích lučičku a se dvěma postranními knoflíky (**obr. 34:124, 35:13; Říhovský 1993**, Taf. 15:155)
15. Malé Hradisko – „Staré Hradisko“ 2; hradiště (sběr), bronzová loďkovitá spona s krátkým zachycovačem (**obr. 34:124, 35:14; Říhovský 1993**, Taf. 16:173)
16. Měrovce nad Hanou – „Babiny“ 1; sídliště (sběr), bronzová loďkovitá spona typu Šmarjeta (**obr. 34:128, 35:15**; nepublikováno; poskytl I. Čižmář)
17. Němčice nad Hanou – „Zadní dlátka“ 1; sídliště (sběr), bronzová spona se (zdvojenou?) zdobenou patkou typu F3 (**obr. 35:16; Čižmář – Čižmářová – Meduna 2018**, tab. 19:281)

³⁵ Spony na Moravě budou komplexně typologicko-chronologicky vyhodnoceny v rámci rozsáhlejšího území Bavorska, České republiky, Slovenska, Rakouska a Maďarska v rámci chystaného většího projektu. Na tomto místě uvádíme přehled spon z prostějovsko-vyškovské podskupiny PS a bývalé PS.

³⁶ V době dokončování práce byla nalezena bronzová číškovitá spona datovaná do Ha D3 v Kralicích na Hané – „Kralickém háji“. Nově byla publikována číškovitá spona typu F3 z Němčic nad Hanou (*Čižmář – Čižmářová – Meduna 2018*, tab. 19:281). Oba kusy již nejsou zahrnuty do seznamu spon v **kap. 8.1** a na **obr. 34**.

18. Nezamyslice 1; hrob? (sběr), bronzová dvojdílná loďkovitá spona typu Šmarjeta s krátkým zachycovačem (**obr. 34:178, 35:17**; *Říhovský 1993*, Taf. 14:137)
19. Orlovice – „Lysá hora“ 1; hrob, železná harfovité spona (**obr. 34:186**; *Kos – Přichystal 2013*, obr. na str. 80)
20. Podivice 1 – „Na Valech“ 1; hradiště (sběr), železná obloukovitá spona s vývalky na lučíku (**obr. 34:200, 35:18**; *Fojtík – Golec 2006*, obr. 5)
21. Polkovice – „Ostrov“ 1; sídliště (sběr), bronzová loďkovitá spona s příčnými rýsovanými svazky na plošně klenutém lučíku (**obr. 34:207, 35:19**; nepublikováno; poskytl I. Čižmář)
22. Polkovice – „Ostrov“ 2; sídliště (sběr), bronzová loďkovitá spona s příčnými a podélnými rýsovanými svazky na plošně klenutém lučíku (**obr. 34:207, 35:20**; nepublikováno; poskytl I. Čižmář)
23. Polkovice – „Ostrov“ 3; sídliště (sběr), bronzová dvojdílná nezdobená obloukovitá spona s loďkovitě rozšířeným lučíkem (**obr. 34:207, 35:21**; nepublikováno; poskytl I. Čižmář)
24. Polkovice – „Ostrov“ 4; sídliště (sběr), bronzová loďkovitá spona typu Šmarjeta (**obr. 34:207, 35:22**; nepublikováno; poskytl I. Čižmář)
25. Polkovice – „Ostrov“ 5; sídliště (sběr), bronzová spona se zdobenou patkou (**obr. 34:207, 35:23**; *Čižmář 2004b*, obr. 1:3)
26. Polkovice – „Ostrov“ 6; sídliště (sběr), bronzová spona se zdobenou číškovitou patkou (**obr. 34:207, 35:24**; *Čižmář 2004b*, obr. 1:4)
27. Polkovice – „Ostrov“ 7; sídliště (sběr), bronzová spona se zdobenou číškovitou patkou (**obr. 34:207, 35:25**; *Čižmář 2004b*, obr. 1:6)
28. Prostějov-Domamyslice – „Vinohrádky“ 1; sídliště (sběr), bronzová loďkovitá spona typu Šmarjeta (**obr. 34:214, 35:26**; nepublikováno; poskytl P. Fojtík)
29. Pustiměř H2/84 – „Pod Grefty“ 1; hrob, železná harfovité spona (**obr. 34:222**; *Baarová 2007*, tab. 8:7–8)
30. Pustiměř H1/85 – „Pod Grefty“ 2; hrob, železná harfovité spona (**obr. 34:223**; *Baarová 2007*, tab. 13:2)
31. Seloutky H3/1926 – „Na Šťastných“ 1; hrob, železná harfovité spona (**obr. 34:232**; **tab. 31:A1,3–4**; nepublikováno)
32. Seloutky H5/1926 – „Na Šťastných“ 2; hrob, železná harfovité spona (**obr. 34:233**; **tab. 33:A10**; nepublikováno)
33. Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ 3; hrob, železná harfovité spona (**obr. 34:234**; **tab. 49:22a,28**; nepublikováno)
34. Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“ 4; hrob, železná harfovité spona (**obr. 34:235**; **tab. 67:23**; nepublikováno)
35. Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“ 5; hrob, železná harfovité spona (**obr. 34:236**; **tab. 82:40**; nepublikováno)
36. Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“ 6; hrob, železná harfovité spona (**obr. 34:237**; **tab. 93:1b,4**; nepublikováno)
37. Slatinice – „Na Stráži“ 1; sídliště (sběr), bronzová loďkovitá spona typu Šmarjeta (**obr. 34:241, 35:28**; nepublikováno; poskytl P. Fojtík)
38. Slatinice – „Na Stráži“ 2; sídliště (sběr), fragment bronzové spony se zdobenou číškovitou patkou (**obr. 34:241, 35:27**; nepublikováno; poskytl P. Fojtík)
39. Slatinice – „Na Stráži“ 3; sídliště (sběr), bronzová spona se zdobenou číškovitou patkou (**obr. 34:241, 35:29**; nepublikováno; poskytl P. Fojtík)
40. Slatinice – „U Vodárny“ 4; sídliště (sběr), bronzová spona se zdobenou číškovitou patkou, pravděpodobně typ Wicina (**obr. 34:242, 35:30**; nepublikováno; poskytl P. Fojtík)
41. Slatinky PH18 – „Nivky“ 1; hrob, bronzová loďkovitá spona s úhlově rýsovanými svazky a příčnými úzkými hladkými lištami (**obr. 34:246, 35:31**; *Říhovský 1993*, Taf. 16:180; *Přichystal 2003*, tab. V:PH18/1)
42. Slatinky PH106 – „Nivky“ 2; hrob, bronzová loďkovitá spona s příčnými úzkými hladkými lištami, krátkým zachycovačem a reparací na lučíku (**obr. 34:247, 35:32**; *Říhovský 1993*, Taf. 14:138; *Přichystal 2003*, tab. XXVIII:PH106/14)
43. Slatinky PH165 – „Nivky“ 3; hrob, železná harfovité spona (**obr. 34:248**; *Přichystal 2003*, tab. XLI:PH165/8)
44. Smržice – „Trávníky u Ostrova“ 1; sídliště (sběr), bronzová zdobená loďkovitá spona s reparací na lučíku (**obr. 34:255, 35:33**; nepublikováno; poskytl P. Fojtík)
45. Určice – „Kluče“ 2; sídliště (sběr), bronzová spona se zdobenou číškovitou patkou a s příčně vroubkovaným lučíkem (**obr. 34:282, 35:34**; *Čižmář 2004b*, obr. 1:8)
46. Vranovice-Kelčice – „Vranovský les“ 1; sídliště (sběr), bronzová malá spona typu Certosa s příčně vroubkovaným lučíkem (**obr. 34:297, 35:35**; *Kos – Přichystal 2018*, obr. 6:23/dole)
47. Vranovice-Kelčice – „Vranovský les“ 2; sídliště (sběr), bronzová loďkovitá spona s příčnými rýsovanými svazky na plošně klenutém lučíku (**obr. 34:297, 35:36**; *Kos – Přichystal 2018*, obr. 6:23/uprostřed)

48. Vrbátky 1; asi sídliště (sběr), bronzová loďkovitá spona s příčnými rýsovanými svazky na vysokém lučíku (**obr. 34:298, 35:37**; *Říhovský 1993*, Taf. 14:140)
49. Vrchoslavice 1; sídliště (sběr), bronzová spona se zdobenou číškovitou patkou a příčně vroubkovaným lučíkem (**obr. 34:299, 35:38**; *Čižmář 2004b*, obr. 1:9)
50. Zdounky-Nětčice – „U Trati“ 1; sídliště (sběr), bronzová loďkovitá spona typu Šmarjeta (**obr. 34:306, 35:39**; nepublikováno; poskytl I. Čižmář)
51. Zdounky-Nětčice – „U Trati“ 2; sídliště (sběr), bronzová dvojdílná obloukovitá spona s rombickým průřezem, vysokým lučíkem a příčnými rýsovanými svazky na koncích lučíku (**obr. 34:306, 35:40**; nepublikováno; poskytl I. Čižmář)

Z uvedeného přehledu vyplývá několik základních faktů. Z 51 uvedených spon pouze 13 kusů pochází z hrobových inventářů, ostatních 38 kusů bylo získáno sběrem a jejich původní kontexty neznáme. Předpokládáme, že jde zejména o sídlištní polohy. Železné spony známe až na jednu výjimku z Podivic 1 – „Na Valech“ z hrobů a vždy jde o železnou „pohřební“ harfovitou sponu. Celkem jich známe 11 kusů (1 kus – Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“ 1; min. 1 kus – Orlovice – „Lysá hora“ 1; 2 kusy – Pustiměř H2/84 a H1/85 – „Pod Grefty“ 1–2; 6 kusů – Seloutky H3/1926, H5/1926, H1/2012 Kašina, H8/2012, H1/2017 a H3/2017 – „Na Šťastných“ 1–6; 1 kus – Slatinky PH165 – „Nivky“ 3). Z výšinné polohy/hradiště z Podivic 1 – „Na Valech“ 1 pochází železná obloukovitá spona s vývalky na lučíku. Značnou výjimkou se doposud jeví dvě bronzové loďkovité spony z hrobů ze Slatinek PH18 a PH106 – „Nivek“ 1–2. Jak vyplývá z katalogu, bronzové spony se nacházejí zejména na nížinných sídlištních polohách (32 kusů), mnohem méně na výšinných polohách (ze 3 lokalit 5 kusů) – 1 kus známe z Ježkovic – „Černova“ 1, 2 kusy známe z Křenovic – „Hradiska“ 1–2 a 2 kusy z Malého Hradiska – „Starého Hradiska“ 1–2.

Datování železné *harfovité spony (Harfenfibel)* doposud činí značné problémy a určení rozsahu fází jejich výskytu činíme na základě podpory již zařazených hrobů s podporou jiných kovových, popř. skleněných předmětů (**obr. 68**). Ve sledované oblasti monitorujeme 11 kusů. Železné harfovité spony se vyskytly v Seloutkách H1/2012 Kašina (**tab. 49:22a,28**), H8/2012 (**tab. 67:23**), H3/2017 (**tab. 93:1b,4**) – „Na Šťastných“ v Ha D1 (**obr. 68**). Obdobné datování do Ha D1 poskytuje také Pustiměř H1/85 – „Pod Grefty“ (*Baarová 2007*, obr. 13:2). Otevřenou otázkou je výskyt spon ve stupni Ha C.

Významné je pro sledovanou oblast chronologická pozice *loďkovité spony (Kahnfibel)*. Ty jsou zde zastoupeny v různých typech a variantách nejvíce, a to v počtu 24 kusů z 51, což činí přibližně polovinu; sedm až osm kusů náleží k typu Šmarjeta. Zcela ojedinělým případem jsou dva hroby ze Slatinek PH18 a PH109 – „Nivek“. V prvním uvedeném hrobě (**obr. 35:31**) je bronzová spona bez doprovodného inventáře (*Přichystal 2003*, tab. V:PH18/1), avšak Slatinky PH106 – „Nivky“ jsou datovány doprovodným inventářem. Bronzová loďkovitá spona z hrobu PH106 s příčnými úzkými hladkými lištami, krátkým zachycovačem a reparací na lučíku (**obr. 35:32**) se setkává se skupinou jantarových, subtilních bronzových a skleněných korálků (*Přichystal 2003*, 137, tab. XXIX:PH106), které na Moravě odpovídají nejdříve fázi Ha D1 (**obr. 68**). Také v prostředí HS, poblíž jižní hranice PS nacházíme loďkovité spony *typu Šmarjeta* ve dvou hrobech – 1 kus v Bučovicích-Marefách H15 – „Člupech“ (*Říhovský 1993*, Taf. 14:145; *Baarová 2004a*, 351, tab. 3:10) a 4 kusy v Bučovicích-Marefách H20 – „Člupech“ (*Říhovský 1993*, Taf. 14:146–147, 15:148–149; *Baarová 2004a*, 352, tab. 3:11–14). Datování obou hrobů do rozmezí Ha C2–D1 podle těchto spon (*Baarová 2004a*, 342) není přesné, hroby svým inventářem náleží až období Ha D1–D2a (**obr. 68**). Z Bučovic-Maref H15 – „Člupů“ pochází plechový náramek/nápažník popř. náramky/nápažníky (*Baarová 2004a*, tab. 3:1–2) typu 1(b?) dle Hermanna Parzingera (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 26, Abb. 10) náležící na Moravě vývoji od Ha D1 (**obr. 68**). Dalším kovovým předmětem poukazujícím na tuto fázi

je houpačkovitý předmět (*Baarová 2004a*, tab. 3:5). Houpačkovité prohnutí je opět typické pro Ha D1 dle datování houpačkovitých nánožníků z Habrůvky – „Býčí skály“ (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Abb. 1) a hrobu z Brna-Zábrdovic H214/19, pohřbu I – „ul. Příkopu“ (**obr. 68**; *Vitula 1995*, 57). Obdobné datování do rozmezí Ha D1–D2a vymezujeme pro Bučovice-Marefy H20 – „Člupy“ (**obr. 68**). Ze čtyř spon typu Šmarjeta jeden kus vykazuje dlouhý zachycovač a nejmladší variantou tohoto typu je exemplář s knoflíkem na nevyvinuté patce, který odpovídá dalším typům spon s obdobným zakončením rozsahu od Ha D1b do Ha D2a (**obr. 68**), kdy tento typ spon končí. Posledním uzavřeným celkem se 3 kusy bronzových *terčovitých spon* (*Vierpaßplattenfibel*) a 2 kusů železných loďkovitých spon (1 kus s kolínkovitě tvarovaným lučíkem) jsou významné Ivančice-Budkovice – „Knotkova zahrada“, soubor je datovaný do Ha D2a (**obr. 68**; *Nekvasil 1991*, 84). datování loďkovitých spon do rozmezí Ha D1–D2 na Moravě podporuje soubor 20 kusů loďkovitých spon z Habrůvky – „Býčí skály“ (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 1:1–20). Spony doprovází hojný soubor předmětů datovaný do Ha D1b–D2a, přičemž fáze Ha C2, dokonce ještě ani Ha D1a zastoupena není (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Abb. 1). Mezi 20 kusy spon se nacházejí také 2 kusy spon typu Šmarjeta, které zde náleží do Ha D1. Nejmladší loďkovitou sponou je kus s knoflíkem na patce a krátkým samostřílovým vinutím (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Abb. 1:20), náležející do Ha D2b. Tímto detailem se shoduje s obdobným zakončením na sponě typu Šmarjeta z Bučovic-Maref H20 – „Člupů“ ve fázi Ha D2a (**obr. 68**). Obdobný kus stejného datování pak pochází také z Provodova – „Rysova“ s dvojstranně symetrickým vinutím (*Novák 2017*, tab. 1:3). Marek Novák tuto sponu datuje na rozhraní fází Ha D1/D2. Časové zařazení do Ha D2 pro hrob Marefy H20 – „Člupy“ již dříve navrhoval Vladimír Podborský (*Podborský 1974*, Abb. 7:B1, Tab. II). Obdobné datování platí pro exemplář z Klopotovic (**obr. 35:6**), který pravděpodobně navazuje na výzdobu spon typu Šmarjeta.

Zmíněné hrobové celky tvoří základ pro datování loďkovitých spon na Moravě, které v převážné většině případů (obdobně jako v prostějovsko-vyškovské podskupině PS) pocházejí se sběrů na rovinných sídlištích jinde také z výšinných poloh/hradišť. O datování loďkovitých spon, kupříkladu nejčastěji nacházeného typu Šmarjeta do fáze a Ha C2 uvedl Jiří Říhovský, že na Moravě nenacházíme žádný přesvědčivý doklad (*Říhovský 1993*, 89). Obdobný názor platí pro dvě loďkovité spony pocházející z hrobů bez známého doprovodného inventáře Mokrá-Horákov – „Velatická hranice“ a Podolí, jejich přesnější datace je obtížná a datování do Ha C2 neprůkazné (*Říhovský 1993*, 89, Taf. 14:141, 15:153). S obdobným pojetím souhlasíme. Výskyt loďkovitých spon evidujeme od Ha D1. Tento typ spínadel se časově vylučuje s výskytem předchozích jehlic s labuťkovitým krčkem, vícenásobnou hlavicí nebo jehlice typu Statzendorf z Ha C2. K obdobnému názoru dospěl také Martin Trachsel, který loďkovité spony klade ve střední Evropě od Ha D1 (*Trachsel 2004*, 76). datování loďkovitých spon již do rozmezí Ha C2–D1 na Moravě kladou Zuzana Holubová a Marek Novák (*Baarová 2004a*, 342; *Novák 2017*, 195), pro což nejsou spolehlivé doklady a činí se tak na základě porovnání s jinými regiony, např. s jádrem jejich výskytu v odlehlém Slovinsku.

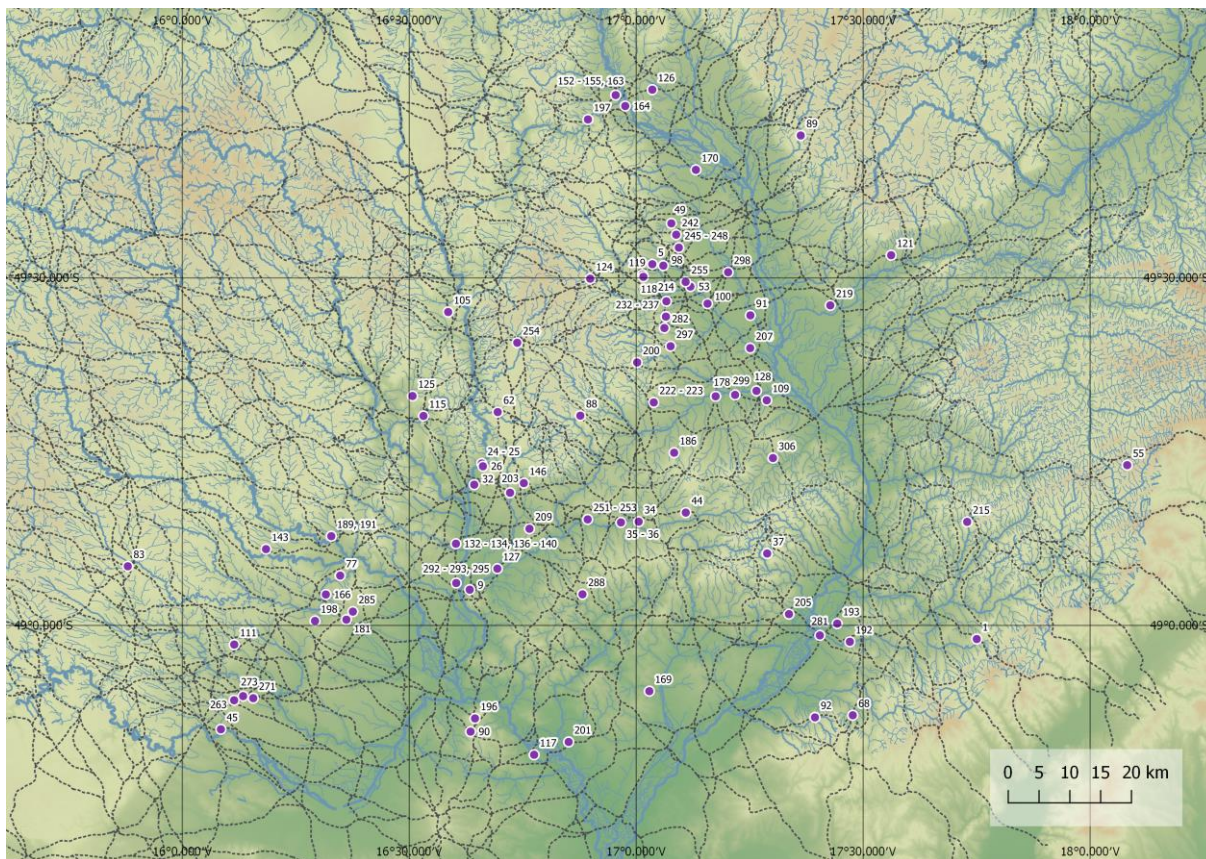
Do Ha D2 náleží bronzová *spona* s kuličkou na patce *typu Wicina*, charakterizuje jí jednoduchá spona s obloukovitým tělem. Na eponymní lokalitě jsou datovány zejména do Ha D2. Ve sledované oblasti nacházíme jeden kus z Držovic – „Horky“ (**obr. 35:4**) a Slatinic – „U Vodárny“ (**obr. 35:30**). Jeden exemplář známe z hrobu z Podolí H2/1899 – „Palouků“ s dlouhým samostřílovým vinutím, které ji datuje již do Ha D3 (**obr. 68**; *Podborský 1974*, Abb. 7:B3; *Říhovský 1993*, Taf. 16:190).

Datačně heterogenní skupinu tvoří dvojdílné *obloukovité spony* (*Bogenfibel*), ke kterým řadíme ve sledované oblasti čtyři kusy. Výjimkou je na zkoumaném území železná

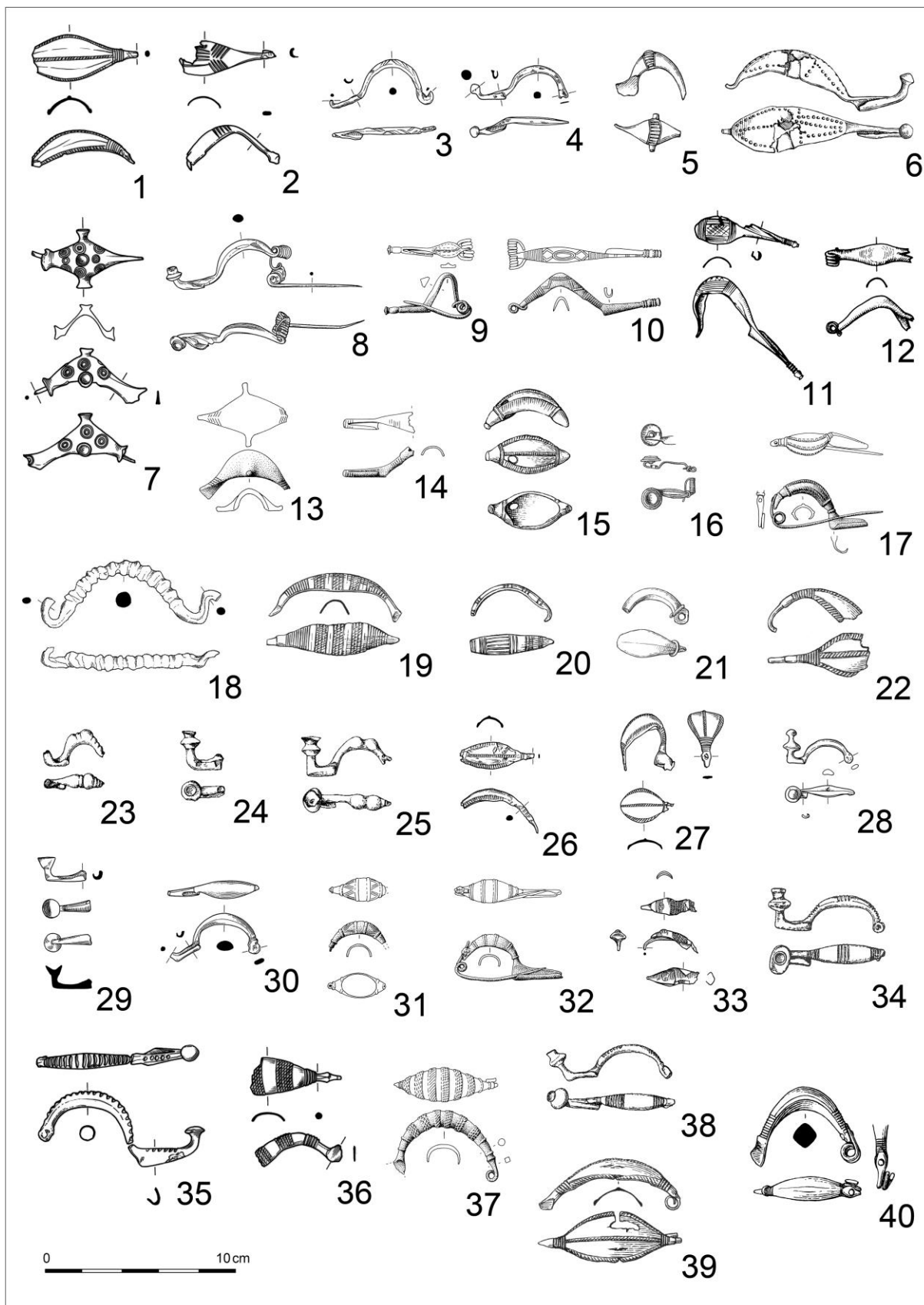
jednodílná obloukovitá spona s vývalky na lučíku z Podivic 1 – „Na Valech“, datujeme ji do Ha C1 (Fojtík – Golec 2006, 64–66). Podstatně mladší dvojdílné obloukovité spony z Ha D1–D3. Jeden kus pochází z Držovic – „Horky“, jde o sponu s hladkým lučíkem (obr. 35:3), dále nezdobenou obloukovitou sponu s loďkovitě rozšířeným lučíkem z Polkovic – „Ostrova“ (obr. 35:21) a sponu s rombickým průřezem, vysokým lučíkem a příčnými rýsovanými svazky na koncích lučíku ze Zdounek-Nětčic – „U Trati“ (obr. 35:40).

Závěr pozdní doby halštatské představuje několik typů spon, nejvíce je zastoupena spona se zdobenou patkou (*Fusszierfibel*) fáze Ha D3. Ve sledované oblasti nacházíme devět kusů zakončené šálky nebo výraznou profilací. Jedno zakončení patky mohla být původně zdvojené, jde o sponu typu F3 z lokality Němčice nad Hanou – „Zadní dlátko“ (obr. 35:16). Z Ha D3 evidujeme také sponu z hrobu Moravičany H1247 – „Dílečky“, jde o (dvojdílnou) bronzovou sponu s páskovým lučíkem a dlouhým samostřílovým vinutím (obr. 68; Říhovský 1993, Taf. 16:174). První krátké oboustranné vinutí pochází z Ha D2, následují dlouhá samostřílová vinutí z Ha D3 a LT A. Jako poslední uvádíme sponu z neznámého hrobu Brno-Obřany – „V Širokých“, jde o bronzovou zoomorfní (koníkovitou) sponu s odlomenou ozdobnou patkou (Říhovský 1993, Taf. 16:188). Spona typu *Certosa* je známa ve sledované oblasti pouze v jednom kusu z Vranovic-Kelčic – „Vranovického lesa“ (obr. 35:35). Datujeme ji díky souměrnému lučíku obdobně do Ha D3.

Spony stupně Ha C, kam řadíme časně výskyty spony harfovité a dále sponu brýlovitou a starší typy spony obloukovité jsou velice málo zastoupeny. Velmi diskutabilní je období nástupu spon loďkovitých, které datujeme s jistotou až od Ha D1, kdy nacházíme jejich nejčastější výskyt. Následuje pozdně halštatské období Ha D2–D3 s nástupem nových typů spon – oblíbená je zejména spona a ozdobnou patkou. Bohužel výskyt spon v uzavřených celcích zcela výjimečný. Na Moravě jde zatím jen o několik uvedených hrobů a k dataci přispívají také spony z Habrůvky – „Býčí skály“ rozmezí Ha D1b–D2a. Ve sledované oblasti jsou nejvýznamnějším hrobem Slatinky H106 – „Nivky“, kde loďkovitá spona náleží do Ha D1 (obr. 68).

Obr. 34: Halštatské spony na Moravě: 1 – Bánov – „Skalky“ (PS); 5 – Bílovice-Lutotín – „Zadní hony“ (PS); 24 – Brno-Obřany – „V Širokých“ (BHS); 25 – Brno-Obřany H140 – „V Širokých“ (HS); 26 – Brno-Obřany obj. XLV – „V Domovních“ (HS); 32 – Brno-Židenice H2 – „kasárna“ (HS); 34 – Bučovice (HS); 35 – Bučovice-Marefy H15 – „Člupy“ (HS); 36 – Bučovice-Marefy H20 – „Člupy“ (HS/BHS); 37 – Buchlovice – „Holý kopec“ (PS); 44 – Dobročkovice (HS); 45 – Dobšice (HS); 49 – Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“ (PS); 53 – Držovice – „Horka“ (BPS); 55 – Francova Lhota – „Pulčínské skály“ (PS); 62 – Habrůvka – „Byčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); 68 – Hrubá Vrbka – „Za Bařinou“ (PS); 77 – Ivančice-Budkovice – „Knotkova zahrada“ (BHS); 83 – Jaroměřice nad Rokytnou – „Hradisko“ (BHS); 88 – Ježkovice – „Černov“ (PS); 89 – Jívová – „Tepenec“ (PS); 90 – Klentnice – „Mezi Vinohrady“ (HS); 92 – Kněždub – „Šumárník“ (PS); 91 – Klopotovice (PS/BPS); 98 – Kostelec na Hané – „Trněnka“ (PS); 100 – Kralice na Hané – „Kralický háj“; 105 – Krhov – „Malý Chlum“ (PS/BPS); 109 – Křenovice – „Hradisko“ (BPS); 111 – Křepice – „Hradisko“ (HS); 115 – Kuřim – „ul. Školní“ (BHS); 117 – Lednice-Nejdek (KS); 118 – Lešany – „Dluhoštica“ (PS); 119 – Lešany – „švestkový sad“ (PS); 121 – Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 – „Zadní“ (PS); 124 – Malé Hradisko – „Staré Hradisko“ (PS); 125 – Malhostovice obj. 3/86 – „U Brabinky“ (BHS); 127 – Měnin (HS); 128 – Měřovice nad Hanou – „Babiny“ (PS); 132–134,136–140 – Modřice H801, H816, H818, H835, H878, H1800, H1801, H1865 – „Sádky“ (HS); 143 – Mohelno – „sv. Antoníček“ (HS); 146 – Mokrý-Horákov – „Velatická hranice“ (HS); 152–155, 163 – Moravičany H66, H271, H966, H973, H1247 – „Dílečky“ (PS/BPS); 164 – Moravičany-Doubřavice (BPS); 166 – Moravský Krumlov (BHS); 169 – Mutěnice (PS); 170 – Náklo (PS); 178 – Nezamyslice (PS); 181 – Olbramovice – „Leskoun“ (HS); 186 – Orlovice – „Lysá hora“ (PS); 189 – Oslavany (BHS); 191 – Oslavany H1 – „Kukla“ (HS); 192 – Ostrožská Lhota – „vrch Hájek“ (BPS); 193 – Ostrožská Nová Ves (BPS); 196 – Pavlov – „Děvín“ (HS); 197 – Pavlov-Lechovice – „Obersko“ (PS); 198 – Petrovice – „Na Širokých“ (HS); 200 – Podivice 1 – „Na Valech“ (PS); 201 – Podivín obj. 1 – „Kopce“ (KS); 203 – Podolí H2/1899 – „Palouk“ (BPS); 205 – Polešovice – „Nivy“ (PS); 207 – Polkovice – „Ostrov“ (PS); 209 – Prace (HS); 214 – Prostějov-Domamyslice – „Vinohrádky“ (PS); 215 – Provodov – „Rysov“ (BPS); 219 – Přerov II-Předmostí 7, obj. 193 – „Malé Předmostí“ (PS); 222 – Pustiměř H2/84 – „Pod Grefty“ (PS); 223 – Pustiměř H1/85 – „Pod Grefty“ (PS); 232–237 – Seloutky H3/1926, H5/1926, H1/2012 Kašina, H8/2012, H1/2017, H3/2017 – „Na Šťastných“ (PS); 241 – Slatinice – „Na Stráži“ (PS/BPS); 242 – Slatinice – „U Vodárny“ (BPS); 245 – Slatinky PH5 – „Nivky“ (PS); 246 – Slatinky PH18 – „Nivky“ (PS); 247 – Slatinky PH106 – „Nivky“ (PS); 248 – Slatinky PH165 – „Nivky“ (PS); 251 – Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“ (HS); 252 – Slavkov u Brna H3 – „Rauscher“ (HS); 253 – Slavkov u Brna H6 – „Rauscher“ (HS); 254 – Sloup – „Kůlna“ (PS); 255 – Smržice – „Trávníky u Ostrova“ (PS); 263 – Suchohrdly – „Starý zámek“ (HS); 271 – Těšetice H3 – „Vinohrady“ (HS); 273 – Těšetice-Kyjovice obj. 264 – „Sutny“ (HS); 281 – Uherský Ostroh (PS); 282 – Určice – „Kluče“ (BPS); 285 – Vedrovice (HS); 288 – Velké Hostěrádky H12 – „Skrípov“ (HS); 292 – Vojkovice H7 – „Vojkovické nivy“ (HS); 293 – Vojkovice H111 – „Vojkovické nivy“ (HS); 295 – Vojkovice H119 – „Vojkovické nivy“ (HS); 297 – Vranovice-Kelčice – „Vranovský les“ (PS/BPS); 298 – Vrbátky (PS); 299 – Vrchoslavice (BPS); 306 – Zdounky-Nětčice – „U Trati“ (PS) (podle: **kap. 8.1**).

Obr. 35: Halštatské spony (mimo harfovité) prostějovsko-vyškovské podskupiny platěnické skupiny/bývalé platěnické skupiny: 1–2 – Bílovice-Lutotín – „Zadní hony“ (PS); 3–4 – Držovice – „Horka“ (BPS); 5 – Ježkovice – „Černov“ (PS); 6 – Klopotovice (PS/BPS); 7 – Kostelec na Hané – „Trněnka“ (PS); 8 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (BPS); 9–10 – Křenovice – „Hradisko“ (BPS); 11 – Lešany – „Dluhoštica“ (PS); 12 – Lešany – „švestkový sad“ (PS); 13–14 – Malé Hradisko – „Staré Hradisko“ (PS); 15 – Měrovce nad Hanou – „Babiny“ (PS); 16 – Němčice

nad Hanou – „Zadní dlátko“ (BPS); 17 – Nezamyslice (PS); 18 – Podivice 1 – „Na Valech“ (PS); 19–25 – Polkovice – „Ostrov“ (PS/BPS); 26 – Prostějov-Domamyslice – „Vinohrádky“ (PS); 27–29 – Slatinice – „Na Stráži“ (PS/BPS); 30 – Slatinice – „U Vodárny“ (PS/BPS); 31 – Slatinky PH18 – „Nivky“ (PS); 32 – Slatinky PH106 – „Nivky“ (PS); 33 – Smržice – „Trávníky u Ostrova“ (PS); 34 – Určice – „Kluče“ (BPS); 35–36 – Vranovice-Kelčice – „Vranovský les“ (PS/BPS); 37 – Vrbátky (PS); 38 – Vrchoslavice (BPS); 39–40 – Zdounky-Nětčice – „U Trati“ (PS/BPS) (8–10, 13–14, 17–18, 31–32, 34, 37–38 podle **kap. 8.1**; 16 podle Čížmář – Čížmářová – *Meduna 2018*, tab. 19:281; 1–7, 11–12, 15, 19–30, 33, 35–36, 39–40 – nepublikováno).

Jehlice – v prostoru PS a HS se v některých hrobech nacházejí bronzové a železné jehlice. Oba materiály se průběžně míchají a pracujeme s nimi tedy společně. Chronologickou výpovědní hodnotu mají zatím jen některé typy. Jde zejména o jehlici s vícenásobnou hlavicí a jehlici s labuťkovitým krčkem. Oba typy byly shrnuty na Moravě k roku 1979 Jiřím Říhovským (*Říhovský 1979*). Nyní máme k dispozici širší pramennou základnu.

Jehlice s vícenásobnou hlavicí (Mehrkopfnadel) – monitorujeme ji ve třech velmožských hrobech fáze Ha C2. Známe je ze železa a se záložkou z Hrušovan u Brna H2 – „U Tří mostů“ i s kostěným zachycovačem/chráničem jehlice (**obr. 37:6, 68**; *Kos 2011*, obr. 4:12,16a), další vyvinutou bronzovou jehlici tohoto typu bez záložky (*Mehrkopfnadel ohne Faltenwehr*) s tupým ohnutím v horní části známe z Brna-Holásek H1 nebo H2 (inventář je částečně smíchaný) – „U Tuřan“ (**obr. 36:6, 68**; *Mírová – Golec 2018*, Tab. 22:2). Tento typ jehlice byl pravděpodobně i v železné verzi v Mokrém-Horákově – „Hlásnici“, kde se našel bronzový zachycovač/chránič jehlice s jejím zbytkem (**obr. 36:38, 68**; *Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 19:7). Všechny tři celky mají bohatý inventář fáze Ha C2. Další bronzový kus se záložkou (*Mehrkopfnadel mit Faltenwehr*) a s tupým ohnutím v horní části identického datování pochází z hrobu vyšší střední vrstvy se železným kopím vyšší střední vrstvy z Oslavan H1 – „Kukly“ (**obr. 36:52, 68**; *Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 45:10). Jde o typ jehlice, který se nápadně váže k horní vrstvě halštatské společnosti HS. V PS se vyskytl pouze železný fragment bez záložky v Moravičanech H1099 – „Dílečkách“ (**obr. 37:20, 68**; *Nekvasil 1982*, tab. 298:1099/17; *Makarová 2017a*, 57, obr. 17:15, tab. 38:1099/12), hrobu vyšší střední vrstvy. Vyvinutá železná jehlice s vícenásobnou hlavicí se záložkou se vyskytla bez bližšího nálezového kontextu výjimečně v prostějovsko-vyškovské podskupině PS v Bílovicích-Lutotíně – „Hradu“ (**obr. 37:1**; nepublikováno). Je cenným dokladem aktivit na hradišti PS již ve fázi Ha C2 (**obr. 61:1**). Zatím nejasná je pozice starší varianty jehlic s vícenásobnou hlavicí bez záložky, pocházejí ze železa z Krhova – „Malého Chlumu“ bez přesnějšího datování (**obr. 37:8**; *Novák 2015*, tab. 34:2, 35:2) a z Podivice 1 – „Na Valech“ z Ha C1b (**obr. 37:28**; *Fojtík – Golec 2006*, obr. 3), z bronzu z Brna-Králova Pole (**obr. 36:7**; *Říhovský 1979*, Taf. 68:1886), z Křepic – „Hradiska“ (**obr. 36:26**; *Říhovský 1979*, Taf. 67:1867), Ptení (**obr. 36:54**; *Říhovský 1979*, Taf. 67:1869) a Znojma-Oblekovic H32 – „ul. Evropské“ (**obr. 36:77**; *Říhovský 1979*, Taf. 67:1868). Jiří Říhovský tento typ řadí do Ha C (*Říhovský 1979*, 231–232, Taf. 87). Časová pozice vyvinuté jehlice s vícenásobnou hlavicí s mezivývalky nebo se záložkou je evidentní, jehlice se váže na Ha C2 a nepokračuje do Ha D1. Jan Zeman upozornil na kamenný kadlub této jehlice z Křenovic obj. 91 – „Vinice“ ze zázemí hradiště PS (*Zeman 2011*, tab. XVI:1).

Jehlice s labuťkovitým krčkem (Schwanenhalsnadel) – s číškovitým, hřebíkovitým, stlačeným kulovitým, vázičkovitým, spirálovitým a stočeným tvarem hlavice (*Říhovský 1979*, Taf. 67). Je nutné ji oddělit od jehlice stupňovité. Z chronologického hlediska je nejužitečnější jehlicí moravského halštatu. Významným se jeví pohřebiště v Modřicích – „Sádkách“ a „Rybníkách“, kde tři hroby s bohatým kovovým inventářem obsahují tuto jehlici. Určují tedy její časovou pozici – 2 kusy pocházejí z velmožského hrobu s vozem a jhem? z Modřic H3815 – „Rybníků“ (**obr. 36:34–35, 68**; *Kos – Přichystal 2013*, obr. na str. 83; *Kos 2014a*, obr.

81:18,21–22) a hrobu vyšší střední vrstvy z Modřic H3846 – „Rybníků“ (**obr. 68**; *Kos 2009b*, 10:26; 2015, 60–62); dále hrobu vyšší střední vrstvy z Modřic H1800 – „Sádek“ s dřevěným zachycovačem (**obr. 36:33, 68**; *Kos 2009a*, obr. 5:21; *Kos – Přichystal 2013*, obr. na str. 82; *Kos 2015*, 31–32). Všechny hroby datujeme do fáze Ha C2. Modřice H3815 a H3846 – „Rybníky“ na základě kovového inventáře, vozu, asi jha a koňských postrojů. Modřice H1800 – „Sádky“ obsahuje polokulovité bronzové knoflíky fáze Ha C2, užitě ale jako osobní šperk. V hrobu se nacházel také bronzový zoomorfní závěsek podoby koně, původně uložený v ruce zemřelého/zemřelé (**obr. 68**; *Hložek 2008*, barevná příloha IX; *Kos 2009a*, obr. 5:19; *Mírová 2019b*, 139, 263, Fig. 66, Pl. 48:17) a opasek se železnou koulí (*Kos 2009a*, 130–131, obr. 5:21). U všech zmíněných hrobů vylučujeme datování až do fáze Ha D1. Hrob Modřice H1865 – „Sádky“ je výjimkou, obsahuje 3 jehlice, z nichž jedna je bronzová s labuťkovitým krčkem (*Kos 2015*, 37), ale mladší inventář – náhrdelník sestavený z turbanovitých kroužků s kónickými oskami – jej již řadí do Ha C2b–D1a (**obr. 68**). U tohoto hrobu je zajímavostí, že jehlice neleží na kostře, ale jsou uloženy ve svazku výrazně mimo ni. Do Ha C2 náleží komorový hrob s jehlicí s labuťkovitým krčkem z Brna-Horních Heršpic H4 – „Na Široké, ul. Kšírova“ (**obr. 68**; *Holubová et al. 2020*, obr. 14:9) a Rajhradu H1 – „Staré pošty“ (**obr. 68**; *Kos 2014a*, 174, obr. 147:3). Největší soubor 7 bronzových jehlic labuťkovitým krčkem pochází z Vojkovic – „Vojkovických niv“ ze čtyř hrobů – 2 kusy z H22 (**obr. 36:68–69, 68**; *Golec 2005b*, tab. 103:22/9–10), 1 kus z H25 (**obr. 36:70, 68**; *Golec 2005b*, tab. 103:25/12), 1 kus z H62 (**obr. 36:72, 68**; *Golec 2005b*, tab. 104:62/12b) a 3 kusy z H109 (**obr. 36:73–75, 68**; *Golec 2005b*, tab. 104:106/2–3). Tři hroby H22, H25, H62 datují nejstarší halštatskou vývojovou fází v S části pohřebiště do stupně Ha C2. Jediný hrob H109 se nachází v J části a je nejstarší mezi hroby fází Ha D1–D2a (*Golec 2005b*, tab. 161). Bohužel z hrobů nepochází další kovový inventář, který by dataci ještě více podpořil. Z hrobů H22 a H62 pocházejí bronzové náramky zdobené svazky příčných rýsovaných linií z Ha C2 (**obr. 68**; *Golec 2005b*, tab. 103:22/11, 104:109/1). Tento typ bronzových jehlic se nachází i v dalších hrobech nebo sídlištních objektech a dále v nejasných kontextech jak v HS, tak i PS. Bohužel z nich nepochází opět kovový inventář, který by datování objasnil, jde o: Brno-Obřany jáma IV – „V Domovních“ (**obr. 36:12**; *Říhovský 1979*, Taf. 67:1852), Dobšice (**obr. 36:14**; *Říhovský 1979*, Taf. 67:1864), Doloplazy (**obr. 36:15**; *Říhovský 1979*, Taf. 67:1856), Drysice H1 – „Čtvrtě za školou“ (**obr. 36:16, 68**; *Nekvasil 1962*, obr. 10:8; *Říhovský 1979*, Taf. 67:1857, 85:B3), Křenovice – „Hradisko“ (**obr. 36:22,25**; *Říhovský 1979*, Taf. 67:1863; *Tichá Bambasová 2019*, tab. 30:22), Kuřim obj. 3 – „Pod Toskou“ (**obr. 36:29**; *Zeman 2015*, tab. 89:17; *Chytráček et al. 2017*, obr. 6:63, 15:14), Lešany – „Na Dluhošticích“ (**obr. 36:30**; nepublikováno), Moravičany H103, H1023 – „Dílečkách“ (**obr. 36:40,43, 68**; *Nekvasil 1982*, tab. 33:103/1, 279:1023/18; *Makarová 2017a*, tab. 17:103/1, 34:1023/1), asi také Moravičany H1167 – „Dílečky“ (**obr. 68**; *Nekvasil 1982*, tab. 321:1167/4), Seloutky Hbez kontextu – „Na Šťastných“ (**obr. 36:56, 68**; Jiří Říhovský ji chybně vedl jako Určice; *Říhovský 1979*, Taf. 67:1855) a Vedrovce H2 – „Za Kostelem“ (**obr. 36:66, 68**; *Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 137:6). Bronzová jehlice s labuťkovitým krčkem pochází ze sídliště ze Seloutek obj. 511 – „U Planičky“, opět ji nemůžeme datovat jiným kovovým předmětem (*Čížmář 1999b*). Jehlice pochází také z některého hrobu na pohřebišti v Orlovicích – „Lysé hoře“ (*Kos – Přichystal 2013*, obr. na str. 78), kde leží v kontextu bronzového spirálovitého náramku. Kovovým inventářem vybaveným kostrovým hrobem jsou Vedrovce H2 – „Za Kostelem“, kde byla asi uložena i druhá bronzová jehlice s labuťkovitým krčkem a tři (původně čtyři) bronzové náramky zdobené svazky příčných, lomených a podélných rýsovaných linií (**obr. 68**; *Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 137:5,7–9). Důležitým konstatováním u tohoto typu jehlic je

zatím fakt, že se nám zcela vyhýbají kovovým souborům, které by je přesvědčivě datovaly do fáze Ha D1, např. hrobům s vyspělými formami skládaných opasků. Výjimku v literatuře představuje exemplář se svinutou hlavici z Křenovic – „Hradiska“, která jako nejmladší kus bez udání důvodů Jiří Říhovský řadí do Ha D1 (Říhovský 1979, Taf. 67:1863, 87). Je však evidentní, že se nám neobjevily ve svatyni v Habrůvce – „Býčí skále“, ve které se v Ha C2–D1a ještě nic neukládalo. V železném provedení známe jehlice s labuťkovitým krčkem pouze z pohřebiště v Moravičanech – „Dílečkách“, odkud pochází z H21 a H1128 (obr. 37:24, 68; Nekvasil 1982, tab. 7:21/7, 308:1128/19; Makarová 2017a, tab. 3:21/3, 14:73/3). Tyto železné exempláře opět datujeme do Ha C2. Železný exemplář pochází z pohřebiště Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 H57 – „Zadní“ (obr. 68; Peška – Vránová eds. 2017, obr. 144). V tomto hrobě se jehlice setkává se souborem nejméně 6 kusů subtilních skleněných kroužků a 1 kusem neidentifikovatelného většího korálku (Kršová 2017, tab. II), kroužky jsou již typické pro Ha D. Díky této progresivní složce celek datujeme mezi „přechodné“ do rozmezí Ha C2b–D1a (obr. 68), obsahuje ještě archaickou jehlici s labuťkovitým krčkem obdobně jako hrob Modřice H1865 – „Sádky.

Jehlice stupňovitá (Stufennadel) – je typově a časově blízká k jehlicím s labuťkovitým krčkem. Jsou bronzové, 1 kus známe z Brna-Obřan (obr. 36:11; Říhovský 1979, Taf. 67:1850) a z Křenovic – „Hradiska“ (obr. 36:24; Říhovský 1979, Taf. 67:1851). Časově tuto jehlici Jiří Říhovský klade do stupně Ha C (Říhovský 1979, Taf. 87), zatímco typ bronzových *mladých žebrovaných jehlic s mírně zvýrazněnou hlavici a mladých žebrovaných jehlic bez zvýrazněné hlavice* (*jüngere Rippenkopfnadel mit wenig ausgeprägtem Kopf und ohne ausgeprägten Kopfabschluss*) řadí svým těžištěm ještě do pozdní doby bronzové v rozsahu Ha B1–B3 (obr. 36:1,8–9,19,23,27–28,53,57,59,62,67; Říhovský 1979, Taf. 65–66, 87). Není vyloučené datování některých kusů již do Ha C, chybí však přesvědčivé kontexty. Do stupně Ha C1 řadí Jiří Říhovský bronzovou jehlici tohoto typu s mírně zvýrazněnou hlavici ze Slatinek PH96 – „Nivek“ (obr. 36:58, 68; Říhovský 1979, 219, Taf. 66:810; Přichystal 2003, tab. XXVI:PH96/2).

Jehlice typ Býčí skála a typ Stanzendorf – nejmladší halštatskou vývojovou fází bronzových žebrovaných jehlic na krčku představuje typ Býčí skála (Říhovský 1979, 221–222, Taf. 87) a v případě zalomení typ Stanzendorf (Říhovský 1979, 222–223, Taf. 87). Typ Býčí skála se vyznačuje zvýrazněnou stlačenou kulovitou, polokulovitou, čočkovitou nebo plochou dvojkónickou hlavici a žebrovaným nebo vývalkovitým krčkem. Typ Stanzendorf je nositelem hlavic právě tohoto popisu, ale má tupé zalomení v horní části těla. Datování obou typů je do Ha C, dva exempláře typu Býčí skála přímo z Habrůvky – „Býčí skály“ (obr. 36:17–18; Říhovský 1979, Taf. 66:1828–1829; Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 2:24–25) mají náležet až do Ha D1–D2. Pozorujeme výrazně malou hlavici. Představují jistý archaismus v době šíření spon. K typu Býčí skála z Moravy řadíme kusy z Jaroměřic nad Rokytnou – „Hradiska“ (obr. 36:21; Říhovský 1979, Taf. 66:1830), Moravičan H1247 – „Dílečků“ (obr. 36:46; Makarová 2017a, 55, obr. 17:8), jehlici z okolí Moravského Krumlova (obr. 36:48; Říhovský 1979, Taf. 66:1831), Němčic (obr. 36:51; Říhovský 1979, Taf. 66:1837), Smržic – „Trávníků u Ostrova“ (obr. 36:60; nepublikováno) a Vojkovic H62 – „Vojkovických niv“ (obr. 36:71, 68; Golec 2005b, tab. 104:62/12). K zalomenému typu Stanzendorf na Moravě náleží bronzové kusy z Brna-Obřan (obr. 36:10; Říhovský 1979, Taf. 66:1836) a Mostkovic – „U Vrbiček“ (obr. 36:49; nepublikováno) a Štramberka – „Kotouče“ (obr. 36:63–64; Říhovský 1979, Taf. 66:1838–1839). O 90° zalomené železné exempláře známe ze Seloutek H10/2012 – „Na Šťastných“ (obr. 37:40, 68; nepublikováno) a Blatce H3/2003 – „Za Nádražím“ (obr. 37:2, 68; Tajer 2005, 201, obr. 9:1, foto 3). Mírně zalomený je železný exemplář z hrobu

Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 37:36, 68**; nepublikováno). Typ Statzendorf náleží těžišťem do Ha C2.

Jehlice s hlavicí svinutou v očko (Rollenkopfnadel) – jde o velmi starý typ jehlice procházející celou dobou bronzovou a v omezeném množství se s ní setkáme ještě v Ha C, jako v hrobu Vojkovice H128 – „Vojkovické nivy“ (**obr. 36:76**; *Golec 2005b*, tab. 106:128/3) z Ha C2.

Bimetalická jehlice (bimetalische Nadel) – vzácně zastoupené jsou bimetalické jehlice, výjimečné svojí výrobní technikou, u kterých je na železnou jehlu nasazena bronzová hlavice. Pocházejí ze dvou hrobů z Moravičan H1155 – „Dílečků“ (**obr. 36:45**; *Makarová 2017a*, obr. 17:13) a Seloutek H10/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 36:55**; nepublikováno). Analogie v Čechách a Polsku uvádí Erika Makarová (*Makarová 2017a*, 58–59).

Jehlice s dvojitou spirálovitou hlavicí (Nadel mit Doppelspiralkopf) – je zastoupena z Moravy pouze dvěma kusy, byla nalezena v nejistém hrobě v Dobšicích (**obr. 36:13**; *Říhovský 1979*, Taf. 67:1864) společně s jehlicí s labuřkovitým krčkem fáze Ha C2 (**obr. 36:14**; *Říhovský 1979*, Taf. 67:1861) a v Lešanech – „Na Dluhošticích“ (**obr. 36:31**; nepublikováno).

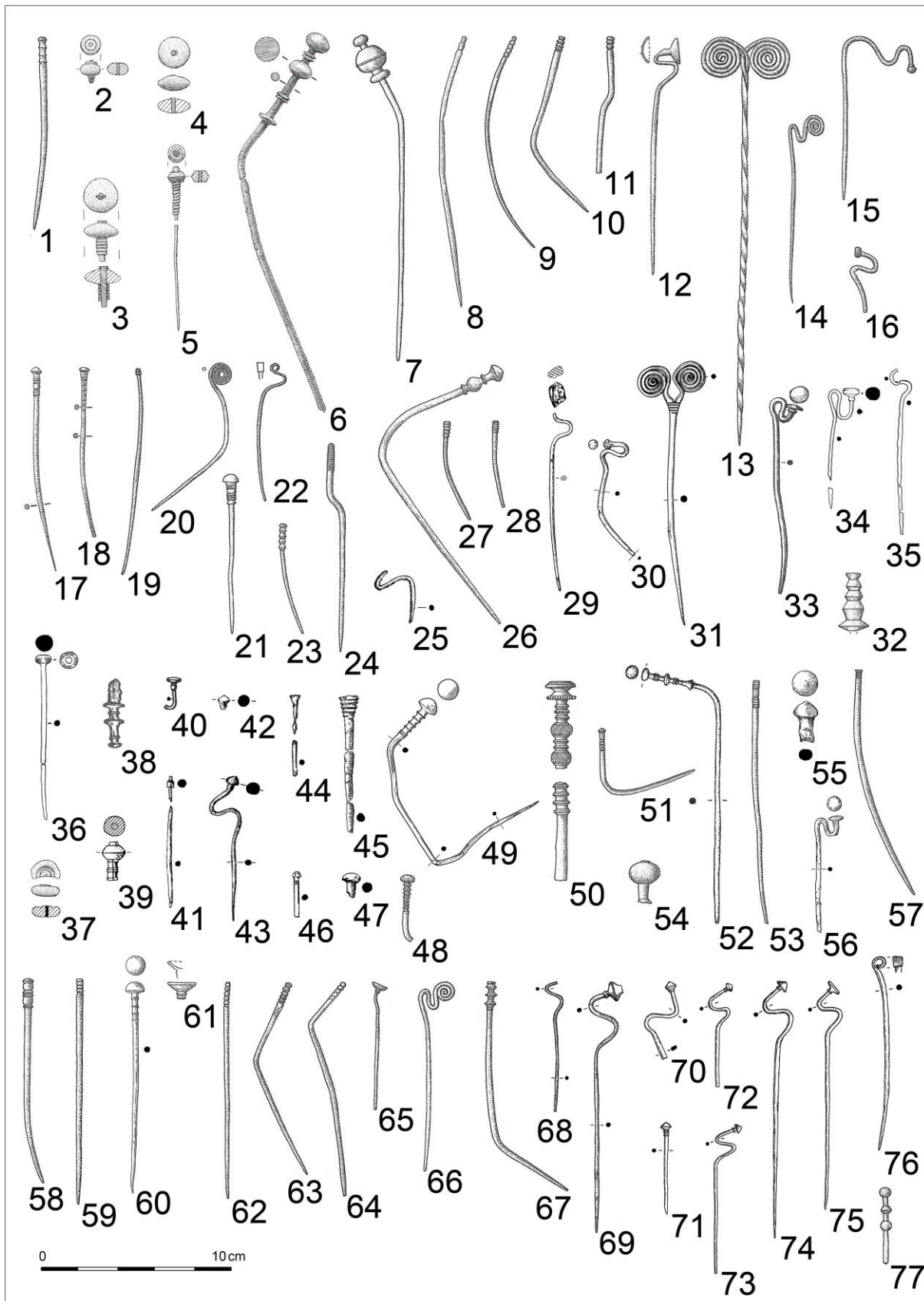
Pozoruhodný je občasný výskyt jehlic „české profilace“ (*Nadel mit „böhmischer Profilierung“*) s těžišťem výskytu ve starších popelnicových polích (*Říhovský 1979*, Taf. 50–51, 87) v halštatských kontextech. Pod tento typ patří *jehlice typu Drhovice-Beckern* a *jehlice typu Platěnice*. Jehlice typu Drhovice-Beckern pochází z depotu Bánov – „Skalky“ datovaného do fáze Ha D1, díky šesti bronzovým hadovitým sponám (**obr. 68**; nepublikováno). Nejednoznačný je osud dvou bronzových jehlic z Brna-Židenic – „kasáren“, které vede Suzanne Stegmann-Rajtár v katalogu halštatských hrobů HS (*Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 15:11–12). Obě již dříve popsal Jiří Říhovský jako typ Platěnice a typ s malou cylindrickou hlavicí, ale halštatský původ uvádí jen u druhé z nich (*Říhovský 1979*, 166, Taf. 51:1260,1285). Obě jehlice uvádí jako halštatské Jindra Nekvasil (*Nekvasil 1993*, obr. 234:2,4). Potvrzením, že jehlice „české profilace“ se opravdu v halštatských hrobech objevují, je velmožský hrob z Modřic H3815 – „Rybníků“, kde se opět vyskytla jehlice typu Platěnice s kostěným chráničem (**obr. 36:36**; *Kos – Přichystal 2013*, obr. na str. 83; *Kos 2014a*, obr. 81:17; *2015*, 49, 54). Výskyt těchto jehlic v Ha C2–D1 je doposud nevyjasněnou otázkou. Situace se jeví jako záměrné ukládání vybraných „archaismů“ starších popelnicových polí, z Bánova – „Skalek“ a Modřic H3815 – „Rybníků“ můžeme dokonce hovořit o nálezech velmožské vrstvy. V rámci této doposud neobjasněné problematiky vystupuje otázka velmožského hrobu Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ se dvěma bronzovými vázičkovitými jehlicemi stupně Ha B (**tab. 30:2a,19**; nepublikováno). V tomto případě jde sice o starý celek, nicméně uvádíme, že na této lokalitě se doposud nenašel žádný hrob slezské fáze KLPP a kontaminace je zde vysoce nepravděpodobná. Mohlo by jít opět o případ záměrného použití archaických předmětů v kontextu elit. Tento fenomén je nutné do budoucna dále sledovat i u jiných typů předmětů, neboť výskyt „rodinného stříbra“ je např. často spojován s konzumpčním systémem, kdy elity využívají tyto předměty pro zisk, legitimaci a demonstraci svého sociálního postavení (*McCracken 1990*).

Doposud nezpracovanými zůstávají na Moravě jehlice železné. Jejich výskyt je častý v hrobech PS (**obr. 37**), což kontrastuje s HS, kde naopak převládly jehlice bronzové. Na horákovském pohřebišti ve Vojkovicích – „Vojkovických nivách“ s 21 hroby bylo nalezeno 9 jehlic a všechny byly bronzové (*Golec 2005b*, tab. 161). Proti tomu na platěnickém pohřebišti v Moravičanech – „Dílečkách“ bylo zjištěno ve 330 hrobech 102 jehlic, z nichž bylo 90 železných, 11 bronzových a jedna bimetalická (*Makarová 2017a*, 51). Obdobná situace je také v Seloutkách – „Na Šťastných“, kde bylo nalezeno v 50 hrobech 19 železných, 4

bronzové a 1 bimetalická jehlice. Příslušnost 2 archaických bronzových jehlic z hrobu Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ (**tab. 30:2a,19**; nepublikováno) je zajímavou záležitostí, jejich časové zařazení do stupně Ha B výrazně koliduje s obsahem hrobu fáze Ha C2b. Ojedinelým případem z počátku doby halštatské z Ha C1 jsou Slatinky PH22 – „Nivky“ obsahující železnou *jehlici s vázičkovitou hlavicí* (**obr. 37:43, 68**; *Přichystal 2003*, tab. VI:PH22/4) doprovázenou dvěma železnými tyčinkovitými náramky (*Přichystal 2003*, tab. VI:PH22/2–3).

Návrh detailní typologie železných jehlic s kulovitými, zploštělými kulovitými, polokulovitými, čochovitými, hřebíkovitými, pečetítkovitými hlavicemi a hlavicemi svinutými v očko na Moravě představila pro pohřebiště v Moravičanech – „Dílečky“ Erika Makarová (*Makarová 2017a*, 51–58). Většina z nich má prostý krček, některé z nich mají pod hlavicí vývalky jako v hrobu Moravičany H966 – „Dílečky“ (*Makarová 2017a*, 56–57, obr. 17:9), největší jsou již řazené pod jehlici s vícenásobnou hlavicí bez záložky, jako v hrobu Moravičany H1099 – „Dílečky“ (**obr. 37:20, 68**; *Makarová 2017a*, obr. 17:15). V zásadě se v novém detailním názvosloví, kromě jehlice s hlavicí svinutou v očko, skrývá obdoba Říhovského *jehlic typu Býčí skála* determinovaný na bronzových kusech v Ha C. Tento typ nabývá různých tvarů hlavic, jeho další charakteristikou je zdobený krček pod hlavicí (*Říhovský 1979*, 221). Zastoupeny jsou v Seloutkách H2/1926 a H4c/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 37:31,35**; nepublikováno) v Ha C2 nebo v Podivicích 1 – „Na Valech“ (**obr. 37:29**; *Fojtík – Golec 2006*, obr. 4) v Ha C1b.

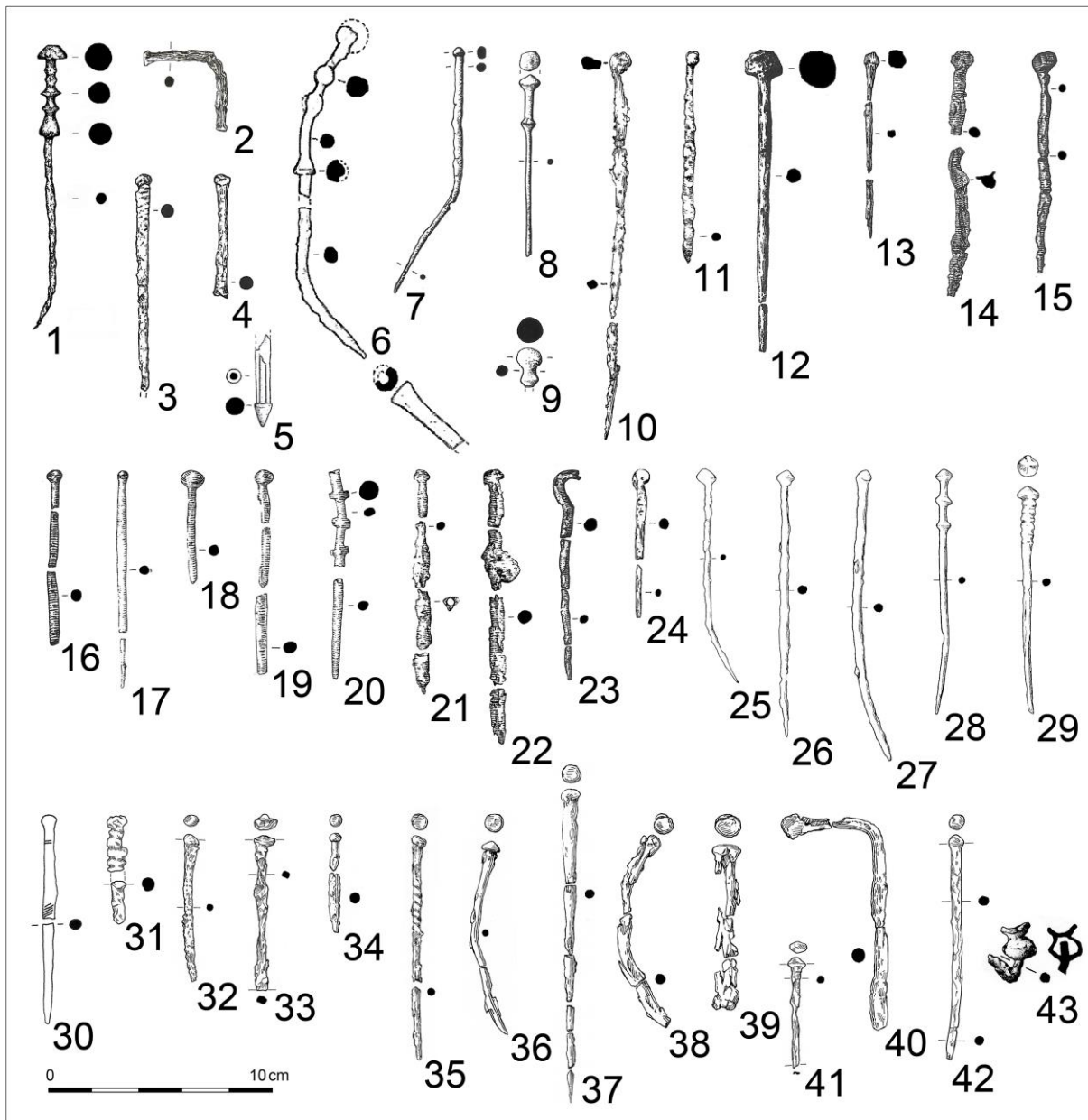
Jehlice typ Seloutky – odlišné od typu Býčí skála jsou železné exempláře s nezdobeným krčkem s různě tvarovanou hlavicí. Tyto obyčejné jehlice odpovídají samotnému materiálu, který je pro detailní výzdobu kovářskou technikou mnohem méně vhodný než bronz. Nově zavádíme typ Seloutky, který řadíme do Ha C. Jsou hojně rozšířené na pohřebištích PS, jako např. v Moravičanech – „Dílečkách“ (**obr. 37:10–19,21–22,24**). V Seloutkách – „Na Šťastných“ pocházejí opět z více hrobů (**obr. 37:32–34,37–39,41–42**) a odpovídají Ha C2. Obdobné jehlice najdeme na dalších nekropolích, jako v Drnovicích H6/96 – „U Propasti“ (**obr. 37:3–4**) nebo v Pustiměři H2/84 – „Pod Grefty“ (**obr. 37:30**). Jako starší do Ha C1b datujeme stejné jehlice z Podivic 1 – „Na Valech“ (**obr. 37:25–27**).

Obr. 36: Pozdně bronzové a halštatské bronzové, bimetalické a jantarové jehlice a bronzové zachycovače/chrániče jehlic na Moravě (pokud není uvedeno jinak vše bronz): 1 – Blatec (PS); 2 – Blažovice – „Na Pastvisku“ (jantarová hlavice; HS); 3–4 – Brno-Holásky H1 – „U Tuřan“ (jantarové hlavice; HS); 5 –

Brno-Holásky H2 – „U Tuřan“ (jantarová hlavice; HS); 6 – Brno-Holásky H1 nebo H2 – „U Tuřan“³⁷ (chybně zařazena jako Habrůvka – „Býčí skála“; HS/PS); 7 – Brno-Královo Pole (až HS); 8–11 – Brno-Obřany (až HS); 12 – Brno-Obřany jáma IV – „V Domovních“ (HS); 13–14 – Dobšice (HS); 15 – Doloplazy (PS); 16 – Drysice H1 – „Čtvrtě za školou“ (PS); 17–18 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS); 19–21 – Jaroměřice nad Rokytnou – „Hradisko“ (až HS/HS); 22–25 – Křenovice – „Hradisko“ (PS); 26–28 – Křepice – „Hradisko“ (HS); 29 – Kuřim obj. 3 – „Pod Toskou“ (jantarová hlavice; HS); 30–31 – Lešany – „Na Dluhošticích“ (PS); 32 – Medlov (zachycovač/chránič; PS); 33 – Modřice H1800 – „Sádky“ (HS); 34–36 – Modřice H3815 – „Rybníky“ (HS); 37 – Mokrý-Horákov – „Hlásnica“ (jantarová hlavice; HS); 38 – Mokrý-Horákov – „Hlásnica“ (zbytek železné jehlice a bronzový zachycovač/chránič; HS); 39 – Morašice H1 – „U Mohyly“ (jantarová hlavice; HS); 40 – Moravičany H103 – „Dílečky“ (PS); 41 – Moravičany H976 – „Dílečky“ (PS); 42 – Moravičany H1000 – „Dílečky“ (PS); 43 – Moravičany H1023 – „Dílečky“ (PS); 44 – Moravičany H1119 – „Dílečky“ (PS); 45 – Moravičany H1155 – „Dílečky“ (bronzová hlavice a železná jehla; PS/BPS); 46–47 – Moravičany H1247 – „Dílečky“ (BPS); 48 – (okolí Moravského Krumlova (HS); 49 – Mostkovice – „U Vrbiček“ (PS); 50 – Nezamyslice (PS); 51 – Němčice (až PS); 52 – Oslavany H1 – „Kukla“ (HS); 53 – Prostějov-Domamyslice H152 – „Klíčky“ (až PS); 54 – Ptení (PS); 55 – Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“ (bronzová hlavice a železná jehla; PS); 56 – Seloutky Hbez kontextu – „Na Šťastných“ (Jiří Říhový je zařadil jako Určice; PS); 57 – Slatinky SH47 – „Nivky“ (až PS); 58 – Slatinky PH96 – „Nivky“ (až PS); 59 – Slatinky PH158 – „Nivky“ (až PS); 60 – Smržice – „Trávníky u Ostrova“ (PS); 61 – Sobůlky (HS); 62–64 – Štramberk – „Kotouč“ (až PS/PS); 65 – Troubsko (HS); 66 – Vedrovice H2 – „Za Kostelem“ (HS); 67 – Vícov (PS); 68–69 – Vojkovice H22 – „Vojkovické nivy“ (HS); 70 – Vojkovice H25 – „Vojkovické nivy“ (HS); 71–72 – Vojkovice H62 – „Vojkovické nivy“ (HS); 73–75 – Vojkovice H109 – „Vojkovické nivy“ (HS); 76 – Vojkovice H128 – „Vojkovické nivy“ (HS); 77 – Znojmo-Oblekovice H32 – „ul. Evropská“ (HS); (1, 7–16, 19–24, 26–28, 32, 48, 50–51, 53–54, 57–59, 61–67, 77 podle Říhový 1979, Taf. 65:1789–1790,1793, 66:1802–1813,1830–1831,1836–1839, 67:1850–1853,1856–1857,1861–1864,1867–1869, 68:1886–1887,1912; 2–5, 29, 37, 39 podle Chytráček et al. 2017, obr. 6:63, 8:1–5,8; 6, 17–18 podle Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 2:24–26; 25 podle Tichá Bambasová 2019, tab. 30:22; 30–31, 49, 60 – nepublikováno; 30–31, 49, 60 – nepublikováno; 55–56 – **tab. 37:9, 71:3**; nepublikováno; 33–36 podle Kos – Přichystal 2013, obr. na str. 82–83; 38, 52 podle Stegmann-Rajtár 1992, Taf. 19:7, 45:10; 40–47 podle Nekvasil 1982, tab. 33:103/3, 265:976/10, 273:1000/6, 279:1023/18, 305:1119/17, 320:1155/5, 338:1247/19,24; 68–76 podle Golec 2005, tab. 103:22/9–10, 103:25/12, 104:62/12–12b, 104:109/2a–3, 106:128/3).

³⁷ Hrob Brno-Horní Heršpice H4 – „Na Široké, ul. Kšírova“ obsahuje dvě bronzové jehlice (Holubová et al. 2020, obr. 14:9–10), článek vyšel v době dokončení této publikace.

Obr. 37: Halštatské železné jehlice na Moravě: 1 – Bílovice-Lutotín – „Hrad“ (PS); 2 – Blatec H3/2001 – „Za Nádražím“; 3–4 – Drnovice H6/96 – „U Propasti“ (PS); 5 – Hrušovany u Brna H1 – „U Tří mostů“ (zbytek železná jehlice v dřevěném pouzdře; HS); 6 – Hrušovany u Brna H2 – „U Tří mostů“ (železná jehlice a kostěný zachycovač/chránič jehlice; HS); 7–9 – Krhov – „Malý Chlum“ (PS); 10 – Moravičany H26 – „Dílečky“ (PS); 11 – Moravičany H110 – „Dílečky“ (PS); 12 – Moravičany H266 – „Dílečky“ (PS); 13 – Moravičany H299 – „Dílečky“ (PS); 14 – Moravičany H537 – „Dílečky“ (PS); 15 – Moravičany H903 „Dílečky“ (PS); 16 – Moravičany H979 – „Dílečky“ (PS); 17 – Moravičany H1028 – „Dílečky“ (PS); 18 – Moravičany H1073 – „Dílečky“ (PS); 19 – Moravičany H1080 – „Dílečky“ (PS); 20 – Moravičany H1099 – „Dílečky“ (PS); 21–22 – Moravičany H1100 – „Dílečky“ (PS/BPS); 23 – Moravičany H1128 – „Dílečky“ (PS); 24 – Moravičany H1154 – „Dílečky“ (BPS); 25–29 – Podivice 1 – „Na Valech“ (PS); 30 – Pustiměř H2/84 – „Pod Grefty“ (PS); 31 – Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ (PS); 32 – Seloutky H15/1926 – „Na Šťastných“ (PS); 33 – Seloutky H26/1934 – „Na Šťastných“ (PS); 34 – Seloutky H4b/2012 – „Na Šťastných“ (PS); 35 – Seloutky H4c/2012 – „Na Šťastných“ (PS); 36 – Seloutky H4d/2012 – „Na Šťastných“ (PS); 37–39 – Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“ (PS); 40 – Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“ (PS); 41 – Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“ (PS); 42 – Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (PS); 43 – Slatinky PH22 – „Nivky“ (1 – nepublikováno; 2 podle *Tajer 2005*, obr. 9:1; 3–4 podle *Baarová – Mikulková 2004*, obr. 12:5–6; 5–6 – podle *Kos 2011*, obr. 3:7, 4:12,16a; 7–9 podle *Novák 2015*, tab. 34:1–3; 10–24 podle *Nekvasil 1982*, tab. 9:26/1, 34:110/23, 78:266/5, 92:299/9, 151:537/7, 244:903/5, 267:979/9, 281:1028/16, 290:1073/19, 293:1080/20, 298:1099/17, 300:1100/7–8, 308:1128/19, 313:1154/14; 25–29 podle *Fojtík – Golec 2006*, obr. 2–4; 30 podle *Baarová 2007*, obr. 8:2; 31–42 – **tab. 30:20, 37:A3, 43:14, 54:B3, 55:A2,B1, 67:9a,22a,22c, 71:7, 93:1c,5, 100:18**; nepublikováno; 43 podle *Přichystal 2003*, tab. VI:PH22/4).

Náramky/nápažníky – významným druhem šperků jsou bronzové a železné náramky/nápažníky. Jde o kruhový šperk, který vydělujeme u uzavřených kusů nejméně od 4,5 cm pro nejmenší děti, u dospělých je nejčastější velikost kolem 6 cm. U otevřených kusů se může na ruku „napružením“ navléknout průměr i výrazně menší. Nošení tohoto šperku na části ruky determinuje jejich přesnější zařazení, což však omezuje nálezový kontext žárových hrobů. V tomto problému nám napomáhají zejména horákovské hroby se zdokumentovaným umístěním na kostrách. Obecně v této kapitole užíváme termín náramek/nápažník (*Armring*). Jde o druh šperku, kterému nebyla doposud věnována nijak zvláštní pozornost, nicméně např. jeho chronologická hodnota je nesporná. Výjimku tvoří práce o souboru Habrůvka – „Býčí skála“ od Hermanna Parzingera z období Ha D1b–D3 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 26–46). V terminologických a chronologických otázkách se přidržujeme práce Margarety Siepen, která sumarizovala bohatý nálezový soubor z Rakouska (*Siepen 2005*) se kterým se moravské nálezy překrývají. Na Moravě nacházíme náramky/nápažníky bronzové (**obr. 38–40**) a železné (**obr. 41**). Šperky mohou být pak otevřené nebo uzavřené. Bronzové náramky/nápažníky dělíme podle základních kritérií výroby na skupiny typů: 1 – tyčinkovité; 2 – páskové; 3 – plechové; 4 – drátěné a 5 – lité. Železné náramky/nápažníky známe pouze tyčinkovité. Výše uvedené skupiny následně dělíme na typy a varianty:

Bronzový tyčinkovitý náramek/nápažník (Rundstabig Armring) – nejčastěji známe jako *typ s pečetítkovými konci (Armring mit Stempelenden)*. Na Moravě jde o vývojově významný typ. Je zastoupený v různých modifikacích zdobení těla ve Vojkovicích H7 a H111 – „Vojkovických nivách“ (**obr. 38:24,29–30**; *Golec 2005b*, tab. 103:7/1, 105:111/3,8–9). Na tomto pohřebišti náležejí do Ha C2 – H7 a Ha D1 – H111 (**obr. 68**). Tento hrob s vyvinutým skládaným opaskem ukončuje jejich výskyt. Jako vývojově nejmladší se jeví „přechodný“ exemplář s velkými pečetítky a rýsovanými svazky po celém těle (**obr. 38:29**; použitý jako čelní ozdoba/zápona opasku (**obr. 43:6**). Použitá technika se nachází již na exemplářích z depotu Podomí – „Zajbot“ z Ha D1–D2 které již pečetítka nenesou (**obr. 38:16–17, 68**; *Golec – Fojtík – Rybářová 2018*, 51). Také druhý kus z H111 je „přechodný“, na jeho těle se objevují rýsované svazky s motivem „X“ v mezípolích (**obr. 38:30**; *Golec 2005b*, tab. 105:111/3), střídání těchto motivů pozorujeme při zakončení 2 kusů stejné skupiny bez pečetítek v Habrůvce – „Býčí skále“, ty datuje Hermann Parzinger nejdříve do Ha D2 (**obr. 38:5**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 41, Taf. 11:95–96). Další analogií je pseudonáramek, užitý jako opasková ozdoba/zápona z Modřic H1801 – „Sádků“ (**obr. 68**), který doprovází náhrdelník sestavený z dvojkónických bronzových a jantarových korálků, doplněný turbanovitými kroužky s trubičkovitými oskami s kónickým rozšířením. Petr Kos jej sice datuje do Ha C2/D1 (**obr. 43:5**; *Kos 2004*, obr. 9), domníváme se však, že datace je mladší do Ha D1 (**obr. 68**) podle paralel dvojkónických náramků obdobného tvaru ze západohalštatské kultury. Obdobná bronzová trubičkovitá oska s kónickým rozšířením pochází z hrobu Mikulov H3 – „kasárna“, vyskytla se zde společně s bronzovým náramkem/nápažníkem s malými pečetítkovitými konci, z hrobu pocházejí také bronzové subtilní kroužky (*Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 75:7–8,11–12), tato kombinace hrob datuje do Ha D1 (**obr. 68**). Do Ha D1 lze datovat také exemplář náramku/nápažníku z Moravičan H1145 – „Dílečků“ (**obr. 38:14**; *Nekvasil 1982*, tab. 314:1145/19), hrob datuje železná rombická zápona (**obr. 44:11, 68**). Od Ha D2 mizí z náramků/nápažníků pečetítka a nahrazují je prostá zakončení. Takové dva exempláře známe z neznámého kontextu (hrobu?) ze Ždánic – „Oujezdu pod Nedbálky“ (Stanislav Stuchlík je chybně zařadil do Ha B; *Stuchlík – Klanica – Měřínský 1997*, 27, obr. 9:3; *Stuchlík 2007*, 186, obr. 2:1–2), který odpovídá rozsahu Ha D2–D3 (**obr. 68**). Tento vývoj je

patrný jak v depotech z tohoto období, tak hlavně v rozsáhlém inventáři Habrůvky – „Býčí skály“, kde je již nenajdeme (**obr. 38:3–5,7,9–10**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 11–13). Jedinou výjimkou je následující typ.

Bronzový podélně profilovaný náramek/nápažník (Längsprofilierter Armring) – má výzdobu na koncích, který Hermann Parzinger jako jeden z mála předmětů datuje pouze do fáze Ha D2b (*Parzinger 7b/c*; **obr. 38:8**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 39–40, Taf. 11:88). Náramek stejné profilace pochází z Moravičan H1154 – „Dílečků“ (**obr. 38:15**; *Nekvasil 1982*, 346, tab. 313:1154/13) a datujeme jej opět do Ha D2b (**obr. 68**). Blízký těmto kusům může být bronzový fragment náramku/nápažníku plankonvexního průřezu z Křenovic – „Hradiska“ (*Hlava 2002*, obr. 1:14), jehož profilace jej odkazuje nejdříve do Ha D2–D3 (*Tichá Bambasová 2019*, obr. 35:8).

Naopak k nejstarším pečetiřkovitým náramkům/nápažníkům patří několik celků z Ha C2 s výzdobou po celé délce (jde o kombinaci s typem plechových, popř. páskových náramků, kde konce jsou tyčinkovité a tělo páskové) – Vedrovice H2 – „Za Kostelem“, kde se nacházely tři kusy společně s bronzovou labuřkovitou jehlicí (**obr. 38:33–35, 68**; *Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 137:5,8–9). Jeden z nich nese podlouhlé rýhování (**obr. 38:35**), obdobný dekor nacházíme na exempláři ze Slavkova u Brna H4 – „Rauscheru“ (**obr. 38:23, 68**), který Petr Kos datuje do Ha C2 (*Kos 2016*, obr. 7:11) a dále z lokality, kterou Jindra Nekvasil vede jako Brno-Zábřovice, nicméně lokaci se nezdařilo ověřit (**obr. 38:1**; *Nekvasil 1993*, obr. 234:21). Z Pustiměře H1/85 – „Pod Grefty“ pochází náramek/nápažník s jemnou bohatou rytou výzdobou, hrob Zuzana Baarová datuje do rozmezí Ha C2–D1 (**obr. 38:18**; *Baarová 2007*, 20, obr. 13:3), hrob datujeme díky bronzovým subtilním kroužkům do Ha D1 (**obr. 68**).

Bronzový náramek/nápažník s prostými konci – ve stupni Ha D mizí zakončení pečetiřky nebo kuličkami. Největším moravským souborem náramků/nápažníků s prostým zakončením je kolekce z Habrůvky – „Býčí skály“. Nejčastěji se vyskytují jako varianta s rýsovanými svazky na koncích (*Armringe mit strichgruppenverzierten Enden*), v bronzovém provedení z Habrůvky – „Býčí skály“ (**obr. 38:4–5**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 11:89–96), nachází se ale též bez výzdoby (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 12:97–99) nebo rýhované po celém těle (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 11:85–86). Pro posouzení vývoje moravských náramků/nápažníků jsou velice významné, představují nejmladší vývojovou etapu. Hermann Parzinger kolekci kusů s prostým zakončením a rýsovanými svazky linií (**obr. 38:4–5**) na konci datuje do Ha D2 a s rýhováním po celém těle do Ha D2–D3 (**obr. 38:9**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Abb. 1). Obdobné 2 kusy známe dále jen z depotu z Podomí – „Zajbotu“ (**obr. 38:16–17, 68**), kde byl uložen i jejich polotovar. Oba kusy zdobené rýhováním na koncích a celý soubor 3 předmětů datujeme do Ha D1–D2 (**obr. 68**; *Golec – Fojtík – Rybářová 2018*, 51).

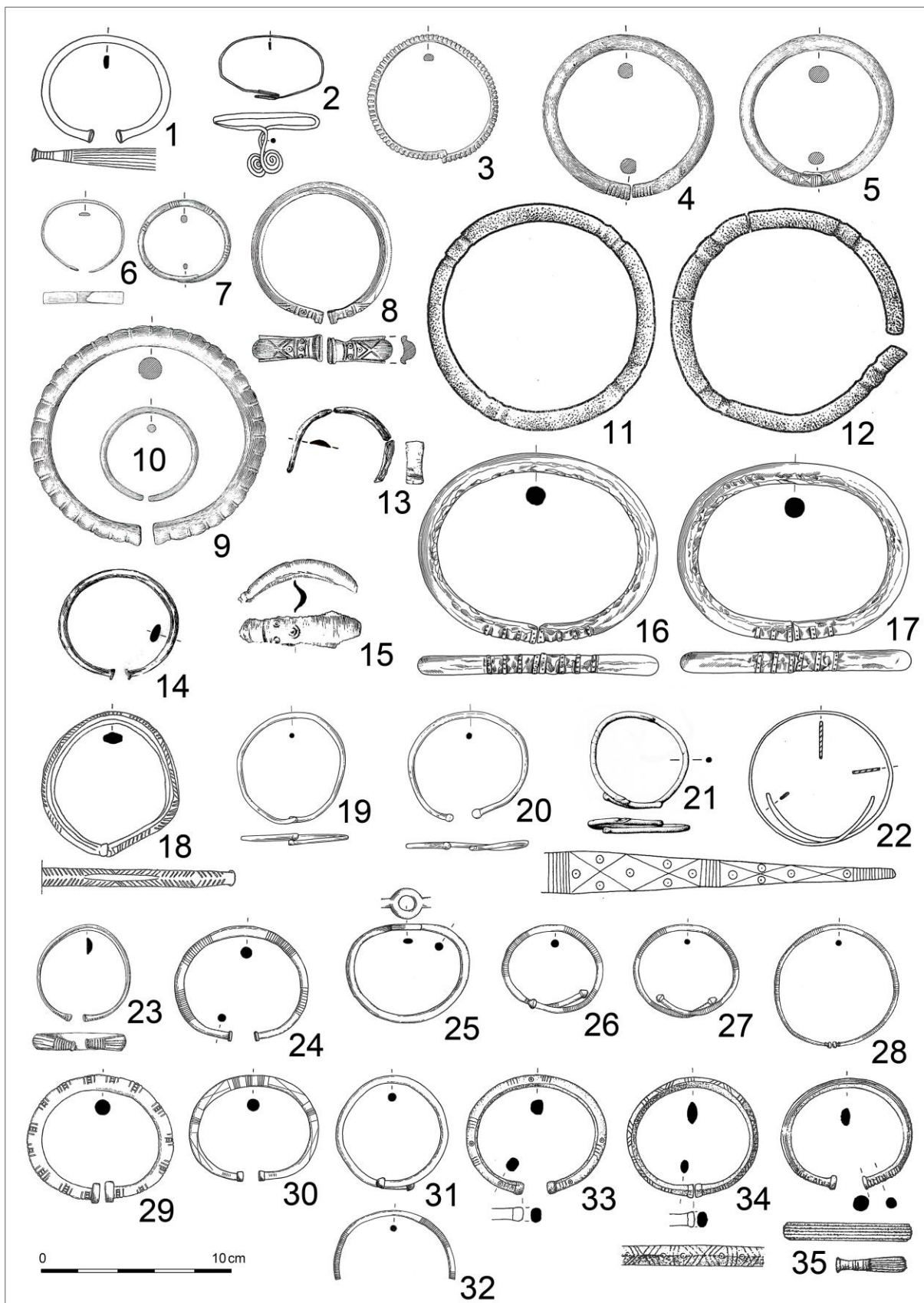
Bronzový náramek/nápažník s pravidelným rýhováním (gleichmäßig gerippte Armring) – tyto náramky/nápažníky v počtu několika kusů pocházejí ze Slatinek HH – „Nivek“ (*Přichystal 2003*, 121, tab. I:4–5,8–9), v hrobu se nachází veliký korál žluté barvy s osmi šestivrstevnými očky bílomodré barvy (*Schichtaugenperle*; *Přichystal 2003*, 121, tab. I:11), který na našem území datujeme do Ha D3 (**obr. 68**). Autor revizního zhodnocení hrob řadí až do pozdně halštatského období. Dva kusy obdobných náramků/nápažníků pochází z Habrůvky – „Býčí skály“, Hermann Parzinger je datuje na základě širokého spektra analogií do širokého rozmezí Ha D1b–D3 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 42, Taf. 12:102–103), obdobně i Margareta Siepen je datuje nejčastěji do stupně Ha D2–D3 (*Siepen 2005*, 80–81, Taf. 127–128). Dva fragmenty takto zdobeného náramku/nápažníku pochází z hrobu Dukovany – „Na Rabštýně“ (*Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 86:4–5). Datování potvrzují i

amfory s výrazným lahvovitým hrdlem, Vladimír Podborský je chybně zařadil na počátek doby halštatské (*Podborský 1970b*, Taf. 90:5,7). Hrob datujeme do rozmezí Ha D2–D3 (**obr. 68**).

Bronzový náramek/nápažník s kruhovým rozšířením, varianta A (Armring mit kreisförmigen Erweiterungen) – je zastoupený na Moravě 1 kusem ve Vojkovicích H7 – „Vojkovických nivách“ (**obr. 38:25**; *Golec 2005b*, tab. 103:7/2). Má analogie pouze ve 3 kusy z Hallstattu z hrobů 228 a 442 a Margareta Siepen je datuje do Ha C (*Siepen 2005*, 69, Taf. 36:544–544B). V hrobě H7 byly uloženy 2 bronzové harfovité spony typu Roggendorf. Datujeme jej do Ha C2 (**obr. 68**).

Bronzový náramek/nápažník se čtyřmi vývalky (Vierknotenring) – dva náramky/nápažníky pocházejí z hrobu v Miroslavy – „kamenolomu Štěpánov“ (**obr. 38:11–12**); Vladimír Podborský (*Podborský – Vildomec 1972*, 117, obr. 32:2–3) a Jindra Nekvasil (*Nekvasil 1993*, 371, obr. 244:17) hrob datují do pozdní doby halštatské, Petra Goláňová jako mladší až do LT A (*Goláňová 2018*, 219). Konečné zařazení hrobu klademe do Ha D3–LT A (**obr. 68**).

Bronzový plechový náramek/nápažník (Blecharmring) – charakterizuje je heterogenní skupina náramků/nápažníků, jejichž základem je pásek bronzového plechu. Obdobná situace je známá i z Rakouska, Margareta Siepen je dokonce nenazývá ani samostatným typem ani jednotnou formou podobných paralel (*Siepen 2005*, 118). V Habrůvce – „Býčí skále“ se vyskytl 1 kus (**obr. 38:6**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 13:120), který zůstal nedatován. Exemplář s rýsovanými svazky známe z Moravičan H1128 – „Dílečků“ (**obr. 38:13**; *Nekvasil 1982*, tab. 308:1128/16). Tento hrob je datovaný do Ha C2 díky železné jehlici s labuťkovitým krčkem bez hlavice (**obr. 68**). Odlišnou variantou plechových náramků/nápažníků se jeví 2 kusy s kónicky se zužujícími konci z depotu ze Slavkova pod Hostýnem – „Homole“ zdobené rýsovanými svazky, motivem „X“ a kolkovanými kroužky (**obr. 38:22, 68**; *Dohnal 1977*, obr. 122–123 na str. 114; *Čížmář – Čížmářová 2014*, 53). Tento typ náramků/nápažníků má severní původ a analogie nacházíme v Polsku u šperků typu *Stanomin*. Depot vedeme v rozmezí Ha D1–D2 díky homogenitě téměř všech moravských depotů, které nevykazují žádné podklady pro dataci do už do Ha C2 (**obr. 68**; *Golec – Fojtík – Rybářová 2018*, 51). Indicií je také fakt, že ona „Homole“ je zřejmě starší a velmi rozměrná mohyla PS. Přímé analogie k těmto kusům však zatím z Moravy neznáme. Další svébytnou variantou je plechový kus zakončený spirálami z Dobšic (**obr. 38:2**; *Nekvasil 1993*, obr. 245:31), byl uložený v nejistém hrobě společně s jehlicí s dvojitou spirálovitou hlavicí, jehlicí s labuťkovitým krčkem a obloukovitou sponou, je datovaný do Ha C2 (*Říhovský 1993*, Taf. 23:C, 24). Suzanne Stegmann-Rajtár hrob z Dobšic v seznamu horákovských hrobů neuvádí (*Stegmann-Rajtár 1992a*, 68). Naproti tomu kus z Jaroměřic nad Rokytnou s rýsovanými svazky na koncích poukazuje na stupeň Ha D, díky výzdobě spíše až pokročilého stadia (*Podborský 1972*, obr. 41:46; *Nekvasil 1993*, obr. 245:34).

Obr. 38: Halštatské a časně laténské bronzové a zlaté tyčinkovité a páskové náramky/nápažníky na Moravě: 1 – Brno-Zábřovice? (HS); 2 – Dobšice (HS); 3–10 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); 11–12 – Miroslav – „kamenolom Štěpánov“ (BHS/ČDL); 13 – Moravičany H1128 – „Dílečky“ (PS); 14 – Moravičany H1145 – „Dílečky“ (PS); 15 – Moravičany H1154 – „Dílečky“ (BPS); 16–17 – Podomí – „Zajbot“ (PS/BPS); 18 – Pustiměř H1/85 – „Pod Grefty“ (PS); 19–20 – Seloutky H15/1926 – „Na šťastných“ (PS); 21 – Slatinky PH3 – „Nivky“ (PS);

22 – Slavkov pod Hostýnem – „Homole“ (PS/BPS); 23 – Slavkov u Brna H4 – „Rauscher“ (HS); 24–25 – Vojkovice H7 – „Vojkovické nivy“ (HS); 26–27 – Vojkovice H22 – „Vojkovické nivy“ (HS); 28 – Vojkovice H109 – „Vojkovické nivy“ (HS); 29–31 – Vojkovice H111 – „Vojkovické nivy“ (HS); 32 – Vojkovice H117 – „Vojkovické nivy“ (BHS); 33–35 – Vedrovice H2 – „Za Kostelem“ (HS); 10 – Au, ostatní bronz (1–2, 22 podle *Nekvasil 1993*, obr. 234:21, 245:31–32; 3–10 podle *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 11:86,88,92,95, 12:103–104, 13:120–121; 11–12 podle *Podborský – Vildomec 1972*, obr. 32:2–3; 13–15 podle *Nekvasil 1982*, tab. 308:1128/16, 314:1145/19, 313:1154/13; 16–17 podle *Golec – Fojtík – Rybářová 2018*, obr. 2:2–3; 18 podle *Baarová 2007*, obr. 13:3; 19–20 **tab. 37:A4–5**; 21 podle *Přichystal 2003*, tab. III:PH3/1; 23 podle *Kos 2016*, obr. 7:4/11; 24–32 podle *Golec 2005*, tab. 103:7/1–2,22/11, 104:109/1, 105:111/3,8–9, 106:117/5; 33–35 podle *Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 137:5,8–9).

Bronzový plechový melounovitý náramek/nápažník (Melonenarhbänder) – tyto plechové náramky/nápažníky jsou zastoupeny ve velkém množství především v Habrůvce – „Býčí skále“ (**obr. 40:6–8**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 26–29). Tento typ v lité podobě chybí. Hermann Parzinger rozlišil dva typy – *typ bez límce* (typ 1) a *typ s límcem* (typ 2). První typ dělí na 2 varianty: 1 – moravskou s vypnulínami a kolkováním 1a; 2 – bavorsko-českou s vypnulínami 1b. Druhý typ rozlišil na 3 varianty podle výzdoby: 1 – nezdobený 2a; 2 – se širokými vypnulínami 2b; 3 – s rýsováním 2c. Moravskou variantu bez límce typ 1a známe ve 3 kusech z Habrůvky – „Býčí skály“ (**obr. 40:6**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 2:27–29) a dále ve 3 kusech z depotu z Prosenic (**obr. 40:23–25, 68**; *Nekvasil 1993*, obr. 234:24–25; *Drechsler 2010*, obr. na str. 74) a 1 kus z depotu z Prostějova-Čechůvek – „Kopanin“ s výzdobou blízkou typu 2c (**obr. 40:19, 68**; *Přichystal – Kos 2006*, obr. na str. 50; *Golec 2017*, Fig. 86:b). K typu 1a asi náleží i možný exemplář/exempláře z Bučovic-Maref H15 – „Člupů“ (**obr. 68**; *Baarová 2004a*, tab. 3:1–2). Malý fragment neznámého typu pochází z hradiště Křenovice – „Hradisko“ (*Tichá Bambasová 2019*, obr. 30:8). Další malé fragmenty neznámého typu byly nalezeny také v Seloutkách žárovišti u H20 – „Na Šťastných“ (**obr. 68, tab. 33:F1,3**). Náramky/nápažníky s límcem typu 2a–c pocházejí na Moravě hlavně z Habrůvky – „Býčí skály“ (**obr. 40:7–8**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 3–5) a dále 1 kus typu 2c z depotu z Prosenic (**obr. 42:22, 68**; *Drechsler 2010*, obr. na str. 74). Polotovar bronzového náramku, možná typu bez límce 1b pochází z Habrůvky – „Býčí skály“ 7 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 43:388); dokládá skutečnost, že tyto šperky se převážely nejen jako hotové výrobky, ale „migrující“ řemeslníci je vyráběli v regionech s „nenasyčeným odbytištěm“ jako novinky (*Golec – Fojtík – Rybářová 2018*, obr. 3:2). Oba typy melounovitých náramků/nápažníků datuje Hermann Parzinger v Habrůvce – „Býčí skále“ současně do Ha D1 a možným přesahem do Ha D2a (*Parzinger 6–7a*; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 29, Abb. 1). Epicentrum výskytu tohoto šperku leží v Bavorsku a jižním Německu, nacházíme je v Z Čechách a Morava je V okrajem jejich rozšíření (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Abb. 10).

Bronzový plechový dutý náramek/nápažník (Hohlring) – tento typ se vyskytl na Moravě zejména v Habrůvce – „Býčí skále“ v počtu 20 kusů (**obr. 40:10**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 8:55–65, 9:66–70). Kusy výrazně větší (*Hohlreife*) nazýváme *turban* (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 6–7, 8:54). Datování turbanů klade Hermann Parzinger do Ha D1, duté náramky/nápažníky pak mladší do Ha D2 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Abb. 1). Výskyt turbanů/dutých náramků/nápažníků je však pravděpodobně časově delší, v oblasti Jižních Čech (např. v Dobešicích, okr. Písek; *Michálek 2017*, Tab. 24:2, 25; nebo v Nevězicích, okr. Písek; *Michálek 2017*, Tab. 185:1) se prokazatelně vyskytují ještě v kontextech v Ha D2–D3. Čtyři spojené kusy do řetězu (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 8:57) poukazují na jejich uložení jako jeskynního vóta (depotu) a nemohly být umístěny na tělech kostry/koster (*Golec 2017*, Fig. 87:10). Kromě této lokality pocházejí fragmenty

plechových náramků/nápažníků pouze z Ivančic-Budkovic – „Knotkovy zahrady“ (**obr. 40:1; Nekvasil 1991**, obr. 1:5–7, 10). Ze stejného hrobu pochází i zlomek turbanu (*Nekvasil 1991*, obr. 1:11). Hrob Jindra Nekvasil datoval do Ha D2, což potvrzuje také Hermann Parzinger. Vzhledem k celkovému vývoji v HS a bývalé HS, kdy mizí bohaté hroby v otevřené krajině v Ha D2 a od Ha D1b jsou známé jen v Habrůvce – „Býčí skále“, se přikláníme k datování až od Ha D2a (**obr. 68**).

Bronzový drátěný náramek/nápažník (Dratharming) – typ s kuličkovitými konci (*Armring mit kugeligen Enden*) – má různě modifikovaná zakončení. Je zastoupený ve Vojkovicích H109 – „Vojkovických nivách“, kde je kus s malými kuličkami na koncích uložený se 3 bronzovými jehlicemi s labuťkovitým krčkem a náleží do Ha C2 (**obr. 38:28, 68; Golec 2005b**, tab. 104:109/1). Jeho tělo zdobí varianta s rýsovanými svazky na těle, odlišuje se tím od typu s rýsovanými svazky na koncích, je časově mladší a náleží až do Ha D. Rýsované svazky na těle se nacházejí také na 2 kusech ve Vojkovicích H22 – „Vojkovické nivy“ s dvojkónickou hlavicí, které spadají pod typ s kuličkovitými konci a datují jej opět dvě bronzové jehlice s labuťkovitým krčkem (**obr. 38:26–27, 68; Golec 2005b**, tab. 103:22/11). Ve Vojkovicích H117 – „Vojkovických nivách“ pochází ale fragment těla tohoto typu bez zakončení a přesné zařazení není možné, hrob je datovaný pintaderou inspirovanou vekezugskou produkcí až do Ha D2a (**obr. 38:32, 68; Golec 2005b**, tab. 106:117/5). O přežívání výzdoby do Ha D svědčí 2 kusy s rýsovanými svazky typu s prostým zakončením z Habrůvky – „Býčí skály“ (**obr. 38:7; Parzinger – Nekvasil – Barth 1995**, Abb. 1, Taf. 12:104–105). Ve Vojkovicích H111 – „Vojkovických nivách“ byl uložený 1 kus s variantou s polokulovitým zakončením bez výzdoby a náleží do celku s vyvinutým skládaným opaskem fáze Ha D1 se dvěma mladšími náramky s pečetítkovými konci (**obr. 38:31, 68; Golec 2005**, tab. 105:111/8). 2 kusy bez výzdoby zakončené kuličkami nacházíme v Seloutkách H15/1926 – „Na Šťastných“ (**obr. 38:19–20**), jsou uloženy se železnou jehlicí typu Seloutky (**obr. 37:32**) a do jedné fáze (Ha C2–D1) jej nedokážeme zařadit. Obdobná situace platí pro Slatinky PH3 – „Nivky“ bez dalšího doprovodného inventáře (**obr. 38:21; Přichystal 2003**, tab. III:PH3/1). Rýsované svazky najdeme také na tyčinkovitých náramcích/nápažnících, jako např. ve Vedrovicích H2 – „Za Kostelem“ s malým pečetítkovitým zakončením (**obr. 38:33; Stegmann-Rajtár 1992a**, Taf. 137:5) z Ha C2 uložený společně s bronzovou jehlicí s labuťkovitým krčkem (**obr. 68**). Obecně spirálovitá zakončení jsou typická pro Ha C2 (např. část železného koňského udidla zakončené dvojitou spirálou z Hrušovan u Brna H1 – „U Tří mostů“ (**obr. 68; Kos 2011**, obr. 3:39).

Bronzový náramek/nápažník s prostými konci – jde o vývojově identický jev jako u náramků/nápažníků tyčinkovitých. Ve stupni Ha D mizí zakončení a následuje typ s prostým zakončením. Známe je z Habrůvky – „Býčí skály“ jako variantu s rýsovanými svazky na koncích (**obr. 38:7; Parzinger – Nekvasil – Barth 1995**, Taf. 12:104–111, 13:112–113) nebo bez výzdoby (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 13:114–117,119). Pod tuto variantu spadá také jediný zlatý exemplář náramku/nápažníku z Moravy z této lokality (**obr. 38:10; Parzinger – Nekvasil – Barth 1995**, Taf. 13:121). Datování klade Hermann Parzinger u kusů s rýsovanými svazky na koncích do širokého spektra Ha D1–D3 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Abb. 1).

Bronzový spirálovitý náramek/nápažník (Spiralring; obr. 39) – velké množství spirálovitých kusů se nachází v Habrůvce – „Býčí skále“, Hermann Parzinger uvádí číslo 55 kusů (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 45–46, Taf. 15–17). Nejmenší exempláře řadíme jako vlasový šperk, větší kusy pak jako náramky/nápažníky, největší mají \varnothing 10,8 mm. Z početné skupiny se vydělují exempláře zakončené svazky rýh a s malými hlavicemi (**obr.**

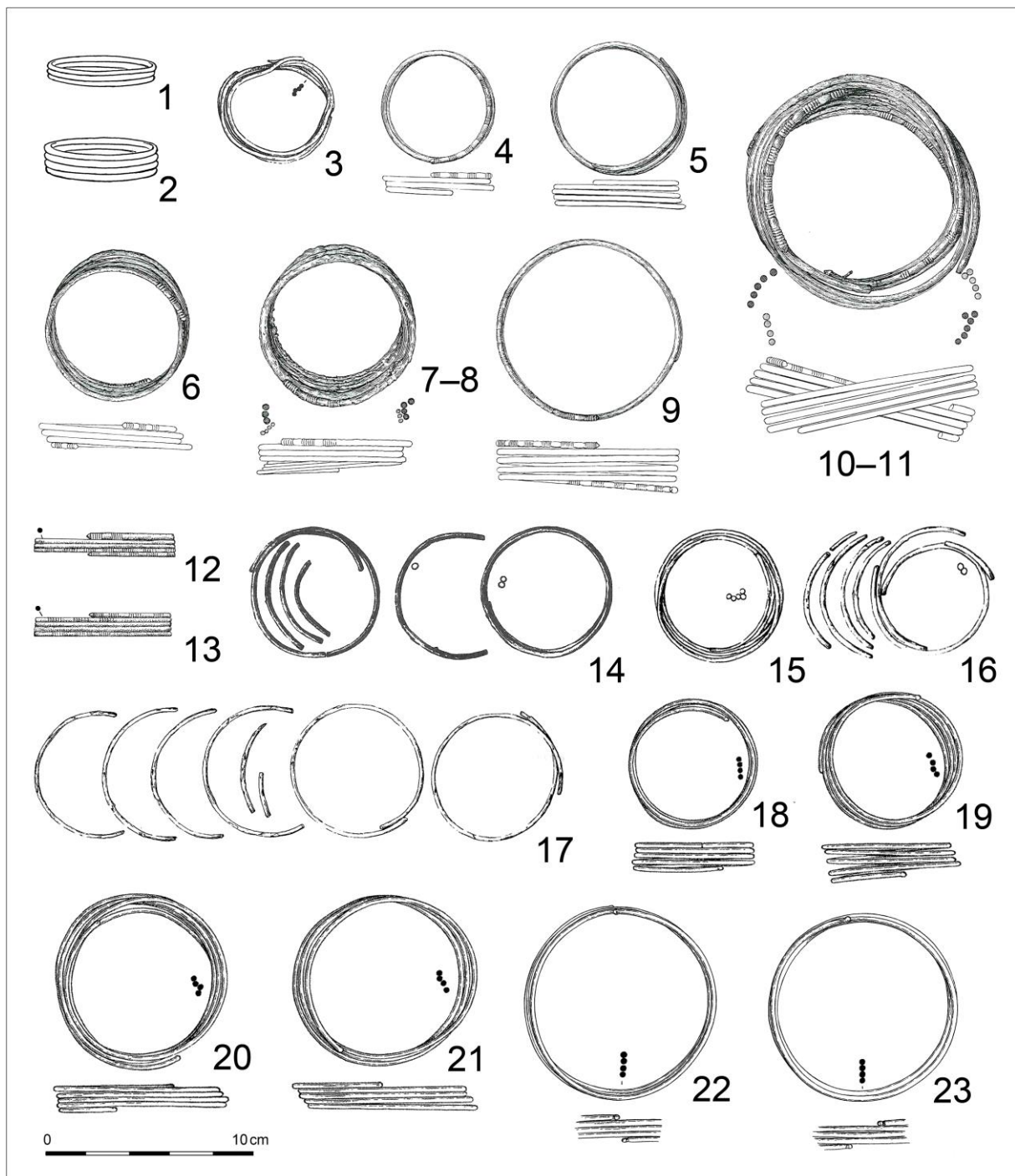
39:4,6–7,9–10; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 45–46, Taf. 15–17). Tato lokalita je v podstatě hlavním epicentrem jejich výskytu a mají jen minimum paralel, jako H122 v Magdalenenbergu bei Villingen, kde náleží fázi Ha D1 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 46). Na Moravě známe další kusy se svazky rýh a hlavicemi pouze z Křenovic – „Hradiska“ (**obr. 39:12–13**). Bez svazků rýh, ale zakončené hlavicemi pocházejí z depotu z Prostějova-Čechůvek – „Kopanin“ (**obr. 39:22–23, 68**), kde ležely pospolu se dvěma bronzovými žebrovanými (**obr. 40:17–18**) a jedním bronzovým plechovým melounovitým náramkem/nápažníkem (**obr. 40:19**). Čtyři kusy obdobných spirálovitých náramků/nápažníku zakončené malými hlavičkami se nacházely v dalším depotu z Provodova – „Rysova“ 2 (**obr. 39:18–21, 68**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, obr. 9:6–9). Oba depoty datujeme do rozsahu Ha D1–D2 (*Golec – Fojtík – Rybářová 2018*, 51). Z platěnických hrobů pochází bronzové spirálovité nezdobené náramky/nápažníky. Nejstarší doklad těchto šperků v PS představují Slatinky PH96 – „Nivky“, které datuje mladá žebrovaná jehlice s mírně zvýrazněnou hlavicí do Ha C1 (**obr. 68**; *Přichystal 2003*, Tab. XXVI:PH96/3). Do fáze Ha C2 řadíme spirálovité náramky/nápažníky společně uložené v jednom z hrobů v Orlovicích – „Lysé hoře“, kde ležel v kontextu bronzové jehlice s labuťkovitým krčkem (*Kos – Přichystal 2013*, obr. na str. 78). Do fáze Ha D1 tyto šperky odkazuje plechový opasek z Moravičan H1119 – „Dílečků“ (**obr. 39:14–17, 68**; *Makarová 2017a*, tab. 46:1119/1–2), obdobně v Dobřčicích – „Kamenci“ v Ha C2b–D1a, kde dva kusy (**obr. 39:1–2, 68**; *Červinka 1938*, obr. 1:5–6; *Nekvasil 1993*, obr. 246:3–4) doprovází progresivní železná rombická opasková zápona, picí roh s rytinou čtyřkolového vozu, archaické železné kopí a koňské udidlo s postranním hákem. Spirálovité náramky/nápažníky jsou zcela typickým šperkem PS. Početně zastoupená varianta s rytými svazky a hlavičkami na koncích v nadkulturní svatyni v Habrůvce – „Býčí skále má evidentní vztah k PS/bývalé PS.

Bronzový litý žebrovaný náramek/nápažník (Knotenring) – typickými náramky/nápažníky pro území platěnické Moravy jsou lité žebrované uzavřené kusy. Kolekce 13 kusů s ven přečnávajícími D-žebry pochází z Habrůvky – „Býčí skály“ (**obr. 40:2–5**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 36–39, Taf. 10), třináctý kus se dostal do sbírky MZM Brno v roce 2008. Registrujeme dvě varianty, se střídavě velkými žebry a menšími mezižebry – varianta Hallstatt a se všemi stejnými žebry – varianta Býčí skála. Některé kusy náleží k uzavřené variantě Hallstatt a pochází z této lokality a okolního území Rakouska. Odtud přechází rozšíření až na Moravu. Tuto variantu na Moravě známe v počtu 3 kusů z Habrůvky – „Býčí skály“ (**obr. 40:2**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 10:73–75) a dalších čtyř lokalit z PS/bývalé PS – 1 kus z depotu z Bánova – „Skalek“ (nepublikováno), 1 kus z depotu z Loučky – „Doubravy“ (**obr. 40:15, 68**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, obr. 9:1), 1 kus ze sídliště z Ostrožské Lhoty – „Kříbu“ (**obr. 40:16**) a 4 kusy z depotu z Provodova – „Rysova“ 2 (**obr. 40:27–30, 68**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, obr. 9:2–5). Hermann Parzinger variantu Hallstatt datuje do Ha D1 (*Parzinger 6*; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 37, Abb. 1), což se dobře pojí s datováním moravských šperkových depotů do rozmezí Ha D1–D2 (*Golec – Fojtík – Rybářová 2018*, 51; *Golec – Kos 2020*). Obdobné datování podporují závěry Margarety Siepen pro území Rakouska (*Siepen 2005*, Taf. 127). Uzavřenou variantu se stejně vyklenutými úzkými žebry Hermann Parzinger popsal varianta Býčí skála, z této lokality je známo 10 kusů (**obr. 40:3–5**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 36–39, Taf. 10:76–84) a 1 kus předaný do MZM v roce 2008 (nepublikováno). Jejich rozšíření je identické s variantou Hallstatt. Na Moravě je známo opět až z PS a bývalé PS – 2 kusy pocházejí z depotu z Bánova – „Skalek“ (**obr. 68**; nepublikováno), 3 kusy z depotu z Loučky – „Doubravy“ (**obr. 40:12–14, 68**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, obr. 8:10–12), 2 kusy z depotu z Prostějova-Čechůvek –

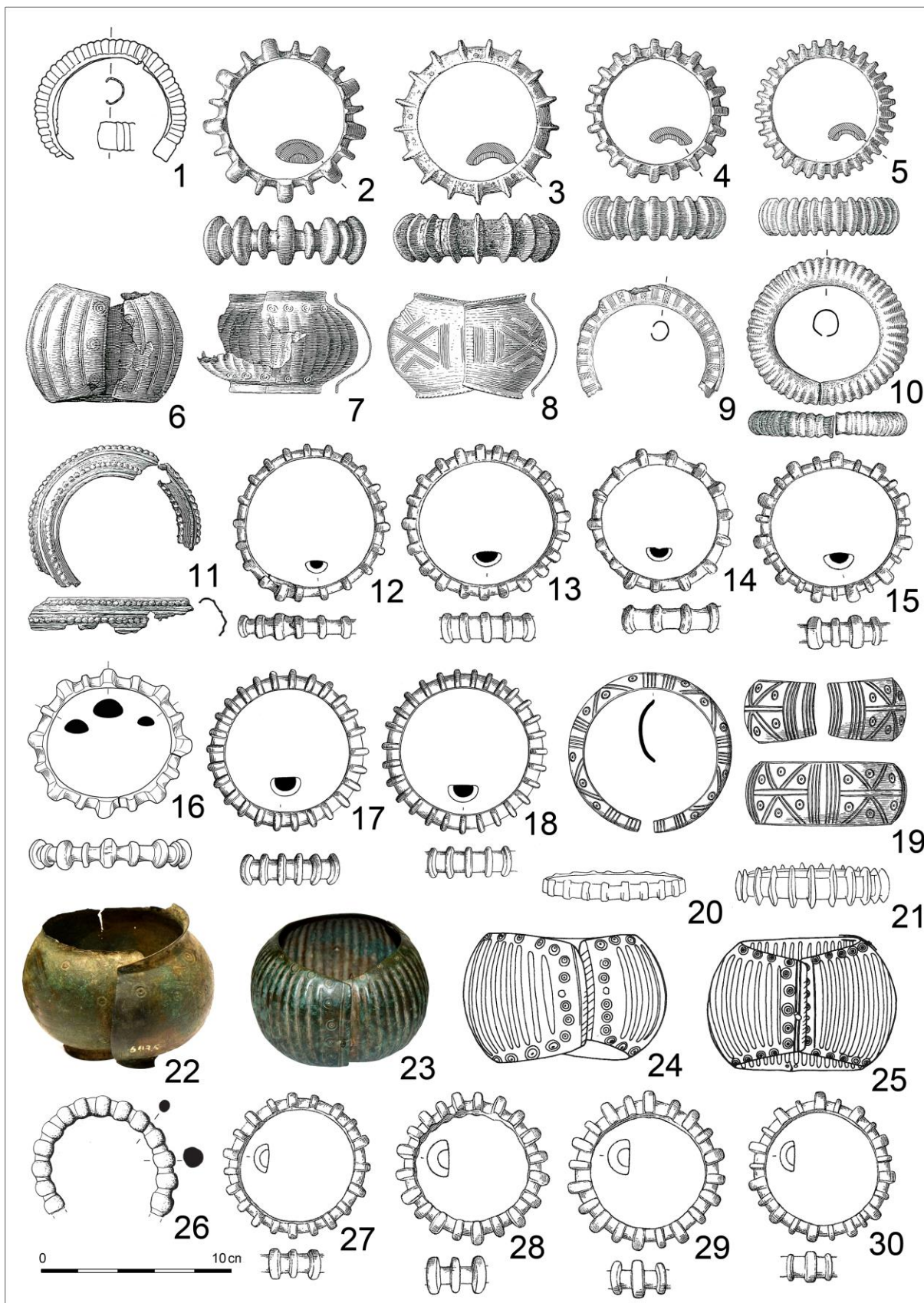
„Kopanin“ (**obr. 40:17–18, 68**; předběžně *Přichystal – Kos 2006*, obr. na str. 50; *Golec 2017*, Fig. 86), 1 kus z hradiště Provodova – „Rysova“ (**obr. 40:26, 68**; *Novák 2017*, obr. 1:7), 2 kusy z depotu ze Šarov – „Hlubočku“ (**obr. 40:20–21, 68**; *Dohnal 1977*, obr. 973–974 na str. 163) a 2 kusy z nepublikovaného depotu ze střední Moravy (viz **kap. 13.2**; *Golec – Fojtík – Rybářová 2018*, 46). Náznakem možného uložení této varianty v žárovém hrobu jsou dva ohněm prošlé fragmenty z povrchového sběru Slatinice – „U Kříže“ (nepublikováno). Náramek/nápažník této varianty, jako jediný v HS/bývalé HS, pochází ze sídlištního prostředí, ze zahloubeného domu Těšetice obj. 34 – „Vinohrady“ (*Podborský 1965a*, 19–20, Taf. XXVII:17). Hermann Parzinger k dataci varianty Býčí skála uvádí, že její výskyt začíná dříve než u varianty Hallstatt, ale v Habrůvce – „Býčí skále“ ji datuje současné jako variantu Hallstatt do Ha D1 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 38, Abb. 1). Obdobně také Margareta Siepen variantu se stejnými žebry datuje do Ha D1, typ uzavřených žebrovaných náramků/nápažníků monitoruje mezi Rakouskem a Moravou (*Siepen 2005*, Taf. 124:A, 127). Tento šperk přehledně zapadá do období výskytu šperkových depotů do rozmezí Ha D1–D2 (*Golec – Fojtík – Rybářová 2018*, 51; *Golec – Kos 2020*). K jejich staršímu datování chybí podklady. Jejich výskyt v depotech a ve svatyni v Habrůvce – „Býčí skále“, proti tomu absence v hrobech, je velice nápadný a není náhodný. Vysvětlení leží v existenci kulturních pravidel v PS a bývalé PS, obdobné šperky sloužily jako vóta.

Železný tyčinkovitý náramek/nápažník (Armring) – jejich typová determinace záleží na stavu koroze, která bývá značná. V porovnání s bronzovými výrobky železo nepodporuje výrobu velmi tenkých výrobků, které nazýváme v bronzu drátěnými náramky/nápažníky (**obr. 39**). Hojně se však nachází typ páskových náramků/nápažníků (**obr. 41:3–4,8**), jejichž obdobou v bronzu jsou plechové nebo plankonvexní náramky/nápažníky (**obr. 38:2,6,13,22**). Tyčinkovité kusy s kruhovým průřezem bývají nejdříve v Ha C2–D1 zakončené pečetítky nebo kuličkami, ty v Ha D2–D3 mizí a jsou střídány exempláři s prostým zakončením. Ne veškerý kruhový šperk spadá do kategorie náramků/nápažníků. Zejména u žárových hrobů je těžké zjistit původní funkci jednoduchých tyčinkovitých kruhů různých velikostí pod 4,5 cm, což je nejmenší hranice pro tuto kategorii. Výjimkou jsou menší ploché kruhy, které bývají součástí opasků se železnými svorkami a kruhy (**obr. 44:13–17**). Další skupina menších kruhů, s kruhovým průřezem, se váže ke koňskému postroji.

Železný náramek/nápažník s pečetítkovitými konci (Armring mit Stempelenden) – pouze některé lépe dochované exempláře vykazují „jisté“ parametry pečetítkovitých konců, jejich bezpečné oddělení od typu s kuličkovitými konci je velice obtížné – Drnovice H6/96 – „U Propasti“ (**obr. 41:5**; *Baarová – Mikulková 2004*, obr. 12:14), Moravičany H220 – „Dílečky“ (**obr. 41:9**; *Nekvasil 1982*, tab. 65:220/9) nebo Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 41:24**; nepublikováno). Datování náramků/nápažníků s pečetítkovitými konci není téměř možné (Ha C2–D1 dokládají bronzové ekvivalenty), do fáze Ha D1 náleží díky skleněnému setu subtilních korálků Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 68**). Toto řazení dokládá i depot z Brusného – „Křídla“, odkud pochází 7 železných kusů zakončených malými pečetítky a rýsovanými svazky po celém těle (**obr. 41:1, 68**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, obr. 8:2–3,5–8). Depot časově řadíme dobře mezi většinu moravských depotů Ha D1–D2 (**obr. 68**; *Golec – Fojtík – Rybářová 2018*, 51; *Golec – Kos 2020*).

Obr. 39: Halštatské bronzové drátěné spirálovité náramky/nápažníky na Moravě: 1–2 – Dobručice – „Kamenec“ (PS); 3 – Drnovice H6/96 – „U Propasti“ (PS); 4–11 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); 12–13 – Křenovice – „Hradisko“ (PS/BPS); 14 – Moravičany H533 – „Dílečky“ (PS); 15–16 – Moravičany H1119 – „Dílečky“ (PS); 17 – Moravičany H1154 – „Dílečky“ (BPS); 18–21 – Provodov – „Rysov“ 2 (PS/BPS); 22–23 – Prostějov-Čechůvky – „Kopaniny“ (PS/BPS); (1–2 podle Červinka 1938, obr. 1:5–6; 3 podle Baarová – Mikulková 2004, obr. 12:3; 4–11 podle Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 15:134,139, 16:146,150,154,157; 12–13 podle Tichá Bambasová 2019, tab. 30:10–11; 14–17 podle Nekvasil 1982, tab. 148:553/9, 305:1119/21–22, 313:1154/10; 18–21 podle Čížmář – Čížmářová 2014, obr. 9:6–9; 22–23 – Golec et al. v tisku).

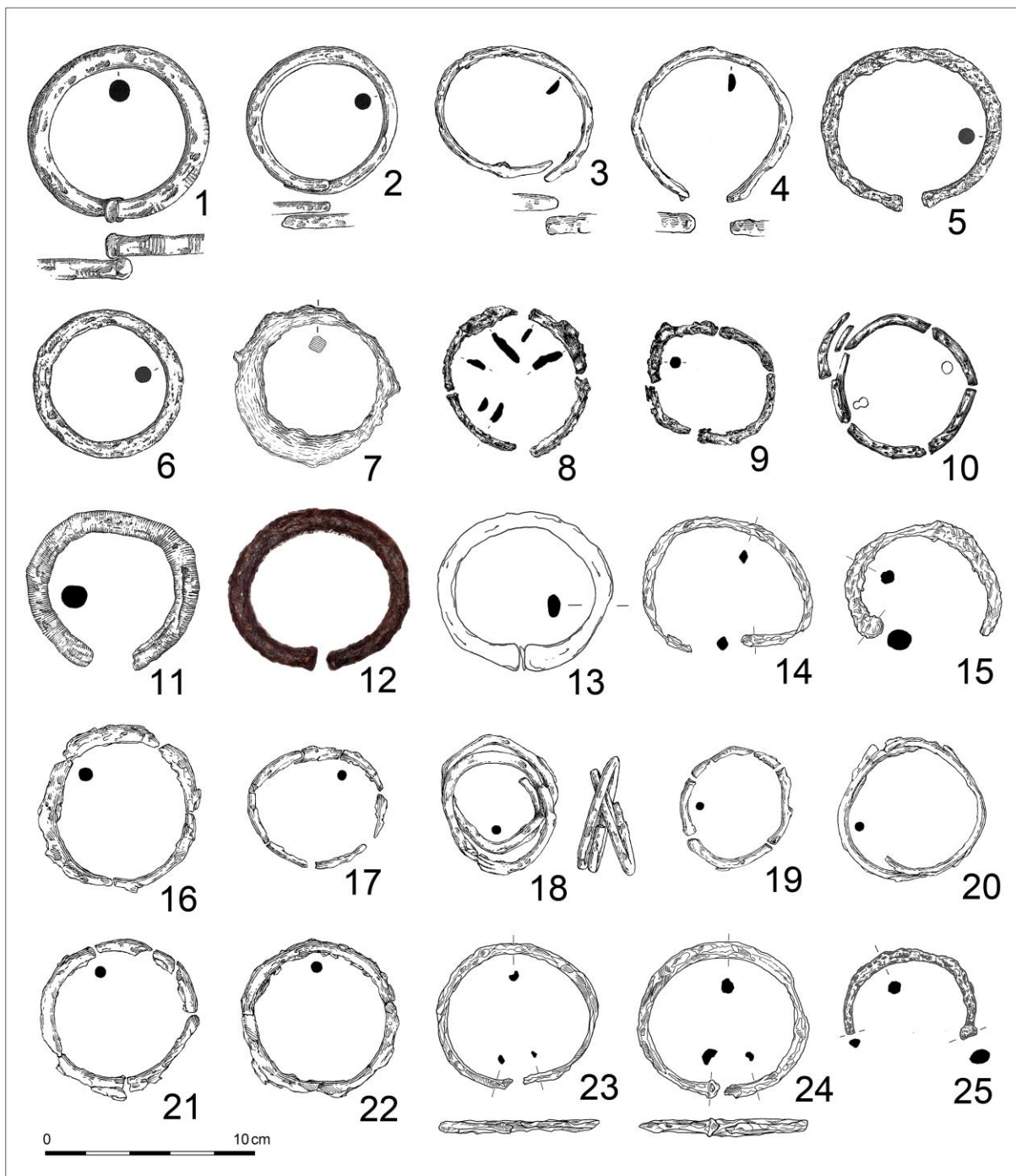
Obr. 40: Halštatské bronzové plechové a lité náramky/nápažníky na Moravě: 1 – Ivančice-Budkovice – „Knotkova zahrada“ (BHS); 2–11 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); 12–15 – Loučka – „Doubrava“ (PS/BPS); 16 – Ostrožská Lhota – „Kříb“ (PS/BPS); 17–19 – Prostějov-Čechůvky – „Kopaniny“ (PS/BPS); 20–21 – Šarovy – „Hluboček“ (PS/BPS); 22–25 – Prosenice (PS/BPS); 26 – Provodov – „Rysov“ (PS/BPS); 27–30 – Provodov – „Rysov“ 2 (PS/BPS); (1, 24–25 podle *Nekvasil* 1993, obr. 234:24–25, 245:35; 2–11 podle *Parzinger* –

Nekvasil – Barth 1995, Taf. 2:28, 3:31, 4:39, 8:55,58, 9:87, 10:73,76,78,83; 12–15, 27–30 podle *Čižmář – Čižmářová 2014*, obr. 8:10–12, 9:1–5; 16 – nepublikováno; 17–19 podle *Golec et al. v tisku*; 20–21 podle *Dohnal 1977*, obr. 973–974 na str. 163; 22–23 – foto: Z. Mírová, ©Muzeum Přerov, inv.č. č. 5034–5035 a 1608/63/25–1608/63/26, nepublikováno; 26 podle *Novák 2017*, tab. 1:7).

Železný náramek/nápažník s kuličkovitými konci (Armring mit kugeligen Enden) – demonstrujeme na relativně dobře dochovaných kusech – Moravičany H220 – „Dílečky“ (**obr. 41:9**; *Nekvasil 1982*, tab. 65:220/9), Seloutky H26/1934 – „Na Šťastných“ (**obr. 41:15**), Seloutky H4c/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 41:19**; nepublikováno), Trstěnice H2 – „Rybník“ (**obr. 41:25**; *Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 135:4). Tři exempláře pocházejí z hrobu Věteřov – „č.p. 203“ (*Dohnal 1961*, 156, obr. 7:3–5). Jejich časové zařazení odpovídá Ha C2 (**obr. 68**), přidružujeme se datování bronzových drátěných náramků/nápažníků s kuličkovitými konci. Všechny 3 uvedené hroby nevykazují žádný kovový inventář fáze Ha D1. Navržené datování hrobu Seloutky H26/1934 – „Na Šťastných“ mohou podporovat pravděpodobně 2 jehlice bez hlavice (železná a bronzová) se zalomením, které jsou pro tuto fázi typické jako u jehlic typu Statzendorf (**obr. 68, tab. 43:15,23**). Margareta Siepen je monitoruje v Dolním Rakousku a na Moravě a datuje je do Ha C (*Siepen 2005*, 125, Taf. 124:A, 128).

Železný náramek/nápažník s prostými konci – nacházíme dvě varianty, u první konce směřují vůči sobě bez náběhu na spirálu (**obr. 41:11,13–14,23**) jako u naprosté většiny bronzových exemplářů, u druhé varianty se konce překrývají s náběhem na spirálu (**obr. 41:2,18,20**). Ty jsou v bronzovém provedení. Z uvedených kusů můžeme datovat pomocí jiného inventáře do některé konkrétní fáze – 1 kus překrývajícími se konci z depotu z Brusného – „Křídla“ (**obr. 41:2**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, obr. 8:1) náleží do Ha D1–D2 (**obr. 68**; *Golec – Fojtík – Rybářová 2018*, 51; *Golec – Kos 2020*). Do Ha C2 náleží velmožský hrob např. s doklady vozu a koňského postroje Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ (**obr. 41:14**), obsahoval kus s nepřekrývajícími se konci. Seloutky H4c/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 41:18**; nepublikováno) s překrývajícími se konci náleží do Ha C2 díky náramku/nápažníku s kuličkovitými konci (**obr. 68**). Naproti tomu Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“ obsahují kus s nepřekrývajícími se konci (**obr. 41:23**) a hrob je datovaný díky sérii skleněných subtilních korálků do Ha D1 (**obr. 68**). Ani jeden celek však neodpovídá přechodu k pozdně halštatskému vývoji, až na depot z Brusného – „Křídla“ (**obr. 68**) a tyto hodnocené kusy zatím nepotvrzují vývoj u bronzových ekvivalentů, které nastupují po období s pečetítkovitými a kuličkovitými zakončeními. Tyto závěry však mohou být zkresleny stavem dochování předmětů, kdy zakončení díky korozi chybí.

Železný uzavřený náramek/nápažník neboli kruh – (**obr. 41:6–7,16–17,21–22**) – v první řadě je nutno stanovit, zda existují ze spolehlivých kontextů případy, které by dokazovaly, že uzavřené železné kruhy jako náramky/nápažníky sloužily. Důležité jsou kruhy větších rozměrů. Jde o kruhy, které navleče dospělá žena na ruku, počítáme ty nad 6 cm a pro větší děti eventuelně i 4–6 cm. U velmi malých dětí je minimální rozměr 4,5 cm. Takovým případem je kus z depotu z Brusného – „Křídla, kde se nachází mezi 8 železnými otevřenými kusy, s \varnothing 8 cm (*Čižmář – Čižmářová 2014*, obr. 8:9). V depotech PS a bývalé PS se ve veliké většině případů nacházejí bronzové náramky/nápažníky mnoha typů/variant pravidelně – z 18 případů ve 12, což činí 60 % (*Golec – Fojtík – Rybářová 2018*, 49–50). Bronzové uzavřené žebrované náramky/nápažníky nám situaci vyjasňují, jejich vnitřní průměr je 6 cm nejčastěji pak v rozmezí 6–7 cm (**obr. 40:2–5,12–18,20–21,27–30**). V nedávné době definovala velikost náramků Erika Makarová, která uvádí vnitřní rozmezí 2,7–7 cm (*Makarová 2017b*, 45) a jde o vymezení mylné. Pro dospělou ženu je spodní hranice 6 cm, pro novorozence 4 cm. Dále budeme pracovat jen s náramky „pro dospělé“.

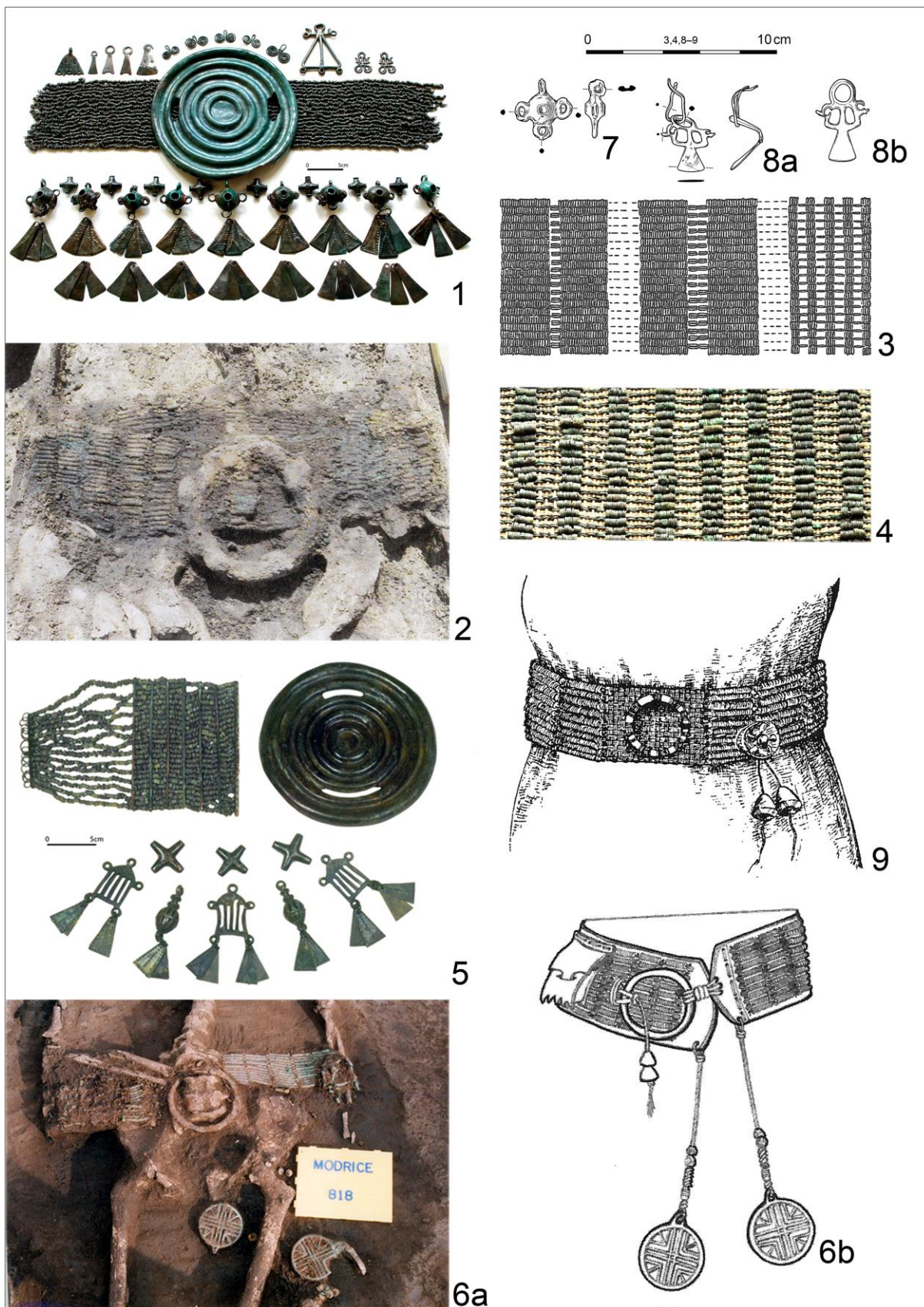
Obr. 41: Halštatské železné náramky/nápažníky na Moravě: 1–2 – Brusné – „Křídlo“ (PS/BPS); 3–4 – Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“ (PS); 5–6 – Drnovice 6/96 – „U Propasti“ (PS); 7 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); 8 – Moravičany H65 – „Dílečky“ (PS); 9 – Moravičany H220 – „Dílečky“ (PS); 10 – Moravičany H1007 – „Dílečky“ (PS); 11 – Moravičany H1102 – „Dílečky“ (PS); 12 – Přerov-Předmostí; 13 – Pustiměř H2/84 – „Pod Grefty“ (PS); 14 – Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ (PS); 15 – Seloutky H26/1934 – „Na Šťastných“ (PS); 16 – Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (PS); 17 – Seloutky H4b/2012 – „Na Šťastných“ (PS); 18–19 – Seloutky H4c/2012 – „Na Šťastných“ (PS); 20 – Seloutky H4d/2012 – „Na Šťastných“ (PS); 21–22 – Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“ (PS); 23–24 – Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“ (PS); 25 – Trstěnice H2 – „Rybník“ (HS) (1–2 podle Čížmář – Čížmářová 2014, obr. 8:1–2; 3–4 – **tab. 2:17a–b**, nepublikováno; 5–6 podle Baarová – Mikulková 2004, obr. 12:11,14; 7 podle Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 13:124; 8–11 podle Nekvasil 1982, tab. 20:65/1, 65:220/9, 276:1007/12, 300:1102/11; 12 – foto: Z. Mírová, ©Muzeum Přerov, inv.č. 5598 a 1608/63/27, nepublikováno; 13 podle Baarová 2007, obr. 8:13; 14–24 – **tab. 30:5k, 43:11, 49:21a, 54:B6, 55:A3–4,B4, 67:17a–b, 93:11a–b**, nepublikováno; 25 podle Stegmann-Rajtár 1992a, Taf. 135:4).

Uzavřený železný kruh mezi náramky/nápažníky uvedl Hermann Parzinger v Habrůvce – „Býčí skále“ (**obr. 41:7**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 13:124). Jeho vnitřní \varnothing 5,5 cm není pro dospělého člověka. Stejná situace je v Drnovicích 6/96 – „U Propasti“, Zuzana Baarová a Blanka Mikulková jej vedou jako náramek (**obr. 41:6**; *Baarová – Mikulková 2004*, 295, obr. 12:11), má však opět \varnothing 5,5 cm. Např. Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“ obsahovaly železný kruh vnitřního \varnothing 4,7 cm (nepublikováno). Dalších 5 případů ve 3 hrobech dokládá velmi konstantní vnitřní \varnothing 6 cm – Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**obr. 41:16**; nepublikováno), 1 kus v Seloutkách H4b/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 41:17**; nepublikováno), obdobně 2 kusy v Seloutkách H8/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 41:21–22**; nepublikováno). Seloutky H1/2012 Kašina a H8/2012 – „Na Šťastných“ jsou na základě skleněného inventáře datovány do Ha D1 (**obr. 68**).

Železný plechový nebo páskový náramek/nápažník – jsou železnými ekvivalenty bronzových plechových náramků/nápažníků. Dva železné kusy se vyskytly v Drahanovicích H2/2014 – „Za Kapličkou“ (**tab. 41:3–4**; nepublikováno), hrob obsahuje značně velkou železnou harfovitou sponu a nelze jej zařadit do jedné fáze. Páskový kus je zastoupen v Moravičanech H65 – „Dílečkách“ (**obr. 41:8**; *Nekvasil 1982*, tab. 20:65/1).

Opasky – honosným šperkem mužů a žen je opasek zdobený kovovými aplikacemi. Předpokládáme, že jde o kombinaci kůže, textilních částí, a hlavně pak kovových dílů, které se nám zachovaly. V době halštatské na Moravě nabývá několika základních podob. Evidujeme různé opaskové části, které náleží buď jen k zapínání – zápony, nebo jde o ozdoby a jiné funkční díly. Cílem této stati je zhodnotit základní druhy a chronologický význam.

V oblasti HS se koncentrují ženské *skládané opasky „moravského typu“* ze značného množství zejména bronzových dílů, a signalizují přítomnost ženského velmožského pohřbu (*Mírová – Golec 2018*, 96, 98). Jejich významnou charakteristikou je použití tisíců subtilních bronzových kroužků o \varnothing 4–5 mm. Evidujeme je ze 7 lokalit – Brno-Zábrdovice H214/19, pohřeb I – „ul. Příkop“ (**obr. 42:2–3, 68**; *Štrof 2000*, obr. 41; *Golec 2017*, Fig. 81:b; *Kršová 2017*, obr. XXV); Brno-Židenice H1 – „kasárna“ (**obr. 42:4, 68**; *Stegmann-Rajtár 1992a*, 14); Habrůvka – „Býčí skála“ 1 (chybné řazení jako prsní pancíř – kardiofylix v *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 20:218–219, 25:291, 26, 69, 71, 72:291–292; **obr. 42:5, 68**; jako opasek v *Golec 2017*, Fig. 81:a; *Mírová – Golec 2018*, Fig. 20); Modřice H818 – „Sádky“ (**obr. 42:6, 68**; *Kos 2004*, obr. 7; *Golec 2017*, Fig. 81:c); Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“ (**obr. 45:7, 68**; *Kos 2016*, obr. 2:1); Vojkovice H111 – „Vojkovické nivy“ (**obr. 42:9, 68**; *Štrof 2000*, obr. 42:1–2; *Golec 2005b*, tab. 88). Obdobný exemplář složený z 15 tisíc subtilních kroužků se vyskytl také J okraji prostějovsko-vyškovské podskupiny PS v depotu složeném v keramické míse se zataženým okrajem v Bohdalicích-Pavlovicích – „Ve Žlebčách“ (**obr. 42:1, 68**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, obr. 2–7; *Golec 2017*, Fig. 81:d). Na skutečnost, že obdobné předměty pronikly do centra PS/bývalé PS na Prostějovsku, odkazuje ozdobný rozdělovač ze skládaného opasku ve Slatinicích – „Pasuňku“ (**obr. 42:7**; nepublikováno), který se shoduje s devíti identickými díly ze skládaného opasku z Bohdalic-Pavlovic – „Ve Žlebčách“ (**obr. 42:1, 68**). V kontextu tohoto opasku se našel rozsáhlý soubor závěsků, z nichž tři antropomorfní znázorňují adorující ženu, u dvou jsou ruce nahrazeny sluneční bárkou s ptačími protomy (*Čižmář – Čižmářová 2014*, obr. 5:1–3), do skupiny těchto nálezů řadíme antropomorfní závěsek s ptačími protomy ze Slatinic – „U Vodárny“ v PS/bývalé PS (**obr. 42:8**); těžiště jejich výskytu nacházíme ve střední a severní Itálii a vnitroalpské oblasti (*Kirchmayr 2017*, Abb. 2, 4).

Obr. 42: Halštatské bronzové velmožské skládané opasky „moravského typu“ na Moravě: 1 – Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebcách“; 2–3 – Brno-Zábrdovice H218/19, pohřeb I – „ul. Příkop“; 4 – Brno-Židenice H1 – „kasárna“; 5 – Habrůvka – „Býčí skála“ 1; 6 – Modřice H818 – „Sádky“; 7 – Slatinice – „Pasuňk“ (opaskový díl); 8 – Slatinice – „U Vodárny“ (antropomorfní závěsek); 9 – Vojkovice H111 – „Vojkovické nivy“ (1–2, 5–6a podle

Golec 2017, Fig. 81; 2, 9 podle Štrof 2000, obr. 41, 42:1; 3 podle Vitula 1995, obr. 2:2; 4 – ©MZM Brno, foto: M. Golec; 6a–b podle Přichystal – Kos 2006, obr. na str. 52; 7–8a–b – nepublikováno).

Na období užití subtilních bronzových kroužků v PS v počtu 98 kusů odkazuje hrob s jantarovou kolekcí a bronzovou loďkovitou sponou Slatinky H106 – „Nivky“ (Přichystal 2003, 97–98, tab. XXVIII–XXIX), klademe jej do Ha D1 (**tab. 68**). Skládání opasky charakterizuje užití velkého množství subtilních bronzových kroužků dosahujících tisíce, dokonce i přes deset tisíc kusů na jednom výrobku. Odlišný podtyp skládaných opasků představuje exemplář, jehož základ netvoří bronzové kroužky, ale bronzové pukličky aplikované na kožený pás ze Slavkova u Brna H1 – „Auto Bayeru“. Opasek je zakončený železnou hákovitou záponou s nýty (**obr. 45:7a**; Kos 2016, obr. 7:1/1–4). V rámci PS a HS/bývalé PS a HS nacházíme hroby obsahující malé množství subtilních bronzových kroužků a jantaru, které indikují až fázi Ha D1 (např. Pustiměř H1/85 – „Pod Grefty“, **obr. 68**; Baarová 2007, 17, obr. 13:4).

Chronologická pozice skládaných opasků není dost dobře objasněna, přitom se jedná o vůbec nejluxusnější ženské šperky na Moravě náležející velmožkám. Exemplář s bronzovým žebrovaným kruhovým plechem (u Heinricha Wankela bederní závěs) byl nalezen v kontextu pánve kostry/pohřbu v Habrůvce – „Býčí skála“ 1 (**obr. 42:5**) Hermann Parzinger tento předmět vyhodnotil odděleně ve třech částech – soubor prolamovaných a trojúhelníkových závěsků; nesprávně zařazený srdeční chránič – kardiofylax (naposledy Trefný 2002, 363–364, Abb. 3:1–2) a nesprávně zařazených 30 tisíc subtilních bronzových kroužků jako náhrdelník. Soubory trojúhelníkových závěsků s vybíjením byly zavěšeny na bronzové prolamované bambulovité a destičkovité závěsky a řadíme je do Ha D1 (Parzinger 6; Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, 53, Abb. 1, Taf. 20:218–225). Druhou lokalitou s nálezem skládaného opasku s velmi podobným bronzovým žebrovaným kruhem je depot PS z Bohdalic-Pavlovic – „Ve Žlebách“, který datujeme do Ha D1 (**obr. 42:1, 43:1, 68**). Hrob HS z Brna-Zábrdovic H214/19, pohřeb I – „ul. Příkop“ se skládaným opaskem sestaveným z 18 tisíc subtilních bronzových kroužků (**obr. 42:2–3, 68**; Vitula 1995–1996, 339) nebyl doposud podrobně vyhodnocen, autor výzkumu Petr Vitula jej velmi stručně zhodnotil a bez argumentace jej zařadil do Ha C2 (Parzinger 4; Vitula 1995, 57; 1995–1996). Z celku jsou chronologicky zajímavé oba bronzové houpačkovité nánožníky (*Shaukelfuβringe*), z Moravy jich známe pouze 5 kusů z neznámých kontextů v Habrůvce – „Býčí skála“. Hermann Parzinger uzavřené exempláře s kulatým až D-profilem, uvnitř zploštělým a zdobené rytím nazývá variantou Býčí skála a řadí je do Ha D1–D2 (Parzinger 6–7; Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, 43–45, Abb. 1, 14:129–133). Oba nánožníky z Brna-Zábrdovic H214/19, pohřeb I – „ul. Příkop“ náležejí k variantě Býčí skála a jsou pro tento hrob datačně zásadní a řadí je do Ha D1 (Parzinger 5–6; **obr. 68**), přičemž sám Hermann Parzinger naznačuje až horizont 7 (Ha D2). Obě uvedené blízké lokality jsou na Moravě jediné a je velice pravděpodobné, že jsou současné. Souborně vyhodnocenou lokalitou je díky Petrovi Kosovi pohřebiště HS ve Slavkově u Brna H1 – „Auto Bayeru“ s nálezem skládaného opasku (**obr. 45:7, 68**). Chronologický význam tkví v jeho ukončení ve tvaru T, která odpovídá stupni Ha D1 (Kos 2016, 7:1/3). Významnou chronologickou oporu představuje hrob se skládaným opaskem (s několika tisíci subtilních bronzových kroužků, obdobně jako v hrobu Modřice H818 – „Sádky“ – v obou případech nepočítáno) fáze Ha D1 v J části pohřebiště ve Vojkovicích H111 – „Vojkovických nivách“ (**obr. 42:9, 68**). Již samotná pozice hrobu na pohřebišti jej řadí k závěru pohřbívání Ha D1–D2a (Golec 2005b, tab. 169), které později potvrdil i Petr Kos (Kos 2014a, 170, 172). Kromě umístění na pohřebišti do fáze Ha D1 řadí jednak samotný skládaný opasek, ale také bronzová harfovité spona typu Roggendorf se širokým zachycovačem (Golec 2005b, tab. 105:111/2; Kos 2014a, 172) a bronzový tyčinkovitý pečetítkovitý otevřený náramek/nápažník

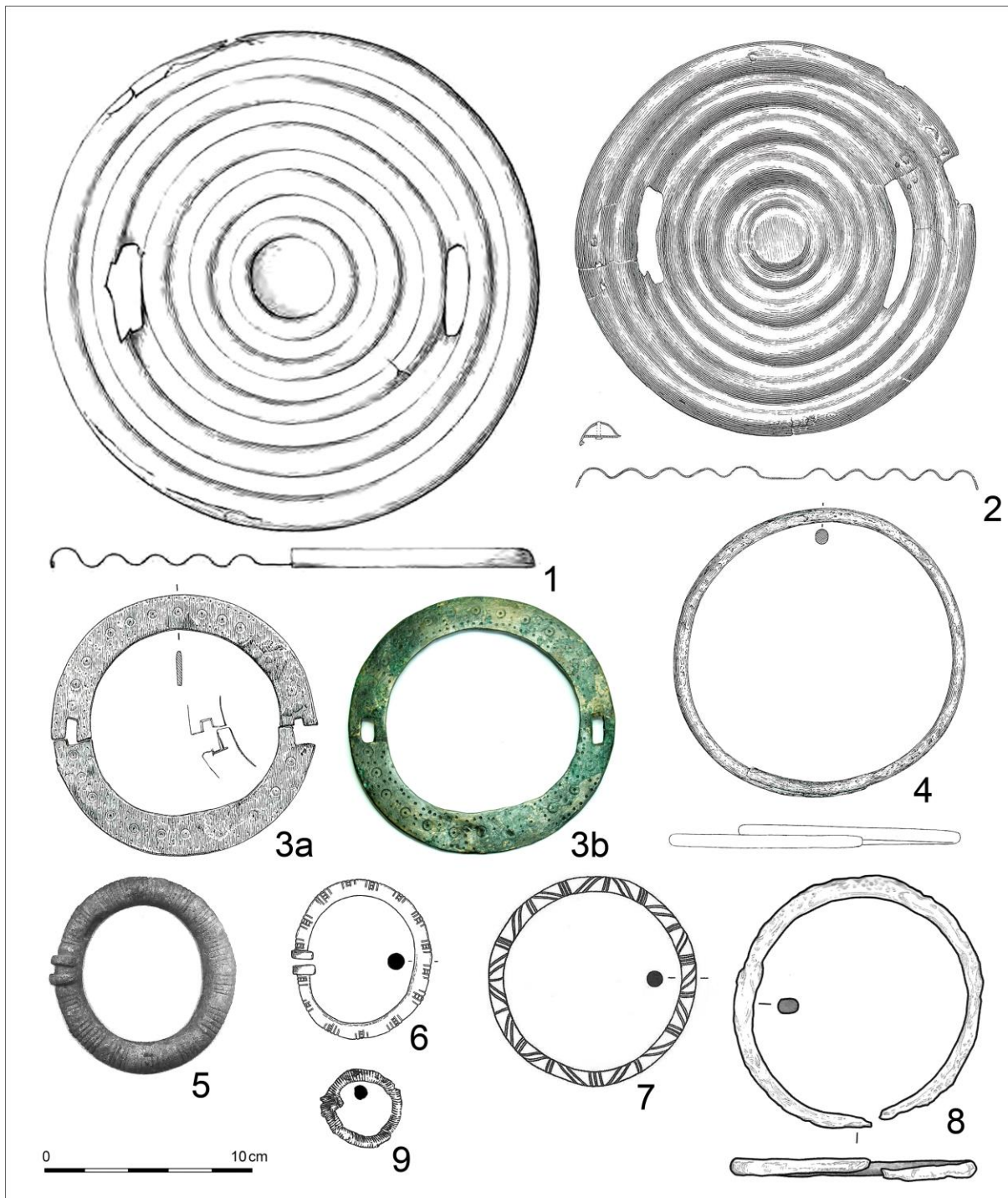
(nejspíše ve funkci zápony) s kruhovým průřezem umístěný na frontální straně skládaného opasku (**obr. 43:6, 68**; *Golec – Fojtík – Rybářová 2018*, 43, obr. 3:3). Obdobnou bronzovou záponu s falešnými pečetítky známe z Modřic H1801 – „Sádků“ (**obr. 43:5, 68**; *Kos 2004*, obr. 9:2) a menší železnou z Moravičan H973 – „Dílečků“ (**obr. 43:9**; *Nekvasil 1982*, tab. 264:973/16; *Makarová 2017*, tab. 26:973/3). Dalším skládaný opasek s koženou kapsou je hrob Modřice H818 – „Sádky“ (**obr. 42:6, 68**), Petr Kos jej řadí opět do fáze Ha D1 (*Kos 2004*, 283, 285). V hrobě jsou 3 druhy předmětů, které odkazují již na vývoj fáze Ha D1 – 17 subtilních modrých korálků, 2 prolamované bronzové závěsky s dvojitým křížem a železný otevřený kruh \varnothing 12 cm (**obr. 43:8**) z přední části skládaného opasku (*Kos 2004*, obr. 7). Subtilní korálky tvoří dominující část ze 4500 kusů v Habrůvce – „Býčí skále“, Hermann Parzinger a Thea Elisabeth Haevernick se je v rámci komplexního vyhodnocení lokality nepokusili datovat (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 56, 93–97). Nicméně dominující datování velkého množství předmětů zejména z kovů z této svatyně spadá do rozsahu Ha D1b–D3 (*Golec – Mírová 2020a*). Subtilní korálky ještě nenacházíme v kontextu velmožských hrobů Ha C2 (viz **kap. 10.2.2**). Datace bronzových prolamovaných závěsků s dvojitým křížem byla provedena nedávno, jejich výskyt v depotu v Roštíně – „Vlčáku“ odkazuje znovu až na Ha D1–D2 (**obr. 68**), protože depoty stupně Ha C na Moravě doposud nebyly prokázány (*Golec – Fojtík – Rybářová 2018*, 47; *Golec – Kos 2020*). Obdobně můžeme naznačit, že železný masivní kruh je znovu dalším typem předmětu, který ještě ve stupni Ha C2 neznáme, pojí se právě s novou opaskovou módou stupně Ha D. Jako důležitý datačně propojovací celek uvádíme (nepublikovaný) depot Bánov – „Skalky“ se dvěma železnými kruhy (nepublikováno) fáze Ha D1 datovaný 6 bronzovými hadovitými sponami (**obr. 68**). V Habrůvce – „Býčí skále“ Hermann Parzinger masivní železné kruhy, dle našich nových poznatků, řadí chybně jako nánožníky nebo nákrčníky (**obr. 43:4**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 42, Taf. 14:127). Na základě uvedeného představujeme skládané opasky jako jedny z nejdůležitějších druhů šperků, oddělující módu starší fáze Ha C2 od nové fáze Ha D1. Vyvinuté skládané opasky se subtilními kroužky, popř. cvočky časově řazené od fáze Ha D1 mají na Moravě vývojové předchůdce ve fázi Ha C2. Jsou však značně rozdílné. Jako příklad uvádíme opasek složený se 66 polokulovitých bronzových knoflíků v pase kostry muže velmožského hrobu Hrušovany H1 – „U Tří mostů“ (**obr. 68**; *Kos 2011*, 173, obr. 1:46, 3:46). Opasek se však konstrukcí značně odlišuje a navíc leží v mužském vozovém hrobu se jhem. Dalším hrobem fáze Ha C2b datovaným jehlicí s labuťkovitým krčkem jsou Modřice H1800 – „Sádky“ (**obr. 68**), ve kterém se nacházel soubor 20 hřebíčků, o kterých není jisté, z jakého pochází předmětu. Petr Kos uvažuje o jhu (*Kos 2009a*, obr. 3:1; *2015*, 31–32), kterému však velikostně neodpovídá, jde pravděpodobně o opasek.

Specifickým typem opaskového šperku jsou mužské *opasky se železnými kruhy a svorkami*. Vyskytují se jak v HS, tak i PS a známe je v 6 hrobech – Bratčice – „Mělčanská“ z Ha (**obr. 44:13, 68**; *Golec 2005b*, tab. 68:33), Hrušovany u Brna H2 – „U Tří mostů“ (**obr. 44:14, 68**; *Kos 2011*, obr. 4:23/f–h,k–l), Modřice H3846 – „Rybníky“ (**obr. 68**; *Kos 2009b*, obr. 10:28; *2015*, 60, 62); Seloutky H2/1926 a H4/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 44:15–16, 68**) a Slavkov u Brna H2 – „Rauscher“ (**obr. 44:17, 68**; *Dobisíková et al. 2010*, obr. 18:16, 27; *Kos 2016*, obr. 3:16). Tyto opasky poskytují dvě informace: 1 – sociální; 2 – chronologické. Hroby můžeme sice díky parametrům hrobových jam nad 3,5 m délky strany hrobu (Bratčice – „Mělčanská“ 5,3 x 4,6 m; Hrušovany u Brna H2 – „U Tří mostů“ 4 x 3 m; Modřice H3846 – „Rybníky“ 3,8 x 3 m; u Seloutek H2/1926 – „Na Šťastných“ rozměry neznáme; Slavkov u Brna H2 – „Rauscher“ 4,3 x 3,1 m) řadit mezi velmožské (**obr. 6**), nicméně jen u dvou z nich toto zařazení potvrzuje také mobiliář (Bratčice – „Mělčanská“ – vůz, 4 bronzové nádoby, železný rožeň a Seloutky

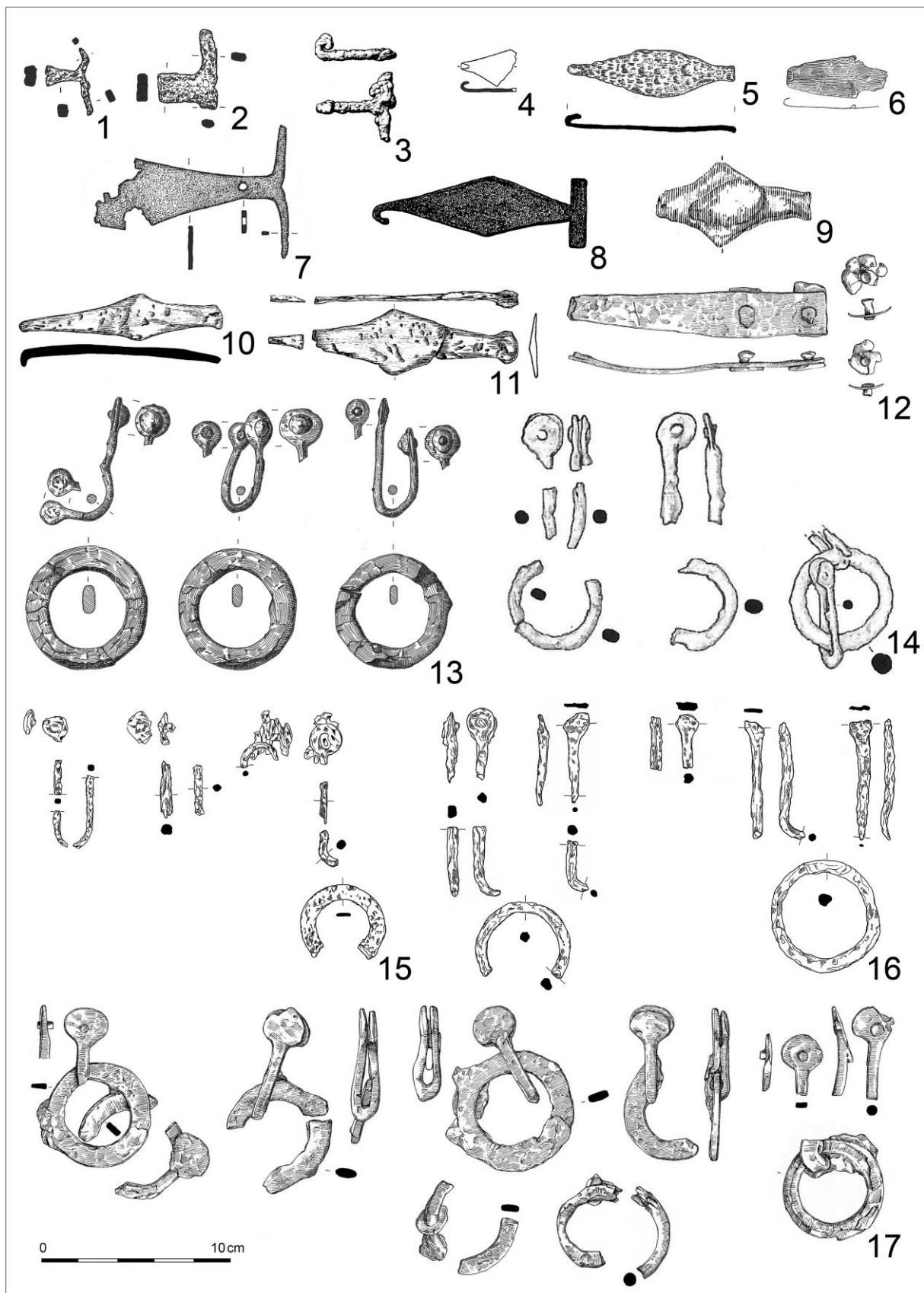
H2/1926 – „Na Šťastných“ – vůz). Ty tedy mezi velmožské řadíme. Naproti tomu v Hrušovanech u Brna H2 – „U Tří mostů“, Modřicích H3846 – „Rybníkách“ a ve Slavkově u Brna H2 – „Rauscheru“ toto sociální zařazení již mobiliář nepotvrzuje. Tyto hroby tak stojí na pomezí velmožské a vyšší střední sociální vrstvy, i přes splnění nemovitého parametru je mezi hroby velmožské zatím neřadíme. Samotné opasky se železnými svorkami a kruhy za znak velmožské vrstvy také nepovažujeme (Mírová – Golec 2018, 96). Nicméně o tomto druhu opasků tedy můžeme říci, že náležel na Moravě sociálním špičkám společnosti. Velice zajímavé je hledisko chronologické, kde vznášíme oprávněný předpoklad, že se vyskytovaly ve velice krátkém časovém období, ukončení jejich užívání řadíme ještě před zaktivněním svatyně v Habrůvce – „Býčí skále“ v Ha D1b (Parzinger 6). Časové rozmezí tak odpovídá období Ha C2b–D1a (Parzinger 4–5), jak datují jmenované 4 hroby jednotliví badatelé na Moravě. Bratčice – „Mělčanská“ obsahuje dvě složky, archaickou, odkazující na Ha C2 (nezdobená talířovitá mísa; Golec 2005b, tab. 54) a progresivní z Ha D1 (situla typu Rvenice-Bratčice a šálek s rýsovanou výzdobou; Golec 2005b, tab. 56, 65; Kos 2014a, 31). Časové zařazení hrobu z Bratčic – „Mělčanské“ odpovídá fázi Ha D1a (Parzinger 5; obr. 68; Golec 2005b, 140; Kos 2014a, 38). U datace hrobu z Hrušovan u Brna H2 – „U Tří mostů“ Petr Kos u datace váhá a v rozmezí 3 let jej zařadil nejdříve na přelom Ha C2/D1, později časněji do Ha C1b–C2 (Kos 2011, 180–181; 2014, 87). Dataci do fáze Ha C2 (obr. 68) potvrzuje jehlice s vícenásobnou hlavicí a chráničem jehlice a odkazuje na ně také soubor bronzových průvleček (Kos 2011, obr. 4:11b,12,15a,c–f,16a,26) typu Solany (M BDd7 dle Mírová 2019b, 126). Právě tento soubor bronzových průvleček propojuje hrob Hrušovany u Brna H2 – „U Tří mostů“ se Seloutkami H2/1926 – „Na Šťastných“ (tab. 29:48a–f, 68), společně se železnými udidly (tab. 29:5g,5l,5n,17,30–31) a součástmi postrojů (obr. 33, tab. 29:5q,s–t) či vozu/jha (obr. 33, tab. 29:5m,5o–p,16, 30:33,35) a náleží opět do fáze Ha C2b. Stejně datujeme i Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“. Díky diskutované problematice výskytu opasků a některých typů průvleček koňského postroje bude nutná diskuze do jejího mladšího úseku Ha C2b (Parzinger 4; obr. 68). Hrob z Modřic H3846 – „Rybníků“ datuje Petr Kos na základě koňského postroje a jehlice s labuťkovitým krčkem do Ha C2 (obr. 68; Kos 2009b, 371; 2015, 61). Poslední z uvedených hrobů ze Slavkova u Brna H2 – „Rauscheru“ obdobně jako Hrušovany u Brna H2 – „U Tří mostů“ vykazuje zřetelné datační rozdíly u pozdější publikace. Nejdříve jej kolektiv autorů na základě diskutovaného typu opasku zařadil do Ha C2 (Dobisíková et al. 2010, 93), později jej Petr Kos předatoval na základě keramických detailů – sledování archaických a progresivních prvků – až do fáze Ha D1b (Kos Ha D1b = Parzinger 6; Kos 2016, 79, obr. 1, 9, tab. 1). Na základě koňského postroje jej dle Zuzany Mírové datujeme do Ha C2b (obr. 68; Mírová 2019b, 121, 272). Tyto opasky tak tvoří kompaktní skupinu v rozmezí fází Ha C2b až D1a (Parzinger 4–5). Nejasný je případ možného opasku s železnými kruhy a svorkami z dětského hrobu Seloutky H8/2017 – „Na Šťastných“ (tab. 109:A4–5).

Mladší kožené opasky datované od fáze Ha D1 indikují na Moravě typy se železnými záponami. Patří mezi ně *rombické a oválné zápony* v některých případech s *T-zakončením*: Bošovice H2 – „U Dvou závor“³⁸ (obr. 44:1; Stegmann-Rajtár 1992a, Taf. 93:9), Těšetice H5 – „Vinohrady“ (obr. 44:2; Stegmann-Rajtár 1992a, Taf. 126:5), Slatinky PH59 – „Nivky“ (obr. 44:3; Přichystal 2003, tab. XVII:PH59/3), Dobruška – „Kamenec“ (obr. 44:7, 68; Drechsler 2010, obr. na str. 73) nebo Uherský Ostroh – „Ostrožské Předměstí“ (obr. 44:8; Myklík 1887; Makarová 2019, obr. 1:5).

³⁸ Zápona asi náleží do hrobu Bošovice H1 – „U Dvou závor“ a dýce s podkovovitou rukojetí fáze Ha D1. Hrob Bošovice H2 – „U Dvou závor“ odpovídá díky koňskému postroji rozmezí Ha C1b–C2a (obr. 68).

Obr. 43: Halštatská bronzová opasková spínadla/ozdoby na Moravě: 1 – Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebčách“; 2–4 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6; 5 – Modřice H1801 – „Sádky“; 6 – Vojkovic H111 – „Vojkovické nivy“ 7 – Marefy H16 – „Člupy“; 8 – Modřice H818 – „Sádky“; 9 – Moravičany H973 – „Dílečky“; (1 – podle Čížmář – Čížmářová 2014, obr. 4:2; 2–3a, 4 podle Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 14:127, 25:291, 40:368; 3b – ©NHM Wien, foto: M. Golec; 5, 8 podle Kos 2004, obr. 5:10, 9:2; 6 podle Golec 2005b, tab. 105:111/9; 7 podle Baarová 2004a, tab. 2:9; 9 podle Nekvasil 1982, tab. 264:16).

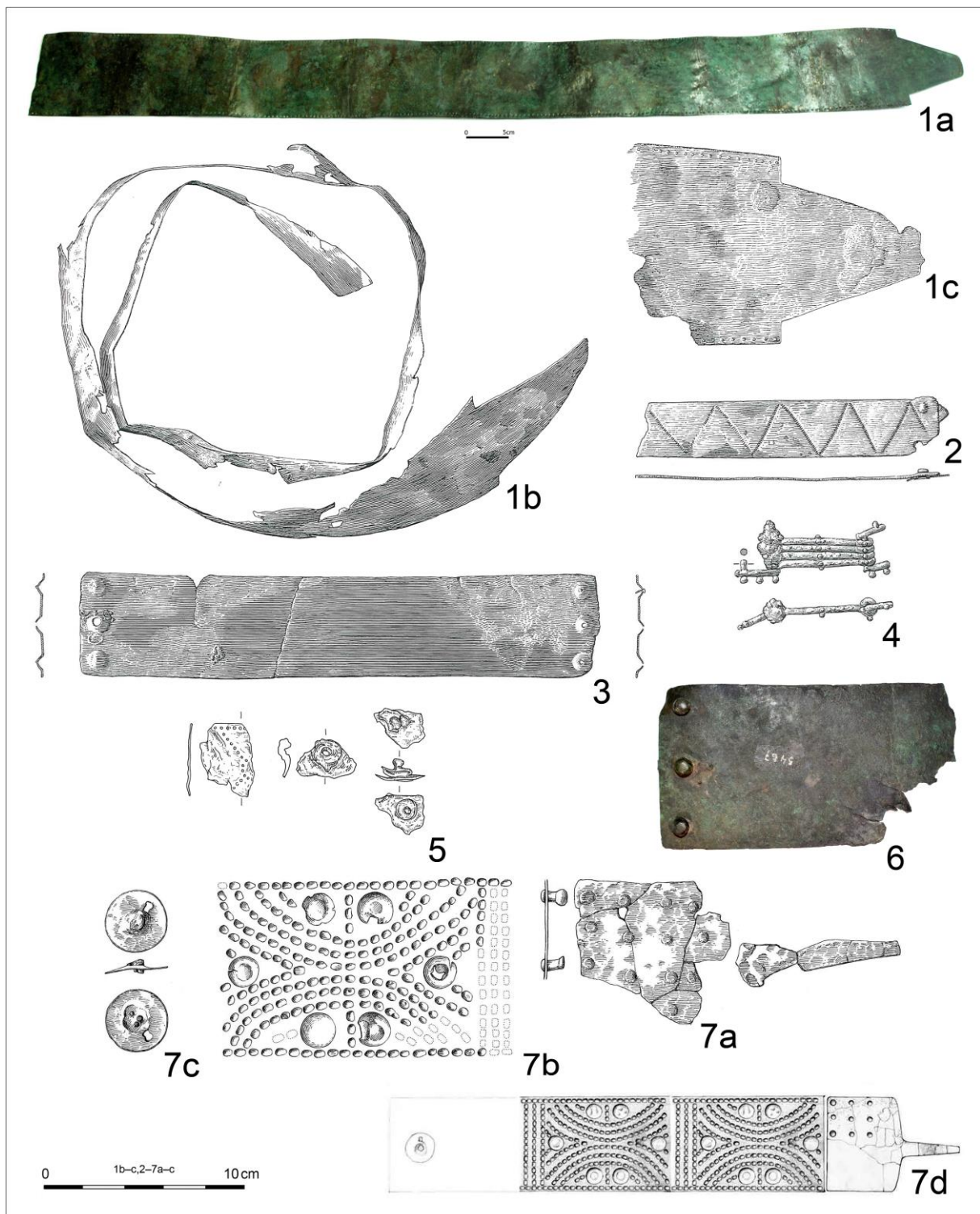
Obr. 44: Halštatské železné opaskové zápony/ozdoby na Moravě: 1 – Bošovice H2 – „U Dvou závor“;³⁹ 2 –

³⁹ Na základě časového zařazení zápony do Ha D1 je podezření, že předmět náleží spíše do celku Bošovice H1 – „U Dvou závor“ a náleží do celku s dýkou s podkovovitou rukojetí. Hrob Bošovice H2 – „U Dvou závor“ náleží díky koňskému postroji do Ha C1b–C2a (obr. 68).

Těšetice H5 – „Vinohrady“; 3 – Slatinky PH59 – „Nivky“; 4 – Mohelnice H4 – „cukrovar“; 5 – Mohelno H2/1925 – „U sv. Antoníčka“; 6 – Habrůvka – „Býčí skála“; 7 – Dobruška – „Kamenec“; 8 – Uherský Ostroh – „Ostrožské Předměstí“; 9–11 – Moravičany H1000, H1144 a H1145 – „Dílečky“; 12, 17 – Slavkov u Brna H2 a H3 – „Rauscher“; 13 – Bratčice – „Měličanská“; 14 – Hrušovany u Brna H2 – „U Tří mostů“; 15–16 – Seloutky H2/1926 a H4/2017 – „Na Šťastných“ (1, 2, 5 podle *Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 93:9, 88:4, 126:5; 3 podle *Přichystal 2003*, tab. XVII:PH59/3; 4 podle *Stuchlík 2004*, obr. 3:4; 6 podle *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 24:288; 7 podle *Drechsler 2010*, obr. na str. 73; 8 podle *Makarová 2019*, obr. 1:5; 9–11 podle *Nekvasil 1982*, tab. 273:1000/2, 313:1144/3, 314:1145/13; 12, 17 podle *Dobisíková et al. 2010*, obr. 18:16, 21:14,24; 13 podle *Golec 2005b*, tab. 68:33; 15–16 – **tab. 30:9,11a,13,23–24,27–28,34,37,40, 100:19**; 17 podle *Kos 2011*, tab. 4:23f–h,k–l).

V některých případech je zakončení nejasné – Mohelnice H4 – „cukrovar“ (**obr. 44:4**; *Stuchlík 2004*, obr. 3:4) nebo Mohelno H2/1925 – „U sv. Antoníčka“ (**obr. 44:5**; *Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 88:4). Další typem jsou zápony zakončené nýtem, jako tři rombické kusy z Moravičan H1000, 1144 a 1145 – „Dílečků“ z rozmezí Ha D1–D2 (**obr. 44:9–11, 68**; *Nekvasil 1982*, tab. 273:1000/2, 313:1144/3, 314:1145/13; *Makarová 2017a*, obr. 20:21–2, tab. 32:1000/7, 51:1144/9). Specifická zápona s dvojitým přinýtovaným T-zakončením ze Slavkova u Brna H3 – „Rauscheru“ z Ha D1 (**obr. 44:12, 68**; *Dobisíková et al. 2010*, obr. 21:14; *Kos 2016*, obr. 7:14). V hrobě ve Slavkově u Brna H2 – „Rauscheru“ autoři na opasku se železnými svorkami a kruhy znázornili rombickou záponu, která však nebyla v hrobu nalezena a chronologicky a k nálezům z Ha C2b nepatří (**obr. 44:17, 68**; *Dobisíková et al. 2010*, obr. 27:17). Plechová bronzová zápona pochází z Habrůvky – „Býčí skály“ a dle Hermanna Parzingera spadá do Ha C2b–D1 (**obr. 44:6**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 57–59, Taf. 24:288). Lze konstatovat, že T-zápony a zápony rombického tvaru s opasky se železnými kruhy a svorkami z Ha C2b–D1a nenacházíme v identických kontextech a časově se vylučují, jsou chronologicky následné od Ha D1b.

Na území Moravy unikátní soubor opasků a jejich částí spadající do období Ha D1b–D3 pochází ze svatyně v Habrůvce – „Býčí skále“, kromě skládaných opasků s plechovými terči (**obr. 42:5, 43:2**), jde o celoplechový 1 m dlouhý exemplář s trojúhelníkovitým zakončením, původně našitý na kožený pás. Není zatím jisté, zda nejde o polotovar, nenese výzdobu. Má paralely v opascích ze Starzendorfu a Reicheneggu a je datovaný do Ha D1 (**obr. 45:1**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 57, Taf. 23:285, 24:285). Dále jde o opaskový plech jihoněmeckého původu s postranními nýty datovaný do Ha D2 (**obr. 45:3**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 57, Taf. 24:286) a obdobný plech s cikcakovitým motivem do Ha D1 (**obr. 45:2**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 57, Taf. 24:287). Ze střední Moravy z neznámé lokality pochází obdobný opaskový plech s postranními nýty (**obr. 45:6**). Unikátním a datačně nejistým nálezem je tyčinkovitý řetěz/opasek etruského původu či předlohy (**obr. 45:4**; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 56–57, Taf. 24:289), dle pozdějších prací jde však o závěs nádoby (*Trefný 2002*, 362, Abb. 2:1) či spíše závěs koňského jha (*Mírová 2019b*, 105), který lze zatím obecně datovat do Ha D. Do skupiny těchto honosných opasků náleží zbytky pravděpodobně celoplechového zdobeného opasku ze žárového hrobu z Moravičan H1119 – „Dílečků“ odpovídající dle paralel do Ha D1 (**obr. 45:5, 68**; *Makarová 2017a*, 67–68, obr. 21, tab. 46:1119/7; 2019). Jde o nejluxusnější halštatský předmět z tohoto pohřebiště. Zajímavostí je, že nepochází ani z jednoho z osmi nejrozměrnějších komorových hrobů na nekropoli (**obr. 32**). Unikátním typem skládaného (velmožského) opasku je exemplář z lokality Slavkova u Brna H1 – „Auto Bayer“ z Ha D1 (**obr. 45:7d, 68**). Jde o kombinaci plechové zápony s nýty (**obr. 45:7a**) a koženého opasku s bronzovými aplikacemi (**obr. 45:7b–c**).

Obr. 45: Halštatské železné a bronzové opasky na Moravě: 1–4 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6; 5 – Moravičany H1119 – „Dílečky“; 6 – střední Morava (neznámá lokalita); 7 – Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“, velmožský opasek (1a – ©NHM, foto: M. Golec; 1b–c, 3–4 podle *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 24:285–287,289; 5 podle *Makarová 2019*, obr. 3:1; 6 – ©Muzeum Přerov, inv.č. 5467 a 1608/63/35, foto: Z. Mírová; 7 podle *Dobisíková et al. 2010*, obr. 13:1,2A,3A,4,1–4C).

Náušnice/záušnice, ozdoby copu/drdolu a prsteny – nově prozkoumané hroby v Seloutkách – „Na šťastných“ poskytly zajímavé informace o bronzovém drátěném spirálovitém kruhovém šperku. Jde o šperk s více než jednou otáčkou drátu, běžně má ale více otáček. Kvůli žárovému pohřebnímu ritu PS nelze vždy bezpečně stanovit, jak přesně byly tyto ozdoby

užívány. Tento šperk nabízí několik skupin informací o svém funkčním použití a majiteli: 1 – identifikátor funkce; 2 – identifikátor pohlaví; 3 – identifikátor sociálního postavení; 4 – identifikátor kulturní příslušnosti.

Identifikátor funkce – pro názor na funkční hledisko nám může pomoci velikost a počet kusů. Z nově prozkoumaných hrobů pochází bronzový drátěný šperk z 5 hrobů – 2 kusy v Seloutkách H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**tab. 49:26a–b**), 3 kusy v Seloutkách H8/2012 – „Na Šťastných“ (**tab. 67:9b,20–21**), 2–3 kusy v Seloutkách H10/2012 – „Na Šťastných“ (**tab. 71:1–2,27b,34**), 2 kusy v Seloutkách H3/2017 – „Na Šťastných“ (**tab. 93:2–3,6**) a 1–2 kusy v Seloutkách H8/2017 – „Na Šťastných“ (**tab. 109:A6**). Ze starších hrobů 2–3 kusy v Seloutkách H2/1926 – „Na Šťastných“ (**tab. 30:2c,6–7**), 1 kus v Seloutkách H3/1926 – „Na Šťastných“ (**tab. 31:A2**), 2–3 kusy v Seloutkách H7/1926 – „Na Šťastných“ (**tab. 33:B1–2**), 2 kusy v Seloutkách H9/1926 – „Na Šťastných“ (**tab. 33:C1–2**), 1–2 kusy v Seloutkách H15/1926 – „Na Šťastných“ (**tab. 37:A2**), 2–3 kusy v Seloutkách H26/1934 – „Na Šťastných“ (**tab. 43:2,3d,4–5**). Díky fragmentárnosti nelze vždy přesně stanovit počet kusů v hrobu. Po jednom kuse se v nově prozkoumaných hrobech nevyskytlo ani jednou a na funkci prstenu tak situace nepoukazuje. Mnohé exempláře navíc výrazně převyšují průměr ženského prstu. Nejčastěji se objevují 2 kusy a máme za to, že tak jde zejména o párové náušnice/záušnice. Z H8/2012 bezpečně pocházejí 3 kusy a jsou evidentně velikostně rozdílné, není vyloučeno, že šlo o ozdobu copu nebo drdolu. Toto rozdělení je však zatíženo odhadem a musí být v budoucnu verifikováno, pakliže to půjde. Je poměrně překvapující, spirálu průměru náramku/nápažníku nad 4,5 cm dosahuje jen 1 exemplář ze Seloutek H2/1926 – „Na Šťastných“ (**tab. 30:2b**).

Identifikátor pohlaví – tento druh šperku nám indikuje pohlaví pohřbeného, předpokládáme, že šlo o ženy. Bohužel antropologický posudek hrobů ze Seloutek – „Na Šťastných“ z roku 2012 a 2017 nám tuto otázku nedokáže vždy potvrdit – u hrobů Seloutky H8/2012 a H10/2012 – „Na Šťastných“ antropolog uvedl možnou přítomnost dospělé ženy (**obr. 54**). Významnou indicií pro zařazení čtyř uvedených hrobů ženám je přítomnost skleněných a jantarových korálek ve třech z nich, v Seloutkách H1/2012 Kašina, H8/2012 a H3/2017 – „Na Šťastných“. Jako identifikátor pohlaví bývá u halštatských hrobů jmenován přeslen jako symbol ženské činnosti předení a tkaní. V Seloutkách – „Na Šťastných“ však nebyl nalezen ani v jednom z nově prozkoumaných hrobů z let 2012 a 2017. V rámci tématu je významný malý jamkový hrob Seloutky H8/2017 – „Na Šťastných“, který antropolog určil jako dětský (**obr. 54**) a v inventáři byl nalezen též malý přeslen a skleněné korálky. Jinak přesleny známe v Seloutkách – „Na Šťastných“ z šesti hrobů, 1 kus z H2/1926 (**tab. 30:8**), 5 kusů z H6/1926 (**tab. 34:1–5**), 3 kusy z H13/1926 (**tab. 36:A2–4**), 1 kus z H15/1926 (**tab. 37:A6**), 1 kus z H4b/2012 (**tab. 54:B7**) a 1 malý kus z H8/2017 (**tab. 109:A2**). Ve velmožském hrobě Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ s uloženými zbytky vozu/jha a koňského postroje dokládá původní uložení jak muže, tak i ženu.

Identifikátor sociálního postavení – další důležitou informací o tomto typu šperku je jeho ukládání do komorových hrobů vyšší střední vrstvy. Bylo tomu tak u všech čtyřech jmenovaných komorových hrobů z let 2012 a 2017. U starších hrobů se šperk našel v šesti z nich. Hrob Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ dokonce již řadíme k velmožským, tedy vrstvě nejvyšší. Hrob Seloutky H26/1934 – „Na Šťastných“ je opět komorový a náleží vyšší střední vrstvě. U čtyř zbývajících starších hrobů Seloutky H3/1926, H7/1926, H9/1926 a H15/1926 – „Na Šťastných“ nám chybí informace k jejich sociálnímu zařazení. Zde je nutné zmínit opět dětský hrob Seloutky H8/2017 – „Na Šťastných“, jehož kovový inventář včetně drátěného

šperku nejspíše poukazuje na zděděný společenský status (**tab. 109:A**), nikoliv pravidlo získání ženského šperku věkem a vstupem mezi dospělé.

Identifikátor kulturní příslušnosti – doposud nediskutovaným faktem je kulturní příslušnost spirálovitého šperku, jak menších prstenů, větších náušnic/záušnic tak největších náramků/nápažníků pro PS a v HS/PS a v HS. V PS/bývalé PS se s tímto typem šperku setkáváme v různých množstvích na pohřebištích – např. Seloutky – „Na Šťastných“; Slatinky – „Nivky“ (*Přichystal 2003*) nebo Moravičany – „Dílečky“ (*Nekvasil 1982; Makarová 2017a*) nebo dokonce v depotu – Bánov – „Skalky“ (nepublikováno). V HS/bývalé HS jej však, a to zejména ve větších velikostních provedeních, na některých pohřebištích postrádáme – Slavkov u Brna – „Auto Bayer“ a „Rauscher“ (*Kos 2016*) nebo Vojkovice – „Vojkovické Nivy“ (*Golec 2005b*, tab. 103–106). Drátěný bronzový spirálovitý šperk, včetně umístění v oblasti hlavy, byl popsán u některých hrobů v Modřicích – „Sádkách“ a „Rybnících“ (*Kos 2004; 2015*), nicméně pohřebiště nebylo publikováno s vyobrazeními inventářů a není jasné, o jaký šperk přesně jde. Na pohřebišti HS/bývalé HS v Marefách – „Člupech“ není drátěný šperk opět rozšířený, jediné párové náušnice/záušnice pocházejí z Maref H15 – „Člupů“ (*Baarová 2004a*, 351, tab. 3:8–9). Velké množství bronzového drátěného šperku všech velikostí pochází z Habrůvky – „Býčí skály“ (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995; Taf. 15–18*). U náramků/nápažníků je zřetelné, že mají vztah k PS/bývalé PS a neznáme je z HS/bývalé HS. O párovém šperku menšího průměru za současného stavu výzkumu lze naznačit, že má vztah opět hlavně k PS/bývalé PS, kde je řádově více zastoupený. Tento typ šperku dokládá vtať svatyně v Habrůvce – „Býčí skále“ k PS a bývalé PS, přes spojení s Prostějovskou kotlinou.

Nože/břítvy/srpy – standardní výbavou komorových hrobů PS/bývalé PS jsou malé železné nože, z nichž některé kusy mohou být břítkami. Typickým příkladem je pohřebiště Seloutky – „Na Šťastných“, obdobně i Prostějov-Domamyslice – „V Loučkách“, ul. Olšová“ s dobře zdokumentovaným inventářem. V Seloutkách – „Na Šťastných“ známe nože z 15 hrobů z 50 na pohřebišti – H2/1926 (železný nůž; **tab. 30:21**), H13/1926 (železný nůž; **tab. 36:A1**), H14/1926 (železný nůž s trnem; **tab. 36:B1**), H24/1934 (železný nůž s trnem; **tab. 40:15**), H26/1934 (železný nůž s trnem; **tab. 43:7**), H1/2012 Kašina (železný nůž s nýtem; **tab. 49:18**), H1/2012 (železný nůž s nýtem; **tab. 53:A3**), H4d/2012 (železný nůž s trnem; **tab. 55:B5**), H6/2012 (železný nůž s trnem; **tab. 62:A23**), H8/2012 (železný nůž s trnem; **tab. 67:15**), H10/2012 (2 železné nože s trnem; **tab. 71:4,6** a 1 železná břítva s trnem a nahoru ohnutou špičkou; **tab. 71:8**), H1/2017 (železný nůž; **tab. 82:15**), H2/2017 (železný nůž; **tab. 87:4**), H3/2017 (železný nůž s trnem; **tab. 93:8**) a H4/2017 (2 železné nože s trnem; **tab. 100:17**) a v Prostějově-Domamyslicích – „V Loučkách“, ul. Olšová“ ve 3 ze 4 hrobů na pohřebišti – H1/2016 (železný nůž; **tab. 10:16**); H2/2016 (železný nůž s trnem; **tab. 14:4**) a H4/2016 (železný nůž; **tab. 23:A5**). Nůž pochází také z nově uváděného hrobu Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“ (železný nůž s trnem; **tab. 2:14**). V uvedených hrobech z centra PS/bývalé PS ve všech hrobech nacházíme 1 kus, výjimkou je H4/2017 se 2 kusy a H10/2012 se 3 kusy.⁴⁰ Oba uvedené případy dokládají kombinaci *železného nože s trnem* (*Griffdornmesser*) s rovnou, srpovitě nebo esovitě tvarovanou/klenutou čepelí. K těmto řadíme všechny exempláře, které byly uloženy do hrobů vedle masité potraviny. Z této skupiny vydělujeme *železné břítky* (*Rasiermesser*), které indikují v evropských kontextech široké obloukovitě vyklenuté čepelí, takové v Seloutkách – „Na Šťastných“, ale i jiných moravských lokalitách neznáme. V Seloutkách H10/2012 – „Na Šťastných“ identifikujeme ale exemplář se zahnutou špičkou (**tab. 71:8**), který se našel izolovaný v nádobě s popelem zemřelého (**tab. 77:8**),

⁴⁰ Nově také Seloutky H2/2019 – „Na Šťastných“ se třemi noži.

zatímco dva jiné nože s trnem (**tab. 71:4,6**) se našly v kontextu masité potravy (**tab. 77:4,6, kap. 11.2**). Tento exemplář jako jediný s velkou dávkou opatrnosti řadíme mezi břitvy. Datování uvedených typů nožů, popř. břitvy činíme na základě dalšího kovového a skleněného inventáře – od nejstarších hrobů k nejmladším – Seloutky H26/1934 a H10/2012 – „Na Šťastných“ do Ha C2, Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ do Ha C2b, Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ do Ha D1a, Seloutky – H1/2012 Kašina, H8/2012 a H3/2017 – „Na Šťastných“ do Ha D1 (**obr. 68**). Z Moravy pochází jediný exemplář železného nože s trnem s oktagonální zdobenou kostěnou rukojetí, a to z Habrůvky – „Býčí skály“ (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 80–81, Taf. 45:405).

Kromě uvedeného typologického spektra v Seloutkách – „Na Šťastných“ a Prostějově-Domamyslicích – „V Loučkách“, ul. Olšová“ na Moravě dále monitorujeme nože s řapem (*Griffplattenmesser*). Řadíme k nim dva železné nože s nýtem – Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**tab. 49:18**) a Seloutky H1/2012 – „Na Šťastných“ (**tab. 53:A3**). Na pohřebišti v Moravičanech – „Dílečkách“ se našly obdobné nože ve dvou hrobech – H1002 (*Nekvasil 1982*, tab. 268:1002/19) a H1119 (*Nekvasil 1982*, tab. 305:1119/19). Dva hroby můžeme dobře datovat do Ha D1 – Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ a Moravičany H1119 – „Dílečky“ (**obr. 68**). Železné nože s řapem můžeme použít pro přesnější datování. Pokročilejší řemeslné zpracování tohoto typu nože se vyskytlo v Habrůvce – „Býčí skále“, řap je obložený kostěnými zdobenými ploténkami z obou stran a s nožem jsou spojeny subtilními železnými nýty. V jednom případě 3 kusy nýtů vedle sebe. Hermann Parzinger je datuje do rozmezí Ha D1–D3 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 46:410–413).

Velmi blízko nožům (popř. břitvám) stojí z tvarového, výrobního a předpokládáme také funkčního hlediska železné srpy (popř. kosy). Na nově publikovaných lokalitách v této monografii se nevyskytl ani jeden kus, ale připojujeme jejich základní přehled na Moravě pro doplnění kompletní typologické škály předmětů blízkých k nožům (popř. břitvám). Jsou zastoupeny zřídka a koncovými místy deponování zpravidla nejsou hroby, ale depoty, popř. svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ (pravděpodobně s depoty). Vydělujeme dva typy – *železné srpy/krátké kosy s trnem*. Dva železné srpy/spíše krátké kosy s trnem pocházejí z Habrůvky – „Býčí skály“ (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 80, Taf. 45:403–404). Jsou podstatně masivnější než běžné železné nože s trnem, zejména jejich čepel je značně vysoká. Jde o variantu s rovným nezahnutým trnem. Tvarově podobné kusy, v identických nálezových kontextech jako na Moravě se našly jižních Čechách, např. v depotech v Třebanicích, okr. Prachatice a Vráž/Zlivice, okr. Písek z rozmezí Ha C–D1/2. Jde však o variantu se zahnutým vertikálním trnem, autoři uvádějí další lokality v Čechách (*Michálek – Fröhlich – Chvojka 2015*, 122, obr. 7:4, 8:4). Obdobné kusy varianty se zahnutým trnem se nacházejí také na Z Slovensku, a to opět v depotech ze Smolenic – „Molpíru“ A a B nebo Zástranie – „Straníku“ z Ha D1–D3 (*Studeníková 2007*, Abb. 5:1,3–5, 6:7–8, 7:7). Ve zmíněném depotu B ze Smolenic – „Molpíru“ se našla i varianta s řapem, kterou zatím na Moravě neznáme (*Studeníková 2007*, Abb. 5:2,6). Na Moravě evidujeme (malý, velikosti nože) srp se zahnutým vertikálním trnem z Moravičan H323 – „Dílečků“ (*Nekvasil 1982*, tab. 101:323/3) a ze dvou výšinných poloh – Podivice 1 – „Na Valech“ v kontextu předmětů z Ha C1 (*Fojtík – Golec 2006*, obr. 9) a Dolany – „Teplá díra“ bez datace (*Martínek – Vránová 2018*, obr. 3).

10.2.2 Sklo

Skleněným (fajánsovým) korálkům z Moravy se dodnes zabývaly dvě badatelky. Thea Elisabeth Haevernick vyhodnotila objemný soubor 4500 kusů z Habruvky – „Býčí skály“ v roce 1977. Její posudek byl přetisknut v plném znění v roce 1995 (*Haevernick 1977; 1995*). Tématu se ujala teprve nedávno ve své magisterské práci Michaela Kršová, která shrnula dosavadní poznatky o skleněných a fajánsových korálcích hrobů HS, PS a bývalé HS a PS. Terminologicky nevychází z Thei Elisabeth Haevernick a modifikovala terminologii Natálie Venclové (*Kršová 2017*). Podařilo se jí shromáždit, roztrždit a v katalogu uvést soubory jednak se známých publikovaných hrobů a dále i z doposud nepublikovaných nebo jen částečně publikovaných hrobů (viz Modřice – „Sádky“ a „Rybníky“, Orlovice – „Lysá hora“ a Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 – „Zadní“). Do práce nebyla vůbec zahrnuta objemná a pestrá kolekce z Habruvky – „Býčí skály“. Zásadní obtíž pro práci se shromážděnými daty je fakt, že u mnohých z uváděných hrobů neznáme kompletní přehled mobiliářů. Pro chronologické zhodnocení skla mezi hroby s identifikovaným kovovým inventářem můžeme využít jen část dat Michaely Kršové.

Cílem této krátké stati je s pomocí obou uvedených prací posoudit typologickou a chronologickou pozici skleněných korálků ze Seloutek – „Na Šťastných“ v rámci Moravy. Skleněné korálky v Seloutkách – „Na Šťastných“ evidujeme ze čtyř hrobů – H5/1926 (2 kusy; **tab. 33:A2–3**); H1/2012 Kašina (16 kusů; **tab. 49:23–24**); H8/2012 (72 kusů; **tab. 67:9c,18**) a H3/2017 (54 kusů; **tab. 93:1a**).

Za důležité považujeme určení chronologické pozice *subtilních kroužků* (Thea Elisabeth Haevernick – *Scheibchenperlen*; Michaela Kršová – malé korálky/kroužky do 5 mm) různých barev o \varnothing 3–5 mm. Ty nacházíme ve třech komorových hrobech a jednom hrobě jamkovém. Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ obsahuje 3 kusy subtilních opalizujících a 14 kusů subtilních modrých kroužků \varnothing 3–8 mm (**tab. 49:24,27, 68**). Obdobné soubory 72 kusů černých (asi silně přepálených/oxidovaných) subtilních kroužků \varnothing 3–5 mm pochází ze Seloutek H8/2012 – „Na Šťastných“ (**tab. 67:9c,18, 68**), 54 kusů hnědých a černých (asi silně přepálených/oxidovaných) \varnothing 4–5 mm ze Seloutek H3/2017 – „Na Šťastných“ (**tab. 93:1a, 68**).⁴¹ 7 kusů subtilních kroužků pochází z (dětského?) jamkového hrobu Seloutky H8/2017 – „Na Šťastných“ (**tab. 109:A3, 68**). Tyto subtilní kroužky zatím pocházejí z hrobů HS nejdříve až z fáze Ha D1 a nápadně často se nacházejí ve velmožských kontextech. Vyskytly se hned ve 4 velmožských hrobech společně se skládanými opasky – 107 a 56 kusů Brno-Zábrdovice, pohřeb I a II – „ul. Příkop“ (**obr. 42:3, 68**; *Kršová 2017*, tab. 4–5, I), 18 kusů Modřice H818 – „Sádky“ (**obr. 42:6, 68**; *Kršová 2017*, tab. 2–3, III:8), 4 kusy Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“ (**obr. 45:7, 68**; *Kršová 2017*, tab. 4–5) a 1 kus Vojkovic H111 – Vojkovické nivy“ (**obr. 42:9, 68**; *Kršová 2017*, 4–5). Pátým případem je vyvinutý skládaný opasek z depotu Ha D1 v Bohdalicích-Pavlovicích – „Ve Žlebčách“ (**obr. 42:1, 68**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, obr. 7:10–15). 6 kusů \varnothing 3,5–4 mm známe z depotu skleněných a jantarových korálků z Provodova – „Rysova“ 2 (**obr. 68**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, 50, obr. 10:11–16, 11). Obdobné subtilní kroužky pocházejí také z depotu Bánov – „Skalky“ fáze Ha D1b (**obr. 68**; nepublikováno). Velmi důležité podklady pro datování subtilních kroužků vydalo pohřebiště Vojkovic – „Vojkovické nivy“. Obsahují je hroby Ha D1–D2a Vojkovic H4, H60, H111, H117 – „Vojkovické nivy“ (**obr. 68**; *Golec 2005b*, tab. 166). Ani v jednom případě se na tomto pohřebišti subtilní korálky nenašly v kontextu hrobů datovaných do Ha C2, které

⁴¹ Z hrobu Seloutky H1/2019 – „Na Šťastných“ pochází 95 kusů subtilních kroužků a 1 červený korálek se žlutou vlnkou. Hrob náleží do Ha D1.

reprezentují např. hroby s bronzovými jehlicemi s labuťkovitým krčkem Vojkovice H22, H25, H62, H109 – „Vojkovické nivy“ (**obr. 36:68–70,72–75, 68**; *Golec 2005b*, tab. 161). Na základě uvedených zjištění řadíme jinak obtížně datovatelné hroby podle nekeramického inventáře Seloutky H1/2012 Kašina, H8/2012 a H3/2017– „Na Šťastných“ do Ha D1 (**obr. 68**). Doposud nepublikovaný je větší soubor subtilních kroužků obsahoval žárový hrob PS Náměšť na Hané-Biskupství H1/2008–2009 – „intravilán obce“ (**obr. 68**; *Geislerová – Parma eds. 2013*, 264). Obdobně pochází také z přechodného hrobu Ha C2b–D1a Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 H57 – „Zadní“ (**obr. 68**; *Kršová 2017*, tab. 8, II) nebo Orlovice H834 – „Lysá hora“ (*Kršová 2017*, tab. 8, I). Subtilní kroužky datují anomální kostrový skrčený hrob Modřice H802 – „Sádky“ (**obr. 68**; *Kršová 2017*, tab. IV) v bráně horákovského rondelu, který musí být přibližně časově shodný (*Kos 2015*, 13–15; *Golec 2019*, obr. 38). Pozoruhodný nález 2 kusů modrých subtilních kroužků byl učiněn pomocí detektoru kovů ve Slatinicích – „Na Stráži“ (nepublikováno), vypadly při čištění z bronzového knoflíku fáze Ha D1, který máme spojený s koňským postrojem. Soubor však poukazuje spíše na jiné použití, pravděpodobně na opasku. Datovací pozici subtilních korálků na Moravě výrazným způsobem podporuje celek Ha D1b–D3 Habrůvka – „Býčí skála“, odkud celkového množství 4500 kusů korálků, z toho asi 4000 kusů náleží subtilním (asi fajánsovým) kroužkům \varnothing 6 mm (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 56, Taf. 77:213c,214c, 78:216b,258b,259b,259b, 81:3–4; *Haevernick 1995*, 93). Thea Elisabeth Haevernick predikovala místní výrobní centrum zásobující Moravu. K jejich časovému zařazení se však nedozvídáme nic. Jelikož je však kovový inventář z Habrůvky – „Býčí skály“ řazený do Ha D1b–D3 je jisté, že s datováním do Ha C2 nemají nic společného. Skleněné subtilní korálky jsou navlečeny do tří sad – 1224 černo-šedých kusů, 708 černo-šedých kusů a 796 černo-šedých kusů = 2728 kusů (údaj Jindry Nekvasila koliduje s počtem 4000 kusů They Elisabeth Haevernick). Se skleněnými sety jsou navlečeny bronzové závěsky s postranními oky (*Ösenanhenger*), jejich příslušnost ke skleněným setům opíráme o fakt, že jsou inventovány pod shodnými inventárními čísly (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 20:213a,214a). Uvádíme pro doplnění, že tyto závěsky datuje Hermann Parzinger do Ha D1–D2 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 181, Abb. 1, Taf. 77:213a,214a). V Seloutkách H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ z Ha D1 se mezi subtilními korálky objevil jeden modrý rourkovitý korálek (*Röhrenperle*) jehož výroba souvisí díky stejnému průměru se subtilními kroužky. Jeho délka je 14 mm (**tab. 49:24b**), velikostí je značně odlišný od jiných rourkovitých korálků např. z Habrůvky – „Býčí skály“ (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 84:35; *Haevernick 1995*, 94–95).

Z hrobu Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ pocházejí 3 kusy opalizujících *monochromatických korálků* \varnothing 9 mm (**tab. 49:23**). Podle They Elisabeth Haevernick jde opět o *Scheibchenperlen*; dle velikostního dělení Michaely Kršové jde o *středně velké korálky* (5–10 mm; dále nad 10 mm *velké korálky*; *Kršová 2017*, 25). Jejich výskyt na Moravě není nijak rozsáhlý. Největší kolekci monochromatických středně velkých a velkých korálků/korálů různých barev (různé odstíny modré a zelené, žlutá, hnědá, šedá) známe z Habrůvky – „Býčí skály“ (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 82–83). Jejich velikosti jsou značně uniformní \varnothing 16–20 mm, toto typové spektrum odpovídá menším kusům z hrobu Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**obr. 68**). Modrý exemplář \varnothing 16 mm pochází ze Slatinek HH – „Nivek“ (*Přichystal 2003*, tab. I:HH/10), kde je uložený společně s korálkem s vrstvenými oky, což hrob datuje až do Ha D3 (**obr. 68**). Doposud nepublikovaný je větší soubor velkých v ohni přepálených korálků v hrobu PS Náměšť na Hané-Biskupství H1/2008–2009 – „intravilán obce“ (**obr. 68**; *Geislerová – Parma eds. 2013*, 264; nepublikováno). K datování větších monochromatických korálků se Hermann Parzinger ani Thea Elisabeth Haevernick nevyjádřili,

v Habrůvce – „Býčí skále“ zapadají do rozmezí Ha D1b–D3. V PS nacházíme 10 korálků ze zeleného skla \varnothing 6–9 mm v kontextu depotu vyvinutého skládaného opasku z Bohdalic-Pavlovic – „Ve Žlebách“ datovaného do Ha D1 (**obr. 42:1, 68**; Čižmář – Čižmářová 2014, 38, obr. 7:10–15,20,22). Odpovídající soubor skleněných korálků \varnothing 18–20 mm různých barev (zelená, žluto-hnědá, modrá, šedá) nacházíme v dalším depotu fází Ha D1–D2 Provodov – „Rysov“ 2 (**obr. 68**; Čižmář – Čižmářová 2014, obr. 10:17–19,23–42, 11). Rozměry odpovídají velikostnímu spektru Habrůvky – „Býčí skály“ s dominancí mezi 16–20 mm. Pěkným příkladem propojením s Habrůvkou – „Býčí skálou“ je nález 3 korálků \varnothing 18–24 mm zelené a modré barvy z komorového hrobu Moravičany H1145 – „Dílečky“ (Nekvasil 1982, 341, tab. 314:1145/15–17; Kršová 2017, tab. 6); který je datovaný železnou rombickou opaskovou záponou do fáze Ha D1 (**obr. 44:11, 68**). Čtvrtý modrý korálek je odlišný a Michaela Kršová takové kusy nazývá velké korálky se soustřednými kroužky (Nekvasil 1982, 341, tab. 314:18; Kršová 2017, tab. 6). Jejich výskyt je pro Moravu opět významný a datujeme je do rozmezí Ha D1–D2. Neznáme je z Habrůvky – „Býčí skály“. Nacházíme je v hrobě HS se skládaným opaskem Ha D1b Modřice H818 – „Sádky“, a to přímo na opasku s bronzovými prolamovanými závěskami s dvojitým křížem (**obr. 68**; Kos 2004, obr. 6:1–15, obr. 7; Kršová 2017, tab. III:1–7,9–16). Černý korálek se žlutými soustřednými kroužky pochází z hrobu v Kuřimi – „ul. Školní“, kde je datovaný obloukovitou sponou s dlouhým zachycovačem, velkou kuličkou na konci a skleněným korálkem na lučičku do Ha D1b–D2a (**obr. 68**; Říhový 1993, 85, Taf. 14:134, 24:134; Zeman 2015, tab. 103:1). V PS či bývalé PS je známe z hrobu Slatinky PH153 – „Nivky“ (**obr. 68**; Přichystal 2003, tab. XXXIX:PH153/9; Kršová 2017, tab. 8), datačně významný je pak hrob Slatinky PH171 – „Nivky“ (Přichystal 2003, tab. XLIII:PH171/4–10,15; Kršová 2017, tab. 8, tab. II), díky přítomnosti slitku s korálky s oky jej řadíme až do rozmezí Ha D2–D3 (**obr. 68**). Hrobů s korálky se soustřednými oky nalezneme na Moravě více, Michaela Kršová uvádí Modřice H1865 – „Sádky“, kde jsou uloženy se subtilními kroužky a korálky s vlnovkou (**obr. 68**; Kršová 2017, tab. 2, IV) a Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 H68 – „Zadní“ s labuťkovitým krčkem, hrob náleží do Ha C2b–D1a (**obr. 68**; Kršová 2017, tab. II). Ze Seloutek – „Na Šťastných“ korálky se soustřednými kroužky nepocházejí. Z hrobu Seloutky H5/1926 – „Na Šťastných“ pochází 2 kusy (dle terminologie Michaely Kršové) korálků s vlnovkou původně s červenou výplní (**tab. 33:A2–3**; barvu výplně Michaela Kršová neuvádí). Přesný ekvivalent k této variantě neznáme. Datování těchto korálků náleží nejvíce do Ha D1–D2. Sem náleží např. hroby Modřice H805, H827 a H1865 – „Sádky“ (**obr. 68**; Kršová 2017, tab. 2, IV). Nejmladší výskyt poskytuje hrob Slatinky H171 – „Nivky“, kde čtyři korálky s vlnovkou se žlutou výplní (Přichystal 2003, tab. XLIII:PH171/11–14; Kršová 2017, tab. 8, II) ležely spolu s korálky se soustřednými kroužky dokonce se slitkem korálků s vrstvenými oky, které jsou ze souboru nejmladší a náleží do Ha D2–D3 (**obr. 68**; viz níže). Michaela Kršová uvádí další hroby s tímto typem korálků, hroby ale nedokážeme datovat. Z Orlovic H851 – „Lysé hory“ pochází fragment hvězdovitěho korálku (Henrich Wankel jej nazývá *Rosettenperle*, Thea Elisabeth Haevernick *Sternperle*, Michaela Kršová korálkem se svislými žebry) světle zelené barvy (Kršová 2017, tab. 8, I), hrob díky němu datujeme do rozmezí Ha D1–D2 (**obr. 68**). Na Moravě má jediné analogie v Habrůvce – „Býčí skále“ v kusech \varnothing 17–20 mm zelené, žluté, modré a světle-šedé barvě (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 81:1–2, 84:23–28; nejpřesnější paralela Taf. 84:24). Z přehledu vyplývá, že ve fázi Ha C2 ještě na Moravě nekolovalo pestré spektrum subtilních korálků, korálků s kroužky, větších monochromatických a hvězdovitých korálků. Řada unikátů posloužila pouze elitám z Habrůvky – „Býčí skály“. V Ha C2 asi již kolovaly korálky s vlnovkou. Nyní také evidujeme velký žebrovaný korálek z náhrdelníku Hrušovan u Brna H1 – „U Tří

mostů“ z Ha C2b, který byl součástí setu s jantarovým korálkem a lignitovým kroužkem (*Kos – Přichystal 2013*, obr. na str. 88; *Kos 2014a*, obr. 55; *Kršová 2017*, tab. 4), jedinou paralelou jsou exempláře z Habrůvky – „Býčí skály“ z rozmezí Ha D1b–D3 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 81:5,10, 84:37–38). Závěr vývoje korálků na Moravě uzavírá *korálek s vrstvenými oky* (*Schichtaugenperle*). Jako nejspíše nejstarší řadíme slitek korálků s vrstvenými oky s těžko identifikovatelným povrchem v hrobu Slatinky H171 – „Nivky“ (*Kršová 2017*, 78, tab. II), který jej datuje rámcově do rozmezí Ha D2–D3. Přibližnou paralelu takového korálku na Moravě poskytuje soubor z Habrůvky – „Býčí skály“ z Ha D1b–D3 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 84:33). Jinou variantou jsou korálky se žlutým opakním povrchem, na něm jsou modrá oka s bílým podkladem. Takový kus známe ze Slatinek HH – „Nivek“ (*Přichystal 2003*, I:HH/11; *Kršová 2017*, tab. 8). Datace této varianty je do Ha D3 (**obr. 68**). Z kostrového hrobu v Popovicích prozkoumaného v roce 1888 v oblasti krku popisuje a vyobrazuje Inocenc Ladislav Červinka žluté korálky s modrými oky a bílou obrubou (*Červinka 1902*, obr. 118). Jde opět o korálky s vrstvenými oky a hrob datujeme do Ha D3. Druhou lokalitou je hradiště Malé Hradisko – „Staré Hradisko“, odkud pocházejí fragmenty tří obdobných kusů (*Meduna 1961*, 52, Taf. 12:10–12; *Čížmář – Parma 2006*, 64–65, obr. 5:6–7), první z nich je ekvivalentem ze Slatinek HH – „Nivek“ s hladkým povrchem, druhý z nich je zdobenější s výčnělky po okrajích. Vedle Malého Hradiska – „Starého Hradiska“ identifikujeme doklad aktivit na hradišti ve fázi Ha D3 z Provodova – „Rysova“ (*Novák 2017*, 196–197).

10.2.3 Jantar

Problematice výskytu jantaru v PS a bývalé PS se věnoval uceleně poprvé Michal Přichystal, který publikoval cenné doklady po jediné dílně ve dvou objektech 708 a 2669 v Kralicích na Hané – „Kralickém háji“ a shrnul dostupné nálezy z PS/bývalé PS (*Přichystal 2007c*). Přehled jantaru na Moravě v rámci halštatské střední Evropy publikoval Martin Golec (*Chytráček et al. 2017*, 146–160). Jelikož bylo téma čerstvě shrnuto, uvádíme zde pouze rešerši známých a nových poznatků z pohřebiště Seloutky – „Na Šťastných“ a sídliště Prostějov – „Za Tržištěm“, které v obou uvedených pracích nenajdeme (**obr. 46**).

Jantarový inventář ze Seloutek – „Na Šťastných“ pochází z 6 hrobů – H2/1926 (8 kusů; **tab. 30:4**), H5/1926 (5 kusů; **tab. 33:A7**), H26/1934 (23 kusů; **tab. 43:6**), H1/2012 Kašina (49 kusů; **tab. 49:24a,25**) a H8/2012 (18 kusů; **tab. 67:19**),⁴² v oblasti PS/bývalé PS jde nyní o největší známý počet individuálních hrobů s jantarem na jednom pohřebišti s celkovým počtem 114 kusů z 6 hrobů (**obr. 46**). Největším souborem v jednom individuálním hrobu v PS je Pustiměř H2/84 – „Pod Grefty“ se 130 kusy. Celkově z této lokality z 3 hrobů pochází 159 kusů (**obr. 46**). Z uvedených hrobů v Seloutkách – „Na Šťastných“ můžeme pomocí kovového a skleněného inventáře datovat 4 celky. Seloutky H26/1934 – „Na Šťastných“ náleží do Ha C2 a Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ do Ha C2b. Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ a Seloutky H8 /2012 – „Na Šťastných“ do Ha D1 (**obr. 46, 68**).

⁴² Z hrobu Seloutky H1/2019 – „Na Šťastných“ pochází 11 kusů jantarových korálků.

lokalita	kontext	počet	datování
Bánov – „Skalky“ (depot)	depot	asi 1500–2000 ks	Ha D1b
Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebčách“	depot	3 ks	Ha D1
Dětkovice obj. 501 – „Sibiř“	sídlíště	1 ks	-
Habrůvka – „Býčí skála	svatyně	1814 ks	Ha D1b–D3
Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“	hrob	1 ks	Ha D1
Kralice na Hané obj. 708/2003 – „Kralický háj“	dílna	15 ks + 74 ks odpad	Ha D1–D2
Kralice na Hané obj. 2669/2003 – „Kralický háj“	dílna	370 ks + tisíce ks odpad	Ha D1–D2
Provodov – „Rysov“ 2	depot	32 ks	Ha D1–D2
Luleč H2 – „nová silnice“	hrob	1 ks	-
Moravičany H1116 – „Dílečky“	hrob	1 ks	-
Prostějov obj. 541/2017 – „Za Tržištěm“	dílna	1 ks + 17 ks odpad	Ha D2
Prostějov-Čechůvky obj. 2650 – „Kopaniny“	depot	75 ks	Ha D1–D2
Pustiměř H2/84 – „Pod Grefty“	hrob	130 ks	Ha C2–D1
Pustiměř H4/84 – „Pod Grefty“	hrob	12 ks	Ha C2–D1
Pustiměř H1/85 – „Pod Grefty“	hrob	17 ks	Ha D1
Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“	hrob	8 ks	Ha C2b
Seloutky H5/1926 – „Na Šťastných“	hrob	5 ks	Ha C2–D1
Seloutky H26/1934 – „Na Šťastných“	hrob	23 ks	Ha C2
Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“	hrob	49 ks	Ha D1
Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“	hrob	18 ks	Ha D1
Slatinky PH106 – „Nivky“	hrob	35 ks	Ha D1
Šarovy – „Hluboček“	depot	-	Ha D1–D2

Obr. 46: Přehled nálezů jantaru platěnické skupiny a bývalé platěnické skupiny na Moravě. Lokalita Habrůvka – „Býčí skála“ náleží také do horákovské skupiny i bývalé horákovské skupiny (podle: M. Golec a P. Fojtík).

V PS a bývalé PS nyní známe 22 kontextů z 14 lokalit a kulturně smíšené Habrůvky – „Býčí skály“ náležející HS i PS a bývalé HS i PS (**obr. 46**). Překvapuje nás malý podíl pohřebišť, známe pouze 11 hrobů ze 4 lokalit – Moravičany H1116 – „Dílečky“ (1 z 330 hrobů na pohřebišti; *Nekvasil 1982*, 327, tab. 304:1116/10; *Chytráček et al. 2017*, 205), Pustiměř H2/84, H4/84 a H1/85 – „Pod Grefty“ (3 ze 7 hrobů na pohřebišti; *Baarová 2007*, 15–18, obr. 8:1, 14; *Chytráček et al. 2017*, 205), Seloutky H2/1926, H5/1926, H26/1934 (*Chytráček et al. 2017*, 205–206), H1/2012 Kašina, H8/2012 a H1/2019 – „Na Šťastných“ (6 hrobů z 50 hrobů na pohřebišti) a Slatinky PH106 – „Nivky“ (1 ze 192 hrobů na pohřebišti; *Přichystal 2003*, 97, 137, tab. XXIX:PH106). Je vysoce pravděpodobné, že mnoho jantaru padlo za oběť žárovému pohřebnímu ritu, avšak uvedené příklady dokumentují opak a jantar musel být vložen do hrobů po spálení zemřelých. Jantarový závěsek? v Jevíčku III, A/39 – „Na Panském“ náleží jednomu ze dvou izolovaných velmožských hrobů (*Jarůšková – Štrof eds. a kol. 2014*, 162; *Chytráček et al. 2017*, 205), které za pohřebiště za současného stavu zpracování lokality považovat nemůžeme. *Celkové množství jantarových korálků z hrobů činí 311 kusů*. Nápadně velké množství jantarových korálků pochází z 5 depotů – Bánov – „Skalky“ (asi 1500–2000 kusů; nepublikováno), Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebčách“ (3 kusy; *Čižmář – Čižmářová 2014*, obr. 7:21,23–24; *Chytráček et al. 2017*, 209), Provodov – „Rysov“ 2 (32 kusů; *Čižmář – Čižmářová 2014*, obr. 10:1–10,20–22; *Chytráček et al. 2017*, 210), Prostějov-Čechůvky obj. 2650 – „Kopaniny“ (75 kusů; *Golec 2017*, Fig. 86:b; *Chytráček et al. 2017*, 210) a Šarovy – „Hluboček“ (neznámé množství; *Čižmář – Čižmářová 2014*, 53; *Chytráček et al. 2017*, 210) (**obr. 68**). *Celkové množství jantarových korálků z depotů činí 1610 až 2110 kusů*. Jako solitér vynívá svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ s 1814 kusy jantarových korálků a kroužků pravděpodobně v několika původních kontextech (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 56, Taf. 79–80; *Chytráček et al. 2017*, 210), kde jsou v podobě hrobů nebo depotů smíchány kontexty obou kulturních skupin v rozmezí Ha D1b–D3 (**obr. 68**). Z uvedeného vyplývá, že jantar v

PS/bývalé PS náleží velmi často do sféry votivní – pocházejí z depotů (Bánov – „Skalky“ a Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebčách“ náleží složením mobiliáře mezi velmožské); či pohřební svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ s největší koncentrací velmožského mobiliáře z Moravy čítající 40 %; *Mírová – Golec 2018*, 93, Fig. 21). Z 14 zmíněných hrobů jsou 2 velmožské komorové (Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“, Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“), ze zbývajících je 12 z 14 hrobů (kromě Moravičan H1116 – „Dílečků“) komorových a náleží k hrobům vyšší střední vrstvy. U hrobu Seloutky 5/1926 – „Na Šťastných“ nemáme jasnou informaci o existenci komory, ale je to dle dochovaných indicií velmi pravděpodobné (**obr. 23**). Z časového hlediska je zřejmé, že množství jantaru kulminuje v hrobech PS/bývalé PS a v pozdní době halštatské těžce oblasti v Ha D1–D2 (**obr. 46, 68**).

Výroba je v PS/bývalé PS doložena na spojené dvojité souvislé lokalitě v Kralicích na Hané – „Kralickém háji“, dílenský odpad dokládají obj. 708/2003, 2669/2003 a Prostějově obj. 541/2017 – „Za Tržištěm“. Tuto polohu nepokládáme za náhodnou. Jde o lokalitu ústřední a leží v centru PS/bývalé PS (**obr. 12, 22, 69**). Jantarové dílny se nacházejí v (doposud nezpracovaném) areálu aglomerace Kralice na Hané – Prostějov-Čechůvky (**obr. 62:A5–6, 65**). V jejím prostoru identifikujeme velmožský dvorec, dva depoty – Prostějov-Čechůvky – „Kopaniny“ – depot bronzových náramků, jantarových a perleťových korálků, Kralice na Hané – „Kralický háj“ – s toreutikou, železnými rožni a závěsem na kotel náleží mezi velmožské (**obr. 7–10, 12, 62:A1,3–4, 64**) a velmožská mohyla Kralice na Hané H1 – „Staré olší“ (**obr. 62:A2,B**). Oba depoty náleží do Ha D1–D2 a stejnou dataci podporují i šálky získané ze jmenované mohyly (**obr. 25, 62:B**). Soubory Kralice na Hané obj. 708/2003 a 2669/2003 – „Kralický háj“ Michal Přichystal datoval obdobně do Ha D1–D2 (*Přichystal 2007c*, 222). Nedávno prozkoumané objekty Prostějov obj. 541/2017 – „Za Tržištěm“ předběžně datujeme až do fáze Ha D2. Rozmezí těchto fází (viz **obr. 46**; *Chytráček et al. 2017*, 188–193, obr. 12) chápeme za kulminační bod rozkvětu PS a bývalé PS, jehož důležitým znakem je provozování dálkového obchodu s jantarem skrze Moravu od S k J. Pohřebiště Seloutky – „Na Šťastných“ se nachází pouhých 6,5 km od sídlištní kumulace Kralice na Hané – Prostějov-Čechůvky (**obr. 61:18,52**). Na základě nových interpretovaných dat z Moravy (**obr. 5**) vznášíme odůvodněný názor, že *hlavní zásobovací trasa jantaru probíhala po linii Kietrz – napříč Jeseníky – Olomouc – Kralice na Hané/Seloutky* (**obr. 22, 69**), odkud pokračovala na dva směry: 1 – na Brněnsko přes Habrůvku – „Býčí skálu“ nebo Vyškovskou bránu (Pustimeř – „Pod Grefty“, Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebčách“); 2 – na Smolenice – „Molpír“ přes brod u Uherského Hradiště nebo hradiště Provodov – „Rysov“ (depoty Šarovy – „Hluboček“, Bánov – „Skalky“). Na základě těchto faktů vystupuje doposud nediskutovaný fakt, že oblast Šumperska, S Olomoucka nebo Moravské brány v této době nehrála podstatnou roli v predikovaném obchodním systému a absolutní absence jantaru např. na největším pohřebišti PS a bývalé PS v Moravičanech – „Dílečkách“ není odrazem vlivu žárového ritu, ale postavení regionu mimo hlavní zásobovací koridor. S tímto faktem koreluje naprostá absence luxusu/importu a velmožských hrobů na této lokalitě, což kontrastuje s nedávno publikovanými metodicky nedefinovanými, a tudíž chybně tušenými elitami (cf. *Makarová 2013*). Morava byla klíčovým dopravním uzlem dálkových komunikací s jantarem a politicko-ekonomický vývoj v PS a HS/bývalé PS a HS je s tímto systémem svázaný. Období Ha D3 zatím postrádá dobře datované doklady jantaru na Moravě, není vyloučeno, že došlo k útlumu obchodu s jantarem.

Na vybraných lokalitách PS/bývalé PS byla provedena analýza infračervené spektroskopie pro zjištění původu – Kralice na Hané obj. 708/2003 a 2669/2003 – „Kralický háj“, Prostějov-Čechůvky obj. 2650 – „Kopaniny“, Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“

a Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“, obdobně také z nadkulturní centrální lokality Habrůvka – „Býčí skála“, v HS v Kuřimi obj. 1–3, 9, 12, 27–28, 43 – „Pod Toskou“. Výsledky u všech vzorků prokázaly *baltský původ jantaru* (Chytráček et al. 2017, 178).

10.2.4 Kámen

Využití kamene pro mobiliář platěnických hrobů je zřídka. Ze Seloutek H14/1926 – „Na Šťastných“ pochází část *kroužkového závěsku* s kruhovým závěsným otvorem, vnější velikost má \varnothing 43 mm (**tab. 36:B2**), jako materiál byla použita prachová břidlice (Mrázek 1996, 88, obr. 73:1). Ze sídliště v nedaleké Ohrozimi – „Hrabovci“ uvádí Ivan Mrázek kamenný kroužek (Mrázek 1996, 88). Obliba kroužků v průběhu doby halštatské narůstá, známe je v nejrůznějších modifikacích a velikostech ze železa, bronzu, jantaru, kamene a skla. Pro kroužky je typický velký vnitřní otvor, který je odlišuje od korálků. Břidlicový šedý kroužkový závěsek bez závěsného otvoru o \varnothing 36 mm z kulmského prachovce známe z Habrůvky – „Býčí skály“ (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, 55–56, Taf. 22:259a; Golec 2017, 100, Fig. 90:6d), který můžeme datovat jen do rozmezí využívání lokality v Ha D1b–D3. Z této lokality pochází dále soubor čtyř dalších kamenných závěsků buď černé/tmavé nebo bílé/světlé barvy s umělými nebo přirozenými otvory identické datace (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, 55–56, Taf. 22:256–258a,260; Golec 2017, 100, Fig. 90:6a–c,e). Všechny předměty zřejmě sloužily jako závěsky se symbolickou funkcí amuletu/talismanu.

Podlouhlý závěsek/brousek – kapkovitý kus z prachové břidlice materiálu podlouhlého tvaru rozměrů 132 x 30 x 12 mm s kruhovým závěsným otvorem v Seloutkách H14/1926 – „Na Šťastných“ nebyl při revizi dohledán, ačkoliv byl dříve Ivanem Mrázkem popsán a nakreslen (Mrázek 1996, 88, obr. 73:3). Podobný protáhlý kus opět z prachové břidlice s kruhovým závěsným otvorem pochází ze Seloutek H16/1926 – „Na Šťastných“, jde o poškozený neúplný exemplář (**tab. 38:6**; Mrázek 1996, 88, obr. 73:2). Oválný kamenný kus s kruhovým otvorem rozměrů 66 x 25 x 10 mm pochází ze sídliště Mostkovice – „Vysoudilka“ (Mrázek 1996, 88, obr. 73:4). U těchto předmětů vzniká interpretační rozpor, zatímco Ivan Mrázek hovoří o závěscích, jindy se stejným předmětům přisuzuje funkce brouseků, včetně kusů z prachové břidlice ze Seloutek H14/1926 a H16/1926 – „Na Šťastných“ (Makarová 2017a, 86). Kroužkový závěsek z hrobu Seloutky H16/1926 – „Na Šťastných“ obdobné tvrzení nesdílíme a za brousek jej nepovažujeme. Podlouhlé brousky uvádí Erika Makarová z Moravičan H42, H1088 a H1099 – „Dílečků“, přičemž exemplář z kulmské prachové břidlice z H1088 nese stopy po broušení (Makarová 2017a, 84–85, obr. 33). Martin Ježek (Ježek 2017) vyjádřil názor, že některé druhy brouseků ukládané v hrobech mohly sloužit jako prubířské kameny, bez mikroskopické analýzy výše uvedených exemplářů toto tvrzení však zatím nelze doložit, téma bude zasluhovat další pozornost.

Plochý brousek kvadratického tvaru z pískovce pochází ze Seloutek H12/1926 – „Na Šťastných“ (**tab. 33:E3**). Hodnotíme jej jako brousek. Brusné kameny byly nalezeny ve výrobním areálu dvorce HS v Kuřimi – „Pod Toskou“, Jan Zeman přisuzuje jejich použití k broušení předmětů, např. k ostření nožů, kopí, ad. (Zeman 2015, 108–109, obr. 49, tab. 97:4–7, 98).

10.2.5 Keramické tvary

Třídění platěnické keramiky stupně Ha D představil v polovině 70. letech 20. století Jindra Nekvasil (Nekvasil 1974, 254–274). Pro své třídění hojně využil hrobovou keramiku z

prostějovsko-vyškovské a olomoucké podskupiny PS/bývalé PS. Do svého systému třídění zařadil pohřebiště, která jsou akcentována v předložené práci – jde o pohřebiště Seloutky – „Na Šťastných“, Mostkovice – „Přední díly“, Slatinky – „Nivky“ nebo severněji jím nověji prozkoumané Moravičany – „Dílečky“. Na dosažených výsledcích je patrný „limit“ datovacích schopností keramiky, který Jindra Nekvasil našel. Období celé doby halštatské pomocí keramiky rozdělil do dvou stupňů (mladý a pozdní), které však nijak přesně neztotožňuje s Reineckovými stupni (Nekvasil 1974, 306). Toto dělení se v mladších pracích již neobjevuje (cf. Nekvasil 1993, 351–372), Analýza prokázala, že keramika až na výjimečné tvary nebo výzdobu nemá sama o sobě potenciál k detailnímu dělení PS/bývalé PS do fází. Tuto vlastnost naopak hledáme ve shodě s evropskými standardy u kovových předmětů a nově také skla. Jindra Nekvasil u profilového pohřebiště Seloutky – „Na Šťastných“ využil keramiku pro zařazení hrobu Seloutky H6/1926 – „Na Šťastných“ do „mladého stupně“ a Seloutky H4/1926, H9/1926, H13/1926 a H14/1926 – „Na Šťastných“ do pozdního stupně (Nekvasil 1974, 275–276). Revize kovových nálezů z této nekropole dochází k výrazně odlišnému výsledku a do nového přehledu neřadíme ani jeden z uvedených hrobů (cf. obr. 68). Tento výsledek je založen na metodickém faktu, že hlavní důraz není kladený na keramiku jako v minulosti.

Soudobý trend popisu keramických tvarů a výzdobných typů na Moravě ovlivňuje deskripční systém aplikovaný pro dobu halštatskou v ČR Dagmar Dreslerovou (Dreslerová – Beech 1995). V roce 2003 představil deskripční systém pro HS/bývalou HS Martin Golec (Golec 2003), který však autoři pro inspiraci třídění keramiky PS/bývalé PS nevyužili, v posledním dvacetiletí se v moravské archeologické komunitě pro dobu bronzovou a halštatskou postupně prosadil systém jiný. V nedávné době představil deskripční systém pro keramiku PS/bývalou PS z hradiště Krhov – „Malý Chlum“ Marek Novák. Autor zkombinoval několik třídících komponent pro vytvoření univerzálního systému popisu znaků – evidenční, kvantitativní, metrické, morfologické, typologické a evidenční (Novák 2015, 23–34). Jádrem systému je univerzální typologické horizontální a vertikální dělení *keramických tvarů (10000–60000) a výzdoby* od Dagmar Dreslerové; převzatý a modifikovaný Markem Novákem pro moravský keramický soubor popelnicových polí a doby halštatské z Krhova – „Malého Chlumu“ (Novák 2015, obr. 9–11). Autoři předložené práce se k systému připojují.⁴³

U vybraných keramických tvarů z revidovaných a nově publikovaných lokalit a hrobů z Mostkovic – „Předních dílů“, Prostějova-Domamyslic – „V Loučkách“, ul. Olšová“ a Seloutek – „Na Šťastných“ autoři využívají uvedený systém, který doplňují o nové části ve shodě s Markem Novákem. Tvary keramiky dělíme na (obr. 47–53): hrnce (11000), hrncovité zásobnice (13000), amfory/osudí (21000), amforovité zásobnice (23000), mísy (31000), šálky (32000), miniaturní nádoby (34000), dvojité a trojité nádoby (35000), zoomorfí nádoby (36000), picí rohy (37000), závěsné nádoby (38000), podložky (51000) a pokličky (52000), přesleny (61000), závaží (62000), drobná plastika (63000), drobné závěsky (64000), šterchátka (65000), měsícovité idoly (66000) a technická keramika (67000). Do tohoto systému lze včlenit typologicko-názvoslovné dělení, které pro PS časového rámce Ha C2–D1 publikoval Jindra Nekvasil v roce 1974 a zařadil do něj lokality Moravičany – „Dílečky“, Mostkovice – „Přední díly“, Seloutky – „Na Šťastných“ a Slatinky – „Nivky“ (Nekvasil 1974, 254–264).

⁴³ Na společném systému třídění keramiky doby halštatské na Moravě se po konzultaci dohodli v roce 2019 Marek Novák, Martin Golec, Pavel Fojtík a Sylva Tichá Bambasová.

Obr. 47: Ukázky keramických tvarů z hrobů z centra platěnické skupiny/bývalé platěnické skupiny na Prostějovsku: 1 – amforovitá zásobnice; 2–3 – amfory/osudí; 4–5 – šálky; 6 – mísa se zataženým okrajem; 7–8 – mísy s prohnutým hrdlem; 9 – poklice; 10 – hrnec; 11 – miniaturní nádobka s otvorem ve dně (= rhyton); 12 – zoomorfní nádobka s výlevkou v tlamě (= rhyton); 13 – dvojitá nádobka spojená uvnitř tunelem; 14 – trojitá nádobka spojená uvnitř tunely; 2, 8 – Mostkovice H2 – „Přední díly“; 3–4, 6–7, 11–12 – Prostějov-Domamyslice H1/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“; 1, 5, 9–10, 13–14 – Seloutky (různé hroby) – „Na Šťastných“; různé velikosti (foto: P. Fojtík a M. Golec).

U následných typologických a chronologických rozborů pracujeme s inventáři 26 hrobů ze tří pohřebišť (obr. 48), v Drahanovicích H2/2014 – „Za Kapličkou“, Prostějově-Domamyslicích H1–H4 – „V Loučkách“, ul. Olšová“ a nově prozkoumaných hrobech v Seloutkách H1/2012 Kašina, H1–H10/2012, H1–H10/2017 – „Na Šťastných“. U těchto hrobů evidujeme celé soubory a závěry nejsou zkresleny neúplnými inventáři. Z tohoto množství je 13 komorových (Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“, Prostějov-Domamyslice H1–H4 – „V Loučkách“, ul. Olšová“, Seloutky H1/2012 Kašina, H6/2012, H8/2012 a H10/2012 a H1–H4/2017) a 13 jámových a jamkových. Mezi jámové hroby náleží jen Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“ s velkou ovaloidní jámou, který se odlišuje od velkých kvadratických komorových hrobů a také nejmenších jamkových hrobů.

lokality/hrob	amforovita/hrncovitá zásobnice	amfora/osudl	šálek	misa (všechny tvary)	hrnec	podložka/poklička	jiná keramika	přeslen/korálek	ostatní keramika	vůz/postroj	opasek	spóna	jehlice	náramek/nápažník	náušnice/záušnice	sekera	nůž/brousek	sklo	řantar	ostatní drobný
Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“	1az	1o	1	6	1	1pk	1m	-	1	-	-	1ž	-	2ž	-	-	1n	-	-	-
Mostkovice H2 – „Přední díly“*	1az	1a/o	-	4	-	-	1zr	-	-	-	-	-	-	-	-	1ž	-	-	-	-
Prostějov-Domamyslice H1/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“	1az	1a, 1o	3	11	1	-	1mr	-	3	-	-	-	-	-	-	-	1n	-	-	-
Prostějov-Domamyslice H2/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“	1az	1a, 1a/o	5	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1n	-	-	-
Prostějov-Domamyslice H3/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“	2az	2a, 1o, 1a/o	-	10	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1ž	-	-	-	-	-	1
Prostějov-Domamyslice H4/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“*	1az	1a/o	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1n	-	-	-
Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“*	1az	1a	1	-	-	-	-	1p	-	14kp, 8vj	1ž (10 ks)	-	3b, 1ž	1b, 1ž	2b?	-	2n	-	8	40
Seloutky H3/1926 – „Na Šťastných“*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1ž	-	-	1b	-	-	-	-	-
Seloutky H4/1926 – „Na Šťastných“*	-	1a	-	-	1	1pk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H5/1926 – „Na Šťastných“*	1az	1a	-	3	1	-	1š	-	-	-	-	1ž	-	1ž	-	-	-	2	5	4
Seloutky H6/1926 – „Na Šťastných“*	1az	-	-	1	-	-	1t	5p	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H7/1926 – „Na Šťastných“*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3b	-	-	-	-	-
Seloutky H8/1926 – „Na Šťastných“*	-	1	1	1	1	-	1m	-	-	-	-	-	1b	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H9/1926 – „Na Šťastných“*	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2b	-	-	-	-	1
Seloutky H11/1926 – „Na Šťastných“*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1b	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H12/1926 – „Na Šťastných“*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1b	-	-	-	-	-	-	1
Seloutky H13/1926 – „Na Šťastných“*	-	1	-	1	-	-	-	3p	1zn	-	-	-	1b	-	1b	-	1n	-	2	1
Seloutky H14/1926 – „Na Šťastných“*	-	-	1	3	-	-	-	1p	-	-	-	-	-	-	2b	-	1n	-	1	-
Seloutky H15/1926 – „Na Šťastných“*	-	1o	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1ž	2b	2b	-	-	-	-	-
Seloutky H16/1926 – „Na Šťastných“*	1az	-	1	-	-	1pk	1mr?	-	-	-	-	-	1ž	-	-	-	1br	-	-	-
Seloutky žároviště u H20 – „Na Šťastných“*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2b	-	-	-	-	1

Seloutky H24/1934 – „Na Štápných“*	1az	-	3	-	2	1pk	1š, 1d	-	-	-	-	-	1ž, 1b	1ž	-	1n	-	2		
Seloutky H26/1934 – „Na Štápných“*	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2ž, 1b	3ž	2b	-	1n	23	31	
Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Štápných“	1az	4a, 1o	2	5	2	1pd	-	1	-	-	-	1ž	-	2ž	2b	-	1n	16	49	1
Seloutky H1/2012 – „Na Štápných“	-	1a	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1n	-	-	-
Seloutky H2/2012 – „Na Štápných“	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H3/2012 – „Na Štápných“	-	-	-	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H4a/2012 – „Na Štápných“	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H4b/2012 – „Na Štápných“	1z	1a	-	4	1	-	1p	1	-	-	1ž?	-	2-4ž	1ž	-	-	-	-	-	-
Seloutky H4c/2012 – „Na Štápných“	-	1	-	2	1	-	-	3	-	-	-	-	2ž	2ž	-	-	-	-	2	-
Seloutky H4d/2012 – „Na Štápných“	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2ž	2ž	-	-	-	-	-	-
Seloutky H5/2012 – „Na Štápných“	-	-	2	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H6/2012 – „Na Štápných“	1az	2a, 1o	3	8	2	-	-	5	-	-	-	-	1ž	-	-	-	1n	-	3	-
Seloutky H7/2012 – „Na Štápných“	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H8/2012 – „Na Štápných“	1az	1a/o	5	2	1	1pk/pd	-	2	-	-	-	1ž	3-4ž	2ž	3b	-	1n	72	18	-
Seloutky H9/2012 – „Na Štápných“	-	1a, 1a/o	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1ž?	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H10/2012 – „Na Štápných“	1az	2a, 1a/o	6	14	1	1pk/pd	-	1k	1	-	-	-	-	-	3b	-	3n	-	1	-
Seloutky H1/2017 – „Na Štápných“	1az	2a, 1o, 1a/o	7	9	1	1pk, 1pd	6m	-	3	-	-	1ž	-	1-2ž	1b	-	1n	-	3	-
Seloutky H2/2017 – „Na Štápných“	1az	2a, 1o	7	8	4	1pk, 1pd	-	-	1	-	-	-	-	2-3ž?	-	-	1n	-	-	-
Seloutky H3/2017 – „Na Štápných“	1az	1o	-	9	2	-	-	-	4	-	-	1ž	1ž	2ž	3b	-	1n	54	-	-
Seloutky H4/2017 – „Na Štápných“	1az	2	9	16	2	1pk	-	-	1	1kp	1ž (8 ks)	-	1ž	-	-	-	2n	-	-	-
Seloutky H5/2017 – „Na Štápných“	1hz	1a/o	-	4	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H6/2017 – „Na Štápných“	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H7/2017 – „Na Štápných“	-	1	-	1	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seloutky H8/2017 – „Na Štápných“	-	-	-	1	-	-	-	1p	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Seloutky H9/2017 – „Na Štápných“	1az	-	-	1?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1b	-	-	-	-	-
Seloutky H10/2017 – „Na Štápných“	-	-	-	1	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Obr. 48: Přehled keramického, železného, bronzového, skleněného a jantarového inventáře z hrobů Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“ , Mostkovice H2 – „Přední díly“ , Prostějov-Domamyslice H1-H4/2016 – „V Loučkách“ , ul. Olšovců a Seloutky H2-H10/1926, H12-H16/1926, H24-1934, H26/1934, H1/2012 Kašina, H1-H10/2012, H1-H10/2017 – „Na Štápných“ . * – starší hroby s neúplným inventářem nebo neúplně prozkoumané hroby; a – amfora; az – amforovitá zásobnice; b – bronz; bi – bimetalický předmět; br – brousek; d – dvojitá nádoba; k – (hliněný) korálek; hz – hrncovitá zásobnice; kp – koňský postroj; m – miniaturní nádoba; mr – miniaturní rhyton; n – nůž; o – osudí; p – přeslen; pd – podložka; pk – poklice; š – štěrčátko; t – trojitá nádoba; vj – (díly) vozu a jha; z – zásobnice; zn – závěsná nádoba; zr – zoomorfní rhyton; ž – železo (podle: M. Golec a P. Fojtík).

U typologicko-chronologického posouzení tvarů nádob PS/bývalé PS preferujeme pohřebiště Seloutky – „Na Šťastných“, u kterých se podařilo předem stanovit chronologickou posloupnost pomocí nekeramického inventáře (**obr. 48–52**), která je v poměru počet hrobů vs. počet datovaných hrobů v porovnání s jinými lokalitami vysoká a tím i vhodná (cf. **obr. 68**).

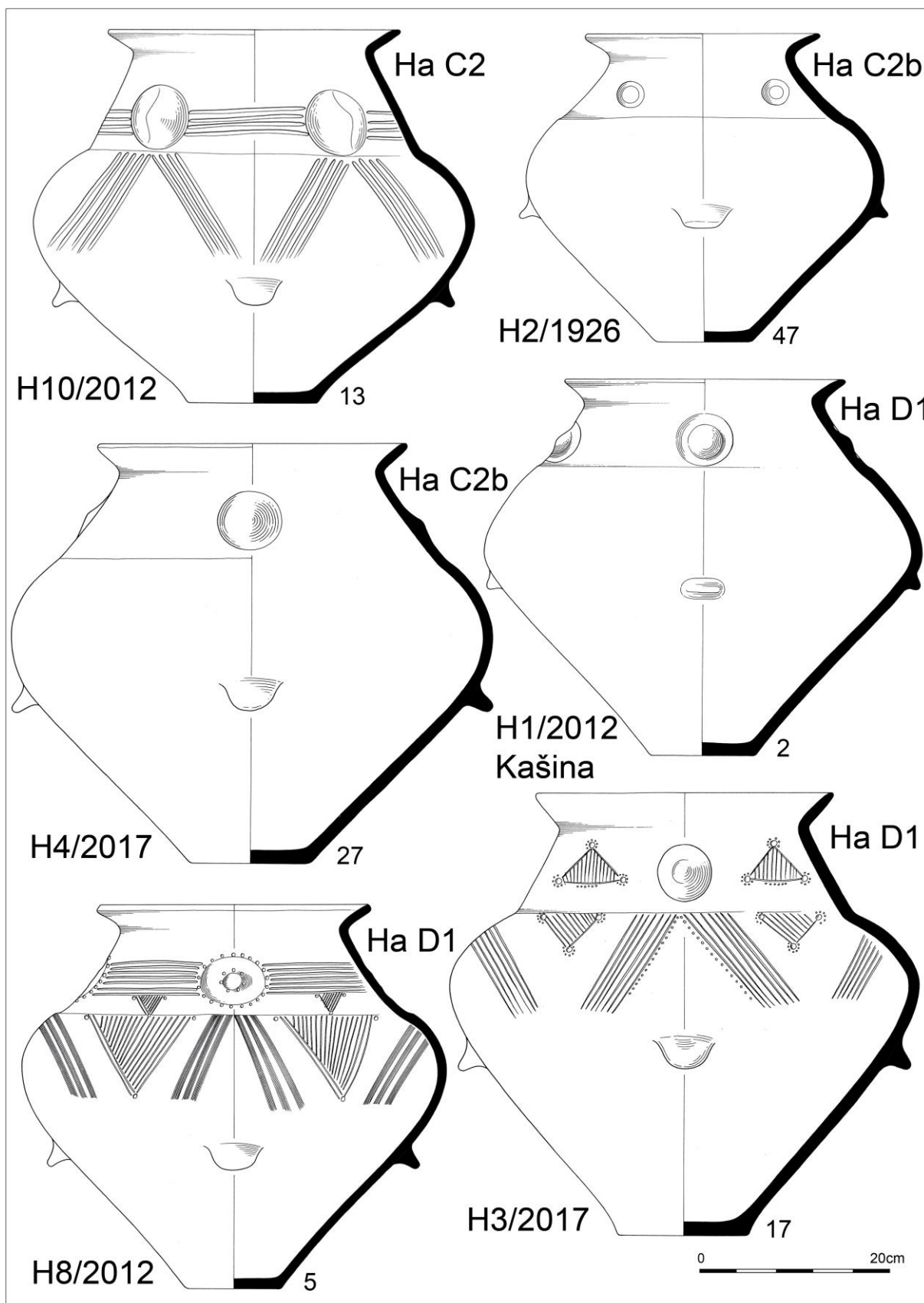
Amforovité zásobnice (23000; **obr. 47:1**)⁴⁴ – amforovitá zásobnice se pravidelně nachází v komorových hrobech, známe 13 případů ze 13 (**obr. 48**). V 12 případech byly ukládány po jednom kusu, pouze v případě Prostějova-Domamyslic H3 – „V Loučkách“, ul. Olšová“ byly uloženy 2 kusy. Amforovitou zásobnicí obsahoval jámový hrob Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“ s velkou oválnou jámou. Můžeme potvrdit, že tento keramický tvar je naprosto typický pro hroby komorové, popř. větší nekvadratické hroby a do malých jamkových hrobů se nekládal. Tento údaj naznačuje, že i dalších pět starších hrobů z 20. až 30. let 20. století v Seloutkách H2/1926, H5–H6/1926, H16/1926 a H24/1926 – „Na Šťastných“ s amforovitými zásobnicemi náleželo spíše mezi hroby komorové. Potvrzuje to pak zejména větší množství nádob a dalšího inventáře z hrobů Seloutky H2/1926, H5/1926 a H24/1926 – „Na Šťastných“. U hrobu Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ je tento fakt doložen také přítomností kamenných závalů v Seloutkách H2/1926, H5/1926, H24/1934 – „Na Šťastných“ (**obr. 23, 27**), u hrobu Seloutky H24/1934 – „Na Šťastných“ je to přímo potvrzeno terénním nákresem Antonína Gottwalda (**tab. 41**). U těchto tří hrobů kombinace dvou faktů – přítomnosti kamenných závalů nad hrobovými jámami a také přítomnosti amforovité zásobnice dokládá původní existenci komor, aniž bychom je měli řádně zdokumentovány.

Z hlediska tvaru nádob nezaznamenáváme typologický vývoj, který nám dovoluje oddělit starší a mladší exempláře (**obr. 49**).

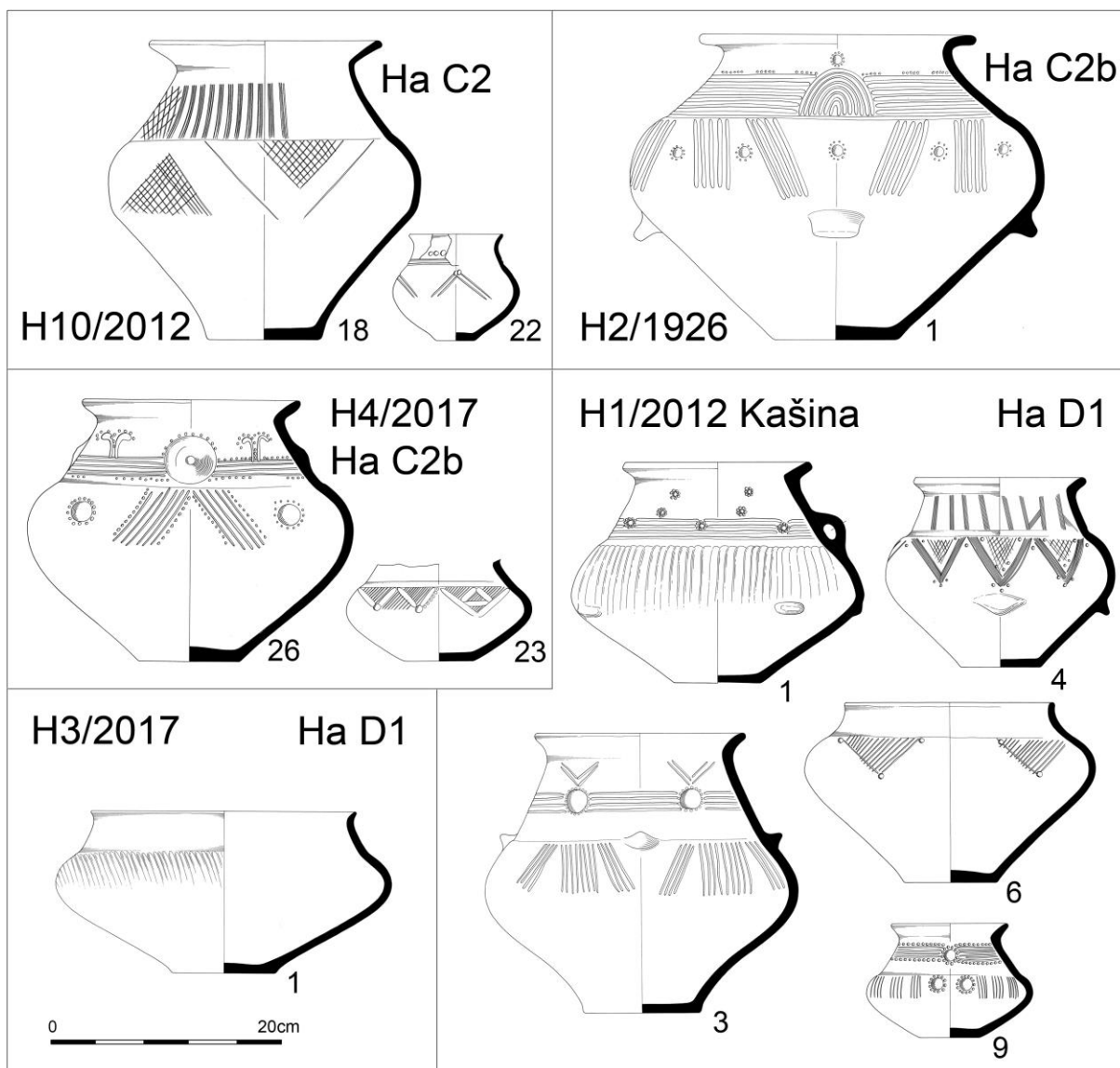
Amfory/osudí (21000) – u amfor jde o tvary, které se shodují s amforovitými zásobnicemi (23000), ale jsou podstatně menší. U osudí výrazně dominuje šířka před výškou, hrdlo je velmi potlačeno v porovnání s amforami a okraj je nevyvinutý. Jsou výrazně větší a mají silnější stěnu než mísy s prohnutým hrdlem a zaobleným tělem (31300). Ve sledovaných 26 hrobech se našly v 15 z nich. Našly se ve všech 13 komorových hrobech v počtu 1–5 kusů, přičemž nad 3 kusy nacházíme 8 hrobů. V jamkových hrobech se našly pouze ve čtyřech z nich jen v počtu 1–2 kusy (**obr. 48**). Výjimkou je hrob Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“ se čtyřmi skrumážemi nádob 4a–4d (s 1–2 kusy amfor/osudí ve skrumáži), není vyloučeno, že jde o časosběrný jámový hrob. Závislost hrobů vyššího sociálního postavení pohřbených jedinců na přítomnosti a počtu amfor/osudí je zřejmá.

Amfory – známe je v poměrně velké škále velikostí. Můžeme oddělit veliké exempláře, navazující na amforovité zásobnice, takové známe z hrobů Seloutky H10/2012 (**obr. 50:H10/2012/18**), H2/1926 (**obr. 50:H2/1926/1**), H4/2017 (**obr. 50:H4/2017/26**), Seloutky H1/2012 Kašina (**obr. 50:H1/2012 Kašina/1,3–4**) – „Na Šťastných“. Nacházíme je ve fázích Ha C2 i Ha D1. Proti tomu existují značně malé exempláře, známe je z hrobů Seloutky H10/2012 (**obr. 50:H10/2012/22**), H4/2017 (**obr. 50:H4/2017/23**) nebo H1/2012 Kašina (**obr. 50: H1/2012 Kašina/9**) – „Na Šťastných“. Nacházíme je ve fázích Ha C2 i Ha D1. Amfory a osudí jsou nádoby pravidelně zdobené, a to na dvou místech – na hrdle nebo na výduti.

⁴⁴ U nekeramického inventáře jsme uváděli údaj „nepublikováno“, pokud nebyl doposud publikován, včetně této práce. Z důvodu množství keramiky obdobný údaj v této kapitole neuvádíme.

Obr. 49: Vývoj amforovitých zásobnic (23000) na pohřebišti Seloutky – „Na Šťastných“ (podle: M. Golec a P. Fojtík).

Obr. 50: Vývoj amfor/osudí (21000) na pohřebišti Seloutky – „Na Šťastných“ (podle: M. Golec a P. Fojtík).

Jindra Nekvasil využívá přítomnost amfory v hrobě pro základní dělení typů hrobů, amforovitý hrob klade do posloupnosti – komorový, amforový, urnový a hromádkový (Nekvasil 1982). Tento systém nepoužíváme (viz **kap. 11.2**).

Osudí – tato nízká varianta amfor, velmi typická pro Ha B, se ukládala v omezené míře i v průběhu doby halštatské. Byla uložena do hrobů z Ha D1 Seloutky H1/2012 Kašina (**obr. 50: H1/2012 Kašina/6**) a H3/2017 (**obr. 50:H3/2017/1**) – „Na Šťastných“.

Amfory s lahvovitým hrdlem/lahve (22000) – jde o nádoby s výrazně vysokým hrdlem. Na Moravě byla tradičně (ne příliš správně) nazývána jako lahovitá osudí. Přechod mezi lahvovitým osudím a lahví doposud nebyl stanoven. Protahování hrdel podléhají také amforovité zásobnice. Prodloužená hrdla jsou typická až pro Ha D2–D3. Nacházíme je v Habrůvce – „Býčí skále“, kterou datujeme do Ha D1b–D3 (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 63). Amfory s lahvovitým hrdlem pomohly identifikovat několik hrobů v rozmezí Ha D2–D3. Jde o kostrový hrob Vojkovice H117 – „Vojkovické nivy“ z Ha D2a s keramickou pintaderou a importovanou miskou z polského Slezska (**obr. 68; Golec 2005b**, tab. 124:117/10,12, 169), Dukovany – „Na Rabštýně“, datovaný do Ha D2–D3 také bronzovým

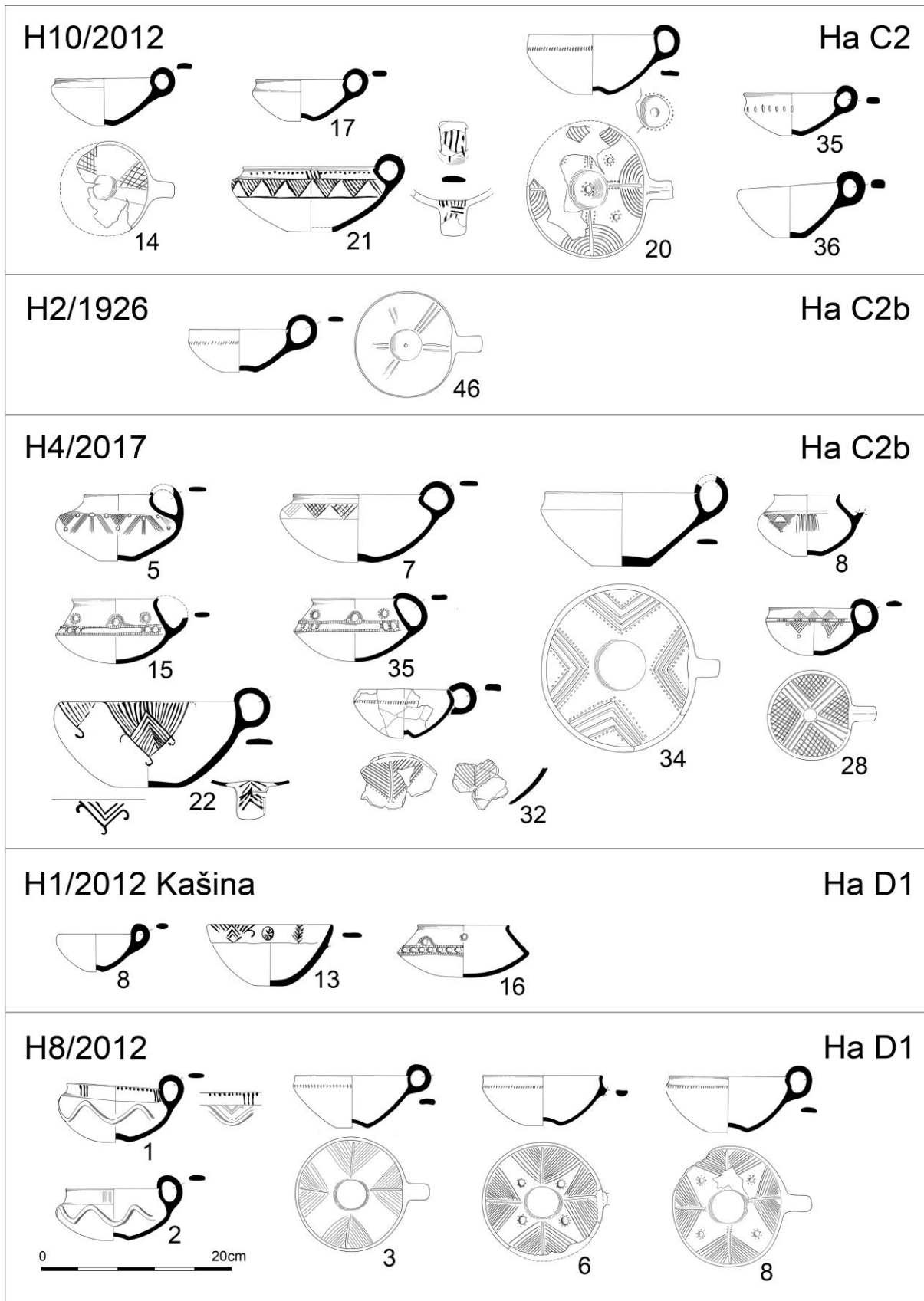
náramkem/nápažníkem s pravidelným rýhováním (**obr. 68**; *Stegmann-Rajtár 1992a*, Taf. 86:3–5), Krhovice – „intravilán, kde byl pohřeb přímo v tomto typu nádoby (**obr. 68**; *Kala – Kos – Rožnovský 2018*, 235, obr. 2) a do rozsahu Ha D3–LT A náleží Miroslav – „kamenolom Štěpánov“ datovaný dvěma bronzovými náramky/nápažníky se čtyřmi vývalky (**obr. 68**; *Podborský – Vildomec 1972*, obr. 32). Pro jejich detailnější rozřazení takových celků je prospěšné využít mnohem bohatějších informací z hrobů s kovovými předměty z Ha D1–LT A ze sousedních J Čech s kontinuálním ukládáním do mohyl/hrobů v tomto rozsahu (*Michálek 2017*).

Šálky (32000; **obr. 47:4–5**) – základní charakteristikou šálek je existence ucha na miskovitém tvaru, nejčastěji páskové profilace. Nepoužíváme žádný alternativní název, jako koflík nebo hrnek. Pro základní dělení nerozhoduje velikost nádoby. Pro detailní zařazení rozhodují tvar/metrické údaje okraje, existence hrdla nebo provedení ucha. Dělíme je podle stavby těla obdobně jako mísy na šálky – *kónické* (též nálevkovité nebo hrnkovité; 32110), *vyklenuté* (32110), *se zataženým okrajem* (32210), *s prohnutým hrdlem* (32120, 32130, 32230, 32330). Specifické jsou *šálky s lištou* (32233, 32321). V hrobech PS/bývalé PS jsou poměrně hojně zastoupené, avšak nejsou přítomny vždy (**obr. 48**). Následující přehled využívá některých chronologicky zařazených hrobů v Seloutkách – „Na Šťastných“ (**obr. 51**) pomocí kovového a skleněného inventáře (**obr. 68**).

Vyklenuté šálky – mají jednoduchou stavbu těla, nemají okraj, najdeme je v hrobě Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**obr. 51:H1/2012 Kašina/13**).

Šálky se zataženým okrajem – okraj těchto šálek se obloukovitě stáčí dovnitř, najdeme je v hrobě Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 51:H10/2012/36**), H4/2017 – (**obr. 51:H4/2017/22**) nebo H1/2012 Kašina (**obr. 51:H1/2012 Kašina/6**) – „Na Šťastných“. Nacházíme je ve fázích Ha C2 i Ha D1.

Šálky s prohnutým hrdlem – jsou asi nejoblíbenějším typem, nacházíme je pravidelně v hrobových inventářích ve všech možných variantách. Mají různě tvarovaný okraj, v Seloutkách – „Na Šťastných“ nacházíme hlavně variantu s menším max. průměrem okraje, než je max. výduť (32230 a 32330). Četnou variantou jsou šálky s nízkým a málo prohnutým hrdlem (32230), najdeme je v hrobech Seloutky H10/2012 (**obr. 51:H10/2012/20**), H2/1926 (**obr. 51:H2/1926/46**), H4/2017 (**obr. 51:H4/2017/32**) nebo H8/2012 (**obr. 51:H8/2012/3,6,8**) – „Na Šťastných“. Nacházíme je ve fázích Ha C2 i Ha D1. Řada exemplářů má nízké a výrazně prohnuté hrdlo (32230), takové šálky najdeme v hrobech Seloutky H10/2012 (**obr. 51:H10/2012/14,17,35**), H4/2017 (**obr. 51:H4/2017/28,34**) – „Na Šťastných“. Obdobně četné jsou kusy s nízkým hrdlem, výrazně prohnutým hrdlem, které nasedají od předchozích variant na výrazně zaoblené tělo (32330), najdeme je v hrobech Seloutky H10/2012 (**obr. 51:H10/2012/21**), H4/2017 (**obr. 51:H4/2017/7**) nebo H8/2012 (**obr. 51:H8/2012/1–2**) – „Na Šťastných“. U této varianty se též může zvýšit hrdlo, jde o Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 51:H4/2017/5,8**). Nacházíme je ve fázích Ha C2 i Ha D1. Specifickou variantou jsou šálky s vysokým rovným kónickým hrdlem, které nasedají pouze na zaoblené, nikoliv prohnuté tělo, vyskytly se v hrobě Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 51:H4/2017/15,35**), přesný ekvivalent (ale bez ucha) se našel v hrobě Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**obr. 51:H1/2012 Kašina/16**). Některé z nich mají také vyvinutou trojčlennou profilaci (okraj, hrdlo, výduť), příkladem jsou Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 51:H10/2012/21**).

Obr. 51: Vývoj šálek (32000) na pohřebišti Seloutky – „Na Šťastných“ (podle: M. Golec a P. Fojtík).

Šálky slezského typu – jde o specifický tvar šálku kombinovaný s jemnou rytou výzdobou, hojně rozšířený v pozdní době bronzové. Jeho definice je *de facto* závislá na pozdně bronzové jemně rýsované výzdobě vnější strany šálků. U vnitřní výzdoby soustředné kruhové žlábků zcela mizí. Tento jev odděluje šálky slezského typu Ha B od Ha C1. V datovaných hrobech Ha C2 v Seloutkách – „Na Šťastných“ již zastoupené nejsou (viz **obr. 51**). Najdeme jej např. v Určicích H1 – „Hájových“ (*Podborský 1970b*, Taf. 64:3).

Šálky s lištou (Knickwandschale) – tento specifický progresivní typ je společně s mísami s lištou (*Knickwandschüssel*) vítaným chronologickým pomocníkem indikující až pozdně halštatské období Ha D2–D3 (naposledy na Moravě *Novák 2015*, 65–66). Mezi hrdlem a spodní částí se nachází ostře oddělená lišta. V hrobech na pohřebišti v Seloutkách – „Na Šťastných“ se nevyskytl ani jeden exemplář, což potvrzuje dataci zjištěnou na kovových a skleněných předmětech rozmezí Ha C2–D1 (**obr. 68**). Obdobná situace platí pro hroby v celé PS i HS/bývalé PS i HS. Výrazné zastoupení těchto šálků (a mís) v Nekvasilově skupině sídlišť u Uničova, např. v Medlově – „cihelně“ (*Nekvasil 1974*, Abb. 13:12,14–20,22). Odpovídají Ha D2–D3. Tento typ šálků, někdy s výzdobou tzv. vrubořezu známe např. z jeskynní svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ z Ha D1b–D3 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 65:663,665,672–674; *Golec 2017*, Fig. 71:6) a dle našich současných znalostí souvisí s bývalou PS.

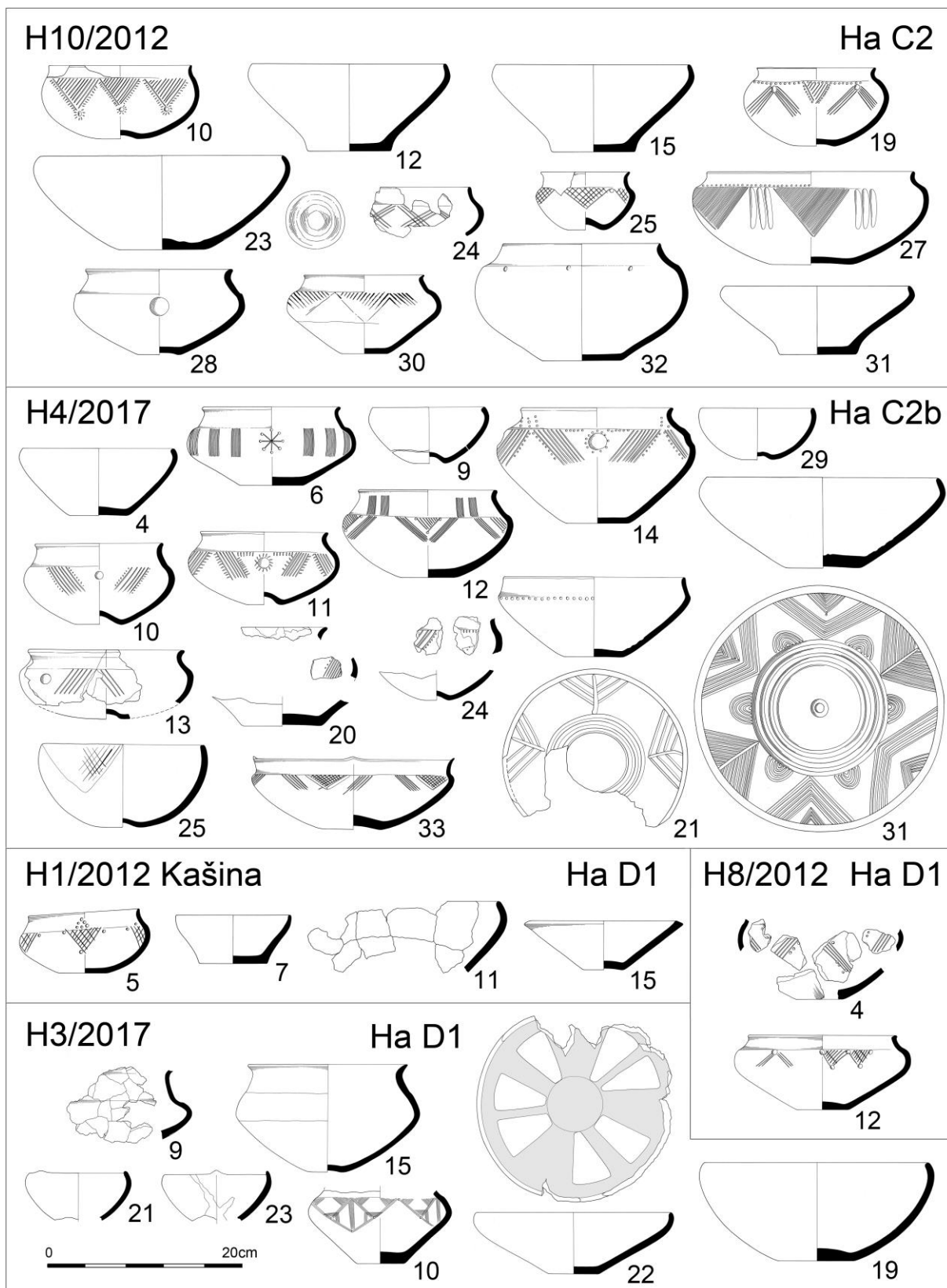
Rozdílně bývá u šálků tvarované dno, buď je zcela rovné, jindy mírně nebo výrazně vyklenuté (tzv. omfalos). Najdeme také zdobené ucho. Tyto nádoby bývají obvykle zdobené (viz **kap. 10.2.6**) vně na okraji nebo na maximální výduti. Řada šálků je zdobena uvnitř, zcela převládá dělení prostoru do tvaru kříže na čtvrtiny. Zde předpokládáme geometrické ztvárnění kosmologického rámce (viz **kap. 16**).

V komorových hrobech se šálky vyskytly v 11 ze 13, a to v rozmezí od 1 do 9 kusů (**obr. 48**). Lze říci, že jsou pro ně zcela typické. Kromě komorových hrobů se šálky vyskytly pouze v jednom nekomorovém hrobě Seloutky H5/2012 – „Na Šťastných“. Naskytá se otázka, zda jejich užívání, pravděpodobně spojené s pitím v onom světě, není výsadou výše sociálně postaveným členům komunit PS/bývalé PS.

Mísy (31000; **obr. 47:6–8**) – nejběžnější nádobou jsou mísy, nacházíme je pravidelně v inventářích hrobů. Z 26 monitorovaných hrobů byly obsaženy ve 20 hrobech. Mísy byly objeveny ve 12 ze 13 komorových hrobů (**obr. 48**), přičemž jejich množství je poměrně značné. Výjimku sledujeme pouze v Seloutkách H8/2012 – „Na Šťastných“ se 2 kusy, jinak jde o rozmezí od 5 do 14 kusů. Proti tomu jamkové hroby obsahují konstantně 1–2 kusy. Výjimkou je jámový hrob Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“, který ale dělíme na čtyři skrumáže 4a–4d, ve kterých se nachází opět 1–2 nádoby. Jde nejspíše o „časosběrný nekomorový hrob“.

Stavba jejich těla je shodná se šálky, mísy však nemají ucha. Dělíme je na *mísy – kónické* (31110), *vyklenuté* (31110), *se zataženým okrajem* (31210), *s prohnutým hrdlem* (nesprávně s prohnutým okrajem; 31120, 31130, 31230, 31330). Mísy varianty 32330 s výrazným zaobleným tělem se tvarově shodují s osudími (21330), která jsou však podstatně větší a mívají větší tloušťku stěny nádoby (**obr. 50:H1/2012 Kašina/6,H3/2017/1**).

Mísy kónické – nejsou zastoupeny příliš často, jeden kus nalezneme v hrobě Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**obr. 52:H1/2012 Kašina/15**).

Obr. 52: Vývoj mís (31000) na pohřebišti Seloutky – „Na Šťastných“ (podle: M. Golec a P. Fojtík).

Mísy vyklenuté – (též polokulovité) mají na rozdíl od kónických tělo nádoby vyklenuté vně, ale ještě nemají zatažený okraj. Pokud by se našly exempláře s tělem prohnutým dovnitř, šlo by o *mísy vklenuté*. Ve sledovaných hrobech (**obr. 52**) tyto typy nebyly nalezeny. Mísy vyklenuté mohou mít výrazný vodorovný okraj, pak jde o *mísy talířovité*, ty jsou na Moravě cizí a málo zastoupené. Z HS je známe také v podobě zdobené toreutiky z Brna-Holásek H1 a H2 – „U Tuřan“, Mokrý-Horáková – „Hlásnice“ a Morašic H1 – „U Mohyly“ z Ha C2 a nezdobené z Bratčic – „Mělčanské“ z Ha D1a (**obr. 68**; *Mírová – Golec 2018*, Fig. 13).

Mísy se zataženým okrajem – velmi rozšířené jsou mísy s různým stupněm zatažení okraje. Jejich specifikem je téměř úplná absence výzdoby. Byly vloženy do hrobů Seloutky H10/2012 (**obr. 52:H10/2012/12,15,23,31**), H4/2017 (**obr. 52:H4/2017/4,9,25,29,31**), H1/2012 Kašina (**obr. 52: H1/2012 Kašina/7,11**) a H3/2017 (**obr. 52:H3/2017/19,21–23**) – „Na Šťastných“. Nacházíme je ve fázích Ha C2 i Ha D1.

Mísy s prohnutým hrdlem – vedle mís se zataženým okrajem jsou ještě více populární a bývají na rozdíl od nich velmi často zdobené zejména na maximální výduti. Mají různě tvarované hrdlo, v Seloutkách – „Na Šťastných“ nacházíme stejně jako u šálek hlavně variantu s menším max. průměrem okraje než je max. výduť. Na rozdíl od šálek nacházíme ale výhradně variantu s výrazně zaobleným tělem (31330), čím připomínají malá osudí a zejména nejmenší kusy tak byly také nazývány osudíčka. Najdeme je v hrobech Seloutky H10/2012 (**obr. 52:H10/2012/10,19,24–25,27–28,30,32**), H4/2017 (**obr. 52:H4/2017/6, 10–14,20–21,24,33**), H1/2012 Kašina (**obr. 52: H1/2012 Kašina/5**), H8/2012 – (**obr. 52:H8/2012/12**) a H3/2017 (**obr. 52:H3/2017/9,15**) – „Na Šťastných“. Mísy s prohnutým hrdlem nacházíme ve fázích Ha C2 i Ha D1. Řada těchto mís má také vyvinutou trojčlennou profilaci (okraj, hrdlo, výduť).

Mísy oválné – jde o mísy s prohnutým hrdlem, v půdorysu však nejsou kruhové, ale oválné a v delší ose jsou na okraji opatřeny plastickými oválnými až kvadratickými výčnělky/úchytkami. Jde o speciální variantu mís, které tvoří hlavní náplň hrobových inventářů. Nacházíme je jako jednotlivosti, nicméně jsou rozšířeny také v dalších halštatských regionech, například v HS. Najdeme ji v hrobě Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“ z Ha C2–D1 (**tab. 89:19**) nebo Mostkovice H2 – „Přední díly“ (**tab. 7:1**), kde byla uložena zoomorfnní nádoba podoby krávy (**obr. 47:12, 53:4**). Tato varianta mís nejspíše hrála specifickou úlohu v pohřebních výbavách, na což snad poukazuje jejich tvar elipsy.

Mísy stupňovité – jde o specifickou variantu mís, které se vyznačují ostrým nebo oblým stupňovitým dělením ve vertikálním směru. Jde o rozšířený typ mís v HS, v PS jej zatím neznáme. V HS jsou často uloženy v hrobech v sadě dvou kusů jako specifický „funerální servis“.

Hrnce (11000; **obr. 47:10**) a *hrncovité zásobnice* (13000) – pravidlo vkládání hrnců do hrobů naznačuje jisté interpretační možnosti. Z hodnocených 26 hrobů je známe z 12 (**obr. 48**). Nacházely se vždy v komorových hrobech a v hrobě s velkou oválnou jámou Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“ (**tab. 54:B14, 55:A7**). Z komorových hrobů chyběly pouze dva, Prostějov-Domamyslice H3–H4/2016 – „V Loučkách“, ul. Olšová“. Můžeme tedy konstatovat, že hrnce jsou typické zejména pro komorové hroby obdobně jako šálky. V hrobech Seloutky H1/2012 Kašina (**tab. 49:10,14**), H6/2012 (**tab. 60:8, 61:20**) a H3–H4/2017 (**tab. 93:14, 94:18, 99:1–2**) – „Na Šťastných“ se našly 2 kusy a v hrobě Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“ (**tab. 87:6–7,9,18**) dokonce 4 kusy. V malých jamkových hrobech se hrnce nevyskytují vůbec. Tento fakt naznačuje, že čtyři hroby v Seloutkách prozkoumané již v 20. a 30. letech 20.

století, u kterých chybí údaje o tvaru a velikosti hrobové jámy, mohly být komorové. Vždy 1 kus je znám z hrobů Seloutky H4/1926 (**tab. 31:B2**), H5/1926 (**tab. 32:14**) a H8/1926 (**tab. 35:6**) – „Na Šťastných“, 2 kusy pocházejí z hrobu Seloutky H24/1934 – „Na Šťastných“ (**tab. 39:2,16**). Seloutky H5/1926 – „Na Šťastných“ byl také identifikovaný jako komorový kombinací přítomnosti kamenného závalu a amforovité zásobnice; totéž platí o hrobě Seloutky H24/1934 – „Na Šťastných“, odkud známe i terénní náčrt komorového půdorysu (**tab. 41**). Přítomnost dvou hrnců odpovídá zjištěným faktům o komorových hrobech. U hrobů Seloutky H4/1926 a H8/1926 – „Na Šťastných“ uložení hrnce původní existenci komorového hrobu rozhodnout nemůžeme. S hrnci byly používány pokličky nebo podložky (bez úchytky), které nejspíše byly také funkčně pokličkami. Dokazuje to uložení obou tvarů v bezprostřední blízkosti hrnců v šesti hrobech (viz *podložky a pokličky*). Nelze doložit typologický vývoj u tohoto typu nádob a využít jej pro chronologické účely. Výjimečné se mezi hodnocenými hroby jeví jediný doklad uložení hrncovité zásobnice v Seloutkách H5/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 48**). Jde o jamkový hrob s malou jámou. Hrncovité zásobnice jsou v hrobech zcela netypické a nacházíme je jinak výhradně na sídlištích.

Podložky (51000) a *pokličky* (52000; **obr. 47:9**) – z 26 sledovaných hrobů se nacházejí v devíti. Podložky známe z hrobů – Seloutky H1/2012 Kašina (**tab. 49:12**), H1/2017 (**tab. 83:31**) – „Na Šťastných“, podložku nebo pokličku z hrobů Seloutky H8/2012 (**tab. 66:11**) a H10/2012 (**tab. 73:37**) – „Na Šťastných“ a pokličky z pěti hrobů – Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“ (**tab. 1:3**), Seloutky H4/1926 (**tab. 31:B3**), H16/1926 (**tab. 38:3**), H24/1934 (**tab. 39:1**) a H4/2017 (**tab. 99:3**) – „Na Šťastných“. Poklička a podložka se vždy setkává s hrncem a tvoří funkční sadu – jde o Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“ (**tab. 3:A2–3**), Seloutky H1/2012 Kašina (**tab. 51:A10,12**), H8/2012 (**tab. 70:A10–11**), H10/2012 (**tab. 78:A11,37**), H1/2017 (**tab. 86:A28,31**), H4/2017 (**tab. 106:A1–3**) – „Na Šťastných“. Ve dvou případech se prokázalo, že podložka je ve skutečnosti pokličkou a název neodpovídá funkci, jde o Seloutky H1/2012 Kašina a H1/2017 – „Na Šťastných“. V hrobě Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“ byla nalezena unikátní kónická poklička (**tab. 82:19**), která však netvoří dvojici s žádnou nádobou v její blízkosti (**tab. 86:A19**). Domníváme se, že mohla tvořit sadu s nedochovanou dřevěnou nádobou. Rozdělení na podložky a pokličky je pouze pomocné. U uvedených příkladů dokládají, že podložky bez úchytky průměru pokliček s úchytkami sloužily shodně jako pokličky.

Ostatní nádoby – miniaturní nádoby (34000; **obr. 53:1**), dělíme na dále na *miniaturní amfory* (**obr. 47:11**), *miniaturní mísy* a *miniaturní šálky*, *dvojitě a trojitě nádoby* (35000; **obr. 47:13–14, 53:2–3**), *zoomorfí nádoby* (36000; **obr. 47:12, 53:4**), *picí rohy* (37000; **obr. 53:5**) a *závěsné nádoby* (38000; **obr. 53:6**).

Miniaturní nádoby – (**obr. 53:1**) známe je z pěti hrobů jako *miniaturní amfory*, 1 kus z Drahanovic H2/2014 – „Za Kapličkou“ (**tab. 1:7**), 1 kus z Prostějova-Domamyslic H1/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“ (**tab. 10:21**), vždy 1 kus ze Seloutek H8/1926 (**tab. 35:4**) a H16/1926 (**tab. 38:2**) – „Na Šťastných“. Dva z těchto případů jsou miniaturní amfory s otvorem ve dně a jde o nádoby funkčně odpovídajícím rhytonům, jde o Prostějov-Domamyslice H1/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“ (**obr. 47:11, tab. 10:21**) a Seloutky H16/1926 – „Na Šťastných“ (**tab. 38:2**). Výjimečný je hrob Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“ s 5 kusy miniaturních amforek (**tab. 83:24,34,36–38**) a 1 kus *miniaturní mísy* (**tab. 83:35**). Druhý kus miniaturní mísy zatím neznáme. Uložení miniaturních nádobek můžeme doložit u tří případů. V Drahanovicích H2/2014 – „Za Kapličkou“ ležela miniaturní amfora těsně u dvou mís (**tab. 3:A7–9**). V

Prostějově-Domamyslicích H1/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“ ležel jeden miniaturní rhyton v osudí (**tab. 13:B3,21**). Miniaturní nádobka pak v Seloutkách H8/1926 – „Na Šťastných“, dle Gottwaldova popisu hrnec (**tab. 25:13**) zakrýval miniaturní nádobku (**tab. 26:13**). Pozoruhodný je hrob Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“ se šesti miniaturními nádobkami, dvě miniaturní amfory (**tab. 86:A36–37**) a 1 miniaturní miska (**tab. 86:A35**) ležely v míse (**tab. 86:A6**) v JZ rohu hrobové komory, bezprostředně u této mísy stály další 2 miniaturní amfory (**tab. 86:A7,34**). Poslední miniaturní amfora (**tab. 86:A24**) stála u Z stěny mezi šálkem a další nádobou, asi mísou (**tab. 86:A29–30**). Pět nádobek tak tvořilo funkční „přípíjecí servis“. Potvrzením, že tento druh nádob pochází z významných hrobů je miniaturní amfora z Určic H1 – „Hájových“, kde byla uložena také železná sekera s raménky (*Podborský 1970b*, Taf. 64:1–2). Miniaturní nádobky známe ze šesti hrobů ve Slatinkách PH47 (*Přichystal 2003*, tab. XV:PH47/1), PH132 (*Přichystal 2003*, tab. XXXIII:PH132/4), PH153 (*Přichystal 2003*, tab. XXXIX:PH153/1), PH168 (*Přichystal 2003*, tab. XLII:PH168/1), PH171 (*Přichystal 2003*, tab. XLIII:PH171/1) a PH192 (*Přichystal 2003*, tab. XLV:PH192/4) – „Nivkách“. V pěti případech se jedná i miniaturní amfory, ve Slatinkách PH 171 – „Nivkách“ jde o miniaturní šálek. Ve Slatinkách PH171 – „Nivkách“ byl *miniaturní šálek* nalezen s železným nožem v amforovité zásobnici. Ve Slatinkách PH192 – „Nivkách“ byla miniaturní nádobka překryta mísou. Ve Slatinkách – „Nivkách“ miniaturní nádobky pochází z 6 ze 192 hrobů, což činí asi 3 % všech hrobů. V Seloutkách – „Na Šťastných“ pochází z 3 ze 50 hrobů, což činí asi 6 %. Můžeme konstatovat, že miniaturní nádobky nejsou standartní výbavou a v jejich pozadí jistě stojí nám neznámá pravidla spojená s pohřebními rituály pouze některých jedinců.

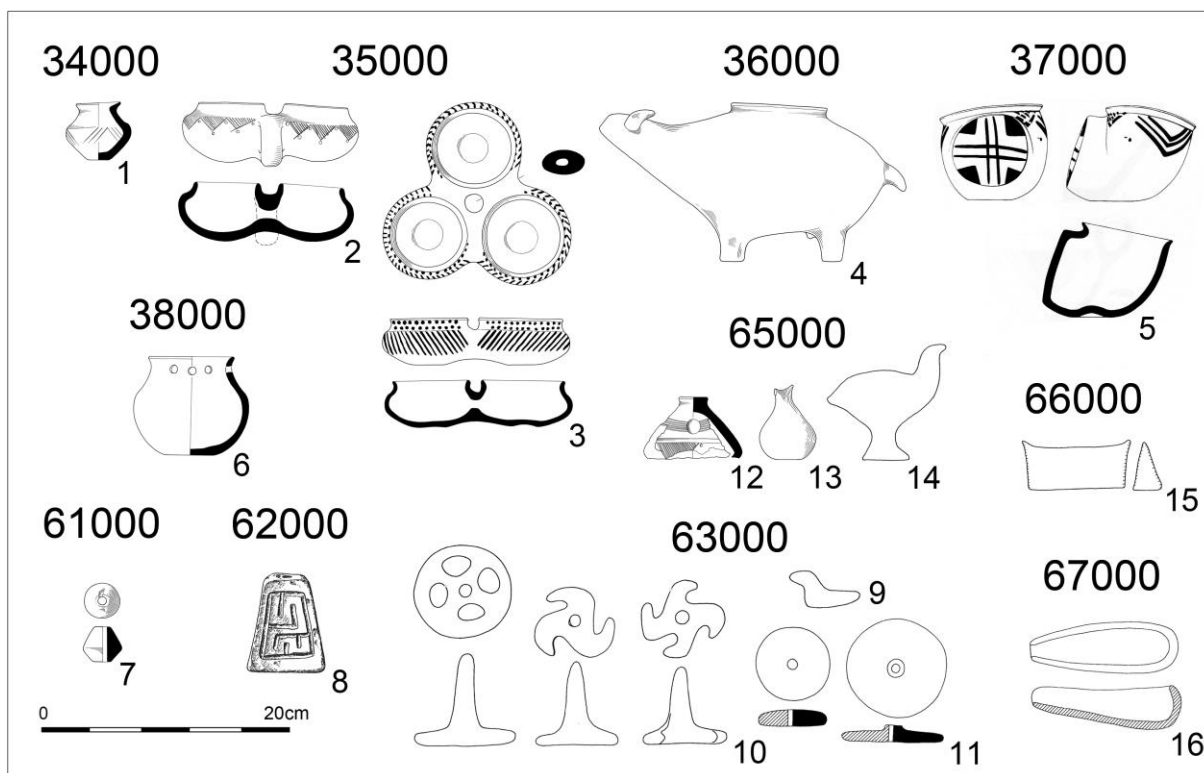
Dvojité nádobky – (**obr. 47:13, 53:2**) jeden kus je znám z komorového hrobu Seloutky H24/1934 – „Na Šťastných“ (**obr. 47:13, 48, tab. 39:7, 42:A7**). Jelikož má nádoba ucho, jedná se typologicky vlastně o dvojitý šálek. Obě nádobky jsou spojeny horizontálním tunelem, aby mohla (předpokládaná) tekutina protékat a mísit se. Z PS je známe také z Moravičan H1080 a H1099 – „Dílečků“, oba exempláře mají ucha a jsou tedy de facto opět dvojité šálky, jsou také spojeny horizontální tunely (*Nekvasil 1982*, tab. 293:1080/1, 298:1099/11).

Trojité nádobky – (**obr. 47:14, 53:3**) jde o tři spojené misky. Známe jednu ze Seloutek H6/1926 – „Na Šťastných“ (**obr. 47:14, 48, tab. 34:6**). Trojitá nádobka s horizontálními tunely mezi miskami známe z komorového hrobu ženy věku 20–30 let z bývalé HS z Vojkovic H117 – „Vojkovických niv“ (*Golec 2005b*, tab. 124:117/9). Hrob je významný tím, že pravděpodobně tvořila rituální sadu společně s pintaderou, dvěma menšími (nikoliv miniaturními) amforami, žebrem s červeným barvivem a skrumáží bronzových cvočků původně uchycených na předmětu z organické hmoty (*Golec 2005b*, tab. 89:8–12,17).

Zoomorfní nádobky – (**obr. 47:12, 53:4**) jeden kus pochází z Mostkovic H2 – „Předních dílů“ (**obr. 47:12, 48, tab. 7:6**), má podobu krávy s vemenem na spodní straně a v tlamě má výlevku, takže je funkčně řazena mezi rhytony.

Picí rohy – (**obr. 53:5**) s kolínkovitým zakončením (též kolínkovité picí rohy) se na Moravě se vyskytly pouze ve třech kusech, všechny v hrobech. Z PS známe dva kusy z jednoho hrobu Slatinky PH27 – „Nivky“⁴⁵ (*Přichystal 2003*, tab. VII:PH27/3–4). Z HS je známe jeden z Brna-Holásek H2 – „U Tuřan“ (*Mírová – Golec 2018*, Fig. 7:18, Tab. 27). Vladimír Podborský řadí do doby halštatské také *nádobku tvaru boty* z Němčic nad Hanou – „Nad cihelnou“ (*Podborský 1993*, obr. 248:20; *Drechsler 2010*, obr. na str. 72).

⁴⁵ V Pravekých dějinách Moravy Vladimír Podborský chybně uvádí Seloutky H27 – „Na Šťastných“, tento hrob však neexistuje (*Podborský 1993*, 377), jde o Slatinky PH27 – „Nivky“.

Obr. 53: Ostatní keramika z platěnické skupiny/bývalé platěnické skupiny na Moravě: 1 – Seloutky H8/1926 – „Na Šťastných“ (miniaturní nádobka); 2 – Seloutky H24/1926 – „Na Šťastných“ (dvojitá nádobka); 3 – Seloutky H6/1926 – „Na Šťastných“ (trojitá nádobka); 4 – Mostkovice H2 – „Přední díly“ (zoomorfní nádobka – rhyton); 5 – Slatinky PH27 – „Nivky“ (kolínkovitý picí roh); 6 – Seloutky H13/1926 – „Na Šťastných“ (závěsná nádobka); 7 – Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ (přeslen); 8 – Malé Hradisko – „Staré Hradisko“ (jehlanovité tkalcovské závaží); 9 – Křenovice – „aglomerace“ (drobná ptačí plastika); 10 – Moravičany H1147 – „Dílečky“ (drobná plastika s trnem, kolečko, triketrum a svastika); 11 – Křenovice – (asi) „Hradisko“ (drobné závěsky, kolečka); 12 – Seloutky H24/1926 – „Na Šťastných“ (hruškovité štěrchátka s rovnou ploškou); 13 – Seloutky H5/1926 – „Na Šťastných“ (hruškovité štěrchátka s rohy); 14 – Určice H5 – „Hájové“ (ptačí štěrchátka); 15 – Němčice nad Hanou – „Nad Hliníkem“ (měsícovitý idol); 16 – Radslavice – „Štamperky“ (technická keramika, tyglík) (podle: M. Golec a P. Fojtík; 5 – podle *Přichystal 2003*, tab. 7:3; 8 – podle *Čížmář – Parma 2006*, obr. 5:8; 9–11, 14–16 – podle *Podborský 1993*, obr. 247:21,23,32, 248:6,10–12,17–18).

Závěsné nádoby – (obr. 53:6) ze Seloutek H13/1926 – „Na Šťastných“ (tab. 36:A8) pochází malá (poškozená) nádobka se třemi otvory vedle sebe při hrdle, mohla by být klasifikována jako závěsná. Její skutečnou funkci však neznáme.

V pohřebních zvyklostech doby halštatské na Moravě se nám množí případy nádob s otvory – nádob pro smíchání obsahů, popíjení a úlitbu. V pozadí jejich užívání předpokládáme společný smysl jejich užívání v pohřebních úkonech. Nádoby s otvory či tunely dělíme na: 1 – miniaturní amforky; 2 – zoomorfní nádoby; 3 – dvojitě a trojitě nádoby; 4 – mísy na nožce s otvorem ve dně (Modřice H895 – „Sádky“; *Kos – Golec 2007*, obr. 4:1). K této skupině přiřazujeme dále *nádoby k popíjení a úlitbě* – rhytony (podoby miniaturní amforky nebo zoomorfní nádoby s otvorem), známé z antických pramenů: 5 – kolínkovité picí rohy; 6 – ostatní nádoby, zejména šálky a menší mísy, které mohly tuto úlohu plnit také. K nádobám s tunely patří kernosy, které spojují menší nádoby nasazené na horní část centrální nádoby, ty ale z Moravy neznáme.

Vladimír Podborský se domníval, že v hrobech s výbavou „sakrační keramiky“, do které zahrnoval kromě nádobek také štěrchátka a drobnou plastiku všech tvarů, lze hledat „kněží“ (*Podborský 1993*, 377). Obecně můžeme říci, že tyto keramické předměty odpovídají malému množství hrobů a jde o hroby (pokud jsou informace k dispozici) komorové, tedy

náležící osobám horní části společenské pyramidy. Z pozice jejich sociálního postavení by měli zahrnovat vedle spektra jiných pravomocí také komunitní náboženské činnosti, které jejich status potvrzují či pomáhají zvyšovat. Součástí této práce je rozsáhlé pojednání o výzdobě halštatské keramiky a její skryté symbolice od Petera Laučika (cf. **kap. 16**), který na příkladu malované mísy PS z Němčic nad Hanou – „Nad Hliníkem“ Podborského téma prohlubuje v mnohém překračuje.

Přesleny (61000; **obr. 53:7**), *závaží* (62000; **obr. 53:8**), *drobná plastika* (63000; **obr. 53:9–10**), *drobné závěsky* (64000; **obr. 53:11**), *štěrčátka* (65000; **obr. 53:12–14**), *měsícovité idoly* (66000; **obr. 53:15**) a *technická keramika* (67000; **obr. 53:16**).

Přesleny – pocházejí ze šesti hrobů ze Seloutek H2/1926 (1 kus; **tab. 30:8**), H6/1926 (5 kusů; **tab. 34:1–5**), H13/1926 (3 kusy; **tab. 36:A2–4**), H15/1926 (1 kus; **tab. 37:A6**), H4b/2012 (1 kus; **tab. 54:B7**) a H8/2017 (1 kus; **tab. 109:A2**) – „Na Šťastných“. K pohlaví jedinců v hrobech se nemůžeme vyjádřit, nevíme, zda přesleny náležely ženám. Pozoruhodné zjištění však přeci jen přesleny naznačují. Z nově prozkoumaných hrobů v letech 2012 a 2017 neznáme žádný komorový hrob s přeslenem, oba přesleny pocházejí jen z hrobu jámového (H4/2012) a jamkového (H8/2017). U starších hrobů Seloutky H6/1926, H13/1926 a H15/1926 – „Na Šťastných“ nevíme, o jaké hroby šlo. U Seloutek H2/1926 – „Na Šťastných“ jde o hrob velmožský a inventář ukazuje min. na 2 jedince. V Seloutkách – „Na Šťastných“ se problematika jeví tak, že se identifikovaná špička komunity výrobou textilu nezabývala a nechávala si textil tkát od níže postavených členů. Otázka musí být ale v budoucnosti sledována. Z hradiště Křenovice – „aglomerace“ evidujeme 156 kusů přeslenů (*Tichá Bambasová 2019*, 117, **tab. 18–27**). Tato koncentrace není náhodná, jistě souvisela s koncentrací textilní produkce na centralizovaném nadkomunitním areálu. Tento sídlištní soubor je zatím největší známý z prostoru PS/bývalé PS na Moravě. Druhý rozsáhlý soubor přeslenů pochází z jeskynní svatyně z Habrůvky – „Býčí skály“, kde dnes evidujeme 80 kusů (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, **Taf. 55–58**), nicméně Heinrich Wankel uváděl počet přes 300 kusů (*Wankel 1882*, 414). Takto silná koncentrace sice může souviset s pozůstatky polyfunkční řemeslné dílny, nicméně právě zde budeme spíše uvažovat na symbolickou funkci přeslenů tradičně spojovanou se ženskou částí populace. Pravděpodobně budou přesleny odkazovat na podzemní bohyni, která (jako Athéna u Řeků) dle tradice naučila ženy vedle jiných dovedností příst a tkát.

Závaží – tento druh předmětů z hrobů nepochází. Oblast Moravy se tím liší např. od jižněji položených částí východohalštatské kultury. *Jehlanovitá tkalcovská závaží* nalezneme na sídlištích. Zdobený exemplář závaží s geometrickými žlábkami na bocích pochází z hradiště Malé Hradisko – „Staré Hradisko“ (*Meduna 1970*, 59, **Taf. 23:18**; *Čížmář – Parma 2006*, 64–65, **obr. 5:8**). Jeho nezvyklý hodnotíme vertikální otvor místo horizontálního v horní části. Původ výzdoby hledáme v prostoru kalenderberské skupiny na JZ Slovensku, nalezneme jej nejseverněji na hradišti Smolenice – „Molpír“ (*Stegmann-Rajtár 1998*, 271, **Abb. 5–6**). Tři celá a fragment čtvrtého pochází z Křenovic – „aglomerace“ se značkami v horní části. Tvoří v Křenovicích skupinu se 156 kusy identifikovaných přeslenů, zajímavý je i 1 kus cívky (špulky), který zde byl taktéž nalezen (*Tichá Bambasová 2019*, 124–126, **obr. 30–31:1**).

Drobná plastika – do této kategorie náleží drobná plastika včetně zoomorfní, antropomorfní zatím neevidujeme. Tento druh předmětů pochází z hrobů jen ojediněle. Jako výjimečný soubor se jeví „sakrační tiskátka“ – sada 4 kusů drobné plastiky se *středovým trnem* z komorového hrobu Moravičany H1147 – „Dílečky“, 2 kusy představovaly čtyřpaprskovitá kola, 1 kus trikvetrum a 1 kus svastiku (*Nekvasil 1982*, **tab.**

318:1147/1–2,5–6; *Nekvasil 1993*, obr. 236:1; *Podborský 1993*, obr. 248:10–12; 2006, tab. 86:1–3). Jde o předměty nacházející se v identické podobě napříč vzdálenými regiony, jejich rozšíření mimo Českou republiku stanovila Erika Makarová mezi Bavorskem, Slezskem a Maďarskem (*Makarová 2017a*, obr. 42). Do PS/bývalé PS je řazena *ptačí plastika* z Křenovic – „Hradiska“ (*Drechsler 2010*, obr. na str. 72).

Drobné závěsky (předměty s otvorem) – z Křenovic – „Hradiska“ pochází keramická *cívka (špulka) s provrtem*, kterou Sylva Bambasová domnívá, že sloužila k zajištění nitě v tkalcovském závaží (*Bambasová 2019*, 125, obr. 31:1). Z hrobu ze Seloutek H10/2012 – „Na Šťastných“ pochází malý *kónický korálek (obr. 48, tab. 71:38)* neznámé funkce, snad sloužící jako koncovka šňůrky či řemínku.

Štěrchátka – název oddělujeme od termínu chrastítka, které se používá pro kovové závěsky nejrůznějších tvarů, v době halštatské nejčastěji trojúhelníkovité závěsky. Dvě *ptačí štěrchátka* pocházejí z Určic H5 – „Hájových“ (*Gottwald 1931b*, 4, tab. I:12; *Podborský 1993*, 248:18). Hruškovitá štěrchátka s rohy (**obr. 48**) bývají nahoře zakončena rovnou ploškou nebo jsou třírohá. Štěrchátka *s rovnou ploškou* známe ze Seloutek H24/1934 – „Na Šťastných“ (**tab. 39:5–6**) a třírohé pak ze Seloutek H5/1926 – „Na Šťastných“ (**tab. 32:15**).

Měsícovité idoly (Mondidol) – malý jednoduchý exemplář měsícovitého idolu pochází z Němčic nad Hanou – „Nad Hliníkem“ (*Podborský 1993*, obr. 248:17; *Drechsler 2010*, obr. na str. 72). Fragment měsícovitého idolu pochází nikoliv z hrobu, ale hradiště Radslavice – „Zelená hora“. V prostředí PS/bývalé PS je ojedinělý, jeho rozšíření nacházíme v kalenderberské kultuře v Dolním Rakousku, Burgenlandu nebo na JZ Slovensku (*Holubová 2007*, 362–363, obr. 4:17; *Podborský 2006*, tab. 86:23–25). Předpokládaným kulturním původem v cizím prostředí jej řadíme k nálezu tkalcovského závaží s vhloubenou výzdobou z Malého Hradiska – „Starého Hradiska“.

Technická keramika – téma spadá pod souhrnnou kapitolu specializované řemeslo (viz **kap. 13.3**). Tématem výroby bronzových předmětů se na Moravě zabýval Jan Zeman (*Zeman 2011; 2015*). Z typologického hlediska do této skupiny náleží *ztracené formy* (67100), *tyglíky* (67200), *kovolitecké pánvičky* (67300) a *dyzny* (67400). Z PS/bývalé PS můžeme doložit výrobu bronzů z pěti lokalit (*Zeman 2011*, 113, tab. XXXVI–XXXVIII) – Krhova – „Obory pod Malým Chlumem“, Křenovic – „Vinic“, Radslavic – „Štamperků“ a Nákla. Pátou lokalitou je polyfunkční dílna/či složené pozůstatky po ní situovaná v Habrůvce – „Býčí skále“ z Ha D1b–D3 spadající do HS i PS/bývalé HS i PS. Ze sídliště Obora – „Pod Malým Chlumem“ pochází z Ha D1–D2 výrobní objekt s kovoliteckou výhni se ztracenými formami (*Štrof 1985*, 56, tab. 1:2; *Novák 2015*, 48–49, obr. 24). Z Křenovic – „Vinice“ pochází z obj. 120, 162, 212 a 396 doklady po výrobně bronzových předmětů – dvou vertikálních tyglíků a dvou kovoliteckých pánviček (*Zeman 2011*, tab. XIII:1–5, XXII:3–5) a ztracená forma pro kruhový předmět (*Zeman 2011*, tab. XVII:2). Z Radslavic – „Štamperků“ pocházejí z Ha D2 opět doklady z bronzařské dílny – dva loďkovité (lžičkovité) tyglíky, fragmenty ztracených forem, brousky a struska (*Janák 1982*, obr. 1–6; *Zeman 2011*, tab. VI:4–5,8–13, XVIII, XIX:1–3). Z Nákla pocházejí tři loďkovité (lžičkovité) tyglíky (*Čížmář 2002b*, obr. 3:3–5; *Zeman 2011*, tab. XIV:A/1–3). Uvedené doklady doplňují informace z polyfunkční dílny z Habrůvky – „Býčí skály“, odkud pocházejí dva kadluby – bronzový na výrobu průvlečky s polokulovitou hlavicí (*Zeman 2011*, tab. XIV:C/10; *Mírová 2019a*, 226, tab. 45:11; *Mírová 2019b*, 258, Pl. 45:1) a kamenný na výrobu prolamovaného kolečkovitého závěsku s výstupky (*Zeman 2011*, tab. XIV:C/11). Tyto kadluby však stojí mimo kategorii technické keramiky.

10.2.6 Výzdoba keramiky

Na výzdobu keramiky nahlížíme několika hledisky, která v ní na základě soudobých znalostí předpokládáme a hledáme. Zajímá nás:

- 1 – míra nastavení dekoru vs. symbolu, výběr symbolu „odráží to, co je pro člověka důležité“.
- 2 – míra reflexe společenského nastavení vůči jedinci, který ji může v různé míře vědomě i nevědomě reflektovat.
- 3 – míra akceptace obecného stylu (formy, módy, designu).
- 4 – míra domácího nebo specializovaného řemesla (na bázi technologického postupu), organizace výroby bude asi složitější a všichni se jí neúčastnili; výroba některých předmětů mohla být svěřena pouze některým jedincům, což však nejsme schopni zatím řešit.
- 5 – míra výjimečnosti – sdělovací prostředek mezi lidmi a mezi lidmi a jinými bytostmi, přechod ke sdělovacímu jazyku mezi lidmi a bytostmi (např. vysoký podíl řemeslného zpracování nebo míry aplikovaných symbolů, jako u mísy z Němčic nad Hanou – „Nad Hliníkem“ (viz **kap. 16**).
- 6 – míra komunikace – keramika je obal jídla a pití, a to tvoří komunikační prostředek mezi lidmi navzájem a lidmi a jinými bytostmi (např. bohové, ad.). Hostina doprovází společenské situace odrážející dobré vztahy (např. svatební či pohřební hostina, ad.).

Technologicko-estetické hledisko – Antonín Gottwald ve 20. letech 20. století považoval PS díky velké rozmanitosti keramické produkce proti obdobím dřívějším popelnicovým polím za vrchol vývoje: „*Vkusná keramika vyniká velikou rozmanitostí sličných tvarů s tuhováním stříbřitým a pestrost ve výzdobě proti dobám dřívějším dostupuje vrcholu*“ (Gottwald 1924, 94). Obdobný názor zastával již ve svých raných pracích Vladimír Podborský: „*Značně vysoký stupeň vývoje výrobních sil v době hallstattské dokumentuje v archeologickém pramenném materiálu také keramika. ..u keramiky s vleštovanými nebo malovanými vzory, či u keramiky inkrustované nebo zdobené plastickými prvky, si stěží dovedeme představit, že by mohla býti vyráběna po domácku.*“ (Podborský 1957, 5). Proti tomu Jindra Nekvasil o 70 roků později nahlížel na stejný vývojový úsek zcela opačně a považoval jej ve srovnání k popelnicovým polím za období úpadku – „*Technologická stránka platěnické keramiky připomíná rovněž dřívější hrncířskou virtuoziť jen vzdáleně.*“ (Nekvasil 1993, 353). Pro toto tvrzení nenacházíme důvody. Jindra Nekvasil tímto postojem vyjádřil svoji náklonnost ke keramice pozdní doby bronzové před keramikou halštatskou. Toto evoluční „kunsthistorické“ srovnávací hledisko není pro archeologii přínosné, ba co více archeologii často škodí. Nelze se stávat „fanouškem“ té či oné problematiky či doby na základě osobního (estetického) postoje.

Chronologie – vnitřní chronologii PS na základě vývoje keramiky z pohřebišť navrhnul Jindra Nekvasil. Navrhnul škálu pěti posloupných fází: 1 – *halštattující*; 2 – *klasická*; 3 – *doplňující*; 4 – *zdobná*; 5 – *rozvinutá* (Nekvasil 1983). Bohužel všechny fáze ztotožnil jen velmi všeobecně s rozsahem Ha C–D1. Práce s touto škálou jako s chronologickým systémem není dost dobře možná. Jindra Nekvasil si při stanovení této škály eklekticky vybíral jednotlivé keramické kusy z původních celků tak, aby mu vznikla plynulá vývojová řada. Tento postup je dnes metodicky neobhajitelný. Touto metodou lze sice do jisté míry odhadnout posloupnost tvarových a výzdobných škál, ale nově zdokumentované rozsáhlé uzavřené celky dokládají řadu rozporů, kdy se setkávají prvky napříč Nekvasilových fází. Vzniká zde evidentní rozpor, na jedné straně Jindra Nekvasil nedokáže vytvořit základní chronologii PS/bývalé PS na všech dostupných pramenech (Nekvasil 1974), na straně druhé pro tři Reineckovy fáze nabízí hned pět keramických fází.

Graffiti/piktografy (Podborský 2000, 317; 2006, 324) – neboli využívání obrázků systémem symbolů, pomocí nichž je sdělován mnohem rozsáhlejší obsah. Samotné tvary předmětů (kupř. tvary nádob, z nichž vystupují lidské nebo zvířecí obličejy, ruce nebo nohy, jsou *de facto* piktografickým systémem, jen v plastickém provedení. Svědčí o tom regiony v době halštatské, kde tato keramická forma nabyla na pestřejší formě, jako k Moravě sousední kalenderberská kultura v Dolním Rakousku, Burgenlandu a JZ Slovensku nebo kultura obličejových uren v středním a severním Polsku (Podborský 2006, obr. 103, tab. 89:2) stojící již mimo východohalštatskou kulturu. V rámci PS/bývalé PS na střední Moravě se tématem podrobně zabývá Peter Laučík v této práci, kde rozkrývá mnohvrstevnatost sdělovacích systémů spojených s „výzdobou“ keramiky (viz **kap. 16**).

S tímto tématem souvisí rozdělení výzdoby na dvě skupiny motivů (výzdobných typů), vytvářející kompozici: 1 – *ústřední*; 2 – *rozdělovací*. Takové pojetí se užívá při popisu geometrické nebo archaické řecké keramiky. Zejména u ústředních motivů, jako je sluníčko, „pahorek“ (vícečetné oblouky) nebo palmeta, ad. Předpokládáme u nich symbolický význam. Snaha o vytvoření ústředního motivu je patrná zejména např. na malované keramice. Proti tomu rozdělující linie slouží pro vytvoření prostorů (pásů, segmentů, ad.) pro motivy ústřední. Na takových místech nacházíme v různých regionech halštatských kultur naneseny konkrétní srozumitelné motivy (např. kalenderberská keramika v Dolním Rakousku, Burgenlandu a JZ Slovensku). Obdobně se takto chová i situlové umění Ha D1–LT A s plejádou konkrétních motivů.

Pro dělení výzdoby v PS/bývalé PS využíváme stejně jako u tvarů keramiky aplikovaného deskripčního systému Marka Nováka (Novák 2015, 27, obr. 12–13). Obdobně jako tvarů keramiky, se u posouzení výzdoby přidržíme datovaných hrobů s kovovým nebo skleněným inventářem ze Seloutek – „Na Šťastných“ (**obr. 48–52, 68**). Výzdobu, zejména pak kombinovanou, posuzujeme v horizontálních pásech – okraj, nejčastěji hrdlo a výduť, dále spodní část, dno, samostatně pak ucho. Výzdobu dělíme do 9 skupin:

Rýsování, rýhování, rastrování (100–199) – jde o lineární výzdobu tenkým hrotem (rýsování, též rytí), vícenásobným hrotem (rastrování) a širším hrotem (rýhování), to přechází k ještě širšímu žlábkování (skupina 5). Pokud se vyskytne hrubší rýhování, jeho typové zařazení provádíme jako u rýsování, nikoliv jako žlábkování. Výzdoba skupiny 1 je velmi oblíbená, nacházíme ji nejčastěji v kombinacích s jinými typy výzdoby již v Ha B a neztrácí na oblibě i v době halštatské v Ha C–D1.

Jednoduché rýsování, rýhování (101–119) – pro dobu halštatskou jde o nejrozšířenější výzdobu vůbec, najdeme ji v nejrůznějších podobách na amforovitých zásobnicích, amforách/osudích, mísách, šálcích z vnější strany. Na vnitřní straně jej najdeme zejména na mísách a šálcích. Svoji dominanci získává zejména na ustupujícím žlábkování oblíbeném v pozdní době bronzové. Rýsování/rýhování najdeme velmi často v kombinaci s dalšími typy výzdoby, jako je rastrování, jemně vtačovaná výzdoba či plastická výzdoba (131–149, 151–169, 301–319). Samostatné šikmé rýhování najdeme na výduti amforovité zásobnice v hrobě Ha C2 Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 49:H10/2012/13**), ve stejném hrobě na výduti amfory (**obr. 50:H10/2012/18**). Nejoblíbenější výzdobou šálků a mís z vnější strany je rýsování nebo samotné rýsování, ale nejčastější je rýsování v kombinaci s vtačovanou výzdobou (321–329). V Ha C2 je rýsování a kombinované rýsování nejhojnější na vnější straně (viz plejáda šálků a mís v hrobech Ha C2 Seloutky H10/2012 a H4/2017 – „Na Šťastných“), v Ha D1 je výrazně redukováno (viz **obr. 51–52**) a v oblibě zůstává dominantně jednoduché tečkování či rýžkování (201–205), např. na šálcích v hrobě Ha D1 Seloutky

H8/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 51:H8/2012/3,6,8**). Uvnitř šálků a mís však rýsovaná a kombinovaná rýsovaná výzdoba v Ha D1 na oblibě neztrácí, což dokládají např. jmenované šálky z hrobu Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“.

Šálky slezského typu – tento typ šálků je definovaný nikoliv na tvaru, ale výzdobě. Je oblíbený v Ha B. Pro datování zůstává otevřená otázka, jak dlouho tyto šálky přežívají do stupně Ha C. Pozdní derivát této dřívě „hravé rýsované výzdoby“ na vnější straně nacházíme v hrobě Ha C2b Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 51:H4/2017/28**). Vnitřní výzdoba však již se slezskými šálky Ha B nemá nic společného. V Ha D1 vnější výzdoba nepokračuje.

Jednoduché a kombinované rastrování (121–129) – samostatné rastrování najdeme výjimečně, oblíbené je kombinované s rýsováním a vtlačovanou výzdobou (321–329). Samostatné svislé rastrování najdeme v hrobě z Ha D1 Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ na hrdle amfory (**obr. 50:H1/2012 Kašina/4**). V hrobě z Ha C2 Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“ pochází identické svislé rýsování/rastrování opět z hrdla, kombinujeme jej s rýsovanými mřížkovými trojúhelníky (**obr. 50:H10/2012/18**).

Kombinace rýsování/rýhování, žlábkování a plastické výzdoby (131–149) – tato skupina se shoduje s následující skupinou rozsahu 151–169, motiv doplňuje plastický prvek. Tato výzdoba (ustupuje žlábkování) se objevuje s plastickými vypnuliny na hrdlech amforovitých zásobnic. Výzdobné motivy se kombinují bez nebo s plastickou výzdobou také s vtlačovanou výzdobou (301–319). Rýhování s plastickou vypnulinou najdeme v Ha C2 v hrobě Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 49:H10/2012/13**). Rýsování s jemnou vhloubenou výzdobou tečkování, dále rýhování s plastickou vypnulinou s okolním žlábkem najdeme v Ha D1 v hrobě Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 49:H8/2012/5**). Rýsované trojúhelníky doplněné tečkováním a sluníčky kombinované s plastickými vypnuliny najdeme na hrdle amforovité zásobnice v hrobě Ha D1 Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 49:H3/2017/17**). Kombinace rýhování, žlábkovaných palmet, plastické vypnuliny a jemného vtlačování je na hrdle amfory z Ha C2b v hrobě Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 50:H4/2017/26**). Horizontální a šikmé rýhování na výduti amfory s oválnými plastickými výčnělky na hrdle a výduti z Ha D1 je v hrobě Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**obr. 50:H1/2012 Kašina/3**).

Kombinace rýsování/rýhování a žlábkování (151–169) – tato kombinace je velmi podobná předchozí škále 131–149. Rýsování/rýhování je doplněno ne plastickým kruhovým motivem, ale žlábkovaným. Horizontální rýhování na hrdle amforovité zásobnice Ha D1 v hrobě Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 49:H8/2012/5**) je kombinováno s kruhovým žlábkem doplněným tečkováním, motiv je dále doplněný o menší rýsované trojúhelníky s jemnou vhloubenou výzdobou.

Kombinace rastrování a žlábkování (171–179) – v Seloutkách – „Na Šťastných“ v Ha C2–D1 se tento typ výzdoby neobjevil.

Kombinace rastrování a vtuhované/vleštované výzdoby (181–189) – v Seloutkách – „Na Šťastných“ v Ha C2–D1 se tento typ výzdoby neobjevil.

Jemně vtlačovaná výzdoba, kolkování (200–299) – jemné tečkování či krátké podélné rýžkování (201–205) je značně rozšířené již v Ha B3 a přechází v redukovaném množství i do Ha C1. V Ha C–D1 najdeme různé podoby tečkování, důlkování apod. Takovou výzdobu nacházíme v převažující podobě hlavně v kombinované podobě s rytou, rýhovanou a žlábkovanou linií výzdobou skupiny 3. Osamocené jemné vtlačování nacházíme pouze na šálcích (s prohnutým hrdlem), na rozhraní spodní části a hrdla. Lokalizujeme jej v Ha C2b v Seloutkách H2/1926 – „Na Šťastných“ (**obr. 51:H2/1926/46**), Ha C2b v Seloutkách H4/2017 –

„Na Šťastných“ (**obr. 51:H4/2017/32**), v Ha D1 v Seloutkách H8/2012 – „Na Šťastných“ (**51:H8/2012/3,6,8**). V hrobě Ha C2b Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ se objevila výzdoba na stejném místě i na míse s prohnutým hrdlem (**obr. 52:H4/2017/21**). Je otázkou, zda tato výzdoba pokračuje i v Ha D2–D3. V této době se šálky tvarově a výzdobně dynamicky vyvíjejí a jsou značnou datovací oporou.

Kolkování (571–599) – ke kolkování řadíme vzory vtlačované jiným předmětem než jednoduchým hrotem. Jde o kolky vytvářené předměty s větší pracovní plochou a nesou složitější motiv. Značná obliba pak pokračuje v LT A. Kolkování v období Ha C–D1 nenajdeme na keramice a jde o problematiku pozdně halštatského období Ha D2–D3. Nicméně v PS/bývalé PS jde o výzdobu jen okrajově zastoupenou. Větší soubor kolkované keramiky byl publikován v HS/bývalé HS, např. v Těšeticích-Kyjovicích – „Sutnách“ (*Golec 2003*, 100–104, obr. na str. 235).

Kombinace rýsování/rýhování a vtlačované výzdoby (300–399) – tento typ výzdoby nacházíme hojně v Ha B a má svůj vývoj také v Ha C–D1. Nacházíme jej nejčastěji na amforovitých zásobnicích a amforách/osudích na vnější straně a mísách či šálcích na vnější i vnitřní straně. Vytváří obrovské množství geometrických kombinací ústředních a rozdělovacích motivů. Zaměříme se na některé kombinace, které jsou nositeli chronologické informace.

Rýsování/rýhování a vtlačovaná výzdoba (301–319) – tato výzdoba je díky ústupu žlábkování dominantní. Najdeme ji v „nekonečné“ variabilitě a pestrosti. Je oblíbená na amforách/osudích, amforovitých zásobnicích, mísách šálcích, ad. Leitmotivem doby halštatské je motiv sluníčka (nahrazuje žlábkované soustředné kruhy v Ha B–C1), které nacházíme v Ha C–D1 s rýsováním či spíše s hrubějším rýhováním (309). Velmi oblíbené jsou rýsované trojúhelníky s vtlačovanými důlky a sluníčky na hrotech nebo po stranách. Najdeme je zejména na amforách a amforovitých zásobnicích v Ha C2–D1. Rýsování doplněné vhloubeným tečkováním a sluníčky najdeme na výduti amforovité zásobnice v hrobě Ha D1 Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 49:H3/2017/17**). Rýsování a jemně vtlačovanou výzdobu nacházíme na hrdle a výduti na amfoře v Ha C2 v hrobě Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 50:H10/2012/22**). Rýhování a vtlačovaná výzdoba sluníček z Ha C2b je na výduti amfory v hrobě Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 50:H4/2017/26**), obdobně jako rýsování a vtlačovaná výzdoba na druhé amfoře ze stejného hrobu, a to opět na výduti (**obr. 50:H4/2017/23**). Horizontální rýhování a vtlačovaná hravě umístěná sluníčka jsou na hrdle amfory z Ha D1 Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**obr. 50:H1/2012 Kašina/1**). V tomto hrobě se identická výzdoba našla ještě na dvou amforách a osudí. Horizontální a šikmé rýhování se vtlačovanou výzdobou sluníček na hrdle další amfory (**obr. 50:H1/2012 Kašina/3**). Ze stejného hrobu je na další amfoře také horizontální rýsování a vtlačovaná výzdoba sluníček na hrdle i výduti (**obr. 50: H1/2012 Kašina/9**). Zmíněné osudí nese rýsovanou a vtlačovanou výzdobu na výduti (**obr. 50:H1/2012 Kašina/6**).

Rýsování/rýhování, rastrování a vtlačovaná výzdoba (321–329) – tato kombinace nabyla značné obliby. Z hlediska výskytu rastrování je nejčastější. Všechny tři uvedené výzdobné techniky v jednom motivu najdeme na výduti amfory v hrobě Ha D1 Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**obr. 50: H1/2012 Kašina/4**), zde se nachází již také jednoduché svislé rastrování (121–129). Identická kombinace tří technik je zastoupená na výduti amforovité zásobnice v hrobě Ha D1 Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 49:H8/2012/5**). Hravé kombinace těchto tří technik najdeme na vnější straně dvou mís s prohnutým hrdlem v Ha C2b v hrobě Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (**obr.**

52:H4/2017/6,12). Kombinace složitého rastrování a vtlačované výzdoby se vyskytlo na vnější straně mísy s prohnutým okrajem v Ha D1 v hrobě Seloutky H3/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 52:H3/2012/10**). Rýsování v kombinaci s vtlačovanou výzdobou je nejčastějším výzdobným motivem na vnější a vnitřní straně mís a šálků (viz **obr. 51–52**). Takové výrobky mívají plošně tuhovaný povrch, nejde však o výzdobné typy škály 600–699. Velmi často se objevují rýsované zavěšené šrafované či mřížkované trojúhelníky, oblíbené je také svislé a šikmé rýsování (výjimečně rýhování) z vnější strany kombinované se sluníčky. Uvnitř se objevuje schéma kříže opět vytvořené obdobně zdobenými zavěšenými trojúhelníky v kombinaci s jemnou vtlačovanou výzdobou (viz **obr. 51–52**).

Žlábkování a vtlačovaná výzdoba (331–349) – amforky/osudí s žlábkováním (331) a soustřednými kroužky (334) mohou přežívat z Ha B3 do Ha C1, dále se zřetelně vytrácí. V nové podobě je registrujeme na amfoře ale v Ha C2b Seloutkách H2/1926 – „Na Šťastných“ (**obr. 50:H2/1926/1**), na hrdle nacházíme horizontální žlábkování kombinované s motivem soustředných oblouků a jemně vtlačovanou výzdobou sluníček („pahorek se sluncem“). Na výduti nacházíme svislé a šikmé žlábkování kombinované opět se sluníčky.

Rýsování/rýhování, žlábkování a vtlačovaná výzdoba (351–359) – výzdoba fáze Ha B3 může přežívat do Ha C1, v Seloutkách – „Na Šťastných“ v Ha C2–D1 se tento typ výzdoby neobjevil.

Hrubá vtlačovaná výzdoba (400–499) – v této skupině najdeme hlubší a širší samostatné vrypy, nehtovité a prstovité promačkávání. Velké množství výzdobných typů spadá do předchozí kombinované skupiny 3 (300–399). Náleží sem též oblíbená samostatně aplikovaná sluníčka:

Typ sluníčko (405) – velmi oblíbený typ se skládá s miskovitě důlkovitě prohlubně různé velikosti po okraji doplněný drobnými vpichy. Stojí buď v kombinaci s jinou výzdobou a samostatně. Samostatně jej nacházíme na amforách – např. hrob Seloutky H2/1926 (**obr. 50:H2/1926/1**), H4/2017 (**obr. 50:H4/2017/26**) nebo H1/2012 Kašina (**obr. 50:H1/2012 Kašina/1,9**) – „Na Šťastných“. Hroby datujeme do Ha C2–D1. Typ nacházíme uvnitř na šálkách, jde o hrob Seloutky H10/2012 (**obr. 51:H10/2012/20**) nebo H8/2012 (**obr. 51:H8/2012/6,8**) – „Na Šťastných“. Hroby datujeme do Ha C2–D1. Typ nacházíme také uvnitř na mísách, jde o hrob Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 52:H4/2017/11,14**), datujeme jej do Ha C2b. Zcela na konci doby halštatské v Ha D3 se můžeme setkat s plošným dekorem provedeným důlkováním či nehtováním, jako např. v Habrůvce – „Býčí skále“ (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 61:594*).

Žlábkování (500–599) – Marek Novák (*Novák 2015, 27*) pro potřeby vytvoření popisné škály pro keramiku dlouhého rozsahu Ha B až Ha C–D zaměnil původní kolkovanou výzdobu u Dagmar Dreslerové za výzdobu žlábkovanou. Kolkovaná výzdoba byla přesunutá do skupiny 2 (200–299). Žlábkovaná výzdoba nabyla vrcholu obliby v Ha B, najdeme ji nejčastěji na vnější straně osudí. U šálků nacházíme stejné schéma, ale provedeno mnohdy jemněji provedeným rýsováním či rýhováním. Jde především o horizontální žlábkování bez rozestupů (501–502). Nástupem doby halštatské v Ha C se styl mění a obliby nabyly izolované žlábkování s menšími či většími rozestupy (506–507). Nejčastěji jsou kombinované se žlábkovanými soustřednými kroužky, svislými a zejména šikmými žlábkování (536, 540–541). Tato kombinace se libovolně kombinuje také mezi rýsováním, rýhováním a žlábkováním. Z hlediska tvorby kompozice, je žlábkovaná liniová výzdoba rozdělovací. Naopak žlábkované kolečko je motivem ústředním.

Jednoduché žlábký vodorovné, svislé, šikmé, zakulacené žlábký (501–519) – z chronologického hlediska musíme oddělit žlábký souvislé žlábký v Ha B a žlábký s rozestupy v Ha C–D1. Jde o významné dělítko pro nově se formující keramiku doby halštatské. Specifikem je žlábkování zakulacené. V Ha B vrcholila obliba svislého souvislého nebo mírně šikmého žlábkování po celém obvodu osudí. Nástupem Ha C užívání ustalo, nicméně ne zcela výjimečně je nacházíme ještě v Ha D1 v Seloutkách H3/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 50:H3/2017/1**) a z Ha D1 v Seloutkách H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**obr. 50:H1/2012 Kašina/1**). V Ha C2 nacházíme jako soustředné obloukovité žlábkování, které je užito místo dřívějšího žlábkovaného kolečka. Najdeme jej v kombinaci s horizontálním žlábkováním na amfoře v Seloutkách H2/1926 – „Na Šťastných“ (**obr. 50:H1/1926/1**) datovaných do Ha C2b. Stejný motiv najdeme i na vnitřní straně mísy z Ha C2b v Seloutkách H4/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 52:H4/2017/31**). K zakulaceným motivům náleží také žlábkované zrcadlově obrácené dvojité palmety z hrdla amfory z Ha C2b ze Seloutek H4/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 50:H4/2017/26**). Žlábkování pokračuje také v Ha D. Nastala jistá „renesance“ souvislých horizontálních žlábků pod hrdlem (501–502, 506–507) na amforovitých zásobnicích, nyní s lahvovitými hrdly. Známe je z Habrůvky – „Býčí skály“ z Ha D1b–D3 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 60:586, 62:595–596) a mohou pocházet z PS/bývalé PS. Žlábkované oblouky nacházíme rozmístěné na amforovitých zásobnicích na této lokalitě v Ha D1b–D3 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 60:585–587, 61:589) a mísách na vnější straně kolem dna, známe je z Habrůvky – „Býčí skály“ z Ha D1b–D3, kde není jasné, odkud mají svůj původ (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 65:678, 66:693), protože je neznáme v HS/bývalé HS, mohou pocházet z PS/bývalé PS. Pro Ha D2–D3 jsou typické velmi široké svislé žlábký (513) s rozestupy na amforách a amforovitých zásobnicích. Známe je opět z Habrůvky – „Býčí skály“ (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 62:601,605, 63:607,617,620). Mají identický časový výskyt jako svislá plastická žebra (941–942).

Jednoduchá žlábkovaná kolečka (521–529) – tento výzdobný typ je velmi významný. Považujeme jeho sledování za významné. Žlábkovaná soustředná kolečka nabyla obliby v Ha B, stala se jedním ze symbolů této etapy. Tento motiv nacházíme jako ústřední motiv na vnější straně na osudích. Okolní kompozici doplňují horizontální, svislé a šikmé žlábký. Tento motiv končí během Ha C1 a dále jej nenajdeme. V Ha C2–D1 se provedení mění v jemnější rýsování a rýhování. Nově se žlábký objevily po pauze až v Ha D1b–D3, známe je z Habrůvky – „Býčí skály“ z tohoto časového rozsahu (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 62:595) a mohou pocházet z PS/bývalé PS. Žlábkované (nebo výrazně rýhované) soustředné kruhy nacházíme také na vnitřní straně mís kolem dna, z Ha C2 uvádíme Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 52:H10/2012/23**) a Ha C2b Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“, kde jsou kombinovány se zavěšenými trojúhelníky (**obr. 52:H4/2017/21,31**).

Kombinace šikmých a vodorovných žlábků a koleček (531–549) – provedení škal souvislých žlábků je typické pro Ha B, nástupem Ha C se výzdoba transformuje do nové podoby žlábků s rozestupy, rýsování a rýhování. Tuto výzdobu najdeme na amforovitých zásobnicích a amforách v Seloutkách – „Na Šťastných“ v Ha C2–D1. Také končí obliba žlábkovaného kolečka a mění se v častý motiv sluníčka nebo vypnulínu (**obr. 49–50**).

Kombinace žlábkované s plastickou výzdobou (551–559) – velmi oblíbená je kombinace zakulacených žlábků (oblouků). Jeho nástup začíná jako novinka od Ha C1. Prototyp žlábkované obloukovité výzdoby v kombinaci s plastickým oválným výčnělkem (553–554, 559) najdeme na amforovité zásobnici z Ha C1a v Brně-Obřanech H169 – „V Širokých“ (*Adámek 1961*, tab. CXXXI:1; *Podborský 1970b*, Taf. 59:13). Tento typ nalezneme na amforovitých zásobnicích v Ha C2–D1, např. Seloutky H5/1926 – „Na Šťastných“ (**tab. 32:1**).

V Ha C–D1 se objevuje kruhový žlábek v kombinaci s plastickou vypnulinou někdy s tupým zakončením (nutné oddělit od samotné plastické vypnuliny bez žlábků skupiny 9). Najdeme jej na amforovitých zásobnicích – Seloutky H2/1926 – „Na šťastných“ z Ha C2b (**obr. 49:H2/1926/47**), Seloutky H1/2012 Kašina – „Na šťastných“ z Ha D1 (**obr. 49:H1/2012 Kašina/2**), Seloutky H8/2012 – „Na šťastných“ z Ha D1 (**obr. 49:H8/2012/5**) a amfoře – Seloutky H4/2017 – „Na šťastných“ z Ha C2b (**obr. 50:H4/2017/26**).

Tuhování, vtuhování (600–699) – vtuhování je technika nanášení tuhových ornamentů na přirozený povrch nádob. Pokud je tuhová barva nanášena plošně na velké části povrchu (např. tuhovaný pás na celém okraji mísy) nebo celou nádobu, jde o tuhování či potuhování. Potuhování může být podkladem pro další nanášení ornamentu, pak jde o vlešťování. Toto základní rozdělení činí mnohým problémy, nejčastěji je chybně zaměňováno minoritní vlešťování za zcela dominantní vtuhování. Z hlediska samotné techniky je nanášení tuhové barvy – vtuhování, potuhování a vlešťování vlastně – malováním. Malováním červenou, černou a bílou barvou myslíme jinou výzdobnou techniku (800–899). Prosté potuhování se nachází na téměř všech typech nádob, výjimkou jsou hrubě modelované tvary jako hrnce nebo hrncovité zásobnice. Najdeme jej např. na amforovitých zásobnicích (**obr. 47:1**); amforách/osudích (**obr. 47:3**), šálcích (**obr. 47:5**), mísách (**obr. 47:7**), miniaturních nádobkách (**obr. 47:11**), zoomorfních nádobkách (**obr. 47:12**) nebo dvojitých nádobkách (**obr. 47:13**).

Vtuhované pásy (601–619) – vnější vtuhování (nanášené na části povrchu – např. pásy na okraji) se nachází mnohem častěji v HS/bývalé HS. Bývá umístováno na hrdlech amfor/osudí a amforovitých zásobnic; častěji ji však najdeme na mísách a šálcích. V PS/bývalé PS však vnější vtuhování nenabývalo vůbec obliby a nacházíme pouze plošné tuhování. Takto zpracovaný povrch se pojí s jinou výzdobou jako rýsování, rýhování, žlábkování nebo vtlačovaná výzdoba. Vtuhované pásy nebo plošné potuhování najdeme uvnitř mís a šáleků, a to často v kombinaci s dalšími motivy (621–659). Jednoduché vtuhování najdeme uvnitř mísy se zataženým okrajem z Ha D1 v hrobě Seloutky H3/2017 – „Na šťastných“ (**obr. 52:H3/2017/22**).

Vtuhované linie a mřížky, vlešťované motivy (621–639) – tato výzdoba na hodnoceném souboru nebyla nalezena.

Kombinace vtuhovaných pásů, linií a mřížek (641–659) – tato výzdoba nebyla na hodnoceném souboru nalezena.

Grafit v těstě – v Ha D2–D3 se může objevit nový výrobní postup – nadrcený grafit v keramickém těstě. Nejde o plošné tuhování, ale přidávání drceného grafitu do keramického těsta. Najdeme jej potom na lomu, někdy vystupuje z plochy keramiky. V hodnoceném souboru jej neznáme. Před Ha D2–D3 jej nenacházíme.

Vlešťování (700–799) – dělení motivů má stejná pravidla jako u vtuhování, ale bývá aplikováno na plošně tuhovaný povrch. Jak již bylo uvedeno, výzdoba bývá zaměňována za vtuhování. Z hlediska četnosti je zcela výjimečná a náleží jí jednotky procent z velkých keramických souborů. Tato výzdobná technika nanášena na vnitřní stranu mís (31700) nebo šáleků (32700). Ojedinelé je detailně provedené vnitřní vlešťování podoby soustředných oblouků kombinované (lze je chápat také jako sukně žen se šperky na hlavě) s okolními vhloubenými sluníčky na šálku Ha C2 z hrobu Seloutky H10/2012 – „Na šťastných“ (**obr. 51:H10/2012/20**). Vlešťování uvnitř nese oválná mísa se zataženým okrajem a s vnitřním vlešťováním z rozmezí Ha C2–D1, pocházejí z hrobu Seloutky H2/2017 – „Na šťastných“ (**tab.**

89:19), ze stejného hrobu pochází další mísa (nikoliv již oválná) se zataženým okrajem, opět s vnitřním vlešťováním (**tab. 89:24**).

Malování (800–899) – malovaná keramika je novou výzdobnou technikou přicházející s dobou halštatskou, v období popelnicových polí se ještě nevyskytovala. Je velice specifická, nacházíme ji v různých regionech Evropy a vykazuje značné rozdíly. Díky své územní originalitě vystupuje z masy keramické produkce jako specifikum a je potřebné jí věnovat zvláštní pozornost. Na území Moravy se jí zabýval Vladimír Podborský v 60. letech 20. století. Dodnes však na jeho práci nikdo nenavázal. Na území PS a HS se vyvinuly dva okruhy malované keramiky: 1 – *keramika labsko-oderského okruhu*, kam spadá PS; 2 – *keramika podunajského okruhu*, kam spadá HS (Podborský 1963, 22). Z chronologického hlediska lze říci, že malovaná keramika se již nevyskytuje v pozdní době halštatské Ha D2–D3. Vladimír Podborský ji rozdělil podle stylu do čtyř typů (I–IV; Podborský 1963, 23–28), z nichž I–II náležejí dle četnosti výskytu do PS a III–IV do HS. Oba okruhy se na Moravě částečně prolínají.

Pro prostějovsko-vyškovskou podskupinu PS je typické malování třemi barvami – bílou, červenou a černou. Zatímco první dvě jsou podkladové, černá barva je ornamentální. Černá barva je u sousedního podunajského okruhu nahrazována malováním tuhovou barvou. Proti tomu drobnými ornamenty černě (nikoliv tuhou) malovaná keramika je Vladimírem Podborským označena termínem malovaná keramika středomoravského typu (Podborský 1963, 23–24, obr. 8). Pro tuto keramiku zdomácněl jiný název – *malování slezského typu*, která evokovala původ této výzdoby v polském Slezsku (Nekvasil 1993, 343), kde se nachází v neporovnatelně větších koncentracích (Łaciak 2017, ryc. 1). U malování slezského typu však nepředpokládáme přímý import z Polska. Přímé importy ze Slezska se však vyskytly v HS/bývalé HS, jde však o keramiku výrazně odlišnou od moravské domácí produkce.⁴⁶

Problémem vydělení Podborského typů I–IV je skutečnost, že typ nezahrnuje všechny informace o tvaru, výzdobě, umístění výzdoby, regionálním stylu, typu podkladové a ornamentální barvy. Kompletní popis musí být navíc kompatibilní se současným popisným systémem pro tvar a výzdobu keramiky. Malovanou keramiku popisujeme podle základních deskriptorů pro: 1 – *tvar nádoby*; 2 – *výzdobu černou barvou (800–899) nebo tuhovou barvou (600–699)*. Malování sebou však nese ještě další informace. Jelikož jde o kvantitativně málo zastoupenou výzdobu, může zůstat doplňková specifikace tří informací jen slovní, Martin Golec navrhuje následující dělení:

Styl středomoravský slezský subtilní lineárně-bodový (S) – rozšířený zejména v PS; *styl jihomoravský podunajský pásový a kvadratický (P)* – rozšířený zejména v HS.

Podkladová barva: A – bez podkladu; B – červená (a její blízké odstíny jako oranžová, karmínová, ad.); C – krémová; D – kombinace červené (a její blízké odstíny) a bílé; E – kombinace červené (a její blízké odstíny) a tuhové.

Ornamentální barva: 1 – černá; 2 – tuhová; 3 – červená (u importů z polského Slezska).

V případě užití kódové formy navržené deskripce uvádíme příklad SA1 pro trojitou nádobku na **obr. 47:14**.

Zajímavé je zamyšlení nad společenskou úlohou malované keramiky na Moravě. Vladimír Podborský vyslovil názor, že kvalitní, barevně vypalovaná a malovaná keramika – „pravěký porcelán“ – patrně pochází ze specializovaných dílen (Podborský 1993, 374).

⁴⁶ Mikroskopická mineralogická a petrografická analýza Dagmary Łaciak potvrdila, že vytáčená nebo ve formě zhotovená nádoba s obsahem kaolinu z hrobu Vojkovice H117 – „Vojkovické nivy“ (Štrof 2000, obr. 43) pochází přímo z polského Slezska a jde tedy o import z Poodří (Łaciak 2019, 321–323, Fig. 4–5). Obdobná keramika pochází také z ohrazené osady/dvorce z Kuřimi obj. 28 – „Pod Toskou“ (Golec 2017, Fig. 75:15).

Pozastavme se u malované keramiky typů I nebo II s předpokládanými výrobními centry v PS střední Moravě. Pochází z velmožských hrobů a hrobů střední vrstvy PS. Jde vždy o jeden max. dva kusy z hrobů bohatě vybavených jinou keramikou. Známe ji také stopově ze sídlištních kontextů, ale na sídlištních s objemným množstvím halštatské keramiky je výjimečná. Pochází ve sledovaném území např. z Křenovic – „Vinice“, z kontextu zázemí hradiště s akropolí v Křenovicích – „Hradisko“ (Tajer 2011). Sledování této problematiky považujeme za významné a bude ji nutné cíleně sledovat.

V rámci chronologicky zařazených hrobů v Seloutkách – „Na Šťastných“ tuto keramiku známe ze všech nově prozkoumaných komorových hrobů z let 2012 a 2017, vždy šlo o šálky nebo mísy. V hrobech byly uloženy 1 až 3 kusy malované keramiky a pokud je známo datování jde o rozmezí Ha C2–D1. Jde o hroby Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ – šálek vyklenutý, typ SD1, typ Ia dle Podborského (obr. 51:H1/2012 Kašina/13, tab. 49:13); Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“ – šálek s prohnutým hrdlem, typ SB1, typ Ib dle Podborského (obr. 51:H8/2012/1, tab. 66:1) a šálek s prohnutým hrdlem typ SB1, typ Ib dle Podborského (obr. 51:H8/2012/2, tab. 66:2); Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“ – šálek s prohnutým hrdlem, typ SD1, typ Ia dle Podborského (obr. 51:H10/2012/21, tab. 72:21) a mísa se prohnutým hrdlem, typ SD1, typ Ia dle Podborského (obr. 52:H10/2012/30, tab. 73:30); Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“ – mísa s prohnutým hrdlem, typ SD1, typ Ib dle Podborského (tab. 81:4) a šálek s prohnutým hrdlem, typ SD1, typ Ib dle Podborského (tab. 81:9); Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“ – šálek s prohnutým hrdlem, typ SA1, typ Ib dle Podborského (tab. 88:12); Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“ – mísa s prohnutým hrdlem, typ SD, typ Ia dle Podborského (obr. 52:H3/2017/15, tab. 94:15); Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ – šálek s prohnutým hrdlem, typ SD1, typ Ia dle Podborského (obr. 51:H4/2017/7, tab. 99:7), šálek se zataženým okrajem, SB1, typ Ib dle Podborského (obr. 51:H4/2017/22, tab. 101:22) a mísa se zataženým okrajem, typ SD1, typ Ia dle Podborského (obr. 52:H4/2017/25, tab. 101:25). Malovanou keramiku známe i z blízkých hrobů v Prostějovské kotlině, jde o hroby Mostkovice H2 – „Přední díly“ – mísa s prohnutým hrdlem, typ SB, typ Ib dle Podborského (obr. 47:8, tab. 7:4); Prostějov – „ul. Újezd“ – mísa se zataženým okrajem – typ SD1, typ Ia dle Podborského (tab. 23:B3); Určice H4 – „Hájové“ – mísa s prohnutým hrdlem s nejasným typem malování (Podborský 1963, tab. IV:3; 1970b, Taf. 64:9), šálek s prohnutým hrdlem, typ SA/B1, typ Ib dle Podborského (Podborský 1963, tab. III:1; 1970b, Taf. 64:10) a mísa s prohnutým hrdlem, typ SA/B1, typ Ib dle Podborského (Podborský 1963, tab. III:3; 1970b, Taf. 64:11). Dva exempláře mís s prohnutým hrdlem typu SD1, typ 1b podle Podborského pocházejí z Blatce H3/2001 – „Za Nádražím“ (Tajer 2005, 194, 196, obr. 2:22–23, 3, foto 12–13). Hrob je datovaný do Ha C2 obdobně jako Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“, nalezená malovaná keramika v obou hrobech je téměř identická. V jeskynní svatyni Habrůvka – „Býčí skála“, která je datována do rozmezí Ha D1b–D3 se tato keramika nijak zvláště neprojevila, evidujeme jen jeden možný exemplář s červenou podkladovou barvou – šálek s prohnutým hrdlem, typ SB (Golec 2017, Fig. 71:7). Předpokládáme, že v pozdně halštatském období Ha D2–D3 již malovaná keramika ztratila oblibu a byla nahrazena jinými druhy výzdoby.

V sídlištním kontextu byla nalezena malovaná keramika 600 m od pohřebiště v Seloutkách – „Na Šťastných“, a to v sídlištní poloze Seloutky – „U Planičky“ ve třech objektech (Čížmář 1999b). Dva malované fragmenty krémové barvy s černým malováním typu SC1, typ 1b dle Podborského pochází ze Seloutek obj. 509 – „U Planičky“. V Seloutkách obj. 511 – „U Planičky“ leželo společně s bronzovou jehlicí s labuťkovitým krčkem z Ha C2 červeně malované ucho šálku s černým malováním typu SB1, 1b dle Podborského. Podobně

malovaná ucha ornamentální barvou známe z Ha C2 ze Seloutek H10/2012 (**obr. 51:H10/2012/21, tab. 72:21**), H1/2017 (**tab. 81:9**), H2/2017 (**tab. 88:12**), Ha C2b z H4/2017 (**obr. 51:H4/2017/22, tab. 101:22b**) – „Na Šťastných“. Ze Seloutek obj. 559/II – „U Planičky“ pochází červeně malovaný fragment z vnější a vnitřní strany s černým malovaným dekorem opět z vnější a vnitřní – typ SB1, 1b dle Podborského. Obě polohy mohou tvořit společný sídelní areál.

Předložené podklady z hrobů zejména v Seloutkách – „Na Šťastných“ jasně ukazují, že šlo o keramiku výjimečnou a náležela pouze majitelům komorových hrobů (vyšší střední vrstva nebo elity). Ostatní členové komunity ji v hrobech nemají. Její výskyt je tedy pro interpretaci hrobů velice významný, ale je vždy nutné pro konečné sociální zařazení hrobu kombinovat její přítomnost s dalšími nemovitými (velikost hrobu a jeho úprava) a movitými indikátory (kovové předměty, sklo a jantar). Samotné malování pravděpodobně podléhalo hlubším symbolickým pravidlům. Peter Laučík považuje výběr barev bílé, černé a červené za velice důležitý (i když jde patrně i o praktickou výrobní záležitost), v rámci etnologicky shromážděných dat, právě tyto barvy souvisí se smrtí a znovuzrozením (viz **kap. 16.5 a 16.7**). Zcela jedinečnou je v oblasti PS na Moravě výzdoba mandaly na funerální/sakrální míse z Němčic nad Hanou – „Nad Hliníkem“, jejíž rozbor přináší doposud nediskutované možnosti výzkumu symbolů (**kap. 16**).

Plastická výzdoba (900–999) – plastická výzdoba se od ostatních druhů liší. V některých případech neplně pouze estetické hledisko, ale nabývá funkčního významu. Kupříkladu oválné výčnělky na rozměrných amforovitých zásobnicích (932) jistě plnily úlohu úvazů/opletů pro nošení v ruce nebo na zádech. Totéž mohlo platit o „povinných“ plastických lištách na hrncích (901–911). Mezi plastickou výzdobu náleží plastické lišty, pupky, výčnělky, žebra, promáčknutá dna, omfala, ucha a lalůčky. Zaměříme se na několik okruhů:

Plastická lišta (901–919) – Jsou rozšířené zejména na hrncích, nebo hrncovitých zásobnicích.

Plastická páska na hrncích – nejčastěji se objevuje plastická páska (901–911), může být i vyvedena ve formě plastických výčnělků a doplněná hrubou vhloubenou výzdobou nehtováním (410–411) skupiny 4. U hrnce předpokládáme funkční užití pro přípravu/ohřev pokrmů. Všimáme si však plastické výzdoby, pro kterou předpokládáme stejnou funkci, jako u amforovitých zásobnic a amfor. Nejspíše sloužila pro fixování úvazu. Pravidelně dokládáme jejich uložení v hrobech s pokličkami nebo podložkami se stejným průměrem, které sloužily opět jako pokličky. Takové nádoby mohly sloužit jako univerzální nádoby i pro přenos již hotového jídla a jeho sekundární ohřev mimo primární obytnou základnu, jako tomu bylo ještě ve 20. století u „konviček na polévku“ u dělnických povolání.

Dvojitá plastická lišta – v Ha D se velmi zřídka vyskytne v PS/bývalé PS dvojitá úzká plastická lišta na menších nádobkách. Pravděpodobně souvisí již až z Ha D2–D3. Neznáme ji z hrobů Ha C2–D1. Jindra Nekvasil ji uvedl na malé míse na sídlišti v Medlově – „cihelně“ (Nekvasil 1974, Abb. 13:21). Známe ji také z Habrůvky – „Býčí skály“ (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 65:671). Výskyt zde souvisí s oblastí bývalé PS.

Plastická vlnice – jedná se o velice málo zastoupený výzdobný motiv na šálkách, Vladimír Podborský v roce 1957 uvedl pouze dvě lokality, Němčice nad Hanou – „Nad Hliníkem“ a Mohelnice H6 – „cukrovar“, v obou případech šlo o šálky (Podborský 1957, obr. 2:IX,6a). V hrobě Ha D1 Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 51:H8/2012/1–2**) se

vyskytly dva šálky s plastickou vlnicí. Na šálku č. 1 se nachází též černé malování na červeném povrchu typu SB1, typu Ib dle Podborského.

Vrubořez – jde o výzdobu pravidelně rozestavených plastických výčnělků na rozhraní hrdla a spodní části mís nebo šálků. Výskyt této výzdoby nemůžeme stanovit podle hrobů rozsahu Ha C2–D1, zde se ještě nevyskytují. Vyplňují až následný vývoj v Ha D2–D3. Jejich výskyt se časově kryje s výskytem prvních mís a šálků s lištou (*Knickwandschüssel*, *Knickwandschale*) a plastickou litou. Vrubořez se výjimečně objevil ve velmožské mohyle Kralice na Hané H1 – „Staré olší“, kde byla sondáží vyzvednuta mísa/šálek s touto výzdobou (**obr. 62:B2**). Známe ji ve větším počtu ze svatyně Habrůvka – „Býčí skála“, jejíž inventář náleží do Ha D1b–D3 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 65:672–674,681, 66:687–692; *Golec 2017*, Fig. 71:6). Výzdoba se objevuje také v kontextu výrobní dílny Radslavice – „Štamperky“ (*Janák 1982; Zeman 2011*, tab. XIX:4) v blízkosti hradiště Radslavice – „Zelená hora“. Šálky (mísy) s podobnou výzdobou, kde je vrubořez vytvořený spíše jemnou nebo hrubou vtačovanou výzdobou (skupina 2 a 4) pochází z Nekvasilovy uničovské skupiny (*Nekvasil 1974*, Abb. 13:14; 15:23,26). Vladimír Podborský takové typy uvádí z pozdní doby halštatské hradiště v Jaroměřicích nad Rokytnou – „Hradisko“ (*Podborský 1970a*, obr. 26:2–3,33) v rozmezí Ha D2–D3. Je však otázkou, zdali se tento druh výzdoby již v Ha D3 opravdu vyskytuje. Časový rozpor představuje centrální hradiště Smolenice – „Molpír“ na JZ Slovensku, kde se nachází v kolekcích domů ve větším množství, lokalita je však některými badateli (Suzanne Stegmann-Rajtár) dlouhodobě datována do rozmezí Ha C2–D1a. Právě tato výzdobná technika vedle jiných kovových předmětů poukazuje na datování centrální lokality i v průběhu Ha D1b–D3.

Oválné výčnělky – na amforách a amforovitých zásobnicích (921–939). Jde oválné výrazně vytažené plastické výčnělky, nacházíme je pravidelně na spodní části největších nádob pravidelně na spodní části. Dokládají to četné exempláře v hrobech Seloutky – „Na Šťastných“ (**obr. 49**). Máme za to, že se jedná o funkční prvky, ke kterým byla fixována nějaká forma úvazů pomocí provazů či řemínků. Takto vybavené nádoby sloužily jako putny pro přenos obsahu, nejčastěji asi vody nebo sypkých hmot. Toto řešení je dodnes dochováno v mnoha afrických zemích, kde se transportem zabývají ženy. Jiná situace je oválných plastických výčnělků na rozhraní hrdla a výdutě u amfory z Ha D1 v hrobě Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**obr. 50:H1/2012 Kašina/3**), které řadíme ke kombinaci 131–149.

Kulaté vypnuliny – nacházíme je na amforovitých zásobnicích. Buď jde o žlábkované kroužky bez vnitřní vypnuliny a nejsou kombinované s jinou výzdobou, pak spadají do skupiny 5. Sem náleží v Ha C2b hrob Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ (**obr. 49:H2/1926/47**). Nebo jde o žlábkované kroužky s vnitřní vypnulinou (opět skupina 5), bez kombinace s jinou výzdobou, sem náleží v Ha D1 hrob Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**obr. 49:H1/2012 Kašina/2**). Nebo jde prosté kulaté vypnuliny bez okolního žlábků a kombinace s jinou výzdobou. Sem náleží hrob Ha C2 Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 49:H4/2017/27**) a náleží do skupiny 9. Proti tomu se kulaté vypnuliny a vypnuliny s okolním žlábkem kombinují s rýsováním (někdy doplněné jemným vtačováním), rýhováním a jde o skupinu 1 (131–149). Sem spadají z Ha C2 Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 49:H10/2012/13**), z Ha D1 Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 49:H8/2012/5**) a Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 49:H3/2017/17**).

Svislá žebra – (941–949) – amfory/lahve a amforovité zásobnice v Ha D2–D3 nesou nový typ výzdoby, ostře vytažená žebra. Stejně se chovají svislé, mělké značně široké žlábků (náleží do skupiny 5). V Seloutkách – „Na Šťastných“ se v Ha C2–D1 ještě nevyskytly. Jejich větší kolekci známe ze souboru z rozsahu Ha D1b–D3 z Habrůvky – „Býčí skály“ (*Parzinger –*

Nekvasil – Barth 1995, Taf. 62:597,599,604, 63:617–619; *Golec 2017*, Fig. 71:1). Obdobná technika výzdoby svislých žeber a žlábků se našla na depotu z Ha D1–D2 v Nákle – „Pod Dědinou“ na jednom bronzovém šálku, na druhém exempláři jsou na stejném místě žlábků (*Nekvasil – Podborský 1991*, Taf. 13:49–50).

Prohnuté dno, omfalos (951–959) – tento druh plastické úpravy dna je typický pro Ha D. Omfalos přibývá zejména na šálcích popř. malých mísách s prohnutým hrdlem. Na tento trend může mít vliv přenosu módy z importovaných bronzových šáleků, jaké známe z depotů Ha D1–D2 z Nákla – „Pod Dědinou“ (*Nekvasil – Podborský 1991*, Taf. 13:49–50, 14:52–53) nebo Kralic na Hané – „Kralického háje“ (**obr. 60:1–3**).

Ucha (961–969) – ucho lze zahrnout do plastické výzdoby. U něj ale předpokládáme také praktické funkční využití. Oproti době popelnicových polí, dochází v době halštatské k značné redukci a nacházíme jej téměř výhradně na šálcích, které jsou díky němu vyděleny od mís. K chronologickým účelům jej můžeme využít až v Ha D2–D3.

Rohaté ucho – objevuje se až ve fázi Ha D3. Známe jej např. z Křenovic – „Hradiska“ (*Podborský 1970a*, obr. 30:44; *Tichá Bambasová 2019*, 138, obr. 35, tab. 33:11), Sylva Tichá Bambasová jej uvádí jako typ Novo mesto. Nově bylo zachyceno v Kralicích na Hané obj. 511/2019 – „Kralický háj“ (nepublikováno).

Páskové vekerzugské ucho – známe jej z kruhu vytáčeného džbánku vekerzugského původu z Vyškova obj. 1/87 (*Čižmář, M. 1995*, Abb. 2:4; *Bartík et al. 2017*, 56, Fig. 6:157; *Klápa 2017*, Fig. 8). Datujeme jej do Ha D2–D3. Nově bylo zachyceno v Kralicích na Hané obj. 511/2019 – „Kralický háj“ (nepublikováno).

11. PŘÍRODOVĚDNÉ METODY A ANALÝZY

11.1 ANTROPOLOGIE Z POHŘEBIŠTĚ V SELOUTKÁCH – „NA ŠŤASTNÝCH“ Z LET 2012 a 2017 (Jiří Kala – Martin Golec)

Zatímco na pohřebišti Prostějov-Domamyslice – „V Loučkách“, ul. Olšová“ se díky nepříznivým půdním podmínkám nedochoval antropologický ani zoologický materiál, v Seloutkách – „Na Šťastných“ byla situace příznivější. Předkládáme zde zhodnocení antropologických vzorků z hrobů z let 2012 a 2017 (**obr. 54**). Antropologický posudek provedl Jiří Kala. Jistá antropologická pozorování nám na této lokalitě poskytl již Antonín Gottwald, u hrobů z roku 1932 – Seloutky H19/1932, H21/1932 a H23/1932 – „Na Šťastných“ uvádí, zda náležely dospělému nebo dítěti (viz **kap. 19**; *Gottwald 1939*).

Množství (objem v cm³) – velmi malé: do 99 cm³, malé: 100 až 499 cm³, střední: 500 až 999 cm³, velké: 1000 až 15500 cm³, velmi velké: více než 15500 cm³.

Ø velikost vzorků (max. lineárního rozměru v mm) – velmi malá: do 15 mm, malá: 16 až 25 mm, střední: 26 až 35 mm, velká: 36 až 45 mm, obzvláště velká: nad 46 mm.

Stupeň spálení – I (nedokonalé) 200–250 °C, II (zčásti nedokonalé) 300–400 °C, III (dokonalé) ± 550 °C, IV (dokonalé/křídovité) 650–700 °C, V (křídovité) + 700 °C.

Reprezentativnost – přítomnost fragmentů lebky i postkraniálního skeletu.

Identifikovatelnost – možnost přesné identifikace některých fragmentů.

Určení – možnost odhadu základních antropologických dat.

Základní charakteristika pohřbů

Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“, obsah šálku č. 8 – asi dvacet drobných zlomků.

Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“, okolí šálku č. 8 – identifikována část čelní kosti s *crista frontalis* a velký zlomek češky.

Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“, obsah osudí č. 6 – identifikován okraj levé očnice, velmi gracilní zlomek s ostrým okrajem.

Seloutky H1/2012 – „Na Šťastných“, obsah amfory č. 1 – poměrně robustní zlomky kostí mozkovny i dlouhých kostí, snad zlomek korunky stoličky.

Seloutky H2/2012 – „Na Šťastných“, hromádka kremace v okolí nádob – gracilní stavba, zlomky mozkovny mohou náležet dospělému nebo většímu dítěti.

Seloutky H3/2012 – „Na Šťastných“, hromádka kremace v okolí nádob – identifikován základ třenového zubu.

Seloutky H4a/2012 – „Na Šťastných“, skrumáž č. 1, mísa č. 1 – velmi gracilní úlomky dlouhých kostí postkranialního skeletu a fragment lebeční kosti (9 x 9 mm) bez oddělené *diploe*.

Seloutky H4b/2012 – „Na Šťastných“, skrumáž č. 2, mísa č. 9 – spíše gracilní stavba, „vnitřní“ strana fragmentů přepálena často jen na stupeň III.

Seloutky H4b/2012 – „Na Šťastných“, skrumáž č. 2, mísa č. 10 – spíše gracilní stavba (odpovídá dítěti), ale zlomky lebky mají oddělenou *diploe* a jsou relativně robustní (= dospělý).

Seloutky H4b/2012 – „Na Šťastných“, skrumáž č. 2, nádoba č. 11 (pod kamenem) – téměř 50 % úlomků spáleno jen na stupeň II. Fragmety mozkovny s oddělenou *diploe* náleží určitě dospělému.

Seloutky H4c/2012 – „Na Šťastných“, skrumáž č. 3, mísa č. 9 – velmi gracilní stavba, kosti mozkovny bez oddělené *diploe*.

Seloutky H4c/2012 – „Na Šťastných“, skrumáž č. 3, nádoba č. 12 – poměrně robustní stavba fragmentů dlouhých kostí.

Seloutky H4d/2012 – „Na Šťastných“, mísa/osudí č. 6 – identifikována dětská kost skalní, ostatní blíže neidentifikovatelné fragmenty diafyz dlouhých kostí náleží však spíše dospělému.

Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“, nádoba č. 1 – identifikován fragment alveolárního výběžku horní čelisti.

Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“, nádoba č. 11 – identifikována část pyramidálního výběžku spánkové kosti a pravá nosní kost!

Seloutky H7/2012 – „Na Šťastných“, hromádka kremace v okolí nádob – šest větších zlomků relativně robustní stavby.

Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“, hromádka kremace v okolí nádob – identifikovány drobné zlomky alveolárních výběžků čelistí a *os trapezium dx*. Fragmety dlouhých kostí jsou velmi gracilní stavby. Ojediné zlomky spálené na stupeň I až II.

Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“, osudí č. 9 – kosti mozkovny s oddělenou *diploe* a patrnými okraji švů. Celkově spíše gracilní stavba.

Seloutky H9/2012 – „Na Šťastných“, hromádka kremace v okolí nádob – gracilní fragmenty mozkovny bez oddělené *diploe*, zlomky dlouhých kostí jsou ale relativně robustnější.

Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“, mísa č. 27 – identifikován okraj pravé očnice a kořen stálého zubu. Zlomky jsou gracilní stavby.

Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“, mísa č. 28 – spíše gracilní stavba, ale vzhledem k velikosti a množství nelze vyvodit další závěry.

Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“, amfora/osudí č. 29 – identifikovatelný je zlomek *pars mastoidea dx*. Z lomné plochy se dá usuzovat, že *proc. mastoideus* byl spíše malý (i se zřetelem na velikostní redukci způsobenou žárem).

Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“, mísa č. 32 – identifikovány zlomky týlní kosti (*prot. occipialis int.*). Zlomky gracilní stavby.

Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“, hromádka kremace v zásypu hrobu – fragmenty dlouhých kostí jsou relativně robustní stavby.

Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“, amfora č. 3 – identifikovatelné jsou zlomky kosti loďkovité, dvou nártních kostí, žebra, prvního nebo druhého krčního obratle, distální část palce ruky, část dolní kloubní plochy pažní kosti a zlomek pyramidální části spánkové kosti. Zachovány ojedinělé a velmi drobné úlomky zubů trvalého chrupu. I přes velikostní redukci a značnou deformaci jsou fragmenty zřetelně robustní stavby.

Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“, mísa č. 4 – asi patnáct zlomků diafýz kostí končetin relativně robustní stavby a zlomek okraje těla neidentifikovatelného obratle s patrnými spondylotickými trny (dospělý, věková kategorie *maturus?*).

Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“, mísa č. 2 – identifikován zlomek jednoho prstního článku ruky.

Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“, hrnec č. 9 – spíše gracilní stavba zlomků.

Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“, osudí č. 1 – dle vzhladu fragmentů pochází z dospělého jedince, spíše gracilnější stavby.

Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“, mísa 14 – asi deset zlomků vesměs z diafýz kostí končetin, dle stavby snad z dospělého jedince.

Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“, mísa č. 20 – identifikovatelná je pyramidová část levé spánkové kosti. I s uvažovanou velikostní redukcí jsou fragmenty spíše gracilnější stavby.

Seloutky H5/2017 – „Na Šťastných“, hromádka kremace v okolí nádob – asi 20 zlomků diafýz dlouhých kostí bez větší výpovědní hodnoty, tři z nich ale prokazatelně pocházejí se spálené zvířecí stoličky.

Seloutky H8/2017 – „Na Šťastných“, mísa č. 1 – identifikován zub druhého krčního obratle a část okraje pravé očnice. Zlomky jsou i po zohlednění velikostní redukce velmi drobné, náležejí dítěti, snad věkové kategorie *infans III* (mladší – do 10 let?).

číslo hrobu Seloutky – „Na Šťastných“	kontext v hrobu	objem v cm ³	Ø velikost vzorků (max.)	stupeň spálení	reprezentativnost	identifikovatelnost	určení pohlaví a věku
H1/2012 Kašina	obsah šálku č. 8	±0	malá (20 x 20 mm)	IV	-	-	dospělý
H1/2012 Kašina	okolí šálku č. 8	250	malá (30 x 30 mm)	IV–V	+	+	dospělý
H1/2012 Kašina	obsah osudí č. 6	300	malá (35 x 35 mm)	IV	+	+	dítě?
H1/2012	obsah amfory č. 1	10	velmi malá (40 x 10 mm)	III–IV	+	-	dospělý
H2/2012	hromádka kremace v okolí nádob	10	velmi malá (15 x 15 mm)	IV	+	-	-
H3/2012	hromádka kremace v okolí nádob	10	velmi malá (10 x 10 mm)	III–IV	+	+	dítě
H4a/2012	skrumáž č. 1, obsah mísy č. 1	10	velmi malá (20 x 5 mm)	III–IV	+	-	dítě?
H4b/2012	skrumáž č. 2, obsah mísy č. 9	100	velmi malá (20 x 20 mm)	III–IV	-	-	-
H4b/2012	skrumáž č. 2, obsah mísy č. 10	80	velmi malá (20 x 15 mm)	IV	+	-	-
H4b/2012	skrumáž č. 2, obsah nádoby č. 11	50	velmi malá (30 x 20 mm)	II–IV	+	-	dospělý
H4c/2012	skrumáž č. 3, obsah mísy č. 9	15	velmi malá (20 x 15 mm)	III–IV	+	-	dítě
H4c/2012	skrumáž č. 3, obsah nádoby č. 12	100	velmi malá (20 x 10 mm)	III–IV	-	-	dospělý
H4d/2012	skrumáž č. 4, obsah mísy/osudí č. 6	50	střední (30 x 30 mm)	III–IV	+	+	dospělý + dítě
H6/2012	obsah mísy č. 1	10	velmi malá (25 x 20 mm)	III–IV	+	+	dospělý
H6/2012	obsah osudí č. 11	100	velmi malá (30 x 20 mm)	III–IV	+	+	-
H7/2012	hromádka kremace v okolí nádob	±0	malá (30 x 20 mm)	III–IV	+	-	dospělý
H8/2012	hromádka kremace v okolí nádob	300	velmi malá (30 x 20 mm)	III–IV	+	+	žena/dítě?
H8/2012	obsah amfory/osudí č. 9	80	velmi malá (20 x 10 mm)	III–IV	+	-	dospělý
H9/2012	hromádka kremace v okolí nádob	10	velmi malá (40 x 5 mm)	III–IV	+	-	dítě?
H10/2012	obsah mísy č. 27	400	velmi malá (20 x 30 mm)	IV	+	+	žena?
H10/2012	obsah mísy č. 28	100	velmi malá (30 x 20 mm)	IV	+	-	-
H10/2012	obsah amfory/osudí č. 29	200	malá (20 x 20 mm)	IV	+	+	dospělý
H10/2012	obsah mísy č. 32	100	velmi malá (40 x 15 mm)	IV	+	+	žena/dítě?

H10/2012	hromádka kremace v zásypu hrobu	10	malá (30 x 30 mm)	IV	-	-	dospělý
H1/2017	obsah amfory č. 3	600	střední (40 x 30 mm)	IV–V	+	+	dospělý muž?
H1/2017	obsah mísy č. 4	±0	malá (25 x 20 mm)	IV–V	-	-	dospělý
H2/2017	obsah mísy č. 2	200	velmi malá (40 x 20 mm)	IV–V	+	-	dospělý
H2/2017	obsah hrnce č. 9	±70	velmi malá (5 x 43 mm)	IV–V	+	+	-
H3/2017	obsah osudí č. 1	300	malá (30 x 25 mm)	IV	+	-	dospělý
H4/2017	obsah mísy č. 14	±0	malá (20 x 20 mm)	IV	-	-	dospělý?
H4/2017	obsah mísy č. 20	200	malá (30 x 20 mm)	V	+	+	dospělý
H5/2017	hromádka kremace v okolí nádob	±0	velmi malá (15 x 15 mm)	III–IV	-	-	-
H8/2017	obsah mísy č. 1	250	malá (20 x 40 mm)	III–IV	+	+	dítě

Obr. 54: Souhrn údajů o pohřbech z hrobů v Seloutkách – „Na Šťastných“ z let 2012 a 2017. Zpracováno dle metodiky doporučené Milanem Dokládalem (*Dokládal 1999*). + – pozitivní zjištění; - – negativní zjištění (podle: J. Kala).

Antropologicky určené pohlaví – žárový ritus PS a bývalé PS téměř zahazuje stopy po pohlaví jedinců. Ve všech případech, kdy antropolog identifikuje pohlaví (**obr. 54**), visí nad určením otazník. Jisté náznaky známe u tří komorových hrobů – jako mužský byl označen hrob Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“. Možná žena s dítětem byly označeny ve dvou případech v hrobech Seloutky H8/2012 a H10/2012 – „Na Šťastných“. S opatrností konstatujeme, že u nákladně zbudovaných komorových hrobů s kamennými konstrukcemi nerozhoduje pohlaví.

Archeologické určení pohlaví podle kovového, skleněného a jantarového inventáře – na pohlaví některých pohřbených ukazuje jejich mobiliář (identifikátory určení pohlaví). Za mužské identifikátory považujeme opasek se železnými kruhy a svorkami a zbraně. Ženských identifikátorů je více, jsou to skleněné korálky/kroužky, jantarové korálky, bronzové náušnice/záušnice a přesleny. V první řadě nás zajímají tři antropologicky určené komorové hroby „s otazníkem“. U možného mužského hrobu Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“ (**obr. 54**) nenacházíme jasný mužský identifikátor. Z hrobu ale pochází ženský šperk, bronzová náušnice/záušnice (**tab. 82:41**). Hrob vedeme jako kombinovaný muže a ženy. U možného ženského hrobu Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 54**) opravdu o ženský hrob jde, obsahoval skleněné kroužky, jantarové korálky a bronzové náušnice/záušnice (**tab. 67:9b–c,18–21**). Možný ženský hrob H10/2012 – „Na Šťastných“ (**obr. 54**) ženským hrobem také je, obsahoval opět bronzové náušnice/záušnice (**tab. 71:1–2,27b,34**). Dle mobiliáře jako ženské řadíme další dva komorové hroby – Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ díky zastoupení skleněných kroužků, jantarových korálků a bronzových náušnic/záušnic (**tab. 49:23–27**) a Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“ díky skleněným kroužkům a bronzovým náušnicím/záušnicím (**tab. 93:1a,2–3,6–7**). Jako dívčí/ženský můžeme řadit také dětský jamkový hrob Seloutky H8/2017 – „Na Šťastných“, pochází z něj skleněné kroužky, bronzová náušnice/záušnice a malý přeslen (**tab. 109:A2–3,6**). Jako ženský můžeme řadit díky uloženému přeslenu jámový hrob Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“ (**tab. 54:B7**). Ženské identifikátory – skleněné a jantarové korálky, bronzové náušnice/záušnice a přesleny,

najdeme i ve starších prozkoumaných hrobech na tomto pohřebišti. Jde o hroby Seloutky – „Na Šťastných“ H3/1926 s bronzovou náušnicí/záušnicí (**tab. 31:A2**), H5/1926 se skleněnými a jantarovými korálky (**tab. 33:A2–3,7**), H6/1926 s 5 přesleny (**tab. 34:1–5**), H7/1926 s bronzovými náušnicemi/záušnicemi (**tab. 33:B1–2**), H9/1926 s bronzovými náušnicemi/záušnicemi (**tab. 33:C1–2**), H13/1926 se 3 přesleny (**tab. 36:A2–4**), H15/1926 s bronzovými náušnicemi/záušnicemi a 1 přeslenem (**tab. 37:A2,6**) a H26/1934 s bronzovými náušnicemi/záušnicemi a jantarovými korálky (**tab. 43:2,3d,4–6**). Převaha ženských hrobů je zcela zřejmá, postrádáme však stejné množství mužských hrobů. Z antropologického posudku a pozorování pohlavních identifikátorů řadíme jako mužský hrob Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ díky uložení opasku se železnými kruhy a svorkami, z hrobu pochází též část železného udidla (**tab. 100:19,37**). Porovnáním antropologického posudku a přehledu identifikátorů mobiliáře docházíme k závěru, že novými výzkumy byl zachycený pouze jeden komorový hrob náležející společně muži a ženě. Ze starších hrobů k takovým můžeme dle mobiliáře řadit velmožský hrob se zbytky vozu, jha? a koňských postrojů Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“, kde železný opasek se železnými kruhy a svorkami zastupuje muže (**tab. 29:5g,5l,5m–t,16–17,30–31,43,48, 30:9,11a,13,23–24,27–28,33–35,37,40**) a jantarové korálky, bronzové náušnice/záušnice a přeslen ženu (**tab. 30:2c,4,6–8**). Předložený souhrn informací z nově prozkoumaných hrobů v Seloutkách – „Na Šťastných“ vážících se k pohlaví identifikuje pomocí obou metod 6 hrobů žen (z toho 1 hrob dívky/ženy), 1 hrob muže a 1 hrob kombinovaný muže a ženy. U všech starších hrobů identifikujeme 8 hrobů žen, žádný hrob muže a jeden kombinovaný muže a ženy. Poměr identifikovaných hrobů žen (15 případů) a mužů (1 případ) v individuálních hrobech do roku 2017 je 15:1, s kombinovanými hroby mužů a žen 7,5:1.

Vedle použitých identifikátorů, které hroby v Seloutkách – „Na Šťastných“ dělí na hroby mužů a žen se pokusíme zaujmout stanovisko o výskytu tří velmi frekventovaných skupin železných předmětů v inventářích – harfovité sponě, jehlicích a náramcích/nápažnicích. U těchto předmětů není zcela jasné, kdo byl jejich uživatelem. Železná harfovité spona pochází ze šesti hrobů – ženského H3/1926 (**tab. 31:A1,3–4**), ženského H5/1926 (**tab. 33:A10**), H1/2012 Kašina (**tab. 49:22a,28**), ženského H8/2012 (**tab. 67:23**), kombinovaného mužského a ženského H1/2017 (**tab. 82:40**) a ženského H3/2017 (**tab. 93:1b,4**). Železná jehlice (v H10/2012 též bimetalická) pochází z osmi hrobů – kombinovaného mužského a ženského H2/1926 (**tab. 30:20**), ženského H15/1926 (**tab. 37:A3**), ženského H26/1934 (**tab. 43:14**), ženského H4/2012 (**tab. 54:B3, 55:A2,B1**), ženského H8/2012 (**tab. 67:9a,22a,c**), ženského H10/2012 (**tab. 71:3,7**), ženského H3/2017 (**tab. 93:5**) a mužského H4/2017 (**tab. 100:18**). Železný náramek/nápažník pochází z 8 hrobů – kombinovaného mužského a ženského H2/1926 (**tab. 30:5k**), ženského H5/1926 (**tab. 33:A4**), ženského H26/1934 (**tab. 43:11**), ženského H1/2012 Kašina (**tab. 49:21**), H4/2012 (**tab. 54:B6, 55:A3–4,B3–4**), ženského H8/2012 (**tab. 67:17**), kombinovaného mužského a ženského H1/2017 (**tab. 82:10**) a ženského H3/2017 (**tab. 93:11**). Z přehledu vyplývá, že všechny tři šperky se vyskytují nesporně v ženských hrobech. Vyskytly se i ve dvou kombinovaných hrobech a jednom mužském hrobu. Za pohlavní identifikátory tyto šperky pokládat nelze.

Věk – tento parametr zemřelých je při žárovém pohřebním ritu PS/bývalé PS neřešitelný (**obr. 54**). Antropologický posudek nám 14 hrobů rozděluje údaje na dvě skupiny – dospělý a dítě. Dospělý byl identifikován v hrobech Seloutky H1/2012, H6–H7/2012, H1–H4/2017 – „Na Šťastných“ a dítě pak v hrobu Seloutky H3/2012, H9/2012 a H8/2017 –

„Na šťastných“. Některé hroby obsahovaly smíchané kosti jak dospělého, tak dítěte (Seloutky H1/2012 Kašina, H4/2012, H8/2012 a H10/2012 – „Na šťastných“).

Dospělý/dítě a druh hrobové jámy – ze 16 rozřazených hrobů na skupiny dospělý a dítě (**obr. 54**) vyplývají některé skutečnosti. Pohřby dospělých se nacházely v jamkových hrobech (Seloutky H1/2012 a H7/2012 – „Na šťastných“), jámových hrobech (Seloutky H4/2012 – „Na šťastných“) a komorových hrobech (Seloutky H1/2012 Kašina, H6/2012, H8/2012, H10/2012, H1–H4/2017 – „Na šťastných“). Děti se nacházely s dospělými v komorových hrobech (Seloutky H1/2012 Kašina, H8/2012 a H10/2012 – „Na šťastných“), v jednom případě v jámovém hrobě (Seloutky H4/2012 – „Na šťastných“) nebo samostatně v jamkových hrobech (Seloutky H3/2012, H9/2012 a H8/2017 – „Na šťastných“). Samostatné dítě v komorovém hrobu na tomto pohřebišti neznáme.

Hromádkový, urnový a kombinovaný pohřební ritus vs. druh hrobové jámy – u některých jamkových hrobů najdeme hromádkový pohřební ritus, k takovým náleží hroby Seloutky H2–H3/2012, H7/2012 a H9/2012 – „Na šťastných“ (**obr. 54, tab. 56:B–C,F**). Jamkové hroby měly ve dvou případech uloženu 1 urnu, šlo o hroby Seloutky H1/2012 a H8/2012 – „Na šťastných“ (**obr. 54, tab. 56:A**). V jámových a komorových hrobech čistě hromádkový ritus neznáme. Jediný jámový hrob Seloutky H4/2012 – „Na šťastných“ obsahoval 5 uren, z nichž dvě pokrývaly jiné urny s obsahem popela (**obr. 54, tab. 56:D**). Tento nezvykle vysoký počet uren je značnou výjimkou, která není známá z rozměrnějších komorových hrobů. Urnový pohřební ritus mělo 5 komorových hrobů, obsahovaly vždy 1 nebo 2 urny – 1 urnu obsahoval hrob Seloutky H3/2017 – „Na šťastných“ (**obr. 54, tab. 97:A**), 2 urny obsahovaly hrob Seloutky H6/2012, H1–H2/2017 a H4/2017 – „Na šťastných“ (**obr. 54, tab. 64:A, 85:A, 91:A, 105:A**). Kombinovaný pohřební ritus byl rozpoznán u třech komorových hrobů – 1 urnu a hromádku v okolí měl hrob Seloutky H8/2012 – „Na šťastných“ (**obr. 54, tab. 69:A**), 2 urny a hromádku měl hrob Seloutky H1/2012 Kašina – „Na šťastných“ (**obr. 54, tab. 51:A**) a 4 urny a nezvykle hromádku v zásypu měl hrob Seloutky H10/2012 – „Na šťastných“ (**obr. 54, tab. 76:A**).

Tvar nádoby použitý jako urna – pro uložení popela zemřelého/zemřelých bylo použito pestré spektrum menších nádob, běžně nacházíme mísy a amfory/osudí, výjimečně šálky a hrnce (**obr. 54**). Do následujícího přehledu jsou zahrnuty urny, které stály dnem na zemi a také nádoby, které je překrývaly (v katalogu všechny vedeny jako urny). Mísa nebo mísa/osudí byly použity 14x, amfora/osudí 7x, šálek 1x a hrnec 1x. U naprosté většiny uren neznáme způsob zakrytí. V hrobu Seloutky H3/2017 – „Na šťastných“ bylo jako urna použito osudí č. 1 a bylo překryto mísou č. 25 (**tab. 97:A1,25**). Překrytí dvou uren stojících na zemi jinými nádobami známe z hrobu Seloutky H4/2012 – „Na šťastných“. Mísa č. 10 ve skrumáži č. 2 (H4b/2012) byla překryta mísou č. 9. Nádobu č. 12 ve skrumáži č. 3 (H4c/2012) byla překryta mísou č. 9 (**tab. 56:D**). Hrnec č. 9 v hrobu Seloutky H2/2017 – „Na šťastných“ byl překryt pokličkou č. 29, která se našla propadlá uvnitř (**tab. 91:A9,29**).

Předměty uložené v kremaci a těsně u kremace – všechny komorové hroby na pohřebišti – Seloutky H1/2012 Kašina, H6/2012, H8/2012, H10/2012, H1–H4/2017 – „Na šťastných“ vykazují evidentní ukládání drobných kovových (spony, jehlice, náramky/nápažníky, náušnice/záušnice), skleněných a jantarových předmětů společně do urny/uren s kremací nebo na hromádky do bezprostřední blízkosti kremace. U skleněných a jantarových korálků a kroužků je jasné, že neprošly pohřební hranicí, jinak by se nezachovaly. Jde o hroby Seloutky H1/2012 Kašina a H8/2012 – „Na šťastných“ (**tab. 49:23–25,27, 51:A23–25,27, 67:9c,18–19, 69:A9,18–19**). Naproti tomu hrob Seloutky H1/2012 Kašina – „Na šťastných“ dochoval informaci, že železná harfovité spona evidovaná pod č. 22a a 28

prošla kremací, její části byly nalezeny v obou urnách č. 6 a 8 (**obr. 54, tab. 49:22a,28, 51:A22,28**). Kovové předměty tak běžně mohly projít pohřební hranicí, stejně jako mohly být přidány do hrobu až po kremaci. Tuto otázku nejme schopni zodpovědět.

Preferovaná strana pro uložení kremace v hrobu – tento parametr sledujeme pouze u komorových hrobů. Ve všech případech byla preferována J strana – Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**tab. 51:A**), Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“ (**tab. 64:A**), Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“ (**tab. 69:A**), Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“ (**tab. 76:A**), Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“ (**tab. 85:A**), Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“ (**tab. 97:A**) a Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (**tab. 105:A**). Výjimkou je hrob Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“, kde byla preferována sice opět J strana, ale druhá nádoba s kremací byla postavena do S poloviny hrobu (**tab. 91:A**). Ze starších výzkumů na této nekropoli se dochovaly dva náčrty půdorysů hrobů a oba potvrzují uvedenou preferenci J strany. Jde o hroby Seloutky H24/1934 a H26/1934 – „Na Šťastných“ (**tab. 41:A, 44:A**). Zjištěný fakt se plně shoduje s kostrovým ritem v HS/bývalé HS, kde jsou v rozmezí Ha C2–D2 kostry natočeny hlavou k J, přesněji v rozpětí od JV k JZ, jako např. ve Vojkovicích – „Vojkovických nivách“ (*Golec 2005b*, tab. 101–102) nebo Modřicích – „Sádkách“ a „Rybníkách“ (*Kos 2004*, obr. 2–3), Slavkově u Brna – „Auto Bayer“ a „Rauscher“ (*Kos 2016*, obr. 1–3), ad. Obě skupiny reflektují panhalštatskou shodu v preferenci J ve chvíli pohřbu člověka. Je nepochybné, že jde o stranu pohybu slunečního kotouče po nebi a v podzemí. Zjištění se plně shoduje s pečlivým geometrickým vyměřením hrobových komor u PS i HS/bývalé PS i HS ve směru více či méně blízkém ose J–S.

Stupeň spálení – z údajů na **obr. 54** vyplynul fakt, že nevyšší stupeň spálení V. dosáhl společensky nejvýznamnější hrob prozkoumaný v letech 2012 a 2017 – Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ (**tab. 104–107, foto 31–34**), datujeme jej do Ha C2b (**obr. 68**). Jeho postavení dokládáme významným nemovitým parametrem – největší kubaturou kamenů – 4,5 m³ (**obr. 27, 28:2, foto 34**), obdobně jako v hrobu Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“ (též 4,5 m³; **obr. 27, foto 34**). Movité složce vévodí kovový inventář – opasek se železnými svorkami a kruhy a dále část železného koňského udidla (**obr. 44:16, tab. 100:19,37**). Výše na hodnocené nekropoli klademe již jen velmožský hrob s pozůstatky spáleného vozu a snad i jha Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ (viz **kap. 10.2.1, obr. 12:231, 33**). Korelace kvalitního žehu a sociálního zařazení zemřelého/zemřelých nepovažujeme za náhodnou. Zjištěný údaj nejspíše odpovídá společenskému postavení (**obr. 6**). Protiváhou tohoto zjištění je jámový hrob nižší střední/nejnižší vrstvy Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“, skrumáž č. 2, kde byl naopak zjištěn velmi nízký stupeň spálení klesající ke stupni II (**obr. 54**). Jev bude nutné sledovat na dalších datech.

Objem popela z kremace v hrobu – na pohřebišti Seloutky – „Na Šťastných“ bylo do hrobů vloženo mnohem menší množství popela (**obr. 54**), než odpovídá běžnému množství vzniklé z kremace, což pro dospělého člověka činí 3000–3500 cm³ a pro dítě 800–2000 cm³. Jev odpovídá kremačním zvyklostem v době halštatské. Je možné, že (mnohdy větší) část kremace musela být uložena či rozptýlena jiným způsobem, než do hrobu. U sedmi malých jamkových hrobů Seloutky H1–H3/2012, H7/2012, H9/2012, H5/2017 a H8/2017 – „Na Šťastných“ je rozsah množství v šesti případech 0–10 cm³, pouze u dětského hrobu ze Seloutek H8/2017 – „Na Šťastných“ je to 250 cm³, což odpovídá dolnímu rozmezí pro objem popela u komorových hrobů s dospělými jedinci. U jediného jámového hrobu Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“ bylo zjištěno 405 cm³. Zde měl být uložený dospělý a dítě dohromady. Tento hrob se rozsahem uloženého popela již blíží rozmezí komorových hrobů. U osmi komorových hrobů Seloutky H1/2012 Kašina, H6/2012, H8/2012, H10/2012,

H1–H4/2017 „Na Šťastných“ nacházíme rozmezí 110–810 cm³. Střední hodnota pak činí 402,5 cm³. Přitom ve třech hrobech Seloutky H1/2012 Kašina, H8/2012 a H10/2012 – „Na Šťastných“ mohl být uložen dospělý a dítě společně a objem popela by měl být větší. Dospělí jedinci nebo dospělí společně s dítětem byli nalezeni v jedenácti hrobech. U dvou jamkových hrobů Seloutky H1/2012 a H7/2012 – „Na Šťastných“ nacházíme nízký obsah 0–10 cm³, u jámového hrobu Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“ mnohem větší obsah 405 cm³, u osmi komorových hrobů Seloutky H1/2012 Kašina, H6/2012, H8/2012, H10/2012, H1–H4/2017 „Na Šťastných“ se obsah shoduje s údajem pro komorové hroby obecně. Dítě bylo identifikováno v hrobech Seloutky H3/2012, H9/2012 a H8/2017 – „Na Šťastných“, kde bylo získáno 2x 10 cm³ a 1x 250 cm³. Objem popela naznačil dvě fakta, ve dvou případech byly identifikovány malé jamkové hroby dospělých Seloutky H1/2012 a H7/2012 – „Na Šťastných“, ty přiřazujeme nejnižší sociální vrstvě. Naproti tomu v jednom případě bylo identifikováno dítě s výrazně větším množstvím uloženého popela a dokonce i šperky, a to Seloutky H8/2017 – „Na Šťastných“. Takové dítě mohlo náležet již svým narozením k výše postavené vrstvě pohřbívací komunity. S malým množstvím uloženého popela může souviset zjištění ze dvou nejbohatších hrobů na tomto pohřebišti. Ve velmožském hrobě Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ bylo uloženo velmi malé množství kovových dílů ze spáleného vozu, popřípadě jha (**obr. 33**). Také koňský postroj prošel částečně žárem (**tab. 29:48b**). V hrobu Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“ bylo uložena jen část železného koňského udidla (**tab. 100:37**). Považujeme to za důkaz separace kremačního odpadu mimo budovaný hrob.

Žároviště – u hrobu Seloutky H20/1926 – „Na Šťastných“ bylo zachyceno halštatské žároviště, dokládá to popis a zachované artefakty (**tab. 33:F**). Antonín Gottwald jej popsal takto: *„Poblíž tohoto hrobu se naskytlo žároviště tvaru obdélníka s vypálenou spodinou, na níž spočívala vrstva úplně černé hlíny promísené uhlíky; v ní se našly různé střepy netuhované a nezdobené, potroušené kůstky, bronzový kroužek, část plochého náramku slezského s rytým čárkováním a úlomek 2 cm širokého bronz. náramku, zdobeného kolečky a krokviemi.“* (Gottwald 1939, 6). Pozoruhodností tohoto kontextu je, že jej na základě nalezeného mobiliáře (přesněji fragmentu plechového náramku) datujeme na této lokalitě jako nejmladší do rozmezí Ha D1–D2 (**obr. 68**). V letech 2012 až 2019 se nepodařilo prokázat jiný obdobný kontext. Platěnická žároviště PŽ 1–PŽ 3 byla pravděpodobně zachycena jen na pohřebišti Slatinky – „Nivky“ (Přichystal 2003, 111, 160, obr. 13). Základní popisy se zachovaly u PŽ 2 a PŽ 3. PŽ 2 o rozměru 1,2 x 3 m signovala červená hlína s přepálenými pískovcovými kameny v hloubce 0,7 m, pod nimi 0,3 m mocná vrstva vypálené hlíny s uhlíky. PŽ 3 o rozměru 2 x 2 m v hloubce 1 m. Hlína na dně silně přepálená, na J straně větší kameny. Další žároviště z pohřebišť PS/bývalé PS nebyla publikována. Lze však konstatovat, že kremace probíhala přímo v prostoru pohřebišť.

Kamenné závaly a uložení více pohřbů v hrobu – pohřebišť v Seloutkách – „Na Šťastných“ poskytlo na Moravě významná data o stavební úpravě komorových hrobů. Jejich kamenné závaly (**obr. 27**) jsou zde pravidlem, zatímco na jiných pohřebišťích buď chybějí, nebo jsou jen u některých hrobů. Množství kamenů bylo natolik objemné, že je nepravděpodobné jejich rozebírání a opětovné skládání pro pohřby dalších jedinců. Ve čtyřech případech máme antropologicky doložené uložení dospělého a dítěte (Seloutky H1/2012 Kašina, H4/2012, H8/2012 a H10/2012 – „Na Šťastných“). V jednom případě máme např. archeologicky prokázané uložení muže a ženy ve velmožském hrobě Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“. Domníváme se, že jsou pouze dvě vysvětlení nalezených kontextů: 1 – popel zemřelých byl po kremaci uchován až do úmrtí jiného jedince; 2 – jeden ze zemřelých byl usmrcen předčasně. Zda šlo u velmožského hrobu Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ a

hrobu vyšší střední vrstvy Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“ k doprovázení partnera do záhrobí, nelze vyloučit.

Pohřeb se zvířetem – při antropologickém posouzení jamkového hrobu Seloutky H5/2012 – „Na Šťastných“ byly v lidské kremaci zjištěny spálené zvířecí stoličky. Toto pozorování se nepodařilo prokázat u žádného komorového hrobu.

Depozita lidských těl na sídlištích – doba halštatská, zastoupená na Moravě HS a PS/bývalou HS a PS je obdobím, které můžeme považovat za periodu s archeologicky rozpoznávanými pohřebišti s jednotlivými hroby. Proti tomu nálezy nespálených skeletů (původně těl, nachází se v anatomických souvislostech) na sídlištích za hroby nepovažujeme. Nejčastěji byly v minulosti takové nálezy nazývány *pohřby v sídlištních objektech*. U tohoto specifického nálezu je však nutné předem definovat, co za pohřeb považujeme. Zda jde o rituální akt či jde o jakékoliv uložení lidského těla. Volba názvu těchto sídlištních situací tedy nevyhnutelně obsahuje i interpretaci. Neutrálním pojmem je *depozitum lidského těla v sídlištním objektu*. K interpretaci lze přistoupit ve chvíli, kdy nalezneme nějaké antropologické nebo archeologické indikátory, které alespoň naznačují důvod uložení. Může jít o rituální upravení těla (např. skrčená poloha), přiložení „milodarů“ nebo kontext (uložení ve specifickém kontextu). Otázkou je, zda takový rituální pohřeb v sídlištní jámě pak není již hrobem, kdy sídlištní objekt je zároveň hrobovou jámou. Rituálních důvodů uložení těl byla ale jistě celá řada, měly negativní pohnutky (rozsudek smrti, rituální vražda, ad.) nebo z pozice aktérů činu pozitivní aspekt (oběť ve prospěch komunity, ad.). Depozita lidských těl v sídlištních jámách pocházejí ze sídliště Prostějov-Čechůvky obj. 748 a 785 – „Kopaniny“ (*Přichystal – Kos 2006*, 50, obr. na str. 51; *Fojtík 2007b*; *Drozdová 2007*; *Fojtík – Golec 2017*, 91–92, Fig. 83; *2019*, 123–125). Zatímco v obj. 748 indikátor rituálního chování nenacházíme, u obj. 785 je tomu jinak. Za rituální pohřeb považujeme zejména nález dvou obdobně uložených (asi spříbuzněných) těl čtrnáctiletého děvčete a stejně starého chlapce deponovaných do kruhového objektu č. 785 (*Drozdová 2007*). Obě těla byla uložena přes sebe do kříže ve směru světových stran s identicky nakrčenými končetinami, v jejich blízkosti byla uložena třecí podložka, dříve klasifikována jako zrnotěrka (*Fojtík 2007b*, obr. 4). Nálezy skeletů v sídlištních objektech PS pochází z Medlova obj. 67, 110, 238 a 243 – „Za Školou“ (*Tajer 2012*). Pouze jedna ze čtyř koster nese jisté indikátory poukazující na rituální chování. V obj. 67 byly nalezeny u kostry ženy ve věku 20–39 let dvě železné šipky 30 cm od hlavy a v zásypu mezi keramikou a četnými zvířecími kostmi také díl nezvyklého hliněného kadlubu (*Tajer 2012*, 74–76, obr. 4:1–2, 7). Odlišnou skupinou jsou depozita částí lidských těch či lidských kostí. Vznik těchto uloženin není zatím objasněn. V nedalekých Kralicích na Hané – „Kralickém Háji“ byla v objektu nalezena samostatná lidská lebka a v Seloutkách – „U Planičky“ byly nalezeny lidské kosti v zásypu objektu (*Přichystal – Kos 2006*, 50). V Křenovicích – „Vinohradech“ byly lidské pozůstatky nalezeny ve dvou objektech společně se zvířecími kostmi. V obj. 63 byli čtyři jedinci, dítě, nedospělý jedinec a dva dospělí a v obj. 66 několik lidských kostí dospělého jedince (*Tajer – Vránová 2011*, 160). Téma zasluhuje v budoucnu pozornosti, ale také nasazení přírodovědných metod.

Porovnání pohřebišť PS/bývalé PS Seloutky – „Na Šťastných“ s pohřebišťem PS/bývalé PS Moravičany – „Dílečky“ – halštatské pohřebišťe Moravičany – „Dílečky“ (*Nekvasil 1982*), antropologický posudek provedl Milan Stloukal (*Stloukal 1968*), posouzení antropologických a archeologických dat provedla Erika Makarová (*Makarová 2017*, 104–122). Jindra Nekvasil uvedl, že pohřebišťe má „*skoro 300 platěnických pohřbů*“ (*Nekvasil 1993*, 356), jiný údaj 330 hrobů (z toho 8 komorových) uvádí Erika Makarová, číslo však díky

neuveřejnění plánů hrobů nelze ověřit (Makarová 2017, 104, tab. 1).⁴⁷ Porovnání s pohřebištěm Seloutky – „Na Šťastných“ provedeme na příkladu deseti stěžejních parametrů:

Moravičany – „Dílečky“ nabízejí tyto údaje: 1 – kostrové, žárové, birituální hroby – kostrové a birituální pohřby neznáme, všechny hroby jsou žárové; 2 – pohlaví – pouze ojedinělá antropologická určení, u 8 komorových hrobů neznáme žádné antropologické určení; 3 – věk – 180x dospělý, z toho 57x adultus (20–40 let), 33x matusus (40–60 let), 90x neurčeno, 47x dítě, z toho 9x infans I (0–8 let), 3x infans II (8–14 let), 2x juvenis (14–20 let), 33x neurčeno; 4 – hromádkový, urnový, kombinovaný ritus – přesná data nejsou díky nepublikování plánů hrobů k dispozici; 5 – preferovaná strana v komoře – přesná data nejsou díky nepublikování plánů hrobů k dispozici; 6 – stupeň spálení – antropologická data nejsou k dispozici; 7 – objem popela v žárovém hrobu – 91,1 % malé (do 500 cm³), 8,1 % střední (500 až 1500 cm³), 0,8 % velké (přes 1600 cm³); 8 – jednorázovost, následnost pohřbu – 240x jeden jedinec v hrobu, 22x více jedinců v hrobu; 9 – „milodary“ v kremaci – přesná data nejsou díky nepublikování plánů hrobů k dispozici; 10 – kremace se zvířetem – 8x (z toho 3x ovce/koza).

Největší shodou obou pohřebišť je identický stoprocentní žárový ritus. Pohlaví u obou pohřebišť nemůžeme porovnat díky absenci antropologických dat. V Moravičanech – „Dílečkách“ jsme se zaměřili na archeologické určení pohlaví u stěžejních 8 komorových hrobů (**obr. 32**) a následné porovnání s komorovými hroby v Seloutkách – „Na Šťastných“. Jak bylo již uvedeno, antropologické určení pohlaví věku u hrobů Moravičany H1000, H1100, H1144–H1147, H1150 a H1169 – „Dílečky“ není k dispozici. Archeologické určení provedla na základě inventáře Erika Makarová, určila 6 hrobů mužů (H1000, H1100, H1144–H1147) a 1 hrob ženy (H1169) (Makarová 2017, tab. 6). Toto rozřazení rozporujeme na základě chybného určení některých indikátorů pohlaví – skleněných korálků, železných opaskových zápon a údajných železných „šipek“ jako velmi chybné. Proti tomu určujeme 2 hroby jako mužské na základě železného kopí (H1100 a H1146) a 4 hroby ženské na základě železných skleněných korálků, přeslenů a rombických zápon (H1000, H1144–H1145 a H1169). Hrob H1147 se „sakrační keramickou sadou“ na základě absence mužských indikátorů řadíme pravděpodobně jako ženský. Poměr určených ženských a mužských komorových hrobů je 2:1, s hrobem H1147 pak 2,5:1, což věrně kopíruje zjištění na pohřebišti Seloutky – „Na Šťastných“; proti tomu chybně stanovený poměr 1:5 nikoliv. Na pohřebišti Seloutky – „Na Šťastných“ uvádíme antropologicko-archeologický poměr – žena (H1/2012 Kašina, H8/2012, H10/2012 a H3/2017), muž (H4/2017) a muž se ženou (H1/2017) – v 6 komorových hrobech z let 2012 a 2017 stanovujeme poměr 3:1. Datování zmíněných komorových hrobů z obou lokalit, pokud to inventář dovolil, je uvedeno na **obr. 68**. Převaha identifikovaných ženských hrobů je nacházena i na dalších lokalitách a v regionech střední Evropy, jako v HS ve Vojkovicích – „Vojkovických nivách“. Téma bude zasluhovat samostatné pozornosti.

Věk nelze u obou pohřebišť porovnat, v Seloutkách – „Na Šťastných“ nebyl rozdělen věk dospělých na adultus a matusus. Identifikování pohřbených dětí však vykazuje jasnou schodu u obou lokalit. Rozdělení na hromádkový, urnový a kombinovaný ritus díky nepublikování plánů v Moravičanech – „Dílečkách“ nemůžeme stanovit, a tudíž i porovnat. Obdobně v Moravičanech – „Dílečkách“ ze stejných důvodů neznáme stanovit i preferovanou stranu u 8 komorových hrobů. Stupeň spálení na této nekropoli nebyl antropologem stanoven a porovnání tudíž nenabízíme. Množství uloženého popela do hrobů

⁴⁷ V následujícím přehledu dat publikované údaje Milanem Stloukalem (Stloukal 1968). Erika Makarová ve své dizertační práci uvádí rozdílné údaje. Vycházela z nepublikovaných poznámek Milana Stloukala, se kterými jsme nepracovali.

vykazuje jasnou shodu, na obou nekropolích je výrazně nižší množství popela z kremace, než by mělo spálené lidské tělo poskytnout. Shoda je nalezena také v případech uložení více jedinců do některých hrobů. V Seloutkách – „Na Šťastných“ je ale jasné, že díky masivním kamenným závalům musely být kremace uloženy jednorázově. Ukládání „milodarů“ nemůžeme v Moravičanech – „Dílečkách“ přesně zhodnotit díky nepublikovaným plánům. Popisy hrobů však jejich ukládání do kremací dokládají. Zde nacházíme na obou lokalitách shodu. Shoda je nalezena také ve zvyku spalování ovce/kozy s některými zemřelými (nejde o zvyk přikládání kusu masa s nožem do hrobu, zde jde o samostatný námětový okruh).

Porovnání pohřebiště PS/bývalé PS Seloutky – „Na Šťastných“ s pohřebištěm HS/bývalé HS Vojkovice – „Vojkovické nivy“ – halštatské pohřebiště Vojkovice – „Vojkovické nivy“ (Golec 2005b, 176–181, tab. 95–97), antropologický posudek provedla Marta Dočkalová. Pohřebiště má 21 hrobů z toho jsou 2 jamkové, 2 jámové, 16 komorových a 1 porušený je nezařazený (jámový/komorový).

Pohřebiště má tyto parametry: 1 – kostrové, žárové, birituální hroby – 7 hrobů je kostrových, 12 žárových a 2 jsou birituální, v 1 hrobu chyběla kostra i kremace (nejde o úplné zetlení kostí); 2 – pohlaví – z určených hrobů je 7x žena (a 1x žena s otazníkem), 2x muž a 1x dítě; 3 – věk – 1x infans II (7–14 let), 2x juvenis (14–20 let), 16x adultus I–II (20–40 let) a 1x maturus I (40–50 let); 4 – hromádkový, urnový, kombinovaný ritus – kromě 7 koster a 2 koster v birituálních hrobech, nacházíme 6x hromádkový, 1x? urnový a 7x kombinovaný pohřeb; 5 – preferovaná strana v komoře – 3x J strana u žárového pohřbu, 5x J i S (nebo střední část hrobu) strana u žárového pohřbu, 2x S strana u žárového pohřbu, 8x hlavou k J u kostrového pohřbu; 6 – stupeň spálení – antropologická data nejsou k dispozici; 7 – objem popela v žárovém hrobu – 5x velmi malé (do 99 cm³), 4x malé (100 až 499 cm³), 1x střední (500 až 999 cm³), 1x velké (1000 až 15500 cm³); 8 – jednorázovost, následnost pohřbu – podklady pro následné pohřbívání chybí; 9 – „milodary“ v kremaci a na kostře – 5x – „milodary“ v/u kremace, 7x milodary na kostře; 10 – kremace se zvířetem – 5x (z toho 2x ovce/koza).

Žárové pohřebiště v Seloutkách – „Na Šťastných“ má v porovnání s Vojkovicemi – „Vojkovickými nivami“ omezený okruh základních informací, neobsahuje kostrové a birituální pohřby, nelze porovnat věk. Rozdíl nacházíme v poměru pohlaví, ve Vojkovicích – „Vojkovických nivách“ je poměr žen k mužům 2:1, v Seloutkách – „Na Šťastných“ je tento poměr mnohem vyšší až 7:1. Pokud hodnotíme jen komorové hroby pak 3:1. Rozdíl nacházíme také u identifikace dětí, zatímco v HS/bývalé HS ve Vojkovicích – „Vojkovických nivách“ byl nejmladší jedinec ve věku infans II, v Seloutkách – „Na Šťastných“ v PS se podařilo zachytit několik dětí jak v individuálních hrobech, tak i hrobech dospělých. Oblíbenost hromádkových a kombinovaných hrobů je na obou pohřebištích patrné, ve Vojkovicích – „Vojkovických nivách“ sledujeme velmi nízký podíl čistě urnových hrobů. Rozdíl nacházíme v preferenci místa uložení kremace. V Seloutkách – „Na Šťastných“ je to „přísně“ vždy J strana. Ve Vojkovicích – „Vojkovických nivách“ je tato preference jasná u všech kostrových hrobů, hlava je orientována k J. U žárových hrobů je ale preferována celá osa J–S, popel nacházíme i ve středu hrobu i v S části. Stupeň spálení nemůžeme pro chybějící data ve Vojkovicích – „Vojkovických nivách“ porovnat. Jako shodný u obou pohřebišť považujeme velmi malé až malé množství uloženého popela z kremace. Je výrazně nižší, než po kremačním aktu z těla zůstává. Tento jev je v době halštatské běžný a zatím zůstává bez jednoznačného vysvětlení. Shoda je také u uložených „milodarů“ v popelu žárových pohřbů, vždy jsou také „milodary“ na kostrách či bezprostředně u nich. Rozdíl

shledáváme v množství případů spálení zvířete (ovce/kozy) se zemřelým, výrazně vyšší číslo je ve Vojkovicích – „Vojkovických nivách“, zde bylo nalezeno 5 případů, zatímco v Seloutkách – „Na Šťastných“ pouze 1 případ.

Závěr

1 – antropologické určení pohlaví u žárových hrobů je velmi problematické. Určení pohlaví s „otazníkem“ identifikovalo ženy i muže. Pro zbudování nákladného komorového hrobu pohlaví nejspíše není rozhodující.

2 – kombinace antropologicky a archeologicky určených hrobů žen a mužů v individuálních hrobech do roku 2017 je 7:1. U komorových hrobů pak jen 3:1. Dva hroby Seloutky H2/1926 a H1/2017 – „Na Šťastných“ představují kombinovaný hrob muže a ženy. Dominanci ženských hrobů nejsme schopni vysvětlit. Jde však na Moravě o obecný jev.

3 – věk zemřelých nelze při žárovém ritu řešit. Antropologický posudek rozdělil některé kremace jen na dospělé a děti.

4 – dospělí se nacházejí v jamkových, jámových a komorových hrobech, což poukazuje na jejich sociální status. Děti se nacházejí s dospělými v jámovém nebo komorovém hrobu, ale i samostatně v jamkovém hrobu.

5 – u jamkových hrobů v Seloutkách – „Na Šťastných“ byly identifikovány všechny 3 typy pohřbů. Hromádkový pohřební ritus byl nalezen 3x, 2x měl hrob 1 urnu. V jámových a komorových hrobech čistě hromádkový ritus neznáme. Komorové hroby byly buď urnové se 1–2 urnami, nebo kombinované s hromádkou a 1–4 urnami. Výjimkou byl jámový hrob Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“ s 5 urnami.

6 – jako urna byly použity mísa nebo mísa/osudí 14x, amfora/osudí 7x, šálek 1x a hrnec 1x.

7 – skleněné a jantarové korálky a kroužky v komorových hrobech svojí existencí prokazují, že nemohly projít pohřební hranicí, jinak by se nedochovaly. Byly přidány až do hrobu jako „milodar“. Naproti tomu některé předměty evidentně prošly hranicí. U většiny kovových předmětů to však nevíme.

8 – pečlivé vyměření hrobové jámy v ose J–S, preferování J strany pro uložení popela je ve shodě s kostrovými hroby HS/bývalé HS, kam směřuje hlava zemřelých.

9 – stupeň spálení koreluje s velikostí hrobu, a tedy sociálním postavením pohřbených. Nejlepší kremaci stupně V měl nejhonosněji zbudovaný a vybavený hrob Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“. Nejmenší stupeň kremace blížící se stupni II pak jámový hrob Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“.

10 – objem popela je velmi nízký, není vyloučeno, že jeho část byla deponována na jiném místě, než v hrobu. Hrob by pak byl součástí složitějšího prostorového systému.

11 – novými odkryvy v letech 2012 a 2017 se nepodařilo v Seloutkách – „Na Šťastných“ prozkoumat žároviště. Bylo však zachyceno a popsáno v roce 1926 u hrobu Seloutky H20/1926 – „Na Šťastných“.

12 – objemné kamenné závaly komorových hrobů musely být postaveny jednorázově. Nicméně v pěti případech bylo identifikováno více jedinců v hrobu. Uvažujeme o dvou vysvětleních: 1 – popel zemřelých byl po kremaci uchován až do pozdějšího úmrtí jiného jedince; 2 – jeden ze zemřelých byl usmrčen předčasně.

13 – v hrobu jamkovém hrobu Seloutky H5/2012 – „Na Šťastných“ byly v kremaci nalezeny zvířecí zuby. V komorových hrobech zvířecí kosti v lidských kremacích nalezeny nebyly. Toto pozorování známe z dalších pohřebišť PS i HS/bývalé PS i HS, kde byla přikládána ovce/koza.

14 – za rituální kostrové pohřby na sídlištích považujeme ty případy depozit lidských těl na sídlištích, kde nacházíme indikátory rituálního uložení jako je uložení těla, uložení „milodarů“ či návodný kontext. O ostatních situacích to prohlásit nelze.

11.1.2 Pohřební ritus platěnické skupiny/bývalé platěnické skupiny (Martin Golec)

Jindra Nekvasil při dělení halštatských hrobů na pohřebišti Moravičany – „Dílečky“ použil pro základní rozdělení hrobů několik parametrů. Hroby řadil jako žárové, následovalo dělení na urnové, hromádkové, amforové, komorové (Nekvasil 1982). Jako důležitý prvek ve škále dělení považuje uložení amfory, pod kterou řadí evidentně také amforovitou zásobnici (Nekvasil 1993, 356). Tento systém upravujeme a předkládáme univerzální dělení bez využití keramického mobiliáře; základní posouzení hrobu pak určují tři parametry (**obr. 54**):

Typ hrobu: 1 – jamkový; 2 – jámový; 3 – komorový. Komorový hrob identifikujeme na základě tří kvadratických prvků, které se nemusejí u jednoho hrobu projevit současně – kvadratické (čtvercové a obdélníkové) jámy, dřevěné komory nebo kamenné konstrukce. Jakýkoliv z těchto identifikátorů přesahuje 1 m. Jámové hroby jsou kruhové, oválné, obdélníkové a čtvercové pod 1 m. Náleží sem i větší rozměry nad 1 m, ale jen pokud jde jasně o nekvalitní (nejčastěji oválný) tvar jámy. Jamkové hroby mají hrobovou jámu jakéhokoliv tvaru menší než 0,5 m.

Pohřební ritus: 1 – kostrový; 2 – žárový; 3 – birituální. V PS/bývalé PS je zcela dominantní žárový pohřební ritus, kostrový se objevil zatím jen výjimečně. Birituální zatím známe jen u HS/bývalé HS.

Uložení žárového pohřbu: 1 – hromádkový; 2 – urnový; 3 – kombinovaný.

Pro interpretaci společenského zařazení zemřelých s pomocí informací z hrobů PS/bývalé PS využíváme předem definované a metodicky odůvodněné sociální struktury (**obr. 6**), se kterou spojujeme hroby PS/bývalé PS tříděné pomocí předem definované metodiky (viz **kap. 9**). Za klíčové posouzení hrobů PS/bývalé PS považujeme tyto 2 složky: 1 – nemovité parametry hrobu (viz **kap. 10.1**); 2 – kovový, skleněný a jantarový mobiliář (viz **kap. 10.2.1–10.2.3, obr. 68**). Proti tomu keramiku (viz **kap. 10.2.5–10.2.6**) považujeme pouze za pomocnou složku, kterou je nutné pro sociální posouzení hrobů využívat vždy jen v kombinaci se dvěma uvedenými dominujícími okruhy. Máme tím na mysli, že i hroby s velkým množstvím keramiky, které neobsahují kovové, skleněné nebo jantarové předměty, které poukazují na politicko-ekonomické mechanismy spojené s pohřbeným jedincem, nemůžeme za významné v rámci širšího území PS/bývalé PS považovat. Není naplněný zásadní princip společnosti rané doby železné založený na vytváření společenských vrstev. Osoby s vyšším postavením identifikujeme na základě odlišných faktorů – vynaložená práce na stavbu hrobu zrcadlí *princip monumentality* (vynaložené práce) a movitá složka zrcadlí *princip luxusu a importu*. Tato movitá složka je pak dobře propojena (lze ji porovnat) s inventáři depotů se shodnými/podobnými obsahy. „Domácí“ keramika tyto parametry mobiliáře nenaplňuje. Výjimku může tvořit keramika specializované produkce či importu, pokud se tento fakt podaří prokázat.

11.2 ZOOLOGIE Z POHŘEBIŠTĚ V SELOUTKÁCH – „NA ŠŤASTNÝCH“ Z LET 2012 a 2017 (Martin Holub – Martin Golec)

Zhodnocený zvířecí osteologický materiál byl získán při záchranném výzkumu z let 2012 a 2017 na pohřebišti PS/bývalé PS Seloutky – „Na Šťastných“. Připojujeme také určení z hrobu Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“. Všechny hroby byly komorové, v menších jámových a jamkových hrobech se zvířecí kosti nevyskytly. Z pohřebišť Prostějov-Domamyslice – „V Loučkách“, ul. Olšová“ neznáme žádné zvířecí kosti, domníváme se, že na jejich absenci se mohlo podepsat kyselé jílovité podloží této lokality. U kostí byl určen zvířecí druh, a pokud nebylo možné blíže identifikovat zlomky kostí, byly jednotlivé kosti rozděleny do velikostních kategorií – velký savec (velikost koně či krávy) a středně velký savec (velikost prasete až srny). Pokud to stav zachování dovozoval, byly získány jednotlivé osteometrické míry podle metodiky Angely von den Driesch (*von den Driesch 1976*).

Četnost výskytu jednotlivých druhů v rámci kosterního materiálu byla stanovena pomocí celkového počtu kostí přiřazených ke konkrétnímu taxonu (Number of Identified Specimens – NISP) a minimálního počtu jedinců zastoupených v daném taxonu (Minimum Number of Individuals – MNI; *Klein – Cruz-Urbe 1994; Lyman 2008*).

Celkem byl zhodnocen materiál z osmi komorových hrobů v Seloutkách – „Na Šťastných“ (**tab. 55**): H1/2012 Kašina (44 kusů); H6/2012 (4 kusy), H8/2012 (29 kusů), H10/2012 (42 kusů), H1/2017 (12 kusů), H2/2017 (5 kusů), H3/2017 (18 kusů) a H4/2017 (53 kusů). Dále byl posouzený hrob Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“ (9 kusů). Z výzkumů pohřebišť Seloutky – „Na Šťastných“ z let 1926 a 1934 máme skromné informace Antonína Gottwalda (viz **kap. 19**; *Gottwald 1928*) o uložení zvířecích kostí do čtyř hrobů – H2/1926 („...zvířecí kost, železný nůž..“), H6/1926 („...nacházela se zvířecí kost..“), H16/1926 („...stehenní kost zvířecí..“) a H24/1934 („...našel železný nůž položený na zvířecích kostech..“) – „Na Šťastných“. Na základě našich nových znalostí o hrobech na této lokalitě můžeme poznamenat, že tyto hroby dle přítomnosti zvířecí kostí, by měly být komorové. Z dochovaných popisů hrobů však obdobné přímé informace o existenci komory kromě H24/1934 chybí (cf. **tab. 41**).

Nově zkoumané hroby z let 2012 a 2017 v Seloutkách – „Na Šťastných“ poskytly celkem 207 fragmentů kostí, z nichž se pro značnou zlomkovitost osteologického materiálu druhově podařilo zařadit pouze 29 %. Zhodnocením se podařily objevit *dva druhy zvířat*: 1 – *tur domácí* (*Bos primigenius* f. *taurus*); 2 – *prase* (*Sus* sp.). Z Drahanovic – „Za Kapličkou“ známe pouze 9 fragmentů kostí tura domácího. Četnosti nálezů jednotlivých částí kostry u jednotlivých druhů a minimální počet jedinců jsou uvedeny na **tab. 56**.

číslo hrobu	položka	počet	druh kosti	část kosti	strana	druh zvířete	poznámka
Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“	-	2	pažní kosti	dis. č.	dx.	tur domácí	původně 1 kus, BD přibližně 66,2 mm
Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“	-	1	pažní kost	px.č.	dx.	tur domácí	pravděpodobně náleží k předchozí položce
Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“	-	6	-	diafýza	-	tur domácí	pravděpodobně náleží k předchozí položce
Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“	-	9	dlouhá kost	-	-	ssv	-
Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“	-	9	neurčeno	-	-	neurčeno	-
Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“	-	1	žebro	-	-	ssv–svv	-
Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“	-	1	žebro	-	-	ssv	-
Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“	-	4	neurčeno	-	-	ssv–svv	-
Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“	-	2	stehenní kost	diafýza	-	ssv	původně 1 ks
Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“	-	1	lopatka	-	-	ssv	-
Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“	5	16	neurčeno	-	-	neurčeno	velikost 1 až 3 cm
Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“	5	1	vřetenní kost?	diafýza	-	ssv	-
Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“	-	1	loketní kost	px. č.	sin.	prase	BPC 15,3
Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“	-	1	holenní kost	px. č.	-	prase	neosifikovaná
Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“	-	1	neurčeno	-	-	ssv–svv	-
Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“	-	1	stehenní kost	dis. č.	-	ssv	osifikovaná
Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“	-	1	pažní kost	-	dx.	tur domácí	GL přibližně 250, BD 78,3
Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“	-	2	loketní kost	px. č.	dx.	tur domácí	-
Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“	-	1	neurčeno	-	-	ssv	-
Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“	-	8	neurčeno	-	-	neurčeno	zlomky 1–3 cm
Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“	-	9	neurčeno	-	-	neurčeno	méně než 1 cm
Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“	-	8	neurčeno	-	-	ssv-svv	
Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“	-	1	pažní kost	diafýza	-	tur domácí	-
Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“	-	6	pažní kost	dis. č.	-	tur domácí	osifikovaná
Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“	-	23	neurčeno	-	-	neurčeno	zlomky 1–3 cm
Seloutky H10/2012 –	-	9	neurčeno	-	-	neurčeno	zlomky méně než 1

„Na Šťastných“						no	cm
Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“	zásyp	1	stehenní kost	hlavice	-	ssv–svv	-
Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“	zásyp	2	neurčeno	-	-	neurčeno	velikost 2 až 3 cm
Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“	1	1	neurčeno	-	-	svv	-
Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“	-	1	pažní kost	dis.č	-	tur domácí	osifikovaná
Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“	-	3	pažní kost	-	-	tur domácí	-
Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“	-	3	pažní kost	px. č.	-	tur domácí	osifikovaná
Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“	-	3	neurčeno	-	-	svv	-
Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“	-	1	dlouhá kost	-	-	svv	-
Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“	3	1	pažní kost	-	sin.	tur domácí	px. č. chybí a dis. č. osifikovaná
Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“	3	1	pažní kost	-	-	tur	-
Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“	3	1	stehenní kost	hlavice	-	svv	-
Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“	3	2	neurčeno	-	-	svv	-
Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“	13	3	pažní kost	diafýza + dis. epifýza	dx.	tur domácí	osifikováno, původně 1 kus
Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“	13	1	dolní čelist+M2+M3	-	sin.	tur domácí	-
Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“	13	5	dolní čelist	-	-	tur domácí	-
Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“	13	2	M1 dolní	-	-	tur domácí	původně 1 kus
Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“	13	1	Pm2 dolní	-	-	tur domácí	-
Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“	13	1	dolní čelist + Pm3	-	-	tur domácí	-
Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“	13	5	neurčeno	-	-	svv	-
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	u 9	1	Pm2 dolní	-	-	tur domácí	-
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	16	1	Pm2 horní	-	-	tur domácí	-
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	16	1	M1 horní	-	-	tur domácí	-
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	16	1	M2 horní	-	-	tur domácí	-
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	16	4	lebka	-	-	tur domácí	-
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	16	11	dolní čelist	-	-	tur domácí	-
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	16	2	dlouhá kost	-	-	ssv	okus od psa?

Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	16	1	stehenní kost	dis. č	-	ssv	-
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	16	3	lopatka	-	-	ssv	-
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	16	1	dlouhá kost	-	-	ssv–svv	okus od psa?
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	16	3	neurčeno	-	-	ssv–svv	-
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	16	3	pažní kost	diafýza + dis. epifýza	sin.	tur domácí	BD 62,4 mm, původně 1 kost
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	16	12	neurčeno	-	-	neurčeno	velikost většinou 1 až 3 cm
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	16	1	holenní kost	dis. č. diafýzy	-	prase	neosifikováno
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	16	1	vřetenní kost	dis. č. diafýzy	-	ssv	neosifikováno
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	13	2	lebka	-	-	svv	-
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	u 27	2	lopatka	-	-	prase	spálené (běžovohnědé)
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	u 27	1	neurčeno	-	-	neurčeno	-
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	14	1	žebro	-	-	ssv–svv	přeseklé
Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“	14	1	hlezenní kost	-	sin.	prase	GLm 36 mm

Tab. 55: Přehled určených zvířecích kostí z hrobu Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“ a zejména hrobů v Seloutkách – „Na Šťastných“ z let 2012 a 2017 (podle: M. Holub).

Analýza osteologického materiálu – v Seloutkách – „Na Šťastných“ byl zastoupen tur domácí minimálně třemi jedinci a nejméně jedním jedincem prasete, u kterého nebylo možné určit, zda náleží domestikované či divoké formě. Orientační kohoutková výška tura byla vypočítána podle metodiky Jánose Matolcsiho (*Matolcsi 1970*) na základě celkové délky pažní kosti (GL = 250 mm) na 104 cm.

Věková struktura – v osteologickém souboru ze Seloutek – „Na Šťastných“ bylo možné určit věk jedinců na základě míry osifikace růstových chrupavek dlouhých kostí a podle zubního věku, jenž mapuje rozdílné rychlosti prořezávání mléčných a trvalých zubů (*Habermehl 1975; 1985; Reitz – Wing 2008*). Dva jedinci tura zemřeli již kosterně dospělí, tj. ve věku nejméně 3,5 až 4 let a jeden jedinec byl zabit či uhynul ještě kosterně nedospělý mezi 15. až 48. měsícem života. U jedince prasete bylo možné určit, že se kosterní dospělosti nedožilo, tj. v době smrti mělo méně než 2 roky. V Drahanovicích H2/2014 – „Za Kapličkou“ pochází všechny kosti pravděpodobně z pažní kosti tura domácího gracilní konstituce. Jeho věk byl nejméně 3,5 až 4 roky, tj. v době smrti byl kosterně dospělý.

Tafonomie – Osteologický materiál ze Seloutek – „Na Šťastných“ byl značně fragmentární, některé kosti na sobě měly stopy po sekání či lámání. U domácího skotu byly v hrobech identifikovány pouze části lebky (včetně dolních čelistí a zubů) a části pažních kostí. U prasete či případně vícero prasat byly identifikovány pouze pozůstatky přední a zadní končetiny. U druhově neurčených savců je situace obdobná – osový skelet je zastoupen pouze dvěma zlomky žeber ze savce střední až větší velikosti a lebka jen dvěma zlomky lebky savce větší velikosti. Jinak rovněž dominují pozůstatky končetin. Lze proto předpokládat, že uvedený osteologický materiál představuje masité mlodary, které byly ukládány do hrobů.

V podstatě chybějící osový skelet i lebky a absence větších celků zvířat je typická pro hroby straší doby železné v Čechách (Kyselý 2018). Tomu odpovídají i nálezy v Seloutkách – „Na Šťastných“, jen hroby H3/2017 a H4/2017 obsahovaly i pozůstatky hlavy skotu. Pouze hrob H4/2017 prokazatelně obsahoval současně oba zde identifikované druhy zvířat. Stopy po ohni byly patrné na dvou zlomcích lopatky prasete, které byly nalezeny v H4/2017, u nádoby č. 27. Dvě kosti z H4/2017 nesly pravděpodobně stopy po zubech šelem, pravděpodobně od psů. V hrobě Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“ byla na kostech pozorována výrazná kořínková eroze, která svědčí o tom, že kosti ležely minimálně po nějakou dobu při povrchu a koříanky trav měly možnost kost poškozovat.

druh	minimální počet jedinců	celkem	lebka	dolní čelist	zub	žebro	lopatka	pažní kost	pažní kost prox. část	pažní kost dist. část	loketní kost	vřetenní kost	stehenní kost	stehenní kost prox. část	stehenní kost dist. část	holenní kost prox. část	holenní kost dist. část	hlezenní kost	fragment dlouhé kosti	neidentifikovatelná kost	spálená kost
tur domácí	3	54	4	17	8			13	3	7	2										
prase	1	6					2				1					1	1	1			2
velký savec		15	2										1						1	11	
velký až střední savec		20				3						1	1						1	14	
střední savec		23				1	4					2	2		2				11	1	
neurčeno		89																		89	
celkem	4	207	6	17	8	4	6	13	3	7	3	1	2	2	2	1	1	1	13	115	2

Tab. 56: Četnost nálezů jednotlivých částí kostry u jednotlivých druhů získaných při výzkumu v Seloutkách – „Na Šťastných“ (podle: M. Holub).

Závěr

Studium zvířecího osteologického materiálu na lokalitě Seloutky – „Na Šťastných“ z let 2012 a 2017 zahrnovalo celkem 207 zlomků kostí, které pocházely nejméně ze tří jedinců tura domácího, jako jediného prokázaného zástupce domácích zvířat a minimálně z jednoho jedince prasete. U tohoto jedince nebylo možné určit, zda náleží domestikované nebo divoké formě. Na základě celkové délky dochované pažní kosti domácího skotu bylo možné orientačně určit kohoutkovou výšku jednoho jedince na přibližně 104 cm. Většina osteologického materiálu ze zde nalezených savců pochází z dlouhých kostí, resp. kostí předních a zadních končetin. Toto zjištění odpovídá známým zvykům ukládání masitých milodarů v komorových hrobech v době halštatské jednak v PS/bývalé PS, ale i v jiných regionech.

11.3 CHEMICKÉ ANALÝZY PROSA A TUKU Z DOBY HALŠTATSKÉ NA MORAVĚ (Lukáš Kučera – Petr Bednář – Martin Golec – Pavel Fojtík)

Spolupráce mezi archeologií a přírodními vědami nabývá se vzrůstajícími technickými možnostmi stále většího významu. Nové poznatky přináší v poslední době také chemie, zejména instrumentální chemická analýza. Chemická analýza umožňuje postihnout širokou paletu látek přítomných v archeologickém vzorku (např. určení živočišných tuků (Evershed – Heron – Goad 1990; Evershed et al. 1999), vosků (Evershed et al. 1997; Heron et al. 1994), obilovin (Bossard et al. 2013) nebo vláken (Akyuz et al. 2014).

Pro úspěšnou analýzu a získání archeologicky dobře interpretovatelných dat je důležité vhodně zvolit analytickou techniku. Instrumentální techniky používané v analytické chemii je zvykem dělit na spektrální (spektroskopické, spektrometrické), elektrochemické a separační. Mezi nejvýznamnější spektrální techniky patří infračervená a Ramanova spektrometrie, Nukleární magnetická resonance a UV-VIS spektrometrie. Tyto metody poskytují při přímém měření informace, které můžeme nazvat „otiskem palce“ studovaného materiálu (poskytují kumulativní (směsné) spektrum všech látek, zejména organických, které jsou schopny pohlcovat použité záření) a umožňují nám porovnávat jednotlivé vzorky mezi sebou (Lambert – Shawl – Stearns 2000; Edwards et al. 2004). Pro analýzy kovových materiálů se velmi často používá levná a nedestruktivní metoda – rentgeno-fluorescenční spektrometrie (Kučera et al. 2018). Klíčovou technikou je pro analýzu archeologických vzorků hmotnostní spektrometrie umožňující zjištění molekulových hmotností sloučenin přítomných ve vzorku (Oras et al. 2017). Další důležitou skupinou analytických metod jsou separační techniky, zejména plynová a kapalinová chromatografie. Ty umožňují rozdělení jednotlivých složek směsných vzorků a následně jejich identifikaci i stanovení jejich množství. Moderní metody založené na těchto separačních technikách dovolují analýzu i ve velmi komplikovaných archeologických materiálech. Umožňují tak například detailní identifikaci organických látek v reziduích potravin nacházených při archeologických průzkumech (zbytky obilovin, mléka, masa, ovoce apod.). Techniky kapalinové a plynové chromatografie jsou v dnešní době ve velké míře kombinovány s hmotnostní spektrometrií (zmiňovanou výše). Tímto spojením získáváme nástroj umožňující jednoznačnou identifikaci složek vzorků i ve velmi složitých materiálech (Pecci – Ontiveros – Garnier 2013; Soberl et al. 2008; Buckley – Melton – Montgomery 2013; MCGovern – Mirzoiian – Hall 2009). Elektrochemické metody jsou doposud v oblasti archeologie využívané méně, ale do budoucna lze očekávat zvýšený zájem, zejména s ohledem na lehká přenosná elektrochemická čidla.

V této kapitole jsme se zaměřili na možnost identifikace dvou skupin potravy populace doby halštatské na Moravě – prosa setého (*Panicum miliaceum*) a živočišných produktů bohatých na tuky. Proso seté patří mezi velmi významné zemědělské plodiny v této historické periodě. Proso seté bylo domestikováno v severní Číně již okolo roku 8000 př. Kr. (Hu et al. 2008; Liu – Hunt – Jones 2009; Zhao 2011) a poté se začalo jeho používání šířit směrem na západ (Motuzaite-Matuzeviciute et al. 2013), a to již od neolitu (Beranová 2015, 54). Určení doby, kdy se proso začalo cíleně pěstovat ve střední Evropě, je velmi problematické. Někteří autoři se přiklání k závěrům, že proso se běžně vyskytuje až na konci doby bronzové a přetrvává po celou dobu železnou až do středověku a novověku. Tito autoři se převážně opírají o závěry z radiouhlíkového datování dochovaných obilok (AMS ¹⁴C) (Motuzaite-Matuzeviciute et al. 2013). V této souvislosti je však třeba uvážit, že obilky ze starší doby mohou být již fyzikálně a chemicky rozložené a v archeologických nálezech se vyskytují jen jejich složky (chemicky dostatečně stabilní látky). V těchto situacích není možné

použití archeobotanické analýzy ani radiouhlíkového datování. Je nicméně možné využít právě reliktních chemických sloučenin, které přetrvaly do dnešních dnů a jsou pro prosná zrna charakteristické a analyzovat „chemický otisk“ prosa. Prokázání látek charakteristických pro prosa v keramické nádobě kultury se šňůrovou keramikou na Moravě nasvědčuje tomu, že prosa mohlo být ve střední Evropě pěstováno již na konci neolitu nebo v průběhu eneolitu (Kučera et al. 2019). K přechodu na intenzivní pěstování prosa došlo v průběhu doby bronzové a není překvapující, že přítomnost pentacyklického triterpenoidu miliacinu, který je stabilním „chemickým otiskem“ prosa (dlouho přežívajícím i po úplné destrukci obilí), byla prokázána ve dvou vzorcích z doby halštatské na střední Moravě. V této době náleželo mezi základních obiloviny určené k polnímu výsevu – řadíme k nim pšenici dvouzrnku (*Triticum dicoccon*), pšenici špaldu (*Triticum spelta*), pšenici naduželou (*Triticum turgidum*), prosa seté (*Panicum miliaceum*), ječmen setý (*Hordeum vulgare*) a pšenici jednozrnku (*Triticum monococcon*) (Kreuz 2012, 78, Abb. 66–71).

Vůbec první lokalitou, která vydala přímé pozůstatky zemědělských produktů a pravděpodobně i pokrmů doby halštatské je jeskynní svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ prozkoumaná Heinrichem Wankelem v roce 1872 v Předsíni této jeskyně. Řada vzorků se dochovala v Přírodovědném muzeu ve Vídni dodnes. Zhodnocení byla podrobena četná semena o celkové váze 480 g. Archeobotanický rozbor potvrdil převažující výskyt ječmene setého (*Hordeum vulgare*), pšenice dvojezrnky (*Triticum dicoccon*), hrachu setého (*Pisum sativum*), prosa setého (*Panicum miliaceum*) a lničky seté (*Camelina sativa*) (Kühn 1995, Tab. 2). Součástí sbírky semen z Habrůvky – „Býčí skály“ jsou vzorky, které vizuálně indikují prosa (**obr. 57:1–3**), dokládají původní uložení v různých nádobách a uložení v kontaktu s nejrůznějšími předměty v „černé vrstvě“ (Golec – Mírová 2020b). Právě velmi dobře rozpoznatelné prosa se stalo také námětem konkrétního pozorování a písemného popisu Heinricha Wankela hned několika nálezových kontextů. V Habrůvce – „Býčí skále“ byly pokrmy či jiný biologický materiál ukládán např. do hliněných nádob – amfory s lahvovitým hrdlem (**obr. 57:6**) a misek se zataženým okrajem (**obr. 57:5**), u těchto vzorků však bohužel neznáme složení obsahu. Naproti tomu můžeme vizuálně identifikovat prosa společně s dalšími obilovinami na vnitřním povrchu rozměrného bronzového vědra typu Kurd (**obr. 57:3**; Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 32:336). Jde o největší bronzovou nádobu z 12 kusů nalezených nádob na lokalitě Habrůvka – „Býčí skála“ s dochovanou výškou 56,6 cm (původní velikost byla ještě větší) a rekonstruovaný průměr dochovaného ústí činil 70,8 cm. Jak vznikl nálezový kontext s obilovinami, dnes již nedokážeme určit, ale původní uložení obilovin v nádobě je vysoce pravděpodobné. Dalším pozoruhodným případem je nález železného polotovaru/ingotu, který je na povrchu silně obalen prosem (**obr. 57:2**; Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 51:462; Golec 2017, Fig. 67:6). Kontext naznačuje, že předměty spojené se specializovanou výrobou byly v jeskyni deponovány za rituálním účelem jako votivní depozita a obiloviny byly oblíbeným průvodcem. Tři další obdobné kontexty předmětů byly přímo zachyceny nálezcem Heinrichem Wankelem. Zřejmě nejznámějším předmětem z jeskyně Habrůvka – „Býčí skála“ je bronzová figurka býka (**obr. 57:7**), který byl uložen 10 m od Lichtenštejnského vchodu do Předsíni do zdobené keramické nádoby o průměru asi 20 cm (8 palců) s prosem (Wankel 1872, 308; 1882, 381). Figurka byla silně poškozena a na základě soudobých znalostí o záměrném poškozování předmětů v halštatských depotech na Moravě (Golec et al. v tisku), předpokládáme i zde „usmrcení“ figurky před uložením pravděpodobně sekerou. Figurku býka lze chápat jako symbol s náboženskou tematikou, odrážela sociální postavení dárce a byla servírována s prosem (prosným pokrmem) a uložena u tzv. malého žároviště. Množství obilovin, mezi nimi také

proso Heinrich Wankel popsal zejména u okraje blízkého tzv. velkého žároviště (*Golec 2017*, Fig. 64:1; *2019*, obr. 26:1a–b). Tyto obiloviny byly nalezeny v řadě kovových, skleněných, jantarových a keramických předmětů nebo na jejich povrchu (*Wankel 1882*, 384). Většinou nelze jednotlivé předměty již detailně charakterizovat, výjimkou jsou dva charakteristické rozměrné bronzové plechové duté kruhy (tzv. turbany) náležející původně společensky vysoce postavené ženě, které měly být obilovinami naplněny (**obr. 57:8**; *Wankel 1882*, 384). Další místo s četnými zbytky přepálené potravy v kontextu velkého množství nádob leželo uprostřed Předsíně (*Wankel 1882*, 385–386; *Golec 2017*, Fig. 64:4; *2019*, obr. 26:4). Nacházela se zde četná přepálená potrava (**obr. 57:6** – nález bez přesnějšího kontextu), „vysušený“ biologický materiál (**obr. 57:5**; *Wankel 1882*, 386) a obiloviny, mezi nimi výslovně jmenované proso. Pozoruhodným nálezem byla tzv. číše z lidské lebky (inv.č. č. NHM 2342) v uvedené koncentraci keramických nádob, která měla být uměle vytvořena z lidské lebky (**obr. 57:9**; *Wankel 1882*, 386), později přiřazena muži ve věku 30–40 let (*Stloukal – Szilvássy 1995*, 130). Autenticita uměle vytvořené číše byla značně zpochybněna (nikoliv zcela vyvrácena), nicméně Wankelovu zprávu o jejím naplnění prosem (*Wankel 1882*, 386) na základě revizního antropologického posudku za autentickou považovat lze a pokládáme ji za informaci pravděpodobnou a tím velmi důležitou. Již samotné vyplnění části lidské lebky prosem a uložení v koncentraci keramických nádob s potravinami je přinejmenším pozoruhodné a nelze je přehlížet.

Wankelovy nálezy prosa v Předsíni jeskyně Býčí skály můžeme považovat za hodnověrné, protože byly objeveny přímo prosné obilky, které mohly být dobře morfologicky popsány a identifikovány. Proso se velmi často zachovává v nejrůznějších archeologických kontextech, a to proto, že se konzumovalo často celé a nebylo mleto (*Beranová 2015*, 54). K velmi dobrému zachování obilky přispělo také uložení v příznivém jeskynním prostředí, které se značně odlišuje od lokalit v otevřeném terénu. Jako důležitý považujeme pozitivní výsledek „chemického otisku“ miliacinu na vzorku prosa z Habrůvky – „Býčí skály“ (**obr. 57:1**), který posloužil jako komparační pro další analýzy. Další lokalitou, kde se podařilo miliacin identifikovat je halštatský hrob Seloutky H4/2017 – „Na šťastných“. Zde nebyla žádná rezidua prosa vizuálně pozorována. Byla však provedena chemická analýza hliněných výplní ze všech nalezených nádob (32 kusů) v tomto rozměrném komorovém hrobu s kamenným závalem (**tab. 104–107**; **foto 31–32**). Přítomnost miliacinu byla detekována v míse se zataženým okrajem č. 4 (**tab. 99:4**) a amfoře č. 23 (**tab. 101:23**). Identifikace probíhala za využití plynové chromatografie v kombinaci s hmotnostním spektrometrem s trojitým kvadrupólem (GC-MS, 7010 Triple Quadrupole, Agilent Technologies, Palo Alto, USA). V prvním kroku byla provedena extrakce vzorků hliněných výplní do acetonu. Získaný extrakt byl následně odfoukán do sucha pomocí dusíku silanizován směsí pyridin/N,O-Bis(trimethylsilyl)trifluoroacetamid (1:1, v/v) a přímo dávkován do GC-MS. Na **obr. 58:1** jsou zobrazeny fragmentační (MS/MS) spektra miliacinu (signálu s m/z 440) v získaných extraktech a roztoku autentického standardu této látky (PhytoLab GmbH & Co., Německo). Fragmentační spektra jsou si velmi podobná a shodně obsahují významné diagnostické fragmenty s hodnotami m/z 218, 204 a 189, na základě kterých lze potvrdit strukturu miliacinu (*Bossard et al. 2013*; *Kučera et al. 2019*). Poznamenejme, že studovaná látka měla rovněž identický retenční čas se standardem miliacinu. Ze získaných dat lze jednoznačně konstatovat, že látka s m/z 440 nalezená v archeologických vzorcích je miliacin a což nám potvrzuje, že všechny tři vzorky (z Habrůvky – „Býčí skály“ a Seloutek H4/2017 – „Na šťastných“, nádoby č. 4 a 23) obsahovaly proso nebo pokrmy z prosa.

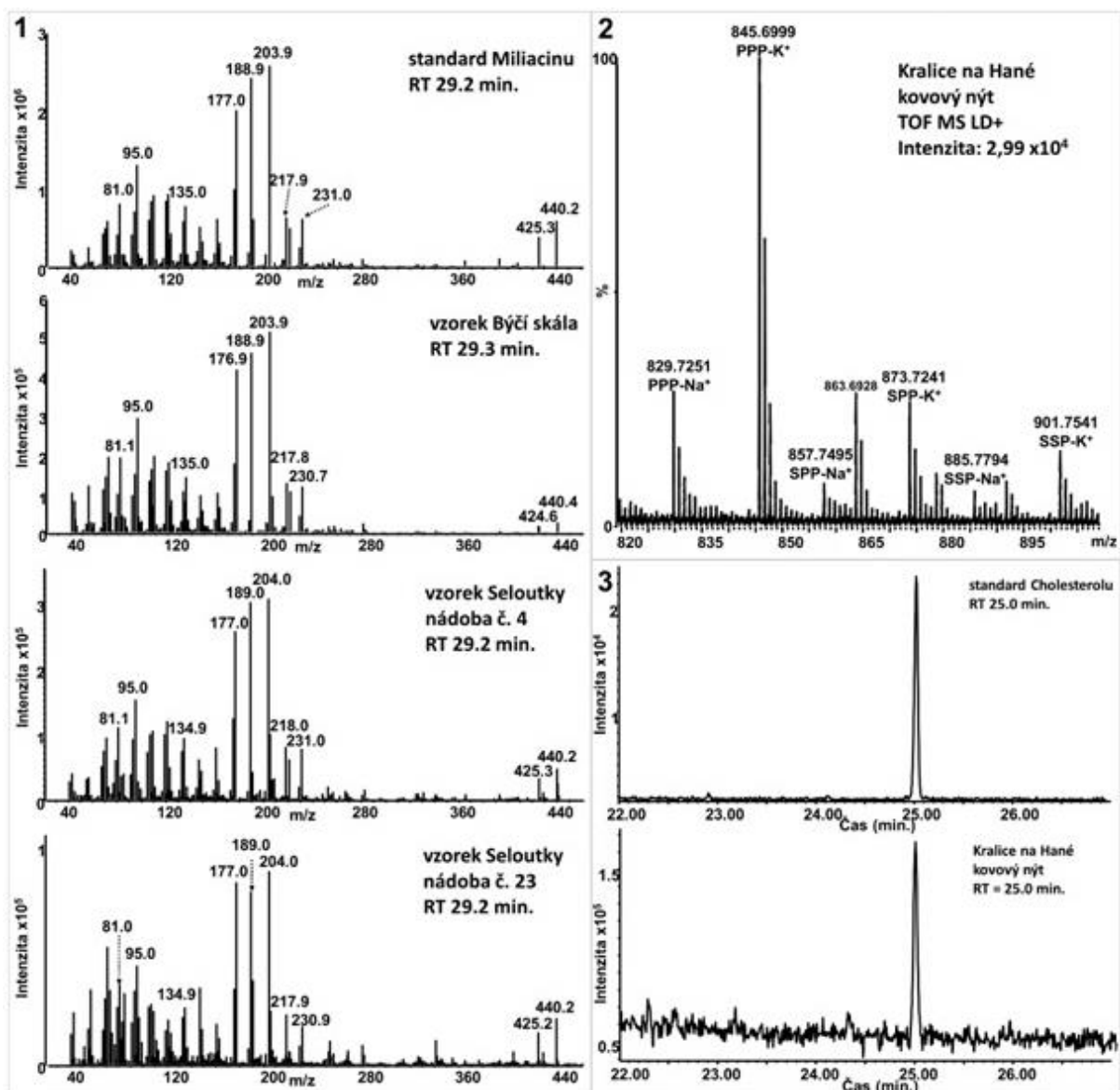
Z pohledu zemědělství je proso velmi liberální obilovina, lze ji pěstovat i na půdách chudých na živiny, v oblastech s vysokými teplotami a s málo srážkami. Jeho předností je možnost jarního zásevu, který se provádí až do značně teplé půdy a eliminuje nepříznivost podzimního zásevu. Na druhé straně jde ale o plodinu, která je náročná na údržbu půdy, vyžaduje čisté a nezaplevelené půdy, které se musely několikrát v sezóně ručně plít. Tento fakt ve středověku zapříčinil, že proso bylo mnohem dražší než pšenice a představovalo tím jídlo slavnostní a prestižní (Beranová 2015, 54). V etnografii se dochovalo množství zvyků spojených s prosem. Jeho drobná zrna subjektivně navozují představu většího množství a proso sloužilo při rituálech jako symbol hojnosti.

Využívání prosa v době halštatské bylo prokázáno také v solných dolech v Hallstattu. Rozbory exkrementů prokázaly složení nejběžnější stravy horníků, což byla kaše skládající se ze tří základních složek – ječmene, prosa, bobu s málo hodnotnými kousky masa (Kern et al. 2009b, 93–94). Rozbory zrn z Habrůvky – „Býčí skály“ podobné možné složení stravy naznačují také, vedle ječmene, pšenice a prosa se našlo značné množství hrachu. Obě lokality, jak Habrůvka – „Býčí skála“, tak Seloutky – „Na Šťastných“ mají z hlediska typologie keramiky některé společné znaky pro Ha D1. V Habrůvce – „Býčí skále“ jsou velmi početně zastoupeny doklady po elitách, tedy nejvyšší (velmožské/knížecí) společenské vrstvě (Mírová – Golec 2018, Fig. 21). Bronzové vědro, bronzová figurka býka, ostatně i polotovar/ingot, coby doklad specializovaného řemesla, jsou předměty zapadající do kontextu sociálně nejvýznamnějších jedinců. Obdobně i hrob Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“ náleží vyšší střední vrstvě a svými parametry stojí na pomezí úrovně velmožských hrobů (obr. 6). Chemicky doložená přítomnost prosa se nám tedy zatím prokázala zejména v kontextu nejvyšších společenských vrstev, nevíme však, jaká byla jeho skutečná společenská diverzifikace v celé populaci. Kupříkladu hallstattske horníky k elitám řadit jistě nemůžeme. Budoucí výzkum by měl otázku spojitosti prosa s určitým společenským postavením jeho konzumentů dále řešit a je velkou výhodou, že pomocí moderní chemické analýzy je možno zachytit i jeho „chemický otisk“ v případě, že proso je již rozloženo a archeobotanické hodnocení již není možné.

Další velmi důležitou skupinou látek, kterou lze spolehlivě identifikovat v archeologických nádobách jsou mastné kyseliny a triacylglyceroly. Ty mohou v některých případech doprovázet (fyto)steroly (stigmasterol, sitosterol či cholesterol). V naší laboratoři byl analyzován kovový nýt spojující dno bronzového šálku s jeho tělem z depotu Kralice na Hané – „Kralický háj“ (obr. 59; Golec et al. v tisku). Tento vzorek byl analyzován přímo pomocí hmotnostní spektrometrie s laserovou desorpcí ionizací (LDI-MS, Synapt G2-S, Waters). Principem LDI-MS je desorpce/ionizace látek z povrchu vzorku pomocí pulzního laseru a transfer vzniklých iontů do hmotnostního analyzátoru, kde je měřena jejich hmotnost (přesněji poměr hmotnosti iontu k jeho náboji, m/z). Vedle LDI-MS analýzy byla provedena GC/MS analýza. Pro GC/MS analýzu byl vzorek extrahován hexanem, extrakt byl oddělen, odfoukán proudem dusíku a získaný odparek byl silanizován stejným postupem, jenž je uveden výše v odstavci o analýze miliacinu.

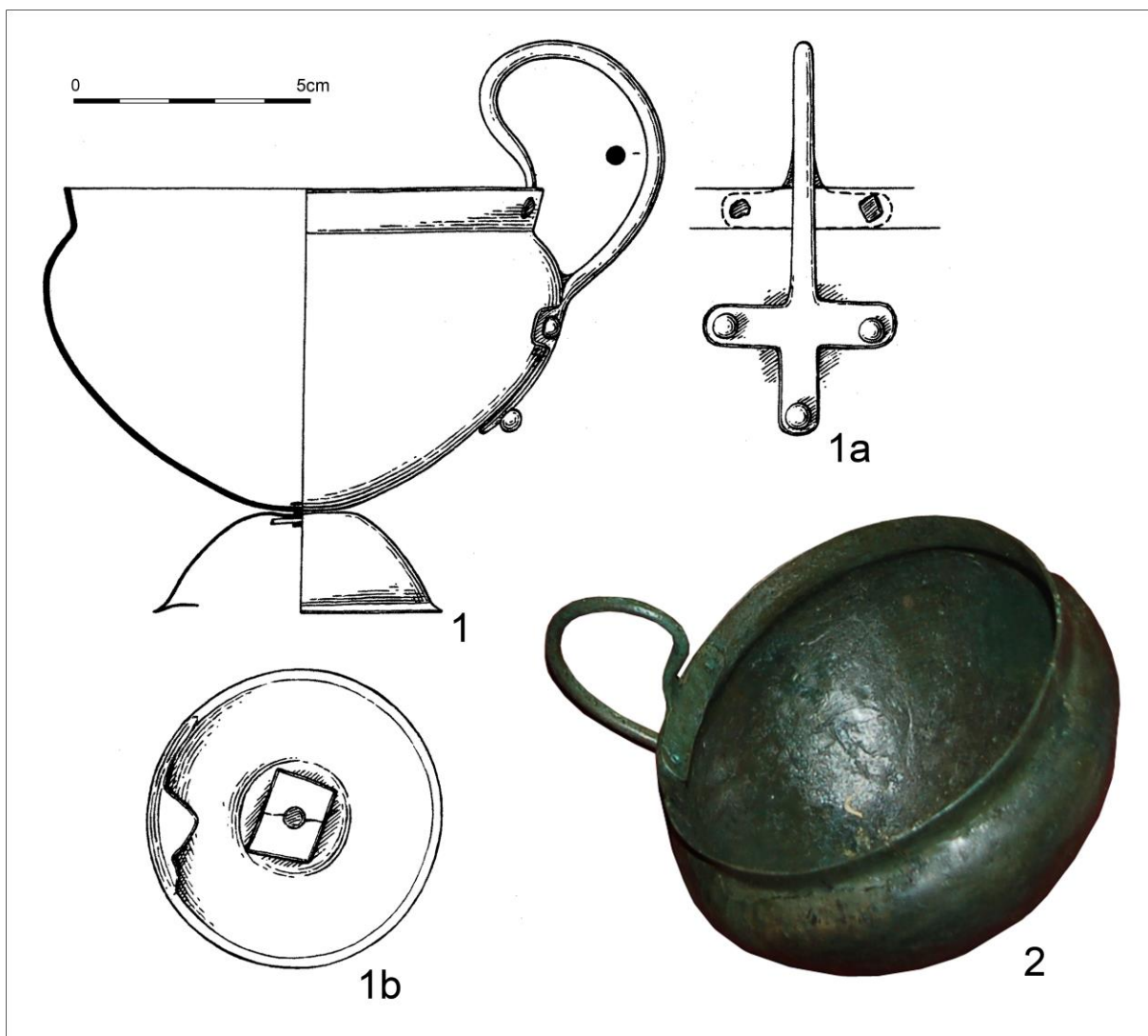

Obr. 57: Nález z jeskynní svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ spojené s organickými hmotami: 1 – kompaktní hmota tvořená obilkami prosa; 2 – železný polotovár/ingot se zbytky prosa na povrchu; 3 – část bronzového vědra typu Kurd s obilovinami včetně prosa na vnitřní straně; 4 – neznámá potravina; 5 – biologický vzorek původně uložený v míse zataženým okrajem; 6 – spečená potravina uložená v amforce; 7 – bronzová figurka býka původně uložená v keramické nádobě s pšeničným pšeničným; 8 – bronzový nánožník (tzv. turban) původně vyplněný obilovinami; 9 – tzv. „číše z lidské lebky“ původně naplněná pšeničným (©NHM Wien, 1–7 – foto M. Golec, 8 – foto A. Přichystal, 9 – foto I. Harna).

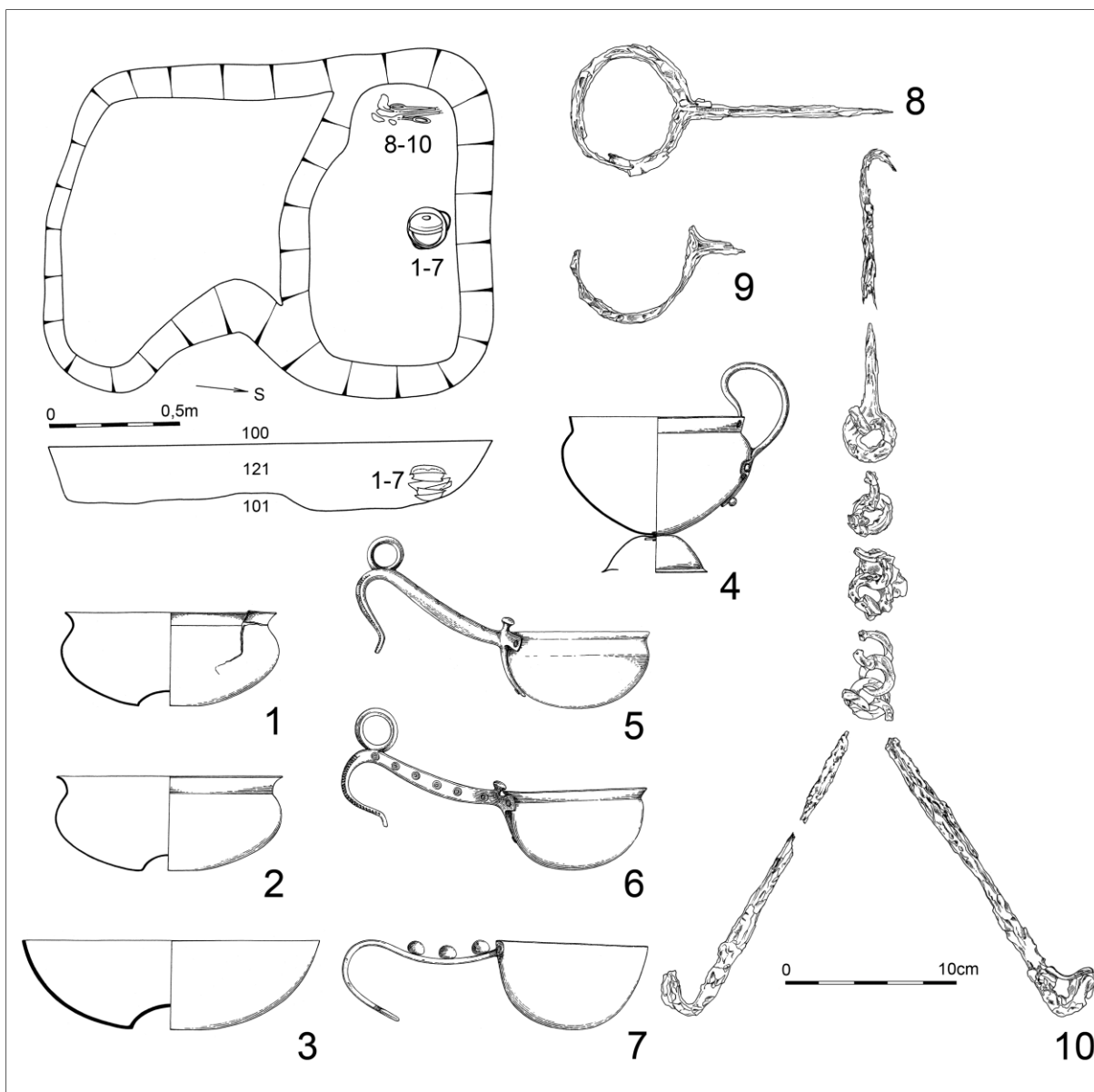
Obr. 58: 1 – Fragmentační spektra látky s m/z 440 nalezené ve výplních nádoby z Habruvky – „Býčí skály“ a Seloutek H4/2017 – „Na šťastných“ a standardu miliacinu; 2 – LDI-MS spektrum; 3 – chromatogram kovového nýtu z bronzového šálku s nožkou z depotu z Kralic na Hané – „Kralický háj“ (podle: L. Kučera a P. Bednář).

V LDI-MS spektru byly nalezeny signály odpovídající triacylglycerolům, které byly na základě měření přesné a správné hodnoty m/z identifikovány jako sodné a draselné adukty tripalmitoyl-glycerolu (PPP-Na, odchylka od přesné hmoty, dtm = 1,1 mDa; PPP-K, dtm = 0,2 mDa), stearyl-dipalmitoyl-glycerolu (SPP-Na, dtm = 7,9 mDa; SPP-K, dtm = 7,2 mDa) a distearyl-palmitoyl-glycerolu (SSP-Na, dtm = 9,3 mDa; SSP-K, dtm 8,5 mDa) (**obr. 58:2**). Tyto látky poukazují na živočišný původ tuku. Tento předpoklad se potvrdil technikou GC-MS, pomocí které byl v připraveném extraktu nalezen a identifikován cholesterol (**obr. 58:3**). Můžeme tedy předpokládat, že bronzový šálek obsahoval pokrm obsahující živočišný materiál bohatý na tuky. K tomuto nálezu poznamenáváme, že ke „šťastné kontaminaci“ spojovacího nýtu materiálem bohatým na tuk (**obr. 58:2–3**) muselo dojít z důvodu špatné těsnosti horní misky šálku s nýtem a při manipulaci s potravou. V případě depotu z Kralic na Hané – „Kralický háj“ nalezeného v roce 2003 jde opět o luxus/importy elit, šlo tedy velmi pravděpodobně o majetek nejvyšší společenské vrstvy, která z něj potravu přijímala a depot do země jako oběť/vótum uložila.

Obr. 59: Šálek s nožkou z velmožského depotu Kralice na Hané – „Kralický háj“ (kresba: A. Krechlerová, foto: P. Fojtík).

Obdobné depoty jsou na území Moravy pouze dva (**obr. 64**; podobný depot 8 bronzových šáleků a bronzové cisty byl nalezen v roce 1883 v Nákle – „Pod Dědinou“). Není to však jediný předmět, který v depotu v Kralicích na Hané – „Kralický háj“ odkazuje na přípravu a konzumaci jídla. Tento depot obsahoval celkem 7 bronzových nádob, 1 šálek s nožkou – „omáčník“ (**obr. 60:4**), 3 misky s omfalem (**obr. 60:1–3**), 3 naběračky s pákovitou rukojetí (**obr. 60:5–7**), části 2 železných rožňů (**obr. 60:8–9**) a železné závěsné zařízení na kotel (**obr. 60:10**). Železná část depotu evidentně poukazuje na přípravu pokrmů. Zejména rožně velmi pravděpodobně patřily k opékání masa. Použití bronzového šálku při přípravě nebo servírování masité potraviny je tedy zjištěním pozoruhodným a mění řadu starších hypotéz o používání obdobných nádob. Doposud se soudilo, že nádoby tohoto druhu sloužily výhradně k popíjení (např. alkoholických nápojů). Na druhou stranu konzumace masa elitami překvapit nemůže, velmi pravděpodobně šlo o pokrm dostupný právě bohatším a sociálně výše postaveným konzumentům. Tento závěr nepřímo potvrzuje i absence masa v potravě hallstattských horníků.

Obr. 60: Depot z Kralic na Hané – „Kralického háje“ uložený v kvadratické jámě K527 obsahoval: 1–3 – bronzové misky s omfalem; 4 – bronzový šálek na nožce; 5–7 – bronzové naběračky s pákovitou rukojetí; 8–9 – hlavice železných rožňů s pákovitou rukojetí; 10 – železné závěsné zařízení na kotel (kresba: A. Krechlerová, podle: M. Golec a P. Fojtík).

Závěr

1 – moderní chemické metody, zejména GC/MS a LDI-MS, ASAP-MS a LDI-MS jsou velmi významné pro identifikaci a potvrzení přítomnosti zbytků potravin také na Moravě v době halštatské.

2 – proso bylo nalezeno ve vzorcích z doby halštatské v Ha D1b–D3 ze svatyně v Habrůvce – „Býčí skále“ a hrobě v Seloutkách H4/2017 – „Na Šťastných“ fáze Ha C2b (**obr. 68**). Podle nálezových kontextů jde o pokrm velmožské nebo vyšší střední vrstvy. Tento fakt je třeba potvrdit v dalších výzkumech a zjistit, zda jde o pravidlo, nebo výjimku. Bude nás zajímat, jak bylo proso rozšířeno mezi nižší společenské vrstvy (**obr. 6**).

3 – chemická analýza nýtu bronzového šálku z Kralic na Hané – „Kralického háje“ odhalila přítomnost zbytků živočišných potravin bohatých na tuky. Tento fakt je překvapující, doposud jsme měli intuitivně za to, že šlo o nádobu k pití alkoholických nápojů. Nyní se nám

jeví jako nádoba použitá ke konzumaci masité potraviny („omáčník“), na což by poukazovaly rozně a závěsné zařízení na kotel ze stejného nálezového kontextu.

4 – získaná data chemických z bronzového šálku z depotu Kralice na Hané – „Kralického háje“ potvrzuje předpokládaný fakt, že potraviny živočišného původu byly výsadou nejbohatší společenské vrstvy doby halštatské (elit). Na tento fakt poukazují právě železné předměty na přípravu potravin z depotu. Rozně jsou jinak vždy nacházeny ve východohalštatské kultuře v kontextu velmožských hrobů.

11.4 GEOMAGNETICKÝ PRŮZKUM V SELOUTKÁCH – „NA ŠŤASTNÝCH“ V ROKU 2019 (Peter Milo – Tomáš Tencer – Michal Vágner – Jaroslav Peška)

Geofyzikální průzkum spadá do kategorie metod tzv. nedestruktivní archeologie, jejichž cílem je neinvazivní lokalizace, identifikace a interpretace pozůstatků lidské činnosti prostřednictvím studia fyzikálních vlastností půdy, hornin či rostlin (*Kvamme 2005*, 424). Spolu s leteckou archeologií a dálkovým průzkumem země řadíme do této skupiny i metody geofyzikální prospekce, s jejichž pomocí si můžeme vytvořit představu jak o rozsahu jednotlivých lokalit, tak sledovat tvar a fyzikální vlastnosti jednotlivých objektů, popřípadě i blíže determinovat jejich stav poškození. Princip geofyzikálních metod průzkumu Země je založený na sledování změn určitých fyzikálních veličin v daném prostoru. Na základě fyzikálního principu, charakteru sledovaného fyzikálního pole a způsobů měření je můžeme rozdělit do několika skupin. Patří sem především magnetometrie, geoelektrické metody, gravimetrie, seismika, termometrie a radionuklidové metody (*Mareš 1990; Křivánek 2004*). Ne všechny je ale možné plnohodnotně využít při zkoumání rozsáhlých lokalit.

Nejvhodnější geofyzikální metoda pro průzkum a detekci plytkých podpovrchových struktur v extravilánu je magnetometrie. Při magnetické prospekci se měří intenzita magnetického pole Země, v rámci kterého jsou registrovány lokální anomálie. Vznik těchto anomálií je spojován s přítomností podpovrchových struktur různého, především však geologického, pedologického nebo antropogenního původu. Mezi antropogenní struktury patří i objekty archeologické.

Existuje hned několik důvodů, proč jsou archeologické objekty geomagnetickou prospekci detekovatelné. Hlavní důvod je přítomnost feromagnetických minerálů v zemské kůře. Lidskou činností a během času se tyto minerály dostávají do výplní objektů, jako jsou například různé prohlubně, jámy nebo žlaby. Zde vytváří strukturu, resp. vrstvu, která je magnetičtější než neporušená okolní půda bez feromagnetických minerálů (*Le Borgne 1955; Faßbinder – Stanjek – Hojatollah 1990*). Navíc, celá řada lidských činností spojených hlavně s využitím ohně a tepla, například vaření či topení, na tyto sloučeniny působí, čímž zvyšují jejich magnetismus. Ve výsledku tyto sloučeniny získávají tzv. termoremanentní magnetismus. Propálený materiál totiž vykazuje vysoké magnetické hodnoty a v zásadě tak vytváří v magnetickém poli výrazné magnetické anomálie (*Le Borgne 1960*). Archeologicky lze takového magnetické anomálie interpretovat jako ohniště, pece, přepálené vrstvy, keramické nebo železné předměty, výrobní objekty či odpadové areály. Další významnou složku představují organické složky ve výplních archeologických objektů, které se mohou stát zdrojem potraviny tzv. magnetických bakterií (*Faßbinder – Stanjek 1993*). Ty po ukončení tvorby půdy v archeologickém objektu umírají, přičemž po sobě zanechávají zvýšený výskyt magnetitu, který je zdrojem vyšších magnetických hodnot. Dobře identifikovatelné mohou být ale také nemagnetické, anebo jen nevýrazně magnetické materiály, např. pískovce nebo

vápence. Ty se mohou v magnetičtějším prostředí, do kterého byly sekundárně přesunuty, projevit jako negativní anomálie (Machová et al. 2016, 37–39).

Základem pro rozpoznání archeologických objektů je jejich rozlišitelnost vůči okolnímu prostředí. Nejdůležitější roli přitom nehrají absolutní magnetické hodnoty výplní těchto objektů, ale kontrast mezi zásypaným objektem a okolním prostředím. Pro intenzitu a tvar magnetické anomálie, a s tím spojeným výsledkem měření, je určujících především pět základních faktorů – velikost, tvar, hloubka, složení a zachovalost zkoumaného objektu. Detekce půdorysů sídlištních objektů – jako jsou například zahloubené chaty či běžné sídlištní jámy – nebývá ve většině případů složitá. Vliv na to má jejich poměrně jasný kontrast vůči bezprostřednímu okolí. Jednoduchá je i identifikace a interpretace objektů s propáleným materiálem ve výplni (jako jsou například ohniště nebo různé druhy výrobních objektů). Mnohem komplikovanější je však identifikace a lokalizace hrobů. V případě kostrových pohřebišť tu sehrává značnou roli minimální rozdíl v materiálovém složení výplně hrobu vůči neporušenému okolí. Důvod je ten, že ve většině případů se během krátkého času do hrobové jámy dostane ta samá hlína, která zde byla před vyhloubením. Lokalizace samotné hrobové jámy je mnohdy možná pouze zprostředkovaně a často pak jako identifikátor hrobu slouží hrobový inventář (např. železné předměty nebo soubor keramických nádob) nebo konstrukce hrobové jámy (Křivánek 2008; Hašek et al. 2008).

Průzkum v Seloutkách – „Na Šťastných“ (Milo – Tencer 2019) byl realizován fluxgate magnetometrem LEA MAX (Eastern Atlas, Německo). Přístroj je konstruovaný jako gradiometr. Vzhledem k plošnému rozsahu zkoumané plochy byl použit ATV mód (přístroj byl ve vleku za čtyřkolkou). Pro měření bylo použito 10 fluxgate sond (FEREX CON 650, Foerster, Německo) nakonfigurovaných ve vzdálenosti 0,5 metru od sebe. Hustota geomagnetických měření byla 0,5 m na ose X a 0,1 m na ose Y (směr měření). Naměřená data jsou zapsaná současně s prostorovou informací z GNSS přijímače – Trimble R-10 model 2 (Trimble, USA). Data z měření byla zpracována standardním postupem v programu LEAD2. Mapa změny magnetické intenzity magnetického pole (magnetogram) v jednotkách nanoTesla (nT) byla následně vyhlazena průměrováním. Pro účely prezentace a interpretace výsledků byl použit software ArcGIS Desktop 10.6 (ESRI).

Geomagnetický průzkum polohy se uskutečnil dne 12. září 2019 (**tab. 111**). Celkově prozkoumaná plocha činila 5,4 ha (cca 250 x 200 m). Prospekce měla za úkol identifikovat potenciální archeologické objekty na zkoumaném území, především však struktury, které by mohly indikovat komorové hroby náležící k hodnocenému pohřebišti PS z let 2012, 2017 a 2019. V době průzkumu byla zkoumána plocha bez vegetace. Povrch byl rovný a tvrdý. Na ploše a v jejím bezprostředním okolí se nacházelo několik recentních, magnetických struktur – ploty, skládka stavebního odpadu a zaparkovaná vozidla. Geologické podloží zkoumaných ploch je tvořeno eolitickými sedimenty – spraše, které poskytly dostatečný kontrast k zachycení archeologických struktur.

Geomagnetickou prospekcí se podařilo identifikovat a následně interpretovat celkem 148 archeologicky relevantních anomálií (**tab. 112**), které lze na základě jejich hodnot a charakteru rozdělit do několika skupin. Nejpočetnější jsou magneticky pozitivní anomálie převážně oválného tvaru. Na zkoumané ploše se jim podařilo identifikovat celkem 106 s tím, že jejich plošná výměra se v průměru pohybuje okolo 4 m². S největší pravděpodobností se jedná o zahloubené archeologické objekty. Na základě jejich tvaru či vzájemné dispozice však není možné určit jejich přesnější funkci či bližší chronologické zařazení, a proto je lze interpretovat pouze jako blíže neurčené sídlištní jámy. Zachycené objekty se nacházejí po celé zkoumané ploše. Na základě dosavadních výsledků lze však konstatovat, že jejich počet

narůstá směrem na Z. V této části plochy jsou anomálie plošně výraznější a tvoří menší skupiny. Nachází se zde i více drobných bipolárních anomálií (úlomků magnetických hornin, drobných železných předmětů na povrchu nebo v ornici), jejichž výskyt však nemusí souviset s identifikovanými zahloubenými objekty. Na základě tvaru, charakteru a dispozice identifikovaných objektů však můžeme předpokládat, že v této části plochy bylo zachyceno sídliště, respektive jeho část. Jako sídlištní objekt lze označit i žlabovou strukturu obdélného či trapézového tvaru o velikosti 7 x 18 metrů, kterou lze interpretovat jako možný pozůstatek stavby.

Druhou skupinu tvoří anomálie, jejichž rozměry se pohybují od 3 do cca 6 metrů. Velikostně jsou rozměrnější než anomálie z předešlé skupiny a jejich plošná velikost v průměru činí 8 m². Liší se i amplitudou naměřených hodnot. Zatímco anomálie identifikované jako sídlištní objekty dosahují v průměru hodnoty okolo 3,6 nT, tato skupina anomálií má v průměru kolem 5,4 nT. Dále se odlišují i svým tvarem. Vedle oválného tvaru lze pozorovat i anomálie pravoúhlé, respektive obdélné. Kromě dvou případů, tyto anomálie netvoří koncentrace a na zkoumané ploše se nachází samostatně. Navíc lze pozorovat určitou tendenci v jejich rozestupech, která se pohybuje okolo 15–20 m. Na základě výsledků archeologického výzkumu na sousední ploše, při kterém se podařilo nově odkrýt 10 komorových hrobů s kamenným závalem v letech 2012, 2017 a 2019 (**tab. 110**), můžeme i tuto skupinu anomálií interpretovat stejně. V rámci geomagnetické prospekce se podařilo nově těchto *komorových hrobů identifikovat 37* (**tab. 112**). Archeologický výzkum na sousedních parcelách odhalil ve výplni komorových hrobů množství keramického materiálu překrytého mohutným kamenným závalem. Lze předpokládat, že zdrojem anomálií je přítomnost keramického materiálu a tmavší zásyp hrobových jam.

Plošný rozsah pohřebiště se zjistit nepodařilo. Detekované hroby jsou rozptýleny po celé ploše průzkumu a v žádném směru nepozorujeme prázdný prostor. Celkově je nutné přistupovat k výsledku geofyzikálního průzkumu s opatrností. Není vyloučeno, že některé, především větší anomálie, mohou sestávat z více archeologických objektů. Stejně tak je možné, že objekty původně interpretované jako sídlištní objekty jsou ve skutečnosti další komorové hroby. Celkový počet hrobů tak může být odlišný.

Poslední identifikovanou skupinou archeologicky relevantních anomálií jsou výrazné plošné anomálie. Jejich výplň se jeví jako magneticky heterogenní, co může indikovat různé druhy uloženin, respektive odlišné hloubky jejich uložení. Na zkoumané ploše se podařilo identifikovat tyto anomálie celkem čtyři. Jejich plošná výměra se v průměru pohybuje okolo 230 metrů². Na základě rozměrů a charakteru lze tyto anomálie interpretovat jako exploatační jámy – hliníky. Největší z nich dosahuje plochy více jak 530 m². Dvojice menších možných exploatačních jam se nachází S od slabě viditelné lineární anomálie, která svým průběhem oba zachycené objekty prostorově respektuje (**tab. 111**). S jistotou však nelze potvrdit souvislost mezi těmito objekty a zachycenou linií. Detekovaná linie probíhá zkoumanou plochou ve směru přibližně V–Z. Na základě prostorové korelace linie s historickou cestou zachycenou na historickém mapování (II. vojenské mapování – stabilní katastr, cesta k trati „Zahumny“ SZ od obce) lze tuto linii interpretovat jako zaniklou komunikaci užívanou ještě v 19. století. V severní části zkoumané plochy jsme zachytili další slabě viditelné linie. Tyto jsou však s největší pravděpodobností výsledkem geologicko-pedologických či hydrologických procesů.

Za struktury recentního původu možno považovat výrazné bipolární anomálie pozorované především na okraji měřené plochy. Tyto souvisí s rušivými vlivy moderních

objektů a struktur (skládka stavebního odpadu, plot, podzemní inženýrské sítě apod.) Jejich přítomnost znemožnila detekci archeologických struktur především v JV cípu měřené plochy.

Geomagnetickou prospekci se na zkoumané ploše podařilo identifikovat větší množství archeologických objektů. Jejich přesnější chronologické zařazení je však bez dalšího archeologického výzkumu sporné. Nutno zdůraznit, že geofyzikální průzkum zaznamenal především ty anomálie, které byly tvarově výrazné, šlo o typické objekty větších rozměrů. Není vyloučeno, že se na ploše nacházejí jiné menší objekty, nebo objekty s méně výraznými výplněmi. Geomagnetickou prospekci se však tyto nepodařilo zachytit, nebo byla jejich identifikace a následná interpretace vlivem okolního prostředí ztížena. Můžeme však předpokládat, že takové objekty se budou vyskytovat především v blízkosti identifikovaných objektů větších rozměrů, anebo v těch místech, kde byla jejich přítomnost zastíněna recentním rušením. Celkový počet archeologických objektů zachycených na zkoumané ploše tak může být ve skutečnosti větší.

12. PROSTĚJOVSKÁ KOTLINA V DOBĚ HALŠTATSKÉ

Výzkumy období popelnicových polí a doby halštatské (dříve souhrnně lužické, slezské a platěnické fáze KLPP) v oblasti Prostějovské kotliny stály postupně ve středu zájmu několika badatelů v průběhu 20. století. Klíčovou roli sehrály rozsáhlé výkopy Antonín Gottwalda a menší míře dalších badatelů zejména v meziválečném období. Množství získaného fondu i přes kontinuálně probíhající výzkumy snese srovnání až v období stavebního boomu po roce 1989. Gottwaldovy prameny zužitkoval v roce 1956 Vladimír Podborský – představil shrnutí problematiky kontinuálního vývoje lužické, slezské a platěnické fáze KLPP na Moravě. Z 20 vybraných a zhodnocených lokalit se 9 nacházelo právě v Prostějovské kotlině – šlo o lokality Čelechovice na Hané – „U Plachého mlýna“, Kostelec na Hané – „Vykopalova zahrada“, Krumsín – „Na Kamenici“, Mostkovice – „Sarasy“, Prostějov-Domamyslice – „Klíčky“, Ptení – „Za Starou školou“, Seloutky – „Na Šťastných“, Slatinky – „Nivky“, Určice – „Hájové“ a „Kumberky“ (*Podborský 1956*, obr. 3). Do platěnické fáze (Ha C–D1) zařadil 5 lokalit – Kostelec na Hané – „Vykopalova zahrada“, Seloutky – „Na Šťastných“, Slatinky – „Nivky“, Určice – „Hájové“, Určice – „Kumberky“ a do pozdně platěnického stupně (Ha D2–D3; dnes pozdní doby halštatské a nově též bývalé PS) pouze Slatinky – „Nivky“ (*Podborský 1956*, obr. 3). V roce 1970 Vladimír Podborský ve svém synchronizačním přehledu jako typické zástupce pro PS střední Moravy uvedl pohřebiště Určice – „Kumberky“ pro Ha C1 a Seloutky – „Na Šťastných“ pro Ha C2 (*Podborský 1970b*, Abb. 1). Výchozím bodem pro chronologickou determinaci vývoje krajiny Prostějovské kotliny je správné zařazení poslední pozdně bronzové fáze Ha B3 a přechod k první halštatské fázi Ha C1. Ve sledované oblasti je zásadní pohřebiště Určice – „Kumberky“. Vladimír Podborský zařadil do Ha B3 hroby H79, H118, H138, H216, H220 a H263; do Ha C1 H247, H254 a H255 (**obr. 31**; *Podborský 1970b*, 186, Taf. 48:8–10, 49, 56:8–13, 63). Jindra Nekvasil na základě keramiky zařadil do Ha B3 hroby – H68, H79, H99, H138, H145, H189, H192, H194, H197, H199, H216, H217, H220, H261 a H263 (**obr. 31**; *Nekvasil 1970*, 72, 74, tab. na str. 79). Později do Ha B3 hroby H99, H138, H145, H194, H216 a H263 (*Nekvasil 1983*, 61, 63–64, ryc. 1:b, 2:a, 3:b,h, 4:b,i) a do Ha C1 (fáze halštatzující a klasická) H246, H247, H248, H249, H253 a H254 (*Nekvasil 1983*, 64–66, 68, 75, ryc. 6b–j). Ve fázi Ha C1 došlo k opuštění pohřebiště a muselo být tedy pohřbíváno v okolí v jiné poloze. Nejpozději od Ha C se pohřbívalo v Určicích – „Hájových“ (*Podborský 1970b*, 179, Taf. 64) a v blízkých Seloutkách – „Na Šťastných“, které nám dokládají vývoj od Ha C2 do Ha D1, v případě žároviště u H20 možná až do Ha D2 (**obr. 68**).

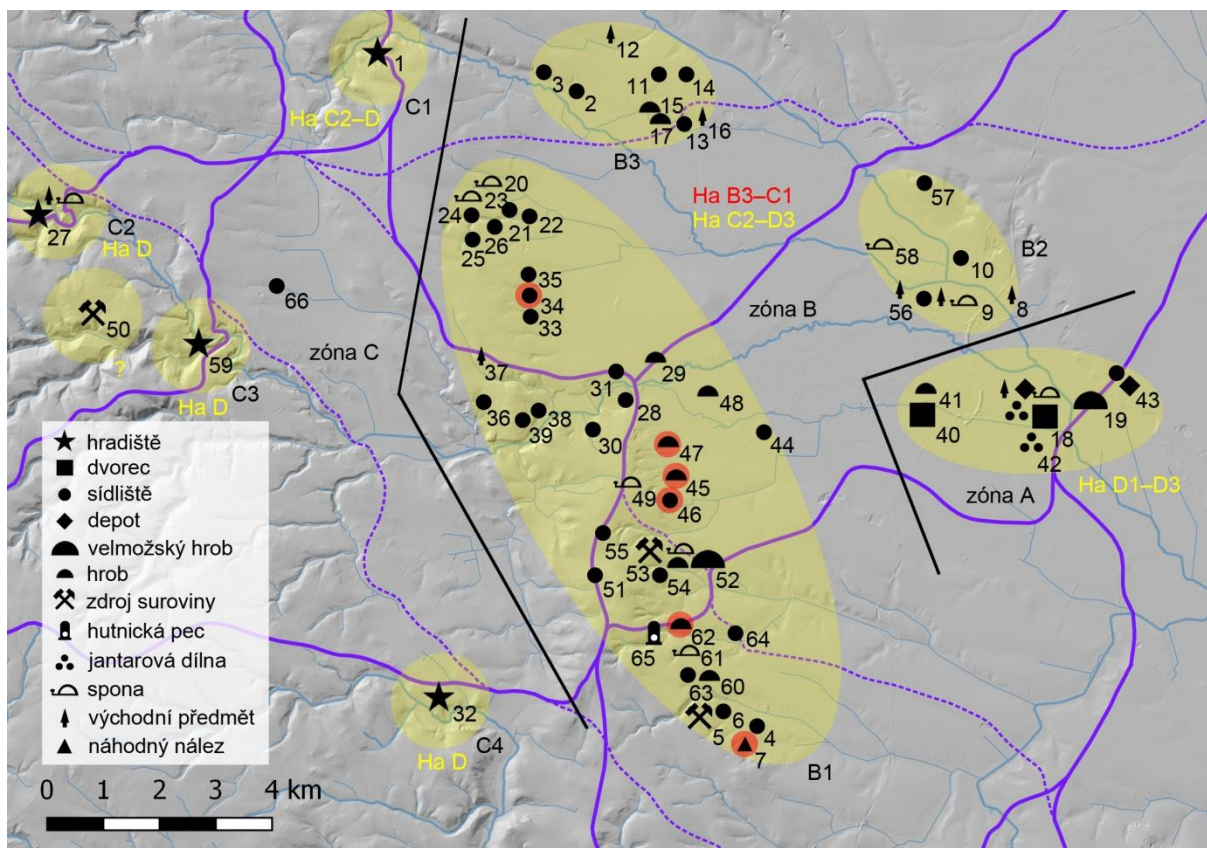
Nejvýznamnější potenciál výzkumu Prostějovské kotliny přináší prostorově-chronologicky zachycené struktury. Autoři představují výběr nejdůležitějších z nich, jde o soupis 66 lokalit – pohřebišť, sídlišť, hradišť, dvorců, dokladů specializovaného řemesla, depotů nebo zdrojů surovin, které svým rozsahem náleží do období od konce doby bronzové fáze Ha B3 a vyplňují celý průběh doby halštatské v Ha C1–D3 (**obr. 61**).

Významné lokality konce doby bronzové a doby halštatské Ha B3–D3 v oblasti Prostějovské kotliny:

1. Bílovice-Lutotín – „Hrad“, okr. Prostějov. Hradiště – Ha C2–D2 (podle: **kap. 8.1, obr. 63:4**).
2. Bílovice-Lutotín – „Zadní hony“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Šmíd 2003b*, 48, 56–57, obr. na str. 61:10); spona Ha D1 (podle **kap. 8.1, obr. 35:1–2**); předmět východního typu – Ha D2–D3 (podle: **kap. 8.1, obr. 67:5**).
3. Bílovice-Lutotín – „Zlámané“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Šmíd 2003b*, 48, 57–58, obr. na str. 61:11).
4. Dětkovice – „Sibiř“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C–D (podle: *Čížmář – Geislerová eds. 2006*, 172–173).
5. Dětkovice – „Skalice“, okr. Prostějov. Zdroj kamene na konstrukci hrobů – Ha C2–D1 (podle: **kap. 10.1.4; Gottwald 1931b, 207).**
6. Dětkovice – „Skaličnický“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Nekvasil 1974*, 292–293).
7. Dětkovice – „Větrák“, okr. Prostějov. Náhodný nález – Ha B3 (podle: *Mírová 2019b*, 206, Pl. 4:7).
8. Držovice – „Díly odvrhoviční“, okr. Prostějov. Předmět východního typu – Ha D2–D3 (podle: **kap. 8.1, obr. 67:52**).
9. Držovice – „Horka“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha D (podle: *Nekvasil 1974*, 298; *Fojtík 2014c*, 46, 52, obr. na str. 63:5); spona – Ha D2–D3 (podle **kap. 8.1, obr. 35:3–4**); předmět východního typu – Ha D2–D3 (podle: **kap. 8.1, obr. 67:53**).
10. Držovice – „Pastvicka“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha D (podle: *Nekvasil 1974*, 292, 294, 298, 300, Abb. 23:3–6).
11. Kostelec na Hané – „Bezděkov“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Nekvasil 1974*, 292; *Šmíd 2004*, 66, obr. na str. 90:1).
12. Kostelec na Hané – „Dolní smoluse“, okr. Prostějov. Předmět východního typu – Ha D2–D3 (podle: **kap. 8.1, obr. 67:97**).
13. Kostelec na Hané – „Jakubské náměstí“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C–D (podle: *Geislerová – Parma a kol. 2018*, 243).
14. Kostelec na Hané – „Lapačky“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha D (podle: *Nekvasil 1974*, 292, 296, 300).
15. Kostelec na Hané – „Prostřední pololány“, okr. Prostějov. Hroby – Ha C2–D1 (podle: **kap. 10**).
16. Kostelec na Hané – „Trněnka“, okr. Prostějov. Spona – Ha D3 (podle: **kap. 8.1, obr. 35:7**).
17. Kostelec na Hané – „Vykopalova zahrada“, okr. Prostějov. Hrob, spona – Ha D1–D2 (podle: *Gottwald 1924*, 104; *Podborský 1956*, 25; *Říhovský 1993*, 121; *Hlava 2003*).
18. Kralice na Hané – „Kralický háj“, okr. Prostějov. Dvorec; velmožský depot; jantarová dílna, sídliště – vše Ha D1–D3 (podle: **kap. 8.1**); spona – Ha D3 (podle: **kap. 8.1, 35:8**); předmět východního typu – Ha D3 (podle P. Fojtík, nepublikováno).
19. Kralice na Hané H1 – „Staré olší“, okr. Prostějov. Velmožská mohyla – Ha D1–D2 (podle: **kap. 8.1, obr. 62:A2,B**).
20. Lešany – „Dluhoštica“, okr. Prostějov. Spona – Ha D1 (podle: **kap. 8.1, obr. 35:11**).
21. Lešany – „intravilán obce“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Fojtík 2002*, 57, 61, 65, obr. na str. 78:5,13).
22. Lešany – „střed obce – náves“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Fojtík 2002*, 57, 65–66, obr. na str. 78:13).
23. Lešany – „švestkový sad“, okr. Prostějov. Spona – Ha D1 (podle: **kap. 8.1, obr. 35:12**; *Fojtík 2002*, 57, 66–67; obr. na str. 78:15).
24. Lešany – „U Doubku“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Fojtík 2002*, 56, 67; obr. na str. 78:16).
25. Lešany – „Za Bořím“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Fojtík 2002*, 57, 67–68; obr. na str. 78:17).
26. Lešany – „Za Hamerkovým“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Fojtík 2002*, 57, 68–69; obr. na str. 78:18).
27. Malé Hradisko – „Staré Hradisko“, okr. Prostějov. Hradiště – Ha D (podle: **kap. 8.1, obr. 63:124**); spona – Ha D1 (podle: **8.1, obr. 35:13–14**); předmět východního typu – Ha D2–D3 (podle: **obr. 8.1, obr. 67:124**).

28. Mostkovice – „Pod Vinohrady/Vysoudilka“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Fojtík 2013*, 48, 53–54, obr. na str. 66:9).
29. Mostkovice H2 – „Přední díly“, okr. Prostějov. Hrob střední vrstvy – Ha C2 (podle: **kap. 10, tab. 7–8**; *Fojtík 2013*, 48, 50–51, obr. na str. 66:3b, 73).
30. Mostkovice – „U Vrbiček“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Fojtík 2013*); jehlice Ha C2–D1 (podle: **obr. 36:49**; *Fojtík 2013*, 48, 56, obr. na str. 66:12).
31. Mostkovice – „Za Dědinou/Za Humny“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Fojtík 2013*, 48, 57–58, obr. na str. 66:14).
32. Myslejovice – „Spálený kopec“, okr. Prostějov. Hradiště – Ha D (podle: *Šmíd – Malečkovi 2006*, 16, 18, obr. 3:1–10, 12:11).
33. Ohrozim – „Hrabovec“, okr. Prostějov. Sídliště Ha B3–D1 (podle: *Nekvasil 1974*, 292; *Fojtík 2005b*, 63, 70–71, obr. na str. 82:7; *Fojtík 2019b*).
34. Ohrozim – „Močilky“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Fojtík 2005b*, 63, 72–73, obr. na str. 82:11).
35. Ohrozim – „Za Farou“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha D (podle: *Fojtík 2005b*, 63, 74–75, obr. na str. 82:15, 86; *Čížmář – Geislerová eds. 2006*, 239).
36. Plumlov – „knížecí cihelna“, okr. Prostějov. Sídliště Ha C2–D1 (podle: *Fojtík 2017b*, 50, 53, obr. na str. 64:B1).
37. Plumlov – „Nad Brániskem“, okr. Prostějov. Předmět východního typu Ha D2–D3 (podle: P. Fojtík; nepublikováno).
38. Plumlov – „Nad Přehradou“, okr. Prostějov. Sídliště Ha C2–D1 (podle: *Fojtík 2017b*, 50, 53–54, obr. na str. 64:B3, 67–68).
39. Plumlov – „U Boží muky“, okr. Prostějov. Sídliště Ha C2–D1 (podle: *Geislerová – Parma eds. 2013*, 271, obr. na str. 271).
40. Prostějov – „ul. Jezdecká“, okr. Prostějov. Sídliště/dvorec – Ha C–D (podle: *Čížmář – Geislerová eds. 2006*, 252–253).
41. Prostějov – „ul. Újezd“, okr. Prostějov. Hrob střední vrstvy – Ha C2–D1 (podle: *Šiška 1983*).
42. Prostějov – „Za Tržištěm“, okr. Prostějov. Jantarová dílna – Ha D2 (podle: **kap. 10.2.3, obr. 46**).
43. Prostějov-Čechůvky – „Kopaniny“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha D (podle: *Nekvasil 1974*, 292–293, 298); depot Ha D1–D2 (podle: **kap. 8.1**).
44. Prostějov-Čechovice/Krasice – „ul. Foerstrova“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C–D (podle: *Čížmář 1997–1998*; *Geislerová – Parma eds. 2013*, 281).
45. Prostějov-Domamyslice – „Klíčky“, okr. Prostějov. Hroby – Ha B3 (podle: *Sedláček 2005*, 41, 47–50, obr. na str. 11, 51).
46. Prostějov-Domamyslice – „Kopaniny, okr. Prostějov. Sídliště – Ha B3 (podle: *Sedláček 2005*, 13, obr. na str. 11).
47. Prostějov-Domamyslice – „Pod Hájem“, okr. Prostějov. Hroby – Ha B3 (podle: *Sedláček 2005*, 41, 47–50, obr. na str. 11, 102).
48. Prostějov-Domamyslice – „V Loučkách, ul. Olšová“, okr. Prostějov. Hroby střední a nejnižší vrstvy – Ha C2–D1 (podle: **kap. 8.1**).
49. Prostějov-Domamyslice – „Vinohrádky“, okr. Prostějov. Spona – Ha D1 (podle: **kap. 8.1, obr. 35:26**).
50. Repešský žleb, okr. Vyškov (Vojenský újezd Březina). Zdroje železné rudy (podle: **kap. 13.3.3**).
51. Seloutky – „Kozince“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha D (podle: *Nekvasil 1974*, 296, 298, 300).
52. Seloutky – „Na Šťastných“, okr. Prostějov. Velmožský hrob – Ha C2 (Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“), hroby střední a nejnižší vrstvy – Ha C2–D2 (podle: **kap. 8.1, 10**).
53. Seloutky – „Vinohrady“, okr. Prostějov. Zdroj kamene na konstrukci hrobů – Ha C2–D1 (podle: **kap. 10.1.4**; *Gottwald 1939*, 7).
54. Seloutky – „U Planičky“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Čížmář 1999b*; *Čížmář – Geislerová eds. 2006*, 268–269).
55. Seloutky – „Žlíbek“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: *Nekvasil 1974*, 292).
56. Smržice – „Rybník“, okr. Prostějov. Předmět východního typu Ha D2–D3 (podle: **kap. 8.1**).
57. Smržice – „Šimanov“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha D (podle: *Nekvasil 1974*, 298).
58. Smržice – „Trávníky u Ostrova“ (též Smržice – „Rybník“), okr. Prostějov. Spona – Ha D1 (podle: **kap. 8.1, obr. 35:33**); předmět východního typu Ha D2–D3 (podle: **kap. 8.1**).
59. Stínava – „Ježův hrad“, okr. Prostějov. Hradiště – Ha D1–D2 (podle: **kap. 8.1, obr. 63:258**).
60. Určice – „Hájové“, okr. Prostějov. Hroby – Ha C2–D1 (podle: **kap. 10**); sídliště – Ha D (podle: *Nekvasil 1974*, 298, 300).

61. Určice – „Kluče“, okr. Prostějov. Spona – Ha D3 (podle: **kap. 8.1, obr. 35:34**).
62. Určice – „Kumberky“, okr. Prostějov. Hroby – Ha C1–C2? (podle: **kap. 10**).
63. Určice – „Sedliska“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C–D (podle: Čížmář – Geislerová eds. 2006, 290–291).
64. Určice – „Záhumení/Dvorské“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C–D (podle: Čížmář – Geislerová – Unger eds. 2000, 242).
65. Určice – „Zelená zmla“, okr. Prostějov. Hutnické pece – Ha D (podle: **kap. 8.1, obr. 65:283, 66**).
66. Vícov – „obec“, okr. Prostějov. Sídliště – Ha C2–D1 (podle: Nekvasil 1974, 292).

Obr. 61: Centrum Prostějovské kotliny v době halštatské: červená – lokality Ha B3–C1; žlutá – lokality Ha C2–D3. Zóna A – koncentrace Kralice na Hané; zóna B – koncentrace B1 v území Dětkovice – Lešany, koncentrace B2 v území Držovice – Smržice, koncentrace B3 u Kostelce na Hané; zóna C – C1 – hradiště Bílovice-Lutotín – „Hrad“ (č. 1) – „Hrad“), C2 – hradiště Malé Hradisko – „Staré Hradisko“ (č. 27), C3 – hradiště Stínava – „Ježův hrad“ (59), C4 – hradiště Myslejovice – „Spálený kopec“ (č. 32). Doklady elit: Seloutky – „Na Šťastných“ v Ha C2 (č. 52), Kralice na Hané – „Kralický háj a Staré olší“ v Ha D1–D3 (č. 18–19), Prostějov – „ul. Jezdecká“ v Ha D? (č. 40) a hradiště C1–C4 v Ha C2–D (lokality podle: **kap. 12**).

Prostějovská kotlina poskytuje prameny, ve kterých lze identifikovat významné *struktury sociální krajiny* (**obr. 61**; Golec – Martínek 2020). Chápeme je jako zrcadlení sociálních interakcí doby halštatské. Struktury lze popsat v aspektu: 1 – *prostorovém*; 2 – *chronologickém*; 3 – *existence elit (aspekt sociální)*. Data a jejich struktury studujeme v společně se sítí lokálních komunikací napojených na komunikace dálkové (viz **kap. 8**; Golec – Martínek 2020). V Prostějovské kotlině rozpoznáváme 3 zóny. Nejvýchodněji leží *zóna A* identifikovaná v rovinaté krajině v prostoru dnešního Prostějova. V podhůří v svahů Dražanské vrchoviny se nachází, ale stále v rovinatém terénu, *zóna B*. *Zóna C* se rozprostírá v terénu odlišném mimo nížiny zón A a B, ve v partiích zvlněné až pahorkaté části Dražanské vrchoviny.

V této pasáži knihy nacházíme vysvětlení pro samotný název předkládané knihy – *Centrum platěnické a bývalé platěnické skupiny východohalštatské kultury na Moravě*.

Zkoumaná oblast obsahuje struktury, které hodnotíme jako nadregionální centrum PS/bývalé PS na Moravě (**obr. 69**). Nejde jen o jeden z mnoha zkoumaných regionů PS/bývalé PS, ale o sociální centrum, které svým výrazným zastoupením elit přesahuje ostatní (viz **kap. 9**). Pomáhá nám posoudit sociální strukturu celé PS a bývalé PS.

Zóna A (obr. 61) – kumulace osídlení u Kralic na Hané.

Aspekt prostorový: nachází se nejvýchodněji všech tří identifikovaných zón, chráněna ze Z z neosídlené Dražanské vrchoviny zónami C a B. Využívala ekonomického (zóny B a C) a obranného (zóna C) zázemí z nedalekého okolí.

Aspekt chronologický: tato kumulace je pro územní vztahy ve sledované oblasti velice významná. Její vznik a trvání můžeme zatím zařadit do rozmezí Ha D1–D3. Z této oblasti pochází několik samostatných kontextů, které byly postupně zařazeny do tohoto rozmezí (**obr. 68**) – např. velmožský depot (**obr. 60, 62:A4**), další depot se šperky a jantarem (**obr. 62:A1**), velmožská mohyla (**obr. 62:A2,B**) nebo jantarové dílny (**obr. 62:A5–6**). Velmi rozsáhlý areál s dvorcem s více než 1000 objekty v Kralicích – „Kralickém háji“ s dalšími objekty v okolí však čeká na své souborné zpracování.

Aspekt existence elit: význam této kumulace je nesporný z hlediska výskytu hned několika identifikátorů elit – v první řadě jde o dvě polohy s ohrazením – dvorce (viz **kap. 13.1**), velmožskou mohylu (**obr. 25**) a velmožský depot (viz **kap. 13:2**). Oblast doplňují dvě jantarové dílny, které jsou prostorově a společensky vázány na přítomnost elit (viz **kap. 13.3.2**). *Zóna A se stala centrem halštatské krajiny Prostějovské kotliny a v širším pojetí pravděpodobně i PS/bývalé PS (obr. 69).*

Zóna B (obr. 61) – kumulace osídlení Dětkovice – Lešany, Držovice – Smržice a Kostelec na Hané.

Aspekt prostorový: nachází se uprostřed všech tří identifikovaných zón. Tvoří pravděpodobně základní ekonomické zemědělské zázemí celého sledovaného území. Je chráněno systematicky budovanými hradišti v zóně C, která monitorovala přístupové cesty z neosídlené Dražanské vrchoviny na dálkových trasách. Tvořila ekonomické zázemí pro zóny A a C, jako jsou zemědělské produkty, zdroj pracovní síly nebo zpracování železa. Využívala obranného mechanismu zóny C, závislém na pracovní síle zóny B.

Aspekt chronologický: tato zóna se kontinuálně vyvíjí od pozdní doby halštatské, lze rozpoznat jak pohřebiště, tak i sídliště fáze Ha B3 a Ha C1. Následuje evidentní nárůst osídlení během Ha C2 a kontinuální vývoj během Ha D1–D3. Nejlépe je tento fakt patrný na rozlehlé sídelní kumulaci Dětkovice – Lešany. V době svého trvání v Ha D dochází k paralelnímu vývoji v sociálně nebo funkčně odlišných zónách A a C.

Aspekt existence elit: v této nejrozlehlejší zóně postrádáme existenci elitních projevů, což nekoreluje s množstvím zachycených lokalit. Jediným dokladem elit je velmožský hrob se čtyřkolovým vozem Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ datovaný do Ha C2b (viz **kap. 10.2.1**). Za tohoto stavu výzkumu se domníváme, že v této kumulaci došlo ve fázi k sociální změně a odloučila se z ní nová vůdčí společenská jednotka, která vygenerovala zónu A s kumulací identifikátorů elit v Ha D1–D3.

Zóna C (obr. 61) – od bezprostředního osídlení izolovaná hradiště Bílovice-Lutotín – „Hrad“, Malé Hradisko – „Staré Hradisko“, Stínava – „Ježův hrad“, Myslejovice – „Spálený kopec“ a předpokládaný těžební areál železné rudy v Repešském žlebu.

Aspekt prostorový: nachází se nejzápadněji ze všech tří identifikovaných zón. Neidentifikujeme kumulace osídlené krajiny jako v zónách A a B. Jde o síť opevněných hradišť, která kontrolovala vnější přístupy z Dražanské vrchoviny na dálkových trasách. Zóna C plní primární funkce kontroly pohybu lidí a zboží do zón B a A. Pravděpodobně zabezpečuje kontrolu nad těžebním areálem železné rudy v Repešském žlebu. V době neklidu plní funkci refugiální pro zóny A a B. Udržování této sítě je závislé na zónách A a B.

Aspekt chronologický: z chronologického hlediska můžeme o zóně C říci, že existence struktury hradišť mohla začít již v Ha C2, na což poukazuje jehlice s vícenásobnou hlavicí z Bílovic-Lutotína – „Hradu“ (**obr. 37:1**). Zda se zde nové opevněné polohy stavěly již dříve ve fázi Ha C1, doložit v sledovaném území neumíme. Otázka přežívání pozdně bronzových hradišť z Ha B3 do Ha C1, např. centrální Stínavy – „Ježova hradu“, není pro nedostatečná data rozhodnutá. Uvádíme zde, že v Ha C1 v oblasti, kterou můžeme chápat za prodlouženou zónu C J směrem, se nachází hradiště Podivice 1 – „Na Valech“ s kolekcí železných předmětů Ha C1. Hlavní období existence zóny C však dokládáme v Ha D1–D3. Pro tuto zónu na základě nově strukturovaných podkladů z Prostějovské kotliny předpokládáme závislý vztah na zónách A a B. Zóna A se jeví vůdčí strukturou, která budování sítě hradišť vymáhá/organizuje a zóna B ji (vazalsky) generuje díky nasazení pracovní síly, provozování správy, zásobování apod. Velice zajímavý soubor pochází z Malého Hradiska – „Starého Hradiska“, který odkazuje na problematiku kultur východního typu pozdní doby halštatské (viz **kap. 13.4**). Jde o předměty s analogiemi v Karpatské kotlině nebo dále na východě. Jde o bronzovou trojhrbitou šipku z Ha D2–D3, soubor keramiky s perforacemi pod okrajem z Ha D2–D3, keramické závaží se žlábkovanými motivy z Ha D (**obr. 53:8**) a tři fragmenty žlutých skleněných korálů s modrými oky (*Schichtaugenperle*) datované nejpřesněji do Ha D3 (viz **kap. 10.2.2**).

Aspekt existence elit: s halštatskými hradišti byla vždy spojena otázka, zda byla reprezentativními sídly elit či nikoliv. Získané podklady z Prostějovské kotliny nabízejí jistý posun v řešení díky prostorovým a sociálním odlišnostem zón A–C. Za současného stavu poznání se jeví sídlem elit zóna A, zóna C pak nikoliv. Postrádáme zejména jakékoliv movité identifikátory (luxusní/importované předměty). Každopádně výstavbu hradišť, jako nákladné stavby, musely elity řídit či vynucovat. Minimálně v tomto aspektu elity s hradišti spojuvat naopak musíme. Existence cizorodých východních předmětů na Malém Hradisku – „Starém Hradisku“ může odkazovat na refugiální funkci hradiště v době neklidu, které musely využívat i elity a další obyvatelstvo ze zón A a B.

Sídelní strategie Prostějovské kotliny v Ha D1–D3 – na základě rozpoznání tří zón s odlišným sociálním a chronologickým pozadím nastiňujeme základní vývojovou linii Prostějovské kotliny v době halštatské. Můžeme ji rozdělit na tři následné časové vývojové horizonty (Ha časný – B3–C1; střední – Ha C2; pozdní – Ha D1–D3). V horizontu Ha B3–C1 dochází k postupnému přechodu od pozdní doby bronzové do časně doby halštatské. Úsek zatím dokládáme na poměrně malém množství nálezů. Ve sledované oblasti dochází k ukončení pohřbívání na „starých pohřebištích“ jako jsou Určice – „Kumberky“. V hrobech se objevují první železné předměty. Objevilo se dokonce i hradiště se železnými předměty (J od popisované krajiny) v Podivicích 1 – „Na Valech“. Doklady elit neznáme. Ve středním horizontu fáze Ha C2 dochází k nárůstu lokalit a jsou zakládána nová pohřebiště typu Seloutky – „Na šťastných“. Nyní se objeví i doklady elit jako je hrob s vozem Seloutky H2/1926 – „Na šťastných“. Evidujeme první předměty na hradišti, což je Bílovic-Lutotín – „Hrad“. Zlomem v obývání krajiny dochází v 6. stol. př. Kr. Od fáze Ha D1 se objevuje zcela

nová kumulace v oblasti Kralic na Hané (zóna A) s opakovanými doklady elit a specializované výroby jantaru. Takové lokality naopak neznáme ve „staré sídelní oblasti“ (zóně B). Zde doklady elit nyní neznáme. Nově se generuje síť hradišť (zóna C), nejvíce datovacích dokladů zatím známe z Malého Hradiska – „Starého Hradiska“. Tato oblast je závislá na zónách A a B.

Pro Prostějovskou kotlinu predikujeme (v Ha D) systém s centrálním řízením ze zóny A. Nevíme, jak velká část krajiny byla ovládána. Lze předpokládat, že obdobný systém byl generován v celé PS/bývalé PS. Musel existovat správní mechanismus celé osídlené krajiny, jako kontrola vstupních bodů (hradišť) na dálkových cestách. Takový systém je odrazem centralizačních procesů, které vrcholily v Ha D1–D3. Zatím nezodpovězenou otázkou je vztah Prostějovské kotliny k nadregionálním elitám (sociální špičce na území Moravy) v pozadí centrální jeskynní svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ (**obr. 69**). V zóně A se nachází kontext depotu v Kralicích na Hané – „Kralickém háji“ (**obr. 60, 64:102**), který odpovídá více jak polovině počtu inventáře toreutiky v Habrůvce – „Býčí skále“ 6 (Habrůvka – „Býčí skála“ 12 kusů, Náklo – „Pod Dědinou“ 9 kusů, Kralice na Hané – „Kralický háj“ 7 kusů). Taktéž depot v Prostějově-Čechůvkách – „Kopanínách“ obsahuje soubor 5 bronzových náramků/nápažníků (**obr. 39:22–23, 40:17–19, 64:213**), jež mají nejlepší paralelu právě v Habrůvce – „Býčí skále“. Předpokládáme, že vládnoucí elity Prostějovské kotliny jsou přímo propojeny (spříbuzněním, vazalským poměrem, ad.) s nejvyššími elitami Moravy.

*Sociální model krajiny doby halštatské v Prostějovské kotliny v Ha D1–D3 (**obr. 61**) lze popsat vztahem:*

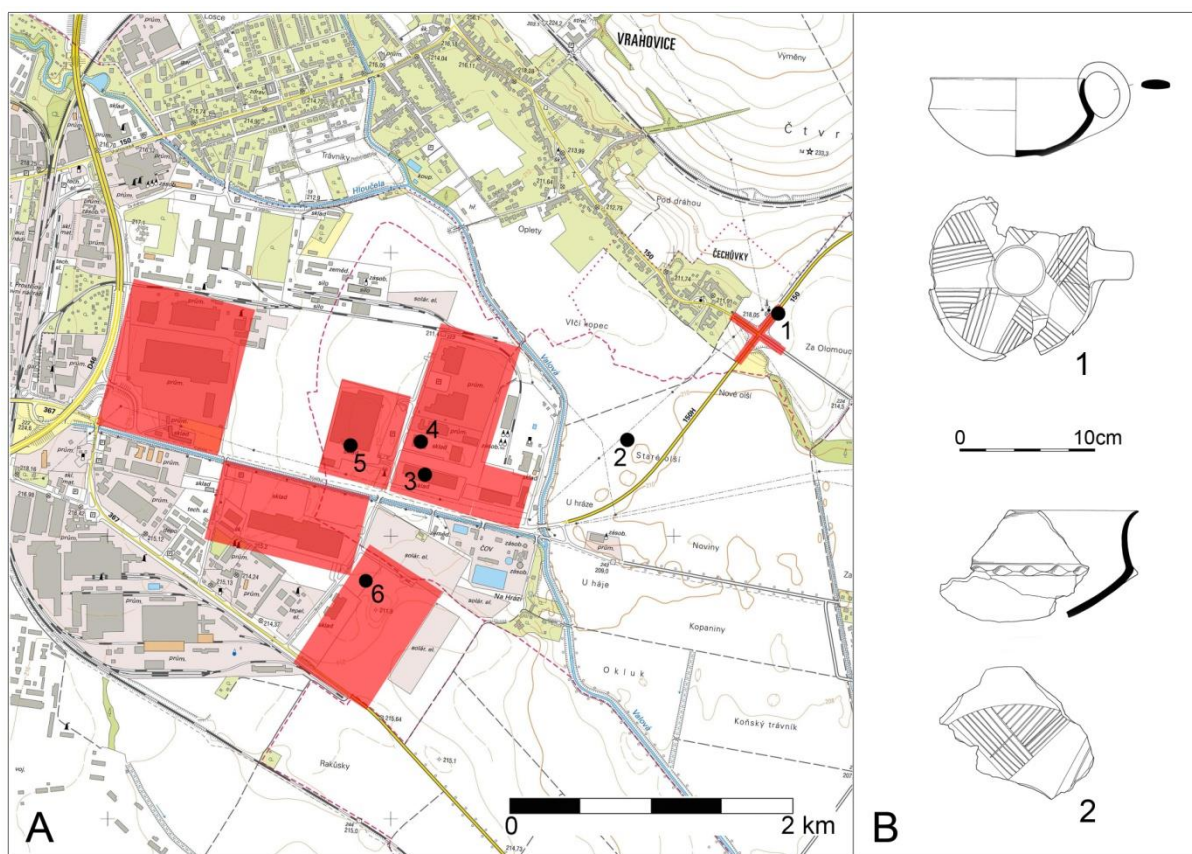
řídící zóna A (vládnoucí elity, řízení zón B a C a specializovaná výroba jantaru) →

→ **podřízená zóna B** (lidské zdroje, zemědělské zázemí a specializovaná výroba železa)

→ **podřízená zóna C** (kontrola dálkového obchodu pomocí hradišť a refugia pro zóny A a B, těžební areál železné rudy?)

12.1 SÍDELNÍ AGLOMERACE KRALICE NA HANÉ

Kumulace osídlení zóny A (**obr. 62:A**) se nachází přímo v intravilánu města Prostějova. Při jeho V okraji v letech 2003–2020 (výzkum stále probíhá) byly prozkoumány rozsáhlé partie zóny A. Série záchranných výzkumů v Kralicích na Hané – „Kralickém háji“ provedlo pracoviště ÚAPP Brno, pobočka v Prostějově pod vedením Miroslava Šmída a později Pavla Fojtíka. Bylo zde nalezeno přes 1000 objektů z doby halštatské, a to na ploše asi 57 ha. Výzkumy zatím čekají na své zpracování. Předběžné datování rozsáhlé sídelní aglomerace je Ha D1–D3 (*Šmíd 2003a; Fojtík 2005a; 2006; 2007a; 2007b; 2008; Fojtík – Šmíd 2003a; 2003b; Čížmář – Geislerová eds. 2006, 208–210, 256–259; Přichystal – Kos 2006, 49–50; Geislerová – Parma eds. 2013, 246–247; Golec et al. v tisku; ad.*).

Obr. 62: A – červeně označena prozkoumaná sídelní kumulace Kralice na Hané: 1 – Prostějov-Čechůvky – „Kopaniny“ (depot bronzových náramků, jantarových a perleťových korálků); 2 – Kralice na Hané H1 – „Staré olší“ (velmožská mohyla); 3 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (dvorec); 4 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (velmožský depot elit s bronzovými nádobami, železnými rožni a železným závěsem na kotel); 5 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (jantarová dílna); 6 – Prostějov – „Za Tržištěm“ (jantarová dílna) (©ČÚZK; P. Fojtík a M. Golec); B – keramika vyzvednutá v roce 2014 sondáží z velmožské mohyly Kralice na Hané H1 – „Staré olší“ (podle: M. Golec – P. Fojtík; B – kresba: J. Molčíková).

Dosavadní předběžná zjištění ukazují, že na této lokalitě se podařilo zachytit významné sídlištní a funerální doklady po elitách, které nám z jiných míst platěnické skupiny unikají (zóny B a C). Západní a střední část kumulace Kralice na Hané se nachází v Kralicích na Hané – „Kralickém háji“ a Prostějově – „Za Tržištěm“. Východní část kumulace Kralice na Hané leží na katastru Prostějova-Čechůvek za říčkou Valovou v trati „Kopaniny“. V celé kumulaci jsou známé koncentrace zahloubených zásobních/odpadních objektů, zahloubené i nadzemní kulové domy, hospodářské objekty, dokonce palisádou ohrazený kvadratický dvorec jako predikované sídlo elit (viz **kap. 13.1, obr. 62:A3**) a dva depoty (**obr. 64**). První z nich pochází z Prostějova-Čechůvek – „Kopaniny“, obsahuje bronzové náramky, jantarové a perleťové korálky (viz **kap. 13.2, obr. 62:A1**; Golec 2017, Fig. 86; Golec et al. v tisku). Druhý z nich se nacházel v Kralicích na Hané – „Kralickém háji“ (viz **kap. 13.2, obr. 62:A4**; Golec et al. v tisku) a obsahoval sedm bronzových nádob, dva fragmenty železných rožňů a železné závěsné zařízení na kotel a řadíme jej mezi depoty velmožské (**obr. 60**). Právě specializovaná výroba jantarových korálků byla v aglomeraci Kralice na Hané, jako na jediném místě PS a bývalé PS na Moravě, také prokázána a to hned na dvou prostorově vzdálených místech. Vyhodnocena byla dílna z Kralic na Hané – „Kralického háje“ z roku 2003 z rozmezí fází Ha D1–D2 (viz **kap. 10.2.3, 13.3.2, obr. 46, 62:A5**; Přichystal 2007c), druhý případ z roku 2017 z Prostějova – „Za Tržištěm“ je uložený v kontextu keramiky fáze Ha D2 a je doposud

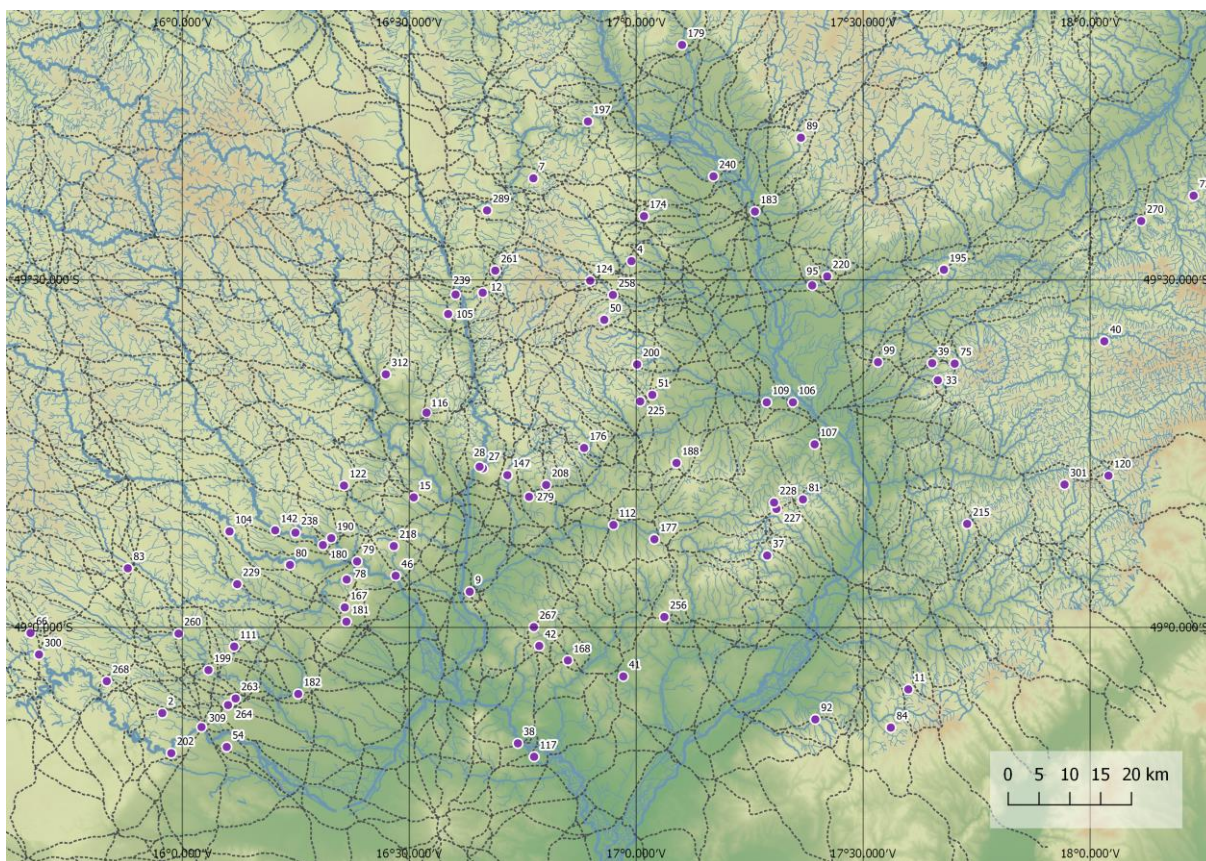
nepublikován (viz **kap. 10.2.3, 13.3.2, obr. 46, 62:A6**). Sídlní kumulace Kralice na Hané představuje jak místo výroby (**obr. 62:A5–6**), tak místo konečného uložení v depotu (**obr. 62:A1**) této ekonomicky strategické suroviny. Poblíž prozkoumaných ploch u říčky Valové se nachází skupina min. dvou rozměrných mohyl, Kralice na Hané H1 – „Staré olší“; z nichž první dvě byly geofyzikálně zaměřeny v roce 2015 Andreasem Northem. Mohyla H1 má \varnothing 25–30 m (**obr. 25, 62:A2,B**) a odpovídá svojí velikostí halštatským velmožským mohylám (**obr. 25; Mírová – Golec 2018, 96**). Mikrosondáží Miroslava Šmída a Pavla Fojtíka z roku 2014 (80 x 80 cm a hloubka 50 cm) byla vyzvednuta halštatská keramika (viz **kap. 10.2.6** – plastická výzdoba, vrubožez; **obr. 62:B**), která odpovídá vrcholu kulturního vývoje halštatů na Moravě v Ha D1–D2. Průměr mohyly a její blízkost dalších projevů elit identicky datovaných elit určují její předpokládanou příslušnost taktéž k elitám.

13. CENTRUM PLATĚNICKÉ SKUPINY/BÝVALÉ PLATĚNICKÉ SKUPINY V KONTEXTU MORAVY

13.1 HRADIŠTĚ VS. DVORCE

Významným jevem doby halštatské je vznik nových sídlištních struktur: 1 – nížinných/výšinných dvorců; 2 – výšinných hradišť. Správné pochopení obou typů staveb je velmi významné a z tohoto důvodu je nutný systematický zájem o téma. Výšinné lokality jsou známy poměrně lépe, mnohé z nich jsou již dlouho, zatím co dvorce jsou fenoménem poměrně novým. Halštatská hradiště systematicky monitoroval naposledy Miloš Čížmář (*Čížmář 2004a*). Zájem o jmenované struktury však vyžaduje poznání obou typů, jejich vzájemnou konfrontaci a porovnání s dalšími daty, které zahrnují klíčové okruhy dat: 1 – elity; 2 – depoty; 3 – dálkové komunikace; 4 – specializované řemeslo. Důležité je stanovit základní územní vztah obou typů sídlišť k reliéfu krajiny a jejich rozložení v rámci HS a PS/bývalé HS a PS. Na dvorce a hradiště lze nahlížet v rámci teoretického výzkumu pohledem tří předpokládaných společenských rolí. Jde o otázky: 1 – jakou úlohu hrály pro život domácí komunity/komunit (úloha obytná/obránná/hospodářská/náboženská); 2 – jakou úlohu hrály pro prestiž vedoucích velmože/velmožů (úloha reprezentativní/prestižní); 3 – jakou úlohu hrály na dálkových komunikacích pro obchod a pro specializovanou výrobu (úloha kontrolní/obchodní/výrobní). Ne všechny složky jsou vždy zastoupeny rovnoměrně a některé se nemusí projevit vůbec. Zcela zásadní je pak také chronologie.

Jak již bylo řečeno, na Moravě byly doposud identifikovány ohrazené dvorce v Kobylnicích – „Rybníkách“, Kralice na Hané – „Kralickém háji“, Kuřimi – „Pod Toskou“, Modřicích – „Rybníkách“ a Prostějově – „ul. Jezdecké“. V jednom případě byl dvorec rozpoznán na hradišti Křižanovice – „Zámeček“. V jednom případě byla identifikována příkopem oddělená akropole a suburbium na hradišti na hradišti Křenovice – „Hradisko“ (nezodpovězenou otázkou zde zatím zůstává, zda byl např. do akropole vestavěn ohrazený dvorec). Celkem tedy evidujeme pět dvorců. Tento počet zatím velmi kontrastuje s 89 výšinnými sídlišti/hradišti na Moravě (**obr. 63; podle Čížmář 2004a**), což nyní činí poměr asi 1:18. Hradiště nacházíme rozložena jak v HS/bývalé HS (43 lokalit), tak PS/bývalé PS (45 lokalit) a dokonce i KS/bývalé KS (1 lokalita), což činí mezi HS a PS/bývalou HS a PS poměr asi 1:1. Lze tedy konstatovat, že existence výšinných opevněných hradišť není kulturní záležitostí, ale je obecným sídelním jevem v prostoru obou archeologických kultur. Zjištění se shoduje s dalšími regiony halštatské střední Evropy.

Obr. 63: Hradiště horákovské a platěnické skupiny/pozdní doby haštatské v Ha D1–D3 na Moravě: 2 – Bezkov – „Skalka“ (HS/BHS); 4 – Bílovice-Lutotín – „Hrad“ (PS/BPS); 7 – Biskupice – „Hrubé kolo“ (PS/BPS); 9 – Blučina – „Cezavy“ (HS/BHS); 11 – Boršice u Blatnice – „Hradištko/Lipinka“ (PS/BPS); 12 – Boskovice 2 – „Hradní kopec“ (PS/BPS); 15 – Brno-Bosonohy – „Hradisko“ (HS/BHS); 27 – Brno-Obřany 1 – „Hradisko“ (HS/BHS); 28 – Brno-Obřany 2 – „Skály“ (HS/BHS); 33 – Brusné – „Křídlo“ (PS/BPS); 37 – Buchlovice – „Holý kopec“ (PS/BPS); 38 – Bulhary – „Burgstall“ (KS/BKS); 39 – Bystřice pod Hostýnem-Bílavsko – „Chlum“ (PS/BPS); 40 – Bystřička – „Klenov“ (PS/BPS); 41 – Čejč 1 – „Špidlák“ (HS/BHS); 42 – Diváky – „Burberk“ (HS/BHS); 46 – Dolní Kounice – „V Trokách“ (HS/BHS); 50 – Drahany – „Starý Plumlov“ (PS/BPS); 51 – Drysice – „Melice“ (PS/BPS); 54 – Dyje – „Načeraticko“ (HS/BHS); 66 – Hornice – „Turecký kopec“ (HS/BHS); 72 – Hukvaldy – „Hrad“ (PS/BPS); 75 – Chvalčov – „Hostýn“ (PS/BPS); 78 – Ivančice-Budkovice 1 – „Myslivárna“ (HS/BHS); 79 – Ivančice-Budkovice 2 (HS/BHS); 80 – Jamolice – „Čertova hráz“ (HS/BHS); 81 – Jankovice – „Komínky“ (PS/BPS); 83 – Jaroměřice nad Rokytou – „Hradisko“ (HS/BHS); 84 – Javorník – „Hradisko“ (PS/BPS); 89 – Jívová – „Tepenec“ (PS/BPS); 92 – Kněždub – „Šumárník“ (PS/BPS); 95 – Kokory – „Hradisko“ (PS/BPS); 99 – Kostelec u Holešova – „Na Hradě“ (PS/BPS); 104 – Kramolín – „Hradisko“ (HS/BHS); 105 – Krhov – „Malý Chlum“ (PS/BPS); 106 – Kroměříž-Hradisko – „Hradisko“ (PS/BPS); 107 – Kroměříž-Kotojedy – „Obora“ (PS/BPS); 109 – Křenovice – „Hradisko“ (PS/BPS); 111 – Křepice – „Hradisko“ (HS/BHS); 112 – Křižanovice – „Zámeček“ (HS/BHS); 116 – Kuřim – „Záruba“ (HS/BHS); 120 – Lidečko 2 – „Vrchkopec“ (PS/BPS); 122 – Litostrov (HS); 124 – Malé Hradisko – „Staré Hradisko“ (PS); 142 – Mohelno – „Skřipina“ (HS/BHS); 147 – Mokrá-Horákov 2 – „Horákovský hrad“ (HS/BHS); 167 – Moravský Krumlov – „Mokrý žleb“ (HS/BHS); 168 – Morkůvky – „Hrádek“ (HS/BHS); 174 – Náměšť na Hané – „Rmíz“ (PS/BPS); 176 – Nemojany – „Blatice“ (PS/BPS); 177 – Nevojice – „Strašník“ (HS/BHS); 179 – Nová Hradečná – „Hradisko“ (PS/BPS); 180 – Nová Ves – „Roveň“ (HS/BHS); 181 – Olbramovice – „Leskoun“ (HS/BHS); 182 – Oleksovice (HS/BHS); 183 – Olomouc – „Dómské návrší“ (PS/BPS); 188 – Orlovice – „Žešov“ (PS/BPS); 190 – Oslavany – „Náporky“ (HS/BHS); 195 – Paršovice – „Gabriélka“ (PS/BPS); 197 – Pavlov-Lechovice – „Obersko“ (PS/BPS); 199 – Plaveč – „Šance“ (HS/BHS); 200 – Podivice 1 – „Na Valech“ (PS/BPS); 202 – Podmolí – „Šobes“ (HS/BHS); 208 – Pozořice – „Hrádek“ (HS/BHS); 215 – Provodov – „Rysov“ (PS/BPS); 218 – Prštice – „Horka“ (HS/BHS); 220 – Přerov VII-Čekyně – „Hradisko“ (PS/BPS); 225 – Radvilice – „Zelená hora“ (PS/BPS); 227 – Roštín 1 – „Brdo“ (PS/BPS); 228 – Roštín 2 – „Hradisko“ (PS/BPS); 229 – Rouchovany-Šemíkovice (HS/BHS); 238 – Senorady – „Malá skála“ (HS/BHS); 239 – Skalice nad Svitavou – „Hradisko“ (PS/BPS); 240 – Skrbeň – „Hradisko“ (PS/BPS); 256 – Sobůlky – „Veselá hora“ (HS/BHS); 258 – Stínava – „Ježův hrad“ (PS/BPS); 260 – Střelice – „Střelický hrad“ (HS/BHS); 261 – Sudice – „Zadní Vejštice“ (PS/BPS); 263 – Suchohrdly 1 – „Starý zámek“ (HS/BHS); 264 – Suchohrdly 2 – „Deblínec“ (HS/BHS); 267 – Šitbořice – „Prostřední Torhety“ (HS/BHS); 268 – Štitary (HS/BHS); 270 – Štramberský – „Kotouč“ (PS/BPS); 279 – Tvarožná – „Santon“ (HS/BHS); 289 – Velké Opatovice – „Hradisko“ (PS/BPS); 300 – Vysočany – „Paliardiho hradisko“ (HS/BHS); 301 – Vysoké Pole – „Klášťov“ (PS/BPS); 309 – Znojmo – „Hrad“ (HS/BHS); 312 – Železná – „Hradisko“ (PS/BPS) (podle: **kap. 8.1; Čížmář 2004a**).

Ve studované oblasti prostějovsko-vyškovské podskupiny PS/bývalé PS se nachází celkem 11 výšinných hradišť, což činí asi 25 % ze všech hradišť PS/bývalé PS na Moravě, přičemž v rámci 6 vydělených podskupin PS/bývalé PS vychází jen \varnothing 7,5 lokality na podskupinu a jde tedy koeficient výrazně vyšší. Jde o lokality: Bílovice – „Hrad“, Drahany – „Starý Plumlov“, Drysice – „Melice“, Křenovice – „Hradisko“, Malé Hradisko – „Staré Hradisko“, Náměšť na Hané – „Rmíz“, Nemojany – „Blatice“, Orlovice – „Žešov“, Podivice 1 – „Na Valech“, Radslavice – „Zelená hora“, Stínava – „Ježův hrad“ (**obr. 63**). V této podskupině byla identifikována 1 lokalita s nížinným dvorcem – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (**obr. 62:A3**), kterou považujeme za nemovitý doklad elit (viz **kap. 9**), což podporuje blízký vztah s velmožskou mohylou Kralice na Hané H1 – „Staré olší“ (viz **kap. 9, obr. 25, 62:A2,B**) a depotem s luxusem/importy, opět doklad elit, Kralice na Hané – „Kralický háj“ (viz **kap. 13.2, obr. 62:A4**) a dalším bohatým depotem poblíž v Prostějově-Čechůvkách – „Kopanínách“, který ale již mezi depoty elit neřadíme (viz **kap. 13.2, obr. 62:A1**). Proti tomu z 11 hradišť můžeme elitám připsat zatím jen 1 lokalitu, a to Křenovice – „Hradisko“ díky existenci nemovitému parametru – oddělené akropole a suburbia (viz **kap. 9**). Z této lokality pochází dvě kategorie předmětů, které samy o sobě elitám nepřičítáme, ale jsou typické jak pro ně, tak i vyšší střední vrstvu. Jde o železné udidlo koně a železné sekery s raménky. Movité artefakty elit jinak z žádného hradiště nejen v této podskupině, ale celé PS/bývalé PS na Moravě neznáme. Tento fakt je důležitý, protože kritériem identifikovaných je poměr mezi dvorcem (1 lokalita) a hradišti (45 lokalit) činí 1:45, což je zjištění, které zasluhuje interpretační pohled. Jako nepřímý doklad přítomnosti elit na některých ze zmíněných hradišť můžeme spatřovat přítomnost některého ze specializovaného řemesla, které bylo provozováno v bezprostředním/blízkém okolí (**kap. 13.3**). Poblíž dvorce Kralice na Hané – „Kralický háj“ byla nalezena dílna na zpracování jantarových korálků (**obr. 46**), v Křenovicích – „Vinici“,⁴⁸ v sídlištním zázemí hradiště pozůstatky po výrobě bronzových předmětů a totéž známe z blízkosti hradiště v Radslavicích – „Zelené hoře“, v jehož blízkosti v Radslavicích – „Štamperkách“ opět evidujeme dílnu na výrobu bronzových předmětů (**obr. 65**). Tyto 3 případy na 12 jmenovaných lokalitách představují 25 % výskytu specializovaného řemesla na ohrazených/opevněných lokalitách v rámci prostějovsko-vyškovské podskupiny PS/bývalé PS. Ale ani dva uvedené případy z hradišť tento typ sídel zatím nestaví do odlišné roviny ve vztahu k elitám. K této podskupině je nutné avšak přiřadit také abnormálně bohatou jeskynní lokalitu Habrůvka – „Býčí skála“ 7 s doklady po specializované výrobě, železa, bronzu, jantaru a kosti/parohu (viz **kap. 13.3**), k níž ze směru PS/bývalé PS právě Vyškovsko a Prostějovsko zajišťovalo přístup.

Chronologické hledisko dvorců a hradišť ve sledované oblasti zatím není vyřešeno nijak uspokojivě. Dvorec z Kralic na Hané – „Kralického háje“ zatím nebyl vyhodnocený a jeho nepřímé dataci napomáhají depoty Ha D1–D2 z jeho okolí (viz **kap 13.2, obr. 68**). Datování nám nejvíce zatím pomáhají šatní spínadla z hradišť, která pocházejí ze čtyř lokalit: Bílovice – „Hrad“ (železná jehlice s vícenásobnou hlavicí); Křenovice – „Hradisko“ (dvě bronzové kolínkovitě smáčkuté lodkovité spony s knoflíkem na patce, bronzová jehlice typu Býčí skála, bronzová stupňovitá jehlice, bronzová jehlice s labuťkovitým krčkem); Malé Hradisko – „Staré Hradisko“ (bronzová lodkovitá spona s příčným rýhováním na konci lučíku a dvěma postranními knoflíky, bronzová spona s krátkým zachycovačem). Lokalita Podivice 1 – „Na Valech“ je svojí chronologickou pozicí zcela výjimečná, náleží již časnému halštatu stupně Ha C1 (železná obloukovitá spona s vývalky na lučíku). Ostatní tři zmíněná hradiště jsou mladší a náležejí již do Ha C2 a to díky jehlicím s vícenásobnou, stupňovitou a

⁴⁸ A dále masivní výroba textilu. Jak bylo řečeno v **kap. 10.2.5**, prozatím se jeví, že elity si samy nemusely tkát.

labuřkovitou hlavicí, naproti tomu loďkovité spony poukazují již na Ha D1, kromě 2 kolínkovitě smáčknutých z Křenovic – „Hradiska“, které náleží již do Ha D2. Celkový rozsah lokality byl nedávno stanovený na základě kovových, kostěných a keramických identifikátorů do delšího rozsahu Ha C2–D3 (*Tichá Bambasová 2019*, obr. 35–36). K mnohem delšímu datování hradišť do Ha C2 až Ha D3 se po revizi spon vyslovil Marek Novák (*Novák 2020*, 155–156). Poznatky ze sledované oblasti to potvrzují.

K halštatským hradištím na Moravě se postupně vyjádřilo několik specialistů. Z důvodů jejich rovnoměrného rozmístění v HS i PS/bývalé HS i PS uvedeme základní názory pro celou Moravu. Povšimněme si parametrů, která autoři vybrali pro stavbu interpretace. Vladimír Podborský hradiště HS pokládal za stavby lokálního politického a strategického významu (*Podborský 1974*, 375). Jindra Nekvasil u HS uvedl, že doposud nebyla zjištěna žádná kamenná architektura a nelze je srovnávat s „hrady západohalštatských knížat“, ani s „metropolemi“ typu Sopron – „Ödenburg“ a Smolenice – „Molpír“. Neřadí je k sídlům „panské vrstvy“ (*Nekvasil 1993*, 337, 346). Časově hradiště Jindra Nekvasil řadí do stupně Ha D2 a jejich existenci chápe jako odraz neklidné doby po „skytských“ (kritika termínu viz **kap. 13.4**) nájezdech související s hrozbou „keltské expanze“ (*Nekvasil 1993*, 337). Proti tomu hradiště PS řadí do fází Ha D2–D3 a vyzvedává význam „pevnosti na hranicích HS a PS“ v Křenovicích – „Hradisku“ (*Nekvasil 1993*, 354). Jako doklad nájezdů „Skytů“ na Moravu dokládá jejich militária zanechaná na hradištích (*Nekvasil 1993*, 367). Miloš Čižmář v roce 2004 představil revizi pramenné základny moravských halštatských hradišť (*Čižmář 2004a*). U PS uvedl několik druhů hradeb: 1 – dřevěné s kamennou výztuží vnější i vnitřní líce; 2 – s palisádovými stěnami a hlinitým tělesem; 3 – roštové či komorové vyplněné kamením a hlínou (*Čižmář 2004a*, 64). U HS Miloš Čižmář patrně přebírá Nekvasilův koncept a opět uvádí, že tato hradiště nelze srovnávat s hradišti Smolenice – „Molpír“, Sopron – „Ödenburg“, Stična, ani s „hrady západohalštatských knížat“ (*Čižmář 2004a*, 64). Jako významné pro moravské území shledal parametry českých hradišť Svržno u Domažlic a Štítary nad Radbuzou s vestavěným dvorcem (*Čižmář 2004a*, 65), aniž by ale znal dvorec vestavěný do hradiště Křižanovice – „Zámeček“ v HS/bývalé HS. Jako ústřední lokalitu pozdně halštatského období považoval hradiště „Závist“ s opevněným sakrálním centrem (*Čižmář 2004a*, 65).

Z 10 hradišť prostějovsko-vyškovské podskupiny PS a bývalé PS z Ha C2–D3 se 8 nachází na V okraji Dražanské vrchoviny nebo Zábřežské vrchoviny, 2 z nich pak při S (Křenovice – „Hradisko“) a Z (Orlovice – „Žešov“) okraji Litenečské pahorkatiny. Lokality využívají kopcovitých poloh na okraji souvisle osídlené jmenované oblasti. Střední část vymezené oblasti podobná stanoviště nenabízela a hradiště tam postavena být nemohla. V centru této oblasti se nachází naopak nížinný dvorec Kralice na Hané – „Kralický háj“ (**obr. 62:A3**). Co se týče velikosti hradišť, z 10 lokalit Miloš Čižmář udává jen 5 údajů, ostatní jsou nejasné, zejména pro pozdější stavební počiny na lokalitách: Bílovice-Lutotín – „Hrad“ (1,5 ha); Dražany – „Starý Plumlov“ (? ha); Drysice – „Melice“ (? ha); Křenovice – „Hradisko“ (akropole a suburbium 1,8 ha); Malé Hradisko – „Staré Hradisko“ (? ha); Náměšť na Hané – „Rmíz“ (nejméně 6,5 ha); Nemojany – „Blatice“ (? ha); Orlovice – „Žešov“ (2,5 ha); Radslavice – „Zelená hora“ (1,1 ha); Stínava – „Ježův hrad“ (? ha). Z toho mají 4 lokality značně kompaktní výměru od 1,1 do 2,5 ha (Ø 1,73 ha), což obnáší průměrnou délku hradby (při jedné hradbě) 466 m. Pouze lokalita Náměšť na Hané – „Rmíz“ vykazuje rozlohu téměř čtyřnásobnou, o výměře 6,5 ha, což obnáší délku obvodové hradby (při jedné hradbě) 904 m. Prozatímni výjimečnost hradiště Náměšť na Hané – „Rmíz“ tkví také v prokázání kamenné hradby s komorovou konstrukcí (*Čižmář 2004a*, 186).

V úvodu této kapitoly jsme uvedli tři *funkce hradišť*: 1 – *obytná/obránná/hospodářská/náboženská*; 2 – *reprezentativní/prestižní*; 3 – *kontrolní/obchodní/výrobní*. U jednotlivých badatelů je zpravidla preferována jen některá z nich, nicméně komplexní úloha hradišť je výsledkem jejich průmětu. První bod poukazuje na funkci sídlištní, hradiště jsou považována za místa, kde jejich majitelé/uživatelé dočasně nebo trvale bydleli. Tato úloha je zřejmá na těch lokalitách, kde byly zjištěny objekty jak uvnitř, tak v okolí hradišť. Ve sledované oblasti je doposud nejlépe vyhodnocenou lokalitou Křenovice – „Hradisko“, které bylo posouzeno jako sídlištní aglomerace s opevněným hradištěm s oddělenou akropolí a okolním zázemím v polohách „Vinice“ a „Koráb“. Geomagnetickým měřením bylo identifikováno rozsáhlé osídlení jak opevněné akropole, tak suburbia (Bambasová 2019, Fig. 3). Sídlištní aktivity lze odvodit také díky prokázání výstavby opevnění, zjištěné výzkumem na hradišti Náměšť na Hané – „Rmíz“ (Čížmář 2004a, 186–188). Samotné opevnění poukazuje na funkci obrannou/refugiální pro komunitu majitele. Sídlištní aktivity nutně vyvolávají také funkci hospodářskou a náboženskou, které člověka provázejí všude tam, kde se zdržuje. Zcela závažná a doposud velmi problematická je pro hradiště úloha reprezentativní/prestižní. Prolíná se z funkcí předešlou. Nabízí se otázka, kdo jsou tvůrci/majitelé hradišť? Jsou to elity? V otázce prestiže se badatelé doposud shodují. Nutno podotknout, že otázka nebyla na Moravě nikdy řešena metodicky komplexně s použitím jakéhokoliv uvedeného sociálního modelu (viz **obr. 6**). Jak v minulosti Jindra Nekvasil (Nekvasil 1993, 337, 346), tak nedávno Marek Novák (Novák 2017, 215) osídlená hradiště za doklady elit nepovažují. Tento názor má ale právě dvě roviny, odkazující na diskutované funkce. Zatímco u jmenovaných autorů nenalézané sídlištní kontexty (stavby) a movité artefakty ukazují na nepřítomnost elit, tak proti tomu samotná existence hradišť (jako monumentálních nemovitých staveb) by je identifikovat měla. Lze vůbec takové stavby chápat bez přítomnosti elit? Autoři se domnívají, že elity jsou vždy klíčovou organizační složkou při stavbě a následném vlastnictví. Samotná stavba pak působí reprezentativně jak ve vztahu elita – podřízený, tak ve vztahu mezi elitami navzájem. Zuzana Mírová a Martin Golec poukázali na dvě hradiště, na kterých se navíc přítomnost elit prokázala na stavebních strukturách (viz **kap. 9.1**; Mírová – Golec 2018, Fig. 18). Na hradišti Křenovice – „Hradisko“ byla prokázána oddělená akropole a suburbium a na hradišti Křižanovice – „Zámeček“ vestavěný dvorec. Na této lokalitě se nachází na konci ostrožny také rondel a je velmi pravděpodobné, že tato struktura je identifikátorem elit. Tyto nové informace vnášejí do problému nové světlo a autoři se domnívají, že i prestižní funkce u hradišť již prokázána byla, a to jejich nemovitými parametry. Hradiště tak plní nadkomunitní roli, což je také dokladem elit. Rozdíl mezi lokalitami budou právě ve funkci prestižní, které budou pravděpodobně zastoupeny velmi nerovnoměrně; predikujeme, že reprezentativní/prestižní funkce bude mnohem silnější v jádrech centralizačních procesů HS a PS/bývalé HS a PS. Obě zmiňované lokality s prokázáním elit právě leží poblíž nich. Poslední funkce je kontrolní/obchodní/výrobní, taky obecně s elitami spojována není. Poznáváme však, že tématu opět nebyla věnována dostatečná pozornost. Specializované řemeslo (viz **kap. 13.3**) lze považovat za nepřímý doklad elit, které jsou vlastníky přímo výrobců, zadavateli jejich práce a následně též odběrateli jejich výrobků. Totéž platí pro zásady dálkového obchodu, který je pod kontrolou elit. Doklady specializovaného řemesla v blízkosti dvorce a hradišť v diskutované oblasti na lokalitách Kralice na Hané – „Kralický háj“ (výroba jantaru); Křenovice – „Vinice“ (výroba bronzů) a Radslavice – „Štamperky“ (výroba bronzů) považujeme za nepřímý doklad přítomnosti elit v sídlištních (nadkomunitních) centrech.

Dalším významným aspektem hradišť na Moravě je úloha coby refugií v době vojenského působení kultur východního typu (viz **kap. 13.4**). K této funkci se domácí badatelé staví dlouhodobě jednotně, sehrála úlohu refugií v době vojenských aktivit (*Nekvasil 1993*, 367; *Novák 2017*, 199, 212, 216). Odlišný typ vzniku nálezových s militářiemi východního typu publikován nebyl. Autoři se k němu kloní též a poznamenávají, že obdobné kontexty např. ve středověku jsou zcela běžně interpretovány jako doklad vojenského útoku. V moravském prostředí zcela cizorodá militária představují bronzové trojboké, trojhranné a čtyřhranné hroty šípů s vnější a vnitřní tulejkou, dále železné čakany o součásti koňského postroje. Jejich soupis byl publikován nedávno (*Bartík et al. 2017*). Doposud neexistuje žádný kontext (hroby, depoty), který by jakkoliv poukázal na fakt, že by mohlo jít o militária, která používaly domácí halštatské komunity. Nálezové kontexty na hradištích jsou v podstatě jedinými kontexty, které vůbec interpretovat lze. Poukazují na obrannou/refugiální funkci hradišť a jejich vojenské dobývání jako je Provodov – „Rysov“, Křenovice – „Hradisko“, Mokrý-Horákov 2 – „Horákovský hrad“ nebo Štramberk – „Kotouč“. V prostoru diskutovaného regionu se kromě Křenovic – „Hradiska“ našel bronzový hrot šípů ještě v Radslavicích – „Zelené Hoře“⁴⁹ a Malém Hradisku – „Starém Hradisku“. Za povšimnutí stojí zvýšená koncentrace hrotů šípů v oblasti Prostějovské kotliny (**obr. 61**), která nebude náhodná (viz **kap. 13.4, obr. 67**).

Poslední aspektem spojeným s moravskými hradišti je jejich zhodnocení jako pramene pro posouzení stavu stupně společenského vývoje v halštatské Evropě. Míra centralizace moci, měřeno odrazem sídel velmožů byla v různých regionech odlišná. V zásadě nacházíme dva rozdílné stupně centralizace, které lze vyjádřit stupni jednoduchého a komplexního náčelnictví. Morava, dle názorů některých badatelů, zůstala mezi regiony se stupněm nižším. Tento názor prezentovaly bez podrobnější argumentace v minulosti názory Vladimíra Podborského (*Podborský 1993*, 376), Jindry Nekvasila (*Nekvasil 1993*, 337, 346) a Miloše Čížmáře (*Čížmář 2004a*, 64), ač pro něj termínu náčelnictví, odvozeného z etnografických pramenů konkrétně nepřevzali. Srovnáním jim byla centra severně od Alp v oblasti Bádenska-Württemberska, která dosáhla vyšší formy centralizace moci západohalštatské kultury, jehož odrazem se stala dnes již dobře popsána hradiště (*Fürstensitz*) jako Heuneburg, Hohenasperg, Breisach a Ipf bei Bopfingen (např. *Steffen 2012*, obr. na str. 97). Obdobného stupně inklinující k formě raného státu dosáhl vývoj v jižní části východohalštatské kultury v rakouském Štýrsku, s funerálními lokalitami Kleinklein a Strettweg (*Egg – Kramer 2005*, 39). Vyšší stadium vývoje náčelnictví halštatská společenstva dosahovala na základě centralizačních procesů a prosazením se lokálních hegemonů mezi sousedními konkurenty. Tato otázka byla nedávno hodnocena Martinem Golcem a Zuzanou Mírovou, kteří zastávají názor, že právě k těmto procesům v Ha D1–D3 na Moravě došlo a dominantní pozici získala sociální skupina vlastníků a uživatelů jeskynní pohřební svatyně v Habrůvce – „Býčí skále“, která přináležela do spádových oblastí sociálních center s koncentrací elit na Brněnsku a Prostějovsku (viz **kap. 9, obr. 12, 22, 69; Golec – Mírová 2020a**).

⁴⁹ Z Radslavic – „Zelené hory“ upozornila Zuzana Holubová na nedohotovený bronzový hrot šípů či jeho zmetek (*Holubová 2007*, 363–365, obr. 2), který naznačuje možné zhotovení na tomto místě.

13.2 DEPOTY

Do nedávna se mělo obecně za to, že s nástupem doby halštatské až na výjimky vymizely dříve v pozdní době bronzové oblíbené depoty a v průběhu nové epochy se neukládaly. Avšak již v roce 1883 Heinrich Wankel zachránil při zemních pracích v prostoru rybníka v Nákle – „Pod Dědinou“ „symbol platěnické skupiny na Moravě“ – depot 8 kusů bronzových šálků vložených do bronzové žebrované cisty (Wankel 1889, 55–57, obr. na str. 52–53). Nedlouho na to byl nalezen při polních pracích v Šarovech – „Hlubočku“ jiný depot, kde byly do keramické mísy vloženy bronzové náramky/nápažníky s jantarovými a skleněnými korálky, počty bohužel neznáme, dochovaly se jen 2 bronzové náramky/nápažníky (Dohnal 1977, 59, obr. 973–974 na str. 63). Bohatý jeskynní nález v Habrůvce – „Býčí skále“ (nejasné kontexty s možným deponováním coby depoty označeny jako Habrůvka – „Býčí skála“ 6) z roku 1872 nebyl až do nedávné doby s problematikou depotů spojován, což bylo revidováno (Golec 2017, 76, Fig. 87; Mírová – Golec 2018, Fig. 19). V následném století však nové soubory nepřibývaly. Výjimkou se stal, bohužel nezvěstný, nález uložený v keramické nádobě na hradišti v Divákách – „Burberku“, kde měl být vyzvednut v 80. letech 20. století, obsah nelze revidovat. Šlo však nejspíše o depot podobný se Šarovy – „Hlubočkem“, do keramické mísy měly být vloženy bronzové náramky/nápažníky a jantarové a skleněné korálky (Čižmář – Čižmářová 2014, 53). Obrat v poznání depotů nastal až dlouho po roce 1989 s nástupem stavebního boomu a také explozivního rozvoje amatérské detektorové prospekce. Systematicky se jimi zabýval poprvé Miloš Čižmář. V roce 2012 publikoval depot 9 závěsků získaný pomocí detektoru kovů v roce 2010 na hradišti Provodov – „Rysov“ 1 a revidoval starý zapadlý depot získaný před rokem 1886 z neznámé polohy, která byla nesprávně zařazena pod Uherské Hradiště (Hlava 2017, 247, obr. 2). Depot obsahoval 11 závěsků, 1 tyčinkovitý předmět s trojúhelníkovitými závěsky, určený jako kultovní palice (Čižmář 2012) a tulejovitý předmět, který identifikovala Zuzana Mírová jako ozdobnou součást vozu (viz **kap. 10.2.1**). Pro poznání depotů se stala přelomovou navazující práce Miloše a Jany Čižmářových z roku 2014, která shrnula dalších 10 nálezových celků (a již neověřitelný z Diváků – „Burberku“), z nichž 3 byly získány pro vědecké fórum ze soukromých sbírek amatérských hledačů teprve nedlouho před jejím vydáním – Brusné – „Křídlo“, Loučka – „Doubrava“, Provodov – „Rysov“ 2. Další rozsáhlý soubor z Pavlovic – „Ve Žlebcách“, objevený již v roce 1958, byl po padesáti letech předán do muzea. Jeden starší soubor pravděpodobně z roku 1895 ze Slavkova pod Hostýnem – „Homole“ byl při obnoveném zájmu jako depot revidován (Čižmář – Čižmářová 2014). Na Hradišti Brusné – „Křídlo“ bylo v roce 2010 vyzvednuto 9 železných náramků/nápažníků. V Loučce – „Doubravě“ v roce 2012 4 bronzové náramky/nápažníky. Na hradišti Provodov – „Rysov“ 2 v roce 2012 8 bronzových náramků, 33 jantarových a 29 skleněných korálků. Depot 2 bronzových náramků/nápažníků ze Slavkova pod Hostýnem – „Homole“ byl původně pravděpodobně uložen do pláště objemné velmožské mohyly (Ø asi 70 m). Rozsáhlá sada převážně bronzových předmětů uložená v keramické míse se zataženým okrajem pochází z Bohdalic-Pavlovic – „Ve Žlebcách“, který byl původně nošen jako skládaný ženský opasek. Jeho základem bylo asi 15000 kusů subtilních bronzových kroužků a původně frontálně umístěná bronzová puklice se soustřednými žebry (nesprávně funkčně označována jako kardiofylax), další části tvořilo: 61 bronzových závěsků, 8 bronzových průvleček, 9 bronzových rozdělovačů, 8 bronzových celých a 2 fragmenty kroužků, 2 bronzové spirálky, 10 celých a 1 fragment skleněných a 3 jantarové korálky (Golec et al. v tisku). Dva další depoty byly získány archeologickým výzkumem, šlo o Kralice na Hané – „Kralický háj“ z roku 2003 a Prostějov-Čechůvky – „Kopaniny“ z roku 2004 (Golec et al. v

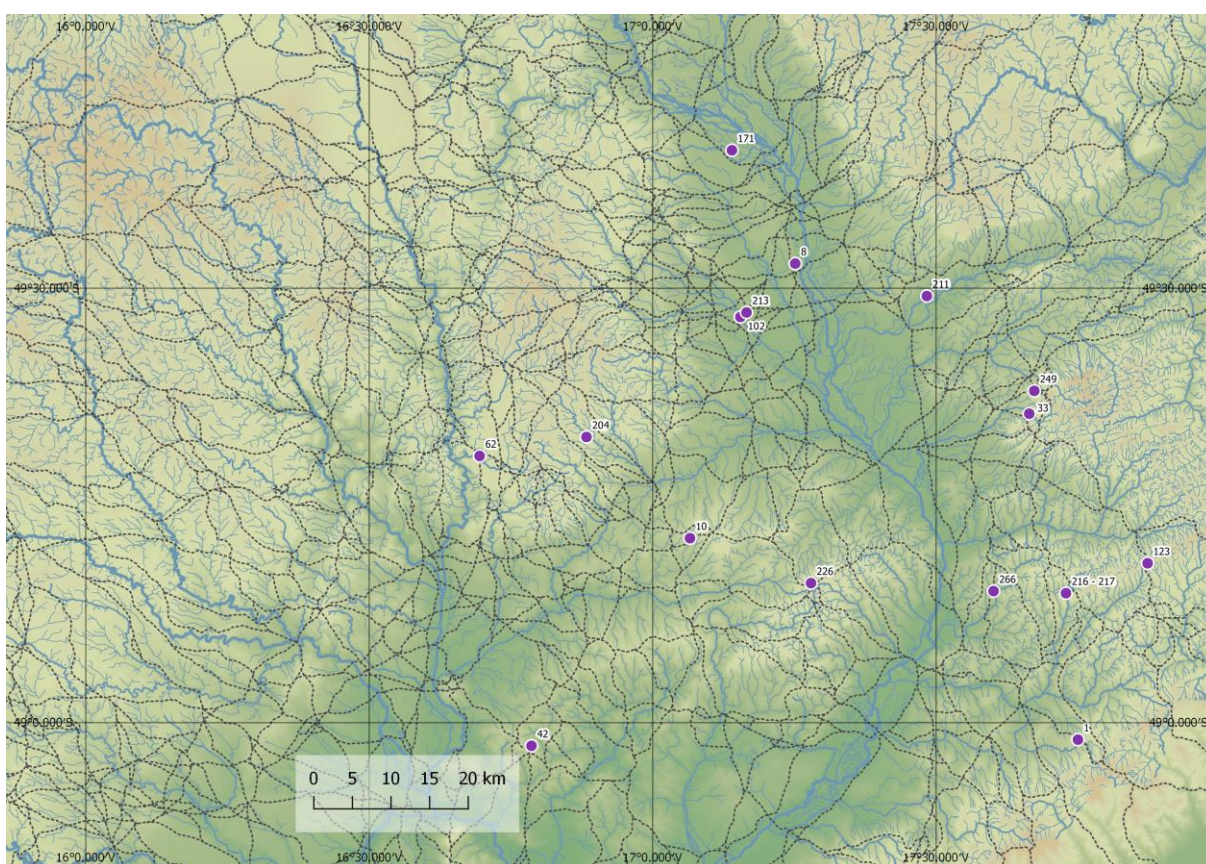
tisku). Depot z Kralic na Hané – „Kralického háje“ obsahoval 3 bronzových mís s omfalem, 3 bronzové naběračky s pákovitou rukojetí, 1 bronzový šálek s vytaženým uchem a nožkou, 2 zakončení železných rožňů bez tordování a závěsné zařízení na kotel (**obr. 60**). Depot z Prostějova-Čechůvek – „Kopanin“ obsahoval 5 bronzových náramků/nápažníků a sadu jantarových (75 celých a 80 zlomků) a perleťových (164 celých a 70 zlomků) korálků. Miloš Čižmář monitoroval, ale již nepublikoval, další detektorem kovů nalezený depot z Roštína – „Vlčáku“, který obsahoval 10 (v některých případech záměrně poškozených) závěsků, 1 bronzovou spirálku, 1 bronzový kroužek a 2 měděné/bronzové slitky (*Golec – Kos 2020*). V roce 2016 byl opět detektorem kovů nalezený depot Podomí – „Zajbot“. Obsahoval 2 bronzové náramky a bronzový tyčinkovitý polotovár (*Golec – Fojtík – Rybářová 2018*). V roce 2016 byl opět detektorem kovů nalezen depot v Bánově – „Skalkách“, který obsahoval 7 bronzových spon, 1 bronzovou jehlici, 2 bronzové náramky/nápažníky, 4 bronzové náušnice/záušnice, 1 bronzovou spirálku, 2 bronzové kroužky, 2 železné kruhy (pravděpodobně z opaskové frontální části), železnou sekeru, cca 1500–2000 jantarových korálků, 25 celých a 28 fragmentů skleněných korálků (depot je zatím nepublikován). Systematickým monitorováním tohoto fenoménu se podařilo označit další dvě lokality, u kterých je podezření, že byly doposud chybně zařazeny a nejspíše šlo o depoty. Jde o sídlištní nálezy Blatec – „Kocanda“ z roku 1932 a doposud jako hrobový celek řazený soubor z Prosenic, nalezený v roce 1895. Pozoruhodný nále z Blatce – „Kocandy“, který obsahoval železný náboj kola vozu a 2 kotoučovitě železné polotovary/ingoty (viz **kap. 10.2.1**; *Pare 1992*, Fig. 155:1–2, 4). Tyto předměty měly být nalezeny v sídlištním objektu. Upozorňujeme však, že podobné nálezy jsou pro sídlištní prostředí svým obsahem netypické. Náboj kola vozu sám o sobě odkazuje na předmět elit, zejména však polotovary/ingoty se nacházejí v depotech, popřípadě ve svatyni v Habrůvce – „Býčí skále“ 6, byly asi uloženy obdobným způsobem. Dalším doposud špatně zařazeným nálezem jsou čtyři bronzové náramky/nápažníky z Prosenic, které byly zatím přiřazeny k bohatému hrobu (*Drechsler 2010*, 74, **obr.** na str. 74). Bronzové náramky/nápažníky se však v platěnických hrobech vůbec nevyskytují a šlo by tak o výjimku. Naopak se nápadně vyskytují v kontextech depotů (Bánov – „Skalky“, Brusné – „Křídlo“, Diváky – „Burberk“, Habrůvka – „Býčí skála“ 6, Loučka – „Doubrava“, Podomí – „Zajbot“, Prostějov-Čechůvky – „Kopaniny“, Provodov – „Rysov“ 2, Slavkov u Holešova – „Homole“, Šarovy – „Hluboček“ a nezveřejněné lokality na Olomoucku). Řazení prosenických náramků k hrobu je tak na základě uvedených faktů problematické a řadíme jej spíše mezi depoty.

Celkově evidujeme na Moravě 18 depotů a samostatně vedeme svatyni Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (viz **kap. 8.1**; *Golec – Kos 2020*), z 19 případů známe polohy u 17 lokalit (**obr. 64**):

1. Bánov – „Skalky“ (**obr. 64:1**; nepublikováno)
2. Blatec – „Kocanda“ (**obr. 64:8**; *Nekvasil 1974*, 301–302; *Pare 1992*, 215, Fig. 155)
3. Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebcách“ (**obr. 64:10**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, 35–45, 53, **obr.** 1–7)
4. Brusné – „Křídlo“ (**obr. 64:33**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, 45, 53, **obr.** 8:1–9)
5. Diváky – „Burberk“ – nále z je však neověřitelný (**obr. 64:42**; *Čižmář – Čižmářová 2014*, 53)
6. Habrůvka – „Býčí skála“ 6⁵⁰ (**obr. 64:62**; *Golec 2017*, 76, Fig. 87; *Mírová – Golec 2018*, Fig. 18–21)
7. Kralice na Hané – „Kralický háj“ (**obr. 64:102**; *Čižmář – Geislerová eds. 2006*, 209, **obr.** na str. 209; *Přichystal – Kos 2006*, 50; *Golec et al. v tisku*)

⁵⁰ Pod tímto pořadovým číslem evidujeme soubor nálezů z pohřebně-obětní svatyně Habrůvka – „Býčí skála“, z nichž některé byly pravděpodobně ukládány ve formě depotů. Jde např. o soubor asi 150 náramků/nápažníků, 4 kusy byly spojeny dokonce do řetězu, na což poukazovalo již více badatelů (*Stloukal – Szilvássy 1980*, **obr.** 8; *Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Taf. 8:57; *Golec 2017*, Fig. 87).

8. Loučka – „Doubrava“ (**obr. 64:123**; Čížmář – Čížmářová 2014, 49, 53, obr. 8:10–12, 9:1)
9. Náklo – „Pod Dědinou“ (**obr. 64:171**; Nekvasil – Podborský 1991, 19, 23–25, Taf. 9, 13–14; Nekvasil 1993, 359, obr. 237–238; Peška 2001, 89, obr. 3, obr. na str. 103)
10. Podomí – „Zajbot“ (**obr. 64:204**; Golec – Fojtík – Rybářová 2018)
11. Prosenice (**obr. 64:211**; Nekvasil 1993, obr. 234:24–25; Drechsler 2010, 74, obr. na str. 74)
12. Prostějov-Čechůvky – „Kopaniny“ (**obr. 64:213**; Přichystal – Kos 2006, 50, obr. na str. 50; Golec et al. v tisku)
13. Provodov – „Rysov“ 1 (**obr. 64:216**; Čížmář 2012).
14. Provodov – „Rysov“ 2 (**obr. 64:217**; Čížmář – Čížmářová 2014, 49–50, 53, obr. 9:2–28, 10–11).
15. Roštín – „Vlčák“ (**obr. 64:226**).
16. Slavkov pod Hostýnem – „Homole“ (**obr. 64:249**; Dohnal 1977, 55–56, obr. 122–123 na str. 114, 972 na str. 163; Čížmář – Čížmářová 2014, 53).
17. Šarovy – „Hluboček“ (**obr. 64:266**; Dohnal 1977, 59, obr. 973–974 na str. 163; Čížmář – Čížmářová 2014, 53).
18. Uherské Hradiště (dnes bez lokalizace) (Čížmář 2012; Hlava 2017, 247, obr. 2).
19. Z důvodů ochrany utajovaná lokalita na Olomoucku (dva nálezy AC Olomouc).

Obr. 64: Depoty a svatyně (s depoty) Habrůvka – „Býčí skála“ horákovské a platěnické skupiny/pozdní doby halštatské v Ha D1–D3 na Moravě: 1 – Bánov – „Skalky“ (PS/BPS); 8 – Blatec – „Kocanda“ (BPS); 10 – Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebách“ (PS/BPS); 33 – Brusné – „Křídlo“ (BPS); 42 – Diváky – „Burberk“ (HS/BHS); 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (HS a PS/BHS a BPS); 102 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (PS/BPS); 123 – Loučka – „Doubrava“ (PS/BPS); 171 – Náklo – „Pod Dědinou“ (PS/BPS); 204 – Podomí – „Zajbot“ (PS/BPS); 211 – Prosenice (PS/BPS); 213 – Prostějov-Čechůvky – „Kopaniny“ (PS/BPS); 216–217 – Provodov – „Rysov“ 1–2 (PS/BPS); 226 – Roštín – „Vlčák“ (PS/BPS); 249 – Slavkov pod Hostýnem – „Homole“ (PS/BPS); 266 – Šarovy – „Hluboček“ (PS/BPS) (podle: **kap. 8.1 a 13.2**).

Pro moravské halštatské depoty vytyčujeme tyto základní skupiny otázek: 1 – geografické rozšíření; 2 – kulturní příslušnost; 3 – chronologické postavení; 4 – druhová skladba a typologické zastoupení; 5 – společenská držba; 6 – smysl deponování. Geografické umístění tohoto fenoménu na Moravě jasně ukazuje, že *depoty jsou typické pro PS/bývalou*

PS a nikoliv pro HS/bývalou HS. Toto zjištění považujeme pro další výzkum moravského halštatu jako zásadní. Z lokalit náležejícím k HS/bývalé HS evidujeme pouze hradiště Diváky – „Burberk“, které ale neleží v jádru HS/bývalé HS na Brněnsku ale inklinuje k V okraji, dále pak Habrůvka – „Býčí skála“ 6, která ale kulturně náleží jak HS, tak i PS/bývalé HS, tak i PS. Časové zařazení lokality dominujícího množství předmětů náleží od Ha D1 do Ha D2b čímž zasahuje již do pozdní doby halštatské. Predikované depoty v centrální svatyni Habrůvka – „Býčí skála“ 6 tak zcela přesvědčivě odpovídají územnímu rozšíření depotů v PS/bývalé PS. Situace v HS/bývalé HS dokazuje, že řada předmětů v zde vůbec „nekolovala“ nebo byly obdobné předměty ukládány do hrobů elit/vyšší střední vrstvy. V S částí východohalštatské kultury, kam náleží i HS a PS/bývalá HS a PS na Moravě, se depoty nacházejí pouze v některých regionech a jiné je ukládají buď velmi výjimečně, nebo vůbec (*Golec et al. v tisku*). Dobře je tato situace patrná vedle Moravy také v Čechách, kupříkladu ve středních a SZ Čechách (bylanské kultuře/pozdní době halštatské) je neznáme vůbec, zatímco v Z a J Čechách (halštatské mohylové kultuře/pozdní době halštatské) naopak evidujeme čtyři. V porovnání s PS/bývalou PS na Moravě s 19 lokalitami kontrastuje také slezskoplatěnická skupina ve východních Čechách, kde známe pouze jeden depot (*Golec et al. v tisku*). V otázce depotů jde tedy o jev zastoupený územně velmi nerovnoměrně a byl závislý na kulturním nastavení. PS/bývalá PS na Moravě patří k regionům s největším zastoupením depotů ve východní části střední Evropy.

Chronologické hledisko moravských halštatských depotů opět přináší důležité poznatky. Můžeme konstatovat, že nejde o kontinuálně udržovaný zvyk z pozdní doby bronzové v Ha B3, s hypotetickým přesahem do Ha C1a, (některé depoty tomuto nastavení odpovídají (viz např. Bučovice-Kloboučky – „Radlovec“; *Mírová 2019a*, 185, tab. 3:7; *2019b*, 109, 112, 204, Fig. 39:1, 60, Pl. 3:14); nebo nepublikovaný depot z JV Moravy, což však nebylo doposud podrobně posouzeno. K jeho novému a zároveň razantnímu obnovení došlo v prostoru PS a bývalé PS až v *Ha D1, s ojedinělým přesahem do Ha D2–D3 u Blatce – „Kocandy“ (obr. 68; Golec et al. v tisku)*. Toto datování se zcela kryje s kulturním vrcholem moravského halštatu (pozorované dobře u elit v rámci centralizačních procesů) v HS i PS/bývalé HS i PS. Podrobný rozbor jednotlivých předmětů, ze kterých datace vyplývá, byl rozveden v citované práci.

I druhová skladba depotů přináší nové informace. Na Moravě hodnotíme „smíšené depoty“, obsahují předměty vyrobené z různých materiálů a lze je rozdělit podle předpokládaných funkcí předmětů. Z tohoto hlediska můžeme vydělit tři základní druhové skupiny, které se nacházejí v depotech samostatně nebo v kombinacích. Jde o skupiny: 1 – *kuchyňsko-servírovací*; 2 – *šperkové*; 3 – *výrobní*; 4 – *jiné*. Kuchyňsko-servírovací skupina náleží k nejluxusnější a přísluší kompletně elitám, pochází ze dvou depotů z Nákla – „Pod Dědinou“ (8 bronzových šálků a bronzová cista) a Kralic na Hané – „Kralického háje“ – 3 bronzové misky, 3 bronzové naběračky, 1 bronzový šálek na nožce, 2 železné rožně a železné závěsné zařízení na kotel (**obr. 60**). Šperková skupina je zcela nejrozšířenější, pochází z 16 depotů z 19, což činí přibližně 85 %. Nejčastěji jsou zastoupeny náramky, mnohem méně pak závěsky, jantarové, skleněné a perleťové korálky, spony, jehlice, náušnice/záušnice. Výjimečným předmětem náležejícím elitám je skládaný opasek z mnoha bronzových dílů (Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebcách“) a jantarová sada s přibližně 1500–2000 kusy (Bánov – „Skalky“). Výrobní skupinu zastupuje 4 nebo 5 depotů, což činí asi 1/4 z celkového počtu. Z Blatce – „Kocandy“ pocházejí 2 kruhové železné polotovary/ingoty, z Roštína – „Vlčáku“ 2 bronzové polotovary/ingoty a z Podomí – „Zajbotu“ tyčinkovitý měděný/bronzový polotovar. Do této skupiny pravděpodobně náleží i Habrůvka – „Býčí skála“, která obsahuje velké

množství nástrojů, železných i bronzových polotovarů/ingotů/zbytků. Poslední skupinou jsou samostatné v jednotlivostech zastoupené předměty, které zatím skupiny netvoří. Jde však o předměty významné. Elitám připisujeme železný náboj kola z Blatce – „Kocandy“ a také zakončení korby vozu z neznámé lokality dříve vedené jako Uherské Hradiště (viz **kap. 10.2.1**).

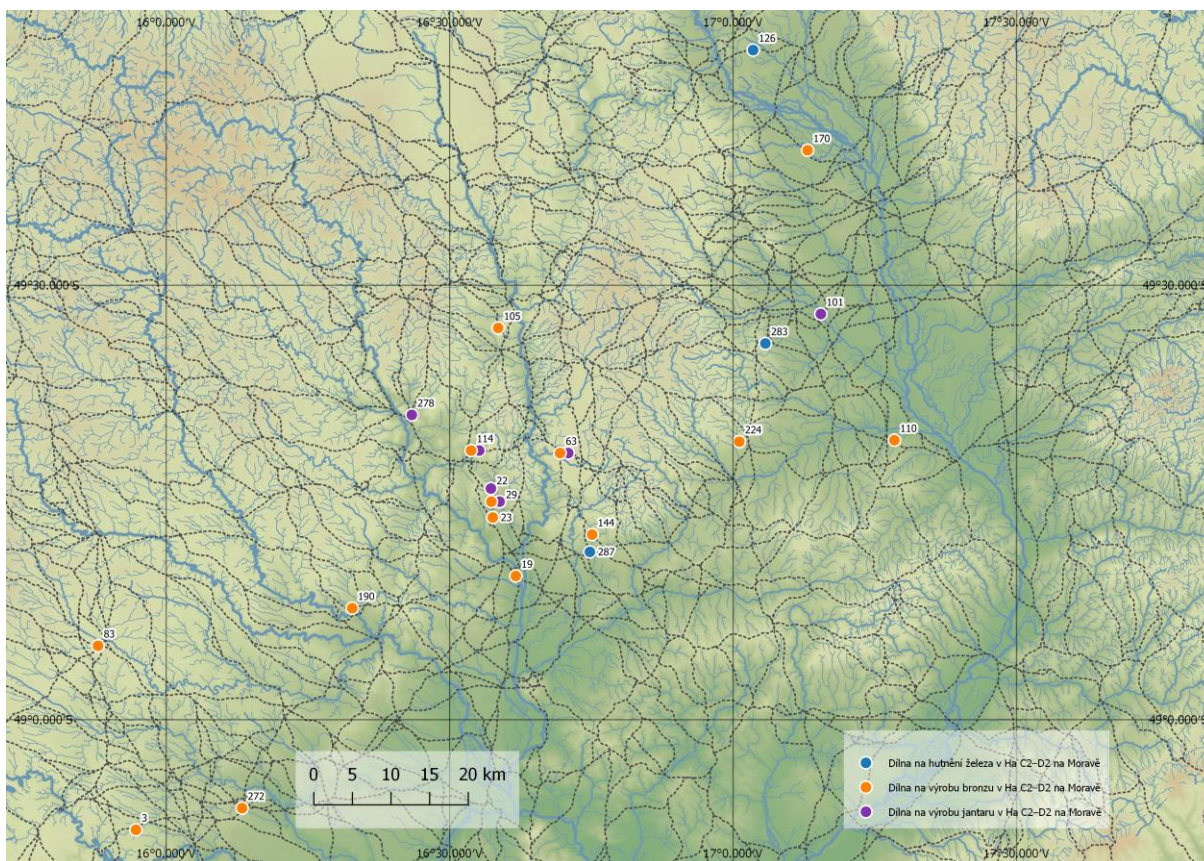
Následující pohled na otázku depotů je společenský. Zajímá nás jejich předpokládané vlastnictví. Tato otázka doposud nebyla pro moravské depoty představena. Teoretický výzkum je v podstatě v počátcích a spadá teprve do nedávné doby (Čižmář 2012; Čižmář – Čižmářová 2014). Miloš Čižmář však společenský význam depotů neotevřel a s žádným sociálním modelem nepracoval. Ve třívrstevném dělení halštatské společnosti, s využitím definování movitých předmětů elit (**obr. 6; Mírová – Golec 2018, Fig. 23**) lze v moravských depotech najít dvě skupiny. Pouze některé z evidovaných předmětů náleží elitám, ale převažující většina z nich nikoliv. Z 19 evidovaných depotů lze mezi ty, co obsahují doklady elit, možné zařadit pouze 6 (lokalitu Habrůvku – „Býčí skálu“ 6 nelze z tohoto hlediska posoudit, jeskynní soubor však obsahoval velké množství elitních předmětů): 1 – Bánov – „Skalky“ – jantarová sada nad 1000 ks; 2 – Blatec – „Kocanda“ – železný náboj kola; 3 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ – 7 bronzových nádob, 2 železné rozně, železné závěsné zařízení na kotel; 4 – Náklo – „Pod Dědinou“ – 9 bronzových nádob; 5 – Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebčách“ – skládaný opasek „moravského typu“; 6 – v dříve vedené lokalitě pod Uherským Hradištěm se nachází bronzový díl vozu. Z tohoto faktu vyplývá, že (6–7 z 19 lokalit) *1/3 všech depotů obsahuje luxus/importy, které identifikují elity PS a bývalé PS*. Ostatní předměty, měřeno pohledem hrobových celků v HS a PS/bývalé HS a PS, náležely buď elitám, nebo vyšší společenské vrstvě. Na základě těchto faktů se domníváme, že majitelé depotů a tedy i ti, kteří je deponovali/iniciovali jejich deponování, patřili ke špičkám halštatské společnosti. Depoty se staly v PS/bývalé PS koncovým místem tezaurování vůbec nejcennějších movitých předmětů, které se ve společnostech nacházely. Jako takové jsou pro studium společenských vztahů PS/bývalé PS zásadní. Obdobné předměty elit z hrobů (až na hroby Jevíčko III, A/39 a B/39 – „Na Panském“ a Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“) zatím neznáme. Významné je také sledování geograficko-společenského kontextu uložení depotů, zejména ve vztahu k elitám. Z 6 jistých depotů elit se žádný nenachází na hradišti, takže depoty nepodporují jejich roli prestižních míst. Umístění dalších méně luxusních depotů právě sem je ale evidentní. Z 19 se na nich nachází 4 na 3 lokalitách (Brusné – „Křídlo“; Diváky – „Burberk“; Provodov – „Rysov“ 1–2). U lokality Loučka – „Doubrava“ jde o také o výšinnou polohu, jako hradiště jej nevedeme. Tato fakta se slučují s předpokladem o výstavbě a užívání hradišť elitami a nejvyšší společenskou vrstvou (viz **kap. 13.1**). Další čtyři depoty se však váží k nemovitým parametrům lokalit s přítomností elit. V Kralicích na Hané – „Kralickém háji“ byl depot s movitými předměty elit nalezen nedaleko dvorce a velmožské mohyly Kralice na Hané H1 – „Staré olší“ (**obr. 62:A2–4,B**). V Habrůvce – „Býčí skále“ 6 jsou předpokládané depoty nalezeny v jeskynní svatyni s aktivitami elit, v Prostějově-Čechůvkách – „Kopaninách“ se depot nachází nedaleko depotu a dvorce elit a velmožské mohyly (**obr. 62:A1–4,B**) a ve Slavkově pod Hostýnem – „Homolí“ pochází depot pravděpodobně z pláště velmožské mohyly, která se nejspíše zrcadlí ve jméně trati depotu. Konečně 3 z 6 (7) depotů elit (Blatec – „Kocanda“, Kralice na Hané – „Kralický háj“ a Náklo – „Pod Dědinou“ se nacházejí v předkládané práci diskutovaném centru elit PS a bývalé PS na Prostějovsku, sahající částečně i severněji na Olomoucko. Depot v Bohdalicích-Pavlovicích – „Ve Žlebčách“ se nachází na hranicích center elit HS a PS, obdobně sem náležela i Habrůvka – „Býčí skála“ 6, která opět leží na hranici PS a HS/bývalé HS a PS. Zjištěný fakt naznačuje, že tyto depoty byly

uloženy jako součást centralizačních procesů elit PS/bývalé PS. Zatímco ostatní (bez zastoupení elitních předmětů) se nacházejí rozestry v dalších místech převážně mimo predikované centrum, často na okraji/hranicích osídlené krajiny, jako tomu bylo v pozdní době bronzové.

Vyvstává otázka samotného smyslu deponování. Dlouhodobé diskuze nad depoty (na Moravě zatím jen v době bronzové) se ustálily v protipólu – udávají se nábožensky motivovaná vóta/obětiny vs. sklady řemeslníků. K tomuto (zdánlivě) bipolárnímu posuzování depotů zde podotýkáme, že jej takto nespátřujeme a samotnou debatu neshledáváme jako vhodně nastavenou. Samotné specializované řemeslo (a tím i řemeslníci) je sekundárním dokladem přítomnosti elit. Specializované řemeslo jako takové je pod jejich kontrolou a elity jsou jejich příjemci a vlastníky. I samotné deponování těchto předmětů nemůže být provozováno bez nich. Totéž platí o predikovaných obchodnících, o kterých zatím nevíme nic. Navíc i řemeslo spojené s kovy je náboženským činem, chápaným jako „opakování prvotního a lidem projeveného božského činu/tajemství“. V depotech se tak slučuje princip prestiže elit a náboženství. Spatřování deponování jako nenáboženského činu („snad ateisticky míněné sklady řemeslníků“) je hluboké nepochopení vždy náboženského myšlení předindustriální společnosti. Částečný odklon od těchto principů lze očekávat nejdříve v době laténské (*Kristiansen – Larsson 2008, 52*). Autoři se zcela přiklánějí k variantě první, u depotů jde o nábožensky motivované dary bohu/bohyni (s evidentní paralelní sebe prezentací elit během náboženského úkonu). Na základě faktu, že zcela převažují šperky (zastoupeny v 85 % depotů), se domníváme, že pravděpodobnou *příjemkyní vót/obětin byla bohyně – „velká paní“*, která byla potvrzena jako preferované božstvo právě v celé východohalštatské kultuře a poukazuje na ní též podzemní svatyně v Habrůvce – „Býčí skále“. Ve třech depotech šperků z Bohdalic-Pavlovic – „Ve Žlebčách“ (3 kusy), Provodova – „Rysova“ 1 (1 kus) a neznámé lokality, dříve vedené jako Uherského Hradiště (2 kusy) se nacházejí dokonce závěsky podoby adorujících žen, které ještě více naznačují uctívání „velké paní“.

13.3 SPECIALIZOVANÉ ŘEMESLO

Pod termínem *specializované řemeslo* chápeme výrobní postup, který nelze zorganizovat „domácím způsobem“ z hlediska náročného výrobního postupu nebo jedinečného *know how* výrobce. Jde o významnou problematiku moravského halštatu, které byla v minulosti věnována jen malá pozornost. Pokud bylo hodnoceno, vyvstávaly otázky zejména technologické, velmi opomíjený byl naopak společenský aspekt, a to zejména ve vztahu k elitám. Jednotlivých dokladů po specializovaných řemeslech byla publikována celá řada. Povšimněme si zde těch, které jednotlivé okruhy sumarizují. Z hlediska použití materiálu evidujeme nebo předpokládáme halštatskou výrobu: 1 – drahých kovů; 2 – železa; 3 – bronzu; 4 – jantaru; 5 – skla; 6 – keramiky; 7 – parohu/kosti; 8 – kamene; 9 – dřeva/jiných organických materiálů a 10 – textilu. Ze jmenovaných okruhů známe doklady výroby však jen u některých z nich. Je také otázkou, zda všechna řemesla byla specializovaná. Některé materiály se mohly zpracovávat běžně (např. výroba dřevěných, organických, kostěných/parohových, keramických nebo textilních výrobků), avšak vznikaly také výrobky, které jako specializované hodnotit musíme – např. dřevěné části vozů nebo jemně plavená malovaná keramika – „pravěký porcelán“ pocházel pravděpodobně ze specializovaných dílen (*Podborský 1993, 374*).

Obr. 65: Dílna na hutnění železa horákovské a platěnické skupiny/pozdní doby halštatské v Ha C2–D2 na Moravě: 126 – Medlov-Králová – „cihelna Hlívce“ (PS); 283 – Určice – „Zelená zmola“ (PS); 287 – Velatice – „Půllány“ (PS); dílna na výrobu bronzu v Ha C2–D2 na Moravě: 3 – Bezkov – „Záhumeničky“ (HS); 19 – Brno-Horní Heršpice obj. 6 – „ul. Kšírova“ (HS); 23 – Brno-Královo Pole – „Zadní žleby“ (HS); 29 – Brno-Řečkovice – „vojenský objekt“ (HS); 63 – Habrůvka – „Býčí skála“ 7 (HS a PS/BHS a BPS); 83 – Jaroměřice nad Rokytou – „Hradisko“ (HS/BHS); 105 – Krhov – „Malý Chlum“ (PS/BPS); 110 – Křenovice – „Vinice“ (PS); 114 – Kuřim – „Pod Toskou“ (HS); 144 – Mokrá-Horákov – „Čtvrtky“ (HS); 170 – Náklo (PS); 190 – Oslavany – „Náporky“ (HS/BHS); 224 – Radslavice – „Štamberky“ (PS/BPS); 272 – Těšetice-Kyjovice obj. 10 – „Sutny“ (PS); dílna na výrobu jantaru v Ha C2–D2 na Moravě: 22 – Brno-Ivanovice – „Na Dílech“ (HS); 29 – Brno-Řečkovice – „vojenský objekt“ (HS); 63 – Habrůvka – „Býčí skála“ 7 (HS a PS/BHS a BPS); 101 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (PS);⁵¹ 114 – Kuřim – „Pod Toskou“ (HS); 278 – Tišnov – „ul. Dlouhá“ (HS/PS) (podle: **kap. 8.1**).

Výzkumu specializovaného řemesla se nedávno systematicky věnoval Jan Zeman (*Zeman 2011; 2015*). Stanovil pět výrobních a společenských aspektů spojených s touto činností: 1 – vzdálenost zdroje suroviny a místa jejího zpracování; 2 – specializace výroby; 3 – okruh distribuce vyráběného předmětu; 4 – kontrolní mechanismy vládnoucích elit; 5 – funkce předmětu a jeho status ve společnosti (*Zeman 2011, 15*). Pověšil si, že např. zatím můžeme doložit pouze výrobu menší předmětů, zatímco u luxusu to doložit nemůžeme a situaci lze vysvětlit pouze importováním (*Zeman 2011, 19*). Téma zaslouží další pozornosti, protože již v roce 1977 predikovala Thea Elisabeth Haevernick specializovanou dílnu na výrobu skla v prostředí Habrůvky – „Býčí skály“ (*Haevernick 1977; 1995*), na téže lokalitě byly v roce 2019 prokázány pozůstatky po výrobě luxusních čtyřkolových vozů (*Mírová 2019a; 2019b*), stejná lokalita obsahuje další podrobněji nevyhodnocené soubory předmětů, polotovarů a zmetků (viz katalog Habrůvka – „Býčí skála“ 7). Doklady po výrobě můžeme na Moravě sledovat jen u některých okruhů, a to pouze některé výrobní sekvence. Zpravidla

⁵¹ K této lokalitě náleží také nedávný nález Prostějov obj. 541/2017 – „Za Tržištěm“ nacházející se v sousedství.

zcela chybí fáze hornická a tak doposud kupříkladu nevíme původ všech kovů. Největších pokroků se podařilo dosáhnout v našich znalostech o výrobě bronzu a jantaru.

13.3.1 Zpracování bronzu

V době halštatské došlo ke značným vývojovým posunům ve slévačství bronzu, v porovnání s obdobím popelnicových polí došlo k novým technologickým změnám. Na základě rozborů hliněných forem na ztracený vosk ze dvorce v Kuřimi – „Pod Toskou“ (**obr. 9**) Jan Zeman prokázal, že byla užívána technika sériového odlévání, které se shoduje s technologií prokázanou v zázemí hradišť typu *Fürstensitz* na Heuneburgu v Bádensku-Württembersku (Zeman 2015, 228–231). Zcela výjimečné postavení zahrnuje deponovaný odpad/zmetky bronzových předmětů a kadluby na výrobu bronzových předmětů ve svatyni Habrůvka – „Býčí skála“. Mezi nimi jsou jedinečným nálezem pozůstatky po výrobě obložení korby vozu, označované jako (Habrůvka – „Býčí skála“ V7; *Mírová 2019a*, 70–75, obr. 29–30; *2019b*, 88–96, Fig. 26–27, Pl. 29:11–21, 30:1–2). Byly na této lokalitě uloženy společně s pozůstatky po výrobě a nástroji k zpracování jiných materiálů, jako železo, kost nebo jantar (souhrnně Habrůvka – „Býčí skála“ 7; viz **kap. 8.1**). Specializovaná dílna pravděpodobně vyráběla nejspíše některé z předmětů pro skupinu elit, která v jeskyni deponovala své mrtvé a také separovaně předměty, z nich řada je luxusních (souhrnně Habrůvka – „Býčí skála“ 1–6; viz **kap. 8.1**) nebo v rámci Moravy řídce zastoupených na jiných lokalitách (*Golec – Mírová 2020a*).

13.3.2 Zpracování jantaru

Zcela klíčovou komoditou doby halštatské na Moravě se stal jantar. První systematický zájem v rámci PS/bývalé PS představil Michal Přichystal (*Přichystal 2007c*, obr. 1). Sumarizoval zejména pozůstatky první jantarové dílny PS/bývalé PS v Kralicích na Hané – „Kralickém háji“ (**obr. 62:A5–6**). Podařilo se mu zrekonstruovat výrobní postup, kdy byl nejdříve připraven korálek včetně koncového obroušení/ohlazení a následně vrtaný. Tento postup se odlišuje od dalších dílen na Moravě, kde byly spíše než vrtány propalovány ještě nedohotovené, nahruho ořezané kusy. Michalu Přichystalovi se se také podařilo prokázat užití soustruhu, které již dříve bylo doloženo v západohalštatském prostředí (*Přichystal 2007c*, 220). Systematickým výzkumem výskytu jantaru a zejména dokladů po výrobě, se zabývala ve stejném období Zuzana Kovaříková, vyhodnotila zejména nálezy ze dvorce v Kuřimi – „Pod Toskou“ (*Kovaříková 2007*). Téma zpracování jantaru v součinnosti s komplexním vyhodnocením tohoto dvorce s dalšími řemesly představil opět Jan Zeman (Zeman 2015, 223–228). Tento badatel upozornil na organizaci specializované výroby jantaru společně s dalšími zpracovávanými materiály a následně časté používání jantarových korálků v kombinaci s jinými materiály, ve dvorci v Kuřimi – „Pod Toskou“ to bylo slévačství bronzu (Zeman 2015, 227). Nejnověji představili kompletní sumarizaci jantaru z Moravy v kontextu střední Evropy Martin Golec a Miloslav Chytráček (*Chytráček et al. 2017*, 146–160).

Jaké společenské aspekty nám vlastně nabízí známé doklady po řemeslné výrobě na Moravě? Zatím evidujeme 6 případů po (krátkodobé) výrobě a všechny se nacházejí v oblasti centralizačních jader HS/bývalé HS (Brno-Ivanovice – „Na Dílech“; Brno-Řečkovice – „vojenský objekt“ a Kuřim – „Pod Toskou“) a PS/bývalé PS (Kralice na Hané – „Kralický háj“). Svatyně v Habrůvce – „Býčí skála“ se nachází na hranicích obou skupin, obdobně jako dílna v Tišnově – „ul. Dlouhá“. Tento fakt potvrzuje, že jde o specializované řemeslo, které se

evidentně váže na elity. 3 z 6 případů se dokonce nacházejí v přímém kontextu elit. V Kuřimi – „Pod Toskou“ uvnitř dvorce, v kontextu se slévačstvím bronzů a poblíž sněmovního domu, na jiném místě v oválném rondeloidu. V Kralicích na Hané – „Kralickém háji“ se nachází dílna v kontextu nedalekého dvorce, blízko depotu luxusních předmětů Kralice na Hané – „Kralický háj“ a nedaleko velmožské mohyly Kralice na Hané H1 – „Staré olší“. V Habrůvce – „Býčí skále“ se nachází přímo ve svatyni pod patronací elit, v kontextu specializované dílny na výrobu železa a bronzů, poblíž hrobů/pohřbů elit a řady luxusních předmětů/importů (pravděpodobně depotů). Tento fakt opět dokládá, že výroba jantaru se evidentně nachází „pod patronací“ elit, kteří jsou příjemci jejich produkce. Na tento fakt jasně poukazuje jak jejich uložení ve velmožských hrobech (*Chytráček et al. 2017, 146–150; tab. 11*), tak dokonce v depotu elit v Bánově – „Skalkách“, popřípadě jiném depotu z Prostějova-Čechůvek – „Kopanin“ (**obr. 46, 62:A1**). Tento depot mezi luxusní přímo neřadíme, ale poloha lokality se nachází asi 1 km od dílny v Kralicích na Hané – „Kralický háj“ a lze ji chápat jako koncové místo uložení předmětů z obdobné dílny (**obr. 46**).

Analýzy jantaru metodou infračervené spektroskopie u moravského jantaru z dílny Kralice na Hané – „Kralický háj“ (*Havelcová et al. 2016*); z pohřebiště Seloutky H1/2012 Kašina a H8/2012 – „Na Šťastných; z dílny Kralice na Hané – „Kralický háj“; z depotu Prostějov-Čechůvky – „Kopaniny“; ze svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ a dvorce v Kuřimi – „Pod Toskou“ prokázaly baltský původ (*Chytráček et al. 2017, 177–178*).

Možná zásadní úloha jantaru pro moravský halštát nebyla doposud vyzdvížena. Autoři vznášejí otázku, zda tato surovina nehrála mnohem větší roli, než by se mohlo jevit. Mohla být *strategickou směnnou komoditou/platidlem* a hrála by tak mezi jinými úlohu prioritní. Předurčují ji k tomu její kvality. Jantar nelze nahradit surovinou domácí a je vždy importovaný ze severu z oblasti lužické kultury – ze světa „lidí jiných a cizích“. Je lehký a skladný a dá se snadno převážet na značné vzdálenosti. Obchodní síť s jantarem je nadregionální a spoluvytváří dálkové styky, které se nesly ve znamení elit, jež jej podporovaly kvůli zvyšování sociálního statusu. Tyto styky hrály jistě roli ve sňatkové politice a politicko-vojenských spojenečtvích. V síti dálkových komunikací se pohybovali obchodníci, o kterých můžeme zatím jenom spekulovat, kdo byli. Naše základní představa o dálkovém obchodu s jantarem je ale ta, že se *za protihodnotu přesouval mezi jednotlivými vzdálenými centry elit*, na Moravě nesporně mezi jádrem PS a HS/bývalé PS a HS. Tato jádra měla další napojení k jádrům sousedním (**obr. 22**). Ve směru jantarové stezky od severu k jihu měla PS/bývalá PS vazby od S k polskému Slezsku u Wroclavi, k JV na Slovensko k Smolenicím – „Molpíru“. HS/bývalá HS pak k J do oblasti rakouského Weinviertelu a Waldviertelu. Jantar mohl být vhodným platidlem při obchodování mezi domácími komunitami vedenými velmoži/velmožkami a provozovateli dálkového přesunu zboží – obchodníky. Centra elit pak hrála roli křižovatek s jasně danými sociálními strukturami vystupujících vůči obchodníkům v rámci pravidel pohostinnosti. Z hlediska obchodu jsou jádra elit *emporii* a poskytují prostor nejen obchodníkům, ale také výrobcům specializovaných řemesel, kteří se minimálně částečně s obchodníky kryjí. Z hlediska kvantity jantaru můžeme doložit dva sklady (depoty) z Henrykova o váze 50 kg a z Woskowic Matých/Górnych o váze 60 kg (*Chytráček et al. 2017, 190; Golec et al. v tisku*). Jižně Jeseníků byla největší kvantita doložena na Moravě v Habrůvce – „Býčí skále“ s 1814 kusy korálků a Bánově – „Skalkách“ s přibližně 1500–2000 kusy korálků. Třetí obdobně velký soubor pochází z depotu ze Sklabinského Podzámku – „Katovy skaly“ na středním Slovensku s 1613 celých kusů a dalších zlomků jantaru (*Golec et al. v tisku*). Ve všech třech případech nejde o pouze depoty obsahujících jantar, ale kontexty s dalšími předměty, zejména šperky. Jde nesporně o koncová uložení s rituálním smyslem,

nikoliv obchodní dočasná uložení. Z obchodního hlediska musela cena jantaru s postupným vzdalováním od zdroje na Baltu a přiblížením se Jadranu postupně stoupat. Morava se pak nachází přibližně v polovině pozemní cesty do Středomoří a není vyloučeno, že v jeho transportu a v úloze obchodních emporií „na půli cesty“ (Gdaňsk – Prostějov = přibližně 600 km; Brno – Terst = přibližně 600 km) sehrávala strategickou roli. Typologické posouzení místních deponovaných moravských jantarových výrobků ve stupních Ha C2–D2 ovšem vůči severní Itálii a Z Balkánskému poloostrovu vzbuzuje zásadní rozpor. Na Moravě se vůbec neukládaly velké kusy např. v podobě větších kroužků, jejichž množství je marginální. Známe téměř výhradně malé korálky velikosti od 0,5 do 1 cm. Naproti tomu mnohem vzdálenější severní Středomoří dokládá diametrálně větší množství velkých kusů jantaru, ze kterých byly vyráběny šperky technikami, které na Moravě domácí výrobci neznali. Celá situace navozuje dojem zcela promyšleného a systematického obchodu podél Jantarové stezky – ve fázích Ha D1–D2 prokazatelně procházející Moravou – jehož *smyslem bylo umožnit pohyb jantaru od S k J, zejména pak velkých kusů*.

Protihodnotou predikované obchodní strategie byly předměty nejantarové povahy, na jejímž vrcholu pak zejména luxus/importy pro potřebu elit. Tímto se celý obchod s jantarem udržoval v chodu. Malé jantarové korálky a část importů pak sehrávaly roli redistribučního platidla uvnitř halštatských komunit navázaného na elity. Celý obchodně-sociální systém byl závislý na dvou nutných jevech: 1 – stabilním prostředí, které umožňovalo udržovat sociální sousedskou síť ve funkčním stavu; 2 – zájem o jantar v primárních koncových odbytištích v S Středomoří a dále na trasách řeckého dálkového obchodu. Diskutabilní je vnější zásah do tohoto dlouhodobě budovaného obchodního prostředí ze strany východních kultur v průběhu Ha D2–D3 (viz **kap. 13.4**). Nedávný výzkum prokázal, že obchod s jantarem na Moravě byl v tomto období oslaben a zintenzivnila se stezka o 200 km západněji v Čechách (*Chytráček et al. 2017, 198–199, obr. 12, 16*). Zamyšlení zasluhuje samotná Jantarová stezka. V průběhu jednotlivých etap vývoje doby železné na úrovni náčelnictví (doba halštatská, laténská, římská, stěhování národů a raný středověk) na území Moravy fungovala odlišným způsobem. Již samotný název *Jantarová stezka* evokuje její užívání pro jantar. Ten však není vždy přítomen a s mladšími periodami se evidentně vytrácí. Kupříkladu v době Velké Moravy samotná Jantarová stezka ve své původní délce nefungovala, ale velmi frekventovaná byla její J polovina z Moravy k Jadranu (*Macháček 2005, obr. 30*). Pro dobu halštatskou naopak můžeme doložit její původní rozsah od Baltu k Jadranu a Morava se nacházela v její polovině. Představovala díky své poloze a georeliéfu nejideálnější trasu. Užívání celé trasy je pak závislé na skutečném transportu jantaru, který jí dává klíčový smysl a jméno. Proti tomu v raném středověku se užívala polovina identické trasy, zůstal název stezky, ale jantar se již nedistribuoval. Na základě politicko-obchodního pohledu tak můžeme odvodit *dvě základní podoby Jantarové stezky Moravou: 1 – kompletní; 2 – částečnou*. První typ transportuje jantar (např. doba halštatská), druhý již nikoliv (např. raný středověk).

13.3.3 Zpracování železa

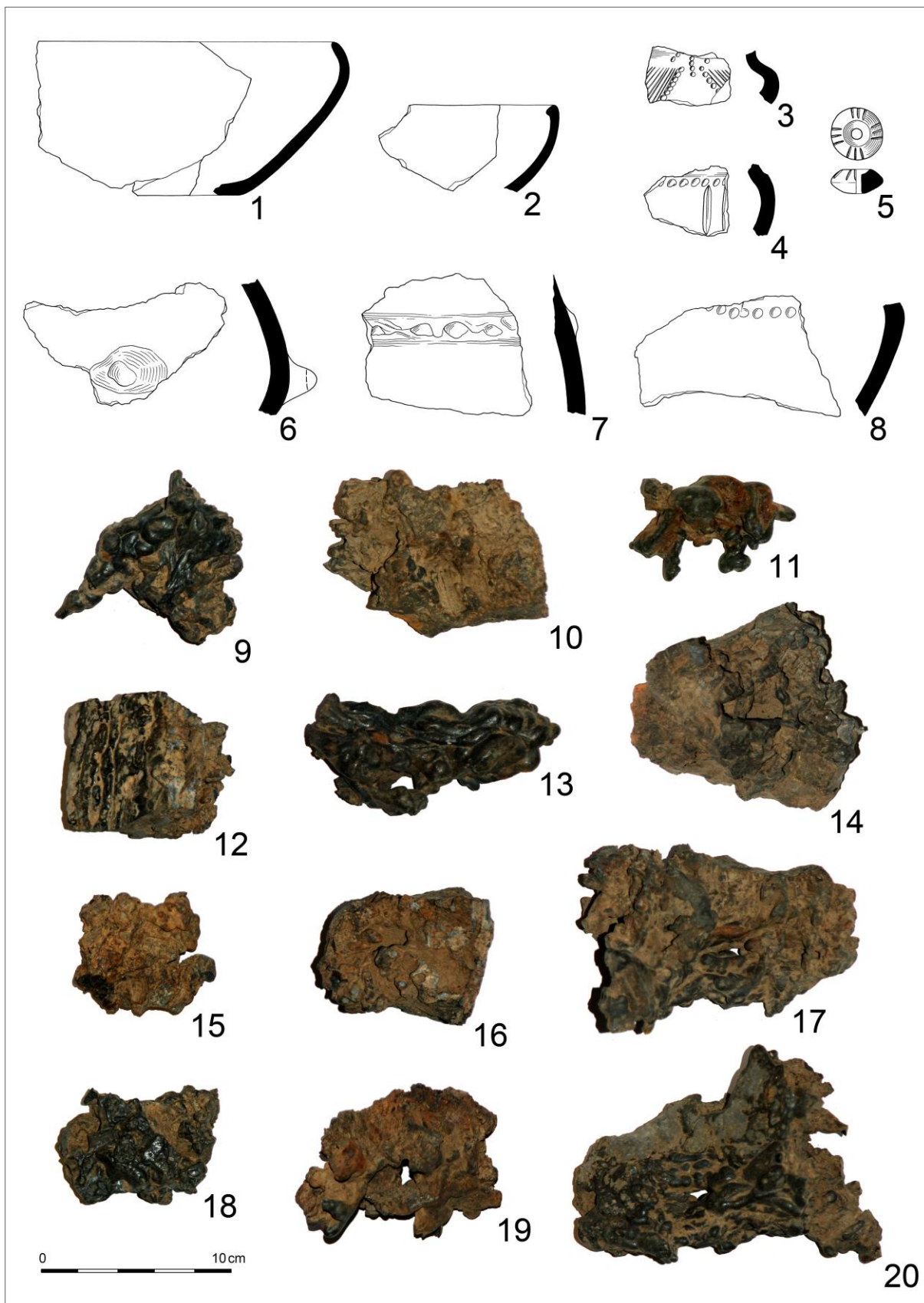
Železo se stalo novým strategickým materiálem v nové etapě doby železné a zásadně přispělo ke změně ve společenském vývoji. Podobná věta je součástí snad každého všeobecného odstavce o době halštatské. Co však skutečně o železe na Moravě víme? Popravdě, velmi málo. Proces prvotní výroby železa – hornictví a hutnictví – nám stále uniká a nedošlo k objevu, který by naše znalosti významně prohloubil. O hornictví nevíme zcela nic.

Mezi halštatské doklady hutnictví se zatím řadí tři lokality, první z nich je v prostoru PS/bývalé PS v Určicích – „Zelená zmole“, která se nachází mezi halštatskými pohřebišti Seloutky – „Na šťastných“, Určice – „Hájové“ a Určice – „Kumberky“. Toto zjištění pokládáme za významné. V hliníku v Určicích – „Zelené zmole“ Antonín Gottwald v roce 1923 prozkoumal v hloubce 1 m pět hutnických kotlovitých pecí v kontextu halštatské keramiky (**obr. 66**; *Gottwald 1931a*, 91); nález popsal také Inocenc Ladislav Červinka: „V žádné z těchto pecí nebylo dosaženo takového žáru, aby se mohla litina oddělit od strusky. Ve všech při zpodku bylo mnoho nespáleného dřevěného uhlí, nad nímž visely slité strusky jako krápníky, místy až na dno sahající“ (*Červinka nedatováno*, 138), nález uvedl také Jindra Nekvasil společně se 7 kusy halštatské keramiky a přeslenem (*Nekvasil 1961b*, 267–268). Zachycená situace může být interpretována jako hutnické zázemí society se zastoupením elit, doložených v Seloutkách H2/1926 – „Na šťastných“. Předpokládáme, že taková dílna zásobovala jak komunitu v Seloutkách, tak i v Určicích, pravděpodobně i v širším okolí. Propojení hutnění železa, byť v nedokonale publikovaném nálezu, a elit je jediné na Moravě. Zde dále poznamenáváme, že výchozy železa (hornictví) nemohly být v bezprostřední blízkosti Určic – „Zelené zmoly“. Nejbližší výchozy železa se nacházejí západněji, nejméně několik kilometrů od místa tavby. Pokud nebyla využívána některá bližší mikroložiska Z od Určic, tak velká ložiska se nacházejí na lokalitě Stínava – „Repešský žleb“ v povodí říčky Okluky ve vojenském újezdu Březina, okr. Vyškov (*Goliáš 1999*; *Goliáš – Prudká 1999*; *Prudká 1999*) ve vzdálenosti 8 km vzdušnou čarou či přibližně 15 km pohybu po místních stezkách. Výchozy se nacházejí přibližně mezi dvěma halštatskými hradišti – Stínava – „Ježův hrad“ a Malé Hradisko – „Staré Hradisko“ (**obr. 61**). Druhým případem nálezu hutnické pece je lokalita Velatic – „Půllány“, kterou prozkoumal ve 30. letech 20. století Josef Poulík (*Podborský 1972*, 49), bohužel o ni nevíme žádné podrobnosti. Lokalita se nachází v centru elit HS/bývalé HS v blízkosti Brna. Přímo ze sousední trati z Velatic – „Maxlůvky“ pochází komorový hrob elit s kamenným závalem (*Poulík 1947*, 162; *Mírová – Golec 2018*, Fig. 18–19). Na vedlejším katastru se nachází eponymní mohyla HS Horákov – „Hlásnice“. Možné zdroje železné rudy nejsou od Velatic – „Půllánů“ nijak daleko, nacházejí se na Mokerské plošině asi 5 km směrem k S. Oba případy dokládají, že místo hutnění se nacházelo v místě sídelních areálů a nikoliv na místech výchozů železné rudy. Ukazuje se, že i hutnictví železa bylo pod přímou kontrolou elit, obdobně jako výše popsané slévačství bronzů a výroba jantarových korálků. Na druhou stranu je evidentní, že využívané výchozy železa jsou ty, které jsou nejbližší jádrům elit HS a PS/bývalé HS a PS. Třetí lokalitou je Medlov-Králová – „cihelna Hlivice“, kde Karl Schirmeisen v roce 1932 na poli J. Boxana v kontextu halštatské keramiky prozkoumal „tavící výheň“ (*Nekvasil 1961b*, 88–89) se zahloubením 30 cm, byla vyplněná kusy strusky, dřevěného uhlí a neredukovanými zbytky hematitu z vrbenské skupiny nebo ze šternbersko-hornobenešovského pruhu (*Buriánková 1997*, 36). Lokalita tedy zpracovávala pravděpodobně blízké výchozy nejbližší na Uničovsku nebo Šternbersku. Tato lokalita se nachází již výrazně S od jádra elit PS/bývalé PS na Prostějovsku. Nejbližší se nachází depot devíti luxusních bronzových nádob v Nákle – „Pod Dědinou“ na Olomoucku. Druhou fází výroby železa je kovářství, které v této práci nesledujeme. Většinou jde o doklady železářské strusky, nicméně výheň nebo soubor nářadí nalezen nebyl. Výjimkou je Habruvka – „Býčí skála“, kde Heinrich Wankel již v roce 1872 prozkoumal v areálu jeskynní svatyně také tzv. kovárnu, což je soubor kovářského nářadí, v jehož kontextu se nacházely také doklady po slévačství bronzů a dalších řemeslech. Tento rozsáhlý soubor nástrojů a polotovárů/ingotů je dodnes nejasný z hlediska funkce, nevíme, zda šlo o funkční kovárnu nebo o depot/depoty. Každopádně zde výrobní pozůstatky ležely v kontextu bohatého

dokladu po elitách, dílna dokonce sama produkovala nejprestižnější předměty doby halštatské – železem a bronzem okované (plátované) čtyřkolové vozy (Habrůvka – „Býčí skála“ V1–V7; *Mírová 2019a*, 70–75, obr. 29–36; *2019b*, 88–96, Fig. 26–33; *Golec – Mírová 2020a*). S touto lokalitou vyvstává další zásadní otázka. Jelikož se v její bezprostřední blízkosti nacházely bohaté železné rudy, není jasné, zda byly zpracovávány, či nikoliv. Dnešní stav poznání zatím ukazuje, že podzemní svatyně byla izolována od okolní neosídlené krajiny a výrobní aktivity tam neprobíhaly. Náznakem mohou být lokality Určice – „Zelená zmola“ a Velatice – „Přední Půllány“, kde je evidentní, že *ruda byla přinášena z vnějšího prostoru do sídelních areálů a až tam tavena*. Tento fakt je spíše překvapující, doposud se mělo obecně za to, že hutnění probíhá přímo na zdrojích rudy. Nejnovějším dokladem hutnění železné rudy je lokalita Olomouc-Neředín – „Mýlina“, datovaná do LT A, kde byla zjištěna poprvé rozsáhlejší hutnická aktivita. I zde se předpokládá doprava kvalitní rudy typu Lahn-Dill z větší vzdálenosti, neblíže však 20 km z okolí Uničovska nebo Šternberska (*Golářová – Malý 2009*). Tato strategie se prozatím jeví jako obvyklá již z doby halštatské. Co je však pro dosavadní znalosti u hutnění železa v době halštatské na Moravě velmi důležité, doposud nebylo nalezeno v kontextu jiného specializovaného řemesla, což je naopak nápadné pro slévačství bronzu a výrobu jantaru. Tento fakt bude muset být ještě konfrontovaný s doklady kovářské výrovy (dohotovení železných výrobků), což přesahuje téma předkládané práce. Kupříkladu soubor kovářských nástrojů a polotovarů z Habrůvky – „Býčí skály“ byl právě uložen s pozůstatky po bronzařství, výrobou jantaru, mj. také košářství a textilnictví.

*Hlavní ložiska železné rudy na Moravě: 1 – Jesenická ložiska typu Lahn-Dill (vrbenká skupina – Zlaté Hory-Horní Údolí, Malá Morávka, Uničov, ad.); šternbersko-hornobenešovský pruh – Horní Benešov, Moravský Beroun-Čabová, Leskovec nad Moravicí, Šternberk-Krakořice, Chabičov, ad.); 2 – Dražanská ložiska typu Lahn-Dill (konicko-mladečský pruh – Březsko, Jesenec, Džbel, Ladín, Ponikev; sloupsko-stínavský pruh – Stínava, Ptení); 3 – Skarnová ložiska (svratecké krystalinikum – Věchnov); 4 – Permské Fe-rudy Boskovické brázdy (Sudice, Pamětice, Vísky, ad.); Fe-rudy jako rezidua zvětrávání hadců letovického krystalinika – Dolní Smržov, Letovice-Havírna); 5 – Rudy na bázi křídly (Boskovická brázda – Boskovice, Bořitov; střední Moravský kras – Olomučany, Rudice, Habrůvka; jižní Moravský kras Babice nad Svitavou, Mokrý-Horákov); 6 – Rudy ze skupiny Bílého potoka, Moravikum (Domašov, Svatoslav, Lesní Hluboké) (podle: *Buriánková 1997*, 36–40).*

V teoretickém modelu jsou jmenovány základní okruhy lidské činnosti/principy ovlivňující vzájemné společenské vazby a obchod. Sociálně-ekonomický princip zapřičiňuje vzrůst významu, kdy se obchodem umožňuje dostupnost luxusního cizího zboží, čímž se zvyšuje prestiž vládce nebo oblasti. Druhý princip je geograficko-kosmologický, zahrnuje míru poznání a s tím spojený obecný přehled elit i o technologiích a možnostech mimo domácí oblast. Třetí princip zahrnuje mechanismy interakce jako války, politiku a přesuny obyvatelstva, kterými se vytvářejí nové vazby. Poslední princip obsahuje samotnou organizaci cestování a začleňování společnosti a jejích elit do širšího rámce vztahů. Řízením těchto procesů a protnutím jednotlivých principů se vytvářel status vládnoucích elit. Z uvedeného modelu tedy vyplývá, že elity ovlivňovaly procesy dovnitř společnosti, jako například podporu specializace výroby, tak i navenek prostřednictvím specialistů obchodníků, kněží nebo válečníků (*Kristiansen – Larsson 2008*, Fig. 15). Autoři na základě uvedeného chápou doklady specializovaného řemesla (bronzu, jantaru nebo železa) za sekundární doklad elit. Takové řemeslo významně pomáhá vystavět sociální/politický/ekonomický model HS a PS/bývalé HS a PS na Moravě.

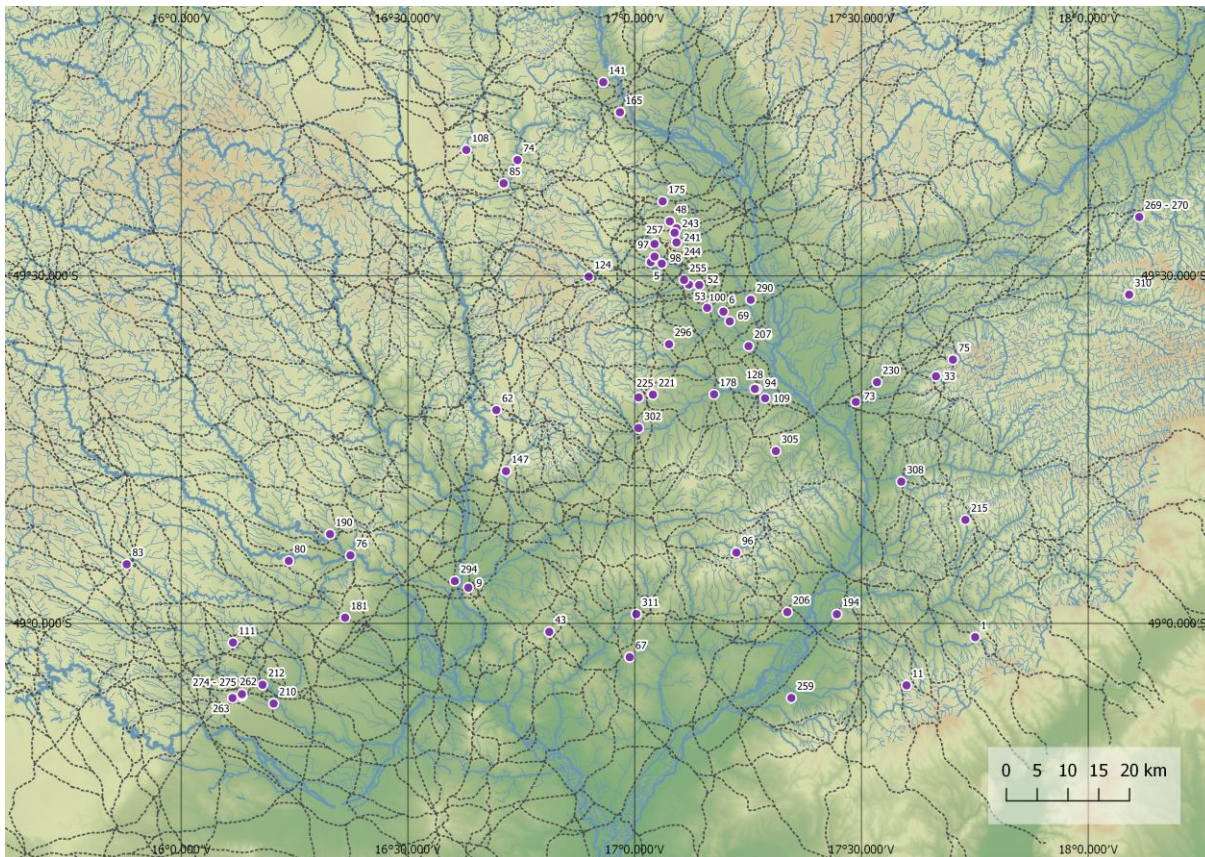
Obr. 66: Pozůstatky hutnických pecí v Určicích – „Zelené zmole“: 1–8 – keramika; 9–20 – hutnická struska (kresba: J. Molčíková, foto: P. Fojtík).

13.4 PŘEDMĚTY VEKERZUGSKÉ KULTURY A PŘEDMĚTY VÝCHODNÍHO TYPU NA MORAVĚ (Anita Kozubová – Martin Golec)

V průběhu zejména pozdní doby halštatské (Ha D2–D3) zaznamenáváme na celém území Moravy přítomnost předmětů, jejichž původ a těžiště výskytu se nachází jednak ve východokarpatském prostoru ve vekerzugské kultuře (dále VK), v ciembrudské kultuře a jednak v společenstvích lesostepní zóny východní Evropy. Tento jev pozorujeme ve stupních Ha D a LT A v celé východohalštatské kultuře. V jejich jednotlivých regionech zároveň registrujeme různou míru intenzity výskytu diskutovaných předmětů, a to v rozdílných nálezových kontextech včetně jejich implikování do pohřebních zvyklostí některých jejich regionálních skupin. Výskyt nálezů, jejichž původ leží východně od území rozšíření východohalštatské kultury, je jedním z průvodních jevů výrazných kulturních a ekonomických změn odehrávajících se v Ha D ve východní části střední Evropy, které jsou nepochybně spjaté s ekonomicko-politickými aktivitami VK stejně jako s kulturně-historickými událostmi v časně době železné ve východní Evropě a na severním Kavkazu. Zároveň je nesporné, že právě VK se nacházela ve výrazném procesu integrace s východohalštatskou kulturou, čehož dokladem je také výskyt halštatských typů předmětů ve VK a jejich implikování do její materiální náplně (Kozubová 2013, 403–405; Kozubová – Horváth 2019). Formy jejich interakcí ale neměly v celém východohalštatském prostředí jednotný charakter a mohly zahrnovat nejen vzájemné kulturní a obchodní kontakty, výměnu technologií a snahu o vybudování sféry vlivu ze strany VK, ale i případné vojenské aktivity. V minulosti byl výskyt předmětů východního typu na Moravě interpretovaný jako invaze Skytů (např. Nekvasil 1993, 367). Avšak současný stav bádání především o VK jako i přibývajícím prameny z území Moravy jasně poukazuje na potřebu přehodnocení interpretačních rovin fenoménu výskytu nálezů VK a předmětů východního typu nejen na Moravě, ale i v dalších regionech východohalštatské kultury a na severním a centrálním Balkánu.

Problematikou výskytu předmětů východního typu na Moravě se postupně věnovalo několik domácích a zahraničních badatelů – Josef Skutil (Skutil 1943; 1957), Zbigniew Bukowski (Bukowski 1969), Vladimír Podborský (Podborský 1993, 374), Jindra Nekvasil (Nekvasil 1993, 367), Jan Chochorowski (např. Chochorowski 1985), Miloš Čižmář (Čižmář 1995), Hermann Parzinger (např. Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, 64–66, 71), Martin Golec (Golec 2003, 104–112; 2005b, 476–479, tab. 291; Golec – Čermáková – Fojtík 2016; Bartík et al. 2017), Marek Novák (Novák 2017), Vratislav Janák (Janák 2017), nejnověji Ondřej Klápa (Klápa 2016; 2017; 2019) a kolektiv autorů (Čižmář a kol. 2019). Při vyhodnocení zkoumané problematiky vycházíme z katalogu nálezů VK a předmětů východního typu, který byl pro Moravu sestavený v roce 2017 a postupně jej doplňují nové nálezy (obr. 67; Bartík et al. 2017).

S otázkou interpretace výskytu nálezů VK a předmětů východního typu a s komplexním vyhodnocením problematiky kulturního vývoje na Moravě v Ha D1–D3 souvisí čtyři klíčové otázky, jejichž zodpovězení vytváří podklad pro stanovení následného interpretačního rámce: 1 – s jakým kulturním prostředím tyto nálezy souvisí; 2 – chronologický rámec zkoumané problematiky; 3 – v jakém nálezovém kontextu halštatských kulturních skupin na Moravě (HS a PS/bývalé HS a PS) se analyzované předměty vyskytují; 4 – dokládá jejich výskyt vojenské aktivity nebo jde o jinou formu kontaktů. Právě odlišné nálezové kontexty těchto předmětů a jejich nejednotný kulturní původ poukazují na rozdílné příčiny jejich výskytu na Moravě.

Obr. 67: Předměty východního typu v pozdní době halštatské v Ha D2–D3 na Moravě: 5 – Bílovice-Lutotín – „Zadní hony“ (BPS); 6 – Biskupice (BPS); 9 – Blučina – „Cezavy“ (BHS); 11 – Boršice u Blatice – „Hradištko/Lipinka“ (BPS); 33 – Brusné – „Křídlo“ (BPS); 43 – Diváky – „Nedánov“ (BHS); 48 – Drahanovice (BPS); 52 – Držovice – „Díly odvahoviční“ (BPS); 53 – Držovice – „Horka“ (BPS); 62 – Habrůvka – „Býčí skála“ 6 (BHS a BPS); 67 – Hovorany – „Konopiska na Pískách“ (BPS); 69 – Hrubčice – „Ostrov“ (BPS); 73 – Hulín-Pravčice 2 – „Višňovce“ (BPS); 74 – Chornice 2c (BPS); 75 – Chvalčov – „Hostýn“ (BPS); 76 – Ivančice – „Panovského cihelna“ (BHS); 80 – Jamolice – „Čertova hráz“ (BHS); 83 – Jaroměřice nad Rokytou (BHS); 85 – Jevíčko (BPS); 94 – Kojetín – „Babiny“ (BPS); 96 – Koryčany – „Debrecín“ (BPS); 97 – Kostelec na Hané – „Dolní smoluse“ (BPS); 98 – Kostelec na Hané – „Trněnka“ (BPS); 100 – Kralice na Hané – „Kralický háj“ (BPS); 108 – Křenov – „Pohledy“ (BPS); 109 – Křenovice – „Hradisko“ (BPS); 111 – Křepice – „Hradisko“ (BHS); 124 – Malé Hradisko – „Staré Hradisko“ (BPS); 128 – Měrovice nad Hanou – „Babiny“ (BPS); 141 – Mohelnice – „Mýto“ (BPS); 147 – Mokrá-Horákov 2 – „Horákovský hrad“ (BHS); 165 – Moravičany-Doubravice – „Kouřilka“ (BPS); 175 – Náměšť na Hané – „Za Hřbitovem“ (BPS); 178 – Nezamyslice (BPS); 181 – Olbramovice – „Leskoun“ (BHS); 190 – Oslavany – „Náporky“ (BHS); 194 – Ostrožská Nová Ves – „Padělky“ (BPS); 206 – Polešovice obj. P66–59 – „Nivy“ (BPS); 207 – Polkovice – „Ostrov“ (BPS); 210 – Práče – „U Prosiměřic“ (BHS); 212 – Prosiměřice – „U Kyjovic“ (BHS); 215 – Provodov – „Rysov“ (BPS); 221 – Pustiměř – „Farské“ (BPS); 225 – Radslavice – „Zelená hora“ (BPS); 230 – Rymice – „Újezdy“ (BPS); 241 – Slatinice – „Stráž“ (BPS); 243 – Slatinice – „Vrchy“ (BPS); 244 – Slatinky – „Močilky“ (BPS); 255 – Smržice – „Trávníky u Ostrova“ (BPS); 257 – Stařechovice-Služín – „Planý“ (BPS); 259 – Strážnice – „Patery hony“ (BPS); 262 – Suchohrdly – „Nad Přehradou II“ (BHS); 263 – Suchohrdly 1 – „Starý zámek“ (BHS); 269 – Štramberk – „Čertova díra“ (BPS); 270 – Štramberk – „Kotouč“ (BPS); 274–275 – Těšetice-Kyjovice obj. 1504, 1511, 1525, 1564 a 1640 – „Sutny“ (BHS); 290 – Věrovany – „Zadní celky“ (BPS); 294 – Vojkovice H117 – „Vojkovické nivy“ (BHS); 296 – Vranovice-Kelčice – „Háj“ (BPS); 302 – Vyškov obj. 1/87 – „Markova cihelna“ (BPS); 305 – Zdounky-Nětčice (BPS); 308 – Zlín-Malenovice – „Lutz“ (BPS); 310 – Zubří – „Dropávka“ (BPS); 311 – Želetice – „Roviny“ (BPS) (podle: **kap. 8.1**; *Bartík et al. 2017*).

Problematickou se jeví také samotná terminologie, včetně některých pro východohalštatskou ale i VK až dogmaticky užívaných výrazů a označení jako například Skyti, skytský či skytská a skytoidní kultura, skytsky ovlivněná kultura, skytský typ anebo skytské období. Takové etnický podmíněné termíny nejenže neodráží současný stav bádání a

zejména pro středoevropské kulturní prostředí jsou značně matoucí, ale zároveň neopodstatněně zdůrazňují etnický aspekt zkoumané problematiky a jasně poukazují na nekritické přebírání a používání označení a zejména názorů ze strany domácích ale i zahraničních badatelů a jejich následné zevšeobecňování (Kozubová 2019a, 56–58). Zdrojové regiony předmětů východního typu na Moravě jsou heterogenní a jejich původ není možné připsat jen jedné kultuře či kulturní skupině (cf. např. Hellmuth 2006). Právě VK byly donedávna nesprávně přisuzované všechny předměty východního typu na Moravě. Jak však naznačují nejnovější studie o její materiální náplni, pohřebním ritu a zákonitostech ve složení hrobové výbavy, krojích a schématech výzbroje, sociální a sídlištní struktury, VK není kulturou ani skytskou, ani skytoidní, ani skytsky ovlivněnou či dokonce východní. Tento fakt tedy znamená, že její celkový charakter není příliš podobný kulturám a kulturním skupinám starší doby železné ani ve stepní, ani lesostepní zóně východní Evropy. Lze ji posoudit jako kulturu doby halštatské a časně doby laténské s nezávislým postavením mezi kulturami doby železné v Evropě a nebyla ani součástí sféry vlivu východoevropských elit (Kozubová 2019a; 2019b). V této souvislosti je potřebné poukázat na práce Ondřeje Klápy, který pro diskutované hmotné prameny na Moravě navrhuje jednotný termín skytské nálezy nebo předměty skytského typu (včetně hrotů šípů skytského typu), který se ale z následujících důvodů ukazuje jako nevhodný a nereflektující nové poznatky (cf. Klápa 2017; 2019). Mezi analyzovanými předměty se nacházejí i nálezy VK, která skytskou a východní kulturou není a některé typy nálezů v její materiální náplni, které byly donedávna nesprávně spojené s východoevropským stepním a lesostepním jakož i s kavkazským prostředím, nemají ani skytský, ani východní původ (Kozubová 2018; 2019a; 2019b). Některé typy nálezů, včetně hrotů šípů nebo akinaků, nebyly používány jen nositeli skytské kultury, tedy jejich výskyt nezaznamenáváme jen v stepní zóně východní Evropy a na severním Kavkazu, ale jako technologická novinka našly široké uplatnění ve výzbroji a běžném životě mnohých neskýtských společenství v Eurasii (více Kozubová 2019a). Proto v případě některých diskutovaných typů nálezů z Moravy použijeme za nejvhodnější označení předměty východního typu, které nezdůrazňují etnický, ale geografický aspekt – tj. jde o předměty, jejichž původ a těžiště rozšíření leží v od oblasti rozšíření východohalštatské kultury v etnicky nesporně heterogenních kulturách euroasijské stepní a lesostepní zóny včetně Kavkazu a Sibiře.

Souhrnně 224 nálezů VK a předmětů východního typu z Moravy pochází ze 67 lokalit (stav z konce roku 2019), přičemž nejfrekventovanější kategorii nálezů ze sledovaného území tvoří militária, konkrétně bronzové hroty šípů (Bartík et al. 2017, 43–56; Novák 2017, 190–193; Janák 2017, 125). V analyzovaném souboru jsou zastoupené takové typy předmětů, jejichž těžiště výskytu se nachází v různých kulturně-geografických oblastech a z hlediska původu je proto můžeme rámcově rozdělit na čtyři skupiny:

Předměty VK – první, typologicky nejrozmanitější skupinu představují *nálezy VK* a též artefakty, jejichž výskyt na Moravě souvisí s aktivitami VK (schránky ulit z rodu *Cypraea*). Nejfrekventovanější z nich jsou dálkové zbraně (bronzové hroty šípů s vnitřní tulejkou). Dále sem patří sečno-úderové zbraně (železné bojové sekerky – čakany), ozdoby těla (bronzové hadovité záušnice a mořské mušle rodu *Cypraea* známé též jako mušle Kauri), keramika vyrobená na kruhu a některé typy hliněných pintader. V případě Moravy, ale září absence železných udidel s pevným upevněním postranic pomocí nýtů (typ Szentes-Vekerzug). Nebyly nalezeny ani na centrální lokalitě Habrůvka – „Býčí skála“, což je zarážející. Jejich výskyt je v některých regionech východohalštatské kultury (zejména dolenská skupina ve Slovinsku), dále na centrálním a východním Balkáně (lokalita Atenica, kultura Ferigile) častý.

Zaznamenáváme je zde v kontextech elit a také v samotné VK nepochybně patřily k statusovým předmětům (více *Kozubová 2011; Kmeťová 2014*, 103–104, 111–113; *Kozubová 2019b*, 52–53, 94). Protože v případě první skupiny jde o typy předmětů, které mají na celém území rozšíření VK poměrně široké časové rozpětí, jsou pro chronologické zařazení moravských nálezů klíčové jejich vekerzugské analogie zejména z lokalit na JZ Slovensku. Pro moravské exempláře je zásadní otázka datování počátku VK na JZ Slovensku a v ohbí Dunaje mnohem důležitější, než je datování na vzdálenějším V Maďarsku a na JV Slovensku. Datování počátků VK už v závěru Ha C2 a nejpozději na začátku Ha D1 je už všeobecně akceptované. Některé pohřebiště VK ve V Maďarsku a též na JV Slovensku s početnými prvky Ha C2 byly založené nejpozději v Ha D1a. Na JZ Slovensku tyto nálezové celky z Ha C2b sice spolehlivě ještě doložit nejde, ale jak ukazují mnohé nálezové kontexty, i tu je nutné počátky VK klást do fáze Ha D1a (*Kozubová 2013*, 407–408; *2019a*, 58–59).

Na Moravě jsou zastoupené téměř všechny typy bronzových hrotů šípů s vnitřní tulejkou a jejich varianty, příp. subvarianty, jaké poznáme z lokalit VK – a to trojkřídle (např. varianta I1, subvarianty I2a, I2c, I3a, I3b a I3c podle Anity Kozubové), trojkřídlo-trojboké (např. subvarianty II2a, II2b, II2c, II3a, II3b a II3c podle Anity Kozubové), dvojkřídle a trojboké (*Kozubová 2009; Bartík et al. 2017*, Fig. 2:10–12,15–17,23–25, 3:58,68–70,73,77,81, 4:91–92,104–105,110,114–115,120,122,126,128,135, 5:140–142,144,152,154,158; *Janák 2017*, obr. 1:7b). V nedávné době se moravskými nálezy zabíral Ondřej Klápa, ale v jeho, i když podrobné práci chybí kritičtější rozměr vyhodnocení této, moravskými badateli stále nejednoznačně interpretované kategorie nálezů, včetně přehodnocení chronologického aspektu (*Klápa 2019*). I když pro hroty šípů VK byly vypracované detailní typologická členění Janem Chochorowským (*Chochorowski 1985*, 86–88, Abb. 25) a Anitou Kozubovou (*Kozubová 2009*, 63–99, obr. 1), které jsou plně použitelné i pro moravské exempláře, Ondřej Klápa přistoupil k vypracování nového typologického systému. Podobně postupoval i v případě hrotů šípů s vnější tulejkou staršího typu, které naposledy podrobně typologicko-chronologicky zhodnotila Anja Hellmuth (*Hellmuth 2006*). Oba základní typy hrotů šípů – s vnější tulejkou staršího typu a s vnitřní tulejkou – přitom typologicky netřídil odděleně podle tvaru tulejky (vnější nebo vnitřní), ale jejich členění vypracoval společně primárně na základě průřezu listu. Tento přístup se nám jeví jako metodicky nesprávný, jde o typy vzájemně odlišné nejen morfologicky, ale i z technologického hlediska (např. rozdílné metrické parametry, včetně váhových, podmiňující jejich využití v boji či odlišný způsob výroby). Zároveň jsou už existující typologické řady pro oba základní typy hrotů šípů východního typu použitelné i pro jejich moravské nálezy a nevyžadují zásadnější modifikaci, jen drobné doplnění, proto existence dalšího typologického členění působí dost nepřehledně až zmatečně. Dalším problémem moravských hrotů šípů je otázka jejich datování, která je však úzce podmíněná jejich nálezovými kontexty. Absolutní většina nálezů totiž pochází buď ze sběrů, buď nemá žádné známé nálezové okolnosti, nebo jde o náhodné nálezy. Proto při jejich chronologickém zařazení, které s ohledem na absenci průvodních nálezů může být jen rámcové, je nevyhnutné přihlídnout jak k datování jejich analogií jak ve východokarpatské oblasti (VK a ciumbrudská kultura), tak i ve V Evropě. Zároveň je nutné brát do úvahy, že hroty šípů východního typu nejsou spolehlivým datujícím prostředkem, poukazuje na to dlouhé časové rozpětí používání mnohých variant/subvariant ve VK (blíže *Kozubová 2009*). Pro výskyt hrotů s vnitřní tulejkou na Moravě, jejichž výskyt souvisí s nevojenskými aktivitami VK, je směrodatné časové rozpětí v samotné VK. Rámcové členění hrotů šípů východního typu ze středoevropských lokalit do dvou časových horizontů (s vnější tulejkou jako starší a s vnitřní tulejkou jako mladší), se obdobně jako ve V Evropě a na S Kavkazu ukazuje jako

částečně chybné. Ve všech jmenovaných oblastech zaznamenáváme souběžný výskyt hrotů šípů obou základních skupin v průběhu fáze Ha D1, přičemž ve V Evropě se masová produkce kusů s vnější tulejkou staršího typu končí na začátku 6. stol. př. Kr. (Ha D1b) a masová produkce hrotů šípů s vnitřní tulejkou začíná nejpozději ve třetí čtvrtině 6. stol. př. Kr. (Ha D2a). Hroty šípů s vnější tulejkou jsou ve V Evropě rozšířené až do závěru 4. stol. př. Kr. (LT B1), ale tyto chronologicky mladší typy se od těch starších typologicky a morfologicky výrazně liší. Proto navrhuje rozlišovat mezi hroty šípů s vnější tulejkou staršího a mladšího typu obzvláště v případě východoevropských exemplářů. Mladší formy jsou ve střední Evropě doložené jen výjimečně (viz níže 3. skupina nálezů) (*Polin 1987, 28, 29; Kozubová 2009, 67–68, 95–96; Daragan 2017, 85–89; Kozubová 2019a, 62–64*). Sporadický výskyt hrotů šípů s vnitřní tulejkou ve VK už v Ha D1a se sice s jistotou vyloučit nedá, používaným typem zbraně se staly až v průběhu Ha D1b a značnou oblíbenost dosáhly až od Ha D2 (*Kemenczei 1994, 93; Kozubová 2009, 93, 96–97; 2019a, 63, pozn. 12*). Na základě zjištění o chronologickém vývoji hrotů šípů s vnitřní tulejkou ve VK a s ohledem na absenci spolehlivě datovatelných průvodních nálezů moravských exemplářů s vnitřní tulejkou nesouhlasíme s pojetím datování moravských hrotů šípů s vnitřní tulejkou Ondřejem Klápou do Ha D2, resp. do jeho druhého chronologického horizontu výskytu předmětů východního typu na Moravě (*Klápa 2017, 74–75, 77; 2019, 74–76, tab. 2*). Mohou být datovány do Ha D1b, obdobně i do Ha D3, příp. ještě do LT A. Hroty šípů východního typu, které se nevyskytly společně s chronologicky citlivými nálezy, neplní funkci chronologického kritéria. Jednotlivé varianty/subvarianty hrotů šípů s vnitřní tulejkou z Moravy je možné rozdělit na dvě skupiny. Exempláře první skupiny jsou obzvláště typické pro VK, jako např. ty s věžovitým tvarem listu, a ve V Evropě se vyskytují jen sporadicky – varianta I12 a I13 podle Anity Kozubové (*Kozubová 2009, 77–80*). Naopak hroty šípů z druhé skupiny nejsou ve VK velmi časté a těžiště jejich rozšíření se nachází ve V Evropě, kde jsou hroty šípů menší jako ve VK a mají nejčastěji trojúhelníkový, případně mandlovitý tvar listu se širokou základnou (*Kozubová 2009, 97; Daragan 2017, 88; Klápa 2019, 76*). Výjimkou je jen varianta I3 podle Anity Kozubové, která patří mezi oblíbené formy jako ve V Evropě, tak i ve VK, jako i varianty I1 a I2, které jsou v obou uvedených regionech zřídkavé (*Kozubová 2009, 74, 76–77, 97*). Zároveň je potřebné zdůraznit, že hroty šípů VK poukazují na novou tradici ve výrobě efektivních typů zbraní v Karpatské kotlině a jsou ukazatelem především inovací ve způsobu boje, a ne dokladem masových migrací nebo nájezdů z V Evropy. Jejich výskyt mimo území VK, jako např. na Moravě, nemusí automaticky znamenat vojenské aktivity ze strany VK, díky své efektivitě byly hroty šípů v stepní a lesostepní zóně Eurasie často používané nejen jezdeckými nomády, ale i místními usedlými společenstvími a jejich výskyt zde není vázán ani na konkrétní etnikum, ani na konkrétní kulturu či kulturní skupinu (*Kozubová 2019a, 64*). Ve východohalštatském prostředí, a zejména ve V Slovinsku, pozorujeme naopak přebírání hrotů šípů od VK spolu s čakany a udidly typu Szentes-Vekerzug do místních pohřebních zvyklostí s cílem sociální vizualizace místních elit. Podobné konstatování platí i v případě nálezů VK na Moravě, jako např. ve svatyni v Habrůvce – „Býčí skála“.

Dva železné čakany se symetricky umístěným otvorem pro topůrko z Habrůvky – „Býčí skály“, náleží k frekventované variantě I1 podle Anity Kozubové, naopak exemplář z povrchového sběru z Křenova je možné typologicky přiřadit k málo početné variantě I2, která je doložena jen na lokalitách VK (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 29:314–315; Kozubová 2010, 47–53; Bartík et al. 2017, 50, Fig. 6:82*). Právě čakany varianty I1 jsou ve VK, ale i v ciembrudské kultuře nejpočetněji zastoupeným typem sečně-úderových zbraní a jejich výskyt ve východokarpatském prostoru souvisí s oblastí SZ a centrálního Kavkazu

(protomeotská skupina lokalit, včasně meotská a kobanská kultura), kde registrujeme výskyt téměř identických čakanů zejména v Ha B3–D1 (Kozubová 2010, 50–51). Čakany této varianty jsou ve VK datované velmi široce, a to do rozpětí Ha D1–D3/LT A. Nepočtené exempláře z JZ Slovenska (Senec-Štrková kolónia, Chotín IB) patří chronologicky do Ha D1–D2, kam můžeme zařadit i moravské exempláře, zejména ty z Habrůvky – „Býčí skály“ (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, 66; Kozubová 2009, 86; 2010, 51–52; 2013, 107). Právě výskyt železných čakanů na této lokalitě elitního charakteru není ničím překvapivým, obdobně i ve VK nacházíme železné čakany různých variant převážně v elitních nálezových kontextech (Kozubová 2019b, 94). Svým výborným stavem zachování nepotvrzují oba býčískalské exempláře zjištění pro nálezy železných čakanů z lokalit halštatské kultury, které v porovnání s vekerzugskými exempláři mají často silně zkorodovaný povrch. Zda je značná koroze povrchu čakanů z lokalit halštatské kultury způsobená jen nepříznivými půdními podmínkami, nebo indikuje jejich možnou místní výrobu podle vekerzugských předloh, není nyní na základě chybějících spektrálních analýz možné spolehlivě určit. Oba čakany z Býčí skály mají na rozdíl od typických, obloukovitě výrazněji prohnutých vekerzugských exemplářů téměř rovné tělo (Kozubová 2010, 49–50).

Výlučně se ženskou sférou souvisí ve VK nálezy hadovitých záušnic, schránek měkkýšů z rodu *Cypraea* a hliněných pintader. Na Moravě jsou nejpočetnější hadovité záušnice typu I podle Anity Kozubové s hladkým kroužkem kruhového průřezu, které jsou doložené na lokalitách jak HS, tak i PS/vývalé HS, tak i PS (Bartík et al. 2017, 43–44, 48, 50, 52–54, 56, Fig. 5:9,14,57,59,64,79–80,123,132,134,156, 6: 6:60–61,124,137,139). Hadovité záušnice typu II s vroubkovaným kroužkem, které se na lokalitách mimo území rozšíření VK vyskytují nanejvýše sporadicky, reprezentuje na Moravě jen jeden exemplář z Měrovic nad Hanou 5 z Prostějovské kotliny (Bartík et al. 2017, 52, Fig. 5:112). Hadovité záušnice jako ozdoby hlavy ženského kroje mají ve VK prokazatelně lokální charakter a jde nepochybně o předměty specifické jen pro její materiální náplň (podrobněji Kozubová 2018, 31–32). Jejich značná obliba odpovídá i jejich širokému chronologickému zařazení do Ha D1–LT A na celém území rozšíření VK včetně JZ Slovenska, přičemž se zdá, že v místních ženských krojích se tyto záušnice naplno prosadily až od fáze Ha D1b a jejich výraznější nárůst registrujeme zejména v Ha D2–D3 (Kozubová 2013, 29–31). Na základě faktu, že všechny moravské hadovité záušnice typů I a II jsou nálezy sběrového charakteru, nelze je v rámci uvedeného časového rozpětí Ha D1–LT A přesněji datovat. Součástí depotu z Bánova – „Skalek“ nedaleko slovenských hranic (**obr. 64:1**; nepublikováno) z Ha D1b (**obr. 68**) byly dvě malé bronzové kroužkové náušnice/záušnice s přiléhajícími odseknutými konci varianty I1 podle Anity Kozubové. Různě tvarované bronzové kroužkové náušnice/záušnice malých rozměrů jsou relativně častou součástí inventářů hrobů na pohřebištích VK, kde nejsou chronologicky citlivými předměty, evidujeme je z celé existence VK. K nejstarším exemplářům patří náušnice/záušnice z Ha D1a (Kozubová 2013, 33–34). Hladké a tordované exempláře z pohřebiště v Hallstattu z Ha C2b–D1a jsou starší jako kroužkové náušnice/záušnice z lokalit v stepní a lesostepní zóně V Evropy, kde se nejstarší kusy objevují až na začátku 6. stol. př. Kr. a přežívají až do 3. stol. př. Kr. s těžištěm výskytu v 5. a 4. stol. př. Kr. Je proto pravděpodobnější, že móda malých kroužkových náušnic/záušnic jako součásti nejen ženských, ale sporadicky i mužských krojů do VK pronikla z halštatského prostředí, a to z oblasti Solné komory v Rakousku (Kozubová 2018, 16, 44–45; 2019a, 107). Jestli exemplář z Bánova – „Skalek“ souvisí s poslední jmenovanou oblastí nebo s VK, není možné nyní jednoznačně říct. Další bronzový otevřený kroužek, který mohl být použitý jako náušnice/záušnice, pochází z Habrůvky – „Býčí skály“ (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf.

21:238). Ze Slatinic – „Stráže“ a Slatinek – „Močílek“ bez bližších nálezových okolností a z Ivančic – „Panovského cihelny“ pocházejí tři schránky měkkýšů z rodu *Cypraea* (Bartík et al. 2017, 54–55, 65, Fig. 6:137,139). V Karpatské kotlině se první nálezy objevují až v době halštatské, a to právě v hrobech VK a ciumbrudské kultury. Jejich výskyt tu mohl souviset buď s kavkazskou oblastí, odkud se do východokarpatského prostoru mohly dostat zprostředkovaně přes východoevropskou stepní a lesostepní oblast, anebo ze Z, popř. SZ Přebalí, kam se dostaly z Rudého moře zprostředkovaně přes V Středomoří. V ciumbrudské kultuře se méně početné ulity rodu *Cypraea* objevují v hrobech v Ha C2b–D1, ve VK je spolehlivě poprvé nacházíme až v Ha D1b. Jejich výraznou kulminaci pozorujeme zejména v pozdně halštatském období, popřípadě ve stupni LT A (Kozubová 2019a, 100–101). Hliněné pintadery vekerzugského typu se našly ve třech pozdně halštatských sídlištních objektech bývalé PS, dvě v Hulíně-Pravčicích obj. 639, 3817 – „Višňovcích“ a v Polešovicích obj. P66–59 – „Nivkách“ (Bartík et al. 2017, 48, 53, Fig. 6:60–61,124). Výzdobné motivy na pečetní ploše v podobě koncentrických kroužků a kosočtverců stejně jako meandrovitý motiv jsou doložené i na hliněných pintaderách VK, kde má tento typ nálezů lokální charakter a jeho výskyt nesouvisí s kulturním impulsem z kavkazské oblasti, včetně V Zakavkazí (podrobněji Kozubová 2019a, 136–137). Jde tak spíše o periodicky se vyskytující kategorii nálezů bez genetické vazby na předcházející období či vazby na cizí kulturní impulsy (Schwellnus 2010, 219). Jedinečná, v prostředí VK bez analogií je pintadera z Hulína-Pravčic obj. 639 – „Višňovců“. Svoji trojdílnou zdobenou plochou koncentrických kroužků jako by vznikla spojením třech malých pečetidel s jednoduchou pečetní plochou, které jsou pro VK obzvláště typické (Kisfaludi 1997, Abb. 7:5–11; Bartík et al. 2017, Fig. 6:60). I když nejstarší hliněné pintadery jsou ve VK datované do Ha D1a, těžiště jejich rozšíření zde připadá až na Ha D2–D3, tomuto odpovídá i datování moravských exemplářů (Kozubová 2013, 132–133).

Na kruhu vyrobená vekerzugská keramika je na Moravě spolehlivě doložená jen dvojkónickým džbánkem s páskovým uchem vysoko vytaženým nad okraj (typ I podle Anity Kozubové) ze sídlištního objektu Vyškov obj. 1/87 z Ha D2–D3 (Čížmář, M. 1995, 210, Abb. 2:4; Kozubová 2013, 165) a podélně žlábkovaného páskového ucha ze džbánu z nepublikovaného objektu Kralic na Hané obj. 511/2019 – „Kralický háj“ z Ha D3. Džbány spolu s některými typy mís patří ve VK k nejfrekventovanějším tvarům keramiky vyrobené na kruhu, a to od Ha D1a. Džbány představují naopak málo zastoupený keramický tvar s těžištěm výskytu v Ha D1 a se sporadickým přežíváním do Ha D2 (Kozubová 2013, 165, 167). Na Moravě se keramika VK vyrobená na kruhu objevuje až v pozdně halštatských kontextech.

Domácí předměty podle předloh VK – s první skupinou nálezů je úzce spjatá i druhá skupina, ke které řadíme artefakty, které sice mají předlohy v materiální náplni VK, ale na Moravě se však vyskytly už v modifikované, lokální podobě. Týká se to bronzových hadovitých záušnic typu III podle Anity Kozubové, některých typů hliněných pintader a v ruce dělané (asi dotáčené) velké nádoby s odsazeným dnem deponované do čtyř objektů z Těšetic-Kyjovic obj. 1511, 1525, 1564 a 1640 – „Suten“ (Bartík et al. 2017, 56, Fig. 6:153). K hadovitým záušnicím typu III řadíme exempláře s plasticky zdobeným kroužkem, s kroužkem čtvercového a víceúhelníkového průřezu nebo s jinak než kuželovitě tvarovanou hlavičkou. Takto tvarované hadovité záušnice se ve VK vyskytují velmi zřídka a jsou naopak poměrně časté na lokalitách v Zadunajsku (Z Maďarsku) a na Moravě. Je proto možné předpokládat jejich místní produkci (Kozubová 2013, 28, 30; 2018, 14, 16; Bartík et al. 2017, 52, 54–55, Fig. 5:108–109,111,127,146). Protože jsou moravské exempláře bez bližších nálezových okolností, je možné je datovat jen rámcově do Ha D1–D3, případně do LT A. Hliněné pintadery z hradiště v Jamolicích – „Čertově hrázi“ a Oslavanech 2 – „Náporkách“ obdobně i

z kostrového hrobu Vojkovic H117 – „Vojkovických niv“ z Ha D2a (**obr. 68**; *Golec 2005*, tab. 169; *Bartík et al. 2017*, 49, 53, 56, Fig. 6:67,121,155) se tvarem a charakterem výzdoby zdobené plochy jasně liší od pintader VK a představují lokální variantu tohoto typu předmětů, rozšířených zejména v prostředí halštatské kultury s těžištěm výskytu v oblastech SZ a SV Pňialpí. Není vyloučené, že jako předlohy posloužily pintadery VK (*Schwellnus 2010*). Ze sídlištních objektů Těšetice-Kyjovice obj. 1511, 1525, 1564 a 1640 – „Sutny“ z Ha D2–D3 pochází soubor masivních střepů z dolní části těla v rukách zhotovené velké nádoby s výrazně odsazeným dnem, která původně mohla patřit masivní dvojkónické váze, amfoře anebo kratéru s předpokládanou výškou více jako 50 cm (*Golec 2004*, tab. 1:4; *Bartík et al. 2017*, 56, Fig. 6:153). Tvarově jako i přítomností odsazeného dna jde nepochybně o cizí prvek v keramické náplni HS/bývalé HS, která typologicky vychází z vekezugských keramických předloh při zachování lokálního technologického výrobního postupu a úpravy povrchu.

Předměty stepní a lesostepní zóny V Evropy – do třetí skupiny nálezů můžeme zařadit typy předmětů, jejichž *těžiště výskytu se nachází ve stepní a lesostepní zóně V Evropy, popřípadě na S Kavkazu*, kde se objevují v materiální náplni mnohých kultur a kulturních skupin. Ve V regionech střední Evropy je zaznamenáváme jen výjimečně, a to buď v identické podobě jako na V (např. akinaky, průvlečky řemenů koňského postroje, hroty šípů s vnější tulejkou mladšího typu), nebo už v modifikované podobě jako místní výrobek (např. postranice z kosti/parohoviny).

Soubor až čtyř takových artefaktů pochází z Habrůvky – „Býčí skály“. Postranice z kosti/parohoviny se třemi malými otvory ve střední části a s konci v podobě značně schematizovaných kopýtek je na Moravě jediná svého druhu (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, 71, Taf. 31:327). Postranice z kosti/parohoviny se zoomorfně tvarovanými konci, a to v podobě zvířecí hlavičky (např. beran, grifo-beran, dravec, kůň, los, býk, orel) na jednom konci a kopýtko na konci druhém, jsou typickým projevem materiální náplně kultur a kulturních skupin časně skytského období (Ha C2–D1) v lesostepní zóně V Evropy (s koncentrací v pravobřežní a levobřežní oblasti Podněpří) a částečně i na S Kavkazu, kde jejich sporadické přežívání registrujeme ještě v průběhu 2. pol. 6. stol. př. Kr. Jejich výskyt v stepní zóně V Evropy ale doložený není (výjimkou je jen exemplář z Gruševki; *Polidovič 2004*, 145, 147–151, ris. 2–3; *Mogilov 2008*, 24–29, ris. 40–56). V Karpatské kotlině jsou známé jen čtyři nálezy podobných postranic, což jasně poukazuje nejen na epizodní charakter v jejich výskytu, ale i na to, že tento typ součástí koňského postroje nenašel uplatnění ani ve VK, ani v ciumbrudské kultuře (zde úplně chybí), ale ani ve východohalštatské kultuře. Zatímco kostěná postranice z hradiště v Celldömölk – „Sághegy“ v Zadunají vykazuje výrazné tvarové podobnosti s východoevropskými exempláři, jsou dvě jedinečné postranice z parohoviny ze sídliště VK Pusztataskony obj. 487 – „Ledence“ 1 a Budapešť-Rákospalota obj. 128 – „Újmajor“ na základě značných morfologických odlišností s východoevropskými exempláři bezpochyby místními výrobky (*Mozsolics 1953*, 94, fig. 35, pl. XV:8; *Horváth 2002*, 106, kép 10: 6; *Tot 2015*, ris. 2). Koncový fragment postranice v podobě kopýtko pochází z kostrového hrobu z Mátraszele z Ha D1b (*Kemenczei 1986*, Abb. 3; *Kozubová 2009*, 108–109). Postranice z Habrůvky – „Býčí skály“, kterou datujeme do Ha D1 s možným přesahem do Ha D2, se nejvíce podobá na exemplář z Budapešti-Rákospaloty obj. 128 – „Újmajor“ a je tak nepochybné, že jde o lokální výrobek zhotovený buď ve VK nebo přímo na Moravě. Lokálním výrobkem je také kostěný fragment zoomorfní postranice z hradiště Křenovice – „Hradisko“ se zoomorfně tvarovanou zvířecí hlavičkou – pravděpodobně koně a geometrickou výzdobou z koncentrických kroužků (*Tichá Bambasová 2019*, 116–117, tab. 32:18). Bronzová průvlečka řemenů z koňského postroje ve tvaru zvířecí tlapy je ve střední Evropě jediná svého druhu

(Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, 71, Taf. 31:325). Motiv tlapy se v lesostepní zóně V Evropy (s koncentrací v levobřežním a méně v pravobřežním Podněpří) poměrně často objevuje v 5. stol. př. Kr., se zřídka přesahe do 4. stol. př. Kr. (Mogilov 2008, 51–52, ris. 103). V stepní zóně Ukrajiny jako i v západopodolské skupině jsou obdobné průvlečky velmi zřídka (Kovalev – Polin 1991, 48–50, ris. 8:7,8; Mogilov 2008, 51). Mimo V Evropu se podobné předměty vyskytují výjimečně, kromě průvlečky z Habrůvky – „Býčí skály“ známe jiný exemplář z pohřebiště v Celic-Dere v rumunské Dobrudži (Simion 2000, fig. 10:5). Průvlečka z Habrůvky – „Býčí skály“ patří nepochybně až do Ha D3, kam řadíme i tři bronzové hroty šípů s vnější tulejkou mladšího typu z této lokality (Bartík et al. 2017, Fig. 2:18–19,22; Klápa 2017, Fig. 12:2–4). Subtilní bronzové hroty šípů s vnější tulejkou mladšího typu, které ve V Evropě a na S Kavkazu odpovídají třetí chronologické skupině hrotů šípů podle Anny Ivanovny Meljukové z 5.–4. stol. př. Kr., se od masivních exemplářů s vnější tulejkou staršího typu z první chronologické skupiny podle Anny Ivanovny Meljukové ze časně skytského období (Ha C2–D1) odlišují zejména dlouhým úzkým listem, který je typický pro hroty šípů s vnitřní tulejkou, a velmi krátkou úzkou vnější tulejkou bez zpětného háčku. Jeho funkci zde nahrazují ostře zašpičatěné konce listu. Tyto chronologicky mladší typy se ve střední Evropě vyskytují jen výjimečně a úplně chybí na lokalitách VK a ciumbrudské kultury, což ukazuje na rozdílnost v typologicko-chronologickém vývoji hrotů šípů východního typu mezi V Evropou a východokarpatským regionem (Meljukova 1964, 14–32, ris. 1, tab. 6–9; Kozubová 2009, 67–68; Daragan 2017, 89; Kozubová 2019a, 62–64). Mnohem delší časové rozpětí mají malé duté bronzové, železné a sporadicky i kostěné, olověné, zlaté a stříbrné kónické předměty označované jako vorvarky. Ide o polyfunkční předměty, sloužící jako průvlečky řemenů koňských postrojů, jako součásti řemenů pancířové a lamelové výstroje (na zakončení řemenů), jako součásti toulců nebo opaskových garnitur, které známe v celé V Evropě (s výraznou koncentrací v lesostepním Podněpří) a na S Kavkazu v průběhu celého skytského období (Mošinskij 2006, 29–30; Mogilov 2008, 73–81, ris. 141–149). Mimo tohoto původního území rozšíření jich nacházíme na V Balkáně v bohatých tráckých nálezových kontextech ze 4.–3. stol. př. Kr. (Agre 2011, 118, III. IV–18). Kromě sporného nálezového celku z Ártánu – „Zomlin puszta“ z Ha D1 a hrobu koně 19 z pohřebiště v Szentés-Vekerzugu z Ha D3/LT A (na základě falér typu Magdalenska gora) podobné předměty na lokalitách VK doložené nejsou (Kemenczei 2009, Taf. 4:7, 69:5–7; Kozubová 2010, 53). Stejně konstatování se vztahuje i na ciumbrudskou kulturu, kde byl doposud nalezen jeden kónický bronzový předmět v asi kostrovém hrobě z roku 1880 v Murgešti z Ha D1 (Vulpe 1990, 98, 101–102, Taf. 46A:2). Ve východohalštatském prostředí jsou bronzové kónické vorvarky zřídka jevem a kromě dvou moravských exemplářů je známe z mohyly 2 v Jalžabet u Varaždinu a z mohyly ve Vaskeresztes, obě z Ha D1 (Fekete 1985, Abb. 22: 3–5; Šimek 1998, Abb. 8:3–4). Na Moravě se kromě jedné vorvarky z Habrůvky – „Býčí skály“ (Bartík et al. 2017, 45, Fig. 6:30) další podobný exemplář našel na hradišti Štramberk – „Kotouč“ (Janák 2017, obr. 1:7a). Exemplář z Habrůvky – „Býčí skály“ přiřazujeme k vorvarkám typu I.1.1. podle Olexandra Dmitroviče Mogilova, které jsou v lesostepní zóně Ukrajiny datované do rozpětí od 2. pol. 6. stol. do 4. stol. př. Kr. (Mogilov 2008, 74–75). S ohledem na minimální chronologickou citlivost vorvarek v původní oblasti rozšíření nesouhlasíme s Ondřejem Klápa se zařazením štramberského exempláře, který je zároveň náhodným nálezem, do jeho prvního horizontu výskytu předmětů východního typu na Moravě (Klápa 2017, 71, pozn. 6). Kromě toho, ze Štramberku – „Kotouče“ pocházejí nálezy široce datovatelných bronzových hrotů šípů nejen s vnější tulejkou staršího typu, ale i exempláře s vnitřní tulejkou, což může vorvarku zařadit do delšího časového rozmezí, nejen do navrženého Ha D1 (Janák 2017, obr. 1). Uvedenému

neprotiřečí ani datování vorvarek typu I.1.4. podle Olexandra Dmitroviče Mogilova do 2. pol. 6. až závěru 4. stol. př. Kr., mezi kterými štramberský exemplář nachází nejbližší tvarové paralely (Mogilov 2008, 75, 76).

Z povrchového sběru ze Smržic – „Trávníků u Ostrova“ pochází např. lodkovitá spona (obr. 35:33), hroty šípů s vnitřní tulejkou (Bartík et al. 2017, 55, Fig. 5:142–144) a jeden unikátní v rukách zhotovený střep z místní keramiky se záměrně čtyřikrát otištěnou malou kroužkovitou náušnicí/záušnicí s kuželovitou hlavičkou (nepublikováno). Jde o ozdobu hlavy ženských krojů, které mají v Karpatské kotlině cizí původ a její těžiště rozšíření se nachází v lesostepní zóně Ukrajiny (časně skytská skupina pravobřeží středního Podněpří a západopodolská skupina), ale zejména v sousedních oblastech V Polska (např. wysocká a tarnobrzegská kultura). V obou regionech jsou malé kroužkové náušnice/záušnice s terčovitou, hříbovitou nebo kuželovitou hlavičkou datované do 7.–6. stol. př. Kr. s těžištěm výskytu v 2. pol. 7. stol. př. Kr. Exempláře z wysocké a tarnobrzegské kultury jsou považované za předlohy pro náušnice/záušnice z lesostepní zóny Ukrajiny (např. Gawlik 2007, 224, 237; Polit 2010, 356). Podobné náušnice/záušnice s kuželovitou, příp. terčovitou hlavičkou jsou ve VK velmi zřídka a jejich výskyt v Ha D1–D2 souvisí spíše s vlivy z JV Polska, a to s tarnobrzegskou kulturou, než s lesostepní zónou Ukrajiny (blíže Kozubová 2019a, 108, Abb. 31). V případě keramického střepu ze Smržic – „Trávníků u Ostrova“ je pravděpodobnější, že náušnice/záušnice použité k jeho výzdobě se sem dostaly z VK a ne z JV Polska anebo ze Z Ukrajiny. Naznačoval by to společný výskyt bronzových hrotů šípů s vnitřní tulejkou varianty I3 podle Anity Kozubové na této lokalitě.

Z hradiště Mokrý-Horákov 2 – „Horákovský hrad“ u Brna pocházejí tři železné dýky – akinaky různých typů, všechny jsou však sběrového původu (Topal – Golec 2017, Fig. 1). Jedna ze třech dýk patří typu Vettersfelde podle Denise Topala, který byl rozšířený hlavně v 2. pol. 6. stol. př. Kr. (s prvním možným výskytem už na konci 7. nebo na začátku 6. stol. př. Kr.) v oblasti levobřeží středního Podněpří, na Krymu, v lesostepní zóně středního Poprutí a na SZ Kavkazu. V stepní zóně V Evropy takové dýky doložené nejsou (Topal 2018, 66, 69, ris. 22). Z Karpatské kotliny je doposud známý jen jeden železný exemplář dýky typu Vettersfelde z lokality VK v Szirmabesenyő, jde však o náhodný nález (Kemenczei 2009, Taf. 79:1). Ostatní dva akinaky z Mokrý-Horákova – „Horákovského hradu“ mohou být o něco mladší jako zmíněná dýka typu Vettersfelde a patří asi do 1. pol. 5. stol. př. Kr. Jde o dýku s anténovitou, zoomorfně zdobenou hlavicí a krátkou lamelovitou záštitou typu Găiceana podle Alexandra Vulpeho a o dýku s krátkou kvadratickou hlavicí a malou lamelovitou záštitou. Typ Găiceana, jehož nálezy jsou doložené v lesostepní zóně Podněpří (hlavně v jeho pravobřežní oblasti), v lesostepním Povolží, v Přikamí, na SZ Kavkazu (Kubáň) a v oblasti dolního toku Dunaje (kultura Ferigile, nálezy z Dobrudže), je sice datovaný do 2. pol. 6. a do 1. pol. 5. stol. př. Kr., většina nálezů však patří až do 5. stol. př. Kr. (Vulpe 1990, 57–61; Topal 2018, 89). Podobné datování připadá i na ne příliš početné nálezy akinaků s malou lamelovitou záštitou, které jsou na rozdíl od typu Găiceana široce rozptýlené ve stepní a lesostepní zóně V Evropy včetně Krymu (Babenko – Šelechan' 2015, 83, 88). Na základě absence bodných a sečných zbraní s dvojitým ostřím typu akinak ve VK, které na rozdíl od bojových nožů a sekáčů VK do své výzbroje nepřijala, v případě moravských nálezů vyvstává otázka, jak se sem akinaky jako obzvlášť typická zbraň skytského období v lesostepní zóně V Evropy a na S Kavkazu a později i v stepní zóně severního Přičernomoří dostaly. Ani v ciembrudské kultuře nejsou typy akinaků, jaké byly nalezené na Moravě, doložené a ve výzbroji se tu uplatnily především specifické dýky typu Posmuş (blíže u Vulpe 1990; Kozubová

2019a, 74, 83–86; 2019b, 86). Je proto zřejmé, že VK ani ciembrudská kultura pro moravské exempláře úlohu zprostředkovatele nesehrály.

Předměty s předpokládaným původem v ciembrudské kultuře a v západopodolské skupině – do čtvrté skupiny náleží z hlediska jejich možného původu jsme zařadili hroty šípů s vnější tulejkou staršího typu, které ve V Evropě a na S Kavkazu patří do první chronologické skupiny hrotů šípů východního typu podle Anny Ivanovny Meljukové (časně skytské období, Ha C2–D1) (Meljukova 1964, 14–32, ris. 1, tab. 6–9). Ty se na rozdíl od hrotů šípů s vnitřní tulejkou vyznačují výraznější typologickou variabilitou a patří sem exempláře dvojkřídle (např. varianty skupiny I.A. a I.Y. podle Anji Hellmuth, typy 3 a 5 podle Jana Chochorowského), trojkřídle a trojkřídlo-trojboké (např. varianty skupiny II.A., II.B., II.C., II.D., II.E., II.G., II.H., II.M., II.N, II.Y. podle Anji Hellmuth) a nakonec trojboké (např. různé typy skupiny III podle Anji Hellmuth) (Chochorowski 1985; Hellmuth 2006; Bartík et al. 2017, Fig. 2:1,3–8,13, 22,31–42, 3:43–54, 62–63,74–76,83,85–90, 4:93–102, 106–107,113,116–117, 125,129–131,133,136, 5:145, 147–151,159–161; Janák 2017, obr. 1:1–6,8; Novák 2017, tab. 2–3; 2020). Jelikož jsou moravské nálezy vícekrát zpracované nejen moravskými, ale i zahraničními badateli (např. Hellmuth 2006; Janák 2017; Novák 2017; Klápa 2017; 2019), věnujeme se tu jen otázce jejich možného původu. Hroty šípů s vnější tulejkou staršího typu ze středoevropských lokalit mají ve východoevropském prostředí početnější analogie jako exempláře s vnitřní tulejkou, což úzce souvisí s jejich výskytem v částečně odlišných nálezových kontextech jako v těch, ve kterých byly nalezené hroty šípů s vnitřní tulejkou. Část z nich pochází z hrobových inventářů ciembrudské kultury, kde jsou tyto datované do její starší chronologické fáze, ale v oblastech ležících Z a SZ od území jejího rozšíření – v Zadunajsku, na JZ Slovensku, na Moravě a v Polsku – je pozorovaná koncentrace jejich výskytu zejména na hradištích a u části z nich v takových nálezových kontextech, které souvisí s horizontem jejich zničení (např. Smolenice – „Molpír“, Celldömölk – „Sághegy“, Provodov – „Rysov“ nebo Wicina). Proto je evidentní, že výskyt hrotů šípů s vnější tulejkou staršího typu ve východohalštatském prostředí souvisel s jiným fenoménem jako výskyt hrotů šípů s vnitřní tulejkou ve VK a od ní Z ležících oblastech (kulturní a obchodní kontakty, výměna technologií, inovace v způsobu boje, snaha o vybudování sféry vlivu ze strany VK) a ten mohl být pravděpodobně svázán s pohybem obyvatelstva a z toho vyplývajících vojenských aktivit ze Sedmihradska z prostředí ciembrudské kultury nebo z lesostepní zóny středního Podněstří z prostředí západopodolské skupiny, kde nacházíme početné analogie k exemplářům z východohalštatských lokalit (podrobně Hellmuth 2006). K těmto událostem došlo v průběhu Ha D1b. Hroty šípů s vnější tulejkou staršího typu se ve VK objevují sporadicky, doposud je jich známo méně než 20 kusů. S výjimkou pěti exemplářů ze čtyř hrobů – Alsótelekes – „Dolinka“, Sajószentpéter, Szentcsanak a Tiszavasvári – „Csárdapart“ (zde jako amulet/talisman) – jde vesměs o náhodné nálezy bez bližších nálezových okolností (Kemenczei 1994, Abb. 5:1–3; 2009, Taf. 10:3, 19:2, 28:5,6, 59:11–13, 15–17, 79:3, 124:31, 171:2, 177:8; Tóth 2012, táb. 9:2–3).

Závěr

1 – pojetí úlohy VK, ciembrudské kultury a kultur/kulturních skupin stepní a lesostepní oblasti V Evropy na Moravě se zásadně mění. Nepřikláníme se k modelu vážné destrukce Moravy v období Ha D1–D3, i když kontexty koncentrovaných militárií v podobě hrotů šípů (zejména těch s vnější tulejkou) na některých hradištích mohou na lokální destrukce poukazovat.

2 – chronologický rámeček a širší kulturní souvislosti Moravy řadí diskutované nálezy do Ha D1–D3 (možná s přesahem do LT A) u prvních tří skupin. Domácí nálezové okolnosti a datování zdrojových oblastí zúžení datace nedovolují. Čtvrtá skupina je omezena jen na Ha D1b. Pro všechny skupiny identifikujeme zdrojové oblasti V od Moravy. Nejblíže se nachází VK, které byly v minulosti nesprávně přisuzovány všechny nálezy východního typu (viz „předměty skytského typu“ in *Klápa 2017*). Detailní vyhodnocení předmětů ukazuje, že jejich rozdělení z hlediska původu jen na dvě skupiny, a to na nálezy VK (skupina 1) a na nálezy s původem v stepní a lesostepní oblasti V Evropy (skupina 3), je nedostatečné. Třetí skupinu předmětů je těžšíště možného původu ještě dále precizovat. Osobité jsou předměty, které byly v domácím prostředí zejména podle vekezugských nebo také východoevropských lesostepních předloh modifikované (skupina 2).

3 – nálezy VK a předměty východního typu nejsou jen importy, ale i modifikované předměty podporující domácí původ (viz druhá skupina předmětů podle původu). Právě tato složka poukazuje na jiný typ sousedských vztahů mezi Moravou a východními sousedy, zejména s VK.

4 – pouze destrukční pojetí výskytu předmětů východního typu je neudržitelné. Nelze pracovat pouze s hroty šípů, existují i jiná militária, a to elitního typu, a také celá řada dalších skupin nálezů a jejich kontextů, jako například šperk a hliněné pintadery, které souvisí s čistě ženskou, tj. nevojenskou sférou. Na tu ukazuje také na kruhu vyrobená keramika VK. I samotná militária spjatá s mužskou sférou nelze automaticky posuzovat jako doklad vojenských aktivit, protože ve východohalštatském prostředí nacházíme militária a koňský postroj VK častokrát v elitních nálezových celcích a ne v kontextech poukazujících na destrukční vojenské aktivity. Místní halštatské elity přijímaly tyto předměty do svých pohřebních zvyklostí s cílem vizualizovat svůj status.

5 – chronologický aspekt militárií východního typu není zcela jednoznačný, protože zpravidla nejde o předměty datačně citlivé. Jelikož je neznáme z uzavřených nálezových celků, je nutné být s jejich datováním a následným interpretováním obezřetný. Předměty, které můžeme přisoudit příčernomořským stepním Skytům, tj. předměty s původem v stepní zóně V Evropy, na Moravě neznáme.

6 – koncentrace nálezů VK a zejména předmětů východního typu na Moravě je na území PS a bývalé PS výraznější než v HS a bývalé HS (viz **obr. 67**).

7 – jak ukazují nejnovější poznatky, Morava náleží vedle Slovinska ve východohalštatské kultuře k regionům s kontinuálním dokladem elit v celém rozsahu Ha D1–D3, zásadní význam v tomto ohledu přináší centrální pohřebně-obětní svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ (*Golec – Mírová 2020*).

8 – v Ha D1–D3 dokládáme vedle hrobů i řadu depotů (viz **obr. 68**). Výskyt nálezů VK a předmětů východního typu všech identifikovaných skupin a zdrojů původu na kontinuálním vývoji na Moravě nic zásadního nemění – „moravská skytská (s)poušť se nekonala“.

14. ZÁVĚR A DISKUZE

Pohled na *problematiku hrobů*, jako odrazu chování lidí doby halštatské na Moravě, poukazuje na jejich široké prorůstání mezi ostatní námětové skupiny, pomocí nichž se snažíme pochopit a rekonstruovat společnost doby halštatské. Koncept odráží rozdílný přístup ke zdrojům a jejich interpretace. Pouze jejich závěrečné kombinování a propojování vede k všeobecnému posouzení svěbytného způsobu halštaticizace HS a PS a v pozdní době halštatské v bývalé HS a PS. Typologicko-chronologické vztahy přerůstají v otázky socio-ekonomické. Autoři postupně pracují s těmito *námětovými okruhy*: 1 – vozy a koňský postroj; 2 – šperky – spony, jehlice, opasky, náramky/nápažníky, závěšky, jantar, sklo; 3 – výzbroj a výstroj; socio-ekonomický model není možné studovat bez monitorování: 4 – elit a s nimi spojeného luxusu/importů; dále 5 – na elity navázané specializované řemeslo; 6 – hradiště/dvorce; 7 – depoty a 8 – elitami instituciovaná centrální svatyně Habrůvka – „Býčí skála“; 9 – specifický přístup si zasluhuje vyhodnocení předmětů vekerzugské kultury a kultur východního typu; 10 – specializovaných přírodovědných analýz; 11 – dálkových komunikací a krajinných vztahů; 12 – tvorby společensko-ekonomického modelu a krajinných vztahů doby halštatské a 13 – náboženství a světa idejí.

Výzkum doby halštatské na Moravě považujeme za mnohoproutý a pro celkové pochopení periody není možné zaměřovat se pro celkové pochopení periody pouze na některý z vybraných okruhů. Předkládaná práce se snaží pomocí nových a starších interpretovaných dat rozvinout téma v širším záběru několika okruhů současně. Stav jejich poznání je velmi nerovnoměrný. Představujeme přehled nejaktuálnějších z nich. Jednotliví badatelé se zaměřují na vybraná témata a jen výjimečně docházejí k rozsáhlejšímu propojování dat na základě uvedené metodiky. Uvádíme práce, na které předložená práce reaguje: 1 – vozy a koňský postroj (Kos 2011; 2014a, 2015; Kos – Přichystal 2013, 88–89; Mírová 2019a; 2019b; **kap. 10.2.1**); 2 – spony (Říhovský 1993; **kap. 10.2.1**), jehlice (Říhovský 1979; **kap. 10.2.1**), opasky (**kap. 10.2.1**), náramky/nápažníky (**kap. 10.2.1**), závěšky (Čižmář 2012a; Čižmář – Čižmářová 2014), sklo (Kršová 2017; **kap. 10.2.2**), jantar (Přichystal 2007c; Chytráček et al. 2017; **kap. 10.2.3**), ucelené informace o pohřebištích (Podborský 1974; Nekvasil 1982; Stegmann-Rajtár 1992a; 1992b; Přichystal 2003; Baarová 2004a; 2004b; 2004c; 2004d; 2007; Baarová – Mikulková 2004; Dobisíková et al. 2010; Golec 2005b; Kos 2004, 2011; 2014a; 2015; 2016; Kos – Přichystal 2013; Makarová 2017a; Mírová – Golec 2018; Holubová et al. 2020; **kap. 10**); 3 – výzbroj a výstroj (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, 59–69); 4 – elity a luxus/importy (Podborský 2002; Kos 2014a; Makarová 2013; 2017a; Mírová – Golec 2018, 90–105; **kap. 9**); 5 – hradiště/dvorce (Baarová 2005; Novák 2013; 2015; 2017; 2020; Bambasová 2019; Tichá Bambasová 2019; **kap. 13.1**); 6 – depoty (Čižmář 2012a; Čižmář – Čižmářová 2014; Golec – Fojtík – Rybářová 2018; Golec – Kos 2020; Golec et al. v tisku; **kap. 13.2**); 7 – specializované řemeslo (Zeman 2011; 2015; 2017; **kap. 13.3**); 8 – pohřebně-obětní jeskynní svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995; Stloukal – Nekvasil 2015; Golec 2017; 2018; 2019; Oliva – Golec – Kratochvíl – Kostrhun 2015; Mírová – Golec 2018; Golec – Mírová 2020a; 2020b; **kap. 15**); 9 – vekerzugské předměty a předměty východního typu (Golec – Čermáková – Fojtík 2016; Bartík et al. 2017; Klápa 2017; 2019; Novák 2017; 2020; Topal – Golec 2017; **kap. 13.4**); 10 – přírodovědné analýzy (spadají sem např. četné antropologické, zoologické nebo petrografické rozborů, avšak jen zřídka jsou data vyhodnocena komplexně, jako v monografii editorů Parzinger – Nekvasil – Barth 1995; nověji např. Chytráček et al. 2017; Makarová – Hložek 2017; Přichystal 2017; chemické analýzy potravy Lukáš Kučera, Petr Bednář, Martin

Golec a Pavel Fojtík in **kap. 11.3**); 11 – dálkové komunikace (*Martínek 2017; Golec – Martínek 2020; Jan Martínek a Martin Golec in kap. 8*) a krajinné/dálkové vztahy (*Trefný 2002; Holubová 2011; Čižmářová – Holubová 2011; Kos 2014a; Makarová 2013; 2017a; 2017b; Vránová 2013; Mírová – Golec 2018, 90–105; Chytráček et al. 2019; Golec – Mírová 2020a*); 12 – společensko-ekonomický model společnosti (*Podborský 1993; 2002; Kolář 2007; Mírová – Golec 2018, 90–105; Golec – Mírová 2020a*); Zuzana Mírová a Martin Golec in **kap. 9**); 13 – náboženství a svět idejí (*Podborský 2006; Peter Laučík in Golec 2017 a 2019; Peter Laučík in kap. 16*).

Cílem této práce bylo na základě definované metodiky monitorovat některé uvedené okruhy, ty interpretovat, propojovat data a předložit je k diskusi. Ve středu našeho zájmu se nachází platěnické hroby z pohřebiště v Seloutkách – „Na Šťastných“ s prokázaným zastoupením hrobu elity (Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“) a s velkou koncentrací bohatých hrobů vyšší střední vrstvy (**obr. 6; kap. 10.1.1**). Pro poznání PS zásadní lokalita je zasazena do kontextu prostějovsko-vyškovské podskupiny PS/bývalé PS, a dále kontextu celé Moravy. Nebylo ambicí této knihy provést širokou analýzu v rámci sousedních regionů, které budou jistě hodnoceny v navazujících pracích. Na teritoriu Moravy prostorově identifikujeme na základě metodiky výzkumu dálkových komunikací s využitím definovaných „strategických“ dat napříč výše uvedenými okruhy (**kap. 8**) 16 významných dopravních uzlů signovaných významnými nálezy s přítomností elit. Na základě metodiky s využitím postupů statistické analýzy (**kap. 9**) tyto uzly včleňujeme do dvou sociálně-politických center, z nichž jedno se kryje s oblastí platěnického Prostějovska, druhé s oblastí horákovského Brněnska (**obr. 12, 22, 61, 69**). Výsledky práce poukazují na politické a socio-ekonomické procesy, které na území Moravy vytvořily územně nerovnoměrně zastoupené struktury s projevením elit. Těmito „globálními“ elitami máme na mysli struktury, porovnatelné na základě předem stanovených parametrů napříč vzdálenými regiony (*Mírová – Golec 2018, 92–99; kap. 9*). V protikladu bez stanovené metodiky studia sociální struktury (naposledy cf. *Makarová 2013, 2017a; 2017b*).

Základem posouzení pohřebiště v Seloutkách je jeho časová pozice. Autoři postupují podle definované metodiky, kdy v prvním kroku monitorují na území celé Moravy všechny dostupné hroby s kovovým inventářem s využitím pěti klíčových okruhů – vozy a koňský postroj, výzbroj a výstroj, spony, jehlice, náramky/nápažníky a opasky. Obdobně pracujeme také s depoty. Cíleně se zaměřujeme na ty celky, ve kterých se vyskytují kovové předměty společně a v dataci se navzájem podporují. Do tohoto rámce ve druhém kroku zařazují ty hroby ze Seloutek – „Na Šťastných“, které lze datovat do rozsahu jedné Reineckovy fáze (až subfáze). Pro datování souborů keramiky se nutně využívají významné okruhy s kovovým inventářem (**obr. 49–52**). Sama keramika datuje takto přesně jen zcela výjimečně. Pomocí tohoto postupu byly stanoveny tvarové a výzdobné trendy v keramickém inventáři. Obdobným způsobem autoři přistoupili k jantaru a sklu. Dělí je na ty, co jiné celky „podporují“ a na ty, které pro stanovení chronologické pozice podporu „vyžadují“. *Základní chronologická struktura mezi Ha C1a a LT A je na Moravě nyní tvořena 125 hroby HS a PS, bývalé HS, PS a LT A (obr. 68)*, jejich zařazení je učiněno na základě rozborů kovových a skleněných předmětů v **kap. 10.2.1–10.2.2**. Podařilo se identifikovat několik elitních kontextů v pohřební svatyni *Habrůvka – „Býčí skála“ 1–5* a elitních čtyřkolových vozů *Habrůvka – „Býčí skála“ V1–7* v rozmezí *Ha D1b–D3 (obr. 68)*. Lokalita tak významně bohatostí a skladbou inventáře přispívá ke stavbě moravské chronologie. Dále připojujeme další významné uzavřené soubory – *17 depotů* v rozmezí *Ha D1–D3* (viz **kap. 13.2, obr. 64, 68**) a náleží sem pravděpodobné depoty uložené v jeskynní svatyni *Habrůvce – „Býčí skále“ 6*

(obr. 64, 68) s kovovým inventářem typickým zejména pro PS a bývalou PS (kap. 13.2, obr. 68). Celkem tak představujeme 155 hrobů, depotů a kontextů v pohřební svatyni. Tuto nově generovanou strukturu porovnáváme s dalšími samostatnými okruhy – hradiště/dvorce (kap. 13.1), specializované řemeslo (kap. 13.3) a kultury východního typu na Moravě (kap. 13.4). Za propojení všech témat považujeme právě hroby, které se provazují s jednotlivými okruhy, zejména pak s otázkami sociální struktury, již dominují elity a vyšší střední vrstva.

Hroby s kovovým a skleněným inventářem ze Seloutek – „Na Šťastných“ vyplňují dvě fáze (obr. 68): Ha C2 – Seloutky Hbez kontextu, H24/1934, H4/2012 a H10/2012 – „Na Šťastných“, Ha C2b – Seloutky H2/1926, H4/2017 a H2/2019 – „Na Šťastných“; Ha D1 – Seloutky H1/2012 Kašina, H8/2012, H3/2017, H8/2017 a H1/2019 – „Na Šťastných“. Žároviště u H20/1932 řadíme až do rozmezí Ha D1–D2. Celkem tak na pohřebišti se 50 prozkoumanými hroby můžeme zařadit do rozmezí jedné fáze nebo subfáze 11 hrobů a jeden hrob bez kontextu, což činí téměř 1/4. Zároveň jde asi o 1/10 všech datovaných hrobů HS a PS/bývalé HS a PS na Moravě (obr. 68).

Kromě typologicko-chronologických a socio-ekonomických hledisek se autoři zamýšlejí v úvodních kapitolách nad terminologií samotné platěnické skupiny, kterou chápou jako *integrální součást východohalšatské kultury*, a to společně se skupinou horákovskou. Kriticky se vyjadřují k základním termínům spojených s tématem (kap. 3–4). Odmítají např. matoucí a tím i nevhodný termín platěnická fáze kultury lužických popelnicových polí (popelnicová pole ≠ doba halšatská), definují pomocné geografické podskupiny obou zmíněných skupin a představují podobu chronologického systému (obr. 3), kterému v práci postupně dodávají konkrétní náplň (obr. 68).

Autoři znovu revidují a nově představují již klasickou lokalitu PS – Seloutky – „Na Šťastných“, která je známá již od Antonína Gottwalda z 20. a 30. roků 20. století. Důležitou úlohu sehrála také v 60. a 70. letech, kdy se stala Vladimíru Podborskému jako typickou pro charakterizování vývojové fáze Ha C2 (Podborský 1970b, Abb. 1). Tuto pozici na základě nových poznatků nerozporujeme, tato fáze je zde výrazně zastoupena (obr. 68). Na pohřebišti čítající 50 hrobů navazují další nové lokality (Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“, Prostějov-Domamyslice – „V Loučkách“, ul. Olšová“), starší revidované nálezy (Mostkovice H2 – „Přední díly“) a cíleně shromažďované jednotlivosti z řady lokalit, které se propojují s uvedenými okruhy.

př. Kr.	fáze Reinecke	horizonty Parzinger	hroby a depoty				
800-725	Ha C1a	1	Brno-Obřany H140 a H169 – „V Širokých“ (HS); Klentnice H78 – „Pavlovské vrchy“ (HS)		Brno-Obřany H6 – „V Širokých“ (HS); Slatinky PH22, PH96 a PHbez kontextu – „Nivky“ (PS)		
725-675	Ha C1b	2	Trstěnice H3 – „Rybník“ (HS)	Bošovice H2 – „U Dvou závor“ (HS); Dobelice – „č. p. 67“ (HS); Slatinky PH172 – „Nivky“ (PS)		Brno-Holásky H1 a H2 – „U Tuřan“ (HS); Modřice H3815 – „Rybníky“ (HS)	
675-625	Ha C2a	3	Blatec H3/2001 – „Za Nádražím“ (PS); Brno-Holásky H3 – U Tuřan“ (HS); Brno-Horní Heršpice H3 a H4 – „Na Široké, ul. Kšírova“ (HS); Doloplazy – „Rovina“ (náhodný nález); Drysice H1 – „Čtvrtě za školou“ (PS); Hrušovany u Brna H1 – „U Tří mostů“ (HS); Modřice H3846 – „Rybníky“ (HS); Mokrá-Horákov – „Hlásnice“ (HS); Morašice H1 – „U Mohyly“ (HS); Moravičany H21, H103, H220, H966, H1023, H1099, H1128, H1167 – „Dílečky“ (PS); Mostkovice H2 – „Přední díly“ (PS, HDK); Náměšť na Hané-Biskupství – „Vrchy“ (PS); Oslavany H1 – „Kukla“ (HS); Rajhrad H1 – „Stará pošta“ (HS); Seloutky Hbez kontextu, H26/1934, H4/2012 a H10/2012 – „Na Šťastných“ (PS); Slatinky PH41 – „Nivky“ (PS); Slavkov u Brna H4 – „Rauscher“ (HS); Suchohrdly H1 – „Starý zámek“ (HS); Těšetice H1 – „Pískovna“ (HS); Trstěnice H2 – „Rybník“ (HS); Vedrovice H2 – „Za Kostelem“ (HS); Věteřov – „č.p. 203“ (PS); Vojkovice H7, H22, H25, H62, H67 a H109 – „Vojkovické nivy“ (HS); Ústín – „Královský kopec“ (PS)	Hrušovany u Brna H2 – „U Tří mostů“ (HS); Modřice H1800 – „Sádky“ (HS); Seloutky H2/1926, H4/2017 a H2/2019 – „Na Šťastných“ (PS); Slavkov u Brna H2 – „Rauscher“ (HS); Zlín-Louky – „Kamené dílce“ (PS)		Dobrčice – „Kamenec“ (PS); Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 H57 – „Zadní“ (PS); Modřice H1865 – „Sádky“ (HS)	
	Ha C2b	4					
625-550	Ha D1a	5	Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebcách“ (PS, depot); Bošovice H1 – „U Dvou závor“ (HS); Brno-Zábrdovice H214/19, pohřeb I – „ul. Příkop“ (HS); Brno-Židenice H1 – „kasárna“ (HS); Bučovice-Marefy H15 – „Člupy“ (HS); Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“ (PS, HDK); Habrůbka – „Býčí skála“ 1 (HS a PS); Lipník nad Bečvou VII-Trnávka 5 H68 – „Zadní“ (PS); Mikulov H3 – „kasárna“ (HS); Modřice H802, H827 a H1801 – „Sádky“ (HS); Moravičany H31, H1119 a H1145 – „Dílečky“ (PS); Náměšť na Hané-Biskupství H1/2008-2009 – „intražilán obce“ (PS); Popovice H1 (HS); Pustiměř H1/85 – „Pod Grefty“ (PS); Seloutky H1/2012 Kašina, H8/2012, H3/2017, H8/2017 a H1/2019 – „Na Šťastných“ (PS); Slatinky PH18, PH106 a PH153 – „Nivky“ (PS); Slavkov u Brna H1 – „Auto Bayer“ (HS); Slavkov u Brna H3 – „Rauscher“ (HS); Vojkovice H4, H60, H110 a H111 – „Vojkovické nivy“ (HS)	Bratčice – „Mělčanská“ (HS)	Blatec H11 – „Za Nádražím“ (PS/BPS, HDK); Brusné – „Křídlo“ (PS/BPS, depot); Diváky – „Burberk“ (HS/BHS, depot); Kralice na Hané – „Kralický háj“ (PS/BPS, depot); Loučka – „Doubrava“ (PS/BPS, depot); Moravičany H1000, H1100,	Habrůbka – „Býčí skála“ 6-7 (HS/BHS a PS/BHS a BPS; depot/depoty a dílna)	
	Ha D1b	6			Bánov – „Skalky“ (PS, depot); Modřice H818 – „Sádky“ (HS)		

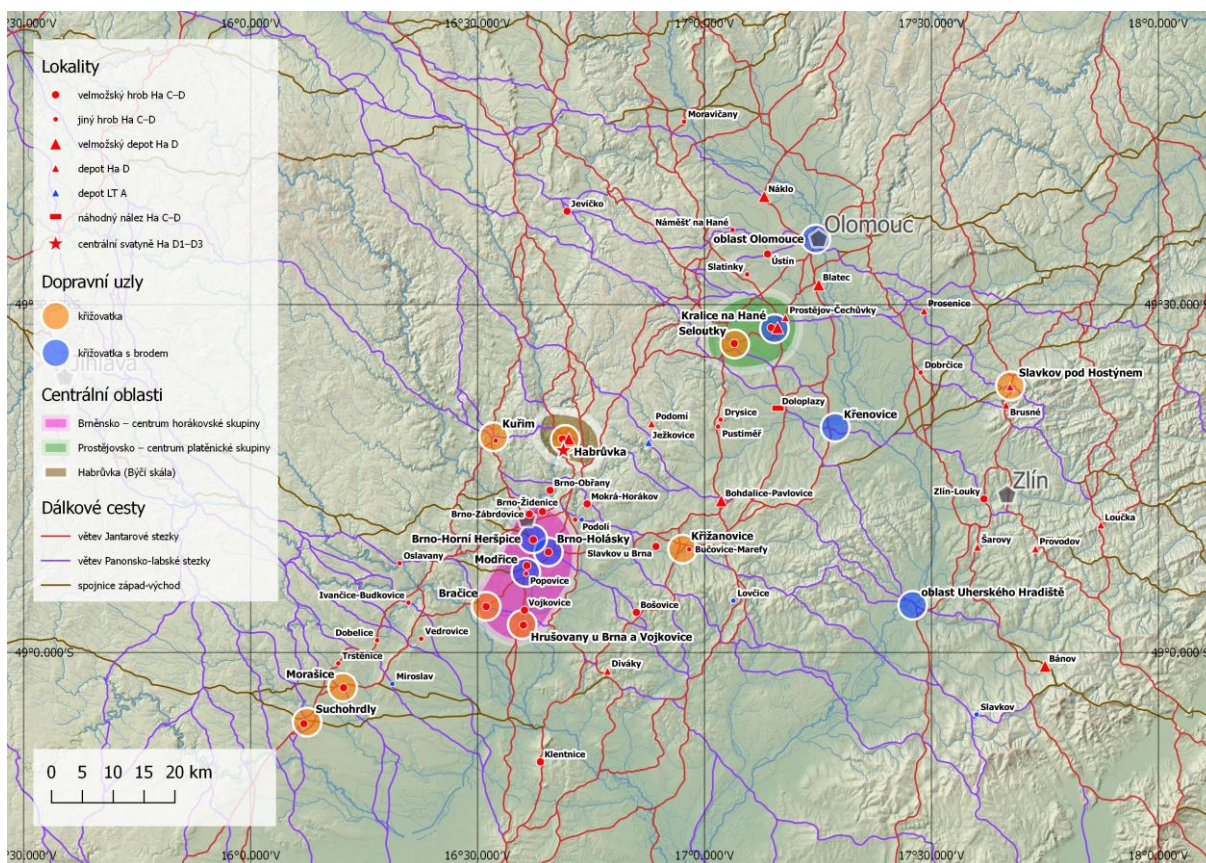
550–500	Ha D2a	7a	Ivančice-Budkovice – „Knotkova zahrada“ (BHS); Vojkovice H117 – „Vojkovické nivy“ (BHS)	H1144 – „Dílečky“ (PS/BPS); Náklo – „Pod Dědinou“ (PS/BPS, depot); Orlovice H851 – „Lysá hora“ (PS/BPS); Podomí – „Zajbot“ (PS/BPS, depot); Prosenice (PS/BPS, depot); Prostějov-Čechůvky – „Kopaniny“ (PS/BPS, depot); Provodov – „Rysov“ 1–2 (PS/BPS, depoty); Roštín – „Vičák“ (PS/BPS, depot); Seloutky žároviště u H20/1932 – „Na šťastných“ (PS/BPS, žároviště); Slavkov pod Hostýnem – „Homole“ (PS/BPS, depot); Šarovy – „Hluboček“ (PS/BPS, depot); dříve Uherské Hradiště (asi PS/BPS, depot)			
	Ha D2b	7b/c	Habrůvka – „Býčí skála“ V3 (BHS a BPS); Moravičany H1154 – „Dílečky“ (BPS)			Blatec – „Kocanda“ (BPS, depot); Dukovany – „Na Rabštyně“ (BHS); Krhovice – „intravilán“ (BHS, HDK); Moravičany H1146 – „Dílečky“ (BPS); Slatinky PH171 – „Nivy“ (BPS); Ždánice – „Oujezd pod Nedbálky“ (BPS)*	Blatec H28 – „Za Nádražím“ (BPS, HDK); Habrůvka – „Býčí skála“ 3–4, V2, V4 (BHS/BPS); Kralice na Hané H1 – „Staré olší“ (BPS, HDK)
500–450	Ha D3	8	Brno-Obřany – „V širokých“ (BPS); Habrůvka – „Býčí skála“ V6 (BHS/BPS); Moravičany H1247 – „Dílečky“ (BPS); Podolí H2/1899 – „Palouk“ (BHS); Popovice 1888 (BHS); Slatinky HH – „Nivy“ (BPS)				Miroslav – „kamenolom Štěpánov“ (BHS/ČDL)
450–375	LT A1–A2	9 a 10	Ježkovice – „Černov“ 1–2 (depot, ČDL); Lovčice H1 – „Lovecký lán“ (ČDL); Lukov nad Dyjí – „Ostroh“ (ČDL); Podolí H32 – „Palouky“ (ČDL); Slavkov – „za kravinem“ (ČDL); Troubsko – „Horní louky“ (ČDL)				

Obr. 68: Hroby doby halštatské a časně doby latéské v Ha C1–LT A datované kovovým a skleněným inventářem na Moravě, depoty v době halštatské a časně době latéské v Ha D1–D3 a LT A datované kovovým, skleněným a jantarovým inventářem. Centrální svatyně horákovské a platěnické skupiny/pozdní doby halštatské Habrůvka – „Býčí skála“ v Ha D1b–D3. Vždy hroby/pohřby pokud není uvedeno jinak. HDK – hroby datované pomocí keramiky; HS – horákovská skupina; PS – platěnická skupina; BHS – bývalá horákovská skupina (pozdní doba halštatská); BPS – bývalá platěnická skupina (pozdní doba halštatská); ČDL – časná doba latéská; není-li uvedeno v závorce, jde o hrob/pohřeb (podle: M. Golec, Z. Mírová a P. Fojtík).

V rámci PS/bývalé PS systematicky monitorujeme klíčový prvek bohatých hrobů – komorové hroby, které studujeme na základě nemovité složky: 1 – hrobové komory; 2 – hrobové jámy; 3 – kamenné kvadratické konstrukce hrobové jámy; 4 – obvodového žlábků; 5 – mohylového náspu. Jako důležité měřítko k porovnání vytyčujeme velikost hrobové jámy, která hroby porovnává napříč PS i HS/bývalou PS i HS, vyčlenili jsme 6 pásem: 1 – 0,5–1 m²; 2 – 1–3 m²; 3 – 3–6 m²; 4 – 6–10 m²; 5 – 10–20 m²; 6 – 20–80 m² (**obr. 23–25**). Pásma 1–4 jsou zastoupena na pohřebištích PS/bývalé PS, pásma 5–6 jsou známá pouze z kontextů solitérních hrobů/mohyl, kde jejich okolí není známo (**obr. 25**). 8 komorových hrobů ze Seloutek – „Na Šťastných“ náleží do 4. pásma, přičemž ze zbytku PS/bývalé PS sem řadíme jen 3 další, což činí jen 1/3 v celé PS/bývalé PS na pohřebištích (**kap. 10.1.1**). Nemovitá složka je doplněna informacemi o movitém inventáři (**kap. 10.2**): 1– kovové předměty; 2 – sklo; 3 – jantar. Průmět obou složek vytváří výsledný obraz významu hrobu jako odrazu pohřbeného jedince v bývalé živé společnosti (**kap. 11.2**). Výsledná metodika konfrontovaná s daty PS a bývalé PS na Moravě odhaluje existence koncentrace elit PS/bývalé PS na Moravě v Prostějovské kotlině, které nazýváme *centrum PS a bývalé PS na Prostějovsku, obdobně jako centrum HS a bývalé HS na Brněnsku, společně s centrální pohřební svatyní Habrůvka – „Býčí skála“ komunikující s oběma uvedenými centry* (**obr. 69**). Tímto faktem se tato nekropole stává pro poznání sociální struktury zcela klíčovou. Doposud největší pohřebiště na Moravě s 330 hroby v Moravičanech – „Dílečkách“ s 8 komorovými hroby (6,6 x větší než Seloutky – „Šťastných“) náleží velikostí hrobových komor nejvýše do 3. pásma (**kap. 10.1.1**). Sumarizujeme základní dostupná data o pohřebištích PS a bývalé PS (**obr. 26**). Nová data tak posouvají naše znalosti o struktuře PS/bývalé PS kupředu a potvrzují, že toto pohřebiště nemůže vydat data, která se od něj od dob jeho výzkumů předpokládala, leží mimo centrum PS/bývalé PS. Jeho cennost tkví naopak v jeho prozkoumané celistvosti a je zásadním pramenem pro studium případové komunitní společenské struktury. Seloutky – „Na Šťastných“ jsou doposud chybějícím dílem v hlubším poznání PS, malým dílem i bývalé PS. Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“ je jediným velmožským hrobem (**obr. 6**) na pohřebišti PS/bývalé PS signovaný existencí spáleného čtyřkolového vozu (**obr. 33**). Ostatní velmožské hroby/mohyly (**obr. 25**) jsou zatím vyčleněny z pohřebišť a jejich vztah k nim je pro nedostatek dat nejasný. Rozsáhlé kamenné závaly/konstrukce hrobových jam (**10.1.2; obr. 27–28**) se jednoznačně váží k bohatým velmožským hrobům a hrobům vyšší střední vrstvy, mizí s nižšími pásmy hrobových jam. Zatím nejasný je jev kruhových žlábků/příkopů kolem hrobů/mohyl (**kap. 10.1.3; obr. 29, 30:3–4,7–9, tab. 110**). Jsou příznačné pro PS/bývalou PS, v HS/bývalé HS je neznáme. Jejich velikost je vázána na velikost hrobové jámy. U velmožských mohyl jde již o příkopy.

Dynamika vývoje moravského halštatu prodělala několik výrazných vývojových fází. HS/bývalá HS s jižní částí PS/bývalá PS, kam náleží i predikované centrum na Prostějovsku vykazuje shodné rytmy vývoje. Fáze Ha C1a je transformační, dochází ke konečnému rozpadu pozdně bronzové společnosti vázané na centrální opevněná hradiště s blízkými pohřebišti. Fáze Ha C1b je doposud velmi obtížně identifikovatelná, v této době se ukládalo velice málo kovových předmětů, které ji umožňují identifikovat. Fáze Ha C2 je obdobím razantního společenského růstu a nyní jsou budovány vůbec největší mohyly na Moravě. Velkým zlomem jsou fáze Ha D1–D2, která znamenají vrcholné období signované centralizačními procesy na Brněnsku a Prostějovsku. V tomto období se klíčovou centrální lokalitou stává centrální pohřební svatyně v Habrůvce – „Býčí skále“, objevuje se velké množství opevněných lokalit a v PS/bývalé PS se ukládají depoty. Zlomovou se opět stává fáze Ha D2, kdy dochází k výraznému úbytku pramenů v krajině, které nám dovolují identifikaci

hrobových a dalších celků. Veškeré elitní prameny se stahují do centrální lokality Habrůvky – „Býčí skály“, která je v Ha D1b–D3 ovládána hegemony centralizačních procesů z Brněnska a Prostějovska (Golec – Mírová 2020a). Objevují se předměty východní proveniencie, které ale nezapříčinily společenský úpadek. Fáze Ha D3 představuje návrat k vývojovým trendům první poloviny stupně Ha D a je vývojově zcela spojená se stupněm LT A. Kulturní sjednocení HS/bývalé HS a PS/bývalé PS však nastalo mnohem dříve a to již nejpozději od fáze Ha D2.

Obr. 69: Hlavní dopravní uzly zformované na křižovatkách Jantarové a Panonské stezky konfrontované s datovanými hroby, depoty horákovské a platěnické skupiny/pozdní doby halštatské v Ha C–LT A a centrální svatyně horákovské a platěnické skupiny/pozdní doby halštatské v Habrůvce – „Býčí skály“ v Ha D1b–D3 (viz obr. 68). V oblasti Brněnska v horákovské skupině a na Prostějovsku v platěnické skupině se od Ha D1 započala formovat dvě politicko-ekonomická centra, mezi nimiž leží ještě jedno společné – nadkulturní a nadregionální centrum u Habrůvky – „Býčí skály“ (podle: M. Golec, Z. Mírová, P. Fojtík a J. Martínek).

15. POHLED ETNOGRAFIE – POUTNÍ SVATYNĚ JAKO PRAVĚKÝ KRAJINNÝ ARCHETYP (Martin Golec a Klára Sovová)

Evžen Neustupný pojímá krajinu z pohledu prostorové archeologie jako *krajinu sociální* a v ní probíhají procesy komunikace společnosti, jiných lidí (Neustupný 2010, 143–146; Golec – Martínek 2020). Jde o velké „jeviště“ lidských dějin a pradějin, místo interakcí, které při pohledu na územně menší části, kupříkladu sídelní areály, většinou uniká archeologickému zájmu a pochopení. Přírodní přednastavení krajiny člověka navádí ke specifickému druhu chování, které může být shodné, ale i rozdílné v jejich jednotlivých částech. Na Moravě můžeme v zásadě rozlišit dva typy krajiny: roviny/nížiny a vrchoviny/hory (Gojda 2000; Golec 2017, Fig. 11). Specifika těchto dvou krajín vedla k jejich odlišnému využívání (adaptaci). Studium kultur rané doby železné dokládá, že society pro osídlení využívaly téměř výhradně

roviny/nížiny, zatímco vrchoviny/hory zůstávaly většinou neosídlené. Tento kulturní vzorec se osvědčoval po dlouhou dobu pravěku a nebyl důvod jej měnit. Základní schéma osídlené krajiny pozorovatelné v době železné, se (etnograficky vzato) nezměnilo dalších 18. století (8. stol. př. Kr. – 11. stol.). Tento krajinný archetyp má však ještě hlubší kořeny, také předchozí etapa popelnicových polí (13. – 9. stol. př. Kr.), stejně jako periody starší, dodržovala obdobné sídelní principy, kdy vrchoviny/hory až na výjimky zůstaly neosídleny. Základní sídelní principy obou archeologických kultur halštatu na Moravě (HS a PS/bývalé HS a PS) mají symbiotické parametry. Ty lze spatřovat ve vztahu kultur vůči sobě i vůči přírodním podmínkám/přednastavení. Kultury doby železné dosáhly politického systému,⁵² který vedl k postupné výrazné centralizaci moci, která se projevuje kumulací dokladů existence společenských elit do dvou územně omezených center (**obr. 6**; Brněnsko u HS/bývalé HS a Prostějovsko u PS/bývalé PS). Poloha těchto společenských center v krajině není nahodilá, naopak vykazuje významné vazby na přírodní přednastavení. Vzniklá symbióza mezi kulturní a přírodní složkou krajiny je z pohledu archeologie kulturním produktem. Konkrétní vzorec osídlení v sobě zahrnuje kombinaci vhodných parametrů v klimaticky výhodných podmínkách rovin/nížinách s kvalitní půdou pro zemědělství, pastvinami pro dobytek, dostatkem lovné zvěře, nabídkou důležitých surovin jako je dřevo, kámen a železo, umístěním na strategických komunikacích spojující oblasti s dalšími centry, přes které byly transportovány výrobky a komodity dálkového obchodu, atd.

Dichotomie je lidem hluboce zakořeněna a prorůstá celou kulturu. Od narození jsme konfrontováni s její existencí; svět je dělen na muže/ženy, mladé/staré, významné/nevýznamné, bohaté/chudé, atd. Obdobné schéma platí při vymezování se vůči sousedům (ať už v globálnějším pojetí, pozorovatelné na vztahu dvou kultur, nebo v menším měřítku jako vzájemné vymezování se jednotlivých skupin v rámci jedné obce). Toto vymezování je přirozené a sehrává svou roli při rozdělování společnosti/světa na naše a cizí, rozuměj bezpečné/nebezpečné. Stejně schéma pozorujeme i ve vztahu my/bohové. Výzkum doby halštatské na Moravě ukazuje na zásadní zájem o neosídlené oblasti Dražanské vrchoviny, ke kterým přiléhají obě zmíněná jádra elit v době svého kulturního vrcholu (Ha D1b–D2a, na jižním okraji nacházíme centrum HS/bývalé HS a na východním okraji centrum PS/bývalé PS). Způsob, jakým prostor vnímali a využívali obyvatelé obou kulturních okrsků, napovídá jeho důležitost pro člověka doby železné. Tento „dražansko-zábřežský ostrov“ je významným příkladem dichotomního krajinného vztahu. Ostrov jen zdánlivě působí jako krajinná překážka, kterou bylo nutné překonat pro návštěvu „sousedů za ostrovem“. Nepředstavuje překážku nijak zásadní, k jeho překonání stačí několik hodin chůze/jízdy, záleží, kterým směrem je vytyčena. Proto nebyla vrchovina *terrou inkognitou*, ale sehrávala důležitou roli jako krajina transportní pravěkého mikro- i makrosvěta. Krajina byla protkána řadou cest spojujících osady v rovinách/nížinách na opačných koncích vrchoviny i cest, které byly součástí dálkových obchodních tras křižujících Evropu. Tato místa vykazovala i další specifika, která v ní současní obyvatelé vždy znovu rozeznávali a díky kterým chápali krajinu jako posvátnou. Pohledem Mircea Eliadeho nazíráme na zmíněná místa jako trhliny v jinak homogenním prostoru. Tyto trhliny se kvalitativně odlišují od ostatního prostoru, jsou vnímány jako místa odlišná od ostatního světa, je možné v nich vycítit náboženský aspekt. Taková místa mohou být pociťována jako střed světa, projevený například svatými horami –

⁵² Kultury doby železné byly na Moravě organizovány na úrovni jednoduchého, dočasně také komplexního náčelnictví (*Krausse – Beilharz – Fernández-Götz 2012*, Abb. 18). Doba halštatská komplexního náčelnictví dosáhla pravděpodobně v období Ha D1b–D3 (*Golec – Mírová 2020a*). K zásadní a trvalé změně došlo až přechodem ke státnímu systému v 11. století (*Macháček 2005*, 131–132).

místy, spojujícími lidský svět s podsvětím i nebesy (*Eliade 1994*, 17, 27–31; *Laučík 2017b*, Fig. 109). Chrámy a posvátné okrsy vznikají právě v místech této trhliny v prostoru. Tak byla zřejmě opakovaně uchopována oblast Moravského krasu, kde se setkáváme s doklady kulturních aktivit a svatyní v různých dobách pravěku (*Ondroušková 2011*, 162–164; *Sovová 2017*, 111). V době kulminujících centralizačních procesů v Ha D1b–D3 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*, Abb. 1; *Mírová – Golec 2020a*) byla ve středu Moravského krasu institucionalizována jeskynní svatyně Habrůvka – „Býčí skála“ se vztahem k centům elit HS/bývalé HS a PS/bývalé PS. Krajina, v níž byl rozeznán náboženský aspekt, se stala místem podzemní svatyně, která představovala stejný princip spojení tří světů: příbytek bohyně/boha – podsvětí, venkovního – světa lidí a prostřednictvím tzv. Velkého okna ve stěně skály (nebo vertikálou skály samotné) s – nebesy a jejich kosmologickým principem. Význam tohoto místa byl umocněn existencí podzemních řek a pramenů – vody v sobě nesou ve všech náboženských systémech symboliku očisty a obnovy (*Eliade 1994*, 90–91).⁵³ Její umístění opět nebylo náhodné. Neosídlená krajina mimo permanentně obydlenou oblast představovala archetyp krajiny obývané bohem/bohy. Konkrétní výběr místa svatyně je dán přírodním přednastavením (nabídkami) výjimečně velké horizontální jeskyně (kamenného domu) s mnoha specifiky, odlišujícími ji nejen od okolní nekrasové krajiny bez jeskyní, ale také od jiných jeskyní v Moravském krasu (*Golec 2017*, 42–50).

Trvalé sídliště v blízkosti svatyně v Habrůvce – „Býčí skále“ z doby halštatské doposud nebylo nalezeno. Na základě monitorování luxusních předmětů elit předpokládáme, že místo bylo navštěvováno z centralizačních jader ležících v blízkosti Brna a Prostějova (**obr. 5, 12, 22, 69**). Návštěva svatyně obnáší z časového hlediska několikahodinovou, popřípadě celodenní nebo i vícedenní cestu. Poutí chápeme v tomto případě cestu vykonanou k posvátnému místu (různí autoři definují sice pouť odlišně, panuje ovšem shoda, že pouť je fyzicky uskutečněná cesta).⁵⁴ Cílem cesty nemusí být nutně dům/chrám, ale pouhé přírodní místo (kamenný dům) jako je jeskyně, řeka, posvátný háj, atd.⁵⁵ To, proč pohřebně-obětní svatyni v Habrůvce – „Býčí skále“ chápeme jako poutní místo, není jen jeskyně samotná, ale i její vzdálenost od soudobých sídlišť a pak cesta, již bylo nutno podniknout k místu náboženského aktu. Tato skutečnost vylučuje užívání svatyně jako místa každodenní religiozity. Navíc charakter nálezů pocházejících z jeskyně (množství, časový horizont, v němž docházelo k jejich ukládání, atd.) nás opravňuje hovořit o svatyni spojené s poutnictvím (*Sovová 2017*, 111). Nalezené artefakty ukazují, že jeskynní svatyně byla cílem poutí zřejmě celého společenského centra, včetně a zejména vládnoucích elit. V symbolickém smyslu

⁵³ Význam přítomnosti prvku zázračné vody při vzniku a budování tradice křesťanských poutních míst popisuje Richard Jeřábek. Zmiňuje silnou lidovou víru v posvátnou a očistnou moc vody a využívání této víry katolickou církví k větší atraktivitě poutních míst, například Svatého Hostýna (*Jeřábek 1961*, 146–149).

⁵⁴ Přesto se vyskytují náboženství, u kterých je možné pouť uskutečnit i symbolicky (v křesťanství je podobně vnímaná například Křížová cesta), nicméně tato symbolická pouť je možná pouze jako rozvinutá a zduchovněná klasické pouti.

⁵⁵ Antropologický výzkum poutnictví je komplexní problém, jež je možné uchopit z mnoha úhlů pohledu. Je možné se věnovat popisu jednotlivých poutních míst a tradic s nimi spojených, historickému bádání o poutích (většinou křesťanských) od středověku po dnešek, s jejich vrcholem v době barokní (což je v současné, české i evropské etnologii asi nejrozšířenější pohled, např. *Mihola – Čapská 2010; Ohler 2002*), popisu cesty z pohledu motivu a prožitků poutníků, sociologickému a ekonomickému pohledu na poutě až po často diskutovaný rozdíl, či spíše hledání tenké hranice mezi poutí a turismem (srovnej *Kapusta 2011*). Tak, jako antropologové řeší míru, s jakou je možné odlišit poutníka a turistu, je obtížné vyčlenit navíc ještě aspekt cestovatelství. „Říkají-li zakladatelé antropologie poutnictví Victor a Edith Turnerovi, že „turista je polovičním poutníkem, jestliže je poutník polovičním turistou..., můžeme dodat, že je cestovatel částečným turistou a poutníkem, jako je turista a poutník částečným cestovatelem“ (*Kapusta 2011*, 32).

může být pouť chápána jako iniciační rituál a úkon odevzdání, např. Victor Turner chápe pouť jako střední, liminální fázi přechodového rituálu.⁵⁶ Pouť se vyskytuje ve většině světových náboženství (Bowie 2008, 243–270). V hinduismu představuje hlavní poutní místa tzv. čardham, v buddhismu jsou významnými místy ta, která jsou spojena s životem Gautamy Buddha, v křesťanství se životem Ježíše Krista nebo některého ze svatých, v islámu je tímto místem Mekka, rodné město Mohamedovo. Vzdálené chrámy a svatyně navštěvovali též staří Řekové a Římané, Keltové i Germáni. Také židovské náboženství mělo své poutě. Popis hromadné pouti v době Velikonoc do Jeruzaléma nalezneme v Lukášově evangeliu (Bible 1979, Lukáš 2:41–46). V době středověkého křesťanství se stalo poutnictví významným náboženským projevem a pouť do Říma či Jeruzaléma představovala specifickou duchovní hodnotu jednotlivce.

Většinou se však navštěvovala poutní místa lokální, která pro svoji dostupnost umožňovala krátkodobou pouť. V Moravské středověké a novověké náboženské tradici známe celou řadu více či méně významných poutních míst. U některých z nich se zopakoval také archetyp odchodu z jednoho typu krajiny (roviny/nížiny) do druhé (vrchoviny). Velmi zajímavé příklady nacházíme na Hané. Na jejím okraji, na vyvýšených místech na okraji vrchoviny, nacházíme posvátná místa s duchovní tradicí, např. vizuálně dominující Svatý Hostýn nebo Svatý Kopeček. Ke „skrytému typu“ významných poutních míst se středověkou a barokní tradicí řadíme Křtiny a Vranov u Brna uvnitř „drahansko-zábřežského vrchovinového ostrova“. Tento princip se shoduje právě s halštatskou jeskynní svatyní v Habrůvce – „Býčí skále“, která leží dokonce mezi oběma dodnes frekventovanými katolickými poutními místy. Zejména Křtiny bývaly a jsou oblíbené u obyvatel Hané z Vyškovska, Prostějovska a Kroměřížska, což dokládají četné votivní obrazy vesnických komunit umístěné v ambitu poutního kostela (svatyně) Panny Marie ve Křtinách. Křtiny jsou dodnes hojně navštěvovány od západu, kudy vede např. pouť ze Staré Boleslavi na Velehrad. Ze severu jimi vede svatojakubská pouť směřující přes Křtiny a Vranov u Brna na Brno a dále k jihu. V protisměru jsou velmi oblíbené pouti vedené od jihu od Brna do obou poutních míst. Pěší náboženské pouti dodnes využívají z velké části identické dálkové komunikace užívané při průchodu „drahansko-zábřežským ostrovem“ od pravěku, přes středověk až do novověku.

Poutní svatyně se, vedle náboženského aspektu setkání s bohem/bohy (Laučík 2017b, Fig. 109), stává místem setkání lidí z rozdílných regionů a sehrává tím velmi důležitou roli v sociální oblasti/komunikaci (Sovová 2017, 112–113), která může mít různý charakter.⁵⁷ To však není jediný aspekt obdobných míst. Pokud se na podobném místě setkáváme s významnou přítomností elit, což je právě případ halštatské svatyně v Habrůvce – „Býčí

⁵⁶ Antropologie poutnictví stála dlouhou dobu na okraji zájmu badatelů. Teprve koncem 70. let 20. stol. Victor Turner, později ve spolupráci se svou ženou Edith Turner, vypracoval koncepci poutnictví jako přechodového rituálu, konkrétně jej spojuje se střední částí tohoto, hovoří o liminalitě a vzniku *communitas* (Turner 1974; Turner – Turner 1978). Postupně se rozvojem bádání vynořila řada dalších přístupů a také kritiků Turnerovy koncepce, jíž bylo především vytýkáno, že ji nelze aplikovat na všechny typy poutí (jde především o koncepci *communitas*), je považována za příliš statickou. Byly vytvořeny konkurenční koncepty (srovnej např. Eade, John, Sallnow). Přesto se s Turnerovou koncepcí dodnes pracuje jako s jedním z možných diskurzů. Jejich přehled a vývoje antropologického bádání o poutnictví podali Michael Winkelman a Jill Dubish (Winkelman – Dubish 2005, VII–XXXVI).

⁵⁷ U posvátných míst a poutí k nim směřujících byl často vnímán především jejich jednotící aspekt. Durkheimovský pohled na posvátná místa předpokládá jejich jednotící, očišťující charakter. Nicméně v historii nejsou neobvyklé ani opačné případy. Příkladem mohou být posvátná místa ve Svaté zemi, na která si činí nárok hned několik náboženství a denominací a mají tedy spíše tendenci společnost rozdělovat (Bowie 2008, 245–247).

skále“, hraje svatyně roli místa střetávání *živých a zemřelých elit* různého kulturního původu. Samotná svatyně se nachází přímo na hranici či v centru HS a PS/bývalé HS a PS. Evidujeme či předpokládáme v ní čtyři základní funkce: 1 – dočasný pobyt; 2 – výrobu předmětů; 3 – pohřbívání/obětování lidí; 4 – ukládání obětín/vót (*Golec 2017, 76; 2019, 103*). Svatyně je výsledkem působení obou zmíněných halštatských kultur a nachází se na jejich hranici. Šest koster ztotožňujeme – na základě luxusních předmětů/importů, nacházejících se v jejich nejbližším kontextu – s příslušníky elit: velmoži/velmožkami (Habrůvka – „Býčí skála“ 1–5; *Mírová – Golec 2018, Fig. 20; Habrůvka – „Býčí skála“ V1, Mírová 2019a, 75; 2019b, 96, Fig. 28*). Nezodpovězená však zůstává otázka příčiny smrti těchto jedinců. Pokud se jedná o smrt přirozenou, chápeme pohřbené jako možné donátory svatyně. Výběr místa jejich pohřbu byl sám o sobě prestižní záležitostí a tento akt zvyšoval společenský status pohřbených (a naopak mohl fakt, že se jedná o pohřebiště významných osob zvyšovat prestiž místa samotného). V případě předčasné rituální smrti (součásti posvátného obřadu), šlo o oběť společensky nejvýznamnější a je nutné ji chápat v kontextu společenského a politického významu aktu, jež zřejmě vyplýval ze silné společenské stratifikace (možná i soutěživosti/rivalitou mezi HS a PS/bývalou HS a PS) obou center. Předložený koncept se protíná s výsledky výzkumu Heidi Peter-Röscher, která poukázala u Habrůvky – „Býčí skály“ na její kultovní aspekt, kde však docházelo nejen k uctívání bohů, ale i k uctívání významných předků. Unikátní místo pak slouží k jejich heroizování (*Peter-Röscher 1997, 53; 1998, 16*).

Svatyně v Býčí skále je v rámci Moravy, ale i střední Evropy výjimečná a není vyloučeno, že jejím institucionalizováním se opakuje schéma inspirované dálkovými kontakty se Středomořím. Může být součástí touhy vyrovnat se vzdáleným a rozvinutým kulturám nejen získáním luxusního zboží/importů, ale také touhy přiblížit se obdivovanému životnímu stylu, společností, žijících v jižní části trasy jantarové stezky, která právě v Ha D1b–D2/D3 prokazatelně procházela Moravou a jejíž intenzita v této době kulminovala (*Chytráček et al. 2017, obr. 12–13*).

Jak bylo toto místo pro společnost s rostoucími centralizačními procesy významné, ukazuje počet uložených movitých předmětů náležejících elitám, který činí 40 % dnes známých luxusních předmětů/importů na halštatské Moravě (*Mírová – Golec 2018, Fig. 21*). V minulosti i dnes představují poutě také významnou ekonomickou sílu, schopnost ovlivňovat a měnit ekonomiku a kulturu mnoha zemí (*Bowie 2008, 244; Ohler 2000, 201–204*). Zajímavou paralelou jsou řecké svatyně ze stejného období 6. stol. př. Kr. Sehrávaly významnou společensko-ekonomickou úlohu, v pojetí Karla Polanyiho představovaly „port of trade“ (*Polanyi 1975*), který probíhal mezi vzdálenými oblastmi provozujícími námořní obchod (*Krämer 2016, Fig. 1, 9*). Obdobné obchodní principy lze předpokládat mezi jednotlivými kulturními centry v halštatské střední Evropě, včetně dvou center moravských. Doposud nic nenavádí tomu, že by obchodní výměna probíhala přímo v blízkosti svatyně a ta by sehrávala také přímou roli *emporía*, jejichž existenci předpokládáme v kulturních jádrech.⁵⁸ Přesto má zachycená situace v Habrůvce – „Býčí skále“ se Středomořím zásadní společný rys. Ekonomický systém srostlý se strukturou lokálních, stále více bohatnoucích velmožů/knižat – *územních hegemónů pohřbívajících v Býčí skále*, generoval výdělek, který známe v podobě prestižních předmětů. Předpokládáme, že strategickou komoditou pro moravský halštát se stal od severu k jihu směňovaný cenný

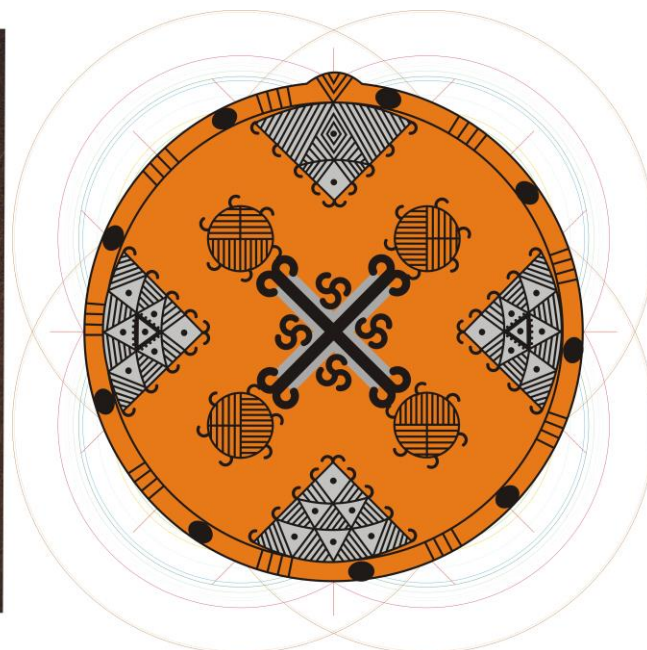
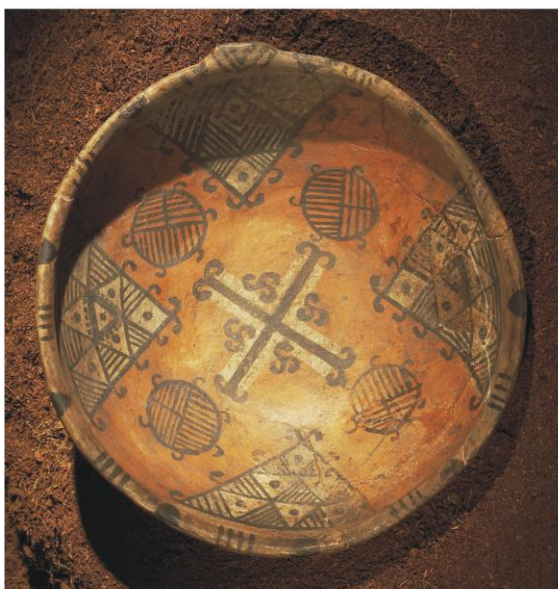
⁵⁸ Obchodní transakce, probíhající v nejbližším zázemí poutního místa však vyloučit nelze. Ať už vezmeme v úvahu další svědectví z evangelií – máme na mysli vyhnání obchodníků z chrámu (*Bible 1979, Marek 11:15*) – nebo se rozhlédneme například po zázemí dnešních poutí, je fakt, že přítomnost poutníku generuje potřebu budování jak infrastruktury obklopující trasy cest, tak nejbližšího okolí poutního místa.

jantar. Generovaný výtvarný výdělek pak vidíme přeměněn do podoby luxusního zboží/importů. A právě jejich koncové uložení (a tedy i smysl celého dálkového obchodu), pohledem Karla Polanyiho, nacházíme pouze na výjimečných místech jako je kolektivně využívaná centrální býčiskalská svatyně, jinde na (individuálních/kolektivních?) obětních místech – zejména depotech v PS a bývalé PS a osobních milodarech ve velmožských hrobech HS a bývalé HS (cf. **obr. 68**).

16. ÚVOD DO STUDIA SYMBOLŮ – SYMBOLISMUS MALOVANÉ MÍSY ZE ŽÁROVÉHO HROBU Z NĚMČIC NAD HANOU (Peter Laučík)

16.1 ÚVOD

Následující kapitola představuje pokus o analýzu a interpretaci symboliky halštatské mísy s prohnutým hrdlem s malováním tzv. slezského typu přibližného datování Ha C2–D1 (typ SD1) ze soukromé sbírky Antonína Teličky nalezené v inventáři žárového hrobu v Němčicích nad Hanou – „Nad Hliníkem“ (**obr. 70**; *Nekvasil 1961b*, 163; 1993, obr. 233; *Drechsler 2010*, obr. na str. 75), která přísluší do PS. Již Vladimír Podborský konstatoval, že jsou na obřadní míse namalovány sakrální motivy, žel bez bližší specifikace jejich „sakrálnosti“, přičemž této nádobě, jako typu slavnostní keramiky, přiřknul syntézu všech hlavních motivů halštatského výtvarného projevu – geometrické a geometrizující motivy, sluneční terče, vířivé motivy, trikvetrum, svastiku apod. (cf. *Podborský 2006*, 324). Z uvedených důvodů se domnívám, že malovaná mísa si zaslouží hlubšího posouzení, zvláště když se s obdobnou symbolikou setkáváme i v jiných případech výzdob nádob deponovaných v inventářích žárových hrobů PS. Můžeme ji proto zcela oprávněně považovat za jakýsi leitmotiv dekorativního projevu PS (**obr. 70**).

Obr. 70: Unikátní malovaná mísa s prohnutým hrdlem tzv. slezského typu z platěnického hrobu v Němčicích nad Hanou – „Nad Hliníkem“ se složitou výzdobou (foto: M. Frouz, National geographic, CZ; grafika P. Laučík).

Za východisko pro religionistický pohled do symbolismu PS/bývalé PS je možné považovat komparativní pohled srovnávající symboly této skupiny se známými idejemi

z jiných soudobých kultur. Kromě mlčení, není jiná cesta ani schůdná. Jako materiál ke srovnání používám především známých komponent duchovní kultury antického Řecka a oblasti Indie. Kontakty střeoevropských etnik s kulturami východního Středomoří a Řecka byly kontinuální již od doby bronzové (minojská kultura, helladsko-mykénská kultura, kultury geometrické doby homérské až po klasické období a helénismus) (cf. *Podborský 2006*, 224, 303). Vnitřní spřízněnosti střeoevropských kultur doby železné s vlivy především pythagorejské filozofie si nedávno povšimnul polský badatel Tomasz Gralak (cf. *Gralak 2017*), který odhalil zvláštní afinitu architektonických proporcí staveb doby železné (zejména relativní poměr stran půdorysů staveb) s klíčovými matematickými principy pythagorejců. Jak si ukážeme, aplikaci pythagorejských principů lze najít už v halštatu a nádoba z hrobu v Němčicích nad Hanou tuto vnitřní spřízněnost potvrzuje. Proto budeme pokračovat v hledání souvislosti její symboliky především s pythagorejskou a platónskou filozofií. Kde to nepůjde, vypůjčíme si paralelu z hermetismu, alchymie jako „vnitřních“ evropských mystických tradic, a také z Kabaly Judaismu, která byla ve Středomoří v období našeho halštatu již velice dobře etablována. Srovnání symbolů střeoevropské halštatské kultury s idejemi indického tantrismu se může zdát jako poněkud „*non lege artis*“, až příliš exotické, vzhledem ke kulturnímu rámci střední Moravy. Co rozhodlo pro volbu tantrismu, je především fenomén žárového pohřbívání spolu s výskytem symbolu svastiky ve velice divergentní lidové religiozitě Indie. Uvážíme-li, že v popelu není rozdíl, je možno zde předpokládat velice zajímavé ideové paralely s duchovní dimenzí našeho halštatu.

Jestliže zaměříme pozornost na krajinu a geografické parametry území PS/bývalé PS, nacházíme téměř symetrický obraz čtvernosti. Centrum PS/bývalé PS nalézáme v oblasti Prostějovské kotliny, kde se slévají čtyři významnější říční toky: 1 – Morava; 2 – Bečva; 3 – Haná; 4 – Valová. Tato mísovité kotliny je obklopena čtyřmi vrchovinami/pahorkatinami: 1 – Dražanská a Zábřežská vrchovina (JZ); 2 – Litenčická pahorkatina, Chříby a Žďánický les (JV); 3 – Hostýnsko-vsetínská hornatina (SV); 4 – Oderské vrchy a Vítkovská vrchovina (SZ), se čtyřmi údolními průchody/branami do čtyř světových stran, které dnes protínají dálnice, coby moderní způsob nejefektivnějšího řešení komunikačních tepen v krajině, kudy sem odedávna proudil život.

16.2 SYMETRICKÝ PŘÍSTUP PŘI ZKOUMÁNÍ VÍCEVRSTVOVÉHO SYMBOLISMU ARCHEOLOGICKÝCH KULTUR

Již v úvodu bych rád upozornil na jeden teoreticko-metodologický problém týkající se sociálně-vědeckého výzkumu náboženství nejen archeologických kultur, který pro sociální vědy nastolili Zdeněk Konopásek spolu s Janem Palečkem, při pokusech o tzv. symetrický přístup k sociologické analýze fenoménů posedlosti démony a Mariánských zjevení (cf. *Konopásek – Paleček 2006; Paleček 2010; Konopásek 2010*). Symetrický přístup v sociologii náboženství podrobuje kritice etické (vnější) interpretace náboženských jevů ve prospěch emických (vnitřních) výkladů, protože při pokusu o výklad numinózních jevů se nelze zcela dobře spokojit s konstatováním pouhého „výskytu náboženství“ nebo „přítomnosti kultu“, tedy pouhého obecného vyjádření o formě a nikoliv o obsahu zkoumaného jevu. Jak správně poukázal Milan Fujda, koncept náboženství, či lépe řečeno celá konceptuální struktura, která jej obklopuje (a kterou jsme sami vytvořili), představuje významnou překážku pro analýzu přesně těch fenoménů, které chce sociologie náboženství analyzovat, což má své důsledky pro širší pole sociologie (*Fujda 2013*). Odborná archeologická literatura přitom termíny jako „kultovní“, „posvátný“ a „sakrační“ přímo prokvétá, žel patrně v zájmu zachování

modernistického obrazu pozitivní objektivitě vědy častokrát právě bez bližší specifikace „posvátného“. Řada autorů tak „zatěžuje své analýzy nadbytečným konceptem náboženství, který k objasnění mechanismu 'náboženství' kromě 'řešení tíživé životní situace' nepřidává nic navíc“ (Fujda 2013, 17). Jiný extrém (nejen v archeologii) představují materialisté, kteří se problematickému náboženskému rozměru kultury vyhýbají až do té míry, že ho zcela popírají – na Moravě extrémní koncept Jindry Nekvasila při posouzení náboženského aspektu svatyně v Habrůvce – „Býčí skále“ (Stloukal – Nekvasil 2015). V konečném důsledku vyjdou funkčně-pragmatické interpretace nastejno jako konstatování neznámého typu „kultu“, který v rozmanitosti známých forem kulturních jevů mnohokrát nemá žádné ani vzdálené obdoby. *Symetrický přístup* se naproti tomu pokouší o pochopení vnitřních parametrů toho, co nazýváme „náboženstvím“. Při nereduktivním zkoumání „náboženství“ v sociálních vědách je nutno počítat i s bohy jako s rovnocennými aktéry sociální integrace, byť jsou považováni za pouhé výtvořky lidské mysli. Každá věc je „skutečná“ do takové míry, do jaké působí. Sociologie, která „počítá s bohy“, byla podrobena kritice jako přístup náboženský a teologizující (podobně byl kritizován i Mircea Eliade) a jak ukázal Miroslav Vrzal, ne zcela oprávněně, protože symetrický přístup se pokouší o „nereduktivní sociologii náboženství“ (Vrzal 2012, 61). Dovolím si tvrdit, že symetrický přístup sociologie náboženství je v podstatě etnologický a jde o posun k etnologii uvnitř sociologie. Mezi posvátným a profánním v žité religiozitě, nebo přesněji v lidském životě, není totiž žádná hranice, kterou bychom mohli považovat za začátek nebo konec „náboženského“ jednání. Podobně například ve filozofii Tháleta z Milétu, Pythagora se Sámu nebo Platóna nelze zcela oddělit matematiku, geometrii nebo hudbu od systému jejich filozofie, etiky a tajného „náboženského“ zasvěcování neofytů, což jsme v rámci monopolu současného kulturního materialismu s lehkostí učinili, ponechávajíc si skvělou thaletovu kružnici, pythagorovu větu nebo zlatý řez, ale zavrhuje přitom všechny analogie a filozofické vývody, které z nich plynou jako plané „náboženské“ spekulace vycházející ze „slabších chviliek“ jinak brilantních filozofů. To je velice reduktivní přístup.

Z perspektivy nereduktivního symetrického přístupu platí i pro zkoumání archaických náboženských fenoménů totéž co pro zkoumání současných kultur. V rámci dané situace je i sám současný badatel (archeolog) důležitou (ne-li nejdůležitější) součástí specifické kulturní výměny s archaickou archeologickou kulturou, která se uskutečňuje napříč časem. Jeho nahlízející vědomí je sice od vzniku nahlíženého předmětu vzdáleno několik tisíc let, jenže pořád jde o interakci časného lidského vědomí s věčným světem idejí, které na rozdíl od těl nepodléhají zkáze. Není možné, aby tak základní kulturní jevy, jako je např. právě religiozita, časem zcela vymizely nebo se za dva a půl tisíce let (co třeba v geologii znamená tolik co setina vteřiny) transformovaly k nepoznání. Není možné, aby halštatské lidé na střední Moravě žili zcela jinou realitu, než žijí třeba současní rolníci v Indii nebo v Africe (odkud se mj. pro současnou evropskou vědu o halštatě odvozují konzervované etnografické principy náčelnictví doby železné) a není možné, abychom část téže reality nežili také my – jenom s jinými rekvizitami a kulisami.

16.3 SYMBOL A RŮZNÉ ÚROVNĚ JEHO PERCEPCE

Uvedená kulturní výměna neboli komunikace napříč časem se děje především prostřednictvím symbolů, které coby vícevrstvé nosiče celých svazků významů sloužily a slouží jako jisté jízdní řády myšlení. Vladimír Podborský ve shodě s Evženem Neustupným uznává přítomnost symbolů na artefaktech archeologických kultur. „Konečně jakékoliv lidské

artefakty, zejména keramické nádoby, mohou, ale také nemusejí mít určitý symbolický 'náboj', který bývá, byť s potížemi a vždy jen na hypotetické úrovni, alespoň částečně dekódovatelný; v prehistorické literatuře byla problémům symboliky věnována značná pozornost“ (Podborský 2006, 8). Kulturní antropolog Clifford Geertz definoval symbol jako jakýkoliv objekt, čin, událost, vlastnost nebo vztah, sloužící k přenosu myšlenek nebo významů (Geertz 2000, 107). Symbolem může být tedy cokoliv, co může nést význam, nebo přesněji celé svazky významů. Vladimír Podborský zároveň odkazuje k četným slovníkům symbolů, které snad mohou posloužit jako jistá vodítka při jejich interpretaci. Použití slovníků je dobrý začátek, jenže slovník jako produkt modernistického myšlení nám vnucuje zcela nesprávný předpoklad o existenci objektivní semiotické roviny uvnitř dané kultury, a sice že symbol měl (nebo má) zcela přesně a pevně definovaný význam, sdílený obecně všemi členy společenstva a je tedy nezávislý na subjektivní percepci jednotlivce. Slovníková interpretace symbolů je z toho důvodu slepou uličkou: ponouká k výkladu symbolů prostřednictvím dalších symbolů, z kříže se tak stává symbol křesťanství a my se v chápání významu jednoho i druhého opětovně ocitáme přesně tam, kde jsme byli na začátku, v zajetí konvence. Chceme-li se proto v bádání o symbolech a v jejich porozumění posunout o něco dále, je nutné přiznat, že symbol není jednoduchý znak. *Symbol je něco jiného než znak*, byť znakovost znaku v sobě obsahuje. „*Symbol není ani nakreslený pojem. Symbol promlouvá tím, čím je jako obraz. Promlouvá tehdy, uvádí-li v pohyb naši obrazotvornost. Teprve v její svobodné, tvůrčí hře asociací, kombinací a proměn se otevírá hloubka symbolu, který je ve skutečnosti hlubinou duše toho, kdo nad ním rozjímá ve snaze pochopit jeho smysl*“ (Neubauer – Hlaváček 2003, 25). Symbol je tak zrcadlem lidské mysli a toto zrcadlení je vlastním smyslem symbolu v dané chvíli. A tak jako nelze hovořit o obsahu zrcadla mimo samotný akt nahlédnutí, tak nemůže existovat ani žádný obecně platný výklad symboliky, žádný jednoznačný slovník, který by každému symbolu přiřazoval jeho význam (Neubauer – Hlaváček 2003, 25). Právě dialogičnost (zrcadlení, subjektivní symetrie neboli superpozice symbolu a významů v lidské mysli) a vícevrstevnatost (mnohoznačnost) významů jsou ty vlastnosti symbolů, kterými se odlišují od znaků. Jsou to tytéž vlastnosti, kterými se dobrá poezie liší od návodu k použití pračky. Tytéž okolnosti platí i pro studium symbolů archeologických kultur. Zároveň je tu veliký problém komparace a následné interpretace a totiž: jak interpretovat náboženskou symboliku nenábožensky? Resp. v jakém jazyce interpretovat náboženskou symboliku tak, aby byla alespoň trochu srozumitelná a pochopitelná i pro současného nezasevěného badatele? Kromě obrazů a geometrie, které se sice k univerzálnímu jazyku blíží, ale nejsou tak obecně chápány, neexistuje jednotný religionistický jazyk „nad-náboženský“, jehož terminologie by dovolovala vykládat náboženské symboly mimo konkrétní tradice. Jiný je jazyk židovské Kabaly, jiný Alchymie, Hermetismu, jiný řecké filozofie, indických Véd, Taoismu, Buddhismu, Křesťanství, jiný je jazyk keltských nebo severských mytologií, atd. Jestliže ulpíme na identitě náboženských tradic a jejich pojmů, dostaneme se do nepřekonatelných rozporů, protože v ulpění na identitě není žádná komparace možná a každá tradice má svůj systém *sui generis*, který mimo ni není nijak sdělitelný. Hrozí, že se mimo jiné pustíme do absurdní pře o „národní identitu“ bohů Stvořitelů (např. islámský Alláh nerovná se semitský JHVH a ten nerovná se křesťanskému Hospodinu, který není Perunem Slovanů, Thórem severanů a Diem Řeků). Za předpokladu, že lidská zkušenost je jedna, nelze pochybovat o tom, že všechny tradice ve svém jazyce popisovaly tentýž princip jinými pojmy a tudíž, že jisté srovnání na principu analogie možné je.⁵⁹ Jistě, bylo by velice užitečné znát širší kulturní pozadí mladšího a

⁵⁹ I řecká etymologie slova *symbol* naznačuje cestu analogie, tedy sjednocování SYM „v jedno, dohromady“ a

pozdního halštatu (bývalé PS), jenže není k dispozici žádný výkladový slovník jazyka a symbolů PS/bývalé PS.

Vezmeme-li si k bádání libovolný symbol (např. malovanou dekoraci nádoby), můžeme jej vnímat na několika odlišných úrovních, které se budou lišit stupněm připsaných významových rovin od žádné, až po všechny možné (**obr. 71**). Tyto různé úrovně percepcí a interpretace symbolu můžeme zevrubně rozčlenit na čtyři základní množiny, ve kterých budeme symbol považovat za:

1 – *nic neznamenající ornament* s dekorativní a estetickou funkcí.

2 – *konkrétní jednovýznamový znak* (znamení) s případnou připsanou sociálně-identifikační, magicko-prosperitní nebo ochrannou funkcí. Zde je klíčový právě princip identity, který je základem znakovosti (ve smyslu nakresleného pojmu).

3 – Jako *víceznačný symbol* neboli *syntému* poukazující na filozofické principy s N stejně platnými významovými rovinami. Klíčový je zde princip analogie, který je základem mnohvrstevnatosti symbolů v rámci symetrické superpozice symbolu a lidské mysli.

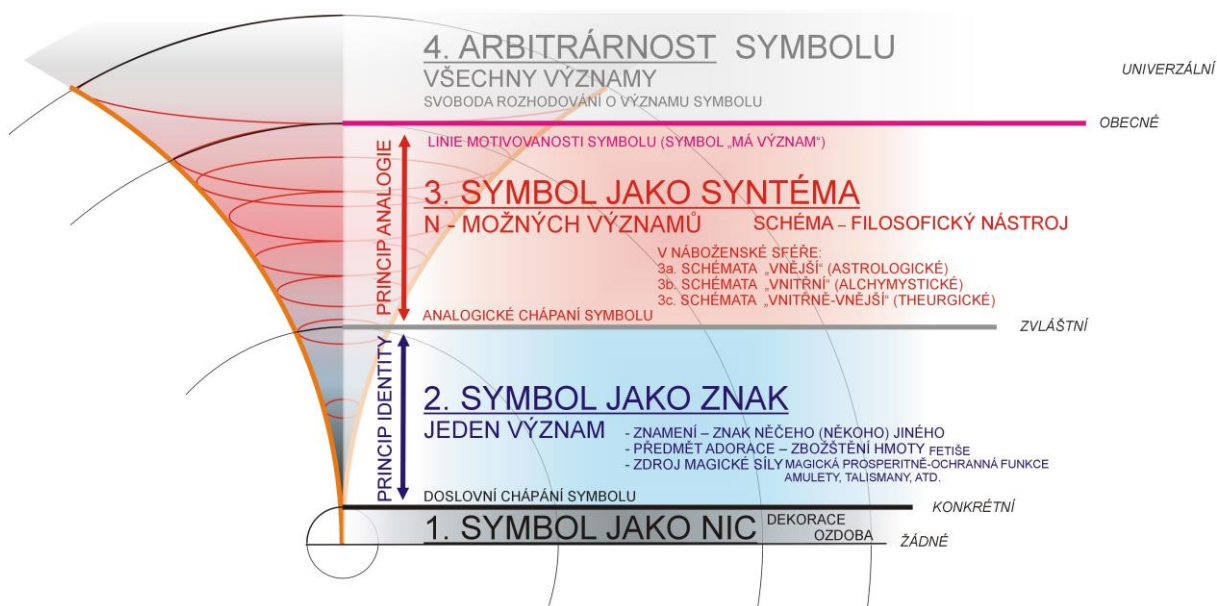
4 – Jako *arbitrární univerzální vyjádření všeho ve všem*,⁶⁰ tedy jako symbol s teoreticky nekonečným počtem stejně platných významových rovin. Princip arbitrárnosti je v symbolice pravdivý v podobném smyslu, v jakém například ticho obsahuje v sobě potencionálně všechny zvuky, a tudíž tvoří předpoklad (podklad) pro existenci diferencovaných tónů, které pak tvoří smysluplnou hudbu, nikoliv chaotický hluk. Podle lingvistů totiž není v lidských silách dokázat přímé objektivní propojení mezi označovanou věcí (znakem), označujícím pojmem (významem) a přiřazujícím vědomím (myslí). Komplexní souhrn zajímavých okolností a důvodů, proč navzdory své arbitrárnosti, mají symboly (nebo také artikulované zvuky) jistý omezený význam, nazýváme v sémiotice jejich motivovaností. Arbitrárnost a motivovanost jsou podle Ferdinanda de Saussura základními principy jazyka (cf. *Holeš – Černý 2004*, 51).

Čtyři uvedené roviny percepcí symbolů jsou stejně platné a pravdivé, přičemž každá vyšší úroveň zahrnuje i nižší na způsob množin nebo koncentrických kruhů.

Ve vědecké praxi se setkáváme se skutečností, že přijatelné jsou zpravidla výklady symbolů na první úrovni, jako nic neznamenající dekorace (s přidanou kunsthistorickou informační hodnotou o době, kultuře, použitém materiálu a technickém převedení) nebo v druhé úrovni znakovosti, tedy něčeho jako nakreslených pojmů, s připsanými rovinami magicko-apotropajních nebo sociálně-identifikačních významů.

BALLEIN „házet, uvádět“ (cf. *Alleau 2006*, 13); na rozdíl od cesty identity DIA-BALLEIN, která je principem rozdělovat a rozlišovat, což je mimochodem lingvistickým kořenem pojmu Diabolos, Dábel. Symbol, jako syntéma neboli schéma pro myšlení, má dvojitý úkol: spojovat i rozdělovat (*Alleau 2006*, 20). K pochopení se podle Goetheho propracujeme rozlišováním (hrubého od jemného) a zároveň sjednocováním podobného: „*Chceš-li se v nekonečnu najít, musíš rozdělit a pak zase spojit*“ (*Wilhelm 2003*, 60).

⁶⁰ Na čtvrté úrovni arbitrárnosti (vše ve všem) již nemůže být o výkladu symbolů řeč. Kdo se odváží vystoupit až sem, je osvobozen od symbolů a jejich významů, tedy i od myšlení (v pojmech, obrazech, symbolech) a světa. Platné jsou všechny významy najednou. Pro nepřipravenou mysl je tato „sebevyčerpávající exploze“ významů šílenstvím, pro jiné je to cíl mystických snah. Cíl *sjednocení* s Božstvem nebo vyvanutí (vyhasnutí důvodů hoření ohně – myslí, jako třeba Parinirvána) se objevuje napříč dějinami lidstva v různých náboženstvích. Věc však není tak jednoduchá jak vypadá. Všechno domyslet je přece jen něco jiného, než nemyslet na nic.

Obr. 71: Čtyři základní úrovně percepcí symbolů. Symboly (stejně jako slova) zároveň mají i nemají význam. Podle věhlasného filozofa René Alleaua je k pochopení Posvátného při výkladu symbolů nutno stoupat od konečného (konkrétního) k nekonečnému (univerzálnímu) protože pravým cílem duše je svoboda (Alleau 2006, 21).

Třetí rovina filozofické analogie je standardně považována za příliš spekulativní, protože většina badatelů považuje za směrodatný pouze intencionální záměr tvůrce, zapomínající na primární dialogickou povahu symbolu. Tato úroveň je proto doménou od současných pozitivních věd odloučených myšlenkových směrů jako je např. alchymie, hermetismus, gnóze, tantrismus, rozenkruciánství nebo jiných tajných nebo alespoň tajuplných společností a ezoterických hnutí. Třetí úroveň (3a–b) interpretace symboliky, na úrovni analogie, se vesměs věnuje třem základním pohledům:

3a – vnějšímu zaměřenému na makrokosmos;

3b – vnitřnímu zaměřenému na mikrokosmos;

3c – vzájemnému vztahu vnějšího a vnitřního, tedy prolnutí makrokosmu a mikrokosmu.

Po vnější linii se hledají nápodoby formálních vlastností symbolu především s parametry prostředí, s vlastnostmi času a prostoru, tedy kosmologické, astronomické, astrologické, nebo geografické souvislosti (např. problematice deklinace v megalitických kalendářích, souvislost polohy egyptských pyramid s rozmístěním hvězd v souhvězdí Orionu, apod.), ale také geometrické a matematické souvislosti (např. problematika posvátné geometrie sakrálních staveb). O něco hůře se pak hledají sociální parametry týkající se principů společenské stratigrafie, ekonomie, apod. Po vnitřní linii jsou to spíše psychologické nebo častěji mystické až alchymistické náhledy, týkající se subjektu a individua jako vícevrstvého duchovně-tělesného konglomerátu. Ne náhodou se v této rovině očitáme ve sféře numinózního *par excellence*, ve sféře psýché, duše, ducha, náboženské zkušenosti, která může a měla by být předmětem zkoumání religionistiky. Součtem předešlých pak vzniká prolnutí vnitřního a vnějšího pohledu coby uceleného schématu spojení a vzájemného vztahu individua a prostředí na různých úrovních: fyzické, sociální, kulturní, myšlenkové i duchovní. Většina výkladů náboženské symboliky v různých tradicích akcentuje tyto tři úhly pohledu zhruba stejnou mírou, zcela v souladu s dávnou hermetickou devizou „*jak nahoře, tak i dole, jak vně, tak i uvnitř*“ (cf. Tabula Smaragdina; Bor 2001). Výklad symbolu proto

můžeme považovat za platný tehdy, když pravdivě splňuje uvedené tři složky: a – odpovídá objektivnímu principu obsaženému v objektech vnějšího světa, v přírodě, přírodních zákonitostech, především pak v geometrii a matematice, zároveň však; b – nachází analogické zrcadlení i pro výklad vnitřní duševní reality a c – na základě této analogie uschopňuje člověka jednat nějakým způsobem. Přesně totéž vyjádřil i Clifford Geertz tím, že „*symbols vystupují na jedné straně jako 'modely něčeho' (výklad a interpretace reality) a na straně druhé jako 'modely pro něco' (návod a informace k organizaci reality)*“ (Soukup 2004, 548).

Jestliže chceme interpretovat náboženské symboly archeologických kultur, pak je nutné je logicky nevnímat jako pouhou dekoraci, ale postoupit minimálně do druhé, optimálně až do třetí úrovně jejich percepce s vědomím jejich motivovanosti a zastavit se až před čtvrtou úrovní jejich arbitrárnosti, protože „*symbolická logika nemá být nahlížena jako arbitrární forma, ale jako přirozené, primitivní a nezbytné vyjádření lidské inteligence*“ (Alleau 2006, 9). Lidská mysl sice dokáže produkovat nevhodné generalizace a zevšeobecnění, v pravdě však nedokážeme myslet v obecné kategorii „všeho, stále, všude“ stejně jako v ne-kategorii „ničeho, nikde a nikdy“. Myslíme a představujeme si jen „něco“ mezi „ničím“ a „vším“, tedy v omezených kategoriích zvláštnosti nebo jedinečnosti (něco z něčeho). A přece vědomi si arbitrárnosti významů i jisté objektivní prázdnoty geometrického tvaru, čteme např. znak „A“ jako „A“ a jako takový jej chápeme a odlišujeme od jiných znaků a foném v rámci systému jazyka. V jiné transpozici náhledu směrem k znakovosti je „A“ prvním písmenem abecedy a tudíž znakem pro něco kvantitativně prvního, nebo kvalitativně pro nejvyšší jakost něčeho. V rovině sociální může být „A“ také znakem (znamením) anarchistů, atd. Znak A může být vnímán zároveň také jako N významový symbol s nesčetnými filozofickými implikacemi a explikacemi. „A“ představuje trojúhelník (nebo rozevřené kružidlo) vyjadřující jednotu na horním vrcholu a dualitu (nebo mnohost) na spodní úrovni s horizontální přeponou spojující v jisté subjektivní úrovni extrémní protiklady ve vzájemný vztah. Zejména ve všední lidové sociální realitě se percepce mnohovýznamových symbolů často redukuje na jednovýznamový znak. Znakovost se dodnes mezi lidem projevuje např. v nošení „značkového“ oblečení, kdy nositel znaku doufá, že se znakem přejímá i jeho společenskou hodnotu, totiž prestiž značky, její společenské oceňování v jistých kruzích, odvozené od prestiže dalších nositelů téže nebo jiné značky a také od tržní ceny oděvu. Neproviníme se snad příliš, jestliže „člověka značkového“ spolu s Platónem nazveme spíše milovníkem mínění, než milovníkem moudrosti – filozofem. Symbol ponížený na znak se pak v lidové sociální sféře stává pro aktéry velice závazným. Znakovost v lidové kultuře působí stejně jako prostředník zdvižený jistým směrem, dlouhé vlasy nebo vyholená hlava, což jsou ale z jiného pohledu velice posvátné symboly: upomínky na „jediný velký“ původ reality, na náboženský slib nebo na askezi ve vzdávání se světa (vlasy) a smyslových požitků. I z těchto příkladů vidíme, jak choulostivá a důležitá je kontextualita a úroveň chápání mnohoznačnosti symbolů při výkladu a prožívání stejně mnohoznačné sociální reality.

Vezmeme-li v úvahu skutečnost, že svitky posvátných textů byly v lidovém prostředí Tibetu, středního východu nebo také v Egyptě ukládány do hrobů jako amulety a talismany (cf. Kozák 1994, 16), znamená to, že znakové (fetišistické) užití textů bylo jejich jediným legitimním účelem a že to, co je na nich napsáno, již nemá žádný další význam? Pak bychom si je ale nemohli přečíst jako populární „knihy mrtvých“, jejichž obsah je nezměrně širší nežli jejich užití v archeologické situaci. A zde se dostáváme k další zásadní otázce a tou je: kdo rozhoduje o významu symbolu? Jisté je, že poznání významu symbolického motivu „*je vždy*

vázáno na člověka – tvůrce a uživatele“ (Zajonc 1998, 147). A protože smyslem symbolu je komunikovat neboli nést významy, vědomý záměr tvůrce (nebo reprodukčního umělce) tvoří přinejlepším jen polovinu obsahu této komunikace a toho, co obecně nazýváme významem symbolu. Z četných etnografických výzkumů lidových dovedností, řemesel a dekorativního projevu (cf. Danglová – Zajonc eds. 1998) plyne poznatek, že poznání původního významu určitého symbolického motivu se v průběhu generačních transmisí zcela běžně vytrácelo, byť byl určitý motiv po formální stránce víceméně věrně reprodukován a dlouho zachováván. Umělec, výtvarník nebo řemeslník, jen reprodukoval tradiční předlohu a nemusel (a zpravidla ani neovládal) celou šíři a hloubi významů reprodukováného symbolu: „*Tak se to u nás prostě dělá po celé generace, mí předchůdci to takhle dělali, já to dělám též (už sice nevím proč, ale dávám to tam)*“. Záměr reprodukčního umělce (výtvarníka, řemeslníka) je tedy po porozumění původní ideje zcela irelevantní a můžeme jej zohledňovat jen v rámci druhotných významových rovin v smyslu lokalizace a praktického užití artefaktu coby nosiče symbolu. Redukce symbolu na ornament, v rámci dekorativní tradice lidové kultury, je zajisté ztrátou poznání jeho původního významu na straně tvůrce. Znamená toto „zapomnění“ i ztrátu ideje, na kterou symbol původně poukazoval? Nikoliv, stejně jako naše neznalost koptštiny ještě nesnižuje objektivní hodnotu textů ukrytých v nag-hammádských jeskyních. Nadčasové symboly archeologických kultur jsou, na rozdíl od skrytých textů, neustále na očích a čekají na svůj výklad někým, kdo je umí přečíst a vyložit. Z předešlé úvahy tedy plyne, že ve vztahu k symbolickému motivu existují čtyři klíčové skupiny osob:

- 1 – Autor symbolu, tvůrce symbolické předlohy, neboli *kódovatel zprávy*. Patrně šlo o intelektuální a duchovní špičku společnosti znalou řeči symbolů, jejich znakovosti (identity), význačné motivace (analogie) i jejich arbitrárnosti (prázdnoty);
- 2 – Umělec, řemeslník, tvůrce artefaktu reprodukcující na něm symbolickou předlohu autora. Je to *doručovatel zprávy*, který může i nemusí poznat její obsah nebo být v čase a prostoru ve vztahu s autorem symbolu;
- 3 – Uživatel artefaktu (nosiče symbolu), kterého zajímá především užití zdobeného artefaktu. Pro reprodukčního umělce z předešlé skupiny je spotřebitelem předmětu, tedy *užitelem zprávy*. Může i nemusí se zajímat o to, co autor symbolu původně zamýšlel a spokojí se s tradiční esteticko-dekorativní nebo znakovou percepcí výrobku;
- 4 – *Příjemce zprávy*, znalý řeči symbolů podobně jako autor, jejich znakovosti (identity), význačné motivace (analogie) i jejich arbitrárnosti (prázdnoty). Aby došlo ke komunikaci, nemusí být příjematel v přímém časoprostorovém vztahu s nikým z předešlých skupin. K přečtení zprávy mu postačí vizuální kontakt s artefaktem.

Je blázen kdo si myslí, že symboly vůbec nic neznamenaají a jiným typem blázna je ten, kdo si myslí, že tvůrčové symboliky měli nějaký zvláštní okultní záměr (cf. Bardon 2018, 245). Co je tedy skutečným významem symbolu v komunikaci? Jen to, co zamýšlel jeho vysílatel-tvůrce? Nebo to, co si o něm myslel reprodukční umělec tvořící artefakt? Nebo to, co z artefaktu odečítal jeho běžný uživatel hasící svou žízeň? Anebo to, čímž symbol promlouvá k jeho vzdálenému recipientovi? Kupříkladu pěticipé geometrické členění hliníkových disků kol moderního auta zůstává pořád pěticipou hvězdou se všemi jejími významy, byť projektant ani konstruktér si nemuseli být hloubky tohoto symbolu nijak vědomi a tato pěticipá hvězda je i není: okultní pečeti Šalamounovou, pentagramem satanistů, heraldickou růží nebo růží Lutherovou, principem čínské akupunktury, znamením americké či ruské armády, atd. Zároveň nutno přiznat, že musí existovat nějaká motivace pro

užití tohoto konkrétního symbolu na kole auta, a že jeho výskyt (na rotujícím kole vozu, mandale, čakře) není zcela náhodný. Jenže tato motivace může být na straně autora pouze intuitivní a nemusí být vědomá. Proto je nutno při symbolických bádáních zavést i pojmy „nevědomí“ a „archetyp“, které „vyviňují“ autora symbolu z jeho tvůrčí role v této hře. Symbol může zcela objektivně nést další významy nezávislé na vůli svého tvůrce, stejně jako umělecké dílo může za jistých okolností předstihovat vědomé intelektuální kvality i aktuální záměry svého autora a v jiné době nebo situaci nabýt zcela nové, doposud netušené významy. Na archetypálních symbolech je pozoruhodné, že vztahují-li se k náboženské realitě, jsou si v různých kulturách nápadně podobné. „*A ježto nejde o podobnost čistě náhodnou, umožní nám pochopit, že všechny soustavy jsou různými způsoby mapování reality, zachycující ty či ony podoby jejího zjevování a povstávání významů*“ (Neubauer – Hlaváček 2003, 156). Přes dalekosáhlou principiální podobnost symbolické ideje, nemusí přímé ovlivnění (v smyslu kulturní difuze, nebo přímých kontaktů v čase a prostoru) nezbytně existovat, protože ideje (jak ukazuje zkušenost a jak doufal dokázat Carl Gustav Jung) „*stále znovu, nezávisle na sobě, autochtonně vznikají ze zjevně všudypřítomné duševní matrice*“ (Jung 2004, 87). Dalo by se říct, že kolektivní nevědomí, které leží v oblasti mimo náš čas a prostor, předává v symbolech a obrazech vzkazy samo sobě, za občasné asistence individuálního vědomí, pro ponaučení „malíčkových“. Co je tedy symbol a co znamená? Jak pro koho...

16.4 ARTEFAKT JAKO SYMBOL: NÁDOBA, ROHY, VŮZ, LOĎ, MĚSÍC, SRP A SLUNEČNÍ PTÁK

Symbolem může být libovolný kulturní artefakt a nakonec je jím i samotná archeologická situace, kterou je nutno umět číst. Samozřejmě, jak kým a jak pro koho. Při interpretaci nádoby z hrobu PS v Němčicích nad Hanou je dobré začít samotnou formou, protože už *samotná nádoba je posvátným symbolem par excellence*. Pomněme jen známé „kultovní“ halštatské plastiky vozíků s nádobami jako např. ten ze štýrského Strettwegu (cf. *Podborský 2006*, 310, obr. 91), také třeba o něco starší „kultovní“ vozík s nádobou z Nižné Myšle ze starší doby bronzové (*Podborský 2006*, 272, obr. 78), nebo některé další „kultovní“ plastiky a obrazy lidských postav, které drží nádobu nad hlavou. Držet něco nad hlavou v symbolické řeči neznamena fyzické zvedání a nesení břemene, ale nadřazení, vyzdvižení významu neseného předmětu. Pomněme dále rohy z měsíčního srpku na hlavě Diany, ne nepodobné symbolice Merkura, býčí rohy, rohy egyptských božstev se slunečním kotoučem, jelení parohy keltských božstev, zejména Cernunových, až ke svatému Hubertovi křesťanů, který nese uprostřed parohů kříž (Sluneční božstvo) dále k apokalyptické „Ženě Sluncem oděné s křídly“ (cf. *Bible 1979*, Zjevení Janovo kap. 12:1) a Panně Marii stojící na Měsíčním srpku. Nádoba je symbolem ženského mateřského principu a má velice příbuzný symbolický smysl jako rohy, měsíc, vůz nebo loď (vůz a loď jsou také v jistém smyslu „nádobami“). Jsou to symboly receptivního pasivního pólu reality, která přijímá tvůrčí vlivy z hůry z nebes a tím jako zručná řemeslnice „tká“ projevenou realitu, co svědčí rolím demiurgů u ženských božstev. Ženské božství je jako Příroda neboli Gaia, která tvoří rozmanité formy života podle předlohy uranického mužského Stvořitele. V jistém smyslu jde též o Zemi jako dělohu, která od nebeského rolníka (Geo-orgios) přijímá semeno, vodu a sluneční svit. Rodí vegetaci a vyživuje všechny tvory. Tento bipolární mužsko-ženský princip vztahu, Činného a Trpného neboli Ducha (Zoé) a Látky (Hylé), shledáváme přítomný prakticky ve všech dualistických náboženských mýtech a symbolech: Slunce-Měsíc, Oheň-Voda, Kruh-Čtverec, Nebe-Země, Uranos-Gaia, Šiva-Šakti, Purušá-Prakrti, JHVH-Elohim, Tao-Ming, atd. Proč dualismus a proč

ne monismus? Protože celý náš projevený vesmír je jen jednou z nesčetných možných variant, které teoreticky umožňuje předpoklad Stvoření, tedy vznik „něčeho z ničeho“. Stvořitel, který v sobě obsahuje „vše v jednom“ potřeboval na projevení „něčeho ze všeho“ vytvořit něco jiného než „vše“, kterým je on sám. Pak tedy Jedno jsou i dva – On a Stvoření. Vždyť co by byl Alchymista bez Nádoby?

V interním smyslu je nádoba (zdvižená nad hlavou) symbolem lidské duše neboli Mysli, která jako Nevěsta přijímá Ženicha – ducha, aby jejich sjednocením nastala Mystická Svatba, ono Unio Mystica, ze kterého povstane Dítě, neboli také Filozofický Kámen, který předčí vlastní rodiče (Slunce a Lunu). Nemáme v úmyslu zde podávat komplexní rozbor hermetických mysterií, ani mysterií Svatého Grálu, jenom naznačujeme nezměrnou hloubi symbolu nádoby coby nástroje posvátného aktu „přijímání a dávání“ najednou, co je i významem pojmu Kabala (KBL). Bylo by velice nemoudré chápat náboženskou symboliku doslovně a vykládat ji uctíváním reálných nebeských těles, nebo nošením předmětů na hlavě.⁶¹ O příslušnicích HS a PS/bývalé HS a PS si můžeme myslet ledacos, rozhodně to však nebyli primitivové necitliví vůči idejím a kulturním vlivům své doby: doby Pythagora, Platóna, Sókrata, Zarathuštry, Gautamy Buddha Šakjamúniho, Mahávíry, nebo o něco později také Alexandra III. Velikého (Xandros hó Trítos-Megas), nemluvě již o plně vykrystalizovaném mojžíšovském monoteismu.

Tak jako nelze udržet vodu v rozbité nádobě, tak nelze udržet poznání v náležitě vyspělé mysli zmítané vášněmi a šálením smyslů. Persona, ego neboli rozum, je v halštatské verzi nádob postava podpírající nádobu, zabezpečující její stabilitu a orientaci směrem vzhůru.

Tato postava stojí na zemi (fyzickém těle). O personu a fyzické tělo však nešlo, šlo o obsah nádoby a cestu s ní „odněkud někam“ od nevědomosti k poznání. Jsou to symboly duše, která se „veze životem“, zatímco člověk „kráčí“ po zemi projevené reality a sbírá zkušenosti, aby naplnil svůj Košík Poznání. V některých variantách, jako v případě egyptských i antických představ o duši a záhrobí, duše „plave“ jako loď „po hladině“ projevené reality (cf. Kozák 2001). Pomněme, že vůz je svého druhu nádobou, i loď je svého druhu nádobou. Tak jako je fyzický člověk nosičem neboli vehikulem duše, duše je vehikulem (nádobou) pro ducha „obyvatele nebes“, tedy symbolického ptáka, který je dalším významným halštatským a laténským symbolem. Dodejme, že kachna/labuť je Sluneční vodní pták, který podobně jako Slunce putuje po obloze (nebesích) a periodicky se znovuzrozuje jako Fénix. Potvrzení uvedeného nacházíme v Platónově dialogu Faidros (cf. Platón 1970, 339). Sókratés zde popisuje lidskou duši jako trojdílnou v obraze vozu, který má po čas lidského života absolvovat svoji okružní podnebeskou pouť Vzduchem. Vůz řídí vozataj (rozum, ego) a táhnou ho dva koně. Jeden kůň je černý, jeden bílý. Černý kůň je vzpurný a reprezentuje temnotu chtíčů, vášní a smyslů, kdežto bílý kůň reprezentuje inteligenci a je svou povahou mírný a dobrý, jenže ze samé slušnosti se dá snadno svést na scestí neústupnou vůlí svého černého bratra. Úlohou vozataje (rozumu, ega) je smířit tyto dva koně, mířit zrakem „nahoru“ a tak dát svému vozu-duši směr k nebesům, kde má uzříti alespoň něco z Pravdy (něco ze všeho). Kolik Poznání si duše z okružního letu (ze života) odnese, takové bude její příští znovuzrození v dalším kole, přičemž může opisovat větší kružnice (stoupat k nebesům)

⁶¹ Například interpretace zlatého plechového omfalu „klobouku“ z období popelnicových polí o výšce přesahující 80 cm jako předmětu reálně nošeného na hlavě (za podmínky vyplnění organickým materiálem) ve smyslu insignií moci a kultu (cf. Podborský 2006, 231, 235, obr. 58–59), je stejně málo platná jako představa, že by někdo na hlavě nosil loď (cf. Podborský 2006, 258, obr. 69). Jak jsme již uvedli, motiv „nošení na hlavě“ symbolicky znamená vyvýšení, povýšení něčeho (co za to stojí). Jistěže se symbol může nosit také na hlavě, jestli o to jde, ale podobně jako u textů ukládaných do hrobů, to není jeho pravým významem.

nebo klesat k zemi po nižších dráhách. Reinkarnaci neboli duševní transmigraci, hlásal i Pythagoras a tato nauka je v podstatě totožná s konceptem samsáry v buddhismu, kde existují od našeho lidského vyšší i nižší světy, kde je možné se znovuzrodit v novém modu bytí, s možností kdykoliv se z tohoto koloběhu vysvobodit. Pozoruhodní je také velice nápadná totožnost představ o duši a voze v indické Bhagavadgítě, kde se na voze (duše) vezou Ardžuna (rozum) a Krišna (duch), přičemž koně, kteří táhnou vůz a cválají po zemi, představují smysly, které se opírají o projevenou realitu. S uvedenými představami je možné srovnat také sedmou kartu velké arkány Tarotu – „Vůz“.

Významnou náboženskou symboliku nese také samotné hrnčířství, protože řemeslná práce s hmotou může být (a také byla) schématem náboženské proměny zasvěcenice (neofyta) na způsob dávných egyptských, řeckých, hermeticko-alchymických, nebo tantrických mysterií a též schématem šamanské iniciace. „*Do hmoty se promítá mystické drama boha – jeho utrpení, smrt, vzkříšení a proměnění. S hmotou se zachází v podstatě tak, jak se v mysteriích zacházelo s božstvem: nerostné látky 'trpí', 'umírají', 'rodí se' k novému módu bytí. Týž proces absolvuje i zasvěcenec*“ (Eliade 2000, 110). Na výrobě nádoby se kromě umělce podílejí čtyři živly. Připomeňme si téměř univerzální hermetickou symboliku čtvernosti živlů *Smaragdové desky*: Slunce (Oheň) je jeho otcem a Luna (Voda) je jeho Matkou, vítr (Vzduch) ho nosil v břiše a země je jeho živitelkou... (cf. Bor 2001). V hrnčířství se prvně Zem smísí s Vodou, čímž vznikla tvarovatelná hmota, která se vymodeluje do požadovaného tvaru. „*Smíchej vodu s hlínou a vytvoř nádobu, ale teprve To prázdné uprostřed (Vzduch) jí dá užitek*“ (Lao'c 2008, 19). Smyslem nádoby je její tvar, tedy receptivní prázdno schopné přijímat obsah. Vytvarovaná forma se pak vloží do Ohně, kde se fixuje a získá vlastnosti úplně jiného řádu než předtím (barva, pevnost, nenasákavost, trvanlivost, neměnnost). Vypálená hlína je „jako kámen“ vzdáleným symbolem nesmrtelnosti a Kamene Filozofů. V souladu Herakleitovými Zlomky je i v hrnčířství „smrtí země“ její smísení s vodou, kdy ztrácí původní formu a stává se beztvarem pralátkou v stavu Prvotní Materie (*Hérakleitos z Efesu*, zlomek B 76). Separace nečistot z hrnčířské hlíny je symbolem očištění Prvotní Materie od hříchů, nízkých zálib a zbytečností. Také je nutno z hlíny vytlačit vzduchové bubliny (nevědomosti), které při výpalu expandují a způsobují explozivní roztrhání nádoby, tedy znehodnocení celého díla. Obecně platí, že v představách archaických etnik magicko-náboženská síla „žhne“ a je proto označována výrazy spojenými s ohněm. Také láska „žhne“. Pánové ohně – první hrnčíř, kovář a šaman, byli původně bratři z jednoho hnízda (Eliade 2000, 60). V symbolu ohně se také ukrývá klíč ke svastice a k zálibě PS/bývalé PS v žárových pohřbech, ke kterým se dostaneme níže.

16.5 OBSAH NÁDOBY Z NĚMČIC NAD HANOU – POTRAVA A OBĚŤ BOHA

Předpokládejme, že nádoba z hrobu v Němčicích nad Hanou (obdobně jako jiné nádoby) byla používána především na jídlo a pití, tedy pro „vyživující dary“ rostlinstva a živočišstva plynoucí ze spojení nebes a země (rolníka a země). Máme za to, že *téma posvátnosti potravy je nemožné od nádoby zcela oddělit*, zvláště když jde o deponium v hrobě, protože se k sobě mají jako forma k obsahu a jedno bez druhého postrádá smysl. A vskutku, naše přežití je vykoupeno smrtí bezpočtu jiných živých tvorů. Lze pochybovat, že lidé v pravěku vnímali potravu stejně jako my dnes v poněkud odcizeném a materialistickém pohledu na věc reptající, že zase nedostali hovězí v akci.

V panteistickém slova smyslu je *potrava tělem božím*, které se dává (obětuje) na oltář jiného života. Posvátnost potravy ilustrují například posvátné texty Indie, jejíž venkov nemá

k naší době halštatské ani dnes příliš daleko. Z véd citujme Taittrijópanišád II. 2.: „Z potavy rodí se veškeré bytosti na zemi dlící. Bytosti živí se potravou a nakonec do ní vejdou. Potrava je ze všech nejstarší, a proto je lékem na všechno. Veškerou potravu získají, kdo jako brahma ji ctí. Potrava je z tvorů nejstarší, proto je lékem na všechno. Z potavy rodí se bytosti, tvorové z potavy vzrůstají. Jedí ji i ona sama jí, proto jí říkají jídlo.“ (Zbavitel 2004, 219). Například v Džinismu, který vznikl na Indickém poloostrově v době rozkvětu PS/bývalé PS, zašlo téma potavy tak daleko, že vrcholem náboženské snahy džinistů je dobrovolná smrt hladem v zájmu neublížení živým bytostem, tzv. Salékhana. Vegetariánství, veganství a tzv. pránismus představují jen jemnější odvary snah Džinismu. Pro ilustraci univerzální úcty k potravě však nemusíme chodit daleko. Stačí vzpomenout zvyk pokřizování chleba před nakrojením, požehnání a modlitbu před jídlem v naší tradiční lidové kultuře, které jsou zajisté pozůstatky o mnoho starších rituálních praktik splynuvšími s křesťanskou naukou o transsubstanciaci a eucharistické oběti: „Pak vzal chléb, vzdával díky, lámal a dával jim se slovy: Vezměte a jezte z toho všichni: toto je moje tělo, které se za vás vydává. Vezměte a pijte z něho všichni: toto je kalich mé krve, která se prolévá za vás...“ (cf. Bible 1979, Matouš 26:26–27; Marek 14:22–24; Lukáš 22:19–20; 1. Korintským 11:23–31). V Judaismu se k přijímání potavy váže např. modlitba Birkat HaZon, tj. požehnání potavy, ve které se děkuje Bohu jako dárci potavy. Pojídač potavy „povyšuje“ svou potravu aby pak potrava „povýšila“ svého pojídače. Nejčastější vyjádření posvátného vztahu k potravě je děkování. Děkovat neznamena jenom projevovat formální úctu, ale především to znamená si být vědom, odkud potrava přichází, uvědomovat si oběť těla bytosti, kterou v sobě potrava nese a dlouhou cestu, kterou musela přejít až na náš talíř. Neuvědomovat si něco se v češtině řekne dělat to „bez-děčně“, nebo „mimo-děk“. Být si vědom znamená uvědomovat si. Vědomí se tedy označovalo jako „děk“. Odtud souvislost vědomí se svědomím, vděkem a vděčností (Neubauer – Hlaváček 2003, 241). „Tvé jídlo nemá být jídlem zvířete ve stáji, jenž chtivě a bezmyšlenkovitě spolýká svou potravu; ty máš jíst jako vědomý člověk, jenž dobře zná své postavení v domě Otce svého. Přemýšlej, jak na poli zraje zrno, aby ti dalo chléb. Ať jíš cokoli, všechno ti bylo dáno. A za to máš děkovat. Ve všem vid' Dárce, jenž se ti dává. Lidé, kteří ti potravu přinesli, jsou jen výkonnými orgány vlastního Dárce. Ten dává působit všem živlům, dává úrodu doma i v cizině, jen aby tobě bylo pomoheno, neboť chce, abys žil“ (Bardon 2018, 68). Vědomé jezení je jednou z meditačních praktik, jak v hermetismu, tak v indické józe. Vznik a příprava potavy, podobně jako hrnčířství opět poukazuje k mysteriím vícenásobné smrti a znovuzrození: zrno zaseté do země nejenže musí zemřít (zetlít) aby pak vydalo mnohonásobnou úrodu, musíme jej též semlít a upéci, aby se mohlo stát chlebem (cf. Saint Didier 2004, 204). Totéž co se děje s vegetabiliemi, se děje i s animální složkou potavy a analogicky i s duší zasvěcence. Jako je jídlo posvátnou výživou pro tělo, tak je Poznání posvátnou výživou pro lidskou duši, která má jinak vůli tělo opustit. I sama nádoba i její obsah jsou tedy významnými kulturními symboly nesoucí mnohé zásadní významy, které mohou dokreslit náboženské povědomí PS/bývalé PS. V potravě vidíme boha pojídajícího boha, v koloběhu znovuzrození. Claude Lévi-Strauss dospěl při studiu přírodních národů k postulování univerzálního kulinářského trojúhelníku (trikvetra), jehož vrcholy tvoří kategorie 1 – vařené, 2 – syrové, 3 – shnilé (cf. Lévi-Strauss 2006). Podle Léviho-Strausse mohou být do tohoto schématu vloženy všechny kuchařské postupy lidstva. Z hlediska kuchařských operací představuje syrové (bílé) neutrální pól, zatímco zbývající kategorie jsou binárními kontrasty – vařené (rudé) je kulturní transformací syrového, zatímco shnilé (černé) je transformací přirozenou (Soukup 2004, 464). Shnilé je symbolem minulosti, syrové přítomnosti a vařené budoucnosti potavy, která v trávicím traktu opět shnije, aby v novém

kole podstoupila remineralizaci a z poníženého stavu se stala opět potravou. Snad by nebylo potřebné jít do podrobností, jenže jak si ještě ukážeme, různé způsoby nakládání s potravinami v kuchyni v kulinářském trojúhelníku, vykazují zásadní analogie s různými způsoby nakládání s mrtvými v rámci pohřebních rituálů. Z toho důvodu je deponium nádoby v hrobě významné i jiným způsobem, než je milodar nebo posmrtná výbava zemřelého na poslední cestu.

16.6 SYMBOL JAKO ARTEFAKT – KONEČNĚ „MALŮVKY“, MANDALA

Další a už poněkud zřejmější symbolickou vrstvou nádoby z Němčic nad Hanou, která je již kulturně specifická, je její dekorace. Ornament – znak – obraz – symbol, je zajisté informační multiplikací imanentních významů svého hmotného nosiče (artefaktu). *„Zvykoslovní tradice je ve výtvarném projevu spjata s hmotou, která je zase jenom výslednicí ducha a pojí se znovu se starými kultovými znaky na hmotě“* (Bednárik 1942, 15). Vzpomínaná statistická významnost výskytu symbolického motivu na nádobách v hrobech PS/bývalé PS vylučuje, že by šlo o jedinečný případ, kdy forma nádoby predestinovala její jedinečnou výzdobu. Také lze zcela vyloučit náhodnou momentální inspiraci nebo svévolnou invenci řemeslníka. Z hlediska provedení jde spíše o víceméně přesnou výtvarnou reprodukci neznámé přesnější předlohy, jejímž autorem nemusel být a patrně ani nebyl hrnčíř.

Jde o velice komplexní obraz výzdoby vnitřku „sváteční“ nádoby, s dělením kruhového prostoru na čtyři souměrné kvadranty s centrálním motivem rovnoramenného kříže. Z hlediska čísel obsahuje symboliku všech čísel od 1 do 10, především pak 1, 2, 3, 4, 5, 7, 9 se zvláštním postavením čísel 1, 2, 3, 4 a 10 coby symbolického počtu úplnosti, ke kterému se ještě dostaneme. Kruhovitou formu členěnou centrálně na čtyři souměřitelné části lze vnímat jako mandaloid. Mandalas jako geometrické koncentrické modely reality vyjadřují především imanentní „něco v něčem“ (např. ducha v těle, nebo také tělo v duchu) a mají své zastoupení v náboženské symbolice prakticky všech kultur. Zvláštní univerzální povahu mandaly pro vyjádření vnitřní náboženské zkušenosti si povšiml už Carl Gustav Jung, který nechal pokusné osoby (pacienty) kreslit libovolné obrazy, které pak analyzoval. Především obrazy neurotiků spějících k individuaci (celistvosti) kupodivu vykazovaly prvky geometrické koncentričnosti srovnatelné s mandalou. Jung považoval mandalu za archetypální obraz mentálního i vnějšího univerza. *„Mandala, ačkoli je symbolem bytostného Já jako psychické celosti, je současně obrazem Božím, imago Dei, protože střed, kruh a čtvernost jsou odedávna známými symboly Boha“* (Jung 2004, 46). Archetypální je tedy podle Junga nejen koncentričnost, ale také čtvernost, což ilustrují např. již neolitické rondely (cf. Podborský 2006, tab. 18). Čtvernost je také významným a směrodatným principem symbolického motivu výzdoby nádoby z Němčic nad Hanou. Na principu *pars pro toto* se opakuje i v dílčích částech obrazu. Mandalu na dně nádoby z Němčic nad Hanou (**obr. 70**) můžeme také číst jako čtyři hory (trojúhelníkové obrazce, pyramidy, nebo Pythagorejské tetraktysy) s čtyřmi bránami, kterými prochází Helios, tedy Slunce, na své okružní cestě v rámci svého „života“ – dne, roku, věku. Ne zcela bez vnitřní souvislosti jsou čtyři fáze alchymického Velkého Díla (Nigredo, Albedo, Citrinitas, Rubedo), symbolika kterých je zakomponována do kruhových rozetových oken příslušných čtyřem světovým stranám jako „modality života Slunce“ v architektonické koncepci pozdějších gotických katedrál. Na mandale z Němčic nad Hanou je dále velice pozoruhodný detail vnitřního šrafování slunečních kotoučů navzájem kolmými liniemi, které je člení na dvě symetrické části s významem binárních opozicí a duality skryté uvnitř jednoty na způsob taoistické monády.

Polovina oběhu Slunce je viditelná (den), polovina skrytá (noc). Horizontální a vertikální znamená také muže a ženu, ducha a hmotu, pozitivní a negativní, světlo a tmu, poznání a nevědomost, atd. Zajímavé výtvarné řešení je i 40–50° pootočení slunečních kotoučů vůči centrálním osám symetrie mandaly, co dodává obrazu na dynamice a vzniká tak dojem víření a oběhu na způsob svastiky. Efekt víření podporují i šestice malých háčků kolem slunečních kotoučů.

Univerzální strukturování světa do binárních opozic, ale také smysluplných hierarchií je dále vyjádřeno v prvcích výplně čtyř trojúhelníkových „hor“, které jsou uspořádány střídavě jako šrafované a prázdné s tečkou, co v symbolice znamená tolik jako ženské a mužské. Dvě „hory“ jsou stejné a dvě odlišné. Na základě jejich polohy můžeme tvrdit, že umělec-kreslič odvíjel svou práci od slepého ucha nádoby (výstupku), protože trojúhelník přilehlý k výstupku nádoby, je na rozdíl do zbytku kresby dobře geometricky centrován. Výstupek nádoby je to, na čem je nádoba závislá, čím je orientována. *Bez člověka-uživatele, by byla nádoba i její symbolika zbytečná* a neúplná, co naznačuje jak samotný úchop, tak především devítinásobná rytmizace střídání teček se čtyřmi čárkami, které vidíme na samém okraji nádoby. Devět plus jedna (uživatel beroucí nádobu za její výstupek) je finální desítka, kterou se završuje samotný smysl nádoby v aktu jejího používání. *„Ukončuje vyučování své teogonie, Pythagoras ukázal svým žákům na devět Múz, zosobňujících vědy seskupené po třech, předsedajících trojí potrojnosti rozvinuté v devíti světech a tvořící spolu s Hestií (věčnou Pannou) opatrovatelkou Ohně prapůvodního, Vědu božskou – Dekádu posvátnou“* (Schüré 1996, 235), ke které se při výkladu mandaly z nádoby v Němčicích nad Hanou ještě dostaneme.

16.7 TROJÚHELNÍK A TROJNOST

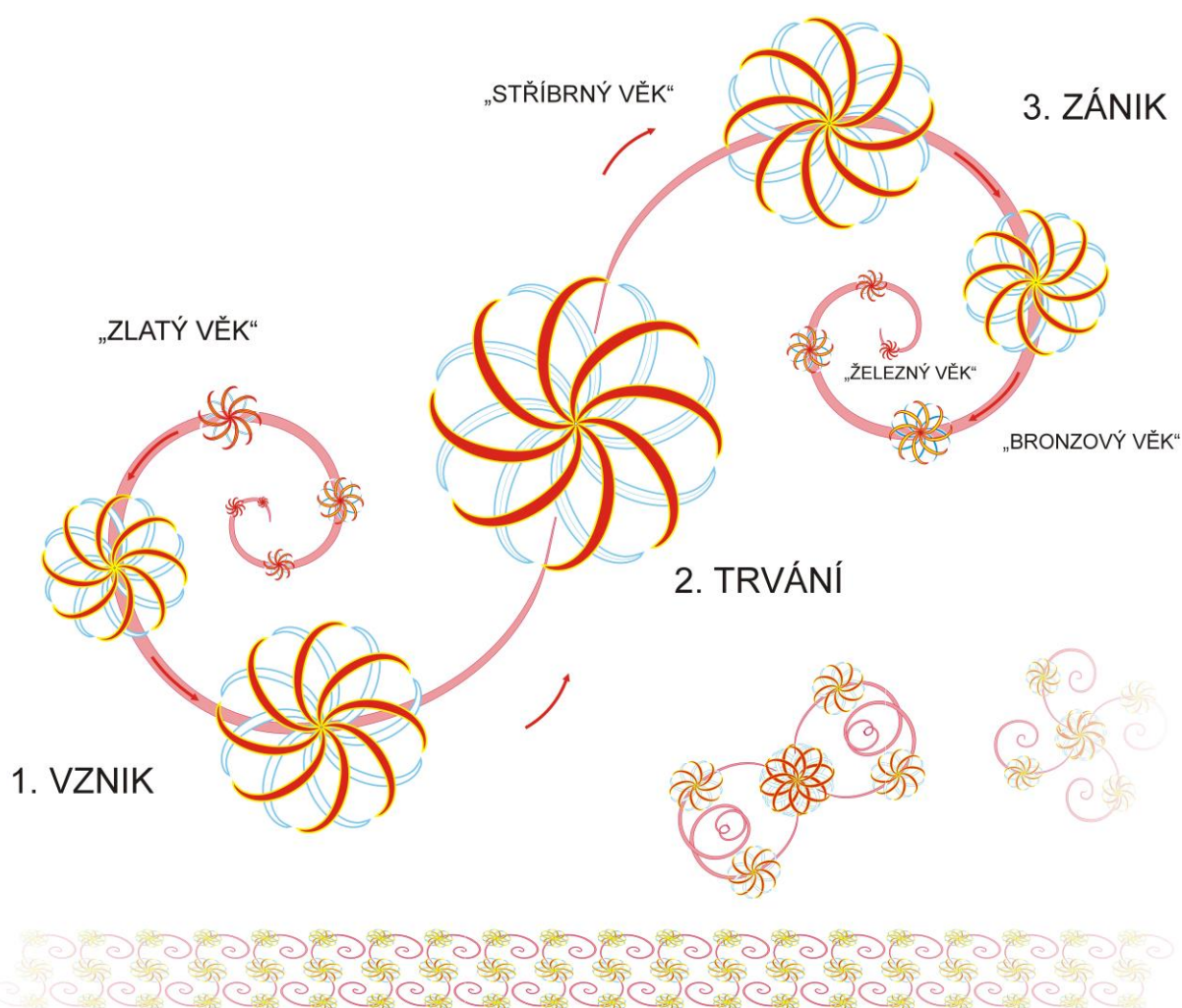
Jestliže zaměříme pozornost na trojnost v mandale mísy z Němčic nad Hanou, nacházíme její trojnost v obrazu čtyřech velkých trojúhelníků „hor“, také v jejich vnitřní struktuře, dále ve čtyřech menších tříramenných vířivých svastikách (trikvetrum) v centrální části a také ve třech barvách, které nádoba nese: v rudé na podkladu, dále pak v černé a bílé malbě. Jak uvidíme, čtyřnásobný poměr k trojnosti má v PS svůj hluboký význam.

Nyní zaměříme pozornost především na *tři barvy, které patří v náboženské ikonografii mezi zásadní a vztahují se k mysteriím smrti a znovuzrození*, nebo též k rituálům přechodu. Reprezentují tři fáze přechodových rituálů: 1 – odloučení, odchod, smrt starého (černá); 2 – liminální fáze, práh, hranice, proměna (bílá); 3 – návrat nového, zmrtvýchvstání, přijetí (rudá) (cf. *Gennep 1997*). Staré musí „zemřít“ aby se proměnilo a „zrodilo“ nové, což je téma velkých mytologických dramát napříč kulturami a dějinami, předmětem Velkého Díla alchymie a tématem nesčetného počtu příběhů obsažených v mýtech a třeba i v lidových pohádkách. V nich zpravidla ze začátku nepřilíš šikovný hrdina, spíše šašek královského rodu, překonává různé překážky (např. zabíjí draka) čímž podstupuje iniciační zkoušky, aby se zdokonalil a nakonec se oženil s panenskou Princeznou a stal se tak Králem po boku jejího Otce (Princ Bajaja).

Hluboká symbolika mysterií smrti a znovuzrození se dochovala i v naší kultuře například v názvosloví zásadních dnů křesťanských velikonočních svátků (tedy připomínky mysterií smrti člověka a zmrtvýchvstání Božstva): 1 – Černý pátek; 2 – Bílá sobota; 3 – zmrtvýchvstání v oslaveném (ohnivém) těle ve Sluneční den Sun-day, Son-tag, Vaskrsenje. Uvedené tři barvy se často vyskytují v zásadních formách náboženské ikonografie různých proveniencí a také ve výtvarném projevu mnoha lidových tradicí. Barevnou trojkombinací

jsou prosyceny především hermetická a alchymistická díla, z nich je patrně nejkrásnější renesanční Splendor Solis (Sluneční záře), kde tyto barvy hrají zásadní roli. Není náhoda, že černá nahrazena modrou tvoří spolu s rudou a bílou základ barev mnoha státních znaků. Žel, podobně jako svastiku, i černo-bílo-rudou symboliku převzala „do trvalé péče“ také hnutí extrémní pravice.

Než o svévolnou „kulturní vymoženost“ se v případě trojnosti jedná spíš o obraz univerzálního principu, protože ani v přírodě se jinak než prostřednictvím minimálně tří fází, žádná proměna neuskutečňuje, stejně jako má každá věc svůj: 1 – počátek; 2 – trvání; 3 – konec (**obr. 72**), stejně tak čas přirozeně dělíme na: 1 – minulost; 2 – přítomnost; 3 – budoucnost. Tato *trojnost reprezentuje univerzální „svatou trojici“*, která je synonymem kosmického času, přesněji Věčnosti Toho, kdo: 1 – byl v minulosti; 2 – je v přítomnosti; 3 – bude v budoucnosti. V indické filozofii je touto trojicí Trimurti: 1 – Višnu, stvořitel světů – minulost; 2 – Brahma, udržovatel světů – přítomnost; 3 – Šiva, ničitel světů – budoucnost.

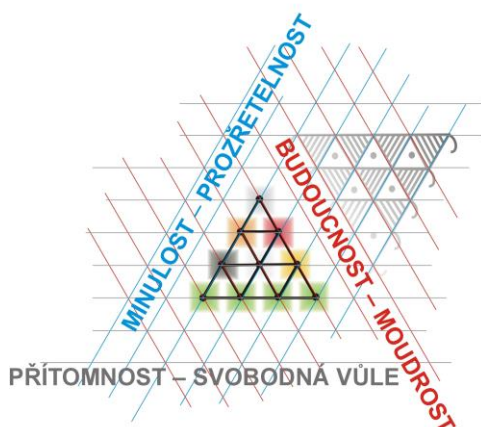

Obr. 72: Explikace symbolu evoluce a devoluce větrné růžice coby kosmu po evolučně-devoluční spirále velkého věku (mahájuga), který trvá 4 320 000 let, je tisícinou věku Brahmny-Stvořitele, jehož život trvá mihnutí oka (podle: P. Laučík).

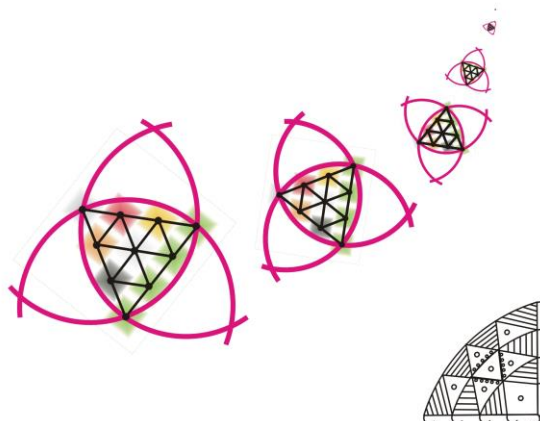
Další explikaci trojnosti v „nižší“ úrovni představuje Šivův trojzubec Trišúla, který odkazuje na tři guny neboli síly ovládající v různém poměru celý projevený svět. Jsou to: 1 – Tamas – temnota, nevědomost; 2 – Radžas – touha, vášeň; 3 – Sattva – světlo, poznání, které determinuje také lidské myšlení, cítění a konání. V obrazné řeči evropské alchymie je to Síra,

Merkur a Sůl mudrců. Také v judaismu projevený svět spočívá na třech pilířích, které reprezentují tři vertikální sloupy Jákobova žebříku, který spojuje nebesa se zemí. Svět spočívá: 1 – na přísném Soudu (Gevura); 2 – na Pravdě (Emet); 3 – na Milosti (Chesed) nebo v náboženské praxi také na: 1 – Zákonu (Tóra); 2 – oddané Službě (Avoda); 3 – Milosrdenství (Chesed) (cf. *Pirkej Avot*, kap. 1, odstavec 2 a 18). Platón popisuje Duši jako trojdílnou a také Pythagoras tvrdil, že projevený svět (čtyřnost živlů) je determinován trojností (*Gralak 2017*, 86). „Číslo tří všude vládne světem a monada jest jeho principem“ (*Schüre 1996*, 234). Tři kvality ovládající svět jsou analogické třem archaickým kosmologickým úrovním: 1 – Nebe, svět bohů, Světlo; 2 – Země, svět lidí, mezi Světlem a Tmou; 3 – Podsvětí, svět démonů a mrtvých, Tma (cf. *Laučík 2017b*, 130, Fig. 110). Každá věc má: 1 – ušlechtilé, 2 – střední; 3 – neušlechtilé použití. Lidské tělo má: 1 – ušlechtilější části (hlava, rozum); 2 – střední (trup, srdce, plíce, žaludek); 3 – méně ušlechtilé části (vylučovací, reprodukční orgány, nohy). Adekvátní tři části má podle Platóna i lidská duše (vůz a dva koně). Je záležitostí individuálního hodnotového systému, kterým částem těla člověk věnuje pozornost, které prioritně pěstuje a zušlechťuje. Ti, kdož rýžují v potocích zlato, vědí, že jeho nejvyšší koncentraci nacházíme v „hlavě“ žlebu, méně pak v jeho střední části a nejméně pak při „patě“ splavu, kde je to již samá hlušina.

TETRAKTYS A PAVUČINA OSUDU

TETRAKTYS A ROZVOJ TRIKVETRA

Obr. 73: Koncepte trojúhelníků, tetrády a pavučiny osudu. Trojúhelník jako základ tetrády a trikvetra (podle: P. Laučík).

Zaměříme-li dále svoji pozornost na vnitřní strukturu „hor“ v mandale nádoby z Němčic nad Hanou, spatříme precizní dělení velkých trojúhelníků na menší v geometrické trigonální síti. Vzájemný sklon linií sítě je 60° ($3 \times 60^\circ = 180^\circ$, což je součet tří úhlů trojúhelníku). V řeči geometrie je trojúhelník přechodovým tvarem mezi kruhem (duchem) a čtvercem (tělem). Trojúhelník je proto symbolem duše, přičemž působí mezi hmotou a duchem jako prostředník. Podobně jako v Táletově kružnici se všechny možné trojúhelníky vejdou do jednoho kruhu, stejně tak duch (kruh) představuje transcendentní princip pro duši (trojúhelník). Kruh je pak vlastně dokonalý n-úhelník s nekonečným počtem vrcholů. Nekonečná trigonometrická síť je známým symbolem trojí nitě božských přadlen, tkadlen Pavučiny Osudu. Jsou to Normy severanů nebo Moiry Řeků, tři sestry, které předou velkou síť s trojicí nití individuálních osudů: 1 – Prozřetelnosti (nezměnitelné minulosti); 2 – Svobodné vůle (v přítomnosti); 3 – Moudrosti (vědomí mnohých možných budoucností) (**obr. 73**). Pavučina osudu je mj. podkladem runového písma. A je to také zednářská symbolika trojnosti chrámových kleneb s „Úhelným Kamenem“ uprostřed.

K vrcholu symbolického vyjádření dospěla trojnost v laténu v obraze trikvetra, keltského triskelesu nebo germánského valknutu. Stejně jako duše dodává pohyb tělu (cf. *Pytagoras 1970, 71*), dodává trojnost všem věcem dynamiku a pohyb. Trojnost na způsob vířivé tříramenné svastiky (trikvetrum) nacházíme také v centrálním motivu nádoby z Němčic nad Hanou hned čtyři krát: $4 \times 3 = 12$; $4 + 3 = 7$. Sedmička i dvanáctka jsou důležitá pythagorejská a také folklórně-mytologická čísla. Sedmička s dvanáctkou jsou doménou alchymie (sedm kovů, sedm planet, sedm nebo dvanáct jedů neboli hříchů a stejný počet „léků“), také její sestry astrologie (dvanáct znamení zvěrokruhu, které se objevují postupně v průběhu roku na obzoru ve chvíli východu Slunce). Jsou také důležitým číslem alchymické proměny ve vícenásobném (trojnásobném) opakování týchž čtyřech jednoduchých operací, které nacházíme v mýtu o dvanácti pracích Herkulových. Jistěže tato čísla mohou odkazovat také na normativně-kalendářní souvislosti jako měsíce v roce a dni v týdnu.

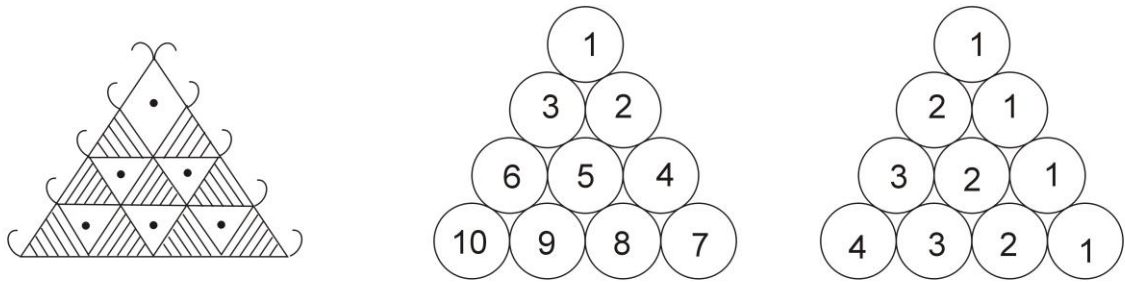
16.8 DESÍTKA VE ČTVERNOSTI – POSVÁTNÝ TETRAKTYS PYTHAGOREJCŮ

Velice významnou myšlenku čtvernosti potvrzují na principu *pars pro toto* také parciální hierarchie uvnitř velkých trojúhelníků „hor“ mandaly *na nádobě z Němčic nad Hanou*, ve kterých *spatřujeme pythagorejský tetraktys*. Tetraktys je desítka ukrytá ve čtvernosti: $1 + 2 + 3 + 4 = 10$ a je jedním z nejposvátnějších symbolů Pythagorejců vyjadřující (při plném pochopení) jejich komplexní učení o zákonitostech a smyslu celého universa (**obr. 74:a**). Jak praví 25. verš Zlatých veršů Pythagorových: „*Přísahám při Onom, jenž vryl do našich srdcí, posvátnou Tetradu, nezměrný a čistý symbol, Pramen Přírody a Kadlub Bohů*“ (*D’Olivet 1813, 183*). Pythagorejci snad ani tak „nábožensky“ neuctívali čísla, jako se spíše jejich prostřednictvím vyjadřovali o „věcech posvátných“, protože matematika vedle geometrie představuje další „univerzální jazyk“, kterým se dá dorozumívat i se vzdálenými cizinci. „*A skutečně, všechno co se dá poznat, má číslo, protože bez něho není možno něco si myslet nebo poznat. Číslo má dva zvláštní druhy, sudé a liché, třetí však vzniká jejich smíšením a je sudo-lichý. Tyto druhy mají mnoho podob a každá věc je sama naznačuje. Přirozenost čísla a jeho sílu možno vidět nejen v démonických (daimonských) nebo božských věcech, ale všude ve všech lidských činech, řečech a ve všech řemeslnických dílnách a v hudbě. Čísla a jejich harmonie nepřipouští žádný klam, je jim totiž cizí, zato pravda je rodu čísel vlastní*“ (*Pytagoras 1970, 74–75*).

Pythagorejský tetraktys je rozdělením trojúhelníku na čtyři úrovně. Ve výzdobě nádoby si povšimneme také malých háčků po stranách trojúhelníků (**obr. 74:a – vlevo**): není bez významu, že ty ze spodních úrovní jakoby „vzhlížejí nahoru“, zatímco nejvyšší na vrcholu „shlíží dolů“. Je to obraz kosmické hierarchie, závislost tvořeného (čtyř živlů neboli úrovní bytí) na svém původu, který je Jedním. Čím „výše“ v tetraktysu jsme, tím více se blížíme k Jednotě (k středu nádoby) a naopak, čím více se Jednomu vzdalujeme v tetraktysu směrem dolů, tím víc roste mnohost a různost jeho projevů. „*Viděn instinktem a kaleidoskopem smyslů, Bůh jest mnohonásobný a nekonečný jako jeho projevy (manifestace). Odtud pochází polyteismus. Viděn intelektem, Bůh jest potrojný: duch, duše a tělo ve všech svých světových projevech. Odtud mají původ trinitární kultury a náboženství. Viděn uvažující duší, Bůh jest dvojný (tj. duch a hmota). Odtud dualismus Zoroastrův a Manichenův a jiných. Pojat vůlí, Bůh jest jediný, jenž shrnuje vše v jedno. Odtud Mojžíšův hermetický monoteismus v celé jeho přísnosti. Různost náboženství je proto, že člověk nerealizuje božství jinak, než prostřednictvím své vlastní mysli (představy), která je relativní a konečná, kdežto Bůh*

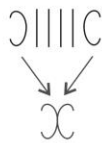
realizuje v každém okamžiku jedinství tří světů v harmonii všehomíra“ (Schüré 1996, 234–235).

a.

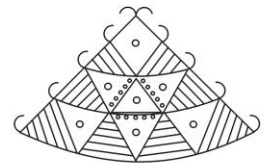

$$1 + 2 + 3 + 4 = 10$$

VZOR Z BOKU NÁDOBY

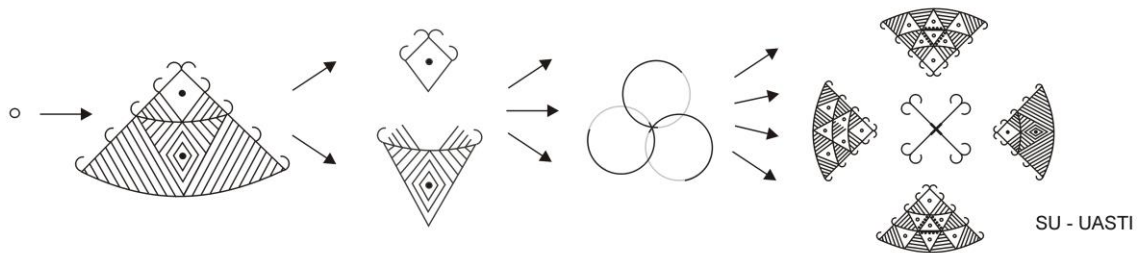

= 10 VE ČTYŘECH
= x SYMBOL NÁSOBENÍ, + SYMBOL SČÍTÁNÍ

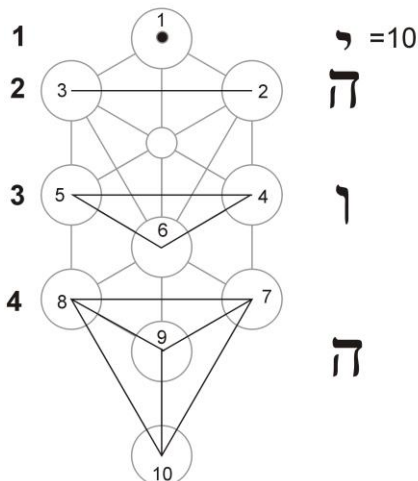
b.

TAO PLODÍ JEDNO, JEDNO PLODÍ DVĚ, DVĚ PLODÍ TŘI, TŘI PLODÍ DESET TISÍC VĚCÍ.
(Tao te Ťing, 42)

c.

JEDNO JE BOD, DVĚ PŘÍMKA, TŘI TROJÚHELNÍK, ČTYŘI JEHLAN.
(Pytagoras)

Obr. 74: Explanace pythagorejského tetraktysu na příkladech různých filozofických tradicí: a – v obecné pythagorejské teorii čísel; b – v Taoismu; c – v systému židovské mystiky – Kabale. Zvláštní postavení v tetraktysu má vrcholová jednička jako symbol Jednoty, která se dále explikuje na další čísla. Princip tetraktysu aplikován v Kabale na diagaramu tzv. Jákobova žebříku (c – vlevo) zobrazuje postup Stvoření od ducha (1) k hmotě (10) probíhající různými úrovněmi bytí. Ve středu dole je „klasická“ kabalistická spekulace o umístění čtyř hebrejských písmen nevýslovného jména božího (JHVH) v tetraktysu. Vpravo dole obraz čtyřdílného člověka – Adama z téhož „materiálu“ (podle: P. Laučík).

Pythagoras učil: „Počátkem všeho je jednotka, jenže z jednotky vzniklá neurčitá dvojka, která byla jakoby látkou (materií) pro jednotku, která je její příčinou. Z jedničky a neurčité dvojky jsou čísla, z čísel body, z bodů čáry, z čar plošné tvary, z plošných tvarů tělesa a z nich vnímatelná těla. Mají čtyři prvky, oheň, vodu, zemi, vzduch, které se proměňují a samy v sobě převracejí. Z nich vzniká oduševnělý, myslící a kulatý vesmír, obklopující zemi v středě, která sama je kulatá a obývaná“ (Pythagoras 1970, 68). „Jednička je počátkem všeho. Jedno je bod, dvojka čára, tři trojúhelník, čtyři jehlan“ (Pythagoras 1970, 74). A protože čísla jsou stejná na celém světě, můžeme Pythagorův „náboženský“ výrok srovnat s veršem čínského Tao Te-Ťingu (**obr. 74:b**): „Tao plodí jedno, jedno plodí dvě, dvě plodí tři a tři plodí všechny věci“ (Tao Te-Ťing, kap. 42). V jednom z nejstarších spisů zenového buddhismu (Xinxin Ming) je uvedeno, že ve skutečné Jednotě nemůže existovat ani sama Jednota, neboť již není ničeho, vůči čemu by se Jednota jako Jednota jevila. Jednička se jeví jako číslo jen vůči řadě dalších čísel, tedy vůči něčemu, co jedničkou není. Pak tato projevená jednička již není jedničkou, nýbrž dvěma, jejichž prolnutím vznikají tři, atd. V klasickém kabalistickém díle Sefer Jecira je věc vyjádřena velice vtipnou otázkou: „a před Jedním co počítáš?“ Pythagorejci dále tvrdí, že ve středu všeho je Oheň. Hovoří, že centrální oheň je síla řídící svět, která ze středu oživuje zem. Střed je nejdůležitější ze všeho, proto se má nejvíce ze všeho střežit. Nazývali ho „Diovým hradem“ nebo „Diovým trůnem“ (cf. Pythagoras 1970, 70). Symbol centrálního ohně nacházíme také v mandale z nádoby v Němčicích nad Hanou v jejím samotném středu, v symbolu čtyřramenného kříže v tvaru „X“.⁶² Podrobným rozбором významů tohoto symbolu, jako označení subjektu proměny a zároveň znamení dokonalé svrchovanosti ducha, se v samostatné práci zabíral René Alleau⁶³ (cf. Alleau 2006). Vzpomeňme jen, že „X“ je také latinskou desítkou (**obr. 74:a**). V Pythagorejské filozofii je číslo deset číslem dokonalým, jelikož představuje všechny božské principy rozvinuté a spojené v nové jednotě $1 \times 0 = 10$ (Schüré 1996, 235). Pythagorejský tetraktys, stejně klíčový jako desítka a desítková soustava, se stal organickou součástí židovské Kabaly (**obr. 74:c**) snoubící se s desítkou sefir Jákobova žebříku. Stal se „vlajkou“ Hermetizmu, Alchymie, Kvadrivia s nesčetným množstvím filozofických aliancí.⁶⁴ Je základem filozofie celé naší

⁶² Značka podoby X se nachází ve středu spodní strany podstavce a na temeni hlavy kamenné sochy – xoanonu (výška 2,4 m) poblíž kultovní hory Šléža ve Slezsku nedaleko severních hranic České republiky (Gediga 1995, Abb. 10), obdobná značka se také nachází na identickém místě xoanonu na bronzové cistě ve štýrském Kleinkleinu, Kröll-Schmiedkogellu (Prüssing 1991, Taf. 120).

⁶³ Kromě římské desítky, je X také řecké písmeno Chí. Představuje zkratku Chreismeon neboli „výtečný“. Až do 12. stol. šlo o značku, kterou se potvrzovala autenticita starých listin. Ve středověku bylo X používáno pro označení Krista: XHRISTUS, X, či XR. Řeckými X a P (Chí a Ró) se na mincích v ptolemaiovských dobách označovalo Chrysos (Zlato) a za Konstantina Velikého se stalo X také monogramem Kristovým, který byl zavěšen na „labarum“, císařskou standardu. V církevním kalendáři značí X neděli. V alchymii je X značkou tavícího tyglíku, tedy nádoby a trojí neznámé Velkého Díla: Choné, Chrysos, Chronos, neboli Ohně, Materie a Času. V lidové kultuře je X obecně označením důležitého nebo kritického místa. V současné algebře je X znakem násobení (multiplikace), také označením neznámé, v širším slova smyslu pak problém, který třeba vyřešit (Alleau 2006, 34–35).

⁶⁴ Tetraktys má nesčetné množství vynikajících aplikací v hudbě a hudebních principech (cf. Godár 1996), také v kvantové mechanice a v jiných vědách. V hudbě mimo jiné matematicky vyjadřuje poměry všech tzv. čistých intervalů, tedy dvojic tónů, které harmonicky souzní v libém souzvuku: prima 1:1, oktáva 1:2, kvinta 2:3, kvarta 3:4, oktáva dvojitá 1:4. Krácením struny v příslušných poměrech na monochordu dospěl Pythagoras k základům hudební teorie. Svoje pozorování však považoval jen za podklad pro formulaci posvátných zákonů univerza při hledání tzv. Harmonie sfér, kterou nacházíme vyjádřenu v obrazu Božského monochordu, hudebního nástroje Stvořitele. V pythagorově Božské hře představuje celé stvoření jediná struna, jejíž spodní konec je upnut na zemi, horní v nebi. Její různé tóny jsou kosmickými vibracemi, které dávají vzniknout různým věcem (cf. Bor 1990, 23). Pythagorova spekulace s monochordem je vlastně předobrazem kvantové teorie superstrun.

západní civilizace a zřejmě nejenom té „naší“. Ne o tetraktysu, ale na základě něj, byly napsány celé knihovny posvátných knih.

Jestli je deset „úplný svět“ ducha, pak dvanáct je „úplný čas“ jejího cyklu. Dvanáct je v hermetismu nerozumných trestů látek, které nahánějí hrůzu. Jak pravil Hermés: „*právě tato neznalost, synu, je prvním trestem. Druhým je bolest, třetím bezuzdnost, čtvrtým žádostivost, pátým křivda, šestým chamtivost, sedmým klam, osmým závist, devátým lstivost, desátým zuřivost, jedenáctým ukvapenost, dvanáctým špatnost. Těchto je do počtu dvanáct, ale pod ně spadá ještě daleko více dalších, synu, a tyto všechny prostřednictvím těla, které je vězením, nutí vnitřního Člověka smyslově prožívat. Odcházejí, i když ne všechny naráz – od toho nad kým se Bůh smíloval. A v tomto spočívá způsob a smysl znovuzrozdání*“ (Corpus Hermeticum; Bor 2001, 120). „*Dospěla k nám známost Boha a s jejím příchodem synu, je vyhnána neznámost. Dospěla k nám známost radosti, a jakmile přišla, synu, bolest prchá k těm, kdo jí dávají prostor* (Corpus Hermeticum; Bor 2001, 121). „*Lze očekávat a dává to dobrý rozum, že se 'dvanáct trestů' dává na ústup, když je vyhání Deset Mocností, to je Desítka. Desítka, synu, je totiž ploditelkou duší. Život a Světlo jsou sjednoceny tam, kde se zrodilo číslo Jednotky, Ducha. Dá rozum, že Jednotka obsahuje Desítku a Desítka Jednotku*“ (Corpus Hermeticum; Bor 2001, 122).

16.9 ČTVERNOST KOSMU – ČTYŘI ŽIVLY A MULTIDIMENZIONALITA BYTÍ

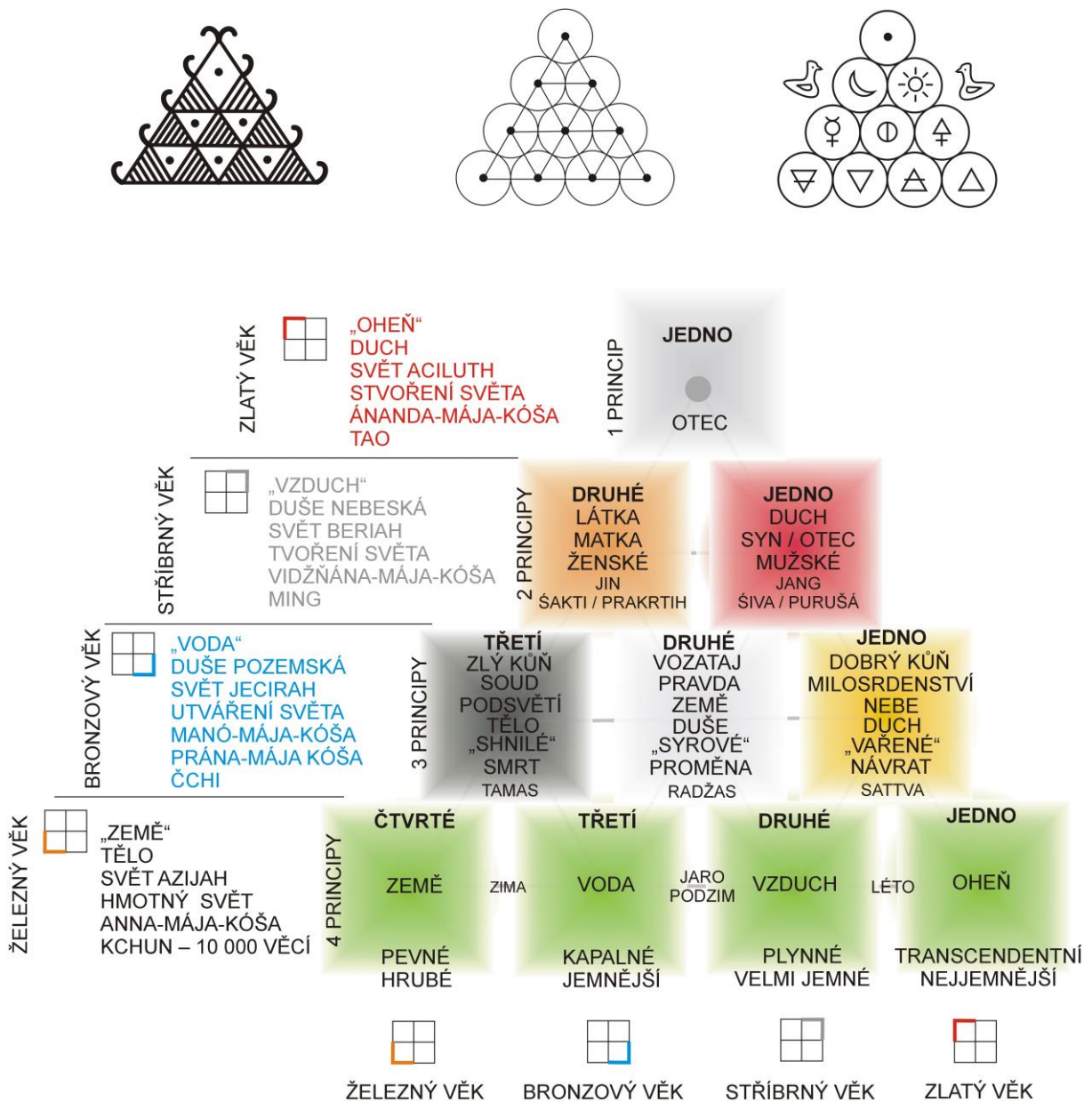
Jestli mají různá náboženství něco společného z technické stránky, pak jsou to především informace o existenci různých úrovní reality, o jejím hierarchizovaném strukturování od ducha až k hmotě, tedy dnes poměrně nevšední informace o její vertikální multidimenzionalitě. V antické filozofii byl celý projevený svět vnímán jako spojení čtyř živlů v různém poměru a to co s nimi pohybuje a udává jejich harmonii (nebo disharmonii), je pátý element neboli duše (Pythagoras 1970, 78). Odkaz na čtyřku živlů je již obsažen v samotné hmotě nádoby z Němčic nad Hanou i v základním geometrickém rozvrhu její dekorace. Již jsme poukázali na úlohu čtyř živlů při hrnčířské tvorbě nádoby i na to, jakou má tato řemeslná práce s živly hlubokou „náboženskou“ symboliku. Dějiny antické filozofie jsou protkány přením řeckých filozofů zejména o to, který živel je kterému nadřazen, který ze kterého vyplývá a o to, co představuje jejich počátek, tedy počátek projevené reality „Arché“. Pro Pythagora to byl Oheň, pro Anaximena to byl Vzduch, pro Táleta Voda. Čtyři živly představují jak spodní horizontální řádek pythagorejského tetraktysu, tak čtvernost jeho vertikální koncepce. V horizontálním měřítku jsou schématem vnitřního uspořádání hmoty (živly fyzické). Ve vertikálním měřítku jsou schématem různých úrovní bytí jako „živly filozofické“. Je zřejmým nedorozuměním interpretů socialistické epochy, že při živlech řeckých filozofů často nešlo o reální hmotné živly fyzické, nýbrž o zástupná pojmenování různých úrovní multidimenzionality bytí, které byli filozoficky abstrahovány na základě analogie s vlastnostmi hmotných živlů. Živly jsou živly především proto, že mají charakteristicky odlišné vlastnosti. Jsou neustále na očích jako síly utvářející svět, který pozorujeme. Tak například, vzdaluje-li se voda ohni (Slunci), chladne a houstne, až se mění na pevný led (zemi). Led ohříván ohněm, mění se posléze na vodu, při silnějším ohni pak na páru (vzduch), která stoupá vzhůru do nebe. Tato myšlenková dětská hra při pohledu do krajiny, je v podstatě filozofickým klíčem k výkladu archaických představ o stvoření světa, o tom, jak vznikla hmota (země). Například „zahuštěním“ vody, která vznikla ochlazením a následní kondenzací páry, která nastala v důsledku jejího vzdálení od žhnoucího Zdroje (ducha, Slunce). Připomeňme si například mýtus o vzniku země při stloukání oceánu bohy

v indických Puránách, který je evidentně odvozen od principu vznikání másla z mléka, nebo nepřeborné množství mýtů o původu světa vynořením země z nediferencovaného chaotického „pravodstva“, ze symbolických moří a oceánů, vod nad kterými se vznášel duch (cf. *Eliade 1993, 17; 1994, 97*). Mělo by být jasné, že v mýtech o stvoření nejde o žádné hmotné oceány mléka, ohně, hory, ale o symbolické pojmenování čtyř základních úrovní bytí, které jsou v různých tradicích jmenovány různě, čím se opět dostáváme k problému terminologie a otázce jazyka, který zde pro jejich výklad užít. Živlová symbolika je sice velice univerzální, jenže jak ukazují četné zkušenosti, subtilní filozofie, která se snaží živly vyjádřit, je mnohokrát spíše ponižuje na příliš „hrubé“ přirovnání. Analogické živlům jsou filozoficko-teologické kategorie neboli principy odpovídající čtyřem úrovním bytí:

- 1 – *Stvoření* (něčeho z ničeho) – *oheň*, duch;
- 2 – *Tvoření* (něčeho z něčeho) – *vzduch* (v-z- duch, v a z ducha), duše;
- 3 – *Utváření* (něčeho konkrétního) – *voda*, nižší duše, životní síly, dynamis (v a ze vzduchu);
- 4 – *Dotváření*, které je vlastně pasivní a receptivní „zemí“ – *země* (ze mě, v a z vody).

Vzduch není vidět, lze jen cítit jeho pohyb, proto by zvolen jako symbol Mysli a duše. Vodu lze vidět i cítit, jenže nemá konkrétní tvar, proto byla zvolena jako symbol z Mysli vyplývajících myšlenek, představ, éterických a astrálních sil, které predisponují hmotu. Posléze symbolický živel Země, který je viditelný, hmatatelný a stálý tvarem, reprezentuje hmotné tělo a manifestovanou realitou hmotného světa, která je sumárním výsledkem stále probíhajícího procesu Stvoření, Tvoření a Utváření. To co vzniká, poukazuje na toho, kdo Tvoří. Symbolem Boha Stvořitele je Slunce (Oheň), které ozařuje celý Kosmos, celou vydutou oblast vody, země a vzduchu. Samo nepohnuto, oživuje a rozhýbává prostřednictvím zrození a přeměn ty všechny tvory, kteří žijí v těchto (nižších třech) oblastech Kosmu (*Bor 2001, 135*). V židovské Kabale jsou živlům analogické čtyři světy: 1 – Aciluth, svět „blízkosti“, svět ducha, příčin a prvotních emanací z Jednoho nemanifestovaného Stvořitele, který představuje transcendentní pátý princip (střed mandaly a rovněž její vnější okraj); 2 – Beriah reprezentující nesmrtelné duše tvořící na příkaz ducha nižší těla; 3 – Jecirah reprezentující astrální a éterický neviditelný svět pracovní psychiky s egem, emocemi a pocity; 4 – Azijah reprezentující hmotný viditelný svět činu a zemi (**obr. 74:c**; cf. *Halevi 2001, 37–46*). Odpovídající úrovně v tantrismu jsou pateré „těla“ ducha: 1 – Ánanda-mája kóša (tělo blaženosti); 2 – Vidžňána-mája kóša (tělo vědomí); 3 – Manó-mája kóša (mentální-tělo, ego); 4 – Prána-mája kóša (tělo prány, astrální a éterické tělo); 5 – Anna-mája kóša (tělo fyzické) (cf. *Govinda 1994, 147*). Již z uvedených skromných paralel bychom neměli mít důvod pochybovat, že v čtvernosti (a se středem i v paternosti) symboliky nádoby z Němčic nad Hanou, jsou obsaženy odpovídající principy multidimenzionality. Na její širší rozvedení v sadách dalších symbolů poukazuje **obr. 75**. Ovšem jen tehdy, budeme-li tuto nádobu považovat skutečně za „sakrální“ keramiku, neulpíme na pojmech cizorodých tradic, ale budeme sledovat to, co je za těmito pojmy. Pak můžeme skutečně docenit i kontakty a ideovou souvislost halštatských středoevropských kultur s kulturami Středomoří a antického Řecka. Jak si ještě ukážeme, symbol svastiky rozvíjí téma načrtnutých čtyř živlů dále do smysluplné nauky. Uvedenou multidimenzionalitu bytí s odlišnými úrovněmi ducha, duše, životních sil a hmoty, reprezentují také četné teogonie v zástupech ženských a mužských božstev a jejich spleťtých hierarchií v rámci toho, co běžně nazýváme polyteismem, který když je důsledně studován, se najednou ukáže jako monismus, jednota členěná na různé úrovně a funkční aspekty. „Hory“ v mandale nádoby z Němčic nad Hanou míří vrcholy k sobě

i proti sobě, což filozoficky poukazuje na přítomnost rozlišených opozic v mnohosti, ale také na přítomnost Jediného sjednocujícího pólu ve středu nádoby. Religionisticky nahlíženo, jde o vnitřní monismus uvnitř hierarchizovaného polyteismu.

Obr. 75: Tetraktys jako čtvernost živlů a čtyř úrovní bytí, také vysvětlení některých klíčových pojmů a symbolů z jiných kapitol (podle: P. Laučík).

16.10 ČTVERNOST LIDSKÉ SPOLEČNOSTI

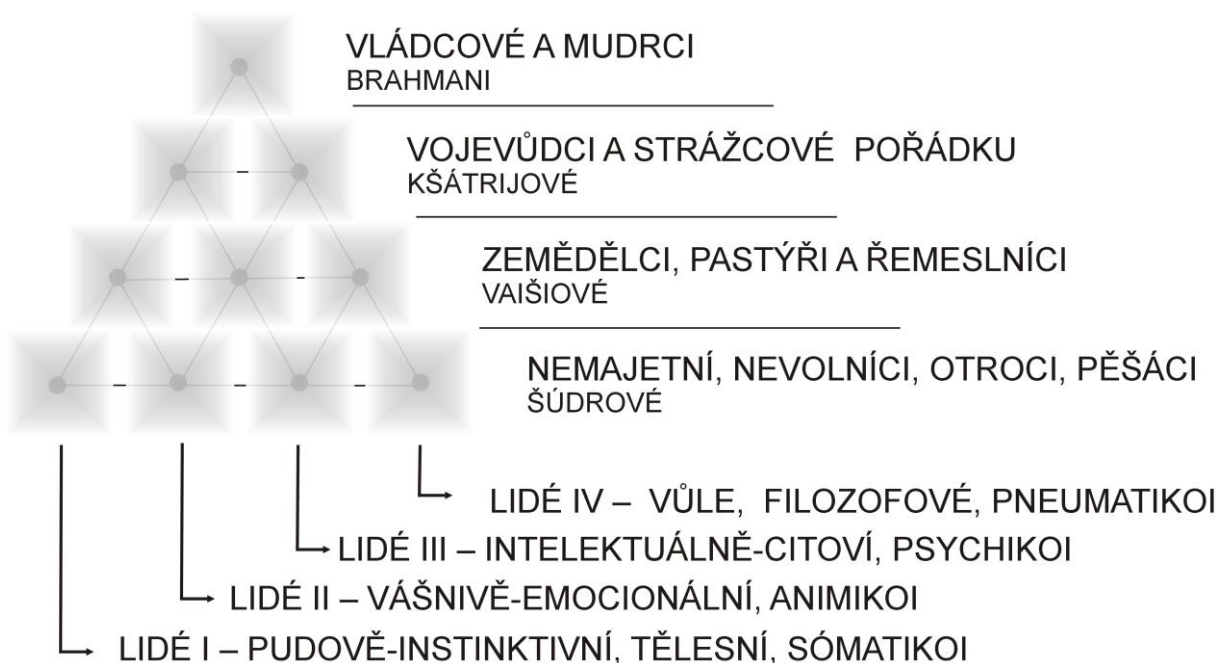
V bádání po čtvernosti stojící v základě tetrady jsou možné analogie nejen s abstraktním metafyzickým a náboženským světem, ale také se světem lidským. Hierarchizovanou stratifikaci společnosti na čtyři skupiny nacházíme v Platónově Ústavě stejně jako v tradiční indické společnosti. *Čtyři společenské třídy*, ne nepodobné indickým kastám, Platón definoval jako (**obr. 76**): 1 – filozofy a vládcy (Brahmani); 2 – strážce zákona a bojovníky (Kšatrijové); 3 – řemeslníky, pastýře a rolníky (Vaišiové); 4 – otroky a nemajetné (Šúdrové). Třem vyšším

třídám Platón přiřadil kovy dle ušlechtilosti: 1 – zlato; 2 – stříbro; 3 – železo a bronz, s varováním, že obec se rozpadne, až bude spravována železem nebo bronzem, tedy až začnou vládnout nižší vrstvy (cf. *Platón 2000*, 8). Z praktických zkušeností z Indie se můžeme domnívat, že kromě čtyř základních existovala také pátá třída zavržených, nedotknutelných (Dalitové) se statusem „mimo systém a pod ním“ a také šestá třída „mimo systém a nad“, což jsou cizinci, pro které, kromě obecných kulturních tabu, závazky dané kultury nejsou až tak závazné. V Platónském i indickém společenském systému se společenská třída dědila z předků na potomky. Tento systém společnosti nepřipouští téměř žádnou sociální mobilitu. Mnohem jednodušší je o kastu klesnout než o kastu stoupnout. Utopismus platónského kastovního systému spočívá především v tom, že předpokládá vládu moudrých a nedegenerativní genetické dědění moudrosti z předků na děti, co v praxi není možné.

Obdobnou úvahu o pyramidální a hierarchické struktuře halštatské společnosti nacházíme v této knize na **obr. 6**. Univerzální zákon lidské společnosti, který plyne i z vertikální čtvernosti pythagorejského tetraktysu, poukazuje na skutečnost, že počet příslušníků vládnoucích elit vůči nižším vrstvám společnosti je vždy mnohonásobně nižší. Hojný je počet chudiny na spodu.

V Pythagorově filozofii nacházíme čtvernost společnosti v samotné jeho škole a jejímu zvláštnímu čtyřstupňovému systému zasvěcování. Žáky dělil na: 1 – postulanty; 2 – neofyty; 3 – akusmatiky; 4 – matematiky. V pythagorově škole byla přítomna i pátá skupina lidí stojící „mimo a pod“, totiž nezasvěcení. „*Je vais parler au sage: éloignez des profanes/Budu hovořit jen s mudrcem: odejděte nezasvěcení*“ (*D’Olivet 1813*, 5). Ve stejném duchu můžeme vnímat i obecně známý nápis před vstupem do platónské akademie: „*ať nevstupuje, kdo neovládá geometrii*“. K tématu čtvernosti uvnitř lidské společnosti je mnohem zajímavější Pythagorovo obecné dělení lidí podle stupně duševního rozvoje, tedy podle toho, která část vícedílné lidské bytosti má v člověku navrch (cf. *d’Olivet 1813*, 331–337). V tetraktysu jde o čtyřnost horizontální, reprezentovanou čtyřmi body nejspodnější linie zleva doprava. „*Různost lidí běře původ jednak ze samotné podstaty jedince, jednak z nestejně vyspělosti. Z tohoto posledního stanoviska poznáváme, že lidé se třídí na čtyři třídy, v nichž jsou obsaženy všechny odrůdy a všechny odstíny. 1. U největšího počtu lidí vůle účinkuje hlavně v těle. Možno je nazvat lidmi zvířecími nebo pudovými. Tito jsou schopni nejen k tělesné práci, ale jsou též schopni cviku ve vývinu inteligence ve světě fyzickém, zejména v obchodu a průmyslu. 2. Na druhém stupni vývoje člověka vůle a následkem toho i vědomí dlí v citlivosti ovládané inteligencí, která tvoří soudnost. Jsou to animikové (lidé živé letory a vášnivci). Podle své povahy budou z nich vojáci, umělci a básníci. Největší počet spisovatelů a vědátorů jsou lidé tohoto druhu. Neboť oni žijí v pojmech relativních měněných vášněmi nebo omezených malým obzorem, aniž by se povznášeli až k Idei čisté Universality. 3. Ve třetí třídě jsou lidé daleko vzácnější. Vůle se u nich naučila působit hlavně a výsostně čistým intelektem (psychikoi), aby osvobodila inteligenci z pout a tyranie emocí, vášní a hmotné omezenosti, což propůjčuje všem jejich koncepcím povahu universální. Tito lidé bývají hrdiny, mučedníky vlasti, básníky prvního řádu a konečně mudrci a filozofové, kteří by podle Pythagora a Platóna měli být vládci lidstva. V těchto lidech vášně nevyhasly dosud, neboť bez nich nelze nic učiniti, jenomže u nich vášně stali se služebníky inteligence, kdežto u předešlých inteligence bývá služkou vášní. 4. Nejvyšší ideál lidstva uskutečňuje se ve čtvrté třídě lidí, kteří vykonávají veliké dílo mistrovství a získali královskou moc inteligence nad duší a pudem, protože plně vyvinuli vůli nad celou svou bytostí. Oni jediní uskutečnili jedinstvo v potrojnosti lidské (ducha, duše a těla). Tito lidé měli různá jména v dějinách lidstva. Jsou to nejvznešenější géniové, velcí zasvěcovatelé, prvopočáteční*

vůdcové, kteří proměňují lidstvo. Jsou velice vzácní. Prozřetelnost rozsívá je v dlouhých obdobích jako hvězdy na nebi“ (Schüré 1996, 261–262). Tuto čtvernost duševního vývoje najdeme také v staré Čínské filozofii, sestupně: „V době dávných velkých vládců lid sotva věděl, že je má. Jejich nástupce lid ctil a miloval. K dalším hleděl se strachem. Od dalších se s pohrdáním odvracel“ (Lao'c 2003, 65). Od časů Pythagorových se dochovala také v mnoha zlidovělých výrocích jako např. od Charlese Farrar-Browného vzestupně: „Průměrný učitel vypráví. Dobrý učitel vysvětluje. Výborný učitel ukazuje. Nejlepší učitel inspiruje.“ Co se stane, když tyto čtyři skupiny lidí uvidí libovolný symbol, jakým je třeba nádoba z hrobu v Němčicích nad Hanou? Jedni nebudou vidět nic, přesněji uvidí jen nic neznamenající dekoraci staré mísy. Další dají přednost znakovosti a uvidí nakreslené pojmy, znaky (Slunce). Méně dalších v ní uvidí schéma toho i onoho a principium ještě i lecčeho jiného. Teprve až ti další, velice málopočetní, uvidí na dně prázdné mísy vše ve všem, o kterém patrně nebudou schopni vypovídat. *Jak se mají tyto čtyři různé pohledy ve světě shodnout*, když první je od symbolů „ještě“ osvobozen, druhý vnímá jen jejich prvoplánovou identitu, třetí hlubokou mnohoznačnou analogii a poslední je od nich „už“ osvobozen?

Obr. 76: Aplikace pythagorejského tetraktysu na poznání lidské společnosti. Vertikální osa představuje stratigrafii a sociální (i)mobilitu uvnitř tradičních kultur. Horizontální osa zobrazuje „duševní“ vyspělost mentálních soustav, která není se sociálním statusem zcela souměřitelná (podle: P. Laučík).

16.11 SU-UASTI – DOBRÉ BYTÍ

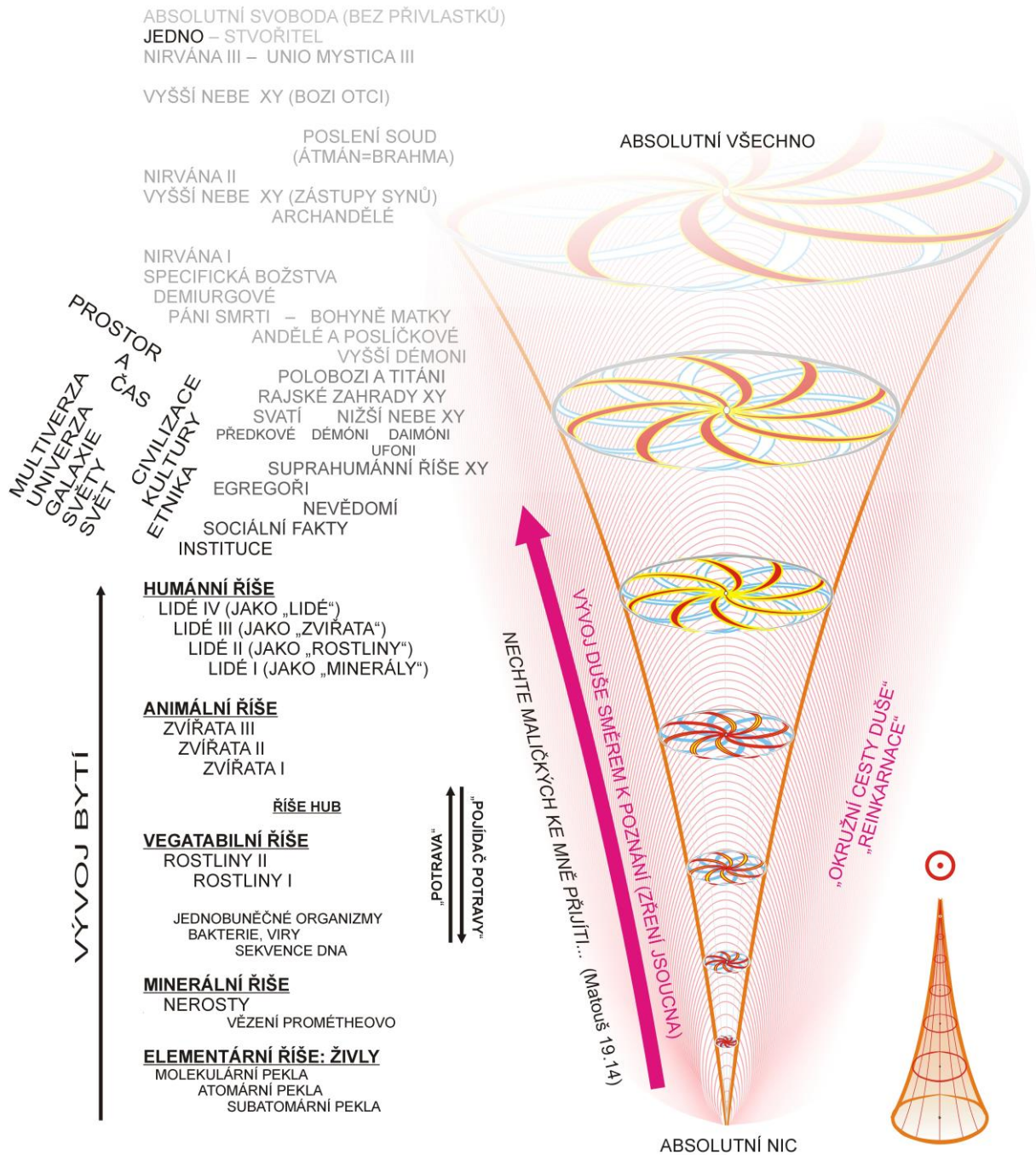
Svastika neboli hákový kříž, je typickým halštatským symbolem. Nebýt jejího zneužití nacisty v období druhé světové války a následné obecné legitimizace jejího významu v euro-americkém kulturním okruhu jako znaku hnutí krajní pravice, přetrvala by v našem lidovém výtvarném projevu o něco déle. „V Terchovej, ale tiež v iných krajoch vidíme pri vchodoch do obydlí kruhové motivy, ktoré sa približujú svastike, znaku indoevrópskemu, idúcim k nám z Iránu na jednej strane, cez Sibír na strane druhej. Slovo svastika a pomenovanie jej odvodenín kruhových, skladá sa podľa reči Indov zo slova „su“ čo znamená dobro, dobré a „uasti“ jestvovanie, existencia“ (Bednárík 1942, 21). Bohužel i v odborné etnografické

literatuře, je svastika obecně vnímána především jako Sluneční znak resp. jako Větrná růžice, nikoliv jako mnohovýznamový symbol, co dáváme do souvislosti s už naznačenou charakteristickou vlastností lidové kultury, kterou je znakovost. Při pohledu do krajiny jsou voda a země „spodní“ živly tíhnoucí dolů, kdežto oheň a vzduch jsou živly „horními“ a jsou v různých filozofiích zastupitelné. Proto je svastika a z ní odvozené obrazy nazývána jednou „solární“ a jindy „větrnou“ růžicí.

Jenže *svastika* není jenom znak s magicko-prosperitní funkcí ochrany příbytků, jak vidíme u našich sedláků v minulosti a např. v současné lidové kultuře Indie. Není také jenom znakem fašistů (jak vidíme např. v současné lidové kultuře Evropy a Ameriky), ale je také velice výmluvným posvátným symbolem – *schématem vyjadřujícím jisté univerzální principy*, poskytující způsob jejich poznání, poskytující tedy také návod k způsobu výkladu mnohých kulturních jevů tam, kde se používá. Etymologicky vzato, svastika – „dobré bytí“, není pouze informací o existenci dobra, ale také o něčem, co „je dobré“, co možno nazvat univerzálním zákonem kosmu (Logos). Svastika je vlastně kříž (čtyř živlů) v rotujícím pohybu. V některých indických vyjádřeních, jsou „háky“ kříže zobrazovány jako ohnivé plameny tryskající z konců rovnoramenného kříže, nebo naopak provazy, za které tahá Mára-Jama (Bůh smrti), když roztáčí samsárové kolo se šesti světy (svět bohů, svět polobohů, svět lidí, svět zvířat, svět hladových duchů a peklo, ve kterém se nachází jen zrcadlo, ve kterém duše vidí sama sebe). Svastika je spjata s čísly čtyři a osm, ale také pět a devět, počítáme-li za relevantní prvek také střed – Arché – nehybný princip pohybu, pevný bod uprostřed víření, od kterého se vše („dobré bytí“) odvíjí. Svastika je pohyb, proto také „mluví“ o pohybu, především v smyslu evoluce a devoluce, kosmu, času a procesů týkajících se hmoty i duše. Projevený vesmír (reprezentován čtyřmi živly) se prý podobně jako svastika odvíjí z jediného bezrozměrného bodu, rotací roste, zvětšuje se, vyvíjí a zušlechťuje. Pak se třeba jednou začne zmenšovat, až vplyne zpátky do jediného bezrozměrného bodu, odkud vzešel. Tato „mytologická“ představa je velice podobná v současnosti obecně přijímané kosmologické teorie naší západní fyziky o Velkém Třesku, odvozené z pozorování pohybů skutečného rozpínání hmotného vesmíru. Lze tedy předpokládat počátek rozpínání hmotného univerza z bodu v dávné minulosti i následné gravitační smršťování do závěrečného zhroucení (kolapsu) v dávné budoucnosti. Degenerace a zánik hmotného vesmíru však nutně nemusí znamenat degeneraci a zánik ducha, kterému hmota posloužila jako vehikulum neboli vůz. Stejně lidská duše vychází ze života degenerujícího hmotného těla moudřejší, poučena zkušeností (cf. *Platón 1970*). Svastika je proto také symbolem evoluce ducha. Tentýž hluboký odkaz „růstu a umenšování“ nacházíme v symbolice „slunečních klobouků“ (cf. *Podborský 2006, 231, 235, obr. 58–59*) coby tzv. omfalů, Shivalingamu, dále rohu Almatheinho neboli rohu Hojnosti a nakonec i v trubce anděla posledního soudu, které jsou vlastně (podobně jako nádoba) soustavou postupně se zvětšujících kružnic vyvěrajících z bezrozměrného bodu v prázdném středu (kam se v případě trubky fouká vzduch – viz **obr. 77**). Lidská mysl, v symbolickém slova smyslu, poznáním nabývá také „jistý rozměr“ až moudrost přinese úrodu, kterou bude možno v závěru posoudit. Stejně postupuje i příroda při tvorbě, růstu a zrání plodů vegetace (v rohu hojnosti) a tento princip je zjednodušeně vyjadřován také symbolem spirály.

MENŠÍ NEŽ NEJMENŠÍ, VĚTŠÍ NEŽ NEJVĚTŠÍ, JE ÁTMAN SPOČÍVAJÍCÍ V SRDCI KAŽDÉHO TVORA.
 Švětásvatáropanišad III.20

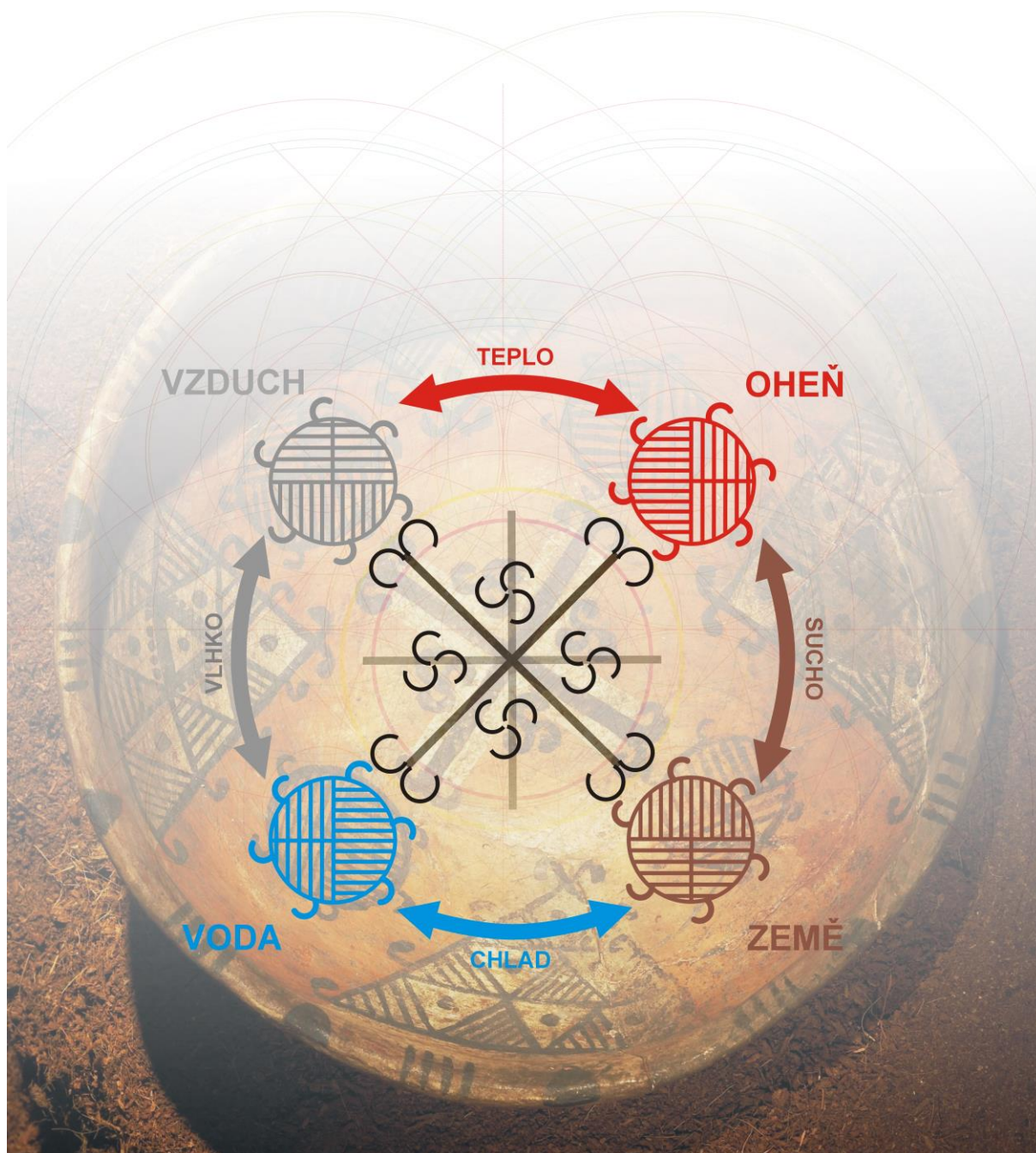
BŮH JE JAKO SFÉRA SE STŘEDEM VŠUDE A OBVODEM NIKDE.
 Corpus Hermeticum

Obr. 77: Explikace rozvoje větrné růžice její rotací a následný růst znázorňující proces zdokonalování bytí v hierarchii přírody a duší v procesu přetvlování z Platónova dialogu Faidros. Obdobnou symboliku nese evoluce triketra. V tom případě namísto čtyř žvlů rotují a rostou tři světy (nebe, země a podsvětí). Boční řez nabízí také vysvětlení symboliky rohů, omfalů, klobouků, trubek a trychtýřů (podle: P. Laučík).

Svastika vyjadřuje evoluci i devoluci žvlů (a čtyřech světů) jejich vzájemným povyšováním (pozdvihováním) nebo ponižováním v rotaci (**obr. 78**). Tento princip je známý především z meditačních praktik tantriků při „práci“ s mandalami v tradicích Indie a Tibetu (cf. *Govinda 1996*). Zda považovat „háky kříže“ za tlačící plameny, nebo tahané provazy, zda

interpretovat evoluci a devoluci svastikou pravotočivou nebo levotočivou, je podobně jako při spirále věcí konvence vyplývající z konkrétní tradice. Při vzestupné evoluci zemi (led) povyšuje voda, vodu povyšuje vzduch (pára), vzduch povyšuje oheň a tak dokola ve smyslu rčení *ráno je moudřejší večera*. Naopak při sestupné devoluci je Oheň ponížen vzduchem (vychladnutí), vzduch ponížen vodou (kondenzace), voda je ponížena v zemi (tuhnutím). Pro naše halštatské bádání je tato symbolická sekvence důležitá, protože představuje klíč k pochopení striktních pohřebních rituálů a tedy i k vnímání světa náboženství PS/bývalé PS.

Obr. 78: Princip „vzdvihování“ a „ponižování“ živelů jejich vzájemnou rotací. „Smrtí země je stát se vodou, smrtí vody je stát se vzduchem, smrtí vzduchu je stát se ohněm, a naopak“ (Hérakleitos z Efesu, zlomek B 76) (podle: P. Laučík).

16.12 ČTVERNOST ČASU – TETRAKTYS A SVASTIKA

Zaměříme-li při bádání v symbolické čtvernosti svastiky a tetraktysu svou pozornost na čas, v jedné ze svých nesčetných aplikací zobrazují sekvenci kosmického času (Kálačakra) v různých mírkách. Za největší z mytologických časových cyklů je možné považovat představy o věku Boha/Bohů. V indické Mahábharáthě je tento okamžik známý jako Brahmův den, Kalpa, která se skládá z tisíce (nepočítaně) velikých věků, mahájuga, z nichž každá, díky indické zálibě ve výčtech a seznamech čítá přesně 4 320 000 našich pozemských let, co je již číslo srozumitelné i pro geology. Každá Mahájuga se dále člení na čtyři kratší věky (jagy): 1 – Krtja-jiga, zlatý věk; 2 – Trétá-juga, stříbrný věk; 3 – Dvápará-juga, měděný věk; 4 – Kalí-juga, železný věk (Werner 1996, 119). Indické představy o degeneraci času jsou analogické antickým mýtům (cf. Hésiodos 1990), které se začínají v písemné podobě objevovat právě v době našeho halštatu. V indických představách je vývoj světa cyklicky degenerativní jako tělesný život sám. „Světový čas“ je symbolizován „světovou krávou“, která s každým věkem ztrácí jednu nohu a toutéž měrou se ze světa vytrácí dharma, pravda a dobro, a roste podíl temného chaosu. Ke konci světového období Šiva zničí vesmír svým tancem a začíná další kolo mahájagy. Velice zajímavý je relativní poměr trvání čtyř věků (jug) v poměru 4:3:2:1, co je přesně princip pythagorejského tetraktysu. Zlatý věk je nejdelší, železný nejkratší (**obr. 72, 75**).

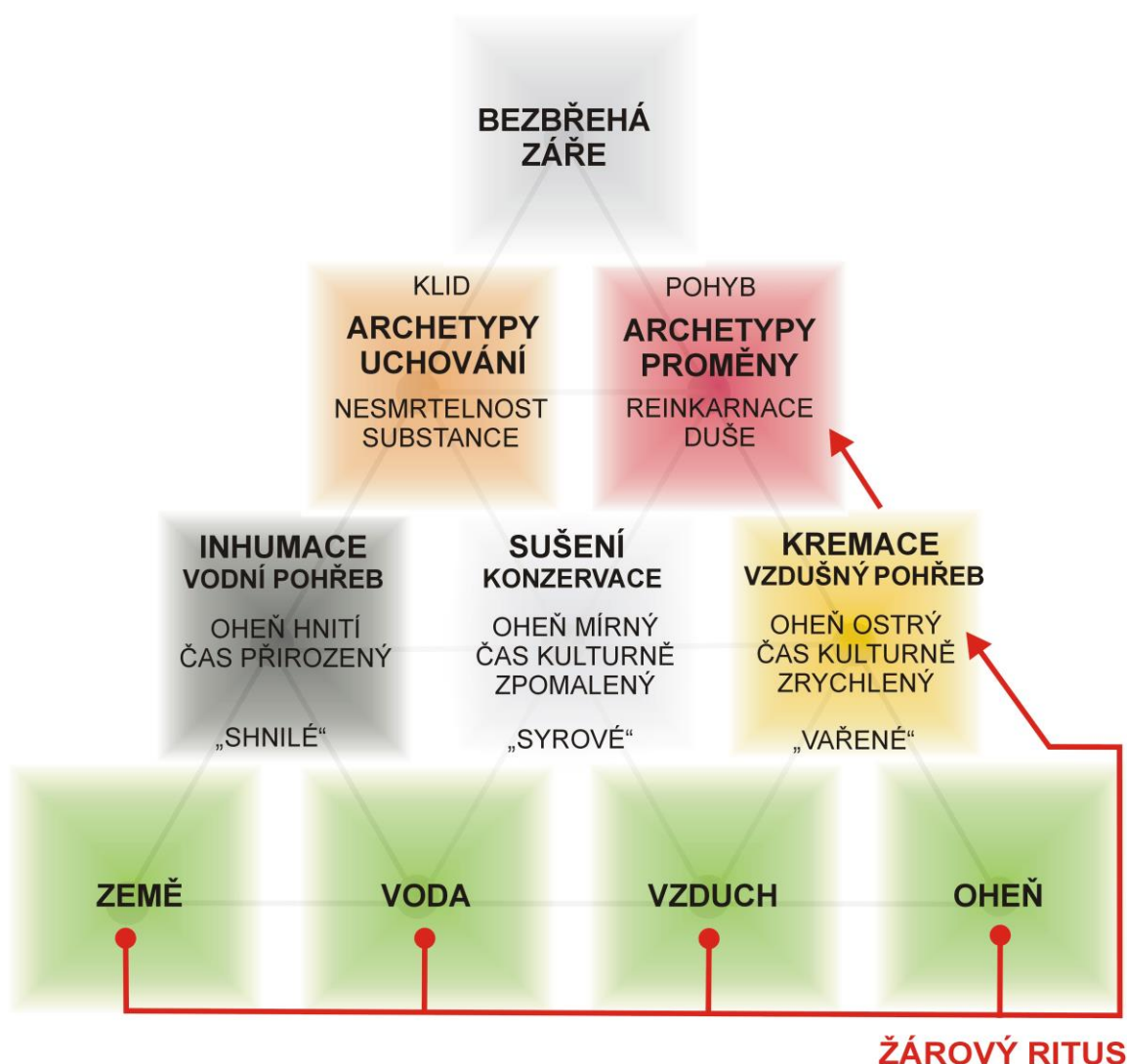
Totéž, co pro „velké věky“, platí pro malé a nejmenší časové cykly. V roce se jaro mění na léto, léto se mění na podzim a podzim na zimu a zima na jaro. Rok jako úplný časový cyklus (kruh) se dělí na čtyři roční období (kvadranty) po tři měsíce, co může být zobrazeno čtyřmi trikvetry. Pastýř slaví vrchol roka s příchodem mláďat o jarní rovnodennosti, rolník v době sklizně a podzimního osevu v době podzimní rovnodennosti. *Kromě svastiky a tetraktysu odkazují k času i osy symetrie mandaly nádoby z Němčic nad Hanou* – „brány Slunce“ pak reprezentují slunovraty a rovnodennosti, čímž se tento obraz začíná nápadně přibližovat laténskému „keltskému kříži“. Stejná sekvence platí i v rámci oběžné cesty Slunce v průběhu dne (jitro, poledne, večer, noc) i pro „oběžnou podnebeskou cestu“ duše v rámci životního cyklu (dětství, dospělost, stáří, smrt). Jenže svastika v sobě navíc obsahuje i příslib cyklické kontinuity a tedy i znovuzrození duše. Všechny tyto procesy, vyplývající z kosmického řádu (Logos) vyjádřeného svastikou, možno považovat za „dobré“ ve smyslu „su-uastí“.

16.13 ŽÁROVÉ POHŘBY, GEOMETRIZACE KOMOROVÝCH HROBŮ PLATĚNICKÉ SKUPINY

V analogii k Lévi-Straussovu kulinářskému trojúhelníku (vařené, syrové, shnilé) jsou v lidské civilizaci obecně přítomné *tři dominantní způsoby nakládání s mrtvým tělem*: 1 – sušení a mumifikace; 2 – inhumace; 3 – kremace (**obr. 79**). Mezi méně výrazné a takřkajíc alternativní způsoby pohřbů je možné pro úplnost zařadit také „vodní“ pohřby do řek, moří a oceánů, které jsou oceánskou alternativou inhumace (hnutí) a tzv. nebeské, neboli „vzdušné“ pohřby v horách Himalájí, kde není dostatek paliva a kde je tělo rozsekáno na kousky, které pak pozřou symboličtí obyvatelé nebes blízcí Slunci, tedy supi. Tento způsob pohřbu je „alternativou“ kremace. Všimněme si, že v případě vodních pohřbů dochází k „povýšení“ živlu země (těla) do vody a v případě nebeských pohřbů se země povyšuje rovnou do vzduchu (ptáci).

Je jisté, že pohřební rítus a způsob nakládání s mrtvým tělem poukazuje (mimo jiné) k představám o duši a jejím posmrtném osudu v rámci dané kultury. Ze tří hlavních způsobů

pohřbů nyní extrahujeme dva případy, totiž mumifikaci a kremaci, které poukazují na dvě odlišné představy o osudu duše zemřelého. Inhumaci považujeme za neutrální pól náležící přírodě.

Obr. 79: Sekvence žárového pohřbu v širších souvislostech na tetraktysu (podle: P. Laučík).

S praktikami sušení a mumifikace a vůbec jakékoliv pokusu o prodloužení rozkladu těla, nebo uchování jeho původní formy, je spjata velmi významná představa, že duše je i po smrti v přímém vztahu s hmotným tělem. Jak ukázal Émile Durkheim (*Durkheim 2002*, 263–298) na příkladu představ o duši australských Aboriginců ve srovnání s koncepcemi některých jiných etnik, vegetativní duše neboli „životní princip“ oživující tělo se pojila s představou vody a tekutin obsažených v jeho tkáních (krev). Pro tyto formy nahlížení jsou charakteristické praktiky odvodňování mrtvého těla, tedy jeho sušení. V náhledech ještě „zemitějších“ je duše umísťována do různých tělesných orgánů (hlava, srdce, plíce, játra, ledviny, apod.), nebo ztotožňována přímo s celým tělem, což je náhled charakteristický pro praktiky mumifikace. Je zde přítomna představa, že duše coby astrální dvojník těla, žije dál na „onom světě“ (na ostrově, v podzemí, na druhém břehu řeky, na nebi) odkud může i nemusí působit na „tento svět“. Posmrtní existence duše je závislá na mrtvém těle, které se nesmí poškodit, protože pak by utrpěla i ona a mohla by se mstít. Tuto množinu představ ilustrují obecně známé nálezy mumii z Egypta, dále praktiky sušení mrtvol na stromech u

obyvatel Bali, australských Aboriginců nebo severoamerických Siouxů (které jsou též obdobou vzdušného pohřbu), dále pak například nerozkládající se ostatky křesťanských blahořečených a svatých, nebo také taxidermické preparační pokusy o zvěčnění Lenina. Snad je to i případ velkolepých pohřbů velmožů všech dob.

Žárové pohřby PS/bývalé PS jsou naproti tomu něco zcela jiného. Při hledání materiálů ke srovnání je opět možné podívat se do Indie, kde je pohřeb žehem dominantní kulturní tradicí (mimo křesťanské, muslimské a některé další komunity). Pohřby žehem, charakteristické také pro PS/bývalou PS, v sobě nesou významnou ideu co nejrychlejší proměny těla a tedy i osvobození duše, tolik příznačné pro reinkarnační náboženské koncepce (jaké svým vířením naznačuje i svastika nebo také Platón v dialogu Faidros). Přiřadíme živly konkrétním ramenům svastiky a zároveň sledujme zevrubnou sekvenci indického žárového pohřbu. V žárovém pohřbu je zahrnuta myšlenka sublimace – oheň povyšuje zemi, tekutiny se vypařují do vzduchu a stoupají s dýmem ze spáleného masa a kostí k nebesům, duše se osvobozuje. Východiskem je 400 kg tvrdého dřeva a mrtvé tělo, čili živel země.

Nevíme, jakou roli přesně sehrávala v PS/bývalé PS při žárovém pohřbu voda. Víme jen, že v Indii a především v Bengálsku se mrtvé tělo před kremací namáčí spodní částí do řeky (Gangy). Jde o reziduum starší praktiky zvané Anrtajali, v rámci které se do půl těla vkládal do vody umírající, pro ulehčení skonu, aby odevzdal životní síly do „řeky všech řek“ (Pandey 1994, 247). V naší středoevropské lidové tradici se z téhož důvodu kladl umírající na holou zem a na stejném principu se na zem kladlo i novorozené dítě, aby naopak síly ze země načerpalo (cf. Horváthová 1975, 1024). Na jiných místech Indie se mrtvola na hranici smáčí vodou ze džberu, případně se celá hranice před zapálením tři krát obkrouží s dřevým džberem, ze kterého vytéká na zemi voda. Kněz zatím odříká modlitby. Nádoba se pak rozbije o zem jako znamení ztráty formy i jako symbolického přetržení pout duše se světem. Užítí vody při kremaci se interpretuje jednak jako rituální očista Udakakarma, jednak jako její obětování mrtvému (Pandey 1994, 255). Obětinami mrtvému jsou také květiny a rýže. Ve starších védských dobách se zabil býk, který byl spálen na hranici s mrtvým. Později byla tato poněkud neekonomická oběť nahrazena kozou (Pandey 1994, 256). Pak se hranice zapálí. Za finální akt osvobození duše se považuje rozdrčení lebky zemřelého úderem dlouhé palice v pokročilé části kremace, čímž se též prakticky předchází případné nepříjemné explozi. Toto by měl vykonávat dědic práv nebo blízký příbuzný. Osoby, které se zúčastnily žárového pohřbu, jsou po zbytek dne považovány za nečisté v magickém slova smyslu, musí absolvovat koupel a nevrátit se domů před setměním nebo před východem první hvězdy (Pandey 1994, 256). Popel se zbylými kostmi po kremaci se dle tradice posbírání do urny, která se pustí po vodě nebo zavěsí na strom, což je opět symbolem povýšení této nespalitelné soli země do vody nebo do vzduchu. V této souvislosti stojí za povšimnutí i velice symbolické kremace u Sasů a severanů na vodě v hořící lodi. Jde opět povýšení země do vody, ohně a vzduchu. V komorových hrobech PS/bývalé PS nacházíme jen velice málo koncentrovaného popela po kremaci, protože nebyl deponován do urn. Zdá se, že hrobová jáma s milodary s ním byla spíše symbolicky „poprášena“ v souladu se známou devizou „prach k prachu“.

Pozůstali v Indii jsou dále povinni obětovat v ohni za mrtvého různé předepsané obětiny, obvykle po dvanáct (v jiných případech až patnáct) dní od kremace. Tyto obětiny jsou určeny pro naplnění potřeb jeho nižších bytostních „tattvických“ složek: jednou obětují rýži a vodu pro uhašení žízně duše, dále pak vůně pro její smysly atd. Duše totiž ani po kremaci těla nedosahuje nebeský svět „prítam“ najednou (odkud bude posléze poslána jako nová dolů), ale stoupá postupně v průběhu dvanácti dnů, po které je možný její neblahý

návrat do světa živých⁶⁵ (Pandey 1994, 267–268). Na rozdíl od představ charakteristických pro inhumaci, kde se duše osvobozuje až definitivní putrefakcí těla, je dvanáctidenní cyklus duše při kremaci neporovnatelně kratší a rychlejší, zejména když existuje i odpovídající systém idejí o posmrtném osudu duše. Jestliže se vrátíme ke kulinářskému trojúhelníku Léviho-Strausse, zajímavá je v něm afinita vztahu „vařené – shnilé“. Jak dokazují názvy některých evropských jídel („pot pourri“ ve francouzštině, „olla podrida“ ve španělštině), tak označení pokrmů u mnoha indiánských kultur, neboť zde též slovní kořen označuje hnilobu i vaření masa (Soukup 2004, 465). Působení hniloby je pouze jiným druhem ohně, jak ostatně naznačují i české výrazy „tlít“, „zetlít“. Mrtvé tělo „zetlí“ v zemi stejně, jako v ohni. Totéž tvrdí i Mircea Eliade, dle něž oheň zastupuje čas (Eliade 2000, 39). Rozdíl mezi putrefakcí a kalcinací je jenom v čase. Oheň (metalurgie, hrnčíře, kuchyňský, kremační...) je vlastně „kulturně urychlený“ čas (obr. 79). Oheň nejenže likviduje tělesné ostatky v doslovném slova smyslu, ale ve své sociálně-purifikační funkci také zabraňuje mrtvému v návratu a působení na tento svět, tedy fenoménům v našich zeměpisných šířkách a délkách známých jako vampyrismus nebo revenantství. Jiné kultury mají třeba své zombies. Nejen na Slovensku, Moravě a Slezsku (cf. např. Calmet 1998), ale také v současné Indii je dodnes živá víra, že duše mrtvých, kteří byli pochováni do země, jsou ještě nějaký čas vázány na tělo a mohou se proměnit ve zlé duchy, které pak velmi trápí živé. Toto je jedno ze stěžejních vysvětlení důvodů kremací v Indii (Pandey 1994, 242–243). Duše zemřelého se nazývá „Bhút-Prét“ a je považována za nejhorší a nejobávanější sortu démonických bytostí (Babb 1975, 73). Obzvlášť má-li k svému návratu dobré důvody (např. nevyřešené vztahy, silné emoční vazby, dluhy, apod.). Pohřeb žehem můžeme proto považovat za nejistější protivampyrické opatření⁶⁶ a můžeme se také domnívat, že odmítání birituality v PS/bývalé PS (na rozdíl od HS/bývalé HS) spočívá právě v silné víře ve vampyrismus. O tom, že tato víra není jen pasivní trpění mrtvých a obrana před nimi, ale měla (v indickém tantrismu i v evropské magii) své aktivní využití, které bylo patrně přítomno i v HS/bývalé HS, jsem již pojednával jinde (Laučík 2017a) při pokusu o interpretaci pohřebně-obětních rituálů v Habrůvce – „Býčí skále“. Pak je spíš pochopitelné, proč se svého času PS/bývalá PS od birituality distancovala.

Po žárovém pohřbu zbývá vysvětlit zvláštní komorové hroby PS/bývalé PS, které mohou dokreslit představy PS/bývalé PS o duši. Jak bylo zmíněno, nakládání s popelem v Indii následovalo sekvenci povyšování do vody, nebo do vzduchu. Deponie popela spolu s milodary v PS/bývalé PS, známé již od doby bronzové, do zemního hrobu nebo mohyly je zvláštní praktikou nacházející se někde mezi póly kremace a inhumace. Pohřeb popela do hrobu je velice komplexní dvoj-pohřební praktikou. Z kremace si vypůjčuje rychlé osvobození duše a protivampyrické opatření, z inhumace zase pietní úctu k duším zemřelých a jejich

⁶⁵ Podle obecně rozšířených lidových představ, je pro zemřelého obtížné poznat, že vůbec zemřel, protože pro něho se nic nemění, pokud jde o jeho vědomí. Smrtí přechází do světa, kde je (podobně jako ve snu) jedinou určující silou myšlenka. A zde tkví zásadní problém: pokud si zemřelý vytvoří vlastní myšlenkový svět a uzavře se v něm, nikdo se k němu již nemůže dostat. Stejně tak se ani on nemůže dostat ke sboru, o němž hovoří svaté knihy. To má za následek, že ve svých představách může žít libovolně dlouho, protože čas v záhrobí má vlastní měřítka, a jeho nové vtělení může být odloženo i o celá tisíciletí (Kozák 1994, 8).

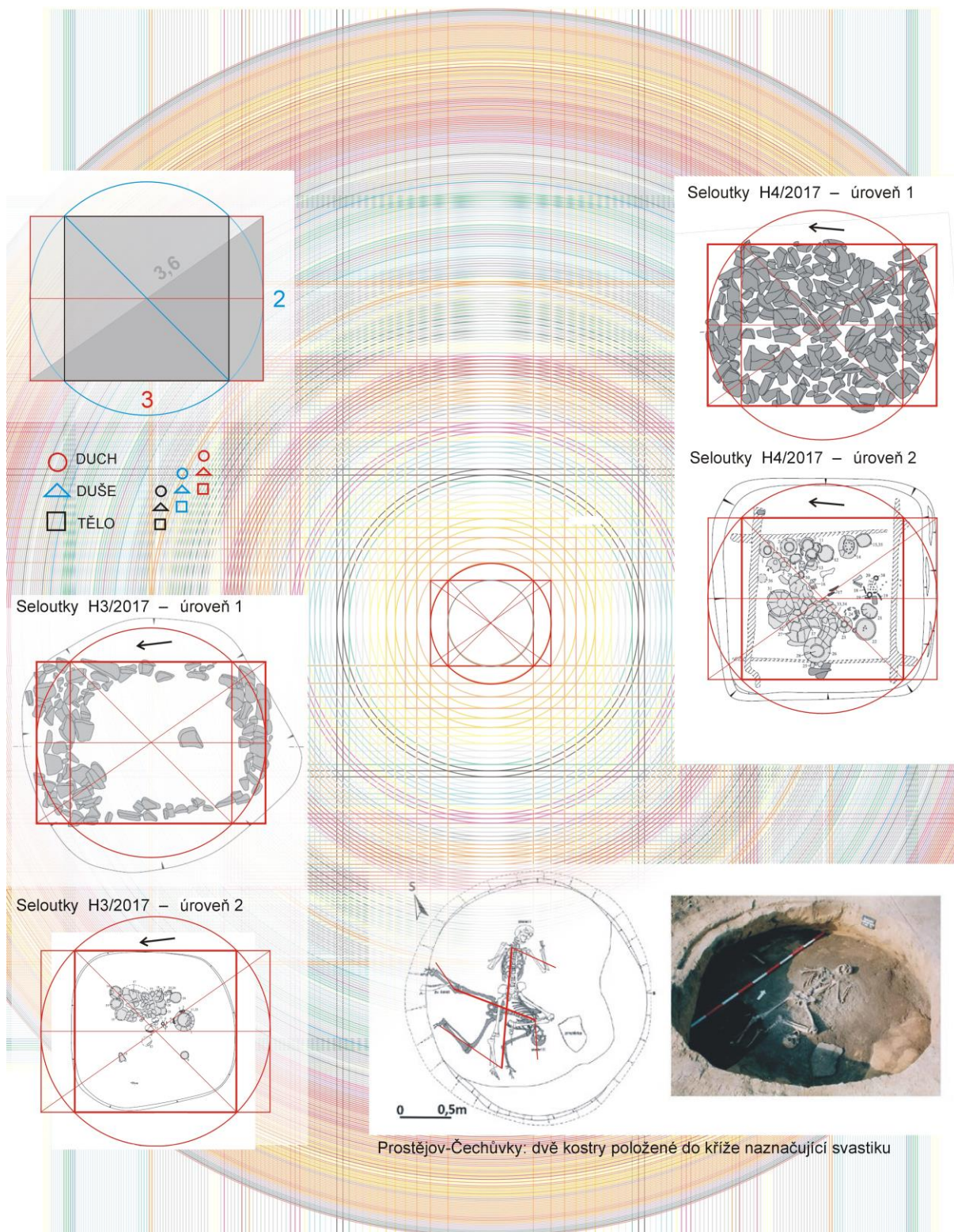
⁶⁶ Protivampyrické opatření můžeme obecně dělit do tří stupňů. Opatření prvního stupně představuje samotný pohřeb, tedy správně obvedený přechodový rituál se všemi náležitostmi. Protivampyrické opatření druhého stupně představují různé sekundární destruktivní manipulace s ostatky: přerážení hrudníku dřevěným kolem, odřezávání hlavy, pálení, drcení lebky a kostí balvanem, apod., symbolizující „druhé zabití“. Protivampyrické opatření třetího stupně představuje vymítání neboli exorcismus. Při důkladném pohřbu žehem tyto tři stupně odpadají.

paměti, známou z kultu předků. Jinými slovy, v PS/bývalé PS chtěli být s mrtvými zadobře, ale zároveň od nich mít pokoj (**obr. 80**).

Kopeček nebo mohyla, to je „vyvýšené místo“, neboli symbol vertikálního „vyvýšení“ a „povýšení“ i v případě inhumace. Symbolizuje osu světa, *axis mundi*, která propojuje nebesa se zemí (Laučík 2017b, Fig. 109). Svůj obraz nachází v židovských, muslimských i křesťanských chrámech a také na hrobech, jako mohyly, honosnější hrobky světských elit nebo tzv. stúpy duchovních elit. Na rolnickém venkově v Číně se mrtvý zakope na pole, mohyla je nad ním rok – dva a pak se při zemědělských pracích rozoře do zapomnění. V PS/bývalé PS nacházíme mohyly, ale i velice zvláštní „ploché“ hroby. Poněkud „nestandardní“ je v PS/bývalé PS inhumace pohřeb/deponie těl dvou jedinců v („sídlíšní jámě“) ve tvaru kříže, přičemž vzájemná interpozice těl a jejich údů vzdáleně připomíná svastiku – tedy kremační oheň se vši symbolikou, co k němu patří, který se ale v případě tohoto pohřbu z nějakého důvodu neudál. Každopádně, překřížení čehokoliv je v lidové kultuře i v intuitivní řeči těla ochranným znamením (cf. Alleau 2006).

„Standardní“ hrob PS/bývalé PS v jeho centru představuje čtvercová jáma s popelem a artefakty, nad níž se někdy nachází obdélník sestavený z kamenů, který byl zřejmě definitivním označením hrobu (**obr. 80**). Podle Rudolfa Bednárika má označení hrobu ukázat duši zemřelého, její pravé místo mimo svět živých. „*Zo snahy uľahčiť duši odchod a zabrániť jej návratu do domu, aby sa buď odstrašila, alebo zmýlila na ceste k pozostalým, vznikli už v predkresťanskej dobe početné zvyklosti, ktoré vo viere ľudu dodnes pretrvávajú. Patrí sem otváranie okien, aby duša mohla odletieť, bdenie pri mŕtvom, zatváranie príbytku, vynášanie mŕtveho tak, aby sa truhlou dotkli prahu, zvyk hádzať kamene a vetvy za seba a neobzrieť sa pri návrate z cintorína, viera vo vampyrismus, meranie mŕtveho povrazom, zvyk obliekať sa do iných šiat atď. To všetko dokazuje, ako húževnato si náš ľud udržuje cez celé tisícročia predkresťanské zvyklosti. Tento faktor možno aplikovať aj na označovanie hrobov rôznymi spôsobmi*“ (Bednárík 1972, 8). V podobném smyslu „nového domu duše“ lze interpretovat popelnicové hroby a také domkovité a obličejové urny (cf. Podborský 2006, 327–329, tab. 89). Co se artefaktů ukládaných do hrobů týče, jsou obvykle interpretovány jako „milodary“ a „výbava na cestu“. Jak ukazuje materiál z Indie, platnou interpretací je i „oběť mrtvému“, a jak ukázal R. Bednárík, platná je i protivampyrická teze „výplaty mrtvého z majetku“ (Bednárík 1939, 23), aby neměl důvod se vrátit.

Zvláštní pozornost zasluhuje čtverec jámy a obdélníku složeného z kamenů v hrobech PS/bývalé PS, zejména pro svoje ne zcela nahodilé parametry, týkající se jejich proporce a orientace. Čtvercová jáma se nachází přibližně ve středu obdélníka, který je orientován delší stranou na sever, v linii od říše živých (jih) k říši mrtvých (sever). Zajímavá je taktéž proporce stran obdélníka, které jsou v poměru 2:3, přičemž kratší strana obdélníku se téměř kryje se stranou čtverce jámy. V pohřebištích PS/bývalé PS najdeme také hroby „zavalitější“ v poměru 3:4. Tyto pythagorejské proporce odhalil v půdorysech halštatských staveb také Tomasz Gralak (cf. Gralak 2017, 39). V poměrech 1:2, 2:3, 3:4 jde o dalekosáhlou aplikaci principu tetraktysu. V poměru 3:4 je ukryto i nejpřesnější celočíselné vyjádření pythagorovy věty. Jsou-li strany trojúhelníku v poměru 3:4, jeho přepona je rovných 5. Jestli se opřeme o obecnou geometrickou symboliku a kruh bude symbolizovat ducha, trojúhelník duši a čtverec s obdélníkem tělo, pak v rituálním postupu vytyčování hrobu PS/bývalé PS nacházíme evoluční postupnost od čtverce (těla) přes trojúhelník (duši) ke kruhu (duchu) a nakonec k novému tělu ve smyslu prodloužení čtverce v (kameny vyplněný) obdélník.

Obr. 80: Geometrizační společensky významných hrobů platěnické skupiny v Seloutkách – „Na Šťastných“. Úroveň geometrie hrobů odpovídá úrovni ručních zemních prací s nároky na přibližnou přesnost. Na pohřebištích platěnické skupiny najdeme i jiné hrobové proporce, od zde naznačených principů geometrie se však nijak nevzdalují (podle: P. Laučík).

Nejprve vykopeme čtvercovou jámu v zemi symbolizující obsažené „tělo“ (obr. 80), pak za pomoci jednoduchého kružidla (dvou tyčí a šňůry) vytvoříme kolem čtverce opsanou kružnici. Dvě strany čtverce pak v severojižním směru prodloužíme na rozměr této kružnice a

dostaneme obdélník v poměru 2:3.⁶⁷ Přepona se tedy stala se odvěsnou, čtverec se skrz trojúhelník stal kruhem a ten se stal novým čtvercem (obdélníkem), co do lidské řeči přeloženo znamená: *tělo se skrz duši stalo Slovem (duchem) a Slovo se skrz duši stalo tělem*. V symbolickém kontextu geometrizace pohřebišť PS a bývalé PS tedy nacházíme odkaz na reinkarnaci nebo spíš na nesmrtelnost duše, kterou je nutno poznat jako součást důmyslné kosmické hry s přísným matematickým řádem. Také magický význam rituálního vytyčování geometrického plánu hrobu by neměl být podceňován. V použití primitivní geodezie můžeme vidět také předobraz protivampyrické praktiky „měření mrtvého šňůrou“ na které se pak udělal uzel. Mrtvý byl pak „svázán“ *religéře*.

Vnitřní obsah symbolického odkazu hrobů PS a bývalé PS „z těla do těla“, spočívá v „budhistickém“ přání šťastného znovuzrození, s možností konečného osvobození duše, které nejlépe vyjadřují závěrečné Zlaté verše Pythagorovy: *„Nech se vždy vést Poznáním, jenž přichází Shůry, které by mělo řídit otěže Duše tvé. A když se zbavíš svého smrtelného těla, pak vstoupíš do Vozu Světla a dosáhneš nejčistšího Aitheru, jako vítězný Duch a Král nad světem. Pak Ti Bůh udělí své otcovské Království, staneš se nesmrtelným, nepomíjivým a spočíneš ve věčném míru, neboť smrt již nad tebou nebude mít vládu“ (D'Olivet 1813, 185).*

16.14 ZÁVĚR

V předloženém textu jsme analyzovali symboliku jediné nádoby (mísy s prohnutým hrdlem) z deponia halštatského žárového hrobu PS v Němčicích nad Hanou – „Nad Hliníkem“ v kontextu soudobé řecké filozofie a několik odpovídajících výpůjček z Orientu. Smyslem této poněkud podrobné komparace bylo mimo jiné poukázat na existenci různých úrovní percepce a interpretace symboliky. Různí lidé totiž mohou jednu věc vnímat různě: jednou jako nic, podruhé jako prázdnou dekoraci, pak jako jednovýznamový znak nebo jako komplexní mnohvrstevnatý symbol a všichni přitom mají pravdu. Lze se ptát, co vůbec lze považovat za symbol směřující k poznání něčeho dalšího? Odpovědí je: „cokoliv co nese význam a vede k poznání“, v případě archeologie k poznání alespoň části myšlenkového světa vzdálené kultury. Ukázalo se, že i jediný kulturní artefakt dokáže být vodítkem pro objevení ohromného univerza myšlenek, které se nezrcadlí jinde, než v mysli člověka na historii nahlížejícího. Dalším smyslem uskutečněné komparace byla analýza a interpretace jinak velice složitého a komplexního obrazu mandaly zahrnující stěžejní halštatské symboly, které nachází své nápodoby i v symbolice náboženských tradic jiných kultur, a které proto mohou být interpretovány jako smysluplná součást širšího proudu duchovních nauk o kosmu a lidské duši. Problémem se ukázala být volba jazyka, ve kterém symboly neznámé tradice interpretovat bez přílišného komolení jejich významu. Tu jsme zabředli do poněkud „nábožensky“ pokleslého živlového schématu, které je však, vzhledem k artefaktu samotnému i vzhledem k jazyku řecké filozofie, relativně univerzálnější, než třeba pojmy kabaly, hermetismu nebo alchymie, které jsme zde také pro případné zájemce okrajově referencovali. Je možné naši metodu zpochybňovat jako málo objektivní. Je však třeba mít na

⁶⁷ Obdobným způsobem lze pokračovat při geometrické konstrukci symetrických mandal teoreticky do nekonečna, prakticky jen pár sto krát až po mez kritického zhuštění čar v důsledku jednak stále se zvětšujícího průměru kružnic a stejně měrou se zmenšujícího jejich relativního přírůstku. Podobně například v hmotě se příroda rozvíjí jen do určité kritické míry hmotnosti chemických prvků. Kdesi kolem Urania jaksi „přehuštěná“ hmota už neunes sama sebe a začne se štěpit na jednodušší (lehčí) prvky za emise elektronů a radioaktivního záření.

paměti, že verbalizace obrazové informace jsou vždy tendenční a selektivní. V závěrečné části komparace jsme na příkladu analýzy pohřebních rituálů a hrobů PS/bývalé PS zaměřili pozornost na aplikaci symboliky z nádoby na poznání symboliky pohřbů a především na to, co z ní vyplývá.

Z analýzy symboliky nádoby z Němčic nad Hanou je možno konstatovat, že z religionistického hlediska je PS a bývalá PS vnitřně monistická, protože sdílí informaci o existenci Jediného Pólu Bytí. Na Ten odkazují především koncentrické a rovnoramenné symboly jako svastika, vířivé motivy, trikvetrum, rovnoramenný kříž tvaru „X“, trojúhelníky a dále pythagorejský tetraktys, který naznačuje další členění jednoty na hierarchizované úrovně. Ty, nahlíženy zvenku, mohou PS a bývalou PS klasifikovat jako standardní „polyteistickou“ kulturu. Tu samou obtíž nahlížení halštatských náboženství nacházíme např. v divergentním hinduismu s množstvím bohů a přece s předpokladem jejich vnitřní Jednoty.

Monismus PS a bývalé PS spatřujeme především ve Slunečním kultu, který se na zemi spojoval s ohněm a žárovým pohřebním ritem známým minimálně od období lužických popelnicových polí. Nešlo však o Slunce samotné, ale o Kosmický Řád, který Slunce vyjadřuje (zobrazeno čtyřmi slunečními kotouči na **obr. 70**). Dalo by se říci, že symbolika PS a bývalé PS se nikterak neliší od dobrého halštatského průměru, nebýt její precizní záliby v geometrické přesnosti a matematickém řádu, který vyústil do statistické preference určitého symbolického motivu. Záliba v trojnosti a čtvernosti ji řadí mezi jaksi „filozoficky profilovanější“ kultury, které jsou si své identity i svého vědění vědomy. Odkazuje na to již také samotný výskyt nádoby a potraviny v žárovém hrobě.

Preference žárového pohřebního ritu řadí PS a bývalou PS blíže ke konzervativnějšímu pólu pomyslného spektra halštatských skupin. Žárový ritus, vířivé symetrické motivy v symbolice PS/bývalé PS, stejně jako geometrie hrobů naznačují, že duchovní kultura PS/bývalé PS obsahovala bohaté představy o posmrtném životě včetně konceptu reinkarnace, ale i možnosti zpětného působení duší mrtvých na svět živých. Důslednost, jakou je možno předpokládat ve vykonávání žárového pohřbu v PS a bývalé PS, poukazuje na silnou víru ve vampyrismus a též na málo rozvinutý nebo spíše velice selektivní kult předků. „Ploché hroby“, na rozdíl od mohyl, kult předků příliš nepotvrzují. Jejich „plochost“ může nést také protivampyrický náboj, zvláště uvažíme-li „reinkarnační“ odkaz samotné geometrizace půdorysu hrobů v jejich kolmém průmětu na zem. Co se představ PS a bývalé PS o duši týče, možno předpokládat pythagorejskou nebo platónskou koncepci „duše uvězněné v těle“, putující nescetnými reinkarnacemi v různých tělech po zvětšující se (stoupající) spirále poznání až k finálnímu osvobození splnutím s Jedním (**obr. 77**). V PS a bývalé PS chtěli být s bohy, s mrtvými i démony zadobře. Ve srovnání s dionýsovskou symbolikou a praktikami sousední HS a bývalé HS (např. z jeskyně Habrůvka – „Býčí skála“), se PS a bývalá PS jeví jako velice umírněná kultura s apollinským charakterem odmítající „temnou“ magii a kontakt s nečistými duchy a démony. Potvrzuje to symbolika i věrnost PS a bývalé PS žárovému pohřebnímu ritu, který je pracovně náročnější než inhumace, kterou spatřujeme v pozdější biritualitě. PS a bývalá PS není v žádném případě kultura opožděná, jak se to může zdát z hlediska historické kulturní evoluce, která je zároveň devolucí ducha. Jak možno vidět na příkladech z Indie, biritualita HS a bývalé HS může být znamením úpadku původních popelnicových idejí, nikoliv jejich překonáním nebo logickým vývojem. V tomto smyslu je PS a bývalá PS dítětem „bronzového věku“ na prahu „věku železného“, který nacházíme již naplno projevený v HS a bývalé HS.

17. LITERATURA A ZDROJE

- Adámek, F. 1961:* Pravěké hradisko u Obřan, Monografické práce Moravského muzea v Brně – Scientiae sociales I. Brno.
- Agre, D. 2011:* The Tumulus of Golyamata Mogila near the villages of Malomirovo and Zlatinitsa. Sofia.
- Akyuz, S. et al. (Akyuz, S. – Akyuz, T. – Cakan, B. – Basaran, S.) 2014:* Investigations of the historic textiles excavated from Ancient Ainos (Enez – Turkey) by multiple analytical techniques, *Journal of Molecular Structure* 1073, 37–43.
- Albrecht, P. 1998:* Krajiny Prostějovska. Přírodovědné studie Muzea Prostějovska, svazek 1., Sborník prací ke 100. výročí založení Klubu přírodovědeckého v Prostějově. Prostějov, 47–66.
- Aldenderfer, M. S. (ed.) 1897:* Quantitative Research in Archaeology, Progress and Prospects. Newbury.
- Alleau, R. 2006:* O povaze symbolů. Úvod do obecné symboliky. Praha.
- Baarová, Z. 2004a:* Halštatské pohřebiště „Člupy“ u Maref, *Pravěk – nová řada* 14, 333–364.
- Baarová, Z. 2004b:* Příspěvek k problematice vzájemných vztahů horákovské a platěnické kultury v prostoru Vyškovské brány. In: F. Korvas (red.), 110 let muzejní práce na Vyškovsku 1893–2003. Vyškov, 69–75.
- Baarová, Z. 2004c:* Střední Politaví v době halštatské. Nepublikovaný rkp. magisterské diplomové práce ÚAM FF MU Brno.
- Baarová, Z. 2004d:* Upřesnění datování halštatského pohřebiště u Maref. In: O. Chvojka (ed.), *Popelnicová pole a doba halštatská. Příspěvky z VIII. Konference, České Budějovice 22. – 24. 9. 2004. Archeologické výzkumy v jižních Čechách, Supplementum 1. České Budějovice*, 19–28.
- Baarová, Z. 2005:* Halštatské hradisko Křižanovice – „Zámeček“, *Pravěk – nová řada* 15, 395–418.
- Baarová, Z. 2007:* Platěnické pohřebiště s komorovými hroby v Pustiměři. In: M. Salaš – K. Šabatová (eds.), *Doba popelnicových polí a doba halštatská. Příspěvky z IX. Konference, Bučovice 3. – 6. 10. 2006. Brno*, 13–33.
- Baarová, Z. – Mikulková, B. 2004:* Halštatské žárové pohřebiště v Drnovicích (okr. Vyškov), *Pravěk – nová řada* 14, 287–331.
- Babb, L. A. 1975:* The Divine Hiererchy. Polular Hinduism in Central India. New York.
- Babenko, L. I. – Šelechan', O. V. 2015:* Kindžali z segmentopodibnim perehrestjam u zibranni Charkivs'kogo istoričnogo muzeju, *Archeologija* 4, 77–91.
- Bartík, J. et al. (Bartík, J. – Čermáková, E. – Čiřáková, V. – Čiřmář, I. – (+) Čiřmář, M. – Daňhel, M. – Fojtík, P. – Frolík, J. – Golec, M. – Kalábek, M. – Klápa, O. – Knotek, P. – Komoróczy, B. – Langová, J. – Merta, T. – Musil, J. – Novák, M. – Popelka, M. – Rožnovský, D. – Říčan, D. – Sedláček, R. – Schenk, Z. – Šín, P. – Šmerda, J. – Tomešová, B. – Válek, D. – Vích, D. – Vránová, V. – Waldhauser, J. – Zeman, T.) 2017:* The Vekerzug and Other Eastern Cultures in the Czech Republic, *Studia Archaeologica Brunensia* 22/1, 27–68.
- Bambasová, S. 2016:* Sídlištní aglomerace Křenovice. In: Š. Daňková – J. Vojtěchová (eds.), *Sborník prací 1. studentské archeologické konference. Olomouc*, 48–61.
- Bambasová, S. 2019:* The results of the geophysical prospection on the Křenovice hillfort (Křenovice near Kojetín, Přerov District, CZ), *Beiträge zur Vorgeschichte Nordostbayerns* 9/2019, 329–344.
- Bardon, F. 2018:* Učebnice vysoké magie. Praha.

- Baxter, M. 2003: Statistics in Archaeology. London.*
- Bednárík, R. 1939: Slovenské pohrebné zvyky. Martin.*
- Bednárík, R. 1942: Zvykoslovné pramene výtvarného prejavu slovenského. Turčiansky sv. Martin.*
- Bednárík, R. 1972: Cintoríny na Slovensku. Bratislava.*
- Bém, M. 1997: Blatec – „Za Nádražím“, okr. Olomouc. Nepublikovaná nálezová zpráva archeologického výzkumu ÚAPP v Olomouci č. j. 24/98 uložená v archivu nálezových zpráv Archeologického centra Olomouc.*
- Bém, M. et al. (Bém, M. – Bláha, J. – Kalábek, M. – Kalábek, M. – Kouřil, P. – Peška, J. – Procházková, P. – Šabatová, K. – Vitula, P.) 2001: Archeologické zrcadlení/Archaeological Reflections. Olomouc.*
- Beranová, M. 2015: Jídlo a pití v pravěku a ve středověku. Praha.*
- Bible 1979: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. Praha.*
- Bína, J. – Demek, J. 2012: Z nížin do hor. Geomorfologické jednotky České republiky. Praha.*
- Blekta 1934: Smilovo hradisko a Starý Plumlov, Ročenka Národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané XI, 9–31.*
- Blekta 1935: Oberská vrata – Války na Brněnce, Ročenka Národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané XII, 44–48.*
- Blekta 1936: Ježův hrad, Ročenka Národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané XIII, 61–71.*
- Böhm, J. 1936–1937: Základy hallstattské periody v Čechách, Obzor prehistorický X, 1–246.*
- Böhm, J. 1941: Kronika objevného věku. Praha.*
- Bor, D. Ž. 1990: Obrazový atlas Hermetismu. Základní obrazová informace zahrnující teorii makro- i mikrokosmu, pytagorejské a kabalistické spekulace, teorii i praxi alchymie jakožto Královského Umění. Praha.*
- Bor, D. Ž. 2001: Corpus Hermeticum. Vybrané traktáty. [Přeložil D. Ž. Bor a Z. Kratochvíl]. In: D. Ž. Bor, Otec Filozofů Hermes Trismegistos. Praha, 90–140.*
- Bossard, N. et al. (Bossard, N. – Jacob, J. – Le Milbeau, C. – Sauze, J. – Terwilliger, V. – Poissonnier, B. – Vergès, E.) 2013: Distribution of miliacin (olean-18-en-3β-ol methyl ether) and related compounds in broomcorn millet (*Panicum miliaceum*) and other reputed sources. Implications for the use of sedimentary miliacin as a tracer of millet, Organic Geochemistry 63, 48–55.*
- Bouzek, J. 2002: Přejít od doby popelnicových polí do halštatu: od štítarského stupně knovízské kultury do bylanské v Čechách, a od kultury podolské do kultury horákovské na Moravě. In: P. Čech – Z. Smrž (eds.), Sborník Drahomíru Kouteckému – Festschrift für Drahomír Koutecký. Most, 37–40.*
- Bouzek, J. 2003: Etruskové – jiní než všechny ostatní národy. Praha.*
- Bouzek, J. 2011: Pravěk českých zemí v evropském kontextu. Praha.*
- Bowie, F. 2008: Antropologie náboženství. Rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví. Praha.*
- Buckley, M. – Melton, N. D. – Montgomery, J. 2013: Proteomics analysis of ancient food vessel stitching reveals > 4000-year-old milk protein, Rapid Communication in Mass Spectrometry 27/4, 531–538.*
- Bukowski, Z. 1969: Bemerkungen zur Problematik der südlichen und südöstlichen Zone der Lausitzer Kultur. In: W. Coblenz (Hrsg.), Beiträge zur Lausitzer Kultur. Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege, Beiheft 7. Berlin, 53–69.*
- Buriánková, K. 1997: Ověření nejstarší těžby a zpracování železných rud v ČR (okolí Býčí skály v Moravském krasu). Nepublikovaný rkp. magisterské práce KGP PŘF MU Brno.*

- Calmet, A. C. 1998:* Dissertations sur les apparitions des anges, des démons et des esprits, et sur les revenants et vampires de Hongrie, de Bohême, de Moravie et de Silésie. Grenoble.
- Carneiro, R. 1981:* The chiefdom as precursor of the state. In: G. Jones – R. Krautz (eds.), *The Transition to Statehood in the New World*. Cambridge, 37–79.
- Čermáková, E. 2014:* *Pravěk Valašska*. Vsetín.
- Černý, F. 1909:* *Popelnicová pole na Moravě*. Brno.
- Červinka, I. L. 1902:* *Morava za pravěku*. Brno.
- Červinka, I. L. 1911:* *Kultura popelnicových polí na Moravě. Morava za pravěku IV*. Brno.
- Červinka, I. L. 1927:* *Hroby v Židenicích, Pravěk 1–2*, 31.
- Červinka, I. L. 1938:* *Nálezy z Přerovska. Dobručice. Zapomenutý hrob halštatský, Ročenka městského musea v Přerově II*, 78–80.
- Červinka, I. L. 1941:* *Prostějovsko v Pravěku. Na podkladě archeologických výzkumů Antonína Gottwalda. Nepublikovaný rkp. č. R16–5799, knihovna AÚ AV ČR Brno*.
- Červinka, I. L. 1948:* *Mohyly s halštatskými hroby na „Čtvrtích od Tuřan“, Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci LVII*, 16–17.
- Červinka, I. L. (nedatováno):* *Období halštatské kultury (se železem)*. Nepublikovaný rkp., sig. R 9a–b, přírůstkové č. 53.530–53.531, archiv AÚ AV ČR Brno.
- Čistáková, V. – Chytráček, M. 2018:* *Stará kulturní tradice – starší doba železná*. In: J. Militký – J. Kysela – M. Tisucká (eds.), *Keltové. Čechy v 8. až 1. století před Kristem*. Praha, 27–63.
- Čižmář, I. et al. (Čižmář, I. – Čižmářová, H. – Čižmářová, J. – Goláňová, P. – Hlava, M. – Jarůšková, Z. – Koucká, A. – Ženožičková, I.) 2018:* *Hradiště nad Okluky a jeho objevitelé. Keltské oppidum Staré Hradisko a sbírka muzea v Boskovicích*. Boskovice.
- Čižmář, I. a kol. (Čižmář, I. – Fojtík, A. – Golec, M. – Langová, J. – Mírová, Z. – Novák, M. – Popelka, M.) 2019:* *Detektorová prospekce na výšinné lokalitě Rysov u Provodova (okr. Zlín) v roce 2017, Vlastivedný zborník Považia XXIX*, 187–208.
- Čižmář, M. 1992:* *Příspěvek k poznání severoitalských vlivů v pozdně halštatském a časně laténském prostředí na Moravě, Acta Musei Moraviae – Scientiae sociales LXXVII*, 107–121.
- Čižmář, M. 1995:* *Zu Einflüssen des Karpatenbeckens in Mähren in der späten Hallstattzeit, Pravěk – nová řada 5*, 209–215.
- Čižmář, M. 2002a:* *Keltské oppidum Staré Hradisko. Archeologické památky střední Moravy 4*. Olomouc.
- Čižmář, M. 2002b:* *Nálezy tyglíků na laténských nížinných sídlištích na Moravě, Pravěk – nová řada 12*, 243–255.
- Čižmář, M. 2004a:* *Encyklopedie hradišť na Moravě a ve Slezsku*. Praha.
- Čižmář, M. 2004b:* *K jednomu typu pozdně halštatské spony na Moravě, Pravěk – nová řada 14*, 365–372.
- Čižmář, M. 2004c:* *Příspěvek k poznání pozdní doby halštatské na Moravě*. In: E. Kazdová – Z. Měřínský – K. Šabatová (eds.), *K poctě Vladimíru Podborskému. Přátelé a žáci k sedmdesátým narozeninám*. Brno, 447–467.
- Čižmář, M. 2006:* *Evidence a dokumentace archeologických památek*. In: M. Čižmář – K. Geislerová (eds.), *Výzkumy – Ausgrabungen 1999–2004*. Brno, 81–100.
- Čižmář, M. 2007:* *Příspěvek k metalurgické výrobě na Moravě v době halštatské, Pravěk – nová řada 17*, 383–391.
- Čižmář, M. 2012a:* *Dva halštatské depoty z Moravy. K datování závěsů typu Trávník*. In: Kujovský, R. – Mitáš, V. (eds.), *Václav Furmánek a doba bronzová. Zborník k sedemdesiatym narodeninám*. Nitra 2012, 71–77.

- Čižmář, M. 2012b: Frühlatènezeitliche figürliche Fibeln aus Mähren. In: Ch. Pare (Hrsg.), Kunst und Kommunikation. Zentralierungsprozesse in Gesellschaften des europäischen Barbaricums im 1. Jahrtausend v. Chr. Mainz, 223–231.
- Čižmář, M. 2014: Mohylníky ve Ždánickém lese. Pravěk – Supplementum 27. Brno.
- Čižmář, M. – Čižmářová, J. 2014: Pozdně halštatský nález z Pavlovic (okr. Vyškov) a několik dalších halštatských depotů z Moravy. In: J. Čižmářová – N. Venclová – G. Březinová (eds.), Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno, 35–56.
- Čižmář, M. – Čižmářová, J. – Kejzlar, M. – Kolníková, E. 2008: Detektorová prospekce lokalit z doby laténské na Moravě, Přehled výzkumů 49, 125–131.
- Čižmář, M. – Čižmářová, J. – Kejzlar, M. 2011: Detektorová prospekce archeologických lokalit na Moravě v roce 2010, Přehled výzkumů 52/2, 86–95.
- Čižmář, M. – Čižmářová, J. – Meduna, J. 2018: Němčice a Staré Hradisko. Spony. Brno.
- Čižmář, M. – Geislerová, K. (eds.) 2006: Výzkumy – Ausgrabungen 1999–2004. Brno.
- Čižmář, M. – Geislerová, K. – Unger, J. (eds.) 2000: Výzkumy – Ausgrabungen 1993–1998. Brno.
- Čižmář, M. – Parma, D. 2006: K předlaténskému osídlení Starého Hradiska. In: Vita archaeologica. Sborník Víta Vokolka. Hradec Králové – Pardubice, 55–68.
- Čižmář, Z. 1995: Das hallstattzeitliche Gehöft in Kuřim, Pravěk – nová řada 5, 217–254.
- Čižmář, Z. 1997: Bernstein auf der Hallstattzeitlichen Ansiedlung in Kuřim. Ein Beitrag zur Frage der Bernsteinbearbeitung im Brünner Becken und dessen Umgebung. In: J. Čižmářová – Z. Měchurová (eds.), Peregrinatio Gothica. Supplementum ad Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales LXXXII. Brno, 17–34.
- Čižmář, Z. 1997–1998: Prostějov-Čechovice (okr. Prostějov), Přehled výzkumů 40, 262.
- Čižmář, Z. 1999a: Kuřim, okr. Brno-venkov. In: V. Podborský (ed.), Pravěká sociokulturní architektura na Moravě. Brno, 73–80.
- Čižmář, Z. 1999b: Seloutky 1999. Rozšíření komunikace, výstavba inženýrských sítí a rodinných domů p. Frélicha, manželů Kerbicových, p. Vačkáře a p. Edlera I. a II. Nепublikovaná nálezoVá zpráva archeologického výzkumu ÚAPP v Brně č. j. 250/99 uložená v archivu nálezoVých zpráv v Brně.
- Čižmář, Z. – Šmíd, M. 1995–1996: Kostelec na Hané (okr. Prostějov), Přehled výzkumů 39, 279–280.
- Čižmářová, J. – Geislerová, K. 1987: Záchranný výzkum v Brně-Horních Heršpicích (okr. Brno-město), Přehled výzkumů 1987, 89–90.
- Čižmářová, J. – Holubová, Z. 2011: Pod nadvládou železa. In: R. Procházka (ed.), Dějiny Brna 1. Od pravěku k ranému středověku. Brno, 319–399.
- Dalton, G. 1971: Primitive, Archaic and Modern economies. Essays of Karl Polanyi. Boston.
- Danglová, O. – Zajonc, J. (eds.) 1998: Etnologické štúdie 6. Dekoratívny prejav – tradícia a súčasnosť. Bratislava.
- Daragan, M. N. 2017: O formirovanii skifskich kolčannykh naborov vtoroj poloviny VI v. do n. e. Skifija. Strela vremeni, Stratum plus 3, 51–111.
- Demek, J. a kol. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny. Praha.
- Demek, J. – Mackovčín, P. (eds.) a kol. 2006: Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČR. Brno.
- Dobeš, K. 1934: Rukopisná zpráva o výzkumu pohřebiště v Seloutkách na Šťastných. Archiv nálezoVých zpráv Vlastivědného muzea v Olomouci.
- Dobisíková, M. et al. (Dobisíková, M. – Geisler, M. – Kala, J. – Kos, P. – Mikulková, B. – Parma, D. – Přichystal, A.) 2010: Halštatské pohřebiště ze Slavkova u Brna (okr. Vyškov). In: V. Furmánek – E. Miroššayová (eds.), Popolnicové polia a doba halštatská. Nitra, 57–99.

- Dohnal, V. 1961:* Věteřov, okr. Hodonín. In: V. Dohnal (ed.), *Pravěk východní Moravy II. Studie OVÚ v Gottwaldově*. Brno, 156.
- Dohnal, V. 1975:* Mladohradištní pohřebiště v Drahanovicích, *Přehled výzkumu 1975*, 62–63.
- Dohnal, V. 1977:* Kultura lužických popelnicových polí na východní Moravě. *Fontes Archaeological Moravicae 10*. Brno.
- Dohnal, V. 1988:* Opevněná sídliště z doby popelnicových polí na Moravě. *Studie muzea Kroměřížska '88*. Kroměříž.
- Dohnal, V. 2003:* Šumárník ve starší a mladší době halštatské, *Pravěk – nová řada 13*, 221–252.
- Dokládal, M. 1999:* Morfologie spálených kostí. Význam pro identifikaci osob. Brno.
- D'Olivet, F. 1813:* Les vers dorés de Pythagore. [on-line]. Dostupné z: www.gallica.bnf.fr. [cit. 1. 7. 2020].
- Doran, J. E. – Hodson, F. R. 1975:* *Mathematics and Computers in Archaeology*. Harvard.
- Drda, P. – Chytráček, M. 2005:* Frühe Zentralorte in Böhmen. In: J. Biel – D. Krausse (Hrsg.), *Frühkeltische Fürstensitze. Älteste Städte und Herrschaftszentren nördlich der Alpen?*, Internationaler Workshop zur keltischen Archäologie in Eberdingen-Hochdorf 12. – 13. September 2003. *Archäologische Informationen aus Baden-Württemberg 51*. Esslingen, 57–62.
- Drechsler, A. 2010:* Starší doba železná – halštatská. In: A. Drechsler et al., *Archeologie Přerovska*. Přerov, 71–75.
- Drennan, R. D. 2009:* *Statistics for Archaeologists. Interdisciplinary Contributions to Archaeology*. [on-line]. Dostupné z: www.is.muni.cz. [cit. 1. 7. 2020].
- Drescher, H. 1980:* Zur Technik der Hallstattzeit. In: *Hallstattkultur, Katalog. Ausstellung Steyr 1980*. Linz, 54–66.
- Dreslerová, D. – Beech, M. 1995:* A Late Hallstatt settlement in Bohemia. *Excavations at Jenštejn, 1984*. Prague.
- Driesch von den, A. 1976:* A Guide to the Measurement of Animal Bones from Archaeological Sites. *Peabody Museum Bulletins 1*. Cambridge.
- Drozďová, E. 2007:* Antropologický rozbor kosterních pozůstatků ze sídliště platěnické kultury v Prostějově-Čechůvkách, okr. Prostějov, *Pravěk – nová řada 17*, 219–222.
- Durkheim, É. 2002:* *Elementární formy náboženského života. Systém totemismu v Austrálii*. Praha.
- Earle, T. 1997:* *How chiefs come to power. The political economy in prehistory*. Stanford – California.
- Egg, M. 1996:* Zu den Fürstengräbern im Osthallstattkreis. In: E. Jerem – A. Lippert (Hrsg.), *Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums, Sopron 10. – 14. Mai 1994*, *Archaeolingua 7*. Budapest, 53–86.
- Egg, M. – Kramer, D. 2005:* Krieger – Feste – Totenopfer. Der letzte Hallstattfürst von Kleinklein in der Steiermark, *Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Mosaiksteine 1*. Mainz.
- Edwards, H. G. M. et al. (Edwards, H. G. M. – Sibley, M. G. – Derham, B. – Heron, C. P.) 2004:* Raman spectroscopy of archaeological samples from the Barber-Surgeon's medicine chest on the Mary Rose, *Journal of Raman Spectroscopy 35* (8–9), 746–753.
- Eliade, M. 1993:* *Mýtus o věčném návratu*. Praha.
- Eliade, M. 1994:* *Posvátné a profánní*. Praha.
- Eliade, M. 2000:* *Kováři a alchymisté*. Praha.

- Evershed, R. P. – Heron, C. – Goad, L. J. 1990: Analysis of Organic Residues of Archaeological Origin by High-Temperature Gas-Chromatography and Gas-Chromatography Mass-Spectrometry, Analyst 115 (10), 1339–1342.*
- Evershed, R. P. et al. (Evershed, R. P. – Mottram, H. R. – Dudd, S. N. – Charters, S. – Stott, A. W. – Lawrence, G. J. – Gibson, A. M. – Conner, A. – Blinkhorn, P. W. – Reeves, V.) 1997: New criteria for the identification of animal fats preserved in archaeological pottery, Naturwissenschaften 84, 402–406.*
- Evershed, R. P. et al. (Evershed, R. P. – Dudd, S. N. – Charters, S. – Mottram, H. – Stott, A. W. – Raven, A. – Van Bergen, P. F. – Bland, H. A.) 1999: Lipids as carriers of anthropogenic signals from prehistory, Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences 354 (1379), 19–31.*
- Faßbinder, J. W. E. – Stanjek, H. 1993: Occurrence of bacterial magnetite in soils from archaeological sites, Archaeologia Polona 31, 117–128.*
- Faßbinder, J. W. E. – Stanjek, H. – Hojatollah, V. 1990: Occurrence of magnetic bacteria in soil, Nature 343/6254, 161–163.*
- Fekete, M. 1985: Rettungsgrabung früheisenzeitlicher Hügelgräber in Vaskeresztes. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 37, 33–78.*
- Fernández-Götz, M. – Krausse, D. 2013: Rethinking Early Iron Age urbanization in Central Europe. The Heuneburg site and its archaeological environment, Antiquity 87 (336), 473–487.*
- Fernández-Götz, M. – Ralston, M. 2017: The Complexity and Fragility of Early Iron Age Urbanism in West-Central Temperate Europe, Journal of World Prehistory 30, 259–279.*
- Filip, J. 1932: Kování pravěkého vozu z Nymburka, Památky archeologické XXXVIII, 60–61.*
- Filip, J. 1936–1938: Lužická kultura v Československu, Památky archeologické XXXI, 14–51.*
- Filip, J. 1948: Pravěké Československo. Úvod do studia dějin pravěku. Praha.*
- Fletcher, M. – Lock, G. 2005: Digging Numbers. Elementary Statistics for Archaeologists. Oxford.*
- Fojtík, A. – Novák, M. – Popelka, M. 2019a: Čechy pod Kosířem (okr. Prostějov), Přehled výzkumů 61/1, 193–194.*
- Fojtík, A. – Novák, M. – Popelka, M. 2019b: Držovice (okr. Prostějov), Přehled výzkumů 61/1, 195.*
- Fojtík, A. – Novák, M. – Popelka, M. 2019c: Chomýž (okr. Prostějov), Přehled výzkumů 61/1, 197.*
- Fojtík, A. – Novák, M. – Popelka, M. 2019d: Polkovice (okr. Prostějov), Přehled výzkumů 61/1, 202–203.*
- Fojtík, A. – Novák, M. – Popelka, M. 2019e: Smržice (okr. Prostějov), Přehled výzkumů 61/1, 204.*
- Fojtík, P. 2002: Pravěké a raně středověké osídlení katastru obce Lešany (okr. Prostějov), Střední Morava 15, 55–84.*
- Fojtík, P. 2005a: Kralice na Hané (okr. Prostějov), Přehled výzkumů 46, 220–221, 233, 260, 286–287.*
- Fojtík, P. 2005b: Pravěké a raně historické osídlení katastru obce Ohrozim (okr. Prostějov), Střední Morava 21, 59–86.*
- Fojtík, P. 2006: Kralice na Hané (okr. Prostějov), Přehled výzkumů 47, 106–107, 128, 156, 250–251.*
- Fojtík, P. 2007a: Kralice na Hané (okr. Prostějov), Přehled výzkumů 48, 344–345, 363, 391, 476.*

- Fojtík, P. 2007b:* Uniformita pohřebního ritu platěnické kultury – realita nebo mýtus?, (Úvahy nad lidskými skelety na halštatském sídlišti v Prostějově-Čechůvkách, okr. Prostějov), *Pravěk – nová řada* 17, 195–217.
- Fojtík, P. 2008:* Kralice na Hané (okr. Prostějov), *Přehled výzkumů* 49, 275, 297–298, 310, 331, 408.
- Fojtík, P. 2012:* Seloutky (okr. Prostějov), *Přehled výzkumů* 54/1, 202–203.
- Fojtík, P. 2013:* Pravěké a raně historické osídlení katastru obce Mostkovice, okr. Prostějov, *Střední Morava* 36, 45–75.
- Fojtík, P. 2014a:* Drahanovice 2014. Obec Drahanovice – ZTV pro RD v lokalitě Za Kapličkou. Nepublikovaná nálezoá zpráva archeologického výzkumu ÚAPP v Brně č. j. 140/15 uložená v archivu nálezoých zpráv v Brně.
- Fojtík, P. 2014b:* Drahanovice (okr. Olomouc), *Přehled výzkumů* 56/1, 201–202.
- Fojtík, P. 2014c:* Pravěké a raně historické osídlení katastru obce Držovice, okr. Prostějov, *Střední Morava* 38, 43–74.
- Fojtík, P. 2016:* Prostějov (k. ú. Domamyslice, okr. Prostějov), *Přehled výzkumů* 58/1, 244–245.
- Fojtík, P. 2017a:* Seloutky (okr. Prostějov), *Přehled výzkumů* 59/1, 198–199.
- Fojtík, P. 2017b:* Archeologie mikroregionu Plumlovská, *Střední Morava* 43, 48–74.
- Fojtík, P. 2019a:* Kralice na Hané (okr. Prostějov), *Přehled výzkumů* 61/1, 198–199.
- Fojtík, P. 2019b:* Nálezoá zpráva Ohrozim 2018, „Infrastruktura pro RD – lokalita Hrabovec“, č. akce 722/18. Archiv ÚAPP Brno, v.v.i., č. j. 1127/19. Brno.
- Fojtík, P. – Golec, M. 2006:* Časně halštatské hradisko „Na Valech“ u Podivic, okr. Vyškov a jeho přínos k poznání stupně Ha C1 na Moravě, *Pravěk – nová řada* 16, 37–75.
- Fojtík, P. – Golec, M. 2007:* Počátek platěnické kultury na základě nálezů z Prostějovska. In: M. Salaš – K. Šabatová (eds.), *Doba popelnicových polí a doba halštatská, Příspěvky z IX. konference, Bučovice 3. – 6. 10. 2006*. Brno, 75–90.
- Fojtík, P. – Golec, M. 2017:* Weird Treatment of People. In: M. Golec, *The Phenomenon of Býčí Skála Cave. Landscape, Cave and Mankind*. *Archaeologica Olomucensia* I. Olomouc, 90–92.
- Fojtík, P. – Golec, M. 2019:* Podivné zacházení s lidmi. In: M. Golec, *Fenomén Býčí skála. Krajina, jeskyně a člověk*. Praha, 122–125.
- Fojtík, P. – Šmíd, M. 2003a:* Kralice na Hané (okr. Prostějov), *Průmyslová zóna – stavba výrobního objektu fy Buderus, Výroční zpráva ÚAPP Brno 2003*, 18–19.
- Fojtík, P. – Šmíd, M. 2003b:* Kralice na Hané (okr. Prostějov), *Průmyslová zóna – stavba logistického centra HOPI, Výroční zpráva ÚAPP Brno 2003*, 19.
- Fojtík, P. et al. (Fojtík, P. – Golec, M. – Mírová, Z. – Staeck, J. – Dietz, M.) 2019:* Seloutky (okr. Prostějov), *Přehled výzkumů* 61/1, 203–204.
- Fridrichová, M. – Koutecký, D. – Slabina, M. 1996:* Die Gräberfelder der Bylaner Kultur in Praha, *Památky archeologické* LXXXVII, 104–178.
- Fujda, M. 2013:* Proč nestudovat náboženství. K sociologickému uspořádávání skutečnosti, *Sociální studia* 10/3, 13–43.
- Gawlik, A. 2007:* Geneza zausznic gwoździowatych. In: *Studia nad epoką brązu i wczesną epoką żelaza w Europie, Księga poświęcona profesorowi Markowi Gedlowi na pięćdziesięciolecie pracy w Uniwersytecie Jagiellońskim*. Kraków, 219–240.
- Gediga, B. 1995:* Bemerkungen über die monumentalen Steinskulpturen aus der Gegend Ślężaberg/Zobten in Schlesien, *Pravěk – nová řada* 5, 189–202.

- Gediga, B. 2011: Neue Forschungen zu den früheisenzeitlichen Kulturen in Südwestpolen, Acta Archaeologica Carpatica 46, 83–116.*
- Gediga, B. 2012: Der Kultwagen aus Domasław in Schlesien. In: R. Kujovský – V. Mitáš (eds.), Václav Furmánek a doba bronzová. Zborník k sedemdesiatym narodeninám. Nitra 2012, 79–88.*
- Gediga, B. 2018: Bemerkungen über den Begriff „Lausitzer Kultur“ heute. In: L. Benediková – M. Horňák (eds.), Sídla, artefakty a čas... Zborník štúdií o dobe bronzovej a dobe halštatskej k 75. narodeninám Ladislava Veličiča. Nitra – Vrútky, 105–111.*
- Gediga, B. – Łaciak, D. – Łydźba-Kopczyńska, B. – Markiewicz, M. 2017: Świat kolorów garncarzy z rejonu Domasławia sprzed około 2800 lat. Wrocław.*
- Geertz, C. 2000: Interpretace kultur. Praha.*
- Geisler, M. 2001: Slavkov u Brna. Nálezová zpráva ÚAPP Brno uložená v Muzeu Vyškovska. Vyškov.*
- Geislerová, K. – Parma, D. (eds.) 2013: Výzkumy – Ausgrabungen 2005–2010. Brno.*
- Geislerová, K. – Parma, D. a kol. 2018: Výzkumy – Ausgrabungen 2011–2016. Brno.*
- Gennep, A. V. 1997: Přejchodové rituály. Praha.*
- Godár, V. 1996: Božský Tetraktys, Reflexe, Filosofický časopis 96 (15), Praha.*
- Gojda, M. 2000: Archeologie krajiny. Vývoj archetypů kulturní krajiny. Praha.*
- Goláňová, P. 2013: Časně laténské osídlení na Moravě. Nepublikovaný rkp. dizertace ÚAM FF MU Brno.*
- Goláňová, P. 2018: The Early La Tène Period in Moravia. Studien zur Archäologie Europas 32. Bonn.*
- Goláňová, P. – Malý, K. 2009: Doklady hutnění železa z časně laténského sídliště v Olomouci-Neředíně (předběžná zpráva), Archeologia technica 20, 3–4.*
- Goláňová-Vlasatíková, P. 2005–2006: Objekt P 66–59 s nálezem pintadery z lokality Polešovice – „Nivy“ (okr. Uh. Hradiště), Sborník prací filozofické fakulty Masarykovy univerzity, řada archeologická M 10–11, 150–156.*
- Golec, M. 2003: Těšetice-Kyjovice VI. Horákovská kultura v těšetickém mikroregionu. Brno.*
- Golec, M. 2003–2004: Rožně, řecko-etruské vlivy ve střední Evropě, Studia Archaeologica Brunensia M 8–9, 101–110.*
- Golec, M. 2004: Keramika řecké výrobní tradice z Těšetic. In: E. Kazdová – Z. Měřínský – K. Šabatová (eds.), K počtě Vladimíru Podborskému. Přátelé a žáci k sedmdesátým narozeninám. Brno, 429–434.*
- Golec, M. 2005a: Halštatské osídlení mikroregionu v regionálním kontextu. In: V. Podborský a kol., Pravěk mikroregionu potoka Těšetičky/Únanovky. Brno, 195–218.*
- Golec, M. 2005b: Horákovská kultura. Nepublikovaný rkp. dizertační práce ÚAM FF MU Brno.*
- Golec, M. 2005c: Chronologie horákovské kultury aneb stupně v pohybu, Pravěk – nová řada 15, 419–446.*
- Golec, M. 2017: The Phenomenon of the Býčí Skála Cave. Landscape, Cave and Mankind. Archaeologica Olomucensia I. Olomouc.*
- Golec, M. 2019: Fenomén Býčí skála. Krajina, jeskyně a člověk. Praha.*
- Golec, M. – Čermáková, E. – Fojtík, P. 2016: Vekerzugský kmenový svaz na Moravě?, Pravěk – nová řada 24, 175–200.*
- Golec, M. – Fojtík, P. – Rybářová, K. 2018: Halštatský depot z Podomí – Zajbotu, okr. Vyškov, Pravěk – nová řada 26, 39–54.*
- Golec, M. et al. (Golec, M. – Mírová, Z. – Fojtík, P. – Kučera, L. – Šmíd, M.) (v tisku): Halštatské depoty z Kralic na Hané a Prostějova-Čechůvek.*

- Golec, M. – Kos, P. 2020: The Hallstatt hoard of Roštín "Vlčák", Kroměříž district (CZ). In: Čížmář, I. – Čížmářová, H. – Humpolová, A. (eds.), Jantarová stezka v proměnách času. Brno, 71–87.*
- Golec, M. – Martínek, J. 2020: Sociální struktury a dálkové komunikace v době halštatské na Moravě. In: Martínek, J. (ed.), Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu. Brno, 29–35.*
- Golec, M. – Mírová, Z. 2020a: Hallstatt Period in Moravia. Elites, centralization and social model in Ha D1–D3. In: O. Chvojka – M. Chytráček – H. Gruber – L. Husty – J. Michálek – R. Sandner – K. Schmotz – S. Traxler (eds.), Fines Transire 29/2020. Rahden/Westf.*
- Golec, M. – Mírová, Z. 2020b: Halštatská Býčí skála – 153 let přírodovědných analýz. In: P. Bednář a kol. (P. Bednář – L. Kučera – J. Pavelka – M. Králík – L. Richtera – M. Golec – Z. Mírová – O. Kurka – J. Peška – B. Zapletalová – P. Šlězár – H. Dehnerová – J. Hlas), Moderní analytická chemie v archeologii. Olomouc.*
- Goliáš, V. 1999: Rudní mineralizace lokality Stínava-Repešský žleb, Přírodovědné studie Muzea Prostějovska 2, 57–68.*
- Goliáš, V. – Prudká, A. 1999: Nástin historie těžby železných rud na ložisku v Repešském žlebu u Stínavy (Drahanská vrchovina), Přírodovědné studie Muzea Prostějovska 2, 69–79.*
- Gottwald, A. 1914: Předhistorické nálezy z Určic. Pohřebiště na Kumberkách, Časopis Moravského zemského muzea XIV, 25–48, 327–338.*
- Gottwald, A. 1924: Pravěká sídliště a pohřebiště na Prostějovsku. Prostějov.*
- Gottwald, A. 1928: Žárové hroby u Seloutek, Ročenka Národopisného a průmyslového musea Prostějova a Hané V, 7–20.*
- Gottwald, A. 1930: Příspěvky k praehistorii Prostějovska, Ročenka Národopisného a průmyslového musea Prostějova a Hané VII, 3–52.*
- Gottwald, A. 1931a: Můj archeologický výzkum. Prostějov.*
- Gottwald, A. 1931b: Žárové hroby v Hájevých a v Sedliskách u Určic, Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci XLIV, 205–209.*
- Gottwald, A. 1932: Archeologický výzkum na Prostějovsku v roce 1931, Ročenka Národopisného a průmyslového musea Prostějova a Hané IX, 5–46.*
- Gottwald, A. 1935: Pohřebiště na Nivkách u Slatinek, Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci XLVII, 1–19.*
- Gottwald, A. 1939: Doplnky k prehistorickým nálezům na Prostějovsku, Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci LII, 1–10.*
- Govinda, L. A. 1994: Základy tibetské mystiky. Praha.*
- Gralak, T. 2017: Architecture, style and structure in the Early Iron Age in Central Europe. Wrocław.*
- Habermehl, K. H. 1975: Die Alterbestimmung bei Haus-und Labortieren. Hamburg – Berlin.*
- Habermehl, K. H. 1985: Altersbestimmung bei Wild-und Pelztieren. Hamburg – Berlin.*
- Haevernick, T. E. 1977: Die Glasperlen der Býčí skála-Höhle. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 109, 103–119.*
- Haevernick, T. E. 1995: Die Glasperlen. In: H. Parzinger – J. Nekvasil – F. E. Barth, Die Býčí skála-Höhle. Ein hallstattzeitlicher Höhlenopferplatz in Mähren. Römisch-Germanische Forschungen 54. Mainz am Rhein, 93–97.*
- Halevi, Z. B. S. 2001: Adam a kabalistický strom. Praha.*
- Hanák, A. 2017: Struktura osídlení Prostějovské kotliny v období eneolitu. Nepublikovaný rkp. magisterské diplomové práce ÚAM FF MU Brno.*

- Härke, H. 1993:* Intentionale und funktionale Daten. Ein Beitrag zur Theorie und Methode der Gräberarchäologie, *Archäologisches Korrespondenzblatt* 23, 141–146.
- Hašek, V. – Peška, J. – Unger, J. 2008:* The contribution of nondestructive prospecting methods to the archaeological excavation of burial grounds in Moravia, *Študijné zvesti* 44, 5–51.
- Havelcová, M. et al. (Havelcová, M. – Machovič, V. – Linhartová, M. – Lapčák, L. – Přichystal, A. – Dvořák, Z.) 2016:* Vibrational spectroscopy with chromatographic methods in molecular analyses of Moravian amber samples (Czech Republic), *Microchemical Journal* 128, 153–160.
- Heinrich, A. 2000:* Ergänzung zum Fund aus der Býčí skála-Höhle, *Archäologisches Korrespondenzblatt* 30, 61–64.
- Hejný, S. – Slavík, B. (eds.) 1988–1997:* Květena ČR 1–5. Praha.
- Hellmuth, A. 2006:* Pfeilspitzen. Untersuchungen zu den sogenannten skythischen Pfeilspitzen aus der befestigten Höhensiedlung von Smolenice-Molpír, *Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie* 128, 15–169.
- Hérakleitos z Efesu: Zlomky.* [on-line]. Dostupné z: www.fysis.cz/presokratici [cit. 1. 7. 2020].
- Heron, C. et al. (Heron, C. – Nemcek, N. – Bonfield, K. M. – Dixon, D. – Ottaway, B. S.) 1994:* The Chemistry of Neolithic Beeswax, *Naturwissenschaften* 81, 266–269.
- Hésiodos, 1990:* Zpěvy železného věku. Zrození bohů, *Práce a dny, Štít, Soutěž Homéra a Hésioda*. Praha.
- Hlava, M. 2002:* Nové halštatské nálezy z Hradiska u Křenovic, *Pravěk – nová řada* 12, 121–132.
- Hlava, M. 2003:* Znovuobjevená halštatská spona z Kostelce na Hané (okr. Prostějov), *Zpravodaj Muzea Prostějovska v Prostějově* 1–2/2003, 85–89.
- Hlava, M. 2017:* K laténským vodicím kroužkům jha z Uherského Hradiště ze sbírky Emanuela Štěpána Bergera, *Pravěk – nová řada* 25, 228–261.
- Hložek, M. 2008:* Encyklopedie moderních metod v archeologii. Archeometrie. Praha.
- Holeš, J. – Černý, J. 2004:* Sémiotika. Praha.
- Holubová, Z. 2007:* Osídlení hradiska Zelená Hora v době halštatské, *Pravěk – nová řada* 17, 357–382.
- Holubová, Z. 2011:* K otázce horákovské „expanze“ do oblasti lužických popelnicových polí. In: Z. Měřinský – J. Klápště (eds.), *Moravskoslezská škola doktorských studií, Seminář 2*. Brno, 54–65.
- Holubová, Z. et al. (Holubová, Z. – Přichystal, M. – Dobisíková, M. – Dreslerová, G. – Kala, J. – Kučera, L. – Přichystal, A.) 2020:* Halštatské pohřebiště v Brně-Horních Heršpicích. In: Čižmář, I. – Čižmářová, H. – Humpolová, A. (eds.), *Jantarová stezka v proměnách času*. Brno, 33–69.
- Horváth, M. A. 2002:* Előzetes jelentés, a Bp. XVII. ker. Rákospalota – Újmajorban előkerült szkíta kori településrészeletről, *Budapest Régiségei* XXXV, 103–123.
- Horváthová, E. 1975:* Slovensko III. Ľud 2. Zvykoslovie a povery. Bratislava.
- Hrala, J. 1976:* Malý labyrint archeologie. Praha.
- Hralová, J. 1960:* První výrobci železa – mladší období halštatské. In: Neustupný, J. – Hásek, I. – Hralová, J. – Břeň, J. – Turek, R., *Pravěk Československa*. Praha, 265–291.
- Hrubý, V. 1942:* Popelnicová pole v Nedakonicích, *Sborník velehradský – nová řada* 13, 88–115.
- Hrubý, V. 1959:* Ein Ringpanzer der Hallstattzeit, *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada archeologicko-klasická E* 4, 33–38.

- Hu, Y. et al. (Hu, Y. – Wang, S. – Luan, F. – Wang, C. – Richards, M. P.) 2008: Stable isotope analysis of humans from Xiaojingshan site: Implications for understanding the origin of millet agriculture in China, Journal of Archaeological Science 35 (11), 2960–2965.*
- Childe, G. V. 1948: Directional changes in funerary practices during 50,000 years, Man 45, 13–19.*
- Chochorowski, J. 1985: Die Vekerezug-Kultur. Charakteristik der Funde. Prace Archeologiczne 36. Warszawa – Kraków.*
- Chytráček, M. 2012a: Böhmen im überregionalen Verkehrsnetz der Hallstatt- und Frühlatènezeit. Die Entstehung einer neuen Kunstform und die Herausbildung zentraler Befestigungen während Ha D3 und LT A. In: Ch. Pare (Hrsg.), Kunst und Kommunikation. Zentralisierungsprozesse in Gesellschaften des europäischen Barbarikums im 1. Jahrtausend v. Chr., Teilkolloquium im Rahmen des Schwerpunktprogrammes 1171 der Deutschen Forschungsgemeinschaft „Frühe Zentralisierungs- und Urbanisierungsprozesse. Zur Genese und Entwicklung frühkeltischer Fürstensitze und ihres territorialen Umlandes“, Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Tagungen 15. Mainz, 191–220.*
- Chytráček, M. 2012b: Die Rolle der Mittelmeerzivilisationen Einflüsse in den Kulturumwandlungen der Hallstatt- und Frühlatènezeit. Die Entstehung der neuen Kunstform und die Herausbildung von zentralen Befestigungen in Böhmen während Ha D3 und LT A. In: B. Gediga – A. Grossman – W. Piotrowski (Hrsg.), Rhythmus der Kulturumwandlungen in der Ur- und Frühgeschichte. Biskupin – Wrocław, 301–338.*
- Chytráček, M. et al. (Chytráček, M. – Danielisová, A. – Trefný, M. – Slabina, M.) 2010: Zentralisierungsprozesse und Siedlungsdynamik in Böhmen (8. – 4. Jh. v. Chr.). In: D. Krausse – D. Beilharz (eds.), „Fürstensitze“ und Zentralorte der frühen Kelten. Abschlusskolloquium des DFG-Schwerpunktprogramms 1171 in Stuttgart, 12. – 15. Oktober 2009, Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg 120. Stuttgart, 155–173.*
- Chytráček, M. et al. (Chytráček, M. – Golec, M. – Chvojka, O. – Metlička, M. – Michálek, J. – Novotná, M. – Frolíková, D.) 2017: Jantar starší doby železné a průběh jantarové stezky ve střední Evropě, Památky archeologické CVIII, 121–256.*
- Chytráček et al. (Chytráček, M. – Golec, M. – Klontza-Jaklová, V. – Popelka, M. – Fojtík, P. – Petřík, J. – Langová, J.) 2019: Zur Wirkung der Situlenkunst auf die Kunst der Fürstenschicht des 7. – 5. Jahrhunderts v. Chr. in Mitteleuropa, Beiträge zur Vorgeschichte Nordostbayerns 9/2019, 203–225.*
- Janák, V. 1982: Pozůstatky řemeslné výroby z doby halštatské v Radslavicích, okr. Vyškov, ČSSR, Archeologia Polski XXVII, 395–415.*
- Janák, V. 2017: „Skytská“ militária z Kotouče u Štramberka a jeho nejbližšího okolí. Studia Historica Nitriensia 2017, Supplementum – mimoriadne číslo časopisu venované životnému jubileu prof. Petera Romsauera. Sedem decénií Petra Romsauera. Nitra, 117–135.*
- Janoušek, V. 1935: Dvě stě padesát let od založení slatinických lázní, Ročenka národopisného a průmyslového muzea města Prostějova a Hané XII, 72–79.*
- Jarůšková, Z. – Štrof, A. (eds.) a kol. 2014: Pravěk Boskovicka. Vlastivěda Boskovicka 3. Boskovice.*
- Jašková, V. – Lehotský, T. 2010: Kámen mluví aneb geologie Prostějovska. Prostějov.*
- Jeřábek, R. 1961: K otázce vzniku poutních míst a jejich vlivu na život a kulturu venkovského lidu, Český lid 48, 145–152.*
- Ježek, M. 2017: Archaeology of touchstones. An introduction based on finds from Birka, Sweden. Leiden.*
- Jung, C. G. 2004: Mandalý, obrazy z nevědomí. Megaron II. Brno.*

- Kala, J. – Kos, P. – Rožnovský, D. 2018:* Krhovice (okr. Znojmo). Intravilán, *Přehled výzkumů* 60/1, 235.
- Kaliszová, D. 1986:* Zjišťovací výzkum mladohradištního pohřebiště v Drahanovicích, okr. Olomouc, *Přehled výzkumů* 1986, 38.
- Kapusta, J. 2011:* Poutnictví, nebo turismus?, *Přehodnocení náboženských a sekulárních cest za nevšedností*, *AntropoWebzin* 1, 28–34. [on-line]. Dostupné z: www.antropoweb.cz [cit. 1. 7. 2020].
- Kas, S. – Schußmann, M. 1998:* Einige Überlegungen zu den hallstattzeitlichen Herrenhöfen. In: B. Berthold – E. Kahler – S. Kas – D. Neubauer – S. Schmidt – M. Schußmann (Hrsg.), *Zeitenblicke. Ehrengabe für Walter Janssen*. Rahden/Westf., 93–123.
- Keller, Ch. 2015:* Die Rekonstruktion sozialer Gruppen der Hallstattzeit zwischen Enns und Donau. Eine statistische Analyse. *Berliner Archäologische Forschungen* 14. Berlin.
- Kemenczei, T. 1986:* Mitteleisenzeitliche Köcherbeschläge aus dem Alföld, *Folia Archaeologica* XXXVII, 117–136.
- Kemenczei, T. 1994:* Pfeilspitzen von Früh-Skythentyp aus Ostungarn, *Folia Archaeologica* XLIII, 79–96.
- Kemenczei, T. 2009:* Studien zu den Denkmälern skythisch geprägter Alföld Gruppe. *Inventaria Praehistorica Hungariae* XII. Budapest.
- Kern, A. et al. (Kern, A. – Cordie, R. – Guichard, V. – David, W.) 2009a:* Situlen. Bildwelten zwischen Etrusken und Kelten auf antikem Weingeschirr, *Schriften des Kelten-Römer Museums Manching* 2. Manching.
- Kern, A. et al. (Kern, A. – Kowarik, K. – Rauchs, A. W. – Reschreiter, H.) 2009b:* Kingdom of salt. 7000 years of Hallstatt. Vienna.
- Kimmig, W. 1981:* Ein Grabfund der jüngeren Urnenfelderzeit mit Eisenschwert von Singen am Hohentwiel, *Fundberichte aus Baden-Württemberg* 6, 93–120.
- Kirchmayr, M. 2017:* Anthropomorphe Anhänger mit Vogelprotomen – Neue Erkenntnisse zu einem eisenzeitlichen Anhängertyp, *Archäologisches Korrespondenzblatt* 47/3, 319–339.
- Kisfaludi, J. 1997:* Tonstempel und Knochenzylinder aus der mittleren Eisenzeit im Karpatenbecken, *Communicationes Archaeologicae Hungaricae* 1997, 75–107.
- Klápa, O. 2016:* „Skytské“ nálezy na Moravě. Nepublikovaný rkp. diplomové bakalářské práce ÚA FPF SU Opava.
- Klápa, O. 2017:* „Scythian“ Findings in the Moravia, *Acta Archaeologica Carpathica* LI, 65–82.
- Klápa, O. 2019:* Typologie „skytských“ hrotů na Moravě. Nepublikovaný rkp. diplomové magisterské práce ÚA FPF SU Opava.
- Klein, R. – Cruz-Urbe, K. 1994:* *The Analysis of Animal Bones From Archaeological Sites*. Chicago.
- Kmeťová, P. 2014:* Deponovanie koní na pohrebiskách z doby halštatskej v priestore Panónskej panvy. *Dissertationes Archaeologicae Bratislavenses* 2. Bratislava.
- Kolář, F. 2007:* Životní styl halštatské a časně laténské aristokracie – možnosti interpretace, In: E. Kazdová – V. Podborský (eds.), *Studium sociálních a duchovních struktur pravěku*. Brno, 285–329.
- Konečná, M. 2005:* Platěnické pohřebiště „na Šťastných“ u Seloutek. Nepublikovaný rkp. bakalářské diplomové práce ÚAM FF MU Brno.
- Konopásek, Z. 2010:* V čem spočívá pravda náboženské skutečnosti?, *Sociologický pohled na mariánská zjevení a démonické posedlosti*, *Biograf* 52–53, 89–101.
- Konopásek, Z. – Paleček, J. 2006:* V moci ďábla. Exorcismus věřícíma očima, *Biograf* 40–41, 145–178.

- Kos, P. 1995–1996*: Bratčice (Brno-venkov), Přehled výzkumů 1995–1996, 337–338.
- Kos, P. 2004*: Pohřby žen z doby halštatské v Modřicích u Brna. In: O. Chvojka (ed.), Popelnicová pole a doba halštatská. Příspěvky z VIII. konference, České Budějovice 22. – 24. 9. 2004, Archeologické výzkumy v jižních Čechách, Supplementum 1. České Budějovice, 271–292.
- Kos, P. 2009a*: Hrob H 1800 z Modřic – doklad interakcí mezi oblastmi Moravy, Bavorska a JV Přiaipím v době halštatské, Pravěk – nová řada 19, 113–159.
- Kos, P. 2009b*: Modřice (okr. Brno-venkov) „Rybníky“, Přehled výzkumů 51, 370–372.
- Kos, P. 2011*: Halštatské hroby z Hrušovan u Brna. In: R. Korený (ed.), Doba popelnicových polí a doba halštatská. Příspěvky z XI. konference, Příbram 7. – 10. 9. 2010. Příbram, 173–183.
- Kos, P. 2014a*: Hroby horákovské kultury v mikroregionu říčky Šatavy (S antropologickými a osteologickými posudky M. Dobisíkové, J. Kaly a M. Roblíčkové). Lokality: Ořechov, Syrovice, Sobotovice, Bratčice, Hrušovany u Brna, Vojkovic a Rajhrad (okr. Brno-venkov). Nепublikovaný rkp. ÚAPP Brno.
- Kos, P. 2014b*: K upřesnění datace hrobu H 895 z Modřic. (Příspěvek k počátkům vývoje horákovské kultury na Brněnsku), Zborník Slovenského národného múzea CVIII, Archeológia 24, 37–58.
- Kos, P. 2014c*: Pět nových hrobů horákovské kultury na jižní Moravě. (S osteologickým a antropologickým posudkem G. Dreslerové, J. Kaly a Z. Tvrdeho), Studia Archaeologica Brunensia 19/2, 27–43.
- Kos, P. 2015*: Halštatská nekropole Modřice 2. Hroby z tratí „Sádky“ a „Rybníky“ (textová část katalogu). Nепublikovaný rkp. ÚAPP Brno.
- Kos, P. 2016*: Pohřebišťe ze Slavkova a jeho přínos k poznání vývoje halštatské kultury ve středním Politaví (k možnosti zpřesnění datace hrobů ždánické skupiny horákovské kultury), Zborník Slovenského národného múzea CX, Archeológia 26, 73–102.
- Kos, P. 2017*: Kobylnice (k. ú. Kobylnice u Brna, okr. Brno-venkov), „Rybníky“, Přehled výzkumů 58/1, 242.
- Kos, P. – Golec, M. 2017*: Looking towards the Skies. In: M. Golec, The Phenomenon of Býčí Skála Cave. Landscape, Cave and Mankind. Archaeologica Olomucensia I. Olomouc, 94–96.
- Kos, P. – Golec, M. 2019*: Pohled k obloze. In: M. Golec, Fenomén Býčí skála. Krajina, jeskyně a člověk. Praha, 127–129.
- Kos, P. – Přichystal, M. 2013*: Doba halštatská. In: K. Geislerová – D. Parma (eds.), Výzkumy – Ausgrabungen 2005–2010. Brno, 74–94.
- Kos, P. – Přichystal, M. 2018*: Doba halštatská. In: K. Geislerová – D. Parma a kol., Výzkumy – Ausgrabungen 2011–2016. Brno, 70–85.
- Kossack, G. 1954*: Pferdegeschirr aus Gräbern der älteren Hallstattzeit Bayerns. Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz 1. Mainz.
- Kostelníková, M. 1990*: Halštatská tkanina z Pustiměře (okr. Vyškov), Archeologické rozhledy XLII/5, 544–547
- Košťurík, P. – Palátová, D. 1982*: Zachraňovací výzkum v pískovně u Těšetic (okr. Znojmo), Přehled výzkumů 1982, 92–93.
- Košťurík, P. – Palátová, D. 1984*: Zachraňovací archeologický výzkum v Těšeticích-pískovně, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada archeologicko-klasická E 29, 109–130.
- Koutecký, D. 1968*: Velké hroby, jejich konstrukce, pohřební ritus a sociální struktura obyvatelstva bylanské kultury, Památky archeologické 59, 400–487.

- Koutecký, D. 2002: Vztah kultury bylanské ke kultuře mohylové halštatské na Plzeňsku, Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie XVI, 137–143.*
- Koutecký, D. 2008: Období Ha C až Ha D1: kulturně specifická charakteristika. In: N. Venclová (ed.), Archeologie pravěkých Čech/6. Doba halštatská. Praha, 45–66.*
- Kovalev, N. V. – Polin, S. V. 1991: Skifskie kurgany u s. Korneevka v Zaporožskoj oblasti. In: Boltrik, Ju. V. – Bunjatjan, E. P. (eds.), Kurgany Stepnoj Skifii. Kiev, 33–53.*
- Kovář, F. 1924: Archeologické nálezy v okolí olomouckém, Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 35, 128.*
- Kovářiková, Z. 2007: Význam jantaru v době halštatské na jižní Moravě. Nepublikovaný rkp. bakalářské práce ÚAM FF MU Brno.*
- Kozák, J. 1994: Stručka spravedlivosti aneb Křesťanská kniha mrtvých pocházející z Etiopie. Praha.*
- Kozák, J. 2001: Egyptská kniha mrtvých I. Kapitoly o vycházení z hmotného světa do Bezbřehé Záře. Praha.*
- Kozubová, A. 2009: Diaľkové zbrane z pohrebísk vekerzugskej kultúry na juhozápadnom Slovensku, Zborník Slovenského národného múzea CIII, Archeológia 19, 65–130.*
- Kozubová, A. 2010: Hroby so železnými sekerkami na pohrebiskách zo staršej doby železnej v karpatsko-dunajskom priestore, Zborník Slovenského národného múzea CII, Archeológia 20, 45–65.*
- Kozubová, A. 2011: Súčasti konských postrojov z lokalít vekerzugskej kultúry na juhozápadnom Slovensku (časť I), Musaica 27, 69–100.*
- Kozubová, A. 2013: Pohrebiská vekerzugskej kultúry v Chotíne na juhozápadnom Slovensku. Vyhodnotenie. Dissertationes Archaeologicae Bratislavenses 1. Bratislava.*
- Kozubová, A. 2018: Kopfschmuck der Vekerzug-Kultur am Beispiel der Gräberfelder in Chotín, Musaica archaeologica 3/1, 13–63.*
- Kozubová, A. 2019a: „Something happened in the East but more in the West and South.“ Einige kritische Bemerkungen zu östlichen Einflüssen in der Vekerzug-Kultur, Musaica archaeologica 4/1, 55–185.*
- Kozubová, A. 2019b: „Mutig wie ein Adler, schnell wie ein Pferd.“ Untersuchungen zu den Gräbern der Vekerzug-Kultur mit Waffen und Pferdegeschirr. Fallstudie, Musaica archaeologica 4/2, 27–109.*
- Kozubová, A. – Horváth, V. 2019: Nur eine Faszination vom Westen oder etwas anderes? Zu hallstättischen Einflüssen in der Vekerzug-Kultur am Beispiel des Gräberfeldes von Eger-Nagy Eged (Ostungarn), Zborník Slovenského národného múzea CXIII, Archeológia 29, 131–149.*
- Krämer, R. P. 2016: Trading Goods – Trading Gods. Greek Sanctuaries in the Mediterranean and their Role as emporia and „Ports of Trade“ (7th – 6th Century BCE), Distant Worlds 1, 75–98.*
- Krausse, D. – Beilharz, D. (Hrsg.) 2010: „Fürstensitze“ und Zentralorte der frühen Kelten. Abschlusskolloquium des DFG-Schwerpunktprogramms 1171 in Stuttgart, 12. – 15. Oktober 2009. Forschungen und Berichte zur Vorund Frühgeschichte in Baden-Württemberg 120. Stuttgart.*
- Krausse, D. – Beilharz, D. – Fernández-Götz, M. 2012: Macht, Zentralisierung, Herrschaft. Zentren der macht in der Eisenzeit. In: R. Röber – M. Jansen – S. Rau – S. von Nicolai – I. Frech (Red.), Die Welt der Kelten – Zentren der Macht. Kostbarkeiten der Kunst. Stuttgart, 39–41.*

- Kreuz, A. 2012: Von Ackerbau und Viehzucht. Landwirtschaft und Ernährung. In: R. Röber – M. Jansen – S. Rau – S. von Nicolai – I. Frech (Red.), Die Welt der Kelten – Zentren der Macht. Kostbarkeiten der Kunst. Stuttgart, 78–82.*
- Kristiansen, K. – Larssen, T. B. 2008: The Rise of Bronze Age society. Cambridge.*
- Kršová, M. 2017: Skleněné korálky z pohřebišť doby halštatské na Moravě. Nепublikovaný rkp. magisterské práce ÚAM FF MU Brno.*
- Křivánek, G. 1968: Slezsko-platěnický žárový hrob z Nemojan (okr. Vyškov), Přehled výzkumů 1968, 26.*
- Křivánek, R. 2000: Způsoby využití geofyzikálního měření jako metody průzkumu hradišť, Archeologie ve středních Čechách 4/2, 489–503.*
- Křivánek, R. 2004: Geofyzikální metody. In: M. Kuna (ed.), Nedestruktivní archeologie. Teorie, metody a cíle. Praha, 114–185.*
- Křivánek, R. 2008: Detailní měření magnetické susceptibility v odkrytých archeologických situacích, Archeologické rozhledy LX/4, 695–724.*
- Kučera, L. et al. (Kučera, L. – Richtera, L. – Zmrzlý, M. – Jarošová, M. – Kučerová, P. – Bednář, P.) 2018: Determination of the Fineness of Medieval Coins–Evaluation of Methods in a Case Study of a Medieval Pfennig, Archaeometry 60, 325–341.*
- Kučera, L. et al. (Kučera, L. – Peška, J. – Fojtík, P. – Barták, P. – Kučerová, P. – Pavelka, J. – Komárková, V. – Beneš, J. – Polcerová, L. – Králík, M. – Bednář, P.) 2019: First direct evidence of broomcorn millet (*Panicum miliaceum*) in Central Europe, Journal of Archeological and Anthropological Science 11, 4221–4227.*
- Kuckenburg, M. 2004: Die Kelten in Mitteleuropa. Stuttgart.*
- Kühn, F. 1995: Die Pflanzenreste. In: H. Parzinger – J. Nekvasil – F. E. Barth, Die Býčí skála-Höhle. Ein hallstattzeitlicher Höhlenopferplatz in Mähren. Römisch-Germanische Forschungen 54. Mainz am Rhein, 160–166.*
- Kvamme, K. L. 2005: Terrestrial remote sensing in archaeology. In: H. D. G. Maschner – Ch. Chippindale (eds.), Handbook of archaeological methods 1. Lanham – New York – Toronto – Oxford, 423–477.*
- Kyselý, R. 2018: Meat offerings in graves of the Hallstatt Period in Bohemia (Czech Republic): An archaeozoological comparison. Annalen des Naturhistorischen Museums in Wien 120, Serie A, 245–280.*
- Łaciak, D. 2017: Nadodrzańska ceramika malowana. Społeczno-kulturowe konteksty wytwórczości we wczesnej epoce żelaza. Wrocław.*
- Łaciak, D. 2019: The Oder-zone Painted and Encrusted Pottery as Cultural Phenomena of the Hallstatt Period, Beiträge zur Vorgeschichte Nordostbayerns 9/2019, 217–328.*
- Lambert, J. B. – Shawl, C. E. – Stearns, J. A. 2000: Nuclear magnetic resonance in archaeology, Chemical Society Reviews, 29 (3), 175–182.*
- Lao 'C 2003: Tao te Ťing. Praha.*
- Lao 'C 2008: Tao te Ťing. O tajemství hlubším než hlubina sama. Praha.*
- Laučík, P. 2017a: Landscape of Psychics, Black Holes and the Dark Side of the Places of Memory. In: M. Golec, The Phenomenon of Býčí Skála Cave. Landscape, Cave and Mankind. Archaeologica Olomucensia I. Olomouc, 133–136.*
- Laučík, P. 2017b: Three World, Cyclical Time and World Renewal Rituals. In: M. Golec, The Phenomenon of Býčí Skála Cave. Landscape, Cave and Mankind. Archaeologica Olomucensia I. Olomouc, 127–130.*
- Le Borgne, E. 1955: Susceptibilité magnétique anormale du sol superficiel, Annales de Géophysique 11, 399–419.*

- Le Borgne, E. 1960:* Influence du feu sur les propriétés magnétiques du sol et sur celles du schiste et du granite, *Annales de Géophysique* 16, 159–195.
- Lévi-Strauss, C. 2006:* *Mythologica I – syrové a vařené*. Capricorn 14. Praha.
- Liu, X. – Hunt, H. V. – Jones, M. K. 2009:* River valleys and foothills. Changing archaeological perceptions of north China's earliest farms, *Antiquity* 83 (319), 82–95.
- Lyman, R. L. 2008:* *Quantitative Paleozoology*. Cambridge.
- Mackerle, J. 1948:* *Pravěk Malé Hané*. Jevíčko.
- Macháček, J. 2005:* Raně středověké Pohansko u Břeclavi: *munitio, palatio, nebo emporium moravských panovníků?*, *Archeologické rozhledy* LVII, 100–138.
- Machová, B. et al. (Machová, B. – Šabatová, K. – Milo, P. – Bíško, R. – Tencer, T.) 2016:* Identifikace a dokumentace jako základ památkové ochrany pravěkých a raně středověkých nadzemních struktur. [online]. Dostupné na: www.phil.muni.cz. [cit. 1.7.2020].
- Makarová, E. 2013:* Chamber tombs of the Platěnice culture – elite burials?. In: R. Karl – J. Leskovar (Hrsg.), *Interpretierte Eisenzeiten. Fallstudien, Methoden, Theorie. Tagungsbeiträge der 5. Linzer Gespräche zur interpretativen Eisenzeitarchäologie. Studien zur Kulturgeschichte von Oberösterreich, Folge 37*. Linz, 95–106.
- Makarová, E. 2017a:* Halštatská fáza pohrebiska v Moravičanoch. Nепublikovaný rkp. dizertační práce ÚAM FF MU Brno.
- Makarová, E. 2017b:* Moravia – a connecting Line between North, West and South. To the supra-regional connections and formation of elites on the early Hallstatt period. In: R. Schumann – S. van der Vaart-Verschoof (eds.), *Connecting elites and regions. Perspectives on contacts, relations and differentiation during the Early Iron Age Hallstatt C period in Northwest and Central Europe*. Leiden, 29–48.
- Makarová, E. 2019:* Opasok z pohrebiska v Moravičanoch ako doklad nadregionálnych kontaktov platěnickej kultúry. In: L. Benediková – G. Březinová – E. Horváthová – S. Stegmann-Rajtár (eds.), *Fragmenty Času. Venované Elene Miroššayovej k 70. narodeninám. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV – Supplementum 1*. Nitra, 349–358.
- Makarová, E. 2020:* Nadregionálne kontakty platěnickej kultúry na príklade pohrebiska v Moravičanoch. In: V. Mítáš – O. Ožďáni (eds.), *Doba popolnicových poli a doba halštatská. Zborník príspevkov z XV. medzinárodnej konferencie Doba popolnicových poli a doba halštatská*, Smolenice 15. – 19. október 2018. *Archaeologica Slovaca Monographiae, Tomus XXV*. Nitra, 105–119.
- Makarová, E. – Hložek, M. 2017:* Clay Symbols from an Early Iron Age Cemetery in Moravičany. In: E. Miroššayová – Ch. Pare – S. Stegmann-Rajtár (eds.), *Das nördliche Karpatenbecken in der Hallstattzeit. Wirtschaft, Handel und Kommunikation in früheisenzeitlichen Gesellschaften zwischen Ostalpen und Westpannonien*. *Archaeolingua* 38. Budapest, 261–271.
- Marek, P. 1990:* Bibliografie okresu Prostějov. *Bibliografie a prameny k vývoji Moravy* 18. Prostějov – Brno.
- Mareš, S. 1990:* *Úvod do užití geofyziky*. Praha.
- Martínek, J. 2017:* Routes in a Laser Landscape. In: M. Golec, *The Phenomenon of the Býčí Skála Cave. Landscape, Cave and Mankind*. *Archaeologica Olomucensia I*. Olomouc, 34–37.
- Martínek, J. 2019:* *Jantarová stezka. Výstavní katalog*. Brno.
- Martínek, J. – Vránová, V. 2017:* Nové hradisko „Teplá díra“ na katastru Dolan. In: M. Kršková – V. Peška (eds.), *Ročenka 2017. Archeologické centrum Olomouc*. Olomouc, 112–119.

- Martínek, J. a kol. 2013: Moderní metody identifikace a popisu historických cest. Metodická příručka. Brno.*
- Martínek, J. et al. (Martínek, J. – Kubeček, J. – Látal, M. – Ambrož, J. – Peška, J. – Kalábek, M. – Vrána, J. – Šmeral, J. – Šlězár, P. – Bábek, O. – Létal, A. – Miřijovský, J. – Vích, D.) 2011–2014: Výzkum historických cest v oblasti severozápadní Moravy a východních Čech. Projekt v rámci Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI). Poskytovatel dotace: Ministerstvo kultury České republiky.*
- Matolcsi, J. 1970: Historische Erforschung der Körpergröße des Rindes auf Grund von Ungarischem Knochenmaterial. Zeitschrift für Tierzucht und Züchtungsbiologie 87. Hamburg.*
- McCracken, G. D. 1990: Even Dearer in Our Thoughts. Patina and the Representation of Status before and after Eighteenth Century. In: McCracken, G. D., Culture and Consumption. New Approaches to the Symbolic Character of Consumer Goods and Activities. Bloomington, 31–43.*
- McGovern, P. E. – Mirzoian, A. – Hall, G. R. 2009: Ancient Egyptian herbal wines, Proceedings of the National Academy of Sciences USA 106, 7361–7366.*
- Meduna, J. 1961: Staré Hradisko. Katalog der Funde aus den Museen in Boskovice. Fontes Archaeologiae Moravicae II. Brno.*
- Meduna, J. 1970: Staré Hradisko II. Katalog der Funde aus den Museen in Brno (Brünn), Praha (Prag), Olomouc, Plumlov und Prostějov. Fontes Archaeologiae Moravicae V. Brno.*
- Meljukova, A. I. 1964: Vooruženie skifov. Svod archeologičeskich istočnikov D1–4. Moskva.*
- Menghin, O. 1926: Einführung in die Urgeschichte Böhmens und Mährens. Reichenberg (Liberec).*
- Mihola, J. – Čapská, V. 2010: Na cestě do nebeského Jeruzaléma. Poutnictví v českých zemích ve střeoevropském kontextu. Brno.*
- Michálek, J. 2017: Mohylová pohřebiště doby halštatské (HA C–D) a časně laténské (LT A) v Jižních Čechách. Die Hügelgräber der Hallstatt- (Ha C–D) und Frühen Latènezeit (LT A) in Südböhmen. 1/3. Tabulky – 1/3. Tafeln. Praha.*
- Michálek, J. – Fröhlich, J. – Chvojka, O. 2015: Halštatský depot z Třebanic u Netolic (okr. Prachatic), Archeologické výzkumy v jižních Čechách 28, 119–138.*
- Mikulková, B. 1995–1996: Drnovice (okr. Vyškov) „U Propasti“, Přehled výzkumů 39, 344–346.*
- Mikulková, B. 2008: Orlovice (okr. Vyškov), Přehled výzkumů 50, 312.*
- Mikulková, B. 2009: Orlovice (okr. Vyškov), Přehled výzkumů 51, 373–374.*
- Milo, P. – Tencer, T. 2019: Správa o geofyzikálnom prieskume. Geomagnetická prospekcia. Seloutky – Na šťastných. Nепublikovaný rkp. Archeogeofyzika Brno, ÚAM FF MU Brno.*
- Mírová, Z. 2019a: Kůň v době bronzové, halštatské a laténské na Moravě. Nепublikovaný rkp. magisterské diplomové práce KHI FF UP Olomouc.*
- Mírová, Z. 2019b: The horse in the Bronze and Iron Age in Moravia. Archaeologica Olomucensia Tomus III. Olomouc.*
- Mírová, Z. – Furugláš, I. 2018: Virtuální rekonstrukce halštatských velmožských hrobů Brno-Holásky 1 a 2, Živá archeologie 20, 59–66.*
- Mírová, Z. – Golec, M. 2018: Hallstatt Magnate Graves from Brno-Holásky 1 and 2 in Central European Context. Archaeologiae Regionalis Fontes 13. Olomouc.*
- Mogilov, O. D. 2008: Sporjadžennja konja skifs'koj dobi v Lisostepu Schidnoj Evropi. Kijv – Kam'janec' Podil's'kij.*
- Moš, P. 2002: Výzkum osídlení vrchovinných poloh na Prostějovsku. Cíle projektu a*

metodika vizuálního povrchového průzkumu krajiny Dražanské a Zábřežské vrchoviny, Zpravodaj Muzea Prostějovska v Prostějově 1–2, 75–79.

Mozsolics, A. 1953: Mors en bois de cerf sur le territoire du bassin des Carpathes, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 3, 69–109.

Mrázek, I. 1996: Dražé kameny v pravěku Moravy a Slezska. Brno.

Mošinskij, A. P. 2006: Drevnosti Gornoj Digorii VII–IV vv. do n. e. Sistematizacija i chronologija. Moskva.

Motuzaitė-Matuzevičiute, G. et al. (Motuzaitė-Matuzevičiute, G. – Staff, R. A. – Hunt, H. V. – Liu, X. – Jones, M. K.) 2013: The early chronology of broomcorn millet (*Panicum miliaceum*) in Europe, *Antiquity* 87, 1073–1085.

Müller, S. 2012: Smolenice – Molpír, Sered' und Ratkovce. Studien zu Siedlungen der frühen Eisenzeit in der Südwestslowakei. *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie* 220. Bonn.

Murphy, R. 2008: Úvod do kulturní a sociální antropologie. Praha.

Myklík, F. 1887: Ze Bzene (Nález na Předměstí Uh. Ostrožském a jiné nálezy v okolí Bzeneckém), *Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci* 14, 81–88.

Nekvasil, J. 1952: Horákovská skupina mohylového lidu na jižní Moravě I–II. Nепublikovaný rkp. disertační práce ÚAM FF MU Brno.

Nekvasil, J. 1959: Výzkum platěnického osídlení v Drysicích, *Přehled výzkumů 1959*, 62.

Nekvasil, J. 1960a: Nordmähren während der Hallstattzeit, *Přehled výzkumů 1960*, 13–16.

Nekvasil, J. 1960b: Poslední stopy lužického lidu popelnicových polí na Moravě. In: J. Poulík (red.), *Sborník AÚ Československé akademie věd Brno 1*. Brno, 50–54.

Nekvasil, J. 1961a: Severní Morava v době halštatské I–II. Nепublikovaný rkp. kandidátské dizertační práce AÚ ČSAV Praha.

Nekvasil, J. 1961b: Severní Morava v době halštatské III. Nепublikovaný rkp. kandidátské dizertační práce AÚ ČSAV Praha.

Nekvasil, J. 1962: Pronikání horákovské kultury do oblasti lužických popelnicových polí. In: Poulík, J. (red.), *Sborník Československé společnosti archeologické 2*. Brno, 141–165.

Nekvasil, J. 1963: Mohyly s více pohřby v horákovské kultuře. *Sborník II. Františku Vildomcovi k pětaosmdesátinám*. Brno, 52–55.

Nekvasil, J. 1966: Horákovská kultura, *Zprávy Československé společnosti archeologické při Československé akademii věd VII/1*, 1–11.

Nekvasil, J. 1967: Stopy vlivů ze západu a severozápadu na lužickou kulturu na Moravě v době halštatské, *Acta Universitatis Wratislaviensis* 56, *Studia Archeologiczne* II, 165–175.

Nekvasil, J. 1969: Knížecí pohřeb v jeskyni Býčí skála. In: J. Poulík (red.), *Hallstatt a Býčí skála. Průvodce výstavou významných nálezů z pravěkých sbírek vídeňského Přírodovědného muzea*. Brno – Bratislava – Praha, 38–49.

Nekvasil, J. 1970: Konečný vývojový stupeň středního (slezského) období lužické kultury na Moravě, *Památky archeologické LXI/1*, 15–99.

Nekvasil, J. 1973: Mladohalštatská sídliště na Mohelnicku, *Památky archeologické LXIV/1*, 42–85.

Nekvasil, J. 1974: Die jüngere und späte Stufe des Hallstattabschnittes der Lausitzer Kultur in Mähren. In: B. Chropovský (Hrsg.), *Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa*, 25. – 29. September 1970, Smolenice. Bratislava, 253–310.

Nekvasil, J. 1977: Zničené pohřebiště lužické kultury u Pustiměře, *Přehled výzkumů 1977*, 42–43.

- Nekvasil, J. 1979:* Horákovské sídliště v Brně-Králově Poli. *Fontes Archaeologiae Moravicae* XII. Brno.
- Nekvasil, J. 1980:* Hroby lužické kultury z Pustiměře, *Přehled výzkumů 1980*, 14.
- Nekvasil, J. 1981:* Eine neue Betrachtung der Funde aus der Býčí skála-Höhle, *Anthropologie* XIX/2, 107–110.
- Nekvasil, J. 1982:* Pohřebiště lužické kultury v Moravičanech (textová a obrazová část). *Fontes Archaeologiae Moravicae* XIV/1–2. Brno.
- Nekvasil, J. 1983:* Początki halsztatyzacji morawskiej grupy kultury lużyckiej, *Silesia Antiqua* 25, 61–83.
- Nekvasil, J. 1985:* Úvahy nad Býčí skálou. In: C. Němec – F. Šalé (eds.), *Wankelův nález v Býčí skále ve světle nejnovějších objevů*. Blansko, 11–26.
- Nekvasil, J. 1987a:* Der gegenwärtige Forschungsstand der Lausitzer Kultur während der Urnenfelderperiode in Mähren. In: E. Plesl – J. Hrala (eds.), *Die Urnenfelderkulturen Mitteleuropas, Symposium Liblice 21. – 25. 10. 1985*. Praha, 255–262.
- Nekvasil, J. 1987b:* Mähren in der Hallstattzeit, *Mitteilungen der österreichischen Arbeitsgemeinschaft für Ur- und Frühgeschichte* XXXVII, 115–120.
- Nekvasil, J. 1991:* Význam hrobu horákovské kultury z Budkovic, okr. Brno-venkov, *Pravěk – nová řada* 1, 66–89.
- Nekvasil, J. 1993:* Před branami historie. In: V. Podborský a kol., *Pravěké dějiny Moravy*. Brno, 333–372.
- Nekvasil, J. – Podborský, V. 1991:* Die Bronzegefäße in Mähren. *Prähistorische Bronzefunde* II/13. Stuttgart.
- Neubauer, Z. – Hlaváček, J. 2003:* *Slabikář hermetické symboliky a čítanka tarotu*. Praha.
- Neugebauer, J.-W. 1997:* Beiträge zur Erschließung der Hallstattkultur im Zentralraum Niederösterreichs. In: L. D. Nebelsick – A. Eibner – E. Laueremann – J.-W. Neugebauer (Hrsg.), *Hallstattkultur im Osten Österreichs*. St. Pölten – Wien, 165–190.
- Neuhäuslová, Z. a kol. 1998:* *Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky*. Praha.
- Neustupný, E. 2010:* *Teorie archeologie*. Plzeň.
- Neustupný, J. a kol. 1960:* *Pravěk Československa*. Praha.
- Novák, M. 2013:* Výšinná lokalita „Hradisko“ Velké Opatovice (okr. Blansko), *Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales* 98/1, 35–61.
- Novák, M. 2015:* Opevněné výšinné sídliště na „Malém Chlumu“ u Krhova a jeho zázemí v pozdní době bronzové a v době halštatské. *Pravěk – Supplementum* 31. Brno.
- Novák, M. 2017:* Moravský „Molpír“?, Halštatské nálezy z opevněného výšinného sídliště Provodov-Ludkovice „Rysov“ (okr. Zlín), *Pravěk – nová řada* 25, 185–228.
- Novák, M. 2020:* K chronologii moravských výšinných lokalit starší doby železné. In: V. Mitáš – O. Ožďáni (eds.), *Doba popelnicových polí a doba halštatská*. Zborník příspěvků z XV. mezinárodní konferencie Doba popelnicových polí a doba halštatská, Smolenice 15. – 19. október 2018. *Archaeologica Slovaca Monographiae, Tomus XXV*. Nitra, 147–162.
- Ohler, N. 2002:* *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. Praha
- Ondroušková, S. 2011:* *Pravěk Moravského krasu (neolit – doba stěhování národů)*. Nепublikovaný rkp. magisterské práce ÚAM FF MU Brno.
- Oras, E. et al. (Oras, E. – Vahur, S. – Isaksson, S. – Kaljurand, I. – Leito, I.) 2017:* MALDI-FT-ICR-MS for archaeological lipid residue analysis, *Journal of Mass Spectrometry* 52 (10), 689–700.
- Orton, C. 1980:* *Mathematics in Archaeology*. London.

- Osborne, J. F. (ed.) 2014: Approaching Monumentality in Archaeology. New York.*
- Paleček, J. 2010: Mariánský zázrak ve světle sociologie, sociologie ve světle slunečního zázraku, Biograf 52–53, Krompach.*
- Pandey, R. 1994: Hindu Samskaras. Socio-Religious Study of Hindu Sacraments. Delhi.*
- Pare, Ch. F. E. 1992: Wagons and Wagon Graves of the Early Iron Age in Central Europe. Oxford University Committee for Archaeology – Monograph 35. Oxford.*
- Pare, Ch. F. E. 1998: Beiträge zum Übergang von der Bronze- zur Eisenzeit in Mitteleuropa I., Grundzüge der Chronologie im östlichen Mitteleuropa (11. – 8. Jahrhundert v. Chr.), Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 45/1, 293–433.*
- Pare, Ch. F. E. 1999: Beiträge zum Übergang von der Bronze- zur Eisenzeit in Mitteleuropa II., Grundzüge der Chronologie im östlichen Mitteleuropa (11. – 8. Jahrhundert v. Chr.), Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 46/1, 175–315.*
- Parma, D. 2012a: Archeologie Hostýna, Archeologické památky střední Moravy 19. Olomouc.*
- Parma, D. 2012b: Předkeltské osídlení Hostýna. Archaeologiae Regionalis Fontes 11. Olomouc.*
- Parma, D. – Stegmann-Rajtár, S. 2019: Unikátny nález plutvovitého nákončia pošvy z Ivanovic na Hané, okr. Vyškov, v kontexte vývoja doby popolnicových polí na Morave. In: L. Benediková – G. Březinová – E. Horváthová – S. Stegmann-Rajtár (eds.), Fragmenty času. Venované Elene Miroššayovej k 70. narodeninám. Študijné zvesti – Supplementum 1. Nitra, 387–395.*
- Parzinger, H. 1988: Chronologie der Späthallstatt- und Frühlatènezeit. Studien zu Fundgruppen zwischen Mosel und Save. Quellen und Forschungen zur prähistorischen und provinzialrömischen Archäologie 4. Weinheim.*
- Parzinger, H. – Nekvasil, J. – Barth, F. E. 1995: Die Býčí skála-Höhle. Ein hallstattzeitlicher Höhlenopferplatz in Mähren. Römisch-germanische Forschungen 54. Mainz am Rhein.*
- Pecci, A. – Ontiveros, M. – Garnier, N. 2013: Identifying wine and oil production. Analysis of residues from Roman and Late Antique plastered vats, Journal of Archaeological Science 40, 4491–4498.*
- Peška, J. 2001: Archeologické nálezy a lokality na katastru obcí Náklo a Mezice, Střední Morava 13, 78–108.*
- Peška, J. 2002: Hradiska z doby bronzové a halštatské na Přerovsku. Archeologické památky střední Moravy 3. Olomouc.*
- Peška, J. – Vitula, P. – Bém, M. 1997–1998: Blatec (okr. Olomouc), Přehled výzkumů 40, 207, 255.*
- Peška, J. – Vránová, V. (eds.) 2016: Věda rýče promluvila. Olomouc.*
- Pirkej Avot: [online]. Dostupné z: www.lamedwaw.org. [cit. 1. 7. 2020].*
- Peter-Röscher, H. 1997: Die Höhle von Býčí skála – Gaben an Götter und Ahnen. Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte 18, 47–56.*
- Peter-Röscher, H. 1998: Die Býčí skála-Höhle in Mähren – Opfer, Ahnenkult und Totenritual in der Hallstattzeit, Das Altertum 44, 3–30.*
- Plaček, M. 2014: Méně známé doklady k halštatu Ždánického lesa nebo i ke středověku?, Studia Archaeologica Brunensia 19/2, 105–111.*
- Platón 1970: Faidros. In: Hrušovský, I. (red.), Predsokratici a Platón, Antológia z diel filozofov I. Bratislava, 339–350.*
- Platón 2000: Ústava. Bratislava.*
- Pleiner, R. 1958: Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích. Praha.*
- Pleiner, R. 2000: Iron in archaeology. The European bloomery smelters. Praha.*

- Podborský, V. 1956:* K otázce kontinuity vývoje kultury lidu popelnicových poli na Moravě, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E 1, Řada archeologicko-klasická, 20–41.
- Podborský, V. 1957:* Plastická vlnice na platěnické keramice na Moravě, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada archeologicko-klasická E 2, 5–8.
- Podborský, V. 1960:* Bemerkungen zur Problematik der mährischen Hallstattzeit I., Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E 5, řada archeologicko-klasická, 23–56.
- Podborský, V. 1963:* K problematice moravského halštatu – II. (Halštatská malovaná keramika), Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E 8, řada archeologicko-klasická, 15–47.
- Podborský, V. 1965a:* Die Hallstattsiedlung in Těšetice. Fontes Archaeologici Pragenses 9. Praha.
- Podborský, V. 1965b:* Sídliště horákovské kultury u Bezkova, okres Znojmo, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada archeologicko-klasická E 10, 135–154.
- Podborský, V. 1966:* Horákovská kultura, Zprávy Československé společnosti archeologické při Československé akademii věd VII/1, 2–12.
- Podborský, V. 1970a:* Jihomoravská halštatská sídliště – I., Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada archeologicko-klasická E 15, 7–102.
- Podborský, V. 1970b:* Mähren in der Spätbronzezeit und an der Schwelle der Eisenzeit. Brno.
- Podborský, V. 1972:* Jihomoravská halštatská sídliště – II., Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada archeologicko-klasická E 17, 5–54.
- Podborský, V. 1974:* Die Stellung der südmährischen Horákov-Kultur im Rahmen des danubischen Hallstatt. In: B. Chropovský (Hrsg.), Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa, 25. – 29. September 1970, Smolenice. Bratislava, 371–426.
- Podborský, V. 1980a:* Dvě nová halštatská pohřebiště na jižní Moravě, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada archeologicko-klasická E 25, 75–124.
- Podborský, V. 1980b:* Kulturní a sociální proměny jižní Moravy v době halštatské. In: B. Gediga – L. Leciejewicz – W. Wojciechowski (eds.), Rola oddziaływań kręgu halsztackiego w rozwoju społeczeństw epoki żelaza w Polsce zachodniej na tle śródkowoeuropejskim. Wrocław, 47–57.
- Podborský, V. 1993:* Společnost doby halštatské. In: V. Podborský a kol., Praveké dějiny Moravy. Brno, 372–378.
- Podborský, V. 1994:* Postavení obřanského hradiska v době popelnicových polí ve středoevropském regionu, Pravek – nová řada 4, 205–232.
- Podborský, V. 1999:* Těšetice-Kyjovice II., III., okr. Znojmo. In: V. Podborský (ed.), Praveká sociokulturní architektura na Moravě. Brno, 133–137.
- Podborský, V. 2000:* Sdělovací techniky lidu popelnicových polí ve střední Evropě, Pravek – nová řada 10, 317–333.
- Podborský, V. 2002:* Výpověď bohatých hrobů horákovské kultury. In: P. Čech – Z. Smrž (eds.), Sborník Drahomíru Kouteckému – Festschrift für Drahomír Koutecký. Most, 167–176.
- Podborský, V. 2006:* Náboženství pravěkých Evropanů. Brno.
- Podborský, V. 2008:* Dějiny pravěku a rané doby dějinné. Brno.
- Podborský, V. – Vildomec, V. 1972:* Pravek Znojemska. Brno – Znojmo.
- Polanyi, K. 1975:* Traders and Trade. In: J. A. Sabloff – C. C. Lamberg-Karlovsky (eds.), Ancient Civilization and Trade. Albuquerque, 133–154.
- Polidovič, Ju. B. 2004:* Zoomorfno oformlennye psalii kak fenomen skifskoj epochi. In: A. M. Usačuk (ed.), Psalii. Elementy uprjaži i konskogo snarjaženija v drevnosti. Archeologičeskij al'manach 15, 143–165.

- Polin, S. V. 1987:* Chronologija rann'oskifs'kich pam'jatok, *Archeologija* 59, 17–36.
- Polit, B. 2010:* Gvozdevidnye ser'gi s territorii Ukrainy i Pol'shi. In: V. N. Zin'ko (ed.), *Bosporskie čtenija. XI. Bospor Kimmerijskij i varvarskij mir v period antičnosti i srednevekov'ja. Remesla i promysly. Kerč', 356–362.*
- Poulík, J. 1947:* Halštatský hrob ve Velaticích, *Památky archeologické XLII*, 162–165.
- Procházková, P. 2001:* Popelnicová pole v Horce nad Moravou. In: M. Bém – J. Bláha – M. Kalábek – P. Kouřil – J. Peška – P. Procházková – K. Šabatová – P. Vitula, *Archeologické zrcadlení. Olomouc*, 28–30.
- Prüssing, G. 1991:* Die Bronzegefäße in Österreich. *Prähistorische Bronzefunde II/5. Stuttgart.*
- Prudká, A. 1999:* Archeologicko – historické poznámky ke stínavskému dolování, *Zpravodaj Muzea Prostějovska v Prostějově 1–2*, 25–33.
- Přichystal, A. 2017:* Stone Artefacts from Býčí Skála Cave. In: M. Golec, *The Phenomenon of the Býčí Skála Cave. Landscape, Cave and Mankind. Archaeologica Olomucensia I. Olomouc*, 98–100.
- Přichystal, M. 2003:* Pohřebiště kultury lužických popelnicových polí na „Nivkách“ u Slatinek. Nепublikovaný rkp. magisterské diplomové práce ÚAM FF MU Brno.
- Přichystal, M. 2007a:* Dva provrtané medvědí zuby z halštatského sídliště v Kralicích na Hané (okr. Prostějov), *Pravěk – nová řada 17*, 329–356.
- Přichystal, M. 2007b:* Slatinský typ?, K problematice kulturního zařazení několika nádob z pohřebiště kultury lužických popelnicových polí ve Slatinkách – „Nivkách“, *Archeologické rozhledy LIX*, 375–401.
- Přichystal, M. 2007c:* Zpracování jantaru na sídlišti z halštatského období kultury lužických popelnicových polí v Kralicích na Hané (okr. Prostějov). In: M. Salaš – K. Šabatová (eds.), *Doba popelnicových polí a doba halštatská IX, Bučovice 3. – 6. 10. Brno*, 209–231.
- Přichystal, M. 2009:* Pravěk a raně středověké osídlení Velkého Kosíře, *Přírodovědné studie Muzea Prostějovska 10–11*, 137–169.
- Přichystal, M. 2018:* Tišnov (okr. Brno-venkov), ulice Dlouhá, *Přehled výzkumů 59/1*, 200.
- Přichystal, M. – Kos, P. 2006:* Doba halštatská. In: M. Čižmář – K. Geislerová (eds.), *Výzkumy – Ausgrabungen 1999–2004. Brno*, 49–54.
- Přichystal, M. 2011:* Brno (k. ú. Ivanovice, okr. Brno-město), „Na Dílech“, *Přehled výzkumů 52/1*, 207–208.
- Půlpán, M. 2012:* Pohřebiště bylanské kultury v Lovosicích. Nепublikovaný rkp. magisterské diplomové práce Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou FF UK Praha.
- Pythagoras 1970:* Mladší Pytagórovci, Predsokratiki a Platón. In: I. Hrušovský (red.), *Antológia z diel filozofov I. Bratislava*, 67–73.
- Quitt, E. – Tolasz, R. 1992:* Klimatické poměry. In: J. Demek – V. Novák a kol., *Neživá příroda, Vlastivěda moravská, Země a lid 1. Brno*, 128–154.
- Renfrew, C. 1974:* Beyond a subsistence economy. The evolution of social organization in prehistoric Europe, *Bulletin of the American School of Oriental Research 20*, 69–95.
- Reitz, E. J. – Wing, E. S. 2008:* *Zooarcheology. Cambridge.*
- Romsauer, P. 1996:* Bemerkungen zur Späthallstattzeit im Nordostalpenraum. In: E. Jerem – A. Lippert (Hrsg.), *Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums. Sopron 10. – 14. Mai 1994, Archaeolingua 7. Budapest*, 431–444.
- Rulf, J. 1983:* Přírodní prostředí a kultury českého neolitu a eneolitu, *Památky archeologické LXXIV*, 35–95.

- Rzehak, A. 1910:* Die Gefäßformen des Urnenfriedhofes von Horkau, Jahrbuch für Altertumskunde III, 1–32.
- Říhovský, J. 1956:* Mohyla horákovské kultury v Morašicích na Moravě, Archeologické rozhledy VIII, 13–18.
- Říhovský, J. 1960:* Problematika podolské kultury, Archeologické rozhledy XII, 212–237.
- Říhovský, J. 1979:* Die Nadeln in Mähren und Ostalpengebiet. Prähistorische Bronzefunde XIII/5. München.
- Říhovský, J. 1992:* Die Äxte, Beile, Meißel und Hämmer in Mähren. Prähistorische Bronzefunde IX/17. München.
- Říhovský, J. 1993:* Die Fibeln in Mähren. Prähistorische Bronzefunde XIV/9. Stuttgart.
- Říhovský, J. 1996:* Die Lanzen-, Speer- und Pfeilspitzen in Mähren. Prähistorische Bronzefunde V/2. Stuttgart.
- Saint Didier, L. 2004:* Prastará rytířská válka čili alchymický rozhovor našeho kamene se zlatem a merkurem. [Přeložil Jiří Ryšánek]. In: D. Ž. Bor, Michael Sendivogius a jeho následníci, Knihnice Logosu 6. Praha.
- Salaš, M. 1991:* Topografická a nominální identifikace bronzových depotů Žárovice – Hamry na Prostějovsku, Časopis Moravského musea – Acta Musei Moraviae, Vědy společenské – Scientiae sociales LXXI, 61–68.
- Salaš, M. 1993:* Kultura středodunajských popelnicových polí. In: V. Podborský a kol., Pravěké dějiny Moravy. Brno, 286–301.
- Salaš, M. 2005:* Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku 1–2. Brno.
- Salaš, M. – Stuchlík, S. 2011:* Civilizace doby bronzové. In: R. Procházka (ed.), Dějiny Brna 1. Od pravěku k ranému středověku. Brno, 227–318.
- Sedláček, R. 2005:* Domamyslice. Pohřebiště lidu popelnicových polí. Pravěk – Supplementum 13. Brno.
- Service, E. R. 1975:* Origins of the State and Civilization. The Process of Cultural Evolution. New York.
- Shennan, S. 1988:* Quantifying Archaeology. Edinburgh.
- Schirmeisen, K. 1931:* Zur Vorgeschichte des Mährisch-Neustädter Gebietes, Verhandlungen des Naturforschenden Vereines Brünn 62, 107–132.
- Schönfelder, M. 2002:* Das spätkeltische Wagengrab von Boé. Studien zu Wagen und Wagengräbern der jüngeren Latènezeit, Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Monographien 54. Mainz.
- Schumann, R. 2015:* Status und Prestige in der Hallstattkultur. Aspekte sozialer Distinktion in ältereisenzeitlichen Regionalgruppen zwischen Altmühl und Save, Münchner archäologische Forschungen 3. Rahden/Westf.
- Schwellnus, F. 2010:* Pintadere. Überblick über die Fundgruppe der Tonstempel ausgehend von zwei Funden aus Sopron-Krautacker (Westungarn), Archäologisches Korrespondenzblatt 40, 207–225.
- Schüré, E. 1996:* Velcí zasvěcenci. Tajné dějiny náboženství. Rama, Krišna, Hermes, Mojžíš, Orfé, Pytagor, Platon, Ježíš. Havířov.
- Schußmann, M. 2012:* Die armen Vettern im Osten. Bayern und Franken. In: R. Röber – M. Jansen – S. Rau – S. von Nicolai – I. Frech (Red.), Die Welt der Kelten. Zentren der Macht – Kostbarkeiten der Kunst. Stuttgart, 155–156.
- Siepen, M. 2005:* Der hallstattzeitliche Arm- und Beinschmuck in Österreich. Prähistorische Bronzefunde X/6. Stuttgart.

- Sievers, S. – Schönfelder, M. (Hrsg.) 2012: Die Frage der Protourbanisation in der Eisenzeit. Akten des 34. internationalen Kolloquiums der AFEAF vom 13. – 16. Mai 2010 in Aschaffenburg, Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte 16. Bonn.*
- Simion, G. 2000: Tombes tumulaires dans nécropole de Celic-Déré. In: G. Simion – V. Lungu, Tombes tumulaires de l'Âge du Fer dans le Sud-Est de l'Europe. Actes du IIe Colloque International d'Archéologie Funéraire. Tulcea, 69–82.*
- Simmel, G. 1957: Fashion, The American Journal of Sociology, Vol. 62, No. 6 (May, 1957), 541–558.*
- Skutil, J. (Jan) 1972: Wanklova Býčiskalská nálezová zpráva z roku 1872 v prepise Josefa Skutila z roku 1933, Vlastivědná ročenka Okresního archivu Blansko 1972, 98–104.*
- Skutil, J. (Josef) 1928: Příspěvky k praehistorii Konicka, Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 40, 143–144.*
- Skutil, J. (Josef) 1937: Hallštatské nálezy horákovské „Hlásnice“, Šlapanský zpravodaj IV, Šlapanice, 3–5.*
- Skutil, J. (Josef) 1943: Skythische Funde aus Mähren, Zeitschrift des Mährischen Landesmuseums – Neue Folge III, 78–89.*
- Skutil, J. (Josef) 1946: Moravské prehistorické výkopy a nálezy za rok 1932, Časopis Moravského zemského muzea XXXIII, 135–144.*
- Skutil, J. (Josef) 1957: Ještě ke skytským nálezům z Moravy, Vlastivědný věstník moravský XII, 119–122.*
- Smith, M. E. 2004: The archaeology of ancient state economies, Annual Review of Anthropology 33, 73–102.*
- Smrž, Z., 1975: Enkláva lužického osídlení v oblasti Boskovské brázdy. Studie AÚ ČSAV III. Praha.*
- Soberl, L. et al. (Soberl, L. – Gasparic, A. Z. – Budja, M. – Evershed, R. P.) 2008: Early herding practices revealed through organic residue analysis of pottery from the early Neolithic rock shelter of Mala Triglavca, Slovenia, Documenta Praehistorica 35, 253–260.*
- Soós, B. 2017: Labour Investment and the Elite in the Eastern Hallstatt Zone, Hungarian Archaeology, Autumn 2017, 1–10.*
- Soukup, V. 2004: Dějiny antropologie. Praha.*
- Sovová, K. 2017: Landscape of Visits and Interactions. In: M. Golec, The Phenomenon of the Býčí Skála Cave. Landscape, Cave and Mankind. Archaeologica Olomucensia I. Olomouc, 106–115.*
- Steffen, M. 2012: Komplexe Zentren nördlich der Alpen. In: R. Röber – M. Jansen – S. Rau – S. von Nicolai – I. Frech (Red.), Die Welt der Kelten – Zentren der Macht. Kostbarkeiten der Kunst. Stuttgart, 94–97.*
- Stegmann-Rajtár, S. 1986: Neuerkenntnisse zum Grab 169 von Brno-Obřany (Mähren). In: Hallstatt Kolloquium Veszprém 1984, Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, Beiheft 3. Budapest, 211–219.*
- Stegmann-Rajtár, S. 1992a: Grabfunde der Älteren Hallstattzeit aus Südmähren. Košice.*
- Stegmann-Rajtár, S. 1992b: Spätbronze- und früheisenzeitliche Fundgruppen des mittleren Donauebietes. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 73. Mainz am Rhein.*
- Stegmann-Rajtár, S. 1993: Mitteldonauländische Hallstattkultur und lausitzer Kulturkreis – Einige Bemerkungen zur Entwicklung gegenseitiger Beziehungen in Mähren. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 74, 444–459.*
- Stegmann-Rajtár, S. 1994: Vývoj stredodonajských popolnicových polí v neskorej dobe bronzovej (Ha B) a vznik halštatskej kultúry, Slovenská archeológia XLII/2, 319–333.*

- Stegmann-Rajtár, S. 1998:* Spinnen und Weben in Smolenice-Molpír. Ein Beitrag zum wirtschaftlichen und religious-kultischen Leben der Bewohner des hallstattzeitlichen „Fürstensitzes“, *Slovenská archeológia* 46, 263–287.
- Stegmann-Rajtár, S. 2017:* Zur Abfolge der Osthallstatt- und der Vekerzug-Kultur. Ein Überblick zum Forschungsstand der Hallstattzeit in der Südwestslowakei. In: E. Miroššayová – Ch. Pare – S. Stegmann-Rajtár (Hrsg.), *Das nördliche Karpatenbecken in der Hallstattzeit. Wirtschaft, Handel und Kommunikation in früheisenzeitlichen Gesellschaften zwischen Ostalpen und Westpannonien*, *Archaeolingua* 38. Budapest, 383–401.
- Stloukal, M. 1968:* Problematika antropologického rozboru žárových pohřbů (Výzkum pohřebišť v Moravičanech), *Archeologické rozhledy* XX, 330–347.
- Stloukal, M. – Szilvássy, J. 1980:* Výzkum lidských koster z jeskyně Býčí skála, uložených ve vídeňském přírodovědeckém muzeu, *Zprávy Československé společnosti antropologické při ČSAV XXXIII/1*, 1–7.
- Stloukal, M. – Szilvássy, J. 1995:* Die menschlichen Skelettreste. In: H. Parzinger – J. Nekvasil – F. E. Barth, *Die Býčí skála-Höhle. Ein hallstattzeitlicher Höhlenopferplatz in Mähren. Römisch-Germanische Forschungen* 54. Mainz am Rhein, 160–166.
- Stloukal, M. – Nekvasil, J. 2015:* Věčné tajemství Býčí skály. Praha.
- Studeníková, E. 2007:* Fragment einer hallstattzeitlichen eisernen Sichel aus der Bratislavaer Region. *Eiserne Sichel im Nordostalpinen Hallstattgebiet*, *Musaica* XXV, 45–71.
- Studeníková, E. 2011:* Keramika cudzieho pôvodu na sídliskách kalenderberskej kultúry, *Zborník Slovenského národného múzea CV*, *Archeológia* 21, 65–82.
- Stuchlík, S. 1997:* Mähren. In: G. Lehrberger – J. Fridrich – R. Gebhard – J. Hrala (Hrsg.), *Das prähistorische Gold in Bayern, Böhmen und Mähren. Herkunft – Technologie – Funde. Band I–III. Památky archeologické – Supplementum* 7. Praha, 165–166, 297–299.
- Stuchlík, S. 1999:* Křižanovice, okr. Vyškov. In: V. Podborský (ed.), *Pravěká sociokultovní architektura na Moravě*. Brno, 65–72.
- Stuchlík, S. 2004:* Halštatské pohřebišť v Mohelnici u Zábřeha. In: O. Chvojka (ed.), *Popelnicová pole a doba halštatská. Příspěvky z VIII. konference, České Budějovice* 22. – 24. 9. 2004. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum* 1. České Budějovice, 523–533.
- Stuchlík, S. 2007:* Dva neznámé soubory bronzové industrie ze Ždánic, *Pravěk – nová řada* 17, 179–188.
- Stuchlík, S. – Klanica, Z. – Měřínský, Z. 1997:* *Pravěk a středověk Ždánicka*. Brno.
- Šedo, O. 1982:* Zachraňovací akce v Lulči (okr. Vyškov), *Přehled výzkumů* 1982, 91.
- Šedo, O. 1988:* Záchranné akce a průzkumy v severní části okresu Vyškov, *Přehled výzkumů* 1988, 75–76.
- Šimek, E. 1915:* Hromadný nález bronzových nádob u Nákla na Moravě, *Umělecké poklady Čech* II, 66–68.
- Šimek, M. 1998:* Ein Grabhügel mit Pferdebestattung bei Jalžabet, Kroatien. In: B. Hänsel – J. Machnik (Hrsg.), *Das Karpatenbecken und die osteuropäische Steppe. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* 12. München, 493–510.
- Šiška, D. 1983:* Zničený žárový hrob platěnické keramiky na ulici Újezd, *Štafeta* 2, 26–28.
- Šlězár, P. 2002:* Středověká kolonizace vrchovin okresu Prostějov. Nepublikovaný rkp. diplomové práce, KA FF ZČU v Plzni.
- Šmíd, M. 2003a:* Kralice na Hané (okr. Prostějov), *Přehled výzkumů* 45, 169–170.
- Šmíd, M. 2003b:* Pravěké a raně historické osídlení katastru obce Bílovice-Lutotín, *Střední Morava* 17, 45–70.

- Šmíd, M. 2004: Pravěké a raně historické osídlení katastru města Kostelec na Hané, Střední Morava 19, 58–99.
- Šmíd, M. – Malečkovi, M. a R. 2006: Příspěvek k datování některých výšinných sídlišť na Prostějovsku, Pravěk – nová řada 16, 15–35.
- Štrof, A. 1985: Halštatské brázdy. In: C. Němec – F. Šalé (eds.), Wankelův nález v Býčí skále ve světle nejnovějších objevů. Blansko, 55–61.
- Štrof, A. 1990: Vznik a vývoj lužické kultury v prostoru severozápadní Moravy I–II. Nepublikovaný rkp. kandidátské dizertační práce AÚ ČSAV Brno.
- Štrof, A. 1993: Kultura lužických popelnicových polí. In: V. Podborský a kol., Pravěké dějiny Moravy. Brno, 301–328.
- Štrof, A. 1995: Das hallstattzeitliche Gräberfeld in Vojkovice (Bez. Brno-venkov), Pravěk – nová řada 5, 203–207.
- Štrof, A. 2000: Mladší doba bronzová a doba halštatská. In: M. Čižmář – K. Geislerová – J. Unger (eds.), Výzkumy – Ausgrabungen 1993–1998. Brno, 37–44.
- Švécarová, A. 2000: Geografická charakteristika. In: L. Grůzová – M. Kokojanová – J. Maliva – P. Marek – M. Peterka – A. Prudká – D. Roháčková – B. Smutný – F. Spurný – A. Švécarová – M. Trapl, Prostějov. Dějiny města 1. Prostějov, 17–22.
- Tajer, A. 2002: Blatce (okr. Olomouc), Přehled výzkumů 43, 217.
- Tajer, A. 2003: Hroby platěnické kultury z Blatce, okr. Olomouc. In: M. Bém – J. Peška (eds.), Ročenka 2003. Archeologické centrum Olomouc. Olomouc, 94–112.
- Tajer, A. 2004: Archeologické nálezy a lokality na katastru Blatce, Střední Morava 18, 52–69.
- Tajer, A. 2005: Bohatý hrob platěnické kultury z Blatce. In: M. Bém – J. Peška (eds.), Ročenka 2005. Archeologické centrum Olomouc. Olomouc, 178–205.
- Tajer, A. 2011: Halštatská malovaná keramika z polykulturní lokality v Křenovicích. In: M. Bém – J. Peška (eds.), Ročenka 2011. Archeologické centrum Olomouc. Olomouc, 121–134.
- Tajer, A. 2012: Nálezy lidských kosterních pozůstatků na platěnickém sídlišti v Medlově. In: M. Bém – J. Peška (eds.), Ročenka 2012. Archeologické centrum Olomouc. Olomouc, 73–103.
- Tajer, A. 2014: Hrob kultury platěnické z Drahanovic. In: M. Bém – J. Peška (eds.), Ročenka 2014. Archeologické centrum Olomouc. Olomouc, 156–170.
- Tajer, A. – Šín, L. 2016: Předběžné výsledky archeologického výzkumu lokality kultury platěnické v Lipníku nad Bečvou – Trnávka (okr. Přerov). In: J. Juchelka (ed.), Doba popelnicových polí a doba halštatská ve střední Evropě, 2. díl. Opava – Brno, 115–142.
- Tajer, A. – Vránová, V. 2011: Halštatská sídelní struktura na příkladu sídlišť v Křenovicích. In: R. Korený (ed.), Doba popelnicových polí a doba halštatská. Příspěvky z XI. konference, Příbram 7. – 10. 9. 2010. Příbram, 157–172.
- Tejral, J. 1993: Za dob velkého neklidu (doba stěhování národů). In: V. Podborský a kol., Pravěké dějiny Moravy. Brno, 471–503.
- Tichá Bambasová, S. 2019: Sídelní strategie v krajině křenovické sídelní aglomerace. Křenovice – „Hradisko“ a jeho zázemí v době halštatské. Nepublikovaný rkp. magisterské práce KHI UP Olomouc.
- Tichý, R. 1969: Horákovské sídliště v Brně-Řečkovících, Archeologické rozhledy XXI, 168–177, 279–280.
- Topal, D. 2018: Skifskoe klinkovoe voozuženie VII–IV vv. do n. e. (Jugo-Zapad Vostočnoj Evropy). Nepublikovaný rkp. dissertacii na soiskanie učenoj stepeni doktora istorii. Kišinev.
- Topal, D. – Golec, M. 2017: Vekezug culture and new finds of Scythian akinakai in Moravia, Tyragetia XI [XXVI]/1, 1–16.

- Torbrügge, W. 1992: Die frühe Hallstattzeit (Ha C) in chronologischen Ansichten und notwendige Randbemerkungen. Teil II: der sogenannte „östliche Hallstattkreis“, Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 39. Mainz, 425–614.*
- Tot, F. M. 2015: Zoomorfnyj psalij skifskogo vremeni iz roga olenja s poselenija v Srednem Potis'e v Vengrii, Stratum plus 3, 297–306.*
- Tóth, F. M. 2012: Korai szkítakorí sírok Dédestapolcsány-Verebce-tető lelőhelyen, A Hermann Ottó Múzeum Évkönyve 51, 63–91.*
- Trachsel, M. 2004: Untersuchungen zur relativen und absoluten Chronologie der Hallstattzeit, Teil 1, 2. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 104. Bonn.*
- Trapp, M. 1879: Funde aus Mähren. Mitteilungen der k. k. Central-Kommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale V, CV–CX.*
- Trefný, M. 2002: Bronzefunde aus der Býčí skála-Höhle und ihre Beziehungen zum Südostalpenraum und Italien. In: A. Lang – V. Salač (eds.), Fernkontakte in der Eisenzeit. Konferenz Liblice 2000. Praha, 360–378.*
- Turner, V. 1974: Dramas, Fields, and Metaphors. Symbolic Action in Human Society. Ithaca, New York.*
- Turner, V. – Turner, E. 1978: Image and Pilgrimage in Christian Culture. Anthropological Perspectives. New York.*
- Urban, J. – Golec, M. – Tvrdý, Z. 2009: Wankelův rukopis o lebkách z jeskyně Býčí skály, Acta Musei Moraviae – Scientiae sociales XCIV, 163–200.*
- Venclová, N. (ed.) 2008: Archeologie pravěkých Čech/6. Doba halštatská. Praha.*
- Vích, D. 2000: Nové archeologické nálezy na Konicku. Zpravodaj Muzea Prostějovska v Prostějově 1–2, 20–39.*
- Vitula, P. 1995: Nejnovější objevy z halštatského období na jižní Moravě. In: V. Podborský (ed.), Sborník příspěvků proslovených na I. obnoveném sjezdu Moravského archeologického klubu v Moravských Budějovicích 16. – 17. srpna 1995. Brno, 55–62.*
- Vitula, P. 1995–1996: Brno (okr. Brno-město). Ul. Příkop – Business centrum, Přehled výzkumů 39, 339–340.*
- Vitula, P. 2001: Bronzové nádoby z Nákla. In: M. Bém et al., Archeologické zrcadlení. Olomouc, 31–33.*
- Vitula, P. – Kalábek, M. 1995–1996: Dolní Újezd (okr. Přerov) „Spálová“, Přehled výzkumů 39, 342–343.*
- Vlček, V. 1992: Hydrografie Moravy. In: J. Demek – V. Novák a kol., Neživá příroda, Vlastivěda moravská, Země a lid 1. Brno, 156–169.*
- Vokolek, V. 2008: Slezskoplatěnická kultura. In: N. Venclová (ed.), Archeologie pravěkých Čech/6. Doba halštatská. Praha, 84–97.*
- Vránová, V. 2013: Struktura osídlení v období popelnicových polí na Moravě. Archaeologiae Regionalis Fontes 12. Olomouc.*
- Vránová, V. – Vrána, J. 2016: Tepenec. Karlův hrad – mizející památka. Archeologické památky střední Moravy 21. Olomouc.*
- Vrzal, M. 2012: Sociologie, která počítá s bohy?, Poznámky k aktérství (nejenom) Panny Marie, Sacra 10/1, 61–68.*
- Vulpe, A. 1990: Die Kurzschwerter, Dolche und Streitmesser der Hallstattzeit in Rumänien. Prähistorische Bronzefunde VI/9. München.*
- Wankel, H. 1872: Kleinere Mitteilungen II. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 2, 307–312.*

- Wankel, H. 1875:* Die Höhle bei Býčí skála, Tageblatt der 48. Versammlung deutscher Naturforscher und Aerzte in Graz 5, 169–175.
- Wankel, H. 1882:* Bilder aus der Mährischen Schweiz und ihrer Vergangenheit. Wien.
- Wankel, J. 1885:* Královský kopec u Těšetic, Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 2, 93–94.
- Wankel, J. 1889:* Náklo a Příkazy na Moravě, Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 6, 49–58.
- Wankel, J. 1891:* Kopeček Šaratický u Brna, Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 8, 1–3.
- Werner, K. 1996:* Malá encyklopedie Hinduismu. Brno.
- Wilhelm, R. 2003:* I-ťing. Kniha proměn – text a rozšiřující materiály. Praha.
- Winkelman, M. – Dubish, J. 2005:* Introduction. The Anthropology of Pilgrimage. In: J. Dubish – M. Winkelman (eds.), Pilgrimage and Healing. Tuscon, IX–XXXVI.
- Woytowitsch, E. 1978:* Die Wagen der Bronze- und frühen Eisenzeit in Italien. Prähistorische Bronzefunde XVII/1. München.
- Zajonc, J. 1998:* Kruh, rozeta a svastika na ľudovom nábytku a ich interpretácia. In: O. Danglová – J. Zajonc (eds.), Etnologické štúdie 6. Dekoratívny prejav – tradícia a súčasnosť. Bratislava, 134–147.
- Zbavitel, D. 2004:* Upanišady. Praha.
- Zeman, J. 2011:* Doklady metalurgie bronzu na halštatských lokalitách na Moravě. Nepublikovaný rkp. bakalářské diplomové práce ÚAM FF MU Brno.
- Zeman, J. 2015:* Sídlní struktury dvorce horákovské kultury v Kuřimi, okr. Brno-venkov. Nepublikovaný rkp. magisterské diplomové práce ÚAM FF MU Brno.
- Zeman, J. 2017:* Village in the Foothills. In: M. Golec, The Phenomenon of the Býčí Skála Cave. Landscape, Cave and Mankind. Archaeologica Olomucensia I. Olomouc, 80–83.
- Zeman, J. 2019:* Vesnice na úpatí. In: M. Golec, Fenomén Býčí Skála. Krajina, jeskyně a člověk. Praha, 108–112.
- Zhao, Z. 2011:* New archaeobotanic data for the study of the origins of agriculture in China, Current Anthropology 52 (Supplementum 4), 295–306.

18. SUMMARY

Centre of the Platěnice Group and former Platěnice Group of the East Hallstatt culture in Moravia

1. *Introduction* – the submitted work represents an evaluation of the Hallstatt burial ground at Seloutky – “Na Šťastných”, Prostějov District, within the framework of Moravia. It also monitors the basic sources from the Platěnice and Horákov groups/former Platěnice and Horákov groups of the East Hallstatt culture in Central Moravia (**Fig. 1**). It focuses mainly on the typological, chronological, and socio-economic aspect of graves. Furthermore, authors work with larger areas of the Hallstatt area, with the intended output of the work being the definition of the social model of the Hallstatt territory of Prostějovská kotlina (basin), which they have identified as the social centre of the Platěnice group in Moravia in Ha D1–D3.

2. *Goals and methodology* – the objective of the work is to utilise systematically monitored “strategic sources” of information on the Platěnice group (PG)/former Platěnice group (former PG) and Horákov group (HG)/former Horákov group (former HG) to postulate a

theory on: 1 – funeral practices in Seloutky – “Na Šťastných”; 2 – centre of the PG/former PG in Prostějovská kotlina; 3 – cultural analogies and differences between the PG/former PG and the HG/former HG in Moravia within the East Hallstatt culture. The authors have chosen the following methodologies for the explanation of the topic in question: A – spatial; B – temporal; C – cultural; D – interdisciplinary. In this work, **chapter 9** is of special importance vis-à-vis the topic of elites in Moravia. Using correspondence analysis and cluster analysis it explains the existence of significantly uneven distribution of elites and the proof of the centres of the PG and HG/former PG and HG (**Fig. 12, 22, 69**). Special status in this regard is attributed to the central cave site Habrůvka – “Býčí skála” with ties and links to both centres (**Fig. 69**; Golec – Mírová 2020).

3. *Terminology* – the authors have reconsidered the term used until now, i.e. in Czech: *platěnická fáze kultury lužických popelnicových polí* (“Platěnice phase of the Lusatian Urnfield Culture) (Nekvasil 1993, 351) and instead introduce a new term PG/former PG of the East Hallstatt culture (**Fig. 1**). They categorize PG in addition to HG as its regional group with fully developed aspects of the Hallstatt culture. Furthermore, they refer to the former PG and HG, in Ha D2–D3, the term “Late Hallstatt Period”. Regional differences including pottery between PG and HG had disappeared and the use of both terms is changed for former PG and HG.

4. *Regional sub-groups of the Horákov and Platěnice groups/former Horákov and Platěnice groups in Moravia* – the work establishes auxiliary geographical units with finds attributed to the PG and HG (**Fig. 2**). The regional sub-groups of the Horákov (H1–H5), Platěnice (P1–P6) and Kalenderberg (K1) groups in Moravia during Ha C–D1: H1 – Brno; H2 – Ždánice; H3 – Mikulov; H4 – Znojmo; H5 – Krumlov-Oslavany; K1 – Břeclav. Vladimír Podborský (*Podborský 1980a*, 96; *1980b*, 49–51) defined five groups for HG and KG. As for PG, a new classification has been introduced by Martin Golec, with six sub-groups: P1 – Prostějov-Vyškov; P2 – Boskovická brázda (furrow); P3 – Olomouc; P4 – Moravská brána (gate); P5 – Kroměříž-Zlín; P6 – Hradiště-Hodonín. In Late Hallstatt Period we use for this regional sub-groups terms former PG and HG.

5. *History of research into the Platěnice group/former Platěnice group in Central and Eastern Moravia* – the chapter contains an overview of the most significant finds and works on the PG/former PG in Central and Eastern Moravia since the early 1870’s until the recent past.

6. *Chronology* – a key aspect of the work is relative chronology which has not been entirely unified for the PG/former PG. The authors have updated it and proposed a unified chronological system for the entire Hallstatt Period in Moravia (**Fig. 3**); this system reflects the theories employed in other parts of the Hallstatt Europe. Regarding the Czech Republic, the basis for this process is the synthesis entitled *Archeologie pravěkých Čech* (Venclová ed. 2008, 26–27, tab. 1). The proposed system includes six subsequent phases/sub-phases – Ha C1a (800–725 BC), Ha C1b (725–675 BC), Ha C2 (675–625 BC), Ha D1 (625–550 BC), Ha D2 (550–500 BC), Ha D3 (500–450 BC). In addition to Reinecke’s periodization in greater detail Martin Golec also mentions Parzinger’s chronological system, a scale of absolute data for individual phases/sub-phases and mentions basic developmental stages of the Hallstatt Period in Moravia – Ha C–D1, Late Hallstatt Period – Ha D2–D3 and the Early La Tène Period – LT A.

7. *Definition of the centre of the Platěnice group/former Platěnice group from the perspective of natural sciences* – social structure of the centre of PG in Moravia, as contained in the name of the work, overlaps in terms of geography with Prostějovská kotlina or, to a greater extent, with the Prostějov region. Formally, Prostějovská kotlina belongs to the northern part of the Prostějov-Vyškov sub-group of PG/former PG (P1).

7.1 *Geomorphologic and hypsographic conditions* – located within Prostějovská kotlina and its immediate vicinity are the following geographical units and their parts (*Bína – Demek 2012; Demek a kol. 1987; Demek – Mackovčín eds. a kol. 2006*) – Dražanská vrchovina (highlands), Zábřežská vrchovina, Hornomoravský úval (ravine), floodplains of larger tributaries of the Morava River, Hanácká pahorkatina (uplands), Prostějov municipal landscape, foothills of Dražanská vrchovina, Velký Kosíř Hill, Eastern slopes of Dražanská vrchovina, plains of Dražanská vrchovina, Klady region, Southern edge of Zábřežská vrchovina and Northern parts of Litenčická pahorkatina.

7.2 *Geological conditions* – the overall nature of Prostějovská kotlina is determined by the fact that it is located at the borderline between two major geomorphologic units with entirely different geological past (*Jašková – Lehotský 2010, 4–7*) – the hilly Bohemian Massif and the flat area of the Carpathian System.

7.3 *Hydrological conditions* – Prostějovská kotlina is covered by smaller rivers, streams and the Haná River, representing right-bank tributaries of the Morava River in Central Moravia; the main water courses being Romže River, Blata River and Haná River (*Vlček 1992, 161*).

7.4 *Climatic conditions* – the area of Prostějovská kotlina is located in the temperate climate area (*Švédarová 2000, 18–19*); climatic unit T2 (according to *Quitt – Tolasz 1992, 147–148, Fig. 81*). Summers are long, warm and dry; the transitional period is short with warm spring and autumn; winters are sort, moderate and dry with short-lasting snowfall.

7.5 *Geobotanical conditions* – phyto-geographical classification (*Hejný – Slavík eds. 1988–1997*) and reconstruction geobotanical map provide basic data (*Neuhäuslová a kol. 1998*). Floodplains of larger tributaries of the Morava River are areas with dominant thermophyticum. Environments surrounding water courses include alder forest wetlands, while meadowlands featured wet meadows and moorlands.

7.6 *Pedology* – types of landscape were determined by soil quality and attributes (*Albrecht 1998*). Thanks to its location and suitable conditions, Prostějovská kotlina is a typical example of the so-called “old settlement area” with extensive settlement during prehistory. The dominant type of soil in floodplains is black soil on loess.

8. *Long-distance routes of the Moravian Hallstatt Period* (Jan Martínek – Martin Golec) – “cultural landscape” is considered a stage of interactions among people and their societies which create structures of social networks. We even see what we may call “materialization of network”, in the form of routes. The authors confront the Moravian route network based on data from prehistory, protohistory, the Medieval Age and modern age (*Martínek a kol. 2013; Martínek 2019*). The network is confronted with the systematically collected data in the catalogue of significant Hallstatt sites in Moravia.

8.1 *Catalogue of significant Hallstatt sites* – list of 312 locations/cases includes nine significant groups of sources that were monitored throughout Moravia (**Fig. 4**): 1 – immovable cases of elites; 2 – movable male cases of elites; 3 – movable female cases of elites; 4 – rondels and circular grooves/ditches surrounding graves; 5 – hoards; 6 – evidence

of metal processing (metallurgy), bronze and amber; 7 – hillforts; 8 – fibulae; 9 – Vekerzug and other Eastern-type items.

8.2 Long-distance routes in Moravia during the Hallstatt Period

8.2.1 *Introduction to long-distance routes during the Hallstatt Period* – most of these traces have been preserved in the form of uneven terrain in forested areas where, in subsequent years, no heavy landscaping would take place, as it would have in agricultural areas. Thanks to the aerial laser scanning (ALS) method several dozens of thousands of relics of old roads of various sizes and age were found, dating to the prehistory as well as the modern era. Other transport features include various buildings and structures near hollow ways.

8.2.2 *Long-distance Hallstatt routes “of highest importance” and intersections* – elites are a key aspect of the study of the Hallstatt Period. We anticipate uneven distribution in a settled area, as explained recently in a summary paper focused on this topic (Mírová – Golec 2018, 90–99). The network as identified includes significant Hallstatt sites either: 1 – along a straight line between two other significant sites; 2 – at an intersection of at least two long-distance routes in various directions. The authors have identified 16 main nodes which they think are most significant – nine of them belong to HG/former HG, the multi-cultural sanctuary Habrůvka – “Býčí skála” belongs both to HG and PG/former HG and PG, and six belong to PG/former PG (Fig. 5).

8.2.3 *Moravian Hallstatt routes connecting neighbouring regions* – fundamental long-distance routes going through Moravia; it is a network of parallel routes typically arranged according to the “X rule”. During a particular period, only certain routes would be “favoured”. The main direction from Poland via Moravia to Austria goes from NE to SW. This part of the *Amber Road* intersects with the route of the *Pannonia-Elbe Road* from SE to NW (Fig. 22).

9. *Centre of the Horákov and Platěnice groups/former Horákov and Platěnice groups in Moravia – elites and social model* (Zuzana Mírová – Martin Golec) – the authors build on a recently proposed three-level social model based on complex monitoring of elites of HG and PS/former HG and PS in Moravia (Mírová – Golec 2018, Fig. 22): 1 – magnate class; 2a – upper middle class; 2b – lower middle class; 3 – lower class (Fig. 6). They are also using statistical analyses, especially cluster analyses and correspondence analysis.

9.1 *Identification of elites* – data for the purpose of an analysis consists in the structured data of identified immovable and movable cases of elites (Fig. 7–12).

9.2 *Statistics* – the analyses employed (correspondence analysis and cluster analysis) clearly proved relations among the data on elites in the case of PG as well as HG/former PG and PG; the Habrůvka – “Býčí skála” is a huge exception, with numerous identifiers of the presence of elites. Furthermore, analyses clearly show the formation of centres of both groups – HG/former HG in the Brno region and PG/former PG in the Prostějov region (Fig. 13–21).

9.3 *Resulting model and centralisation* – the study of elites requires the definition of theoretical bases: 1 – social and political model – the social and political organisation according to Elman R. Service the Hallstatt Period belongs to the chiefdom level with a privileged chief and his family (Service 1975; Kolář 2007); 2 – cultural and economic model – the issue of elites now includes an aspect of economy, as the management of resources was necessary to retain power within the social status of elites (Polanyi 1975; Murphy 2008); 3 – Mediterranean model – the “Homeric society” is a suitable basis for the model of the Hallstatt society. The aristocracy of Greek basileuses and the related customs finds its analogy in Hallstatt elites (Kolář 2007; Bouzek 2011). Therefore, the authors have defined

the following centre of elites; not intuitively but based on analyses: 1 – HG/former HG in the Brno region in the proximity of the Modřice – “Rybníky” and “Sádky” sites; 2 – PG/former PG in the Prostějov region close to the sites Kralice nad Hanou – “Kralický háj”. The site known as Habrůvka – “Byčí skála” represents mix of both assumed centres (**Fig. 22, 69**).

10. *Burial ground in Seloutky – “Na Šťastných” within the Moravian context* – a key part of the work is the evaluation of the burial ground in Seloutky – “Na Šťastných” within the framework of: 1 – a centre of PG/former PG in Prostějovská kotlina; 2 – Prostějov-Vyškov sub-group of PG/former PG; and Moravia as a whole (in some aspects).

10.1 *Burial practices of the PG/former PG* – as for PG/former PG chamber graves, the following most significant elements have been identified: 1 – existence of a chamber grave as such; 2 – type of method of construction of wooden chamber; 3 – stone lining of the chamber; 4 – existence of round groove/ditch around the chamber; 5 – orientation of the chamber according to cardinal directions; 6 – relative position(s) of chamber graves and pit/small pit graves within the burial ground.

10.1.1 *Size, shape and orientation of grave pit/chamber* – pit/small pit graves are very simple in terms of construction – as they only feature the pit itself. On the other hand, chamber graves are much more complex but also much less common. The construction process includes the following stages/elements: 1 – grave chamber; 2 – grave pit; 3 – quadratic stone structure in the grave pit and above it; 4 – perimeter groove; 5 – (questionable) tumulus mound. These elements need not necessarily be present in all graves at the same time. Typically, we find information on the grave chamber and pit together. The work contains information on the graves in Seloutky – “Na Šťastných” (**Fig. 23**), the recently explored fragment of burial grounds in Prostějov-Domamyslice – “V Loučkách, ul. Olšová”, especially chamber graves of the PG/former PG from older burial grounds and possible isolated PG/former PG graves and barrows, if any (**Fig. 24–25**). The shape of pits of chamber graves is always quadratic: 1 – square; or 2 – rectangular. In our opinion, the sizes of grave pits are very important; they vary significantly and they can be used for the categorisation of chamber graves into six categories based on size: 1 – 0.5–1 m²; 2 – 1–3 m²; 3 – 3–6 m²; 4 – 6–10 m²; 5 – 10–20 m²; 6 – 20–80 m². The overview shows that, currently, the site at Seloutky – “Na Šťastných” represents two-thirds of the largest graves (category 4) found on all PG/former PG burial grounds (**Fig. 26**). The of the category 4 are the largest grave discovered to this date at PG burial grounds. Graves belonging to categories 5 and 6 are separate graves/tumuli, or graves whose links to the Hallstatt burial grounds of PG has not been examined.

10.1.2 *Stone adjustment of grave pit* – a typical element of PG/former PG graves are stone structures; based on the current information Prostějovská kotlina is the centre of this style (**Fig. 27**). As for Seloutky – “Na Šťastných”, all chamber graves were constructed in this manner (**Fig. 28:2**) whereas all sites in all directions only some PG graves were built this way. This construction element is present in four large graves of magnates in HG/former HG – Morašice H1 – “U Mohyly”, Velatice – “Maxlůvka”, as well as PG/former PG – Jevíčko III, A/39 and B/39 – “Na Panském” (**Fig. 28:1,3–4**).

10.1.3 *Round-shaped groove/ditch* – during PG/former PG we see growing trend in using round-shaped grooves on chamber graves on some burial grounds. Currently we recognise five such sites (**Fig. 29**). In the case of magnates’ graves these grooves are in fact ditches proving the existence of a tumulus – Ústín – “Královský kopec”, Vyškov-Dědice – “Padělky na Letním poli”. This phenomenon is unheard of in HG/former HG.

10.1.4 *Construction of chamber grave* – grave chamber in PG/former PG (**Fig. 30**) in Moravia can take two basic forms: 1 – log grave chamber with horizontal pieces (e.g. **Fig. 30:6**); 2 – log grave chamber with horizontal and vertical pieces (e.g. **Fig. 30:1–3**).

10.1.5 *Magnates' graves/mounds* – HG and PG Hallstatt tumuli are the largest funeral monuments of all eras and periods, be it prehistory, proto-history, the Middle Ages or the modern era, on the territory of Moravia, measuring to this day between 35–80 m (**Fig. 25**). Graves of elites include tumuli whose diameter exceeded 20 m, or chambers with one side being over 3.5 m long (*Mírová – Golec 2018, 96*).

10.1.6 *Monumentality as evidence of social stratification* (Zuzana Mírová) – the foundation stone of research into society, and not just that of the Hallstatt Period, is a grave as the reflection of one's social status. According to Heinrich Härke graves yield three basic categories of data: 1 – intentional archaeological data reflecting the way of thinking, religion and social ideology of the society (type of burial, construction and especially grave goods); 2 – functional archaeological data – providing information on the life and environment of the individual (anthropologic remains); 3 – environmental data – between 1 and 2 (*Härke 1993*). Based on a synthesis of all elements and the subsequent selection we can obtain a relatively accurate picture on the social status of the deceased as well as their community as a whole. As suggested above, chiefdom is a regional social order which concentrates power in the hands of a socially superior individual (*Carneiro 1981*). In fact, intentional archaeological data – funeral architecture (in particular monumental) and grave goods (represented especially by imported and luxury items) may help study the level of social stratification (e.g. *Renfrew 1974; Earle 1997*). Example calculations converted to “man-hours” according to (*Soós 2017*) e.g. the volume of the tumulus (Vyškov-Dědice – “Padělky na Letním poli”) or stone elements of chamber graves (Morašice H1 – “U Mohyly”; Seloutky H4/2017 – “Na Šťastných”) – prove the social significance of the deceased due to the involvement of workforce and the need to address the immovable element, and its quantification to the extent possible.

10.1.7 *Layout of burial grounds* – the following categories of characteristic elements and features are identified at PG/former PG burial grounds: 1 – cultural continuity – location of a PG/former PG burial ground at the site of former Urnfield Culture sites and their respective developmental phases, e.g. in Určice – “Kumberky” (**Fig. 31**) or Moravičany – “Dílečky” (**Fig. 32**); 2 – separation of elite graves – separated group of graves of elite individuals is formed over time at burial ground; 3 – groups at burial grounds – burial ground is compact or shows evidence of separated groups; 4 – position of burial grounds – i.e. the preferred shape of the burial ground and its position vis-à-vis the cardinal directions. The burial ground at Seloutky – “Na Šťastných” belongs to a yet unknown type of PG/former PG burial grounds with separated groups of graves (category 3).

10.2 *Analysis of inventory within the context of Moravia* – the burial grounds at Seloutky – “Na Šťastných” has yielded substantial grave goods which are described by categories based primarily on material (bronze, iron, glass, amber, stone and pottery). The authors have attempted to include the inventory among important analogies from the Prostějov-Vyškov sub-group of PG/former PG and important cases from Moravia as such. The priority is an analogy with key HG/former HG sites, of there are much more than those of PG. The basis for the chronology of Hallstatt Period are features with metal and glass artefacts; the dating of features based on pottery is rare. The summary of dated PG and HG/former PG and HG graves is listed in **Fig. 68**.

10.2.1 *Bronze and iron* – Wagon and harness (Zuzana Mírová) – of particular importance is the discovery of presence of parts of four-wheeled wagon or harness/yoke in grave Seloutky H2/1926 – “Na Šťastných” dating to Ha C2b (**Fig. 33**). This grave allows for social comparison with HG graves with wagons. The chapter contains a list of all finds of wagons and harnesses attributed to PG/former PG. Fibulae – the work also monitors the finds of bronze and iron fibulae in Moravia (**Fig. 34**); the authors have focused in greater detail on fibulae attributed to the Prostějov-Vyškov sub-group of PG/former PG, of which there are 51 (**Fig. 35**). Nearly all fibulae are simply found/collected below surface; the only fibula from grave is an iron harp-shaped fibula dating to between Ha C2–D1. As for the region in question, the only exception is grave Ha D1 Slatinky PH106 – “Nivky” with a bronze navicella-type fibula (**Fig. 35:32**) and another large inventory. Pins – the work monitors bronze, iron and bimetallic pins dating to PG and HG (**Fig. 36–37**). This includes finds from the respective region of Prostějovská kotlina. As for PG graves, iron pins are the dominant artefact, which makes these graves different from HG. Pins are important for dating and they are typical for Ha C, separating Ha C and Ha D, whereupon they disappear from grave goods. Bracelets/armlets – common items in PG/former PG graves include iron and bronze bracelets/armlets (full rings or not). Due to cremation it cannot be determined where exactly on an arm these items were worn. Again, the work monitors PG and HG/former PG and HG in their entirety (**Fig. 38–41**). PG/former PG graves typically contain iron artefacts, which contrasts with hoards attributed to Ha D1–D3 which, on the other hand, contain numerous bronze items. Belts – they are an important group not just for the dating of numerous graves and hoards but also for the assessment of the social status of the deceased (**Fig. 42–45**). As for deceased males, a belt with iron rings and clamps found at Seloutky H2/1926 – “Na Šťastných” dating to Ha C2b proved to be important (**Fig. 44:15**), the grave also contained parts of burned four-wheeled wagon. Similar belts are found in HG in graves of members of elites or upper middle class graves – Seloutky H4/2017 – “Na Šťastných” (**Fig. 44:16**). Special status in HG is recognised with respect to compound belts made from bronze parts in graves of female magnates dating to Ha D1 in the Brno region and in Habrůvka – “Býčí skála” (**Fig. 42:2–6,9**). A compound belt dating to PG had previously been discovered in a hoard in Bohdalice-Pavlovice – “Ve Žlebčách”, Vyškov District (**Fig. 42:1**) and it is also thought to have belonged to a female magnate. Earrings/hairrings, hair jewellery and rings – bronze wire, spiral-shaped items, often worn in pairs, is typical for PG/former PG, not HG/former HG. Knives/razors/sickles – typical grave good items in PG and HG/former PG and HG include iron knives with links to meat deposited in the graves as well. Some of them had their tips or blades bent – they were probably used as razors. Only a handful of sickles were found in Moravia which were attributed to the Hallstatt Period.

10.2.2 *Glass* – the authors are monitoring graves containing glass bead/rings finds and attempt to find correlations with metal artefacts. The result is the conclusion that glass beads have a potential vis-à-vis dating. Whereas during Ha C2 the spectre of glass beads is still very much limited, Ha D1 saw a major increase. This phase sees, in particular, very tiny glass rings with diameter around 0.4–0.5 mm. They are not consistent with contexts with pins during Ha C2.

10.2.3 *Amber* – the topic of amber as material has recently been summarised (*Chytráček et al. 2017*); Moravia played a key role with respect to the transport of amber from the Baltic Sea to the Adriatic Sea. The work presents an overview of amber finds in Moravia – in graves, hoards and workshops (**Fig. 46**).

10.2.4 *Stone* – this material is rare when it comes to the production of grave goods. On the other hand, the situation is totally different regarding the use of quarry stone for the actual construction of graves (see **chapter 10.1.2**).

10.2.5 *Pottery shapes* – the present-day trend of describing pottery shapes and decorations in Moravia is affected by the descriptive system applied for the purposes of the Hallstatt Period in Moravia by Dagmar Dreslerová (*Dreslerová – Beech 1995*), updated and implemented for Moravia by Marek Novák (*Novák 2015*, Fig. 9–11). The core of the system is universal typological horizontal and vertical classification of pottery shapes (10000–60000; **Fig. 47**). Pottery shapes represent the fourth and fifth position/digit of the five-digit number, whereas the decoration is expressed via the first three digits. The authors have adopted the system and updated its last part. Pots (11000), storage pots (13000), amphorae/urns (21000), storage amphorae (23000), bowls (31000), cups (32000), miniature vessels (34000), double and triple vessels (35000), zoomorphic vessels (36000), drinking horns (37000), hanged vessels (38000), coasters (51000) and lids (52000), spindle whorls (61000), weights (62000), small sculpture (63000), small pendants (64000), shakers (65000), moon-shaped idols (66000) and technical pottery (67000). Overview of pottery, iron, bronze, glass and amber inventory of presented graves – Drahanovice H2/2014 – “Za Kapličkou”, Mostkovice H2 – “Přední díly”, Prostějov-Domamyslice H1–H4/2016 – “V Loučkách”, ul. Olšová” and Seloutky H2–H10/1926, H12–H16/1926, H24/1934, H26/1934, H1/2012 Kašina, H1–H10/2012, H1–H10/2017 – “Na Šťastných” can be found in **Fig. 48**. The pottery inventory from several graves at Seloutky – “Na Šťastných” was dated thanks to the metal and glass grave goods. In particular, the following graves: Seloutky H10/2012 – “Na Šťastných” = Ha C2, Seloutky H2/1926 and H4/2012 – “Na Šťastných” = Ha C2b, Seloutky H8/2012, H1/2012 Kašina a H3/2017 – “Na Šťastných” = Ha D1. The developmental timelines are supported by inner chronology at the burial grounds. Storage amphorae – (**Fig. 47:1, 49**); amphorae/urns – (**Fig. 47:2–3, 50**); cups – (**Fig. 47:4–5, 51**); bowls – (**Fig. 47:6–8, 52**); pots (**Fig. 47:10**) and storage pots; coasters and lids; other vessels – miniature (**Fig. 47:11, 53:1**), double (**Fig. 47:13, 53:2**), triple (**Fig. 47:14, 53:3**), zoomorphic vessels/rhytons (**Fig. 47:12, 51:4**), drinking horns (**Fig. 53:5**) and hanged vessels (**Fig. 53:6**); spindle whorls (**Fig. 53:7**), weights (**Fig. 53:8**), small sculptures (**Fig. 53:9–10**), small pendants (**Fig. 53:11**), shakers (**Fig. 53:12–14**), Moon-shaped idols (**Fig. 53:15**), technical pottery (**Fig. 53:16**).

10.2.6 *Pottery decoration* – as for pottery decoration, the following three aspects are acknowledged: 1 – technological and aesthetic aspect; 2 – chronology; 3 – graffiti/pictographs. Types of decorations are again categorised according to the aforementioned works (*Dreslerová – Beech 1995; Novák 2015*, Fig. 12–13) into 9 groups – incised decoration (100–199); fine impressed decoration (200–299); combination of incised and fine impressed decoration (300–399); coarse impressed decoration (400–499); stamp decoration (500–599); graphite surface decorating (600–699); polished decoration (700–799); painted decoration (800–899); plastic decoration (900–999).

11. *Scientific methods and analyses*

11.1 *Anthropology from the burial ground in Seloutky – “Na Šťastných” in 2012 and 2017* (Jiří Kala – Martin Golec) – summary of data on burials from graves at Seloutky – „Na Šťastných” from the years 2012 and 2017 was processed in accordance with methodology (*Dokládál 1999*). These are all cremation graves, and the information has therefore its limitations. Thirty-three samples were obtained in 17 graves; they were placed separately in vessels or on the ground (**Fig. 54**). The deposition of ashes in several vessels or in a pile on the ground

was typical. The amount of ashes in samples in one grave was very small to medium (10 to 600 cm³). As the volume of ashes of a deceased adult is 3,000 cm³, it was always less than one-quarter. It means that most of the ashes must have been placed somewhere else. The ages of the deceased are unknown; in some cases gender was identified by anthropological and archaeological methods – male in chamber grave (Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“), female in chamber and one pit graves (Seloutky H1/2012 Kašina, H4/2012, H8/2012, H10/2012 and H3/2017 – „Na Šťastných“), combination of male and female in chamber graves (Seloutky H2/1926 and H1/2017 – „Na Šťastných“) and child in small pit graves (Seloutky H3/2012, H9/2012 and H8/2017 – „Na Šťastných“). Two individuals, one adult and one child, were buried in chamber graves Seloutky – H1/2012 Kašina, H8/2012 and H10/2012 – „Na Šťastných“ and in pit grave Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“. Chamber graves featured massive stone backfills and it is assumed that the ashes of all deceased were placed in the graves at the same time. The rate of all identified female and male graves from chamber graves from 2012 and 2017 is 3:1. In all chamber graves cremation was always deposited to the Southern wall of the grave. Small grave goods were placed in or near cremation; some were cremated, others not (glass beads/rings and amber beads).

11.1.2 *Funeral rite of Platěnice group/former Platěnice group* (Martin Golec) – PG/former PG graves and the remains can be divided into the following three categories: 1 – chamber; 2 – pit; 3 – small pit. There are two funeral rites: 1 – skeletal; 2 – cremation. As for PG/former PG, the cremation rite is the dominant type, whereas the skeletal rite is very rare. Furthermore, there are two forms of deposition of the ashes: 1 – urn; 2 – pile. Combinations of these two processes may exist in some graves. In order to analyse social classification of the deceased using the information from PG/former PG graves, we use a pre-defined and methodological social structure (**Fig. 6**) with links to PG/former PG graves categorised using a predefined methodology (see **chapter 9**). The following two elements are deemed important for the evaluation of PG/former PG graves: 1 – immovable parameters (see **chapter 10.1**); 2 – metal, glass and amber grave goods (see **chapter 10.2.1–10.2.3, Fig. 68**). On the other hand, pottery (see **chapter 10.2.5–10.2.6**) is only a supporting factor which, when it comes to evaluation of graves, must be used in coordination with the aforementioned two parameters.

11.2 *Zoology at the burial ground at Seloutky – “Na Šťastných” from 2012 and 2017* (Martin Holub – Martin Golec) – animal bones at Seloutky – “Na Šťastných” (**Fig. 55**) were preserved thanks to the conditions in the soil, unlike in the case of the burial grounds at Prostějov-Domamyslice – “V Loučkách, ul. Olšová”. A total of 207 pieces of bones were analysed. Graves contained pieces of meat with bones, namely cattle and pigs (**Fig. 56**).

11.3 *Chemical analyses of millet and lipids from the Hallstatt Period in Moravia* (Lukáš Kučera – Petr Bednář – Martin Golec – Pavel Fojtík) – chemical imprint of miliacin in a sample of millet was proved in Habrůvka – “Býčí skála” (**Fig. 57:1**) where organic samples were preserved on items or inside of them (**Fig. 57**). Analyses of contents of clay in 32 pieces of pottery vessels in the grave Seloutky H4/2017 – “Na Šťastných” proved the presence of miliacin in bowl No. 4 and amphora No. 23, i.e. the use for the storage of millet or foodstuffs made from it (**Fig. 58:1**). The samples show that Hallstatt Period graves contained foodstuffs for the afterlife. Furthermore, a sample of fat was obtained from a rivet connecting the body of a vessel and a leg of a bronze cup (**Fig. 58:2–3, 59**) found in a magnate’s grave in a hoard at Kralice na Hané – “Kralický háj” (**Fig. 60**) which proves the bronze set was not used for beverages but for food/dining.

11.4 *Geomagnetic research in Seloutky – “Na Šťastných” in 2019* (Peter Milo – Tomáš Tencer – Michal Vágner – Jaroslav Peška) – the research was carried out in the vicinity of the burial grounds Seloutky – “Na Šťastných”, at 5.4 hectares, approximately 250 x 200 m (**PI. 111**). A total of 118 anomalies were discovered, of which 37 new Hallstatt Period chamber graves (**PI. 112**). The research showed that, in 2012, 2017 and 2019, only one isolated group of graves was discovered on what appeared to be a much larger burial ground. This type of burial ground is unheard of in PG/former PG to this date. Other PG/former PG sites studied so far refer to more compact arrangement of graves without isolated groups (**Fig. 31–32**). A similar scenario was identified at a HG/former HG site at Modřice – “Rybníky” and “Sádky” (*Golec 2005, tab. 277; Kos 2009a, Fig. 1; Kršová 2017, Fig. 1*).

12. *Prostějovská kotlina during the Hallstatt Period* – Prostějovská kotlina (Basin) is yielding information and data allowing for the identification of key structures of the social environment (*Golec – Martínek 2020*). They reflect the social interactions of the Hallstatt Period. The structures can be described from a variety of perspectives, namely: 1 – spatial; 2 – chronological; 3 – existence of elites. Zones A–C are identified in Prostějovská kotlina (**Fig. 61**) where development is evident of the local settlement strategies from Ha B3 until Ha D2–D3. Remarkable dynamic of the development of the settlement processes is seen in Ha D1–D3 when the governing zone A was formed (governing elites, control of zones B and C, specialised production of amber), as was subordinate zone B (agricultural area, specialised production of iron) and subordinate zone C (control of long-distance trade via hillforts, refuge for zones A and B, iron ore mining area?).

12.1 *Settlement agglomeration in Kralice na Hané* – accumulation of settlement of zone A during Ha D1–D3 (**Fig. 62:A**) is located in the eastern part of Prostějov. Preliminary findings show that important evidence of settlement and burial practices was found at Kralice na Hané – “Kralický háj”. This evidence is related to elites and is unheard of from other parts of Prostějovská kotlina (zones B and C). Features like sunken storage pits or waste collection features or sunken and above-ground log houses, farmhouses or even log walls forming quadratic homestead (possibly seats of elites) are known to have existed all over the area (**Fig. 62:A3, chapter 13.1**), as are two hoards, of which the one in Kralice na Hané – “Kralický háj” has clear links to a magnate (**Fig. 62, 62:A4, chapter 13.2**). Two features were found where the production of amber was clearly taking place (**Fig. 62:A5–6, chapter 13.3.2**) and the deposition of amber is proved in the hoard at Prostějov-Čechůvky – “Kopaniny” (**Fig. 62:A1**). A magnate’s tumulus is proved to have existed within the agglomeration at Kralice na Hané H1 – “Staré olší” (**Fig. 62:A2,B**).

13. *Centre of the Platěnice group/former Platěnice groups in Moravia*

13.1 *Hillforts v. homesteads* – regarding the development of PG and HG/former PG and HG, fortified hillforts dating to Ha C2 to Ha D3 are identified (**Fig. 63**). There is a total of 11 elevated hillforts within the Prostějov-Vyškov sub-group of PG/former PG, which makes it approximately 25 % of all PG/former PG hillforts in Moravia. As for their existence, we shall ask ourselves a few questions: 1 – what role did they play in the lives of the community (residential, defensive, economic or religious); 2 – what role did they play vis-à-vis the prestige of the magnates; 3 – what role did they play with respect to long-distance routes for trade and specialised production. To this date, no clear evidence has been found at hillforts of the presence of elites and we do not recognise them as seats of elites. We do however have to anticipate the presence of elites with respect to the organisation of construction,

operation and use in emergencies (see **chapter 13.4**). On the other hand we do anticipate the existence of a prestigious seat of elites in the form of a flat-area homestead at Kralice na Hané – “Kralický háj” in the centre of Prostějovská kotlina with identifiers of the presence of elites in the vicinity (**Fig. 62**).

13.2 *Hoard*s – we know of a total of 18 sites in Moravia (Golec – Kos 2020), 17 of which can be localised (**Fig. 64**). The famous cave sanctuary Habrůvka – “Býčí skála” is also considered to be PG/former PG hoards from Prostějovská kotlina were deposited on a continuous basis. As for Hallstatt Period hoards in Moravia, the following basic aspects are defined: 1 – geographical locations; 2 – cultural identity; 3 – chronology; 4 – type composition and typology; 5 – social ownership; 6 – meaning of deposition. The actual geographical locations of this phenomenon in Moravia clearly shows that the hoards date to between Ha D1–D3 and that they are typical for PG/former PG and not HG/former HG. We consider the hoards to be votive acts. As for functions, we recognise the following categories: 1 – cooking-dining; 2 – jewellery; 3 – manufacturing; 4 – other. In addition to the cave sanctuary at Habrůvka – “Býčí skála” some “open air hoards” are considered to be magnate hoards, as they contain luxury items which we do not see almost in PG chamber graves. Examples include Bánov – “Skalky” – amber set of items comprising 1,000+ pieces; Blatec – “Kocanda” – iron wheel hub; Kralice na Hané – “Kralický háj” – seven bronze vessels, two iron spits, one iron pot hooks; Náklo – “Pod Dědinou” – nine bronze vessels and Bohdalice-Pavlovice – “Ve Žlebčách” – compound belt of “Moravian-type”.

13.3 *Specialised crafts* – this term refers to production/manufacturing processes which cannot be achieved in “home settings” due to complex procedures or the manufacturer’s know-how. We have evidence of metallurgy both in PG and HG/former PG and HG (**Fig. 65**), as well as bronze and amber processing. As for PG/former PG amber, the Baltic origin was proved in the case of the amber pieces found at Seloutky – “Na Šťastných”, Kralice na Hané – “Kralický háj”, Prostějov-Čechůvky – “Kopaniny” and Habrůvka – “Býčí skála” (Havelcová *et al.* 2016; Chytráček *et al.* 2017). As for the area in question, i.e. Prostějovská kotlina, we have so far found remains of bloomeries at Určice – “Zelená zmola” (**Fig. 61:65, 66**), only 1.3 km from Seloutky – “Na Šťastných”. The nearest deposits of the Lahn-Dill type iron ore in Repešský žleb (Deep) in the Sloup-Stínava Belt is located approximately 10 kilometres from the Určice – “Zelená zmola” site.

13.4 *Vekerzug culture and Eastern-type finds in Moravia* (Anita Kozubová – Martin Golec) – with the issue of interpretation of the occurrence of finds attributed to the Vekerzug and other Eastern cultures (**Fig. 67**). A list of items attributed to this culture was published recently (Bartík *et al.* 2017). The comprehensive evaluation of the issue of cultural and historical development in Moravia during Ha D1–D3 is related to three key issues/questions which, if answered, constitute the basis for interpretation: 1 – which cultural environment they are related to; 2 – chronological framework of the issue; 3 – the context of discovery of these items of the Hallstatt Period cultural groups in Moravia (HG and PG/former HG and PG). Indeed, various circumstances of discovery of these items and their various cultural origins suggest different causes of their occurrence in Moravia. They have heterogeneous origin: 1 – Vekerzug culture; 2 – domestic objects imitating models of Vekerzug culture; 3 – Ciumbrud culture a West Podolian group; 4 – steppe and forest zone of East Europe and North Caucasus.

14. *Conclusion and discussion* – look at the issue of graves as reflection of human behaviour during the Hallstatt Period in Moravia, it emphasises the links to other social aspects which

help us understand and reconstruct the Hallstatt Period society. The concept reflects the different approach to sources and their interpretation. Only the final combination of topics allows for the evaluation of the unique form of influence of the Hallstatt culture within PG and HG/former PG and HG. Typological and chronological relations are transformed into socio-economic matters. Eventually the authors work with the following categories: 1 – wagons and harnesses; 2 – jewellery – fibulae, pins, belts, bracelets/armlets, pendants, amber, glass; 3 – weaponry and equipment; socio-economic model cannot be studied without monitoring; 4 – elites and the corresponding imports and luxury items; plus 5 – specialised crafts with relations to elites; 6 – hillforts/homesteads; 7 – hoards and 8 – central sanctuary Habrůvka – “Býčí skála” institutionalised by elites; 9 – specific approach is required with regard to the evaluation of invasive finds of Vekerzug and other Eastern cultures; 10 – specialised natural science analyses; 11 – long-distance routes and regional relations; 12 – creation of socio-economic model and regional relations during the Hallstatt Period; 13 – religion and ideologies. Based on the typology of metal and glass items the published graves and hoards dating to Ha C1a to Ha D3 (**Fig. 68**), both for PG and HG/former PG and HG, were categorised. Having established the framework, the authors have included the reviewed and recently studied graves from the burial ground Seloutky – “Na Šťastných”. The aspects monitored helped evaluate the site within the framework of Prostějovská kotlina which according to the authors is an established political and economic centre of PG during Ha D1–D3, just like a centre in HG in the Brno region (**Fig. 69, chapter 9**). The uneven distribution of elites in the Hallstatt environment can be explained as the reflection of centralisation processes which occurred during HG and PG/HG and PG alike. A very unique role in terms of chronology and culture is attributed to the cave sanctuary Habrůvka – “Býčí skála” from Ha D1b–D3 with ties to the elites of both PG and HG/former PG and HG (*Golec – Mírová 2020*).

15. *Ethnology perspective – pilgrimage as an archetype of the landscape* (Martin Golec – Klára Sovová) – the central sanctuary Habrůvka – “Býčí skála” represents an abnormal concentration of evidence of the presence of elites. Its institutionalisation in the otherwise remote area between 575–450 BC (*Golec – Mírová 2020*) includes the religious pilgrimage principle, i.e. the obligation to undertake a journey to the sanctuary and back to one’s settlement. The owners of the sanctuary probably included the centre of HG/former HG in the Brno region and the centre of PG/former PG in the Prostějov region.

16. *Religious studies perspective – introduction to symbols, symbolism of painted bowl from Němčice nad Hanou* (Peter Laučík) – the chapter deals with the PG culture as a system of symbols. It is an experiment consisting in the research into a distant culture based solely on an analysis of one bowl found in a cremation grave at Němčice nad Hanou – “Nad Hliníkem” (**Fig. 70**). Considering other PG pottery, this bowl is unique, and it can be considered a key piece of evidence of the decoration tendencies of PG. Therefore, we can assume the existence of a steady graphic style with deeper meanings in this culture.

16.1 *Introduction* (Peter Laučík) – it defines the bases for the collection of data for the comparison of symbolism of an unknown culture (PG) with the parallel religious symbols and mysteries associated with other cultural and philosophical systems, especially the Indian tantrism, the Pythagorean and Platonic philosophy of the Ancient Greece, as well as Kabbalah, hermeticism and alchemy, which may shine a light on some aspects of the culture.

16.2 *Symmetric approach to the study of multi-level symbolism of archaeological cultures* (Peter Laučík) – defines theoretical and methodological bases of research vis-à-vis the current trends in the sociological research of religion, the so-called symmetric approach. This approach is a reaction to the loss of meaning of the term religion in analyses and interpretations in social sciences. The key aspect is the fact that the interpretation of cultural artefacts or social situations cannot rely solely on the statement of religious contents without attempting to understand them.

16.3 *Symbol and various levels of perception* (Peter Laučík) – the chapter offers the definition of “symbol”. Anything carrying meaning can be a symbol; any cultural artefacts, act, gesture or situation. Live symbolism is miles away from the simplified clarity of its interpretation. Its characteristics include analogies, dialogue potential and multi-level nature – the ambiguity of meanings on various levels of perception and understanding of symbols (**Fig. 71**). A symbol can be seen as an empty decoration, a sign of single meaning, or detailed synthesis carrying a complex set of meanings. The paradox, which leads to numerous misunderstandings, is that these various perspectives are all equally accurate and true.

16.4 *Artefact as a symbol – vessel, horns, wagon, boat, moon, sickle and sun bird* (Peter Laučík) – the less evident levels of symbolism of the artefact include the vessel as such, the process of production, the materials used and the elements present, as well as shape and functions referring to the passive female pole of existence; hence the connections with the lunar symbolism and the interpretation of the vessel within the framework of initiation transformation.

16.5 *Content of vessel – foodstuffs and sacrifice* (Peter Laučík) – one symbolic dimension of the vessel is represented by its function, purpose and contents, i.e. food as the gift of life from the soil and heaven, which in itself is a major topic with potential for development in religious contexts. There is not food and subsistence in one part of nature without death and decay in another.

16.6 *Symbol as an artefact – finally “paintings”, mandala* (Peter Laučík) – somewhat more evident level of symbolism of a painted bowl is represented by decoration, which does not have to be limited to the aesthetic element without deeper meanings. In this case it is about an analysis of structure of decorations with signs of simple solar symbolism as well as more complex structures similar to mandala. Even quantities and colours can carry meanings (and they often do).

16.7 *Triangle and triangle principle* (Peter Laučík) – decoration of the vessel features three colours: red, black and white. In some cultures, these colours symbolise individual stages of initiation in transformation rituals. The structure of the decoration here features multiple references to “tripartity” in the form of “triquetra” (**Fig. 72**), commonly viewed as symbols of evolution and demise of the cosmos through expansion or contraction. There is universal principle of trinity (**Fig. 73**) in our perception of time (past, presence, future) and also in perception of three different qualities in everything inside us, and around us.

16.8 *Decad in quaternity – the sacred Pythagorean tetractys* (Peter Laučík) – the structure of decoration includes four prominent triangular fields similar to the Pythagorean tetractys referring at least to its principle. It is a very important symbolic and philosophical tool of development of the 1–10 sequence. The tetractys was the object of interest of Pythagorean philosophers as well as Kabbalists (**Fig. 74**).

16.9 *Quaternity of the universe – for elements and the multidimensional nature of being* (Peter Laučík) – the decad of the tetractys and the decoration on the vessel feature the element of quaternity (**Fig. 75**). Theories on the levels of the universe and humans into four

levels are very common in various cultures and philosophies. We can find them everywhere; in addition to the existence of the physical world and body there are ideas manifesting on the existence of omnipresent powers, soul and mind. These worlds/dimensions are similar, and the only difference consists in “material”.

16.10 *Quaternity of the society* (Peter Laučík) – the sacred tetractys of the Pythagoreans can be used for the interpretation of social phenomena consisting in hierarchy, e.g. castes, or for the classification of maturity of mental systems (**Fig. 76**).

16.11 *Su-uasti* – (Peter Laučík) – the structure of decoration on the inside of the vessel from Němčice nad Hanou includes symbols of whirl and rotation resembling a triquetra or swastika. Other PG vessels also feature these elements. The swastika symbol is ancient Indo-European cultural heritage misused by Nazism in the 20th century, which makes interpretation really complicated. The evolution and growth of the wind rosette symbol (**Fig. 77**) by its rotation, symbolizes the process of evolution of the beings in the nature, and also the spiritual evolution of soul in uncountable number of reincarnations, as we can read in Plato’s dialogue *Faidros* (*Platón 1970*).

16.12 *Quaternity of time – tetractys and swastika* (Peter Laučík) – the rotating quadrilateral cross of the swastika plays the symbolic game of mutual promotion and humiliation of the four elements (**Fig. 78**). With regard to time quaternity is sometimes explained as a process of degeneration of the universe over four periods: golden, silver, copper and iron. Fundamentally the quaternity of time refers to seasons.

16.13 *Cremation burials, geometric aspect of platěnice group chamber graves* (Peter Laučík) – concluding the analysis of the symbolical dimensions of the painted bowl from Němčice nad Hanou are thoughts on the deposition of the bowl in a cremation grave. The author builds of conclusions in previous chapters, especially the symbolism of the swastika and tetractys vis-à-vis various burial rites (**Fig. 79**), which in turn allows for the understanding of basic shapes of religious and ideological frameworks on the material world, body, soul and the afterlife. Also, the author briefly touches on special proportions in geometrization of PG/former PG burial grounds (**Fig. 80**) and its interpretation via the language of symbolism of geometric shapes.

16.14 *Conclusion* (Peter Laučík) – the purpose of the aforementioned view on symbolism was to reveal some of the less evident levels of interpretation allowing for understanding in greater detail of the ideological and spiritual world of a distant culture. It is apparent that even a single artefact can reveal a huge universe of ideas and relations.

17. Bibliography and sources – the list of bibliography and sources contains, in particular, published (and sometimes archived) sources on the research into the Hallstatt Period in Moravia, especially when it comes to the research aimed at graves.

19. Catalogues – the chapter contains information on graves and itemised catalogues with inventory from the following sites: Drahanovice – “Za Kapličkou”, Jevíčko III – “Na Panském”, Mostkovice – “Přední díly”, Prostějov-Domamyslice – “V Loučkách, ul. Olšová” and especially Seloutky – “Na Šťastných”.

20.–21. Drawings and photos – this part contains drawing documentation of graves (where available) including inventory: Drahanovice – “Za Kapličkou”, Jevíčko III – “Na Panském”, Mostkovice – “Přední díly”, Prostějov-Domamyslice – “V Loučkách, ul. Olšová” and Seloutky – “Na Šťastných” (**Pl. 1–112**). Photos monitor the same sites (**Photo 1–35**).

19. KATALOGY

DRAHANOVICE – „Za Kapličkou“

Lokalita se nachází při S okraji intravilánu obce, v blízkosti areálu bývalého cukrovaru (ZM ČR, 1:10 000, list 24-22-17, širší okolí bodu o souřadnicích 86 mm od Z a 111 mm od J sekční čáry). První halštatské nálezy na lokalitě byly popsány v roce 1922 Františkem Kovářem (*Kovář 1924*). V roce 1975 proběhl na této lokalitě výzkum v místě cukrovarské železniční vlečky, ale halštatské nálezy zachyceny nebyly (*Dohnal 1975*). Až následně v roce 1986 bylo odkryto sedm zbytků pravděpodobně jamkových nepravidelně kruhových žárových hrobů z doby halštatské, silně poničených skrývkou ornice (*Kaliszová 1986*). Na podzim roku 2013 zde byla prozkoumána Arkadiuszem Tajerem větší část narušeného čtvercového žárového komorového halštatského žárového hrobu Drahanovice H1/2013 – „Za Kapličkou“ o rozměrech 1,2 (dochovaná šířka) x 0,75 m (*Tajer 2014*, 157). Na jaře 2014 byl Pavlem Fojtíkem lokalizován další relikt žárového hrobu Drahanovice H1/2014 – „Za Kapličkou“, tentokrát rozrušeného liniovým výkopem určeným pro pokládku vodovodu. Na lokalitě byla později budována také provizorní komunikace, jejíž trasa byla skryta na úroveň podorniční vrstvy, ve které byl na podzim roku 2014 prozkoumán Pavlem Fojtíkem H2/2014 (*Fojtík 2014a*), o kterém předběžně referoval (*Fojtík 2014b*).

Stratigrafie pohřebiště:

kontext 100 – ornice, černozelem o mocnosti cca 30 cm

kontext 101 – podorniční vrstva o mocnosti cca 10 cm

kontext 102 – prohliněná spraš

kontext 103 – sprašové podloží

kontext 104 – tmavě hnědá prachová hlína vyplňující prostor mezi kamenným závalem

kontext 105 – tmavě hnědá, místy až kvadraticky odlučná hlína

H1/2014 – v liniovém výkopu určeném pro pokládku vodovodu byly zjištěny jen zcela nepatrné stopy po zcela zničeném a do podloží téměř nezahluobeném hrobu PS – drobné střepy pocházející z několika halštatských nádob byly pak získány z příslušného výhozu zeminy. Nacházel se v trase vodovodu 65,5 m od napojení na hlavní vodovodní řád. Hrob nebyl dokumentován v úrovni.

H2/2014 – druh kontextu: výkop; výplň: kontext 105; podloží: kontext 102–103 ; nadloží: kontext 100, kontext 101; podmínky: plošný odkryv; půdorys: čtvercový; rozměry: 1 x 1 m; hloubka: 0,6 m pod úrovní současného terénu, 0,2 m do podloží; orientace: osy přibližně ve směru světových stran; stěny: mírně zešíklené až kolmé; dno: rovné; popis výplně: kontext 105 (**tab. 3:A,C**). Asi 1 m od hrobu H2/2014 se S směrem nacházel obdélný kvadratický obj. 500 zavalený kameny, který s ním mohl souviset (**tab. 3:B, foto 1–2**).

1. Amforovitá zásobnice – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř okrový s hnědými oky a hlazený, na spodní straně čtyři oválné plastické výčnělky, horizontální a šikmé žlábkování na hrdle, žlábkované a rýhované zavěšené trojúhelníky na horní části výdutě; v. 342 mm; \varnothing okraje 284 mm; \varnothing max. výdutě 370 mm; \varnothing dna 104 mm; VMO, inv.č. A 137954 (**tab. 2:1**).
2. Hrnc – povrch vně drsněný, povrch uvnitř okrový a hladký, oválné plastické výčnělky a prstování nad max. výdutí; v. 177 mm; \varnothing okraje 170 mm; \varnothing max. výdutě 184 mm; \varnothing 87 mm; VMO, inv.č. A 137955 (**tab. 1:2**).
3. Poklice – s držadlem, povrch okrový s hnědými oky a hladký; v. 25 mm; \varnothing 200 mm; \varnothing držadla 25 mm; VMO, inv.č. A 137956 (**tab. 1:3**).

4. Osudí – použito jako urna (v obsahu kremační zbytky a železné předměty, položky č. 16, 17a–b), vkleuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedohnědý a hlazený, pod okrajem ryté zavěšené trojúhelníky a šikmé svazky rytých a tečkovaných linií; v. 101 mm; \varnothing okraje 192 mm; \varnothing max. výdutě 227 mm; \varnothing dna 60 mm; VMO, inv.č. A 137957 (**tab. 1:4**).
5. Šálek – odlomené ucho, vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný a pod okrajem ryté zavěšené trojúhelníky; v. 54 mm; \varnothing okraje 97 mm; \varnothing max. výdutě 115 mm; \varnothing dna 25 mm; VMO, inv.č. A 137958 (**tab. 1:5**).
6. Mísa s prohnutým hrdlem – šikmý okraj, vkleuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř v ústí tuhovaný, dále šedohnědý a hladký, pod okrajem ryté zavěšené trojúhelníky; v. 68 mm; \varnothing okraje 103 mm; \varnothing max. výdutě 128 mm; \varnothing dna 35 mm; VMO, inv.č. A 137959 (**tab. 1:6**).
7. Miniaturní amfora – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedohnědý a hladký, tuhování na vnitřní straně hrdla, na hrdle důlek, pod okrajem ryté zavěšené trojúhelníky; v. 51 mm; \varnothing okraje 44 mm; \varnothing max. výdutě 62 mm; \varnothing dna (nemá dno); VMO, inv.č. A 137960 (**tab. 1:7**).
8. Mísa s prohnutým hrdlem – vkleuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedohnědý a hladký, pod okrajem ryté zavěšené trojúhelníky; v. 65 mm; \varnothing 120 mm; \varnothing max. výdutě 141 mm; \varnothing dna 40 mm; VMO, inv.č. A 137961 (**tab. 1:8**).
9. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně tuhovaný a leštěný, povrch uvnitř tuhovaný a leštěný; v. 76 mm; \varnothing okraje 148 mm; \varnothing max. výdutě 160 mm; \varnothing dna 70 mm; VMO, inv.č. A 137962 (**tab. 1:9**).
10. Mísa s prohnutým hrdlem – vkleuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř v ústí tuhovaný a dále šedohnědý a hladký, pod okrajem ryté kolmé a šikmé svazky rýh; v. 67 mm; \varnothing okraje 108 mm; \varnothing max. výdutě 134 mm; \varnothing 45 mm; VMO, inv.č. A 137963 (**tab. 1:10**).
11. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný a pod okrajem ryté zavěšené trojúhelníky a svazky šikmých rýh; v. 70 mm; \varnothing okraje 115 mm; \varnothing max. výdutě 140 mm; \varnothing dna 40 mm; VMO, inv.č. A 137964 (**tab. 1:11**).
12. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně šedohnědý, povrch uvnitř šedohnědý, v horní části vně i uvnitř zbytky tuhování a vlešťování; v. 92 mm; \varnothing okraje 203 mm; \varnothing max. výdutě 215 mm; \varnothing dna 93 mm; VMO, inv.č. A 137965 (**tab. 1:12**).
13. Zvířecí kosti – VMO, inv.č. A 137966.
14. Železný nůž – s trnem, trn částečně odlomený; d. 100 mm; v. 2,5 mm; VMO, inv.č. A 137967 (**tab. 2:14**).
15. Nádoba – fragmenty zcela rozpadnuté a blíže neurčitelné keramické nádoby (nebyla vyzvednuta).
16. Železná harfovité spona – povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 175 mm; \varnothing tyčinky 5–8 mm; VMO, inv.č. A 137968 (**tab. 2:16**).
- 17a. Železný náramek/nápažník – otevřený, povrch korodovaný, páskový průřez; d. 75 mm; š. průřezu 8 mm; v. průřezu 5 mm; VMO, inv.č. A 137969 (**tab. 2:17a**).
- 17b. Železný náramek/nápažník – otevřený, povrch korodovaný, páskový průřez; d. 76 mm; š. průřezu 9 mm; v. průřezu 5 mm; VMO, inv.č. 137970 (**tab. 2:17b**).

Obj. 500 – druh kontextu: výkop; výplň: kontext 104; podloží: kontext 102–103; nadloží: kontext 100; kontext 101; podmínky: plošný odkryv objektu; půdorys: obdélný; rozměry: max. zjištěná délka 1,1 m, max. zjištěná šířka 0,8 m, max. zjištěná hloubka 1,16 m pod úroveň současného terénu (0,76 m do podloží); orientace: delší osou přibližně ve směru V–Z; stěny: stupňovitě šikmo se svažující, zčásti do strany vakovitě podhloubené; dno: kotlovité; popis výplně: kontext 104 (**tab. 3:C, foto 1**); Interpretace: možná souvislost s H2/2014 (**tab. 3:A–B**); nálezy: – ; datování: pouze nepřímo podle Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“.

JEVÍČKO III – „Na Panském“

V roce 1939 byly prozkoumány Hansem Freisingem při stavbě RAB (*Reichsautobahn*) na západním okraji Jevíčka v trati Na Panském dva rozměrné komorové hroby s dřevo-kamennou architekturou. Samotným nálezcem nebyly publikovány, postupně se dílčí informace objevily v pracích několika badatelů (*Mackerle 1948*, 17–18; *Smrž 1975*, 32–33, tab. 1; *Štřof 1990*, 139, 141–142, tab. 241:1–3, 242–244; *Nekvasil 1993*, 357; *Jarůšková – Štřof eds. a kol. 2014*, 159–162, obr. 62, 64), ale jejich komplexní vyhodnocení s využitím všech dostupných pramenů ještě nebylo publikováno. Autoři předložené práce využívají

zdroje Zdeňka Smrže (*Smrž 1975*, 32–33), ze kterého vycházejí také autoři uvedených prací Antonín Štrof a Zuzana Jarůšková. „*Na Panském byly objeveny dva komorové hroby halštatského období. ...Druhý hrob (B) nalézal se východně od prvního. ...Oba hroby byly orientovány stejným směrem, v závalech bylo množství kamenů, které patrně kryly střechy komor.*“ (*Smrž 1975*, 32–33). Měřítka u nákrešů hrobů A/39 a B/39 jsou u Zdeňka Smrže chybná (*Smrž 1975*, tab. 1) a neodpovídají velikostem jím uvedených popisů.

A/39 – „*První hrob (A) byl zapuštěn asi 150 cm do podloží. V jámě čtvercového, mírně nepravidelného půdorysu byl srouben čtvercový, rovněž mírně nepravidelný srub o stranách 450 x 430 cm. Zjištěny byly žlábký po srubové konstrukci stěn a kúlové jamky v rozích (?) a ve stěnách jámy, zhruba uprostřed stěn srubu. Kúlová jamka byla i uprostřed komory. Kromě keramiky byly nalezeny dva bronzové prsteny, zlatý prsten, jantarový závěsek, zbytky bronzové nádoby a část železného náramku (vyobrazení neexistují).*“ (**tab. 6:A**; *Smrž 1975*, 32–33, tab. 1:A). Keramický mobiliář autoři předložené práce převzali z dizertace Antonína Štrofa (*Štrof 1990*, 141, tab. 241:2, 242:2) a zobrazení zlatého prstenu převzali z monografie Zuzany Jarůškové a Antonína Štrofa (*Jarůšková – Štrof eds. a kol. 2014*, 161–162, obr. 62, 64).

1. Zlatý prsten – ztracený, není jasné, zda kresba patří k A/39 nebo B/39, tři spirály, zakončený hadí hlavou na jednom okraji a ocasem na druhém okraji (**tab. 4:1**).
2. Amfora – na okraji sluníčka a rýhované trojúhelníky, na hrdle sluníčka, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky s vpichováním a sluníčka kolem kruhových prohlubenin; v. 214 mm; ø okraje 236 mm; ø max. výdutě 322 mm; ø dna 96 mm; MZM (**tab. 4:2**).
3. Amfora/osudí – na hrdle vertikální pásy, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované mřížkované, šrafované a členěné trojúhelníky se sluníčky a vpichováním a rozměrná sluníčka kolem kruhových žlábků a vypnulín; ø max. výdutě 360 mm (Antonín Štrof však udává dvojnásobnou velikost, což u tohoto druhu nádoby pokládáme za chybu); MZM (**tab. 4:3**).

B/39 – „*Uvnitř jámy zahloubené 50 cm do podloží byla původně sroubena komora o stranách 330 x 330 cm. Ve dně se rýsovaly žlábký po vodorovných trámec stěn a kúlové jamky v rozích jámy. Kromě keramiky a železného kopí byl nalezen železný nůž a zlatý prsten.*“ (**tab. 6:B**; *Smrž 1975*, 33; tab. 1:B). Keramický mobiliář autoři předložené práce převzali z dizertace Antonína Štrofa (*Štrof 1990*, 141, tab. 241:1,3, 242:1, 243–244) a zlatý prsten převzali z monografie Zuzany Jarůškové a Antonína Štrofa (*Jarůšková – Štrof eds. a kol. 2014*, 161–162, obr. 62). Hrob asi obsahuje ještě více drobného mobiliáře, což naznačují vyobrazení Zdeňka Smrže, bohužel bez katalogového popisu (*Smrž 1975*, tab. 1:6–8), Antonín Štrof je ve své dizertaci neuvádí.

1. Zlatý prsten – ztracený, není jasné, zda kresba patří k A/39 nebo B/39, tři spirály, zakončený hadí hlavou na jednom okraji a ocasem na druhém okraji (**tab. 5:1**).
2. Železné kopí/oštěp – ztraceno, středové žebro (**tab. 5:2**).
3. Hrnc – dvojkónický až situlovitý tvar, na max. výduti vertikální výzdoba a páskové ucho; v. 206 mm; ø okraje 214 mm; ø max. výdutě 276 mm; ø 90 mm; MZM (**tab. 5:3**).
4. Poklice – s držadlem; v. 60 mm; ø 180 mm; ø držadla 30 mm; MZM (**tab. 5:4**).
5. Mísa s prohnutým hrdlem – v. 68 mm; ø okraje 170 mm; ø max. výdutě 164 mm; ø dna 38 mm; MZM (**tab. 5:5**).
6. Mísa s prohnutým hrdlem – vklenuté dno; v. 70 mm; ø okraje 180 mm; ø max. výdutě 174 mm; ø dna 46 mm; MZM (**tab. 5:6**).
7. Hrnc – ucho na výduti, zavěšené, rýsované šrafované trojúhelníky; v. 240 mm; ø okraje 160 mm; ø max. výdutě 230 mm; ø 64 mm; MZM (**tab. 5:7**).

8. Amfora – plastické oválné výčnělky na rozhraní hrdla a výdutě, ucho z hrdla na výduť; v. 186 mm; \varnothing okraje 206 mm; \varnothing max. výdutě 260 mm; \varnothing dna 90 mm; MZM (**tab. 5:8**).
9. Mísa s prohnutým hrdlem – vlnuté dno; v. 64 mm; \varnothing okraje 182 mm; \varnothing max. výdutě 174 mm; \varnothing dna 40 mm; MZM (**tab. 4:9**).
10. Mísa ostře zalomená – mřížkování uvnitř; v. asi 50–55 mm; \varnothing okraje 180 mm; \varnothing max. výdutě 172 mm; MZM (**tab. 4:10**).

MOSTKOVICE – „Přední díly“

H2 – „V těže trati (Přední díly – pozn. autorů), ale východně od silnice k Ohrozimí vykopal jsem hrob zavalený spoustou kamenů, orientovaný od severu k jihu, obsahující temněčerveně malovanou popelnici se skupinami černých kosočtverců, žlutočervenou nádobkou a dvě tuhované, oválné mísy s plochými držadly, tuhovanou misku s okrajem dovnitř zahnutým, zásobnicí a nádobu na čtyřech nožkách, představující krávu; v kamenném krytu byla železná sekera.“ (Gottwald 1931a, 93, obr. 103–105).

1. Oválná mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně hnědo-šedý, povrch uvnitř tuhovaný, kvadratické plastické výčnělky/držadla v nejširších částech okraje, uvnitř vleštování svislých pásů; v. 73 mm; d. okraje s výčnělky/držadly 259 mm; d. max. výdutě 225 mm; d. dna 78 mm; VMO, inv.č. A 72 198 (**tab. 7:1**).
 2. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedý, na hrdle svislé rastrování, na výduti šikmé žlábkování a rýsování; v. 85 mm; \varnothing okraje 132 mm; \varnothing max. výdutě 160 mm; dno není vyvinuté; VMO, inv.č. A 72 197 (**tab. 7:2**).
 3. Mísa s prohnutým hrdlem – prohnuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedý; v. 70 mm; \varnothing okraje 90 mm; \varnothing max. výdutě 130 mm; \varnothing dna 34 mm; VMO, inv.č. A 72 196 (**tab. 7:3**).
 4. Mísa s prohnutým hrdlem – prohnuté dno, povrch vně cihlově-cihlový se zbytky černého malování (typ Ib), povrch uvnitř cihlově-cihlový; v. 61 mm; \varnothing okraje 132 mm; \varnothing max. výdutě 154 mm; \varnothing dna 30 mm; VMO, inv.č. A 72 199 (**tab. 7:4**).
 5. Železná sekera s raménky – ztracena (vyobrazen exemplář z Určic – „Hájových“, který je dle Antonína Gottwalda s mostkovickou sekerou podobný; Gottwald 1931, obr. 106:3); VMO, inv.č. – (**tab. 7:5**).
 - 6a–6d. Zoomorfní nádoba – rhyton podoby krávy s výlevkou v tlamě, nálevkou na hřbetě, čtyřma nohama, dvěma rohy na hlavě, ocasem v zadní části a vemenem se čtyřmi struky na spodní části, povrch vně tuhovaný na původně cihlovém povrchu, povrch uvnitř cihlový; d. 250 mm; š. 145 mm; v. 128 mm; \varnothing okraje 77 mm; d. nálevky 70 mm; d. ocasu 18 mm; d. rohů 25 mm; d. nohou 20–22 mm; VMO, inv.č. A 72 195 (**tab. 7:6**).
 7. Amfora/osudí – prohnuté dno, povrch vně karmínový (podkladový), na okraji a hrdle tuhovaný, povrch uvnitř nezjištěno (zatřeno sádrou), malovaný na max. výduti tuhou podoby soustředných čtverců, s tečkami uprostřed a s plnými trojúhelníky v okrajových mezípolích; v. 252 mm; \varnothing okraje 199 mm; \varnothing max. výdutě 339 mm; \varnothing dna 95 mm; VMO, inv.č. A 72 200 (**tab. 8:7**).
 8. Amforovitá zásobnice – povrch vně tuhovaný, na hrdle vleštované mřížkování, povrch uvnitř hnědo-cihlový, na výduti kruhové prohlubeniny, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 324 mm; \varnothing okraje 264 mm; \varnothing max. výdutě 436 mm; \varnothing dna 114 mm; VMO, inv.č. A 72 194 (**tab. 8:8**).
- Uložení kremace není známé.

PROSTĚJOV-DOMAMYSLICE – „V Loučkách“, ul. Olšová“

Lokalita leží na SZ okraji dnešních Prostějova-Domamyslic – „V Loučkách“, ul. Olšové“, vlevo od silnice směřující od Prostějova k Mostkovicím, na téměř nepatrné terénní vyvýšenině vystupující nad rovinaté terény inundace nedalekého toku řeky Hloučely, jejíž současné koryto je od místa výzkumu vzdáleno asi 400 m S směrem. Pohřebiště se nachází v oblasti staršího rozlehlého funerálního mikroregionu pozdní doby bronzové, který se rozpadá na dílčí okrsky Prostějov-Domamyslice – „Díly“, „Klínky“ a „Pod Hájem“ (Sedláček 2005, 47–48, obr. na str. 11). Halštatské pohřebiště v poloze „V Loučkách“, ul. Olšová, je zcela novým doposud neznámým pohřebištěm. V létě roku 2016 byly na lokalitě pod vedením Pavla

Fojtíka na parcelách nových rodinných domů SO 01 a 05 prozkoumány čtyři komorové hroby H1–H4/2016 (**obr. 9**).

Stratigrafie pohřebiště:

kontext 100 – ornice, fluvizem o mocnosti cca 50 cm

kontext 101 – podorniční vrstva o mocnosti cca 20 cm

kontext 102 – povodňová hlína

kontext 103 – štěrková říční terasa

kontext 104 – světle hnědá jílovitá hlína vyplňující prostor mezi kamenným závalem

kontext 105 – říční štěrk vyplňující prostor mezi kamenným závalem

kontext 106 – světle hnědá jílovitá hlína vyplňující prostor mezi nebyvale velkými kameny

kontext 107 – světle hnědá jílovitá hlína s občasnými říčními valouny

Hrob H1/2016 – (K 500); podmínky: plošný odkryv objektu narušeného stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 104; podloží: kontext 102; kontext 103; nadloží: kontext 100; kontext 101; půdorys: původně asi čtvercový se zaoblenými rohy; dochované rozměry: 2,5 x 1,4? m; max. zjištěná hloubka 1,1 m pod úroveň současného terénu (zahloubeno 0,55 m do povodňové hlíny); orientace: osami téměř ve směru hlavních světových stran; stěny: kolmé; dno: rovné; kontext 104; mohyla nepotvrzená (**tab. 9, 12–13**). Množství kamene asi 1,2 m³. Hrob byl dokumentován ve dvou úrovních (**tab. 12, foto 3–4**).

1. Amforovitá zásobnice – povrch vně šedo-černý, otřelý, povrch uvnitř hnědo-černý, vklenuté dno, na hrdle tři horizontální rýhy zakončené důlky a kruhové prohloubeniny se středovým pupíkem, na výduti svislé a šikmé rýhy, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 445 mm; \emptyset okraje 288 mm; \emptyset max. výdutě 412 mm; \emptyset dna 112 mm; MP, inv.č. 293680 (**tab. 10:1**).

2. Mísa se zataženým okrajem – vklenuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 64 mm; \emptyset okraje 150 mm; \emptyset 158 mm; \emptyset dna 74 mm; MP, inv.č. 293681 (**tab. 10:2**).

3. Osudí – použito jako urna, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-černý, zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky a sluníčka; v. 165 mm; \emptyset okraje 238; \emptyset max. výdutě 294 mm; \emptyset dna 94 mm; \emptyset MP, inv.č. 293682 (**tab. 11:3**).

4. Mísa se zataženým okrajem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; \emptyset okraje 245 mm; \emptyset max. výdutě 256 mm; MP, inv.č. 293683 (**tab. 10:4**).

5. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý; v. 26 mm; \emptyset okraje 128 mm; \emptyset max. výdutě 124 mm; \emptyset dna 36 mm; MP, inv.č. 293684 (**tab. 10:5**).

6. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně cihlový s tuhováním, povrch uvnitř hnědý; uvnitř zbytky rýsování; v. 40 mm; \emptyset okraje 134 mm; \emptyset max. výdutě 134 mm; \emptyset dna 135 mm; MP, inv.č. 293685 (**tab. 10:6**).

7. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, vklenuté dno, povrch vně hnědý, zbytky tuhování pod okrajem, povrch uvnitř hnědý; v. 30 mm; 101 mm; \emptyset max. výdutě 101 mm; \emptyset 30 mm; MP, inv.č. 293686 (**tab. 10:7**).

8. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 65 mm; \emptyset okraje 152 mm; \emptyset max. výdutě 160 mm; \emptyset dna 44 mm; MP, inv.č. 293687 (**tab. 10:8**).

9. Nádoba – fragment, druh neurčený; MP, inv.č. 293688.

10. Mísa se zataženým okrajem – fragment; povrch vně –, povrch uvnitř –; MP, inv.č. 293689 (**tab. 10:10**).

11. Nádoba – fragment, druh neurčený; MP, inv.č. 293690.

12. Amfora – malé množství kremace, vklenuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-černý, na výduti postavené rastrované rýsované mřížkované důlkované trojúhelníky se sluníčky; v. 163 mm; \emptyset okraje 151 mm; \emptyset max. výdutě 213 mm; \emptyset dna 68 mm; MP, inv.č. 293691 (**tab. 11:12**).

13. Hrnc – fragment, povrch vně okrový, povrch uvnitř okrový, na výduti oválné plastické výčnělky a prstování; \emptyset max. výdutě 160 mm; \emptyset dna 97 mm; MP, inv.č. 293692 (**tab. 11:13**).

14. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované rýhované trojúhelníky se sluníčky; v. 58 mm; \emptyset okraje 111 mm; \emptyset max. výdutě 133 mm; \emptyset dna 20 mm; MP, inv.č. 293693 (**tab. 11:14**).

15. Nádoba – fragment, druh neurčený; MP, inv.č. 293694.

16. Železný nůž – dva fragmenty, s odlomeným trnem, povrch korodovaný; d. 62 a 38 mm; š. 12 mm; v. 3 mm; MP, inv.č. 293695 (**tab. 10:16**).

17. Šálek – uložený uvnitř nádoby č. 1, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na výdutí šikmé rýsování; v. 49 mm; \varnothing 72 mm; \varnothing max. výdutě, 90 mm; \varnothing dna 25 mm; š. ucha 16 mm; MP, inv.č. 293696 (**tab. 11:17**).
18. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, pod nádobou č. 1, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na výdutí šikmé rýsování a důlkování; v. 56 mm; \varnothing okraje 117 mm; \varnothing max. výdutě 137 mm; \varnothing dna 24 mm; MP, inv.č. 293697 (**tab. 11:18**).
19. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na výdutí šikmé rýsování; v. 68 mm; \varnothing 103 mm; \varnothing max. výdutě 126 mm; \varnothing dna 19 mm; MP, inv.č. 293698 (**tab. 11:19**).
20. Mísa s prohnutým hrdlem – vlnuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-černý (stopy tuhování), na hrdle horizontální vpichování, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované rýhované šrafované trojúhelníky se sluníčky a svislé rýsování s vpichováním; v. 72 mm; \varnothing okraje 108 mm; \varnothing 137 mm; \varnothing dna 32 mm; MP, inv.č. 293699 (**tab. 11:20**).
21. Miniaturní amfora – rhyton, uvnitř nádoby č. 3, otvor ve dně a 3 otvory ve stěně (před výpalem), povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na hrdle tuhování, na výdutí šikmé rýsování a důlkování; v. 38 mm; \varnothing okraje 27 mm; \varnothing max. výdutě 41 mm; \varnothing dna 10 mm; \varnothing otvoru ve dně 7 mm; MP, inv.č. 293700 (**tab. 10:21**).
22. Šálek – uložený uvnitř nádoby č. 13, vlnuté dno, povrch vně šedo-černý, povrch uvnitř šedo-černý; v. 48 mm; \varnothing okraje 93 mm; \varnothing max. výdutě 97 mm; \varnothing dna 30 mm; š. ucha 20 mm; MP, inv.č. 293701 (**tab. 11:22**).
23. Šálek – uvnitř nádoby č. 1, vyzvednutý s nádobou č. 17, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-hnědý (stopy tuhování), na výdutí šikmé rýsování; v. 47 mm; \varnothing okraje 78 mm; \varnothing max. výdutě 92 mm; \varnothing dna 20 mm; š. ucha 16 mm; MP, inv.č. 293702 (**tab. 11:23**).
- platěnická a lengyelská keramika ze zásypu, inventováno pod jedním číslem; MP, inv.č. 293703.
 - dva zlomky třecí podložky (dříve zrnotěrky) nalezené mezi kameny závalu hrobu; MP, inv.č. 293704 a 293705.
 - zlomek mušlovce obsažený mezi kameny závalu hrobu; MP, inv.č. 293706.

H2/2016 – (K 501); podmínky: plošný odkryv objektu narušeného stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 105; podloží: kontext 102; kontext 103; nadloží: kontext 100, fluvizem o mocnosti cca 50 cm; kontext 101; půdorys: původně asi čtvercový se zaoblenými rohy; dochované rozměry: cca 2,8? x 1,7? m; max. zjištěná hloubka 1,33 m pod úrovní současného terénu (zhloubeno 0,83 m do povodňové hlíny; dno amforovité zásobnice č. 2 zapuštěno 0,33 m do šterkové terasy); orientace: osami téměř ve směru hlavních světových stran; stěny: kolmé; dno: mírně vlnité (kopírující šterkovou terasu) s kruhovou jamkou pro usazení; nádoby č. 2 (amforovité zásobnice); popis výplně: kontext 105; mohyla nepotvrzená (**tab. 9, 17–18**). Množství kamene asi 0,8 m³. Hrob byl dokumentován ve dvou úrovních (**tab. 17, foto 5–6**).

1. Amfora – vlnuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědo-černý, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované trojúhelníky s důlkováním, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 270 mm; \varnothing okraje 223 mm; \varnothing max. výdutě 342 mm; \varnothing dna 105 mm; MP, inv.č. 293707 (**tab. 14:1**).
2. Amforovitá zásobnice – povrch vně šedo-černý (otřelé tuhování), povrch uvnitř okrový, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 540 mm; \varnothing okraje 358 mm; \varnothing max. výdutě 616 mm; \varnothing dna 137 mm; MP, inv.č. 293708 (**tab. 15:2**).
3. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně hnědý, pod okrajem tuhování, povrch uvnitř tuhovaný; v. 71 mm; \varnothing okraje 198 mm; \varnothing max. výdutě 204 mm; \varnothing 55 mm; MP, inv.č. 293709 (**tab. 14:3**).
4. Železný nůž – s trnem, povrch korodovaný; d. 138 mm; š. 26 mm; v. 4 mm; MP, inv.č. 293710 (**tab. 14:4**).
5. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně hnědý, pod okrajem tuhování, povrch uvnitř tuhovaný; v. 87 mm; \varnothing okraje 215 mm; \varnothing max. výdutě 225 mm; \varnothing dna 80 mm; MP, inv.č. 293711 (**tab. 14:5**).
6. Šálek – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované šrafované mřížkované trojúhelníky s důlkováním; dvě rýhy na uchu; v. 81 mm; \varnothing okraje 121 mm; \varnothing max. výdutě 157 mm; \varnothing dna 40 mm; š. ucha 21 mm; MP, inv.č. 293712 (**tab. 16:6**).
7. Šálek – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované šrafované mřížkované trojúhelníky s důlkováním; v. 74 mm; \varnothing okraje 151 mm; \varnothing max. výdutě 173 mm; \varnothing dna 35 mm; š. ucha 21 mm; MP, inv.č. 293713 (**tab. 16:7**).

8. Šálek – v amfoře č. 1, vkleuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, uvnitř rýsované trojúhelníky, dvě rýhy na uchu; v. 50 mm; \varnothing okraje 101 mm; \varnothing max. výdutě 105 mm; \varnothing dna 33 mm; š. ucha 14 mm; MP, inv.č. 293714 (**tab. 16:8**).
 9. Mísa se zataženým okrajem – v amforovité zásobnici č. 2, povrch vně hnědý, pod okrajem tuhováním, povrch uvnitř tuhovaný; v. 105 mm; \varnothing okraje 222 mm; \varnothing max. výdutě 232 mm; \varnothing dna 79 mm; MP, inv.č. 293715 (**tab. 14:9**).
 10. Šálek – v nádobě č. 2, vkleuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, uvnitř rýsované trojúhelníky, dvě rýhy na uchu; v. 54 mm; \varnothing okraje 106 mm; \varnothing max. výdutě 109 mm; \varnothing dna 30 mm; š. ucha 15 mm; MP, inv.č. 293716 (**tab. 16:10**).
 11. Mísa se zataženým okrajem – v nádobě č. 2, povrch vně hnědý, pod okrajem tuhováním, povrch uvnitř tuhovaný; v. 106 mm; \varnothing okraje 242 mm; \varnothing max. výdutě 263 mm; \varnothing dna 92 mm; MP, inv.č. 293717 (**tab. 14:11**).
 12. Hrnc – v nádobě č. 2, povrch vně okrový, povrch uvnitř okrový, na výduti plastické oválné výčnělky; v. 178 mm; \varnothing okraje 125 mm; \varnothing max. výdutě 160 mm; \varnothing dna 94 mm; MP, inv.č. 293718 (**tab. 16:12**).
 13. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 74 mm; \varnothing okraje 186 mm; \varnothing max. výdutě 196 mm; \varnothing dna 70 mm; MP, inv.č. 293719 (**tab. 14:13**).
 14. Amfora/osudí – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-černý, na výduti rýsované rýhované trojúhelníky a sluníčka; \varnothing dna 84 mm; MP, inv.č. 293720 (**tab. 16:14**).
 15. Šálek – součást nádoby č. 10?, vkleuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, uvnitř rýsované složené trojúhelníky, dvě rýhy na uchu; v. 53 mm; \varnothing okraje 101 mm; \varnothing max. výdutě 101 mm; \varnothing dna 35 mm; š. ucha 14 mm; MP, inv.č. 293721 (**tab. 16:15**).
- Kremace nebyla nalezena.

H3/2016 – (K 502) – podmínky: plošný odkryv objektu narušeného stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 106; podloží: kontext 102; kontext 103; nadloží: kontext 100, fluvizem o mocnosti cca 50 cm; kontext 101; půdorys: široce oválný až čtvercový se zaoblenými rohy; rozměry: 2,2 x 2,2? m; max. zjištěná hloubka 1,08 m pod úrovní současného terénu (zahlobeno 0,38 m do povodňové hlíny); orientace: delšími osami ve směru hlavních světových stran; stěny: kolmé; dno: rovné; popis výplně: kontext 106; mohyla nepotvrzená (**tab. 9, 21–22**). Hrob byl dokumentován ve třech úrovních (**tab. 21–22, foto 7–8**).

1. Osudí – použito jako urna, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované rýhované trojúhelníky, šikmé rýsování, důlkování a sluníčka; v. 107 mm; \varnothing okraje 232 mm; \varnothing max. výdutě 253 mm; \varnothing dna 69 mm; MP, inv.č. 293722 (**tab. 19:1**).
2. Amfora – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na hrdle vertikální rastrování, na výduti šikmé rastrování; \varnothing max. výdutě 162 mm; \varnothing dna 62 mm; MP, inv.č. 293723 (**tab. 19:2**).
3. Amfora – malé množství kremace, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; \varnothing okraje 120 mm; MP, inv.č. 293724 (**tab. 19:3**).
4. Mísa se zataženým okrajem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; MP, inv.č. 293725 (**tab. 19:4**).
5. Nádoba – fragment; MP, inv.č. 293726.
6. Mísa s prohnutým hrdlem/šálek – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-hnědý, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované rýhované šrafované trojúhelníky, důlkování, sluníčka a plastické oválné výčnělky; \varnothing max. výdutě 193 mm; \varnothing dna 64 mm; MP, inv.č. 293727 (**tab. 19:6**).
7. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, uvnitř nádoby č. 8, vkleuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; \varnothing max. výdutě 128 mm; \varnothing dna 27 mm; MP, inv.č. 293728 (**tab. 20:7**).
8. Amforovitá zásobnice – povrch vně šedo-černý, povrch uvnitř okrový, na hrdle/výduti čtyři oválné plastické výčnělky, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 342 mm; \varnothing okraje 276 mm; \varnothing max. výdutě 404 mm; \varnothing dna 90 mm; MP, inv.č. 293729 (**tab. 19:8**).
9. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně hnědý, pod okrajem tuhováním, povrch uvnitř tuhovaný; v. 99 mm; \varnothing 262 mm; \varnothing 272 mm; \varnothing 78 mm; MP, inv.č. 293730 (**tab. 20:9**).
10. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně okrový (stopy tuhováním) povrch uvnitř tuhovaný; v. (asi) 106 mm; \varnothing okraje 259 mm; \varnothing max. výdutě 266 mm; \varnothing dna 67 mm; MP, inv.č. 293731 (**tab. 20:10**).
11. Mísa s prohnutým hrdlem – vkleuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 62 mm; \varnothing okraje 178 mm; \varnothing max. výdutě 177 mm; \varnothing dna 45 mm; MP, inv.č. 293732 (**tab. 20:11**).

12. Mísa s prohnutým hrdlem – vklenuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 72 mm; \varnothing okraje 207 mm; \varnothing max. výdutě 209 mm; \varnothing dna 63 mm; MP, inv.č. 293733 (**tab. 20:12**).
13. Mísa – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; \varnothing dna 68 mm; MP, inv.č. 293734 (**tab. 20:13**).
14. Amforovitá zásobnice – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, mezi hrdlem a výduti horizontální žlábek, na výduti vypnulina; MP, inv.č. 293735 (**tab. 20:14**).
15. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, vklenuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; \varnothing max. výdutě 130 mm; \varnothing dna 31 mm; MP, inv.č. 293736 (**tab. 20:15**).
16. Amfora/osudí – fragment, součást nádoby č. 6?, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na výduti šikmé rýsování a důlkování; \varnothing dna 74 mm; MP, inv.č. 293737 (**tab. 20:16**).
17. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, součást nádoby č. 13?, vklenuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; \varnothing max. výdutě 184 mm; \varnothing dna 48 mm; MP, inv.č. 293738 (**tab. 20:17**).
18. Železný kruh – 4 fragmenty, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing (asi) 60 mm; \varnothing průřezu 4–5 mm; MP, inv.č. 293739/1 (**tab. 20:18**).
19. Železný kruh – v nádobě č. 1 (v urně), 11+ fragmentů, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing –; \varnothing průřezu 5 mm; MP, inv.č. 293739/2 (nedokumentováno).
20. Železná jehlice – v nádobě č. 1 (v urně), 2 (jistě) fragmenty, povrch korodovaný, čochovitá hlavice, kruhový příčný průřez; d. –; \varnothing průřezu 5 mm; MP, inv.č. 293739/3 (nedokumentováno).

H4/2016 – (K 503); podmínky: plošný odkryv objektu narušeného stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 107; podloží: kontext 102; nadloží: kontext 100, fluvizem o mocnosti cca 50 cm; kontext 101; půdorys: oválný, původně asi čtvercový se zaoblenými rohy; dochované rozměry: 1,8 x 1,2? m; max. zjištěná hloubka 0,68 m pod úroveň současného terénu (lehce zahloubeno do povodňové hlíny); orientace: osami téměř ve směru hlavních světových stran; stěny: kolmé; dno: rovné; popis výplně: kont. 107; mohyla nepotvrzená (**tab. 9, 24**). Hrob byl dokumentován ve dvou úrovních (**tab. 24, foto 9–10**).

1. Amfora/osudí – použita jako urna, fragment, vklenuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na výduti šikmé rýsování a důlkování; \varnothing max. výdutě 237 mm; \varnothing dna 104 mm; MP, inv.č. 293740 (**tab. 23:A1**).
 2. Amforovitá zásobnice – vklenuté dno, povrch vně šedo-černý (stopy tuhování), povrch uvnitř hnědý, na rozhraní hrdla výdutě tečkování, pod rozhraní hrdla a výdutě svislé rýsování a plastické vypnuliny s důlkováním, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 400 mm; \varnothing okraje 208 mm; \varnothing max. výdutě 446 mm; \varnothing dna 120 mm; MP, inv.č. 293741 (**tab. 23:A2**).
 3. Nádobá – fragment, povrch vně okrový, povrch uvnitř šedo-hnědý; \varnothing dna 60 mm; MP, inv.č. 293742 (**tab. 23:A3**).
 4. Nádobá – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla výdutě šikmé rýsování a tečkování; MP, inv.č. 293744 (**tab. 23:A4**).
 5. Železný nůž – fragment; d. 82 mm; š. 20 mm; v. 4 mm; MP, inv.č. 293743 (**tab. 23:A5**).
- Asi platěnická keramika ze zásypu (neinventováno).

PROSTĚJOV – „ul. Újezd“

„Na jaře r. 1982 došlo v Prostějově v místech demolice starých domů v ulici Újezd a stavby výškové budovy spojů k náhodnému povrchovému nálezu keramických střepů. ..keramika byla patrně více než rok „uložena“ v hromadách hlíny při kopání základů.. ...Probráním terénu v širším okruhu naleziště byly získány zlomky z dalších nádob.. ..potvrzují domněnku o žárovém hrobu, tak i typický milodar – železný nožik, který se však při konzervaci zcela rozpadl. ..V době záchranné akce bylo místo nálezu novostavbou už natolik pozměněno, že nebylo při nejlepší vůli možné zjistit bližší nalezové okolnosti, ani stanovit přesně místo, kde se objekt původně zahluboval.“ (Šiška 1983).

1. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně šedý, povrch uvnitř tuhovaný; MP, L 296, inv.č. 046 665 (**tab. 23:B1**).
2. Šálek – fragment, povrch uvnitř šedý, povrch vně tuhovaný; MP, L 297, inv.č. 046 666 (**tab. 23:B2**).

3. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně cihlový, uvnitř cihlový, na okraji bílý trojúhelník vyplněný menšími černými trojúhelníky, na okraji černý mřížkovaný trojúhelník, na okraji stopy karmínově červeného trojúhelníku; MP, L 299, inv.č. 046 668 (**tab. 23:B3**).

4. Šálek – povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý; MP, L 298, inv.č. 046 667 (**tab. 23:B4**).

SELOUTKY – „NA ŠŤASTNÝCH“ 1923, 1926, 1932, 1934, 2012, 2017

V předkládaném katalogu najdeme položkový katalog z výzkumu Antonína Gottwalda z let 1923, 1926, 1932 a 1934 a Karla Dobeše z roku 1934 v Seloutkách – „Na šťastných“. Navazuje na něj položkový katalog výzkumů Pavla Fojtíka na parcelách rodinného domu Kašina v roce 2012, rodinného domu Procházkovi v roce 2012 a rodinného domu Trnečková – Barák v roce 2017 a 2019.⁶⁸ Nálezy jsou uloženy v Muzeu Prostějovska (MP). Gottwaldovy a Dobešovy výzkumy z let 1923–1934 byly obsahem neobhájené bakalářské práce Martiny Konečné (*Konečná 2005*), jejíž údaje a kresby autoři této publikace nepřebírají, všechny položky v katalogu a tabulkách byly revidovány a znovu nakresleny. Před položkovým katalogem hrobů z let 1923–1934 autoři uvádějí také autentický popis Antonína Gottwalda (*Gottwald 1928; 1939*) a přetiskují také původní Gottwaldovy kresby z roku 1928 zachycující hroby z let 1923 a 1926 (**tab. 25–27; Gottwald 1928, tab. I–III**).

Pohřebiště v Seloutkách – „Na šťastných“ bylo objeveno při stavbě silnice ze Seloutek do Domamyslic. Dělníci rozryli koncem června 1923 v trati „Na šťastných“ první žárový hrob.

„Bezodkladně zajel jsem do Seloutek k prohlédnutí nového nálezu a dojížděl jsem tam pak velmi často, abych další hroby, na něž dělníci narazí, vlastnoručně mohl rozebrat; tak podařilo se mi obsah všech ostatních hrobů zachránit až na dva, jež nově najatí dělníci rozhodili. Tři hroby v mé nepřítomnosti vyzvedl můj dlouholetý pomocník Kar. Špičák.“ (*Gottwald 1928, 7*).

„Hroby byly dvojího druhu: lužické a plátenické. Oboje vyskytovaly se promíchaně na témž prostranství, někde blízko, místy velmi daleko od sebe.“ (*Gottwald 1928, 7*).

„Po skončení odkopávek na silnici, na podzim 1923, začal jsem vyhledávat hroby na poli Vinc. Hály, kde v průkopu 2 m širokém v délce 80 m našel jsem toliko 1 hrob plátenický a 3 hroby lužické. Další pátrání po hrobech při nastalém vydobývání cukrovky bylo znemožněno naprostým nedostatkem dělníků.“ (*Gottwald 1928, 7*).

„V letech následujících, kdy na pozemcích při silnici byla vojtiška, brambory a řepa, nebylo lze pomýšlet na výzkum. Teprve po žních v r. 1926, když se po sklizni obilí pozemky po obou stranách silnice uvolnily, dal jsem se do kopání, jehož po 3 roky dočkatí jsem se nemohl.“ (*Gottwald 1928, 7*).

„Předvídaje tu veliké pohřebiště se spoustou pěkných hrobů, těšil jsem se zvláště na plátenické, kteráž na Prostějovsku dosud jsou velmi vzácná. Nemálo jsem se však zklamal. Dle všeho střed pohřebiště byl právě v místech, kudy silnice nyní vede, neboť na přilehlých polích, ač prorýli jsme veliké plochy, podařilo se mi zjistit na poli Hálově pouze 2 hroby lužické a na pozemku Ant. Kaprála, kde nejvíce hrobů jsem očekával, jen jediný hrob lužický a 2 plátenické. Po několikadenní práci, jejímž výsledkem byly pouze 4 nádoby ve střepech nalezené, jež z pěti hrobů vyzvednouti a slepiti jsem mohl, zanechal jsem nákladného bádání.“ (*Gottwald 1928, 7–8*).

„Hroby lužické, jichž nalezeno bylo celkem 19, obsahovaly nádoby většinou dosti dobře uchované; na milodary byly však nesmírně chudé.“ (*Gottwald 1928, 8*).

⁶⁸ Hroby Seloutky H1/2012 a H2/2019 – „Na šťastných“ nejsou obsaženy v katalogu.

„Plátenické hroby, kterýchž odkryto bylo 16, měly nádoby až na nepatrné výjimky vesměs na drobečky rozpadlé, takže mnohé, zvláště veliké a tuhované, zejména byli-li kryty kamením, nebylo možno slepiti. Zajímavé různé věci bronzové, železné a j. nacházeli jsme téměř v každém hrobě.“ (Gottwald 1928, 8).

H1/1923 – „HROB 1., na nějž dělníci koncem června 1923 na Šťastných narazili, byl neopatrností a z neznalosti úplně zničen. Zůstalo z něho jen několik střepů z větší nádoby a něco kůstek, mezi nimiž nalezl jsem kostěný úlomek, koncentrickými kroužky zdobený (Tab. III. – 25; odkaz na vyobrazení, pozn. autora).“ (Gottwald 1928, 11). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 37, tab. 1:1).

1. Zlomek kostěného předmětu – zdobený koncentrickými kroužky, povrch světlešedý, hlazený; max. d. 23 mm, v. 4 mm; MP, kat.č. L 97/3, inv.č. 034 938 (tab. 28:A1).

H2/1926 – „HROB 2. ukryt byl pod spoustou kamení, jehož vybráno bylo přes 2 m³. Dělníci odklidili ho asi 1 m³ při hloubení příkopu a narazili na střepy z veliké nádoby, jež jsem nalezl vyhozeny na okraji sousedního pole. Po několika dnech přikročeno bylo k odklizení zbylých kamenů, pod nimiž bylo celkem 12 rozdrčených nádob, ze kterých podařilo se mi slepiti jen 3. Nádoby v hrobě uloženy byly směrem od jihu k severu. Na kraji byla misou zakrytá popelnice (Tab. II. – 1.; odkaz na vyobrazení, pozn. autora), v ní bronzová jehlice (III. – 17.), drátovité náramky bronzové a přeslínek, u ní silně rezem prostoupená hrouda, obsahující shluk železných součástí z koňských strojů o 39 kusech: udidla (III. – 24., 32. a 12.), násadec na oje (III. – 10.), okrasníky na nánosníky (III. – 2. a 3.), plochý kroužek s udrobeným ouškem (III. – 20.), 5 závěsných kroužků s průřezem kruhovitým (III. – 34.), řetízek (III. – 18.), k němuž patří ještě 7 ojedinelých kroužků a jeden s plíšky nýty spojenými (III. – 23.), 3 závěsky (III. – 27.), 5 závlaček (III. – 19.) a různé zlomky, o kterýchž nelze s určitostí pověděti z jakých předmětů pocházejí; u želez vyskytlo se 6 větších knoflíků bronzových (III. – 28. a 29.) a dva bronzové v podobě miniaturních prstenů s vypouklými očky (III. – 13.). Vedle popelnice byla nádoba (II. – 8.) s misečkou (II. – 6. a 9.) uvnitř miska, zvířecí kost, železný nůž a druhá popelnice tvarem první popelnici úplně podobná, opět misou zakrytá. V této popelnici uloženo bylo mezi kostmi 36 korálků z červeného skla trojí velikosti (III. – 30.) a 7 korálků bronzových (III. – 8.), drátovitý náramek bronzový a jeden železný s paličkami na koncích (III. – 7.). Za uvedenými nádobami byl ostatek veliké nádoby, dělníky zachycené (II. – 12.) s misečkou uvnitř, miska a střepy ze dvou roztlačených nádob. O samotě při hrobě ležely vedle sebe za nádobami dvě jehlice, jedna bronzová (III. – 15.), druhá železná (III. – 14.).“ (Gottwald 1928, 11–12). Část inventáře hrobu s novými kresbami publikoval Jiří Říhovský (Říhovský 1979, Taf. 83:E). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 37–40, tab. 2:1–32, 3:1).

1. Amfora – povrch vně tuhovaný a uvnitř hnědý, na spodní straně čtyři oválné plastické výčnělky, horizontální a obloukovité žlábkování na hrdle, svislé a šikmé žlábkování na horní části výdutě, na hrdle a horní části výdutě kolky podoby sluníčka; v. 277 mm; ø okraje 251 mm; ø max. výdutě 377; ø dna 111 mm; MP, kat.č. L 50, inv.č. 038 808 (tab. 28:B1).

2a. Bronzová jehlice s vázičkovitou hlavicí – povrch patinovaný, jehla je poškozená a zalomená ve spodní části, kruhový příčný průřez jehly; d. 94 mm; ø hlavice 10 mm; ø průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 783 (tab. 30:2a).

2b–2c. Bronzový spirálovitý náramek/nápažník – povrch patinovaný, rozlomený, kruhový příčný průřez; ø 63 mm; ø průřezu 1,5 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 782 (tab. 30:2b–2c).

4. Jantarové korálky (8 ks) – kruhový otvor; ø 5–7 mm; v. 2–4 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 792 (tab. 30:4).

5a. Železný kruh – povrch korodovaný; ø 49 mm; ø průřezu 6 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/1 (tab. 29:5a).

- 5b. Železný kruh – povrch korodovaný; \varnothing 31 mm; \varnothing průřezu 6 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/2 (**tab. 29:5b**).
- 5c. Železný kruh – povrch korodovaný; \varnothing 32 mm; \varnothing průřezu 6 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/3 (**tab. 29:5c**).
- 5d. Železný kruh – povrch korodovaný; \varnothing 32 mm; \varnothing průřezu 6 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/4 (**tab. 29:5d**).
- 5e. Železný kruh – část chybí, povrch korodovaný; \varnothing 45 mm; \varnothing průřezu 6 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/5 (**tab. 29:5e**).
- 5f. Železný kruh – část chybí, povrch korodovaný; \varnothing 45 mm; \varnothing průřezu 6 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/6 (**tab. 29:5f**).
- 5g. Železné udidlo – povrch korodovaný; d. 144 mm; \varnothing kruhu 22 mm; \varnothing průřezu 5 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/7 (**tab. 29:5g**).
- 5h. Železný kruh – povrch korodovaný; \varnothing kruhu 50 mm; \varnothing průřezu 6 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/8 (**tab. 29:5h**).
- 5i. Železný kruh – povrch korodovaný; \varnothing kruhu 33 mm; \varnothing průřezu 6 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/9 (**tab. 29:5i**).
- 5j. Železný kruh – povrch korodovaný; \varnothing kruhu 29 mm; \varnothing průřezu 5 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/10 (**tab. 29:5j**).
- 5k. Železný náramek/nápažník – otevřený, povrch korodovaný; d. 81 mm; \varnothing průřezu 7 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/11 (**tab. 30:5k**).
- 5l. Železné udidlo – povrch korodovaný; d. 150 mm; \varnothing 20 mm; \varnothing průřezu 6 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/12 (**tab. 29:5l**).
- 5m. Železný kolíkovitý zákolník se 3 kruhy – povrch korodovaný; d. kolíku 51 mm; \varnothing kruhů 55 mm; \varnothing průřezu 7 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/13 (**tab. 29:5m**).
- 5n. Železné udidlo s omegovitou svorkou a postranním kolíkem – povrch korodovaný; d. 121 mm; d. omegovité svorky 24 mm; d. kolíku 64 mm; \varnothing průřezu 6 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/14 (**tab. 29:5n**).
- 5o. Železný kolík ze jha/postroje – povrch korodovaný; d. 28 mm; \varnothing průřezu 5 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/15 (**tab. 29:5o**).
- 5p. Železný kolík ze jha/postroje – povrch korodovaný; d. 26 mm; \varnothing průřezu 4 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/16 (**tab. 29:5p**).
- 5q. Železný kroužek s řemínky a nýtem – povrch korodovaný; \varnothing 18 mm; \varnothing průřezu 3 mm; max. d. řemínku 17 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/17 (**tab. 29:5q**).
- 5r. Železný hřeb s kulovitou hlavicí – povrch korodovaný; d. 13 mm; \varnothing hlavice 14 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/18 (**tab. 29:5r**).
- 5s. Bronzová průvlečka s polokulovitou hlavicí – povrch patinovaný; \varnothing 12 mm; v. 11 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/19 (**tab. 29:5s**).
- 5t. Bronzová průvlečka s polokulovitou hlavicí – povrch patinovaný; \varnothing 11 mm; v. 11 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 801/20 (**tab. 29:5t**).
- 6a–6c. Bronzový drátěný kroužek – 15 zlomků, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez drátu; \varnothing kruhu 43 mm; \varnothing drátu 2 mm; MP, kat.č. L 98/3, inv.č. 033 184 (**tab. 30:6a–6c**).
- 7a. Bronzový drátěný kroužek – povrch patinovaný, čtyři závity, kruhový příčný průřez drátu, konce ztenčené; \varnothing 48 mm; \varnothing průřezu 1,5 mm; MP, kat.č. L 98/4, inv.č. 038 513 (**tab. 30:7a**).
- 7b. Bronzový drátěný kroužek o čtyřech závitech – povrch patinovaný, kruhový příčný průřez drátu, konce ztenčené; \varnothing 48 mm; \varnothing průřezu 1,5 mm; MP, kat.č. L 98/4, inv.č. 038 513 (**tab. 30:7b**).
8. Přeslen – povrch vně hnědý; max. \varnothing 27 mm; v. 28 mm; MP, kat.č. L 98/5, inv.č. neuvedeno (**tab. 30:8**).
9. Železný kruh – fragment, náleží asi k opaskovým svorkám; povrch korodovaný, obdélný příčný průřez; \varnothing 44 mm; š. průřezu 8 mm; v. 2 mm; MP, kat.č. L 98/10, inv.č. 033 182 (**tab. 30:9**).
10. Železný předmět – povrch korodovaný, obdélný příčný průřez, konec ztenčen; d. 46 mm; š. 5 mm; MP, kat.č. L 98/12, inv.č. 033 185 (**tab. 30:10**).
- 11a. Železná opasková svorka – fragmenty několika kusů s nýtem a železnými kroužky, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez oček; d. svorky 21 mm; \varnothing plošky svorky 17 mm; \varnothing kruhu 20 mm; \varnothing tyčinky kroužku 3 mm; MP, kat.č. L 98/16, inv.č. 033 181 (**tab. 30:11a**).
- 11b. Železný kroužek – část chybí, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 20 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 98/17, inv.č. 033 225 (**tab. 30:11b**).
- 11c. Železný kroužek – část chybí, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 20 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 98/18, inv.č. 033 226 (**tab. 30:11c**).
- 11d. Železný kroužek – povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 18 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. 98/19, inv.č. 033 227 (**tab. 30:11d**).
- 11e. Železný kroužek – část chybí, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 19 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 98/20, inv.č. 033 228 (**tab. 30:11e**).

- 11f. Železný kroužek – část chybí, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 20 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 98/20, inv.č. 033 228 (**tab. 30:11f**).
- 11g. Železný kroužek – povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 17 mm, \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 98/20, inv.č. 033 228 (**tab. 30:11g**).
- 11h. Železný kroužek – část chybí, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 20 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 98/20, inv.č. 033 228 (**tab. 30:11h**).
- 11i. Železný kroužek – část chybí, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 18 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 98/20, inv.č. 033 228 (**tab. 30:11i**).
- 11j. Železný kroužek – část chybí, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 98/20, inv.č. 033 228 (**tab. 30:11j**).
12. Železný kroužek – část chybí, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 21 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 98/17, inv.č. 033 225 (**tab. 30:12**).
13. Železná opasková svorka – fragment ohybu, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 20 mm; \varnothing průřezu 4 mm; MP, kat.č. –, inv.č. – (**tab. 30:13**).
14. Železný kroužek – část chybí, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 20 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 98/19, inv.č. 033 227 (**tab. 30:14**).
15. Železný kroužek – část chybí, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 19 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. –, inv.č. – (**tab. 30:15**).
16. Železná (omegovitá) svorka – část chybí, povrch korodovaný, obdélný příčný průřez; d. 21 mm; \varnothing hlavice 13 mm; š. průřezu 5 mm; MP, kat.č. L 98/24, inv.č. 033 229 (**tab. 29:16**).
17. Železná (omegovitá) svorka – povrch korodovaný, obdélný příčný průřez; d. 30 mm; \varnothing hlavice 19 mm; š. průřezu 4 mm; MP, kat.č. L 98/25, inv.č. 033 230 (**tab. 29:17**).
18. Bronzový korálek/korálky (3 ks) – fragmenty, povrch patinovaný, tenká stěna se třemi obvodovými vývalky; \varnothing 5 mm; MP, kat.č. L 98/37, inv.č. 047 179 (**tab. 30:18**).
19. Bronzová jehlice s vázičkovitou hlavicí – povrch patinovaný, kruhový příčný průřez jehly, na vázičce svazky oběžných rýžek; d. 85 mm; \varnothing vázičky 10 mm; \varnothing jehly 2 mm; MP, kat.č. L 98/39, inv.č. 142 954 (**tab. 30:19**).
20. Železná jehlice s vícenásobnou hlavicí (se šesti vývalky) – fragment, kruhový příčný průřez jehly; d. 43 mm, \varnothing hlavice 8 mm; \varnothing jehly 5 mm; MP, kat.č. L 98/40, inv.č. 033 183 (**tab. 30:20**).
21. Železný nůž – dva fragmenty, povrch korodovaný; d. 77 mm; š. 23 mm; v. 3 mm; MP, kat.č. L 98/41, inv.č. 033 180 (**tab. 30:21**).
22. Železný nůž – fragment, povrch korodovaný; d. 36 mm; š. 13 mm; v. 3 mm; MP, kat.č. L 98/42, inv.č. 033 231 (**tab. 30:22**).
23. Železná opasková svorka – fragment středu, povrch korodovaný, kvadratický příčný průřez; d. 18 mm; š. průřezu 4 mm; MP, kat.č. L 98/43, inv.č. 033 232 (**tab. 30:23**).
24. Železná opasková svorka – fragment středu, povrch korodovaný, kvadratický příčný průřez; d. 22 mm; š. průřezu 4 mm; MP, kat.č. L 98/44, inv.č. 033 233 (**tab. 30:24**).
- 25a. Železný předmět – fragment, povrch korodovaný, obloukovitý příčný průřez; d. 7 mm; š. průřezu 4 mm; MP, kat.č. L 98/45, inv.č. 033 234 (**tab. 30:25a**).
- 25b. Železný předmět – fragment, povrch korodovaný, dvojitý kruhový příčný průřez; d. 37 mm; \varnothing 4 mm; MP, kat.č. L 98/45, inv.č. 033 234 (**tab. 30:25b**).
27. Železná opasková svorka – fragment středu, povrch korodovaný, kvadratický kruhový příčný průřez; d. 26 mm; š. průřezu 4 mm; MP, kat.č. L 98/47, inv.č. 033 235 (**tab. 30:27**).
28. Železná opasková svorka – fragment středu, povrch korodovaný, kvadratický příčný průřez; d. 30 mm; š. průřezu 5 mm; MP, kat.č. L 98/48, inv.č. 047 071 (**tab. 30:28**).
29. Železná ohnutá tyčinka – fragment, povrch korodovaný, na jedné straně kruhový příčný průřez; d. 26 mm; š. 22 mm; \varnothing průřezu tyčinky 6 mm; MP, kat.č. L 98/49, inv.č. 033 236 (**tab. 30:29**).
30. Železná (omegovitá) svorka – fragment, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 21 mm; \varnothing průřezu 5 mm; MP, kat.č. L 98/50, inv.č. 033 237 (**tab. 29:30**).
31. Železná (omegovitá) svorka (náleží k č. 17) – fragment, povrch korodovaný, obdélný příčný průřez; d. 16 mm; š. průřezu 4 mm; MP, kat.č. L 98/51, inv.č. 033 238 (**tab. 29:31**).
32. Železný plochý předmět – fragment, povrch korodovaný; d. 19 mm; v. 3 mm; MP, kat.č. L 98/52, inv.č. 033 239 (**tab. 30:32**).
33. Železný ráfek kola – fragment, povrch korodovaný, plochý příčný průřez; d. 18 mm; š. 20 mm; v. 3 mm; MP, kat.č. 98/53, inv.č. 033 240 (**tab. 30:33**).
34. Železná opasková svorka – fragment plošky s nýtem, povrch korodovaný; d. 14 mm; \varnothing plošky 14 mm; \varnothing tyčinky kroužku 3 mm; MP, kat.č. L 98/54, inv.č. 033 241 (**tab. 30:34**).

35. Železný ráfek kola s hlavíci hřebu – fragment, povrch korodovaný; plochý příčný průřez; d. 20 mm; š. 20 mm; v. 3 mm; MP, kat.č. L 98/55, inv.č. 033 242 (**tab. 30:35**).
36. Železná ohnutá tyčinka – fragment, povrch korodovaný, obdélný příčný průřez; d. 21 mm; š. průřezu 5 mm; MP, kat.č. L 98/56, inv.č. 033 243 (**tab. 30:36**).
37. Železná opasková svorka – fragment plošky s nýtem, povrch korodovaný; \emptyset plošky 16 mm; MP, kat.č. L 98/47, inv.č. 033 244 (**tab. 30:37**).
38. Železná tyčinka – fragment, povrch korodovaný; kvadratický příčný průřez; d. 25 mm; š. průřezu 7 mm; MP, kat.č. L 98/58, inv.č. 033 245 (**tab. 30:38**).
39. Železná tyčinka – fragment, povrch korodovaný; d. 22 mm; š. průřezu 7 mm; MP, kat.č. L 98/60, inv.č. 033 246 (**tab. 30:39**).
40. Železné zakončení (opaskové) svorky s nýtem – dva fragmenty, povrch korodovaný, konce mírně zahnuté, kvadratický příčný průřez; d. 39 a 20 mm; š. průřezu 4 mm; MP, kat.č. L 98/61, inv.č. 033 247 (**tab. 30:40**).
41. Železný kruh – část chybí, povrch korodovaný; d. 25 mm; \emptyset průřezu 5 mm; MP, kat.č. L 98/62, inv.č. 033 248 (**tab. 29:41**).
42. Železná tyčinka – fragment, povrch korodovaný, na konci zahnutý, obdélný příčný průřez; d. 14 mm; š. průřezu 2 mm; MP, kat.č. L 98/63, inv.č. 033 249 (**tab. 30:42**).
43. Železný hřeb s kulovitou hlavíci – povrch korodovaný; d. 12 mm; \emptyset hlavice 10 mm; MP, kat.č. L 98/64, inv.č. 033 250 (**tab. 29:43**).
44. Železný kruh – část chybí, povrch korodovaný; d. 40 mm, \emptyset tyčinky 5 mm; MP, kat.č. L 98/65, inv.č. 033 251 (**tab. 29:44**).
45. Bronzová jehlice – fragment bez hlavice, místy poškozená, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; d. 54 mm; \emptyset průřezu 2,5 mm; MP, kat.č. L 98/67, inv.č. 033 252 (**tab. 30:45**).
46. Šálek – rekonstruovaný, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, vklenuté dno; v. 45 mm; \emptyset okraje 112 mm; \emptyset dna 33 mm; š. ucha 18 mm; MP, kat.č. L 142, inv.č. 033 315 (**tab. 28:46**).
47. Amforovitá zásobnice – rekonstruovaná, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na spodní straně čtyři oválné plastické výčnělky, na hrdle čtyři žlábkované kruhy; v. 330 mm; \emptyset okraje 250 mm; \emptyset max. výdutě 375 mm; \emptyset dna 100 mm; MP, kat.č. L 157, inv.č. 033 327 (**tab. 28:47**).
- 48a. Bronzový knoflík (z koňského postroje) s křížovým provlékacím kroužkem – povrch patinovaný; \emptyset 29 mm; MP, kat.č. –; inv.č. 033 785 (**tab. 29:48a**).
- 48b. Bronzový knoflík (z koňského postroje) s křížovým provlékacím kroužkem – povrch patinovaný, poškozený; \emptyset 33 mm; MP, kat.č. –; inv.č. 033 786 (**tab. 29:48b**).
- 48c. Bronzový knoflík (z koňského postroje) s křížovým provlékacím kroužkem – povrch patinovaný; \emptyset 28 mm; MP, kat.č. –; inv.č. 033 787 (**tab. 29:48c**).
- 48d. Bronzový knoflík (z koňského postroje) s křížovým provlékacím kroužkem – povrch patinovaný; \emptyset 28 mm; MP, kat.č. –; inv.č. 033 788 (**tab. 29:48d**).
- 48e. Bronzový knoflík (z koňského postroje) s křížovým provlékacím kroužkem – povrch patinovaný; \emptyset 28 mm; MP, kat.č. –; inv.č. 033 789 (**tab. 29:48e**).
- 48f. Bronzový knoflík (z koňského postroje) s křížovým provlékacím kroužkem – povrch patinovaný; \emptyset 28 mm; MP, kat.č. –; inv.č. 033 790 (**tab. 29:48f**).

Hrob 3/1926 – „*HROB 3. Uprostřed byla popelnice (pod II. – 1.) a při ní nějaký hnát. Z jedné strany stála spodní část osudíčka, z druhé veliká tuhovaná nádoba s odoraným hrdlem (pod II. – 11.). V popelnici byly drobné kůstky, ve kterých až na samé spodině leželo bonzové obuší, ze slabého drátu stočené, rozrušená železná sponka harfovité a neúplná certoská, úlomek nějaké železné sponky s bronzovou kuličkou a silnější tyčinka železná. K nádobám přistaveny byly kameny.*“ (Gottwald 1928, 12). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 40, tab. 1:2–4). V tomto hrobu Antonín Gottwald i Martina Konečná chybně určili na jednotlivé části rozpadlou železnou harfovitou sponu, nejde o sponu certoskou.

1. Železná harfovité spona (1/5) – fragment zesíleného lučíku s vinutím na jedné straně a zachycovačem jehly na druhé straně, povrch korodovaný; d. 51 mm; \emptyset průřezu lučíku 7 mm; MP, kat.č. L 97/8, inv.č. 034 942 (**tab. 31:A1**).
2. Bronzová náušnice/záušnice – dvě spirály, konce odlomeny, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \emptyset 35 mm; \emptyset průřezu 1,5 mm; MP, kat.č. L 97/9, inv.č. 034 943 (**tab. 31:A2**).

- 3a. Železná harfovité spona (2/5) – fragment jehly s vinutím na jedné straně, povrch korodovaný; d. 40 mm; \emptyset průřezu 8 mm; MP, kat.č. L 97/24, inv.č. 034 966 (**tab. 31:A3a**).
- 3b. Železná harfovité spona (3/5) – vinutí, povrch korodovaný; d. 58 mm; \emptyset průřezu 6–9 mm; MP, kat.č. L 97/24, inv.č. 034 966 (**tab. 31:A3b**).
- 3c. Železná harfovité spona (4/5) – spirálovité zakončení, povrch korodovaný; \emptyset 33–38 mm; MP, kat.č. L 97/24, inv.č. 034 966 (**tab. 31:A3c**).
4. Železná harfovité spona (5/5) – fragment jehly, povrch korodovaný; d. 15 mm; \emptyset průřezu 5 mm; MP, kat.č. L 97/11, inv.č. 034 966 (**tab. 31:A4**).

Hrob 4/1926 – „*HROB 4., kameny poznačený, ale neobložený, měl větší neornamentovanou sesedlou nádobu (I. – 5.) a látku (I. – 13.) poklicí (I. – 15.) zakrytou. Kostí v něm nebylo.*“ (Gottwald 1928, 12). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 40, tab. 1:5–6), která do něj nezahrnula poklici, uváděnou Antonínem Gottwaldem (Gottwald 1928, tab. I:15).

1. Amfora – rekonstruovaná, povrch vně tuhovaný, uvnitř hnědý; v. 244 mm, \emptyset okraje 190 mm; \emptyset max. výdutě 321 mm; \emptyset dna 84 mm; MP, kat.č. L 104, inv.č. 033 285 (**tab. 31:B1**).
2. Hrnc – rekonstruovaný, povrch vně cihlový, uvnitř cihlový, na max. výduti čtyři oválné plastické výčnělky, hrubě hlazený; v. 130 mm, \emptyset okraje 140 mm; \emptyset max. výdutě 165 mm; \emptyset dna 87 mm; MP, kat.č. L 126, inv.č. 038 804 (**tab. 31:B2**).
3. Poklice – rekonstruovaná, v držadle otvor (před výpalem), povrch vně hnědý, uvnitř hnědý, povrch otřelý; v. 90 mm; \emptyset 230 mm; \emptyset držadla 70 mm; MP, kat.č. L 146, inv.č. 033 318 (**tab. 31:B3**).

Hrob 5/1926 – „*HROB 5., obklopený a krytý kamením, skládal se z osmi nádob, rozestavených kolem popelnice (II. – 1.), umístěné ve středu skupiny. Byla tu veliká nádoba tuhovaná (II. – 2.), zdobená miska, větší tuhovaná nádoba (I. – 2.), miska (pod I. – 1., ale vyšší), látka s reliefní páskou a pupíkovitým hrbolem (I. – 6.), nízká miskovitá nádobka a osudíčko. Při popelnici bylo štěrchátko (pod II. – 5., ale nezdobené), v ní pak mezi nepatrnými kůstkami byl železný náramek a železná sponka harfovité, 5 malých korálků z červeného skla (pod III. – 30.), 2 větší modré s červenou výplní (III. – 1.), část bronzového náramku, kuličkami zakončeného, 2 ploché bronzové kroužky a slitek bronzu.*“ (Gottwald 1928, 12–13)

Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 40–41, tab. 4:1–16). Skleněnými korálky měl Antonín Gottwald na mysli korálky jantarové (pozn. autorů).

1. Amforovitá zásobnice – povrch vně tuhovaný, uvnitř cihlový, na spodní straně čtyři oválné plastické výčnělky, na max. výduti čtyři plastické vypnuliny a podkovovitý žlábek, na hrdle čtyři plastické vypnuliny a horizontální a šikmé rýhy; v. 320 mm; \emptyset okraje 234 mm; \emptyset max. výdutě 354 mm, \emptyset dna 110 mm; MP, kat.č. L 70, inv.č. 033 324 (**tab. 32:1**).
2. Skleněný korálek – tmavá šedá barva, povrch zvětralý, středem vede kruhový příčný otvor, po obvodu žlábkovaná klikatka původně s asi červenou výplní; \emptyset korálku 13 mm; \emptyset otvoru 5 mm; MP, kat.č. L 97/10, inv.č. 034 944 (**tab. 33:A2**).
3. Skleněný korálek – tmavá šedá barva, povrch zvětralý, ve středu vede kruhový příčný otvor, na obvodu žlábkovaná klikatka původně s asi červenou výplní; \emptyset korálku 15 mm; \emptyset otvoru 5 mm; MP, kat.č. L 97/10, inv.č. 034 945 (**tab. 33:A3**).
4. Železný náramek/nápažník – čtyři fragmenty, povrch korodovaný, příčný průřez ve tvaru písmene D; \emptyset kruhu asi 70–75 mm; š. průřezu 5–8 mm; MPP, kat.č. L 97/15, inv.č. 034 950 (**tab. 33:A4**).
5. Bronzový předmět – fragment, asi jehlice, povrch patinovaný, kyjovité zakončení, čtvercový až oválný příčný průřez; d. 46 mm; \emptyset průřezu 2 mm; MP, kat.č. L 97/16, inv.č. 034 951 (**tab. 33:A5**).
6. Bronzový slitek – povrch patinovaný; d. 12 mm; MP, kat.č. 97/17, inv.č. 034 952 (**tab. 33:A6**).
7. Jantarové korálky (5 ks) – tři kusy celé a dva rozlomené, povrch zvětralý, středem veden příčný otvor; \emptyset korálků 6–7 mm; \emptyset otvorů 1–2 mm; MP, kat.č. L 97/18, inv.č. 034 953 (**tab. 33:A7**).
8. Bronzový kruh – neúplný, rozlomený na dva kusy, povrch patinovaný, plochý průřez; \emptyset kroužku 21 mm; š. průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 97/19, inv.č. 034 954 (**tab. 33:A8**).

9. Bronzový kruh – deformovaný, rozlomený na dva kusy, povrch patinovaný, oválný průřez; \varnothing kroužku 20 mm; š. průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 97/19, inv.č. 034 955 (**tab. 33:A9**).
- 10a. Železná harfovité spona (1/2) – vinutí, povrch korodovaný; d. 55 mm; š. 8–10 mm; MP, kat.č. L 97/23, inv.č. 034 965 (**tab. 33:A10a**).
- 10b. Železná harfovité spona (2/2) – spirála, povrch korodovaný; d. 40 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 97/23, inv.č. 034 965 (**tab. 33:A10b**).
11. Amfora – rekonstruovaná, povrch vně tuhovaný a uvnitř hnědý, na spodní straně čtyři oválné plastické výčnělky, na max. výduti šikmé rýhy a zavěšené tečkované trojúhelníky, na hrdle sluníčka, horizontální rýhy s tečkováním a šikmé rýhy; v. 250 mm; \varnothing okraje 192 mm; \varnothing max. výdutě 262 mm; \varnothing dna 90 mm; MP, kat.č. L 125, inv.č. 033 325 (**tab. 32:11**).
12. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhovaný, uvnitř tuhovaný; v. 97 mm, \varnothing okraje 152 mm; \varnothing max. výdutě 187 mm; \varnothing dna 65 mm; MP, kat.č. L 127, inv.č. 038 780 (**tab. 32:12**).
13. Mísa s prohnutým hrdlem – rekonstruovaná, povrch vně původně tuhovaný, uvnitř šedo-hnědý (stopy tuhování), vklenuté dno, na výduti zavěšené rýsované trojúhelníky a rýsované dvojité kříže se šrafováním; v. 34 mm; \varnothing okraje 112 mm, \varnothing max. výdutě 130 mm; \varnothing dna 34 mm; MP, kat.č. L 133, inv.č. 033 306 (**tab. 33:A13**).
14. Hrnc – povrch vně cihlový, drsněný, povrch uvnitř cihlový, na max. výduti plastická lišta s výčnělkem a s motivem klasu; v. 157 mm; \varnothing okraje 147 mm; \varnothing max. výdutě 172 mm; \varnothing dna 90 mm; MP, kat.č. L 137, inv.č. 033 311 (**tab. 32:14**).
15. Štěrchátka – rekonstruované, povrch tuhovaný, nahoře zakončeno třemi jazykovitými výčnělky, dno rovné; v. 60 mm; \varnothing max. výdutě 45 mm; \varnothing dna 20 mm; MP, kat.č. L 143, inv.č. 033 316 (**tab. 32:15**).
16. Mísa se zataženým okrajem – rekonstruovaná, povrch vně hnědý, na okraji tuhování, povrch uvnitř šedo-černý; v. 60 mm; \varnothing okraje 137 mm; \varnothing max. výdutě 145 mm; \varnothing dna 50 mm; MP, kat.č. L 150, inv.č. 033 321 (**tab. 33:A16**).

Hrob 6/1926 – „*HROB 6., kameny obložený, měl 7 nádob, z nichž pět bylo seskupeno na jedné straně při veliké nádobě (I. – 12.) a šestá (osudičko) stála osamělá na straně protější. V hrubé misce (pod I. – 3.) leželo 5 přeslenů [dva zdobené (III. – 21. a 33.) a tři hladké], vedle nacházela se zvířecí kost, střepy ze dvou necelých nádob a rozpadlá látka, u ní hromádka kůstek a trojitá žlutočervená, černohnědě pomalovaná nádobka (I. – 14.)*.“ (Gottwald 1928, 13). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 41–42, tab. 5).

1. Přeslen – kónický tvar se zaobleným lomem, dovnitř prohnutá základna, příčný kruhový otvor, povrch vně šedý (stopy tuhování), rýhování na spodní straně; v. 25 mm; \varnothing max. výdutě 28 mm; \varnothing otvoru 6 mm; MP, kat.č. L 97/21, inv.č. 034 959 (**tab. 34:1**).
2. Přeslen – kónický tvar se zaobleným lomem, dovnitř prohnutá základna, příčný kruhový otvor, povrch vně šedý (stopy tuhování), rýhování na spodní straně; v. 19 mm; \varnothing max. výdutě 25 mm; \varnothing 6 mm; MP, kat.č. L 97/21, inv.č. 034 960 (**tab. 34:2**).
3. Přeslen – kónický tvar se zaobleným lomem, dovnitř prohnutá základna, příčný kruhový otvor, povrch vně šedý; v. 14 mm; \varnothing max. výdutě 21 mm; \varnothing otvoru 5 mm; MP, kat.č. L 97/21, inv.č. 034 961 (**tab. 34:3**).
4. Přeslen – kónický tvar se zaobleným lomem, dovnitř prohnutá základna, příčný kruhový otvor; povrch vně šedý, v. 18 mm; \varnothing max. výdutě 23 mm; \varnothing otvoru 5 mm; MP, kat.č. L 97/21, inv.č. 034 962 (**tab. 34:4**).
5. Přeslen – kónický tvar se zaobleným lomem, dovnitř prohnutá základna, příčný kruhový otvor; povrch vně šedý, v. 14 mm; \varnothing max. výdutě 22 mm; \varnothing otvoru 5 mm; MP, kat.č. L 97/21, inv.č. 034 963 (**tab. 34:5**).
6. Trojitá nádobka – nádobky navzájem spojené třemi horizontálními tunely, mezi miskami kruhový vertikální otvor, mírně vklenuté dno, povrch vně okrový, povrch uvnitř okrový, na výduti šikmé linie černou barvou a na hrdle dvě řady tečkování černou barvou; v. 37 mm; d. 152 mm; \varnothing hrdel 62–67 mm; \varnothing den 20 mm; \varnothing vertikálního otvoru 15 mm; MP, kat.č. L 141, inv.č. 038 779 (**tab. 34:6**).
7. Mísa se zataženým okrajem – rekonstruovaná, povrch vně hnědý, pod okrajem tuhování, povrch uvnitř šedo-černý; v. 113 mm; \varnothing okraje 250 mm; \varnothing max. výdutě 258 mm; \varnothing dna 90 mm; MP, kat.č. L 145, inv.č. 033 317 (**tab. 34:7**).
8. Amforovitá zásobnice – povrch vně tuhovaný a povrch uvnitř hnědý, na spodní straně čtyři oválné plastické výčnělky, na max. výduti šikmé rýhování s důlky a zavěšené mřížkované trojúhelníky, na hrdle postavené mřížkované trojúhelníky; v. 326 mm; \varnothing okraje 280 mm; \varnothing max. výdutě 390 mm; \varnothing dna 94 mm; MP, kat.č. L 153, inv.č. 070 612 (**tab. 34:8**).

Hrob 7/1926 – „*HROB 7. Nezdobená, tuhou vyleštěná popelnice (jako II. – 1.) s dvěma drátovitými náramky bronzovými byla zakryta miskou, ku kteréž byl přiložen kámen. Nádoby, mělce pod povrchem zapuštěné, byly na drobečky rozpadlé.*“ (Gottwald 1928, 13). Inventář uvádí ve svém katalogu též M. Konečná (cf. *Konečná 2005*, 42), vyobrazení nálezů však nepředstavuje.

1a. Bronzový spirálovitý kruh (náramek nebo náušnice/záušnice; 1/2) – jeden a půl závitů, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez, konce drátu zahroceny; \varnothing 37 mm; \varnothing průřezu 1,5 mm; MP, kat.č. L 97/5, inv.č. 034 936 (**tab. 33:B1a**).

1b. Bronzový spirálovitý kruh (náramek nebo náušnice/záušnice; 2/2) – dva závity, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez, konce drátu zahroceny, na několika místech zlomený; \varnothing 37 mm; \varnothing průřezu 1,5 mm; MP, kat.č. L 97/5, inv.č. 034 936 (**tab. 33:B1b**).

2. Bronzový spirálovitý kruh (náramek nebo náušnice/záušnice) – čtyři závity, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez, konce drátu zahroceny, deformovaný; \varnothing 44 mm; \varnothing průřezu 1,5 mm; MP, kat.č. L 97/4, inv.č. 034 937 (**tab. 33:B2**).

Hrob 8/1926 – „*HROB 8. měl velikou nádobu tuhovanou (II. – 7.), rozhozenou na střepech, na nichž byla posazena misečka (II. – 7. a 10.). Poblíž střepeů stálo osudíčko (II. – 13.) miskou zakryté, látka (pod. I. – 13.) s tlustostěnnou poklicí a misečka. Kolkolem těchto nádob roztroušeny byly četné kosti a mezi nimi bronzová jehlice bez hlavičky.*“ (Gottwald 1928, 13). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. *Konečná 2005*, 42–43, tab. 6).

1. Amfora – rekonstruovaná, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý; na spodní straně čtyři oválné plastické výčnělky, na výdutí šikmé rýhování s vpichy, na hrdle horizontální rýhování a dvojité oblouky; v. 277 mm; \varnothing okraje 220 mm; \varnothing max. výdutě 329 mm; \varnothing dna 101 mm; MP, kat.č. L 62, inv.č. 033 260 (**tab. 35:1**).

2. Bronzová jehlice – bez hlavice, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez, jehla rovná, v krčku zeštíhlená; d. 107 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 97/11, inv.č. 034 946 (**tab. 35:2**).

3. Mísa se zataženým okrajem – rekonstruovaná, povrch vně hnědý, pod okrajem tuhování, povrch uvnitř tuhovaný; v. 96 mm; \varnothing okraje 210 mm; \varnothing max. výdutě 219 mm; \varnothing dna 105 mm; MP, kat.č. L 134, inv.č. 033 308 (**tab. 35:3**).

4. Miniaturní amfora – rekonstruovaná, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedý, na max. výdutí šikmé rýsování; v. 46 mm; \varnothing okraje 35 mm; \varnothing max. výdutě 52 mm; \varnothing dna 17 mm; MP, kat.č. L 139, inv.č. 033 313 (**tab. 35:4**).

5. Šálek – rekonstruovaný, povrch vně tuhovaný a povrch uvnitř tuhovaný, horizontální rýhování na max. výdutí, obloukovité kolkování na okraji, mírný pupík (omfalos) na dně, rýhované zavěšené trojúhelníky na dně, podélné rýhy na uchu; v. 57 mm; \varnothing okraje 105 mm; \varnothing max. výdutě 106 mm; \varnothing dna 33 mm; \varnothing pupíku (omfalu) 14 mm; š. ucha 16 mm; MP, kat.č. L 140, inv.č. 033 314 (**tab. 35:5**).

6. Hrnc – rekonstruovaný, povrch silně zvětřalý, povrch vně cihlový, povrch uvnitř okrový, na max. výdutí oválné plastické výčnělky a prstování; v. 140 mm; \varnothing okraje 135 mm; \varnothing max. výdutě 158 mm; \varnothing dna 100 mm; MP, kat.č. L 147, inv.č. 033 330 (**tab. 35:6**).

Hrob 9/1926 – „*HROB 9. Tři zcela rozrušené nádobky stály vedle sebe; slepiti z nich bylo možno jen miskovitou popelníčku (II. – 10.). Mezi kostmi, jež byly i mimo nádoby, naskytly se dva bronzové, spirálovitě stočené prsteny.*“ (Gottwald 1928, 13). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. *Konečná 2005*, 43, tab. 7:1–4).

1. Bronzová spirálka – pět závitů, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 20–24 mm; \varnothing průřezu 2 mm; MP, kat.č. L 97/6, inv.č. 034 935 (**tab. 33:C1**).

2. Bronzová spirálka – šest závitů, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 22–23 mm; \varnothing průřezu 2 mm; MP, kat.č. L 97/7, inv.č. 034 941 (**tab. 33:C2**).

3. Bronzový kruh – fragment, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; d. 37 mm; \varnothing průřezu 2 mm; MP, kat.č. L 97/25, inv.č. 034 967 (**tab. 33:C3**).

4. Mísa ostře zalomená – rekonstruovaná, povrch vně původně tuhovaný a povrch uvnitř tuhovaný, vklepnuté dno; v. 87 mm; \varnothing okraje 167 mm; \varnothing max. výdutě 165 mm; \varnothing dna 54 mm; MP, kat.č. L 135, inv.č. 033 309 (**tab. 33:C4**).

Hrob 10/1926 – „*HROB 10. Hromádka větších kostí uložena byla v nápadně tmavé a sypké hlíně v hloubce téměř 60 cm. Pod kostmi našel jsem 4 drobné tuhované střípky.*“ (Gottwald 1928, 13). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 43).

Inventář chybí.

Hrob 11/1926 – „*HROB 11. byl rovněž bez nádoby. Jako v předešlém i tu nacházely se kosti skoro 60 cm pod povrchem, nebyly však pohromadě, nýbrž roztroušeny na ploše přes 1/2 m². Mezi drobnými kůstkami, patrně dětskými, vyskytla se bronzová jehlice bez hlavičky a úlomky z několika nádob.*“ (Gottwald 1928, 13–14). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 43, tab. 7:5).

1. Bronzová jehlice – dva fragmenty jehly bez hlavičky, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; d. 72 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, kat.č. L 97/12, inv.č. 034 947 (**tab. 33:D1**).

Hrob 12/1926 – „*HROB 12. byl při hloubení příkopu z větší části odkopán. Zbytek obsahoval již jenom několik střepů, látku a zlomek tlustšího bronzového náramku. Opodál tohoto hrobu vykopal jsem hrubozrnný pískovec na dvou stranách obroušený, pravděpodobně kdysi za drtidlo upotřebený.*“ (Gottwald 1928, 14). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 43–44, tab. 7:6–7).

1. Bronzový předmět – povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; d. 25 mm; \varnothing průřezu 5 mm; MP, kat.č. L 97/28, inv.č. 034 970 (**tab. 33:E1**).

2. Bronzová jehlice – zachována bronzová kulovitá hlavička s fragmentem bronzové jehly uvnitř, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez jehly; v. hlavičky 8 mm; \varnothing hlavičky 12 mm; \varnothing průřezu jehly 3 mm; MP, kat.č. L 97/30, inv.č. 034 971 (**tab. 33:E2**).

3. Plochý kvadratický kámen – opodál hrobu 12/1926, obroušený pískovec; d. 72 mm; š. 60 mm; v. 29 mm; MP, kat.č. L 148, inv.č. 033 319 (**tab. 33:E3**).

Hrob 13/1926 – „*HROB 13. měl jenom popelnici (I. – 4.), zakrytou misou téhož tvaru jako I. – 3. Na kůstkách byly položeny 3 drobné nezdobené přesleny a mezi kostmi bronzová náušnička (III. – 4.), železný nožík a kousek železného drátu. Ve vzdálenosti asi 1 m od tohoto hrobečku byly rozmetané střepy z hrníčku, kterýž místo uch byl opatřen pod okrajem třemi vedle sebe provrtanými otvory k provléknutí šňůry.*“ (Gottwald 1928, 14). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 44, tab. 7:8–16).

1. Železný nůž – rukojeť chybí, rozlomený, povrch korodovaný; d. 65 mm; š. 13 mm; v. 4 mm; MP, kat.č. L 97/2, inv.č. 034 939 (**tab. 36:A1**).

2. Přeslen – povrch vně tuhovaný, kónický tvar, oblý lom, kruhový příčný otvor; v. 19 mm; \varnothing max. výdutě 26 mm; \varnothing otvoru 4 mm; MP, kat.č. L 97/20, inv.č. 034 956 (**tab. 36:A2**).

3. Přeslen – povrch vně tuhovaný, kónický tvar, oblý lom, kruhový příčný otvor; v. 18 mm; \varnothing 25 mm; \varnothing otvoru 5 mm; MP, kat.č. 97/20, inv.č. 034 957 (**tab. 36:A3**).

4. Přeslen – povrch vně tuhovaný, kónický tvar, oblý lom, kruhový příčný otvor; v. 14 mm; \varnothing 22 mm; \varnothing 4 otvoru mm; MP, kat.č. 97/20, inv.č. 034 958 (**tab. 36:A4**).

5. Železná tyčinka – dva fragmenty, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 32 mm; \varnothing průřezu 8 mm; MP, kat.č. L 97/22, inv.č. 034 964 (**tab. 36:A5**).

6. Bronzový kruh – zlomený, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 18 mm; \varnothing průřezu 1 mm; MP, kat.č. 97/27, inv.č. 034 969 (**tab. 36:A6**).

7. Mísa se zataženým okrajem – rekonstruovaná, povrch vně hnědý, na okraji tuhování, povrch uvnitř tuhovaný; v. 92 mm; \varnothing okraje 220 mm; \varnothing max. výdutě 240 mm; \varnothing dna 80 mm; MP, kat.č. 136, inv.č. 033310 (**tab. 36:A7**).

8. Závěsná nádobka/amfora – rekonstruovaná, neúplná, pod okrajem tři otvory (po výpalu), povrch vně šedo-hnědý (stopy tuhování), povrch uvnitř šedo-hnědý; v. 79 mm; \varnothing okraje 68 mm; \varnothing max. výdutě 93 mm; \varnothing dna 40 mm; MP, kat.č. 138, inv.č. 033 312 (**tab. 36:A8**).

9. Amfora – rekonstruovaná, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na max. výduti svislé žlábkování; v. 160 mm; \varnothing okraje 150 mm; \varnothing max. výdutě 220 mm; \varnothing dna 80 mm; MP, kat.č. L 144, inv.č. 033 329 (**tab. 36:A9**).

Hrob 14/1926 – „*HROB 14. obsahoval 6 nádob. K popelnici (pod. II. – 1.), ve které byl nůž (III. – 6.) a kamenný závěsek (III. – 31.), přistaven byl na severní straně šálek (II. – 3.), látka a 3 misky, z nichž dvě vyobrazeny jsou na tab. I. (č. 1. a 11.) a třetí má tvar jako I. – 10. Téměř uprostřed mezi nádobami ukryta byla polovice plochého kamenného kolečka (III. – 26.)*“ (Gottwald 1928, 14). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 45, tab. 8).

1. Železný nůž – rukojeť chybí, rozlomený, povrch korodovaný; d. (rekonstruovaná) 115 mm; š. 21 mm; v. 3 mm; MP, kat.č. L 97/1, inv.č. 034 940 (**tab. 36:B1**).

2. Kamenný broušený závěsek – fragment, prachová šedá břidlice, kolečkovitý tvar s kruhovým otvorem ve středu, provrtaný kruhový otvor; \varnothing 43 mm, \varnothing středového otvoru 20 mm; v. 2 mm; \varnothing provrtu 4 mm; MP, kat.č. L 97/14, inv.č. 034 949 (**tab. 36:B2**).

3. Šálek – rekonstruovaný, povrch vně hnědý, povrch uvnitř šedo-hnědý; v. 62 mm; \varnothing okraje 112 mm; \varnothing max. výdutě 115 mm; \varnothing (nezřetelného) dna asi 25 mm; š. ucha 18 mm; MP, kat.č. L 132, inv.č. 033 305 (**tab. 36:B3**).

4. Mísa se zataženým okrajem – rekonstruovaná, povrch vně hnědý, pod okrajem tuhování, povrch uvnitř tuhovaný, dno vklenuté; v. 54 mm; průměr okraje 143 mm; \varnothing max. výdutě 152 mm; \varnothing dna 40 mm; MP, kat.č. L 149, inv.č. 033 320 (**tab. 36:B4**).

5. Mísa ostře zalomená – rekonstruovaná, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, dno vklenuté; v. 79 mm; \varnothing okraje 190 mm; \varnothing max. výdutě 182 mm; \varnothing dna 60 mm; MP, kat.č. L 151, inv.č. 033 322 (**tab. 36:B5**).

6. Mísa se zataženým okrajem – rekonstruovaná, povrch vně hnědý, povrch uvnitř šedo-hnědý; v. 80 mm; \varnothing okraje 152 mm; \varnothing max. výdutě 162 mm; \varnothing dna 85 mm; MP, kat.č. L 152, inv.č. 033 323 (**tab. 36:B6**).

Hrob 15/1926 – „*HROB 15. Pod nakupenými kameny našel jsem dvě nádoby stejného tvaru, vzdálené od sebe asi 70 cm. V neúplné menší vězel na dně přeslen (III. – 9.), v druhé, poněkud větší a zdobené (I. – 9.) byly drobné kůstky se železnou jehlicí (III. – 16.) a prsténkem z bronz. drátu, pětkrát ovinutého. U popelnice ležely na sobě dva slabší bronzové náramky, kuličkami zakončené (III. – 5.)*“ (Gottwald 1928, 14). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 45, tab. 9).

1. Osudí – povrch vně tuhovaný na hrdle a výduti, dole šedý, povrch uvnitř šedý, na rozhraní hrdla a výdutě horizontální rýsování, na výduti rýsované kříže; v. 125 mm; \varnothing okraje 183 mm; \varnothing max. výdutě 221 mm; \varnothing dna 87 mm; VMO, kat.č. G 7423, inv.č. A 79 748 (**tab. 37:A1**).

2a. Bronzová spirála (1/2) – dva závity, povrch patinovaný, kruhový průřez; \varnothing 17 mm; \varnothing průřezu 1 mm; VMO, kat.č. G 7291, inv.č. A 79 749 (**tab. 37:A2a**).

2b. Bronzová spirála (2/2) – dva závity, rozlomený na 3 části, povrch patinovaný, kruhový průřez; \varnothing 17 mm, průměr drátu 1 mm; VMO, kat.č. G 7294, inv.č. A 79 749 (**tab. 37:A2b**).

3a. Železná jehlice (1/2) – část jehly s hlavicí, povrch korodovaný, kruhový průřez jehly, čochovitá hlavice, zužující se ke špičce; d. 65 mm (celá d. 85 mm); \varnothing jehly 3–5 mm; \varnothing hlavice 7 mm; VMO, kat.č. 7296, inv.č. A 79 750 (**tab. 37:A3a**).

3b. Železná jehlice (2/2) – část špičky, povrch korodovaný, kruhový průřez jehly; d. 20 mm (celá d. 85 mm); \varnothing jehly 3 mm, VMO, kat.č. 7296, inv.č. A 79 750 (**tab. 37:A3b**).

4. Bronzový náramek/nápažník – otevřený, povrch patinovaný, čochovité/kulovité konce, kruhový příčný průřez; \varnothing 57 mm; \varnothing průřezu 3 mm; VMO, kat.č. G 7292, inv.č. A 79 751 (**tab. 37:A4**).

5. Bronzový náramek/nápažník – otevřený, povrch patinovaný, čochovité/kulovité konce, kruhový příčný průřez; \varnothing 63 mm, \varnothing průřezu 3 mm; VMO, kat.č. G7295, inv.č. A 79 751 (**tab. 37:A5**).

6. Přeslen – povrch vně tuhovaný, částečně otřelý; v. 21 mm; \varnothing 36 mm, \varnothing otvoru 6 mm; VMO, kat.č. 7290, inv.č. A 79 752 (**tab. 37:A6**).

Hrob 16/1926 – „*HROB 16. byl celý zakryt plochými kameny. Pod nimi byl spodek látky s dětskými kostmi, v jeho sousedství štěrchatko (II. – 5.), polovice provrtaného kamenného závěsku (III. – 11.) a nějaká tyčinka železná. V blízkosti stála veliká tuhovaná nádoba (II. – 11.) s hrubším šálečkem (II. – 4.) uvnitř a nezdobená látka s vmáčknutou křídlo (I. – 8.). Těsně k oběma nádobám přiléhala stehenní kost zvířecí.*“ (Gottwald 1928, 14). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 45–46, tab. 10).

1. Amforovitá zásobnice – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědo-cihlový, na hrdle svislé vleštované pásy, na rozhraní výdutě a hrdla horizontální rýhování a plastické vypnuliny s kruhovými žlábkami, na max. výduti šikmé rýhování, na spodní straně čtyři oválné plastické výčnělky; v. 330 mm; \varnothing okraje 274 mm; \varnothing max. výdutě 378 mm; \varnothing dna 120 mm; VMO, kat.č. G 7424, inv.č. A 79 753 (**tab. 38:1**).

2. Miniaturní amfora (rhyton) – fragment, horní část chybí, otvor ve dně (před výpalem); povrch vně tuhovaný na hrdle a výduti, dole šedý, povrch uvnitř šedý, na rozhraní hrdla a výdutě horizontální rýsování, na max. výduti svislé a šikmé rýsování; dochovaná v. 58 mm; \varnothing max. výdutě 72 mm; dno nevyvinuté; VMO, inv.č. 79 754 (**tab. 38:2**).

3. Poklice – hrubě modelovaná, povrch cihlovo-šedý; v. 43 mm; \varnothing 181 mm; \varnothing držadla 64 mm; VMO, inv.č. A 79 755 (**tab. 38:3**).

4. Šálek – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, dvě rýhy na uchu; v. 60 mm; 102 mm; \varnothing dna 28 mm; š. ucha 17 mm; VMO, kat.č. G 7425, inv.č. A 79 756 (**tab. 38:4**).

5. Železná tyčinka – patrně zlomek jehlice, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 45 mm; \varnothing průřezu 4 mm; VMO, kat.č. G 7297, inv.č. A 79 757 (**tab. 38:5**).

6. Kamenný brousek – horní část chybí, kruhový vyvrtaný otvor; d. 62 mm, š. 22 mm; v. 13 mm; \varnothing otvoru 5 mm; VMO, kat.č. G 7298, inv.č. 79 758 (**tab. 38:6**).

Z výzkumných sezón 1923 a 1926 Antonín Gottwald zanechal k hrobům 1/1923–16/1926 ještě tyto doplňující informace: „*Skoro polovice plátenických hrobů měla nádoby prostě v zemi uložené. Nejbohatší hrob obklopen a zavalen byl spoustou kamení, dva vězely pod množstvím ploše rozložených kamenů, jeden z hrobů byl kameny obestaven a zakryt, jiný byl jimi kolkolem obložen a tři poznačeny byly nad nádobami jedním až třemi kameny. Kámen (pískovec) brali z blízkých úbočí, až na jediný ostrůvek neogenní vesměs kulmu příslušejících; po pískovcích třetihorních nebylo v těchto hrobech ani v lužických nejmenší stopy.*

Ve dvou hrobech nádob nebylo; ostatní hroby měly 2 až 12 nádob, spočívajících obyčejně v tmavé, popelem a uhlíky promísené hlíně. Spodky větších nádob nebo hlouběji zapuštěné hroby vězely téměř úplně ve žlutnici.

Tuhované nádoby, z plavené hlíny vyhotovené a nedokonale vypálené, byly neobyčejně silně rozrušeny. I tlustostěnné červené nádoby, z materiálu hojně pískem promíseného, byly rozpadlé a daly se stěžít z vlhké země po částech vybrati. Velmi zřídka podařilo se některou nádobu vyzvednouti ve větších střepech nebo dokonce i v celku.

V 2. hrobě byly dvě popelnice; prvá se zbytky nějakého vzácného nebožtíka, druhá s pozůstatky podřízené, snad služebné osoby, současně pohřbené.

Za popelnice užívali nízkých, bezuchých nádob mísovitých s prohnutým krátkým hrdélkem; jenom v hrobě 13. dali kosti do vázovité nádoby, zdobené vtlačeními žlábkami na vrchní baňatosti a v 16. hrobě do látky. Kosti mimo nádoby byly v hrobě 6. a 8.

Úplně rozmačkané, veliké, obyčejně krásně zdobené nádoby tuhované přistavovali do hrobů nepochybně opojným nápojem naplněné; k nim dávali nezřídka kytu nebo lopatku zvířecí (vepřovou?) a někdy přikládali železný nožík.

Mimo uvedené nádoby zastoupeny byly v hrobech bezuché látky s pupíky a s nalepenou reliefní páskou, pokličky, tuhované šálky zvenčí i uvnitř zdobené, hrubě vyhnětené kotlíčky a bezuché misky tvaru větších šálků; ojediněle naskytla se vzácná trojitá nádobka s okrasou malovanou.

Dvakrát nalezena byla tuhovaná, stejně vymodelovaná štěrchátka, jedno s ozdobami, druhé bez nich.

Bronzové věci v obvyklých tvarech, převzatých z kultury slezské, naskýtaly se podřízeně; sem patří zejména jehlice s makovicovitou hlavičkou, drátovité náramky a obuší ze slabého drátu čtyřikrát ovinutého, spirálovitě točené prsteny a náušnička. Z jiných bronzů uvádím otevřené náramky s paličkami na koncích, korálky napříč žebérkované, prstenovité závěsky s vydutým očkem a ploché, uprostřed slabě vypouklé knoflíky se čtyřmi sloupečky a kolečkem na spodině.

Hojně zastoupeny předměty železné, zhotovené pro výzdobu nebo určené k domácí potřebě, pronikala skoro úplně rez. Kromě četných kusů z postrojů koňských, celých i ve zlomcích uchovaných, vyskytly se náramky, jehlice, sponky a nože. Náčrt železných sponek harfovitých a certoské nepříkládám proto, že harfovité byly rozlámány a silně rezem obalené, neúplná certoská pak při rozebírání hrobu byla ještě poškozena.

Přesleny, vykazující jenom rozměry menší, byly všechny tuhovány až na jediný, kterýž pochází z 2. hrobu a je barvy šedočervené. Některé byly tak malé, že je nelze považovati za skutečné přesleny; pravděpodobně měly s jinými závěsnými drobnůstkami za účel, aby byly k ozdobě.

Z cizích jemnozrnných pískovců našel jsem závěsky, z nichž jeden podlouhlý uchován byl v celku, z jiných dvou (kruhovitého a obdélníkovitého) byly v hrobech pouze polovice.

Ploché, zaoblené korálky z červeného skla, tvarem, velikostí i barvou se odlišující a dle zvětrání na tři různé fabrikace poukazující, vyskytly se ve třech druzích. Dva větší modré korály koulovitého tvaru mají zřetelné stopy po červené výplni.

Z kostí zachytil jsem jediný úlomek, zdobený hluboce vybrázděnými koncentrickými kroužky.“ (Gottwald 1928, 14–16).

Ve výzkumu v Seloutkách – „Na Šťastných“ pokračoval Antonín Gottwald a Karel Dobeš až po pětileté pauze v roce 1932 a 1934. „R. 1932 pátral jsem opět na Hálově poli na Šťastných po plátěnických hrobech, jichž jsem vykopal 5. Protože všechny byly uloženy mělce pod povrchem v dosahu pluhu, měly nádoby silně orbou poškozené. Pozoruhodné je, že kromě jediné popelnice v 21. hrobě, jež byla tuhovaná, všechny ostatní byly hrubší práce a bez výzdoby.“ (Gottwald 1939, 5). Výzkumy tentokrát uskutečňoval ve spolupráci s Karlem Dobešem, který ve svém deníku popsal hroby H22/1932 a H23/1932 (Dobeš 1934, 14), a jako jediný zdokumentoval H26/1934 (Dobeš 1934, 32). V těchto letech zanechali jedině nákresy hrobů na tomto pohřebišti, Antonín Gottwald H24/1934 (**tab. 41**) a zmíněný Karel Dobeš H26/1934 (**tab. 44**).

Hrob H17/1932 – H18/1932 – nejsou informace.

Inventář chybí.

Hrob H19/1932 – „Hrob 19. obsahoval popelnici s dětskými kůstkami a látku, pod jejímž okrajem byl prsty dolíčkovaný pásek, přerušovaný 4 pupíky.“ (Gottwald 1939, 5). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečnou (cf. Konečná 2005, 46).

Inventář chybí.

Hrob H20/1932 – „Hrob 20. měl pouze misečku s okrajem dovnitř zahnutým a v ní několik kosteček.“ (Gottwald 1939, 6). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 46).

Inventář chybí.

Žároviště u H20/1932 – „Poblíž tohoto hrobu se naskytlo žároviště tvaru obdélníka s vypálenou spodinou, na níž spočívala vrstva úplně černé hlíny promísené uhlíky; v ní se našly různé střepy netuhované a nezdobené, potroušené kůstky, bronzový kruh, část plochého náramku slezského s rytým čárkováním a úlomek 2 cm širokého bronz. náramku, zdobeného kolečky s krokviemi.“ (Gottwald 1939, 6). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 49, tab. 1:7–9). Zde inventáře jej řadíme do doby halštatské.

1. Koncová část bronzového plochého náramku/nápažníku s oválným příčným průřezem, zdoben horizontálními a šikmými rýžkami, povrch patinovaný; d. 25 mm, š. 10 mm, v. 3 mm; VMO, inv.č. A 79 745 (**tab. 33:F1**).
2. Kroužek z velmi tenkého bronzového drátu, kruhový příčný průřez, povrch patinovaný; \emptyset kroužku 5 mm, \emptyset průřezu drátu 1 mm; VMO, inv.č. A 79 746 (**tab. 33:F2**).
3. Zlomek bronzového deformovaného pásku (náramku/nápažníku?), zdoben kombinací šikmých a krokvicově stavěných rýžek a vybějených soustředných kruhů, oválný příčný průřez, povrch patinovaný; d. 21 mm, š. 11 mm, v. 3 mm; VMO, inv.č. A 79 747 (**tab. 33:F3**).

Hrob H21/1932 – „Hrob 21. se skládal ze 2 nádob. Popelnice s kostmi dorostlé osoby i přistavená mísa měly okraje odorány.“ (Gottwald 1939, 6). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 46).

Inventář chybí.

Hrob H22/1932 – „Hrob 22. byl zcela rozrušen; střepy z popelnice, z látky, misky a osudíčka i drobné kosti byly zpřeházeny.“ (Gottwald 1939, 6). „Hrob čís. 22 obsahoval popelnici a krycí mísu, oboje rozrušeno, bez milodarů.“ (Dobeš 1932, 14). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 46).

Inventář chybí.

Hrob H23/1932 – „Hrob 23. Osamocená, svisle kanelovaná popelnice s dětskými kůstkami měla celé hrdlo pluhem odříznuto.“ (Gottwald 1939, 6). „Hrob čís. 23 byl se 2 pohřby. Dětský měl jen popelnici rozrušenou, dospělý popelnici s přiklopenou mísou a byl odoraný a tím úplně rozrušený. Žádný neměl přídavků.“ (Dobeš 1932, 14). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 46).

Inventář chybí.

Hrob H24/1934 – „Na Hálově poli, poblíž polní cesty odbočující se silnice za humna, poměrně dosti daleko od míst, kde v dřívějších letech byly odkryty hroby 1.–23., vykopal jsem r. 1934 jeden hrob vzdálený od silnice skoro 10 m. Tento hrob 24., obsahující 2 popelnice, orientovaný od severu k jihu, měl podobu obdélníka. Asi 40 cm pod ornici naskytla se v černé hlíně spousta hrubého kamení v šířce 220 cm a v délce 270 cm, jež sahalo až do hloubky 160 cm. Pod kamením se objevila žlutka, v níž teprve byl uložen hrob s 13 nádobami, jež

*zaznamenávám tak, jak za sebou od severu k jihu následovaly. Poblíž mísy stála zásobnice skrývající 2 stejně veliké a stejně ornamentované šálky. K zásobnici bylo přistaveno s jedné strany převrácené osudí, kryjící štěrchátko a s druhé strany dvojitá nádobka. V řadě za zásobnicí následovaly 2 popelnice, při nichž k západu stál baňatý šálek s příkloněnou misečkou, k východu pak šálek a látka původně krytá křídlo. První popelnice s obsahem nečetných kostí neměla milodarů, druhá popelnice s drobounkými kostmi poskytla železný náramek a zlomek bronzové jehly. Mezi zásobnicí a I. popelnicí jsem našel železný nůž položený na zvířecích kostech. Nádoby, zapuštěné do žlutice, byly většinou rozsypány na drobečky nejen následkem povahy materiálu, ale hlavně tím, že kamení nebylo na ně opatrně pokládáno, nýbrž prostě házeno. Že tomu tak bylo, nasvědčuje zejména v celku zachovaná poklička z látky, kteráž při dopadu ostře zahroceného kamene byla odhozena stranou, při čemž kámen z boku do látky vnikuvší rozdrtil její hořejší část a zůstal v ní téměř kolmo zaražen. Kamení, jímž hrob byl zaházen, pocházelo ze svahu nad kapličkou ve vinohradech, kde před mnoha lety byl otevřen lom, ze kterého se doposud vydatně těží kulmová droba. Ze všech nádob podařilo se mi zachrániti 8.“ (Gottwald 1939, 6–7). V archivu VMO se od Antonína Gottwalda dochoval nářez hrobu s rozložením inventáře a jeho rozměry (**tab. 41–42**). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečná (cf. Konečná 2005, 46–47, tab. 11). Tento hrob byl opět nalezen při výzkumu v roce 2017 a je evidován jako obj. 508 (**foto 35**).*

1. Poklice – hrubě modelovaná, povrch hnědo-šedý; v. 30 mm; \varnothing 151 mm; \varnothing držadla 35 mm; VMO, kat.č. G 7427, inv.č. A 79 760 (**tab. 39:1**).
2. Hrnc – povrch vně cihlový, povrch uvnitř hnědý, na výduti plastická páska a prstování; v. 150 mm; \varnothing okraje 125 mm; \varnothing max. výdutě 167 mm; \varnothing dna 95 mm; VMO, kat.č. G 7428, inv.č. A 79 761 (**tab. 39:2**).
3. Šálek – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na max. výduti vpichování, uvnitř omfalos s prohloubeninou, čtyři cípy ohraničené vpichováním, mezipole šrafovaná rýsovaná rýhovaná; v. 55 mm; \varnothing okraje 105 mm; \varnothing max. výdutě 113 mm; \varnothing dna 20 mm; š. ucha 19 mm; VMO, kat.č. G 7429, inv.č. A 79 762 (**tab. 39:3**).
4. Šálek – povrch vně i uvnitř tuhovaný, na max. výduti vpichování, uvnitř omfalos s důlkem, 4 cípy ohraničení vpichováním, mezipole šrafované rýsováním a rýhováním; v. 55 mm; \varnothing okraje 95 mm; \varnothing max. výdutě 105 mm; \varnothing dna 20 mm; š. ucha 18 mm; VMO, kat.č. G 7430, inv.č. A 79 763 (**tab. 39:4**).
5. Štěrchátko (1/2) – fragment, náleží k č. 6, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-hnědý, na výduti horizontální rýsování s důlkem, horizontální žlábek a zavěšený trojúhelník se šikmým rýsováním a vpichem; v. 50 mm, \varnothing hrdla 23 mm; \varnothing max. výdutě 79 mm; VMO, kat.č. G 7431, inv.č. A 79 764 (**tab. 39:5**).
6. Keramické kuličky ze štěrchátko (2/2) – 15 ks kruhových až oválných kuliček, náleží k č. 5; \varnothing 6–8 mm; VMO, kat.č. G 7420 (**tab. 39:6**).
7. Dvojdílný šálek (dvojitý šálek/dvojitá nádobka) – nádoby navzájem spojené horizontálním tunelem, povrch vně tuhovaný, uvnitř šedý, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené šrafované rýsované trojúhelníky a důlkování; v. 48 mm; d. 142 mm; \varnothing okrajů 52–53 mm; \varnothing max. výdutí 73–75 mm; dna nejsou vyvinutá, š. ucha 21 mm; VMO, kat.č. G 246 (**tab. 39:7**).
8. Šálek – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedý, na max. výduti šikmé rýsování a vpichování; v. 64 mm; \varnothing okraje 72 mm; \varnothing max. výdutě 100 mm; \varnothing dna 25 mm, š. ucha 16 mm; VMO, kat.č. G 7432, inv.č. A 79 765 (**tab. 39:8**).
9. Amforovitá zásobnice – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědo-cihlový, na hrdle plastické vypnuliny a postavené šrafované rýsované trojúhelníky s vpichováním a sluníčky v rozích, na rozhraní hrdla výdutě horizontální rýsování s vpichováním, na výduti šikmé rýsování s vpichováním, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 368 mm; \varnothing 272 mm; \varnothing max. výdutě 442 mm; \varnothing 104 mm; VMO, inv.č. A 79 766 (**tab. 40:9**).
10. Železný náramek (1/2) – fragment, náleží k č. 12, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 57 mm; \varnothing průřezu 5–7 mm; VMO, kat.č. G 7300, inv.č. A 79 767 (**tab. 40:10**).
11. Železná tyčinka – fragment, povrch korodovaný, kruhový až kvadratický příčný průřez; d. 42 mm \varnothing nebo š. průřezu 4–5 mm; VMO, kat.č. G 7301, inv.č. A 79 768 (**tab. 40:11**).
12. Železný náramek (2/2) – fragment, náleží k č. 10, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 42 mm; \varnothing průřezu 5 mm; VMO, kat.č. G 7303, inv.č. A 79 769 (**tab. 40:12**).

13. Železný předmět – amorfni fragment, povrch korodovaný; d. 41 mm; š. 16 mm; VMO, kat.č. G 7304, inv.č. A 79 770 (**tab. 40:13**).
14. Bronzová jehlice – fragment jehly, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; d. 33 mm; \emptyset průřezu 2 mm; VMO, kat.č. G 7302, inv.č. A 79 771 (**tab. 40:14**).
15. Železný nůž – zakončen trnovitou rukojetí, povrch korodovaný; d. 124 mm; š. 18 mm; v. 3 mm; VMO, inv.č. A 79 772 (**tab. 40:15**).
16. Hrnc – fragment, barva vně cihlový, barva uvnitř okrový, páskové ucho; š. ucha 20 mm; VMO, kat.č. G 7421, inv.č. A 79 776 (**tab. 39:16**).

Hrob 25/1934 – nejsou žádné informace.

Inventář chybí.

Hrob 26/1934 – „*Seloutky – trať Na šťastných, pole Jos. Hály. Hrob č. 26 byl zjištěn majitelem při hlubokém orání zachycením kamení. V prvních dnech jarních byl hrob probírán v prostore 4 x 4 m, avšak hrob byl uložen jen v ploše 3 x 3 m a v hloubce 120 cm. Nádoby byly obstaveny na dně hrobu kolmo stavěnými kameny, jež tvořily čtvercovou obru, do níž byly nastaveny nádoby a obkládány kameny různých tvarů, váhy, složení a v takovém množství, že složený kámen zdál se býti zdi. Množství kamene mělo škodlivý vliv na pevnost a trvání nádob. Spadlá voda deštěm vnikala k nádobám jako trativodem a nádoby úplně rozmočila, že ani jedna nebyla zachována, ač jich bylo napočítáno přes 20. Nádoby byly také kamením rozdrčeny a rozmetány. V hrobě byly uloženy 2 dětské pohřby. V popelnicích a mimo popelnice byly zdviženy přídavky: železo: nůž, tři celé náramky, části náramků a jehlic, bronzové: část jehlice, bronzové točené dráty, část náušnice, závěsné kroužky a skleněné: z 1 popelnice zachráněno 25 korálů skleněných.*“ (Dobeš 1934, 32). V poznámkách Karla Dobeše se dochoval náčrt hrobu s rozložením inventáře (**tab. 44–45**). Inventář uvádí ve svém katalogu též Martina Konečnou (cf. *Konečná 2005*, 47–48, tab. 12). Do souboru byly přimíchány dva bronzové srdčité závěsky (VMO, inv.č. A 79 774). Skleněnými korály měl Karel Dobeš na mysli jantarové korálky (pozn. autorů).

1. Amfora – fragment, horní část chybí, povrch vně hnědo-šedý, na výduti setřelé tuhování, povrch uvnitř šedý, na výduti postavené složené šrafované rýsované trojúhelníky s tečkováním a důlkováním; dochovaná v. 109 mm; \emptyset max. výdutě 227 mm; \emptyset dna 84 mm; VMO, kat.č. D 1665, inv.č. A 79 723 (**tab. 43:1**).
2. Bronzový kruh – dva fragmenty, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; d. 30 a 30 mm; \emptyset průřezu 1,5 mm; VMO, kat.č. D 1660, inv.č. A 79 724 (**tab. 43:2**).
- 3a. Bronzová spirála – spirálka, fragment předmětu, zakončení předmětu, povrch patinovaný kruhový příčný průřez; \emptyset spirály 12 mm; \emptyset průřezu 1,5 mm; VMO, kat.č. D 1667, inv.č. A 79 725 (**tab. 43:3a**).
- 3b. Bronzová tyčinka – fragment, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez drátu; d. 48 mm; \emptyset průřezu 1,5 mm; VMO, kat.č. D 1667, inv.č. A 79 725 (**tab. 43:3b**).
- 3c. Bronzová tyčinka – 2 fragmenty, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; d. 5 a 10 mm; \emptyset průřezu 1,5 mm; VMO, kat.č. D 1667, inv.č. A 79 725 (**tab. 43:3c**).
- 3d. Bronzový kruh – 2 fragmenty, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez drátu; d. 20 a 29 mm; \emptyset průřezu 1,5 mm; VMO, kat.č. D 1667, inv.č. A 79 725 (**tab. 43:3d**).
- 4a. Bronzový kruh – povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \emptyset 30 mm; \emptyset průřezu 1,5 mm; VMO, kat.č. D 1668, inv.č. A 79 726 (**tab. 43:4a**).
- 4b. Bronzový kruh – 3 fragmenty, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \emptyset 28 mm; \emptyset průřezu 1,5 mm; VMO, kat.č. D 1668, inv.č. A 79 726 (**tab. 43:4b**).
5. Bronzový kruh – 2 závit, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez drátu; \emptyset spirály 35 mm; \emptyset průřezu 1,5 mm; VMO, kat.č. D 1669, inv.č. A 79 727 (**tab. 43:5**).
6. Jantarové korálky (23 ks) – povrch zvětralý, kruhové, některé hrubě ořezané, kruhový otvor; v. 2–7 mm; \emptyset 5–12 mm; \emptyset otvorů 1–3 mm; VMO, kat.č. D 1670, inv.č. A 79 728 (**tab. 43:6**).
7. Železný nůž – zakončen trnovitou rukojetí, povrch korodovaný; d. 155 mm; š. 28 mm; v. 3–5 mm; VMO, inv.č. A 79 729 (**tab. 43:7**).

8. Železné předměty – 7 fragmentů, jeden zlomek s dochovaným vinutím (asi z harfovité spony), povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 13–34 mm; \emptyset průřezu 5 mm; \emptyset spirály 10 mm; VMO, kat.č. D 1672, inv.č. A 79 730 (**tab. 43:8**).
9. Železný kruh – 4 fragmenty, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. zlomků 25–35 mm; \emptyset průřezu 4–6 mm; VMO, kat.č. D 1673, inv.č. A 79 731 (**tab. 43:9**).
- 10a. Železná tyčinka – povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 28 mm; \emptyset 8–10 mm; VMO, kat.č. D 1674, inv.č. 79 732 (**tab. 43:10a**).
- 10b. Železná tyčinka – povrch korodovaný, neurčitý příčný průřez; d. 25 mm; š. 9–10 mm; VMO, kat.č. D 1674, inv.č. 79 732 (**tab. 43:10b**).
11. Železný náramek/nápažník – otevřený, povrch korodovaný, jeden kulovitý konec, kruhový příčný průřez; \emptyset 75 mm; \emptyset průřezu 5–8 mm; VMO, kat.č. D 1675, inv.č. A 79 733 (**tab. 43:11**).
12. Železný náramek/nápažník – 2 fragmenty, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 32 a 42 mm; \emptyset 6–10 mm; VMO, kat.č. D 1676, inv.č. A 79 734 (**tab. 43:12**).
13. Železný náramek/nápažník – fragment, povrch korodovaný, oválný příčný průřez; d. 42 mm; š. průřezu 8 mm; VMO, kat.č. D 1677, inv.č. A 79 735 (**tab. 43:13**).
14. Železná jehlice – fragment jehly s čokkovitou hlavicí, povrch korodovaný, asi náleží k č. 15, kruhový příčný průřez; d. 68 mm; \emptyset průřezu 4–5 mm; \emptyset hlavice 10 mm; VMO, kat.č. D 1678, inv.č. A 79 736 (**tab. 43:14**).
15. Železná jehlice – fragment jehly, povrch korodovaný, asi náleží k č. 14, kruhový příčný průřez; d. 74 mm; \emptyset průřezu 2–4 mm; VMO, kat.č. D 1679, inv.č. A 79 737 (**tab. 43:15**).
16. Železný náramek/nápažník – fragment, povrch korodovaný; d. 48 mm; \emptyset průřezu 6 mm, VMO, kat.č. D 1680, inv.č. A 79 738 (**tab. 43:16**).
17. Železný kruh – fragment, otevřený s překrývajícími se konci, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \emptyset 54 mm; \emptyset průřezu 5–8 mm; VMO, kat.č. D 1681, inv.č. A 79 739 (**tab. 43:17**).
18. Železný náramek/nápažník – fragment, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 50 mm; \emptyset průřezu 5–8 mm, VMO, kat.č. D 1682, inv.č. A 79 740 (**tab. 43:18**).
19. Železný náramek/nápažník – fragment, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 47 mm; \emptyset průřezu 5–8 mm, VMO, kat.č. D 1683, inv.č. A 79 741 (**tab. 43:19**).
20. Železný náramek/nápažník – fragment, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 60 mm; \emptyset průřezu 4–6 mm; VMO, kat.č. D 1684, inv.č. A 79 742 (**tab. 43:20**).
21. Železný kruh – fragment, otevřený s překrývajícími se konci, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \emptyset 47 mm; \emptyset průřezu 5–7 mm; VMO, kat.č. D 1685, inv.č. A 79 743 (**tab. 43:21**).
22. Železný náramek/nápažník – fragment, povrch korodovaný, oválný příčný průřez; d. zlomku 44 mm; š. průřezu 5–8 mm; VMO, kat.č. D 1686, inv.č. A 79 744 (**tab. 43:22**).
23. Bronzová jehlice – fragment jehly, povrch patinovaný; kruhový příčný průřez; d. 110 mm; \emptyset průřezu 2–4 mm; VMO, inv.č. A 79 773 (**tab. 43:23**).
- Inventář chybí: keramické kuličky ze štěrčátka; VMO, inv.č. A 79 775.

Nezařazené předměty z let 1926–1928 uložené v MP. Inventář Antonín Gottwald nepublikoval a Martina Konečná je v katalogu neuvádí (*Konečná 2005*, 37–49). Vztah k pohřebišti Seloutky – „Na Šťastných“ není jistý.

1. Keramický kruh – povrch vně šedo-hnědý, vnější a vnitřní hrany zaoblené, rýhování tvarů křížů; v. 17 mm; \emptyset 74 mm; \emptyset otvoru 26 mm; MP, kat.č. L 75 1380, inv.č. 038 777 (**tab. 37:B1**).
2. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, hrdlo a výduť, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na výduti svislé žlábkování a výčnělek; d. 111 mm; t. 5 mm; MP, kat.č. L 160, inv.č. 033 343 (**tab. 37:B2**).
3. Nádoba – fragment, hrdlo a výduť, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-černý, na výduti šikmé rýhování a výčnělek; d. 68 mm; t. 7 mm; MP, kat.č. L 160, inv.č. 033 343 (**tab. 37:B3**).
4. Přeslen – kónický tvar, kruhový příčný otvor, povrch vně šedý; v. 25 mm; \emptyset 46 mm; \emptyset otvoru 6 mm; MP, kat.č. L 161, inv.č. 033 344 (**tab. 37:B4**).
5. Nádoba – fragment, asi amfora/osudí, výduť, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na výduti dva soustředné zahloubené kruhy; d. 50 mm; t. 6 mm; MP, kat.č. L 161, inv.č. 033 344 (**tab. 37:B5**).
6. Nádoba – fragment, asi hrnec, asi souvisí s č. 7, část hrdla a výdutě, povrch vně cihlový, povrch uvnitř cihlový, na výduti zavěšený šrafovaný rýhovaný trojúhelník; d. 66, t. 9 mm; MP, kat.č. L 160, inv.č. 033 343 (**tab. 37:B6**).
7. Nádoba – fragment, asi hrnec, asi souvisí s č. 6, část hrdla a výdutě, povrch vně cihlový, povrch uvnitř cihlový, na výduti zavěšený šrafovaný rýhovaný trojúhelník; d. 47 mm; t. 7 mm; MP, kat.č. L 160, inv.č. 033 343 (**tab. 37:B7**).

8. Nádoba – fragment, asi amfora/osudí, hrdlo, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, svislé rastrování, horizontální rýhování a vpichování; d. 80 mm; t. 9 mm; MP, kat.č. L 160, inv.č. 033 343 (**tab. 37:B8**).
9. Bronzová jehlice – fragment jehly a hlavice, s labuřkovitým krčkem, plochou hlavicí, vroubkování pod hlavicí, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; d. 60 mm; \emptyset průřezu 2 mm; \emptyset hlavice 7 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 784 (**tab. 37:B9**).
10. Bronzová spirála – fragment, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \emptyset spirály 29 mm; \emptyset průřezu 2,5 mm; MP, kat.č. L 98, inv.č. 038 799 (**tab. 37:B10**).
11. Železný nůž – fragment, povrch korodovaný; d. 36 mm; š. 21 mm; v. 3 mm; MP, kat.č. L 97/29, inv.č. 034 972 (**tab. 37:B11**).

Výzkum platěnického pohřebiště v Seloutkách – „Na Šťastných“ po roce 1934 na dlouhých osmdesát šest roků ustal a celkový počet prozkoumaných hrobů dosáhl čísla 26 a žároviště u H20. Obnovení výzkumu datujeme do roku 2012, kdy Miroslav Šmíd a Pavel Fojtík z ÚAPP Brno 11 hrobů – Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“ (**tab. 46–51, 110**) a Seloutky H1–H10/2012 – „Na Šťastných“ (**tab. 52–78, 110**) a dále Pavel Fojtík v roce 2017 dalších 10 hrobů Seloutky H1–H10/2017 – „Na Šťastných“ (**tab. 79–110**), přičemž hrob H11/2017 zůstal neprokopaný mezi parcelami Kašina a Trnečková – Barák a v roce 2019 ještě 2 hroby Seloutky H1–H2/2019 – „Na Šťastných“ (Fojtík et al. 2019). *Mezi léty 1924 až 2019 v Seloutkách – „Na Šťastných“ evidujeme 50 hrobů a žároviště u H20. Z tohoto počtu můžeme spolehlivě označit díky dokumentaci a inventáři 13 hrobů jako komorových – Seloutky H2/1924, H24/1934, H26/1934, H1/2012 Kašina, H6/2012, H8/2012, 10/2012, H1/2017–H4/2017 a H1–H2/2019 – „Na Šťastných“.* Ostatní řadíme jako hroby jámové, jamkové a mnohé starší hroby již nelze bezpečně zařadit.

Stratigrafie pohřebiště:

- kontext 100 – ornice, hnědozem o mocnosti cca 0,3 m (na parcele Procházkovi) a 0,45 m (na parcele (Trnečková Barák)
- kontext 101 – podorniční vrstva o mocnosti cca 0,15 m (na parcele Procházkovi) a 0,45 m (na parcele (Trnečková – Barák)
- kontext 102 – spraš
- kontext 103 – tmavě hnědá hlína se stopami spálených kůstek

H1/2012 Kašina – podmínky: plošný odkryv objektu před stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 103; podloží: kontext 102; nadloží: kontext 100; kontext 101; půdorys kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: čtvercový se zaoblenými rohy; rozměry kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: 2,7 x 2,5 m; půdorys výkopu: obdélný se zaoblenými rohy; rozměry výkopu: 2,6 x 2,5 m; max. zjištěná hloubka výkopu 0,9 m pod úroveň současného terénu; orientace výkopu a komory: téměř ve směru hlavních světových stran, delší strana J–S; stěny výkopu: kolmé; dno výkopu: rovné; kontext 103; částečně prozkoumaný kruhový žlábek kolem hrobu asi 1 m od hrany komory (JV výseč); mohyla nepotvrzená. Množství kamene nebylo dokumentováno, zpětně stanoveno asi na 3 m³. Hrob byl dokumentován v jedné úrovni (**tab. 46, 50–51, foto 11–12**).

1. Amfora – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědo-cihlový, na hrdle sluníčka, na rozhraní hrdla a výdutě horizontální rýhování a sluníčka, na výduti souvislé svislé žlábkování, na spodní straně čtyři oválné plastické výčnělky, na uchu „piktografické“ rýsování; v. 192 mm; \emptyset okraje 162 mm; \emptyset max. výdutě 256 mm; \emptyset dna 76 mm, š. ucha 26 mm; MP, inv.č. 281 427 (**tab. 47:1**).
2. Amforovitá zásobnice – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědo-cihlový, na hrdle čtyři plastické vypnuliny se žlábkem, na spodní straně čtyři oválné plastické výčnělky; v. 417 mm; \emptyset okraje 308 mm; \emptyset 484 mm; \emptyset dna 112 mm; MP, inv.č. 281 428 (**tab. 47:2**).

3. Amfora – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědo-šedý, na hrdle šikmé, horizontální rýhování a sluníčka, na rozhraní hrdla a výdutě plastické špičaté plastické vypnuliny, na výduti svislé a šikmé rýhování; v. 238 mm; \emptyset okraje 179 mm; \emptyset max. výdutě 267 mm; \emptyset dna 98 mm; MP, inv.č. 281 429 (**tab. 48:3**).
4. Amfora – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědo-šedý, na hrdle svislé a šikmé rastrování, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované mřížkované a rastrované trojúhelníky a důlkování, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 165 mm; \emptyset okraje 151 mm; \emptyset 165 mm; \emptyset 200 mm; \emptyset dna 70 mm; MP, inv.č. 281 430 (**tab. 48:4**).
5. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědo-červený, na hrdle postavené důlkované trojúhelníky, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované trojúhelníky s důlkováním; v. 61 mm; \emptyset okraje 115 mm; \emptyset max. výdutě 135 mm; \emptyset dna 47 mm; MP, inv.č. 281 431 (**tab. 48:5**).
6. Osudí – použito jako urna, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědo-šedý, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky s důlkováním; v. 157 mm; \emptyset okraje 183 mm; \emptyset max. výdutě 255 mm; \emptyset dna 80 mm; MP, inv.č. 281 432 (**tab. 48:6**).
7. Mísa s (mírně) zataženým okrajem – povrch vně hnědý, na okraji tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 50 mm; \emptyset okraje 119 mm; \emptyset max. výdutě 119 mm; \emptyset dna 70 mm; MP, inv.č. 281 433 (**tab. 48:7**).
8. Šálek – použit jako urna, malé množství kremace, v okolí rozptýlená kremace, vklenuté dno, povrch vně hnědo-červený, místy setřelé tuhování, povrch uvnitř hnědo-červený; v. 40 mm; \emptyset okraje 80 mm; \emptyset max. výdutě 84 mm; \emptyset dna 14 mm; š. ucha 12 mm; MP, inv.č. 281 434 (**tab. 48:8**).
9. Amfora – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, při okraji tuhovaný, na hrdle horizontální rýhování, důlkování a sluníčka, na rozhraní hrdla a výdutě svislé rýsování a sluníčka; v. 100 mm; \emptyset okraje 102 mm; \emptyset max. výdutě 145 mm; \emptyset dna 52 mm; MP, inv.č. 281 435 (**tab. 48:9**).
10. Hrnc – fragment, vklenuté dno, povrch vně hnědo-cihlový, povrch uvnitř cihlový, na výduti oválné plastické výčnělky; dochovaná v. 82 mm; \emptyset max. výduť 148 mm; \emptyset dna 70 mm; MP, inv.č. 281 436 (**tab. 49:10**).
11. Mísa se zataženým okrajem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 74 mm; MP, inv.č. 281 437 (**tab. 48:11**).
12. Podložka – hrubě modelovaná, funkčně asi poklice, bez držadla, povrch hnědo-cihlový; \emptyset 116–119 mm; v. 10 mm; MP, inv.č. 281 438 (**tab. 49:12**).
13. Šálek – fragment, chybí ucho, povrch vně cihlově-červený, na okraji bílé podkladové a černé dekorativní malování „loukořového kola“, „stromu“ a zavěšeného šrafovaného trojúhelníku s „rukama“, povrch uvnitř cihlově-červený; v. 65 mm; \emptyset okraje 134 mm; \emptyset dna 30 mm; š. ucha 20 mm; MP, inv.č. 281 439 (**tab. 49:13**).
14. Hrnc – fragment, povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý; v. 172 mm; \emptyset okraje 143 mm; \emptyset max. výdutě 197 mm; \emptyset dna 82 mm; MP, inv.č. 281 440 (**tab. 49:14**).
15. Mísa kónická – šikmo seříznutý okraj, vklenuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 51 mm; \emptyset okraje 163 mm; \emptyset dna 40 mm; MP, inv.č. 281 441 (**tab. 49:15**).
16. Mísa dvojkónická – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědo-šedý, na horní části výdutě sluníčka, na rozhraní hrdla a výdutě dvě plastické horizontální lišty s obloukovitými výstupky a vpichování, mezi lištami a v obloucích vhloubeniny, dno nevyvinuté; v. 55 mm; \emptyset okraje 96 mm; \emptyset max. výdutě 138 mm; MP, inv.č. 281 442 (**tab. 49:16**).
17. Nádob – fragment, povrch vně hnědý, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná výška 42 mm; \emptyset dna 58 mm; MP, inv.č. 281 443 (**tab. 49:17**).
18. Železný nůž – v blízkosti zvířecí kosti č. 19, s nýtem, povrch korodovaný; d. 109 mm; š. 20 mm; v. 3 mm; MP, inv.č. 281 444 (**tab. 49:18**).
19. Zvířecí kosti – v blízkosti Fe nože č. 18; MP, inv.č. 281 445.
20. Zvířecí kosti – z obsahu nádoby č. 5; MP, inv.č. 281 446.
- 21a. Železný náramek/nápažník – uzavřený, obsah nádoby č. 6, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \emptyset 80 mm; \emptyset průřezu 9 mm; MP, inv.č. 281 447 (**tab. 49:21a**).
- 21b. Železný náramek/nápažník – otevřený, obsah nádoby č. 6, povrch korodovaný, na jedné straně kulovitý konec, kruhový příčný průřez; \emptyset 80 mm; \emptyset průřezu 9 mm; MP, inv.č. 281 447 (**tab. 49:21b**).
- 22a. Železná harfovité spona (1/2) – 3 fragmenty spirálovitého zakončení, lučičku a vinutí, obsah nádoby č. 6, souvisí s č. 28 a možná s č. 22b, povrch korodovaný; \emptyset spirály 19 mm; d. lučičku 29 mm; d. vinutí 28 mm; MP, inv.č. 281 448 (**tab. 49:22a**).
- 22b. Železná spirála – obsah nádoby č. 6, možná část vinutí harfovité spony (č. 22a a 28), povrch korodovaný; d. 22 mm; MP, inv.č. 281 448 (**tab. 49:22b**).
23. Skleněné korálky (3 ks) – čiré opalizující sklo, obsah nádoby č. 6; \emptyset 9 mm; \emptyset otvoru 4 mm; v. 5 mm; MP, inv.č. 281 449 (**tab. 49:23**).
- 24a. Jantarové korálky (43 ks) – obsah nádoby č. 6, souvisí s č. 25; \emptyset 3–8 mm; \emptyset otvoru 1–2 mm; v. 2–6 mm; MP, inv.č. 281 450 (**tab. 49:24a**).

24b. Skleněné kroužky (11 ks) – obsah nádoby č. 6, povrch modrý, 10 subtilních a 1 válcový se 3 žebry; \emptyset subtilních 3–4 mm; \emptyset válcovitého 4 mm; v. subtilních 1–2 mm; v. válcovitého 7 mm; MP, inv.č. 281 450 (**tab. 49:24b**).

25. Jantarové korálky (6 ks) – obsah nádoby č. 6, souvisí s č. 24a; \emptyset 4–8 mm; \emptyset otvoru 1–2 mm; v. 2–6 mm; MP, inv.č. 281 451 (**tab. 49:25**).

26a. Bronzová náušnice/záušnice – 2 spirály, obsah nádoby č. 6, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \emptyset 28 mm; \emptyset průřezu 1,5 mm; MP, inv.č. 281 452 (**tab. 49:26a**).

26b. Bronzová náušnice/záušnice – 3 spirály, obsah nádoby č. 6, povrch patinovaný; kruhový příčný průřez; \emptyset 31 mm; \emptyset průřezu 1,5 mm; MP, inv.č. 281 452 (**tab. 49:26b**).

27. Skleněné kroužky (2 ks) – u nádoby č. 8, povrch modrý; \emptyset 3 mm; v. 1 mm; MP, inv.č. 281 453 (**tab. 49:27**).

28. Železná harfovité spona (2/2) – 2 fragmenty jehly, u nádoby č. 8, souvisí s č. 22a a možná 22b, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 8 a 12 mm; \emptyset průřezu 3 mm; MP, inv.č. 281 454 (**tab. 49:28**).

- Drobnější zlomky keramiky z různých nádob ze žlábků kolem hrobu; MP, inv.č. 281 455.
- Na povrchu, asi 0,5 m jižně od hrobu bronzová jehlice lužické kultury, typ Moravičany, varianta 1, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez jehly; d. 131 mm; \emptyset průřezu 3 mm, \emptyset hlavice 9 mm; MP, inv.č. 281 458.

H1/2012 – podmínky: plošný odkryv objektu před stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 103; podloží: kontext 101–102; nadloží: kontext 100; půdorys výkopu: kruhový; průměr výkopu: 0,8 m; max. zjištěná hloubka výkopu 0,45 m pod úrovní současného terénu (zahloubeno 0,15 m po odstranění kontextu 100); stěny výkopu: šikmé; dno výkopu: rovné; kontext 103; mohyla nepotvrzená. Hrob byl dokumentován v jedné úrovni (**tab. 52, 56:A, foto 13**).

1. Amfora – použita jako urna, vklenuté dno, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý; v. 150 mm; \emptyset okraje 128 mm; \emptyset max. výdutě 203 mm; \emptyset dna 70 mm; MP, inv.č. 300 115 (**tab. 53:A1**).

2. Mísa s (mírně) zataženým okrajem – fragment, povrch vně hnědý (stopy tuhování), povrch uvnitř hnědý (stopy tuhování); dochovaná v. 61 mm; \emptyset okraje 183 mm; MP, inv.č. 300 116 (**tab. 53:A2**).

3. Železný nůž – s nýtem, bronzová hlavice nýtu, povrch korodovaný; d. 92 mm; š. 19 mm; v. 3 mm; MP, inv.č. 300 117 (**tab. 53:A3**).

H2/2012 – podmínky: plošný odkryv objektu před stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: nezjištěna; podloží: kontext 101; nadloží: kontext 100; půdorys výkopu: nezjištěn; max. zjištěná hloubka výkopu 0,3 m pod úrovní současného terénu; mohyla nepotvrzená. Hrob byl dokumentován v jedné úrovni (**tab. 52, 56:B, foto 14**).

1. Nádoba – fragment, povrch vně šedo-hnědý, povrch uvnitř vně šedo-hnědý; dochovaná v. 28 mm; \emptyset dna 85 mm; MP, inv.č. 300 118 (**tab. 53:B1**).

2. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně okrový (stopy tuhování), povrch uvnitř okrový (stopy tuhování); dochovaná v. 39 mm; MP, inv.č. 300 119 (**tab. 53:B2**).

- Kremace rozptýlena v okolí nádob.

H3/2012 – podmínky: plošný odkryv objektu před stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: nezjištěna; podloží: kontext 101; nadloží: kontext 100; půdorys výkopu: nezjištěn; max. zjištěná hloubka výkopu 0,3 m pod úrovní současného terénu; mohyla nepotvrzená. Hrob byl dokumentován v jedné úrovni (**tab. 52, 56:C, foto 15**).

1. Mísa se zataženým okrajem – fragment, povrch vně hnědý, pod okrajem tuhování, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 59 mm; \emptyset okraje 208 mm; \emptyset max. výdutě 220 mm; MP, inv.č. 300 120 (**tab. 53:C1**).

2a–2c. Mísa s prohnutým hrdlem – 3 fragmenty, povrch vně okrový (stopy tuhování), povrch uvnitř tuhovaný, na výduti uvnitř rýhované šrafované trojúhelníky s cípy; v. 43 (2a), 45 (2b), 49 (2c) mm; MP, inv.č. 300 121 (**tab. 53:C2**).

3. Hrnc – fragment, povrch vně cihlový, povrch uvnitř okrový, prstování na výduti; dochovaná v. 44 mm; MP, inv.č. 300 122 (**tab. 53:C3**).

4. Nádoba – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na výduti šikmé rýsování; dochovaná v. 47 mm; MP, inv.č. 300 123 (**tab. 53:C4**).

- Kremace rozptýlena v okolí nádob.

H4/2012 – podmínky: plošný odkryv objektu před stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 103; podloží: kontext 102; nadloží: kontext 100–101; půdorys výkopu: nepravidelně oválný; rozměry výkopu: 1,4 x 1,15 m; max. zjištěná hloubka výkopu 0,6 m pod úroveň současného terénu (zahlobeno 0,25 m po odstranění kontextů 100–101); orientace výkopu ve směru V–Z; stěny výkopu: šikmé; dno výkopu: rovné se zahlobenou skrumáží H4d; kontext 103; mohyla nepotvrzená. H4/2012 je rozdělený na čtyři skrumáže H4a–H4d/2012 (**tab. 58:A–B, 59**). V H4b/2012 uložena kremace, překrytá několika kameny; v H4c/2012 uložena kremace; v H4d pohřeb pod úrovní dna. Hrob byl dokumentován v jedné úrovni (**tab. 56:D, foto 16**).

H4a/2012

1. Mísa se zataženým okrajem – fragment, použita jako urna, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 58 mm; \varnothing okraje 200 mm; MP, inv.č. 300 124 (**tab. 54:A1**).

H4b/2012

1. Železný předmět – z obsahu nádoby č. 10, funkce neznámá, 3 fragmenty plochého kruhu a stočený tyčinkovitý předmět, asi ozdoba opasku, povrch korodovaný, obdélný příčný průřez kruhu a kruhový příčný průřez stočeného předmětu; \varnothing kruhu 50 mm; v. kruhu 3 mm; d. stočeného předmětu 75 mm; \varnothing průřezu stočeného předmětu 7 mm; MP, inv.č. 300 125 (**tab. 54:B1**).
2. Železná tyčinka – z obsahu nádoby č. 11, 3 fragmenty střední části, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 40 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, inv.č. 300 126 (**tab. 54:B2**).
3. Železná jehlice – z obsahu nádoby č. 11, 2 fragmenty hlavice, čochovitá hlavice, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 43 mm; \varnothing průřezu 4 mm; \varnothing hlavice 6 mm; MP, inv.č. 300 127 (**tab. 54:B3**).
4. Železná tyčinka – z obsahu nádoby č. 10, 7 fragmentů střední části, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 130 mm; \varnothing průřezu 6–8 mm; MP, inv.č. 300 128 (**tab. 54:B4**).
5. Železná tyčinka – z obsahu nádoby č. 11, 2 fragmenty spodní části, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 54 mm; \varnothing průřezu 6 mm; MP, inv.č. 300 129 (**tab. 54:B5**).
6. Železný náramek/nápažník – z obsahu nádoby č. 11, 7 fragmentů, uzavřený, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 67 mm, \varnothing průřezu 7 mm; MP, inv.č. 300 130 (**tab. 54:B6**).
7. Přeslen – z obsahu nádoby č. 11, kulovitý tvar, příčný kruhový otvor, povrch vně hnědý (stopy tuhování), prstování na povrchu; v. 25 mm; \varnothing max. výdutě 29 mm; \varnothing otvoru 4–5 mm; MP, inv.č. 300 131 (**tab. 54:B7**).
8. Amforka – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-hnědý, na výduti svislé rýsování; v. 54 mm; \varnothing okraje 57 mm; \varnothing max. výdutě 64 mm; \varnothing dna 25 mm; MP, inv.č. 300 132 (**tab. 54:B8**).
9. Mísa s prohnutým hrdlem/osudí – použita jako urna, obráceno dnem vzhůru a překrývala nádobu č. 10, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě horizontální žlábek, na výduti šikmé rýhování; v. 110 mm; \varnothing okraje 150 mm; \varnothing max. výdutě 203 mm; \varnothing dna 45 mm; MP, inv.č. 300 133 (**tab. 54:B9**).
10. Mísa s prohnutým hrdlem/osudí – fragment, použita jako urna, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na přechodu hrdla a výduti horizontální žlábek, na výdutě svislé rýhování, oválné plastické výčnělky a sluníčka; v. 129 mm; \varnothing okraje 187 mm; \varnothing max. výdutě 235 mm; \varnothing dna 73 mm; MP, inv.č. 300 134 (**tab. 54:B10**).
11. Nádoba – fragment, použita jako urna, uložena pod kamenem, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na výduti šikmé rýsování a sluníčka; dochovaná v. 75 mm; \varnothing okraje 160 mm; \varnothing dna 70 mm; MP, inv.č. 300 135 (**tab. 54:B11**).
12. Zásobnice – fragment, povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý; \varnothing dna 125 mm; dochovaná v. 100 mm; MP, inv.č. 300 136 (**tab. 54:B12**).
13. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 70 mm; \varnothing okraje 193 mm; \varnothing max. výdutě 202 mm; \varnothing dna 70 mm; MP, inv.č. 300 137 (**tab. 54:B13**).
14. Hrnc – fragment, povrch vně cihlový, povrch uvnitř hnědý, na výduti plastická páska s rýhováním; dochovaná v. 82 mm; MP, inv.č. 300 138 (**tab. 54:B14**).
15. Mísa se zataženým okrajem – fragment, povrch vně tuhový, povrch uvnitř tuhový; dochovaná v. 30 mm; MP, inv.č. 300 139 (**tab. 54:B15**).

H4c/2012

1. Železná tyčinka – z obsahu nádoby č. 9, asi jehlice, 3 fragmenty, chybí hlavice, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 82 mm; \emptyset průřezu 4 mm; MP, inv.č. 300 140 (**tab. 55:A1**).
2. Železná jehlice – z obsahu nádoby č. 9, 2 fragmenty, povrch korodovaný, čockovitá hlavice, na střední části tordování, kruhový příčný průřez; d. 98 mm; \emptyset průřezu 4 mm; \emptyset hlavice 7 mm; MP, inv.č. 300 141 (**tab. 55:A2**).
3. Železné náramky/nápažníky (2 ks) – z obsahu nádoby č. 9, otevřené, zakleslé v sobě, povrch korodovaný, oba překrývající se konce, kruhový příčný průřez; \emptyset 60 mm; \emptyset průřezu 6 mm; MP, inv.č. 300 142 (**tab. 55:A3**).
4. Železný náramek/nápažník – z obsahu nádoby č. 9, 6 fragmentů, povrch korodovaný, otevřený, kulovité konce, kruhový příčný průřez; \emptyset 60 mm; \emptyset průřezu 5 mm; MP, inv.č. 300 143 (**tab. 55:A4**).
5. Železný kroužek – z obsahu nádoby č. 9, 4 fragmenty, povrch korodovaný, uzavřený, kruhový příčný průřez; \emptyset 35 mm; \emptyset průřezu 4–5 mm; MP, inv.č. 300 144 (**tab. 55:A5**).
6. Bronzový kruh – z obsahu nádoby č. 9, 2 fragmenty, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \emptyset 40 mm; \emptyset průřezu 2 mm; MP, inv.č. 300 145 (**tab. 55:A6**).
7. Hrnc – fragment, povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý, na výduti plastická páska s prstováním; dochovaná v. 135 mm; \emptyset okraje 150 mm; \emptyset max. výdutě 255 mm; \emptyset dna 87 mm; MP, inv.č. 300 146 (**tab. 55:A7**).
8. Amfora/osudí – malé množství kremace, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na rozhraní hrdla a výdutě sluníčka a horizontální důlkování, na výduti šikmé rýhování; v. 150 mm; \emptyset okraje 174 mm; \emptyset max. výdutě 207 mm; \emptyset dna 74 mm; MP, inv.č. 300 147 (**tab. 55:A8**).
9. Mísa se zataženým okrajem – použita jako urna, možná pouze překrývala nádobu č. 12, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 95 mm; \emptyset okraje 210 mm; \emptyset max. výdutě 218 mm; \emptyset dna 74 mm; MP, inv.č. 300 148 (**tab. 55:A9**).
10. Mísa se zataženým okrajem – fragment, povrch vně hnědý (stopy tuhování), povrch uvnitř hnědý (stopy tuhování); dochovaná v. 46 mm; MP, inv.č. 300 149 (**tab. 55:A10**).
11. Nádob – fragment, povrch vně hnědý, povrch uvnitř šedo-hnědý (stopy tuhování); dochovaná v. 72 mm; MP, inv.č. 300 150 (**tab. 55:A11**).
12. Nádob – fragment, použita jako urna, vyzvednuta spolu s nádobou č. 9, povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý; dochovaná v. 56 mm; MP, inv.č. 300 151 (**tab. 55:A12**).

H4d/2012

1. Železná jehlice – z obsahu nádoby č. 6, 2 fragmenty, povrch korodovaný, čockovitá hlavice; kruhový příčný průřez; d. 86 mm; \emptyset průřezu 6 mm; \emptyset hlavice 8 mm; MP, inv.č. 300 152 (**tab. 55:B1**).
2. Železná tyčinka – z obsahu nádoby č. 6, fragment, asi jehlice, střední a spodní část, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 77 mm; \emptyset průřezu 6 mm; MP, inv.č. 300 153 (**tab. 55:B2**).
3. Železný náramek/nápažník – z obsahu nádoby č. 6, 3 fragmenty, asi otevřený, povrch korodovaný, na jedné straně asi kulovitý konec, kruhový příčný průřez; \emptyset 65 mm; \emptyset průřezu 6 mm; \emptyset hlavice 6 mm; MP, inv.č. 300 154 (**tab. 55:B3**).
4. Železný náramek/nápažník – z obsahu nádoby č. 6, otevřený, povrch korodovaný, s překrývajícími se konci, kruhový příčný průřez; \emptyset 70 mm; \emptyset průřezu 6 mm; MP, inv.č. 300 155 (**tab. 55:B4**).
5. Železný nůž – z obsahu nádoby č. 6, s trnem, povrch korodovaný; d. 78 mm, š. 19 mm; v. 2 mm; MP, inv.č. 300 156 (**tab. 55:B5**).
6. Mísa s prohnutým hrdlem/osudí – použita jako urna, pod úrovní dna hrobu, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na výduti sluníčka a plastické ucho; v. 114 mm; \emptyset okraje 130 mm; \emptyset max. výdutě 180 mm; \emptyset dna 68 mm; š. ucha 5 mm; MP, inv.č. 300 157 (**tab. 55:B6**).
7. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně hnědý, pod okrajem tuhování, povrch uvnitř tuhovaný; v. 95 mm; \emptyset okraje 270 mm; \emptyset max. výdutě 280 mm; \emptyset dna 100 mm; MP, inv.č. 300 158 (**tab. 55:B7**).

H5/2012 – podmínky: plošný odkryv objektu před stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 103; podloží: kontext 101; nadloží: kontext 100; půdorys: oválný; rozměry výkopu: 1,15 x 0,9 m; max. zjištěná hloubka výkopu asi 0,3 m pod úrovní současného terénu (zahloubeno 0,1 m po odstranění kontextu 100). Orientace výkopu ve směru V–Z; stěny výkopu: šikmé; dno výkopu: rovné; kontext 103; mohyla nepotvrzená. Hrob byl dokumentován v jedné úrovni (**tab. 52, 56E, foto 17**).

1. Šálek – prohnutý okraj, povrch vně okrový, povrch uvnitř okrový, na výduti svislé rýsování a rýhování; dochovaná v. 41 mm; \varnothing okraje 100 mm; \varnothing max. výdutě 110 mm; š. ucha 17 mm; MP, inv.č. 300 159 (**tab. 53:D1**).
2. Šálek – prohnutý okraj, povrch vně okrový, povrch uvnitř okrový, na výduti šikmé rýsování; dochovaná v. 42 mm; \varnothing okraje 123 mm; \varnothing max. výdutě 143 mm; š. ucha 8 mm; MP, inv.č. 300 160 (**tab. 53:D2**).
3. Nádoba – asi zásobnice, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý; dochovaná v. 53 mm; MP, inv.č. 300 161 (**tab. 53:D3**).
4. Nádoba – asi amfora/osudí/zásobnice, povrch vně šedo-hnědý, povrch uvnitř šedo-hnědý, dochovaná v. 42 mm; MP, inv.č. 300 162 (**tab. 53:D4**).
5. Nádoba – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř vně cihlový vně vpichování a sluníčka; dochovaná v. 27 mm; MP, inv.č. 300 163 (**tab. 53:D5**).

H6/2012 – podmínky: plošný odkryv objektu před stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 103; podloží: kontext 102; nadloží: kontext 100; kontext 101; půdorys kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: obdélný se zaoblenými rohy; rozměry kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: 2,3 x 2 m; půdorys výkopu: mírně obdélný se zaoblenými rohy; rozměry výkopu: 2,5 x 2,3 m; max. zjištěná hloubka výkopu 1,1 m pod úroveň současného terénu (zahloubeno 0,5 m po odstranění kontextů 100–101); půdorys srubové komory (podle rozložení nádob): čtvercový; rozměry komory: asi 1,2 x 1,2 m; orientace výkopu a komory: téměř ve směru hlavních světových stran; stěny výkopu: kolmé; dno výkopu: rovné; kontext 103; mohyla nepotvrzená. Množství kamene asi 2,8 m³. Hrob byl dokumentován ve dvou úrovních (**tab. 52, 63–65, foto 18–19**).

1. Mísa s prohnutým hrdlem – použita jako urna, malé množství keramiky, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, pod rozhraní hrdla a výdutě plastické vhloubeniny a svislé rýhování; dochovaná v. 70 mm; \varnothing okraje 200 mm; \varnothing max. výdutě 226 mm; MP, inv.č. 300 164 (**tab. 60:1**).
- 1a. Železná tyčinka – 3 fragmenty, z obsahu nádoby č. 1, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez tyčinky; d. 126 mm; \varnothing průřezu tyčinky 4–6 mm; MP, inv.č. 300 183 (**tab. 62:A1a**).
2. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně hnědý, na okraji tuhování, povrch uvnitř tuhovaný s vlešťováním, vklepnuté dno, uvnitř čtyři vlešťovaná mezípole a šrafované trojúhelníky; v. 95 mm; \varnothing okraje 208 mm; \varnothing max. výdutě 218 mm; \varnothing dna 80 mm; MP, inv.č. 300 165 (**tab. 60:2**).
3. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně hnědý, na okraji tuhování, povrch uvnitř tuhovaný; v. 100 mm; \varnothing okraje 218 mm; \varnothing max. výdutě 231 mm; \varnothing dna 86 mm; MP, inv.č. 300 166 (**tab. 60:3**).
4. Amfora – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, vklepnuté dno; v. 100 mm; \varnothing okraje 96 mm; \varnothing max. výdutě 122 mm; \varnothing dna 41 mm; MP, inv.č. 300 167 (**tab. 60:4**).
5. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 67 mm; \varnothing okraje 152 mm; \varnothing max. výdutě 164 mm; \varnothing dna 88 mm; MP, inv.č. 300 168 (**tab. 60:5**).
6. Mísa s vyklenutým středem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 50 mm; \varnothing okraje 146 mm; \varnothing max. výdutě 150 mm; dno není vyvinuté; MP, inv.č. 300 169 (**tab. 60:6**).
7. Nádoba – nevyzvednutá, zcela rozpadlá.
8. Hrnek – ulomené ucho, povrch vně cihlový (stopy tuhování), povrch uvnitř cihlový (stopy tuhování), na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýhované šrafované trojúhelníky; v. 143 mm; \varnothing okraje 138 mm; \varnothing max. výdutě 165 mm; \varnothing dna 90 mm; š. ucha 18 mm; MP, inv.č. 300 170 (**tab. 60:8**).
9. Nádoba – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 80 mm; \varnothing max. výdutě 196 mm; \varnothing dna 78 mm; MP, inv.č. 300 171 (**tab. 60:9**).
10. Mísa s (mírně) zataženým okrajem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. dochovaná 55 mm; \varnothing okraje 168 mm; \varnothing max. výdutě 175 mm; MP, inv.č. 300 172 (**tab. 60:10**).
11. Osudí – použito jako urna, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, přes rozhraní hrdla a výdutě ucho, vklepnuté dno, na hrdle a na rozhraní hrdla a výdutě horizontální rýhování, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýhované trojúhelníky; v. 193 mm; \varnothing okraje 203 mm; \varnothing max. výdutě 293 mm; \varnothing dna 78 mm; š. ucha 12 mm; MP, inv.č. 300 173 (**tab. 61:11**).
- 11a. Železný nýt – hřibovitá hlavice a tyčinka, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez tyčinky; d. 22 mm; \varnothing průřezu tyčinky 4 mm; \varnothing hlavice 17 mm; MP, inv.č. 300 184 (**tab. 62:A11a**).
12. Amfora – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na rozhraní hrdla a výdutě horizontální rýhování a čtyři oválné plastické výčnělky, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované a rýhované šrafované

trojúhelníky; v. 266 mm; \varnothing okraje 221 mm; \varnothing max. výdutě 294 mm; \varnothing dna 95 mm; MP, inv.č. 300 174 (**tab. 61:12**).

13. Nádoba – nevyzvednutá, zcela rozpadlá.

14. Nádoba – nevyzvednutá, zcela rozpadlá.

15. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, vklepnuté dno, na hrdle svislé vlešťování, na rozhraní hrdla a výdutě plastické vhloubeniny a zavěšené rýhované trojúhelníky; v. 90 mm; \varnothing okraje 148 mm; \varnothing max. výdutě 175 mm; \varnothing dna 50 mm; MP, inv.č. 300 175 (**tab. 60:15**).

16. Amforovitá zásobnice – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na hrdle plastické vypnuliny se žlábkováním, na rozhraní hrdla a výdutě horizontální žlábkování, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 465 mm; \varnothing okraje 347 mm; \varnothing max. výdutě 448 mm; \varnothing dna 148 mm; MP, inv.č. 300 176 (**tab. 62:A16**).

17. Šálek – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, vklepnuté dno, na rozhraní hrdla a výdutě vpichování, uvnitř rýsované a rýhované šrafované trojúhelníky a volné pásy; dochovaná v. 44 mm; \varnothing okraje 115 mm; \varnothing výdutě 113 mm; š. ucha 17 mm; MP, inv.č. 300 177 (**tab. 61:17**).

18. Šálek – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, vklepnuté dno, na rozhraní hrdla a výdutě vpichování, uvnitř rýsované a rýhované šrafované trojúhelníky a volné pásy; v. 55 mm; \varnothing okraje 132 mm; \varnothing max. výdutě 133 mm; \varnothing dna 34 mm; MP, inv.č. 300 178 (**tab. 61:18**).

19. Nádoba – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; MP, inv.č. 300 179.

20. Hrnc – fragment, povrch vně cihlový, povrch uvnitř cihlový (stopy tuhování), na výduti plastická horizontální páska; dochovaná v. 122 mm; MP, inv.č. 300 180 (**tab. 61:20**).

21. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 55 mm; \varnothing okraje 138 mm; \varnothing max. výdutě 144 mm; dno není vyvinuté; MP, inv.č. 300 181 (**tab. 60:21**).

22. Šálek – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, vklepnuté dno, uvnitř vlešťované trojúhelníky rámované rýhováním a vlešťované pásy s plastickými vypnuliny (vně vhloubeninami), na dně plastická vhloubenina; v. 53 mm; \varnothing okraje 134 mm; \varnothing výdutě 128 mm; \varnothing dna 45 mm; š. ucha 15 mm; MP, inv.č. 300 182 (**tab. 61:22**).

23. Železný nůž – s trnem, povrch korodovaný; d. 143 mm; 19 mm; v. 3 mm; MP, inv.č. 300 185 (**tab. 62:A23**).

24. Zvířecí kost – MP, inv.č. 300 188.

25. Železný nýt – asi náleží k č. 11a, hlavice, povrch korodovaný; \varnothing hlavice 17 mm; MP, inv.č. 300 186 (**tab. 62:A25**).

26. Železný kruh – 2 fragmenty, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 60 mm; \varnothing průřezu 10 mm; MP, inv.č. 300 187 (**tab. 62:A26**).

H7/2012 – podmínky: plošný odkryv objektu před stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 103; podloží: kontext 101; nadloží: kontext 100; půdorys: oválný; rozměry výkopu: 0,8 x 0,6 m; max. zjištěná hloubka výkopu asi 0,3 m pod úrovní současného terénu (zahlobeno 0,3 m po odstranění kontextu 100). Orientace výkopu ve směru V–Z; stěny výkopu: šikmé; dno výkopu: rovné; kontext 103; mohyla nepotvrzena. Hrob byl dokumentován v jedné úrovni (**tab. 52, 56F**).

1. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na okraji svislé rýsování; dochovaná v. 40 mm; MP, inv.č. 300 189 (**tab. 62:B1**).

2. Nádoba – fragment, povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý; dochovaná v. 35 mm; MP, inv.č. 300 190 (**tab. 62:B2**).

3. Nádoba – fragment, povrch vně tuhování, povrch uvnitř tuhování; dochovaná v. 22 mm; MP, inv.č. 300 191 (**tab. 62:B3**).

- Kremace rozptýlena v okolí nádob.

H8/2012 – podmínky: plošný odkryv objektu před stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 103; podloží: kontext 102; nadloží: kontext 100; kontext 101; půdorys kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: obdélný se zaoblenými rohy; rozměry kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: 2,1 x 2,1 m; půdorys výkopu: čtvercový se zaoblenými rohy; rozměry výkopu: 2,5 x 2,3 m; max. zjištěná hloubka výkopu 0,95 m pod úrovní současného terénu (zahlobeno 0,4 m po odstranění kontextů 100–101); půdorys srubové komory (podle rozložení nádob): čtvercový; rozměry komory: asi 1,2 x 1,1

m; orientace výkopu a komory: ve směru hlavních světových stran; stěny výkopu: kolmé; dno výkopu: rovné; kontext 103; mohyla nepotvrzená. Při jižní straně rozptýlená kremace. Množství kamene asi 1,8 m³. Hrob byl dokumentován ve dvou úrovních (**tab. 52, 68–70, foto 20–21**).

1. Šálek – párový exemplář k nádobě č. 2, povrch vně hnědo-červený malovaný, povrch uvnitř hnědo-červený malovaný, na hrdle černé malované tečkování a svislé linie, na výdutě plastická vlnice, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené černě malované trojúhelníky kombinované s karmínovým malováním, vklenuté dno; v. 60 mm; \varnothing okraje 97 mm; \varnothing max. výdutě 115 mm; \varnothing 27 mm; š. ucha 16 mm; MP, inv.č. 300 192 (**tab. 66:1**).
2. Šálek – párový exemplář k nádobě č. 1, povrch vně hnědo-červený malovaný, povrch uvnitř hnědo-červený malovaný, na hrdle stopy černého svislého malování, na výdutě plastická vlnice, vklenuté dno; v. 54 mm; \varnothing okraje 100 mm; \varnothing max. výdutě 120 mm; \varnothing dna 27 mm; š. ucha 16 mm; MP, inv.č. 300 193 (**tab. 66:2**).
3. Šálek – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě vpichování, uvnitř rýsované a rýhované trojúhelníky, vklenuté dno; v. 55 mm; \varnothing okraje 120 mm; \varnothing max. výdutě 125 mm; \varnothing dna 32 mm; š. ucha 16 mm; MP, inv.č. 300 194 (**tab. 66:3**).
4. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě šikmé rýsování a důlkování, asi i sluníčka; dochovaná v. asi 80 mm; MP, inv.č. 300 195 (**tab. 66:4**).
5. Amforovitá zásobnice – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na hrdle horizontální rýhování, sluníčka a zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky a důlkování, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky a důlkování a šikmé rastrování, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 437 mm; \varnothing okraje 311 mm; \varnothing max. výdutě 485 mm; \varnothing dna 106 mm; MP, inv.č. 300 196 (**tab. 67:5**).
6. Šálek – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě vpichování, uvnitř rýsované a rýhované trojúhelníky a sluníčka (s vhloubeninami), vklenuté dno; v. 52 mm; \varnothing okraje 125 mm; \varnothing max. výdutě 128 mm; \varnothing dna 34 mm; š. ucha 12 mm; MP, inv.č. 300 197 (**tab. 66:6**).
7. Nádobá – nevyzvednutá, zcela rozpadlá.
8. Šálek – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě vpichování, uvnitř rýsované a rýhované trojúhelníky a sluníčka (s vhloubeninami), na vrcholech trojúhelníků vpichy, vklenuté dno; v. 58 mm; \varnothing okraje 126 mm; \varnothing max. výdutě 132 mm; \varnothing dna 40 mm; š. ucha 16 mm; MP, inv.č. 300 198 (**tab. 66:8**).
9. Amfora/osudí – použita jako urna, menší množství kremace, fragment, povrch vně okrový, povrch uvnitř okrový; dochovaná v. 87 mm; MP, inv.č. 300 199 (**tab. 66:9**).
- 9a. Železná jehlice – z obsahu nádoby č. 9, 6 fragmentů, s čočkovitou hlaví, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 136 mm; \varnothing průřezu 7 mm; \varnothing hlavice 9 mm; MP, inv.č. 300 200 (**tab. 67:9a**).
- 9b. Bronzová náušnice/záušnice – z obsahu nádoby č. 9, 3 spirály, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 28 mm; \varnothing průřezu 1,5 mm; MP, inv.č. 300 201 (**tab. 67:9b**).
- 9c. Skleněné kroužky (4 ks) – z obsahu nádoby č. 9, povrch černý (asi silně přepálený/oxidovaný); \varnothing 4–5 mm; v. 1,5 mm; MP, inv.č. 300 202 (**tab. 67:9c**).
10. Hrnc – povrch vně cihlový, povrch uvnitř cihlový, na výdutě oválné plastické výčnělky; v. 152 mm; \varnothing okraje 115 mm; \varnothing max. výdutě 162 mm; \varnothing dna 84 mm; MP, inv.č. 300 203 (**tab. 66:10**).
11. Podložka/poklice – fragment, povrch vně cihlový; \varnothing 127–128 mm; v. 10 mm; MP, inv.č. 300 204 (**tab. 66:11**).
12. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované šrafované a mřížkované trojúhelníky s důlkováním; v. 76 mm; \varnothing okraje 152 mm; \varnothing max. výdutě 181 mm; \varnothing dna 53 mm; MP, inv.č. 300 205 (**tab. 66:12**).
13. Nádobá – nevyzvednutá, zcela rozpadlá.
14. Zvířecí kost/kostěná destička – MP, inv.č. 300 206.
15. Železný nůž/břitva – v blízkosti zvířecí kosti č. 16, 2 fragmenty, s trnem, povrch korodovaný; d. 128 mm; š. 20 mm; v. 2 mm; MP, inv.č. 300 207 (**tab. 67:15**).
16. Zvířecí kost – v blízkosti Fe nože/břítvy č. 16, MP, inv.č. 300 208.
- 17a. Železný náramek/nápažník – v rozptýlené kremaci, 2 fragmenty, uzavřený, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 75 mm; \varnothing průřezu 7 mm; MP, inv.č. 300 209 (**tab. 67:17a**).
- 17b. Železný náramek/nápažník – v rozptýlené kremaci, 6 fragmentů, uzavřený, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 75 mm; \varnothing průřezu 7 mm; MP, inv.č. 300 210 (**tab. 67:17b**).
18. Skleněné korálky/kroužky (68 ks) – v rozptýlené kremaci, navíjené do spirály, povrch černý (asi silně přepálený/oxidovaný); \varnothing 3–4 mm; v. 1–3 mm; MP, inv.č. 300 211 (**tab. 67:18**).
19. Jantarové korálky (18 ks) – v rozptýlené kremaci, \varnothing 6–9 mm; \varnothing otvoru 2 mm; v. 4–6 mm; MP, inv.č. 300 212 (**tab. 67:19**).

20. Bronzová náušnice/záušnice – v rozptýlené kremaci, 3 spirály, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 24 mm; \varnothing průřezu 1,5 mm; MP, inv.č. 300 213 (**tab. 67:20**).
21. Bronzová náušnice/záušnice – v rozptýlené kremaci, 3 spirály, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 35 mm; \varnothing průřezu 1,5 mm; MP, inv.č. 300 214 (**tab. 67:21**).
- 22a. Železná jehlice – v rozptýlené kremaci, obloukovitě ohnutá, čokovitá hlavice, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 86 mm; \varnothing průřezu 7 mm; \varnothing hlavice 9 mm; MP, inv.č. 300 215 (**tab. 67:22a**).
- 22b. Železná tyčinka – v rozptýlené kremaci, asi část jehlice, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 71 mm; \varnothing průřezu 7 mm; MP, inv.č. 300 216 (**tab. 67:22b**).
- 22c. Železná tyčinka – v rozptýlené kremaci, čokovitá hlavice, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 72 mm; \varnothing průřezu 9 mm; \varnothing hlavice 12 mm; MP, inv.č. 300 217 (**tab. 67:22c**).
23. Železná harfovité spona – v rozptýlené kremaci, 6 fragmentů, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 106 mm; d. vinutí 65 mm; \varnothing spirály 40 mm; \varnothing průřezu 4–6 mm; MP, inv.č. 300 218 (**tab. 67:23**).
- Kremace rozptýlena v okolí nádob.

H9/2012 – Hrob nebyl dokumentován v úrovni (**tab. 52**). V okolí inventáře hrobu rozptýlená kremace.

1. Železná tyčinka – s hlavicí, asi jehlice, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; d. 35 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, inv.č. 300 219 (**tab. 78:B1**).
 2. Amfora – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-hnědý, na hrdle sluníčka (s vypnulínami), na rozhraní hrdla a výdutě vpichování, šikmé rýsování a svislé žlábkování; v. 110 mm; \varnothing okraje 87 mm; \varnothing max. výdutě 137 mm; \varnothing dna 27 mm; MP, inv.č. 300 220 (**tab. 78:B2**).
 3. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 145 mm; \varnothing okraje 170 mm; \varnothing max. výdutě 202 mm; \varnothing dna 80 mm; MP, inv.č. 300 221 (**tab. 78:B3**).
 4. Amfora/osudí – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř černý, na hrdle tuhování; dochovaná v. 22 mm; d. 60 mm; MP, inv.č. 300 222 (**tab. 78:B4**).
- Kremace rozptýlena v okolí nádob.

H10/2012 – podmínky: plošný odkryv objektu před stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 103; podloží: kontext 102; nadloží: kontext 100; kontext 101; rozměry výkopu pro kameny: 3,2 x 2,8 m; půdorys kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: obdélný se zaoblenými rohy; rozměry kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: 3,2 x 2,2 m; půdorys výkopu: obdélný se zaoblenými rohy; rozměry výkopu: 2,5 x 2 m; max. zjištěná hloubka výkopu 0,65 m pod úrovní současného terénu (zahloubeno 0,3 m po odstranění kontextů 100–101); půdorys srubové komory (podle rozložení nádob): obdélný; čtvercový komory: asi 1,7 x 1,5 m; orientace výkopu a komory: ve směru hlavních světových stran, delší strana J–S; stěny výkopu: kolmé; dno výkopu: rovné; kontext 103; mohyla nepotvrzená. Množství kamene asi 3,5 m³. Hrob byl dokumentován ve třech úrovních (**tab. 52, 74–78A, foto 22–24**).

1. Bronzová náušnice/záušnice – povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 34 mm; \varnothing průřezu 1,5 mm; MP, inv.č. 300 223 (**tab. 71:1**).
2. Bronzový kruh – fragment, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing asi 44 mm; \varnothing průřezu 1,5 mm; MP, inv.č. 300 224 (**tab. 71:2**).
3. Bimetalická jehlice – fragment, patinovaný a povrch korodovaný, kónická bronzová hlavice a železná tyčinka, kruhový příčný průřez; d. 22 mm; \varnothing průřezu 8 mm; \varnothing hlavice 14 mm; MP, inv.č. 300 225 (**tab. 71:3**).
4. Železný nůž – s trnem, povrch korodovaný; d. 108 mm; š. 18 mm; v. 3 mm; MP, inv.č. 300 226 (**tab. 71:4**).
5. Železná tyčinka – fragment, asi část jehlice, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 54 mm; \varnothing průřezu 7 mm; MP, inv.č. 300 227 (**tab. 71:5**).
6. Železný nůž – s trnem, povrch korodovaný; d. 133 mm; š. 23 mm; v. 4 mm; MP, inv.č. 300 228 (**tab. 71:6**).
7. Železná jehlice – 3 fragmenty, povrch korodovaný, asi čokovitá hlavice, pravouhle ohnutá, kruhový příčný průřez; d. 103 mm; \varnothing průřezu 8 mm; \varnothing hlavice 11 mm; MP, inv.č. 300 229 (**tab. 71:7**).

8. Železný nůž/břítva – v nádobě č. 29, s trnem, povrch korodovaný, špička ohnutá nahoru; d. 92 mm; š. 18 mm; v. 2 mm; MP, inv.č. 300 230 (**tab. 71:8**).
9. Nádoba – fragment, uložena mimo hrobovou komoru v kamenném závalu, asi amforovitá zásobnice, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 156 mm; MP, inv.č. 300 231 (**tab. 71:9**).
10. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky a vpichování a sluníčka, vkleuté dno; v. 75 mm; ø okraje 147 mm; ø max. výdutě 162 mm; ø dna 32 mm; MP, inv.č. 300 232 (**tab. 71:10**).
11. Hrnc – povrch vně cihlový, povrch uvnitř hnědý, na výdutě oválné plastické výčnělky a prstování; v. 151 mm; ø okraje 155 mm; ø max. výdutě 190 mm; ø dna 102 mm; MP, inv.č. 300 233 (**tab. 71:11**).
12. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně hnědo-černý, na okraji tuhování, povrch uvnitř tuhovaný, vkleuté dno; v. 110 mm; ø okraje 238 mm; ø max. výdutě 260 mm; ø dna 98 mm; MP, inv.č. 300 234 (**tab. 71:12**).
13. Amforovitá zásobnice – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na hrdle horizontální rýhování a čtyři plastické vypnuliny, na rozhraní hrdla a výdutě šikmé rýhování, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 392 mm; ø okraje 306 mm; ø max. výdutě 462 mm; ø dna 136 mm; MP, inv.č. 300 235 (**tab. 72:13**).
14. Šálek – fragment, uvnitř nádoby č. 13, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, uvnitř na dně rýsované šrafované trojúhelníky, vkleuté dno; v. 50 mm; ø okraje 103 mm; ø max. výdutě 112 mm; ø dna 18 mm; š. ucha 15 mm; MP, inv.č. 300 236 (**tab. 71:14**).
15. Mísa se zataženým okrajem – uvnitř č. 16, povrch vně hnědý, na okraji tuhování, povrch uvnitř tuhovaný; v. 90 mm; ø okraje 198 mm; ø max. výdutě 208 mm; ø dna 85 mm; MP, inv.č. 300 237 (**tab. 71:15**).
16. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na výdutě zavěšené mřížkované trojúhelníky; dochovaná v. 65 mm; ø max. výdutě 155 mm; ø dna 75 mm; MP, inv.č. 300 238 (**tab. 71:16**).
17. Šálek – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, vkleuté dno; v. 44 mm; ø okraje 95 mm; ø max. výdutě 102 mm; ø dna 24 mm; š. ucha 15 mm; MP, inv.č. 300 239 (**tab. 71:17**).
18. Amfora – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na hrdle rýsované mřížkování a svislé rýsování/ rastrování, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené a postavené rýsované trojúhelníky a šikmé rýsování; v. 268 mm; ø okraje 209 mm; ø max. výdutě 280 mm; ø dna 101 mm; MP, inv.č. 300 240 (**tab. 72:18**).
19. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě horizontální důlkování, zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky s důlkováním a šikmé rýsování s důlkováním, vkleuté dno; v. 80 mm; ø okraje 122 mm; ø max. výdutě 149 mm; ø dna 34 mm; MP, inv.č. 300 241 (**tab. 72:19**).
20. Šálek – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, vně na rozhraní hrdla a výdutě vpichování, vně kolem dna vpichování, uvnitř vlešřované trojúhelníky/oblouky s vpichováním a sluníčka (s vhloubeninami), na dně sluníčko (s vhloubeninou), vkleuté dno vně lemováno vpichováním; v. 63 mm; ø okraje 134 mm; ø max. výdutě 138 mm; ø dna 34 mm; š. ucha 12 mm; MP, inv.č. 300 242 (**tab. 73:20**).
21. Šálek – povrch vně červené malování a na výdutě bílý pás, povrch uvnitř červeně malovaný, na hrdle černě malované tečkování a svislé linie, na rozhraní hrdla a výdutě dvě černě malované horizontální linie, mezi nimi černě malované zavěšené šrafované trojúhelníky (na bílém podkladě), na uchu černě malované linie; v. 68 mm; ø okraje 142 mm; ø max. výdutě 166 mm; ø dna 45 mm; š. ucha 25 mm; MP, inv.č. 300 243 (**tab. 72:21**).
22. Amfora – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-hnědý, na hrdle tuhování, na hrdle důlkování, na rozhraní hrdla a výdutě horizontální rýhování, na výdutě šikmé rýsování a důlkování; v. 92 mm; ø okraje 81 mm; ø max. výdutě 110 mm; ø dna 32 mm; MP, inv.č. 300 244 (**tab. 73:22**).
23. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, uvnitř na dně kruhové dva žlábků; v. 96 mm; ø okraje 248 mm; ø max. výdutě 262 mm; ø dna 85 mm; MP, inv.č. 300 245 (**tab. 73:23**).
24. Mísa s prohnutým hrdlem – v nádobě č. 23, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě rýsované kříže; dochovaná v. 52 mm; MP, inv.č. 300 246 (**tab. 73:24**).
25. Mísa s prohnutým hrdlem – v nádobě č. 23, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky a důlkování, vkleuté dno; v. 59 mm; ø okraje 91 mm; ø max. výdutě 102 mm; ø dna 35 mm; MP, inv.č. 300 247 (**tab. 73:25**).
26. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-hnědý, na hrdle tuhování, na výdutě šikmé rýsování; dochovaná v. 40 mm; MP, inv.č. 300 248 (**tab. 73:26**).
27. Mísa s prohnutým hrdlem – použita jako urna, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě horizontální tečkování, zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky a svislé žlábkování, (mírně) vkleuté dno; v. 95 mm; ø okraje 213 mm; ø max. výdutě 241 mm; ø dna 78 mm; MP, inv.č. 300 249 (**tab. 73:27**).
- 27a. Železná tyčinka – z obsahu nádoby č. 27, 4 fragmenty, bez hlavice, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 115 mm; ø průřezu 7 mm; MP, inv.č. 300 250 (**tab. 71:27a**).

- 27b. Bronzový kruh – z obsahu nádoby č. 27, 2 fragmenty, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 23 mm; \varnothing průřezu 1,5 mm; MP, inv.č. 300 251 (**tab. 71:27b**).
28. Mísa s prohnutým hrdlem – použita jako urna, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na výdutě vhloubeniny, vklenuté dno; v. 88 mm; \varnothing okraje 150 mm; \varnothing max. výdutě 175 mm; \varnothing dna 40 mm; MP, inv.č. 300 252 (**tab. 73:28**).
29. Amfora/osudí – použita jako urna, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na výdutě šikmé rýsování; dochovaná v. 80 mm; MP, inv.č. 300 253 (**tab. 73:29**).
30. Mísa se prohnutým okrajem – povrch vně červeně malovaný a na max. výdutě bílý pás, povrch uvnitř červeně malovaný, na rozhraní hrdla černě malované zavěšené šrafované trojúhelníky (na bílém podkladě); v. 81 mm; \varnothing okraje 135 mm; \varnothing max. výdutě 174 mm; \varnothing dna 51 mm; MP, inv.č. 300 254 (**tab. 73:30**).
31. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 70 mm; \varnothing okraje 188 mm; \varnothing max. výdutě 199 mm; \varnothing dna 78 mm; MP, inv.č. 300 255 (**tab. 73:31**).
32. Mísa s prohnutým hrdlem/osudí – použita jako urna, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě důlkování; v. 120 mm; \varnothing okraje 160 mm; \varnothing max. výdutě 218 mm; \varnothing dna 80 mm; MP, inv.č. 300 256 (**tab. 73:32**).
- 32a. Železná tyčinka – z obsahu nádoby č. 32, 2 fragmenty, asi část jehlice, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 49 mm; \varnothing průřezu 8 mm; MP, inv.č. 300 257 (**tab. 71:32a**).
33. Zvířecí kosti – MP, inv.č. 300 258.
34. Bronzový kroužek – z obsahu nádoby č. 27, s kuličkou, asi pozůstatek sekundárního přepálení, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 20 mm; \varnothing průřezu 1,5 mm; MP, inv.č. 300 259 (**tab. 71:34a**).
35. Šálek – uvnitř nádoby č. 13, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě důlkování, vklenuté dno; v. 45 mm; \varnothing okraje 100 mm; \varnothing max. výdutě 100 mm; \varnothing dna 20 mm; š. ucha 13 mm; MP, inv.č. 300 260 (**tab. 73:35**).
36. Šálek – uvnitř nádoby č. 11, povrch vně šedo-hnědý, povrch uvnitř cihlový; v. 58 mm; \varnothing okraje 105 mm; \varnothing max. výdutě 110 mm; \varnothing dna 28 mm; š. ucha 14 mm; MP, inv.č. 300 261 (**tab. 73:36**).
37. Podložka/poklice – uvnitř nádoby č. 11, fragment, povrch hnědý; dochovaná d. 75 mm; MP, inv.č. 300 262 (**tab. 73:37**).
38. Hliněný korálek – kónický, povrch šedo-hnědý; d. 15 mm; \varnothing 13 mm; \varnothing otvoru 2 mm; MP, inv.č. 300 263 (**tab. 71:38**).
39. Zvířecí kost – ze zásypu komory; MP, inv.č. 300 264.
- Kremace rozptýlena v zásypu.

H1/2017 – (K 500/H1); podmínky: plošný odkryv objektu před stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 103; podloží: kontext 102; nadloží: kontext 100; kontext 101; půdorys kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: obdélný se zaoblenými rohy, uprostřed vkleslé kameny nad komorou, kameny zasahovaly do kontextů 100–101; rozměry kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: 3,2 x 2,8 m; půdorys výkopu: mírně obdélný se zaoblenými rohy; rozměry výkopu: 2,8 x 2,5 m; max. zjištěná hloubka výkopu 1,6 m pod úroveň současného terénu (zahlobeno 0,8 m po odstranění kontextů 100–101); půdorys komory (podle rozmístění nádob): čtvercový; rozměry komory: 1,4 x 1,1 m; orientace výkopu a komory: téměř ve směru hlavních světových stran, delší osa J–S; stěny výkopu: kolmé; dno výkopu: rovné; kontext 103; mohyla nepotvrzená. Množství kamene 4,5 m³. Hrob byl dokumentován ve dvou úrovních (**tab. 79, 84–86, foto 25–26, 33–34**).

1. Amforovitá zásobnice – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na hrdle horizontální rýsování, tečkování, čtyři plastické kruhové plastické vypnuliny a postavené rýsované šrafované trojúhelníky s tečkováním a sluníčky, na rozhraní hrdla a výdutě tečkování, plastické dvojité výčnělky, zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky s tečkováním a sluníčky a šikmé rýsování a tečkování, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 479 mm; \varnothing okraje 305 mm; \varnothing max. výdutě 546 mm; \varnothing dna 109 mm; MP, inv.č. 300 272 (**tab. 80:1**).
2. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 94 mm; \varnothing okraje 234 mm; \varnothing max. výdutě 248 mm; \varnothing dna 70 mm; MP, inv.č. 300 273 (**tab. 81:2**).
3. Amfora – použita jako urna, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na hrdle tuhování, na hrdle důlkování, na rozhraní hrdla a výdutě plastické vypnuliny s tečkováním a vhloubeninami na vrcholu, šikmé

rýsování a sluníčka; v. 179 mm; \varnothing okraje 180 mm; \varnothing max. výdutě 252 mm; \varnothing dna 82 mm; MP, inv.č. 300 274 (**tab. 81:3**).

4. Mísa s prohnutým hrdlem – použita jako urna, malé množství kremace, povrch vně cihlově červený, povrch uvnitř cihlově červený, vně na okraji červené malování, vně na výduti bílé malování, na hrdle černé malované svislé linie, na výduti černě malované šikmé linie a nepravidelné rombové šrafované polygony; v. 75 mm; \varnothing okraje 133 mm; \varnothing max. výdutě 150 mm; \varnothing dna 45 mm; MP, inv.č. 300 375 (**tab. 81:4**).

5. Mísa s přehnutým okrajem – vyzvednuto společně s nádobou č. 33 a 38, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na okraji šikmé rýhování; dochovaná v. 53 mm; MP, inv.č. 300 276 (**tab. 81:5**).

6. Mísa s prohnutým hrdlem – uvnitř uloženy nádoby č. 35–37, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na hrdle důlkování, na rozhraní hrdla a výdutě svislé rýsování a žlábkování, šikmé rýsování a důlkování; v. 78 mm; \varnothing okraje 150 mm; \varnothing max. výdutě 183 mm; \varnothing dna 78 mm; MP, inv.č. 300 277 (**tab. 81:6**).

7. Miniaturní amfora – absence dna nevyklučuje původní otvor ve dně, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-černý, na rozhraní hrdla a výdutě šikmé rýsování, tečkované trojúhelníky a sluníčka; v. asi 55 mm; \varnothing okraje asi 35 mm; \varnothing max. výdutě 65 mm; \varnothing dna 18 mm; MP, inv.č. 300 278 (**tab. 81:7**).

8. Osudí – uvnitř Fe spona č. 40, fragment, chybí okraj, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované a rýhované šrafované trojúhelníky s důlkováním a svislé rýhování; v. asi 130 mm; \varnothing okraje asi 190 mm; \varnothing max. výdutě 276 mm; \varnothing dna 80 mm; MP, inv.č. 300 379 (**tab. 81:8**).

9. Šálek – povrch vně cihlově červený, povrch uvnitř cihlově červený, na výduti bílé podkladové malování, na hrdle černě malované tečkování a svislé linie, na výduti černě malované lomené linie, vklenuté dno; v. 73 mm; \varnothing okraje 94 mm; \varnothing max. výdutě 127 mm; \varnothing dna 30 mm; š. ucha 22 mm; MP, inv.č. 300 280 (**tab. 81:9**).

10a. Železný náramek/nápažník – fragment, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 73 mm; \varnothing průřezu 9 mm; MP, inv.č. 300 281 (**tab. 82:10a**).

10b. Železný náramek/nápažník – fragment, povrch korodovaný, nepravidelný příčný průřez; d. 55 mm; d. průřezu 7 mm; MP, inv.č. 300 282 (**tab. 82:10b**).

11. Bronzový kruh – povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 37 mm; \varnothing průřezu 5 mm; MP, inv.č. 300 283 (**tab. 82:11**).

12. Bronzový kruh – povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 35 mm; \varnothing průřezu 4 mm; MP, inv.č. 300 284 (**tab. 82:12**).

13. Šálek – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na max. výduti tečkování, na spodní části sluníčka (s vypnulínami), uvnitř rýsované a žlábkované šrafované trojúhelníky s tečkováním, volné kónické pruhy se sluníčky (s vhloubeninami), vklenuté dno; v. 58 mm; \varnothing okraje 121 mm; \varnothing max. výdutě 130 mm; \varnothing dna 32 mm; š. ucha 20 mm; MP, inv.č. 300 285 (**tab. 82:13**).

14. Šálek – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na max. výduti tečkování, na spodní části sluníčka (s vypnulínami), uvnitř rýsované a žlábkované šrafované trojúhelníky s tečkováním, volné kónické pruhy se sluníčky (s vhloubeninami), vklenuté dno; v. 58 mm; \varnothing okraje 127 mm; \varnothing max. výdutě 131 mm; \varnothing dna 32 mm; š. ucha 20 mm; MP, inv.č. 300 286 (**tab. 82:14**).

15. Železný nůž – v blízkosti zvířecích kostí č. 16, fragment, chybí část k rukojeti, povrch korodovaný; d. 112 mm; š. 23 mm; v. 6 mm; MP, inv.č. 300 287 (**tab. 82:15**).

16. Zvířecí kosti – v blízkosti Fe nože č. 15, MP, inv.č. 300 288.

17. Amfora – uvnitř uložena nádoba č. 32, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-hnědý, na hrdle horizontální rýsování, vpichování, důlkování a sluníčka, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky a šikmé rýsování, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 213 mm; \varnothing okraje 180 mm; \varnothing max. výdutě 267 mm; \varnothing dna 76 mm; MP, inv.č. 300 289 (**tab. 82:17**).

18. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 85 mm; \varnothing okraje 196 mm; \varnothing max. výdutě 205 mm; \varnothing dna 90 mm; MP, inv.č. 300 290 (**tab. 82:18**).

19. Poklice – mísovitá s uchem, povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý; v. 70 mm; \varnothing okraje 172 mm; š. ucha 15 mm; MP, inv.č. 300 291 (**tab. 82:19**).

20. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na hrdle důlkování, na rozhraní hrdla a výdutě svislé rýsování a žlábkování, šikmé rýsování a důlkování, vklenuté dno; v. 85 mm; \varnothing okraje 193 mm; \varnothing max. výdutě 219 mm; \varnothing dna 75 mm; MP, inv.č. 300 292 (**tab. 83:20**).

21. Šálek – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky s důlkováním; v. 63 mm; \varnothing okraje 104 mm; \varnothing max. výdutě 128 mm; \varnothing dna 28 mm; š. ucha 18 mm; MP, inv.č. 300 293 (**tab. 83:21**).

22. Šálek – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 40 mm; š. ucha 24 mm; MP, inv.č. 300 294 (**tab. 82:22**).

23. Bronzový kruh – povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 37 mm; \varnothing průřezu 4 mm; MP, inv.č. 300 295 (**tab. 82:23**).

24. Miniaturní amfora – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedý, na hrdle tuhování, na hrdle horizontální rýsování a důlkování, na rozhraní hrdla a výdutě tečkování, svislé a šikmé rýsování, důlkování a tečkování, vklenuté dno; v. 43 mm; \varnothing okraje 29 mm; \varnothing max. výdutě 54 mm; \varnothing dna 10 mm; MP, inv.č. 300 296 (**tab. 83:24**).
25. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na hrdle důlkování, na rozhraní hrdla a výdutě svislé rýsování a žlábkování, šikmé rýsování a důlkování, vklenuté dno; v. 65 mm; \varnothing okraje 107 mm; \varnothing max. výdutě 134 mm; \varnothing dna 40 mm; MP, inv.č. 300 297 (**tab. 83:25**).
26. Amfora/osudí – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na hrdle horizontální rýhování a důlkování, na rozhraní hrdla a výdutě svislé rýsování a žlábkování, šikmé rýsování a důlkování; v. 115 mm; \varnothing okraje 128 mm; \varnothing max. výdutě 192 mm; \varnothing dna 80 mm; MP, inv.č. 300 298 (**tab. 83:26**).
27. Nádoba – nevyzvednutá, zcela rozpadlá.
28. Hrnc – povrch vně okrový, povrch uvnitř okrový na výduti plastická páska s výčnělky a rýhováním, vklenuté dno; v. 149 mm; \varnothing okraje 142 mm; \varnothing max. výdutě 192 mm; \varnothing dna 87 mm; MP, inv.č. 300 299 (**tab. 83:28**).
29. Šálek – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě vpichování, uvnitř svislé rýhování, vklenuté dno; v. 50 mm; \varnothing okraje 109 mm; \varnothing rozhraní hrdla a výdutě 103 mm; \varnothing dna 24 mm; š. ucha 18 mm; MP, inv.č. 300 300 (**tab. 83:29**).
30. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě šikmé rýsování; dochovaná v. 44 mm; MP, inv.č. 300 301 (**tab. 83:30**).
31. Podložka – bez držadla, funkčně asi poklice, povrch hnědý, tři důlky uprostřed; \varnothing 152 mm; v. 13 mm; MP, inv.č. 300 302 (**tab. 83:31**).
32. Šálek – uvnitř nádoby č. 17, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na max. výduti tečkování, uvnitř rýsované a žlábkované šrafované trojúhelníky s tečkováním, volné kónické pruhy, vklenuté dno s vhloubeninou; v. 54 mm; \varnothing okraje 98 mm; \varnothing max. výdutě 105 mm; \varnothing dna 26 mm; š. ucha 16 mm; MP, inv.č. 300 303 (**tab. 83:32**).
33. Nádoba – fragment, vyzvednuto společně s nádobou č. 5 a 38, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 30 mm; MP, inv.č. 300 304 (**tab. 83:33**).
34. Miniaturní amfora – vyzvednuto společně s nádobou č. 7, funkčně rhyton, otvor ve dně (před výpalem), fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-černý, na hrdle horizontální rýsování a tečkování, na rozhraní hrdla a výdutě šikmé rýsování a tečkování; dochovaná v. 40 mm; \varnothing okraje asi 31 mm; \varnothing max. výdutě 50 mm; \varnothing dna 12 mm; MP, inv.č. 300 305 (**tab. 83:34**).
35. Miniaturní mísa s přehnutým okrajem – uvnitř nádoby č. povrch 6, vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, šikmé rýsování na okraji, vklenuté dno; v. 24 mm; \varnothing okraje 84 mm; \varnothing dna 20 mm; MP, inv.č. 300 306 (**tab. 83:35**).
36. Miniaturní amfora – uvnitř nádoby č. 6, fragment, funkčně rhyton, otvor ve dně (před výpalem), povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedý, na hrdle tuhování, na hrdle horizontální rýsování a tečkování, na rozhraní hrdla a výdutě šikmé rýsování a tečkování; v. 44 mm; \varnothing okraje 30 mm; \varnothing max. výdutě 51 mm; \varnothing dna 14 mm; MP, inv.č. 300 307 (**tab. 83:36**).
37. Miniaturní amfora – uvnitř nádoby č. 6, fragment, funkčně rhyton, otvor ve dně (před výpalem), povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedý, na hrdle tuhování, na hrdle horizontální rýsování a tečkování, na rozhraní hrdla a výdutě šikmé rýsování a tečkování; v. 45 mm; \varnothing okraje 30 mm; \varnothing max. výdutě 52 mm; \varnothing dna 14 mm; MP, inv.č. 300 308 (**tab. 83:37**).
38. Mísa s prohnutým hrdlem – vyzvednuta společně s nádobami č. 5 a 33, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na hrdle horizontální rýsování, na rozhraní hrdla a výdutě šikmé rýsování, tečkování a sluníčka; dochovaná v. 30 mm; MP, inv.č. 300 309 (**tab. 83:38**).
39. Nádoba – nevyzvednutá, její stopy pod nádobou č. 3.
- 40a. Železná harfovité spona (1/4) – uvnitř nádoby č. 8, spirála, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 43 mm; \varnothing průřezu 2–4 mm; MP, inv.č. 300 310 (**tab. 82:40a**).
- 40b. Železná harfovité spona (2/4) – uvnitř nádoby č. 8, lučik, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 64 mm; \varnothing 8 mm; MP, inv.č. 300 310 (**tab. 82:40b**).
- 40c. Železná harfovité spona (3/4) – uvnitř nádoby č. 8, vinutí, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 74 mm; 10 mm; MP, inv.č. 300 310 (**tab. 82:40c**).
- 40d. Železná harfovité spona (4/4) – uvnitř nádoby č. 8, asi jehla, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 32 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, inv.č. 300 310 (**tab. 82:40d**).
41. Bronzová náušnice/záušnice – povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 1 mm; \varnothing průřezu 1,5 mm; MP, inv.č. 300 311 (**tab. 82:41**).
42. Zvířecí kost – MP, inv.č. 300 312.
- Bronzový slítek ze záspy komory – MP, inv.č. 300 313.
 - Zlomky keramiky ze záspy komory – MP, inv.č. 300 314.

H2/2017 – (K 501/H2); podmínky: plošný odkryv objektu před stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 103; podloží: kontext 102; nadloží: kontext 100; kontext 101; půdorys kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: obdélný se zaoblenými rohy, uprostřed vkleslé kameny nad komorou, kameny zasahovaly do kontextů 100–101; rozměry kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: 3 x 2,4 m; půdorys výkopu: obdélný se zaoblenými rohy; rozměry výkopu: 3 x 2,4 m; max. zjištěná hloubka výkopu 1,3 m pod úroveň současného terénu (zahlobeno 0,4 m po odstranění kontextů 100–101); půdorys komory (podle rozmístění nádob): čtvercový; rozměry komory: asi 1,4 x 1,4 m; orientace výkopu a komory: téměř ve směru hlavních světových stran, delší osa J–S; stěny výkopu: kolmé; dno výkopu: rovné; kontext 103; mohyla nepotvrzená. Množství kamene asi 2,5 m³. Hrob byl dokumentován ve dvou úrovních (**tab. 79, 90–92, foto 27–28, 33–34**).

1. Osudí – vyzvednuto společně s nádobou č. 24 a 25, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky; v. 131 mm; \varnothing okraje 182 mm; \varnothing max. výdutě 230 mm; \varnothing dna 83 mm; MP, inv.č. 300 315 (**tab. 87:1**).
2. Mísa se zataženým okrajem – použita jako urna, fragment, povrch vně šedo-hnědý (stopy tuhování), povrch uvnitř hnědý; dochovaná v. 78 mm; \varnothing max. výdutě 230 mm; \varnothing dna 78 mm; MP, inv.č. 300 316 (**tab. 87:2**).
3. Zvířecí kosti – MP, inv.č. 300 317.
4. Železný nůž – část k rukojeti odlomena, povrch korodovaný; d. 92 mm; š. 20 mm; v. 2 mm; MP, inv.č. 300 318 (**tab. 87:4**).
5. Železný kruh – fragment, možná z opasku, ležel s č. 4, povrch korodovaný, plochý příčný průřez; d. 62 mm; š. průřezu 6 mm; MP, inv.č. 300 319 (**tab. 87:5**).
6. Hrnc – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, dvě ucha pod okrajem; v. 178 mm; \varnothing okraje 155 mm; \varnothing max. výdutě 202 mm; \varnothing dna 104 mm; š. ucha 18 mm; MP, inv.č. 300 320 (**tab. 87:6**).
7. Hrnc – uvnitř poklice č. 28, povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý, na výduti plastické výčnělky a prstování; v. 147 mm; \varnothing okraje 129 mm; \varnothing max. výdutě 156 mm; \varnothing dna 77 mm; MP, inv.č. 300 321 (**tab. 87:7**).
8. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-černý; v. 81 mm; \varnothing okraje 112 mm; \varnothing max. výdutě 153 mm; \varnothing dna 50 mm; MP, inv.č. 300 322 (**tab. 87:8**).
9. Hrnc – uvnitř poklice č. 29, použit jako urna, malé množství kremace, povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý, jedno ucho na okraji; v. 133 mm; \varnothing okraje 124 mm; \varnothing max. výdutě 145 mm; \varnothing dna 74 mm; š. ucha 18 mm; MP, inv.č. 300 323 (**tab. 87:9**).
10. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně hnědý, na okraji tuhování, povrch uvnitř tuhovaný; v. 79 mm; \varnothing okraje 182 mm; \varnothing max. výdutě 190 mm; \varnothing dna 70 mm; MP, inv.č. 300 324 (**tab. 87:10**).
11. Šálek – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 45 mm; \varnothing okraje 81 mm; \varnothing max. výdutě 86 mm; \varnothing dna 33 mm; š. ucha 18 mm; MP, inv.č. 300 325 (**tab. 87:11**).
12. Šálek – povrch vně cihlový, povrch uvnitř cihlový, na hrdle černé tečkování, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené černě malované šrafované trojúhelníky s úponky a černě malovaný hřebenový motiv s kroužky, černě malované linie na uchu; v. 67 mm; \varnothing okraje 154 mm; \varnothing max. výdutě 158 mm; \varnothing dna 62 mm; š. ucha 17 mm; MP, inv.č. 300 326 (**tab. 88:12**).
13. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-hnědý, na okraji tuhování, na rozhraní hrdla a výduti zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky s důlkováním, vklenuté dno; v. 66 mm; \varnothing okraje 96 mm; \varnothing max. výdutě 122 mm; \varnothing dna 38 mm; MP, inv.č. 300 327 (**tab. 87:13**).
14. Šálek – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; v. 33 mm; \varnothing okraje 70 mm; \varnothing dna 25 mm; š. ucha 17 mm; MP, inv.č. 300 328 (**tab. 87:14**).
15. Amfora – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na hrdle horizontální rýhování, žlábkovaná kolečka s vhloubeninami a důlkování, na rozhraní hrdla a výdutě svislé rýhování, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 210 mm; \varnothing okraje 184 mm; \varnothing max. výdutě 275 mm; \varnothing dna 95 mm; MP, inv.č. 300 329 (**tab. 88:15**).
16. Amforovitá zásobnice – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na hrdle horizontální rýhování, žlábkovaná kolečka s vhloubeninami, na rozhraní hrdla a výduti svislé rýhování, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 380 mm; \varnothing okraje 280 mm; \varnothing max. výdutě 430 mm; \varnothing dna 128 mm; MP, inv.č. 300 330 (**tab. 88:16**).

17. Šálek – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, uvnitř lomené rýhování a vypnuliny (ven vhloubeniny), vkleututé dno; v. 54 mm; \varnothing okraje 108 mm; \varnothing max. výdutě 114 mm; \varnothing dna 38 mm; š. ucha 18 mm; MP, inv.č. 300 331 (**tab. 89:17**).
18. Hrnc – malé množství kremace, povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý, plastická páska a výčnělky na výduti; v. 121 mm; \varnothing okraje 120 mm; \varnothing max. výdutě 150 mm; \varnothing dna 88 mm; MP, inv.č. 300 332 (**tab. 87:18**).
19. Oválná kónická mísa – malé množství kremace, povrch vně hnědý, na okraji tuhování, povrch uvnitř tuhovaný, oválné plastické výčnělky/držadla v nejširších částech okraje, uvnitř vleštování svislých a šikmých pásů; v. 70 mm; d. okraje s výčnělky 231 mm; d. dna 93 mm; MP, inv.č. 300 333 (**tab. 89:19**).
20. Amfora – uvnitř nádoba č. 20, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na hrdle tuhování, na rozhraní hrdla a výdutě plastická páska se čtyřmi výčnělky a prstováním; v. 148 mm; \varnothing okraje 125 mm; \varnothing max. výdutě 189 mm; \varnothing dna 67 mm; MP, inv.č. 300 334 (**tab. 89:20**).
21. Mísa s (mírně) zataženým okrajem – povrch vně hnědý, na okraji tuhování, povrch uvnitř tuhovaný; v. 76 mm; \varnothing okraje 171 mm; \varnothing max. výdutě 176 mm; \varnothing dna 78 mm; MP, inv.č. 300 335 (**tab. 88:21**).
22. Šálek – uvnitř nádoby č. 20, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, uvnitř lomené rýhování a plastické vypnuliny (ven vhloubeniny), vkleututé dno; v. 61 mm; \varnothing okraje 111 mm; \varnothing max. výdutě 113 mm; \varnothing dna 34 mm; š. ucha 18 mm; MP, inv.č. 300 336 (**tab. 89:22**).
- 23a. Železný kruh/náramek/nápažník – uvnitř nádoby č. 2, uzavřený, povrch korodovaný, oválný/ploché příčný průřez; d. 60 mm; š. průřezu 9 mm; MP, inv.č. 300 337 (**tab. 87:23a**).
- 23b. Železný kruh/náramek/nápažník a tyčinka – 5 fragmentů, uvnitř nádoby č. 2, povrch korodovaný, neurčitý příčný průřez kruhu a kruhový příčný průřez tyčinky; d. 24–45 mm; š. neurčitého průřezu 7–12 mm; \varnothing tyčinky 6 mm; MP, inv.č. 300 337 (**tab. 87:23b**).
24. Mísa se zataženým okrajem – vyzvednuta společně s nádobami č. 1 a 25, povrch vně hnědý, na okraji tuhování, povrch uvnitř tuhovaný, uvnitř vleštované lomené pásy; v. 103 mm; \varnothing okraje 248 mm; \varnothing max. výdutě 259 mm; \varnothing dna 100 mm; MP, inv.č. 300 338 (**tab. 89:24**).
25. Šálek – vyzvednuta společně s nádobou č. 1 a 24, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-hnědý, na rozhraní hrdla a výdutě rýsované šrafované trojúhelníky s tečkováním a sluníčka, otvor v dolní části a uchu; dochovaná v. 72 mm; \varnothing max. výdutě 154 mm; š. ucha 18 mm; \varnothing otvoru v dolní části a uchu 4 mm; MP, inv.č. 300 339 (**tab. 89:25**).
26. Mísa se zataženým okrajem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na okraji svislé vertikální oválné plastické výčnělky; dochovaná v. 70 mm; MP, inv.č. 300 340 (**tab. 89:26**).
27. Nádoba – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-hnědý; MP, inv.č. 300 341 (**tab. 89:27**).
28. Podložka – vyzvednuta s nádobou č. 7, funkčně asi poklice, povrch hnědý; MP, inv.č. 300 342 (**tab. 87:28**).
29. Poklice – vyzvednuta s nádobou č. 9, povrch hnědý; MP, inv.č. 300 343 (**tab. 87:29**).
30. Šálek – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-hnědý, na rozhraní hrdla a výdutě rýsované/rastrované šrafované trojúhelníky s tečkováním a sluníčka; dochovaná v. 86 mm; š. ucha 19 mm; MP, inv.č. 300 341 (**tab. 89:30**).

H3/2017 – (K 502/H3); podmínky: plošný odkryv objektu před stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 103; podloží: kontext 102; nadloží: kontext 100; kontext 101; půdorys kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: obdélný se zaoblenými rohy, uprostřed vkleslé kameny nad komorou, kameny zasahovaly do kontextů 100–101; rozměry kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: 2,8 x 1,9 m; půdorys výkopu: čtvercový se zaoblenými rohy; rozměry výkopu: 3 x 2,9 m; max. zjištěná hloubka výkopu 1,45 m pod úroveň současného terénu (zahlobeno 0,55 m po odstranění kontextů 100–101); půdorys komory (podle rozmístění nádob): čtvercový; rozměry komory: asi 1,4 x 1,4 m; orientace výkopu a komory: téměř ve směru hlavních světových stran; stěny výkopu: kolmé; dno výkopu: rovné; kontext 103; mohyla nepotvrzená. Množství kamene asi 1,5 m³. Hrob byl dokumentován ve dvou úrovních (**tab. 79, 96–98, foto 29–30, 33–34**).

1. Osudí – použito jako urna, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na rozhraní hrdla a výdutě šikmé souvislé žlábkování; v. 140 mm; \varnothing okraje 228 mm; \varnothing max. výdutě 290 mm; \varnothing dna 88 mm; MP, inv.č. 300 344 (**tab. 93:1**).

1a. Skleněné kroužky (35 ks) – uvnitř nádoby č. 1, povrch hnědý, některé kusy černé (asi silně přepálený/oxidovaný); \varnothing 4–5 mm; v. 1–2 mm; MP, inv.č. 300 345 (**tab. 93:1a**).

- 1b. Železná harfovité spona (1/5) – uvnitř nádoby č. 1, fragment jehly, asi souvisí s č. 4, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 39 mm; \varnothing 4 mm; MP, inv.č. 300 346 (**tab. 93:1b**).
- 1c. Železná jehlice (1/2) – uvnitř nádoby č. 1, fragment jehly, asi souvisí s č. 5, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 36 mm; \varnothing 6 mm; MP, inv.č. 300 347 (**tab. 93:1c**).
2. Bronzová náušnice/záušnice – fragment, asi souvisí s č. 3, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 40 mm; \varnothing průřezu 1 mm; MP, inv.č. 300 348 (**tab. 93:2**).
3. Bronzová náušnice/záušnice – 7 fragmentů, asi souvisí s č. 2, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing asi 40 mm; \varnothing průřezu 1 mm; MP, inv.č. 300 349 (**tab. 93:3**).
- 4a. Železná harfovité spona (2/5) – spirála, souvisí s č. 1b, 4b–4d, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 48 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, inv.č. 300 350 (**tab. 93:4a**).
- 4b. Železná harfovité spona (3/5) – fragment vinutí, povrch korodovaný, asi souvisí s č. 1b a souvisí s 4a a 4c–4d, kruhový příčný průřez; d. 44 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, inv.č. 300 351 (**tab. 93:4b**).
- 4c. Železná harfovité spona (4/5) – fragment vinutí, asi souvisí s č. 1b a souvisí s 4a–4b a 4d, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 34 mm; \varnothing průřezu 3 mm; MP, inv.č. 300 352 (**tab. 93:4c**).
- 4d. Železná harfovité spona (5/5) – fragment lučičku, povrch korodovaný, asi souvisí s č. 1b a souvisí s 4b–4c, kruhový příčný průřez; d. 39 mm; š. 7 mm; MP, inv.č. 300 353 (**tab. 93:4d**).
5. Želena jehlice (2/2) – fragment, čokovitá hlavice, povrch korodovaný, asi souvisí s č. 1c, kruhový příčný průřez; d. 49 mm; \varnothing průřezu 4 mm; \varnothing hlavice 8 mm; MP, inv.č. 300 354 (**tab. 93:5**).
6. Bronzová náušnice/záušnice – povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing náušnice/záušnice 40 mm; \varnothing průřezu 1 mm; MP, inv.č. 300 355 (**tab. 93:6**).
7. Skleněné kroužky (19 ks) – v okolí nádoby č. 1, povrch hnědý, některé kusy černé (asi silně přepálený/oxidovaný); \varnothing 4–5 mm; v. 1–2 mm; MP, inv.č. 300 356 (**tab. 93:7**).
8. Železný nůž – v blízkosti zvířecích kostí č. 13, dva fragmenty, špička chybí, s trnem, povrch korodovaný; d. 105 mm; š. 20 mm; v. 1,5 mm; MP, inv.č. 300 357 (**tab. 93:8**).
9. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 78 mm MP, inv.č. 300 358 (**tab. 93:9**).
10. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené dělené rastrované trojúhelníky s důlkováním; dochovaná v. 75 mm; MP, inv.č. 300 359 (**tab. 93:10**).
- 11a. Železný náramek/nápažník – otevřený, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 77 mm; \varnothing průřezu 5 mm; MP, inv.č. 300 360 (**tab. 93:11a**).
- 11b. Železný náramek/nápažník – otevřený, s jedním čokovitým zakončením, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez ve středu širší a u krajů užší; d. 81 mm; \varnothing průřezu středu 8 mm; \varnothing průřezu u krajů 6 mm; \varnothing hlavice 9 mm; MP, inv.č. 300 361 (**tab. 93:11b**).
12. Nádoba – fragment, asi mísa s prohnutým hrdlem, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě tečkování; dochovaná v. 32 mm; MP, inv.č. 300 362 (**tab. 93:12**).
13. Zvířecí kosti – v blízkosti nože č. 8, MP, inv.č. 300 363.
14. Hrnc – povrch vně hnědý, povrch uvnitř cihlový, na výduti plastické výčnělky a prstování; v. 157 mm; \varnothing 128 mm; \varnothing max. výdutě 168 mm; \varnothing dna 87 mm; MP, inv.č. 300 364 (**tab. 93:14**).
15. Mísa s prohnutým okrajem – povrch vně cihlový, povrch uvnitř cihlový, na výduti vně malovaný bílý pás, vklenuté dno; v. 110 mm; \varnothing 164 mm; \varnothing max. výdutě 188 mm; \varnothing dna 30 mm; MP, inv.č. 300 365 (**tab. 94:15**).
16. Nádoba – fragment, asi mísa se zataženým okrajem, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 70 mm; MP, inv.č. 300 366 (**tab. 94:16**).
17. Amforovitá zásobnice – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř cihlový, čtyři kruhové plastické vypnuliny a postavené rýsované šrafované trojúhelníky se sluníčky a tečkováním, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky se sluníčky a šikmé rýsování s tečkováním, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 437 mm; \varnothing okraje 291 mm; \varnothing max. výdutě 462 mm; \varnothing dna 126 mm; MP, inv.č. 300 367 (**tab. 95:17**).
18. Hrnc – povrch vně cihlový, povrch uvnitř hnědý, na výduti plastické výčnělky a prstování; v. 180 mm; \varnothing okraje 106 mm; \varnothing max. výdutě 168 mm; \varnothing dna 90 mm; MP, inv.č. 300 368 (**tab. 94:18**).
19. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně hnědý, na okraji tuhování, povrch uvnitř tuhovaný; v. 110 mm; \varnothing okraje 228 mm; \varnothing max. výdutě 240 mm; \varnothing dna 75 mm; MP, inv.č. 300 369 (**tab. 94:19**).
20. Nádoba – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 44 mm; MP, inv.č. 300 370 (**tab. 94:20**).
21. Mísa se zataženým okrajem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; tři plastické laloky na okraji; dochovaná v. 50 mm; \varnothing okraje 98 mm; \varnothing max. výdutě 108 mm; MP, inv.č. 300 371 (**tab. 94:21**).

22. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně hnědý, na okraji tuhováním, povrch uvnitř hnědý, na okraji tuhováním, uvnitř tuhované pásy; v. 63 mm; \varnothing okraje 198 mm; \varnothing max. výdutě 205 mm; \varnothing dna 50 mm; MP, inv.č. 300 372 (**tab. 94:22**).
23. Mísa se zataženým okrajem – fragment, uložena společně s nádobou č. 26, povrch vně tuhováním, povrch uvnitř tuhováním, tři plastické laloky na okraji; dochovaná v. 52 mm; \varnothing okraje 108 mm; \varnothing max. výdutě 112 mm; MP, inv.č. 300 373 (**tab. 94:23**).
24. Mísa se zataženým okrajem – fragment, povrch vně tuhováním, povrch uvnitř tuhováním, šikmé rýsování na okraji a pod okrajem, šikmé rýhování uvnitř pod okrajem; dochovaná v. 28 mm; MP, inv.č. 300 374 (**tab. 94:24**).
25. Mísa se zataženým okrajem – fragment, povrch vně tuhováním, povrch uvnitř tuhováním; dochovaná v. 67 mm; MP, inv.č. 300 375 (**tab. 94:25**).
26. Nádoba – fragment, asi mísa s prohnutým hrdlem, uložena společně s nádobou č. 23, povrch vně tuhováním, povrch uvnitř hnědý, na hrdle tuhováním, na rozhraní hrdla a výdutě tečkováním; dochovaná v. 22 mm; MP, inv.č. 300 376 (**tab. 94:26**).

H4/2017 – (K 503/H4); podmínky: plošný odkryv objektu před stavbou; druh kontextu: výkop; výplň: kontext 103; podloží: kontext 102; nadloží: kontext 100; kontext 101; půdorys kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: obdélný se zaoblenými rohy, kameny zasahovaly do kontextů 100–101; rozměry kamenné výplně v kontextu 103 po skrytí kontextů 100–101: 3,2 x 2,3 m; půdorys výkopu: čtvercový se zaoblenými rohy; rozměry výkopu: 2,9 x 2,9 m; max. zjištěná hloubka výkopu 1,75 m pod úroveň současného terénu (zahloubeno 0,85 m po odstranění kontextů 100–101); půdorys srubové komory (podle zachovalých negativů dřev): čtvercový; rozměry komory: asi 1,9 x 1,7 m, přesahy dřev v rozích asi 0,3 m; orientace výkopu a komory: téměř ve směru hlavních světových stran; stěny výkopu: kolmé; dno výkopu: rovné; kontext 103; mohyla nepotvrzená. Množství kamene asi 4,5 m³. Hrob byl dokumentován ve dvou úrovních (**tab. 79, 104–107, foto 31–32, 33–34**).

1. Hrnc – povrch vně šedo-černý s hnědými oky, povrch uvnitř hnědý; na výduti plastické výčnelky a prstování; v. 140 mm; \varnothing okraje 105 mm; \varnothing max. výdutě 178 mm; \varnothing dna 75 mm; MP, inv.č. 300 377 (**tab. 99:1**).
2. Hrnc – povrch vně hnědý, povrch uvnitř šedo-černý; v. 142 mm; \varnothing okraje 126 mm; \varnothing max. výdutě 173 mm; \varnothing dna 90 mm; MP, inv.č. 300 378 (**tab. 99:2**).
3. Poklice – s držadlem, na okraji otvor (před výpalem), povrch tuhováním; v. 50 mm; \varnothing 120 mm; \varnothing držadla 31 mm; MP, inv.č. 300 379 (**tab. 99:3**).
4. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně hnědo-černý, na okraji tuhováním, povrch uvnitř tuhováním; v. 69 mm; \varnothing okraje 153 mm; \varnothing max. výdutě 162 mm; \varnothing dna 58 mm; MP, inv.č. 300 380 (**tab. 99:4**).
5. Šálek – fragment, povrch vně tuhováním, povrch uvnitř tuhováním, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované mřížkované trojúhelníky se sluníčky a svislé a šikmé rýsování se sluníčky, vklenuté dno; v. 70 mm; \varnothing okraje 72 mm; \varnothing max. výdutě 130 mm; \varnothing dna 37 mm; š. ucha 18 mm; MP, inv.č. 300 381 (**tab. 99:5**).
6. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhováním, povrch uvnitř tuhováním, na rozhraní hrdla a výdutě svislé rastrování a rýsované sluníčko s důlkováním; v. 81 mm; \varnothing okraje 142 mm; \varnothing max. výdutě 174 mm; \varnothing dna 64 mm; MP, inv.č. 300 382 (**tab. 99:6**).
7. Šálek – povrch vně cihlový, povrch uvnitř cihlový, na hrdle a výduti karmínově červené malování, na výduti vně malovaný bílý pás a zavěšené černě malované mřížkované trojúhelníky, uvnitř na okraji karmínově červená malba a 4 vertikální svazky černého malování, na uchu karmínově červené malování, vklenuté dno; v. 71 mm; \varnothing okraje 137 mm; \varnothing max. výdutě 164 mm; \varnothing dna 26 mm; š. ucha 19 mm; MP, inv.č. 300 383 (**tab. 99:7**).
8. Šálek – odlomené ucho, povrch vně tuhováním, povrch uvnitř šedo-hnědý (stopy tuhováním), na rozmezí hrdla a výdutě horizontální rýhováním, zavěšené dělené rýsované mřížkované trojúhelníky s tečkováním a svislé rýsování a rýhováním s tečkováním, vklenuté dno; v. 65 mm; \varnothing okraje 69 mm; \varnothing max. výdutě 104 mm; \varnothing dna 28 mm; MP, inv.č. 300 384 (**tab. 99:8**).
9. Mísa se zataženým okrajem – vedle/uvnitř zvířecí kost č. 38, povrch vně tuhováním, povrch uvnitř tuhováním, vklenuté dno; v. 58 mm; \varnothing okraje 114 mm; \varnothing max. výdutě 123 mm; \varnothing dna 30 mm; MP, inv.č. 300 385 (**tab. 99:9**).
10. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhováním, povrch uvnitř tuhováním, na rozhraní hrdla výdutě šikmé rýsování a tečkování a vhloubeniny, vklenuté dno; v. 83 mm; \varnothing okraje 130 mm; \varnothing max. výdutě 155 mm; \varnothing dna 40 mm; MP, inv.č. 300 386 (**tab. 99:10**).

11. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě šikmé rýsování, vpichování a sluníčka, vklenuté dno; v. 74 mm; \varnothing okraje 130 mm; \varnothing max. výdutě 155 mm; \varnothing dna 30 mm; MP, inv.č. 300 387 (**tab. 99:11**).
12. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, chybí části okraje, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na hrdle rastrování, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsování trojúhelníky s důlkováním a šikmé rýsování; v. 90 mm; \varnothing okraje 142 mm; \varnothing max. výdutě 175 mm; \varnothing dna 54 mm; MP, inv.č. 300 388 (**tab. 100:12**).
13. Mísa s prohnutým hrdlem – vedle/uvnitř zvířecí kost č. 39, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě šikmé rýsování a vhloubeniny, vklenuté dno; v. 71 mm; \varnothing okraje 160 mm; \varnothing max. výdutě 178 mm; \varnothing dna 30 mm; MP, inv.č. 300 389 (**tab. 100:13**).
14. Mísa s prohnutým hrdlem – použita jako urna, vedle/uvnitř zvířecí kost č. 40, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na hrdle tuhováním, na hrdle vpichování, na rozhraní hrdla a výdutě šikmé rýsování, vpichování a sluníčka; v. 118 mm; \varnothing okraje 154 mm; \varnothing max. výdutě 203 mm; \varnothing dna 63 mm; MP, inv.č. 300 390 (**tab. 100:14**).
15. Šálek – dvojkónický, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na horní části výduti sluníčka, na rozhraní hrdla a výdutě dvě plastické horizontální lišty s obloukovitými výstupky a vpichování, mezi lištami a v obloucích vhloubeniny, dno nevyvinuté; v. 67 mm; \varnothing okraje 91 mm; \varnothing max. výdutě 122 mm; š. ucha 16 mm; MP, inv.č. 300 391 (**tab. 100:15**).
16. Zvířecí kosti – MP, inv.č. 300 392.
- 17a. Železný nůž – fragment, s trnem, povrch korodovaný; d. 108 mm; š. 19 mm; v. 3 mm; MP, inv.č. 300 393 (**tab. 100:17a**).
- 17b. Železný nůž – fragment, s trnem, povrch korodovaný; d. 54 mm; š. 15 mm; v. 2 mm; MP, inv.č. 300 394 (**tab. 100:17b**).
18. Železná jehlice – povrch korodovaný, čochovitá hlavice, kruhový příčný průřez; d. 100 mm; \varnothing průřezu 5 mm; \varnothing hlavice 7 mm; MP, inv.č. 300 395 (**tab. 100:18**).
- 19a. Železný kruh – asi součást opasku, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 60 mm; \varnothing průřezu 7 mm; MP, inv.č. 300 396 (**tab. 100:19a**).
- 19b. Železný kruh – fragment, asi součást opasku, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \varnothing 50 mm; \varnothing průřezu 50 mm; MP, inv.č. 300 396 (**tab. 100:19b**).
- 19c. Železná opasková svorka – fragment zakončení s ploškou a nýtem, povrch korodovaný, spíše kruhový příčný průřez; d. 38 mm; \varnothing průřezu 5 mm; MP, inv.č. 300 396 (**tab. 100:19c**).
- 19d. Železná opasková svorka – 2 fragmenty s částí plošek, povrch korodovaný, konce mírně zahnuté, spíše kruhový příčný průřez; d. 62 a 62 mm; \varnothing průřezu 5–7 mm; MP, inv.č. 300 396 (**tab. 100:19d**).
- 19e. Železná opasková svorka – fragment ohybu, povrch korodovaný, konec mírně zahnutý, spíše kruhový příčný průřez; d. 37 mm; \varnothing průřezu 7 mm; MP, inv.č. 300 396 (**tab. 100:19e**).
- 19f. Železná opasková svorka – fragment ohybu, povrch korodovaný, konec mírně zahnutý, spíše kruhový příčný průřez; d. 27 mm; \varnothing průřezu 5 mm; MP, inv.č. 300 396 (**tab. 100:19f**).
- 19g. Železná opasková svorka – fragment zakončení s částí plošky, povrch korodovaný, spíše kruhový příčný průřez; d. 48 mm; \varnothing průřezu 6 mm; MP, inv.č. 300 396 (**tab. 100:19g**).
- 19h. Železná opasková svorka – fragment zakončení s ploškou, povrch korodovaný, spíše kruhový příčný průřez; d. 28 mm; \varnothing průřezu 5 mm; MP, inv.č. 300 396 (**tab. 100:19h**).
20. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, použita jako urna, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na výduti šikmé šrafování a tečkování; dochovaná v. 66 mm; MP, inv.č. 300 397 (**tab. 101:20a–c**).
21. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně cihlový, na okraji tuhováním, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě důlkování, uvnitř zavěšené rýhované šrafované trojúhelníky a soustředné rýhy kolem dna; v. 81 mm; \varnothing okraje 185 mm; \varnothing max. výdutě 197 mm; \varnothing dna 60 mm; MP, inv.č. 300 398 (**tab. 101:21**).
22. Šálek – povrch vně červeně malovaný, povrch uvnitř červeně malovaný, na okraji vně zavěšené černě malované šrafované trojúhelníky s úponky na bílé podmalbě, na okraji uvnitř setřelý zavěšený černě malovaný trojúhelník (**tab. 101:22a**), černě malování linií na uchu; v. 90 mm; \varnothing okraje 185 mm; \varnothing max. výdutě 197 mm; \varnothing dna 65 mm; š. ucha 27; MP, inv.č. 300 399 (**tab. 101:22**).
23. Mísa a prohnutým hrdlem/amfora – fragment, chybí hrdlo, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla výdutě horizontální rýhování a zavěšené a skládané rýsované a rýhované trojúhelníky s důlkováním; dochovaná v. 85 mm; \varnothing max. výdutě 161 mm; \varnothing dna 58 mm; MP, inv.č. 300 400 (**tab. 101:23**).
24. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky, tečkování a vpichování, vklenuté dno; dochovaná v. 67 mm; \varnothing dna 24 mm; MP, inv.č. 300 401 (**tab. 101:24**).

25. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně červeně malovaný, povrch uvnitř červeně malovaný, na okraji černě malované mřížkované trojúhelníky na bílé podmalbě, vkleututé dno; v. 85 mm; \varnothing okraje 165 mm; \varnothing max. výdutě 173 mm; \varnothing dna 30 mm; MP, inv.č. 300 402 (**tab. 101:25**).
26. Amfora – uvnitř nádoba č. 28, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř cihlový, na hrdle horizontální rýhování a kruhové plastické vypnuliny s tečkováním a s vhloubeninami na vrcholech a žlábkované palmetry s tečkováním, na rozhraní hrdla a výdutě šikmé rýhování s tečkováním a sluníčka; v. 216 mm; \varnothing okraje 181 mm; \varnothing max. výdutě 270 mm; \varnothing dna 84 mm; MP, inv.č. 300 403 (**tab. 103:26**).
27. Amforovitá zásobnice – uvnitř nádoba č. 32, vedle/uvnitř zvířecí kost č. 41, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř cihlový, na hrdle kruhové plastické vypnuliny, na spodní části čtyři oválné plastické výčnělky; v. 448 mm; \varnothing okraje 328 mm; \varnothing max. výdutě 510 mm; \varnothing dna 126 mm; MP, inv.č. 300 404 (**tab. 102:27**).
28. Šálek – uvnitř nádoby č. 26; povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na hrdle postavené šrafované trojúhelníky, na rozhraní hrdla a výdutě horizontální rýsování a zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky s důlkováním, uvnitř zavěšené rýsované mřížkované trojúhelníky, mezipole prázdné pásy a svislé linie, vkleututé dno; v. 50 mm; \varnothing okraje 90 mm; \varnothing max. výdutě 97 mm; \varnothing dna 16 mm; š. ucha 16 mm; MP, inv.č. 300 405 (**tab. 102:28**).
29. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, vkleututé dno uvnitř s vhloubeninou; v. 53 mm; \varnothing okraje 115 mm; \varnothing max. výdutě 120 mm; \varnothing dna 30 mm; MP, inv.č. 300 406 (**tab. 101:29**).
30. Nádoba – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 42 mm; MP, inv.č. 300 407 (**tab. 102:30**).
31. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně šedo-černý, na okraji tuhování, povrch uvnitř tuhovaný, uvnitř zavěšené rýhované trojúhelníky, mezipole prázdné cípy s obloukovitými rýhami, rýhy kolem dna a vhloubenina ve dně; v. 98 mm; \varnothing okraje 252 mm; \varnothing max. výdutě 270 mm; \varnothing dna 77 mm; MP, inv.č. 300 408 (**tab. 103:31**).
32. Šálek – uvnitř nádoby č. 27; fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě vpichování, uvnitř zavěšené rýhované a tečkované trojúhelníky, vkleututé dno s vhloubeninou; v. 51 mm; \varnothing okraje 93 mm; \varnothing max. výdutě 106 mm; \varnothing dna 20 mm; š. ucha 16; MP, inv.č. 300 409 (**tab. 102:32**).
33. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na okraji laloky, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované a rýhované mřížkované trojúhelníky a šikmé rýsování, vkleututé dno; v. 75 mm; \varnothing okraje 206 mm; \varnothing max. výdutě 207 mm; \varnothing dna 52 mm; MP, inv.č. 300 410 (**tab. 101:33**).
34. Šálek – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, uvnitř zavěšené rýhované a tečkované trojúhelníky, prázdná mírně kónická mezipole; v. 77 mm; \varnothing okraje 162 mm; \varnothing max. výdutě 171 mm; \varnothing dna 58 mm; š. ucha 21 mm; MP, inv.č. 300 411 (**tab. 103:34**).
35. Šálek – dvojkónický, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na horní části výdutě sluníčka, na rozhraní hrdla a výdutě dvě plastické horizontální lišty s obloukovitými výstupky a vpichování, mezi lištami a v obloucích vhloubeniny, dno nevyvinuté; v. 66 mm; \varnothing okraje 91 mm; \varnothing max. výdutě 127 mm; š. ucha 16 mm; MP, inv.č. 300 412 (**tab. 100:35**).
36. Amfora – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř šedo-hnědý, na hrdle horizontální rýhování a vpichování, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované a rýhované trojúhelníky a svislé rýhování; dochovaná v. 66 mm; \varnothing max. výdutě 107 mm; MP, inv.č. 300 413 (**tab. 103:36**).
37. Železné udídlo – fragment, postranní kruh a část udítka, povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; d. 70 mm; \varnothing kruhu 51 mm; \varnothing průřezu kruhu 8 mm; \varnothing průřezu hlavice udítka 6 mm; MP, inv.č. 300 414 (**tab. 100:37**).
38. Zvířecí kost – u nádoby č. 9, MP, inv.č. 300 415.
39. Zvířecí kost – u nádoby č. 13, MP, inv.č. 300 416.
40. Zvířecí kost – u nádoby č. 14, MP, inv.č. 300 417.
41. Zvířecí kost – u nádoby č. 27, MP, inv.č. 300 418.

H5/2017 – Hrob nebyl dokumentován v úrovni (**tab. 79**).

1. Mísa s prohnutým hrdlem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené rýsované šrafované trojúhelníky s vpichováním a svislé a šikmé rýsování s vpichováním; v. 101 mm; \varnothing okraje 195 mm; \varnothing max. výdutě 208 mm; \varnothing dna 63 mm; MP, inv.č. 300 419 a 300 423 (**tab. 108:A1**).
2. Amfora/osudí – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na rozhraní hrdla a výdutě svislé žlábkování; dochovaná v. 119 mm; \varnothing okraje 195 mm; \varnothing max. výdutě 231 mm; MP, inv.č. 300 420 (**tab. 108:A2**).
3. Mísa se zataženým okrajem – fragment, povrch vně hnědý (stopy tuhování), povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 31 mm; MP, inv.č. 300 421 (**tab. 108:A3**).

4. Hrncovitá zásobnice – fragment, 1m od H5/2017, povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý, na výduti plastická lišta; dochovaná v. 170 mm; MP, inv.č. 300 422 (**tab. 108:A4**).
 5. Hrnc – fragment, povrch vně cihlový, povrch uvnitř cihlový; dochovaná v. 45 mm; MP, inv.č. 300 424 (**tab. 105:A5**).
 6. Mísa s prohnutým hrdlem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 39 mm; MP, inv.č. 300 425 (**tab. 108:A6**).
 7. Mísa se zataženým/lomeným okrajem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na max. výduti rýžkování; dochovaná v. 33 mm; MP, inv.č. 300 426 (**tab. 108:A7**).
 8. Nádoba – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 31 mm; MP, inv.č. 300 427 (**tab. 108:A8**).
- Kremace rozptýlena v okolí nádob.

H6/2017 – Hrob nebyl dokumentován v úrovni (**tab. 79**).

1. Nádoba – fragment, asi amforovitá zásobnice, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý; dochovaná v. 47 mm; MP, inv.č. 300 428 (**tab. 108:C1**).

H7/2017 – Hrob nebyl dokumentován v úrovni (**tab. 79**).

1. Amfora – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř hnědý, na hrdle horizontální rýha, na rozhraní hrdla a výdutě zavěšené a rýhované trojúhelníky, svislé rýhování a horizontální rýsování; v. 154 mm; \emptyset okraje 155 mm; \emptyset max. výdutě 193 mm; \emptyset dna 74 mm; MP, inv.č. 300 429 (**tab. 108:B1**).
2. Mísa se zataženým okrajem – povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, sluníčko vně na dně, vklepnuté dno; v. 74 mm; \emptyset okraje 202 mm; \emptyset max. výdutě 219 mm; \emptyset dna 42 mm; MP, inv.č. 300 430 (**tab. 108:B2**).
3. Nádoba – fragment, mísa prohnutým hrdlem, povrch vně hnědo-cihlový, povrch uvnitř hnědo-cihlový, na rozhraní hrdla a výdutě rastrované zavěšené trojúhelníky; MP, inv.č. 300 423.
4. Nádoba – fragment, asi hrnc, povrch vně šedý, povrch uvnitř hnědý, na výduti plastický výčnělek; MP, inv.č. 300 424.
5. Nádoba – fragment, asi hrnc, náleží k nádobě č. 4, povrch vně šedý, povrch uvnitř hnědý; MP, inv.č. 300 424.
6. Nádoba – fragment, mísa s prohnutým hrdlem, povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý, na hrdle důlek; MP, inv.č. 300 425.
7. Nádoba – fragment, mísa s ostře zataženým okrajem, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na max. výdutě svislé rýžky; MP, inv.č. 300 426.
8. Nádoba – fragment, povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý; MP, inv.č. 300 427.

H8/2017 – Hrob nebyl dokumentován v úrovni (**tab. 79**).

1. Mísa s prohnutým hrdlem – použita jako urna, uvnitř přeslen č. 2 a skleněné kroužky č. 3, fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, na výduti sluníčko; dochovaná v. 32 mm; MP, inv.č. 300 431 (**tab. 109:A1**).
2. Přeslen – v nádobě č. 1, povrch okrový; max. \emptyset 16 mm; v. 12 mm; MP, inv.č. 300 432 (**tab. 109:A2**).
3. Skleněné kroužky (7 ks) – v nádobě č. 1, povrch šedý, silně oxidovaný; \emptyset 4–5 mm; v. 1–2 mm; MP, inv.č. 300 433 (**tab. 109:A3**).
4. Železný kroužek – povrch korodovaný, kruhový příčný průřez; \emptyset 24 mm; \emptyset průřezu 5 mm; MP, inv.č. 300 434 (**tab. 109:A4**).
- 5a–d. Železné tyčinky s vějířovitě roztepanými konci – 4 fragmenty, \emptyset průřezu tyčinky 4–5 mm; d. 1,3, 2,2, 3,5, 4 mm; MP, inv.č. 300 435 (**tab. 109:A5a–d**).
6. Bronzová náušnice/záušnice – silně deformovaná žárem, povrch patinovaný, kruhový příčný průřez; \emptyset asi 45 mm; \emptyset průřezu 1,5 mm; MP, inv.č. 300 436 (**tab. 109:A6**).

H9/2017 – Hrob nebyl dokumentován v úrovni (**tab. 79**).

1. Šálek? – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný, uvnitř rýhování; dochovaná v. 25 mm; MP, inv.č. 300 437.

2. Amforovitá zásobnice – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř okrový; dochovaná v. 57 mm; MP, inv.č. 300 438.

- Neinventováno několik drobných kostí z kremace.

H10/2017 – Hrob nebyl dokumentován v úrovni (**tab. 79**).

1. Hrnc – fragment, povrch vně hnědý, povrch uvnitř hnědý; dochovaná v. 7,9 mm; MP, inv.č. 300 439 (**tab. 109:B1**).

2. Nádoba – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř cihlový; dochovaná v. 8,9 mm; MP, inv.č. 300 440 (**tab. 109:B2**).

3. Mísa se zataženým okrajem – fragment, povrch vně tuhovaný, povrch uvnitř tuhovaný; dochovaná v. 4,1 mm; MP, inv.č. 300 441 (**tab. 109:B3**).

4. Nádoba – fragment, povrch vně šedo-hnědý, povrch uvnitř šedo-hnědý; dochovaná v. 3,5 mm; MP, inv.č. 300 442 (**tab. 109:B4**).

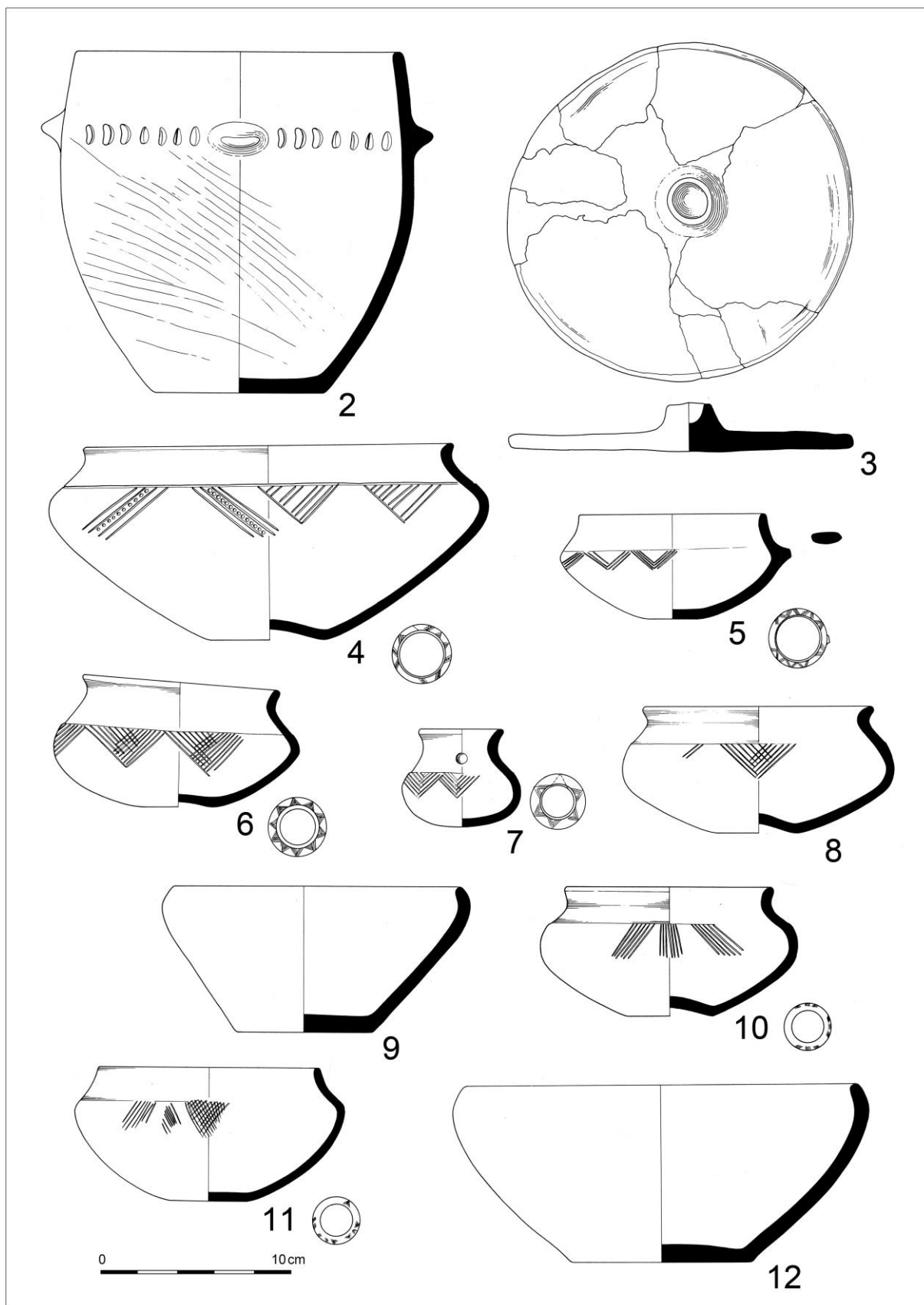
5. Bronzová falérka – fragment, intruze lužické fáze KLPP; dochovaná v. 1,4 mm; MP, inv.č. 300 443 (**tab. 109:B4**).

- Neinventována drobná spálená kost z kremace.

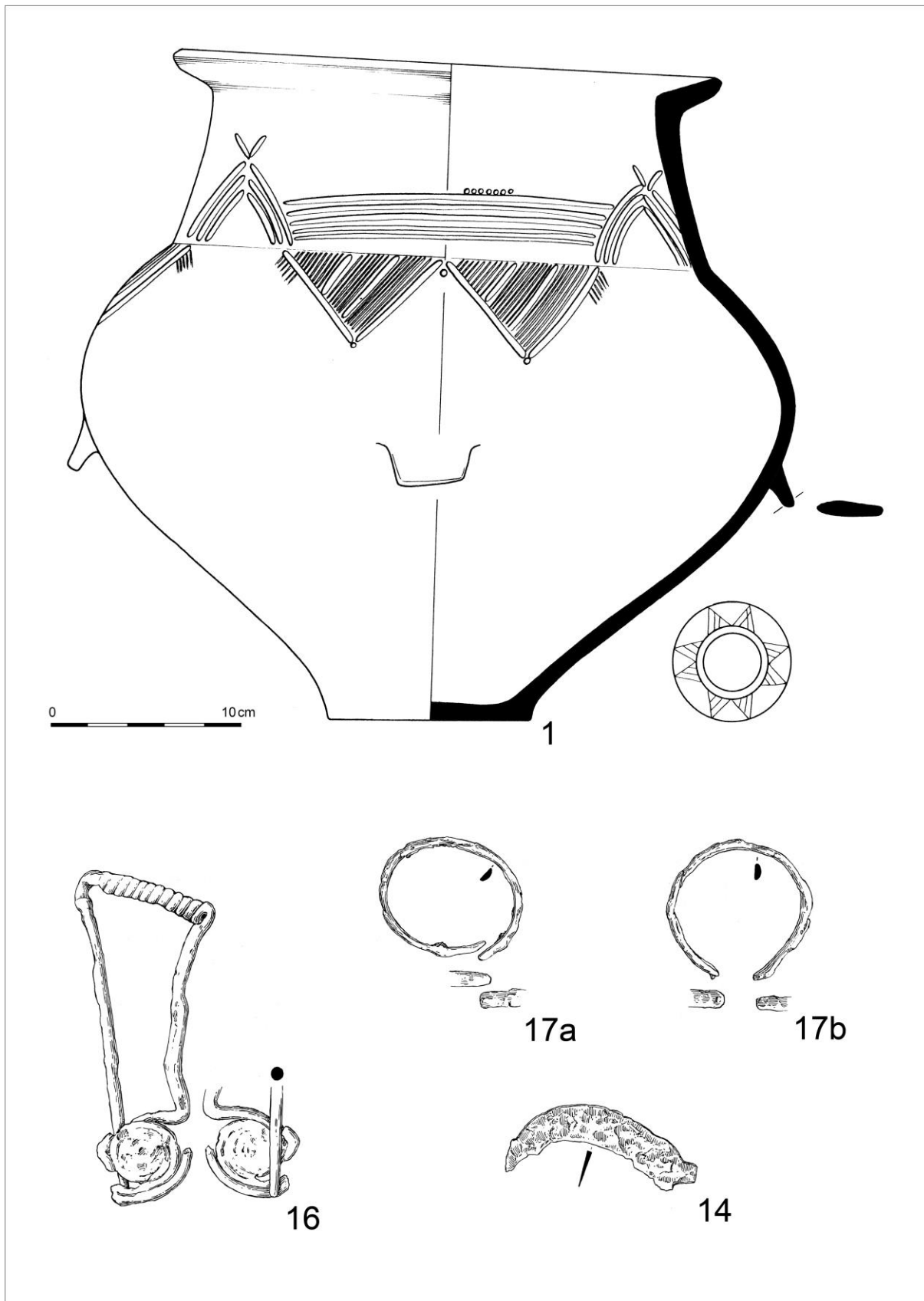
H11/2017 – Hrob na pomezí parcel rodinných domů Kašina a Trnečková – Barák nebyl prozkoumán (**tab. 79**).

H1/2019 a H2/2019 – inventáře obou hrobů nejsou do této práce zařazeny.

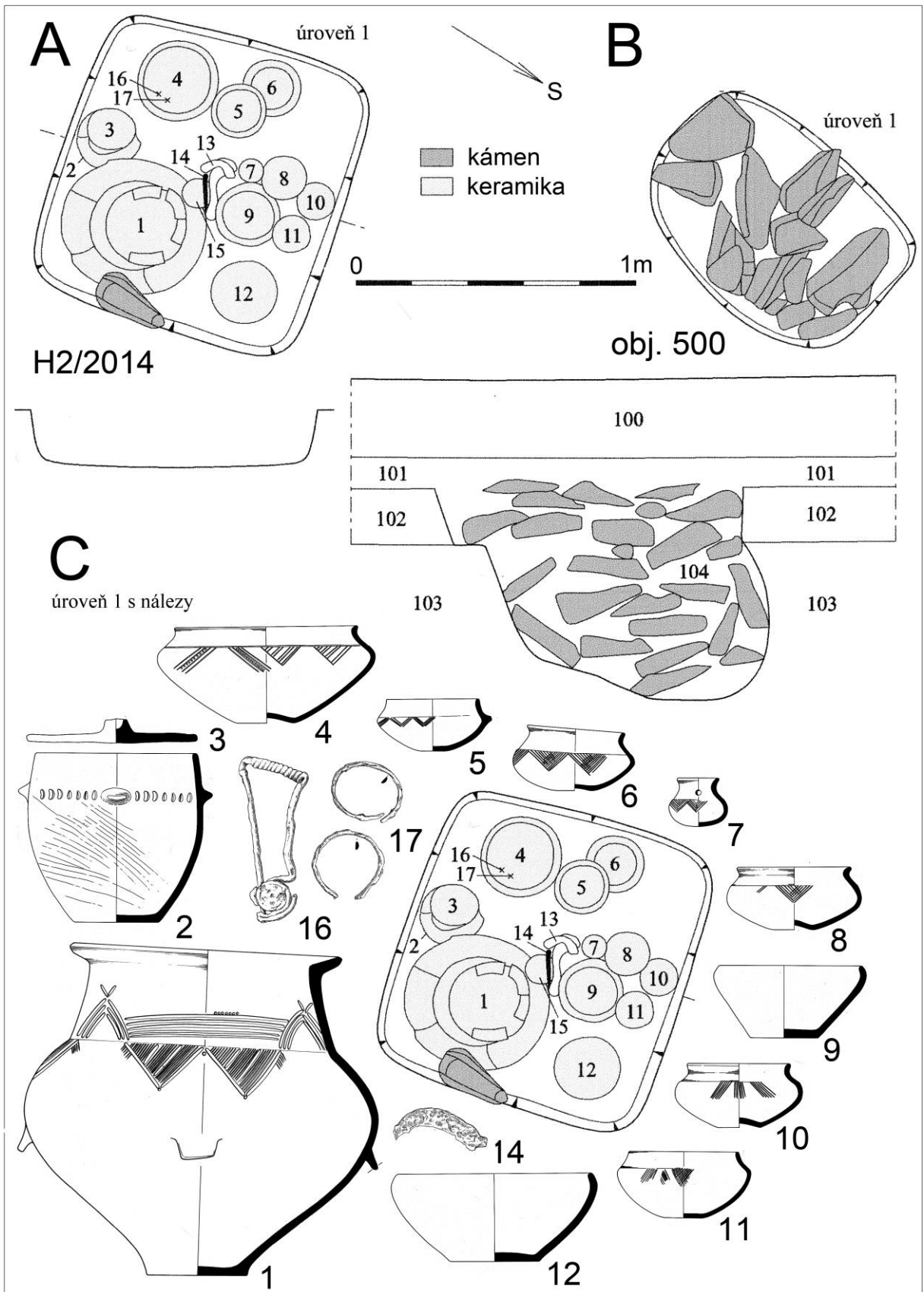
20. KRESEBNÉ PŘÍLOHY

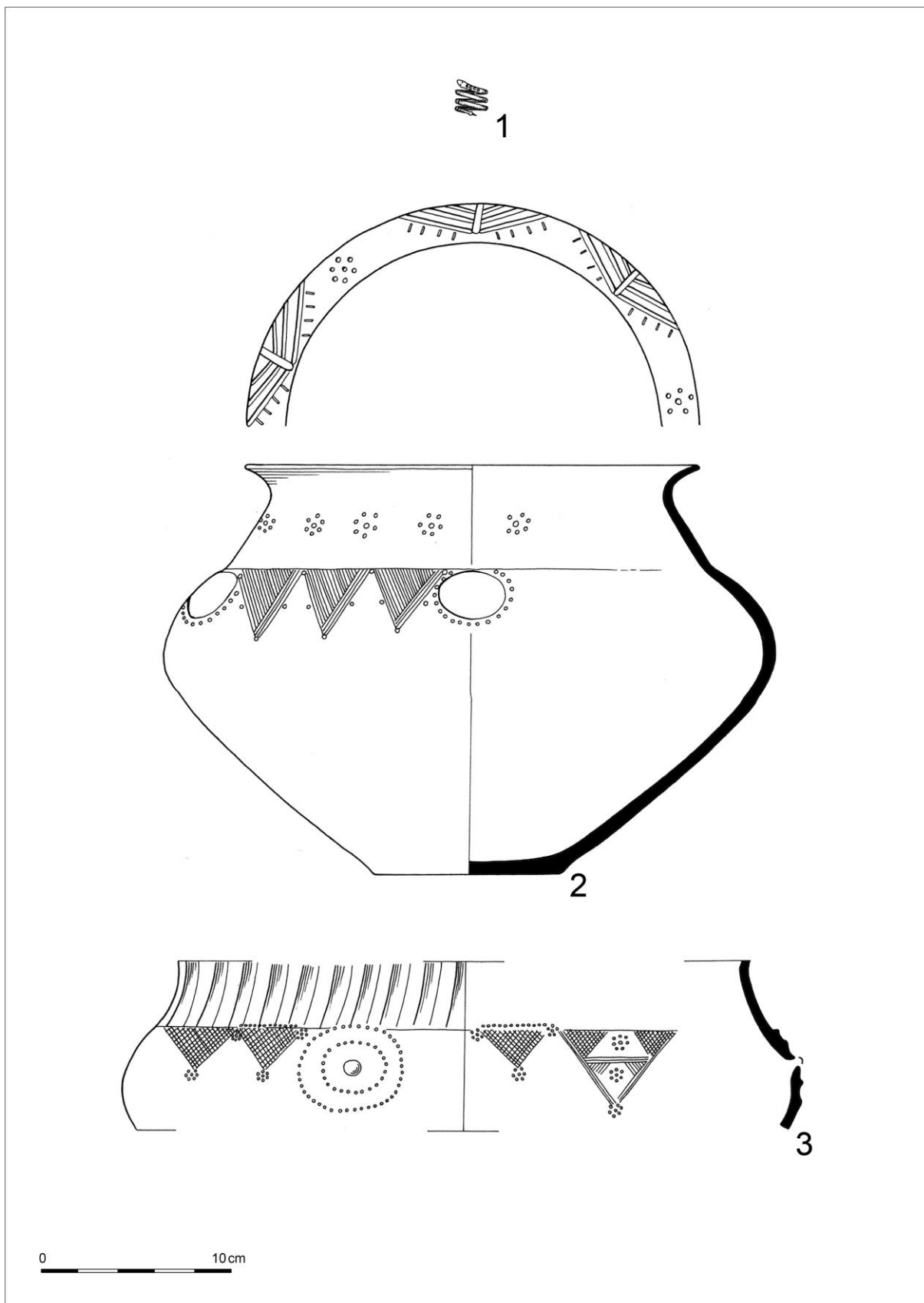
Tab. 1: Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“.

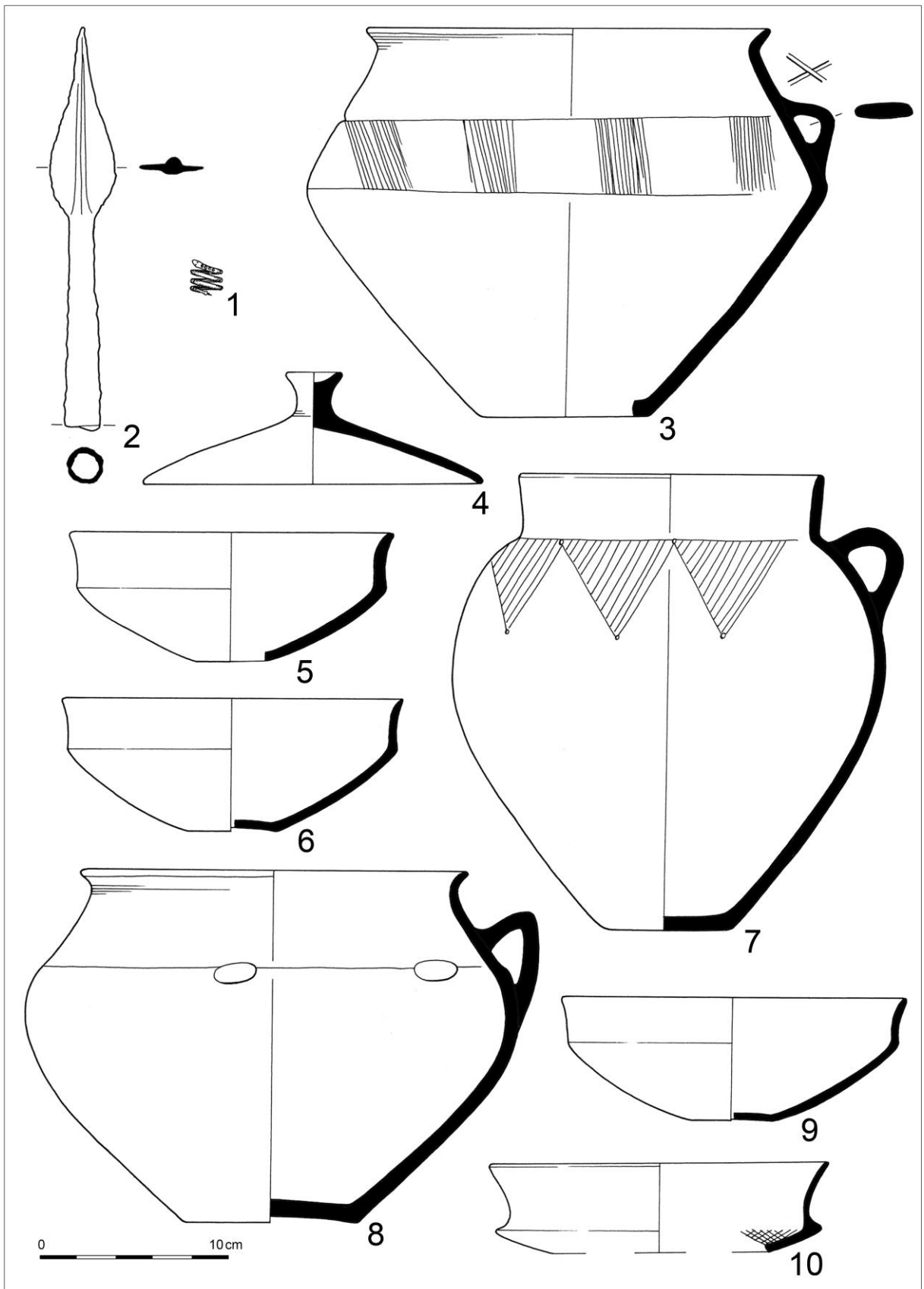
Tab. 2: Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“.

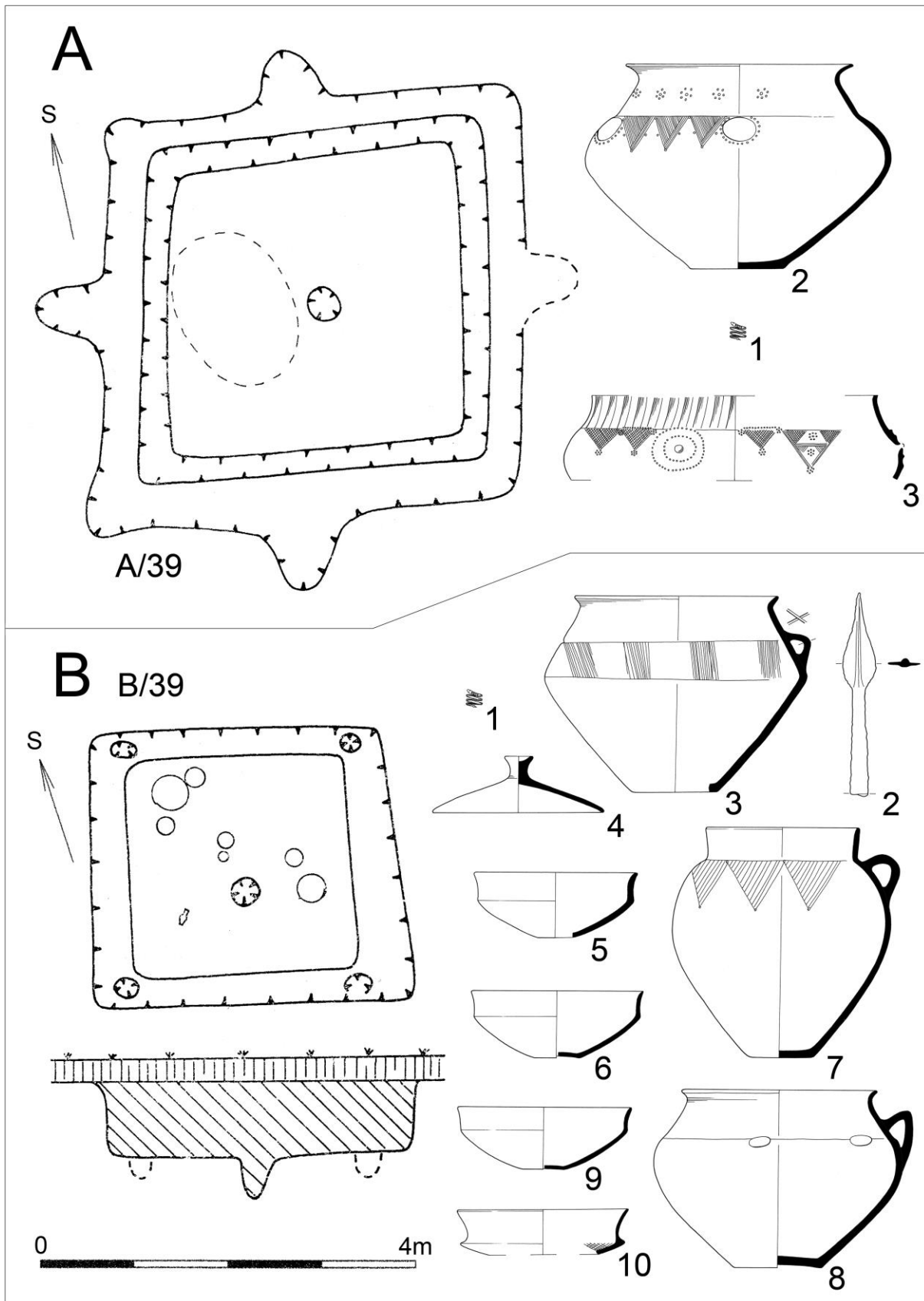
Tab. 3: Drahanovice H2/2014 a obj. 500 – „Za Kapličkou“.

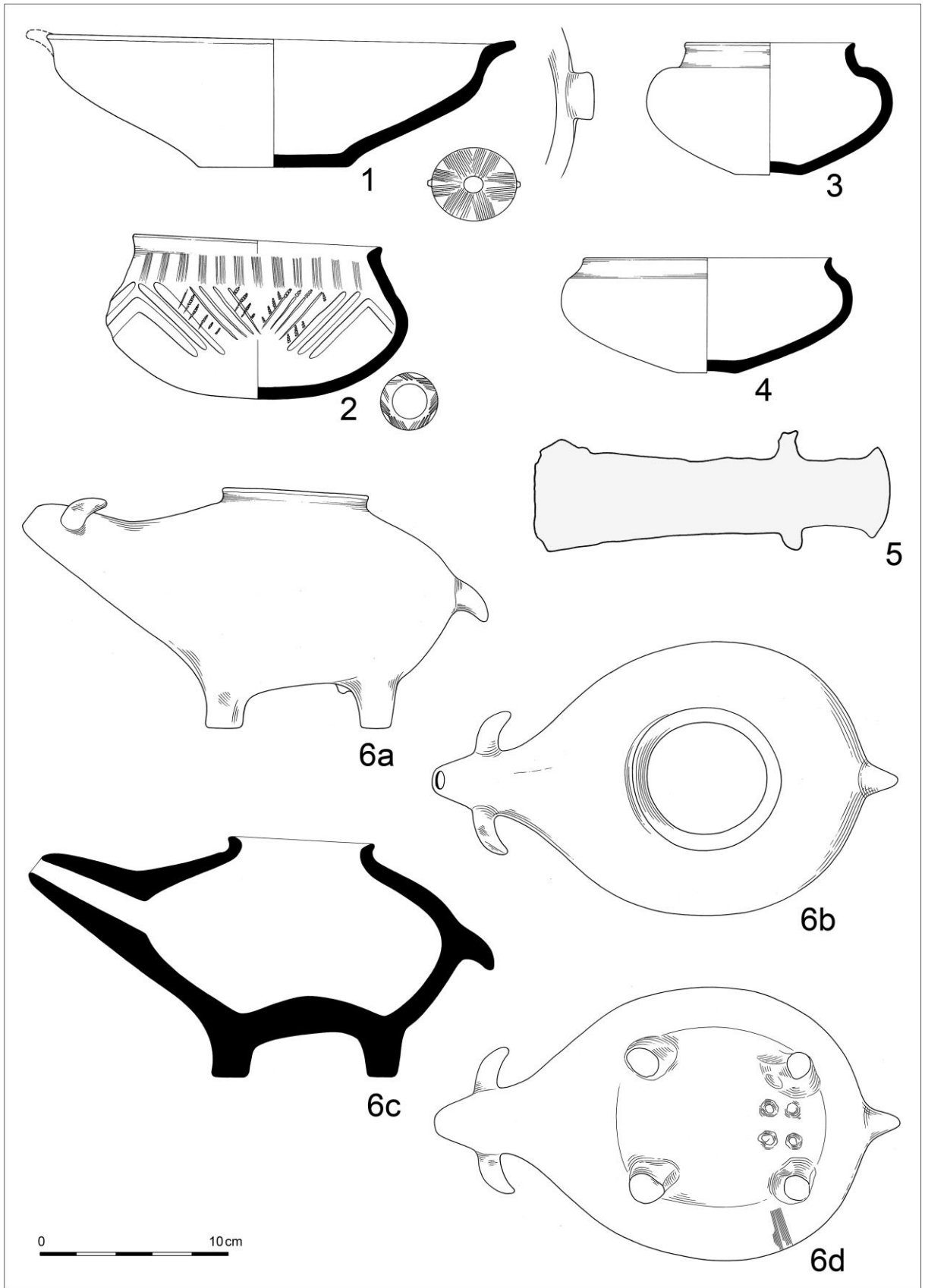
Tab. 4: Jevíčko III, A/39 – „Na Panském“ (1 podle *Jarůšková – Štrof eds. a kol. 2014*, obr. 62; 2–3 překresleno podle *Štrof 1990*, tab. 241:2, 242:2).

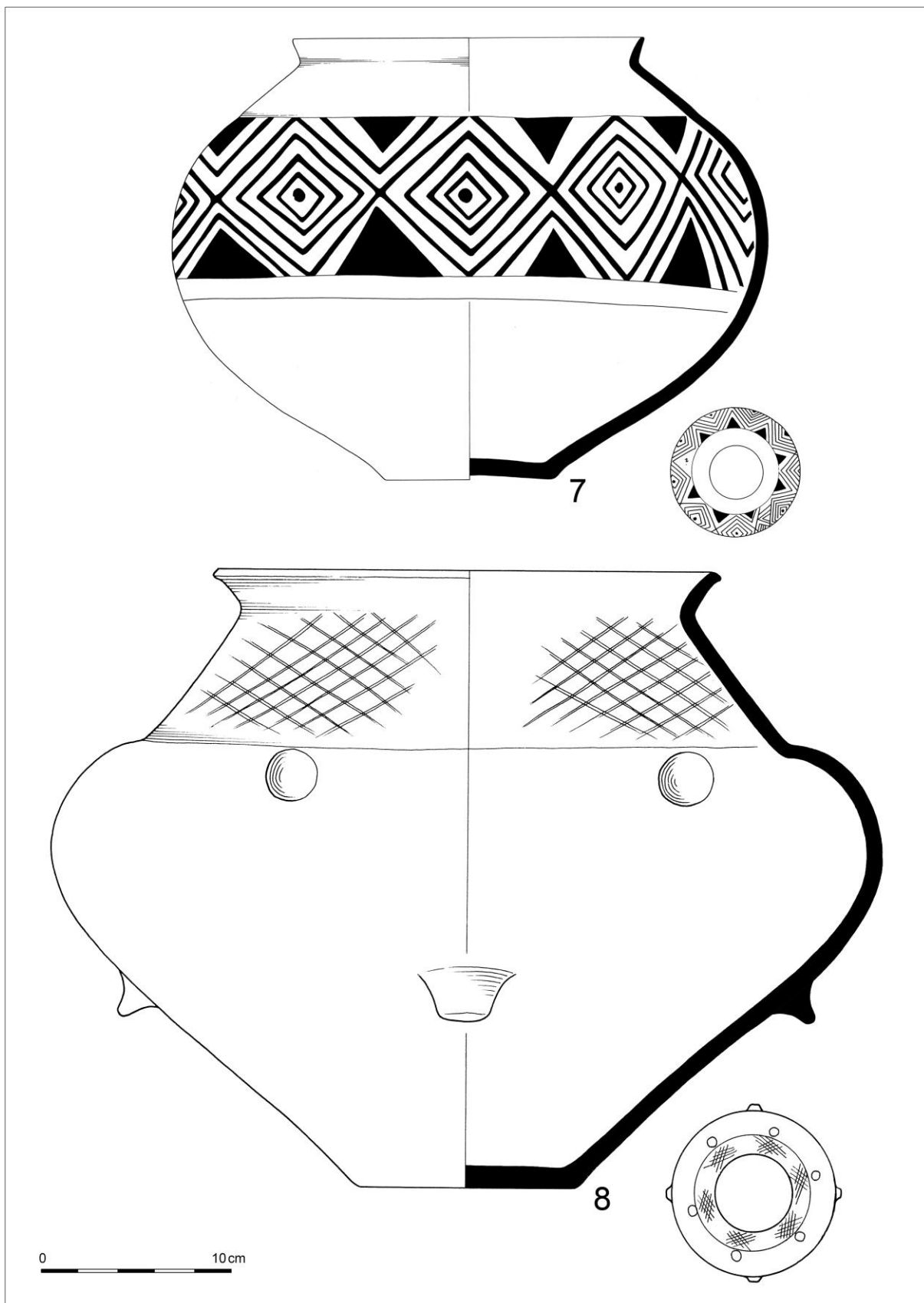
Tab. 5: Jevíčko III, B/39 – „Na Panském“ (1 podle: *Jarůšková – Štrof eds. a kol. 2014*, obr. 62; 2–10 překresleno podle: *Štrof 1990*, tab. 241:1,3, 242:1, 243–244).

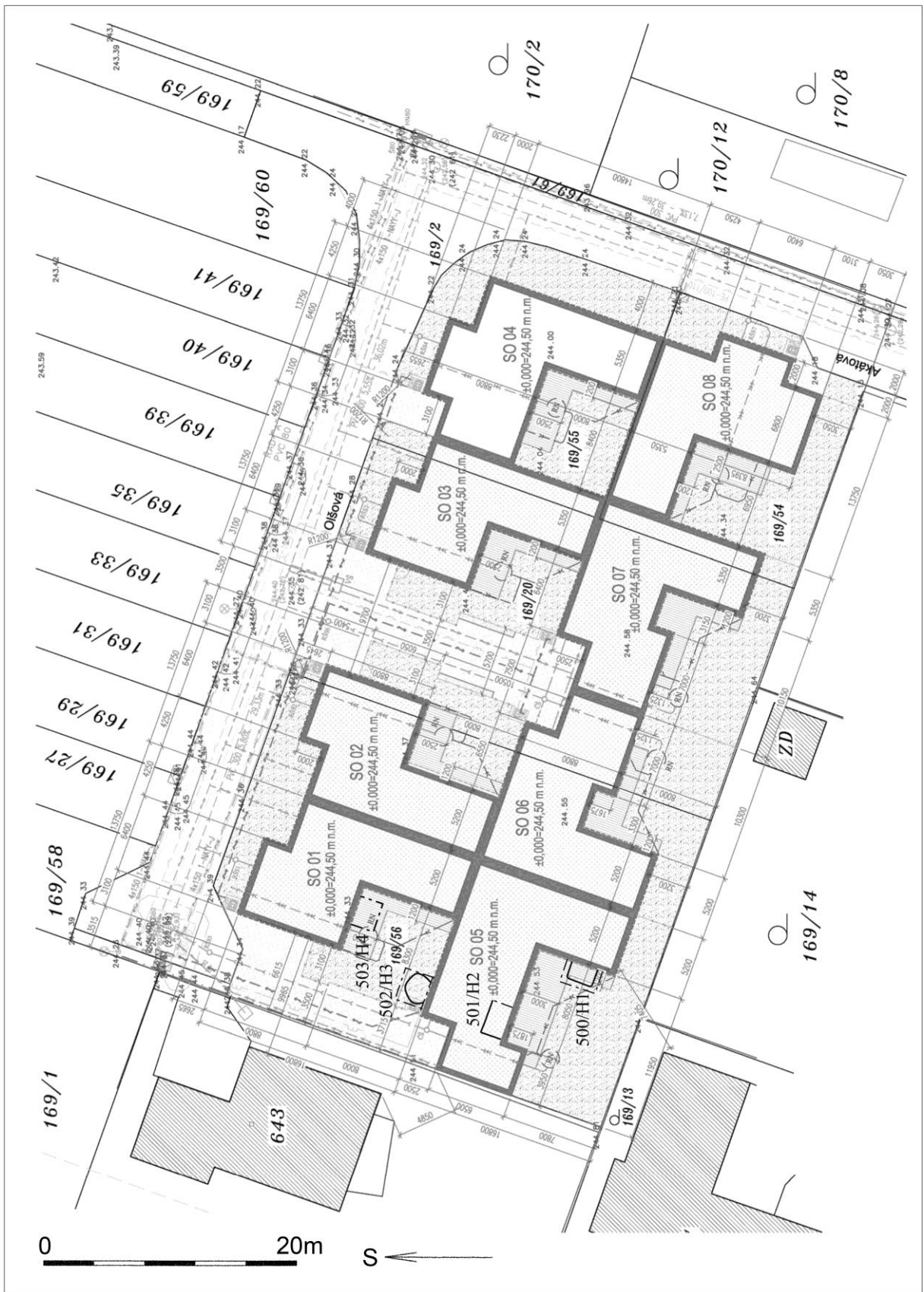
Tab. 6: Jevíčko III, A39 a B/39 – „Na Panském“ (oba půdorysy podle: Smrž 1975, tab. 1; mobiliář podle: Štrof 1990, tab. 241:1–3, 242–244; Jarůšková – Štrof eds. a kol. 2014, obr. 62).

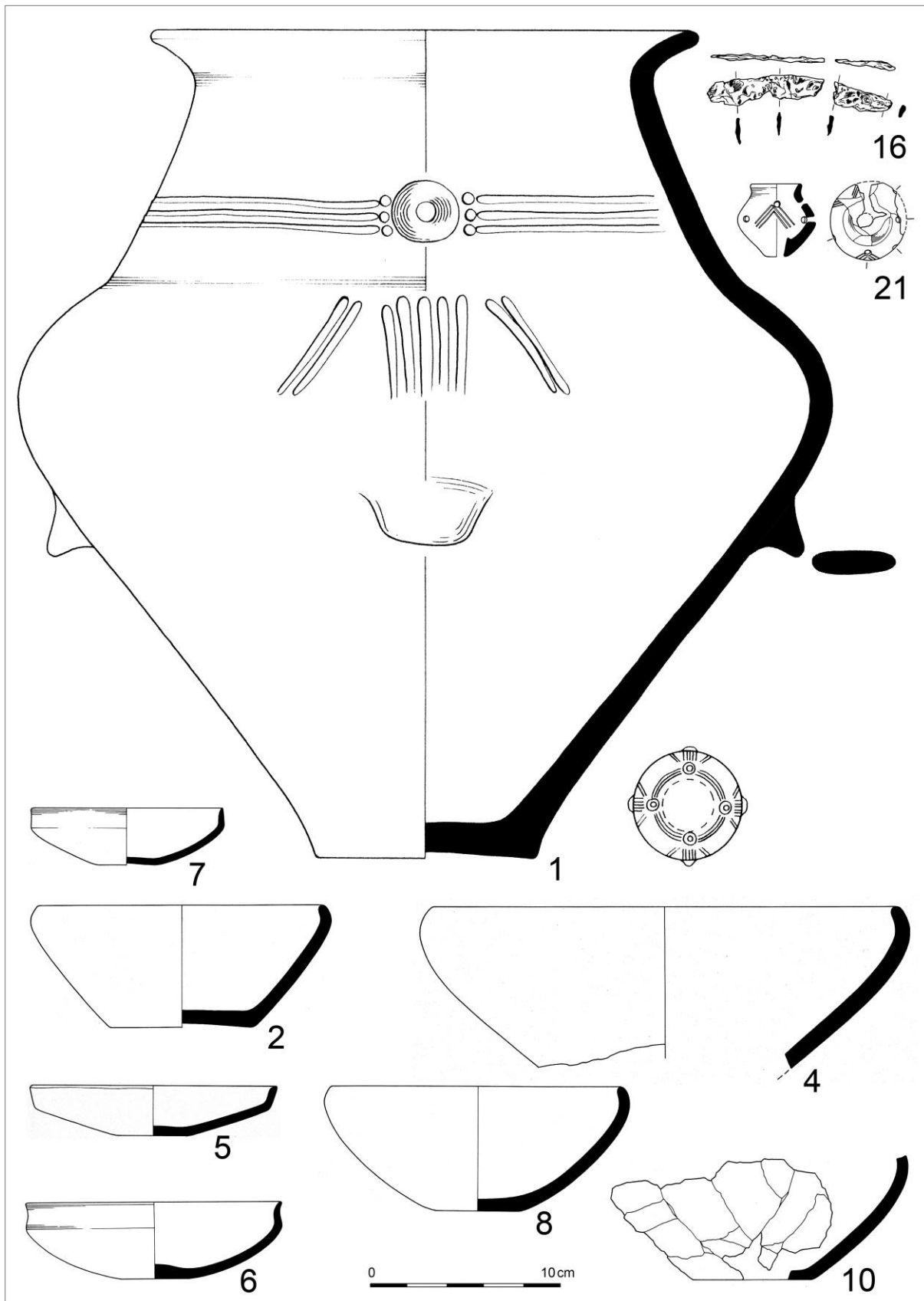
Tab. 7: Mostkovice H2 – „Přední díly“.

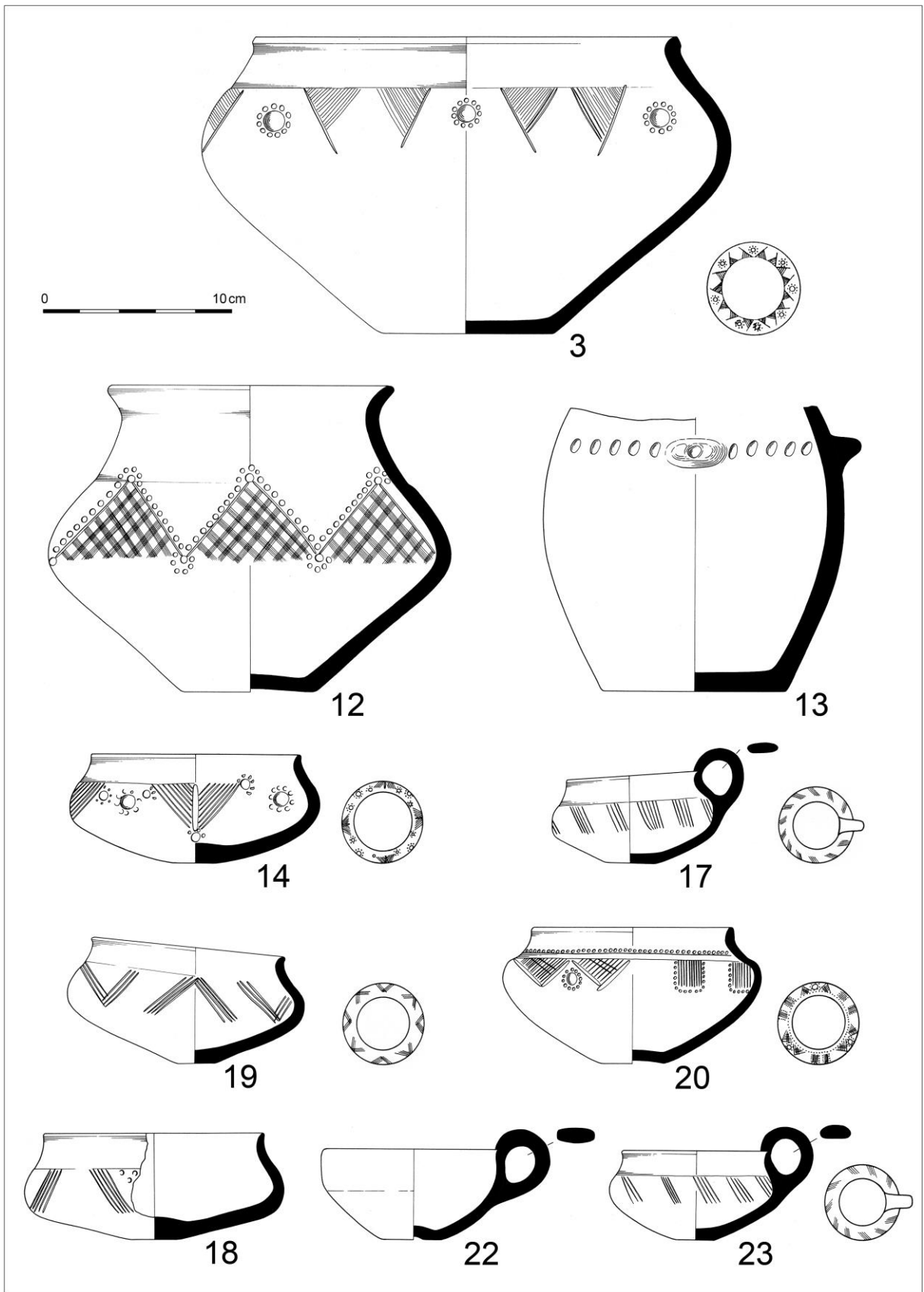
Tab. 8: Mostkovice H2 – „Přední díly“.

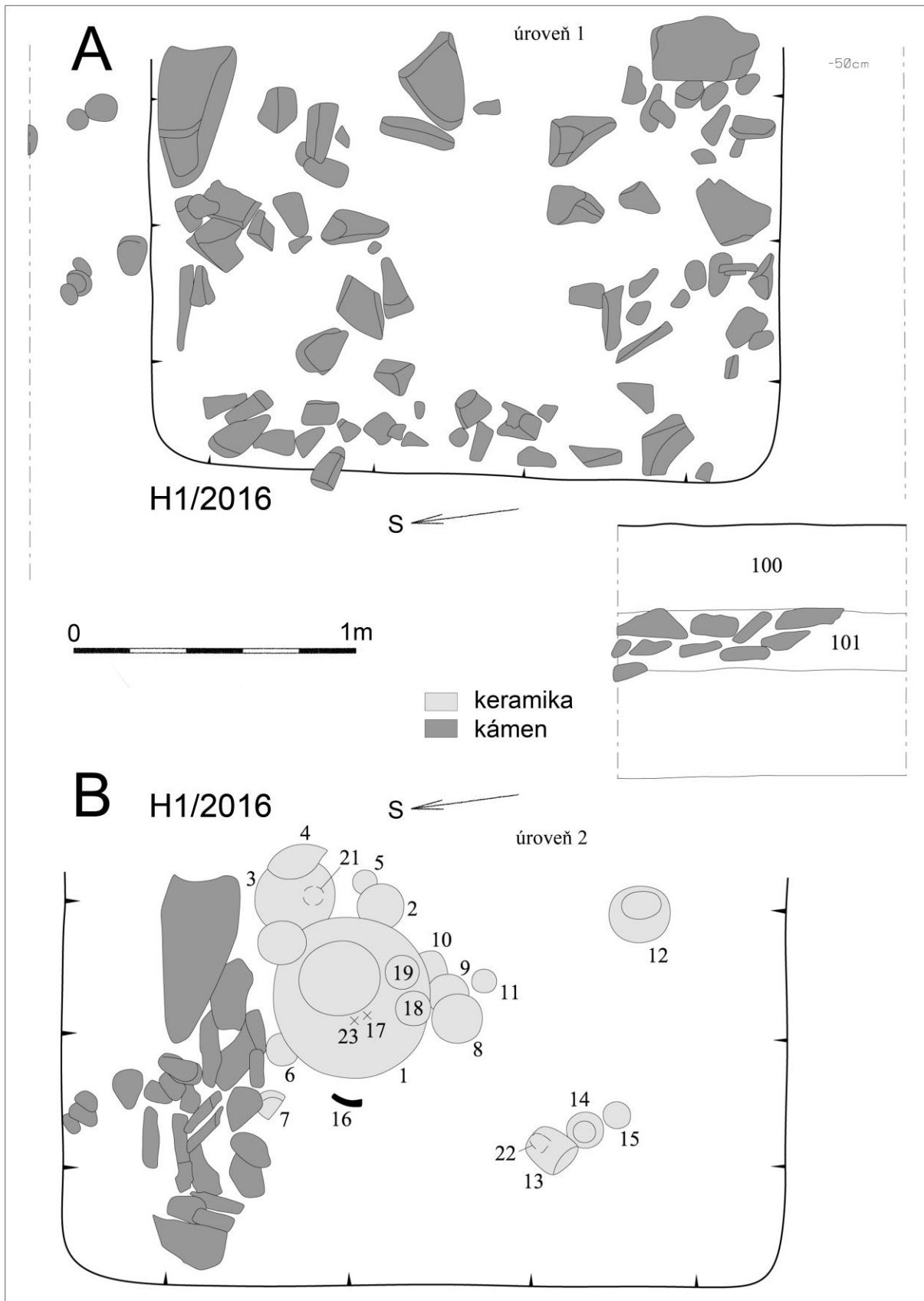
Tab. 9: Prostějov-Domamyslice. Celkový plán H1-H4/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“ na parcelách SO 01 a 05 (D. Vitulová).

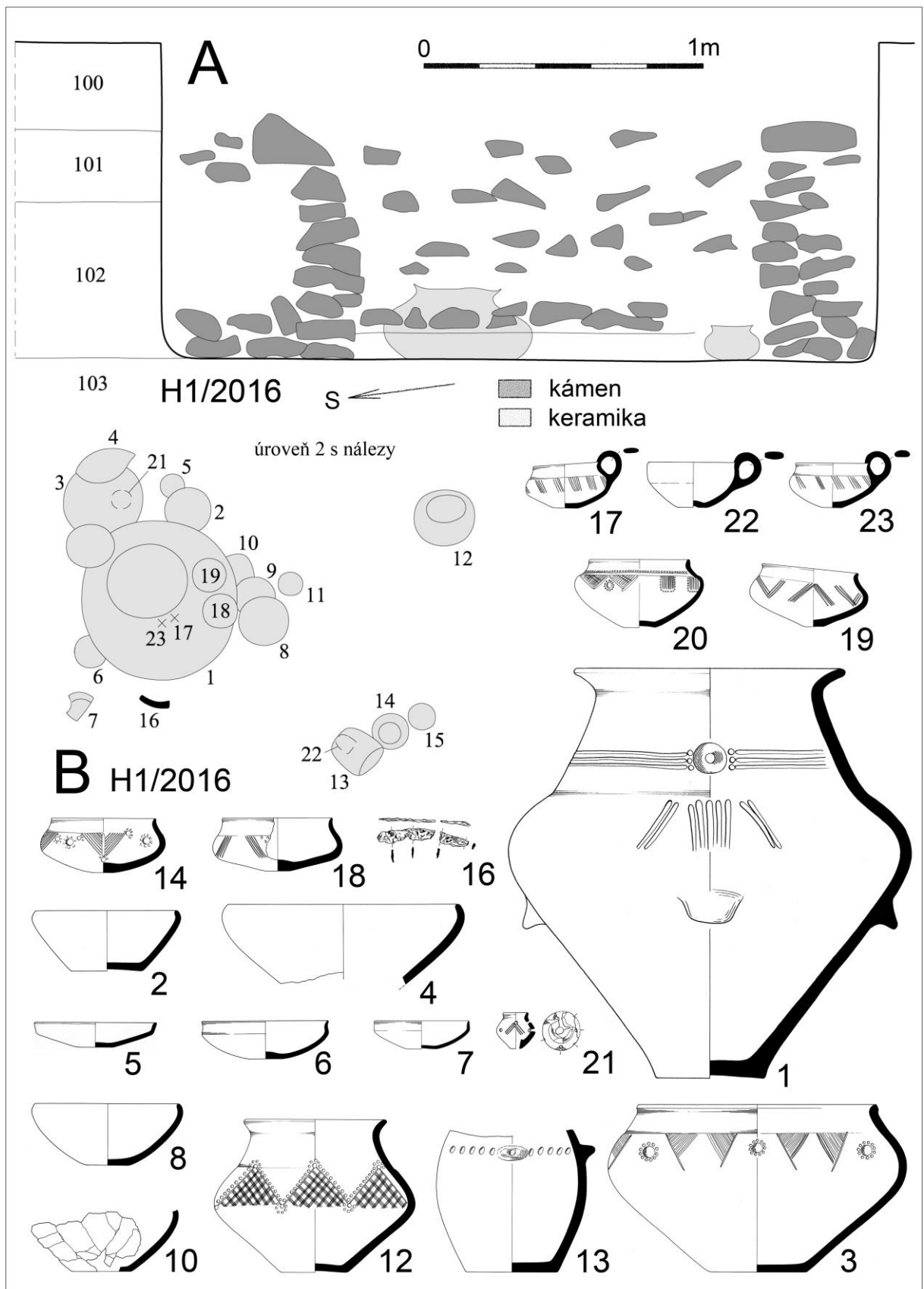
Tab. 10: Prostějov-Domamyslice H1/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“.

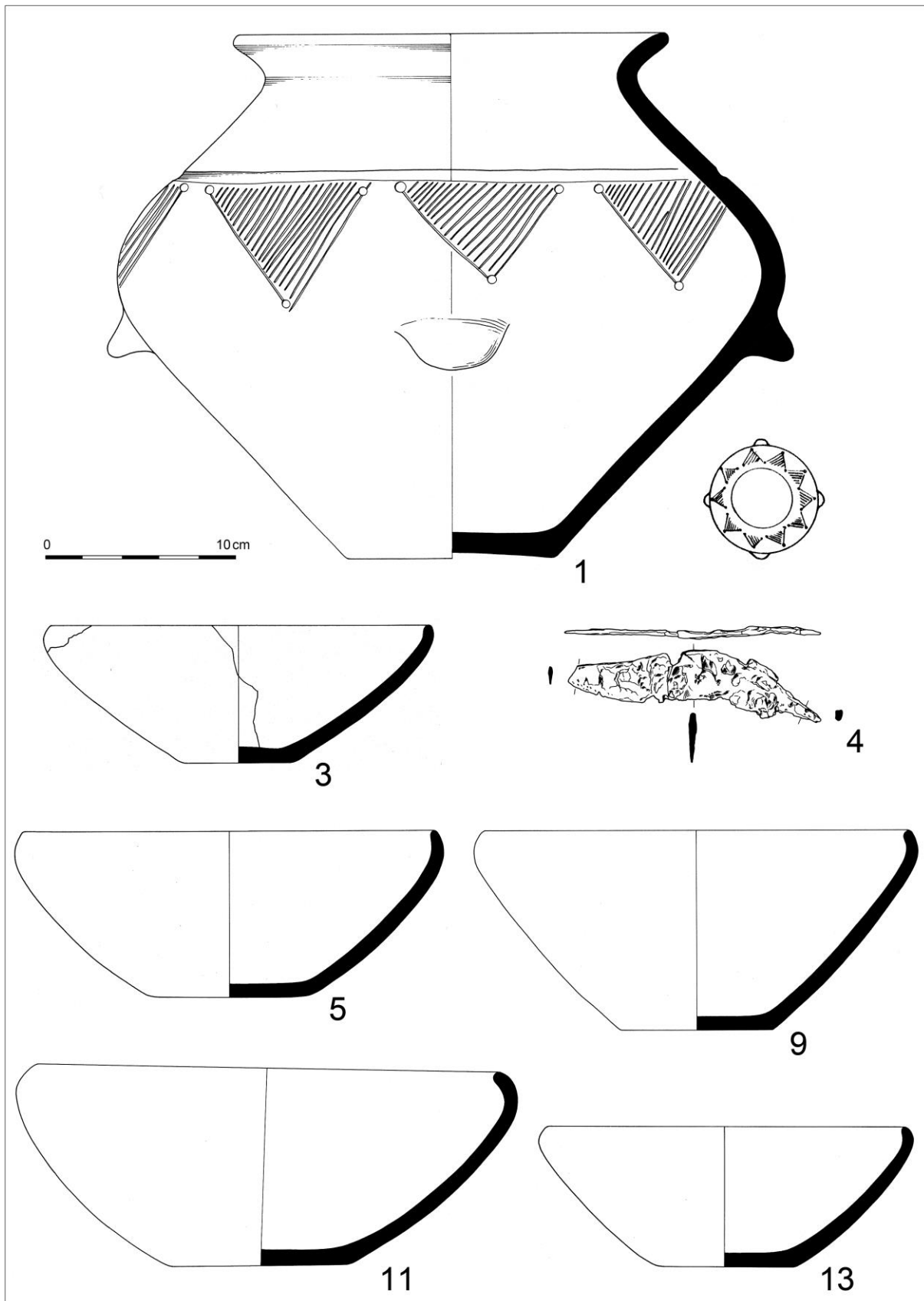
Tab. 11: Prostějov-Domamyslice H1/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“.

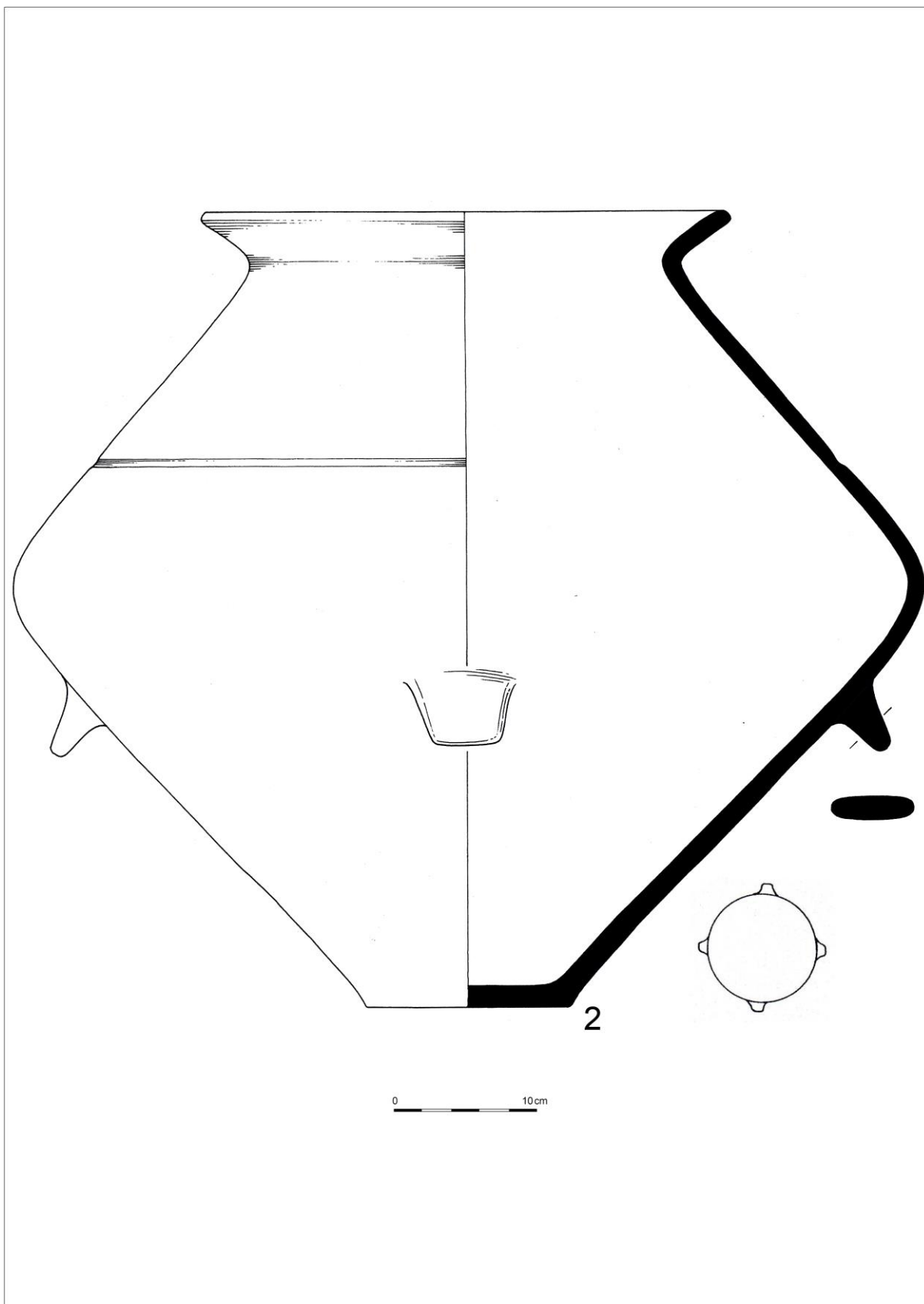
Tab. 12: Prostějov-Domamyslice H1/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“.

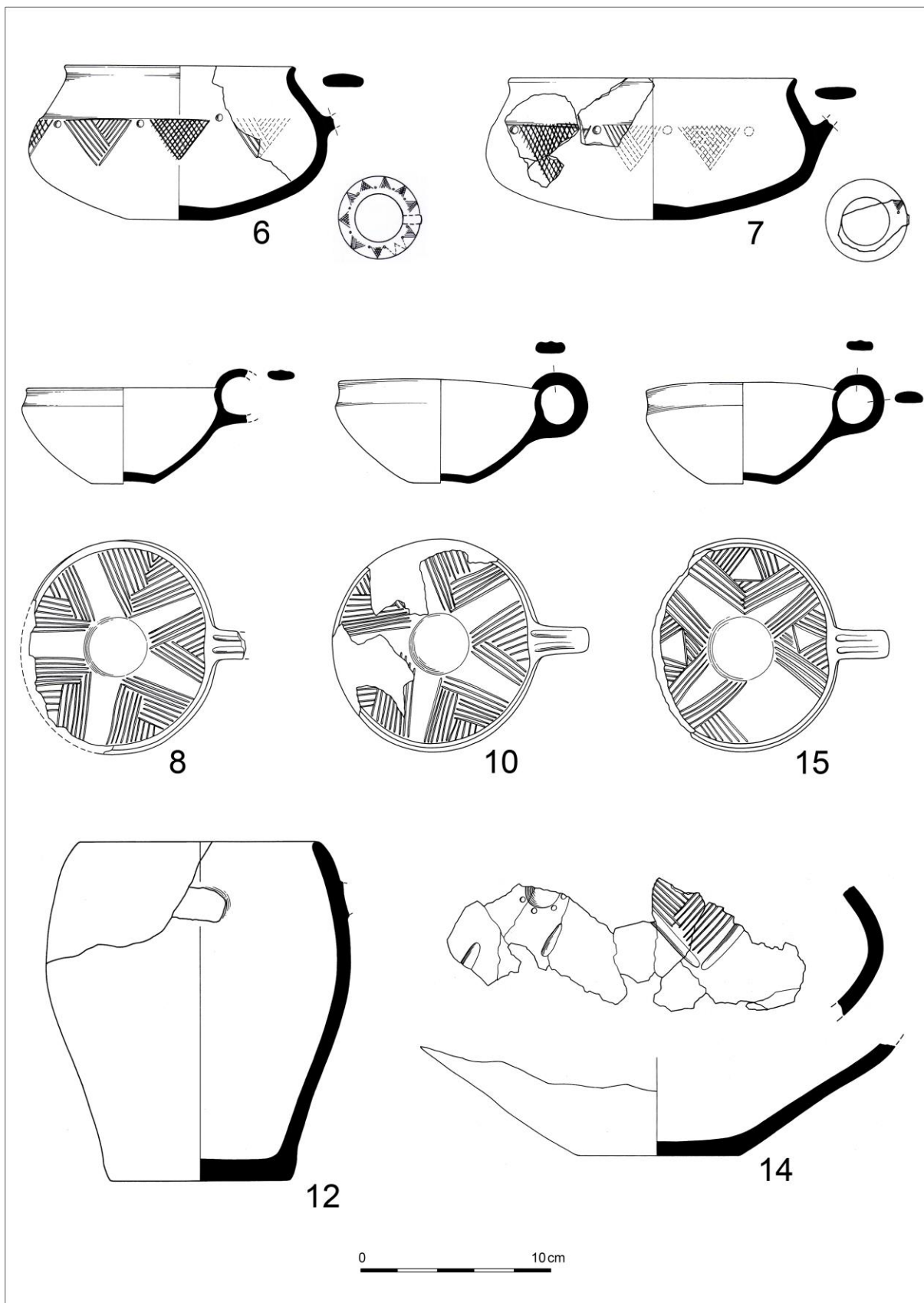
Tab. 13: Prostějov-Domamyslice H1/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“.

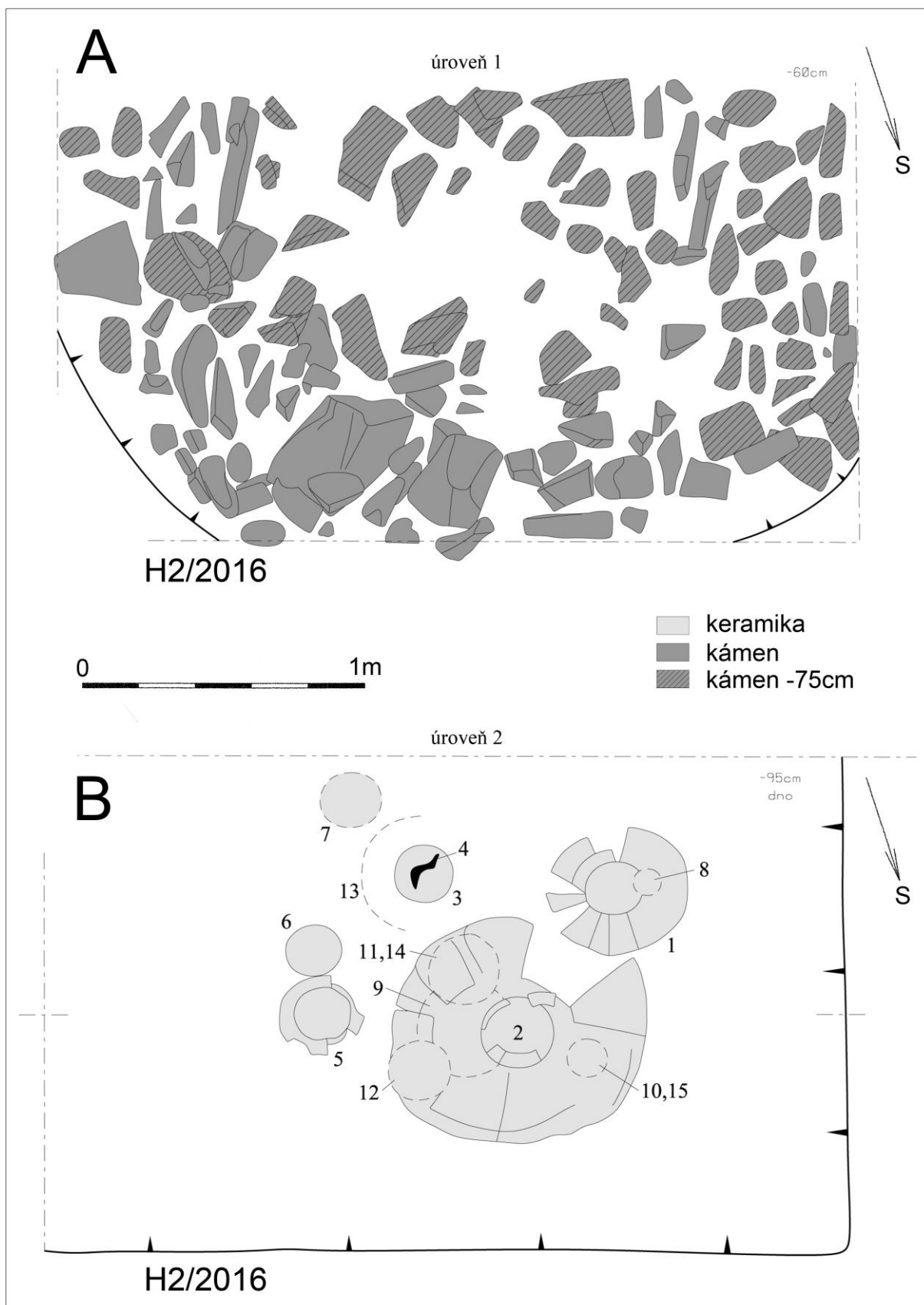
Tab. 14: Prostějov-Domamyslice H2/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“.

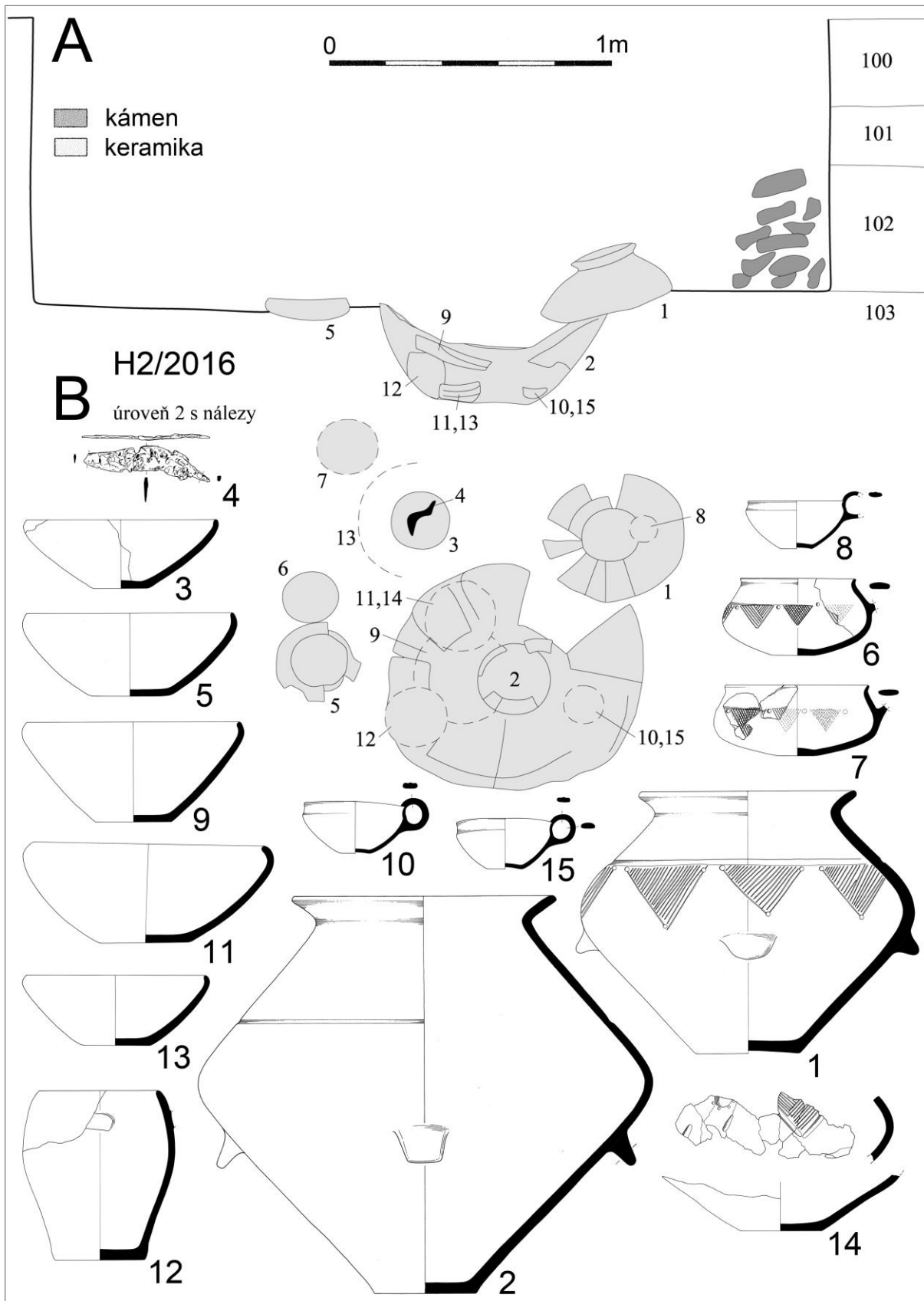
Tab. 15: Prostějov-Domamyslice H2/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“.

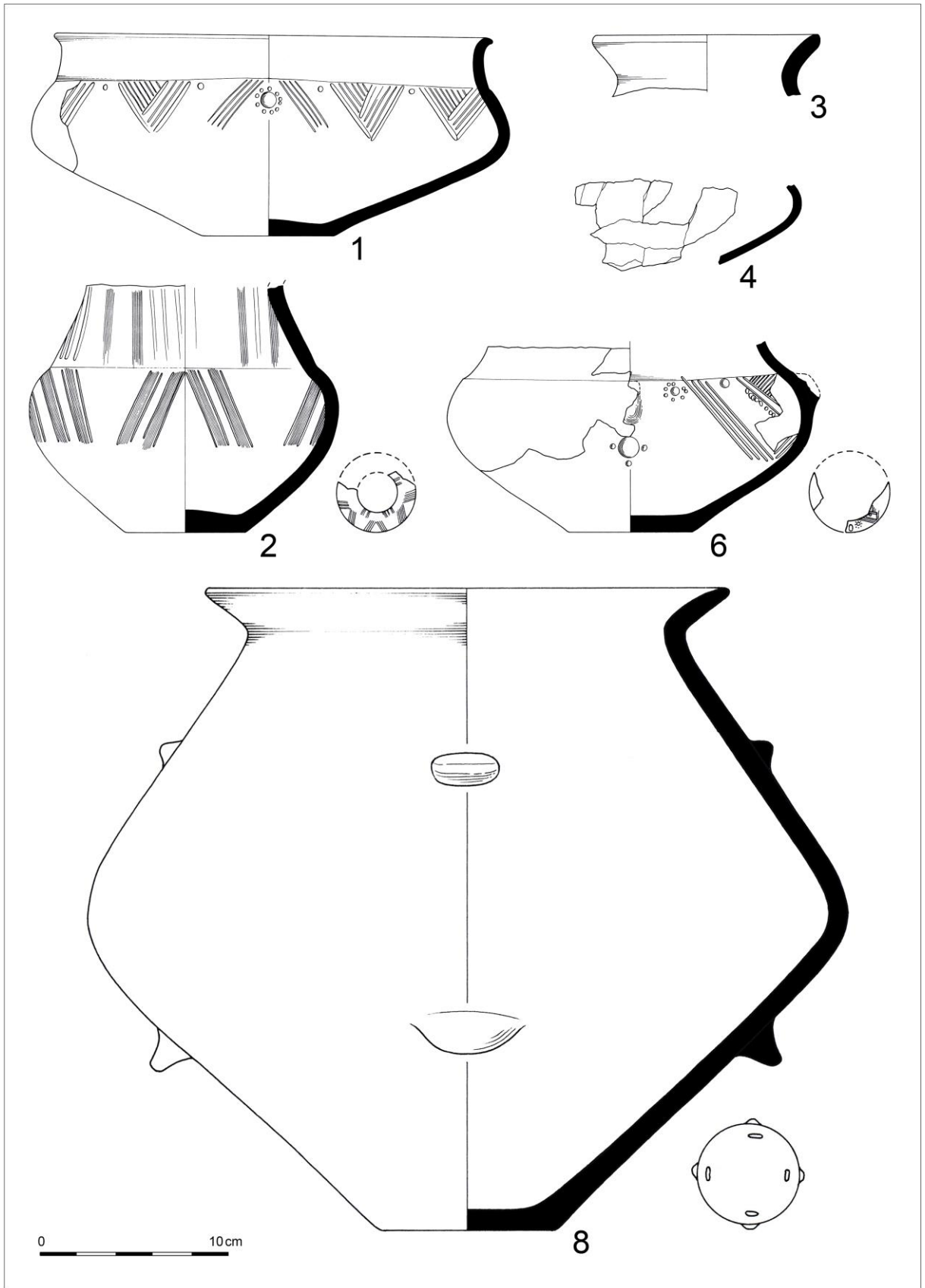
Tab. 16: Prostějov-Domamyslice H2/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“.

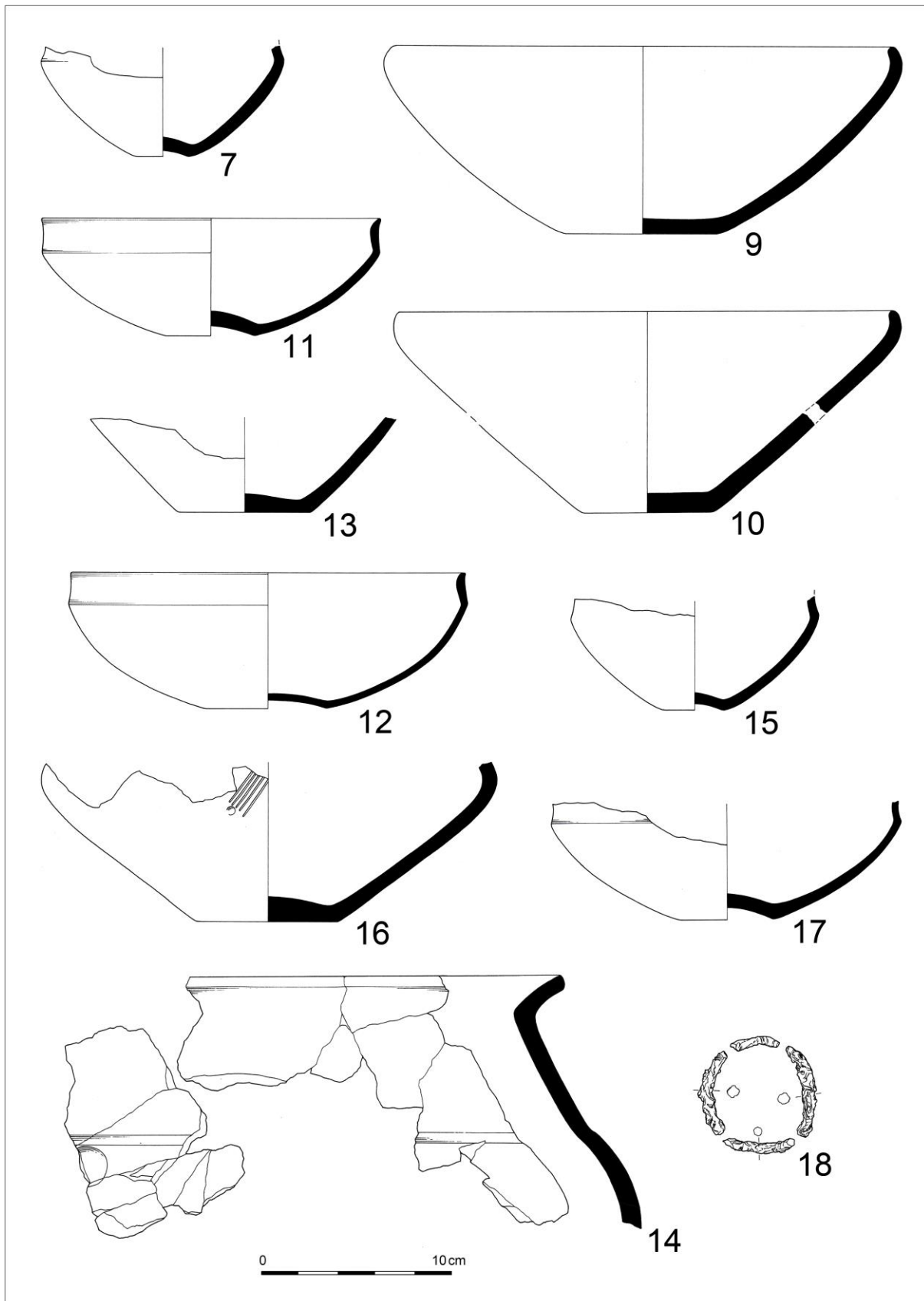
Tab. 17: Prostějov-Domamyslice H2/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“.

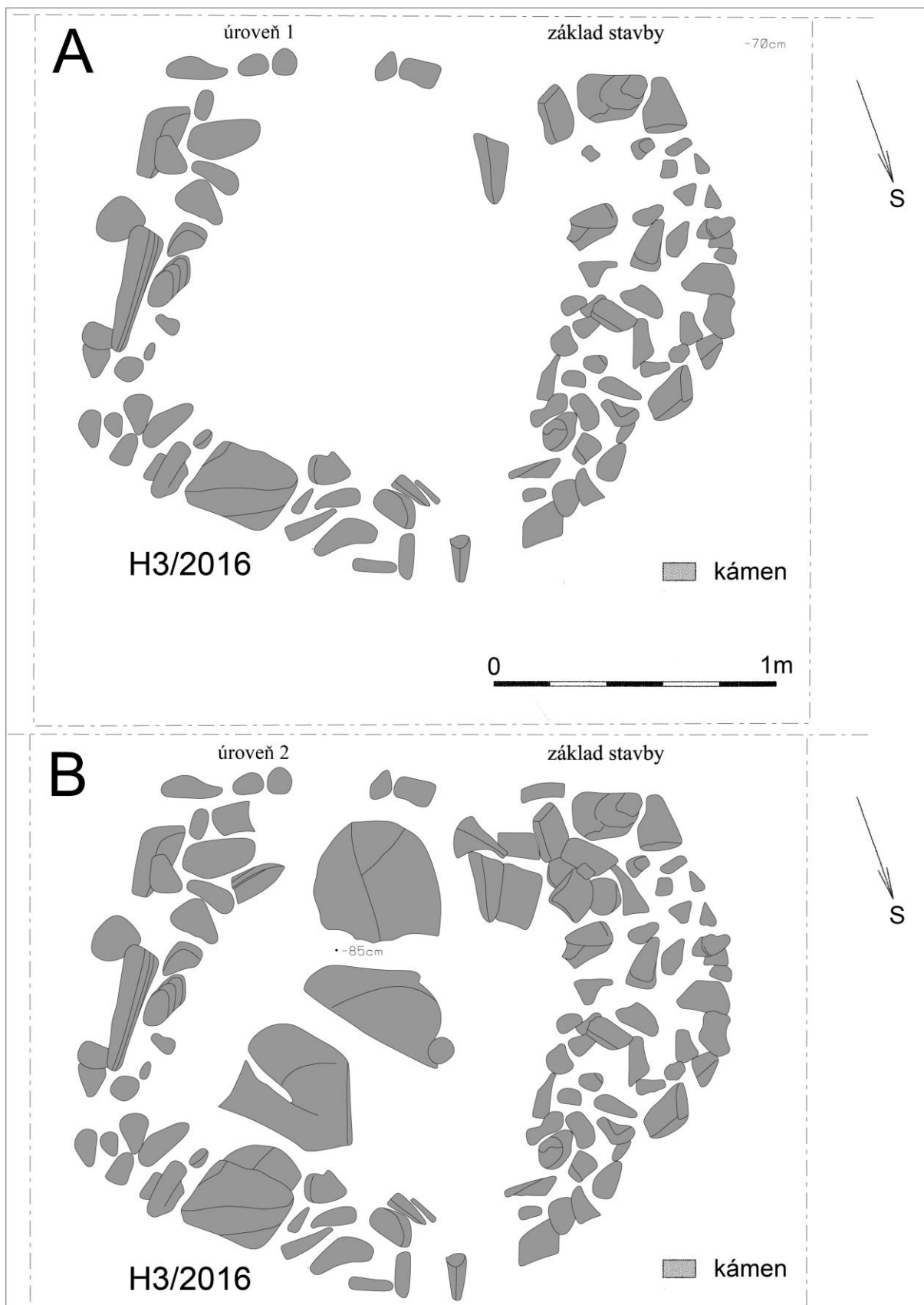
Tab. 18: Prostějov-Domamyslice H2/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“.

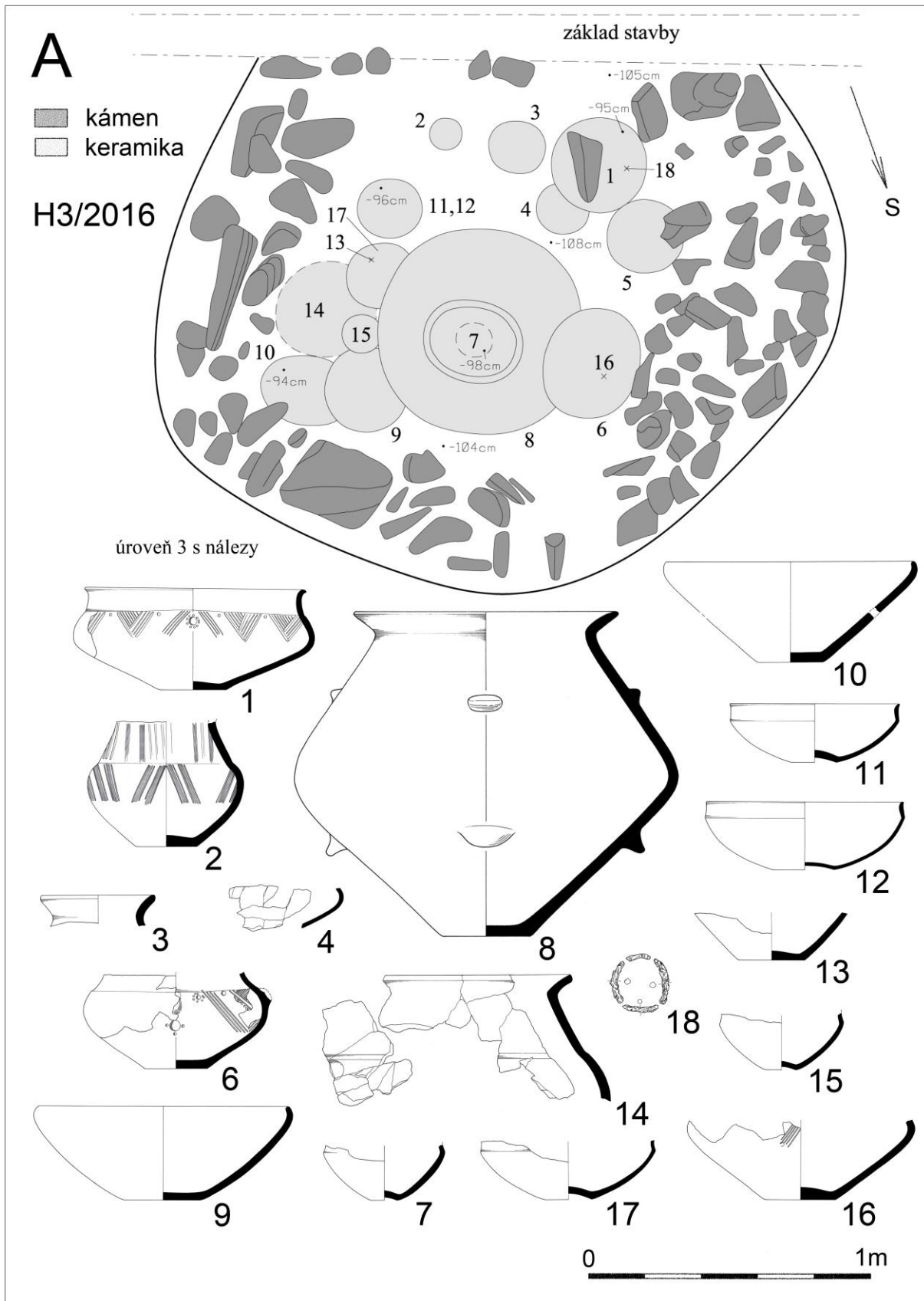
Tab. 19: Prostějov-Domamyslice H3/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“.

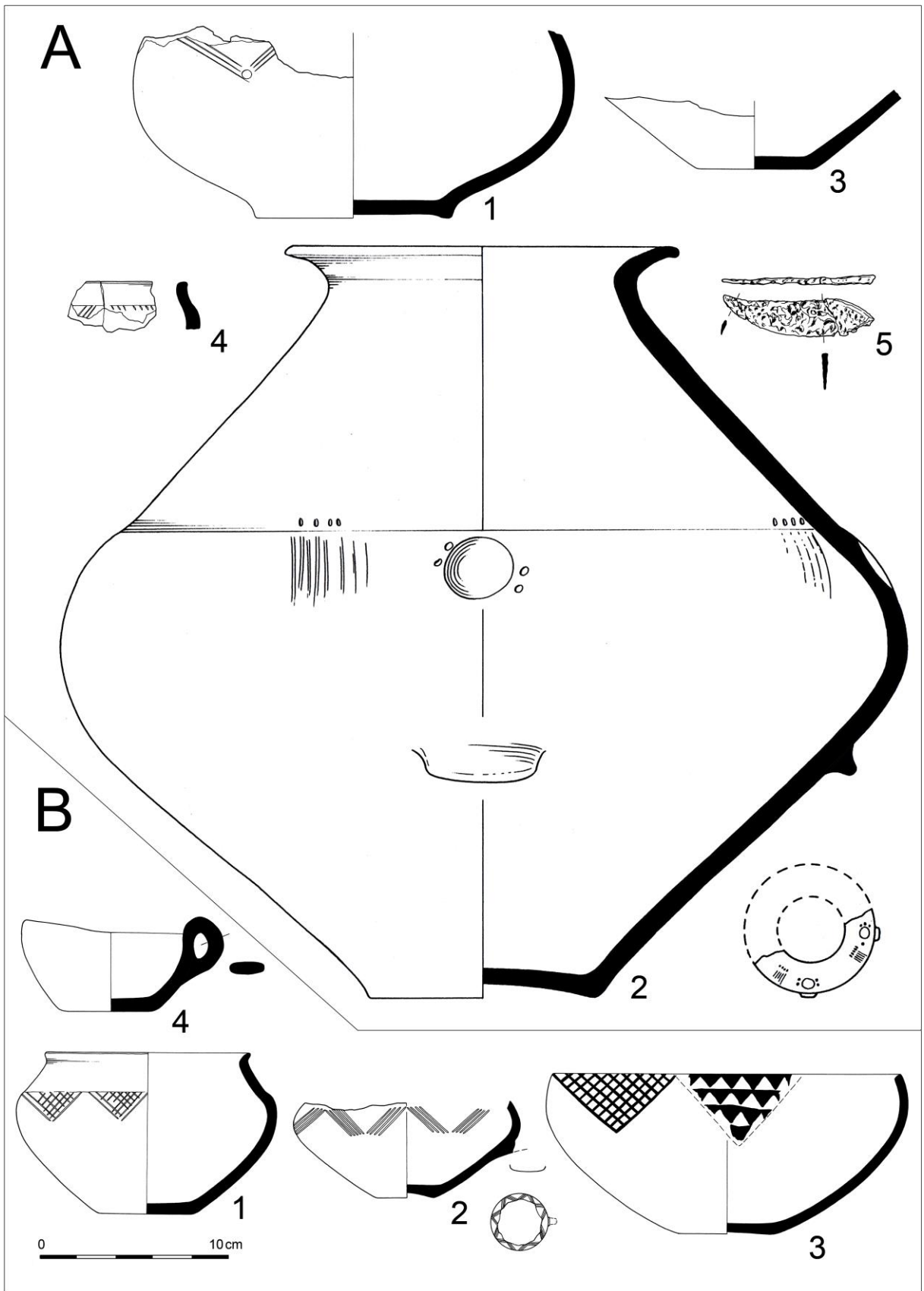
Tab. 20: Prostějov-Domamyslice H3/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“.

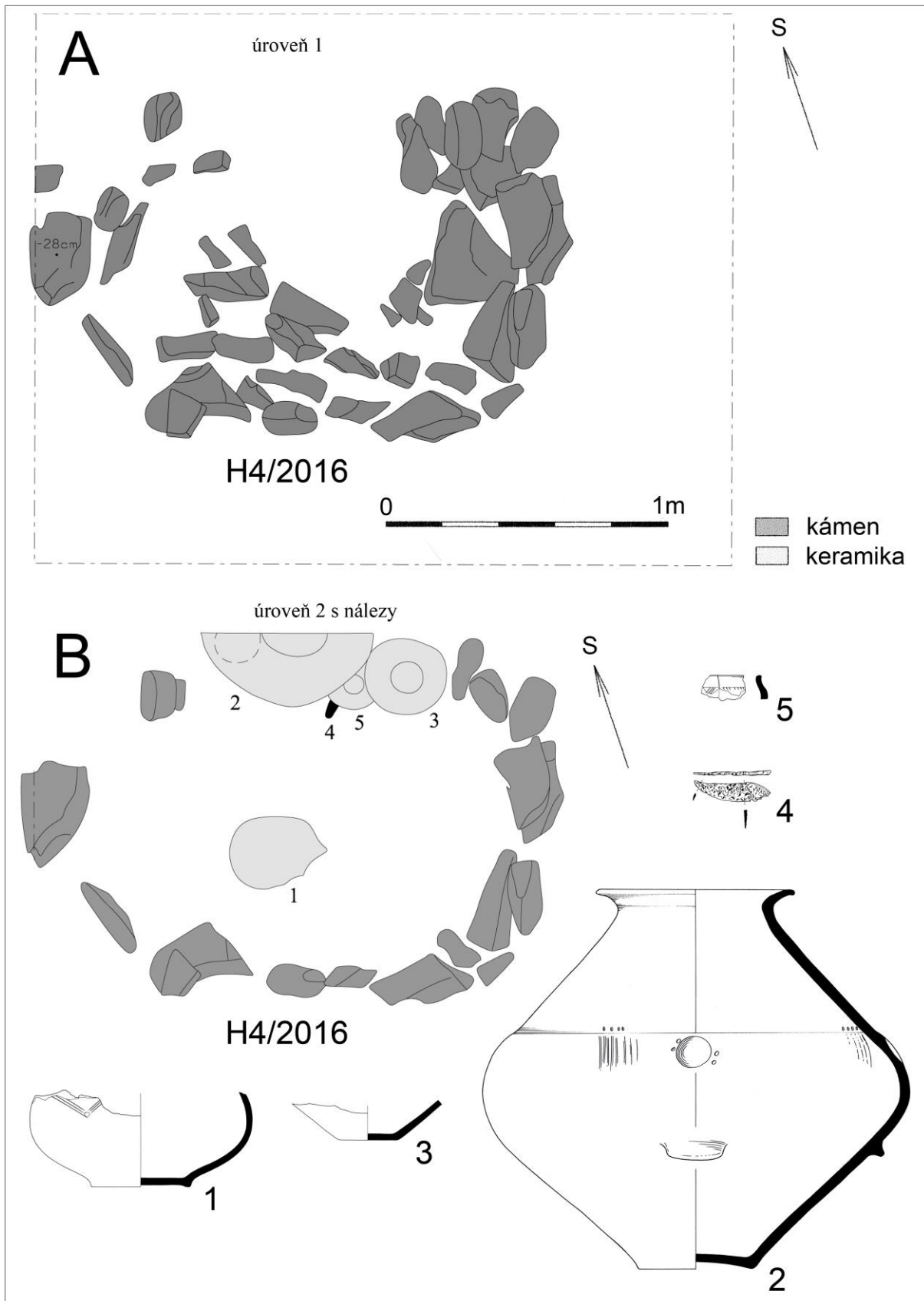
Tab. 21: Prostějov-Domamyslice H3/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“.

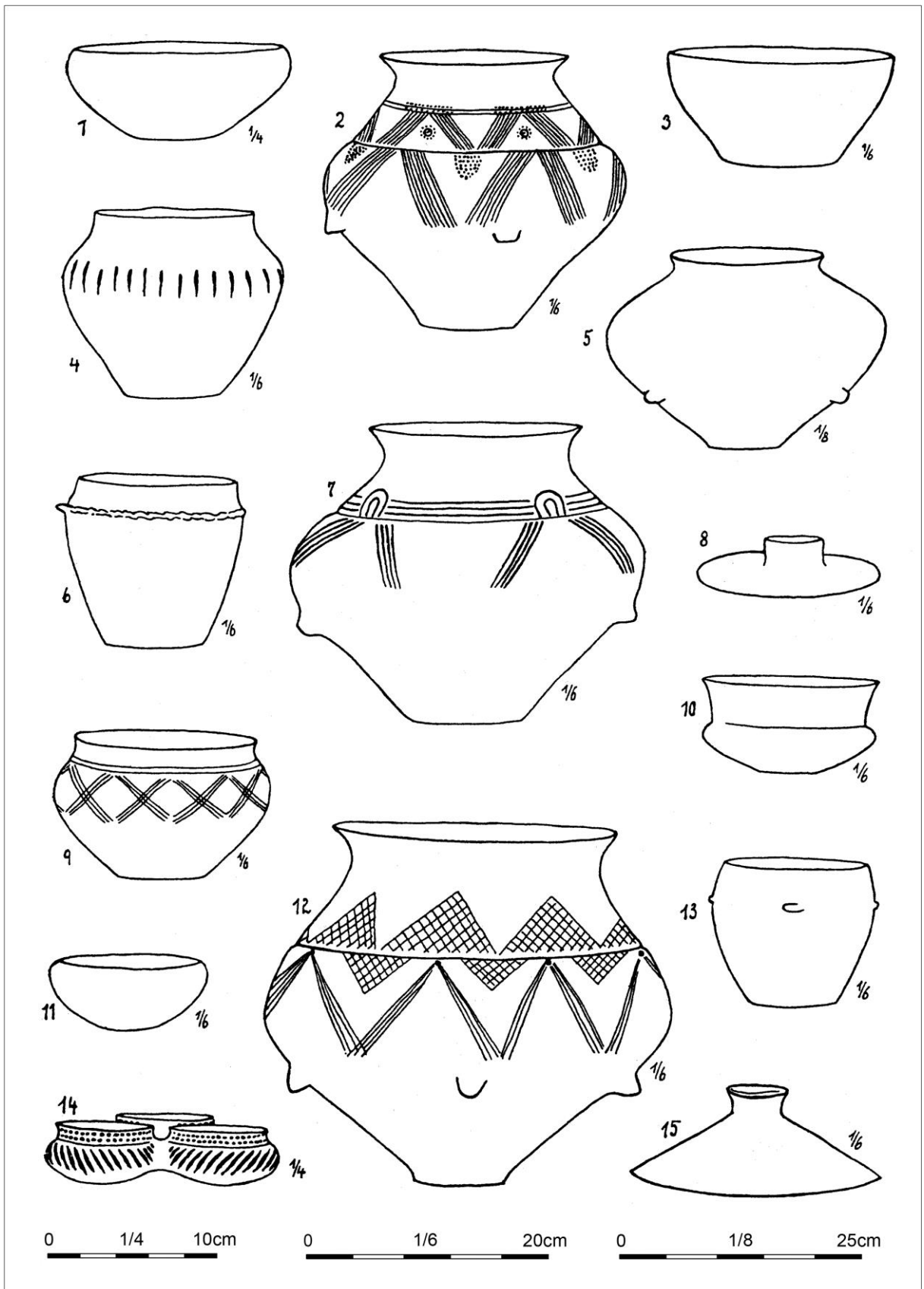
Tab. 22: Prostějov-Domamyslice H3/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“.

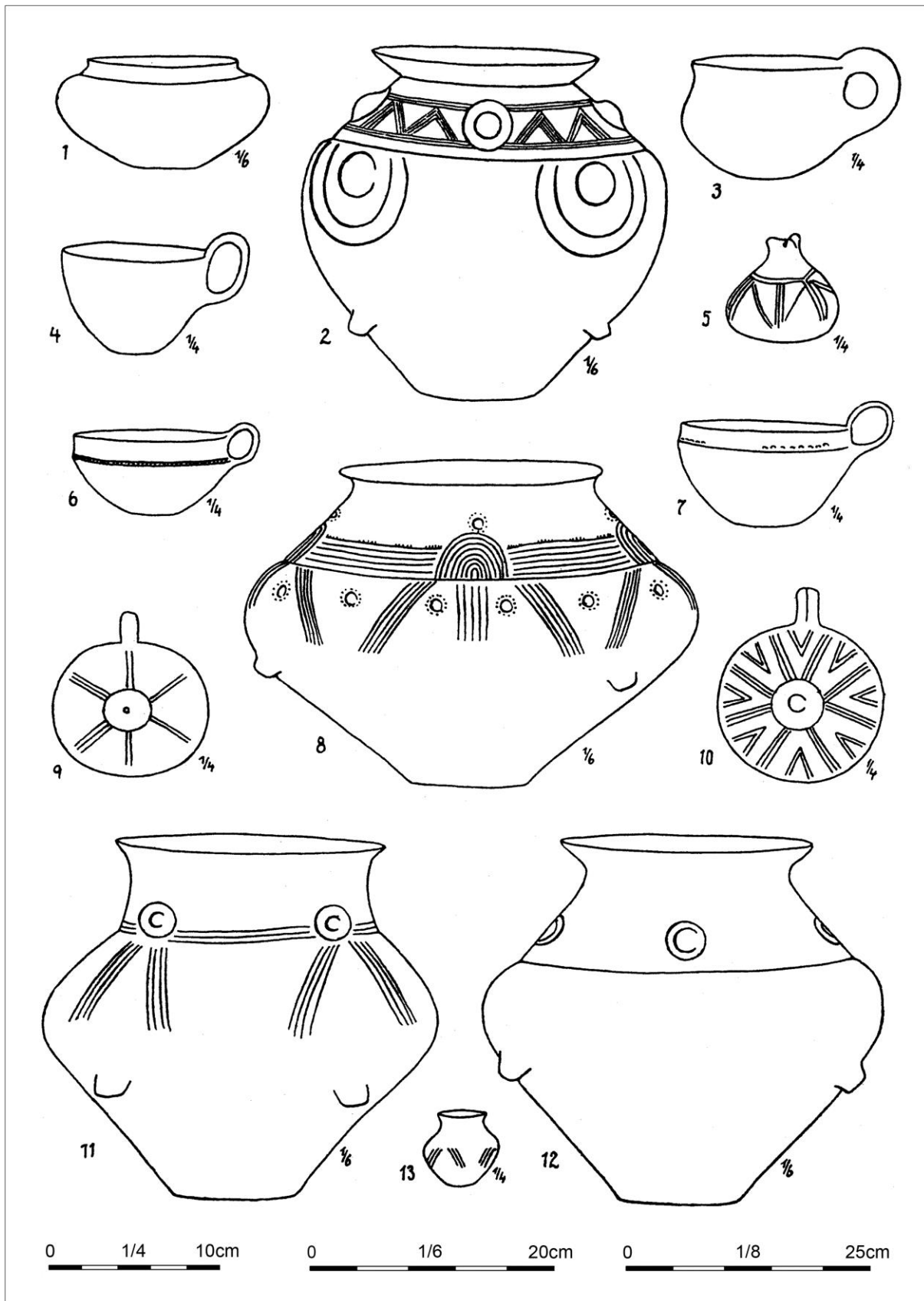
Tab. 23: Prostějov-Domamyslice H4/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“ (A), Prostějov – „ul. Újezd“ (B).

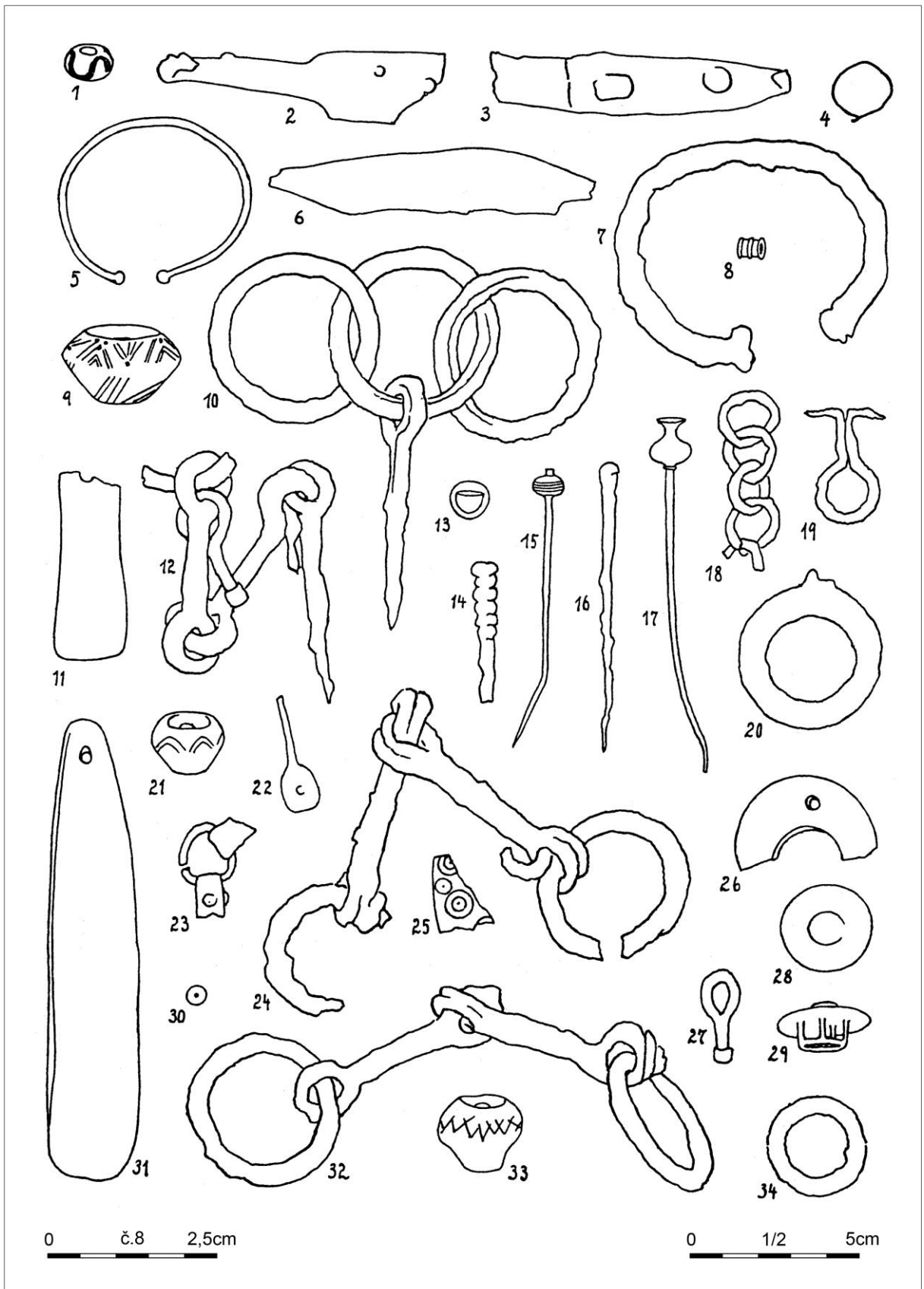
Tab. 24: Prostějov-Domamyslice H4/2016 – „V Loučkách, ul. Olšová“.

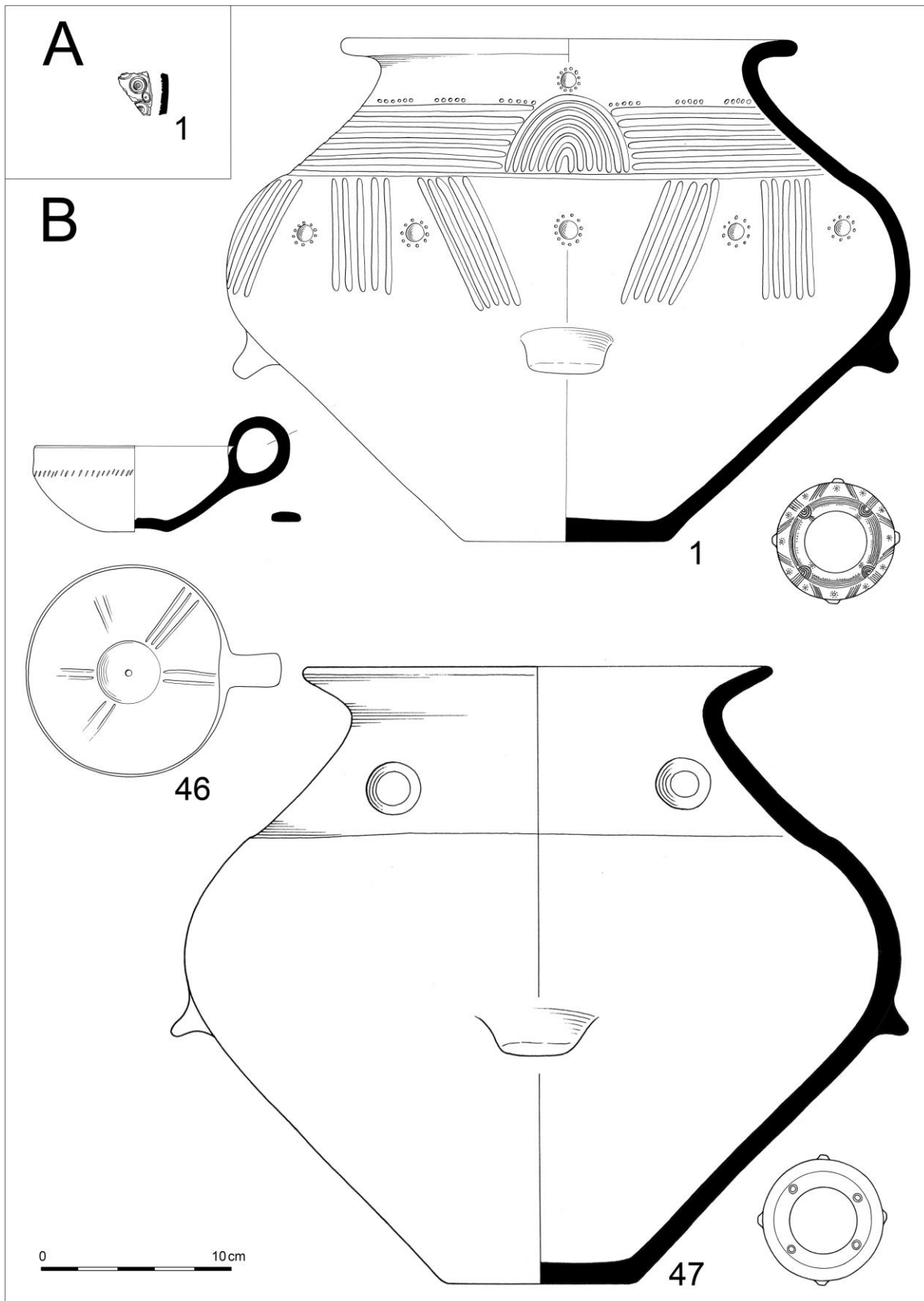
Tab. 25: Seloutky – „Na Šťastných“ (podle *Gottwald 1928*, tab. I).

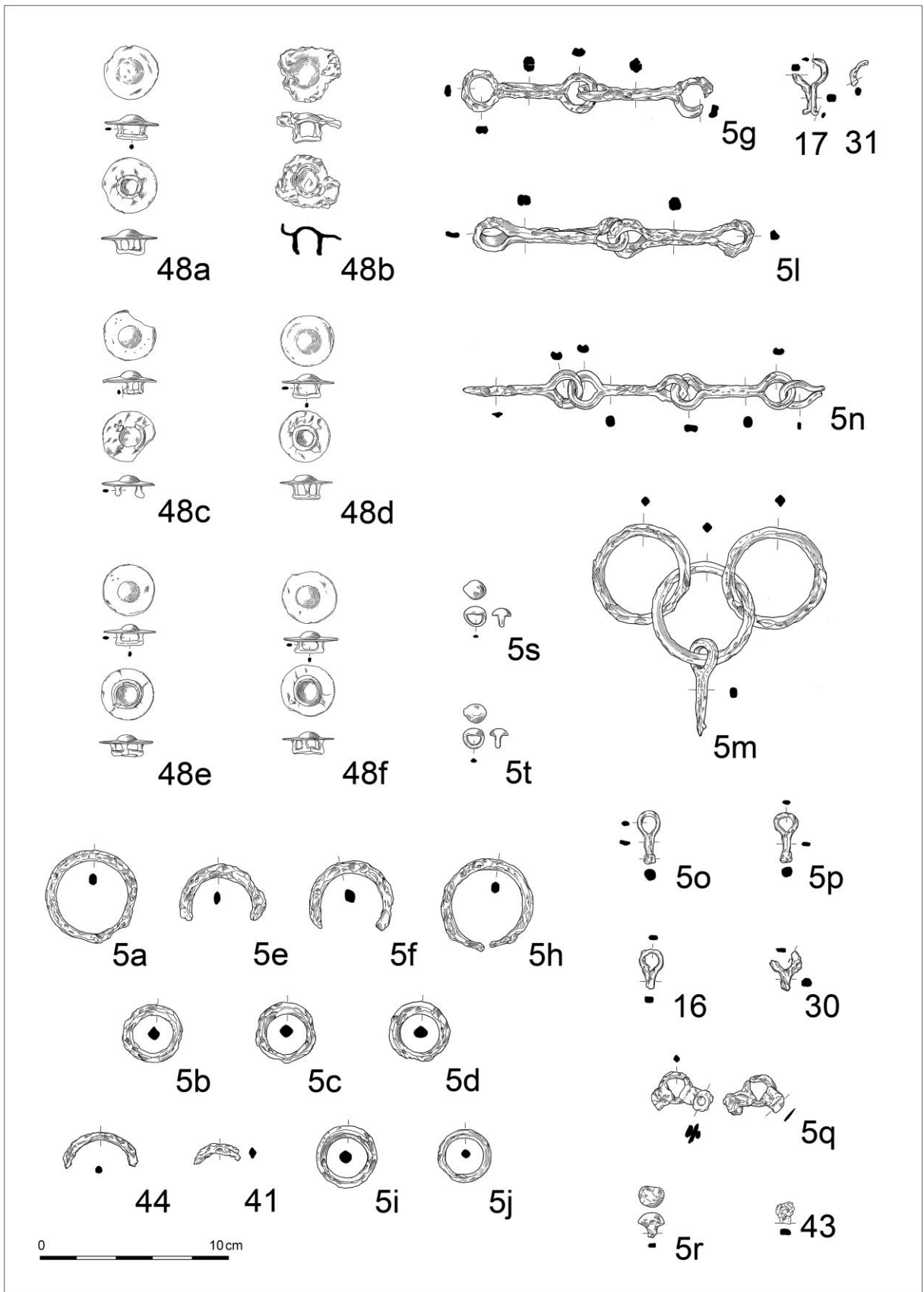
Tab. 26: Seloutky – „Na Šťastných“ (podle *Gottwald 1928*, tab. II).

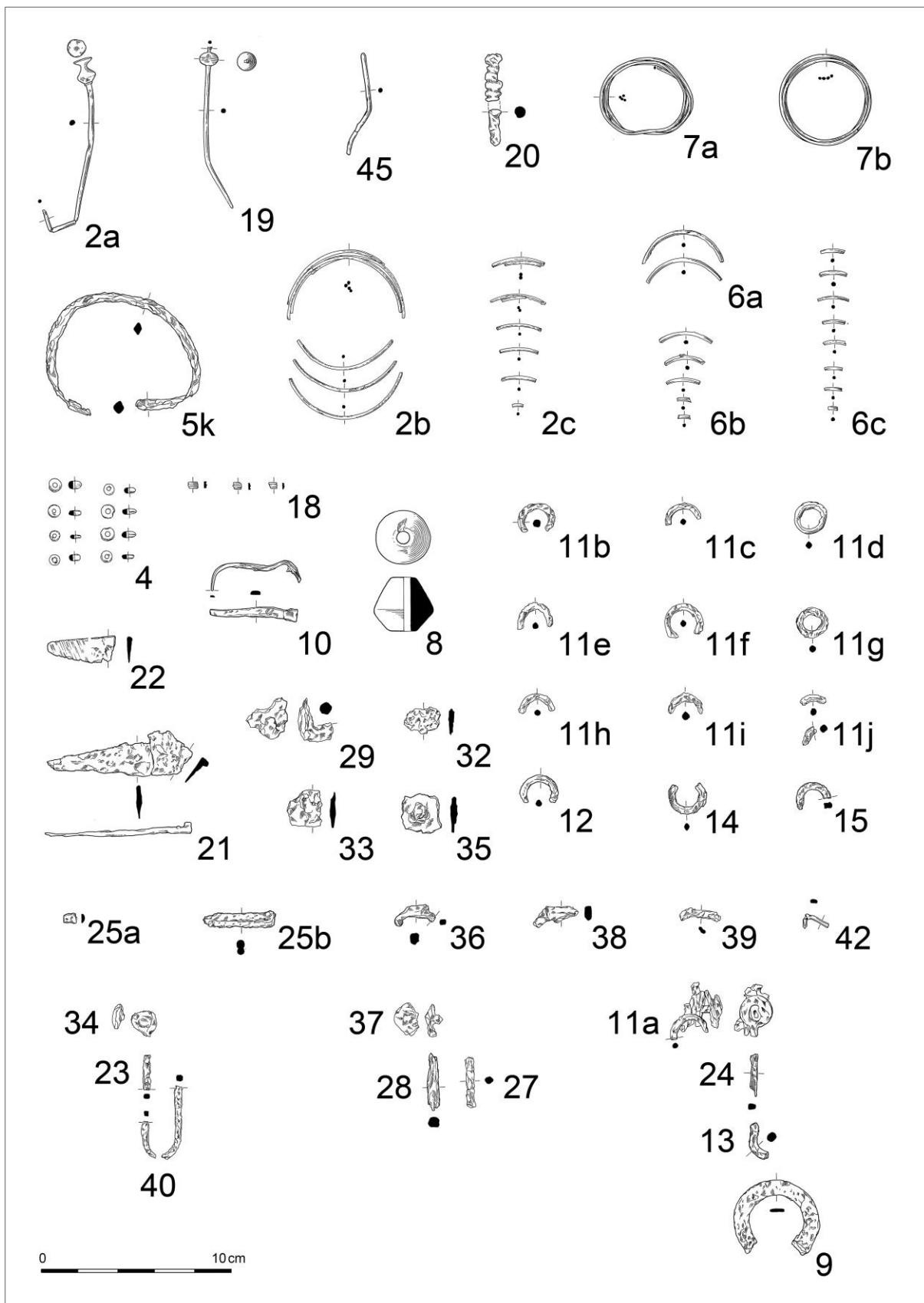
Tab. 27: Seloutky – „Na Šťastných“ (podle *Gottwald 1928*, tab. III).

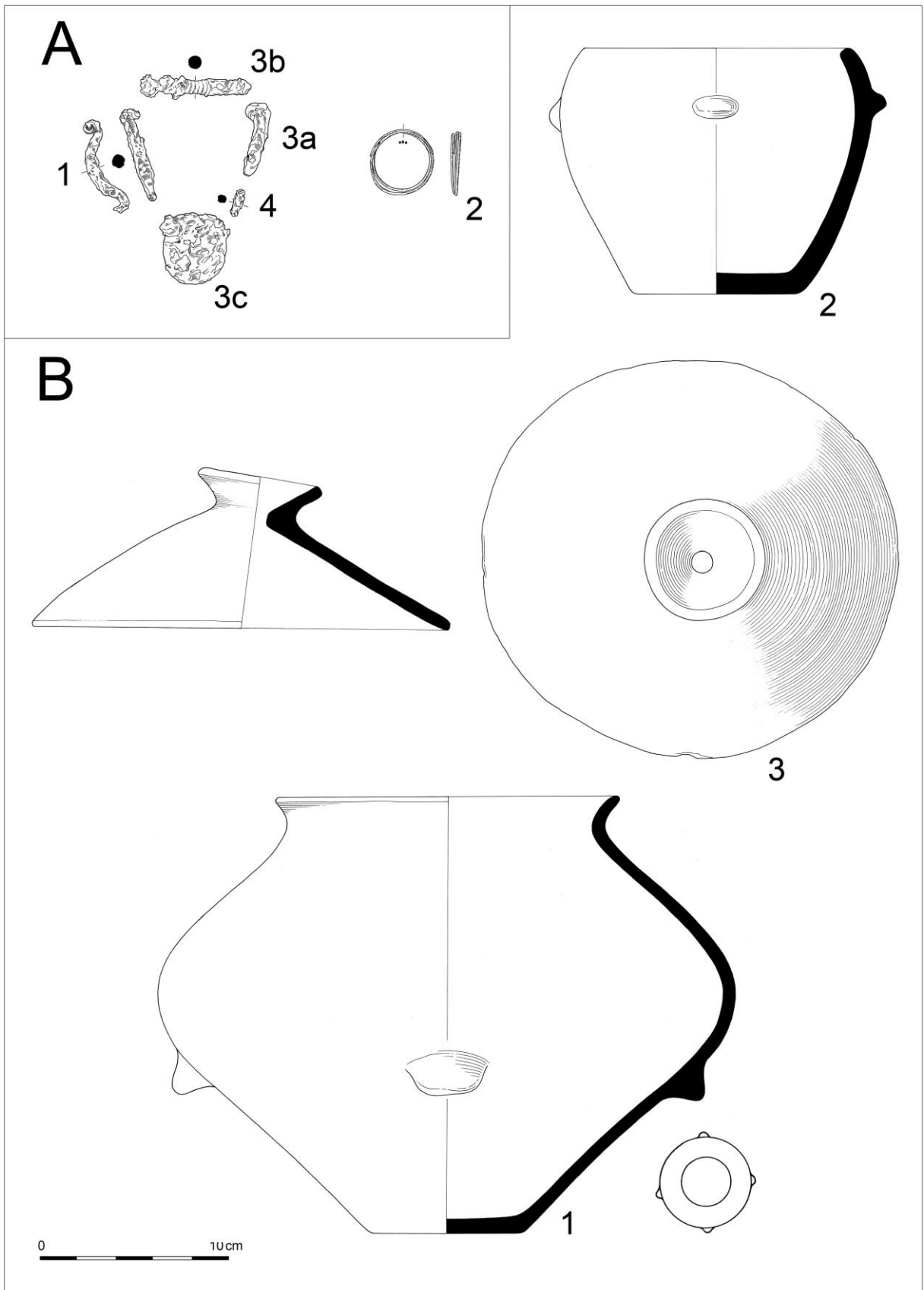
Tab. 28: Seloutky H1/1923 (A) a H2/1926 (B) – „Na Šťastných“.

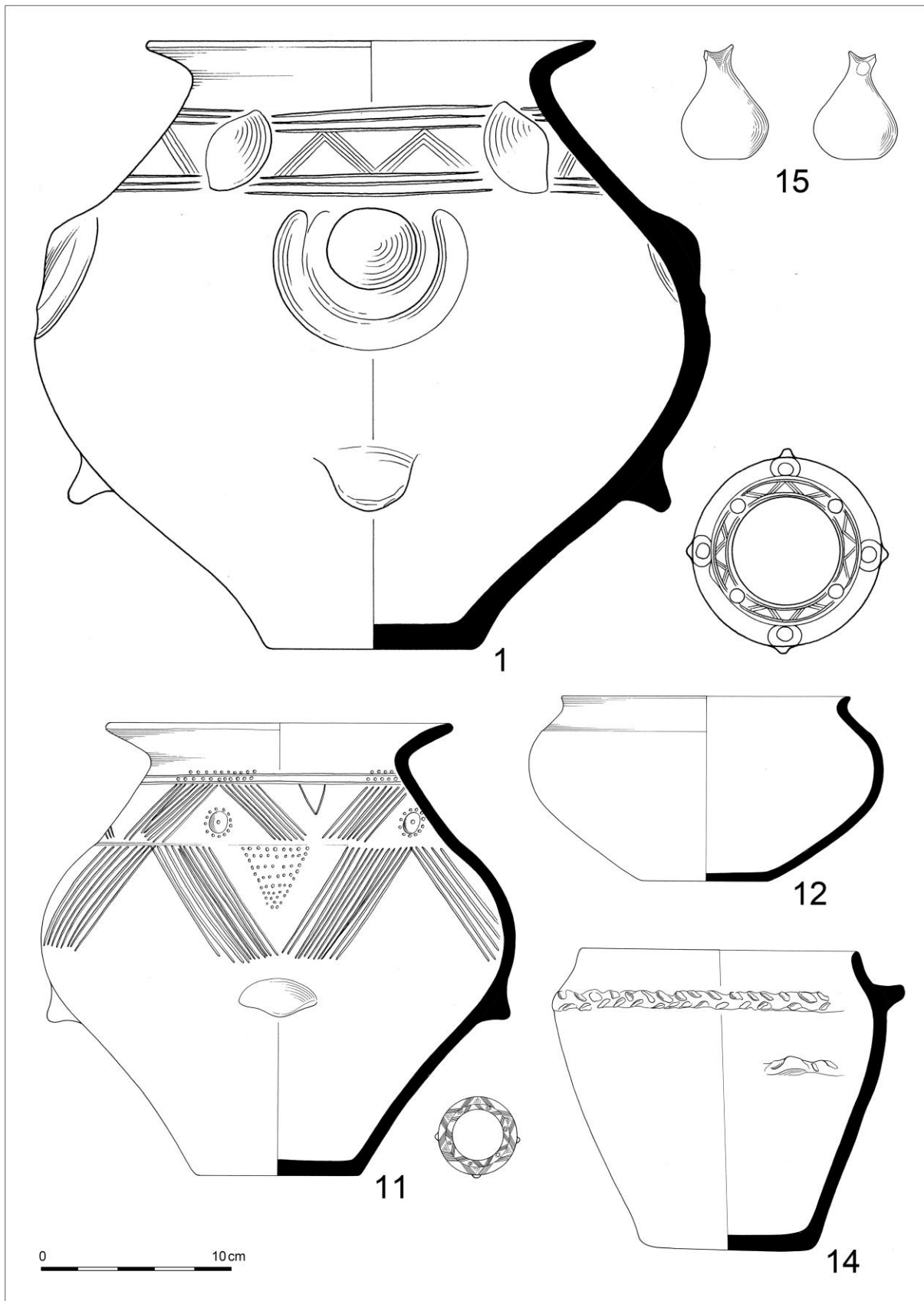
Tab. 29: Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“.

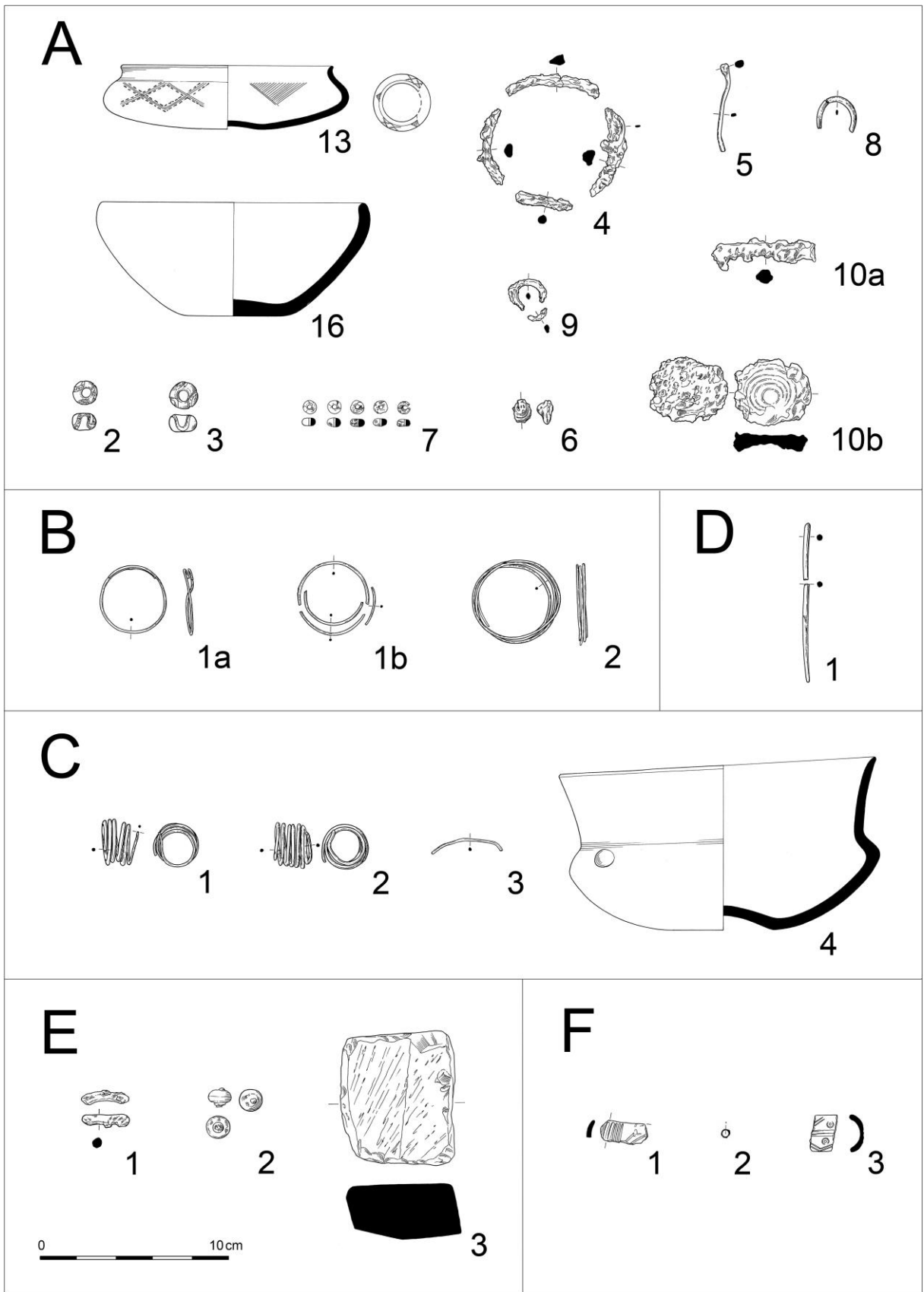
Tab. 30: Seloutky H2/1926 – „Na Šťastných“.

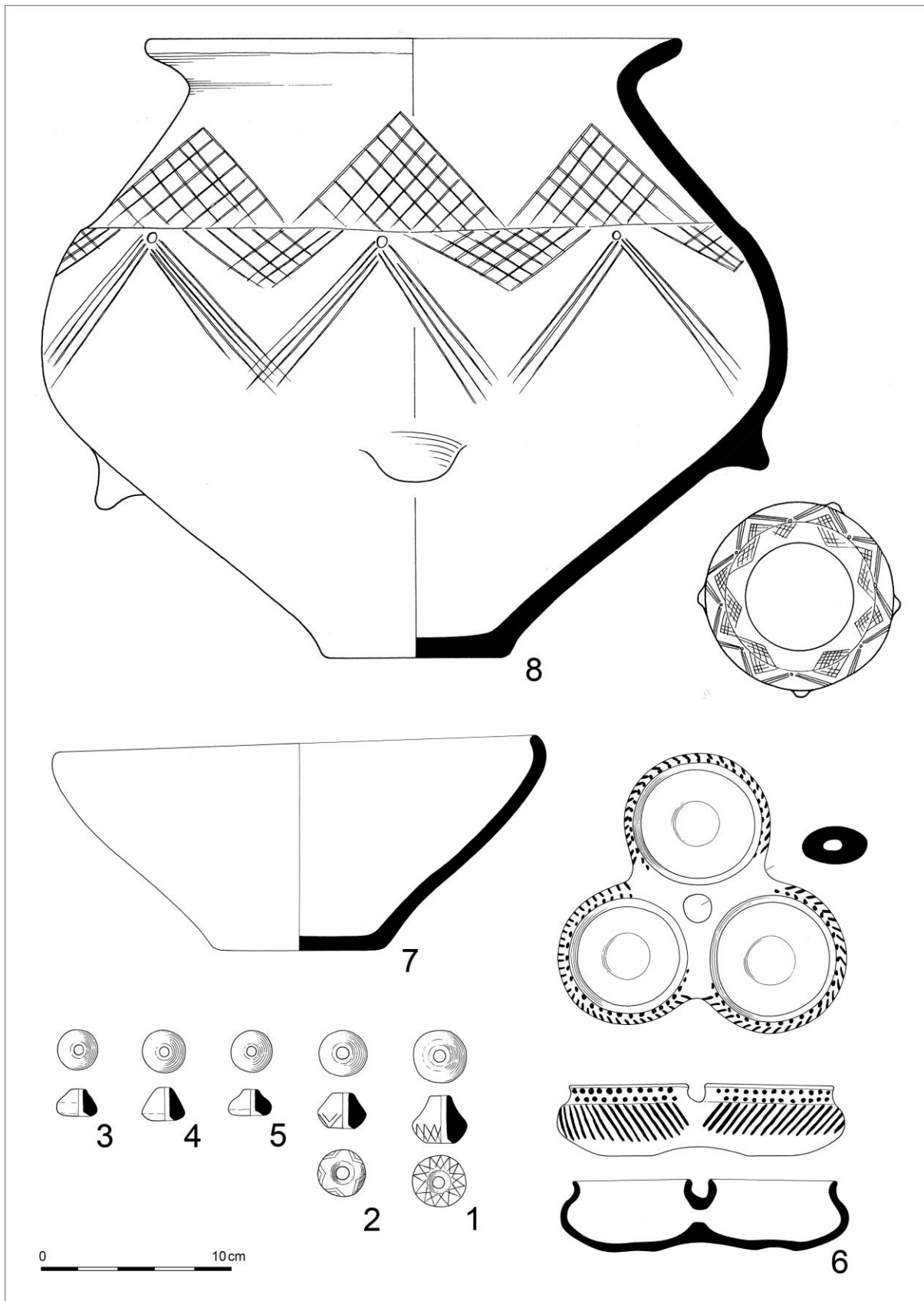
Tab. 31: Seloutky H3/1926 (A) a H4/1926 (B) – „Na Šťastných“.

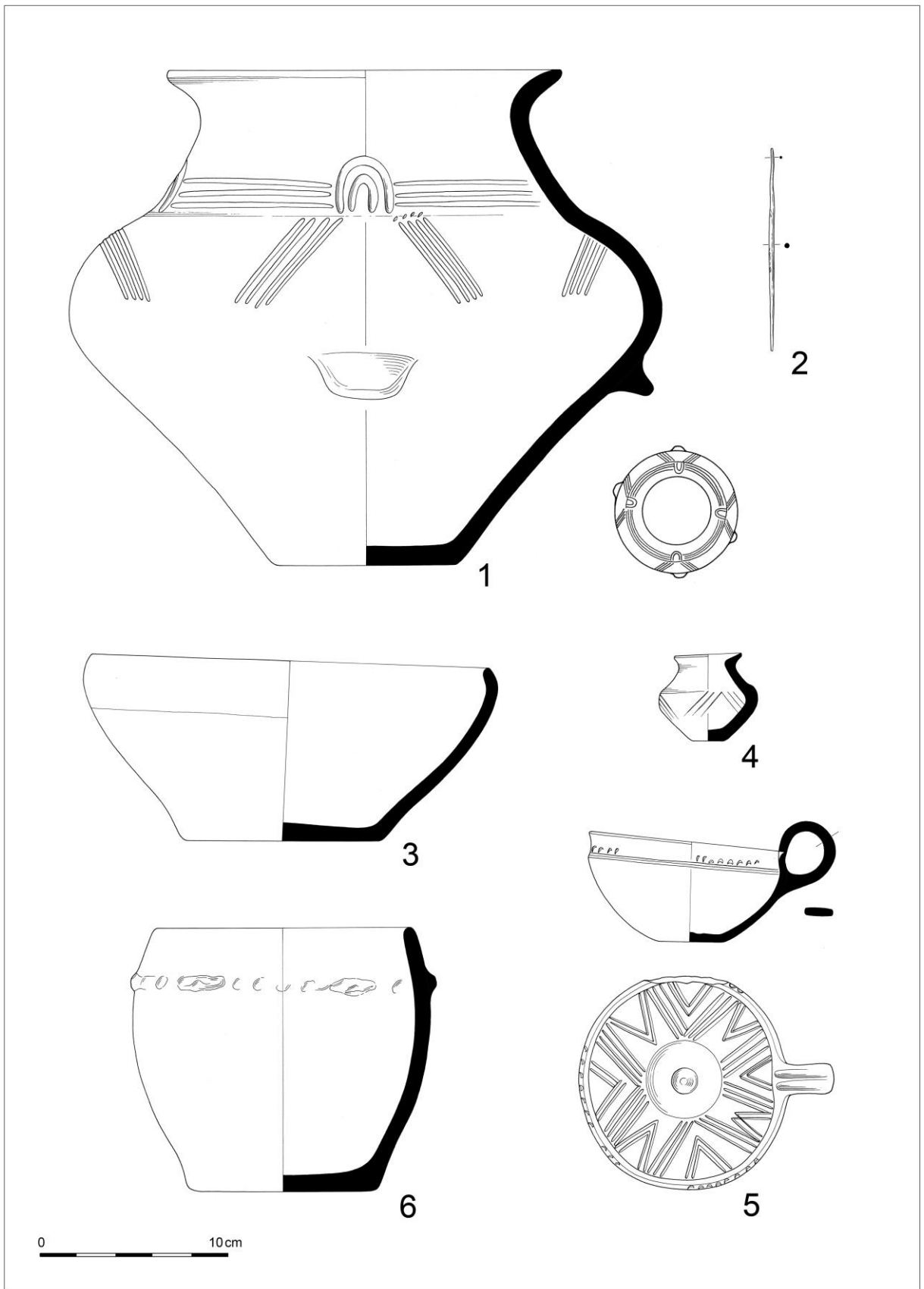
Tab. 32: Seloutky H5/1926 – „Na Šťastných“.

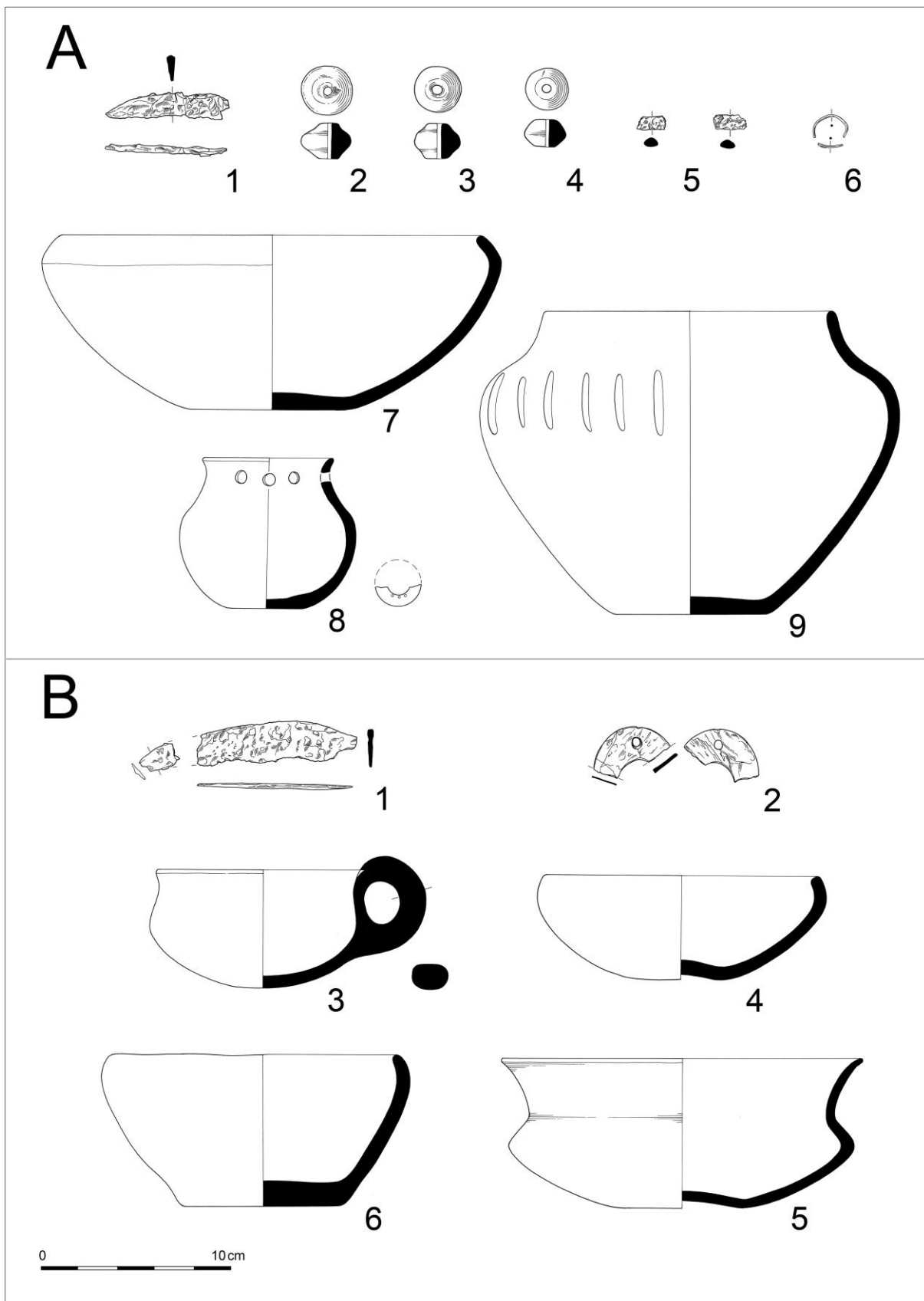
Tab. 33: Seloutky H5/1926 (A), H7/1926 (B), H9/1926 (C), H11/1926 (D), H12/1926 (E) a žároviště u H20 (F) – „Na Šťastných“.

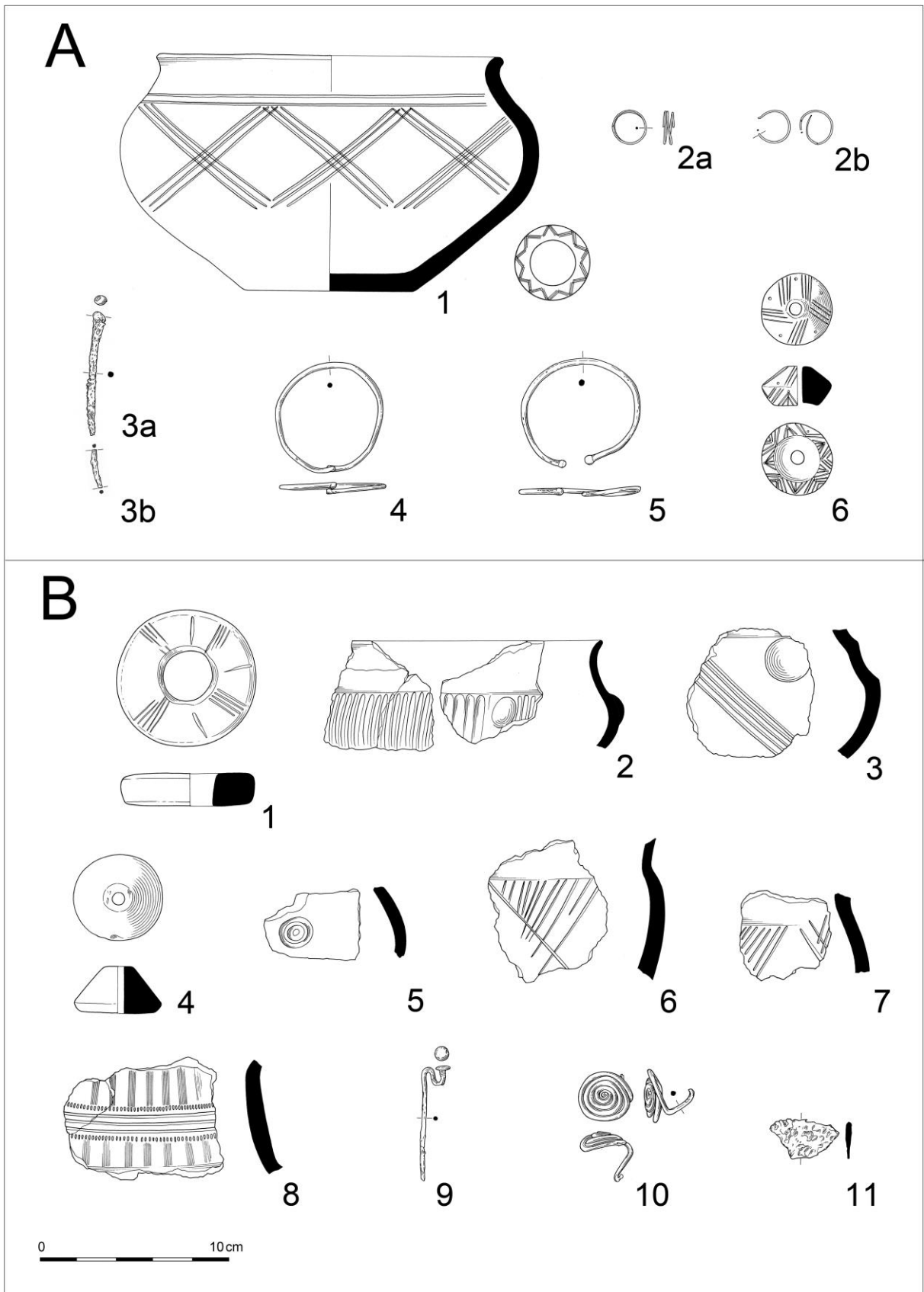
Tab. 34: Seloutky H6/1926 – „Na Šťastných“.

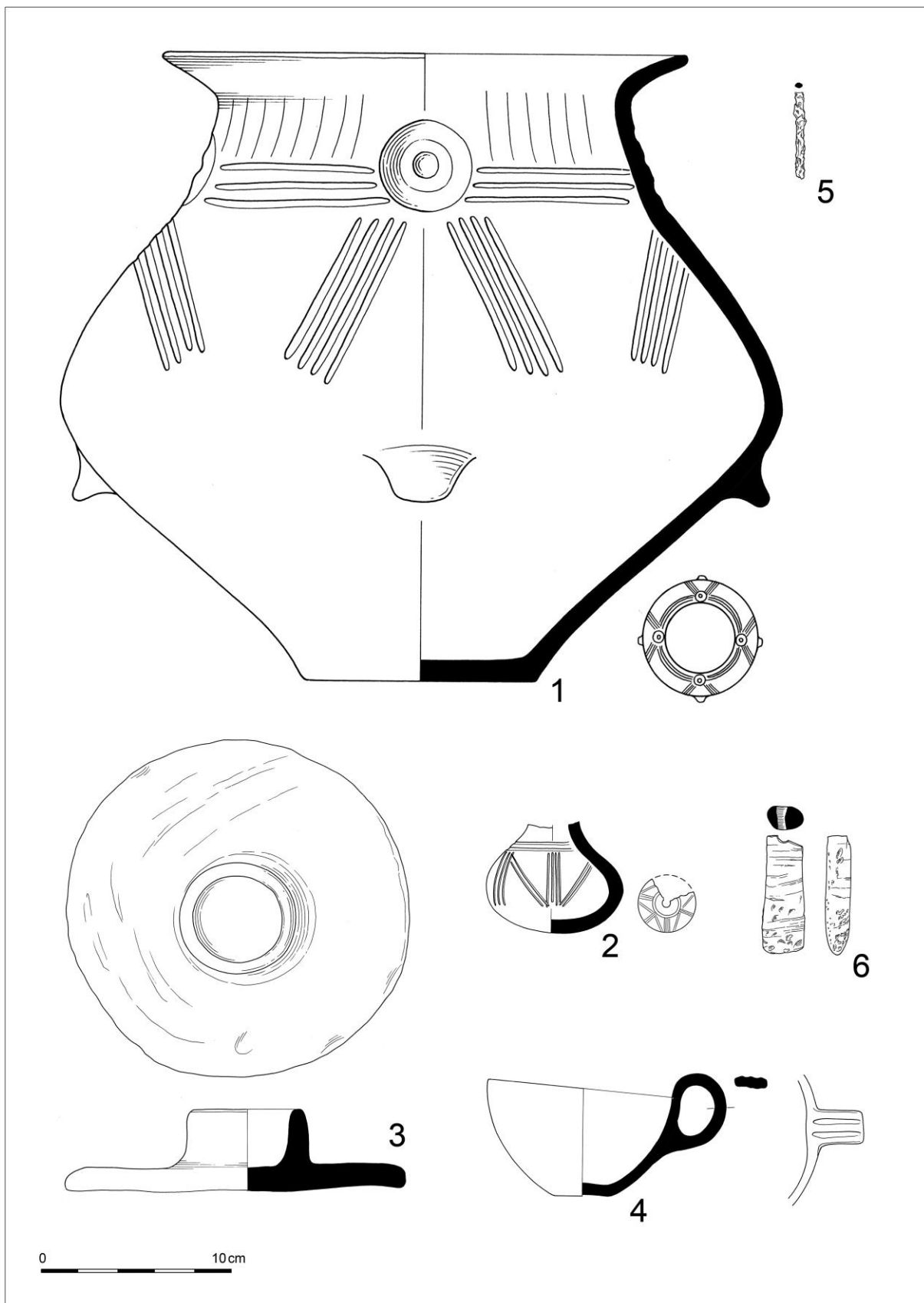
Tab. 35: Seloutky H8/1926 – „Na Šťastných“.

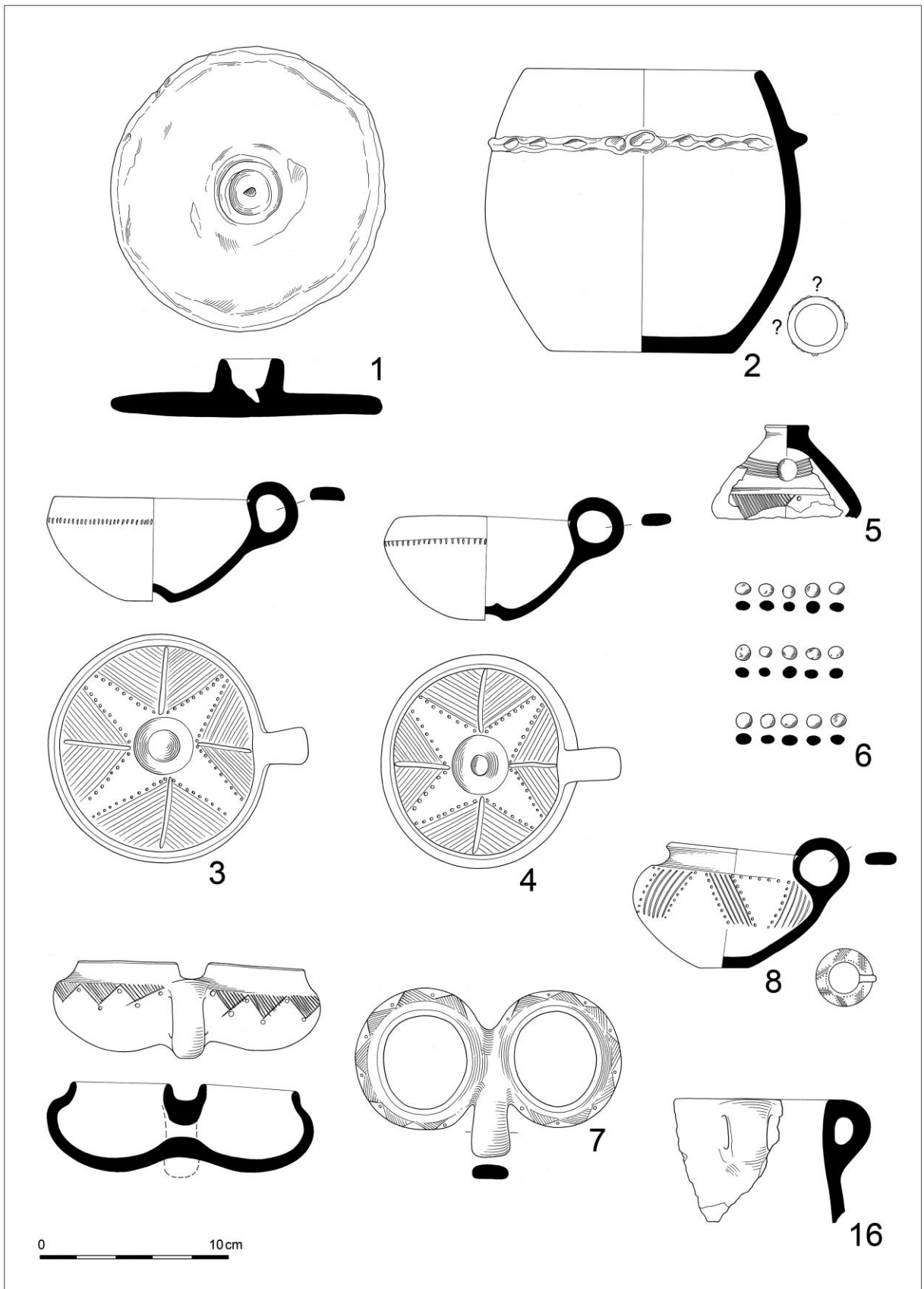
Tab. 36: Seloutky H13/1926 (A) a H14/1926 (B) – „Na Šťastných“.

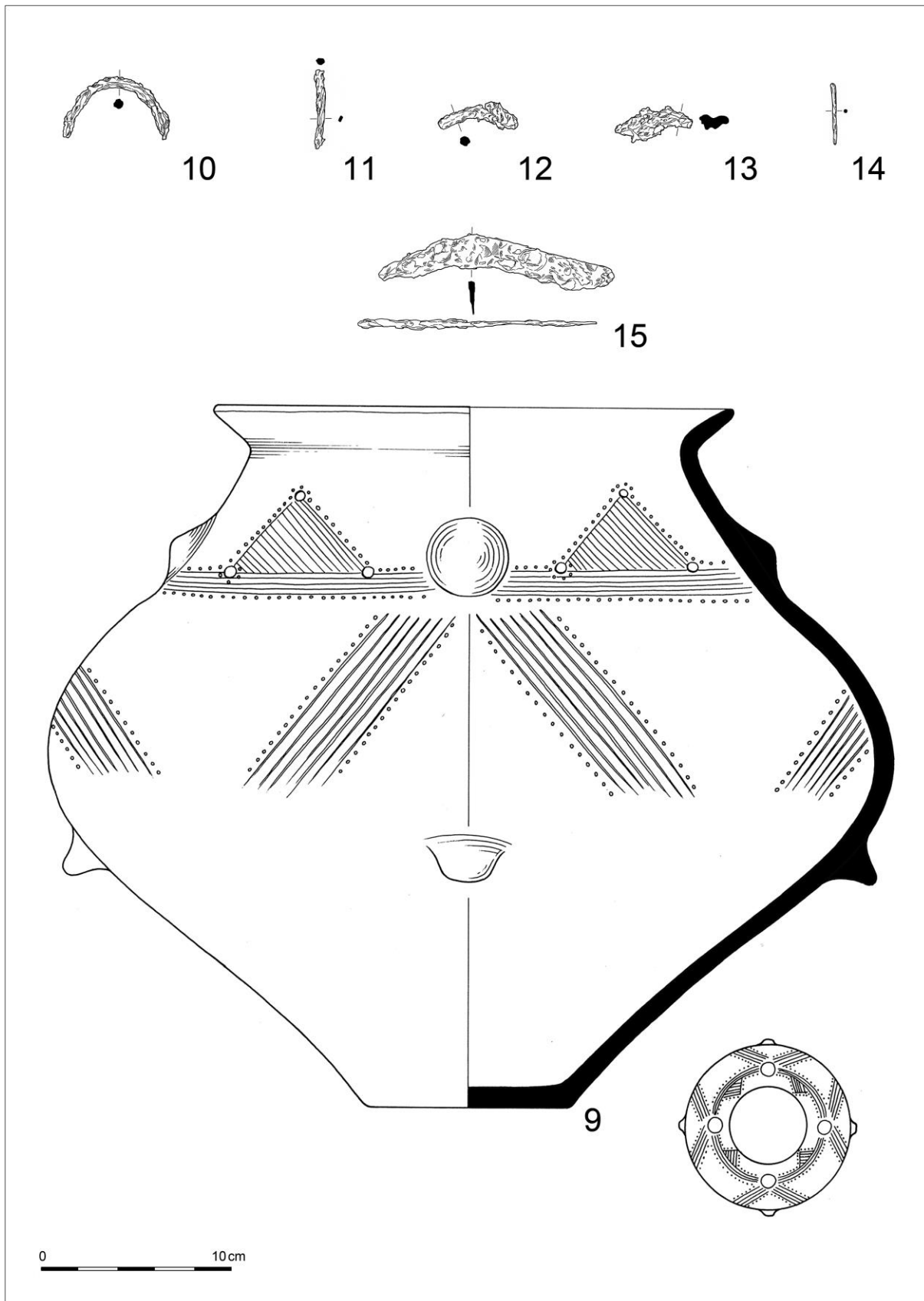
Tab. 37: Seloutky H15/1926 (A) a Hbez kontextu (B) – „Na Šťastných“.

Tab. 38: Seloutky H16/1926 – „Na Šťastných“.

Tab. 39: Seloutky H24/1934 – „Na Šťastných“.

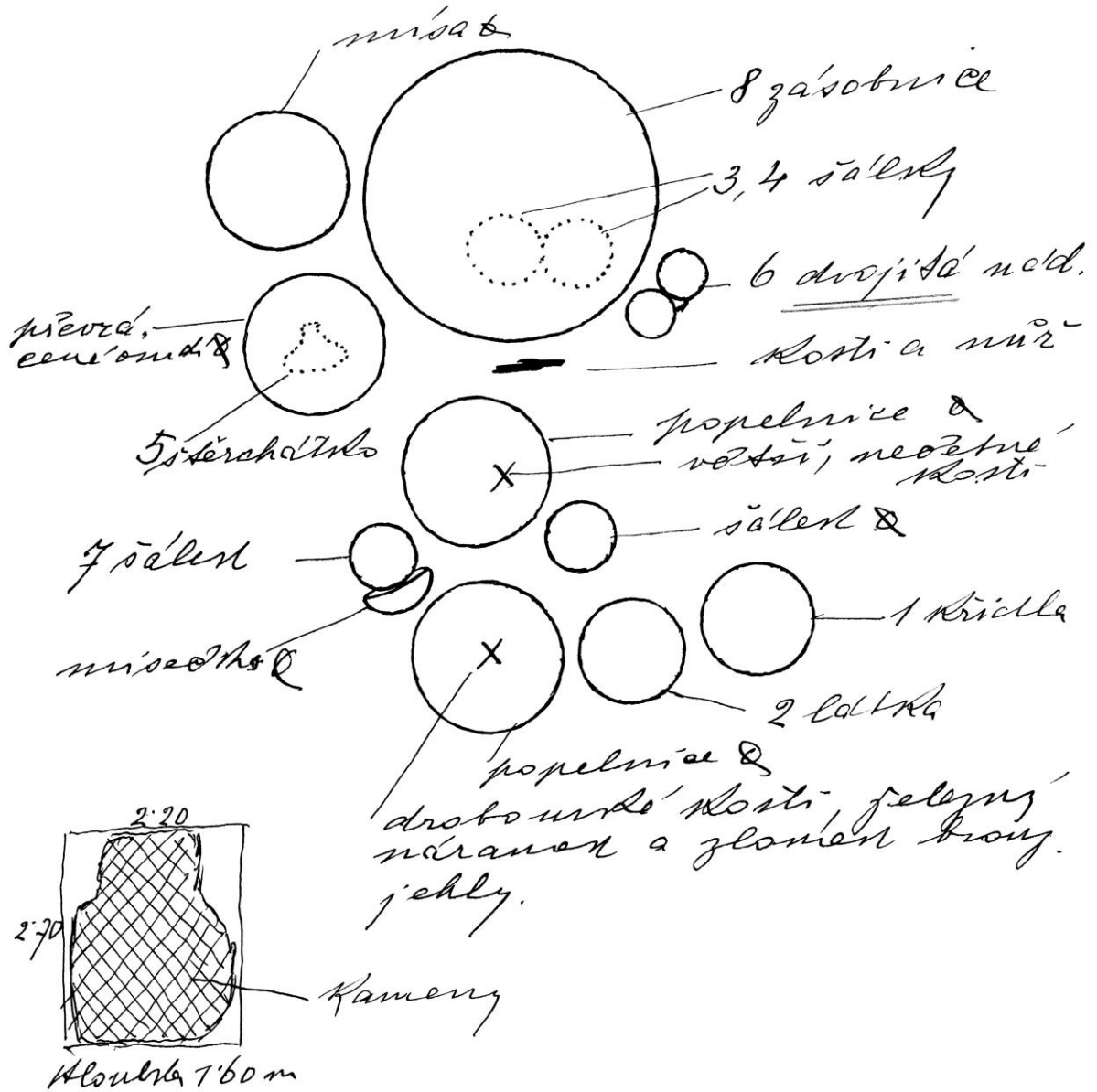
Tab. 40: Seloutky H24/1934 – „Na Šťastných“.

A

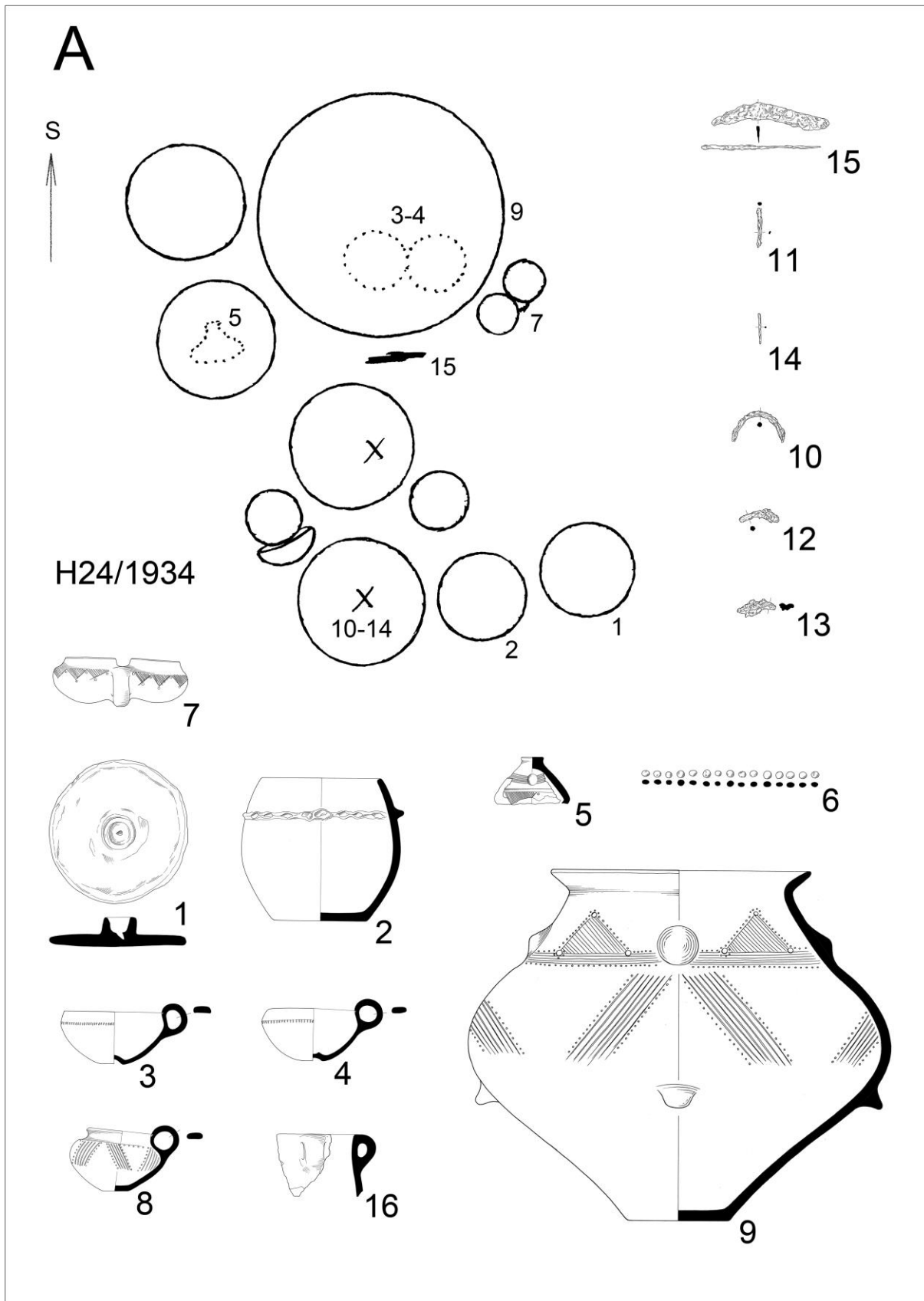
S
|
J

Seloutky
24. pros. pláš.

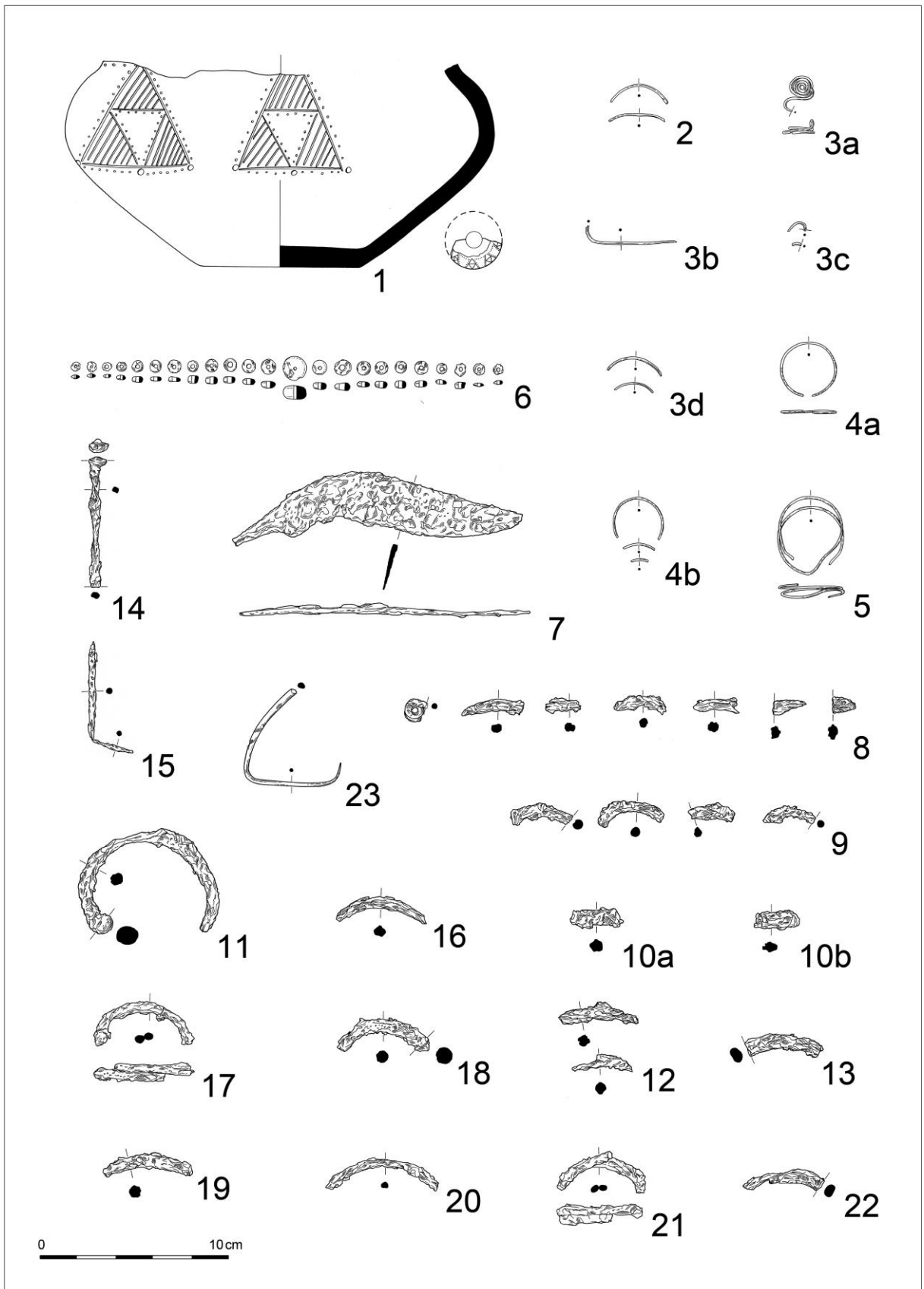
1934

Tab. 41: Seloutky H24/1934 – „Na Šťastných“ (kresba: A. Gottwald).

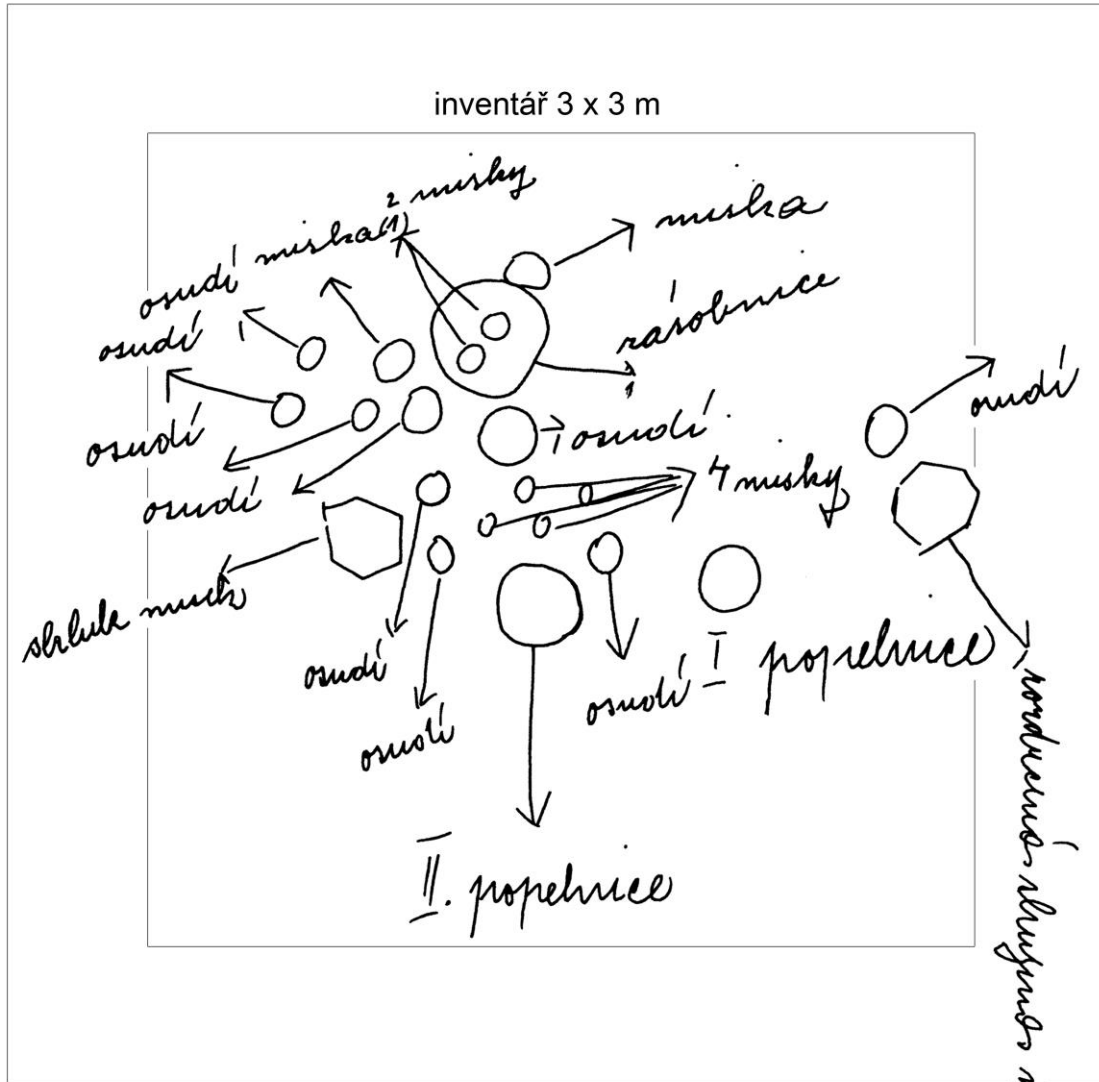
Tab. 42: Seloutky H24/1934 – „Na Šťastných“ (kresba plánu: A. Gottwald).

Tab. 43: Seloutky H26/1934 – „Na Šťastných“.

A

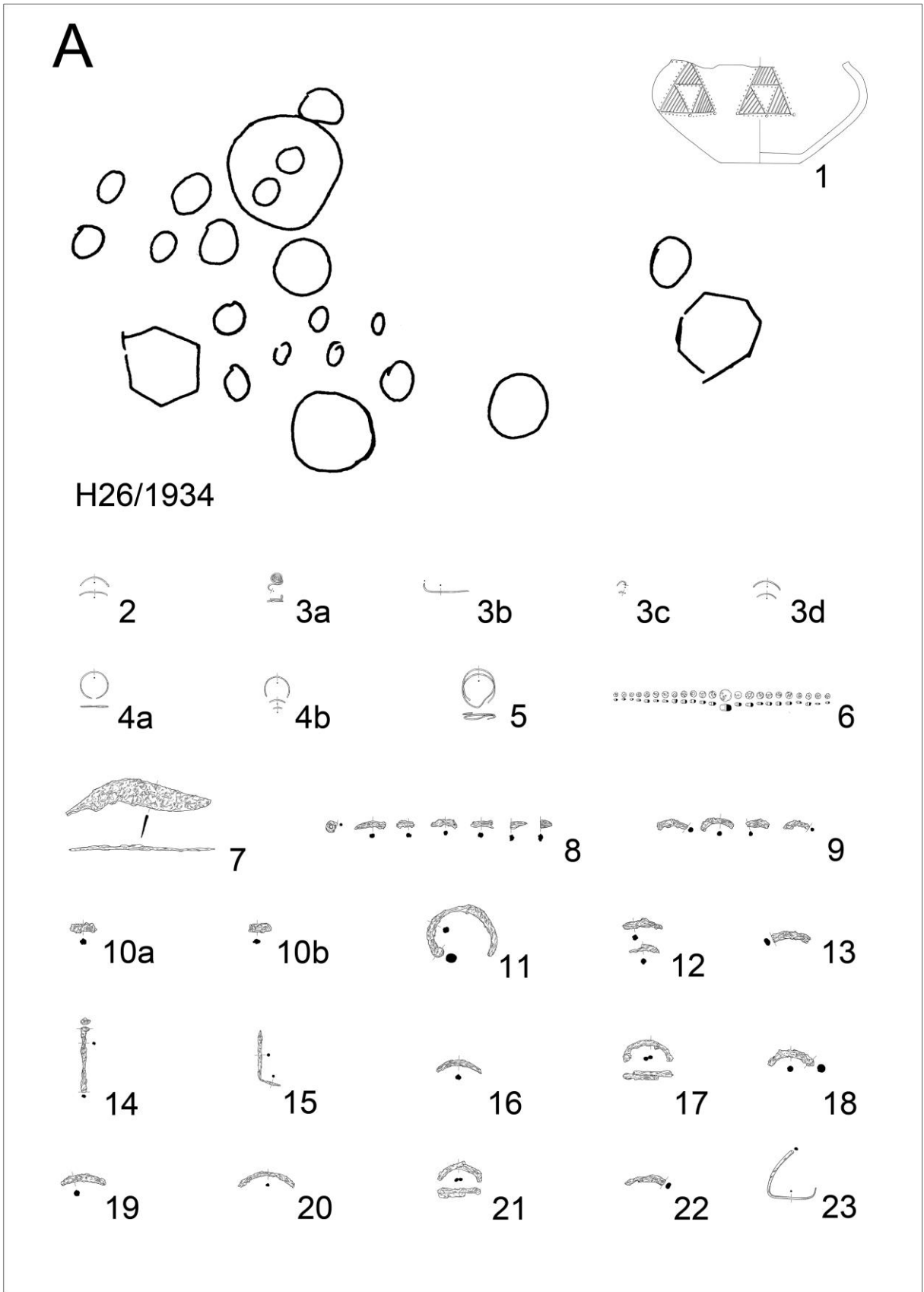
hrob 4 x 4 m

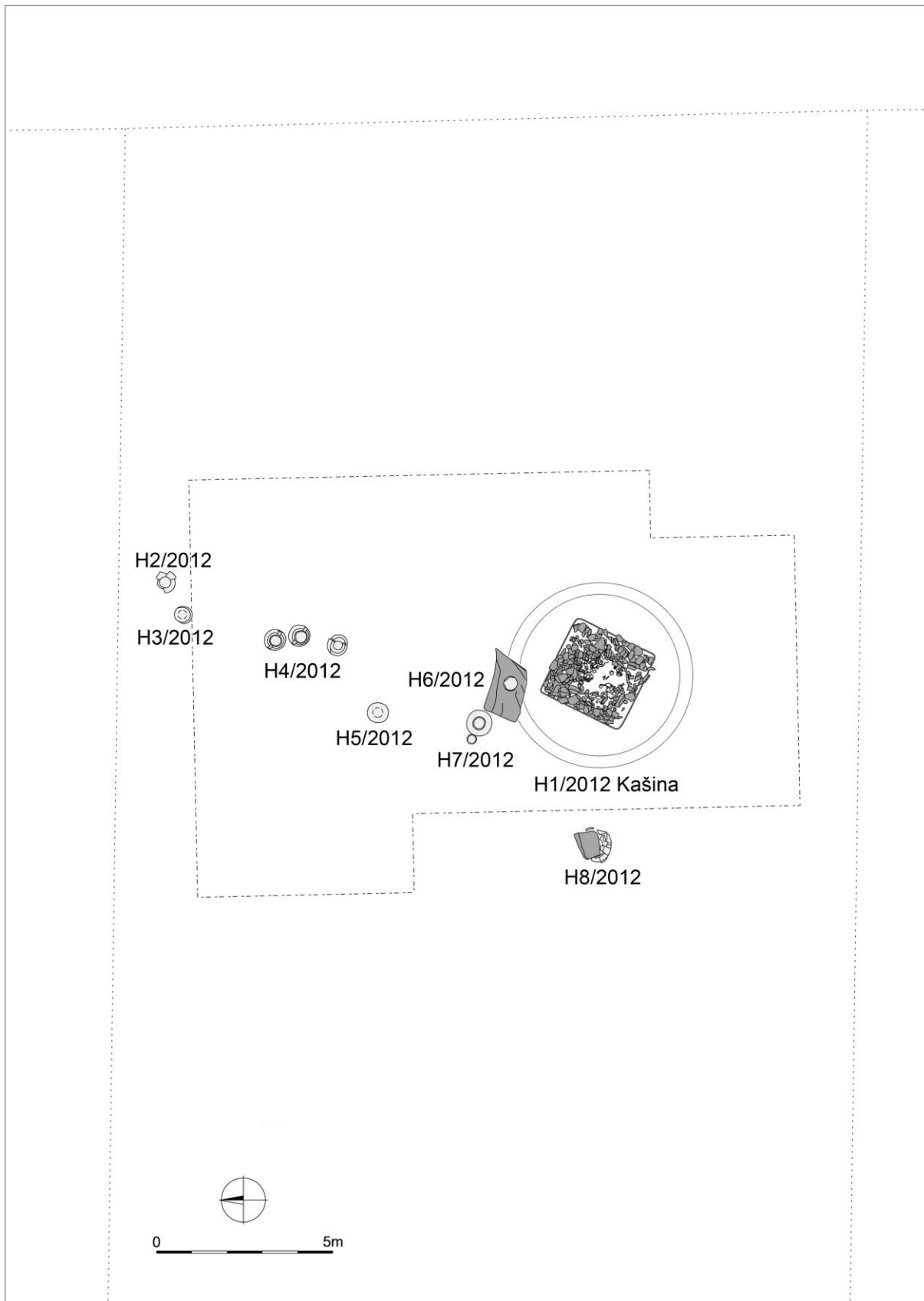
H26/1934

0 1m

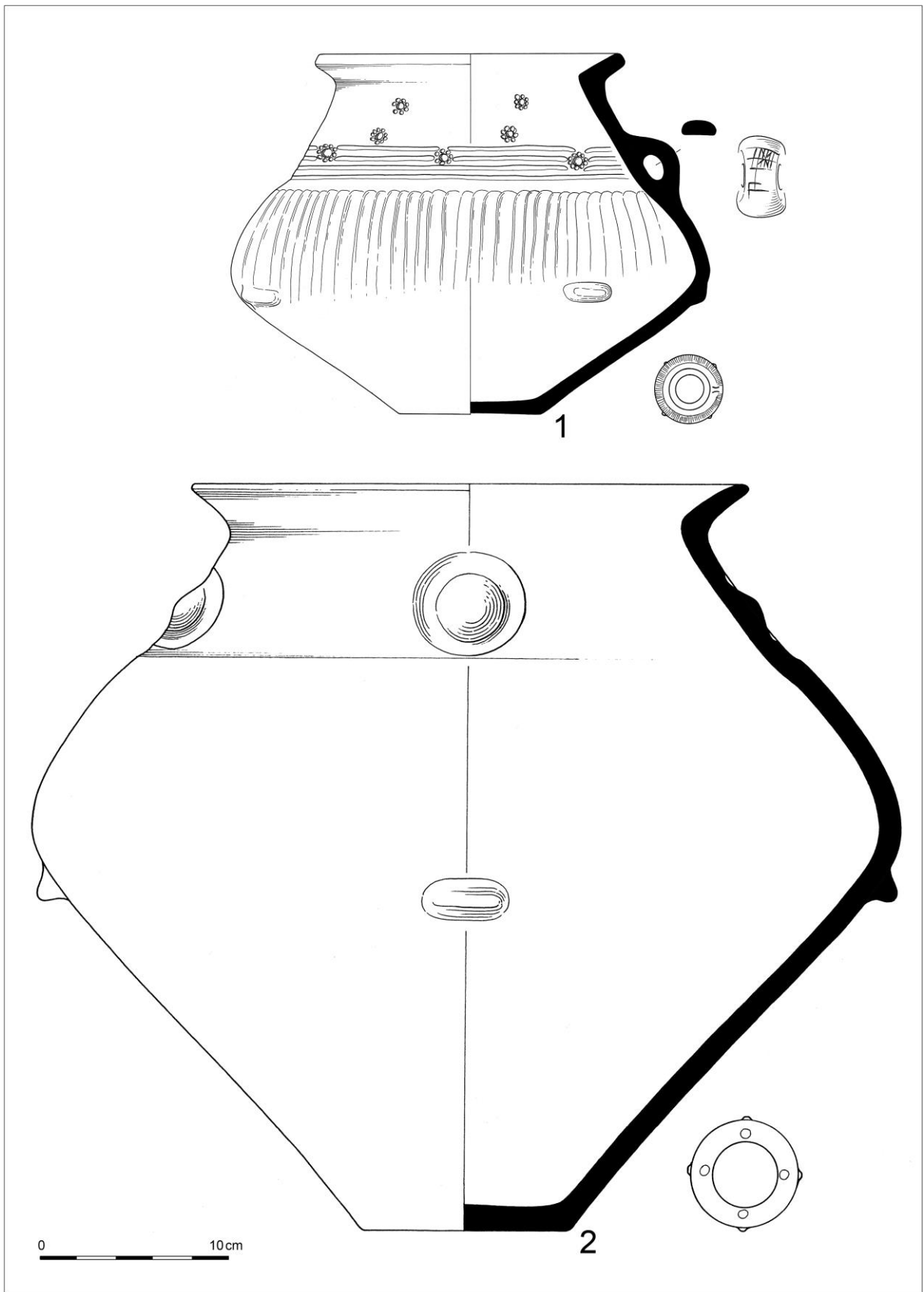
Tab. 44: Seloutky H26/1934 – „Na Šťastných“ (kresba: K. Dobeš).

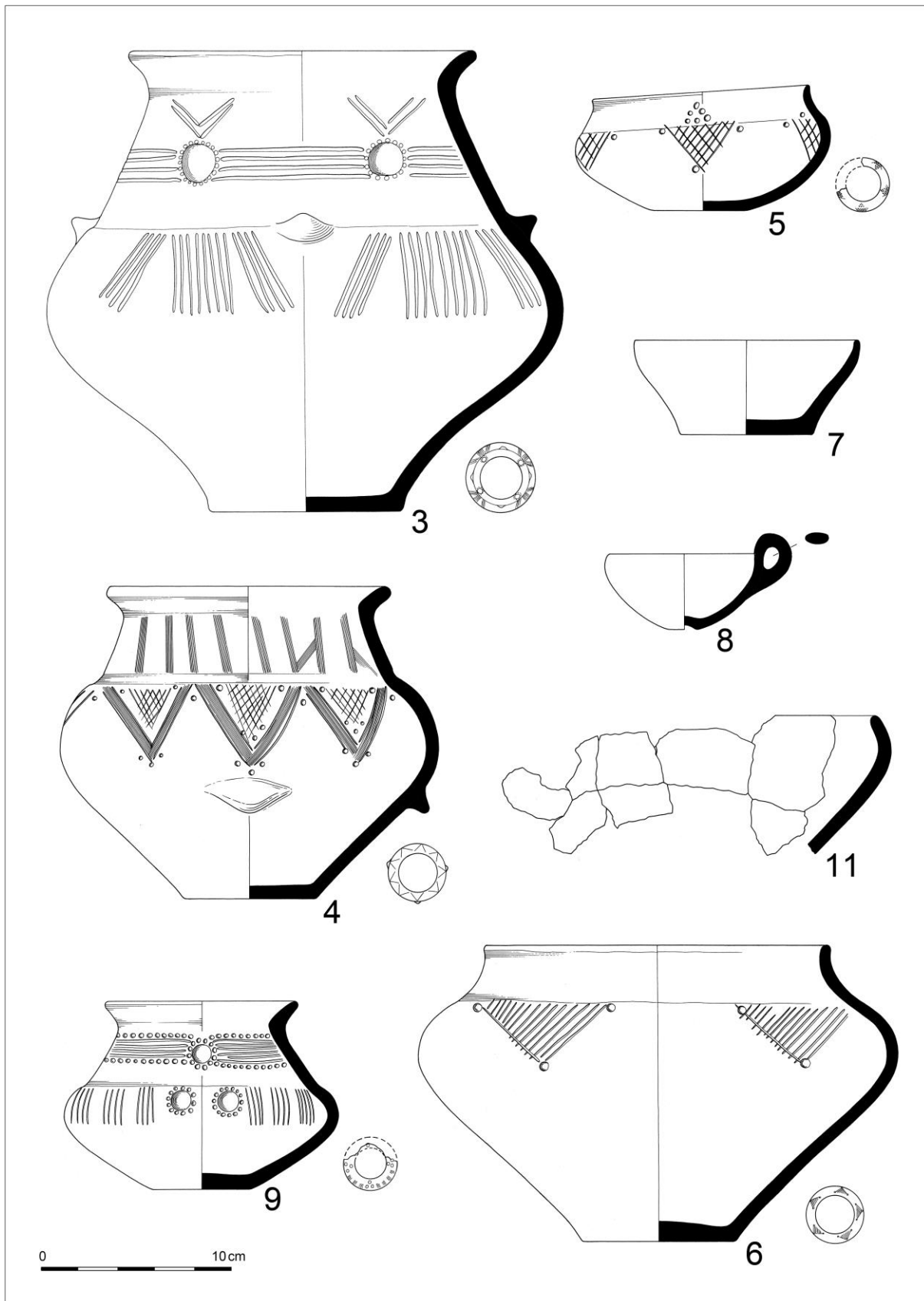
Tab. 45: Seloutky H26/1934 – „Na Šťastných“ (kresba plánu: K. Dobeš).

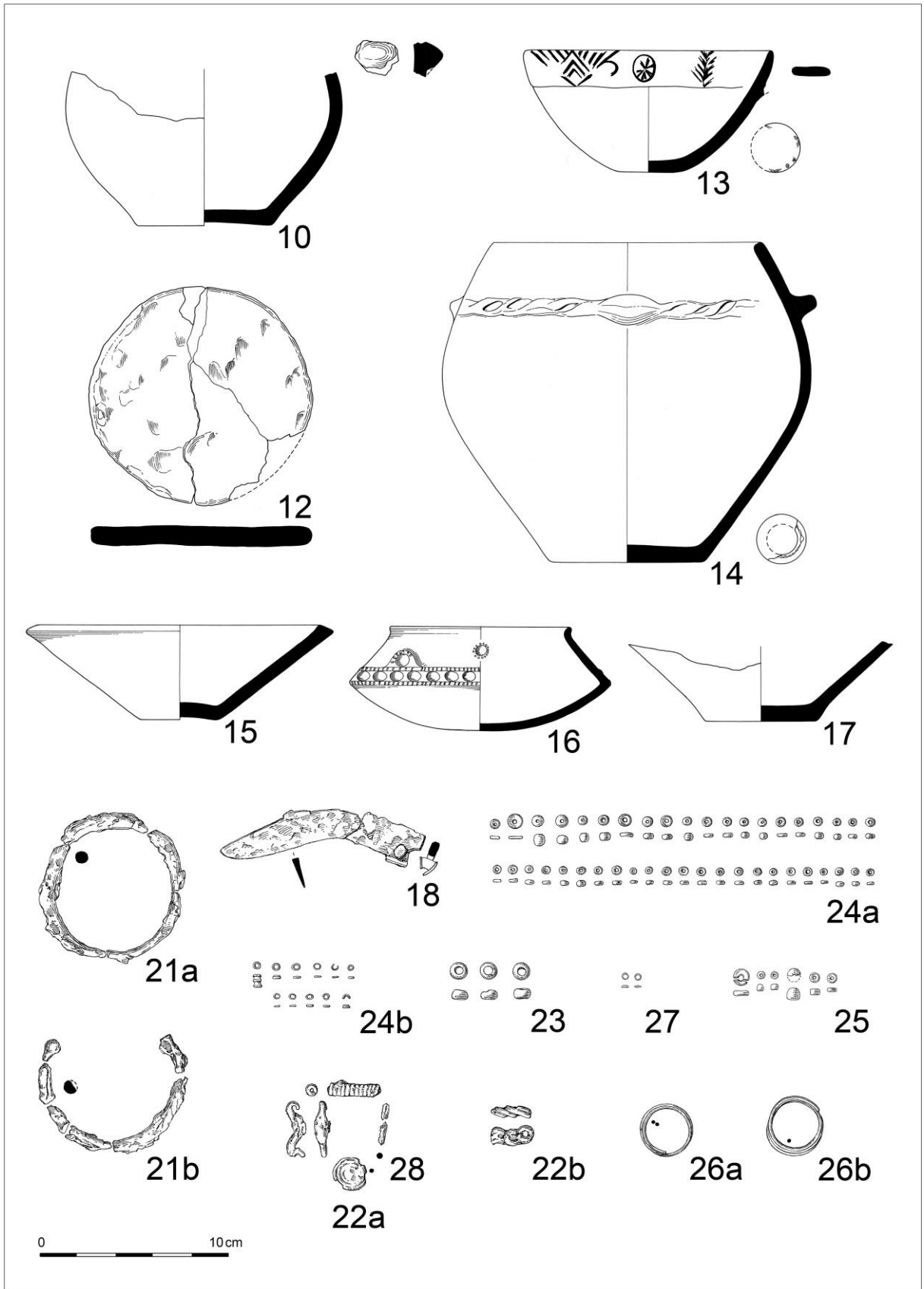
Tab. 46: Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“, celkový plán parcely Kašina. Seloutky H2/2012–H8/2012 (Kašina) – „Na Šťastných“ náleží lužické fázi KLPP (D. Vitulová a M. Holemá).

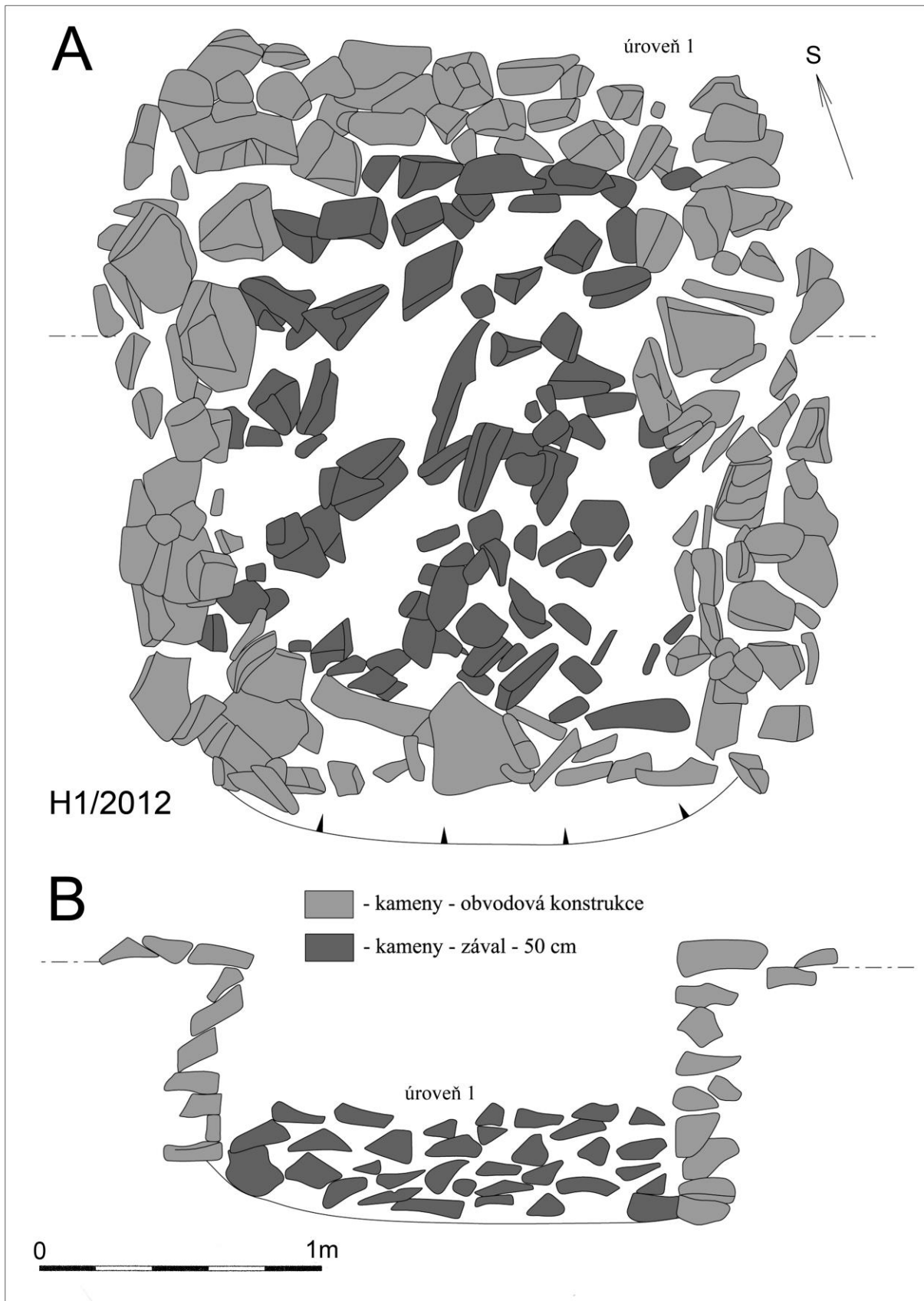
Tab. 47: Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“.

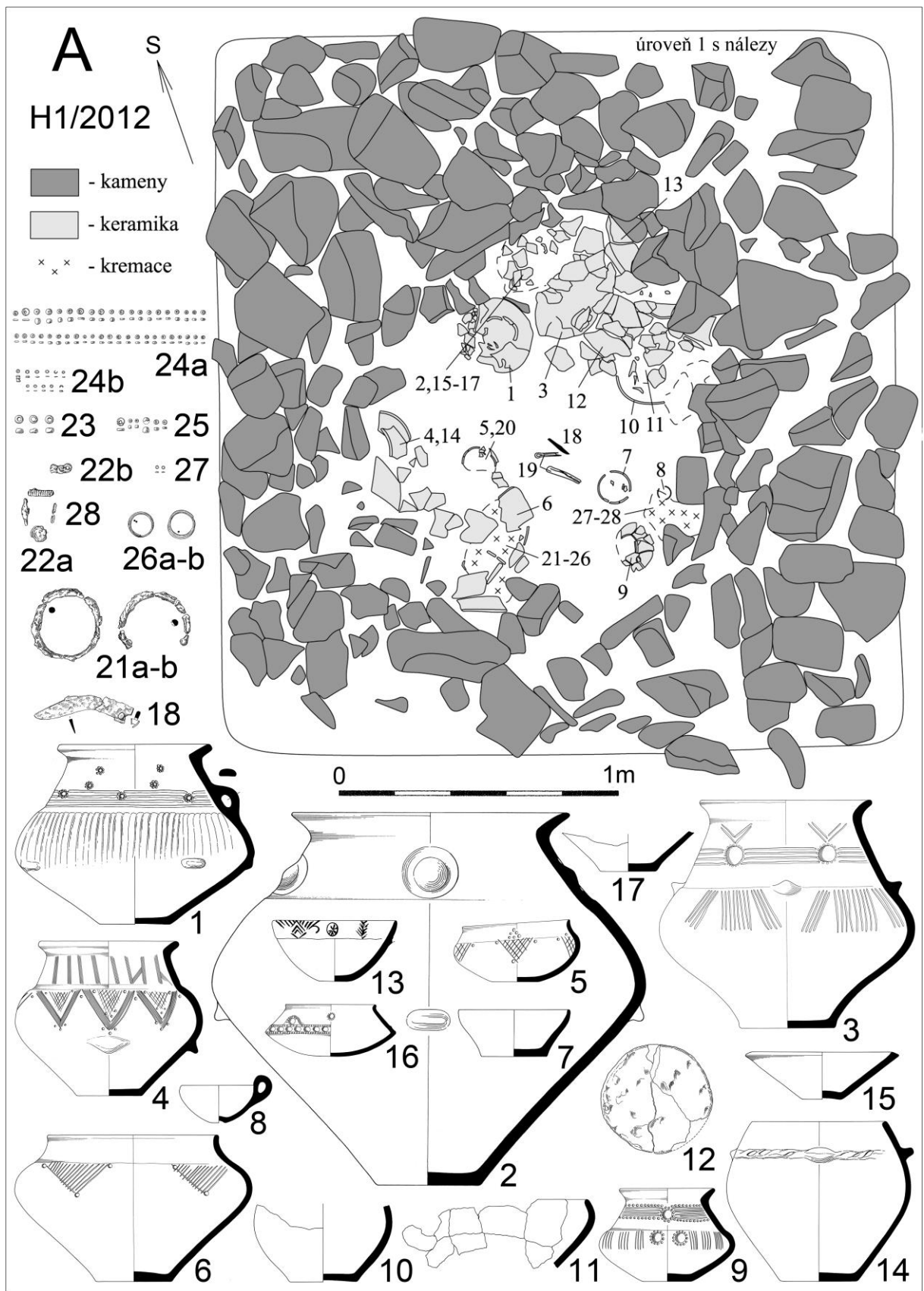
Tab. 48: Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“.

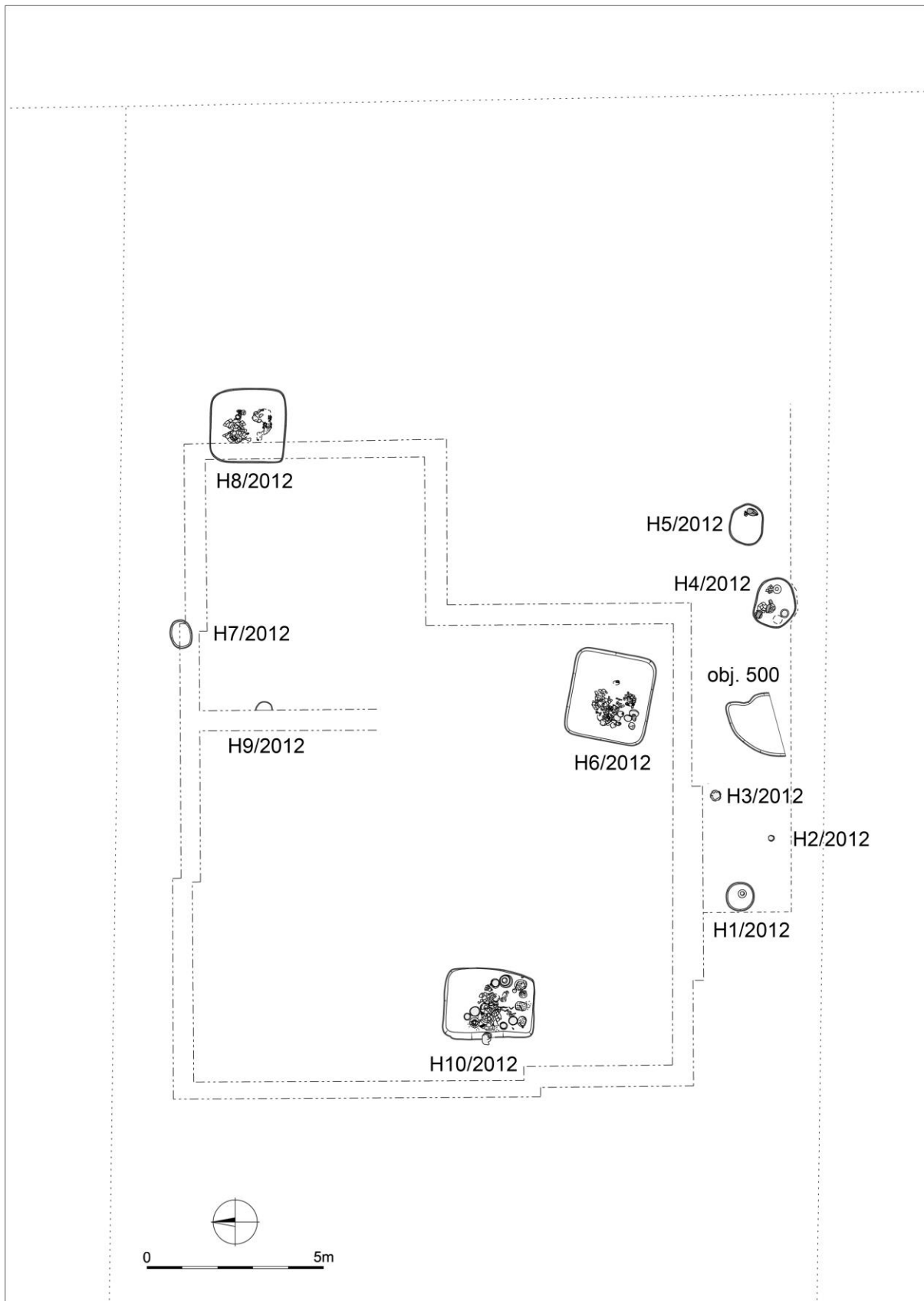
Tab. 49: Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“.

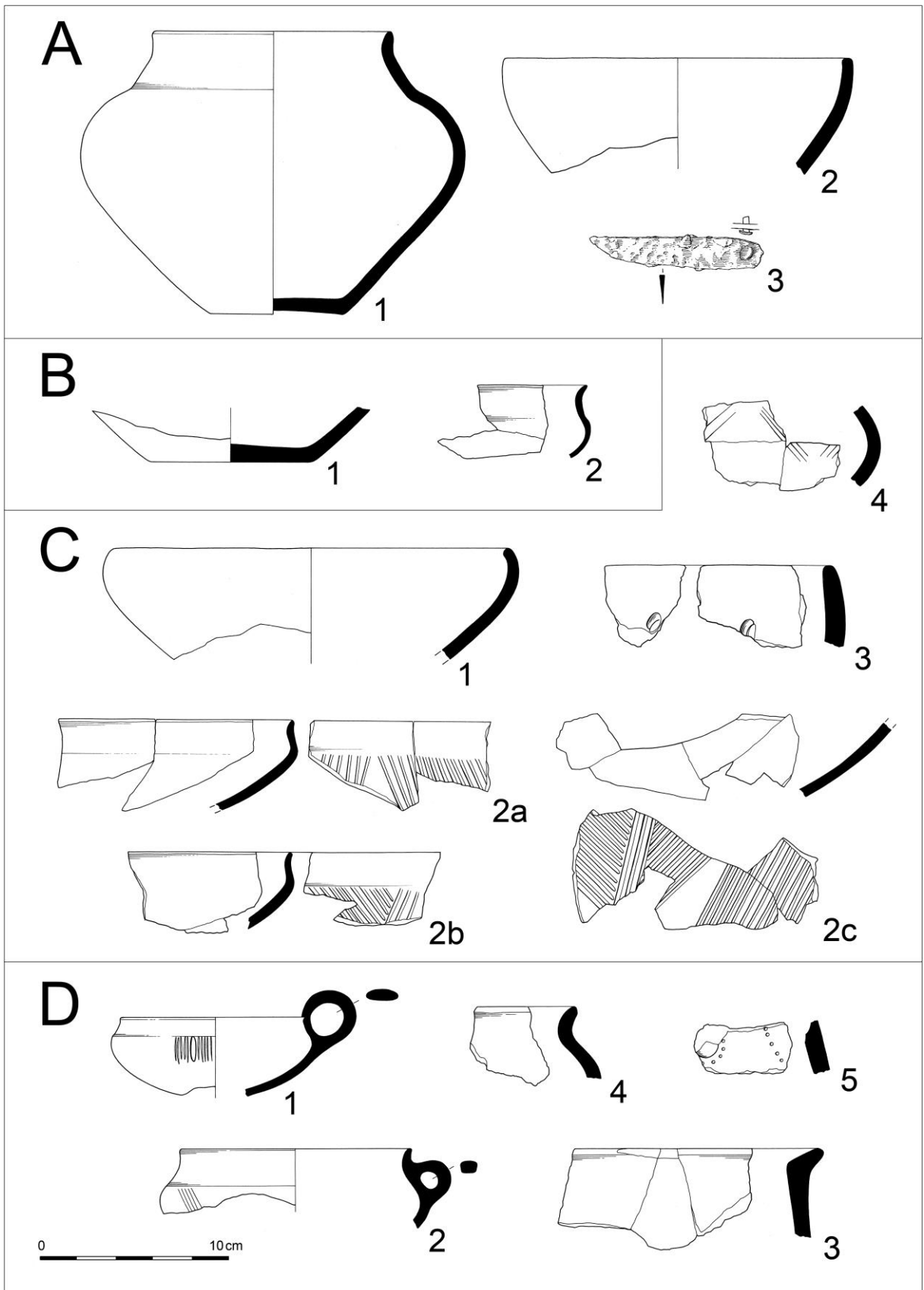
Tab. 50: Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“.

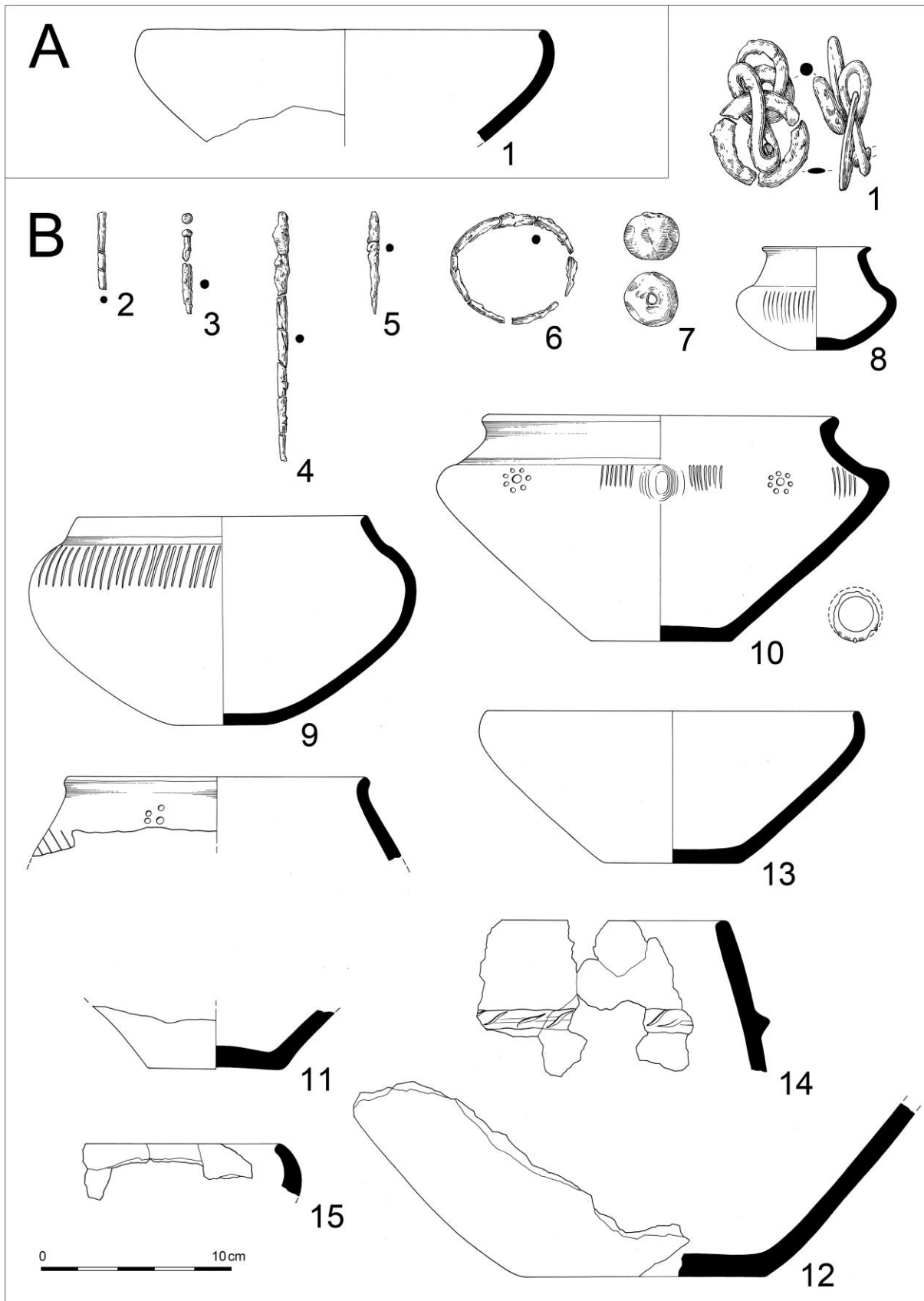
Tab. 51: Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“.

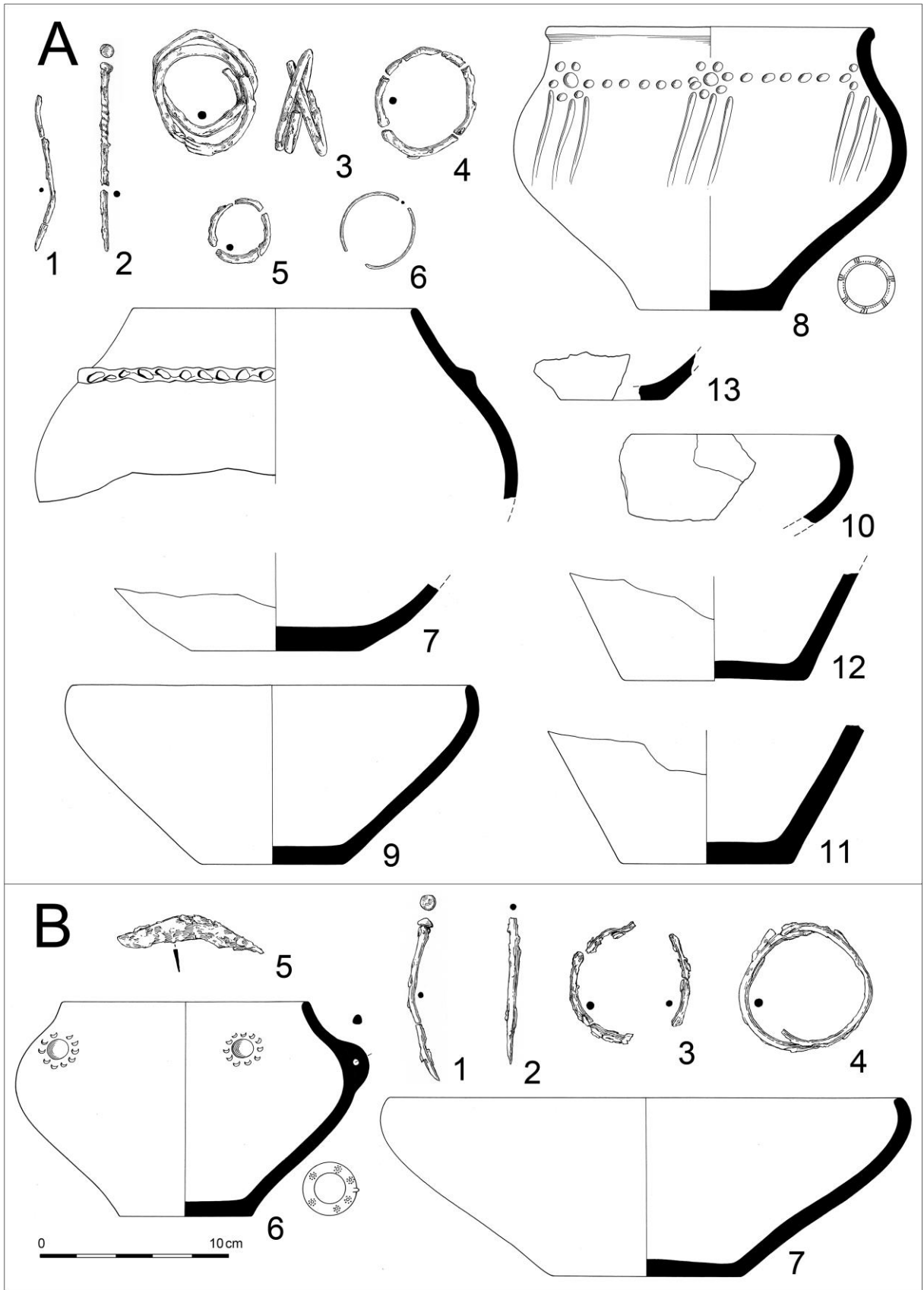
Tab. 52: Seloutky H1/2012–H10/2012 – „Na Šťastných“, celkový plán parcely Procházkovi (D. Vitulová a M. Holemá).

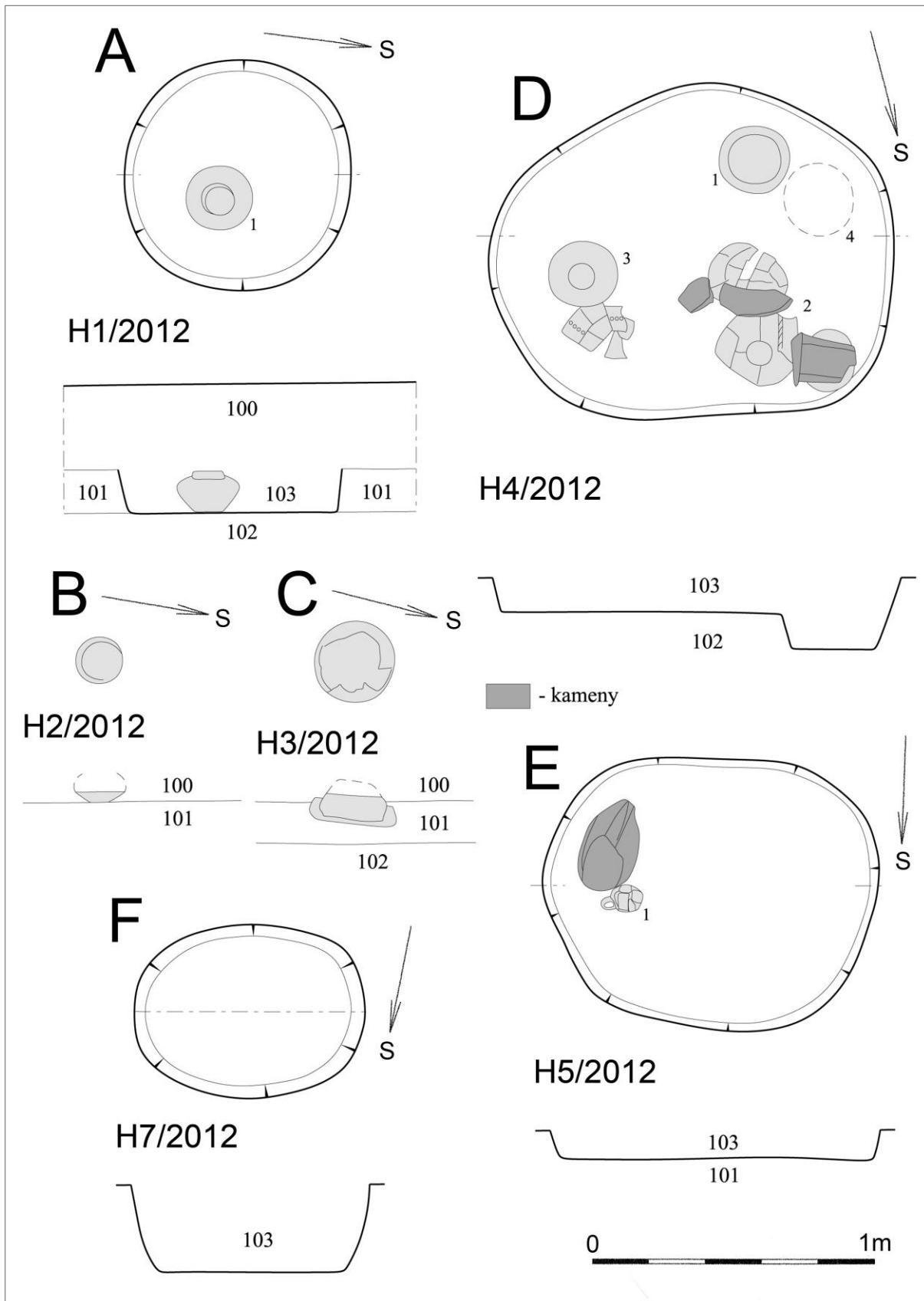
Tab. 53: Seloutky H1/2012 (A), H2/2012 (B), H3/2012 (C), H5/2012 (D) – „Na Šťastných“.

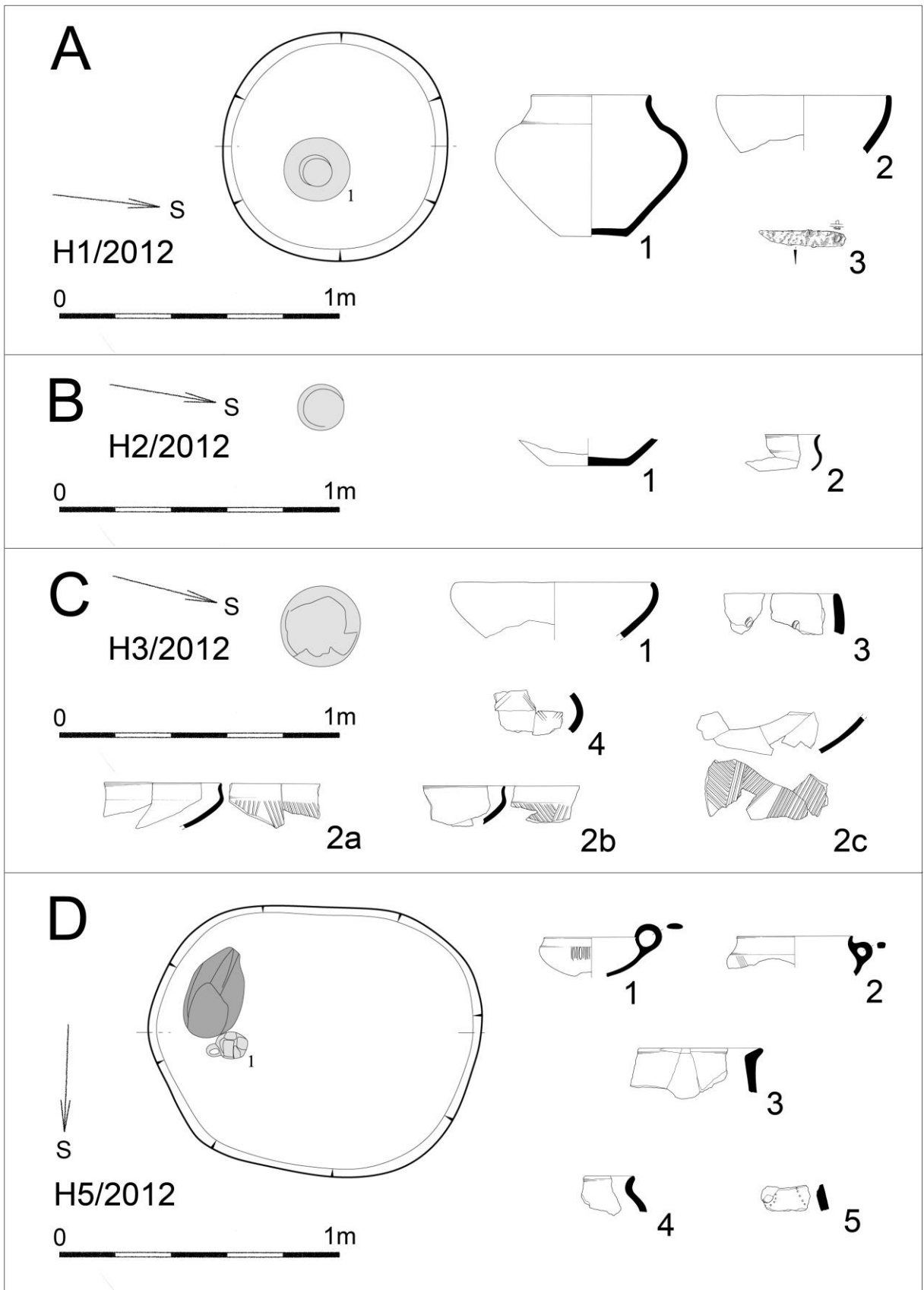
Tab. 54: Seloutky H4a/2012 (A), H4b/2012 (B) – „Na Šťastných“.

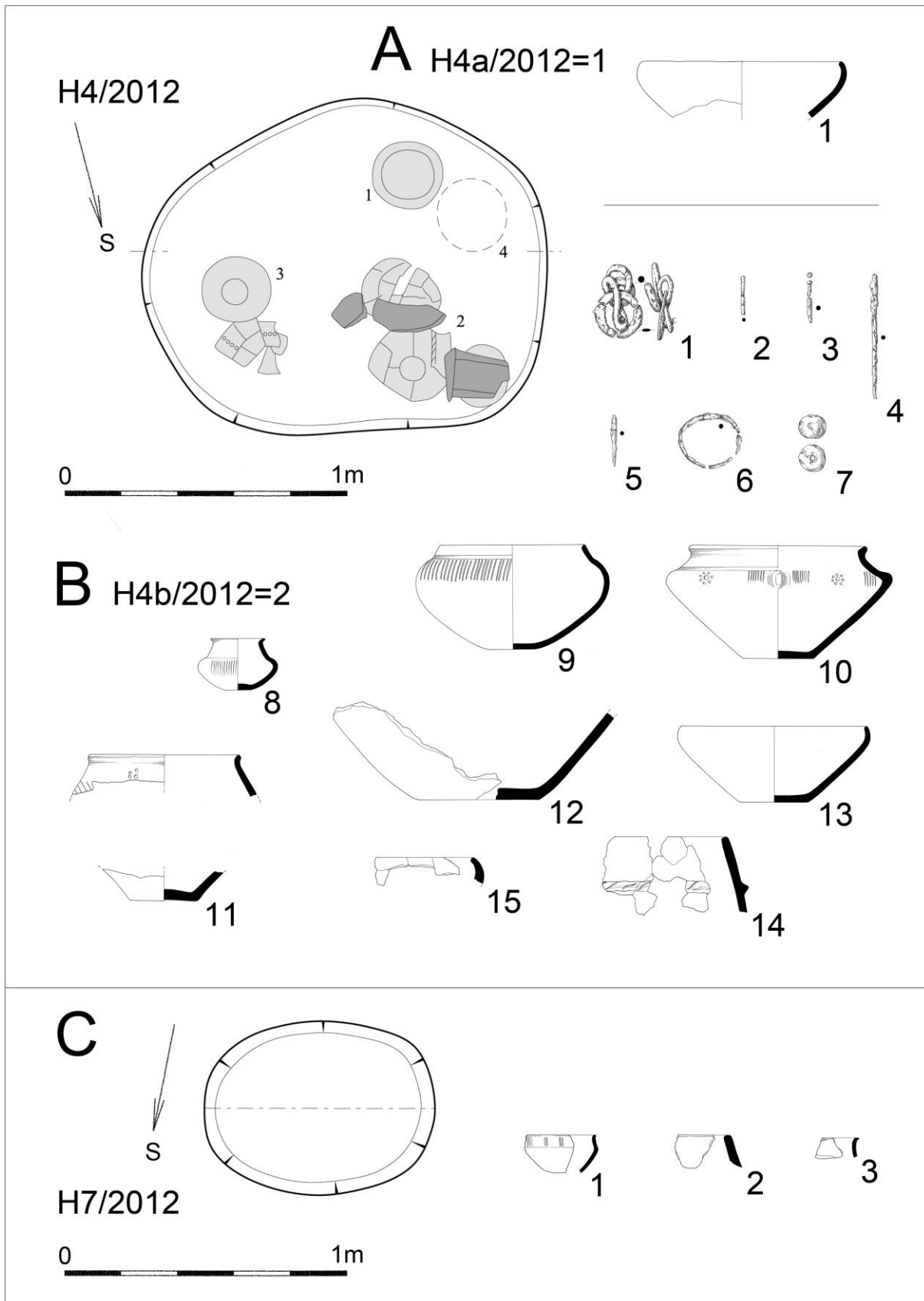
Tab. 55: Seloutky H4c/2012 (A), H4d/2012 (B) – „Na Šťastných“.

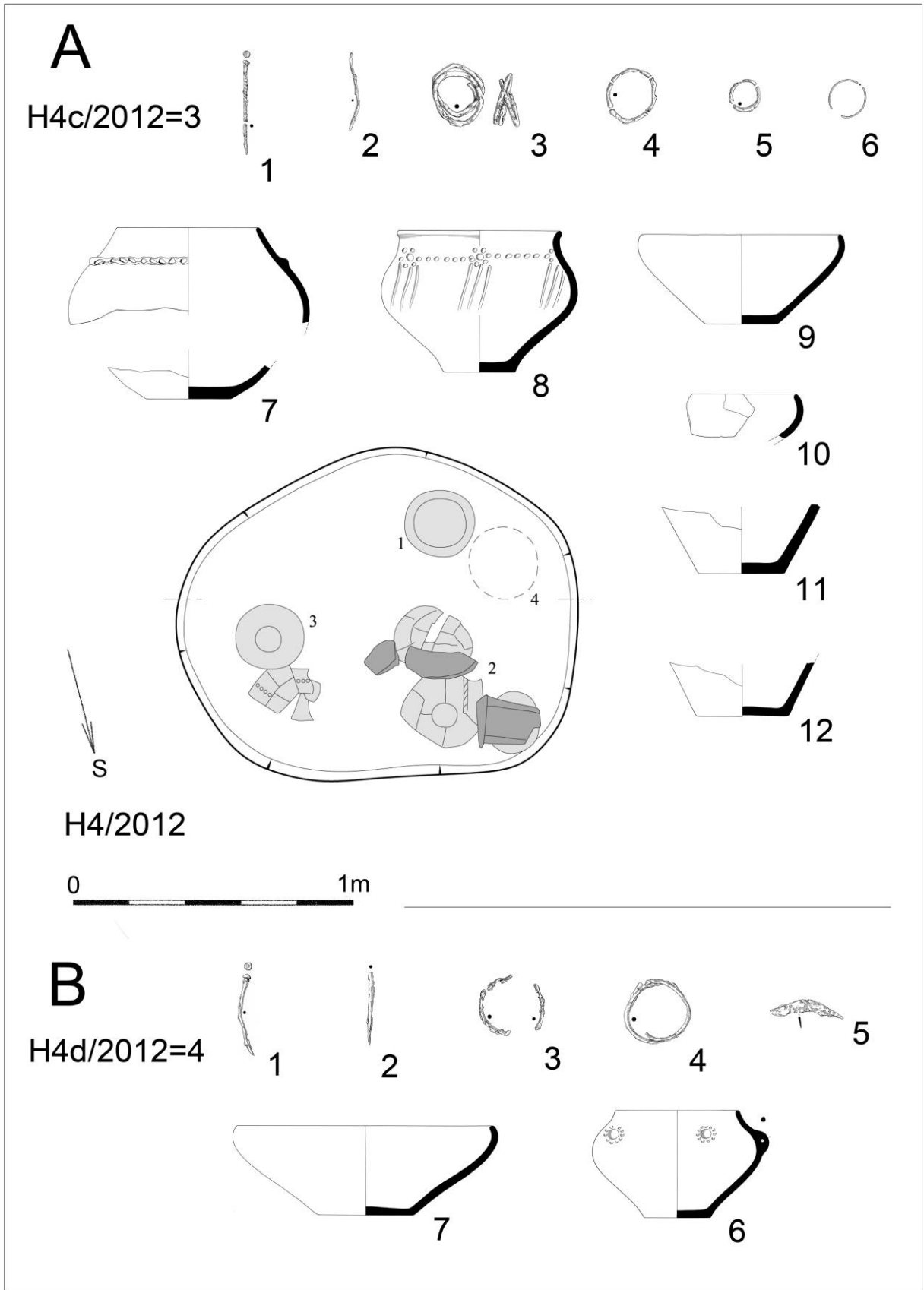
Tab. 56: Seloutky H1/2012 (A), H2/2012 (B), H3/2012 (C), H4/2012 (D), H5/2012 (E) a 7/2012 (F) – „Na Šťastných“.

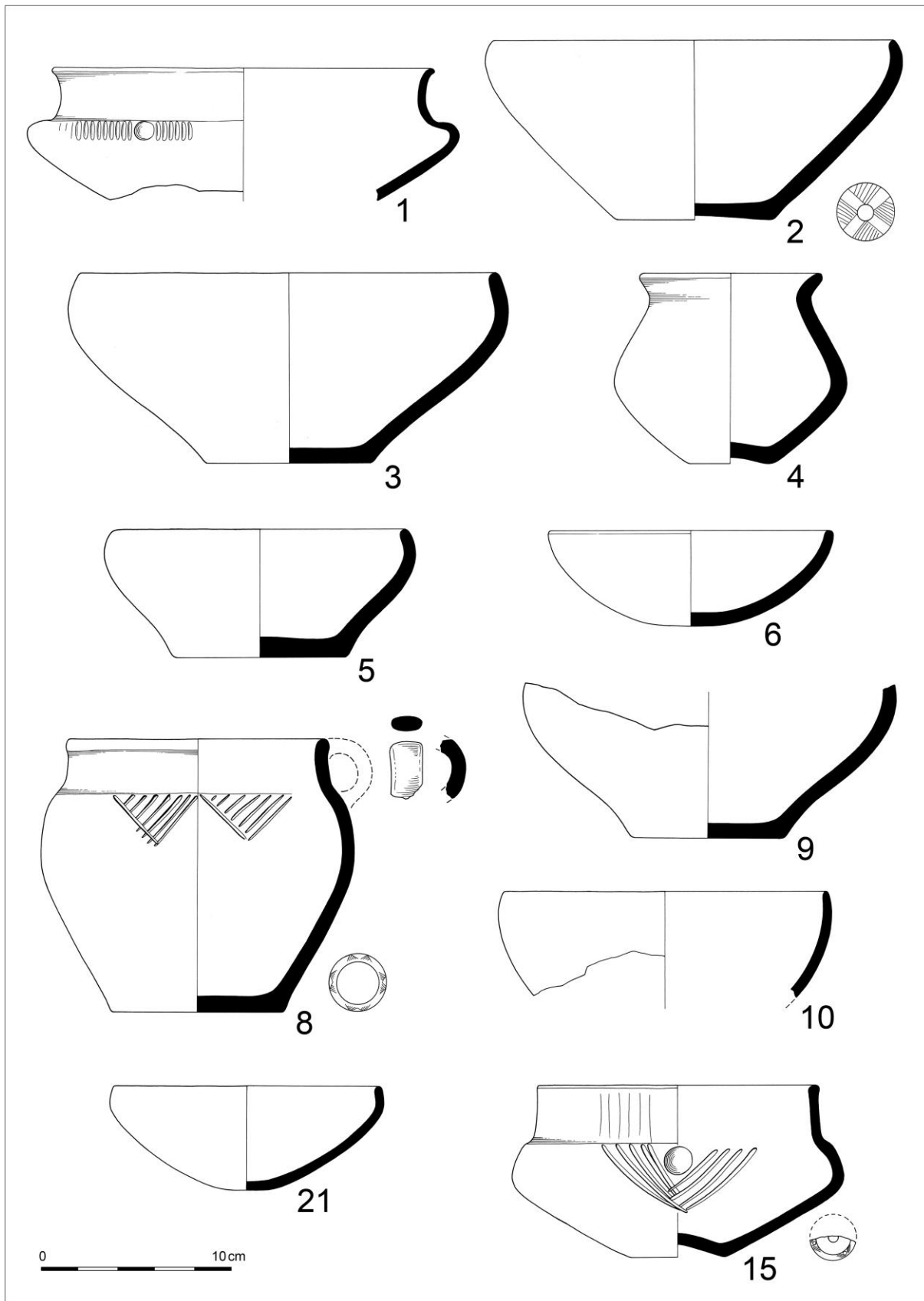
Tab. 57: Seloutky H1/2012 (A), H2/2012 (B), H3/2012 (C) a 5/2012 (D) – „Na Šťastných“.

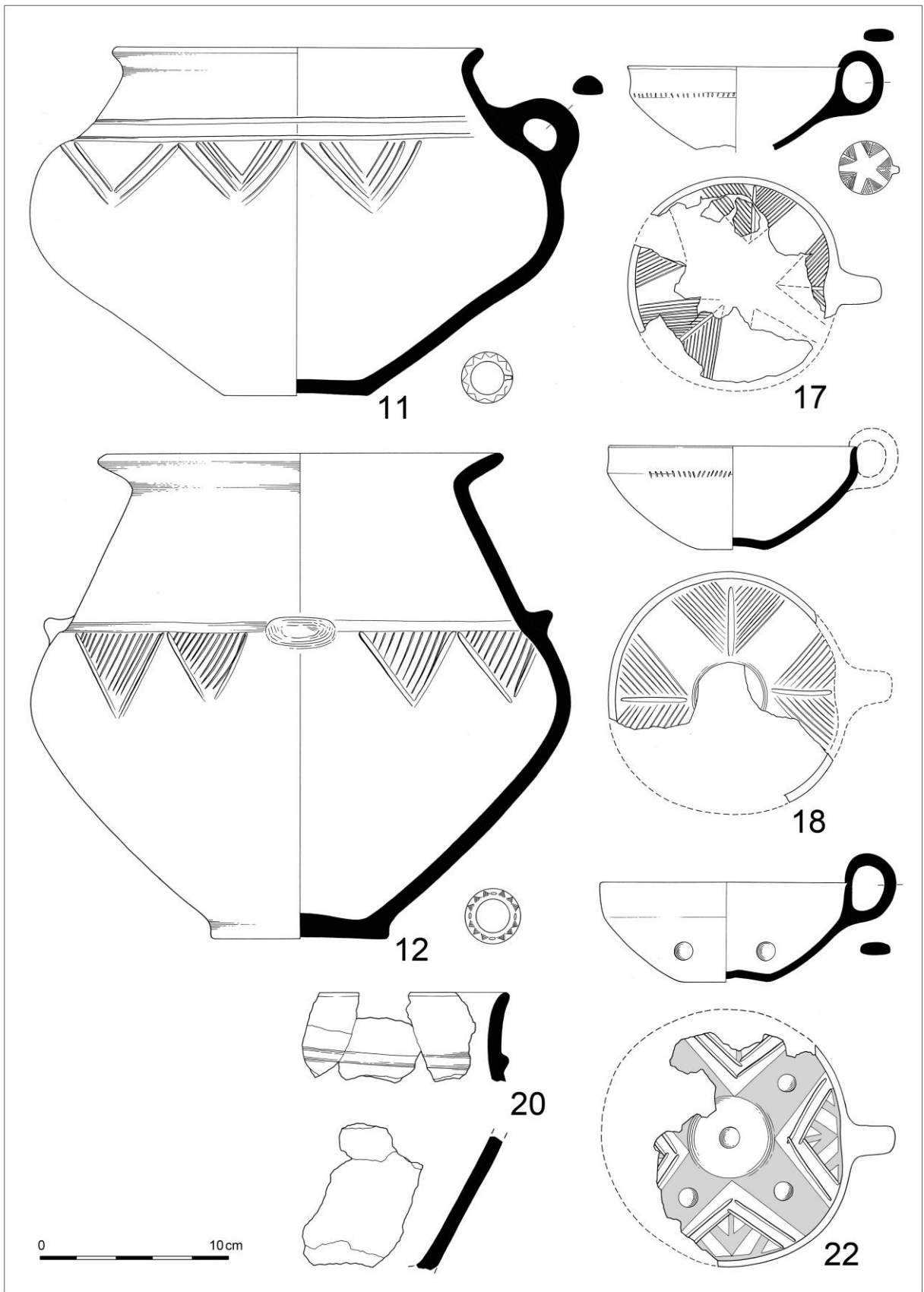
Tab. 58: Seloutky H4a/2012 (A), H4b/2012 (B) a H7/2012 (C) – „Na Šťastných“.

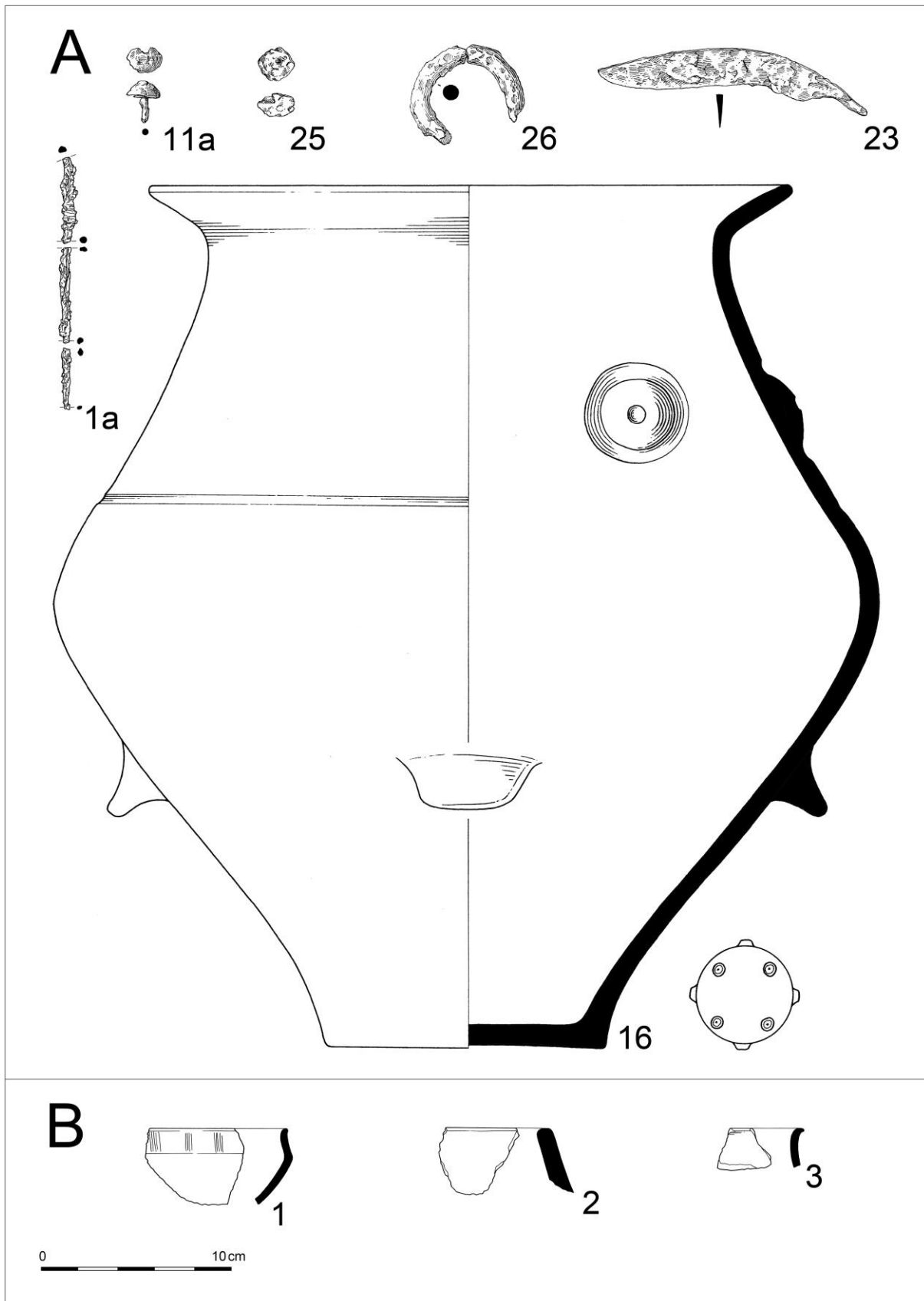
Tab. 59: Seloutky H4/2012 – „Na Šťastných“.

Tab. 60: Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“.

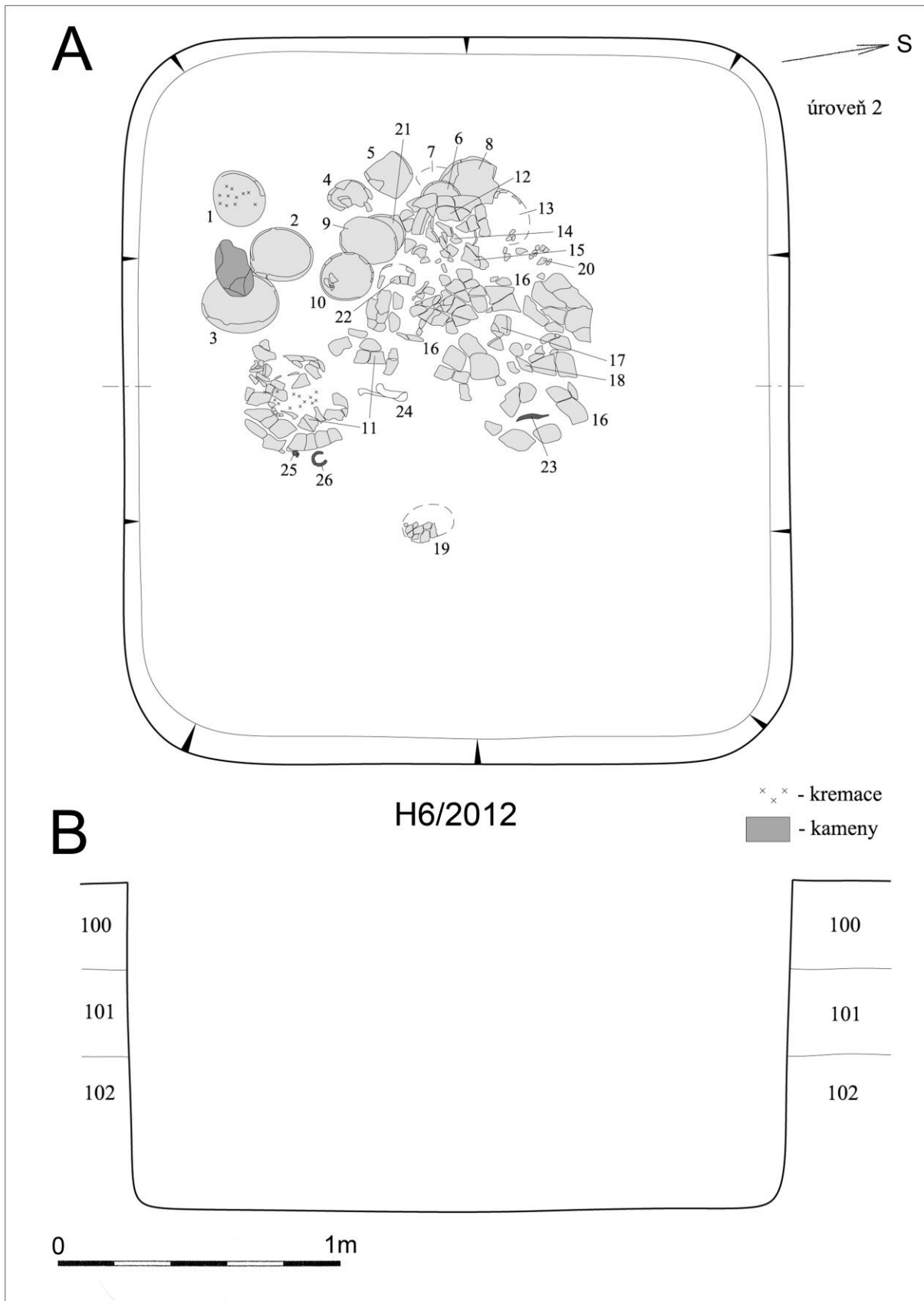
Tab. 61: Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“.

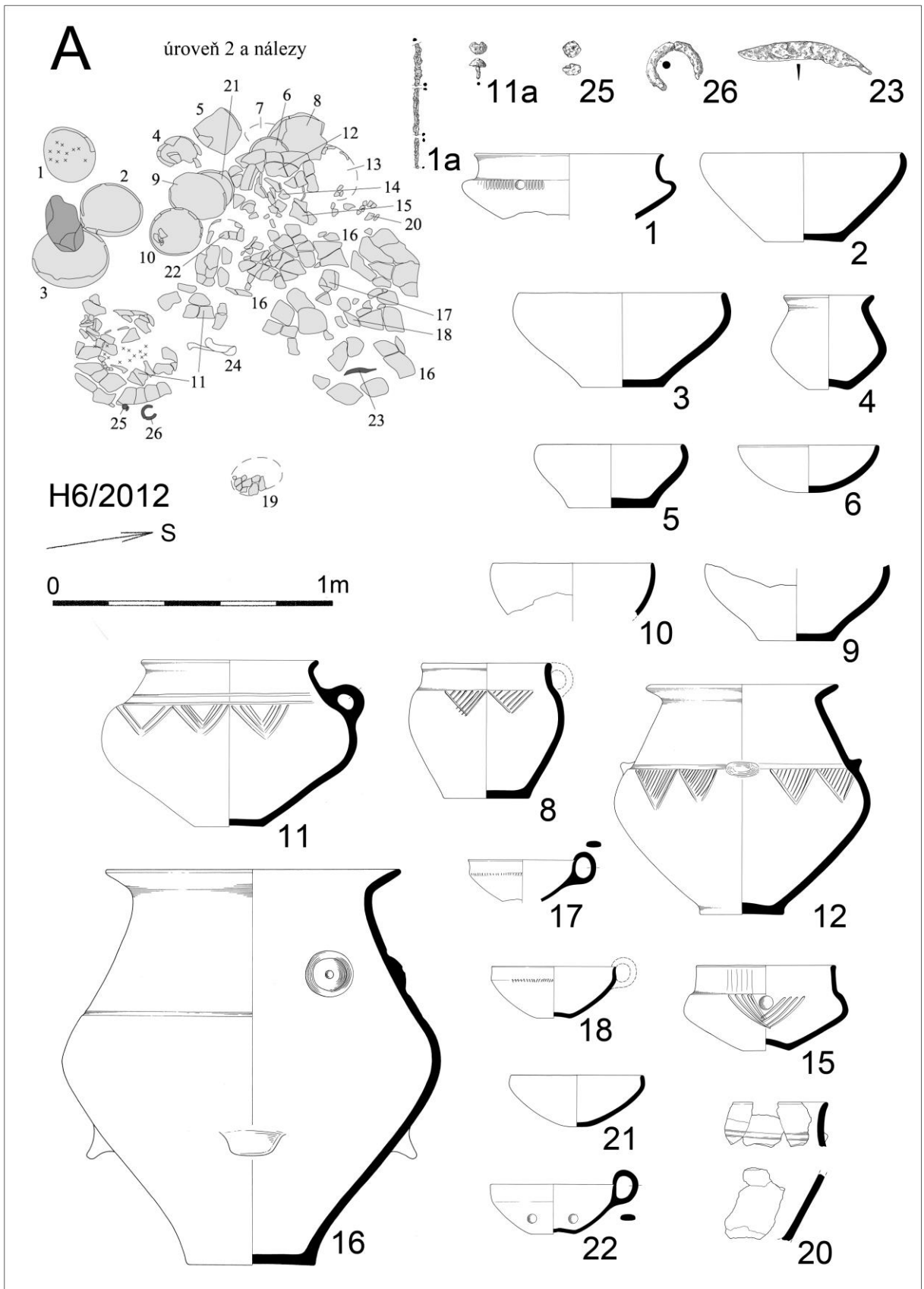
Tab. 62: Seloutky H6/2012 (A) a H7/2012 (B) – „Na Šťastných“.

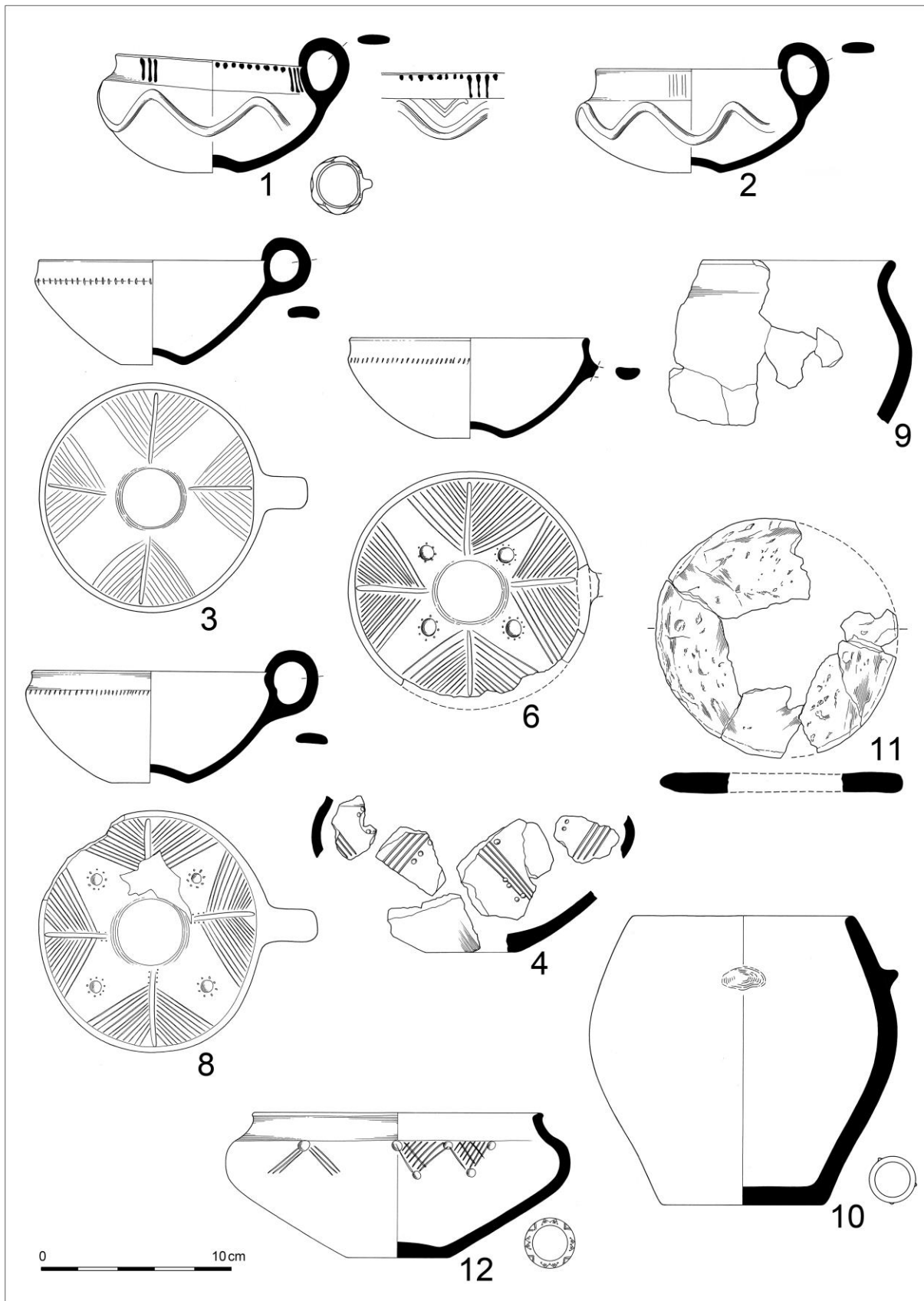
Tab. 63: Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“.

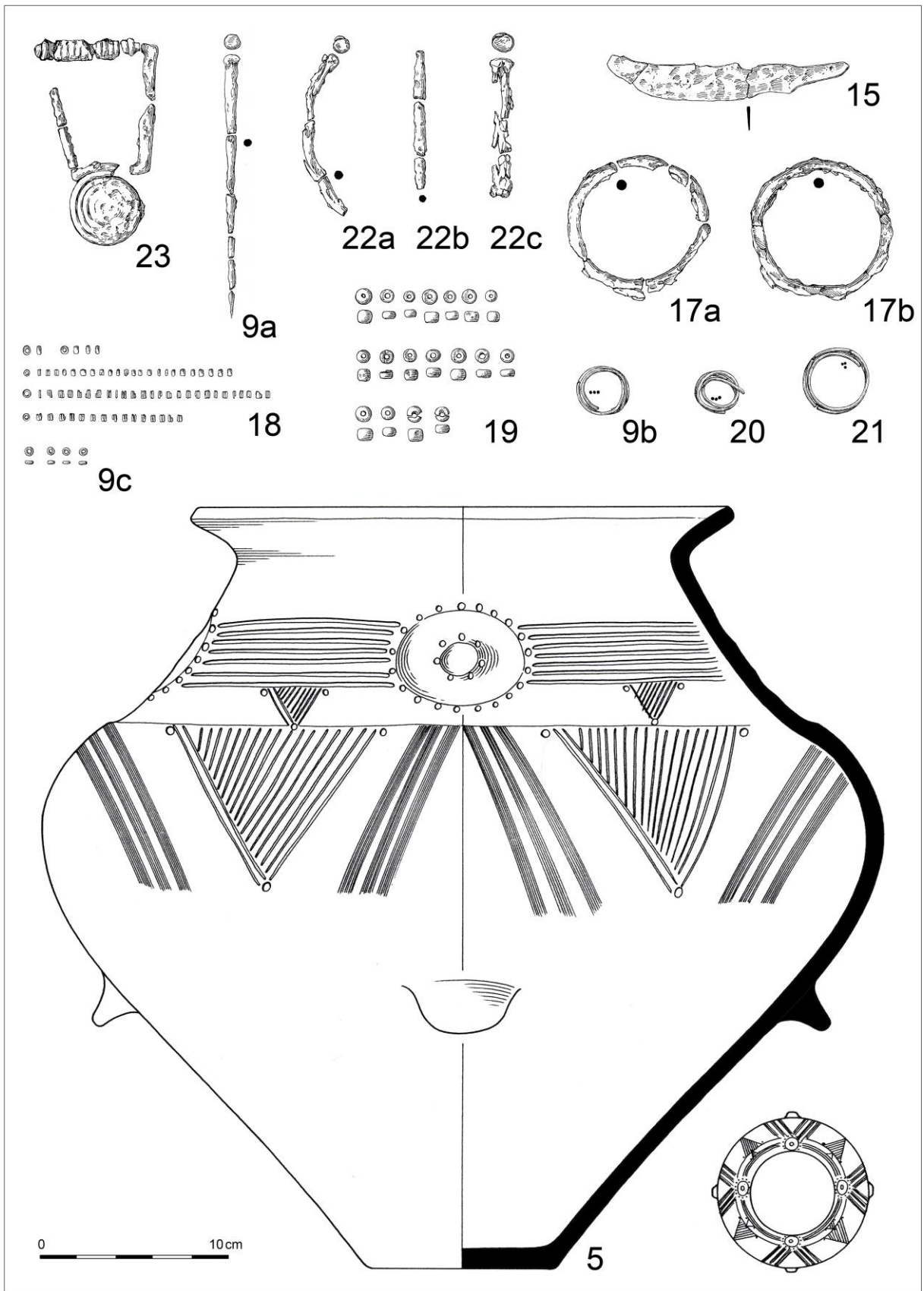
Tab. 64: Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“.

Tab. 65: Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“.

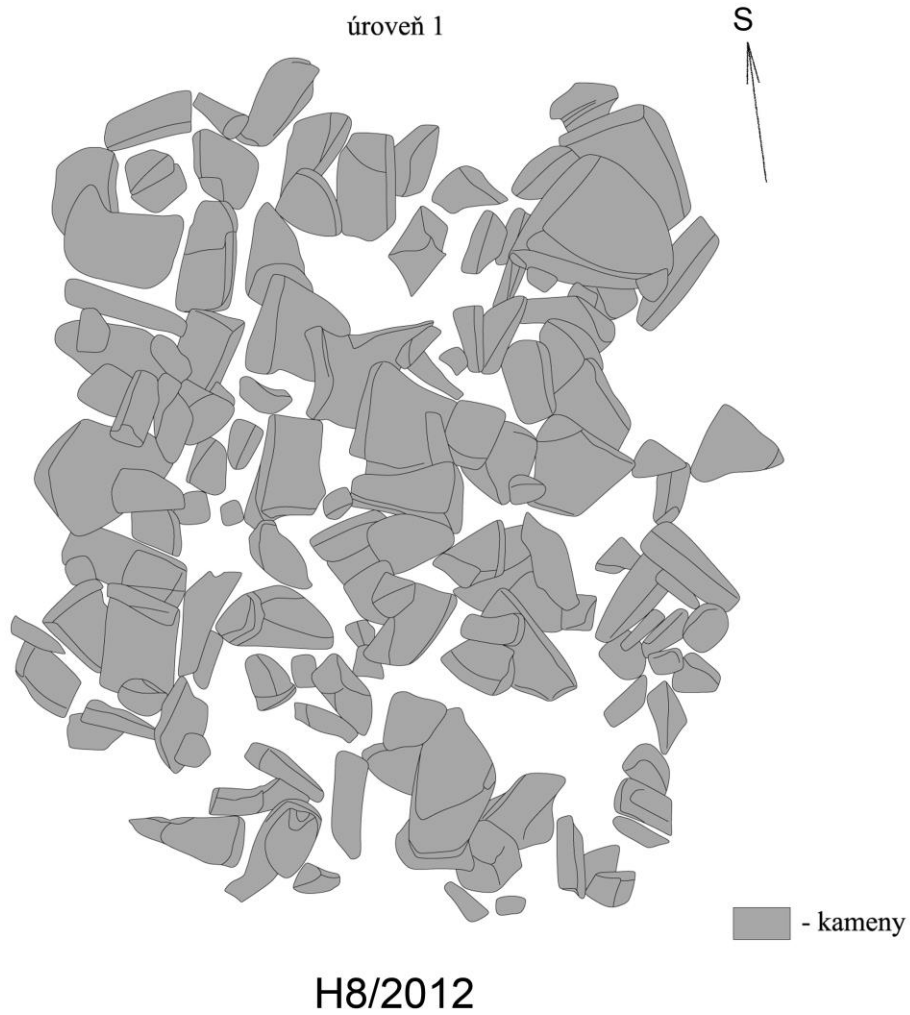

Tab. 66: Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“.

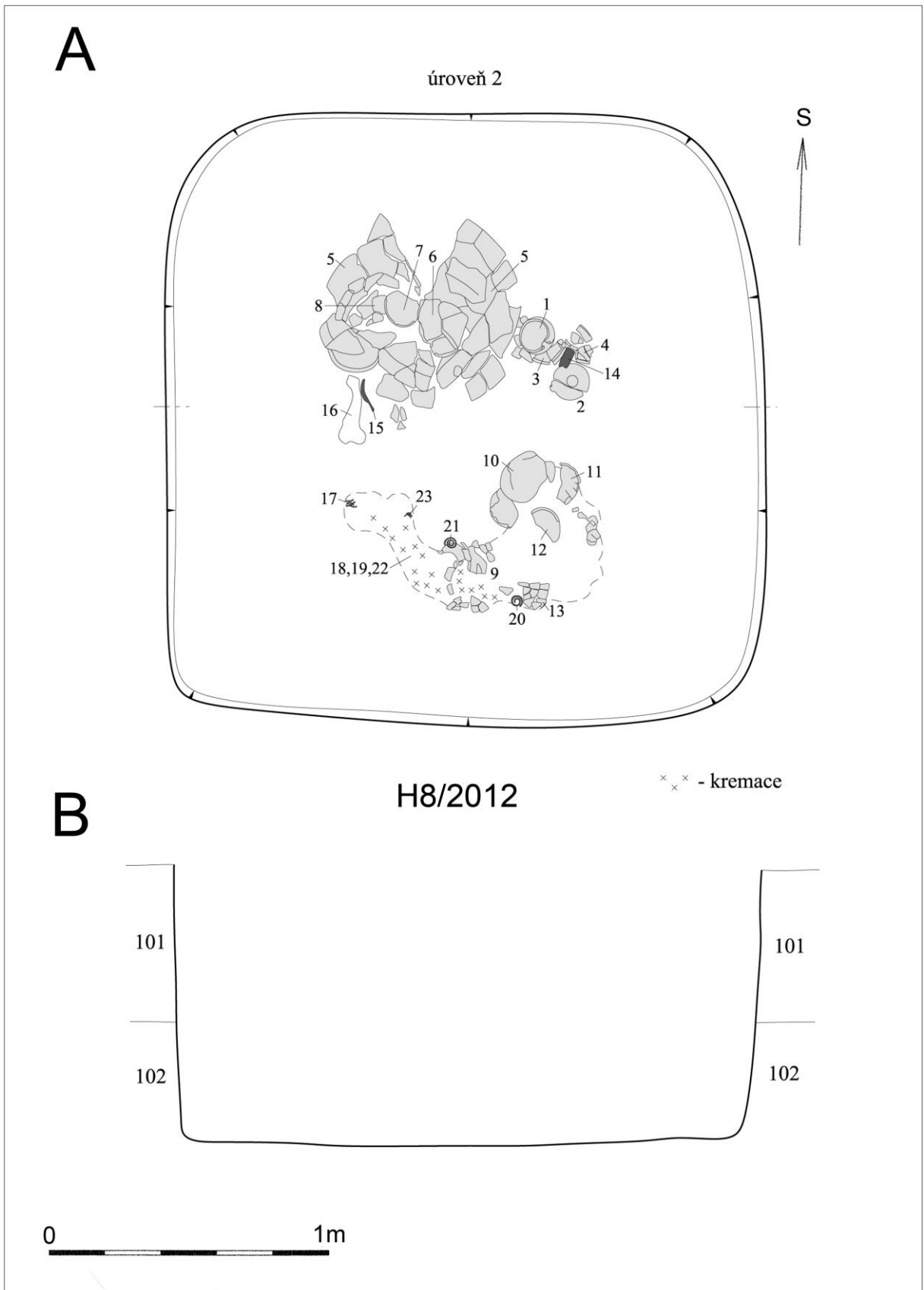
Tab. 67: Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“.

A

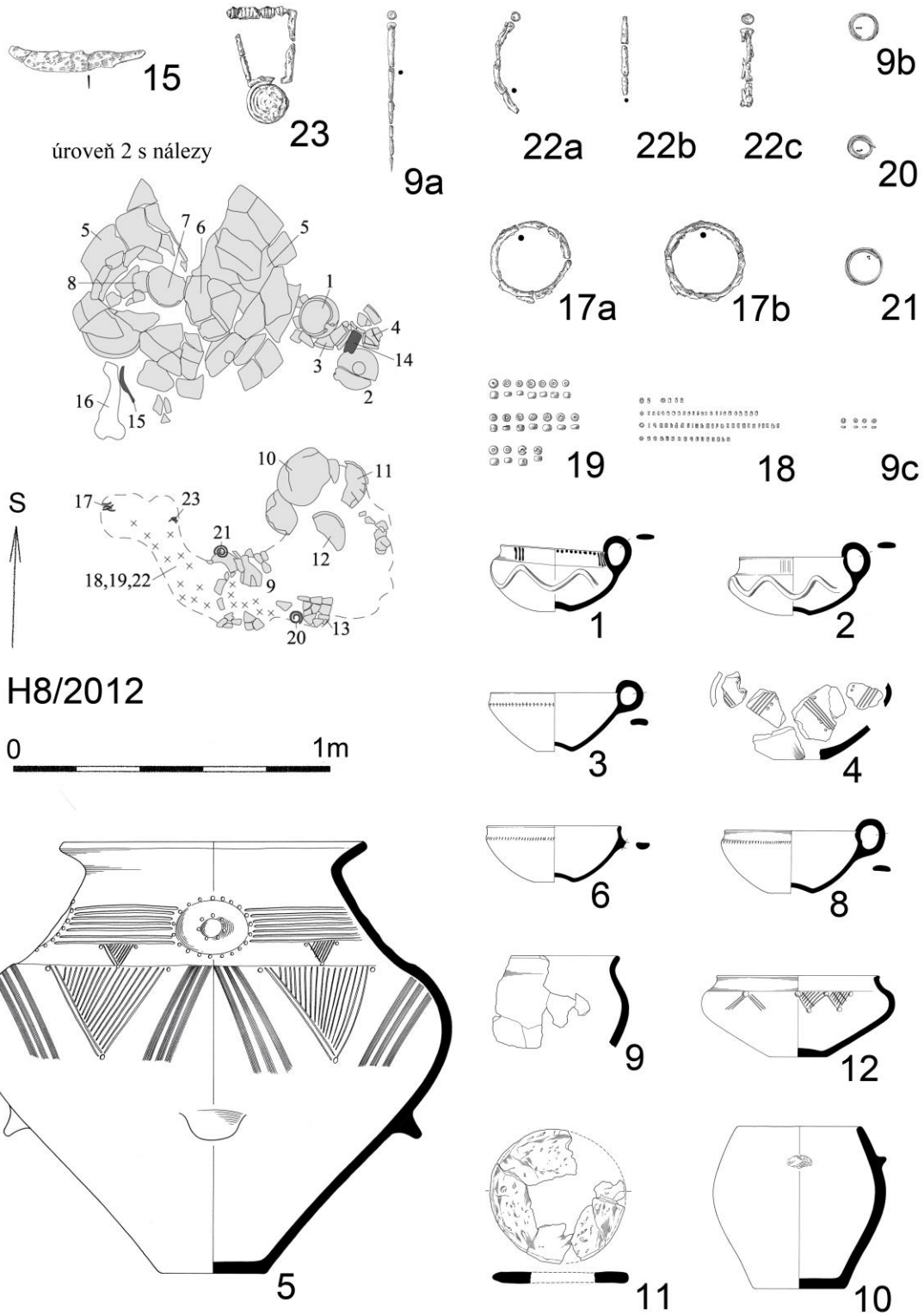
0 1m

Tab. 68: Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“.

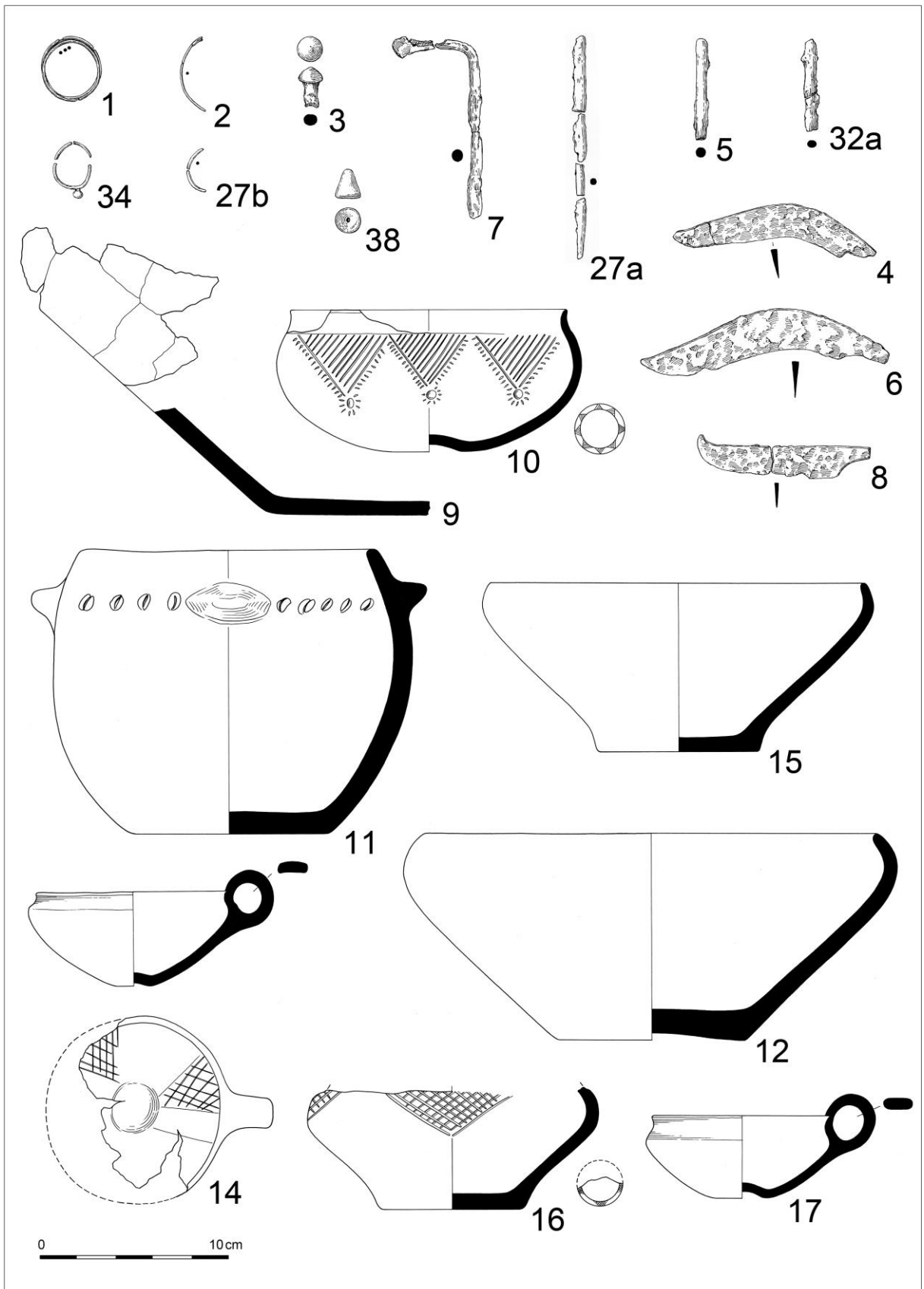

Tab. 69: Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“.

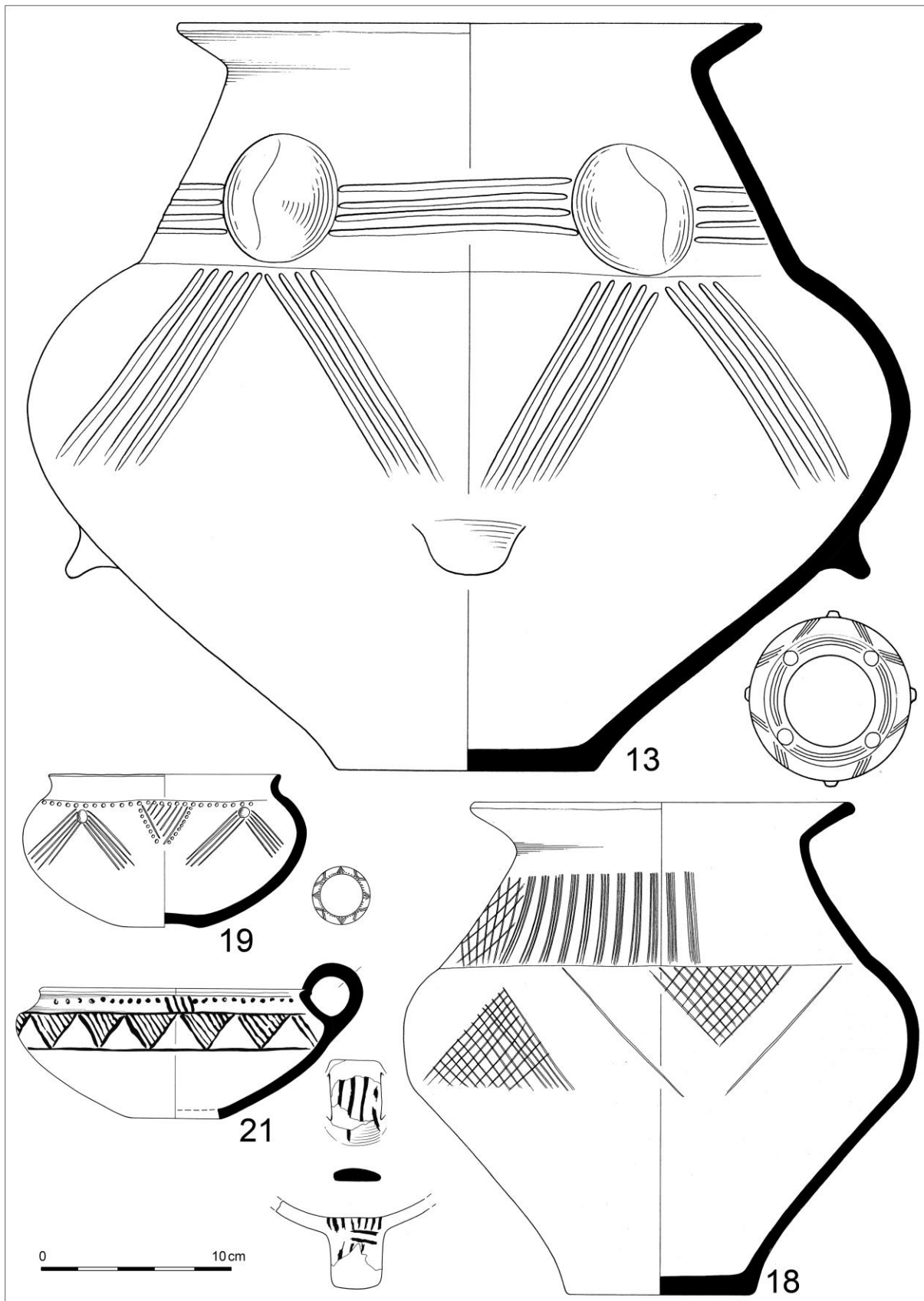
A

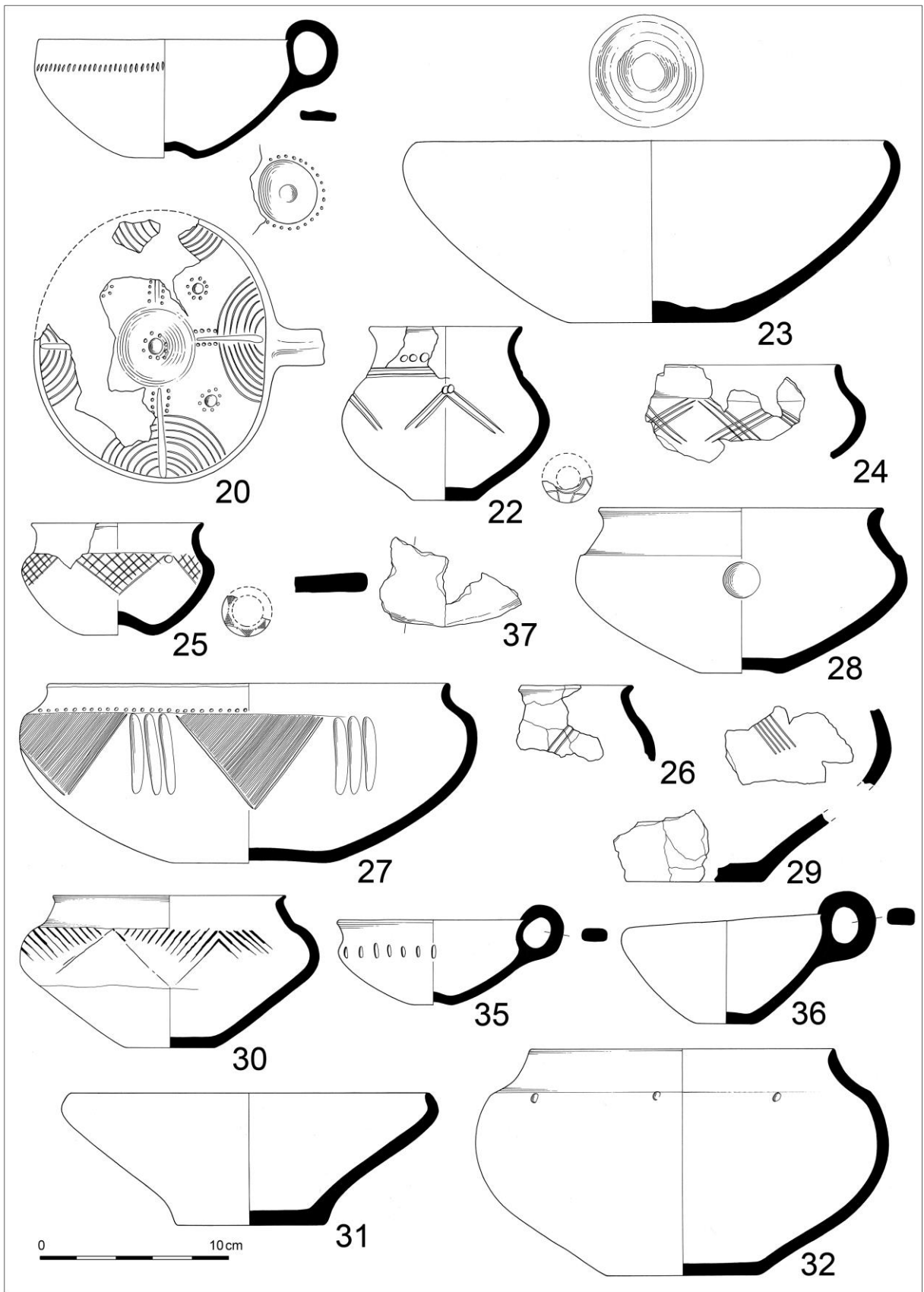
Tab. 70: Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“.

Tab. 71: Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“.

Tab. 72: Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“.

Tab. 73: Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“.

A

úroveň 1

S

H10/2012

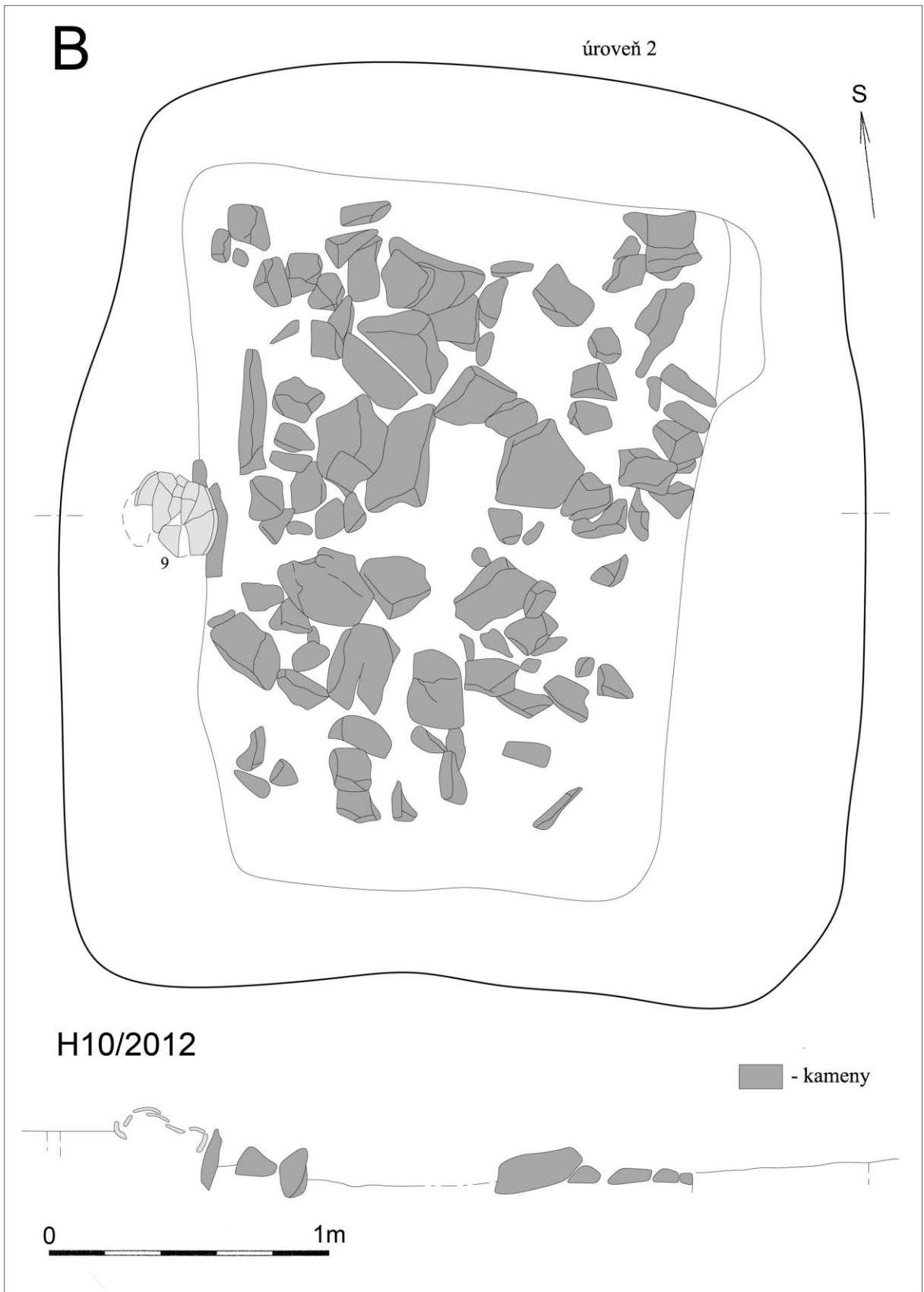
■ - kameny

0

1m

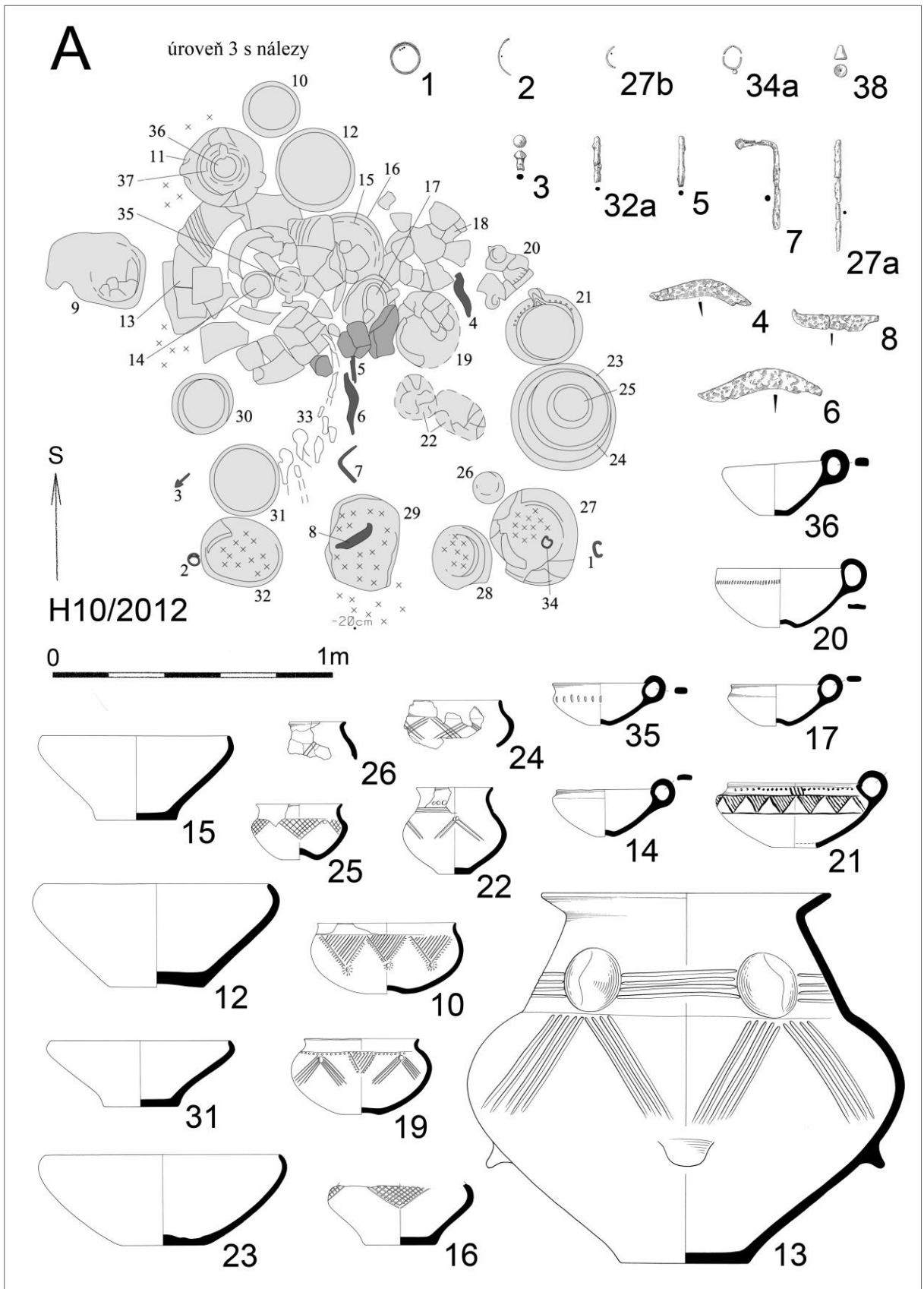
Tab. 74: Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“.

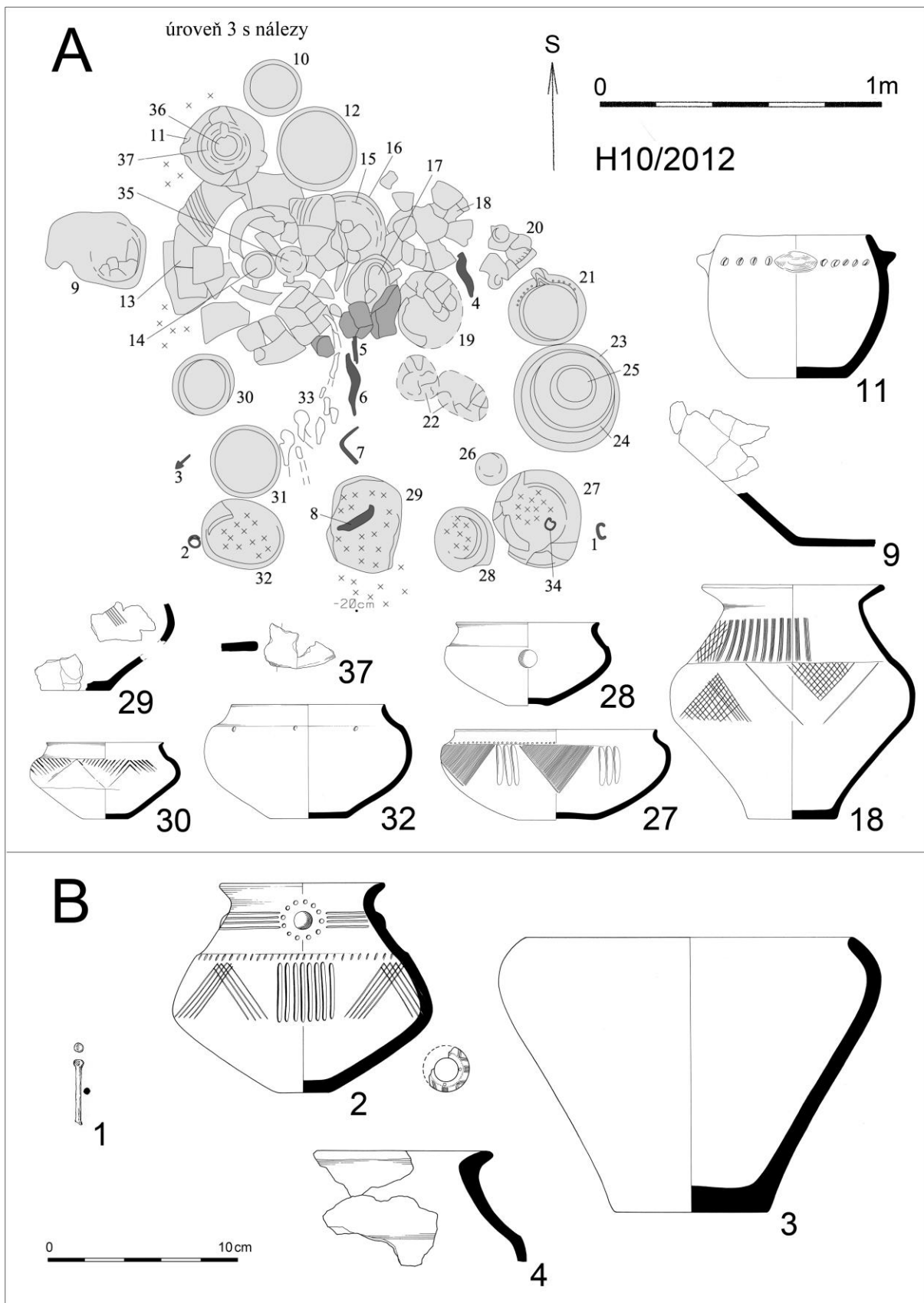
Tab. 75: Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“.

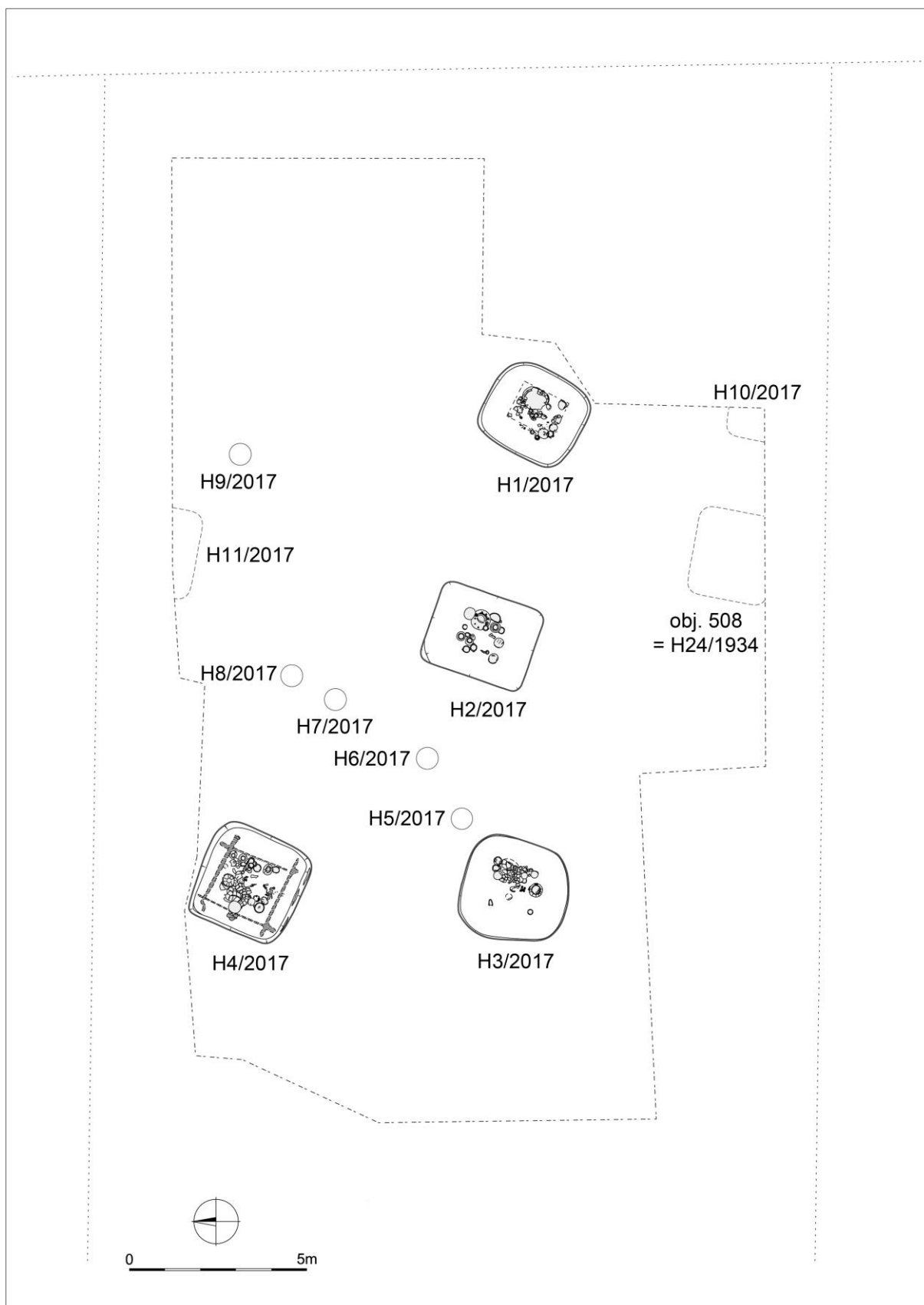
Tab. 76: Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“.

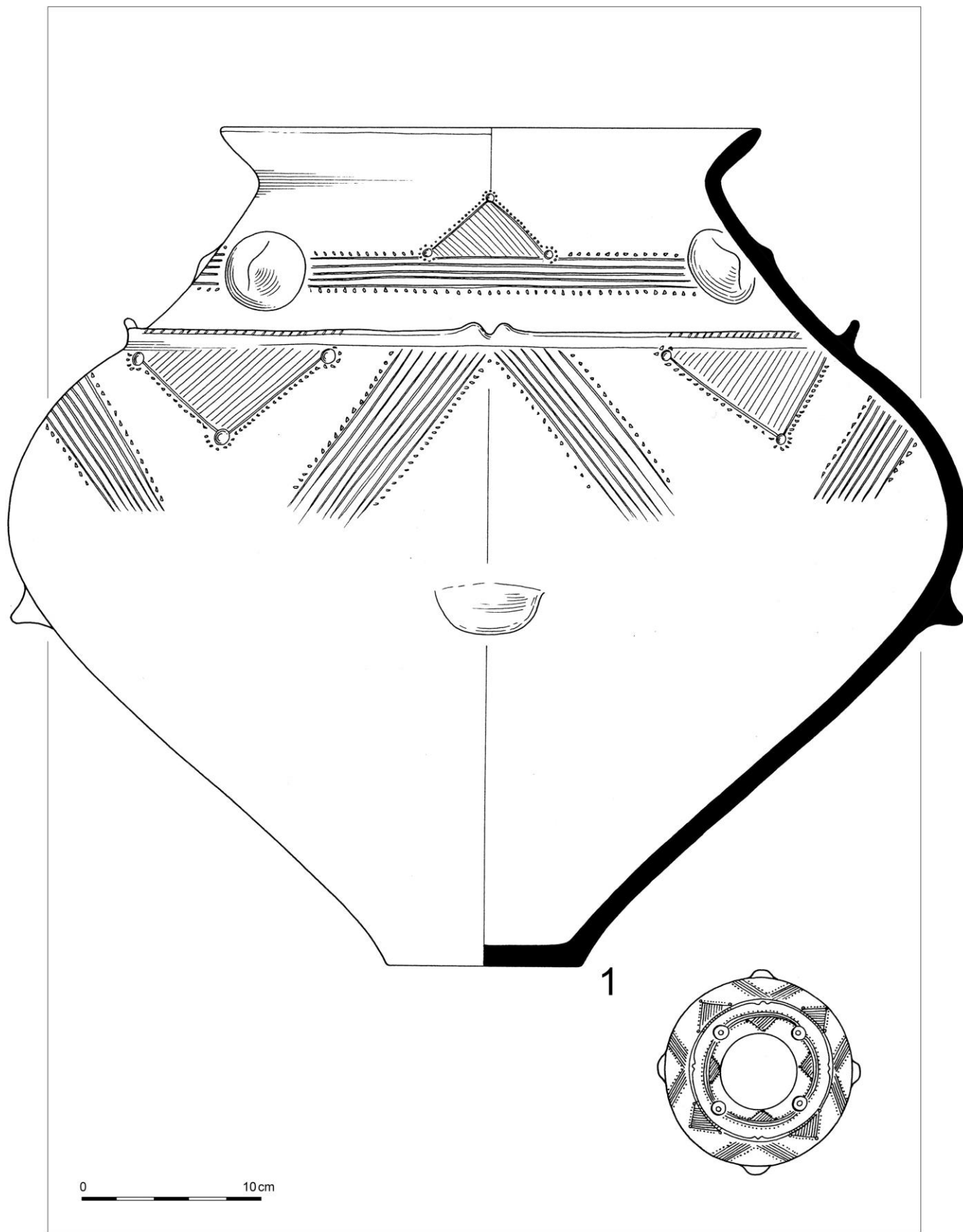
Tab. 77: Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“.

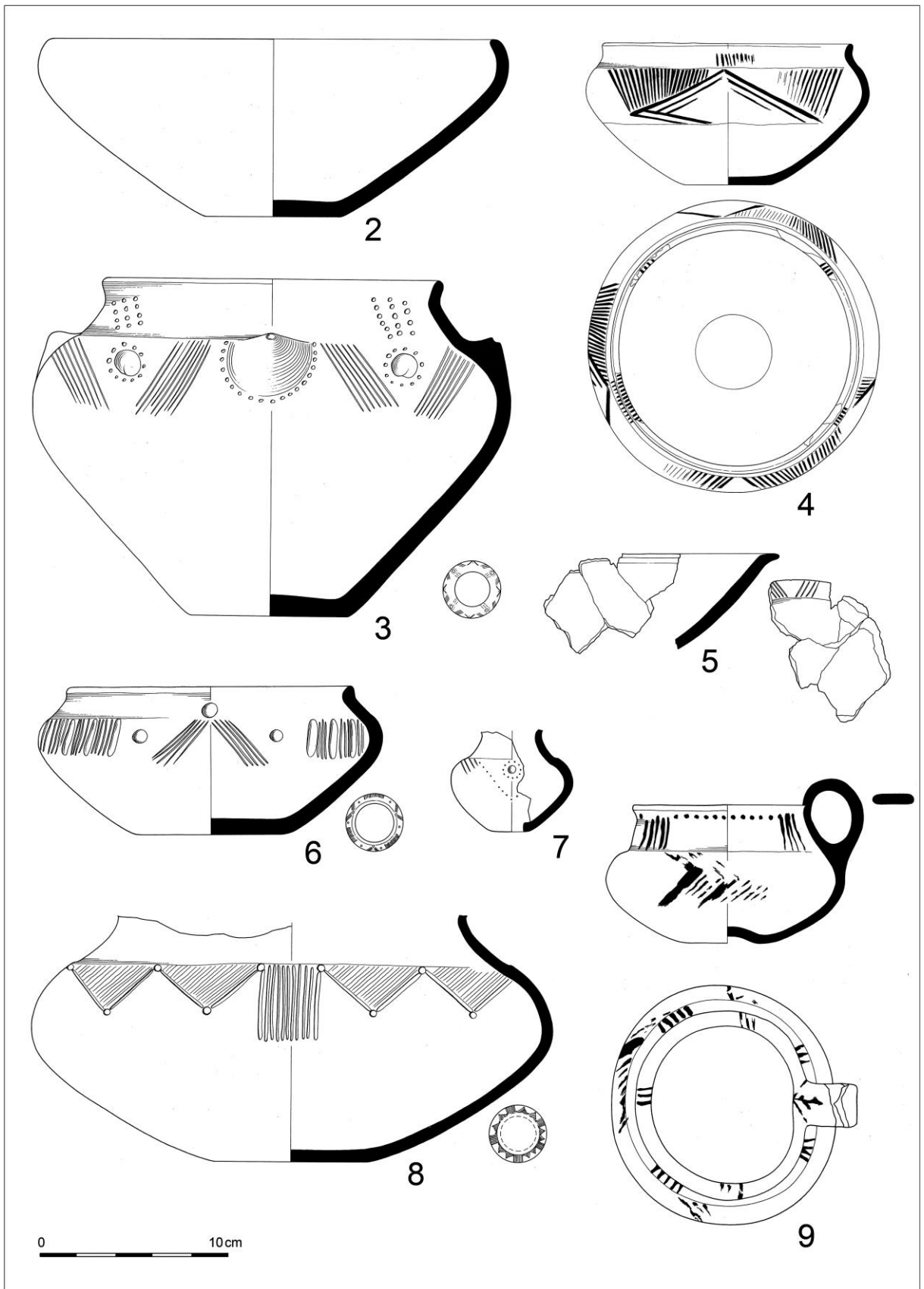
Tab. 78: Seloutky H10/2012 (A) a Seloutky H9/2012 (B) – „Na Šťastných“.

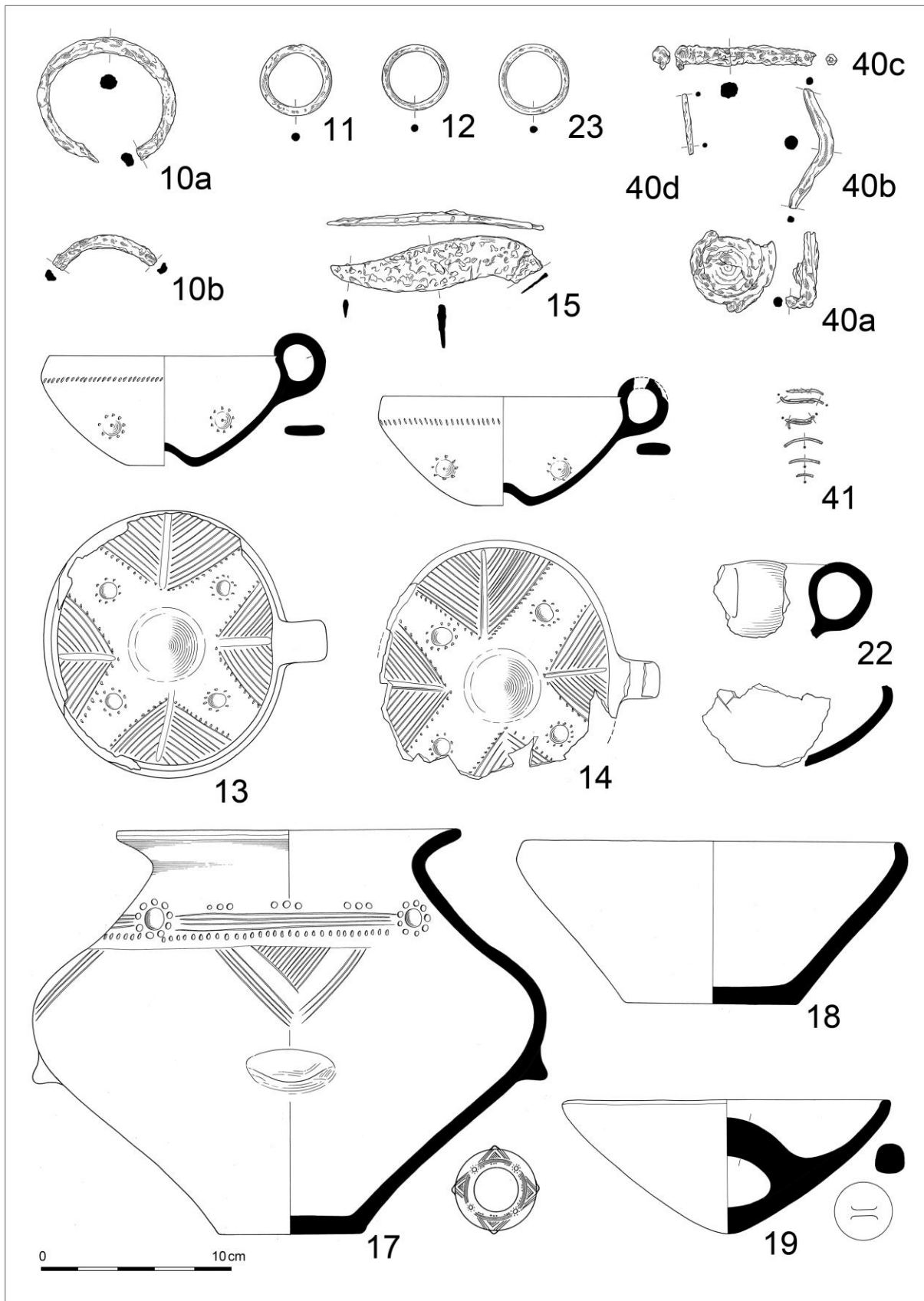
Tab. 79: Seloutky H1/2017–H11/2017 – „Na Šťastných“, celkový plán parcely Trnečková – Barák. Obj. 508 byl ztotožněn s hrobem Seloutky H24/1934 – „Na Šťastných“ (D. Vitulová a M. Holemá).

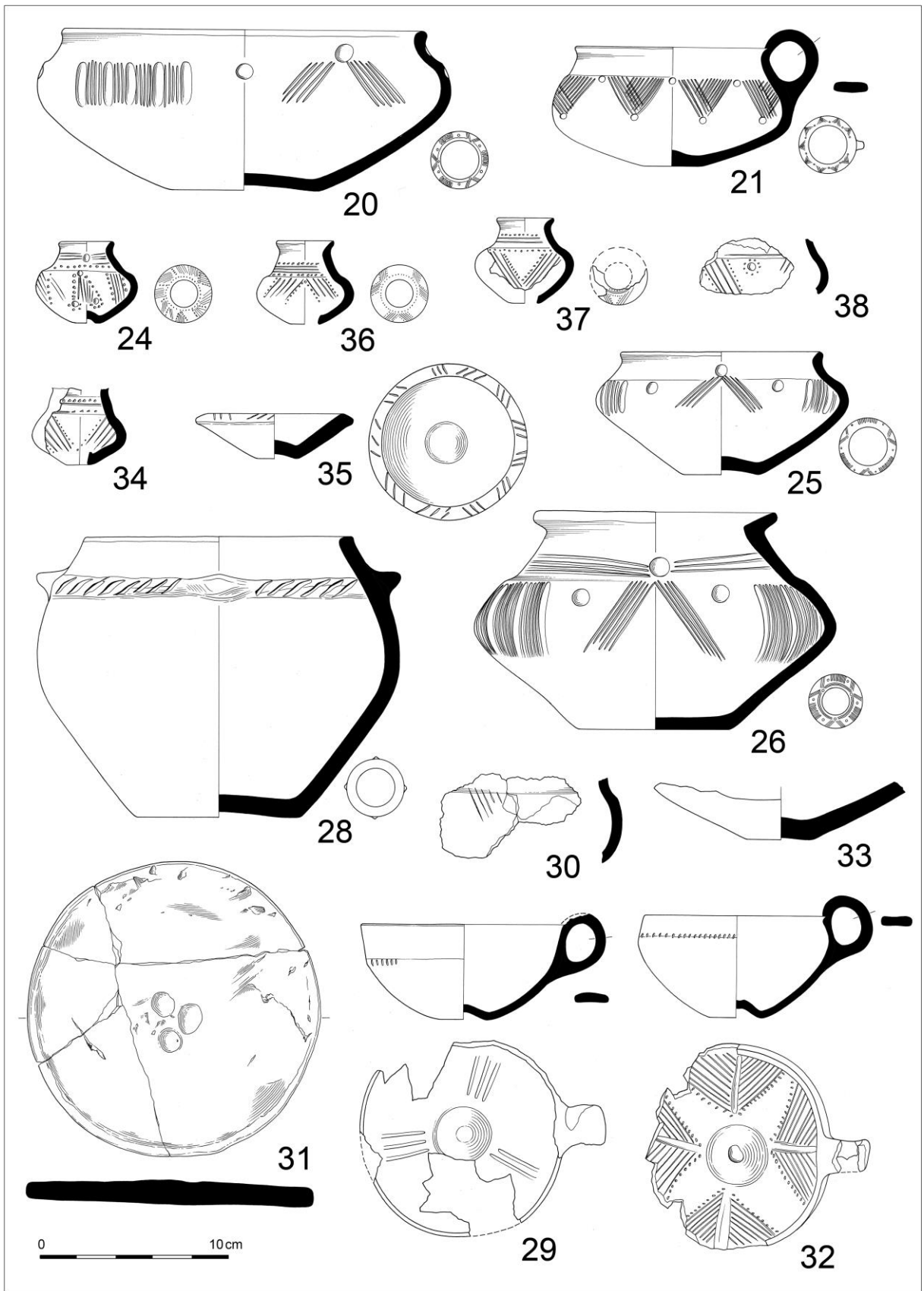
Tab. 80: Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“.

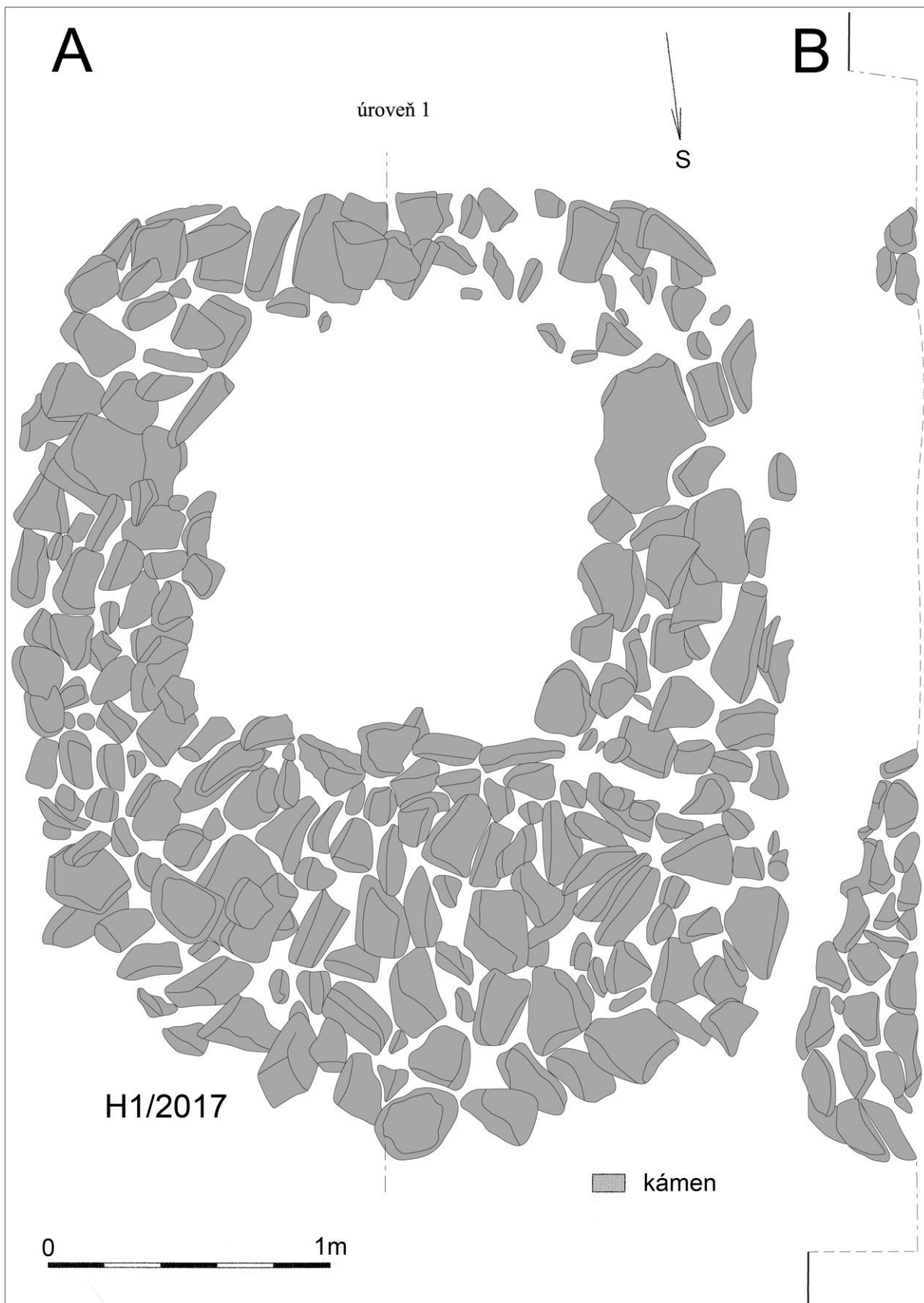
Tab. 81: Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“.

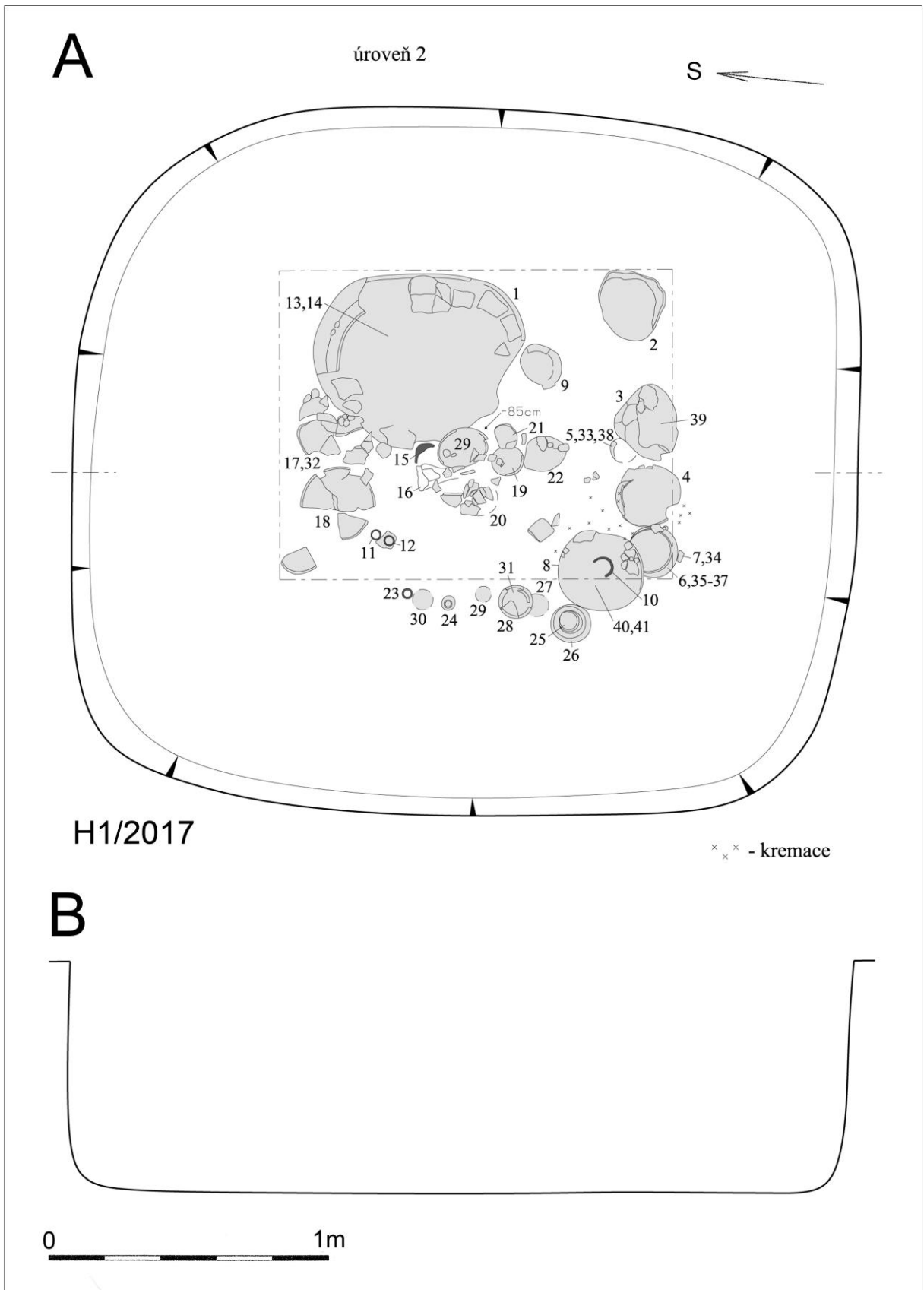
Tab. 82: Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“.

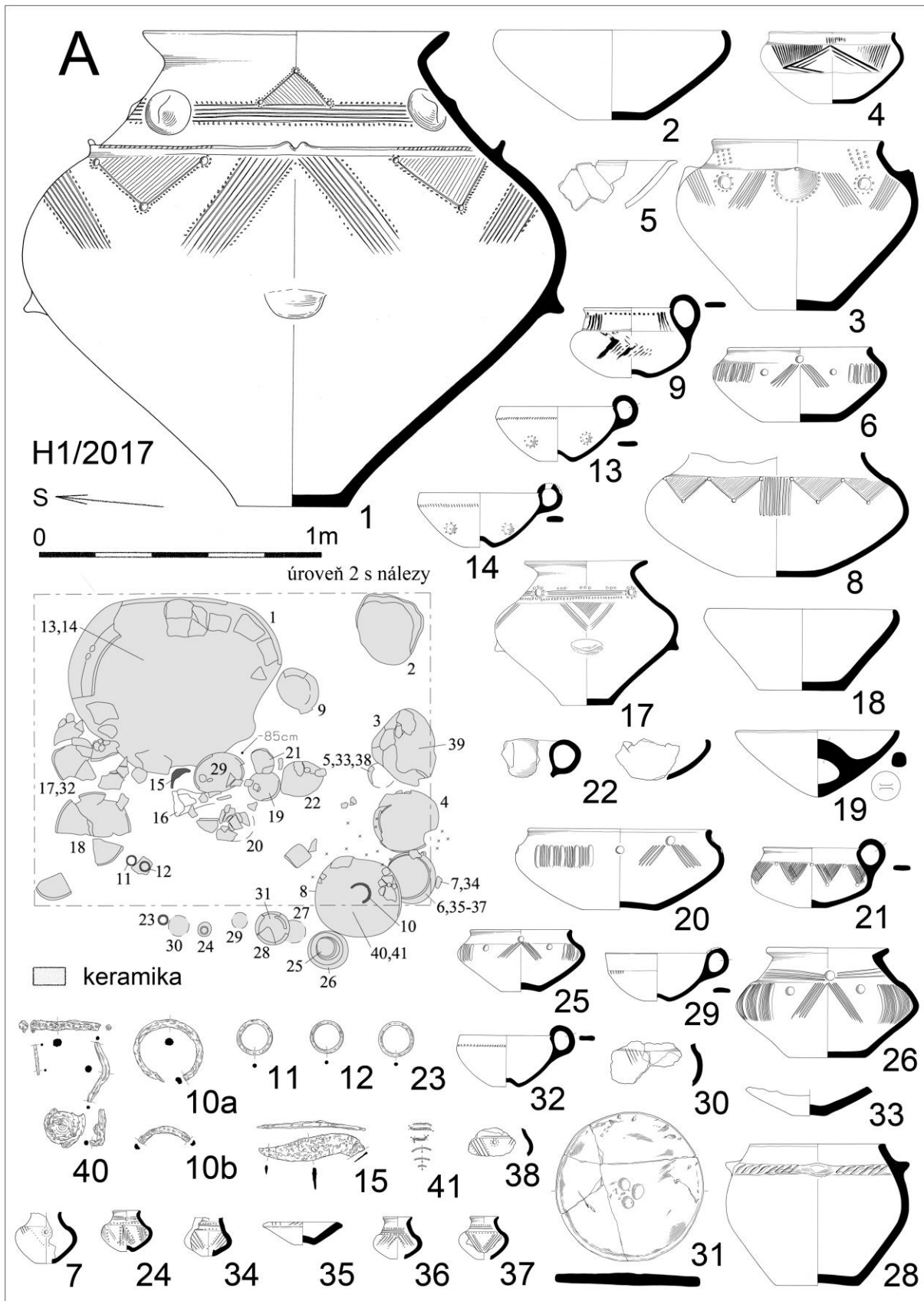
Tab. 83: Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“.

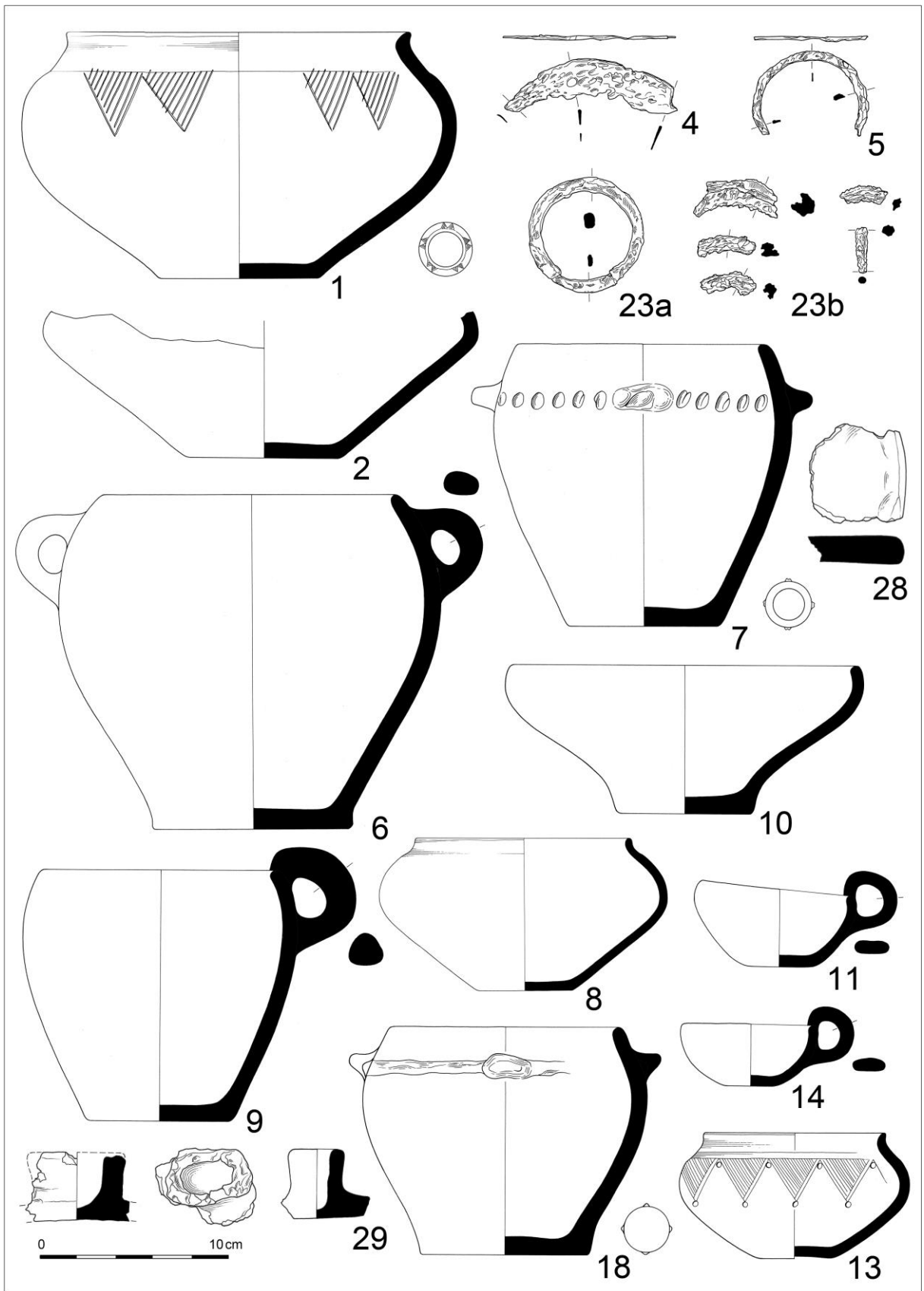
Tab. 84: Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“.

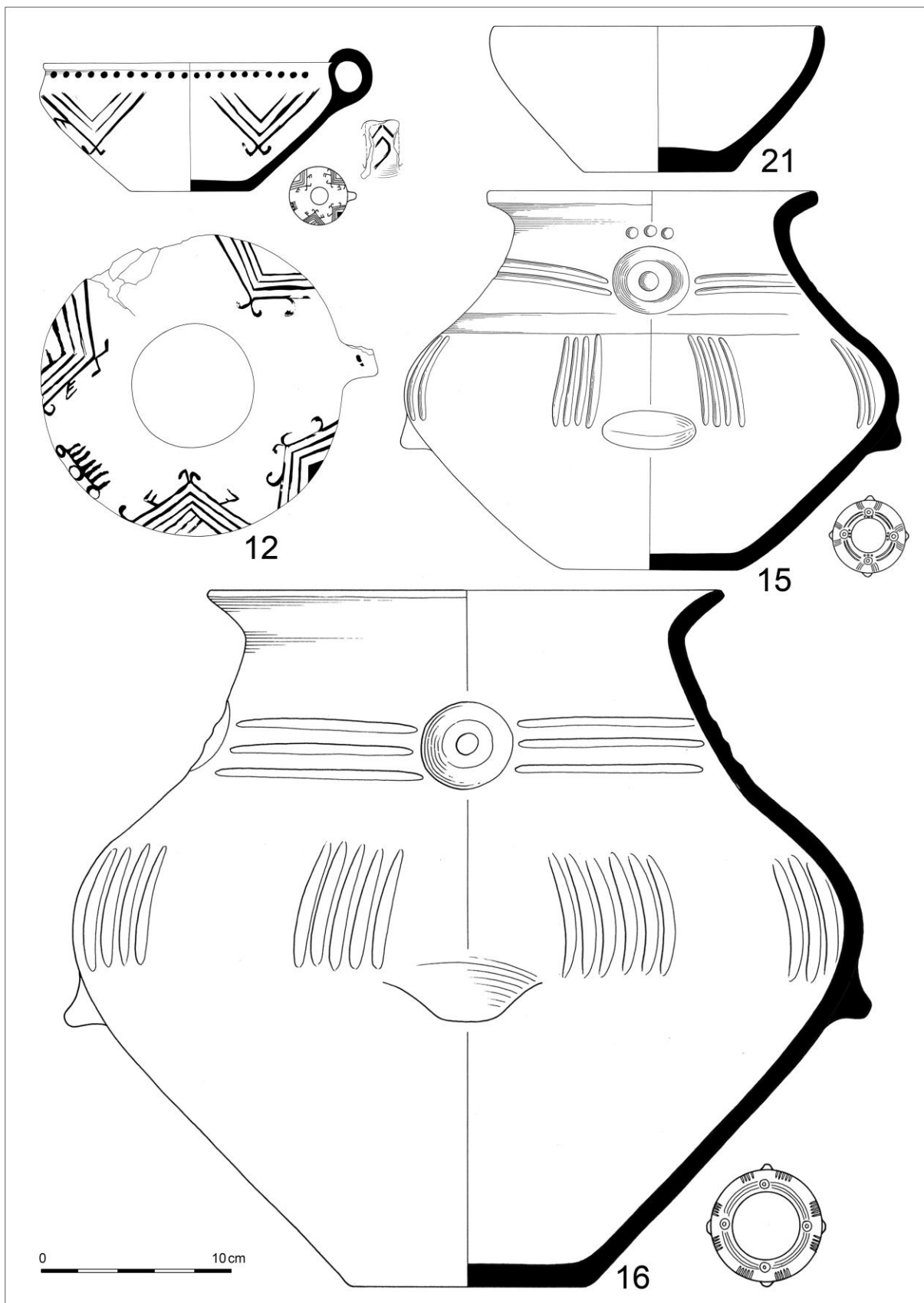
Tab. 85: Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“.

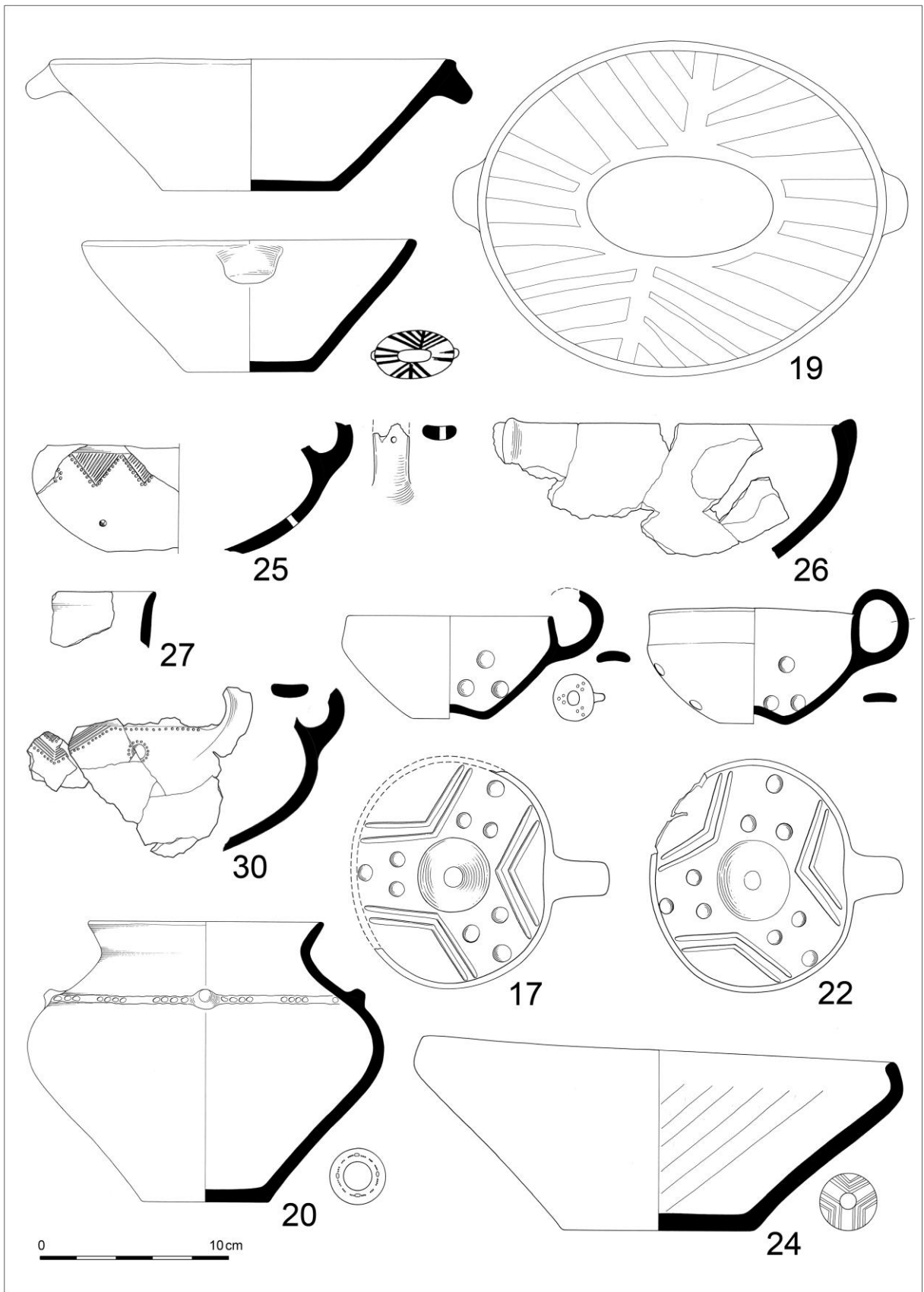
Tab. 86: Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“.

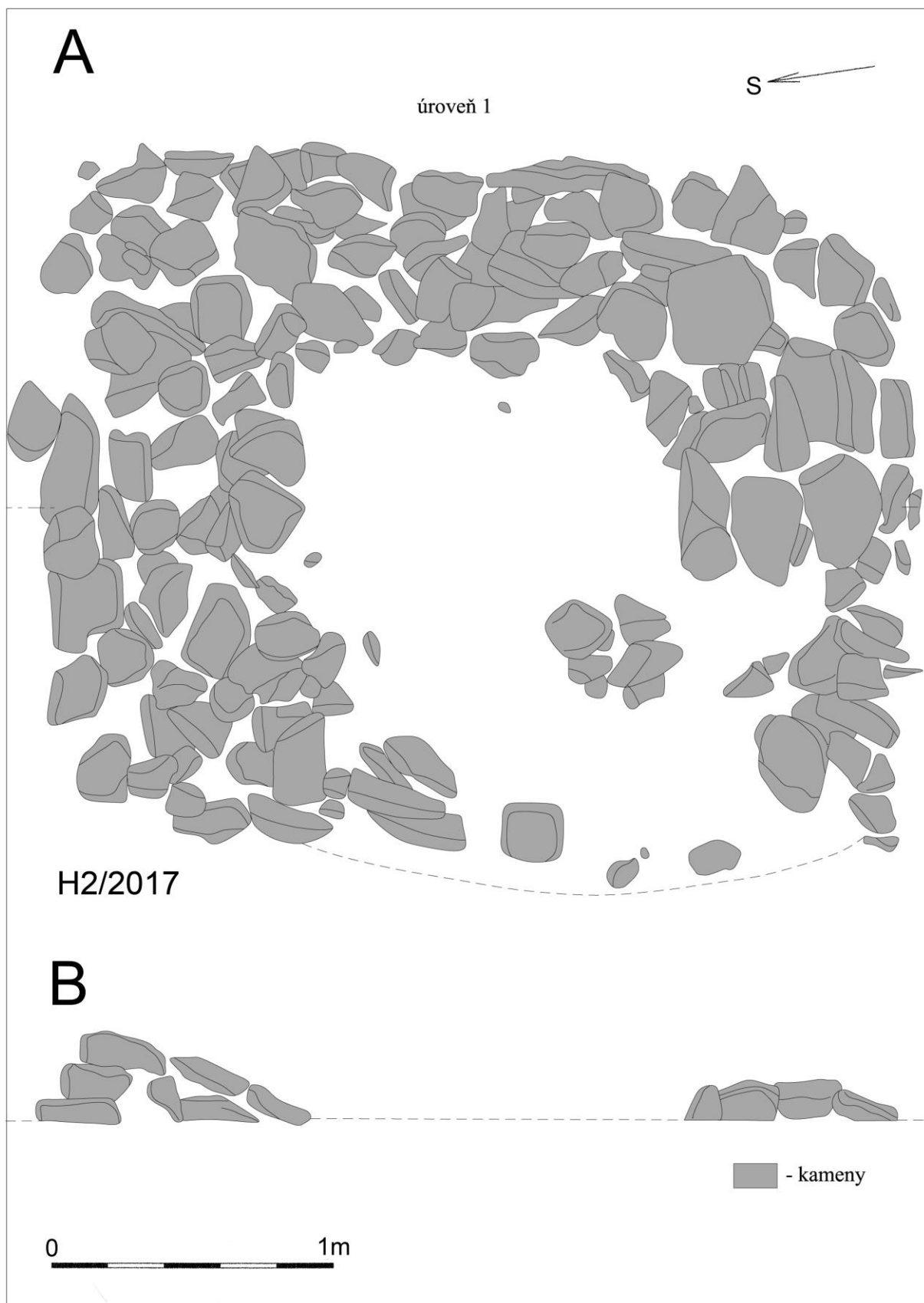
Tab. 87: Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“.

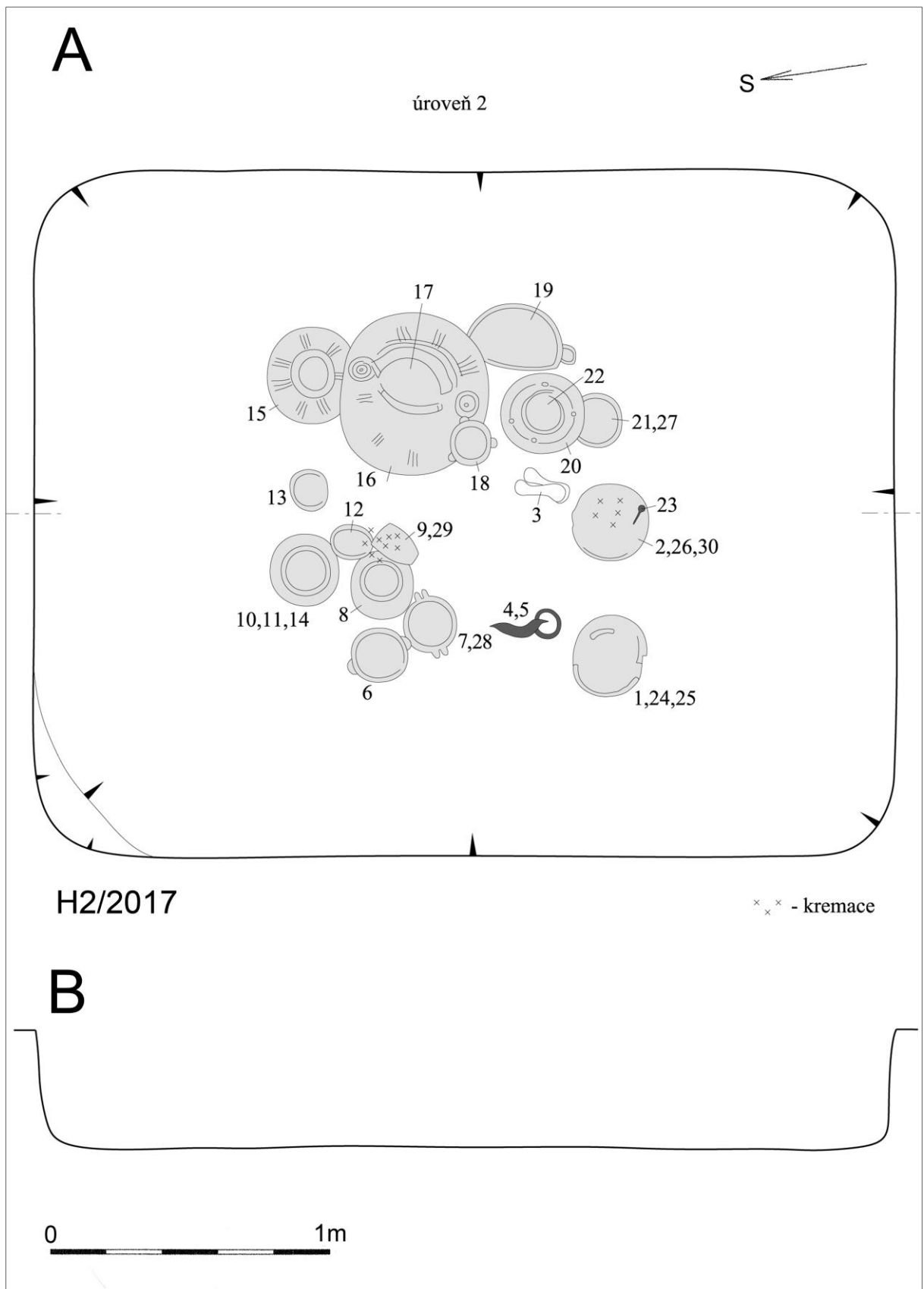
Tab. 88: Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“.

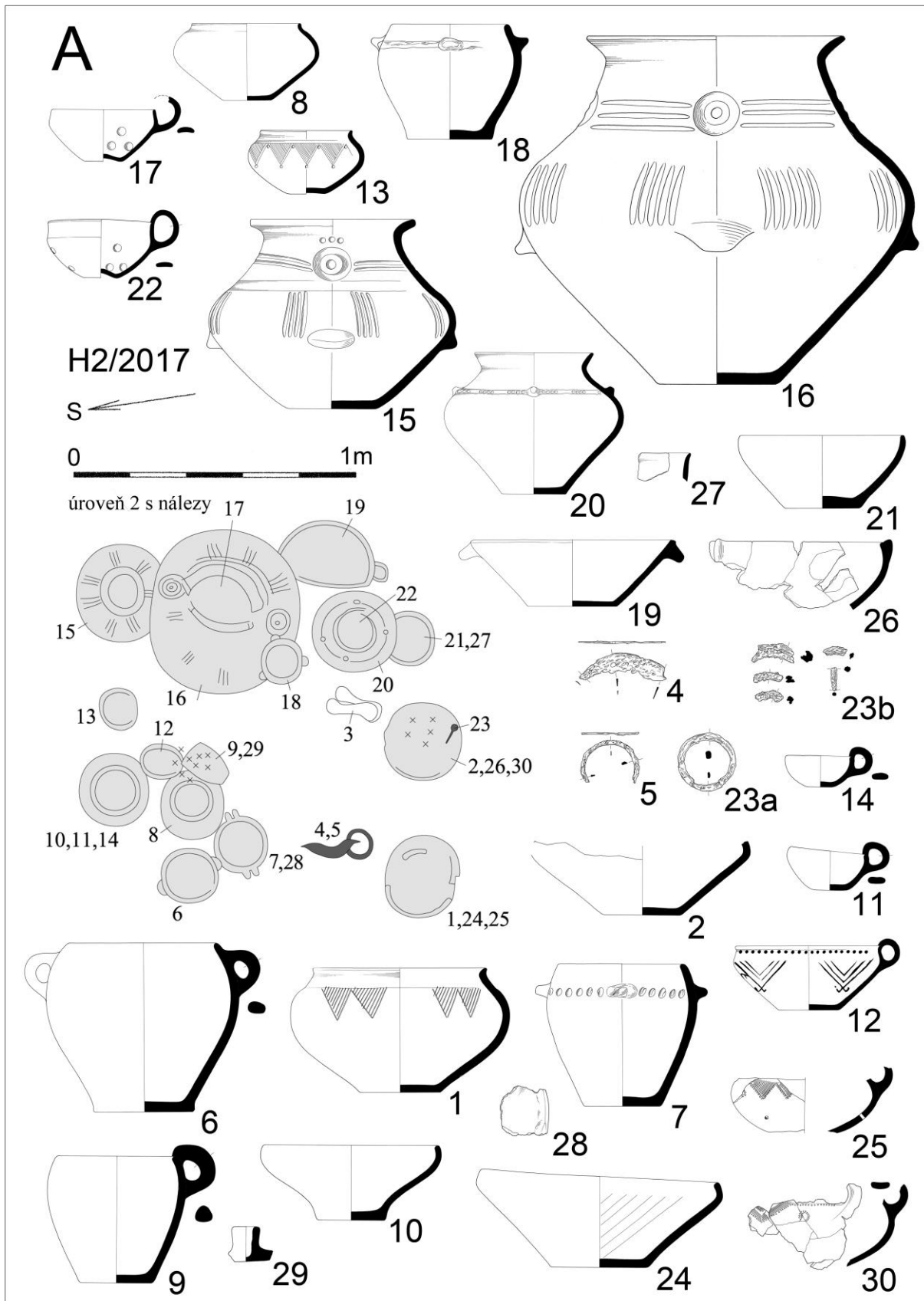
Tab. 89: Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“.

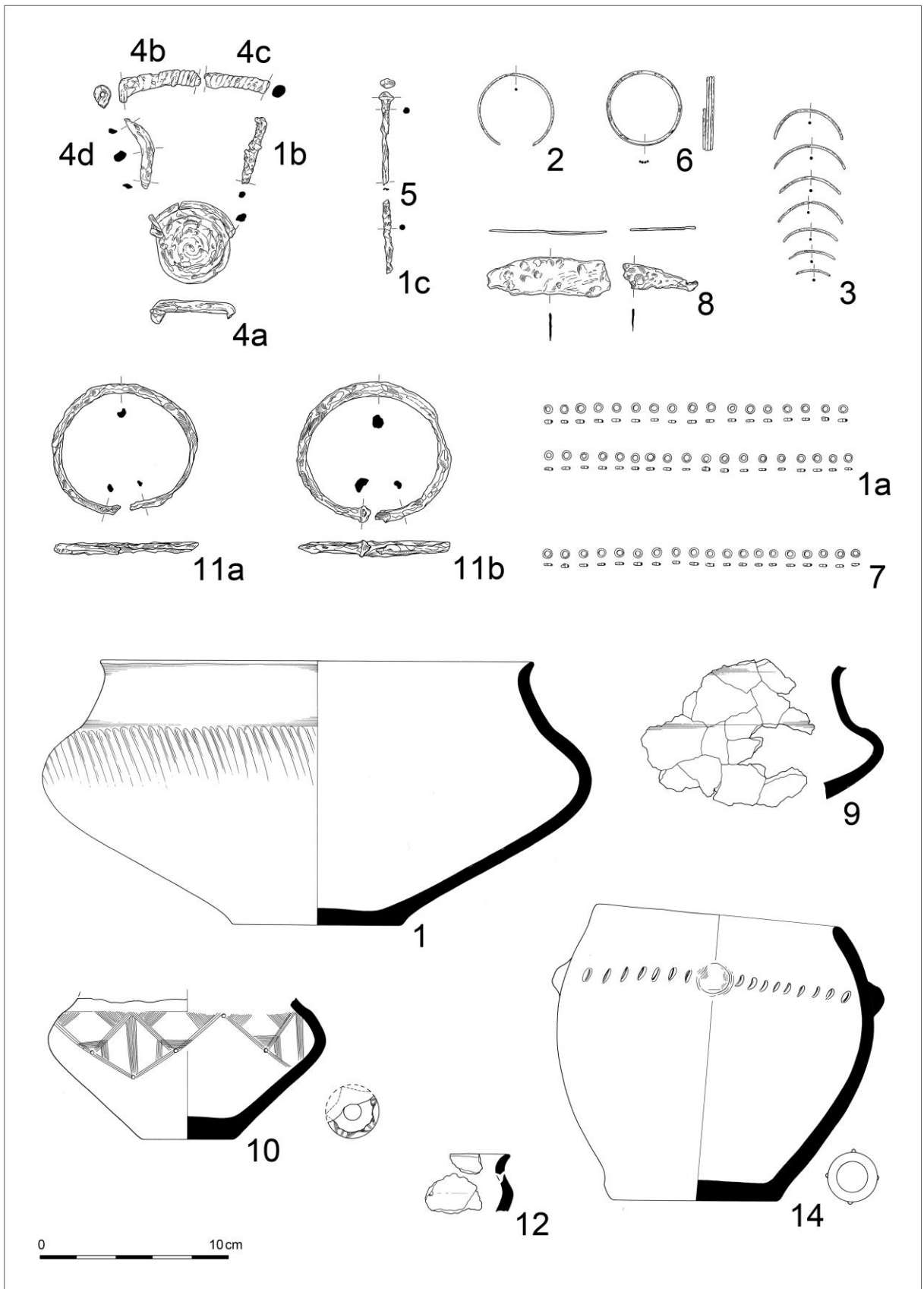
Tab. 90: Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“.

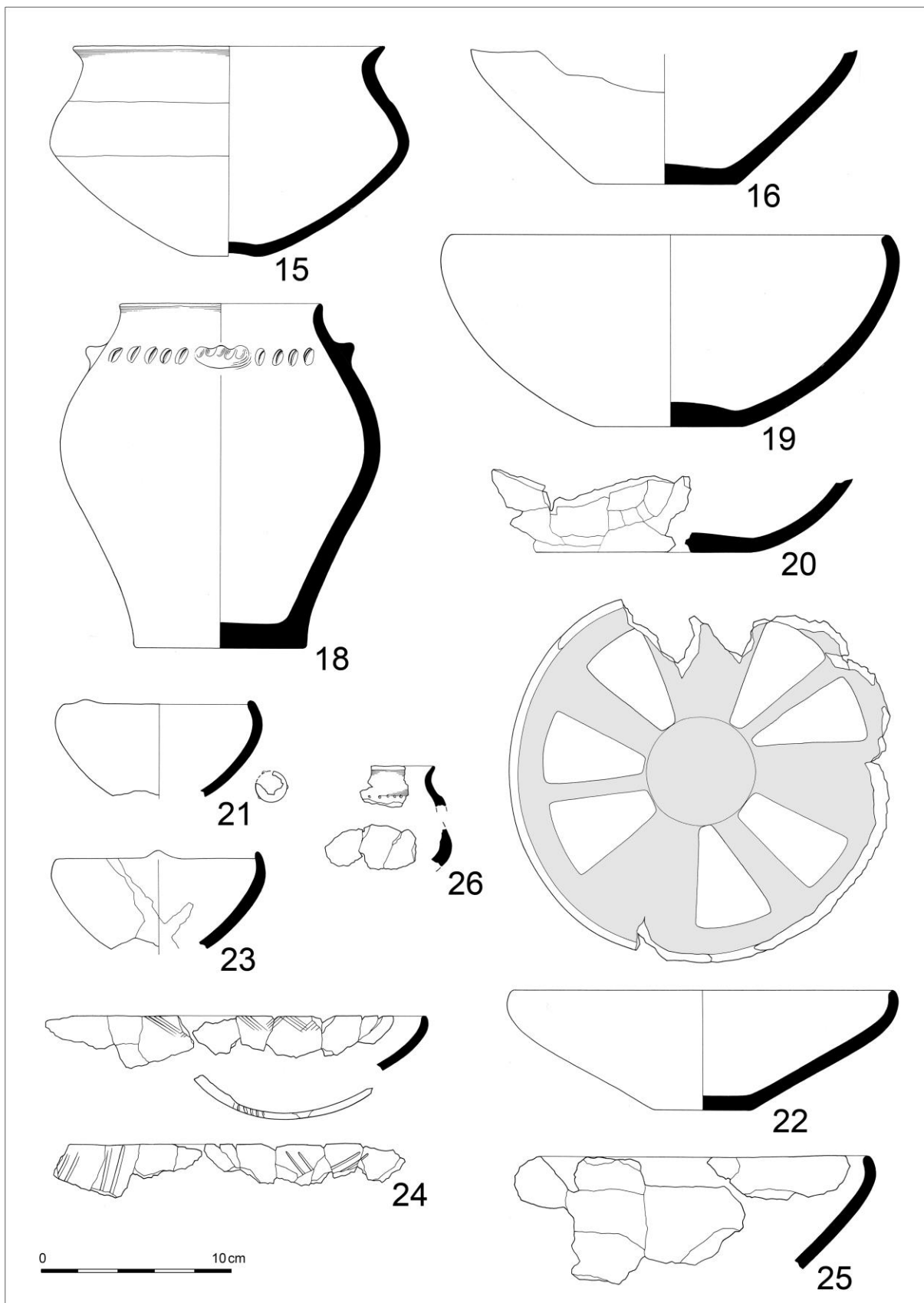
Tab. 91: Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“.

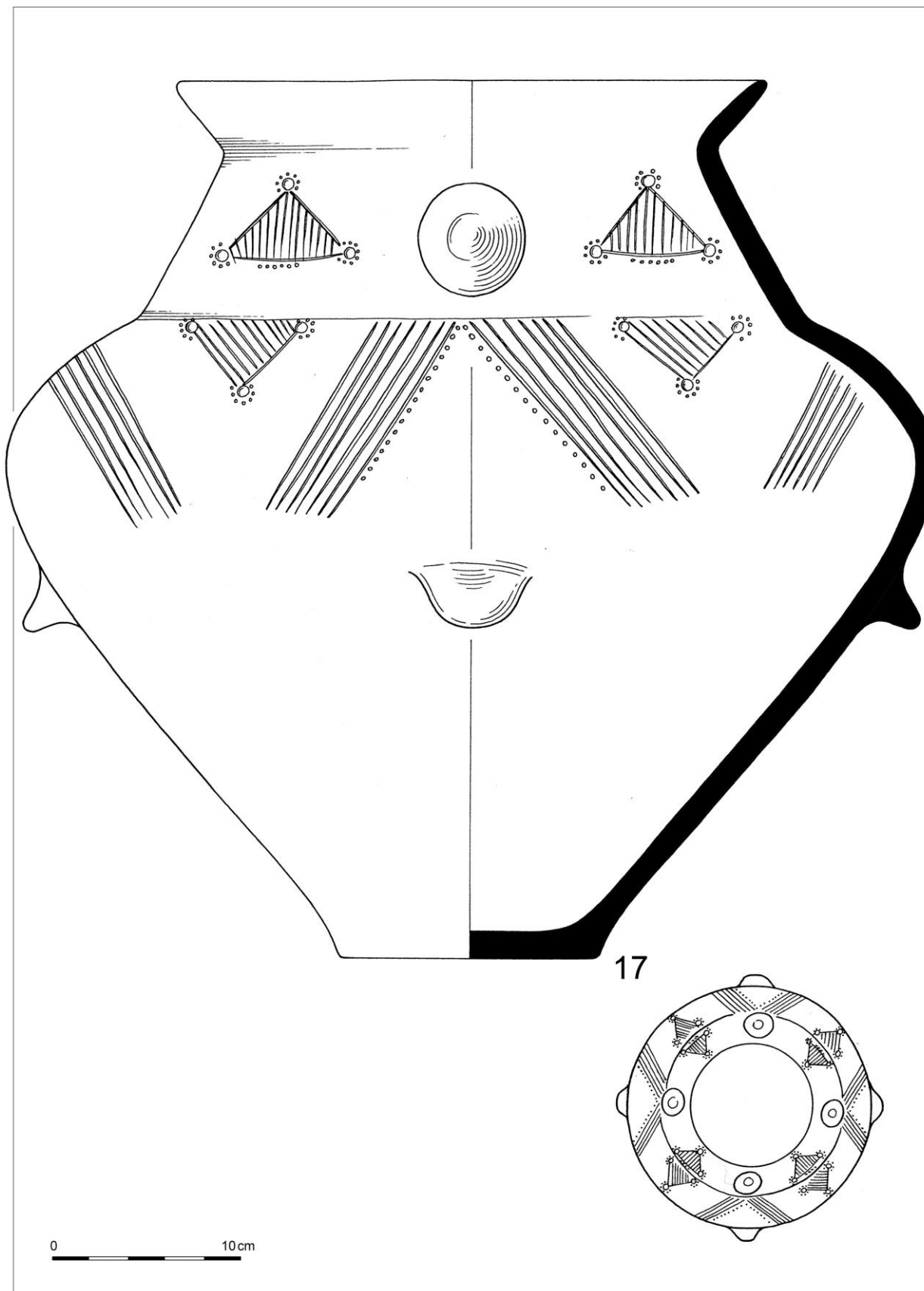
Tab. 92: Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“.

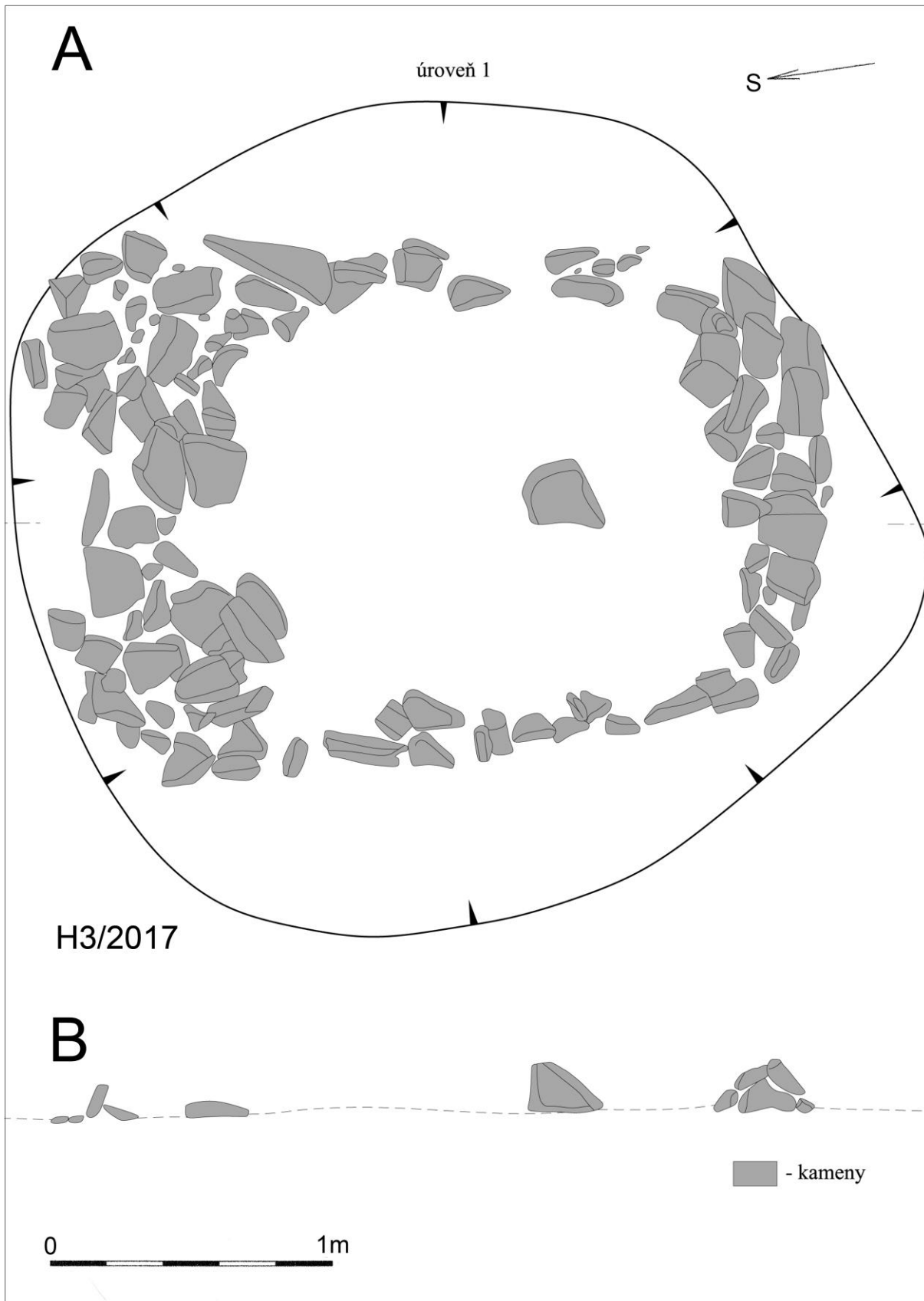
Tab. 93: Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“.

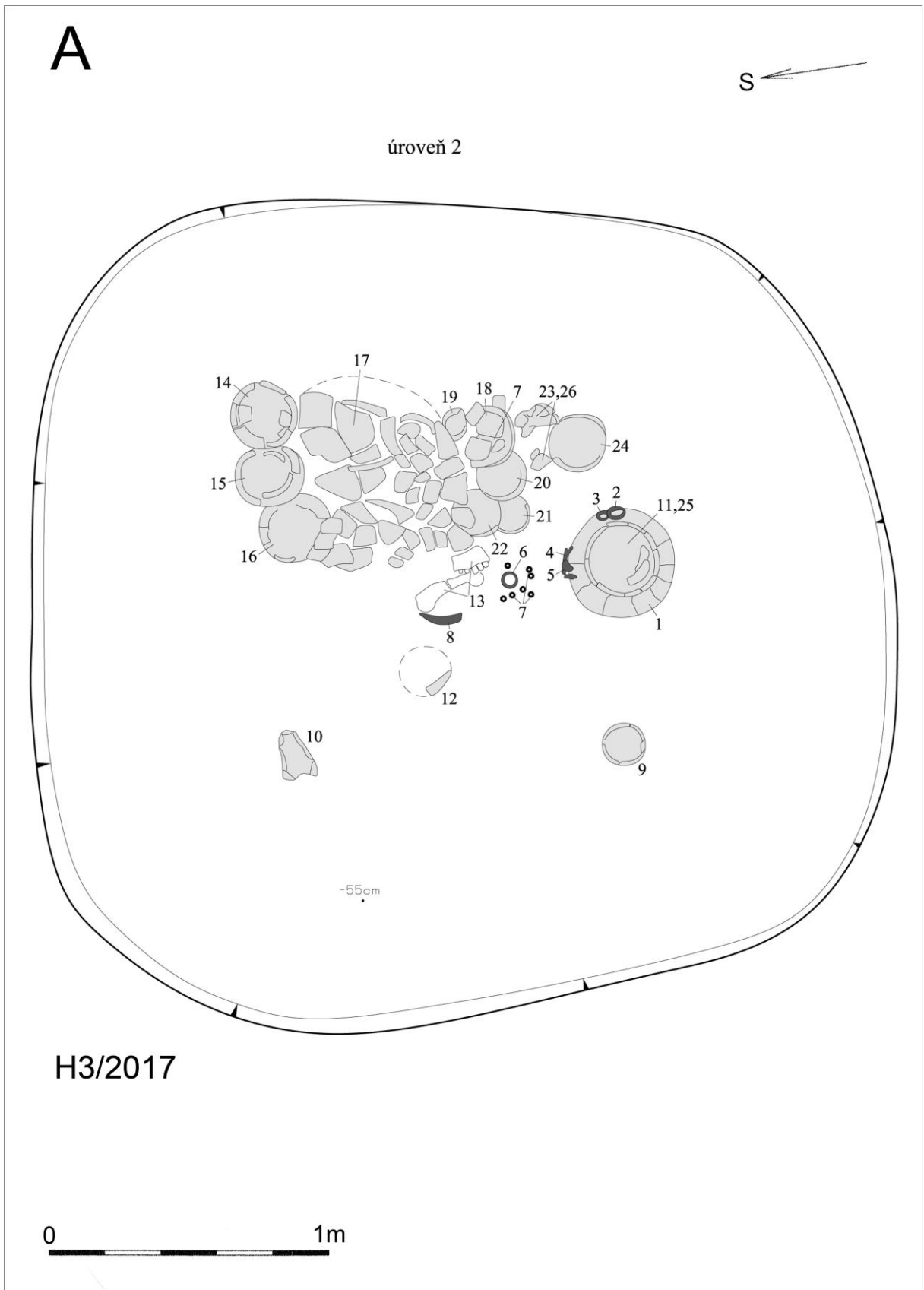
Tab. 94: Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“.

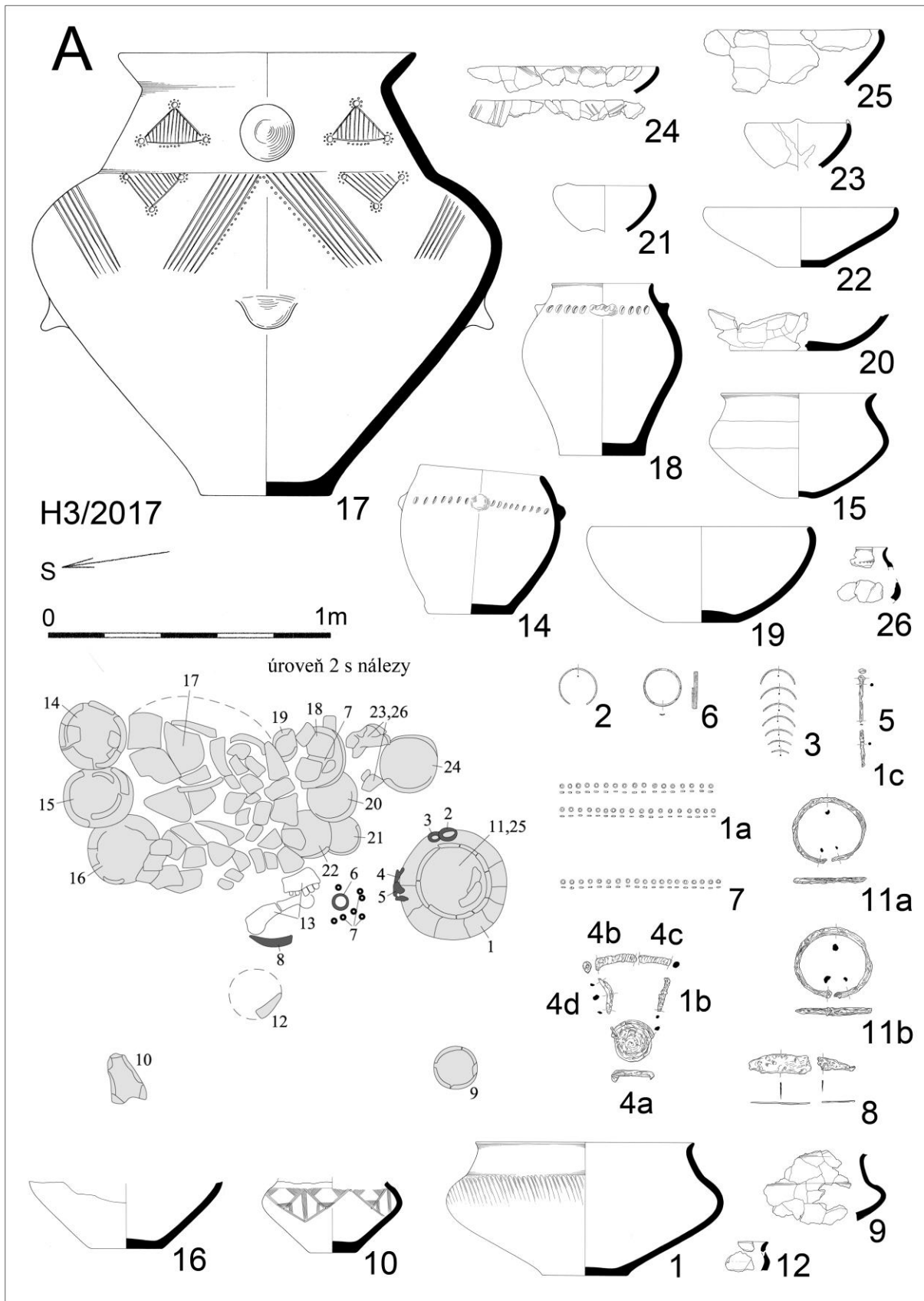
Tab. 95: Seloutky H3/2017 – „Na šťastných“.

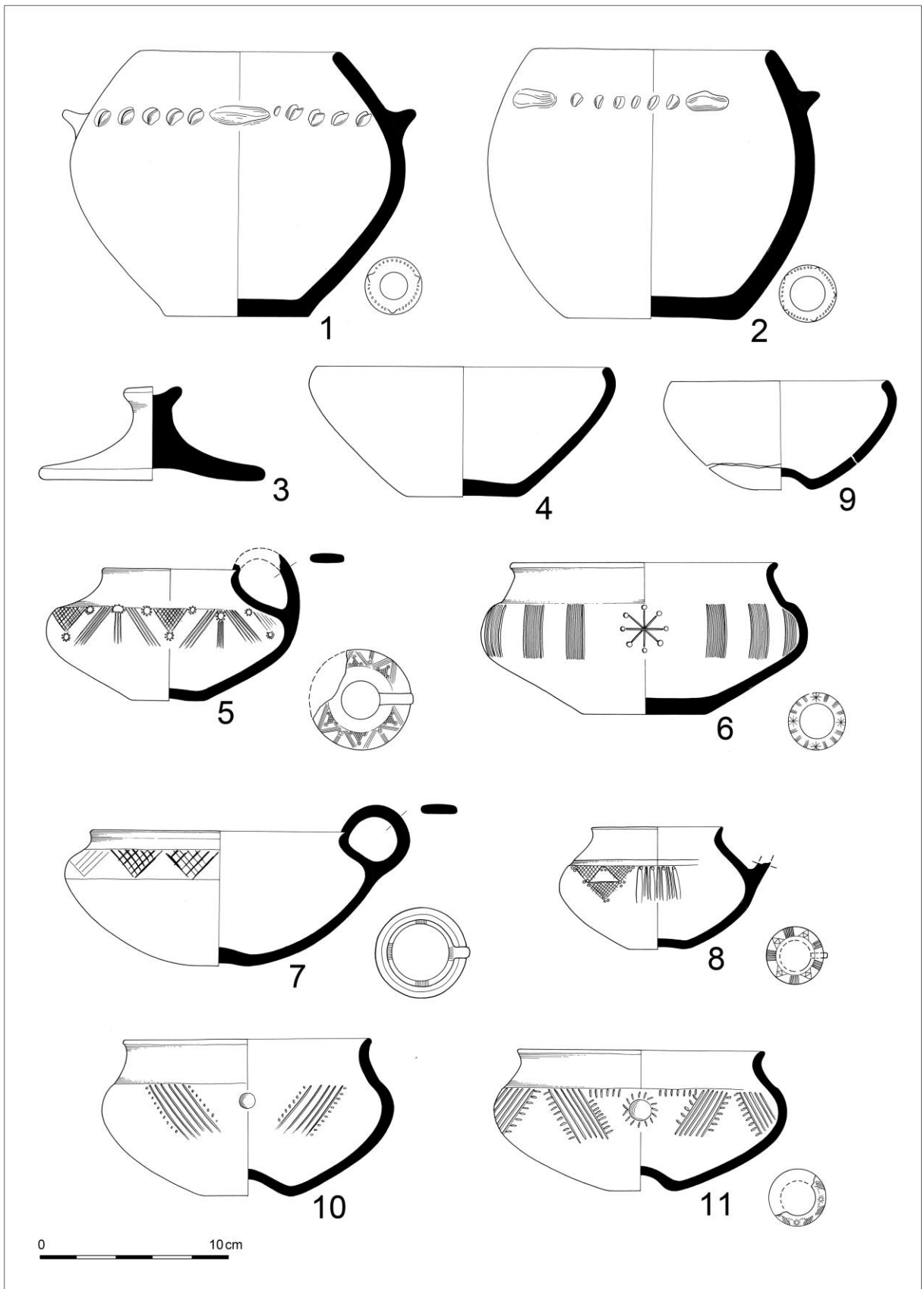
Tab. 96: Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“.

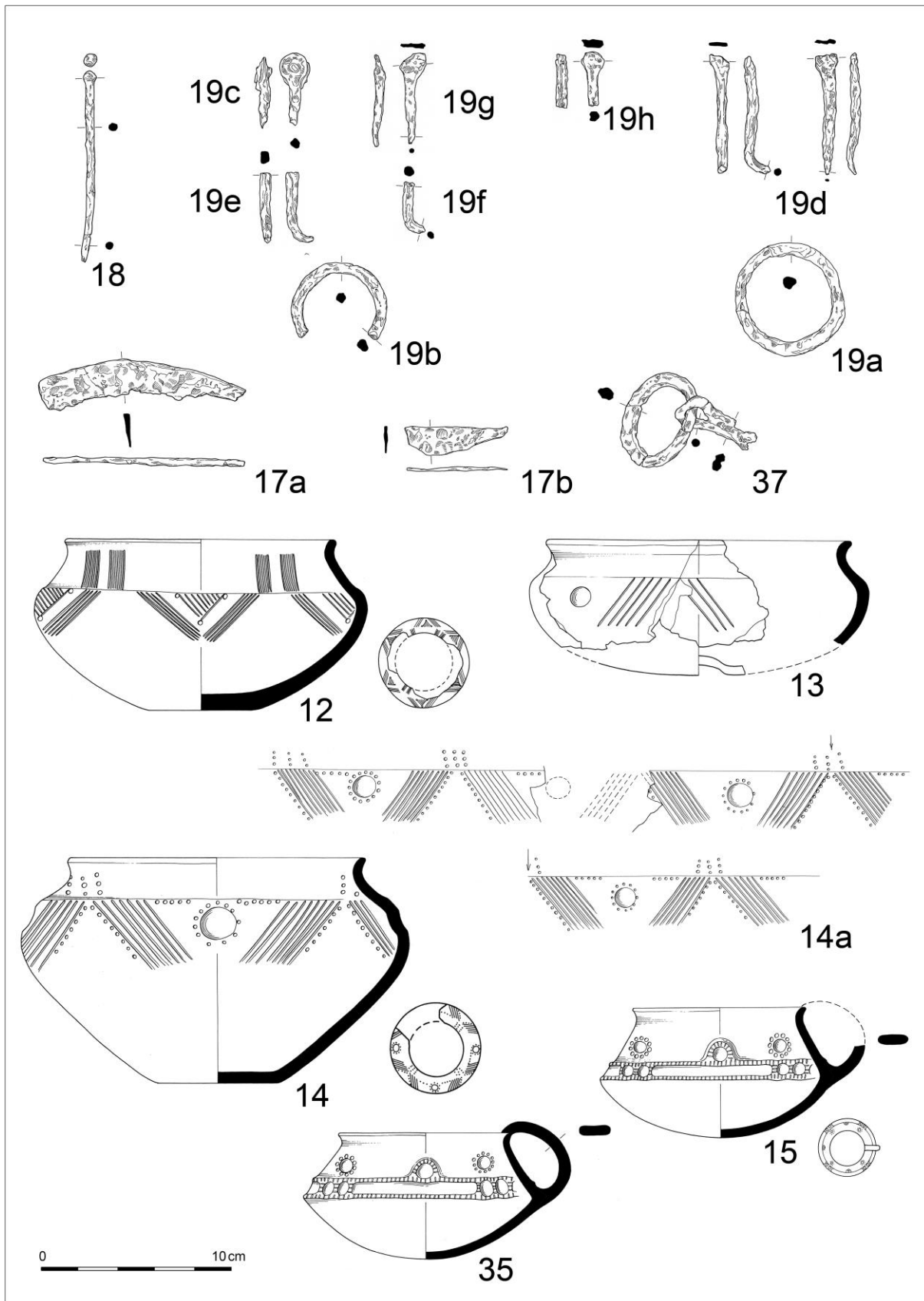
Tab. 97: Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“.

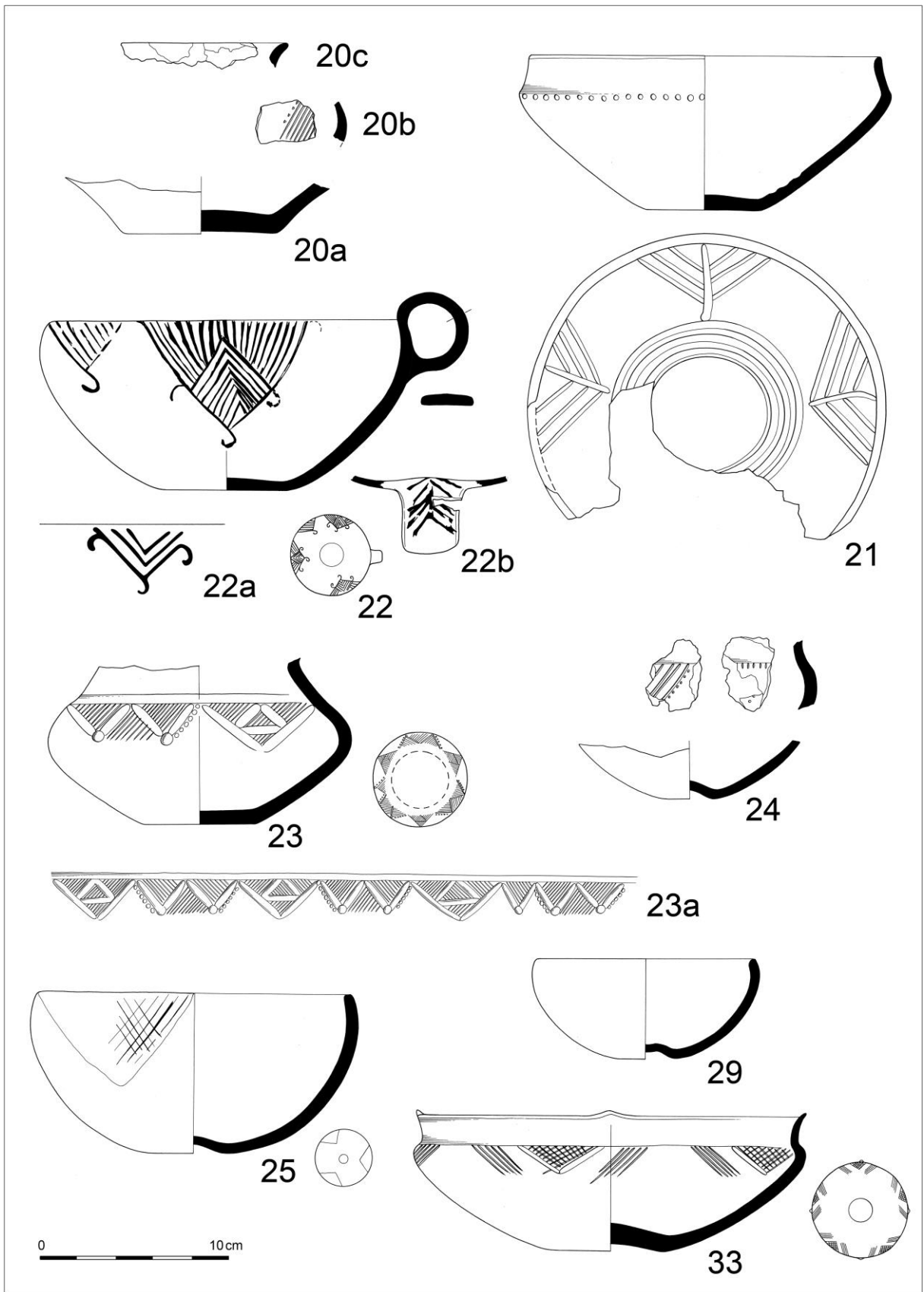
Tab. 98: Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“.

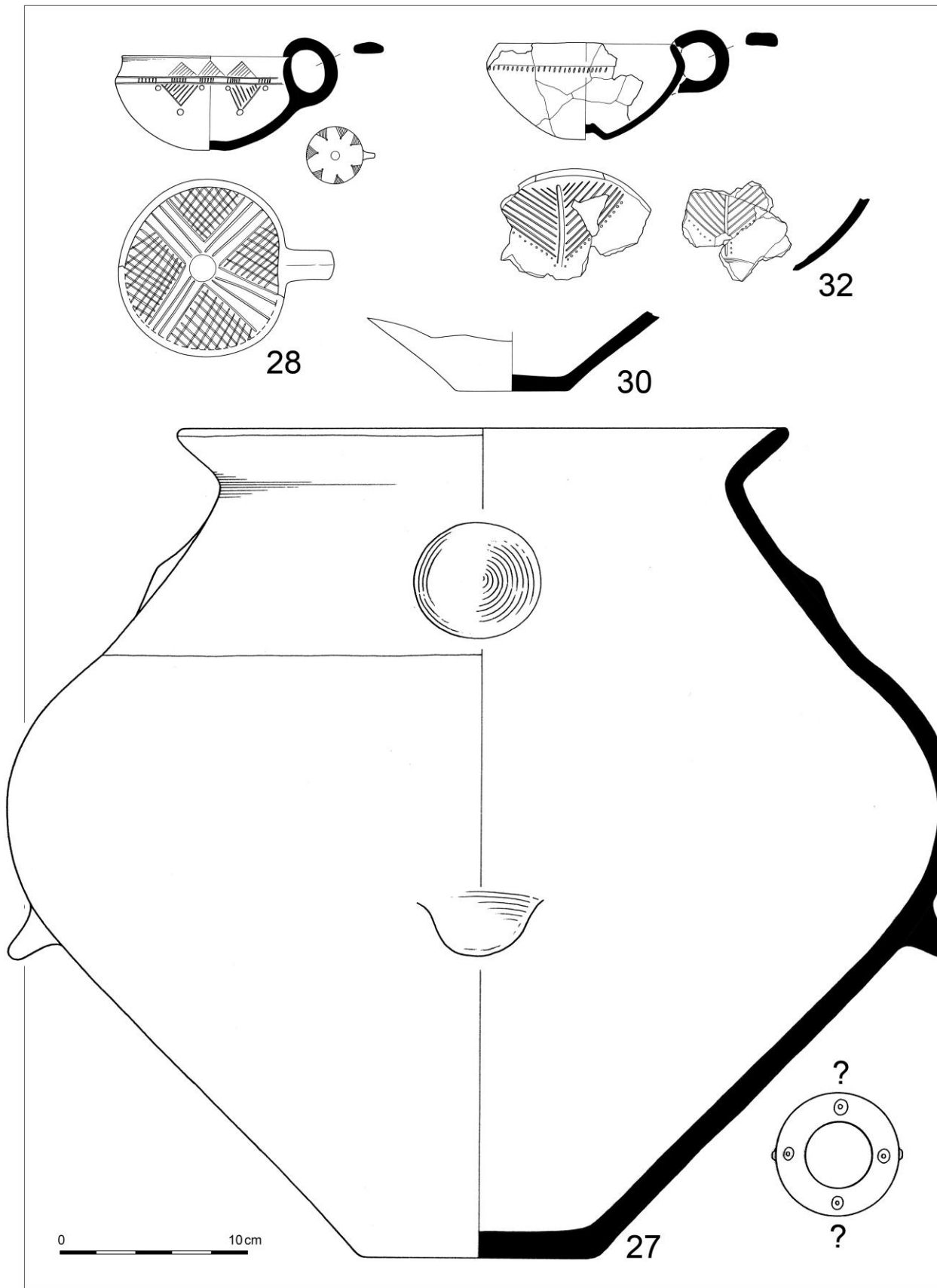
Tab. 99: Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“.

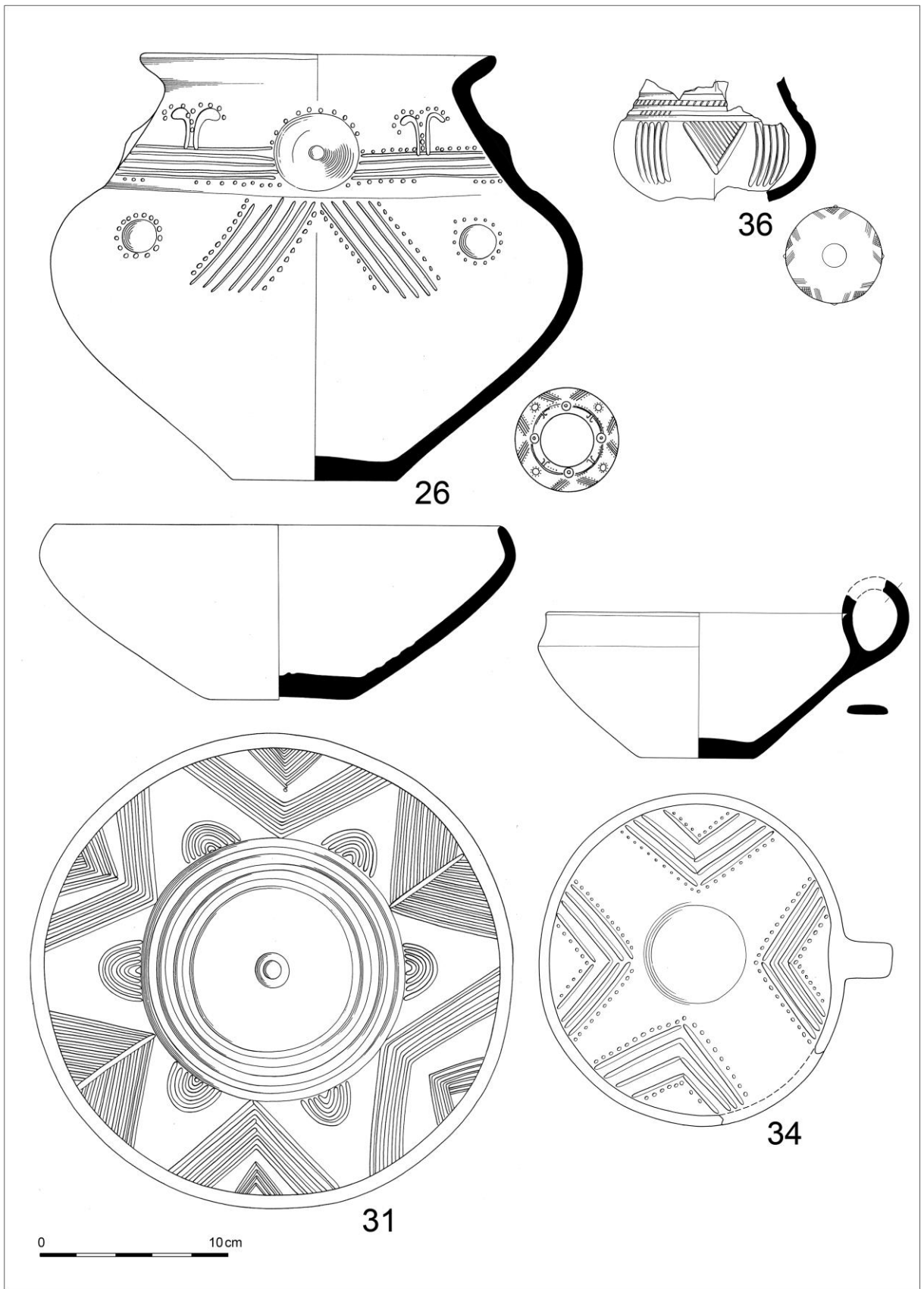
Tab. 100: Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“.

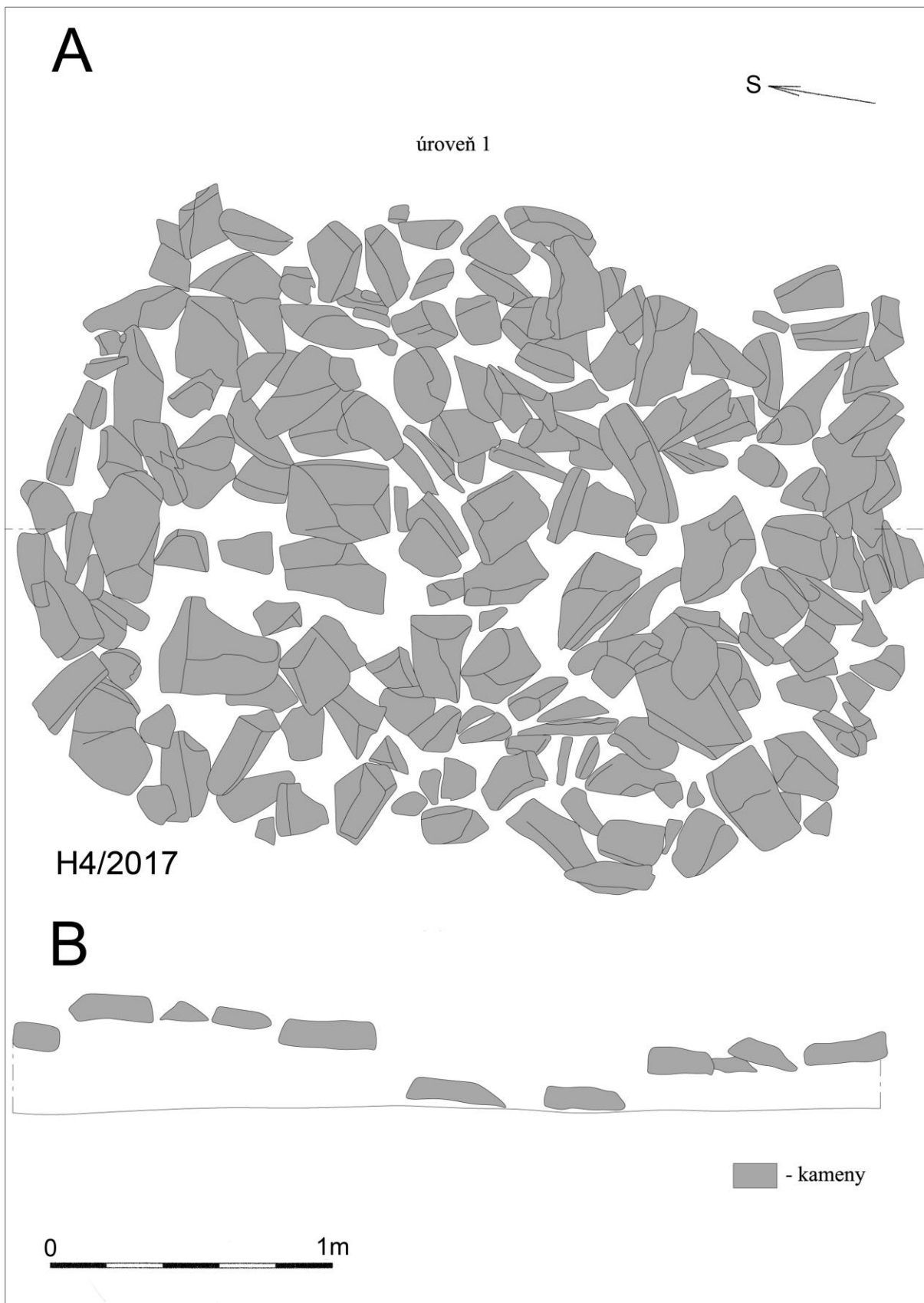
Tab. 101: Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“.

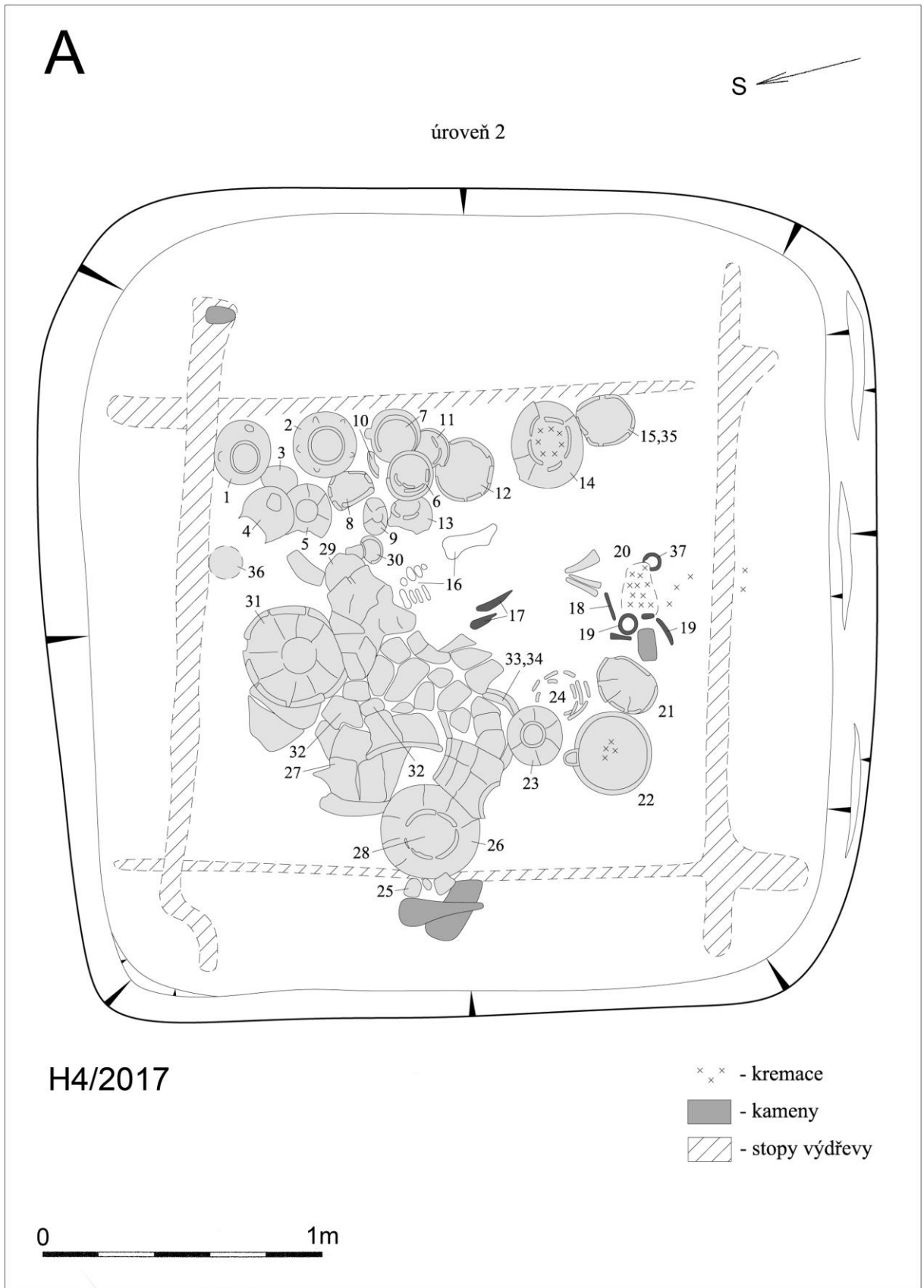
Tab. 102: Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“.

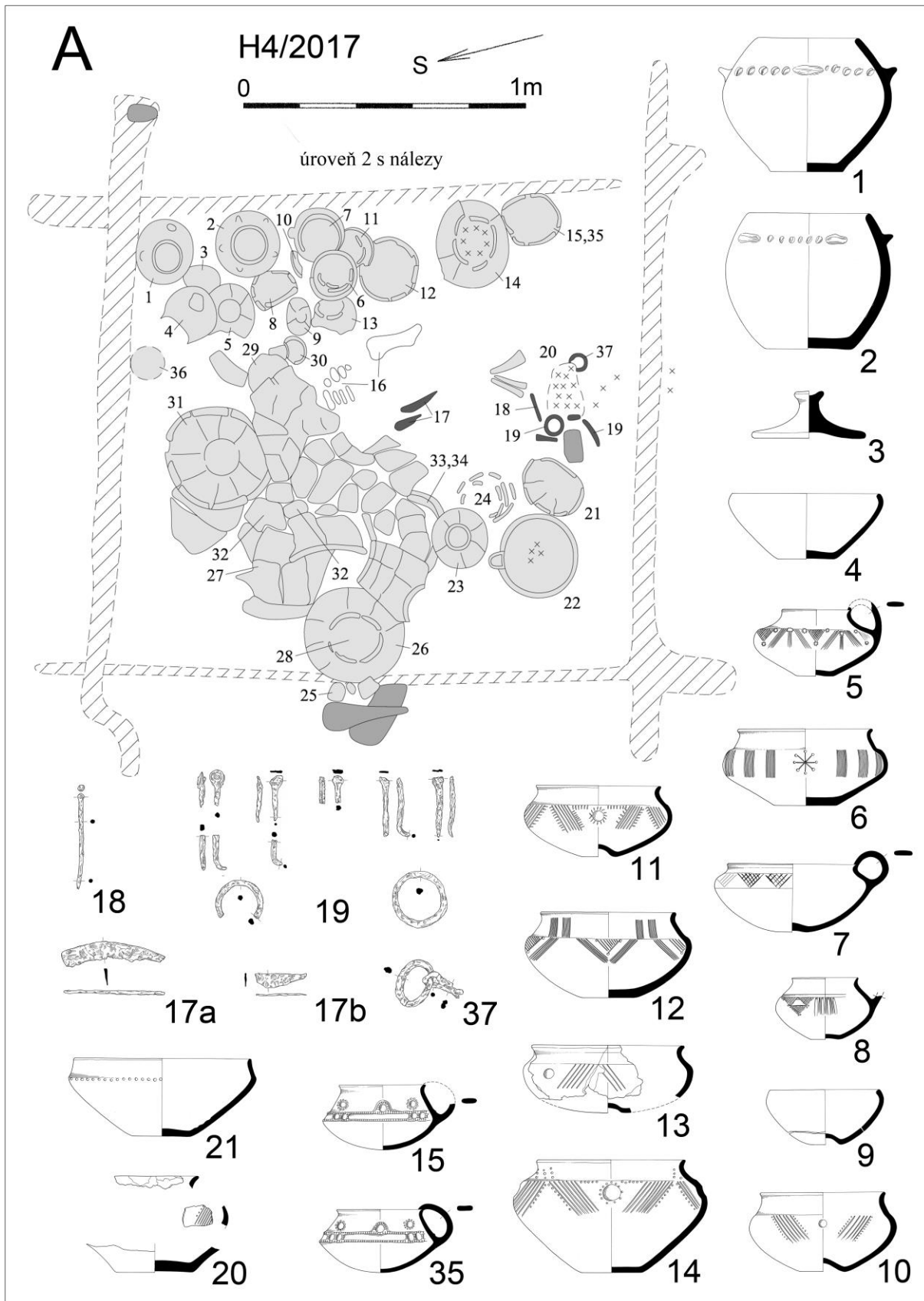
Tab. 103: Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“.

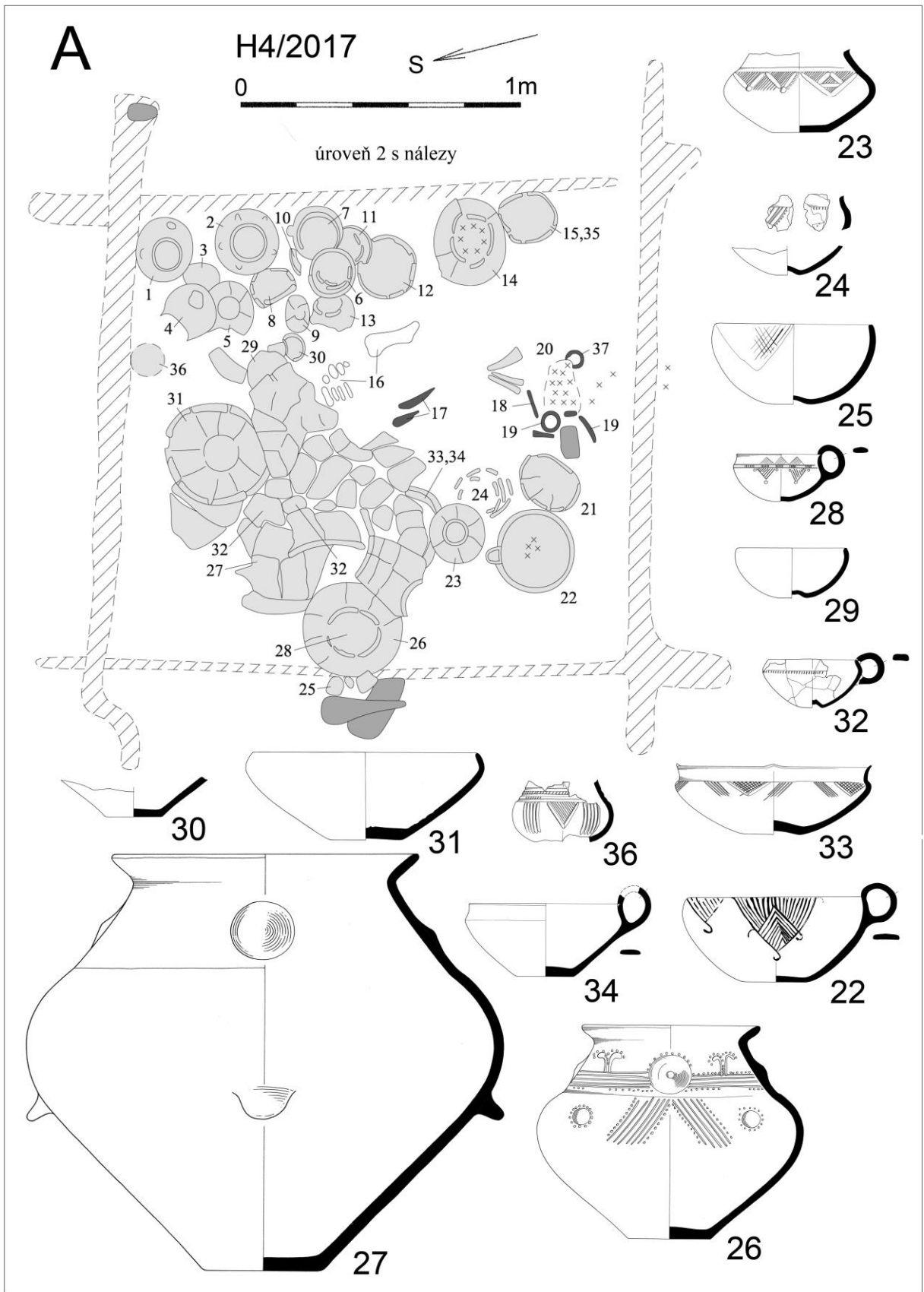
Tab. 104: Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“.

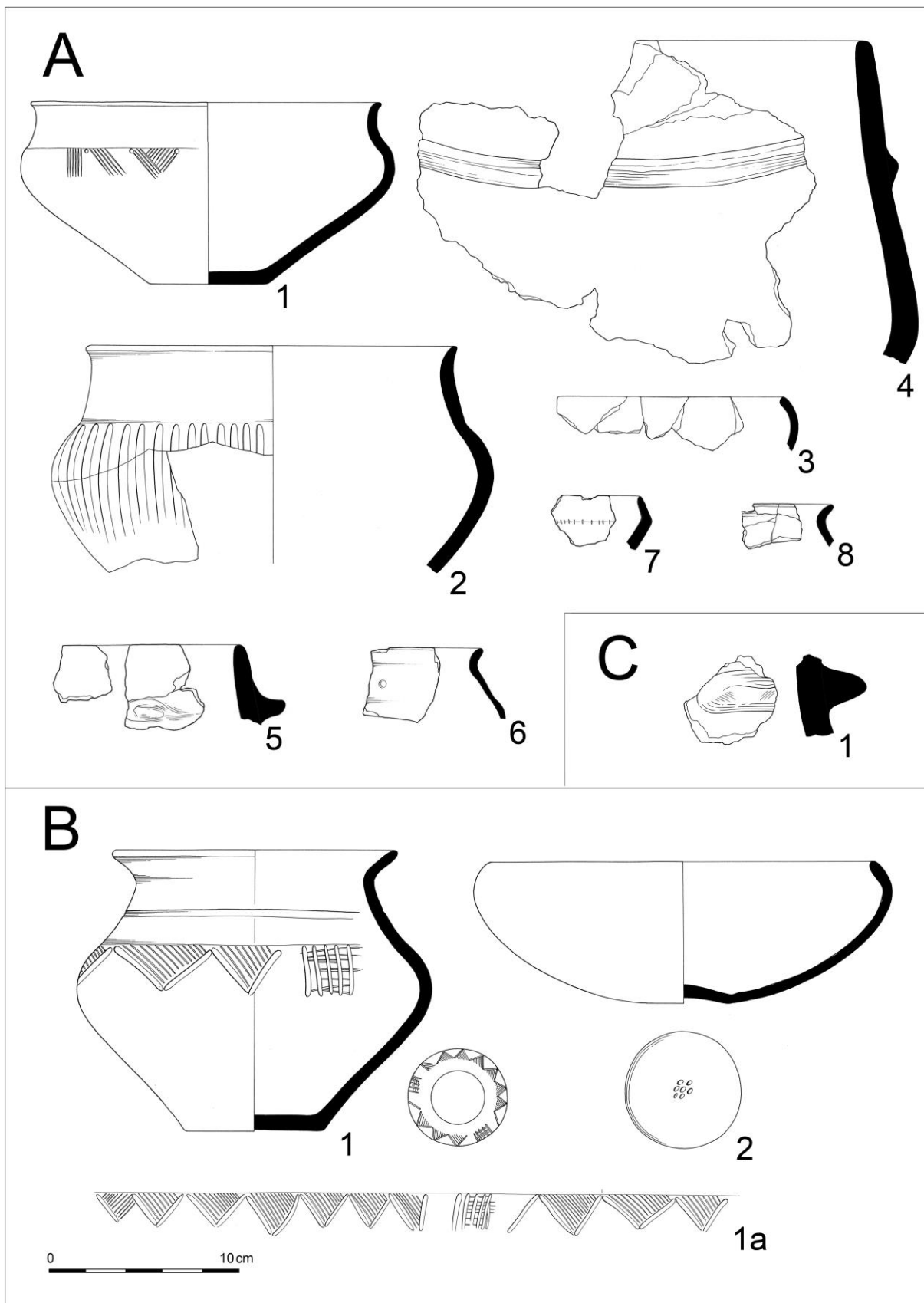
Tab. 105: Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“.

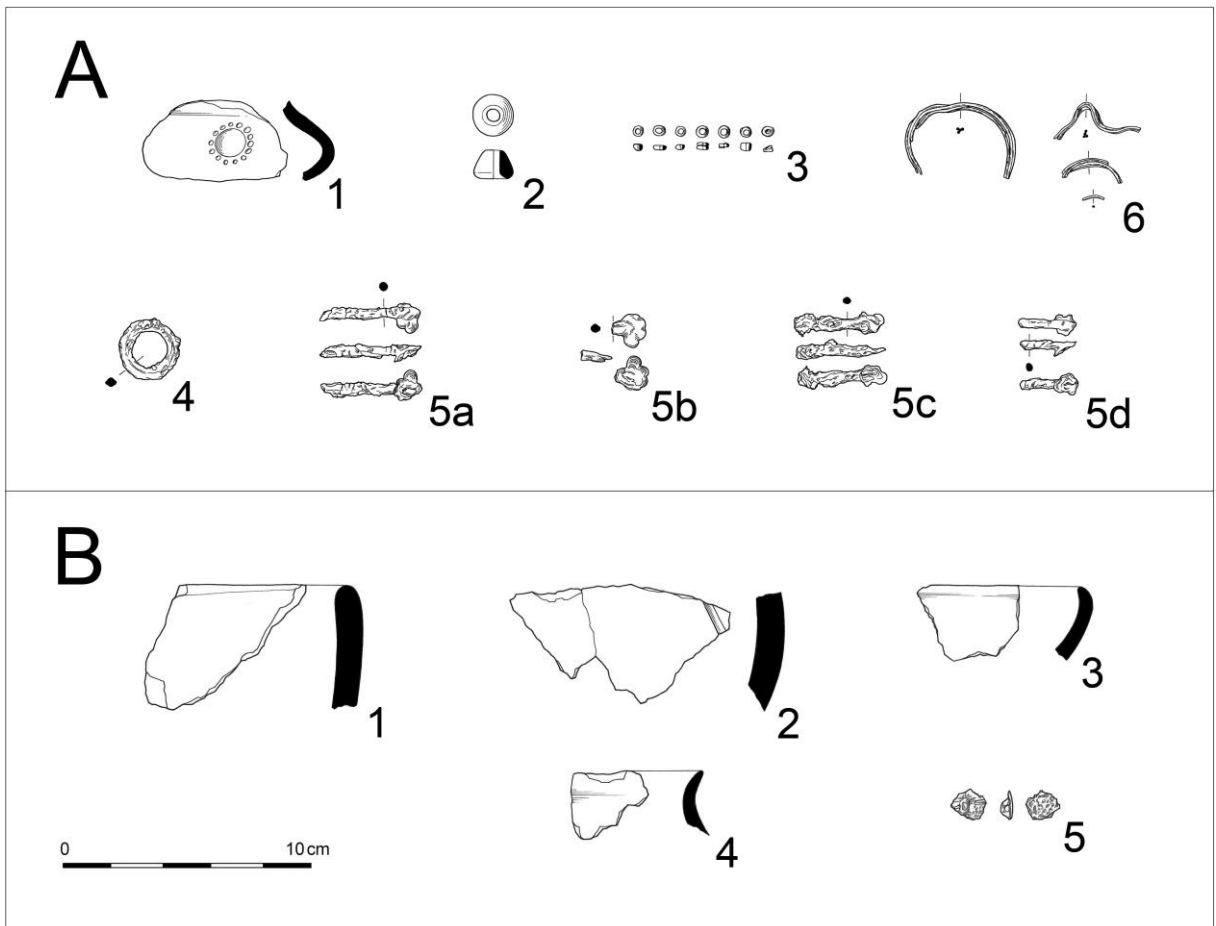
Tab. 106: Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“.

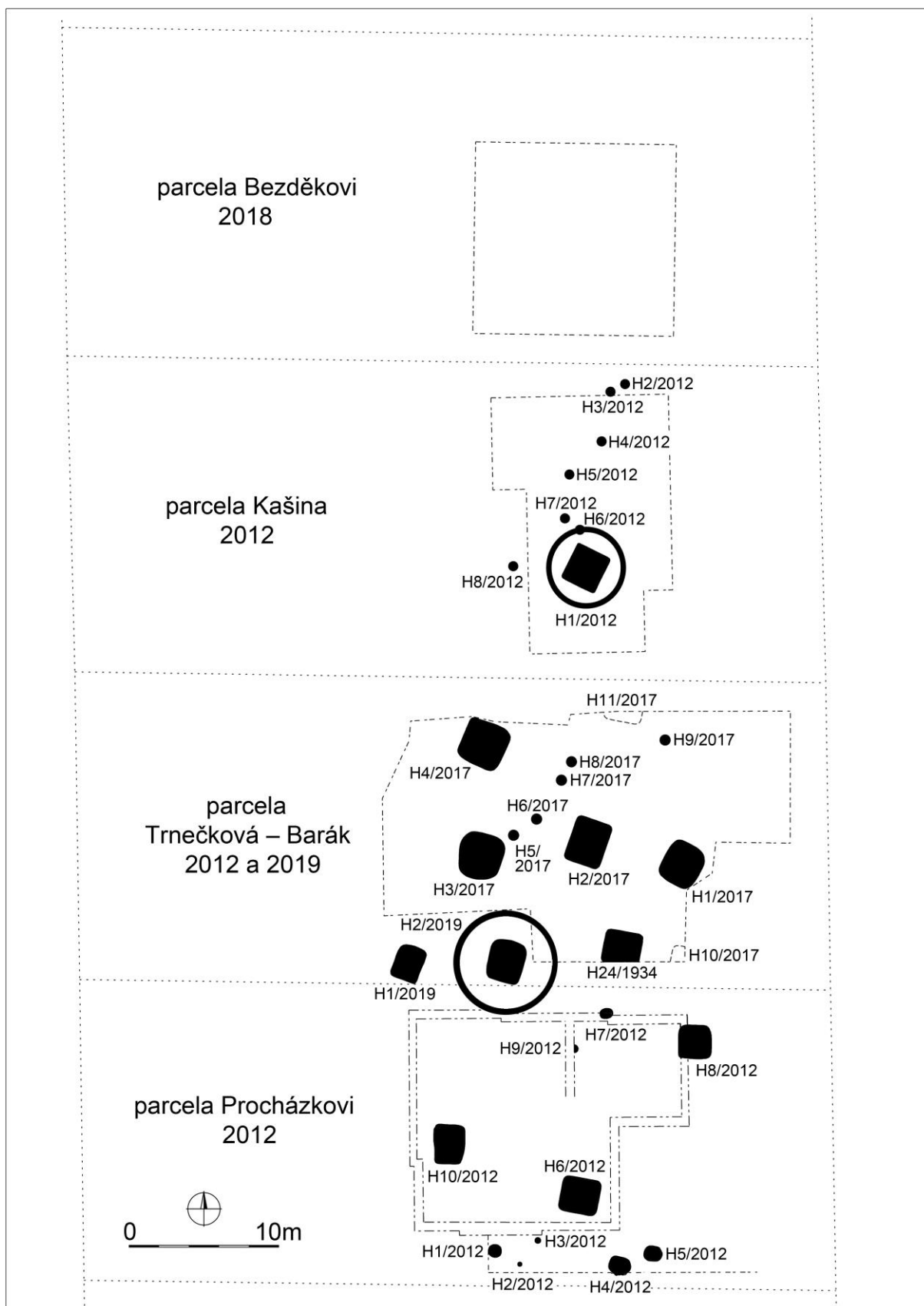
Tab. 107: Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“.

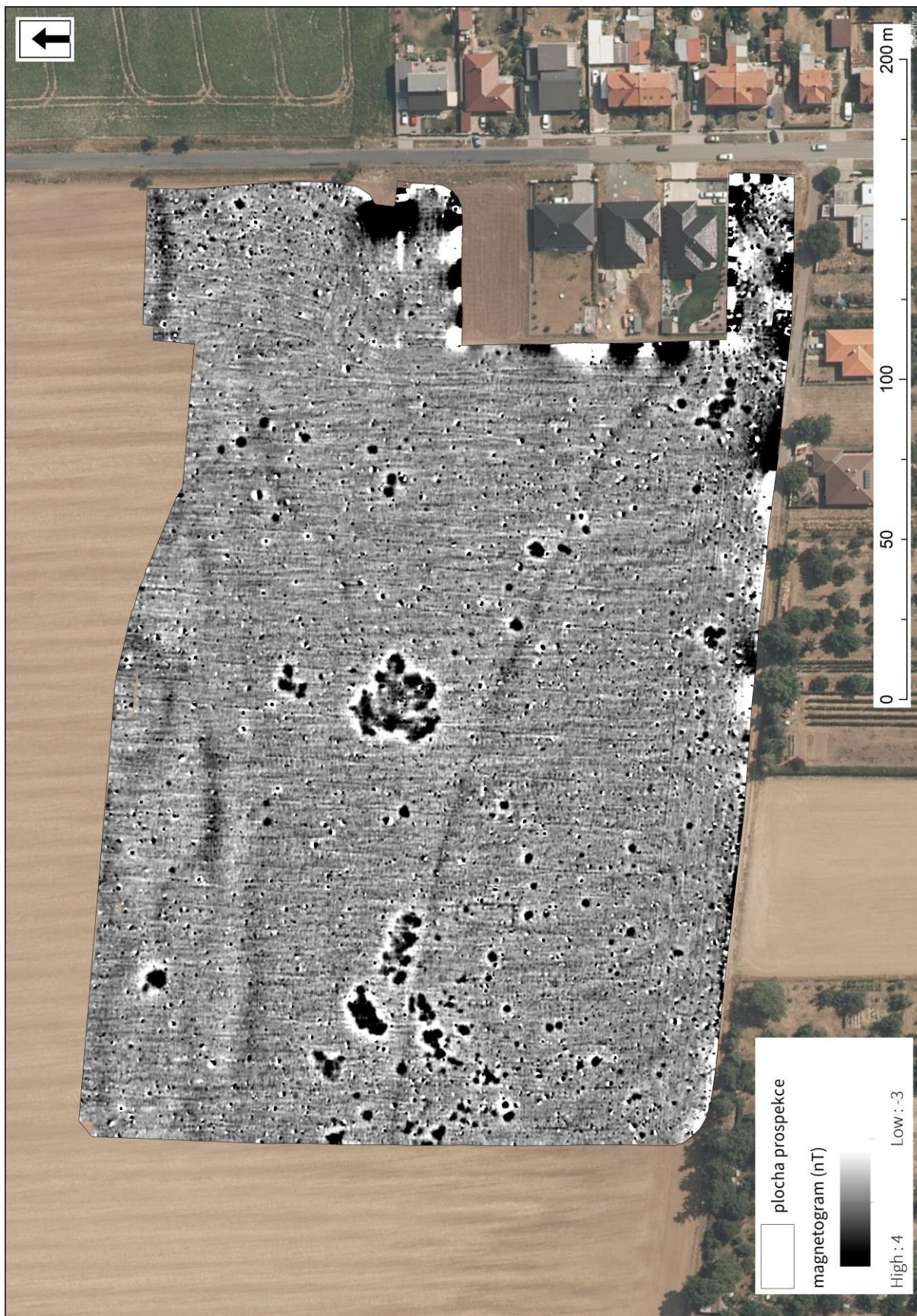
Tab. 108: Seloutky H5/2017 (A), H7/2017 (B) a H6/2017 (C) – „Na šťastných“.

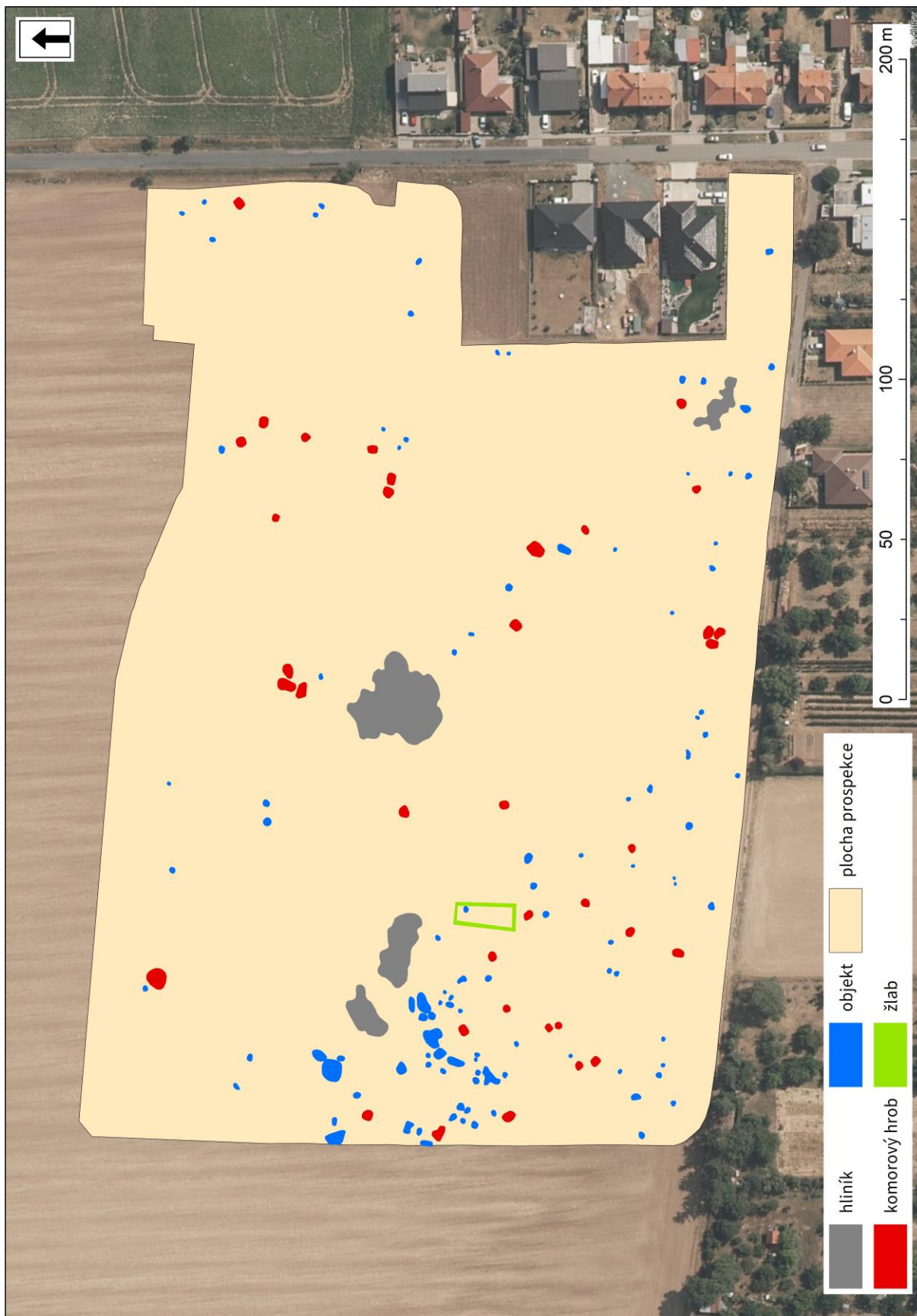
Tab. 109: Seloutky H8/2017 (A) a 10/2017 (B) – „Na Šťastných“.

Tab. 110: Seloutky – „Na Šťastných“ – celkový plán pohřebiště z let 2012, 2017 a 2019. Parcely Kašina (2012), Procházkovi (2012) a Trnečková – Barák (2017 a 2019) s H24/1934. Hroby H2/2012–H8/2012 na parcele Kašina náležejí lužické fázi kultury lužických popelnicových polí) (D. Vitulová a M. Holemá).

Tab. 111: Geomagnetický plán pohřebiště Seloutky – „Na Šťastných“ z roku 2019 (podle: P. Milo, T. Tencer, M. Vágner a J. Peška).

Tab. 112: Interpretace geomagnetického plánu pohřebiště Seloutky – „Na Šťastných“ z roku 2019 (podle: P. Milo, T. Tencer, M. Vágner a J. Peška).

21. FOTOGRAFICKÉ PŘÍLOHY

Foto 1: Drahanovice H2/2014 a obj. 500 – „Za Kapličkou“, povrch (foto: P. Fojtík).

Foto 2: Drahanovice H2/2014 – „Za Kapličkou“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 3: Prostějov-Domamyslice H1/2016 – „Za Kapličkou“, povrch (foto: P. Fojtík).

Foto 4: Prostějov-Domamyslice H1/2016 – „Za Kapličkou“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 5: Prostějov-Domamyslice H2/2016 – „Za Kapličkou“, povrch (foto: P. Fojtík).

Foto 6: Prostějov-Domamyslice H2/2016 – „Za Kapličkou“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 7: Prostějov-Domamyslice H3/2016 – „Za Kapličkou“, povrch (foto: P. Fojtík).

Foto 8: Prostějov-Domamyslice H3/2016 – „Za Kapličkou“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 9: Prostějov-Domamyslice H4/2016 – „Za Kapličkou“, povrch (foto: P. Fojtík).

Foto 10: Prostějov-Domamyslice H4/2016 – „Za Kapličkou“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 11: Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“, povrch a částečný výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 12: Seloutky H1/2012 Kašina – „Na Šťastných“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 13: Seloutky H1/2012 – „Na Šťastných“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 14: Seloutky H2/2012 – „Na Šťastných“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 15: Seloutky H3/2012 – „Na Šťastných“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 16: Seloutky H4a–Hd/2012 – „Na Šťastných“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 17: Seloutky H5/2012 – „Na Šťastných“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 18: Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“, částečný výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 19: Seloutky H6/2012 – „Na Šťastných“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 20: Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“, povrch (foto: P. Fojtík).

Foto 21: Seloutky H8/2012 – „Na Šťastných“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 22: Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“, povrch (foto: P. Fojtík).

Foto 23: Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“, povrch (foto: P. Fojtík).

Foto 24: Seloutky H10/2012 – „Na Šťastných“, povrch (foto: P. Fojtík).

Foto 25: Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“, povrch (foto: P. Fojtík).

Foto 26: Seloutky H1/2017 – „Na Šťastných“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 27: Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“, povrch (foto: P. Fojtík).

Foto 28: Seloutky H2/2017 – „Na Šťastných“, výkop (foto P. Fojtík).

Foto 29: Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“, povrch (foto P. Fojtík).

Foto 30: Seloutky H3/2017 – „Na Šťastných“, výkop (foto P. Fojtík).

Foto 31: Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“, povrch (foto: P. Fojtík).

Foto 32: Seloutky H4/2017 – „Na Šťastných“, výkop (foto: P. Fojtík).

Foto 33: Seloutky H1–H4/2017 – „Na Šťastných“, povrch. Vpravo odzadu H1/2017, H2/2017, H3/2017, vlevo H4/2017 (foto: P. Fojtík).

Foto 34: Seloutky H1–H4/2017 – „Na Šťastných“, výkop. Vpravo odzadu H1/2017, H2/2017, H3/2017, vlevo H4/2017 (foto: P. Fojtík).

Foto 35: Seloutky obj. 508 (H24/1934) – „Na Šťastných“, povrch. Objekt byl po výzkumu ztotožněn dle popisu A. Gottwalda s hrobem Seloutky H24/1934 – „Na Šťastných“ (foto: P. Fojtík).